KƎLĀNJĪ NGEƉYĀ

KƎLĀNJĪ NGEƉYĀ

Saŋa KabaƉem

Bibles International®
609 36th Sreet SE
Grand Rapids, MI ÉU
49548-2317

Le Nouveau Testament en langue de Saŋa Kaba Ɗem
du pays du Tchad

The New Testament in the language of Sara Kaba Dem
from the country of Chad

5M

© 1999

Bibles International®
Baptist Mid-Missions' Translation, Publishing, and Literacy Services

Imprimé par
Bearing Precious Seed
Un service de First Baptist Church, Milford, Ohio ÉU

Paragraph divisions and section headings are translated
from publications of the Zondervan Corporation
and printed with their permission

EXPLICATION DE L'ORTHOGRAPHE

Dans ces pages, nous donnons quelques notions sur l'orthographe de la langue de Saŋa Kaba Dem. Les mots français qui traduisent le Saŋa Kaba Dem sont en italique.

LES CONSONNES

Signe en Saŋa Kaba Ɗem	Exemple en Saŋa Kaba Ɗem	Sens en Français
b	bāa	*fleuve*
ɓ	ɓō	*faim*
d	do	*plaie*
ɗ	ɗe	*puits*
g	gaj	*corne*
h	ha	*parole*
j	jī	*main*
k	kāga	*bois*
l	li	*serpent*
m	mama	*python*
mb	mba	*lait*
n	nɔ̄hu	*lune*
nd	ndām	*danse*
ng	ngese	*lion*
nj	njémē	*diarrhée*
ny	nyi	*scorpion*
r	dér	*tous*
ŋ	ŋamá	*vêtement*
s	seré	*jugement*
t	toho	*pirogue*
w	wōngo	*colère*
y	yél	*moustique*

LES VOYELLES

Signe en Saŋa Kaba Ɗem	Exemple en Saŋa Kaba Ɗem	Sens en Français
a	adā	*donner*
e	télē	*briller*
ɛ	menyɛ	*tique*
i	bisi	*chien*
o	mōno	*enfant*
ɔ	bɔ	*natte*
u	nūnú	*cadavre*

LES TONS

Le Saŋa Kaba Ɗem a quatre (4) niveaux de tons à distinguer: le ton haut, le ton moyen, le ton bas et l'apostrophe. Parmi ces quatre tons, le Saŋa Kaba Ɗem n'a choisi que trois pour les utiliser. Ces trois tons sont:

le ton haut á,
le ton moyen ā,
l'apostrophe 't.

L'apostrophe marque le ton haut. On le trouve seulement avant les consonnes.

Exemples: 't, 'j, 'm, 'k, 'nj, etc...

LES TONS EN
Saŋa KabaƉem

Ton	Exemple en Saŋa KabaƉem	Sens en Français
haut	jó	*deux*
haut-moyen	njángā	*écrire*
moyen	kā	*canne à sucre*
moyen-haut	mālá	*sorcier*
apostrophe	't najh kadā	*ne donne pas*

Pour ne pas rendre l'écriture trop embrouillante, le Saŋa KabaƉem ne marque pas le ton bas.

Exemple: màmà = mama = python

Nous utilisons un système d'orthographe qui emploie le minimum des marques de ton, mais qui permet à distinguer tous les mots. Ainsi, il y a l'inexistence de la marque de ton bas sur les voyelles, mais l'existence de la marque de h à la fin d'une consonne.

Exemples: manh = eau
mangh = boeuf
kejh = éléphant

<u>Les pluriels des mots</u>

Les pluriels des mots en Saŋa KabaƉem se font en doublant la voyelle au singulier, qui est à la fin des mots. Ces voyelles resteront sans les marques de tons.

Exemple: batá = bataa = moutons
bɔ = bɔɔ = nattes
mangh = manghee = boeufs

Tous les noms au singulier qui doublent leurs voyelles à la fin d'un mot triplent leurs voyelles au pluriel.

Exemple: mandaá = mandaáa = femmes

La longueur des voyelles

La longueur des voyelles est marquée en doublant la voyelle à la fin d'un mot. Pourtant, quand la deuxième voyelle a un ton haut ou un ton moyen, on fait une séparation de ces voyelles d'un trait d'union. Cela nous permet de distinguer le ton haut et le ton moyen. Pourtant, le mot garde toujours son sens.

Exemple:

keme toho-ó = dans la pirogue

Yongo ɔɗa kam manh-é. = Yongo reste dans l'eau.

La longueur de certaines voyelles reste toujours, et on ne les marque pas d'une trait d'union. Ces voyelles demeurent ainsi pour marquer l'union de deux noms de personnes, d'animaux ou de choses.

Exemple: Hondoo t Yongo'n = Hondo et Yongo
bisee t mada'n = chien et singe
nɔbee t ngáya'n = ciel et terre

KƎLĀNJĪ NGEƊYĀ

	Ri mangətuɓuee	Ri kam jó niyee	Lo kanjā niyee
1.	Matiyo	Mt.	1
2.	Mark	Mark	97
3.	Luku	Luku	156
4.	Jạ	Jạ	254
5.	Kulɔɔ m Mōnombangakulɔɔ	Kulɔɔ	325
6.	Rɔmee	Rɔm.	418
7.	1 Korɣtee	1 Kor.	465
8.	2 Korɣtee	2 Kor.	507
9.	Galatee	Gal.	536
10.	Epejee	Epe.	551
11.	Pilipee	Pili.	564
12.	Kolosee	Kol.	574
13.	1 Tesalonikee	1 Tes.	583
14.	2 Tesalonikee	2 Tes.	592
15.	1 Timɔte	1 Tim.	597
16.	2 Timɔte	2 Tim.	609
17.	Tit	Tit	618
18.	Pilemɣ	Pile.	624
19.	Hebroo	Heb.	626
20.	Jak	Jak	660
21.	1 Piyer	1 Piyer	671
22.	2 Piyer	2 Piyer	684
23.	1 Jạ	1 Jạ	692
24.	2 Jạ	2 Jạ	701
25.	3 Jạ	3 Jạ	703
26.	Judu	Judu	705
27.	Teē kam náa	Teē	709

KƎLĀNJĪ NGE KONO

	Ri mangətuɓuee	Ri kam jó niyee
1.	Kundɔ̄mətɔnáa	Kundɔ̄.
2.	Teihālá	Tei.
3.	Koɗyo m Lebiyee	Leb.
4.	Dɔgɔ m Ijrayelee	Dɔgɔ
5.	Téle tɔ́jɔ njiha	Téle
6.	Jojuwe	Joj.
7.	Ngigāngaseree	Ngigānga.
8.	Rutu	Rutu
9.	1 Samuwol	1 Sam.
10.	2 Samuwol	2 Sam.
11.	1 Kóngaɣ ɓɔɔ	1 Kón.
12.	2 Kóngaɣ ɓɔɔ	2 Kón.
13.	1 Kɔrh mətɔ ha	1 Kɔrh.
14.	2 Kɔrh mətɔ ha	2 Kɔrh.
15.	Esdras	Esdras
16.	Nehemi	Neh.
17.	Ester	Ester
18.	Job	Job
19.	Haa	Haa
20.	Kūjúhá	Kūjú.
21.	Ngekɔjɔha	Ngek.
22.	Hā m Salomᵩ	Hā m Sal.
23.	Ejai	Ejai
24.	Jeremi	Jer.
25.	Keme rɔ m Jeremi	Keme rɔ
26.	Ejekiel	Eje.
27.	Daniyel	Dan.
28.	Oje	Oje
29.	Juwol	Juwol
30.	Amos	Amos

31.	Abdiyas	Abdi.
32.	Jonas	Jonas
33.	Mise	Mise
34.	Nahum	Nah.
35.	Habakuku	Hab.
36.	Soponi	Soponi
37.	Aje	Aje
38.	Jakari	Jakari
39.	Malasi	Malasi

ASTÉRISQUE

Náa nge taɽa kata nge ta see kigii, kɔjɔ'n jɔ ha kɔrh mɔtɔ ri náa ngi kā mada.

'D nāhạ́ kóɽoɽó bé t deɓe nge katá kunu mangətuɓu m Nuɓɔ'n jī nya ta tɔ́jɔ ná. Wɔ́b yɔ nj tɔ́jɔ wɔɔ́, ye ha nya ta kigii ri náa ngi kā madaā kɔ́ kundɔ̄ dé náa nge madā nóho ke njɔ telémii taɽa-á ná. A kúui t taɽa nasár'n na astérisque.

Tit njɔ: talạ́.*

T kā mér m mangətuɓu'n wɔɔ́, yɔ atá ká kembe kɔrh mɔtɔ ri náa ngi kā madaa, ta kɔrh nya kam ri náa ná.

MANGƎTUƁU HA NGE NƆ M MATIYO

Ri mətɔ ka m Jeju

Luku 3:23-38

1 Ɔ́i, ha mətɔ kiɣika m Jeju Kris, mōno m Dabid, Dabid
mōno m Abraham.
2 Abraham oƈyo Ijak,
Ijak oƈyo Jakop,
Jakop oƈyo Judaa t nónjoo nyaa.
3 Judaa t Tamar'n oƈyoi Paresee t Jara'n.
Pares oƈyo Esrɔm,
Esrɔm oƈyo Aram.
4 Aram oƈyo Aminadab,
Aminadab oƈyo Nasƍ,
Nasƍ oƈyo Salomƍ.
5 Salomƍ t Rahab'n oƈyoi Bowaj,
Bowajee t Rutu'n oƈyoi Obed.
Obed oƈyo Isai,
6 Isai oƈyo kóngaɣ ɓɔ Dabid.
Kóngaɣ ɓɔ Dabidee t nyé m Uri'n oƈyoi Salomƍ.
7 Salomƍ oƈyo Robowam,
Robowam oƈyo Abiya,
Abiya oƈyo Asa.
8 Asa oƈyo Jojapat,
Jojapat oƈyo Joram,
Joram oƈyo Ojiyas.
9 Ojiyas oƈyo Jowatam,
Jowatam oƈyo Akaj,
Akaj oƈyo Ejekiyas.

10 Ejekiyas oɗyo Manase,
Manase oɗyo Amᶊ,
Amᶊ oɗyo Jojiyas.
11 Jojiyas oɗyo Jekoniyasee t nónjo nyaa. Jɔkāgalo
ná-a ukoi'n mōno Ijrayeleee aɓhii'n ɓeŋh keme ɓē
Babilɔn wɔ̄ ná.
12 'J gō kɔ́ kukɔ ni nii kaɓh'n ɓeŋh keme ɓē
Babilɔn ná wɔɔ́,
Jekoniyas ká oɗyo Salatiyel,
Salatiyel oɗyo Jorobabel.
13 Jorobabel oɗyo Abiyudu,
Abiyudu oɗyo Eliyakim,
Eliyakim oɗyo Ajɔr.
14 Ajɔr oɗyo Sadɔk,
Sadɔk oɗyo Akim,
Akim oɗyo Eliyudu.
15 Eliyudu oɗyo Eliyajar,
Eliyajar oɗyo Mata,
Mata oɗyo Jakop.
16 Jakop oɗyo Jojep ngaɓa m Mari.
Ada ye Mari nge kono koɗyo Jeju kɔ́ ka kúu ni n Kris
ná.
17 Ada mɔtɔka kutu gidi sɔɔ́ ɓa dér ná-a undɔ̄ mɔtɔ 'j jɔ
m Abraham ɓa mbóng ɔtɔ'n jɔ m Dabid. Mɔtɔka kutu gidi
sɔɔ́ ɓa dér ná-a undɔ̄ mɔtɔ 'j jɔ m Dabid ɓa mbóng ɔtɔ'n
jɔkāgalo kɔ́ kukɔ ni mōno Ijrayelee kaɓh'n ɓeŋh ɓē
Babilɔn. Tíkɔ mɔtɔka kutu gidi sɔɔ́ ɓa dér ná-a undɔ̄ mɔtɔ
'j jɔkāgalo kɔ́ kukɔ ni mōno Ijrayelee kaɓh'n ɓeŋh ná
mbóng ɔtɔ'n jɔ m Kris.

Lo koɗyo ni Jeju Kris

Luku 1:26-38, 2:1-7 Jᶊ 1:1-2,14

18 Ɔ́i, mɔtɔ lo koɗyo ni Jeju Kris-á wɔ̄'n. Kéte nɔ taā

nāhạ ni, lo kono Jojep kukɔ jɔ m kɔ́ nya Mari ta taā nya t mandaá'n ná wɔɔ́, yɔ amh mōno nge Njíli Nge Nɔ kadā nya, kéte nɔ taā nāhạ ni. **19** Jojep ngaɓa nya ye deɓe nge jɔsuɻu. Ada yɔ ndeg ta kugɔ sɔnyɔ jɔ m Mari taɻa kam m deɓee ngē. B yɔ nɔ̄mɔ keme nya ha ta kinya nya bəyá lo munduú.

20 Lo kono yɔ k njɔ́l tií keme nya tɔ ná wɔɔ́, mōnokulɔ m Kəɓaɓe nóho ye ɔtɔ̄ rɔ nya t nikash'n b tɔ̄r n na: Jojep mōno m Dabid ɔ́ najh ɓēle taā mōno mendei Mari ngē, haɗi wɔɔ́ mōno kɔ́ kamh nya ná ye 'j kā rɔ m Njíli Nge Nɔ-ɔ́. **21** Yɔ atá koɗyo mōno ngaɓa. B yi áta kundɔ̄ ri nya jɔ ná Jeju. Kam ri nya-á wɔ'n, haɗi wɔɔ́ yɔ-á atá kaɗya deɓee nyaa 'j kam nāhạkash ni wɔ̄ ná.

22 Náa ná-a ɓa dér ye otoi kɔ́ ta tɔ̄l'n taɻa ha kɔ́ Kəɓaɓe tɔ̄r t kūlu m ngekɔjɔnji m Nuɓɔ-ɔ́. **23** Yɔ tɔ̄r na:

Ɔ́i, mōno manda atá kamh mōno,
yɔ atá koɗyo mōno ngaɓa.
B etei kundɔ̄ ri nya na Emanuwol,
kam nya na Nuɓɔ ye t jiyee. *(Ejai 7:14)*

24 Lo kono Jojep ndúɻu ná wɔɔ́, yɔ nāhạ t gō kono mōnokulɔ m Kəɓaɓe kadā nya'n njī nya ná. Ada yɔ ye t nyɛ́ nya'n rɔ nya. **25** B yɔ igii'n t mandaá'n ngē ɓa nɔɗí mbóng Mari oɗyo'n mōno jɔ manda* nya nge deéngaɓa ná. B yɔ undɔ̄ ri nya na Jeju.

Ngi kam kaɗyaa aɓhii kɔ m Mono-ó

2 Oɗyoi Jeju Bétlahem jɔngáya Jude, ɓāla konyo ɓē m kóngaɻ ɓɔ Herɔd. Ngi kam kaɗyaa iɓhii 'j mɔtɔ kaja nyér, otoi Juɗujalem. **2** Yɔɔ terhii na: Kóngaɻ ɓɔ m Jupee kɔ́ koɗyo ni n ɓa-á ye t kāɗá wɔ? Oɗyoi n wɔ̄, haɗi wɔɔ́ dee d'ɔ telémi nya 'j mɔtɔ kaja nyér-á kɔ́ d'e ha ta ke ɗɔy nya wɔ̄ ná.

3 Lo kono kóngaɻ ɓɔ Herɔd koō ha ná wɔɔ́, yɔ ndeɓ

t deɓe keme ɓē Juɗujalemee ɓa dér. **4** Yɔ kám ngikādasádagaa ngi kumbɔloo ɓa dér, nginjángā mangətuɓuee* m deɓee, ye terh ni na: Lo katá koɗyo ni Mesi* ɓa-á ye t kāɗá wɔ? **5** Yɔɔ téle tɔrii n na: Ye tií Bétlahem, jɔngáya Jude, haɗi wɔ́ náa nge kono ngekɔjɔnji m Nuɓɔ njánga-á wɔ'n.

6 Yɔ njángā na:

B yi Bétlahem jɔngáya Jude,
yi ye nge mbete bé 'j dana ɓee ɓɔ m Jude ngē.
Haɗi wɔ́, ngekonyoɓē atá tei 'j kemei
ta katá kulū Ijrayel deɓee maa. *(Mise 5:1)*

7 Tí wɔ́, Herɔd kúu ngi kam kaɗyaa lo munduú terh ni mɔtɔ ha m telémi ná na-a̱ tei nāha̱ ndi neré wɔ? **8** Tí wɔ́, yɔ ulɔ ni Bétlahem b tɔr ni na: Aɓhii ká enjei mɔtɔ ha m mōnokáa ná t gō-ó, b wɔ́b embei n wɔ́, ye tɔrii ma āda m'aɓh ká m'ɗɔi nya n.

9 'J gō kɔ́ yɔɔ koō ha m kóngaɣ ɓɔ ná wɔ́, yɔɔ aɓhii. B ɔ́, telémi nge kɔ́ yɔɔ kɔ 'j mɔtɔ kaja nyér ná njiya t nɔ ni ɓa mbóng aɓh ká ɔɗa jɔ lo kɔ́ mōnokáa ná toɗo 't ná. **10** Lo kono yɔɔ kɔ telémi ná wɔ́, rɔnyele asa ni nák. **11** B lo kono yɔɔ kudu kúju ná wɔ́, ká embei mōnokáa ná, yɔ t kɔ́ nya Mari'n. Yɔɔ usōi ngá nɔ nya ɗɔii'n. B ɔrhii náandáa niyee edei n. Lɔ́ree, a̱sa̱* t miree. **12** Tí wɔ́, Nuɓɔ mbenj ni keme nikash na t nájhii téle tei jɔ m Herɔd ngē, b t'unui ɗóbo nge káɗya kɔ́ t'aɓhii'n ɓē ni.

Jojepee t Mari'n enyei aɓhii Ejipt

13 'J gō kɔ́ yɔɔ kaɓh ná wɔ́, mōnokulɔ m Kəɓaɓe nóho ye ndɔɓ Jojep t nikash'n b tɔr na: Iɓ unu mōnokáa ná yɔ t kɔ́ nya'n anya sənyan aɓh Ejipt ká nií tií mbóng āda m'tɔrii tíkɔ. Ɛ́ nāha̱ bəyá, haɗi wɔ́ Herɔd a anjā mōnokáa ná ta tɔl nya.

14 Jojep ib unu mōnokáa ná dana ndi yɔ t kɔ́ nya'n b aɓh

Ejipt. **15** Yɔ ká níi tií mbóng Herɔd oyo'n. Kɔ́ ta tɔ̄l'n taɻa ha kɔ́ Kəɓaɓe tɔ̄r t kūlu m ngekɔjɔnji m Nuɓɔ ná. Yɔ tɔ̄r na:

M'kúu mōno má ta tei 'j Ejipt t.

(Oje 11:1)

16 Lo kono Herɔd kɔ ādа ngi kam kaƈyaa k sóo nya bé ná wɔɔ́, wōngo asa n nák. Ada yɔ ulɔ na ká t tɔ̄lii mōno ngaɓaa ɓa dér ngi kaɓh t ɓāla jōo, tíkɔ ngi kono ɓāla ni kasa jó ngē tɔ ná-a ɓa dér 'j keme ɓē Bétlahem, tíkɔ 'j jɔngáya nya ɓa dér. T gō jɔkāgalo kɔ́ ngi kam kaƈyaa kɔjɔ nya'n kete ná. **17** Kɔ́ ta tɔ̄l n taɻa ha kɔ́ Jeremi ngekɔjɔnji m Nuɓɔ ná. **18** Yɔ tɔ̄r na:

Deɓee ōoi kɔɔ́ƈɔ tií Rama.
Wuɻuee t keme rɔ ngi kalngandhee.
Rasel nj'ugɔ wuɻú ha m mōno nyaa.
Yɔ ndeg ta deɓe nyóo keme nya ngē,
haƈi wɔɔ́ mōno nyaa ndetei ɓa dér.

(Jer. 31:15)

Jojepee t Mari téle yei Najaret

Luku 2:39-40

19 'J gō koyo m Herɔd wɔɔ́, mōnokulɔ m Kəɓaɓe nóho ye ndɔ̄ɓ Jojep rúkusú t nikash'n Ejipt, **20** b tɔ̄r na: Ib taɻh unu mōnokáa ná yɔ t kɔ́ nya'n b aɓhii jɔngáya Ijrayel, haƈi wɔɔ́ ngi kono ka kanjā mōnokáa'n ta tɔ̄l nya ná oyoi wɔ̄.

21 Jojep iɓ unu mōnokáa ná yɔ t kɔ́ nya'n, b téle aɓhii jɔngáya Ijrayel. **22** B lo kono yɔɔ koō ha Arkelawus konyo ɓē tií Jude goto m Biya nya Herɔd ná wɔɔ́, yɔɔ ɓelei téle kaɓh. B Nuɓɔ mbenj ni ɓɔ keme nikash ādа yɔ téle aɓhii jɔngáya Galile. **23** Yɔɔ aɓhii ká injii keme ɓē nóho ka kúu ni na Najaret ná. Yɔɔ aɓhii tií kɔ́ ta tɔ̄l'n taɻa ha kɔ́ ngikɔjɔnji m Nuɓɔ tɔ̄r'n ná. Yɔ tɔ̄r na:

Etei ka kúu nya deɓe 'j Najaret.

(Ejai 11:1)

Jạ Batis nj tómɔ ɗóbo m Kəɓaɓe

Mark 1:1-8 Luku 3:1-20 Jạ 1:6-8,15-37

3 Jɔkāgalo ná wɔ́, Jạ Batis tei hɔy. Yɔ ɔjɔ ha tií dəlalo 'j jongáya Jude. **2** Yɔ tɔ̄r na: Ɛ́ mbélei hál sé, na kɔɽɔbē nge 'j taɽh nɔbé ye táha wɔ̄. **3** Ye Jạ ná-a Ejai ngekɔjɔnji m Nuɓɔ ɔjɔ ha nya keté wɔ̄ ná. Yɔ tɔ̄r t njī nge ɓɔ'n na:

Nge'n ye njī m nge kəla mbēɽe:
Tií dəlalo-ó undōi jɔ ɗóbo m Kəɓaɓe dana-á.
Uɓoi jɔ mōno ɗóbo nya āda asa nāhạ meɗeɗe.

(Ejai 40:3)

4 Jạ ulɔ ramá belé jámal tíkɔ ujɔ'n mbóyo ndāɽá ɓōdo nya. Náakusɔ nya ye nyimhee t kemb teg 'j dana nyɔ̄-ɔ́.
5 Deɓee keme ɓē Juɗujalemee, t ngi 'j jongáya Judee ɓa dér, t ɓē ɓa dér ngi kinji giɽi gō manh baā Jurdẹ́ ná-ā aɓhii rɔ nya. **6** B lo kono yɔɔ kɔjɔ nahakash ni t hālá ná wɔ́, yɔ ɗenh ni kam manh baā Jurdẹ́-é́.

7 B lo kono yɔ kɔ Parijee* t Sadusee* baa bé, ka ke ta ke ɗenh nya ni manh ná wɔ́, yɔ tɔ̄r ni na: See ɓundū li mbōtoɽoo, ná-a ɓa-á ɔjɔ se na t'enyei wōngo nge ka ke ná wɔ? **8** Ye bəyá wɔ́, see enei kanā nge kasa kaj m deɓe ngi kono mbéle hál ni ná-ā. **9** B ɔ́ najhii kundɔ̄ keme sé jɔ-ɔ́, tɔ̄r tií keme sé see ɓa-á jɔ́ na Abraham na ye biya sé. Abraham ye náa nóho ha sé ngē. Ɔi náa nge kono ke náa ha sé, haɗi wɔ́ ma m'tɔ̄r se jɔ́ na: Nuɓɔ na asa ta nāhạ kɔ́ ta kōo nɛɛ na kaɽa mōno m Abrahamee 'j nahá. **10** B nge'n ya kungɔ̄ inji mətɔ kiɽi kāgaa wɔ̄. Ha ná-a kāgaa ɓa dér ngi kana, kanā nge nɔ ngē ná wɔ́, etei túgɔ ni ta kumbɔ har wɔ̄ ná.

11 Ma m'ɗenh se manh ha ta see mbéle'n hál sé. B nge kono ka ke 'j gō má ná tógɔ nya umbɔ̄ ma. M'asa ta kɔɽh saāɽa 'j njɔ nya b ka kuto'n ngē. Yɔ nj'atá ɗenh sé t Njíli

Nge Nɔ'n tíkɔ t har'n. **12** Yɔ ukɔ keē jī nya, yɔ nj túto keme gára nya, yɔ atá kám njár kōho nya keme gée. Tíkɔ yɔ atá njór'n təsá nya t har nge katá koyo ndi nóho ngē ɓa nɔɗí.

Jạ ɗenh Jeju manh

Mark 1:9-11 Luku 3:21-22 Jạ 1:31-34

13 Tí wɔ́, Jeju iɓ 'j mōno ɓē Galile ye rɔ m Jạ kaj manh baā Jurdẹ ha ta Jạ ke ɗenh nya manh. **14** Jạ yege b tɔ̄r'n na: Ma-á asa kam ta yi ɗenh má manh wɔ̄ téle ye rɔ má ɗyatɔ wɔ?

15 Jeju téle tɔ̄r n na: Inya, b ɔ́ nāhạ yi nge taá t yɔtɔnh. Na nɔ ta tɔ̄l jé taɣa náa nge jɔsuɣu'n ɓa dér bəyá. Ada 'j gō-ó wɔ́, Jạ ndeg b nāhạ.

16 B lo kono ɗenh ni Jeju manh tí ná wɔ́, yɔ tei 'j manh t taɣa jī ná ɓa-á. B ɔ́, nɔbē tenyɛ āda yɔ ɔ Njíli m Nuɓɔ ɗes njɔ dóre inji jɔ nya. **17** B njī deɓe tei 'j taɣh nɔbé tɔ̄r na: Yɔ nge'n ye Mono kótaɣa má nge kono kadā ma rɔnyele ɓɔ.

Biyagey undɔ̄ mɛɛ m Jeju

Mark 1:12-13 Luku 4:1-13

4 Tí wɔ́, Njíli unu Jeju aɓh'n lo nge deɓe ndetē 't ta ká biyagey* kundɔ̄ mɛɛ nya. **2** 'J gō kɔ́ yɔ ká kegē náakusɔ keme ndi dɔgɔsɔ́ tíkɔ kaja dɔgɔsɔ́ ná wɔ́, ɓō onyo'n. **3** Nge kundɔ̄ mɛɛ ye rɔ nya ye tɔ̄r n na: Wɔ́b yi ye Mono m Nuɓɔ wɔ́, āda njīi t kōo nɛɛ āda ndélei mapa.

4 Jeju téle tɔ̄r n na: Ye haykamh ngē, haɗi wɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

> Deɓe a inji t kaɗya'n t kūlu m mapa'n ɓa ɗiya ngē,
> b t kūlu ha ɓa dér kɔ́ tei 'j taɣa m Nuɓɔ ná.
>
> *(Téle 8:3)*

5 Biyagey unu aɓh sənyan keme ɓē nge kaɣh njánga njánga, ká undɔ̄'n taɣh nyel kúju m Nuɓɔ. **6** B tɔ̄r n na: Wɔ́b yi ye Mono m Nuɓɔ wɔ́, ujɔ̄ kɔ̄ngɔ taá ngá, haɗi

wɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

Yɔ atá kadā̄ njī nya t mōnokulɔ nyaa ngi 'j taɽh nɔbé ta katá ngɔmii.

Yɔɔ etei kéi taɽh t jī ni'n. Na ya njoi ɗa túgɔ kōo.

(Hā̄ 91:11-12)

7 Jeju tɔ̄r n na: Mangətuɓu m Nuɓɔ ɓa-á tɔ̄r ɗyatɔ na:

T najh kundɔ̄ mɛɛ m Kəɓaɓe Nuɓoi ngē. *(Téle 6:16)*

8 Biyagey* téle unu n aɓh sənyan ɗyatɔ taɽh nyel kōo nge ngā̄la-á, ká ɔjɔ n kɔɽɔɓē ɓa dér taā̄ jɔngáya t kɔɽhtaɽa niyee. **9** B yɔ tɔ̄r na: Wɔ́b usō ngá nɔ má, ɔ́ ɗɔi má wɔ́, m'áta kedei ná-ā̄ ɓa dér.

10 Jeju tɔ̄r n na: Ɛ́ téle tíi 'j gō ma Sətan,* haɗi wɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

Yi áta kusō ngáya ta ɗɔi Kəɓaɓe Nuɓoi,

b ta nāhn̰'n kulɔ ɓeɽh nya ɓa ɗíya bá. *(Téle 6:13)*

11 Tí wɔ́, biyagey inya n. Ada t taɽa jī ná ɓa mōnokulɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɽh nɔbé yei inji kaj m Jeju nj nehn̰i ɓeɽh nya.

Jeju undɔ̄ mɔtɔ kulɔ nya

Mark 1:14-15 Luku 4:14-15

12 Lo kono Jeju koō ha kukɔ ni Jn̰ á wɔ́, yɔ aɓh mōno ɓē 'j Galile. **13** Yɔ iɓ 'j Najaret ye inji ɓē ɓɔ Kapernayum kaj baāɓɔ kātaá taɽa kasa jɔngáya Jabulɔɔ t Neptali'n. **14** Yɔ inji tií kɔ́ ta tɔ̄l'n taɽa ha kɔ́ Ejai ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nge lo mundū-ú kɔjɔ'n ná. **15** Yɔ tɔ̄r na:

Deɓee 'j Jabulɔ̰ tíkɔ Neptali Jɔngáya nge kəɗa kaj baāɓɔ Jurdɛ̰, Galile m ngi ke Jupee ngē.

16 Deɓee ngi kono kinji bé kam tili yɔɔ oi lonjáha nge kumbɔ̄lo.

B ngi kono kinji kam tili-i jɔngáya koyo-ó ná lonjáha njáha jɔ ni. *(Ejai 8:23-9:1)*

17 Jɔkāgalo ná-a, Jeju undɔ̄'n mɔtɔ kɔjɔ ha tíkɔ tɔ̄r'n na:

Ǝ mbéle hál sé na kɔɽɔɓē nge 'j taɽh nɔbé ye táha wɔ.

Jeju kúu ngindájnáa nyaa ngi taɽa kataa

Mark 1:16-20 Luku 5:1-11 Jạ 1:35-51

18 Lo kono yɔ ka njiya kaj baāɓɔ Galile ná wɔɔ́, yɔ ɔ nónjo nāhạa jó. Simọ nge ka kúu ni n Piyer yɔ t Andre nónjo nya'n a umbɔ̄i būɽɔ kam manh baāɓɔ katā-á, haɗi wɔɔ́ yɔɔ yei náɓee. **19** Yɔ tɔ̄r ni na: Unui gō ma, na m'áta nāhạ sé náɓ ngi kanjā deɓee. **20** T taɽa jī ná ba-á wɔɔ́, yɔɔ inyei'n būɽɔ niyee b unui'n gō nya.

21 'J lo ná, lo kono yɔ kaɓh kɔtɔ̄ kuɗɔ-ɔ́ ményɛ ná wɔɔ́, yɔ ɔ nónjo nahạa ngi kaɗyaa jó ɗyatɔ. Jak mōno m Jebede, t nónjoo nya Jạ'n injii keme toho-ó yɔɔ t biya ni Jebedee nj ndujoi kam būɽɔ niyee. **22** Jeju kuú ni, āda t taɽa jī ná ɓa-á inyei tohoo t biya ni Jebede'n b unui gō nya.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m ngi metee

23 Jeju njiya gō jɔngáya Galile ná ɓa dér. Yɔ ɔjɔ náa t deɓee keme kúju kámnahą̄ m Jupee. Yɔ ɔjɔ Ha Nge Nɔ m kɔɽɔɓē. Yɔ ɔɽh met ngi kēɽekēɽee ɓa dér 'j rɔ m deɓee, tíkɔ naha'n kɔ́ rɔ m deɓee ngi rɔ koyoo téle nɔ'n. **24** Ada ri nya kúu taá lo mbóng ɔtɔ'n gō jɔngáya Siri ɓa dér. Ada deɓee yei'n ngi metee ɓa dér taá rɔ nya, t ngi kono kaɓh t rɔ konyo ngi mɔtɔ kēɽekēɽee. Yɔɔ yei'n ngi njili kashee, ngi móo, t ngi rɔ koyoo ada yɔ ye ɔɽh met 'j rɔ ni. **25** Kóso deɓee baa bé iɓii 'j jongáya Galilee, 'j Dekapɔl 'j Juɗujalem, 'j Jude tíkɔ 'j gidi manh baāɓɔ Jurdę̱ aɓhii gō nya.

Ngi kono rɔ ni katá nyelē ni

Luku 6:20-26

5 Lo kono Jeju kɔ kóso deɓee ná wɔɔ́, yɔ alh taɽh jɔ kōo. B 'j gō kɔ́ yɔ kinji ngá ná wɔɔ́, ngindájnáa nyaa yei táha rɔ nya. **2** Ada yɔ unu ha ɔjɔ ni. **3** Yɔ tɔ̄r na:

Rɔnyele ye t deɓee ngi kono ke ngindoo keme m njili,

haɗi wɔ́ kɔɽɔɓɛ̄ ngi tií taɽh nɔbé ye yi ni.
4 Rɔneyle ye t deɓee ngi kono ka kugɔ wurúee, haɗi
wɔ́ Nuɓɔ atá nyóo keme ni.
5 Rɔnyele ye t deɓee ngi kono nyóo lémlém, haɗi
wɔ́ yɔɔ etei kusɔ kōɗ jɔngáya'n.
6 Rɔnyele ye t deɓee ngi kono ɓoo t kunjoo k konyo
ni ha m náa nge jɔsuɽu, haɗi wɔ́ yɔɔ etei ndāna.
7 Rɔnyele ye t deɓee ngi kono kam ni ka kala madā
niyee, haɗi wɔ́ Nuɓɔ atá kɔ kam kala ni.
8 Rɔnyele ye t deɓee ngi kono ngaɽā keme ni kaɽh
njánga njánga, haɗi wɔ́ yɔɔ etei kɔ Nuɓɔ.
9 Rɔnyele ye t deɓee ngi kono ka kundɔ̄ deɓee nahą́,
haɗi wɔ́ Nuɓɔ atá kúu ni mōno nyaa.
10 Rɔnyele ye t deɓee ngi kono ka nāhą ni nii náa
wuɽukɔl ha m náa nge jɔsuɽu, haɗi wɔ́ kɔɽɔɓɛ̄ ngi tií
taɽh nɔbé atá ke yi ni.
11 Wɔ́b deɓee a nyéɗyei se, deɓee a nehɛ̨i se náa
wuɽukɔl, deɓee a ndújoi ha ngi nɔɔ ngē ngi mɔtɔ
kēɽekēɽe jɔ sé ha má ma wɔ́, rɔ sé atá nyelē sé. **12** Ǝ́
nehɛ̨i rɔnyele, ɔ́ ndūjoi kɔ̄ngɔ, na kubɔ̄ sé ye ɓɔ tií
taɽh nɔbé, haɗi wɔ́ nehɛ̨i náa wuɽukɔl ɓɔ t
ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ bəyá kéte nɔ sé.

Kata tíkɔ lonjáha

Mark 4:21-23 Luku 8:16-18, 11:33-36

13 See yei katā taá jɔngáya. B wɔ́b mɔna katā ná tei tií
wɔ́, nj'atá kong na neré wɔ? Ye yi ta nāhą'n náa nóho
ɗyatɔ ngē. B ye ha ta sála nya ngelh gidi loó, ta ya deɓee
túɓɔ t njɔ ni'n.
14 See yei lonjáha ha m deɓee taá jɔngáya. Ɓē ɓɔ nge
kəɗa jɔ kōo, asa kam yɔ̄ɽɔ rɔ nya ngē. **15** Tíkɔ deɓe a
undɔ̄ har lámba, ha ta téle kunu paniye* kugɔ jɔ-ɔ́ ngē. B
ye ha ta kundɔ̄ lámba jɔ ɗuɽɔ nya, adā lámba ná atá njáha

taɣa kam m deɓee ɓa dér ngi kono kinji kúju ná. **16** Ada lonjáha sé njáha nya bəyá taɣa kam m deɓee kɔ́ ādа yɔɔ b oi kulɔɔ sée ngi nɔɔ wɔ́, ɔrhii nya'n taɣa m Biya sé nge kinji tií taɣh nɔbé na.

Jeju ye ha ta tɔ̄l taɣa njiha

17 Ə́ najhii njól jɔ́ na ma na m'e ha ta na ke túju njiha, ɓó-o na ta ke túju ha m ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ. Ma m'e ha ta ke túju ni ngē, b m'e ha ta ke tɔ̄l taɣa ha ná-ā. **18** Haɗi wɔ́, m'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Kéte tíkɔ ta nɔbee t jəngáya'n katá hón ná wɔ́, kam náa njánga nóho ɗíya ɓó-o mōnoo náa ngi menyɛ menyɛ kɔ́ tósɔ ni jɔ njiha ná, nge nóho ta rəb nj ndetē. Ata ke bəyá kɔ́ ta náa ná-ā ɓa dér katá kɔtɔ̄. **19** Ha ná-a deɓe nge kegē gōmindi nóho ɗiyá 'j dana gōmindee, b ka kɔjɔ deɓee na t nehɛ̧i yi nge ná ɓa ná wɔ́, etei kúu nya mōnoɗ bé tií keme kɔɽɔɓē nge tíi taɣh nɔbé. B deɓee nge ngɔm nii, tíkɔ kɔjɔ deɓee na t ngɔmii nii bəyá ná wɔ́, etei kúu deɓee ná deɓe ɓɔ tií keme kɔɽɔɓē ngi tií taɣh nɔbé. **20** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh, wɔ́b jɔsuɽu sé umbɔ̄ yi m nginjángā mangətuɓuee* t Parijee* ngē wɔ́, see nj'etei kudu keme kɔɽɔɓē ngi tií taɣh nɔbé ngē ɓa nɔɗí.

Ha tɔ̄l deɓe

21 See ooi ha deɓee kangaa tɔ̄r na:

Ə́ najh tɔ̄l deɓe ngē ɓa nɔɗi. *(Tei. 20:13 Téle 5:17)*

Deɓe nge tɔ̄l deɓe wɔ́, asa kam ta gānga ni seré jɔ nya.

22 B ma m'tɔ̄r se, deɓe nge wuɽu nya kaa jɔ m nónjo nya 'j kam ha wɔ́, asa kam ta gānga ni seré jɔ nya. B deɓe nge tɔ̄r nónjo nya na: Raka wɔ́, asa kam ta ngināhạseree gānga seré jɔ nya. B deɓee nge katá tɔ̄r nónjo nya na: Sə́ba wɔ́, etei kəlā nya kam har jɔ bū lo nge katá koyo ndi nóho ngē ɓa nɔɗí ná.

23 Wɔ́b yi nj'aɓh'n kadāɓuloi jɔ ɗingiri b ká kemei ugɔ

jɔ-ɔ́ tií, ha nónjoi kaɓh t ha nóho'n roi wɔ́, **24** inya kadāɓuloi ná tií nɔ ɗingiri b aɓh ká undɔ ha keme kasa nahą̄ sé nahá t nónjoi ɓa kéte tíkɔ. B 'j gō-ó wɔ́, ye aɓh'n kadāɓuloi ná.

25 Undoi ha sé nahą́ lám t madā kɔlii'n dana kɔ́ se nii sənyan ɗóbo tɔ ná. Na ya yɔ ká uloi keme jī m ngigāngaserée wɔ́, ngingāngaserée ká uloi keme jī m paja nge ngɔm taɾa kúju dangay. **26** Haykamh, haykamh, m'tɔrii, yi áta ká kinji tií mbóng ta yi ɓa kubɔ̄ mér súu ná ɓo kɔ́.

Ha kanjā nahą̄

27 See ooi ha deɓee tɔ̄r na:

Ɨ́ najh kanjā nahą̄ ngē ɓa nɔɗi. *(Tei. 20:14)*

28 B ma m'tɔ̄r se jɔ́ na: Deɓe nge kɔ mandaá b ngúɗu nya wɔ́, enjei nāhą̄ sənyan tií ngaɾā keme nya wɔ̄. **29** Wɔ́b kami nge ka konyo a anjā ta nehɛ̨i kɔ́ ta yi dɔ́ba kusō kam nāhą̄kash wɔ́, ɔrh əla'n ngelh kuɗɔ-ɔ́ 'j roi. Haɗi wɔ́, ye sóo t ta mōno roi nóho ɗiyá túju, umbɔ̄ ta kəla ni roi bəyá t taɾa kam har. Āda ye har jɔ bū lo nge katá koyo ndi nóho ngē ɓa nɔɗí. **30** B wɔ́b jīi nge ka konyo, b anjā ta nehɛ̨i kɔ́ ta yi dɔ́ba kusō kam nāhą̄kash wɔ́, ɔ́ gānga əla n ngelh kuɗɔ-ɔ́ 'j roi, ye sóo t ta mōno roi nóho ɗiyá túju, umbɔ̄ ta kəlā ni roi bəyá t taɾa-á har. Āda ye har jɔ bū lo nge katá koyo ndi nóho ngē ɓa nɔɗí.

Ha tɔ̄ɓɔ mandaá

Mt. 19:3-10 Mark 10:2-12

31 Deɓe tɔ̄rii kéte na:

Deɓee nge tɔ̄ɓɔ nyɛ́ nya wɔ́, t'āda n mangətuɓu tɔ̄ɓɔ nahą́. *(Téle 24:1)*

32 B ma m'tɔ̄r se: Deɓe nge tɔ̄ɓɔ nyɛ́ nya ɓúlo bé, b ke gō ɗóbo ha jɔsuɾu ngē ná wɔ́, yɔ ɓa nāhą̄ kɔ́ ta nyɛ́ nya ka

kanjā ngaɓa. B deɓe nge taā mandaá nge tɔ̄ɓɔ ni n bé wɔ́, yɔ ye nge kanjā nāhạ̄.

Ha kəlanjī

33 See ooi ɗyatɔ ha tɔ̄r ni deɓee kangaa na:
'T najh tíi kəlanjī nge yi kob jɔɔ̄ tií wɔ̄ ná ngē.
B ye hei ta yii tɔ̄ltaɣa náa ɓa dér kɔ́ yii nɔ̄mɔ t kəlānjī'n ná, t nɔ m Kəɓaɓe-é. *(Dɔgɔ 30:3)*
34 B ma, m'tɔ̄r se, ɔ́ najhii kəla njī sé jɔ náa nóho ngē. Ɛ́ najhii kob t nɔbé'n ngē. Na yɔ ye kūtu kóngaɣ nge Nuɓɔ kinji jɔ-ɔ́. **35** Ɛ́ najhii kob t jɔngáya'n ngē, na yɔ ye kōngoro kundɔ̄ njɔ nya. Ɛ́ najhii kob t Juɗujalem'n ngē, na yɔ ye ɓē ɓɔ m kóngaɣ ɓɔ nge kumbɔ̄loo. **36** Ɛ́ najhii kob t jɔ se'n ngē, na see esei kam ta nāhạ̄ kɔ́ ta ngɔ nóho ɗíya 'j jɔ sé njaha ɓó-o kili wɔ ngē. **37** Ada ha sé ye ayo, ngē wɔ́, ye ɔ́, ə, ɓa nɔɗí. B kəlānjī ɓa dér kɔ́ kumbɔ̄ ni jɔ-ɔ́ ná iɓ 'j rɔ m nge gólo.

Kam ye kam goto m kam

38 See ōoi ha deɓee tɔ̄r na:
Kam ye kam goto m kam,
tíkɔ ngānga ye kam goto m ngānga.
(Tei. 21:24 Leb. 24:20 Téle 19:21)
39 B ma m'tɔ̄r se, ɔ́ najhii kɔgɔ rɔ sé t deɓe nge katá nāhạ̄ sé kash ná. Wɔ́b deɓe nóho undɔ̄ kótoi nge kā konyo wɔ́, ɔ́ téle'n nge nóho āda n ɗyatɔ. **40** Wɔ́b deɓe nóho ndeg ta kaɓh t yi'n lo gānga seré kɔ́ ta taā'n ngumɔ́jii wɔ́, āda n ramá ngelei ɗyatɔ t jɔ-ɔ́. **41** Wɔ́b deɓe nóho mbəɣei na 't njiya njoi dubú ɗiya wɔ́, aɓhii sənyan njoi dubú jó. **42** Wɔ́b deɓe nóho terhii ha náa wɔ́, āda'n. B ɔ́ najh téle gidii taɣa m deɓe nge kono kaɓh roi na ká t n'tənei náa ná ngē.

Ha táɣa madābaā

Luku 6:27-36

43 See ōoi ha deɓee tōr na: 'T tára madāɓei kɔ́, b t suɓɔ madābei. **44** B ma m'tōr se: Ǽ teɽei madābaā see, ɔ́ tōrii taɽa sé jɔ m ngi kono ka nāhą sé náa konyo. Ǽ nehɛ̨i nɔ t ngi kono ka sūɓɔ see, tíkɔ ɔ́ gorii Nuɓɔ ha m ngi ka nāhą sé ndāngaa t ngi kono ka nāhą sé náa konyoo. **45** Ǽ nehɛ̨i náa nɛɛ bá kɔ́ āda ɔjɔ t hālá ha see ke mōno m Biya sé nge 'j taɽh nɔbé. Haɗi wɔɔ́, yɔ-á a nāhą kɔ́ kaja a ɔsɔ jɔ m ngi keme kashee, t ngi nāhą nɔɔ, tíkɔ yɔ-á a nāhą kɔ njī a yer jɔ m ngi jɔsuɽuee t ngi nāhą gō-ɔ́ ngē wɔ̄ ná. **46** Wɔ́b a teɽei deɓee ngi kono ka tára see wɔɔ́, kubɔ̄ ɗi ɓa-á nj'embei wɔ? Ngi taā lamboo a nehɛ̨i bəyá ngē wɔ? **47** Wɔ́b a nabhii ɓɔkúɗɔ see ɓa nɔɗí wɔɔ́, náa nge mɔtɔ kēre nge ɗa ɓa-á nehɛ̨i wɔ? Ngi 'j taā kemee a nehɛ̨i nya bəyá ngē wɔ?

48 Ye bəyá wɔɔ́, asa kam ta see ke deɓee ngi kasa, njɔ m Biya sé nge 'j taɽh nɔbé kasa'n ná.

Lo kadā náa t ngindoo

6 Ǽ ngɔmii rɔ sé āda nɔ. Ǽ najhii kɔjɔ náa nge katá nāhą se'n t ngindoō ná taɽa kam deɓee āda yɔɔ kɔ. Wɔ́b a nehɛ̨i bəyá wɔɔ́, see etei kembe kubɔ̄ sé tíi rɔ m Biya sé nge kono kinji tií taɽh nɔbé ná ngē.

2 Ye bəyá wɔɔ́, wɔ́b nj'āda náa nóho t ngendoō wɔɔ́, āda najh kúu ke njɔ na mbálmbē bé taá terei ngē. Ye njɔ ka nāhą m ngi gólo deɓee ka nāhą'n keme kúju kámnahą̄ m Jupee, tíkɔ gō ɗóbo bong, ha ta deɓee ka kɔrh'n taɽa rɔ ni ná. M'tōr sé ha nge kamhkamh, yɔɔ embei kubɔ̄ ni wɔ̄. **3** B yi, wɔ́b nj'āda náa nóho t ngendoō wɔɔ́, āda jīi kā gel igii gō náa k nāhą m jīi kā konyo ngē. **4** Ǽ nāhą bəyá kɔ́ āda náa katá nehɛi t ngendoō ná ye lo mundu-ú bé. Wɔɔ́, Biyei nge kono ka kɔ náa lo mundū-ú ná atá téle'n ta kedei t hālá.

Ha gór Nuɓɔ

Luku 11:1-4

5 Wɔ́b 'nj górii Nuɓɔ wɔ́, ɔ́ najhii ka nāhą̄ njɔ ngi gólo loo ka nāhą̄'n ná ngē. Yɔɔ a tēngei kəɗa taɽh kɔ́ gór'n Nuɓɔ keme kúju kámnahą̄ m Jupee tíkɔ gō ɗóbo bong ha ta deɓee ka kɔ ni'n. M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, yɔɔ embei kubɔ̄ ni wɔ̄. **6** B yi, wɔ́b nj' gór Nuɓɔ wɔ́, údu kújui, b utū taɽa kúju joi, tíkɔ ɔ́ gór'n Biyei nge kono kinji lo mundū-ú ná. Wɔ́, Biyei nge kono ka kɔ náa lo mundu-ú ná atá kuboi t hālá. **7** Lo gór Nuɓɔ wɔ́, ɔ́ najhii ka koɗyo ha nge 'j kam nya ná ɓa nɔɗí t kam nahą́, njɔ m ngi kono ke Jupee ngē ka nāhą̄'n ná. Haɗi wɔ́, yɔɔ ōoi ɓó ná Nuɓɔ na a oō ni gō ɗóbo ha nge t kam nahą́, kam nahą̄ kɔ́ ka koɗyo ni ná ɓó. **8** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ najhii titi ni ngē, haɗí wɔ́, Biya sé ɓa igii náa kono see ndeg ná kéte tíkɔ nj' terhii n tɔ.

9 Ye bəyá wɔ́, oi lo katá ka gór sé Nuɓɔ:

Biya dé nge 'j taɽh nɔbé,
ada rii ye yi kɔɽh kundɔ̄ kēɽe.
10 Ada konyoɓei ye.
Ɜ́ nāhą̄ náa nge kemei ndeg ná taá
jɔngáya njɔ ka nehɛ̨́i'n tií taɽh nɔbé ná.
11 Ada de náakusɔ dé kajanh āda asa t jɔ ndiyee
ɓa dér.
12 Ɜ́ mai roi jɔ nāhą̄akash dee njɔ dee ka mai nya'n rɔ dé jɔ m deɓee ngi kono ka nāhą̄ dé kashee ná.
13 Ɜ́ najh kinya dé āda kuso dé kam náa kundɔ̄
mɛɛ ngē.
B ɔrh de 'j keme jī m nge gólo.
Haɗí wɔ́, yi á-a konyoɓee, tɔ́gɔɔ t kɔrhtaɽa'n yei yi t jɔkāgaloo ɓa dér wɔ̄ ná. Amen.*

14 Wɔ́b ɔ́ maii rɔ sé jɔ m deɓee ngi kono ka kadā sé wōngo ná wɔ́, Biya sé nge 'j taɽh nɔbé atá nya mai rɔ nya jɔ sé lo kono see kadā wōngo deɓee ná. **15** B wɔ́b ɔ́ maii

rɔ sé jɔ m deɓee ngi kono ka kadā sé wōngo ná ngē wɔ́, Biya sé atá nya mai rɔ nya jɔ sé ngē lo kono see katá kadā nya wōngo t deɓee ná.

Ha kege náakusɔ

16 Wɔ́b yegei náakusɔ wɔ́, āda kam sé najh kukɔ ndōo, njɔ ngi gólo loo ka túlɔ'n kam ni nahá kɔ́ ta ka kɔjɔ n deɓee ha yɔɔ kēge náakusɔ ná ngē. M'tɔ̄r se haa nge kamhkamh yɔɔ embei kubɔ̄ ni wɔ̄. **17** B yi, wɔ́b, yegē náakusɔ wɔ́, ɔ́ rúsu kuɓū kat joi, b ɔ́ túbo kamii. **18** Ə́ nāhą bəyá kɔ āda deɓee oi wɔ́, igii ha yi kegē náakusɔ ngē. B ɔjɔ t Biyei nge kono kinji lo mundu-ú, Biyei nge kono ka kɔ náa lo mundu-ú ná na atá téle'n ta kedei.

Ha náandáa nge 'j taɽh nɔbé

19 Ə́ najhii kám náandáa see taá jɔngáya-á ngē. Taá jɔngáya ye lo nge kɔ́ndeɽee t kōnj'n ka túju náa 'j 't. Tíkɔ ye'n lo nge ngi ɓogoo ka mbútu tíkɔ ka ɓogo'n ɗyatɔ. **20** B ɔ́ kámii náandáa see tií taɽh nɔbé kɔ́. Tií taɽh nɔbé ye lo nge kɔ́ndeɽee t kōnj'n kasa kam ta túju náa 'j 't ngē. Tíkɔ ye'n lo nge ta ngi ɓogoo kasa kam ta mbútu tíkɔ koi'n náa 'j 't ngē. **21** Haɗi wɔ́, lo kɔ́ náandei kəɗa 't ná-a, kemei atá nya kəɗa jɔ-ɔ́ wɔ̄ ná.

22 Kam ye lámba m rɔ. Wɔ́b kamii əɗa ɓa njiɽiɽi wɔ́, roi ɓa dér atá ke yi ngáɗ. **23** B wɔ́b kamii b ye met wɔ́, roi ɓa dér atá ke kam tili-í. Ye bəyá wɔ́, wɔ́b lonjáha nge kəɗa kemei ná, ugɔ tili wɔ́, tili ná atá túgɔ kili bitibiti ɓɔ.

24 Deɓe ɗíya asa kam ta nāhą ɓeɽh kulɔ m kɔ́ɓa nyaa jó ngē. Haɗí wɔ́, yɔ atá sɔɓɔ̄ nge nóho b ta táɽa nge madā kɔ́, tíkɔ yɔ atá koō taɽa m nge nóho b ta kídi nge madā. See esei kam ta nāhą ɓeɽh m Nuɓɔ b nāhą'n ɓeɽh m náandáa ngē.

Ə́ najhii sōl

25 Ye ha ná-a ma m'tɔ̄r se'n jɔ́ na: 'T najhii sōl jɔ ha kinji

t kam sé'n, jɔ náa nge see katá kusɔ ngē, kɔ-ɔ́ jɔ naá nge see katá kai ngē. Kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya sōl jɔ ha náa nge see katá kulɔ ha rɔ sé ngē. Kinji t kaɗya'n umbɔ̄ náakusɔ ngē wɔ? Yéee rɔ umbɔ̄ ramá ngē wɔ? **26** Ɔi yelhee ngi 'j taɽh nɔbé yɔɔ a oshii nya kōho ngē, kɔ́-ɔ a uɗyoi nya kōho ngē, kɔ́-ɔ a kamii nyaa náa nóho keme gée ngē. B Biya sé nge 'j taɽh nɔbé a ulū ni. Gāta sé umbɔ̄ yi m yelhee ɓɔ ngē wɔ? **27** Ná-a 'j dana sé b a sōl wɔɔ́ asa ta kəlā kél ji nya ɗíya taɽa rɔ nya ta kabh'n t kéte wɔ?

28 B haɗi ɓa kɔ́ a sōlii ha ramá wɔ? Ɔi ndiɗyaa tií 'j dana nyɔ̄-ɔ́. Yɔɔ a engei nɔ. Yɔɔ a nehɛ̨i nya kulɔ ngē, kɔ́-ɔ a súroi nya kulɔ ngē. **29** B yɔ kɔ́ m'tɔ̄r sé, Salomɔ̨ ɓa ná dana kɔrhtaɽa nya ɓa dér ná ulɔ ramá nge titi yi m nge nóho ɗíya 'j dana m ndiɗyaa ná-a ngē ɓa nɔɗí. **30** Wɔ́b Nuɓɔ ulɔ ramá ngi ɓála bəyá ná-ā rɔ m nyɔɔ ngi 'j dana nyɔ̄-ɔ́ kajanh, b ta jəl wɔɔ́, yɔ njór ni tíi wɔɔ́, yɔ atá kadā sé see ngi kundɔ̄kemɛ̨jɔtaakeme sé ke ɗi ménye ba ná-ā ramá ngi nɔ kumbɔ̄ yi ni ná-ā ngē wɔ? **31** Ɛ́ najhii sōl náa nóho ngē ɓa nɔɗí, tíkɔ ɔ́ najhii nya tɔ̄r jɔ́ na: J'etei kusɔ ɗi wɔ ngē. Kɔ-ɔ́ j'etei kai ɗi wɔ ngē. Kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya tɔ̄r jɔ́ na: J'etei kulɔ ramá ɗí rɔ ji wɔ ngē. **32** Haɗi wɔɔ́, mɔtɔ deɓee ɓa dér ná-a a enjei náa ná-a ɓa dér wɔ ná. B Biya sé nge 'j taɽh nɔbé igii nya 't ha see ka kanjā náa ná-a ɓa dér. **33** B yɔ kɔ́ enjei kɔɽɔɓē m Nuɓɔ, tíkɔ náa nge jɔsuɽu nya ɓa kéte. Na yɔ atá ká kadā sé náa ɓa dér kɔ́ see kanjā ná jɔ-ɔ́ ɗyatɔ. Ye bəyá wɔɔ́. **34** Ɛ́ najhii sōl jɔ ha náa ngi tií biri-í na biri ɓa a sōl nya jɔ náa nge sɔɓɔ̄ jɔ nya yɔ ɓa-á. Ada konyo nge t keme ndi ɗíya ná, asa t keme ndi ná ɓa nɔɗí.

Ɛ́ najhii gānga seré jɔ m madā see

Luku 6:37-42

7 Ɛ́ najhii gānga seré jɔ m deɓee ngē. Na ya deɓee ɗa gengei nya seré jɔ sé. **2** Ɛ́ nehɛi bəyá ngē, haɗi wɔɔ́

etei gānga seré jɔ sé njɔ see gānga nya'n seré jɔ ni ná. Tíkɔ etei ndɔ́jɔ náa bé kadā sé'n keme náa ndɔ́jɔ náa nge kono see ndɔ́jɔ'n náa kadā ni'n ná.

3 Haɗi kɔ́ yi ɔ́ būlu nyɔ tií kam m nónjoi, b yi ɓa wɔɔ́, ɔ́ lɔ́lɔ kāga nge kuso kamii ná ngē wɔ? **4** Yéee ye neré kɔ́-ɔ yi nge kono lɔ́lɔ kāga kuso kamii náa, ása kam ta tɔ̄r nónjoi jɔ́ na: Inya āda m'ɔrh búlu nyɔ̄ tií 'j kamii wɔ? **5** Yi nge gólo lo, yi ɓa únu lɔ́lɔ kāga 'j kamii ɓa kéte. Tíkɔ wɔɔ́, ta yi katá kɔ lo wɔɔ́, kigii'n ɗóbo lo kunu bulú nyɔ̄ 'j kam m nónjoi á-a wɔ̄ ná.

6 Ǝ́ najhii kadā náa ngi kaɣh njánga njánga t bisée. Tíkɔ ɔ́ najhii'n kumbɔ̄ kənyā móɗyo see nɔ borhee. Na ya tuɓoi t njɔ ni'n wɔɔ́, gaja nya téle t'uɗyɔ njɔ sé.

Ǝ́ terhii, enjei, ugoi taɣa kúju

7 Ǝ́ terhii, na etei kadā sé, enjei na etei kembe, úgoi taɣa kúju, na etei tei ta kadā sé. **8** Haɗi wɔɔ́, ná-a b terh wɔɔ́, nj'embe. Deɓe nge kanjā wɔɔ́, nj ndáa. Tíkɔ etei'n tei taɣa kúju ta kadā deɓe nge k kugɔ ná.

9 Deɓe nge ɗá 'j dana sé mōno nya terh n ha mapa wɔɔ́, atá kunu kɔ̄s kɔ́ kadā nya wɔ? **10** Yéee wɔ́b terh n ha kānj wɔɔ́, atá kunu li kɔ́ kadā nya wɔ? **11** Wɔɔ́, see ngi kono ke ngi keme kashee b kōo ngē ná, igii lo kadā náa nɔɔ t mōno see. B Biya sé nge 'j taɣh nɔbé ná kɔ́ atá kadā náa ngi nɔɔ t ngi kono k terh nya ná-a ngē wɔ. **12** Náa ɓa dér kɔ́ see ndeg ha ta deɓee nāhạ ha sé ná, see ɓa ɔ́ nehɛ̨i nya səɗin bəyá. Haɗi wɔɔ́, ha kəɗa'n njiha ɓa tɔ̄r tíkɔ ngikɔjɔnjī m Nuɓɔɔ ɓa tɔ̄rii nya'n.

Taɣa ɗóboo jó

13 Udui 'j ka taɣa ɗóbo nge ɗi ngelengele nɛ, haɗi wɔɔ́ taɣa ɗóbo nge kaɓa tíkɔ ɗóbo nge kumbɔ̄lo ná-a yei ɗóbo ngi kono ka kaɓh'n deɓe kam har. Ada deɓee baa bé udui 'j

kā taɽa ɗóbo ná-a. **14** B taɽa ɗóbo nge ɗí ngelengele ná ye mōno ɗóbo nge ɓéɽeɽé nge kadā deɓee kaɗya. Ɗóbo ná uɓɔ, āda deɓee ɗí táhā bé yɔ á-a embei wɔ̄ ná.

Kāgaa t kanāa nyaa

15 Ǝ́ ngɔmii rɔ sé ha m ngikɔjɔnji m Nuɓɔ ngi kujɔ haa. Yɔɔ uloi ramá ndaɽá batá yei'n rɔ sé. B tií 'j kā keme ni wɔ́, yɔ yei soóo ngi kūtu kōho deɓee.

16 See etei ka kigii ni 'j kanā ni. Deɓe a ui kanā nduú 'j jɔ kōn ngē, kɔ́-ɔ deɓee a ui nya kanā kótmbaya 'j jɔ ngaɽá ngē. **17** Kāga ɓa ɗíyaɗíya dér ke yi nge nɔ ná a anā kanā ngi nɔɔ. B kāga nge nɔ ngē ná a anā nya kanaa ngi nɔ ngē. **18** Kāga nge nɔ asa kam ta kanā, kanā nge nɔ ngē ngē. Kāga nge nɔ ngē asa nya ta kanā kanā nge nɔ ngē. **19** Kāga ɓa dér nge kanā, kanaa ngi nɔɔ ngē ná, ye ha ta túgɔ kumbɔ̄ kam har. **20** Ada see etei ka kigii ni 'j kanā ni.

21 Ngi kono ka tɔ̄r má na: Kəɓaɓe, Kəɓaɓe, ná nj'etei kudu keme kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé dér ngē. B deɓe nge kono nāhą̄ t gō ndeg m Biya má nge kinji tií taɽh nɔbé ná ɓa nɔɗí nj'udu 't. **22** Keme ndi ná wɔ́, deɓe baa bé etei ka tɔ̄r má na: Kəɓaɓe, Kəɓaɓe, dee ngē yɔ-ɔ d'a d'ɔjɔ ha m Nuɓɔ t rii'n wɔ? Dee ngē yɔ-ɔ d'a d' tɔ̄ɓɔ njíli kashee ɓɔ bé keme rii'n wɔ? Dee ngē yɔ-ɔ d'a d' nāhą̄ náa ngi yáā yáā ɓɔ bé keme ri'n wɔ? **23** Tí wɔ́, m'áta téle tɔ̄r ni ɓa ráng jɔ́ na: Ma m'ígii sé ményɛ ngē ɓa nɔɗí. Ǝ́ télei tií kuɗɔ-ɔ́ 'j rɔ má see ngi nāhą̄kashee.

Deɓe nge kam kaɗya tíkɔ deɓe nge səba

Luku 6:47-49

24 Ye ha ná-a, deɓe nge koō haa ngi ma tɔ̄r ná-ā, b ngɔm ni ná wɔ́, atá ke njɔ m deɓe nge kam kaɗya nge kundɔ̄ kúju nya jɔ taɓa-á ná. **25** Njī yer, manh ulɔ taā lo, nyéle ulɔ, āda bíi kúju ná, b yɔ kɔ́ kúju ná njuɗu ngē, haɗi

wɔ́ undɔ̄i mɔtɔ nya jɔ tāɓa-á. **26** B deɓe nge koō haa ngi ma tɔ̄r ná-ā, b ngɔm ni ngē ná wɔ́, atá ke njɔ m deɓe nge sɔba nge kundɔ̄ mɔtɔ kúju nya jɔ ngáya wóy. **27** Njī yer, manh ulɔ taā lo, nyéle ulɔ, bíi kúju ná āda njuɗu. Ada njuɗu m kúju ná ye yi nɔ ngē ɓa nɔɗí.

28 'J gō kɔ́ Jeju tɔ̄l taɽa koɗyo ha nya ná-a wɔ́, ɔɽɔ kam m kóso deɓee ɓɔ ha mɔtɔ náandáj nya ná. **29** Ɔɽɔ kam ni ɓɔ, haɗi wɔ́ yɔ ɔjɔ náa njɔ m nginjángā mangɔtuɓuu* niyee ngē. B ɔjɔ ni náa t njī konyoɓee'n.

Jeju aɽh rɔ m ngebanj

Mark 1:40-45 Luku 5:12-16

8 Lo kono Jeju ɗes ngá 'j jɔ kōo ná wɔ́, kóso deɓee baa aɓhii gō nya. **2** B ɔ́, nge bānjh nóho ye táha rɔ m Jeju, ye uso ngá nɔ nya, ɗɔi'n b tɔ̄r na: Kəɓaɓe, wɔ́b ɔ́ ndég wɔ́, yi asa kam ta nāhą má ta rɔ má kaɽh.

3 Jeju ulɔ jī nya ɔdɔ'n b tɔ̄r na: M'ndeg ta roi kaɽh. T taɽa jī ná ɓa bānjh ná rii'n 'j rɔ nya. **4** Ada Jeju tɔ̄r n na: Ɛ́ ngɔm ha ná nɔ, āda deɓe nóho najh koō ngē. B aɓh ká ɔjɔ roi t ngikadāsádagaa, tíkɔ āda'n kadāɓulo nge kono Moij kəla njī nya ha nya ná, kɔ́ āda ye náa kɔjɔ t hālá ha ni.

Kundɔ̄kemejɔtaākeme m gǫkɔ̄l m askaɽee lodeɓe ɗíya

Luku 7:1-10

5 Lo kono Jeju k kudu tií keme ɓē Kapernayum ná wɔ́, gǫkɔ̄l nóho 'j Rɔm ye ɔtɔ̄ rɔ nya. **6** Yɔ nāhą n kóroro b tɔ̄r na: Kəɓaɓe, ɓeɽh kulɔ má toɗo kúju ná, rɔ nya oyo, āda embe konyo ɓɔ.

7 Jeju téle tɔ̄r n na: M'áta kaɓh ta ká kaɗya nya.

8 Gǫkəl ná téle tɔ̄r n na: Ma m'ása ta yi kudu kúju má ngē. B ɔ́ tɔ̄r ha kam ɗíya bá, na rɔ m ɓeɽh kulɔ má ná atá ngáɗ nya bé. **9** Ɛ́ tɔ̄r ha kam ɗíya, haɗi wɔ́ ma ɓa m'inji nya mɔtɔ tɔ́gɔ m deɓee ngi konyoɓē jɔ maa. Askaɽ máa injii

nya mɔtɔ tógɔ njī konyoɓē. Ada m'tɔ̄r nge nóho jɔ́ na: T'aɓh wɔɔ́, yɔ nj'aɓh. B m'tɔ̄r nge madā jɔ́ na: T'e wɔɔ́, yɔ ye. B m'tɔ̄r ɓeɽh má'n jɔ́ na: Ɨ́ nāhą̄ nge'n wɔɔ́, yɔ nāhą̄'n náa ná.

10 Lo kono Jeju koō ha m gǭkɔl ná wɔɔ́, ɔɽɔ kam nya ɓɔ, b tɔ̄r t ngi kunu gō nya ná-ā na: M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh, dana m Ijrayelee ɓa ná, m'embe kundɔ̄kemejɔtaākeme nge bá'n ngē tɔ̄. **11** B yɔ kɔ́ m'tɔ̄r se: Deɓee baa bé etei kiɓ 'j mɔtɔ kaja nyér, tíkɔ 'j kā kaja njaha-á, ta katá ke kinji taɽa taɓulu náakusɔ-ɔ́ t Abraham'n, t Ijak'n tíkɔ t Jakob'n tií keme kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé.
12 Mōno ngi kɔɽɔɓē ke yi ni ná, etei kumbɔ ni halá kam tili-í. Ada ye lo ná wuɽuee t ndér ngāngaa etei kəɗa 't wɔ ná.

13 B Jeju tɔ̄r t gǭkɔl ná na: Aɓh-á, na atá ká nāhą̄ t yi'n t gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtāakemei'n. Ada t taɽa jī ná ɓa rɔ m ɓeɽh kulɔ ná ngáɗn'n.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m deɓe baa

Mark 1:29-34 Luku 4:38-41

14 Jeju aɓh ká udu kúju m Piyer, āda yɔ ká ɔ mɔm m Piyer nge mandaá nge toɗo t met ngamo nge ngér'n.
15 Jeju ɔdɔ jī nya, āda met ngamo ná inyan, tí wɔɔ́, yɔ iɓ taɽh nāhą̄ kulɔ adā'n.

16 Ɔtɔ̄ kaja njaha-á wɔɔ́, deɓee yei'n ngi njili kashee ba bé rɔ m Jeju. Ada yɔ tɔ̄ɓɔ njili kash ná-ā t kūlu ha nge tei 'j taɽa nya'n tíkɔ ɔrh'n met 'j rɔ m ngi metee ɓa dér. **17** Yɔ nāhą̄ bəyá kɔ́ ta tɔ̄l'n taɽa ha kɔ́ Ejai ngekɔjɔnjii m Nuɓɔ tɔ̄r'n ná. Yɔ tɔ̄r na:

Yɔ ɓa utō rɔ konyo jiyee.
Tíkɔ unu'n rɔ nya ha met jiyee. *(Ejai 53:4)*

Kunu gō m Jeju ye náa nge ngér ɓɔ

Luku 9:57-62

18 Lo Kono Jeju kɔ kóso deɓee baa k giri gidi nya ná wɔɔ́,

yɔ adā njī nya na t gengei baaɓɔ gidi kā nóho. **19** Ngenjángā mangətuɓu* nóho ndɔ́t táha rɔ nya, b tɔ̄r n na: Ngekɔjɔnaá, loo ɓa dér kɔ́ yi kaɓh 't náa wɔɔ́, m'áta ka kunu t gōi.

20 Jeju téle tɔ̄r na: Kaɽhkáɽwoyee aɓhii t goto niyee. Yelee 'j taɽh nɔbée aɓhii t ɓee niyee. B Mono m deɓe, aɓh t lo nge nóho'n kɔ́ ta kulɔ jɔ nya 't kɔrh'n koō ngē.

21 Nge nóho 'j dana m ngindájnáa tɔ̄r'n na: Kəɓaɓe, āda ma taɽa ɗóbo ká m'njúbu biya má tíkɔ.

22 Ada Jeju téle tɔ̄r n na: Unu gō má, b inya ngi koyoo ɓa āda njúbui nūnu nahą̄.

Jeju ndáng nyelē bémbe āda nengh

Mark 4:35-41 Luku 8:22-25

23 Lo kono yɔ kalh keme toho-ó ná wɔɔ́, ngindájnáa nyaa alhii gō nya. **24** B ɔ́, nyéle iɓ inji kam manh baāɓɔ-ɔ́ āda bongólo manh utu jɔ toho. Jeju toɗo nj toɗo'n ɓi.
25 Ngindájnaa egei táha rɔ nya ndúrui'n b tɔ̄rii'n na: Kəɓaɓe, aɗya de na 'd d'oyo.

26 Yɔ tɔ̄r ni na: See ngi kundɔ̄kemejɔtāakeme sé ke ɗí ményɛɛ ba nɛɛ, haɗi ɓa kɔ́-ɔ 'nj ɓelei wɔ? Tí wɔɔ́, yɔ ɓa iɓ taɽh ndáng nyéle ná-a t baāɓɔ'n, āda lo téle nyóo sóooo.

27 Ɔɽɔ kam n deɓee ná-ā ɓɔ, āda yɔɔ tɔ̄rii na: Deɓe'n ɓa-á ye nya ná-a kɔ́ nyélee t baāɓɔ'n ōoi nya'n taɽa nya bá wɔ?

Jeju tɔ́ɓɔ njili kashee 'j keme m deɓee jó

Mark 5:1-20 Luku 8:26-39

28 Lo kono yɔɔ tei gidi manh, tií kā jɔngáya m deɓee 'j Gadara ná wɔɔ́, ngi njíli kashee jó tei 'j jɔ ɓáda ye ndéi n. Keme m ngi njíli kash ná-ā ash ɓɔ āda deɓe asa kam ta kəlā ɗóbo ná njiya'n ngē. **29** B ɔ́, yɔ ugoi kɔɔ́ɗɔ t njī ni nge ɓɔ'n na: Náa ɗi ɓa-á əɗa dana dé t yi'n wɔ? Mono m Nuɓɔ. Ye taá lo ha ta túju dé tií kéte nɔ jɔkāgalo-ó wɔ?

30 Ɓūndu borhmanee baa bé ɗei kuɗɔ-ɔ́ ɓɔ 'j rɔ ni ɗa

usoi náa. **31** Ngi njíli kash ná-ā nehɛ̱i Jeju kóroró, b tɔ̄rii na: Wɔ́b 'nj tɔ̄bɔ de wɔ́, āda ká ulɔ de keme ɓūndu borhmanee ná-ā.

32 Jeju tɔ̄r ni na: Aɓhii-á. Wɔɔ́, yɔɔ tei aɓhii ká udui keme borhmanh ná-ā. Ada ɔ́, ɓūndu borh ná-ā mbutui nāha̱ kanyā 'j taɽh kaj baāɓɔ-ɔ́ tusoi manh āda oyoi ɓa dér.
33 Ngi téle borh ná-a enyei nya aɓhii keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Yɔɔ ká ojoi goto ha náa ɓa dér kɔ́ nāha̱ ná, tíkɔ náa nge kono kɔtɔ̄ jɔ m ngi njíli kash jó ná-a. **34** Ada deɓee ɓa dér 'j keme ɓē ná tei langii taɽa m Jeju. Lo kono yɔɔ ká kɔ nya ná wɔɔ́, yɔɔ nehɛ̱i n kóroró na t'iɓ tií 'j jɔngáya ni.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m deɓe nge rɔ koyo-ó

Mark 2:1-12 Luku 5:17-26

9 Jeju alh keme toho-ó, téle gānga baaɓɔ, aɓh ɓē ɓɔ nya. **2** B ɔ́, deɓee utoi nge rɔ koyo nóho keme gɔl masa-á yei'n rɔ nya, lo kono Jeju kɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme ni ná wɔɔ́, tɔ̄r nge rɔ koyo ná na: Ukɔ roi tɔgɔ, mōno má, na nāha̱kashiyeee yei yi ngi kembe mayɽɔ wɔ̄.

3 Ada ngi kā nóhoo 'j dana m ngi njángā mangɔtuɓuee* tɔ̄rii dana hɔtɔ ni na: Deɓe'n nj gángā Nuɓɔ.

4 Lo kono Jeju kigii njɔ́l ni ná wɔɔ́, tɔ̄r na: Haɗi ɓa kɔ́-ɔ, aɓhii t njɔ́l ngi nɔ ngē báa nɛɛ keme sé wɔ? **5** Yi nge ɗá-a ye yi konyo ɓɔ wɔ? Ta deɓe tɔ̄r na: Nāha̱kashiyee yei yi mayɽɔ jɔ-ɔ́ wɔ̄ yéee, ta deɓe tɔ̄r na: Iɓ taɽh b njiya kɔ́ wɔ? **6** Haɗi wɔɔ́, ma m'ndeg ha ta see kigii ha Mono m deɓe kaɓh t tɔ́gɔ'n taá jɔngáya ta ka mai rɔ nya jɔ nāha̱kashée. B yɔ téle tɔ̄r nge rɔ koyo ná na: Iɓ taɽh unu gɔl mesei, b aɓh taɽa kujui. **7** Ada nge rɔ koyo ná iɓ aɓh taɽa kujú nya. **8** Lo kono kóso deɓee kɔ yi ná wɔɔ́, ɔɽɔ kam ni ɓɔ. Ada yɔɔ ɔrhii taɽa m Nuɓɔ ha yɔ kadā deɓee tɔ́gɔ ta ka nāha̱'n bəyá.

Jeju kúu Matiyo

Mark 2:14-17 Luku 5:27-32

9 Jeju iɓ 'j lo ná aɓh kuɗɔ́-ɔ ményɛ wɔɔ́, yɔ ká ɔ deɓee nóho ri nya na Matiyo, inji lo taā lamboo. Ada yɔ tɔ̄r n na: Unu gō má. Ada deɓe ná iɓ taɽh unu gō nya.

10 Lo kono Jeju kúju m Matiyo ná wɔɔ́, ɔ́ ngi taā lamboo t ngi nāhą̱kashee baa bé yei nya. Yɔɔ ye injii taɽa taɓulu náakusɔ-ɔ́ yɔɔ t Jejuee nahą́ t ngindájnáa nyaa.

11 Ada lo kono Parijee* kɔ bəyá ná wɔɔ́, tɔ̄rii t ngindájnáa na: Haɗi kɔ́ ngekɔjɔnáa sé nj'usɔ náa t ngi taā lamboo t deɓee ngi nāhą̱kashee wɔ?

12 Lo kono Jeju kōo ni bəyá ná wɔɔ́, tɔ̄r ni na: Deɓee ngi kɔ́ ke met ngē, yɔɔ a ndegii dɔktor ngē. B ngi kono ke met ná-a a ndegii n wɔ̄ ná. **13** Aɓhii ká ɔ́ ndájhii mɔtɔ ha kɔ́ tɔ̄r ni na:

Ma m'ndég sádaga ngē b kɔ kam tondōo ɓa ɗíya.
(Oje 6:6)

Haɗi wɔɔ́, m'e ha kúu m deɓee ngi jɔsuɽuee ngē, b ngi nāhą̱kashee ɓa ɗíya ta mbéle hál ni.

Deɓee terhii Jeju ha kɔjɔ jɔ kege náakusɔ

Mark 2:18-22 Luku 5:33-35

14 Tí wɔɔ́, ngindájnáa m Ją̱a yei rɔ m Jeju ye terhii'n na: Haɗí kɔ́ dee t Parijee d'a d'ege náakusɔ, t njɔ nahą́, njɔ nahą́, b ngindájneyee wɔɔ́, a egei náakusɔ ngē wɔ?

15 Jeju téle tɔ̄r ni na: Lo kono ngaɓa mandaá nge ɗyā kinji t balsáa madā nyaa ná, yɔɔ esei ta kukɔ kam ndōo wɔ? Ye bəyá ngē. Ndiyee ayei ná nge ta katá kɔrh ni ngaɓa mandaá nge ɗyā ná 'j dana m balsáa mada nyaa ná wɔɔ́, ndi ná-a ye ndi nge ta yɔɔ katá kege náakusɔ wɔ̄ ná.

16 Deɓe nge ta təlā kam ɓene ramá t taɽa ramá nge ɗyā'n ndetē, haɗi wɔɔ́ ramá nge ɗyā ná atá kusɔ yi nge ɓene ná, ādа kam lo nge tēl ná atá kaɓa ɓɔ. **17** Deɓe nge ta

tōr ɓoɽóɓoɽō kaā nduú keme ngɔngɔ ndāɽá ngē kej ndetē. Ye bəyá wɔ́, ngɔngɔ ndāɽá nge kej ná atá ndūhu. Wɔ́ɔ́ ɓoɽóɓoɽō kaā nduú ná atá nyerē ngelh, tíkɔ ngɔngɔ ndāɽá ná atá tuju'n ɗyatɔ. B ye ha ta tōr kaā nduú nge ɗyā keme ngɔngɔ yā-á. Lo ná-a ngɔngɔ ɗyā ná atá ngɔm kaa ná, tíkɔ yɔɔ etei túju'n ngē wɔ ná.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m mandaá nóho tíkɔ tei'n mononyɛ́ madā 'j dana m ngi koyoo-ó ɗyatɔ

Mark 5:21-43 Luku 8:40-56

18 Dana kɔ́ Jeju k tōr ni ha ɓa tɔ ná wɔ́ɔ́, kóngaɽ nóho ye ɔtɔ̄. Yɔ ye usō ngá nɔ m Jeju ɗɔi'n. B tōr n na: Mōno má nge mandaá oyo taá t yɔ̄tənh ɓa tɔ. B yɔ kɔ́ ye undɔ̄ jīi jɔ nya na yɔ atá ndúru. **19** Ada Jeju iɓ aɓh gō nya yɔ t ngindájnáa nyaa.

20 T lo ná wɔ́ɔ́, mandaá nóho más a nyēre t rɔ nya ɓa nɔɗí kono ɓāla kutu gidi jó. Njiya 'j kā gidi m Jeju ɔdɔ taɽa ramá nya. **21** Yɔ tōr tií keme nya na: Wɔ́b m'ɔdɔ taɽa ramá nya bé wɔ́ɔ́, rɔ má atá ngaɗ má.

22 Jeju mbere ɔ n b tōr n na: Mōno má, ukɔ roi tɔgɔ, na kundɔ̄kemejɔtāakemei eɗyei wɔ̄. Ada t jɔkāgalo ná ɓa rɔ m mandaá ná ngáɗ'n.

23 Lo kono Jeju kɔtɔ̄ taɽa kuju m kóngaɽ āda yɔ kɔ ngi kɔ́r mbálee t kele m kóso deɓee wɔ́ɔ́. **24** Yɔ tōr ni na: Ǝ́ teii tíi na mōnonyɛ́'n oyo ngē tɔ, yɔ nj toɗo ɓī bé. B yɔɔ nj sóoi n. **25** Lo kono yɔ tɔ̄ɓɔ kóso deɓee ná-a halá tií ná wɔ́ɔ́, yɔ ɓa udu ká ukɔ jī m mōnonyɛ́ ná wɔ́ɔ́, mōnonyɛ́ ná tɔ́sɔ rɔ nya iɓ taɽh. **26** Ada tendelēm m ha ná kúu taā gō jɔngáya ná ɓa dér.

Jeju ndée kam ngi kamndɔɔ, tíkɔ ɔrh'n met 'j rɔ m nge njili kash

27 Lo kono Jeju kiɓ 'j lo ná k hón ná wɔ́ɔ́, ngi kamndɔɔ

jó unui gō nya, b a ugoi'n kɔ́ɗɔ t njī ni nge ɓɔ'n na: Mōno m Dabid, kami ala de 't.

28 Lo kono Jeju ká kudu kúju na wɔ́, ngi kam ndɔɔ jó ná-ā aɓhii táha rɔ nya ɓa ɗyatɔ. Ada Jeju téle tɔ̄r ni na: Ɛ́ tei keme ha ta ma kasa nāhạ yi nge'n bé wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Ayo, Kəɓaɓe.

29 Tí wɔ́, yɔ ɔdɔ kam ni b tɔ̄r na: Ada ká nāhạ t see t gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme sé'n. **30** Ada t lo ná ɓa kam ni ndée'n. Jeju mbēnj ni b téle mbēnj ni ɗyatɔ tɔ̄r na: Ɛ́ ngɔmii rɔ sé nɔ na ya deɓe nóho ɗa igii. **31** B dana kó yɔɔ tei 'j kúju ná wɔ́, yɔɔ ká undɔ̄i ri m Jeju āda taā gō jɔngáya ná ɓa dér.

32 Lo kono yɔɔ tei k kaɓh ná wɔ́, ɔ́ deɓee yei'n nge njíli kash nóho nge koɗyo ha kegē nya rɔ. **33** B lo kono Jeju tɔɓɔ̄ njíli kash ná tíi ná wɔ́, deɓe nge kɔ́ koɗyo ha kegē nya rɔ ná oɗyo ha. Ada ɔɽɔ kam m kóso deɓee ɓa dér, b tɔ̄rii na: Njɔ ɗíya deɓe ɔ náa nge bá'n kete taá jɔngáya Ijrayel ngē tɔ.

34 B Parijee* tɔ̄rii na: Yɔ a tɔ̄ɓɔ njílii kashee ha yɔ ke ngol jɔ m njili kash-é.

Ngi njaāa bei ɓɔ ngē

35 Jeju njiya t gō ɓē ɓɔɔ t mōnoɓēe ɓa dér ɔjɔ'n náa t deɓee keme kúju kámnahạ̄ m Jupee. Yɔ a əla'n mbēre Ha Nge Nɔ m kɔɽɔɓē, tíkɔ ɔrh'n metee ɓa dér t rɔ konyoo 'j rɔ m deɓee. **36** Lo kono Jeju kɔ kóso deɓee ná wɔ́, kam nya ala ni, haɗi wɔ́ yɔɔ ɔroi ɓɔ tíkɔ tɔgɔ ni ndetē'n. Yɔɔ yei njɔ bataa ngi kono nge kūlu ni ndetē bəyá. **37** Tí wɔ́, yɔ tɔ̄r t ngindájnáa nya na: Kōho ta kuɗyɔ ye ɓɔ, b ngi kulɔɔ yei ményɛ bá. **38** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ górii Kəɓa kōho ná ɓɔ kó āda yɔ ulɔ ngi kulɔɔ taɽa kuɗyɔ kōho nyaa.

Jeju ulɔ ngindájnáa nya kutu gidi jó

Mark 6:7-13 Luku 9:1-6

10 Jeju kúu ngindájnáa nyaa kutu gidi jó. Yɔ adā ni tógɔ ta tɔɓɔ'n njíli kashee, tíkɔ kɔrh'n metee ɓa dér t rɔ konyoo ɓa dér.

2 Ɔi ri m mōnombangakulɔ ngi kutu gidi joo ná-a wɔ'n. Nge taɻa kata ye Simo̱ nge ka kúu nya n na Piyer ná, yɔ t nónjo nya André'n, Jak mōno m Jebedee t nónjo nya Ja̱'n.
3 Pilipee t Bartelemi'n, Tomasee t Matiyo nge tāa lamboo'n, Jak mōno m Alpee t Tade'n. **4** Simo̱ nge ka kúu ni n Jelot 'j kana, yɔ t Judas Iskaɻiyot nge kono kulɔ Jeju jī m deɓee ná.

5 Deɓe kutu gidi jó ná-a Jeju ulɔ ni wɔ ná. Yɔ mbénj ni b tɔ̄r na: Ə́ najhii kaɓh rɔ m deɓee ngi kono ke Jupee ngē ná ngē kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya kudu ɓē ɓɔ m Samariee ngē. **6** B aɓhii kā rɔ m batá ngi 'j Ijrayel kɔ́ taɻa ni ndii ná-ā kɔ́.
7 Wɔ́b aɓhii wɔɔ́, ká ojoi ha tɔ̄rii jɔ́ na: Kɔɻɔɓē̄e ngi 'j taɻh nɔbé ye táha wɔ. **8** Ɔrhii met 'j rɔ m ngi metee. Ada ngi koyo tei 'j ɓada. Ə́ túboi rɔ m ngi bānjee āda bānj ri 'j rɔ ni. Ə́ toɓoi njíli kashee. See embei náa ɓúlo wɔɔ́, edei nya náa ɓúlo. **9** Ə́ najhii koi lɔ́r, ɓó-o koi njár silē t' kuja jɔ kulɔ̄ ɓodo sé ngē. **10** Ə́ najhii kunu ngɔngɔ mbā ngē. Kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya koi ramá jó ngē, kɔ́-ɔ saāɻa ngē, kɔ́-ɔ ɗūngo ngē, haɗí wɔɔ, asa kam ta nge kulɔ kembe náakusɔ nyaa t keme kulɔ ka nāha̱ nya ná ɓaá.

11 Keme ɓē ɓɔ́-ɔ ɓó-o mōno ɓē nge see k kudu keme ná, terhii ha m deɓe nge kasa ta kukɔ sé t rɔ nya ná wɔɔ́, injii t lo nya ɓa mbóng iɓ aɓhii'n. **12** Wɔ́b nj'udui keme kúju ná wɔɔ́, ɔ́ nabhii deɓee ngi 'j kā keme-é. **13** B wɔ́b deɓe ngi 'j keme kúju ná-a b ukoi se t rɔ ni wɔɔ́, āda wurunyóo sé inji jɔ ni. B wɔ́b deɓee ngi 'j keme kúju ná-a b ukoi se t rɔ ni ngē wɔɔ́, āda wurunyóo sé téle ye rɔ sé. **14** Lo kono deɓee ká kukɔ sé t rɔ ni ngē, kɔ́-ɔ koō ni nya ha sé ngē ná wɔɔ́, ɔ́ tei 'j keme kúju ná, ɓó-o ɓē ɓɔ ná, b ɔ́ tóhoi bumbúru 'j njɔ sé. **15** M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh: Ndi gānga seré wɔɔ́, seré nge 'j ɓē ɓɔ Sɔdɔmee t Gɔmɔr'n atá ke sóo t ta kumbɔ̄

seré nge 'j keme ɓē ɓɔ ná ɓa tɔ. **16** Ɔi, m m'ulɔ sé njɔ bataa dana m soóo bəyá. Ye bəyá wɔ́, injii t kam kaƈya'n njɔ m liee bəyá. Tíkɔ t keme njaha'n njɔ m dɔ́re gutuee bəyá.

17 Ə́ ngɔmii rɔ sé 'j kaj ha m deɓee, haƈi wɔ́ yɔɔ etei kulɔ sé keme jī m ngināhạserée, tíkɔ etei ta ka kundɔ̄ sé t njíi'n keme kúju kámnahą̄ ni. **18** Etei ta kaɓh sé'n nɔ m ngikonyoɓēe t kóngaɣ ɓɔ ha má ta ká see ke náa kɔjɔ t hālá t nɔ ni, tíkɔ t nɔ m ngi kono ke Jupee ngē ƈyatɔ. **19** Ada dana kɔ́ kaɓh ni se'n ta ká kulɔ sé keme jī ni ná wɔ́, ɔ́ najhii sōl jɔ ha nge sée katá ká tɔ̄r ngē. Na etei kembe ha nge ta see tɔ̄r t jɔkāgalo ƈíya ná ɓa-á. **20** Ye see yɔ-ɔ nj'etei koƈyo ha ná ngē, b ye Njíli Nge Nɔ m Biya sé á-a atá kundɔ̄ ha taɣa sé ta see koƈyo wɔ̄ ná.

21 Nónjo nge deéngaɓa atá kulɔ nónjo nge deéngaɓa keme jī koyo-ó. Biya mōno atá nya kulɔ mōno nya keme jī koyo-ó. Mōnoo ɓa etei nya kiɓ t jɔ m kə́ɓa niyee ta ka tōl ni. **22** Deɓee ɓa dér etei ta ka suɓɔ̄ sé ha ri má. B deɓee nge kukɔ tɔgɔ mbóng tɔltaɣa ná wɔ́, atá kembe kaƈya.

23 Wɔ́b deɓee nehɛ̨i sé náa wuɣukɔl ɓɔ taá keme ɓē nge ɓɔ'n wɔ́, enyei aɓhii t kéte keme ɓē ɓɔ nge nóho. M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, see etei kəla gō ɓee ɓɔɔ 'j jɔngáya Ijrayel ná-a nəngā ngē ta Mono m deɓe téle ke'n.

24 Ngendájnáa umbɔ̄ nge kono k kɔjɔ nya náa ná ngē. Kɔ́-ɔ ɓeɣh umbɔ̄ nya kə́ɓa nya ngē. **25** Asa kam ta ngendájnáa ke njɔ m ngekɔjɔnáa, tíkɔ ɓeɣh ke njɔ m kə́ɓa nya. Wɔ́b kúui na Beljebul[1] wɔ́, etei kúu deɓee ngi keme kúju nyaa nɔ ngē ɓɔ kumbɔ̄ nya ngē wɔ?

26 Ə́ najhii ɓēle ni ngē, haƈi wɔ́ náa nge lo yɔɣɔ-ɔ́ nge ta mɔtɔ tei hālá ngē ndetē, tíkɔ náa nge lo munduú nge ta deɓe kigii ngē ndetē. **27** Ha nge ma tɔ̄r sé bé mɔtɔ tili-í ná

[1]**10:25** Beljebul Ye ri nge deɓee 'j Kanaa t deɓee 'j Penisi kundɔ̄ jɔ m biyagey ka kúu nya'n.

wɔ́, ɔ́ tɔ̄rii kam lonjáha-á, tíkɔ ha nge ma ndólo bé tií keme mbi sé ná wɔ́, alhii jɔ kúju kɔ́ əlei'n mbēɽe jɔ-ɔ́. **28** Ə́ najhii ɓēle ngi kono ka tɔ̄l rɔ deɓee, b kasa kam tɔ̄l kaɗya rɔ ngē ná. B ɔ́ ɓelei nge kono kaɓh t tɔ́gɔ'n ta tɔ̄l kaɗya rɔ tíkɔ kaɓh t tɔ́gɔ'n ta kəla rɔ kam har jɔ bū lo nge kata koyo ndi nóho ngē ná kɔ́. **29** A ɗaɓhii kuloo jó kam gúrusu ɗíya ngē wɔ? B yɔ kɔ́ nge nóho ɗíya 'j dana ni ta kuso ngá ndetē, b Biya sé ɓa ndeg ɓa ɓó kɔ́. **30** B sée wɔ́, Nuɓɔ tɔ́jɔ ngɔ jɔ sé ɓa dér wɔ̄. **31** Ə́ najhii ɓelē náa nóho ngē ɓa nɔɗí. Gāta sé ye ɓɔ umbɔ̄ yi m kúloo ngē wɔ?

32 Ye ha ná-a deɓe nge tɔ̄r ha má ráng t halá nɔ m deɓee wɔ́, m'atá nya tɔ̄r ha nya ráng t halá nɔ m Biya má nge kinji tíi taɽh nɔbé ná. **33** B deɓee nge ngānga ha má t nɔ m deɓee ná wɔ́, m'áta nya ngānga ha nya t nɔ m Biya má nge kinji tií taɽh nɔbé ná.

34 Ə́ najhii koō jɔ́ na ma na m'e'n wurunyoó ta na ke kinya dana m deɓee táa jɔngáya. M'e'n wurunyóo ta ke kinya dana ni ngē. B m'e'n kuyɔ̄ hɔ̄ɔ nge kata, **35** haɗi wɔ́ m'e ha ta kinya

> kaɽa nahą̄ dana m deéngaɓaa t biya nya'n,
> dana m mononyɛ́ɛ t kɔ́ nya'n.
> Tíkɔ dana m mandaáa t mɔm nya nge mandaá'n.
> **36** Ada madābaā m deɓe atá ke ngi 'j keme kúju nyaa ɓa. *(Mise 7:6)*

37 Deɓee nge tára biya nya ɓó-o kɔ́ nya ɓɔ kumbɔ̄ má ná wɔ́, asa taá rɔ má ngē. Tíkɔ deɓe nge tára mōno nya nge ngaɓa ɓó-o mōno nya nge nyɛ́ ɓɔ kumbɔ̄ má ná wɔ́, yɔ asa taá rɔ má ngē. **38** Deɓe nge kunu kāgadés nya, b kunu gō má ngē wɔ́, yɔ asa taá rɔ má ngē. **39** Deɓe nge ndeg kaɗya rɔ nya wɔ́, taɽa nya atá ndi. B deɓe nge kəla rɔ nya ngelh ha má wɔ́, atá téle ta kembe nya.

40 Deɓee nge kukɔ sé t rɔ nya ná wɔ́, ukɔ ma, ma ɓa. B deɓe nge kukɔ má t rɔ nya ná wɔ́, ukɔ nya Nge kono

kulɔ má ná. **41** Deɓe nge kukɔ ngekɔjɔnji m Nuɓɔ t rɔ nya ha yɔ ke ngekɔjɔnji m Nuɓɔ wɔ́, atá kembe kubɔ̄ m ngekɔjɔnji m Nuɓɔ ná. Tíkɔ deɓe nge kukɔ deɓe nge jɔsuɻu t rɔ nya ha yɔ ke deɓee nge jɔsuɻu wɔ́, atá kembe kubɔ̄ m deɓe nge jɔsuɻu ná. **42** Deɓe nge kɔse manh nyóo keme kala manh ɗíya kadā nge nóho ɗíya 'j dana m mōno káa nɛɛ, ha yɔ ke ngendájnáa má wɔ́, yɔ atá kembe kubɔ̄. M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh taɻa kubɔ̄ nya nj ndi ményɛ ngɛ̄ ɓa nɔɗí.

Jeju oɗyo ha m Jạ Batis

Luku 7:18-35

11 Jeju nəngā kadā náandáj ná-ā t ngindájnáa nyaa kutu gidi jó. Tí wɔ́, yɔ iɓh 'j lo ná ha ta ká kaɓh ndáj náa tíkɔ kɔjɔ ha-á tíi keme ɓɛ̄ ɓɔ ni.

2 Jạ nge kono kəɗa dangay ná, oō deɓee a oɗyoi ha kulɔ ka nahạ m Kris. Wɔ́, yɔ ɔrh ngindájnáa nyaa jó ulɔ ni rɔ nya. **3** Yɔɔ ka terhii n na: Yi yɔ-ɔ ye nge kono ka ke'n yéee t d' ndalh deɓe nge káɗya wɔ?

4 Jeju téle tɔ̄r ni na: Aɓhii ká ɔrhii mɔtɔ t Jạ náa nge kono mbī sé koō tíkɔ kam sé kɔ. **5** Ngikamndɔɔ oi lo, tíkɔ ngi njɔ metee a njiyei. Ɔrhii met 'j rɔ m ngi bānjee tíkɔ ngi mbi ɓoɗoo oōi'n lo. Ngi koyoo tei 'j ɓáda tíkɔ a ojoi'n Ha Nge Nɔ t ngi ndoōo. **6** Rənyele atá ke t deɓe nge kono ma ke gigi túgɔ njɔ nya ngɛ̄.

7 Lo kono yɔ kɔrh taɻh kaɓh tíi ná wɔ́, Jeju undɔ̄ mɔtɔ ta k tɔ̄r kóso deɓee ha kɔjɔ jɔ m Jạ: Náa ɗi ɓa-á aɓhii kɔ-ɔ́ dələlo-ó wɔ? Bóɻ kɔ́ nyéle ka yi nya ná a yɔ-ɔ aɓhii kɔ́-ɔ wɔ? **8** Ná ɗi ɓa-á aɓhii kɔ-ɔ́ wɔ? Deɓe kɔ́ kulɔ ramá nge nɔnɔ ná ká oi n wɔ? Ɔi, deɓee ngi ka kulɔ ramá ngi nɔnɔ ná-ā a injii kúju m kóngaɻ ɓɔ-ɔ́. **9** Náa ɗi ɓa-á aɓhii kɔ-ɔ́ wɔ? Ye ngekɔjɔnji m Nuɓɔ wɔ? Ayo m'tɔ̄r se, ha nge kamhkamh, yɔ umbɔ̄ ngekɔjɔnji m Nubɔ ɓa tɔ.

10 Ye yɔ nge kono Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r ha nya na:
Oō, m'úlɔ mōnokulɔ má tií kete noi,
yɔ atá kundɔ̄ jɔ ɗóboi dana-á. *(Malasi 3:1)*
11 M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Dana m ngi kono mandaá koɗyo ni ná, nge ta kumbɔ̄ Jᾳ Batis ɔjɔ rɔ nya halá nge tɔ̄. Ukɔ nɔ ngē wɔ́ɔ, nge ɗi mbete bé tií keme kɔɽɔɓē ngi 'j taɽh nɔbé ná ɓó kɔ́ umbɔ̄ n. 12 Undɔ̄ mɔtɔ ' j jɔ m Jᾳ Batis ɓa tátatá kajanh'n deɓee ndegii kundɔ̄ nguɗu tɔgɔ jɔ kɔɽɔbē ngi 'j taɽh nɔbé. Ngi nguɗu tɔgɔ ndegii kudu 't ha ta koi'n náa jɔ tɔgɔ-ɔ́. 13 Ngikɔjɔnjī m Nuɓɔ ɓa dér tíkɔ njiha ojoi ha ɓa tátatá Jᾳ ɔtɔ'n. 14 Wɔ́b see ndegii ta kigii mɔtɔ wɔ́ɔ, yɔ ye Eli nge katá ke. 15 Ada deɓe nge kaɓh t mbi'n ta koō wɔ́ɔ, āda oō.

16 Mōnoɗyā kono kəɗa'n ɓa-á m'áta kɔjɔ nya'n ná-a 't wɔ? Yɔ titi mōnoɗ ngi kono kinji ngá kam hāla ɓɔ-ɔ́ b k túlɔ wurú jɔ m mada niyee. 17 Yɔɔ tɔ̄rii t tɔ́gɔ ni'n na:
Dee ɗ' kɔ́r se mbál,
wɔ̄ see yegei ndām.
Dee ɗ'əlā nᾳ koyo wɔ́ɔ,
see yegei kukɔ ndoō 't.
18 Jᾳ ye, yɔ usɔ náa ngē kɔ-ɔ́ ai nya náa ngē, wɔ́ɔ, deɓee tɔ́rii na: Yɔ na aɓh t njili kash'n. 19 Mono m deɓe ye usɔ náa tíkɔ ai'n náa, wɔ́ɔ, deɓee tɔ̄rii na: Ɔi, yɔ ye deɓe nge ka njól ha náakusɔ tíkɔ ha náakai ɓa nɔɗi. Yɔ ye madā m ngi taā lamboo t deɓe ngi keme kashee-é. B yɔ kɔ́ kam kaɗya ná atá kɔjɔ rɔ nya titi njɔ náa nge jɔ̄suɽu ná t kūlu m mōno nyaa.

Jeju tɔhɔ̄ ɓē ɓɔ ngi kono kegē mbéle hál ni

20 Tí wɔ́ɔ, yɔ undɔ̄ mɔtɔ ta ka ndáng ɓē ɓɔ ngi kono yɔ tɔ̄ltaɽa nahᾳ náa ngi yáa yáa ɓɔ ɓé 't ná. Jeju nāhᾳ bəya, haɗi wɔ́ɔ yɔɔ yegei mbéle hál ni 't. 21 Yɔ tɔ̄r na: Rɔtondoo atá ke joi ɓēɓɔ Korojin. Rɔtondoo atá ke joi ɓēɓɔ

Betsaida. Kəɗa nya'n náa ngi yáa yáa ká nāhạ ni taá lo sé'n nehɛi'n tií Tiree t Sidɔ'n wɔ̄ báa deɓee keme ɓē niyee etei mbéle hál ni kono. Yɔ etei kulɔ ramá kukɔ ndoō rɔ ni, b ta toɗo kam bū-ú. **22** B yɔ kɔ́ m'tɔ̄r se, ndi gānga seré wɔɔ́, seré katá gānga ni jɔ m Tiree t Sidɔ'n atá ke hɔliɔ bé ta kumbɔ̄ yi sé. **23** B yi Kapernayum, yi nge kɔsɔ roi t taɽh mbóng nɔbé ná, atá ke bəyá ngē, áta téle t ngá mbóng tií lo kinjī m ngi koyoo. Kəɗa nya ná náa ngi yáā yáā kɔ́ nahạ ni tií loi ná nehɛi'n tií Sɔdɔm wɔ̄ báa ɓē ɓɔ ná atá kəɗa tií tɔ mbóng kanjanh ngē wɔ? **24** B yɔ kɔ́ m'tɔ̄ri ndi gānga seré wɔɔ́, seré katá gānga ni jɔ ɓē Sɔdɔm atá ke hɔliyɔ bé ta kumbɔ yi-í.

Lo kɔrhkoō əɗa ha m ngi kono kɔɽɔ nāhạ ni

25 Jɔkāgalo ná wɔɔ́, Jeju tɔ̄r na: Biya má, m'əla tɔ̄yí Kəɓaɓe 'j taɽh nɔbé, tíkɔ 'j jɔngáya-á m'əla tɔ̄yí, haɗi wɔɔ́ yi yɔɽɔ jɔ náa nɛɛ t ngi kam kaɗyaa t ngi kigii náa b teē jɔ āda t mōnoɗee. **26** Ayo biya má ye bəyá njɔ kono kəɗa nya ná, haɗi wɔɔ́ yi ɓa ndég.

27 Biya má téle'n náa ɓa dér adā ma. Ye Biya ɓa nɔɗi igii'n Mōno, tíkɔ Mōno ɓa ɗíya b deɓe nge kono Mōno ndeg ta teē jɔ ha m Biya kadā nya ná, yɔɔ ɓa ɗíya igii'n Biya.

28 Yei taá rɔ má see ɓa dér ngi kono kɔɽɔ ná-ā na m'atá kadā sé lo kɔrhkoō, haɗi wɔɔ́ see utoi náakoi. **29** Unui júku má utoi jɔ sé tíkɔ ɔ́ ndájii'n náa má, haɗi wɔɔ́ ma m'e deɓe nge nyóo lémlém tíkɔ keme má nyóo'n ɗyatɔ. Bəya wɔɔ́, ta see katá kembe lo kɔrhkoō m kaɗya rɔ sé á-a wɔ̄ ná. **30** Juku má ye náa kutō konyo ngē, tíkɔ náakɔy má hɔɔ́lə'n ɗyatɔ.

Jeju ye kə́ɓa m ndi kɔrhkoō m Jupee

Mark 2:23-3:6 Luku 6:1-10

12 Jɔkāgalo ná wɔ́, Jeju gānga keme mege-é ndi kɔrhkoō m Jupee. Ɓō onyo ngindájnáa nyaa āda undoi mɔtɔ ta ka tétē jɔ kōho ka kusɔ. **2** Parijee* oi n b tɔ̄rii na: Ɔ ngindájneyee a nehɛi náa nge kadā ni nii taɻa ɗóbo ta deɓee nāhą̄ ndi kɔrhkoō-ó ngē.

3 B Jeju tɔ̄r ni na: See kɔ́ tójoi náa kɔ́ Dabid nāhą̄ kéte lo kono ɓō konyo ni t deɓee ngi kono ka njiya nya sɔɗin ná-ā ngē wɔ? **4** Yɔ udu kúju m Nuɓɔ-ɔ́ usɔ mapa nge kaɓh ni'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, mapa nge yɔ ɓa tíkɔ deɓe nyaa kadā ni nii taɻa ɗóbo ta kusɔ ngē. B ngɔm ni ha m ngikadāsádagaa ɓa ɗíya bá. **5** See kɔ́ ɔ́ tójoi keme njiha-á ha ngikadāsádagaa kalh jɔ njiha m ndi kɔrhkōo keme ndi kɔrhkoō ngē wɔ́, yɔ a nehɛi yi nge ná b yɔ kɔ́ ha nóho ndetē jɔ ni. **6** B yɔ kɔ́ m'tɔ̄r se ha nge kamhkamh: Náa nge madā nóho ɔɗa taá umbɔ̄lo ɓɔ umbɔ̄ kuju m Nuɓɔ. **7** Kam ha kono kɔɗa'n igii nya ɓó 't wɔ wɔ́, m'igii ngē:

Ma m'ndég sádaga ngē b kɔ kam tondōo ɓa ɗíya.

(Oje 6:6)

Wɔ́b ye bɔya wɔ́, ɔ́ najhii ka gānga seré jɔ m deɓee ngi ha ndetē jɔ niyee ngē. **8** Mono m deɓee ye kɔ́ɓa m ndi kɔrhkoō.

9 Yɔ iɓ 'j lo ná aɓh ká udu kúju kamnahą̄ m Jupee-é.
10 Tí wɔ́, deɓe nóho inji nya tií jī nya oyo. Ngi kono kinji lo ná ná-ā terhii Jeju na: Kéee edei taɻa ɗóbo ha ta kɔrh met 'j rɔ deɓe-é ndi kɔrhkoo-ó wɔ? Yɔ nj terhii n bɔyá ha ta kanjā'n lo kɔsɔ mɔtɔ nya.

11 Jeju tɔ̄r ni na: Ukɔ nɔ ngē wɔ́, deɓe nóho ɗíya 'j dana sé batá nya usō goto-ó ndi kɔrhkoō m Jupee wɔ́, atá kojh nya ta tei'n hālá ngē wɔ? **12** Njɔ neré gāta deɓe umbɔ̄ gāta m batá wɔ? Ye bɔyá wɔ́, edei taɻa ɗóbo t deɓe ha ta nāhą̄ nɔ̨ ndi kɔrhkoō bē.

13 Tí wɔ́, yɔ tɔ̄r t deɓe ná na: Ɨ́ ndáɗya jīí. Yɔ ndáɗya jī nya wɔ́, jī nya téle nɔ goto-ó njɔ yi nge madā.

14 Parijee* tei hālá oōi nahą̄ jɔ nya ha ta tɔ̄l nya.

Beɽh kulɔ nge Nuɓɔ ɓa héɽe nya

15 Lo kono Jeju koō yi ná wɔ́, yɔ iɓ 'j lo ná ɔrh taɽh. Kóso deɓee ba unui gō nya āda yɔ ká ɔrh mete 'j rɔ m ngi metee ɓa dér. 16 Yɔ mbēnj ni ɓɔ na ká t najhii nāhą̄ āda deɓee koō. 17 Yɔ nāhą̄ bəyá kɔ́ ta tɔ̄l'n taɽa ha kɔ́ Ejai ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ kɔjɔ ná. 18 Yɔ tɔ̄r na:

Ɔ́ ɓeɽh kulɔ má nge má hére nya yɔ ye deɓe nge ma
táɽa nya ɓɔ.
Tíkɔ kaɗya rɔ má embe rɔnyele ɓɔ.
M'áta kumbɔ̄ Njili má jɔ nya.
Ada yɔ atá kɔjɔ ha seré katá gānga má t mɔtɔ deɓee.
19 Yɔ atá ráa nahą̄ ha t deɓee nóho'n ngē,
tíkɔ yɔ atá nya kugɔ kɔ́ɗɔ ngē.
Deɓe nge katá koō njī nya kam ɗóbo bong nj ndetē.
20 Yɔ nj'atá téte bór kɔ́ k ɗóg ná ngē.
Yɔ nj'atá tɔ̄l har 'j keme lámba
nge més nya k kūsu tɔ ná ngē.
Yɔ nj'atá nāhą̄ bəyá ɓa mbóng b ta
seré ná ɓa tete kɔ̄l tíi ɓa kɔ́.
21 Mɔtɔ deɓee etei kundɔ̄ keme ni jɔ ri nya.

(Ejai 42:1-4)

Jejuee t Beljebul'n

Mark 3:20-30 Luku 11:14-26

22 Tí wɔ́, yei'n deɓe nge kaɓh t Njíli kash nóho'n rɔ nya. Deɓe ná kam nya ndɔ̄tɔ tíkɔ a oɗyo'n ha ngē ɗyatɔ. Jeju ɔrh met 'j rɔ nya āda deɓe nge kam ndɔ̄ɔ tíkɔ ka koɗyo'n ha ngē ná oɗyo ha tíkɔ ɔ'n lo. 23 Ɔrɔ kam m kóso deɓee ɓa dér b tɔ̄rii na: Deɓe'n ɓa-á ye mōno m Dabid ɓa wɔ?

24 Lo kono Parijee* koō ha ná wɔ́, tōrii na: Deɓe'n a tɔɓɔ njíli kash t kūlu m Beljebul, ngol jɔ m njíli kashee.
25 Jeju igii njól ha ni tōr na: Kɔɽɔɓēe ɓa dér kó yɔɔ ɓa tele ka kegē nahą́ ná etei téle ke náa túju. Ɓē ɓɔɔ ɓa dér tíkɔ kúju ngi kono yɔɔ ɓa téle ka kegē nahą́ ná etei kəɗa ta kaɓh t kéte ngē. **26** Wɔ́b Sətan* ɓa téle a tɔɓɔ Sətan wɔ̄, nge ná yɔ ɓa téle yege rɔ nya. Wɔ́ nge ná kɔɽɔbē nya atá kəɗa ta kaɓh t kéte na neré wɔ? **27** Wɔ́b ma m'tɔ̄ɓɔ njíli kashee t kūlu m Beljebul'n[2] wɔ́, mōno see a toɓoi nya ni t kūlu m náa'n wɔ? Náa ná-a yɔɔ ɓa t jɔ ní'n etei gānga seré jɔ sé wɔ̄ ná. **28** B wɔ́b ma m'tɔ̄ɓɔ njíli kashee t kūlu Njíli m Nuɓɔ'n wɔ́, nge'n ya kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ɔtɔ taá rɔ sé wɔ̄.
29 Lo nge ta ká deɓe kudu'n kúju m deɓe nge tɔgɔ-ɔ́ koi'n náa 'j keme kúju nya ɓa-á ye neré wɔ? Wɔ́b ukɔ deɓe nge tɔgɔ ná ujɔ'n wɔ́, ta kudu nya kúju koi náa wɔ̄ ná.
30 Deɓe nge b ye t ma'n ngē wɔ́, yɔ yegē ma. Deɓe nge ka kám naa t nahą́ t ma'n ngē wɔ́, a t'undɔ̄ a sāngara bé.
31 Ye ha ná-a m'tōr jó na: Nāhą́kashee ɓa dér t gānga bee kó deɓee ka nāhą́ ná Nuɓɔ atá mai rɔ nya jɔ-ɔ́. B deɓe nge gánga Njíli wɔ́, deɓe nge ta kata mai rɔ nya jɔ nya nj ndetē. **32** Deɓe nge b oɗyo ha kash rɔ m Mono m deɓe-é wɔ́, Nuɓɔ atá mai rɔ nya jɔ nya. B deɓe nge koɗyo ha kash rɔ m Njíli Nge Nɔ-ɔ́ wɔ́, yɔ atá mai rɔ nya jɔ nya ngē. Yɔ atá mai rɔ nya jɔ nya ta jɔkāgalo ngē t kanjanh tíkɔ t jɔkāgalo nge ka ke tií ná ngē.
33 Wɔ́b kāga b nɔ wɔ́, kanā nya atá nya nɔ. B wɔ́b kāga b nɔ ngē wɔ́, kanā nya atá nya nɔ ngē. Deɓe a igii kāga 'j kanā nya. **34** See ɓundu li mbotoroo, see yei deɓee ngi nɔ ngē. B etei ka nāhą́ neré kɔ́ ta ka tōr'n náa ngi nɔɔ wɔ? Haɗi wɔ́, náa nge ɗoso ngaɽa keme m deɓee ná-a

[2]**12:27** Beljebul Ye ri nge deɓee 'j Kanaa t deɓee 'j Penisi kundɔ̄ jɔ m biyagey ka kúu nya'n.

taɽa deɓe a oɗyo wɔ ná. **35** Deɓe nge nɔ a ɔrh náa ngi nɔɔ 'j lo ngɔm náa nge nɔ nya. Deɓe nge nɔ ngē a ɔrh náa ngi nɔ ngē 'j lo ngɔm náa nya ngi nɔ ngē. **36** B yɔ kɔ́ m'tɔ̄r se: Ndi gānga seré wɔ́, deɓee etei ta kɔrh mɔtɔ ha ngi 'j kam kɔ́ koɗyo ni ná ɓa dér. **37** Ada etei tójɔ sé deɓe ngi jɔsuɽuee t kūlu ha ngi katá tei 'j taɽa se'n. Tíkɔ etei ta gānga seré jɔ sé t kūlu ha ngi katá tei 'j taɽa se'n ɓa ɗyatɔ.

Náa kɔjɔ m ngekɔjɔnjiha Jonas

Luku 11:29-32

38 Tí wɔ́, ngi kā nóhoo 'j dana m nginjángā mangɔtuɓuee* t Parijee* unui ha tɔ̄rii na: Ngekɔjɔnáa dee d' ndég ha ta yi nāha̱ náa kɔjɔ nóho dee kɔ.

39 B yɔ téle tɔ̄r ni na: Mōnoɗyā nge keme kash tíkɔ nge kānja nahā̱'n a anjá náa kɔjɔ. B yɔ kɔ́ etei kadā nya náa kɔjɔ nge káɗya ngē, b yi m Jonas ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ ná ɓa ɗíya. **40** Njɔ kɔ́ Jonas nāha̱ ndi mutɔ́ tíkɔ kaja mutɔ́ keme kānj nge kumbɔ̄lo-ó ná wɔ́, Mono m deɓe atá nya nāha̱ ndi mutɔ́ tíkɔ kaja mutɔ́ keme goto ɓáda. **41** Ndi gānga seré wɔ́, deɓee 'j Ninibee etei kiɓ ta katá gānga seré jɔ m mōnoɗyā nɛɛ. Atá ke bəyá, haɗi wɔ́ yɔɔ mbélei hál ni jɔ ha kɔ́ kɔjɔ m Jonas. B yɔ kɔ́ nge kumbɔ̄ Jonas inji taá.

42 Ndi gaānga seré wɔ́, kóngaɽ mandaá ata kiɓ 'j kɔ́tɔ ɓē kā konyo-ó ta katá gānga seré jɔ m mōnoɗyaa nɛɛ. Atá ke bəyá haɗi wɔ́ yɔ iɓ 'j mɔtɔmér jɔngáya-á ha ta koō ha kam kaɗya m Salomo̱. B yɔ kɔ́ nge kumbɔ̄ Salomo̱ inji taá.

43 Lo kono njili kash tei 'j keme m deɓe-é ná wɔ́, yɔ aɓh ká a ɗáa keme ɓal a anjā lo kɔrhkoō. B yɔ ká embe ngē. **44** Tí wɔ́, yɔ tɔ̄r na: M'atá téle kaɓh keme lo kɔ́ ma tei 'j 't ná. Yɔ ye āda ye embe keme kúju ná əɗa ɓúlo keme nya ye yi koi tíkɔ tómoi'n gō náa 't. **45** Tí wɔ́, yɔ téle aɓh ká ɔi njili kashee miíjɔjó 't gō nya ngi nɔ ngē kumbɔ̄ nya

yɔ ɓa tɔ. Yɔɔ udui ká injii keme kúju. Tí wɔ́, nɔ ngē m deɓee ná nge gōjág téle umbɔ̄ yi nge taɽa kata ɓa tɔ. Mōnoɗyā nge keme kash'n atá ke nya ɗóbo ɗíya bəyá.

Kóo m Jeju tíkɔ nónjo nyaa

Mark 3:31-35 Luku 8:19-21

46 Lo kono Jeju k koɗyo ha t kóso deɓe ɓa tɔ ná wɔ́, kɔ́ nyaa t nónjo nya ngi ngaɓaa ɗei t halá. Yɔɔ a enjei ta koɗyo nya ha. **47** Deɓe nóho ye tɔ̄r n na: Ɔ́ kúiyee t nónjoi ngi ngaɓaa ɗei hālá a enjei ta koɗyoi ha.

48 B Jeju téle tɔ̄r ha t deɓe nge k tɔ̄r nya ha ná na: Ná-a ɓa-á yei kó maa t nónjo má ngi ngaɓaa wɔ? **49** B yɔ tele ɔjɔ jī nya tíi jɔ m ngindájnáa nyaa b tɔ̄r na: Ɔ́ kó maa t nónjo má ngi ngaɓaa wɔ'n. **50** Haɗi wɔ́, deɓe nge nāhą̄ t gō ndeg m Biya má nge kinji tií taɽh nɔbé ná wɔ́, deɓe ná-a ye nónjo má nge ngaɓa, nónjo má nge nyé, tíkɔ kó má wɔ ná.

Giya ha m nge kosh kōho

Mark 4:1-20 Luku 8:4-15

13 T keme ndi ná ɓa Jeju tei 'j kúju aɓh ká inji ngá taɽa baāɓɔ. **2** Kóso deɓee baa nɛɛ ɓa kámii nahą̄ kaj nya. Ada yɔ iɓ alh keme toho-ó kɔ́ inji'n. B kóso deɓee ɓa dér wɔ́, kámii nya nahą̄ taá halá jɔ kóngoró. **3** Yɔ oɗyo ni ha ɓɔ bé t giya ha'n jɔ náa ɓɔ bé, b tɔ̄r na: Nge kosh kōho tei aɓh kosh. **4** Lo kɔ́ ka kosh nya ná wɔ́, kam kōho ka madaa tusoi gō ngāla ɗóbo. Ada yelhee ye usoi. **5** Ngi kā madaā tusoi jɔ ɓaɽaɓata-á, lo nge ngáya ke woɽowoɽo bé 't ná. Yɔ ɔtii lám ɓɔ, haɗi wɔ́ ngáya ye ɓɔ ngē. **6** B lo kono kaja kiɓ ná wɔ́, ɔsɔ n āda ndútu, haɗi wɔ́ kiɽi nya ulɔ ngá ɓɔ ngē. **7** Ngi ka madaa túsoi dana kōn, kōn ná-ā engei səɗin ɓa dér. Ada ubui kōho ná-ā. **8**

Ngi kā madaa túsoi jɔngáya nge nɔ-ɔ́. Kōho ná tɔgoi ādai enɛi kam. Nge nóho ana lodeɓe ɗíya, nge madā anā dɔgɔmíikali, nge madā anā dɔgɔmutɔ́. **9** Deɓe nge kaɓh t mbi'n ta koō wɔɔ́, āda oō.

10 Ngindájnáa aɓhii rɔ m Jeju ká nj terhii n na: Haɗi ɓa kɔ́ a oɗyo ni ha t giya ha'n wɔ?

11 Jeju tele tɔ̄r ni na: Haɗi wɔɔ́, see á-a Nuɓɔ adā sé ha ta kigii sé'n ha nge lo mundu-ú nge 'j keme kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé wɔ ná b yɔɔ wɔɔ́, adā ni ngē. **12** Deɓe nge kaɓh t náa'n wɔɔ́, etei kadā nya madā jɔ-ɔ́, ta náa nya kalhngandh. B deɓe nge náa nya ndetē wɔɔ́, etei ta taā yi nge kəɗa jī nya ná ɓa tíi. **13** Ye ha ná-a ma m'tɔla ni'n giya ha wɔ ná. Haɗi wɔɔ́,

yi m kɔ wɔɔ́, etei ta kɔ b yɔ kɔ́ nj'etei ta kɔ t gō'n ngē.
Tíkɔ yi m koō wɔɔ́, nj'etei ta koō b yɔ kɔ́ nj'oōi jɔ ngē kɔ́-ɔ nj'igii nya ngē.

14 Ye bəyá kɔ́ ta tɔl'n taɽa ha kɔ́ ngekɔjɔnji m Nuɓɔ Ejai tɔ̄r kɔjɔ'n jɔ ni ná. Yɔ tɔ̄r na:

See nj'etei ta koō t mbi sé'n,
b yɔ kɔ́ nj'etei koō jɔ ngē ɓa nɔɗí.
See nj'etei ta kɔ t kam sé'n,
b yɔ kɔ́ nj'etei kɔ t gō'n ngē ɓa nɔɗí.
15 Haɗi wɔɔ́, ngaɽā keme m deɓe nɛɛ téle ngér ɓa ngóroró.
Yɔɔ utui mbi ni, tíkɔ utui'n kam ni ɗyatɔ.
Na ya yɔɔ ɗa oi t kam ni'n tíkɔ mbi ni oō'n.
Yɔɔ nehɛ̧i bəyá, haɗi wɔɔ́ yɔɔ b igii mətɔ
tií ngaɽā keme ni b téle yei rɔ má wɔɔ́,
ɗa m'aɗya ni. *(Ejai 6:9-10)*

16 Jeju nj tɔ̄r ɓa t kéte tɔ na: See yei ngi rɔnyelee, haɗi wɔɔ́ kam sé a ɔ lo. See yei ngi rɔnyelee, haɗi wɔɔ́ mbi sé a oō lo. **17** M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, ngikɔjɔnjī m Nuɓɔɔ

baa bé t deɓee ngi jɔsuɽuee ndegii ta kɔ náa nge kono see kɔ ná, b oi ngē. Yɔɔ ndegii koō náa nge kono see kōo ná, b oōi ngē.

18 Ye bəyá wɔ́, oōi mɔtɔ giya ha m nge kosh kōho'n á-a.
19 Lo kono deɓe nóho koō ha m kɔɽɔbē'n b kigii mɔtɔ ngē wɔ́, nge gólo ye ɔrh ha ná tií 'j keme nya. Deɓe ná-a ye kam kōho nge kosh ni n gō ngāla m ɗóbo wɔ ná.
20 Kam kōho nge kosh ni n jɔ ɓáɽáɓatá ná ye deɓe nge kono koō ha b t taɽa jī ɓa-á yɔ taā tíi t rənyele'n. **21** B yɔ kɔ́ ulɔ kiɽi ngá ngē, āda yɔ atá nāhą ndi baa ngē. Lo kono wurukɔl nóho, ɓó-o náa konyo kusɔ ha m ha ná wɔ́, t taɽa jī ɓa yɔ dəba kuso. **22** Kam kōho nge kosh ni n dana kōn, ye deɓe nge kono kōo ha, b sōl jɔ ha náa ngi taá jɔngáya-á tíkɔ gólo jɔ ha náandáa utui jɔ ha ná āda yɔ ɔ lo kanā ngē.
23 Kam kōho nge kosh ni n jɔngáya nge nɔ-ɔ́, ye deɓee nge kono koō ha, b kigii mɔtɔ. Yɔ anā kam, āda nge nóho anā lo deɓe ɗíya, nge madā anā dɔgɔmíikli, nge madā anā dɔgɔmutɔ́.

Giya ha m baɽa kōho

24 Jeju təla ni giya ha nge madā nóho, āda yɔ tɔ̄r na: Kɔɽɔbēe ngi tií taɽh nɔbé ye njɔ na deɓe nge kunu kam kōho nge nɔ ká kosh keme mege nya. **25** B dana kɔ́ deɓee k toɗo ɓi ná wɔ́, madābaā nya ye osh baɽa dana kōho b aɓh. **26** Lo kono kōho ná kot kangā b koɗyo ná wɔ́, baɽa ná ot b angā'n.

27 Ɓeɽh m kəɓa kúju ná-ā yei ye tɔ̄rii n na: Kəɓaɓe kam kōho nge nɔ yɔ á-a osh keme megei wɔ̄'n. B baɽa tei 'j kāɗá wɔ?

28 Yɔ tele tɔ̄r ni na: Madābaā nóho ɓa nāhą náa ná wɔ ná.

Ɓerhee tɔ̄rii n na: Ə́ ndég wɔ́, d'aɓh ká d' ríi tií ngelh-á?

29 B yɔ tele tɔ̄r ni na: Ə́, ə, ɔ́ najhii ká rii ngē na ya ká

uloi nahą t kōhoo ǒ ríi'n ngelh. **30** Inyei bəyá āda engei ɓa dér jī nahą mbóng nɔ̄hu kuɗyɔ kōho-ó. B ɔtɔ jɔkāgalo kuɗyɔ koho-ó wɔ́, m'áta tɔ̄r t ngi kuɗyɔ kohoo jó na: Ə́ ríi baɽa ná-ā ǒ ndújoi āda deɓe njór tíi t har'n tíkɔ 'j gō wɔ́, ǒ kamii kamkoho nge nɔ keme gée má.

Giya ha m kam báɽa tíkɔ yi m mətɔkaā

Mark 4:30-32 Luku 13:18-21

31 Yɔ təla ni giya ha nóho ɗyatɔ. Yɔ tɔ̄r na: Kɔɽɔɓē m Nuɓɔ titi nahą̄ t kam mutaɽd nge kono, deɓe nóho kunu kəla keme mege nya. **32** Kam nya kidi ɓɔ umbɔ̄ kam kōho náa ɓa dér. B lo kono yɔ kot b kangā ná wɔ́, atá rága ta kumbɔ̄ mbi kámbaa kusɔɔ ɓa dér ta téle ke kāga. Ada yelee 'j taɽh nɔbé etei ke ta ke kukɔ njili jɔ gām jī nyaa bé.

33 Yɔ téle təla ni giya ha ɗyatɔ na: Kɔɽɔɓēe ngi tií taɽh nɔbé titii nahą̄ t mətɔ kaā nge kono mandaá kunu hólo kam nahą t ndujú nge yɔ tór keme paniye* ɓɔ'n ɓa mutó ada kinji tatatá wɔ́, kagh ɓa dér ná.

34 Jeju a tɔ̄r ha náa ná-a kóso deɓee t giya haa ɓa dér. Yɔ a tɔ̄r ni ha ɓúlo ngē b t giya ha'n ɓa dér. **35** Yɔ nāhą bəyá kó ta tɔ̄l'n taɽa ha ngekɔjɔnji m Nuɓɔ tɔ̄r'n na: Yɔ tɔ̄r na:

> M'áta tee taɽa má ta təla giya ha.
> M'áta kəlā mbēre náa ngi lo munduúee ngi kəɗa 'j lo kundɔ̄ mətɔ jɔngáya.
>
> *(Hā 78:2)*

Jeju ɔrh kam giya ha m baɽa kōho ná

36 Tí wɔ́, Jeju inya kóso deɓee āda aɓhii, b yɔ iɓ udu kúju. Ngindájnáa nyaa aɓhii táha rɔ nya ká tɔ̄rii na: Ɔrh de mətɔ giya ha m baɽa nge kəɗa keme mege-é ná.

37 Yɔ téle tɔ̄r na: Deɓe nge kosh kam kōho nge nɔ ná ye Mono m deɓe. **38** Mege ye jɔngáya, kam kōho nge nɔ ye mōno kɔɽɔɓēe. Baɽa ye mōno m nge góloo. **39** Madābaā

nge kosh ye biyagey.* Nāhu kuɗyɔ kōho ye tɔltaɽa jɔkāgalo. Ngi kuɗyɔ kōhoo yei mōnokulɔ m Nuɓɔɔ.

40 Ada titi ye njɔ na ríi ni baɽa kumbɔ kam har ná wɔ́, atá nya ke bəyá ndi tɔltaɽa jɔkāglo-ó. **41** Mono m deɓe áta kulɔ mōnokulɔɔ nyaa ngi 'j taɽh nɔbé ta ká yɔɔ ríi ngi kono ka nāhą́ kɔ́ deɓee kā madaa ka dɔ́ba kuso tíkɔ ka nāhą́'n kash ná-ā tií 'j keme kɔɽɔɓē nya. **42** Ta yɔɔ katá ká sála ni kam har jɔ bū lo nge ka koyo ndi nóho ngē nɔɗí ná. Ada lɔ ná-a wuruee t ndér ngángaa etei kəɗa 't wɔ̄ ná. **43** Tí wɔ́, deɓe ngi jɔsuɽuee etei ka téle njɔ kaja ná tií keme kɔɽɔɓē m Biya ni. Ada deɓe nge kaɓh t mbi'n ta koō wɔ́, āda oō.

Giya ha m lo ngɔm náa tíkɔ yi m maɽkutɔ

44 Kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé ye njɔ lo ngɔm náa nge nɔ nge deɓe kunu yɔɽɔ keme mege-é. Deɓe nóho aɓh ká tei jɔ-ɔ́ wɔ́, ká unu yɔ̄ɽɔ t kéte ɗyatɔ. Rɔnyele asa n nák āda ká ɗáb náa nya ɓa dér b ká ugō mege ná.

45 Kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé ye njɔ na ngeɗabnáa nge ka kanjā kənyā kɔ̄lɔ nge nɔɔ. **46** Lo kono yɔ kaɓh ká kembe t gāta nóho nge kalngandh'n ná wɔ́, yɔ téle aɓh ká ɗáb náa ɓa dér kɔ́ yɔ ndáa ná, ugō'n kənyā kɔ̄lɔ ná.

Giya ha m būɽɔ

47 Kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé ye njɔ na būɽɔ nge kono naɓhee kunu sála kam manh bāa ɓɔ kata-á wɔ́, kám kanj ngi mɔtɔ kēɽekēɽe ɓa dér ná. **48** Lo kono kānjee ɗoso kam būɽɔ ná wɔ́, deɓee ndójii taá halá taɽa bāa ɓɔ-ɔ́. Yɔɔ téle injii ngá kotoi kānj ngi nɔɔ keme paniye.* B kanj ngi nɔɔ ngē wɔ́, selei ngelh. **49** Atá nya ke bəyá tií tɔltaɽa jɔkāgalo-ó. Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé etei ke ta ke kɔrh deɓee ngi keme kashee 'j dana m deɓee ngi jɔsuɽuee. **50** Yɔɔ etei koi ni ta kumbɔ kam har jɔ bū lo nge ke lo katá kəɗa m wurue t ndér ngānga ná.

51 Jeju téle terh ni na: Oōi mɔtɔ náa ná-a ɓa dér wɔʔ
Yɔ téle ndegii na: Ayo, Kəɓaɓe.
52 B yɔ téle tōr ni na: Ye ha ná-a nginjángā mangətuɓuee* ɗiyaɗiya ɓa dér kɔ́ ndáj náa nɔ, nge kɔjɔ jɔ ha m kɔɾɔɓē ngi tií taɾh nɔbé. Yɔɔ etei ke njɔ m kɔ́ɓa kúju nge kɔrh náa ngi ɗyaa t náa ngi kejee 'j nahą́ 'j lo ngɔ̄m náa ngi nɔɔ-ɔ́.

Deɓe a ɔsɔ gɔnɔ m ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ ɓē koɗyo nya ngē

53 Lo kono Jeju nəngā tə́la giya ha ná-a wɔɔ́, yɔ iɓ 'j lo ná. **54** Ye ɓē nya, nj'ɔjɔ náa t deɓee mɔtɔ kúju kámnaha ni. Ada yáa deɓee ngi kono kinji k koō ná-a, b tōrii na: Deɓee kəɗa'n ɓá-a iɓ t kam kaɗya tíkɔ náa kɔɾɔ kam'n ɓa-á 'j ɗá wɔʔ **55** Yɔ-ɔ nge ye mōno m kɔdh kuɗyɔ kāga n wɔʔ Mari ngēe ye kɔ́ nya'n wɔʔ Jak, Jojep, simǭɔ t Judu'n yei nónjo nya ngi ngaɓaa ngē wɔʔ **56** Nónjo nya ngi mandaáa ɓa dér ndetei taá 'j dana ji wɔʔ B yɔ ɓa kɔ́-ɔ embe náa ná-ā ɓa dér 'j kāɗá wɔʔ **57** Ada téle ye ni náa ka túgɔ ni gigi-í ɗyatɔ.

Tí wɔɔ́, Jeju tōr ni na: Ye keme ɓē koɗyo m ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ nge lo mundū-ú. Tíkɔ dana m koɗyo nya ɓa ɗíya bá deɓee a osoi'n gɔnɔ nya 't ngē.

58 Ada yɔ yegē nāhą́ náa ngi yáayáa ɓɔ 't lo ná ha keme ngér ni.

Kóngaɾ gānga jɔ m Ją̄ Batis

Mark 6:14-29 Luku 9:7-9

14 T jɔkāgalo ná wɔɔ́, Herɔd ngekonyoɓē 'j Galile oō deɓee a oɗyoi ha m Jeju. **2** Yɔ tōr t ɓeɾh kulɔ nyaa na: Deɓe ná ye Ją̄ Batis. Yɔ ɓa nge tei 'j dana m ngi koyoo-ó ná-a aɓh t tógɔ'n kɔ́ a nāhą́ náa ngi yáa yáa ná-ā wɔ ná.

3 Tí wɔɔ́, Herɔd ulɔ ká ukoi Ją̄ ujoi'n ká ələi'n dangay ha m Herodiyas nyé m Pilip nónjo nya. **4** Ją̄ tōr n na: Edei taɾa

ɗóbo ha ta yi taā nya ngē. **5** Herɔd ndeg tɔ̄l nya, b yɔ ɓelē kóso deɓee, haɗi wɔ́ deɓee ɓa dér oi Jạ njɔ ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ.

6 Deɓe nj nehɛi rɔnyele ndi koɗyo ni Herɔd. Mōno m Herodiyas nge mandaá ndam nɔ m ngi kono kúu ni nii lo nāhạ rɔnyele-é ná. **7** Rɔ m Herɔd nyelē n jɔ nya āda yɔɔ ɔla njī nya t kob'n ha ta kadā nya náa nge kono keme nya ndeg. **8** Kɔ́ nya sulɔ̄ n jɔ āda yɔ ká tɔ̄r na: Ada ma jɔ m Jạ Batis taá keme tása. **9** Náa terh m mōno manda ná adā wōngo t kóngaɽ ɓɔ Herɔd. B ha yɔ kob bé tíkɔ ha m ngi kono kúu nya ni ná wɔ́, yɔ āda njī nya na ká tei'n jɔ m Jạ t'edei n. **10** Yɔ ulɔ deɓe nóho ká gānga jɔ m Jạ 'j kúju dangáy. **11** Yei'n jɔ nya ɔlei keme tása edei mononyɛ́ ná aɓh'n ká āda kó nya. **12** Ngindájnáa m Jạa yei ye unui nūnú nya ká njúbui. B yɔ aɓhii ká tɔ̄rii ha ná t Jeju.

Jeju adā náakusɔ t deɓee dubú miíyee

Mark 6:30-44 Luku 9:10-17 Jạ 6:1-15

13 Lo kono Jeju koō ha ná wɔ́, yɔ iɓ 'j lo ná alh keme toho-ó t káɗā nya'n aɓh lo nge deɓe ndetē 't. Dana kɔ́ kóso deɓee koō ha yɔ kaɓh tií ná wɔ́, deɓee ɓa dér 'j keme ɓē ɓɔ tei aɓhii go nya t njɔ ni'n. **14** Lo kono Jeju ɗes 'j keme toho-ó ná wɔ́, yɔ ɔ kóso deɓe baa, yɔɔ ɔ kam tondoo ni, āda yɔ ɔrh met 'j rɔ m ngi metee.

15 Ɔtɔ̄ kaja njaha-á wɔ́, ngindájnáa nya yei táhā rɔ nya b tɔ̄rii n na: Lo'n deɓe ndetē 't. Tíkɔ jɔkāgalo hón'n ɗyatɔ. Ɛ́ tɔ̄ɓɔ kóso deɓe nɛɛ āda aɓhii keme mōno ɓee, ká ugoi náa usoi.

16 Jeju tɔ̄r ni na: Ye ha ta yɔɔ kɔ́ kaɓh ngē. See ɓa edei ni náakusɔ.

17 Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Dee d'aɓh t mapa míi'n b kānj jó'n bá taá rɔ dé.

18 Yɔ tɔ̄r ni na: Yei'n táa edei ma. **19** Yɔ adā njī nya

kóso deɓee na t'injii ngá jɔ nyɔ-ɔ́. Yɔ taā mapa mií b kānj jó ná-ā. Yɔ unu kam nya tií taɣh nɔbé, adā kúɗɔ t Nuɓɔ. Yɔ téte mapa ná 'j nahą́ téle'n adā ngindajnáa adā nūɓoi kóso deɓee. **20** Yɔɔ ɓa dér usoi āda ndenei. Taɣa ɓūtu nya ngi níi ná ɔii ɗoso keē kutu gidi jó aɓhii'n. **21** Ada ngi kono kusɔ ná-ā ná, deéngaɓaa yei náa táha deɓee dubú mií, 'j ta deɓe tɔ́jɔ mandaáa t mōnoɗee.

Jeju njiya jɔ manh

Mark 6:45-56 Ją 6:16-24

22 Menyɛ 'j gō-ó wɔ́, Jeju ɔsɔ t ngindájnáa nyaa na t'alhii keme toho-ó, t hónii tií kéte nɔ nya gidi baā-á āda ye dana kɔ́ yɔ kinya kóso deɓee kaɓh ná. **23** 'J gō kɔ́ kinya nya ni ná wɔ́, yɔ ɔrh rɔ nya ká inji lo ná t káɗā nya'n.
24 Toho ye dana baā-á wɔ̄, nyéle inji nguɗu ni āda bongólo manh a bɔ́ngā ni ɓɔ.

25 Ɔtɔ jɔ ɓōdolo-ó wɔ́, Jeju iɓ nj'aɓh t kā rɔ ni, yɔ a njiya jɔ manh baā ɓɔ-ɔ́. **26** Lo kono ngindájnáa kɔ nya ná wɔ́, ɓelē asa ni nák b tɔ̄rii na: Nge'n ye njili deɓe. Ada yɔ ugoi kɔɔ́ɗɔ̄ t ɓelē'n.

27 T taɣa jī ɓa-á Jeju tɔ̄r ni na: Ukoi rɔ sé tɔgɔ. Ye ma b ɔ́ najhii ɓelē.

28 Piyer téle tɔ̄r na: Kəɓaɓe wɔ́b ye yi wɔ́, adā ma njīi āda m'aɓh tíí roi jɔ manh.

29 Jeju tɔ̄r na: Ye.

Piyer ɗes 'j keme toho-ó, a njiya jɔ manh baā-á nj'aɓh'n t kā rɔ m Jeju. **30** Lo kono yɔ kɔ nyéle ka ke t tɔ́gɔ'n ná wɔ́, ɓelē nāhą n. Lo kono yɔ kundɔ mɔtɔ ta k ɗenh ná wɔ́, yɔ ugɔ kɔɔ́ɗɔ t ɓɔ'n b tɔ̄r na: Kəɓaɓe aɗya ma.

31 T taɣa jī ɓa-á Jeju ulɔ jī nya ukɔ'n b tɔ̄r n na: Yi ke deɓe nge kundɔ̄kemejɔtaākemei mbete bé'n ɓa-á haɗi ɓa kɔ́ a ɓāja kemei wɔ?

32 Yɔɔ alhii keme toho-ó wɔ́, nyéle ná téle ujɔ. **33** Ngi

kono kinji keme toho-ó ná-ā ye oi Jeju b tɔ̄rii na: Yi ye Mono m Nuɓɔ ɓa haykamh.

34 'J gō kɔ́ yɔɔ gānga manh baāɓɔ katā ná wɔ́, yɔɔ aɓhii tií jɔngáya Jenejaret. **35** Lo kono deɓee 'j lo ná ná-ā kigii ha ke nya Jeju ná wɔ́, yɔɔ uloi mōnokulɔɔ keme ɓēe ngi giɻi gō jɔngáya ná. Tí wɔ́, deɓee yei ɓa dér taá rɔ nya. **36** Yɔɔ nehɛi kóɻoɻó t Jeju na t'adā taɻa ɗóbo t ngi metee āda t'odoi taɻa ramá nya ɓa ɗíya. Ada rɔ deɓee ɓa dér ngi kono kɔdɔ nya ná-ā ngaɗ ni ɓa dér.

Náa ngi kam kaɻhee t náa ngi wuɻuɗyóo

Mark 7:1-13

15 Tí wɔ́, Parijee* t nginjángā mangətuɓuee* iɓhii 'j Juɗujalem yei rɔ m Jeju. **2** Nj terhi n na haɗi ɓa kɔ́-ɔ ngindájneyee alhii jɔ njiha m deɓee kangaa, haɗi wɔ́ lo kusɔ náa wɔ́, yɔɔ a túboi jī ni ngē.

3 Yɔ téle terh nya ni na: B see, haɗi kɔ́ see alhii nya jɔ gōmindi m Nuɓɔ ha náa kāgaɓē sé wɔ? **4** See alhii jɔ gōmindi, haɗi wɔ́ Nuɓɔ tɔ̄r na:

> Ɔsɔ gɔnɔ m biyeiyee t kúi'n.
>
> *(Tei. 20:12 Téle 5:16)*
>
> B yɔ ɓa téle tɔ̄r ɗyatɔ na:
>
> Deɓe nge ndólɔ biya nyaa t kɔ́ nya'n wɔ́, soɓoi nāhą t koyo'n. *(Tei. 21:17 Leb. 20:9)*

5 B see tɔ̄rii jɔ́ na: Deɓee nge tɔ̄r biya nya ɓó-o kɔ́ nya na: Náa nge ma ka ɗaa ta nehɛ̨i nɔ ná ye kadāɓulo m Nuɓɔ wɔ́, ɔ́ najhii kinya nya adā yɔ kɔsɔ gɔnɔ m biya nyaa t kɔ́ nya'n t náa nya ná'n ngē. **6** See inyei gōmindi m Nuɓɔ ngelh, ugoi'n 'j gō ha kāgaɓē sé ngē ná? **7** Ngi gólo deɓee, ha kɔ́ Ejai njánga kɔjɔ'n jɔ sé'n ye t gō-ó ɓa haykamh. **8** Yɔ tɔ̄r na:

> Mətɔ ka m deɓee nɛɛ a osoi gɔnɔ má t taɻa ni'n ɓulo bé.

B ngaɣā kéme ni ye kuɗɔ-ɔ́ ɓɔ 'j rɔ má.
9 Yɔɔ a osoi gɔnɔ má ɓulo,
haɗi wɔɔ́ mɔtɔnáandáj kɔ́ yɔɔ ka kɔjɔ ná
ye gōmindi m deɓe. *(Ejai 29:13)*
10 Tí wɔɔ́, Jeju kúu kóso deɓee táa rɔ nya, b tɔ̄r ni na: Ɨ́ ɗɔ́lei mbi sé, b ōoi ha kono kəɗa'n. **11** Deɓe a ye nge saāɾɔ* nya 'j gō ɗóbo náa nge ka kudu 'j kā taɾa nya ngē. B yi nge ka tei 'j taɾa nya ná-a a nāhą́ kɔ́ yɔ a ye'n nge saāɾɔ nya wɔ̄ ná.
12 Tí wɔɔ́, ngindájnáa nyaa yei rɔ nya ye tɔ̄rii n na: Ha koɗyoi kɔ́ Parijee* koō ná yi igii ha ha ná túju keme ni ngē wɔ?
13 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Kāgaa ɓa dér kɔ́ Biya má nge 'j taɾh nɔbé kundɔ̄ nya ngē ná, atá ta kɔrh nya bəyá t kiɾee.
14 Inyei ni, na yɔɔ yei ngikamndɔɔ ngi ka kukɔ taɾa gɔɾɔ t ngikamndɔɔ madā niyee. Wɔ́b ngekamndɔɔ ukɔ taɾa gɔrɔ t ngekamndɔɔ madā nya wɔɔ́, yɔɔ ɓa dér jó ná-a etei kusɔ goto-ó nge wɔ?
15 Piyer unu ha tɔ̄r n na: Ɔrh de kam giya ha'n.
16 Ada Jeju tɔ̄r na: See kɔ́ náa kigii sé ndetē nya wɔ?
17 Igii ha náa nge ka kudu 'j kā taɾa deɓe wɔɔ́, kaɓh keme deɓe b ya ká ke yi tei tií kā ngelh ná kɔ́ igii ngē wɔ? **18** B yi nge k tei 'j taɾa deɓe ná, iɓ 'j ngaɣā keme nya. Ada yɔ ná-a a túju* n wɔ ná. **19** Haɗi wɔɔ́, ye 'j ngaɣā keme m deɓe á-a njól ha ngi nɔ ngēe, tɔ̄l deɓee, kanjā nahaa, kusɔ jɔɔ, ɓogoo, kujɔ haa, gángābé a tei 'j t' wɔ ná. **20** Ɔ́i, náa ná-a a nāhą́ kɔ́ deɓe a ye'n nge saāɾɔ* nya wɔ ná. B kusɔ náa 'j túbo jī a nāhą́ kɔ́ deɓee a ye nge saāɾɔ nya.

Kundɔ̄kemejɔtaākeme m mandaáa 'j Kana

Mark 7:24-30

21 Tí wɔɔ́, Jeju iɓ 'j lo ná aɓh jɔngáya Tiree t Sidɑ̨'n.
22 B oi mandaá 'j Kana nóho iɓ nya 'j gō jɔngáya ná ye tɔ̄r

n t njī nya nge ɓɔ'n na: Kəɓaɓe, Mono m David, kamii ala má t. Mōno má nge mandaá aɓh t njili kash'n, āda a nāhạ kam nya ndoō ɓɔ.

23 Jeju téle dála n ha ngē. B ngindájnáa nyaa yei rɔ nya ye merii n na: Ɨ́ tɔ̄ɓɔ'n āda aɓh na a túgɔ kɔ́ɗɔ gō ji.

24 Tí wɔ́, Jeju téle tɔ̄r n na: Biya má ulɔ ma rɔ m deɓee ngi káɗyaa ngē. B ulɔ ma rɔ m batá m Ijrayelee ngi kono taɣa ni ndii ná-a ɓa nɔɗí.

25 Mandáa ná telé ye uso ngá ɗɔy n b tɔ̄r n na: Kəɓaɓe ɔ́ nagā ma t.

26 Jeju téle tɔ̄r n na: Nɔ ta deɓe kunu náakusɔ 'j nɔ m mōnoɗee kəla kadā mōno bisee ngē.

27 Mandáa ná tɔ̄r na: Ayo, Kəɓaɓe, b yɔ kɔ́ mōno bisee ɓa ná a ngemii nya ɓutu bága ngi túso taɣa taɓulu m kə́ɓa niyee ná bé.

28 Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r na: Mandáa, kundɔ̄kemejɔtāakemei ye ɓɔ. Ada ká nāhạ t yi'n t gō kono yi ndeg'n ná. Ada t jɔkāgalo ná ɓa rɔ m mōno nya nge mandaáa ná ngáɗn'n.

Jeju adā náakusɔ t deɓee dūbu sɔ́ɔ

Mark 8:1-10

29 Jeju iɓ 'j lo ná, aɓh táha kaj baāɓɔ Galile. Yɔ aɓh ká alh inji jɔ kōo-ó. **30** Tí wɔ́, kóso deɓee baa ɔii ngi njɔ metee, ngikamndɔɔ, deɓee ngi səbaa, ngi rɔ koyoo, t ngi met ngi káɗyaa baa bé ye umbɔ̄i ni nɔ m Jeju, na yɔ t'ɔrh met 'j rɔ ni. **31** Ɔrɔ kam m kóso deɓee ɓɔ, lo kɔ́ yɔɔ kɔ ngi ndala kujɔɔ k koɗyo ha, deɓee ngi rɔ koyoo, rɔ ni tele ngáɗ ni, ngi njɔ metee ka njiya, ngi kam ndɔɔ ka kɔ lo ná. Ada yɔɔ ɔrhii taɣa m Nuɓɔ m Ijrayelee.

32 Jeju kúu ngindájnáa nyaa taá rɔ nya. B tɔ̄r ni na: Kam ma ala kóso deɓee nɛɛ ɓɔ, haɗi wɔ́ see oi ndi mutɔ ɓa yɔɔ nāhạ'n taá kaj má b yɔ kusɔ'n náa ngē ná. Ma m'ndeg ta kinyā ni kaɓh 'j kusɔ náa ngē. Na ya ká tógɔ ni ndetē

ɗóbo.

33 Ngindájnáa tɔ̄rii n na: Deɓee atá kembe mapa 'j kāɗá taá lo nge deɓe ndetē 't'n, ta kóso deɓee baa nɛɛ kusɔ kasa'n lo ɓō ni wɔ?

34 Jeju terh ni na: See ɓa aɓhiii t mapa neré'n rɔ sé wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Ye miíjɔjó tíkɔ mōno kanjee ɗyatɔ.

35 Tí wɔ́, yɔ adā taɻa ɗóbo kóso deɓee ná-á na t'inji ngá. **36** Tíkɔ taā mapa miíjɔjó, t kānj ná-ā b 'j gō kɔ́ yɔ tete 'j nahá ná wɔ́, tɔ́r taɻa nya jɔ-ɔ́, b tele adā ngindájnáa nyaa na t nuɓoi kóso deɓee. **37** Yɔɔ ɓa dér usoi ndenei, b kámii nɔgotoo nyaa kɔ́ nií ná ɗóso keē miíjɔjó. **38** Yɔɔ ngi kono kusɔ ná-ā ná, déengaɓaa yei deɓee dubú sɔ́, 'j ta deɓe tɔ́jɔ mandaá t mōnoɗee. **39** 'J gō wɔ́, yɔ inyei kóso deɓee āda aɓhii, b yɔ alh keme toho-ó nge kumbɔlo-ó aɓh mōnoɓē Magadą̱.

Deɓee a terhii náakɔjɔ

Mark 8:11-13

16 Parijee* t Sadusee* yei rɔ m Jeju, b ta yɔɔ kukɔ nya'n t ha nge tei 'j taɻa nya'n wɔ́, terhii n na t nāhą̱ náa kɔjɔ nóho nge kiɓ 'j taɻh nɔbé.

2 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ɔtɔ kaja njaha-á wɔ́, see a tɔ̄rii jɔ́ na: Kajanh lo atá nɔ, haɗi wɔ́ nɔbé ɔrh kaa gororo. **3** B ɔtɔ ɓodolo-ó wɔ́, see a tɔ̄rii jɔ́ na: Njī bōmbo atá ker kajanh, haɗi wɔ́ nɔbé téte ngaɻá más. Ngi gólo deɓee, nāhą̱ neré kɔ́ see igii kɔrh keje m náa ngi tií 'j taɻh nɔbé 'j nahą́, b náa kɔjɔ ngi taá 'j jɔkāgalo'n wɔ́, see igii kɔrh keje nya 'j nahá ngē wɔ? **4** Mɔtɔka ngi keme kashee, t ngi kanjā nahaa nɛɛ a enjei náa kɔjɔ. B yɔ kɔ́ deɓee nj'ādа ni náakɔjɔ nge káɗya ngē. B yi m ngekɔjɔnji m Nuɓɔ Jonas ná ɓa nɔɗí. Ada 'j gō ha ná wɔ́, yɔ inya ni b aɓh.

Mɔtɔkaā m Parijee t Sadusee

Mark 8:14-21

5 Lo kono ngindájnáa gānga baa gidi kā mada-á ná wɔ́, yɔ ndómii 'j gō koi mapa. **6** Jeju tɔ̄r ni na: Ǽ ngɔmii rɔ sé ada nɔ jɔ ha mɔtɔ kaā m Parijee t Sadusee.

7 Ngindájnáa téle nj terhii nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ na: Ye ha jiyee kunu mapa nge'n ɓa-á kɔ́ nj tɔ̄r'n bəyá wɔ̄b.

8 Lo kono Jeju koō ha ni ná wɔ́, tɔ̄r na: See ngi kundɔ̄kemejɔtāakeme sé ke ɗi ményɛ bá nɛɛ haɗi ɓa kɔ́ a oɗyoi nahą̄ ha ngi bəyá ná-ā dana hɔtɔ sé wɔ? Ye ha mapa nge kono see kunu ngē ná wɔ? **9** See kɔ́ náa kigii sé ndetē ɓa tɔ wɔ? Keme sé ɔl jɔ ha mapa mií ha m deɓee dūbu míiyee ngē wɔ? B ɔ́ kámii nɔgoto nyaa ɗoso keē neré wɔ? **10** Yéee mapa miíjɔjó ha m deɓee dūbu sɔ́ɔ ná-ā ɔ́ kamii nɔgoto nyaa ɗoso keē neré wɔ? **11** Nāhą neré kɔ́ see oōi'n jɔ ngē, b ɔ́ tɔ̄rii'n jɔ́ na: Ye ha mapa wɔ? M'tɔ̄r se jɔ́ na 't ngɔmii rɔ sé nɔ jɔ ha mɔtɔ kaā m Parijee* t Sadusee.*

12 Tí wɔ́, yɔɔ igii ha yɔ k tɔ̄r ni ha ta yɔɔ ngɔm rɔ ni ha mɔtɔ kaā nge ka nāhą ni'n mapa ná ngē. B yɔ tɔ̄r ni ha ta yɔɔ ngɔm rɔ ni jɔ ha mɔtɔnáandáj m Parijee t Sadusee.

Piyer téle igii ha Jeju ke Mesi

Mark 8:27-30 Luku 9:18-21

13 Lo kono Jeju kɔtɔ tii jɔngáya Sejare nge 'j Pilip ná wɔ́, terh t ngindájnáa nyaa na: Deɓee a tɔ̄rii na Mono m deɓe na ye ná-a wɔ?

14 Yɔɔ téle tɔ̄rii na: Kā nóhoo tɔ̄rii na: Yi na ye Ją Batis, kā madaa tɔ̄rii na: Yi na ye Eli, kā madaa tɔ̄rii na yi na ye Jeremi ngē wɔ́, yi ye nge nóho ɗiya 'j dana m ngikɔjɔnji m Nuɓɔ ngi lo munduee.

15 Yɔ téle terh ni na: B see etei tɔ̄r jɔ́ na ma m'e ná-a wɔ?

16 Simǫ Piyer téle tɔ̄r n na: Yi ye Mesi* Mōno m Nuɓɔ nge kinji t kam'n.

17 Jeju téle unu ha tɔ̄r n na: Roi atá nyelei Simǫ mōno m

Jonas, haɗi wɔ́ ye deɓe nge kaɓh t jarɔɔ t más'n yɔ tee kam ha ná edei ngē. B ye Biya má nge kinji taɽh nɔbé ná. **18** B ma wɔ́, ha yi ke Piyer,[3] āda ye jɔ koō kəɗa'n á-a m'áta kundɔ̄ Eglis má jɔ-ɔ́ wɔ̄ ná. Ada taɽa ɗóbo nge 'j ɓáda atá kege nya rɔ ngē. **19** M'áta kedei lakálele m kɔɽɔɓē nge 'j taɽh nɔbé, ada náa nge kono yi kujɔ taá 'j ngá ná wɔ́, etei nya kujɔ tií taɽh nɔbé. Náa nge kono yi tót 'j ngá ná wɔ́, etei nya tót tií taɽh nɔbé. **20** Tí wɔ́, yɔ mbenj ngindájnáa nyaa na t najhii tɔ̄r deɓe nóho ha nɛɛ ke Mesi* ngē.

Jeju tɔ̄r kéte ha katá nya koyo

Mark 8:31-9:1 Luku 9:22-27

21 Jɔkāgalo ná wɔ́, Jeju undɔ̄ mɔtɔ kɔjɔ náa t ngindájnáa nyaa na: Asa kam ta nɛɛ kaɓh Juɗujalem. Asa kam tá ká nɛɛ kembe konyo ɓɔ 'j kā rɔ m deɓee kānga, ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t nginjángā mangɔtuɓuee.* Asa kam ta ma koyo tíi tíkɔ, m'ata tei 'j dana m ngi koyo t mutɔ m ndiyee.

22 Piyer ukɔ n t hālá ká undɔ̄ mɔtɔ ta k kɔ̄l jɔ nya b tɔ̄r na: Nuɓɔ atá ndeg bəyá ngē. Náa bá'n ɗa uso joi ngē tɔ.

23 B Jeju téle ɔrh kam nya jɔ m Piyer b tɔ̄r na: Ɛ́ téle tií 'j gō má, Sətan.* Yi ye gigi túgɔ njɔ má, haɗi wɔ́ njɔ́l hei ye jɔ náa m Nuɓɔ ngē. B ye jɔ náa m deɓee-é.

24 Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r t ngindájnáa nyaa na: Wɔ́b deɓe nóho ndeg kunu gō má wɔ́, āda yɔ yege rɔ nya yɔ ɓa. Ada yɔ ɓa utō kāgadés nya tíkɔ ye unu gō má. **25** Haɗi wɔ́, deɓe nge ndeg ta kaɗya rɔ nya wɔ́, taɽa nya atá ndi. B deɓe nge kəla rɔ nya ngelh ha má wɔ́, nj'atá kembe kaɗya. **26** B náa ɗi ɓa-á atá nāhạ nɔ t deɓe lo kono yɔ kembe náa ɓa dér táa jɔngáya b taɽa kaɗya rɔ nya ndi ná wɔ? B náa ɗi ɓa-á deɓe ná atá kadā kɔ́ ta mbēle'n mɔtɔ

[3] **16:18** Piyer Ri ná t taɽa Grek'n na kōo.

kaɗya rɔ nya ná wɔ? **27** Haɗi wɔ́, Mono m deɓe áta ke dana kɔrhtaɣa m Biya nya nahą́ t mōnokulɔ nyaa. Wɔ́, ta katá kubɔ̄ nya deɓe ɗíyaɗiya kasa t gō kulɔ nāhą niyee á-a wɔ̄ ná. **28** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh deɓee ka nóho kɔ́ kəɗa taá dana hɔtɔ sé'n etei ta koyo ngē ɓa nɔɗi. Ada yɔɔ etei kɔ Mono m deɓe katá ke t konyoɓē nya'n ɓa tíkɔ.

Jeju ndéle rɔ nya nge káɗya

Mark 9:2-13 Luku 9:28-36

17 Ndi miíkali 'j gō ha ná wɔ́, Jeju ɔi Piyeree t Jak'n tíkɔ nónjo nya Ją. Yɔ ukɔ ni t halá t káɗā ni'n ká alh səɗin jɔ koō nge ngāla-á. **2** Rɔ nya ká ndéle ye rɔ nge káɗya t nɔ ni ɓa-á. Taɣa kam nya téle njɔ kaja ná bəyá, tíkɔ ramá nya ndɔɓ'n njaha njɔ lonjáha ɗyatɔ. **3** B oi Moijee, t Eli'n tei hɔy t rɔ ni, ɗa oɗyoi ha t Jeju'n.

4 Piyer unu ha tɔ̄r Jeju na: Kəɓaɓe, nɔ ɓɔ ta jiyee kinji taá lo'n. Wɔ́b ɔ́ ndég wɔ́ɔ́, d'áta tɔ́mɔ kúju tandā mutɔ́. Nge nóho atá ke yii, nge madā atá ke yi m Moij, tíkɔ nge madā atá ke yi m Eli.

5 Lo kono yɔɔ k koɗyo ha ɓa tɔ ná wɔ́, kaānjī nóho nge njáha ye dáɓ utu jɔ ni. B oi, njī deɓe tei 'j dana kāanji ná tɔ̄r na: Yɔ nge'n ye Mono kótaɣa má, nge kono kadā ma rɔnyele, b oōi'n.

6 Lo kono ngindájnáa koō njī deɓe ná ná wɔ́, ɓelē asa ni nák, āda yɔɔ túsoi ugoi kam ni ngá. **7** B Jeju ye rɔ ni ye ɔdɔ ni b tɔ̄r ni na: Iɓii taɣh, ɔ́ najhii ɓēle. **8** Lo kono kunu ni kam ni taɣh ná wɔ́, oi deɓe ngē b Jeju ɓa t káɗā nya'n.

9 Lo kono yɔɔ k ɗes 'j jɔ koō ná wɔ́, Jeju mbēnj ni na: Náa nge kono ndɔɓ sé'n, ɔ́ najhii tɔ̄r deɓe nóho ngē ɓa nɔɗí. Āda Mono m deɓe tei 'j dana m ngi koyoo kɔ́.

10 Tí wɔ́, ngindájnáa nya terhii n na: Haɗi ɓa kɔ́-ɔ nginjángā mangətuɓuee* tɔ̄rii na: Asa kam ta na Eli kɔ́ ke kéte wɔ?

11 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Haykamh ɓa asa kam ta Eli ke kéte

ya ke kundɔ̄ jɔ náa ɓa dér dana-á. **12** B yɔ kɔ́ m'tɔr sé Eli ye kono wɔ̄, b deɓee igii'n ngē, āda yɔɔ nehɛ̧i n náa nge keme ni ndeg. Mono m deɓe áta nya kembe konyo bəyá keme jī ni. **13** Tí wɔɔ́, ngindájnáa kigii ni ha yɔ k tɔ̄r nya ni ha m Ją̱ Batis á-a wɔ̄ ná.

Jeju tɔ́ɓɔ njili kash 'j keme m mōnoɗ ngaɓa-á

Mark 9:14-29 Luku 9:37-43

14 Lo kono yɔɔ k kɔtɔ̄ táha t kaj m kóso deɓee ná wɔɔ́, deɓe nóho ye tétē kuɽukaj nya ngá nɔ m Jeju. **15** B tɔ̄r n na: Kəɓaɓe ɔ́ kamkala m mōno má nge ngaɓa'n 't, haɗi wɔɔ́ yɔ ye nge móo, āda a embe konyo ɓɔ. Yɔ a tusō ɓa nɔɗí t njɔ nahą̄ kam har tíkɔ kam manh. **16** M'e sənyan taá rɔ m ngindájneiyee, b yɔ kɔ́ esei ta kɔrh met ná 'j rɔ nya ngē.

17 Jeju téle tɔ̄r ni na: See mɔtɔka m deɓee ngi 'j taā kemee t ngi keme kashee, m'áta ka kinji t sée t jɔkāgalo ɓa nɔɗí wɔ? M'áta ka kundɔ̄ jī má t mɔtɔ sé t jɔkāgalo-ó ɓa nɔɗí wɔ? Yei sənyan taá rɔ má. **18** Jeju ndáng njili kash ná, āda tei 'j keme m mōno ná, b t taɽa jī ná ɓa-á rɔ m mōno ná ngáɗ n'n.

19 Tí wɔɔ́, ngindájnáa yei táha rɔ m Jeju ye ukoi n t halá nj terhii n na: Haɗi ɓa kɔ́ dee d'ása tɔɓɔ njili kash'n ngē wɔ?

20 Jeju tɔ̄r ni na: Ye ha keme ngér sé. M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, wɔ́b kundɔ̄kemejɔtāakeme sé ye njɔ na kam mutaɽd ná wɔɔ́, see etei tɔ̄r t koō'n jɔ́ na: Ɨ́ ɓūngɔ 'j lo'n aɓh tií wɔɔ́, yɔ atá ɓūngɔ. Ada náa nóho ta kegē sé rɔ nj ndetē. **21** Ada njili kash nge bá'n asa tei ɓulo bé ngē. B t kulu gór'n tíkɔ kegē náakusɔ'n.

22 Lo kono yɔɔ ka kəla gō jɔngáya Galile ɓa tɔ ná wɔɔ́, Jeju tɔ̄r ni na: Nj'etei ta kulɔ Mono m deɓe keme jī m deɓee. **23** Yɔɔ etei ta tɔ̄l nya, b t mutɔ́ m ndiyee wɔɔ́, yɔ áta tei 'j dana ngi koyoo. Ada wōngo asa ni nák.

Taā jɔ náa ha kúju m Nuɓɔ

24 Lo kono yɔɔ kɔtɔ Kapernayum ná wɔ́, ngi ka taá gúrusu dərasm* jojo lo lamboo 'j keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́ yei táha rɔ m Piyer, ye terhii na: Ngekɔjɔnáa sé kɔ́ a ubɔ̄ lamboo m kúju m Nuɓɔ n ngē wɔ?

25 Yɔ téle tɔ̄r n na: Ayo.

B lo kono yɔ kudu kúju ná wɔ́, Jeju ká nj terh n kéte na: Simɔ, yi ōo ha ná nére bəyá. Kóngaɽ ɓɔ ngi taá 'j jɔngáyaa a teí jɔ náa 'j jī m ná-a wɔ? A tei lamboo 'j jī m ná-a wɔ? A tei 'j jī mōno ɓēe yéee, 'j jī m mbaa wɔ?

26 Piyer téle tɔ̄r na: A tei 'j jī m mbaa.

Jeju téle tɔ̄r na: Ye bəyá wɔɔ, āda mōno ɓee najhii kubɔ̄ ngē. **27** B yɔ kɔ́ ta jee ke ni náa kɔ́ ta yɔɔ dəbā kuso ngē wɔ́, aɓh baā ká əla kuí. Kānj nge taɽa kata kɔ́ kunu kuí ná wɔ́, unu n halá ɔ́ tee taɽa nya, na atá kembe gúrusu sətater* sɔ́ɔ, wɔ́, ɔrh āda ni, taɽa yi má tíkɔ taɽa yii.

Deɓe nge katá ke deɓe ɓɔ tií keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ-ɔ́

Mark 9:33-37 Luku 9:46-48

18 Jɔkāgalo ná wɔ́, ngindájnáa aɓhii táha rɔ m Jeju ká nj terhii'n na: Náa ɓa-á ye deɓe nge katá kumbɔ̄ madā nya tií keme kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé wɔ?

2 Tí wɔ́, Jeju kúu mōnokáa nóho taá rɔ nya, ye unu undɔ̄'n dana ni. **3** B yɔ tɔ̄r na: M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, wɔ́b ɔ́ mbélei hál sé ngē, kɔ́-ɔ ɔ́ tele yei nya njɔ m mōnokáa nɛɛ ngē wɔ́, nj'etei kudu keme kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé ngē ɓa nɔɗí. **4** Ye ha ná-a deɓe nge téle nyóo jɔ nya njɔ m mōnokáa'n wɔ́, deɓe ná-a atá kumbɔ̄ madā nya tií keme kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé wɔ ná.

5 Deɓe nge kukɔ nge ɗi nóho njɔ m mōnokáa'n t rɔ nya keme ri má wɔ́, ma ɓa-á ukɔ nya má t rɔ nya wɔ ná. **6** B wɔ́b deɓe nóho ɗiya nāhą kɔ́ mōnokáa ngi taā keme ha má nɛɛ dəbei kuso wɔ́, ye sóo t' ha nya ta kujɔ ni koō kusu

náa nge kumbɔ̄lo mindi nya b ká kəla nya kam ɓūlu manh baāɓɔ katá-á.

7 Rɔtondoo atá kuso jɔ m deɓe taá jəngáya, ha náa ka nāhą́ kɔ́ deɓe ka dəba kuso, haɗi wɔ́ nɔ ɓɔ bé ta náa ka nāhą́ kɔ́ deɓe ka dəba kuso kəɗa. B yɔ kɔ́ rɔtondoo atá ke t deɓee nge kono nahą́ kɔ́ gigi túgɔ njɔ deɓe kəɗa ná. **8** Wɔ́b jīi ɓó njoi nehɛi kɔ́ dəba kuso kam nāhą́kash wɔ́, ɔ́ gānga ni ɔ́ təla ngelh kuɗɔ-ɔ́ 'j roi. Kembe kaɗya t ɓutu jīi'n ɓo-ó t ɓutu njoi'n ye sóo 't umbɔ̄ ta kəla ni yi kam har nge kəɗa sɔ́r t jiyee ɓa dér jó'n ɓó t njɔyee ɓa dér jó'n. **9** Tíkɔ wɔ́b kamii nge ɗíya nehɛ́i kɔ́ ɔ́ dɔ́ba kuso kam nāhą́kash wɔ́, ɔrh əla n ngelh kuɗɔ́-ɔ 'j roi. Kembe kaɗya t kam kā ɗí'n ye soó 't umbɔ̄ ta kəla ni yi kam har jɔ bū lo nge kəɗa sɔr t kamiyee ɓa dér jó'n.

Giya ha m batá nge taɽa ndi

Luku 15:1-7

10 Ɜ́ ngɔmii nɔ kɔ́ āda nge nóho ɗíya 'j dana sé najh kidi nge nóho ɗíya 'j dana m mōnokáa nɛɛ ngɛ̄. Haɗi wɔ́, m'tɔ̄r se mōnokulɔ niyee ngi tií 'j taɽh nɔbé a oi taɽa kam m Biya má ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee tií taɽh nɔbé. **11** Ye ha ná-a, Mono m deɓe ye ha ta kaɗya deɓe nge taɽa nya ndi wɔ ná.

12 Ooi ha ná neré bəyá wɔ? Wɔ́b deɓe nóho aɓh t bataa lodeɓé ɗíya. B taɽa m nge ɗíya ndi wɔ́, áta kinya ngi dɔgɔdɔkam gidi dɔkāmee jɔ kōo b ta kaɓh ká kanjā nge kono taɽa nya ndii ná kɔ́ ngɛ̄ wɔ? **13** B lo kono yɔ ká kembe nya ná wɔ́, haykamh ɓa m'tɔ̄r sé, yɔ atá nāhą́ rɔnyele jɔ-ɔ́ ta kumbɔ̄ yi ngi dɔgɔdɔkām gidi dɔkamee ngi taɽa ni ndii ngɛ̄ ná-a ɓa tɔ. **14** Ye nya bəyá, t gō ndeg m Biya sé nge kinji tií taɽh nɔbé ná. Yɔ ndeg ta taɽa m nge nóho ɗíya 'j dana m mōnokáa nɛɛ ndi ngɛ̄.

Nónjo nge nāhą́ kash taá roi

Luku 17:3-4

15 Wɔ́b nónjoi nehɛ̱i kash wɔɔ́, aɓh rɔ nya ká ɔjɔ n mɔtɔ nāhą̱kash nya ná, jɔ́ sé see ɓa jo sənyan. B wɔ́b yɔ b oō hei wɔɔ́, yi embe nónjoi ná wɔ̄. **16** B wɔ́b yɔ b oō hei ná ngē wɔɔ́, aɓh ká ɔ́ kúu deɓee ɗíya ngē wɔɔ́,

> deɓee jó kɔ́ āda ha uso gō nahą́ t kūlu ha kɔjɔ t halá m deɓee jóo ngē wɔɔ́, deɓee mutɔ́ɔ.

(Téle 19:15)

17 B wɔ́b yɔ yege koō jɔ ha m deɓee ná-ā wɔɔ́, aɓh ká ɔ́ tɔ̄r ngi kámnahą̱a 'j keme eglis. B wɔ́b yɔ yege koō ngi kámnahą̱a wɔɔ́, asa kam ta yi kɔ nya titi ye nɲɔ na deɓe nge ke Jup ngē, ngē wɔɔ́, nɲɔ nge taā lamboo bəyá.

18 M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, náa ɓa dér kɔ́ see kujɔ̄ nahą́ táa ngá ná wɔɔ́, etei nya kujɔ nahá tíi taɽh nɔbé. Tíkɔ náa nge kono see tót 'j nahą́ taá ngá ná wɔɔ́, etei nya tót 'j nahą́ tií taɽh nɔbé.

19 M'téle m'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh ɗyatɔ, wɔ́b deɓee jó 'j dana sé keme ni ye gō nahá taá jɔngáya ha ta terh'n náa nóho wɔɔ́, Biya má nge 'j taɽh nɔbé atá kadā ni. **20** Biya má atá kadā, haɗi wɔɔ́ lo kɔ́ deɓee jóo ɓó-o mutɔ́ kám nahą̱ 't keme ri má ná wɔɔ́, ma m'e nya dana ni ná.

Giya ha m ɓeɽh kulɔ nge kam nya kala deɓe ngē

21 Tí wɔɔ́, Piyer ye táha rɔ nya nj terh'n na: Kəɓaɓe, wɔ́b nónjo má nāhą̱ kash rɔ má wɔɔ́, t 'm mai rɔ má jɔ nya nɲɔ neré wɔ? Kéee mjɔ miíjɔjó wɔ?

22 Jeju tɔ̄r n na: Ma m'tɔ̄rii jɔ́ na mbóng nɲɔ miíijɔjó ngē b míijɔjó nɲɔ dɔgɔmiíjɔjó.

23 Ye ha ná-a ma m'tɔ̄r sé jɔ́ na kɔɽɔbɛ̄e ngi tií taɽh nɔbé na ye nɲɔ na kóngaɽ ɓɔ nóho nge ndeg tɔ́jɔ gō náa nyaa t ɓeɽh nyaa. **24** Lo kono yɔ kundɔ̄ mɔtɔ ta k tɔ́jɔ ná wɔɔ́, a yei'n ɓeɽh nóho nge kūɗɔ ke jɔ nya gúrusu talą̱* dūbu kutu. **25** Deɓe ná embe náa ta kubɔ̄'n kūɗɔ ná ngē. Tí wɔɔ́,

kə́ɓa nya adā njī nya na t ɗábii n tíkɔ t ɗábii'n nyɛ́ nya, mōno nyaa t náandáa nyaa ɓa dér. Bəya wɔ́, yɔɔ atá kembe náa ta kubɔ̄'n kūɗɔ kɔ́ kəɗa jɔ nya ná.

26 Ɓerh ná uso ngá njɔ nya ɗɔi n, b tɔ̄r na: Ada kemei nyóo jɔ má, na m'áta kubɔ̄ kuɗɔ̄i ná ɓa dér. **27** Kəɓa m ɓeɣh ná ɔ kam tondoō nya āda yɔ inya n āda aɓh tíkɔ inya'n gō kuɗɔ̄ ná ngelh ɗyatɔ.

28 'J gō kɔ́ ɓerh ná tei ná wɔ́, yɔ aɓh ká ndáa ɓeɣh madā nya nge nóho ɗiya, kuɗɔ̄ gúrusu denie* nya lodeɓe ɗíya bá kəɗa jɔ nya. Yɔ hón t rɔ nya nɔɗí njuɗu mindi nya b tɔ̄r na: Ubɔ̄ ma kuɗɔ̄ gúrusu má kɔ kəɗa joi ná.

29 Ɓeɣh madā nya uso ngá njɔ nya nāhą n kóroro b tɔ̄r na: Ada kemei nyó jɔ ma na m'áta kuboi kuɗɔ̄ ná ɓa dér.

30 B madā nya yegē t, b ukɔ n ká əla n dangay na yɔɔ t'ubɔ̄ kuɗɔ̄ kɔ́ kəɗa jɔ nya ná ɓa dér tíkɔ. **31** Lo kono ɓeɣh madā nyaa kɔ́ náa kɔ́ yɔ nāhą ná wɔ́, wōngo asa ni nák. Āda yɔɔ aɓhii ká ɔrhii mɔtɔ ha ná t kə́ɓa ni.

32 Tí wɔ́, kəɓa ni kúu ɓeɣh ná ye tɔ̄r na: Ɓerh nge keme kash, ma m'inya gō kuɗɔ̄ɔ ɓa dér ngelh ha yi nāhą má kóroró wɔ̄. **33** Wɔ́, asa kam ta kamii kala ɓeɣh medei njɔ kam má kelei'n ná ngē wɔ? **34** Tí wɔ́, wuɻu m kə́ɓa nya ná aa jɔ nya. Āda yɔ ukɔ n ká ulɔ n jī m deɓee ngi ka nāhą deɓee konyo-ó mbóng ta yɔ kubɔ̄ kuɗɔ̄ kɔ́ kəɗa jɔ nya ná ɓa dér tíkɔ.

35 Wɔ́b deɓe nóho 'j dana sé b mai rɔ nya jɔ m madā nya t ngaɻā keme nya'n ɓa dér ngē wɔ́, Biya má nge 'j taɻh nɔbé atá nya nahą bəya.

Ha tɔ̄ɓɔ mandaá

Mt. 5:31-3 Mark 10:2-12 Luku 16:18

19 Lo kono Jeju nəngā ha ná-ā wɔ́, yɔ iɓ 'j jɔngáya Galile aɓh jɔngáya Jude tií gidi baa Jurdę. **2** Kóso deɓee baa unui gō nya āda yɔ a ɔrh met 'j rɔ m ngi metee.

3 B ta kukɔ nya'n t ha nge tei 'j taɾa nya wɔ́, Parijee* yei rɔ nya nj terhi n na: Kéee ye gō-ó bé ta deɓe tɔɓɔ nyɛ́ nya gō ɗóbo ha nóho bé ngē wɔ?

4 Yɔ téle tɔ̄r na: See kɔ́ ɔ́ tojoi 'j keme Mangətuɓu, ha nge hēl náa nāhą̄ deéngaɓaa t mandaá'n 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ná ngē wɔ? *(Kundɔ̄. 1:27)*

5 Tíkɔ yɔ tɔ̄r na:

Ye ha ná-a deéngaɓa inya biya nyaa t kó nya'n b ka tinyei'n rɔ ni nahą́ ɗíya t nyɛ́ nya'n wɔ̄ ná.
Ada yɔɔ ɓa dér jó ná-ā téle yei rɔ deɓe ɗíya bá.
(Kundɔ̄. 2:24)

6 Tí wɔ́, yɔɔ yei jó ɗyatɔ ngē. B yɔ yei rɔ deɓe ɗíya bá. Ada deɓe najh kāra náa nge kono Nuɓɔ kuɓo nahą́ ɗíya ná ngē.

7 Yɔɔ téle terhii n na: Haɗi ɓa kɔ́ Moij adā taɾa ɗóbo na deɓe t'ada mangətuɓu tɔ̄ɓɔ nahą̄ kɔ́ t tɔɓɔ'n nyɛ́ nya wɔ?

8 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Ye ha keme ngér sé á-a Moij njánga'n mangətuɓu ná adā se'n na ta t' tōɓoi'n nyɛ́ see wɔ̄ ná. **9** B ma m'tɔ̄r se, deɓe nge tɔ̄ɓɔ nyɛ́ nya ɓúlo bé b ke gō ɗóbo ha m ha nge jɔsuɾu-ú ngē. B ká taā'n nge káɗya ná wɔ́, yɔ ye nge kanjā mandaá.

10 Ngindájnáa nyaa tɔ̄rii n na: Wɔ́b ha m deéngaɓaa t nyɛ́ nya'n ye bá wɔ́, nɔ ta deɓe taā mandaá ngē wɔ̄b.

11 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Deɓee ɓa dér nj'igii kam ha'n ngē. B ngi kono kāda ni nii ha ta yɔɔ kigii ná ɓó kɔ́, **12** haɗi wɔ́ deéngaɓa kā nóho injii 't yei kuju bəyá tei'n keme m kóo ni. Ngi kā maadaa injii nya 't yɔɔ yei ngi kono deɓee ka nāhą̄ kɔ́ kā ke kuju. Tíkɔ kā madaa yei ngi kono yɔɔ ɓa ka nāhą̄ rɔ ni kuju ha kɔɾɔɓē ngi tií taɾh nɔbé. Ada deɓe nge kasa kam ta kigii kam ha'n wɔ́, āda igii.

Jejuee t mōnoɗee

Mark 10:13-16 Luku 18:15-17

13 Tí wɔ́, yei t mōnoɗee taá rɔ nya ha ta yɔ ke nd'undɔ̄ jī nya jɔ ni, tíkɔ ta yɔ gór Nuɓɔ ha ni. B ngindájnáa nj ndángii ni.

14 B Jeju tɔ̄r ni na: Inyei mōnoɗee b ɔ́ najhii kɔgɔ ni ta ke taá rɔ má, haɗi wɔ́ kɔɣɔɓē ngi tií taɣh nɔbé ye yi m ngi kono titi ni. **15** B lo kɔ́ yɔ nd'undɔ̄ jī nya jɔ ni tíi ná wɔ́, yɔ iɓ j lo ná aɓh lo káɗya.

Balsáa nge ndáa náa

Mark 10:17-31 Luku 18:18-30

16 Tí wɔ́, deɓe nóho ye táha rɔ m Jeju ye terh n na: Ngekɔjɔnáa náa ɗi ɓa-á asa kam ta ma nāhą́ kɔ́ kembe'n kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́r wɔ?

17 Yɔ téle tɔ̄r n na: Haɗi ɓa kɔ́ nj kúu ma deɓe nge nɔ wɔ? Deɓe nge nɔ ndetē. Nuɓɔ ɓa t káɗā nya'n ye'n deɓe nge nɔ. B wɔ́b ɔ́ ndég ta kudu lo kaɗya-á wɔ́, ɔ́ ngɔm gōmindee.

18 Balsáa ná téle terh n na: Gō míndi kā ɗaa ɓa wɔ?

Jeju téle tɔ̄r'n na:

'T najh tɔ̄l deɓe ngē ɓa nɔɗí.
'T najh kanjā nahą́ ngē ɓa nɔɗí.
'T najh ɓogo ngē ɓa nɔɗí.
'T najh kujɔ ha jɔ deɓe ngē ɓa nɔɗí.

19 Ɔsɔ gɔnɔ m biyeiyee t kúi'n.

(Tei. 20:12-16 Téle 5:16-20)

Tíkɔ 't taɣa madaɓei njɔ roi yi ɓa bəyá.

(Leb. 19:18)

20 Balsáa ná tɔ̄r Jeju na: M'ngɔm gō náa ná-a ɓa dér, b náa ɗi ɓa-á níi má ɗyatɔ wɔ?

21 Jeju téle tɔ̄r n na: Wɔ́b ɔ́ ndeg ha ta ke deɓe jɔsuɣu ɓa ta tɔ̄ltaɣa wɔ́, aɓh ká ɔ́ ɗáb náa ɓa dér kɔ́ yi ndáa ná āda t ngi ndoo. Na áta ká kembe náandáa nge kalngandh tií taɣh nɔbé, b ye unu gō má.

22 Lo kono balsáa ná koō ha ná wɔ́, yɔ ɔrh taɽh t wōngoo, haɗi wɔ́ náandáa nya alngandh.

23 Jeju tɔ̄r t ngindájnáa nyaa na: M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Atá ngér ɓɔ ta nge náandáa kudu keme kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé. **24** M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh ɗyatɔ, kudu keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ m deɓe nge naandáa ngér umbɔ̄ kudu m jámal kam kɔ́ɔ libiri-í.

25 Lo kɔ́ ngindájnáa koō ha ná bəyá ná wɔ́, ɔɽɔ kam ni ɓɔ b tɔ̄rii na: Ná-a ɓa-á nj'atá kembe kaɗya wɔ?

26 Jeju ɔ ni b tɔ̄r ni na: Yi nge'n ngér ɓɔ tií rɔ m deɓee, b Nuɓɔ asa nāhą náa ɓa dér.

27 Tí wɔ́, Piyer unu ha terh n na: Yí ɔ́, dee d'inya náa ɓa dér b d'unu goi'n d'áta kembe ɗí wɔ?

28 Jeju téle tɔ̄r ni na: Haykamh ɓa m'tɔ̄r se ndi nge ta Mono m deɓe katá téle ke ta ke kundɔ̄ jɔ náa ngi ɗyaa ɓa dér dana-á. B ta yɔ ɓa katá kinji jɔ kembēle kóngaɽ nya ná wɔ́, see ngi kono kunu gō nya nɛɛ etei nya kinji jɔ kēmbelē kóngaɽ kɔrhtaɽa kutu gidi jó, t jɔ sée, jɔ sée. See etei gānga seré jɔ mɔtɔka kutu gidi jɔ m Ijrayelee. **29** Ada deɓee nge kinya nónjo nya ngi ngaɓaa, ɓó-ó nónjo nya ngi nyɛɛ ɓó-o biya nya, ɓó-o nyé nya ɓó-o mōno nyaa, ɓó-o jɔngáya nya, ɓó-o kúju nya ha ri má wɔ́, atá kembe náa ná jɔ mada-á njɔ lodeɓe ɗíya tíkɔ atá kembe'n kaɗya'n t jɔ ndiyee sɔ́r ɗyatɔ. **30** Deɓee baa ngi ke ngi taɽa kataa ná etei téle ke ngi 'j kā gō-ó tíkɔ deɓee baa ngi ke ngi 'j kā gō-ó ná etei ke ngi taɽa kataa.

Giya ha m ngi nāhą kulɔ keme mege ndúu

20 Kɔɽɔɓē ngi tií taɽh nɔbé ye njɔ kə́ɓa mege nge tei t kūlu'n ɓat ha ta kɔy deɓee kulɔ-ɔ́ keme mege nduú nya. **2** Yɔ undɔ̄ ha nahą́ sɔɗin ha ta kubɔ̄ ni ndi ɗíya gúrusu denie* ɗíya, tíkɔ nj'ulɔ ni'n keme mege nduú nya.

3 Yɔ tei t kūlu'n kaja nyér buɽɔ-ɔ́, deɓee kā nóhoo injii

ɓúlo bé ta hāla súku-ú 'j ta nāhạ̄ kulɔ. **4** Yɔ tɔ̄r t ngi ná-ā na: Aɓhii nya keme mege nduú má, na m'áta kadā sé náa nge kasa t lo nya'n. Ada yɔɔ aɓhii.

5 Yɔ tei ɗyatɔ dana kaja-á tíkɔ t jɔ jī kaja-á wɔ́, ye nāhạ̄ bəyá ɗóbo ɗíya ɗyatɔ. **6** Yɔ tei ɗyatɔ jɔ kaja njaha héee wɔ́, yɔ ɔ ngi kā madaa ɗei kam halá ɓulo bé ɗyatɔ. Ada yɔ terhi ni na: Haɗi ɓa kɔ́ ɔ́ ɗei taá ɓúlo bé t kūlu'n ɓa tátatá ɔtɔ'n kaja njaha-á kajanh 'j ta nāhạ̄ náa nóho wɔ?

7 Yɔ téle tɔ̄rii n na: Deɓe ɓa-á adā de kulɔ ngē wɔ̄b.

Yɔ tɔ̄r ni na: Aɓhii keme mege nduú má.

8 Lo kono kaja k nyóo ná wɔ́, kə́ɓa mege ná tɔ̄r nge ngɔ̄m náa nya ná na: Ə́ kúu ngi kulɔɔ b ubɔ ni gúrsuru ni, b yɔ kɔ́ undɔ̄ mətɔ 'j jɔ m ngi 'j kā goo kɔ́ aɓh'n jɔ m ngi taɽa kataa.

9 Ngi kono ke jɔ kaja njaha hee-é ná-ā ye embei gúrusu denie* ɗiyaɗiya ɓa dér. **10** Tíkɔ lo kono ngi taɽa kataa ke ná wɔ́, yɔɔ ooi ɓó na n'etei kembe náa ta kumbɔ̄ jɔ yi nge ná ɓó. B yɔ kɔ́ embei gúrusu denie ɗiyaɗiya ɓa dér. **11** Lo kono yɔɔ kembe gúrusu ni ná wɔ́, yɔɔ nj nyúrui jɔ m kə́ɓa mege ná. **12** B tɔ̄rii na: Ngi 'j kā gō ngi nāhạ̄ kulɔ jɔkāgalo ɗiya bá ná, yi nāhạ̄ āda téle esei nāhạ̄ t dee ngi kono nāhạ̄ t kūlu'n ɓa tátatá kaja nyóo'n t jɔ dé, kɔɽɔ b kusō bé mətɔ halala m kaja-á ná wɔ?

13 Yɔ téle tɔ̄r t nge nóho 'j dana ni na: Ɓɔkúɗɔ má m'nāhạ̄ gō-ó ngē t yi'n. Jee j'undɔ̄ jɔ ha dana-á ha ta ma kuboi gúrsuru denie ɗíya ngē wɔ? **14** Ə́ taā nei b aɓh lo kaɓhi. M'ndég ta kadā ngi 'j kā gō-ó nɛɛ ta kasa nāhạ̄ ɓa dér t yi'n. **15** Ye gō-ó ta ma kunu ná má ɓa naha'n náa t gō keme ndég má'n ngē wɔ? Yéee ye neré kɔ́ ɔrh kamii jɔ má wɔ? Ō̄o jó na má na ma m'ada náa tií bəyá bé wɔ?

16 Ye ha ná-a ngi 'j kā gōo etei ke ngi taɽa kataa, b ngi taɽa kataa wɔ̄ etei ke ngi 'j kā gōo wɔ ná.

Jeju téle tɔ̄r ha katá nya koyo ɗyatɔ

Mark 10:32-34 Luku 18:31-34

17 Dana kɔ́ Jeju k kalh ta k kaɓh Juɗujalem ná wɔɔ́, yɔ ukɔ ngindájnáa nyaa kutu gidi jó t hāla. **18** Yɔ ká a tɔ̄r ni tií ɗóbo na: Ɔi, jiyee j j'alhii ta kaɓh Juɗujalem, b yɔ kɔ́ etei ká kulɔ Mono m deɓe keme jī m ngi kadasádāgaa ngi kumbɔ̄loo t nginjángā mangətuɓuee.* Yɔɔ etei gānga seré koyo jɔ nya. **19** Tíkɔ yɔɔ etei kulɔ nya keme jī m deɓee ngi kono ke Jupee ngē ta yɔ katá sóo nya, yɔɔ etei t'undɔ̄ nya t njíi'n, tíkɔ yɔɔ etei kujɔ nya kagādés. B t mutɔ m ndiyee wɔɔ́, yɔ áta tei 'j dana m ngi koyoo.

Ha terh m kóo mōnoo

Mark 10:35-45

20 Tí wɔɔ́, kóo mōno m Jebedee ye táha rɔ m Jeju t mōno nya ngi ngaɓaa. Yɔ usō ngá nɔ nya ɗɔi n ha ta terh nya náa.

21 Jeju terh n na: Ɨ́ ndég ɗi ɓa wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r n na: Ada nɟīi kɔ́ āda mōnoo má jó kɔ́ kəɗa nɛɛ nge nóho inji jɔ jīi kā konyo-ó, nge madā inji jɔ jīi kā ngelh, tií keme kɔɽɔɓēi.

22 Jeju téle tɔ̄r ni na: See igii náa nge kono see k terh'n ngē. See ɓa esei kam ta kai kóɓ kɔ́ má kai'n wɔ? See esei kam ta ɗenh ni sé manh njɔ ɗenh ni má ná wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Dee d'asa bé.

23 Jeju téle tɔ̄r ni na: Haykamh ɓa see esei ta kai kóɓ kɔ́ má kai ná bé, tíkɔ see esei ta ɗenh ni sé manh njɔ ɗenh ni má ná bé ɓa. B yɔ kɔ́ ha m ná kinji jɔ jī má kā konyo t kā gelh'n ná ye ha má ta má kɔ́ kundɔ̄ jɔ ngē. Ada etei kadā t ngi kono Biya má kundɔ̄ jɔ dana-á ha ni ná-a ɓa nɔɗí.

24 Lo kono ngi kutu ná-a koō ha ná wɔɔ́, wuɽu ni aa jɔ m nónjo nahą̄ jó ná-ā. **25** Jeju kúu ni taá rɔ nya b tɔ̄r ni na: Ye ha ta see kigii, ngol jɔ m mɔtɔ deɓee a nehɛ̨i kóngaɽ jɔ

m deɓee niyee. Tíkɔ deɓee kangā niyee ɓa na téle nj'uloi nya jɔ ni mɔtɔ tógɔ m ngikonyoɓē ni ɗyatɔ. **26** B yɔ kɔ́ atá ke bəyá taá dana sé ngē. B deɓe nge ndég ta ke deɓe nge ɓɔ taá dana sé wɔɔ́, asa kam ta yɔ téle ke ɓeŋh kulɔ sé.
27 B deɓe nge ndég ta ke nge taɣa kéte taá 'j dana sé wɔɔ́, ada yɔ téle ye ɓeŋh sé. **28** Ye ha ná-a, Mono m deɓe ye'n ha ta deɓe kɔ́ nāhą̄ kulɔ ɓeŋh kadā nya ngē. B yɔ kɔ́ nāhą̄ kulɔ ɓeŋh tíkɔ kadā'n rɔ nya ye njɔ na náa gānga jɔ ha m deɓee ba wɔ ná.

Ngi kam ndɔɔ jó téle oi lo

29 Lo kono yɔɔ k tei 'j keme ɓē Jeriko taá halá tɔ ná wɔɔ́, kóso deɓee baa unui gō nya. **30** B oi, ngikamndɔɔ jó injii bag ɗóbo, āda lo kono yɔɔ koō na Jeju á-a na nj hón ná wɔɔ́, yɔɔ ugoi kɔɔ́ɗɔ na: Kəɓaɓe Mono m David, kamii ala de 't.

31 Kóso deɓee ná-ā ndángii ni na t negii jɔ ha ná. B yɔɔ ugoi kɔɔ́ɗɔ t njī ni nge ɓɔ'n ɗyatɔ na: Kəɓaɓe, Mono m David kamii ala de 't.

32 Jeju téle dəba əɗa ngá, kúu ni b tɔ̄r ni na: Ɛ́ ndegii ta má nāhą̄ ɗi ha sé wɔ?

33 Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Kəɓaɓe, dee d' ndég ha ta kam dé ndée.

34 Jeju ɔ kam tondoo ni. Yɔ ɔdɔ kam ni, āda t taɣa ji ná ɓa kam ni ndée'n b yɔɔ unui'n gō m Jeju.

Jeju udu Juɗujalem t kɔrhtaɣa'n

Mark 11:1-10 Luku 19:28-40 Ją̄ 12:12-19

21 Lo kono yɔ kɔtɔ táha t Juɗujalem ná wɔɔ́, yɔɔ aɓhii dana hɔtɔ m Betaniee t Betpajee, t kā jɔ koō Olibiyee ná wɔɔ́, Jeju ulɔ ngindájnáa nyaa jó. **2** B yɔ tɔ̄r ni na: Aɓhii tií keme ɓē kɔ́ kəɗa tií nɔ sé na wɔɔ́, t taɣa jī ná ɓa etei ká kembe kóo koro tíkɔ mōno nya əɗa kaj nya. Ɛ́

tótii ni, yei ni'n edei má. **3** Wɔ́b deɓe nóho terh sé ha nóho wɔɔ́, ɔ́ tɔ̄rii n jɔ́ na: Kəɓaɓe á-a na ndég ni. B taá t yɔtɔnh ɓa yɔ atá téle kinya ni ta kaɓh ni.

4 Ada ha ná ye bəyá kɔ́ ta tɔ̄l'n taɽa ha kɔ́ Nuɓɔ tɔ̄r t kulu m ngekɔjɔnjihaa nya'n na. **5** Yɔ tɔ̄r na:

Ə́ tɔ̄rii t mōnonyɛ́ 'j Siyɔ jɔ́ na: *(Ejai 62:11)*
Ɔ́ kóngaɽ ɓoi aye taá roi.
Yɔ ɗoso t wurunyóo'n tíkɔ inji'n jɔ koro-ó.
Ada ye mōno koro nge kóo koro ná koɗyo nya.
(Jakaɽi 9:9)

6 Ngindájnáa aɓhii ká nehɡi t gō kono Jeju kadā nya ni'n njī nya ná. **7** Yɔ ká yei'n kóo koro ná tíkɔ mōno nya. Yɔ təlei ramá niyee gidi koro ná-a tíkɔ ukoi Jeju undɔ̄i'n jɔ-ɔ́. **8** Deɓee kā nóhoo 'j dana m kóso deɓee térei ramá niyee kam ɗóbo, tíkɔ kā madáa túgoi nya gam ji kāgaa nyeɗyei kam ɗóbo. **9** Kóso deɓee ngi kusō kéte nɔ nya t ngi kono kuso 'j kā gō-ó ugɔ kɔɔ́ɗɔ na:

Hojana,* Mono m David!
Tɔ́rtaɽa ye jɔ m deɓe kɔ́ ke t ri m Kəɓaɓe'n ná.
Aɗya de! T kā keme lo ngi tií taɽh kumbɔ̄ ɓa dér.
(Hā 118:26)

10 Lo kono yɔ k kudu tií keme ɓē Juɗụjalem ná wɔɔ́, deɓee keme ɓē ɓa dér ɗei taɽh samama b nj terhii na: Nge'n ɓa ye ná-a wɔ?

11 Kóso deɓee téle tɔ̄rii na: Ye Jeju ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ 'j Najaret, jɔngáya Galile.

Jeju tií keme kúju m Nuɓɔ

Mark 11:15-18 Luku 19:45-48

12 Jeju udu keme kúju m Nuɓɔ. Yɔ tɔɓɔ̄ ngi k ɗáb náa t ngi k kugō náa ɓa dér 'j keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ mbəre taɓulu m ngi mbéle gúrusuee t kēmbelē m ngi ɗáb dəree

gólɔ. **13** B yɔ tɔ̄r ni na: Njéngei keme Mangətuɓu m Nuɓɔ na:

Etei kúu kúju má na kúju gór Nuɓɔ. *(Ejai 56:7)*
B sée 'nj nehɛ̰i āda téle ye kúju toɗo m ngi ɓogoo!
(Jeremi 7:11)

14 Tí wɔ́, ngikamndɔɔ t ngi njɔ metee yei táha rɔ nya keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́. Āda yɔ ɔrh met 'j rɔ ni. **15** Lo kono ngikadāsádagaa ngi kumbōlo t nginjángā mangətuɓuee* kɔ náa ngi kadā rənyelē Jeju nāha̰ ná, tíkɔ kɔ́ɗɔ kɔ́ k tulɔ m mōnoɗee keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́ na: Hojana,* Mōno m Dabid ná wɔ́, wōngo asa ni nák.

16 B yɔɔ tɔ̄rii n na: Ayo. B sé kɔ́ ɔ́ tójoi náa keme magətuɓu njɔ ɗíya ngē tɔ wɔ?

Kam ha tɔ̄r na:

Hā tɔ́r taɾa atá tei 'j taɾa m mōnoɗee
tíkɔ 'j taɾa m mōnokáa ngi kono k kol mbaa ɓa tɔ.
(Hā 8:3)

17 Jeju inya ni, b tei 'j keme ɓē ɓɔ-ɔ́, aɓh Betani kɔ́ ká toɗo'n ndi ná.

Kótmbáya nge ndútu

Mark 11:12-14,20-26

18 T kulu'n ɓat lo kono yɔ k téle ka ke taá keme ɓē ɓɔ-ɔ́ ná wɔ́, ɓō onyo n. **19** Yɔ ɔ kāga kótmbaya nóho bag ɗóbo wɔ́, uɗyɔ aɓh rɔ-ɔ́ b yɔ ká embe mbi nya ɓúlo ɓa nɔɗí, āda yɔ tɔ̄r n na: Yi áta kanā ɗyatɔ ngē ɓa nɔɗí. Ada t taɾa jī ná ɓa kāga kótmbaya ná ndútu'n.

20 Lo kono ngindájnáa kɔ yi nge ná wɔ́, ɔɾ̰ɔ kam ni b tɔrii na: Nāha̰ neré ɓa kɔ́ kāga kótmbaya'n ndutu'n ɓa bá lám t taɾa jī wɔ?

21 Jeju téle tɔ̄r ni na: M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, wɔ́b see aɓhii t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n, b ɔ́ tósoi taɾa ngē wɔ́, etei nāha̰ náa kɔ́ nāha̰ ni t kótmbaya ná. B wɔ́b sée tɔ̄r nya

t koō ná jó na: Ǝ ɓūngɔ tií 'j lo, aɓh ká uso kam manh baa ɓɔ kata-á wɔ́, yɔ atá nāhạ bəyá. **22** Ada náa ɓa dér kɔ́ see k terh t kundɔ̄kemejɔtāakeme'n, keme gór ná wɔ́, etei ta kembe.

Tɔ́gɔ konyoɓē m Jeju iɓ 'j kāɗá wɔ?

Mark 11:27-33 Luku 20:1-8

23 Jeju udu keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́, āda dana kɔ́ yɔ k kɔjɔ náa t deɓee ná wɔ́, ngi kadāsádagaa ngi kumbɔ̄lo t deɓee kangā m Jupee yei rɔ nya ye nj terhii n na: Yi ɓa kɔ́-ɔ a nāhạ náa nɛɛ t tɔ́gɔ njī konyoɓē m ná-a'n wɔ? B ná-a ɓa-á edei njī konyo ɓē ná wɔ?

24 Jeju téle tɔ̄r ni na: M'áta nya terh sé ha nóho ɗíya. B wɔ́b sée b téle tɔ̄r má wɔ́, m'áta nya tɔ̄r sé mɔtɔ ha njī konyoɓē kono má ka nahạ'n náa ná-ā. **25** Ɗenh manh m Jạ iɓ 'j ɗá wɔ? Iɓ 'j taɣh nɔbé yéee iɓ 'j rɔ m deɓee wɔ?

Tí wɔ́, yɔɔ rei nahą̄ dana hɔtɔ ni na: Wɔ́b j tɔ̄rii jɔ́ na: Iɓ 'j taɣh nɔbé wɔ́, yɔ atá tɔ̄r ji na: Haɗi kɔ́-ɔ j tei keme ha nya ngē wɔ? **26** B wɔ́b 'j ndegii jɔ́ na: Iɓ 'j rɔ m deɓee wɔ́, ye ha ta ɓēle ji kóso deɓee, haɗi wɔ́ yɔ ɓa dér igii ha Jạ ke ngekɔjɔnji m Nuɓɔ.

27 Tí wɔ́, yɔɔ telei tɔ̄rii t Jeju na: Dee d'igii ngē.

Ada yɔ téle tɔ̄r nya ni na: Ma ɗá m'tɔ̄r nya sé mɔtɔ ha njī konyoɓē kono ma ka nāha náa ná-ā ngē ɓa nɔɗí.

Giya ha m mōnoɗ ngaɓaa jó

28 Yi keme sé ye neré wɔ? Deɓe nóho aɓh t mōno nya ngi ngaɓaa jó. Yɔ tɔ̄r t mōno jɔ manda nya na: Mōno má, aɓh ká ɔ́ nāhạ má kulɔ 't kajanh keme mege nduú má.

29 Yɔ téle tɔ̄r na: Ma m'ēge. Ti wɔ́, yɔ téle mbéle njól nya b aɓh.

30 Biya nya aɓh ká tɔ̄r ha ɗíya ná ɓa t nge madā. Wɔ́, yɔ téle tɔ̄r biya nya na: Kəɓa má m'ndég. B 'j gō-ó wɔ́, yɔ

yege kaɓh.

31 Dana hɔtɔ m monoo jó ná-a, nge ɗá-a nahạ́ náa nge kono biya nya ndég wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii na: Ye mōno nge jɔ manda.

Jeju tɔ̄r ni na: M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, ngi taā lamboo t mandaá ngi kanjā nahạ́a etei hón sé kéte tií keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ-ɔ́. **32** Haɗi wɔ́, Jạ́ ye rɔ sé gō ɗóbo ha nge jɔsuɽu-ú wɔ́, see yegei taā keme ha nya 't. B ngi tāa lamboo t mandaá ngi kanjā nahạ́a kɔ́ tei keme ha nya.
B see oi'n náa ná t 't ɓa, b yegei mbéle njɔ́l sé b taā keme ha nya.

Giya ha m ngi ka nāhạ́ kulɔ keme mege ndúu

Mark 12:1-12 Luku 20:9-19

33 Ooi giya ha nge madā ɗyatɔ. Buɽɔkɔ nóho njāa nduú keme mege-é. Yɔ ulɔ kəngā giri'n njɔ. Yɔ ɔr goto keme-é ta tūru'n manh nya. Yɔ tɔ́mɔ kúju ngɔm lo ɗíya keme-é. Yɔ āda keme jī m ngi ngɔm mege nduúee ɓala-á b ɔrh taɽh aɓh'n mbā jɔ ɓē nge káɗya. **34** Lo kono nɔ̄hu kui kanā nduú kasa ná wɔ́, yɔ ulɔ ɓeɽh nyaa rɔ m ngi ngɔm mege nduú ná-ā na ká t tei kam yi nya t'edei n.

35 Ngi ngɔm mege nduú ná-ā ká ukoi ɓeɽh ná-ā yɔɔ t'undoi nge nóho ɗíya, tɔ̄lii nge madā, tíkɔ túɗui'n mutɔ ni t koō'n. **36** Yɔ téle ulɔ ɓeɽh ngi baa kumbɔ̄ ngi taɽa kata ná-ā ɓa ɗyatɔ. Ada ká ngi ngɔm mege nduú ná-ā nehɛi ni bəyá njɔ m ngi taɽa kata ná-ā. **37** 'J gō ni tí wɔ́, yɔ ulɔ mōno nya ɓa rɔ ni b tɔ̄r na: Yɔ etei ká ɓelē mōno ma'n.

38 Lo kono ngi ngɔm mege nduú ná-a kɔ mōno nya ná wɔ́, tɔ̄rii dana hɔtɔ ni na: Ɔi yɔ'n á-a ye nge katá kusɔ kōɗ wɔ ná. Yei 'j tɔ̄lii n tíi b j'ɔii náa kōɗ nya. **39** Ada yɔɔ ukoii n ndójii n aɓhii n'n halá gidi lo-ó ká tɔ̄lii'n.

40 Jeju terh ni na: Kəɗa nya ná kəɓa ndúu ná b téle ye wɔ́, yɔ atá nāhạ́'n neré t ngi ngɔm mege nduú ná-ā wɔ.

41 Yɔɔ téle ye tɔ̄rii n na: Yɔ atá túju ni, 'j ta kam nya kala ni. Yɔ atá tɔ̄l deɓe ngi keme kash ná-ā tíi b ta téle'n mege nduú ná kadā t ngi ngɔm mege nduú ngi káɗyaa. Ngi katá kɔtɔ̄ nɔhu kui kanā nduú wɔ́, kadā t jɔkāgalo nyan'n ɓa ná kɔ́.

42 Jeju tɔ̄r ni na: See kɔ́ ɔ́ tójoi keme Mangɔtuɓu m Nuɓɔ ngē wɔ?

Kōo nge kɔ́ ngi nāhą kújuee kege nya ná-a téle ye
ngol nge kinji kūmkūtu kúju t jɔ nya'n wɔ ná.
Ada náa ná iɓ 'j rɔ m Kəɓaɓe,
āda ye náa ngi kada rɔnyelē taá taɾa kam ji.
(Hā 118:22-23)

43 Ye ha náa m'tɔ̄r se jɔ́ na Nuɓɔ, na atá tāa kɔɾɔɓē nya 'j jī sé ta na kadā t nge ɗíya 'j dana m mɔtɔ deɓee ngi kono katá kanaa. **44** Ada deɓe nge kusɔ jɔ koō nɛɛ wɔ́, atá téte ɓa ɗyungu ɗyungu, b deɓe nge kōo'n kuso jɔ nya wɔ́, atá tɔ̄ rajraj.

45 Lo kono ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo t Parijee* koō giya ha ná-ā wɔ́, yɔɔ igii ha Jeju k koɗyo ha ni.
46 Ada yɔɔ enjei taɾa ɗóbo ha ta kukɔ nya b ɓelei kóso deɓee, haɗi wɔ́ yɔɔ oi Jeju njɔ m ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ.

Giya ha m náakusɔ lo kɔrh nahą̄-á

Luku 14:15-24

22 Jeju unu ha oɗyo ni t giya'n. **2** Yɔ tɔ̄r na: Kɔɾɔɓēe ngi tií taɾh nɔbé ye njɔ na kóngaɾ ɓɔ nóho nge nāhą nákusɔ ha taā nāhą m mōno nya nge ngaɓa. **3** Yɔ ulɔ ɓeɾh nyaa na ká t kúui ngi kono kúu nya ni kusɔ náa taā nahą́, b yɔɔ yegei 't.

4 Yɔ ulɔ ɓeɾh ngi káɗyaa ɗyatɔ na: Aɓhii ká kúui ngi kono kúu ma ni ná-ā jɔ́ na: M'undɔ̄ jɔ náakusɔ má dana-á wɔ̄. Mangh maa t náakulū maa ngi kembee yei yi kuɗyɔ mindi wɔ̄. M'nāhą'n gō náa ɓa dér wɔ̄. Ada yei lo náakusɔ

taā nahą́-á.

5 Lo kono deɓe ná-ā koō ha ná wɔ́, ye náa ɓulo bé. Ada usoi kaɓh, lo kaɓh niyee. Nge nóho aɓh keme mege nya, madā wɔ́, aɓh nāhą gāta nya. **6** B nɔgotoo ukoi ɓeɽh ná-ā nyéɗyei ni tíkɔ tɔ̄lii ni'n t jɔ-ɔ́. **7** Lo kono kóngaɽ ɓɔ koō ha ná wɔ́, wuɽu nya aa. Ādа yɔ ulɔ ɓundu askaɽ nyaa na ká t tɔ̄lii ngi tɔ̄l deɓee ná-ā tíkɔ t túloi'n har jɔ ɓē ɓɔ ni.

8 Tí wɔ́, yɔ tɔ̄r ɓeɽh nyaa na: Náakusɔ lo taā nahą̄ ye táha wɔ̄, b yɔ kɔ́ ngi kono kúu má ni ná-ā esei ke ngē. **9** Ye bəyá wɔ́, aɓhii t mɔtɔ gaja ɗóboo ká kúui deɓee ɓa dér ngi kono see ndáa ni ná-ā āda yei lo náakusɔ taā nahą́.

10 Ada ɓeɽh ná-ā aɓhii kam ɗóbo ká kamii deɓee ɓa dér ngi kono yɔɔ ndáa ni ná-ā, ngi keme kashee wɔ, ngi keme nɔɔ wɔ. Āda keme kúju lo kusɔ náa taā nahą̄ ɗoso ɓa tiktik t mbaa.

11 Kóngaɽ ɓɔ udu kúju na ká t nɔ'n ngi kono k kusɔ náa ná wɔ́, ká ɔ deɓe nóho nge ramá kusɔ náa taā nahą̄ ndetē rɔ nya. **12** Ada yɔ tɔ̄r n na: Ɓɔkúɗɔ má ye neré kɔ́ yi udu taá t ramá kusɔ náa lo taā nahą́ ngē wɔ? Ada deɓee ná ɔ ha ta tɔ̄r ngē.

13 Tí wɔ́, kóngaɽ ɓɔ ná tɔ̄r t ɓeɽh kulɔ nya na: Ujoi njɔ nyaa t jī nya b əlei n tií gidi lo-ó hālá kam tili-í. Lo ná-a wuɽee t ndér ngangaa atá kəɗa wɔ̄ ná.

14 Ye bəyá, haɗi wɔ́ ngi kono kúu ni niyee bei ɓɔ b ngi heree yei menyɛ bá.

Uboi lambóo t ngekonyoɓē

Mark 12:13-17 Luku 20:20-26

15 Tí wɔ́, Parijee* oōi nahą̄ jɔ kam kaɗya nge ta nahą kɔ́, kukɔ'n Jeju t ha nge katá tei 'j taɽa nya yɔ ɓa-á. **16** Yɔɔ uloi ngindájnáa niyee t deɓee m Herɔdee rɔ nya, āda yɔɔ ká nj tɔ̄rii n na: Ngekɔjɔnáa dee d'igii ha yi ke deɓe nge

jɔsuɣu tíkɔ a ɔjɔ'n deɓee ɗóbo ha m Nuɓɔ t gō ha nge kamhkamh'n 'j ta ɓelē kam lo, haɗi wɔ́ yi a ɔrh keje m deɓe ngē. **17** Ye bəyá wɔ́, ə́ tɔ̄r de 't, yi kemei'n ye neré? Njiha adā taɣa ɗóbo bé ta deɓe kubɔ̄ lambo t ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo* yéee āda ngē wɔ?

18 B yɔ kɔ́ Jeju igii keme kash ni ɓa dér. Yɔ tɔ̄r ni na: Haɗi ɓa kɔ́-ɔ nj'undoi mɛɛ má bá wɔ? See ngi gólo kam deɓee. **19** Ojoi ma gúrusu kɔ́ ka kubɔ̄ ni'n lamboó ná taá. Ada yɔɔ ɔrhii gúrusu denie* ɗíya ojoi n. **20** Yɔ téle tɔ̄r ni na: Jɔ deɓe tíkɔ ri deɓe nge kɔ́ njánga ni taá rɔ ná ye kam taɣa m ná-a wɔ?

21 Yɔɔ télei tɔ̄rii na: Ye yi m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo.*

Tí wɔ́, yɔ tɔ̄r ni na: Ə́ telei'n náa nge ke yi m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo ná edei ngekonyoɓé nge kumbɔ̄lo. B Náa nge ke yi m Nuɓɔ ná wɔ́, edei nya t Nuɓɔ.

22 Lo kono yɔɔ koō ha ná wɔ́, ɔrɔ kam ni ɓɔ āda yɔɔ inyei n b aɓhii.

Taā nahą̄ ndetē tií ndi tei m ngi koyoo 'j ɓáda

Mark 12:18-27 Luku 20:27-39

23 T keme ndi ná ɓa-á Sadusee* ngi kono ka tɔ̄r na tei 'j dana m ngi koyoo na ndetē ná yei rɔ m Jeju ye nj terhii n ha na: **24** Ngekɔjɔnáa Moij tɔ̄r na: Wɔ́b deɓe nóho oyo b mōno ndeté goto nya wɔ́, nónjo nya t taā mandaá goto koyo nya ná, t'oɗyo'n mōno kam goto m nónjo nya ná. **25** Ada kono ná nónjoo nahą̄a miíjɔjó injii t dee. Nge taɣa kata taā mandaá b oyo 'j jɔ-ɔ́ b njɔ mōno nya ndetē ná wɔ́, inya nyɛ́ nya āda t nónjoo nyaa. **26** Náa ɗíya ná ɓa uso jɔ m nge kunu gō nya tíkɔ mutɔ ni mbóng ɔtɔ'n jɔ m jɔjó ni. **27** B 'j gō ni ɓa dér wɔ́, mandaá ná ɓa oyo nya'n. **28** Wɔ́b ndi kata ngi koyoo tei 'j ɓáda wɔ́, kam ni miíjɔjó ná mandaá

ná atá ke yi m ná-a 'j dana ni wɔ? Ná-a ɓa-á atá ke ngaɓa mandaá ná wɔ, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓa dér tei n t mandaá'n.

29 Jeju téle tɔ̄r ni na: See ndómii, haɗi wɔ́ igii Mangətuɓu m Nuɓɔ ngē kɔ́-ɔ igii nya tógɔ m Nuɓɔ ngē.
30 Haɗi wɔ́, ndi katá tei m ngi koyoo 'j ɓáda wɔ́, deéngaɓaa etei taā mandaáa ngē kɔ́-ɔ mandaáa nj tei nya ngaɓa ngē. B etei ke njɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ 'j taɣh nɔbé bəyá. **31** B jɔ ha ta ngi koyoo tei 'j dana m ngi koyo ná kɔ́ ɔ́ tójoi ha kɔ́ Nuɓɔ tɔ̄r sé ná ngē wɔ? **32** Yɔ tɔ̄r na:

> Ma m'e Nuɓɔ m Abraham, Nuɓɔ m Ijak, tíkɔ Nuɓɔ m Jakob *(Tei. 3:6)*

ná kɔ́ ɔ́ tójɔ bəyá ngē wɔ? Nuɓɔ ye Nuɓɔ m ngi koyoo ngē, b ye Nuɓɔ m ngi kinji t kam niyee.

33 Ada ha kɔjɔ m Jeju ná ɔɣɔ kam m kóso deɓee ngi k koō ha ná-a.

Gōmindi nge kumbɔ̄lo ɓɔ

Mark 12:28-34

34 Lo kono Parijee* koō ha m Jeju ná tuɓɔ taɣa ha m Sadusee* ngá ná wɔ́, kámii nahą t jɔ nahá. **35** Ada nge nóho 'j dana ni, ngekumɔ̄najh, undɔ̄ mɛɛ nya t ha terh'n.
36 Yɔ tɔ̄r na: Ngekɔjɔnáa gōmindi nge ɗá ɓa-á ye yi kumbɔ̄lo ɓɔ 'j dana njiha-á wɔ?

37 Jeju téle tɔ̄r n na:

> T táɣa Kəɓaɓe Nuɓoi t ngaɣā kemei'n ɓa dér t kaɗya roi'n ɓa dér, t njɔl hei'n ɓa dér. *(Téle 6:5)*

38 Yɔ'n á-a ye gōmíndi nge kumbɔ̄lo ɓɔ tíkɔ nge taɣa kata wɔ̄ ná. **39** B ɔ́, jó nya nge titi nahą̄ t yi nge taɣa kata'n á-a wɔ'n.

> T táɣa madaɓei njɔ roi yi ɓa. *(Leb. 19:18)*

40 Njiha m Moij, tíkɔ ha m ngi kɔjɔnjī m Nuɓɔɔ ngi lo mundūee ɓa dér, kámii nahą̄ taá jɔ gōmíndi ngi jó nɛɛ ɓa dér.

Mesi ɓa-á ye mōno m ná-a wɔ?

Mark 12:35-37 Luku 20:41-44

41 Dana kɔ́ Parijee kám nahą̄ ngá ná wɔɔ́. **42** Jeju terh ni ha na: Yi sé ye neré jɔ ha m Mesi* wɔ? Yɔ ɓa-á ye mōno m ná-a wɔ?

Yɔ téle tɔ̄rii na: Ye mōno m Dabid.

43 Ada Jeju tɔ̄r ni na: Nāhą neré ɓa kɔ́-ɔ lo kono Njili kɔsɔ Dabid ná wɔɔ́, kúu n Kəɓaɓe wɔ? **44** Yɔ tɔ̄r na:

> Kəɓaɓe tɔ̄r Kəɓaɓe má jɔ́ na:
> Inji taá jɔ jī konyo má,
> mbóng āda m'nahą kɔ́ madābeye téle yei kongorō kundɔ̄ njoi. *(Hā 110:1)*

45 Wɔ́b Dabid kúu n bəyá na Kəɓaɓe wɔɔ́, Mesi* ye mōno nya na neré wɔ? **46** Deɓe nóho ta kasa téle dala nya ha ndetē. Ada kono keme ndi ná deɓe nóho ta kukɔ rɔ nya tɔ́gɔ terh nya ha ndetē.

Tɔhɔɔ miíjɔjó

Mark 12:38-40 Luku 20:45-47

23 Tí wɔɔ́, Jeju oɗyo ha t kóso deɓee tíkɔ t ngindájnáa nyaa. **2** Yɔ tɔ̄r na: Nginjángā mangətuɓuee* t Parijee* əɗei jɔ náa nge kono ndáj ni 'j keme njihaa m Moij. **3** Ye bəyá wɔɔ́, nɔ ta see nāhą náa ɓa dér kɔ́ yɔ tɔ̄r sé ná, tíkɔ ngɔmii'n gō ɗyatɔ. B yɔ kɔ́ ɔ́ najhii nāhą t gō kulɔ nāhą ni, haɗi wɔɔ́ yɔɔ a tɔ̄rii ɓúlo bé, b a nehɛ̨i ngē. **4** Yɔɔ a ndujoi ndutoo ngi koi nge deɓee kasa ta kuto ngē undoi bag m deɓee. B yɔɔ ɓa t jɔ ni'n wɔɔ́, ndegii ta kulɔ mōno ji ni kɔdɔ'n ngē.

5 Kulɔ nāhą niyee ɓa dér ná yɔ a nehɛ̨i ha ta deɓee ka kɔ ni'n. Náa ná-a yɔɔ a wuɣui mōno ngɔngɔ ndaɣa t kúru Mangətuɓu m Nuɓɔ. Yɔɔ a nehɛ̨i nya taɣa ramá ngāla ni āda aɓa holi. **6** Yɔɔ ndegii kinji ka kusɔ'n náa lo pet, tíkɔ náa kinji ngi taɣa kataa, keme kúju kámnaha m Jupee.

7 Yɔɔ ndegii ta deɓee ka nabh ni kam halá súku-ú tíkɔ ndegii ta deɓee ka kúu ni Rabi, Rabi.*

8 B see, āda deɓee najhii ka kúu sé na Rabi ngē, haɗi wɔ́ nge ka kɔjɔ sé náa ye ɗíya bá. Ada ye Mesi. B see ɓa dér yei nónjo nahą̄. 9 Ə́ najhii kúu deɓee nóho taá jɔngáya biya sé, haɗi wɔ́ Biya sé ye ɗíya bá dor. Ye yɔ nge kono kinji tií taɣh nɔbé ná. 10 Ada deɓee najhii ka kúu sé ngol ngē, na ngol jɔ sé ye ɗíya bá, āda ye Mesi.* 11 B deɓee nge katá ke deɓe ɓɔ dana sé wɔ́, asa ta yɔ téle ke ɓeɣh kulɔ sé kɔ́. 12 Deɓe nge kɔsɔ rɔ nya t taɣh wɔ́, Nuɓɔ atá téle sənyan t ngá. B deɓe nge nyóo jɔ nya t ngá ná wɔ́, Nuɓɔ atá kɔsɔ nya t taɣh.

13 Rɔtondoo ye yi sé, see nginjángā mangɔtuɓuee* t Parijee* ngi gólo deɓee, haɗi wɔ́ sée a utui taɣa ɗóbo kɔɣɔbē tií taɣh nɔbé t deɓee, b yɔ kɔ́ see ɗá udui nya 't ngē. Deɓee b ndegii na t n'udui 't wɔ́, sée ɔgoi nya ni tíi.

14 Rɔtondoo ye yi sé, see nginjángā mangɔtuɓuee t Parijee ngi gólo deɓee. Haɗí wɔ́, sée a usoi náa 'j keme kúju m mandamogoo, tíkɔ a górii'n Nuɓɔ gō a uɗɔ'n ɓɔ ha ta ka gólo'n kam deɓee. Ye ha ná-a Nuɓɔ atá gānga seré nge toɗo ɓēle ɓɔ jɔ sé wɔ ná.

15 Rɔtondoo ye yi sé, see nginjángā mangɔtuɓuee t Parijee ngi gólo deɓee, haɗi wɔ́ sée unui gō baaɓɔ katáa t jɔngáya'n ha ta ka nāhą kɔ́ deɓe téle ngendájnáa sé. B lo kono yɔ téle ke ngendájnáa sé ná wɔ́, yɔ kɔ́ téle ye mōno m har jɔ bū nge ka koyo ngē ɓa nɔɗí umbɔ̄ sé njɔ jó ɓa tɔ.

16 Rɔtondoo ye yi sé see ngi kam ndɔɔ ngi kukɔ nāhą taɣa gɔɣɔɔ, haɗi wɔ́ sée a tɔ̄rii jɔ́ na: Wɔ́b deɓe nóho ob t kúju m Nuɓɔ'n wɔ́, na ye ɓúlo bé. B deɓe nge kob t lɔ́r nge 'j keme kúju m Nuɓɔ'n kɔ́ na kob ná na atá kuso jɔ nya. 17 See deɓee səbaa t ngi kam ndɔɔ, nge ɗá ye yi kumbɔ̄ mada nya wɔ? Ye lɔ́r yéee, kúju m Nuɓɔ yɔ ɔrh lɔ́r a undɔ kēɣe wɔ? 18 See ɓa téle tɔ̄rii jɔ́ na: Deɓe nge kob t

ɗíngiri'n wɔ na ye ɓúlo bé. B deɓee nge kob t kadāɓulo nge kinji jɔ ɗíngiri'n, kɔ́ na kob ná na atá kuso jɔ nya.
19 See ngi kam ndɔɔ, nge ɗá ye yi nge kumbɔ̄ madā nya wɔ? Ye kadāɓulo yéee ɗíngiɨi yɔ a ɔrh kadāɓulo a undɔ̄ keɣe wɔ? **20** Deɓee nge kob t ɗingiri'n wɔɔ́, ob t ɗingiri'n tíkɔ t náa ɓa dér kɔ́ kinji jɔ-ɔ́ ná'n. **21** Deɓe nge kob t kúju m Nuɓɔ'n wɔɔ́, ob t kúju m Nuɓɔ'n tíkɔ t deɓe nge kinji keme'n ɓa dér. **22** Deɓe nge kob t nɔbé'n wɔɔ́, ob t kutu kóngaɣ m Nuɓɔ'n tíkɔ t deɓe nge kinji jɔ'n ɗyatɔ.

23 Rɔtondoo ye yi sé, see nginjángā mangɔtuɓuee* t Parijee* ngi gólo deɓee. See a ɔrhii náa ɗíya 'j dana yi kutu m mbi kámbaa ngi kono ka kúu ni na, matee, anetee kumniee kɔ́. B inyei náa nge kumbɔ̄lo ɓɔ keme njiha ngelh, ngi kono ke ha koɗyo nge jɔsuɣu, keme nɔ tíkɔ kundɔ̄kemejɔjɔtaākeme. Yɔɔ ná-ā asa kam ta see ngɔm gō nɔ ɓɔ 'j ta kinya ngi madaa ngelh wɔ ná. **24** See kam ndɔɔ ngi kɔjɔ taɣa ɗóboo see a tei kam náakai see ta ka tɔ̄l'n teētеyee tií b a tólii jamál kɔ́.

25 Rɔtondoo ye yi sé, see nginjángā mangɔtuɓuee t Parijee ngi gólo deɓee. See a usui gidi kóɓee t tásaa kɔ́ ta kaɣh b kā keme wɔɔ́, ɗóso t ɓogo'n tíkɔ ɓō jāɨɔ ngi nɔɔ ngēe. **26** Yi Parij nge kam ndɔ̄, úsu kā keme kóɓee t tása'n ɓa kéte āda arh, tíkɔ tei'n taá 'j kā gidi-i wɔɔ́, arhii'n ɓa dér.

27 Rɔtondoo ye yi sé, see nginjángā mangɔtuɓuee t Parij ngi gólo deɓee. Haɗí wɔɔ́, see yei njɔ na ɓáda ngi kono hɔtɔ ni ndúju kaa rɔ ni wɔɔ́, nɔ kalngandh 'j ka gidi ni. B kā keme ni wɔɔ́, ɗóso t nungɔ̄ m deɓe ngi koyoo, tíkɔ t mɔtɔ náa ngi kat njúm ngi kēɨekēɨe ná'n. **28** See ɓa yei nya bəyá. Deɓee a oi gidi sé taá halá njɔ deɓee ngi jɔsuɣuee, b 'j ka keme sé wɔɔ́, see ɗósoi t gólo lo'n tíkɔ t nāhą̱kash ɓa nɔɗí.

29 Rɔtondoo ye yi sé, see nginjángā mangɔtuɓuee t Parijee ngi gólo déɓee. Sée a tómoi ɓáda m ngikɔjɔnji m

Nuɓɔ ngi lo mundūee, tíkɔ a ɓélei'n jɔ ɓáda m deɓe ngi jɔsuɽuee. **30** Tíkɔ a tɔ̄rii'n jɔ́ na: Kəɗa nya'n oɗyoi ji'n jɔkāgalo kɔ́ koɗyo ni biya jiyee ná wɔɔ́, j'etei ta kuɓo nahą̄ səɗin jɔ lo tɔ̄l m ngikɔjɔnjī m Nuɓɔ ngi lo mundūee ngē. **31** See ɓa a tɔ̄rii ha kɔjɔ t halá, ha see ke mōno m ngi kono tɔ̄l ngi kɔjɔnjī m Nuɓɔɔ ngi lo mundūee. **32** Ada nge'n ya nj'aɓhii t kétekéte bé, lo tɔ̄l taɽa náa kɔ́ biya see kundɔ̄ mɔtɔ ná.

33 See liee, see ɓūndu li mbōtoroo. Nj'etei nāhą̄ neré kɔ́ ta kanyā'n 'j kam seré nge Nuɓɔ katá gangā jɔ sé na t'aɓhii kam har jɔ bū lo nge ka koyo ngē ɓa nɔɗí ná wɔʔ **34** Ye ha ná-a m'ata ta kulɔ sé'n ngi kɔjɔ njī m Nuɓɔ ngi lo mundūee, ngi kam kaɗyaa, t nginjángā mangətuɓuee.* See etei tɔ̄l b kujɔ̄'n ngi kā nóhoo kāgadés. Nj'etei ta kundɔ ngi kā madaa t ɓɔrɔɓɔndɔ'n keme kúju kámnahą̄ sée. Nj'etei ta ka nāhą̄ ni náa wuɽukɔl t gō ɓē-é ɓɔ-ɔ́ gō ɓē-e ɓɔ-ɔ́. **35** Kɔ́ ta más m deɓee ngi jɔsuɽuee ɓa dér kɔ́ tɔ̄l sé ni ná-ā kuso jɔ sé. Undɔ mɔtɔ 'j jɔ más m Abel, deɓe nge jɔsuɽu-ú mbóng ɔtɔ'n jɔ más Jakaɽi mōno m Barasi, nge kono sée tɔ̄l nya dana hɔtɔ m kúju m Nuɓɔ t ɗingiri kadāɓulo nge kuɗyɔ mindi'n ná. **36** M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, konyo m náa ná-ā ɓa der atá téle kúso taá jɔ m monoɗyā nɛɛ.

37 See deɓee 'j Juɗujaleme, see deɓee 'j Juɗujalemee, see ngi kono ka tɔ̄l ngikɔjɔnjī m Nuɓɔɔ. See ngi kono ka kulɔ ni sé'n deɓee wɔɔ́, ká ka túɗu ni t koō'n. Njɔ neré m'ndég ta kám mōno see táa rɔ má njɔ kunjɔ̄ nge kono ka kám mōno nyaa mɔtɔ bag nya. B ɔ́ ndégii ngē wɔ! **38** Ɔi etei kinya kúju sée ta téle ke goto ɓē. **39** M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh. Nj'etei ta kɔ ma ɗyatɔ ngē ɓa nɔɗí mbóng ta see ɓa tɔ̄r jɔ́ na:

Tɔ́rtaɽa ye jɔ m nge kono ke t ri m Kəɓaɓe'n ná kɔ́.

(Hā 118:26)

Náa kɔjɔ nge kɔjɔ jɔ jɔkāgalo tií tɔ̄l taɣa m ndiyee

Mark 13:1-37 Luku 21:5-38

24 Lo kono Jeju k tei 'j keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́ ta k kaɓh ná wɔɔ́, ngindájnáa nyaa yei táha rɔ nya ta ke kɔjɔ nya gō lo kundɔ̄ kújuee. **2** B Jeju téle tɔ̄r ni na: See, oi náa ná-a ɓa dér wɔ? M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, koō nóho ɗíya ta kinji jɔ mada-á nj ndetē. Etei ta tɔ́sɔ gólɔ ni ɓa dér.

3 Lo kono yɔ ká kinji jɔ koō Olibiyee ná wɔɔ́, ngindájnáa nyaa yei rɔ nya t káɗa ni'n, nj terhii na: Ɨ́ tɔ̄r de 't náa ná-ā ɓa-á etei nāhą̄ náa ndi nge ɗá ɓa wɔ? B náa kɔjɔ nge ɗá ɓa-á atá nāhą̄ kɔ́ deɓe kigii'n gō ndi télei, tíkɔ tɔ̄ltaɣa jɔkāgalo wɔ?

4 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ɨ́ ngɔmii āda nɔ kɔ́ na ya deɓee nóho ɗá golo sé. **5** Haɗi wɔɔ́, deɓee baa bé etei kunu ri má ke'n ta ka tɔ̄r na: Ma m'e Mesi,* ada etei ta ka gólo deɓee ɓɔ bé. **6** See etei koō tendelem m kɔlee, t kúu m kɔ̄lee wɔɔ́, ɔ́ ngɔmii rɔ sé nɔ, b ɔ́ najhii ka mbére hoho ngē. Haɗi wɔɔ́, asa kam ta náa na-a kɔtɔ b yɔ kɔ́ ye mɔtɔmer nya ngē tɔ.

7 Mɔtɔ deɓee kā nóho etei kiɓ ta ka kɔ̄l t mɔtɔ deɓee kā madaa. Kɔɣɔbē ka nóhoo etei kiɓ ta kɔ̄l t kɔɣɔbē kā madaa. Ɓō atá ka kuso t lo-ɔ́ kēɣekēɣe, tíkɔ jɔngáya atá yii'n ɗyatɔ. **8** Ada náa ná-ā ɓa dér ná ye kulɔ mɔtɔ konyo m koɗyo mōno.

9 Tí wɔɔ́, etei ta kulɔ sé keme jī m deɓee ngi keme kashee, ta ka tɔ̄l sé. Tíkɔ mɔtɔ deɓee ɓa dér etei ta ka suɓɔ sé ha ri má. **10** Tí wɔɔ́, deɓee baa bé etei ta ka dəba kusō. Yɔɔ etei ta kunu jɔ m mada niyee, tíkɔ etei'n ta ka suɓɔ nahą̄ dana hɔtɔ nahą́. **11** Ngikɔjɔnji m Nuɓɔ ngi kɔjɔ haa baa bé etei ta ka gólo deɓee baa bé. **12** Nāhą̄kash atá kaɓh t kétekéte. Āda táɣa m deɓee baa bé atá téle ta nyóo. **13** B deɓe nge kukɔ tɔgɔ mbóng tɔltaɣa-á wɔɔ́, nj'atá kembe

kaɗya. **14** Nj'etei ta kəla mberē Ha Nge Nɔ m kɔɽɔɓē taá jɔngáya ta ke náa kɔjɔ t hālá t mətɔ deɓee ɓa dér. Tí wɔ́, mətɔ mér m jɔkāgalo atá kɔtɔ̄.

15 Ha ná-a Daniyel ngekɔjɔnji m Nuɓɔ tɔ̄r ha
náa nge nɔ ngē nge kalhngandh,
(Dan. 9:27, 11:31, 12:11)
nge ka túju náa katá ke. Wɔ́b see oi náa ná b inji lo nge kaɽh wɔ́, āda nge katá tɔjɔ ha kəɗa'n wɔ́, t'igii kɔ́. **16** Tí wɔ́, ngi kono katá kinji tií jɔngáya Judee ná etei ta kanyā nāhạ t kā jɔ kōo tíi. **17** Deɓe nge katá kinji jɔ kúju wɔ́, nj'atá téle ɗes ta kudu kúju kunu'n náa nya nóho ngē.
18 Deɓe nge níi mege-é wɔ́, nj'atá téle ke ɓē ta ke kunu ramá nya ngē. **19** Rətondoo atá ke jɔ m mandaá ngi kamh mōnoo t ngi kono mōno niyee ka kol mba keme ndi ná-ā. **20** Nɔ ta see gór Nuɓɔ kɔ́ āda kanyā sé najh ke nɔ̄hu kulu-ú ɓó-o ndi kɔrhkoō ngē. **21** Haɗi wɔ́, wurukəl nge keme ndi ná atá ke ɓɔ. Wurukəl nge titi yi nge ná ndetē. Kono 'j lo kundɔ̄ mətɔ-ɔ́ kɔ́ Nuɓɔ hēl'n jɔngáya mbóng kajanh ná. Ada 'j gō ndi ná wɔ́, náa madā nge káɗya nj ndetē ɓa nɔɗi. **22** Wɔ́, Nuɓɔ gānga taɽa ndi ná-ā ɗóbo ngē wɔ́, deɓe ta katá tei nj ndetē. B ha m ngi hére kɔ́ Nuɓɔ ɓa hére ni ná-ā yɔ gānga'n taɽa ndi ná-ā ɗóbo wɔ̄ ná. **23** Tí wɔ́, wɔ́b deɓe nóho tɔ̄r se na: Ɔi Mesi* na ɗa taá lo'n ɓó ná ɗa tií lo ná wɔ wɔ́, ɔ́ najhii taā keme ha nya ná ngē. **24** Haɗi wɔ́, Mesi ngi kujɔ haa t ngikɔjɔnjī m Nuɓɔ ngi kujɔ haa etei kiɓ t yi ni'n. Yɔɔ etei ta ka nāhạ náa kɔjɔɔ t náa ngi kɔɽɔ kam kɔ́ ta ka gólo'n deɓe. Tíkɔ lo kono yɔɔ kasa ná wɔ́, etei ta ka gólo nya'n ngi kono Nuɓɔ hére ni. **25** Oōi nɔ, m'tɔ̄r se kéte tíkɔ ta náa ná-a kɔtɔ̄.

26 Tí wɔ́, wɔ́b tɔ̄rii se na: Yɔ ye lo nge mundū-ú tií kúju wɔ́, ɔ́ najhii taā keme ha ni ná ngē. **27** Haɗi wɔ́, njɔ njī téle 'j kā mətɔɓē wɔ́, njáha lo ɓa tátata kugɔ'n jɔ nya t kā nɔɓé ná wɔ́, ta téle m Mono m deɓe atá nya ke bəyá.

28 Ada lo kɔ́ nūnu ke ɓɔ 't ná-a ye lo kám nāhą m malee wɔ̄ ná.

29 Ményɛ 'j gō wurukɔl ná-ā wɔɔ́.
Kaja atá kugɔ tili,
nɔ̄hu atá njáha ngē,

télemiyee etei tuso 'j taɽh nɔbé
tíkɔ tɔ́gɔɔ ngi 'j taɽh nɔbé etei ta ka yii. *(Ejai 13:10)*

30 Tí wɔɔ́, náa kɔjɔ kɔ́ ta deɓee kigii'n Mono m deɓe atá tei hɔy 'j taɽh nɔbé. Ada mɔtɔ deɓee ɓa dér 'j jɔngáya etei ta ka keme rɔ ni, tíkɔ etei'n ta kɔ'n Mono m deɓe ke 'j taɽh nɔbé dana kulū nji-í t tɔ́gɔ'n tíkɔ t kɔrhtaɽa nge kalngandh'n. **31** Yɔ atá kulɔ mōnokulɔ nyaa ta kɔ́r mbálmbe nge kúu kalngandh n, kɔ́ ta ka kám'n ngi kono yɔ hére nya niyee 'j kūmkutu jɔngáya ngi goto sɔɔ́ nɛɛ. 'J mɔtɔmér nɔbé yi nge nóho ɗíya tátatá ta kɔtɔ̄'n kā mada-á.

32 Ye ha sé ta kigii giya ha m kótmbaya. Lo kɔ́ taɽa gam ji nyaa k kéj b mbi nyaa k húlu ná wɔɔ́, see igii nya'n ha jɔ ɓaɽa ka ke táha wɔ̄. **33** Ye bəyá t see, wɔ́b oi náa ná-ā ɓa dér wɔɔ́, see igii nya'n ha Mono m deɓe ke táha taɽa ɗóbo wɔ̄. **34** Haykamh ɓa m'tɔ̄r se, mōnoɗyā ngi taá jɔkāgalo'n nɛɛ etei hón ngē ɓa nɔɗi mbóng ta náa ná-ā ɓa nāhą náa ɓa dér tíkɔ. **35** Jɔngáya t nɔbé'n etei hón, b ha má nɛɛ nj'etei ta hón ngē mbóng.

Deɓe igii ndi nya ngē, kɔ́-ɔ igii nya jɔkāgalo nya ngē

36 B ha kɔjɔ jɔ m ndiyee t jɔkāgalo nge ta náa ɓa dér kɔtɔ'n ná, deɓe nge ta kigii ndetē. Mōnokulɔɔ m Nuɓɔɔ 'j taɽh nɔbé ɓa ná igii nya ngē. Biya má ɓa nɔɗi igii'n. **37** Náa kɔ́ deɓee nāhą jɔkāgalo m Nuwe ná, atá nya ke bəyá ndi m Mono m deɓe-é. **38** Keme ndi ngi kono ke ndi ngi kéte nɔ manh kulɔ-ɔ́ ná wɔɔ́, deɓee a usoi náa, a ai'n náa a tei'n nahą̄. Mōno niyee a tei'n nahą̄ mbóng ɔtɔ'n ndi nge kono

Nuwe kudu'n keme bato. **39** Ada yɔɔ igii gō ha nóho ngē mbóng manh kulɔ ye'n āda ye ɔi ni aɓh'n ɓa dér. Ndi ke m Mono m deɓe atá nya ke bəyá. **40** Tíkɔ deéngaɓaa jɔ ni ye jó yei keme mege ɗíya wɔ́, etei kunu nge nóho b ta kinya nge madā. **41** Mandaáa jɔ ni ye jó nj'usui náa jɔ koō wɔ́, etei kunu nge nóho ɗíya b ta kinya nge madā.

42 Injii jɔ deéngaɓa sé, na see igii jɔkāgalo téle m Kəɓaɓe sé ngē. **43** Ye ha sé ta kigii yi nge'n nɔ. Kəɗa nya ná kəɓa kúju igii jɔkāglo kɔ́ nge ɓogo katá ke'n ɓogo nya wɔ́, yɔɔ atá kinji jɔ deéngaɓa nya kɔ́. B nj'inya nge ɓogo kɔ́ t ta mbutu mɔtɔ kúju koi'n náa ngē. **44** Ye ha ná-a sée ɓa injii nya jɔ deéngaɓa sé, haɗi wɔ́ Mono m deɓe atá ke t jɔkāgalo kɔ́ see k njól jɔ-ɔ́ ná ngē.

45 Ná-a ɓa-á ye ɓeɣh nge jɔsuɣu tíkɔ nge kam ngér nge ta kə́ɓa nya kundɔ̄ nya jɔ m deɓee nyaa, ha ta jɔkāgalo kasa wɔ́, kadā náakusɔ t ɓeɣh nyaa t jɔkāgalo nge nɔ'n wɔ? **46** Rɔnyele atá ke t ɓerh nge kono kəɓa nya katá téle ke wɔ́, kɔ nya k nāhạ bəyá. **47** M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, kə́ɓa nya ná atá kundɔ̄ nya ta yɔ ke deɓe ɓɔ jɔ ná nɔ nya ɓa dér. **48** B wɔ́b ye ɓerh nge keme kash, nge tɔ̄r tií keme nya na: Kəɓa má, atá ke lám ngē. **49** B wɔ́b undɔ̄ mɔtɔ túndɔ̄ ɓerh mada nyaa, wɔ́b usɔ b ai t ngi kenh ná mada nyaa wɔ́, **50** kə́ɓa m ɓerh ná atá ke t ndi nge kono yɔ kinji k ndalh nya'n ná ngē. Tíkɔ jɔkāgalo nge kono yɔ kigii ngē. **51** Yɔ atá gánga nya dana-á ɗuguru ɗuguru, tíkɔ ta kada nya kam yi nya dana m ngi gólo deɓee. Lo ná-a atá ke lo kəɗa m wuɣuee t ndér ngāngaa wɔ̄ ná.

Giya ha m mōno mandaa kutu

25 Tíkɔ kɔɣɔɓē ngi tií taɣh nɔbé atá ke njɔ na mōno mandaa kutu, ngi kono koi lámba niyee b k tɔ́la taɣa m ngaɓa mandaá nge ɗyā. **2** Ngi miyee 'j dana ni yei ngi səbaa, b ngi miyee kɔ́ yei ngi kam kaɗyaa. **3** Ngi səba

ná-ā ɔii lámba niyee b utoi kuɓū 't gō ni ngē. **4** B ngi kam kaɗya ná-ā ɔyi lámba niyee, b utoi'n kuɓū t keme-é koō niyee. **5** Lo kono ngaɓa mandaá ná nií tɔ ná wɔɔ́, yɔɔ ɓa dér nj ringii ɓi, ada usoi nj toɗoi ɓī.

6 Ɔtɔ dana lo-ó wɔɔ́, deɓe nóho ugɔ kɔɔ́ɗɔ tɔ̄r na: Ɔi ngaɓa mandaá nge ɗyā aye, aɓhii lángii taɣa nya.

7 Tí wɔɔ́, mōno manda ná-a ɓa dér ndúrui 'j kam ɓi b undɔ̄i jɔ lámba niyee dana-á. **8** Ngi sɔba ná-ā tɔ̄rii t ngi kam kaɗya ná-a na: Edei de kuɓū sé 't, na lámba dee nj'oyoi.

9 Ngi kam kaɗya ná-ā téle tɔ̄rii ni na: Ukɔ nɔ kɔ́ atá kasa ta kaɣa ji nahą̄. Ye sóo t ta see kaɓh rɔ m ngiɗábnáa ká kugō yi nge sɔɓɔ̄ jɔ sé see ɓa.

10 Dana kɔ́ yɔɔ k kaɓh ta ká kugō tɔ ná wɔɔ́, ngaɓa mandaá nge ɗyā ná ye ɔtɔ wɔ̄. Ngi kono kundɔ̄ jɔ rɔ ni dana-á kéte ná-ā udui sɔɗin keme kúju kusɔ náa taā nahą́, b utui'n taɣa kúju jɔ ni.

11 Ményɛ 'j gō-ó wɔɔ́, mōno manda ná-ā yei b tɔ̄rii na: Kɔɓaɓe Kɔɓaɓe, ɔ́ tei de taɣa kúju.

12 B yɔ téle tɔ̄r ni na: M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh ɓa má m'igii sé ngē.

13 Ha ná-a Jeju téle tɔ̄r ni na: Inji jɔ deéngaɓa sé, na see igii ndi ngē, kɔ́-ɔ igii nya jɔkāgalo nge ta Mono m deɓe téle ke'n ngē.

Giya ha m gúrusu talą̄

14 Kɔɣɔɓē ngi tií taɣh nɔbé ye nya njɔ m deéngaɓa nóho nge k kaɓh mbā. Yɔ kúu ɓeɣh nyaa ta ke ɓoi ni náa nɔ nyaa. **15** Yɔ adā nge nóho ɗíya talą̄* mií. Yɔ adā nge mada talą̄ jó, tíkɔ mutɔ ni talą̄ ɗíya. Yɔ adā ni ɗíyaɗíya t gō tɔ́gɔ ni, tíkɔ ɔrh taɣh nj'aɓh'n. **16** T taɣa jī ɓa-á nge kono kaɓh t gúrusu talą̄ mií'n ná ɔi nāhą̄'n gāta, āda embe talą̄ nge káɗya mií jɔ-ɔ́. **17** Nge kono kembe talą̄ jó ná, embe nya madā nge káɗya jó jɔ-ɔ́. **18** Nge kono kembe talą̄ ɗíya

ná aɓh ká or goto ngá yɔ̄rɔ talạ̄ m kə́ɓa nya ná 't.

19 Gō uɗɔ ményɛ wɔ́, kə́ɓa ɓeɣh ná-ā téle 'j mbā-á ye. Yɔ kúu ni ha ta yɔɔ k kɔjɔ nya gō náa kə́ yɔɔ kembe.
20 Nge kono kaɓh t gúrusu talạ̄ mií n ná ndə́t táha t gúrusu talạ̄ míi ngi káɗya-á. Yɔ tɔ̄r na: Kə́ɓa má yi āda má gúrusu talạ̄ mií, b ɔ, m'embee talạ̄ mií nge káɗya jɔ-ɔ́.

21 Kə́ɓa nya téle tɔ̄r n na: Ayoo nɔ, yi ye ɓeɣh nge nɔ tíkɔ nge jɔsuɣu ɓa. Yi ye jɔrsuru taá jɔ náa nge ɗi ményɛ bá nɛɛ, m'áta kundoi jɔ náa nge kalngandh. Udu taá dana rɔnyele m kəɓei.

22 Nge kono kaɓh t gúrusu talạ̄* jó ná ndə́t nya táha rɔ nya, b tɔ̄r na: Kəɓa má yi ɓoi ma gúrusu talạ̄ jó. B ɔ́, m'embe talạ̄ nge káɗya jó jɔ-ɔ́.

23 Kə́ɓa nya ná téle tɔ̄r n na: Ayoo nɔ, yi ye ɓeɣh nge nɔ tíkɔ nge jɔsuɣu. Yi ye jɔsuɣu taá jɔ náa nge ɗi ményɛ bá nɛɛ wɔ́, m'áta kundoi jɔ náa nge kalngandh. Udu dana rɔnyele m kəɓei.

24 Nge kono yi nya ke talạ̄ ɗíya bá ná ndə́t nya t yi nya'n b tɔ̄r na: Kə́ɓa má m'ígii ha yi ke deɓe nge hei ngér ɓɔ. Yi a uɗyɔ kōho ngē yi ka kosh nge, kə́-ɔ a ɔi nya njár náa 'j lo nge yi ka kəlā náa 't ngē. **25** M'ɓelē āda m'aɓh ká m'or
goto ngá m'yɔ̄ɣɔ telei ná 't. B ɔ́, nɛi ná-a wɔ'n, ɔ́ taā.

26 Kə́ɓa nya ná téle tɔ̄r n na: Ɓerh nge keme kash tíkɔ nge nyel. Yi igii ha ma ka kuɗyɔ kōho nge kono ma kosh ngē, tíkɔ ha ma ka koi njár náa 'j lo nge ma ka kəlā náa 't ngē. **27** Ye bəyá wɔ̄ t'inya'n gúrusu má ná ɗem keme jī m ngi ngɔm gúrusu kadā lo ɓala-á bá wɔ̄ njɔ téle má taá 'j mbā'n wɔ̄ m'e m'taā t manh má jɔ-ɔ́ ngē wɔ.

28 Ɨ́ tei gúrusu talạ̄ ná 'j jī nya edei nge kono yi nya ke dubu kutu ná kə́. **29** Haɗí wɔ́, deɓe nge kaɓh t náa'n wɔ́, etei kadā nya mada jɔ-ɔ́ ta kalngandh. B deɓe nge náa nya ndetē ná wɔ́, etei ta taā yi nge kono kəɗa jī nya na tíi.

30 B ɓeŋh nge kam ha nya ndetē ná wɔ́, ǝlei n tií halá gidi lo-ó kam tili-í. Tií lo ná-a ye lo nge ta yɔ katá kugɔ wurú tíkɔ nder'n ngānga nya wɔ ná.

Bataa t binyaa

31 Lo kono Mono m deɓe katá ke dana kɔrhtaŋa nya nahą́ t mōnokulɔ nyaa ngi kaŋh njánga njánga ɓa dér ná wɔ́, áta kinji jɔ kēmbelē kóngaŋ kɔrhtaŋa nya. **32** Mɔtɔ deɓee ɗíyaɗíya ɓa dér etei kám nāhą̄ taá nɔ nya. Yɔ atá kāŋa ni 'j nahá njɔ nge kūlu ka kāŋa'n batáa 'j nahą́ t binyaa ná. **33** Yɔ atá kundɔ̄ batáa jɔ jī nya kā konyo-ó, b binyaa jɔ jī nya kā gel-í.

34 Tí wɔ́, kóngaŋ ɓɔ atá tɔ̄r t deɓe ngi kono kinji jɔ jī nya kā konyo-ó ná-ā na: Yei, see ngi kono Biya má tɔ́rtaŋa nya jɔ sé. Yei tei náa kōɗ m kɔŋɔɓē nge kono kundɔ̄ ni jɔ dana-á ha sé 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ jɔngáya ná. **35** Yei, haɗi wɔ́ ɓō onyo má wɔ́, a edei má náakusɔ. Kunjō a onyo má wɔ́, a edei má manh kai. Ma m'e mbā wɔ́, a ukɔ má t rɔ sé. **36** Rɔ má ye ɓúlo wɔ́, a edei má ramá. M'e met wɔ́, a aɓhii kɔ́ má. Ukoi ma dangay wɔ́, a aɓhii rɔ má.

37 Tí wɔ́, deɓee ngi jɔsuŋu ná-a téle tɔ̄rii na: Kǝɓaɓe, ndi nge ɗá-a d'ɔ'n ɓō kami kɔ́ d'edei'n nákusɔ wɔ? Yéee ndi nge ɗá-a kunjo onyoi kɔ́ d'edei manh kai wɔ? **38** Ndi nge ɗá-a dee d'oi yi ye'n mbā kɔ́ d'ukoi'n t rɔ dé wɔ? Yéee ndi nge ɗá-a roi ɗa ɓúlo kɔ́ d'edei'n ráma wɔ? **39** Ndi nge ɗá-a dee d'oi'n yei'n met kɔ́ d'aɓh ká d'oi wɔ? Yéee ndi nge ɗá-a ukɔ'n dangay kɔ́ d'aɓh'n roi wɔ?

40 Tí wɔ́, kóngaŋ ɓɔ téle tɔ̄r ni na: Haykamh ɓa m'tɔ̄r sé, njɔ ka nāhą sé'n naá nɛɛ t jɔkāgaloo ɓa dér, t nge ɗi ɗíya nóho 'j dana m nónjo maa ná wɔ́, ye má ɓa-á a nehɛ̨i t ma'n wɔ̄ ná.

41 'J gō-ó wɔ́, yɔ atá tɔ̄r deɓee ngi kono kinji jɔ jī gel nya ná-ā na: Ɨ́ telei tíi 'j rɔ̄ má, ngi kono tɔhɔ̄ ni sé. Aɓhii

kam har nge kəɗa t jɔ ndiyee sɔ́r, nge kono kundɔ̄ ni jɔ dana-á ha m biyagey* t mɔ̄nokulɔ nyaa. **42** Haɗí wɔɔ́, ɓɔ̄ onyo má, wɔɔ́, sée a egei kadā má náakusɔ 't. Kunjɔ̄ onyo má wɔɔ́, sée a egei kadā má manh kai 't. **43** Má m'e mbā wɔɔ́, sée a egei kukɔ má t rɔ̄ sé 't. Rɔ má ɗá ɓúlo wɔɔ́, sée a egei kadā má ramá 't. Ma m'e met wɔɔ́, sée a egei kaɓh kɔ́ má 't. Ukoi má dangay wɔɔ́, see a egei ka kaɓh kɔ má.

44 Yɔɔ téle tɔ̄rii nya n na: Kəɓaɓe, ndi nge ɗá-a ɓa-á dee d'ɔ ɓo kami kɔ́ d'egē'n kedei'n náakusɔ wɔ? Yéee ndi nge ɗá ɓá-a kunjɔ̄ onyoi kɔ́ d'ege kedei'n manh kai wɔ? Ndi nge ɗá-a ɓa-á d'oi yi ye'n mbā kɔ́ d'ege'n kukoi 't t rɔ̄ dé wɔ? Yéee ndi nge ɗá-a ɓa-á dee d'ɔ'n roi ɗa'n ɓúlo kɔ́ dee d'ege kedei'n ramá t' wɔ? Ndi nge ɗá-a ɓá-a dee d'oi yi ye met kɔ́ d'ege'n kaɓh koi t' wɔ? Yéee ndi ɗá ɓa-á ukoi dangay kɔ́ dee d'ege kaɓh'n koi t wɔ?

45 Tí wɔɔ́, yɔ téle tɔ̄r ni na: Haykamh ɓa m'tɔ̄r sé, njɔ ka kege sé nāhą̄ náa nɛɛ t jɔkāgalo-ó ɓa dér t nge ɗi ɗíya 'j dana m nónjo maa ná wɔɔ́, ye ma ɓa-á a yege nya nāhą̄ t ma'n wɔ̄ na.

46 Tí wɔɔ́, yɔ ngi ná-ā etei kaɓh kam lo wurukɔl nge t jɔ ndiyee sɔr, b ngi jɔsuɻu ná-a kɔ́ etei kaɓh lo kɔ́ kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́r kəɗa t ná.

Jupee undoi jɔ rɔ ni dana-á ha ta tɔ̄l Jeju

Mark 14:1-2 Luku 22:1-2

26 Jeju tɔ̄l taɻa ha koɗyo nya ɓa dér. **2** Yɔ tɔ̄r t ngindájnáa nyaa na: See igii ha ndi pet* Galjɔ katá ke taá keme ndi jó n. Ada etei kulɔ Mono m deɓe keme jī m deɓee ta kujɔ nya kaj kāgadés.

3 Tí wɔɔ́, ngi kadāsádagaa ngi kumbɔ̄lo, nginjángā mangətuɓuee* t deɓee kangaa kámii nahą̄ kam hāla-á lo m ngol jɔ ngi kadāsádagaa nge ka kúu ni n na Kaip ná. **4** Yɔɔ oōi nahą̄ jɔ ha kɔ́ ta kukɔ'n Jeju t kam kaɗya ni'n kɔ́ tɔ̄l

nya'n. **5** Ada yɔɔ tɔ̄rii na: Ada najh ke ndi pet Galjɔ-ɔ́ ngē na ya ráa ha iɓ dana m deɓee.

Mandaá nóho uɗu kuɓū kat jɔ m Jeju tií Betani

Mark 14:3-9 Jn 12:1-8

6 Dana kɔ́ Jeju kinji tií keme ɓē Betani, kúju m Simo̱n nge bānj ná wɔɔ́. **7** Mandaá nóho ye rɔ nya t kōo njaha nge gāta nya kalngandh, t kuɓū kat nge gāta nya kalngandh'n keme-é. Dana kɔ́ k kusɔ ni náa ná wɔɔ́, yɔ unu kuɓū kat ná nere jɔ nya.

8 Lo kono ngindájnáa m Jejuee kɔ bəyá ná wɔɔ́, wuɣu ni aa b tɔ̄rii na: Kam kɔ́ túju nya kuɓū kat'n ngelh t ndānga'n ɓa-á na ɗí wɔ? **9** Kəɗa nya'n deɓe ɗáb kuɓū kat'n t gāta nge kumbɔ̄lo'n wɔɔ́, atá kembe gúrusu nge kalngandh ta kadā ngindoo ngē wɔ.

10 Jeju igii ha k koɗyo ni ná ɓa dér, āda tɔ̄r ni na: Ye neré kɔ́ ɔrhii kam sé jɔ m mandaá n wɔ? Yɔ tɔ̄l taɣa̱ kulɔ nge nɔ ɓɔ taá ha má. **11** Ngindoo etei kinji t sé t jɔ ndiyee, b ma m'áta kinji t sé t jɔ ndiyee ngē. **12** Yɔ uɗu kuɓū kat ná jɔ má. Yɔ nāha̱ bəyá kɔ́ ta kundɔ̄'n jɔ lo njúbu má dana-á. **13** M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, t lo-ó ɓa dér kɔ́ katá ka kɔjɔ ni Ha Nge Nɔ'n t ná wɔɔ́, etei nya ta kɔrh njɔ ha m mandaá'n 't kɔ́ ta ke ni náa kundɔ̄ keme jɔ-ɔ́.

Judas a nāha̱ lo kulɔ Jeju keme jī m deɓee

Mark 14:10-11 Luku 22:3-6

14 Tí wɔɔ́, nge nóho ɗíya 'j dana m ngi kutu gidi jōo kɔ́ ka kúu ni n na Judas Iskaɣiot ná aɓh rɔ m ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄lo. **15** Yɔ tɔ̄r ni na: ɘ́ ndegii ta kāda má ɗí kɔ́ ta ma kulɔ nya'n keme jī sé wɔ? Yɔ tɔ́joi súngo dɔgɔmutɔ edei'n. **16** Undɔ̄ mɔtɔ t keme ndi ná ɓa-á Judas anjā'n taɣa ɗóbo nge ta kulɔ'n Jeju jī m deɓee wɔ ná.

Mér náakusɔ m Kəɓaɓe

Mark 14:12-26 Luku 22:7-23

17 Ndi nge taɻa kata m Mapa nge 'j mɔtɔ kaā wɔ́, ngindájnáa aɓhii rɔ m Jeju ká terhii'n na: Lo nge ɗá-a yi ndég ta tɔ́mɔ dé yi gō lo nāhą náa kusɔ 't ta nehɻi'n pet* Galjɔ wɔ?

18 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Aɓhii tií keme ɓē-é ɓɔ-ɔ́ b ka embei nya ɓó deɓe nge ɗá-a wɔ́, tɔ̄rii n jó na: Ngekɔjɔnáa na tɔ̄r na: Jɔkāgalo má ye táha wɔ̄, ada m'áta kusɔ náa pet tií taɻa kújui t ngindájnáa maa. **19** Ngindájnáa nehɻi t gō kono Jeju kadā nya ni'n gō mindi nya ná. Ada yɔɔ ká tómoi'n gō náa pet tií.

20 Kaja nyóo wɔ̄, āda yɔ inji taɻa náakusɔ-ɔ́ nahá t ngi kutu gidi jó ná-ā. **21** Dana kɔ́ k kusɔ ni ná wɔ́, yɔ tɔ̄r na: M'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, nge nóho ɗíya 'j dana sé atá kulɔ má keme jī m deɓee.

22 Wōngo asa ngindájnáa nák, āda náa wɔ́, nj terhn na: Kəɓaɓe, ye ma wɔ?

23 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Deɓe nge k kulɔ jī nya gō má keme tása ná-a ye nge kono katá kulɔ ma keme jī m deɓee-é wɔ ná. **24** Mono m deɓe, áta kaɓh t gō kono njángā ni kɔjɔ'n jɔ nya ná. B rɔtondo atá ke t deɓe nge kono kulɔ Mono m deɓe keme jī m deɓee ná. Deɓe ná, yé sóo t ta koɗyo ni'n ngē.

25 Judas nge katá kulɔ nya keme jī m deɓee-é ná unu ha tɔ̄r na: Ye ma wɔ Rabi?*

Jeju tɔ̄r'n na: Yi ɓa tɔ̄r wɔ̄.

26 Dana kɔ́ yɔɔ k kusɔ náa ná wɔ́, Jeju unu mápa. B 'j gō kɔ́ yɔ tɔ́r taɻa nya jɔ-ɔ́ ná wɔ́, yɔ tete 'j nahą́ adā t ngindájnáa nyaa. B tɔ̄r na: Ǝ́ tei usoi ná nge'n ye rɔ má.

27 Yɔ unu koɓ ɗyatɔ. B j gō kɔ́ yɔ tɔ́r taɻa nya jɔ-ɔ́ ná wɔ́, yɔ unu āda ni b tɔ̄r na: Sée ɓa dér aii. **28** Haɗi wɔ́, yɔ nge'n ye más má āda ye más kəlanjī má nge kono kanyā

ngá ha m deɓee baa, kɔ́ ta Nuɓɔ mai'n rɔ nya jɔ nāhạkashee. **29** B yɔ kɔ́ m'tɔ̄r sé, m'áta kai manh kanā nduú'n t sé ngē mbóng ta kɔtɔ'n ndi nge kono ma katá kai yi nge ɗyā t sée tií keme kɔɽɔɓē m Biya má.

30 'J gō-ó wɔɔ́, yɔɔ ǝlei hā tɔy Nuɓɔ tíkɔ teii aɓhii jɔ koō Olibiye-é.

Jeju tɔ̄r kéte ha Piyer katá ngānga ha kigii nya

Mark 14:27-31 Luku 22:31-34 Jạ 13:36-38

31 Tí wɔɔ́, Jeju tɔ̄r ni na: M'áta nāhạ kɔ́ ta deɓee ɓa dér dɔ́ba kuso taá dana ndi, haɗi wɔɔ́ nj'engei keme mangtuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ ná:

M'áta kundɔ nge kulū bataa
āda ɓūndu bataa etei ta sāngāra nahą̄ t lo-ó.

(Jakaɽi 13:7)

32 B 'j gō tei má 'j dana m ngi koyoo-ó wɔɔ́, m'áta kaɓh tií kéte nɔ sé jɔngaáya Galile.

33 Piyer unu ha tɔ̄r Jeju na: Wɔ́b yi nāhạ kɔ́ deɓee ɓa dér dǝbei kuso wɔɔ́, ma ya m'áta dǝba kuso ngē ɓa nɔɗí.

34 Jeju tɔ̄r n na: M'tɔ̄rii ha nge kamhkamh, taá t dana ndi n ɓa, kéte tíkɔ ta kúrɔ kunjɔ̄ kundɔ̄ wurú wɔɔ́, atá ngānga ha kigii má ngē njɔ mutɔ.

35 Piyer téle tɔ̄r n na: Wɔ́b asa nya ɓó kam ta ma koyo t yi'n wɔɔ́, ɗa m'óyo bé kɔ́, b ɗa m'ngánga ha kigii ngē. Ada ngindájnáa ɓa dér tɔ̄rii nya ha ɗíya ná ɓa.

Tií Getjamane

Mark 14:32-42 Luku 22:39-46 Jạ 18:1

36 'J gō ha ná wɔɔ́, Jeju aɓh sǝɗin lo nóho ka kúu nin na Getjamane ná. B yɔ tɔ̄r t ngindájnáa nyaa na: Injii ngá taá lo'n dana kɔ́ ma k kaɓh tií ta ká gór Nuɓɔ ná. **37** Yɔ kúu Piyer, tíkɔ mōno m Jebedee jó aɓh sǝɗin. Ada wōngo ká undɔ̄ mǝtɔ ta k nāhạ nya, tíkɔ nj sōl'n ɓɔ ɗyatɔ. **38** Ti wɔɔ́, Jeju tɔ̄r ni na: Kaɗya rɔ má ye t wōngo'n ɓɔ ngei ni

ményɛ bá ta koyo nya'n. Inji taá lo'n jɔ déengaɓaa sé t ma'n.

39 B yɔ aɓh t kéte ményɛ, ká usɔ̄ ugɔ kam nya ngá gór Nuɓɔ na: Biya má, wɔ́b ɔ́ ndég wɔɔ́, unu koɓ má tií 'j rɔ má. B nāhą̄ náa nge má ndeg ná ngē, b yi nge yi ɓa ndég ná kɔ́.

40 Yɔ ká téle ye rɔ m ngindájnáa nyaa wɔɔ́, ɔ ni nj toɗoi ɓi, āda yɔ tɔ̄r t Piyer na: See esei kam ta kinji jɔ deéngaɓa sé t ma'n jɔkāgalo ɗíya ngē ɓa nɔɗí wɔɔ́? **41** Inji jɔ deéngaɓaa sé b ɔ́ górii Nuɓɔ, na ya náa nóho ye ɗa undɔ̄ mɛɛ sé. Haɗi wɔɔ́, njili ndeg haykamh ɓa b yɔ kɔ́ jāɪ̨ɔ tɔhɔ ɓɔ.

42 Yɔ téle aɓh ɗyatɔ t joo m njɔ nyaa, ká gór Nuɓɔ na: Biya má, wɔ́b yi ndég ta kunu koɓ'n tií 'j kaj má 'j ta ma kai wɔɔ́, āda ɔ́ nāhą̄ t gō ndegii'n kɔ́.

43 Yɔ téle ye ɔ ni āda nj toɗoi ɓi ɓa tɔ, haɗi wɔɔ́ kam ni ye ɓi hitirii. **44** Yɔ inya ni b téle aɓh ká gór Nuɓɔ t mutɔ m njɔ nyaa. Yɔ ká oɗyo ha ɗíya ná ɓa.

45 B yɔ téle aɓh rɔ m ngindájnáa nyaa ká tɔ̄r ni na: Nge'n ya ɔ́ tóɗoi ɓi tɔkɔ, b ɔrhii koo a-á. Ɔi jɔkāgalo nj'asa wɔ̄ ta kulɔ ni Mono m deɓe keme jī m ngi nāhą̄kashee.
46 Iɓii taɾh āda nj'iɓii, oi nge kulɔ má keme jī m deɓee ye táhā wɔ̄.

Deɓee ukoi Jeju

Mark 14:43-51 Luku 22:47-53 Ją̄ 18:2-11

47 Lo kono Jeju kəɗa k koɗyo ha ɓa tɔ ná wɔɔ́, Judas nge nóho ɗíya 'j dana m ngi kutu gidi jó ɔtɔ yɔ t kóso deɓee baa. Yɔɔ ɔii kuyɔ̄ hɔɔ 't t kāgaa. Kóso deɓee baa ná-ā yei ngi kono ngikadaságaa ngi kumbɔ̄loo t deɓee kangaa kulɔ ni. **48** Nge kulɔ Jeju keme jī m deɓee ná adā ni náakɔjɔ kéte na: Deɓe nge ma katá njóɓ taɾa nya ná wɔɔ́, ye yɔ ɓa-á wɔ̄ ná, ukoi'n. **49** T taɾa jī ná ɓa-á yɔ tei'n t rɔ m

Jeju, b tɔ̄r na: M'nabhii á-a Rabi,* b yɔ njóɓ'n taɣa nya.

50 Jeju tɔ̄r n na: Ɓɔkuɗɔ má ye nāhạ̄ ɗi ɓa-á taá ló wɔ?

'T nāhạ̄ a-á, tií wɔ́, kóso deɓee ná-a yei rɔ m Jeju ye ugoi jī ni t rɔ nya ɓa-á ukoi'n. **51** B ɔ́ nge nóho ɗíya 'j dana m ngi kono ka njiya t Jejuee ná ulɔ ji nya ɔrh'n kuyɔ̄, úgɔ'n ɓeɣh m ngol jɔ m ngikadasádagaa āda gānga'n mbī nya.

52 Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r n na: Ǝ́ téle'n kuyoi ulɔ hɔ̄-ɔ́ goto-ó, haɗi wɔ́ deɓee ngi kono kɔy kuyɔ̄ náa ɓa dér, etei koyo koyo kuyɔ̄. **53** Ǝ́ njɔl ta ma kasa kúu Biya má wɔ́, katá kadā má taá t yɔtɔnh mōnokulɔɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé baa bé njɔ kutu gidi jó ngē wɔ? **54** Lo nge ta Mangətuɓu katá tɔ̄l taɣa ɓa-á kéee ye nére wɔ? Yɔɔ tɔ̄rii t hála ha ta náa ná ke bəyá.

55 T jɔkāglo ná ɓa Jeju tɔ̄r t kóso deɓee ná-ā na: See ɔii kuyɔ̄ t ɗongoo 't kɔ́ ayei'n kukɔ má njɔ deɓee ngi ke kukɔ m nge ɓogo-ó wɔ? Ma m'inji t ngá ɓa-á t jɔ ndiyee dana sé keme kúju m Nuɓɔ ma m'ɔjɔ'n deɓee ná, b deɓee nge ta kukɔ má ndetē. **56** B náa ná-a ɓa dér ye otoi, kɔ́ ta tɔ̄l'n taɣa ha m ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ. Tí wɔ́, ngindájnáa ɓa dér inyei n b enyei.

Jeju əɗa nɔ m ngikɔɗyɔ̄ deɓee-é

Mark 14:53-65 Luk 22:54,63-65 Jạ 18:12-13,19-24

57 Deɓee ngi kono kukɔ Jeju ná-a aɓhii keme ndogo m Kaip, ngol jɔ m ngi kadasádagaa, kɔ́ ke lo kámnahạ́ m nginjángā mangətuɓuee* t deɓee kangaa ná. **58** Piyer a unu t gō nya ɓa 'j kuɗɔ́-ɔ tátatá ɔtɔ'n taɣa hāla m ngol jɔ m ngi kadasádagaa. Yɔ udu ká inji ngá dana m ɓeɣh kulɔɔ, ha ta kɔ'n kéee lo tɔ̄ltaɣa m náa atá ke neré wɔ.

59 Ngi kādasádagaa ngi kumbɔ̄loo t ngi kɔɗyɔ̄ deɓee enjei ha kuɲɔ nge nóho ta kuɲɔ jɔ m Jeju, nge kasa ta gānga ni sére koyo jɔ nya. **60** Yɔɔ embei ngi kuɲɔ haa baa bé yei, b yɔ kɔ́ embei ha nóho ta kuɲɔ jɔ nya ngē. B 'j gō-ó wɔ́,

ngi joo 'j dana ni yei táhā rɔ nya.

61 Yɔɔ tɔrii na: Yɔ'n ngē-e tɔr na: M'aɓh t tógɔ'n ta téte kuju m Nuɓɔ ngá, b ta téle tómɔ goto-ó keme ndi mutɔ bá ná wɔ?

62 Ngól jɔ m ngi kadasádagaa iɓ taɽh b tɔr n na: Yi ɓa kó téle t ha'n 't a tɔr ngē wɔ? Ha ɗi ɓa-á deɓee ná-a nj ndujoi joi wɔ? **63** B Jeju inji taɽa nya múnguru āda ngol jɔ m ngikādaságagaa unu ha tɔr n na: M'ob joi t ri m Nuɓɔ nge kinji t kam'n. Wɔ́b yi ye Mesi,* Mono m Nuɓɔ wɔ́ ɔ́ tɔr de.

64 Jeju téle tɔr n na: Yi ɓa tɔr wɔ̄. B yɔ kɔ́ m'tɔr sé ha nge kamhkamh ndi nóho wɔ́, etei ta kɔ Mono m deɓe ta kata kinji jɔ jī konyo tógɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Tíkɔ ta katá ke dana kulu njī 'j taɽh nɔbé.

65 Tí wɔ́, ngol jɔ m ngi kadasádagaa ná ráha ramá 'j rɔ nya, b tɔr na: Yɔ nj gánga Nuɓɔ. Ha kɔjɔ t halá nge ɗá ɓa-a jiyee ja j'enjei wɔ? Nge'n ya sée ɓa ooi ha gánga bé nya t mbi sé'n wɔ. **66** B yi sé ye neré wɔ?

Yɔɔ téle tɔrii na: Yɔ soɓoi nāhą̄ t koyo'n.

67 Ada t lo ná ɓa-á yɔɔ túɓui'n hoɽɔ kam nya, njomii jī ni nāhą́ ɗa tugoi'n tíkɔ ngi kā madaa ɗa tɔ́lei n daha t jī ni'n. **68** Yɔɔ tɔrii Mesi na: Náa ɓa-á nj túndoi wɔ? Ǝ́ tɔr de t'.

Piyer ngānga ha kigii Jeju

Mark 14:66-72 Luku 22:54-62 Ją̄ 18:15-18,25-27

69 Dana ná Piyer inji taá halá keme ndogo-ó. Ɓerh nge mandaá nge nóho ye rɔ nya b tɔr n na: Yi ɓa ye nya t Jeju 'j jɔngáya Galile'n.

70 Ada yɔ ngānga t nɔ m deɓee ɓa dér na: Ma m'igii kam ha kɔ́ yi ndeg koɗyo ná ngē.

71 Lo kono yɔ k kaɓh t kā taɽa ndogo-ó ná wɔ́, ɓeɽh nge mandaá nóho ɗyatɔ ɔ n, b tɔr t ngi kono kəɗa lo ná ná-ā na: Deɓe kəɗa'n ɓa kéte a njiyei nya t Jeju 'j Najaret'n

wɔ'n.

72 Yɔ nj ngānga b nj'ob'n 't na: Ma m'igii deɓe ná ngē.

73 Ményɛ 'j gō-ó wɔ́, ngi kono kəɗa ná-a yei rɔ m Piyer ye tɔ̄rii n na: Haykamh ɓa yi ye nya nge nóho ɗíya 'j dana m deɓee nɛɛ ɓa wɔ'n, haɗi wɔ́ gō koɗyo hei á-a ɔjɔ gō lo kɔ́ yi kiɓ 'j 't wɔ̄ ná.

74 Ma m'gii deɓe ná ngē, āda t taɽa jī ná ɓa-á kúɽɔ kunjɔ̄ undɔ̄'n wurú.

75 Tí wɔ́, keme Piyer ugɔ jɔ ha kɔ́ Jeju tɔ̄r nya na: Kéte tíkɔ ta kúɽɔ kūnjɔ kundɔ̄ wurú wɔ́, áta ngānga ha kigii má ngē njɔ mutɔ́. Ada Piyer tei ugɔ wurú t wōngo'n ɓɔ.

Judas tɔ̄l rɔ nya

27 Lo kono bē k ndɔ́ga ná wɔ́, ngi kadasádagaa ngi kumbɔ̄lo ɓa dér t deɓee kangaa-á oōi nahą̄ jɔ m Jeju ta tɔ̄l nya. **2** 'J gō kono kujɔ ni n ná wɔ́, yɔɔ aɓhii'n ká uloi n keme jī m Pɔs Pilat ngekonyoɓē-é.

3 Tí wɔ́, Judas nge kono kulɔ nya keme jī m deɓee ná, ɔ āda gengei sére jɔ m Jeju ti wɔ́, téle mbélē njól nya, b téle aɓh'n sūngo dɔgɔmutɔ ká adā ngi kadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo t deɓee kangaa-á. **4** B tɔ̄r na: M'nāhą̄ kash, haɗi wɔ́ m'úlɔ deɓe nge kono ha nya ndetē keme jī koyo-ó.

Yɔɔ télei tɔ̄rii n na: Usu de ɗí 't. Nge ná ye hei ɓa.

5 Judas sála gúrusu sūngo ná keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́, b aɓh əlā kulɔ̄.

6 Ngi kādasádagaa ngi kumbɔ̄loo kotoi gúrusu sūngo ná t jɔ nahą̄ b tɔ̄rii na: Yɔ nge'n ye gúrusu más wɔ̄, āda nɔ ta deɓee kumbɔ̄ keme sanduku ngē. **7** B j gō kɔ́ yɔ koō nahą̄ jɔ-ɔ́ tí ná wɔ́, yɔɔ ɔi gúrusu ná aɓhii'n ká ugoi'n lo m kɔdh gúɗo nóho ta ke lo njúbu m mbaa. **8** Ye ha ná-a a kúui'n lo ná na lo más, mbóng taá kajanh wɔ̄ ná. **9** Kɔ́ ta tɔ̄l'n taɽa ha kɔ́ ngekɔjɔnji m Nuɓɔ Jeremi kɔjɔ n ná. Yɔ tɔ̄r na:

Yɔɔ ɔi sūngo dɔgɔmutɔ́.
Ādа ye gúrusu m deɓe nge kono kundɔ̄ ni n gāta-á.
Yɔ nge kono mōno Ijrayelee kundɔ̄ nya gāta-á.
10 Ada yɔɔ ɔii ká edei mɔtɔ lo m kɔdh gúɗo.
Njɔ Kəɓaɓe kadā nya má'n njī nya ná.
(Jer. 32:6-9 Jakaɣi 11:12-13)

Jeju əɗa nɔ m Pilat

Mark 15:1-15 Luku 23:1-5 Jạ 18:28-19:1

11 Jeju əɗa nɔ m ngekonyoɓēe. Ada ngekonyoɓē terh n na: Yi yɔ ye kóngaɣ ɓɔ m Jupee n wɔ?
Jeju téle tɔ̄r n na: Yi ɓa tɔ̄r wɔ̄.
12 B ta téle tɔ̄r nya'n ha t ngi kādasádagaa ngi kumbɔ̄loo t deɓee kangaa ngi k kɔsɔ mɔtɔ nya ná-a ndetē ɓa nɔɗí.
13 Tí wɔɔ́, Pilat tɔ̄r n na: Ha k koɗyo ni roi n kɔ́ oō ngē wɔ? **14** B Jeju téle dála ha ngē ɓa nɔɗí, ādа ɔɣɔ kam m ngekonyoɓē ɓɔ.
15 T jɔ ndi pet* Galjɔ, t jəbelee kono ka nahạ m ngekonyoɓē wɔɔ́, yɔ a ɔrh ngedangay ɗíya a adā kóso deɓee. Ada ye nge kono kóso deɓee terh nya na t'ada ni ná.
16 Wɔɔ́, t jɔkāgalo ná ngedangay nóho nge ri nya kúu ɓɔ kɔ́ ka kúu ni n na Barabas ná ɗa keme kúju dangay ná.
17 Lo kono yɔɔ kám nahạ ná wɔɔ́, Pilat terh ni na: Nge ɗá-a 'j dana m deɓe jó nɛɛ see ndegii ta ma kɔrh nya kadā sé wɔ? Barabas yéee Jeju nge ka kúu ni n na Kris ná wɔ?
18 Pilat igii ɓa dér ha k kundɔ̄ ni jangá rɔ nya. Ha ná-a uloi'n Jeju keme ji nya wɔ ná.
19 Pilat injii jɔ kémbele-é, lo gānga seré-é ɓa tɔ, nyɛ́ nya ulɔ ká tɔ̄r n na: Ɛ́ tór jīi 'j mɔtɔ ha m deɓee nge jɔsuɣu'n na, m'embe konyo ɓɔ taa ndi'n keme nikash ha nya.
20 Ngikādasádagaa ngi kumbɔ̄loo t deɓee kangaa osoi mɔtɔ ɓɔ t kóso deɓee na t terhii ha m Barabas kɔ́ b t n tɔ̄lii Jeju.

21 Ngekonoyɓēe unu ha tɔ̄r ni na: Nge ɗá-a 'j dana m deɓee jó nɛɛ. See ndegii ta ma kinya nya wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii na: Barabas.

22 Pilat terh ni na: See ndegii ta ma naha̱'n neré t Jeju nge kono ka kúu ni n Mesi* ná wɔ?

Yɔɔ ɓa dér tɔ̄ɾii na: Asa kam ta yi kujɔ nya kāgadés.

23 Ngekonyoɓē terh ni ɗyatɔ na: Náa nge kash nge ɗá-a ɓa yɔ naha̱ wɔ?

B yɔɔ téle ugoi kɔ́ɗɔ t njī ni nge ɓɔ'n ɗyatɔ na: Asa kam ta yi kujɔ nya kāgadés.

24 Lo kono Pilat kɔ āda yɔ kasa ta kumbɔ̄ ni t ha'n ngē, b ha k kaɓh t kétekéte ná wɔ́, unu manh tubo'n jī nya t taɾa kam kóso deɓee ɓa b tɔ̄r na: Ada ha más m deɓee nge jɔsuɾu'n ndetē jɔ má. Nge ná ye ha sé see ɓa.

25 Kóso deɓee ɓa dér téle tɔ̄rii na: Ada más nya uso jɔ dé, tíkɔ jɔ m mōno dée.

26 Tí wɔ́, Pilat ada taɾa ɗóbo āda ɔrhii Barabas adā ni. B yɔ undɔ Jeju t njíi'n bé b téle'n adā ni, yɔɔ ká ujoi n kāgadés.

Askaɾee a sóoi Jeju

Mark 15:16-20 Luku 22:63-65 Ja̱ 19:2-3

27 Askaɾ m ngekonyoɓē aɓhii'n Jeju kam hāla lo m ngekonyoɓē b kámii ɓundu áskaɾee ɓa dér giɾii'n gidi nya. **28** Yɔɔ rii ráma nya 'j rɔ nya, b unui ramá ngala nge ka selsel uloi rɔ nya. **29** Yɔɔ hétii tagé kōn goɾoɾo uloi jɔ nya tíkɔ uloi gáda bór keme jī nya nge kā konyo-ó. B tetei kurukaj ni ngá nɔ nya, nj sóoi n b tɔ̄ɾii n na: D' nabhii á-a kóngaɾ ɓɔ m Jupee. **30** Yɔɔ kəɗei hōro rɔ nya. Tíkɔ tei'n gáda bór ná 'j jī nya ɗórii'n jɔ nya. **31** 'J gō kɔ́ yɔɔ sóo nya bəyá tí ná wɔ́, yɔɔ ɔrhii ramá ngala ná tíi 'j rɔ nya. B téle t'uloi ramá nyaa rɔ nya, b nj'aɓhii'n ta ká kujɔ̄ nya kāgadés.

Ujoi Jeju Kāgadés

Mark 15:21-32 Luku 23:26-43 Jạ19:17-27

32 Lo kono yɔɔ k teii sənyan taá hālá gidi ɓē-é ná wɔ́, ndei nahạ̄ t deéngaɓa nóho 'j jɔngáya Siren ri nya na Simọ̄. Askaɾee undɔ̄i tɔgɔ jɔ nya na t'utō kāgadés m Jeju. **33** Yɔɔ otoi lo kɔ́ ka kúu ni na Golgota, kam ri ná na, lo Nungɔ Jɔ. **34** Yɔɔ ká edei'n kaā manh nduú nge hólo ni kam nahạ́ t náa kata nóho'n na t'ai. B lo kono yɔ ndoo taā taɾa nya ná wɔ́, yɔ yegē kai t'. **35** 'J gō kɔ́ yɔɔ ká kujɔ ni'n kāgadés ná tí wɔ́, yɔ undɔ̄i'n nọ̄ jɔ ramá nyaa, keɾéi'n nahạ̄. **36** 'J gō náa ná-a wɔ́, yɔɔ injii ngá kaj nya nj ngɔmii n. **37** Njéngei náa nóho undɔ̄i taɾh jɔ nya kɔ́ ta kɔjɔ'n kam ha kɔ́ yɔɔ sek nya'n ná. Ada kam ha kɔ́ njánga ni ná na: YƆ'N YE JEJU KÓNGAẊ ƁƆ M JUPEE. **38** Tíkɔ ujoi'n ngi ɓogoo jó kaj nya kaj kāgadés. Nge nóho jɔ jī kā konyo nya, b nge madā ye nya jɔ jī kā gel nya. **39** Deɓee ngi ka hón ɗóbo a nyéɗyei'n tíkɔ a túgoi'n jɔ ni t mesmes. **40** Yɔɔ tɔ̄ɾii na: Yi nge tɔ̄r jó ná, áta na téte kúju m Nuɓɔ ngá b ta na téle kɔy taɾh keme ndi nutɔ́ bá ná, t'áɗya roi yi ɓa-a b ye nére ya wɔ. Wɔ́b yi ɓa ye Mono m Nuɓɔ wɔ́, ɔ́ ɗes 'j kāgadés.

41 Ngikādasádagaa ngi kumbɔ̄loo, nginjángā mangətuɓuee* t deɓee kangaa t Parijee* nj sóoi nya'n.

42 Yɔɔ tɔ̄ɾii na: Yɔ a aɗya deɓee ngi káɗyaa, b yɔ ɓa wɔ́, asa ta kaɗya rɔ nya ngē wɔ? Wɔ́b ye kóngaɾ ɓɔ m Jupee wɔ́, t ɗes 'j jɔ kāgadés b t j tei keme ha nya á-a. **43** Yɔ na n'undɔ̄ keme nya jɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Wɔ́b Nuɓɔ tára n wɔ́, t'ɔrh n 'j kāgadés á-a, haɗi wɔ́ yɔ tɔ̄r na: Ma m'e Mono m Nuɓɔ. **44** Ngi ɓogoo jó kɔ́ kujɔ ni nii kāgadés sənyan ná, nj nyéɗyei nya'n bəyá.

Jeju oyo

Mark 15:33-41 Luku 23:44-49 Jạ 19:28-37

45 Ɔtɔ dana kaja-á wɔ́, lo ugɔ tili utu jɔngáya ɓa dér, tátatá ɔtɔ'n jɔ jī kaja-á. **46** B kɔtɔ̄ nya táha t jɔ jī kaja-á ná wɔ́, Jeju ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nge ɓɔ'n na: Eloy, Eloy, lamá sabaktani? Kam ha ná na:

Nuɓɔ má, Nuɓɔ má, haɗi kɔ́-ɔ inya ma ngelh wɔ?

(Hā 22:2)

47 Lo kono deɓee kā nóhoo 'j dana m ngi kɔ́ kəɗa lo ná ná-a koō bəyá ná wɔ́, tɔ̄ɾii na: Yɔ nj kúu Eli.

48 T taɾa jī ná ɓa-á, nge nóho ɗíya 'j dana ni anyā kā unu ndɔkɔ́ɾɔ ulɔ kam manh nduú nge kalā-á, ulɔ taɾa gáda bór āda n na t'ai. **49** B ngi kā madaa tɔ̄ɾii na: Inya, āda j'oi'n kéee Eli atá ke kaɗya nya wɔ?

50 Jeju téle ugɔ kɔ́ɗɔ ɗyatɔ t njī nya nge ɓɔ'n tíkɔ ulɔ'n njili nya.

51 B oi, ramá gānga dana lo nge kaɾh njánga njánga ráha dana-á jó 'j taɾh ɓa tátata ugɔ'n taá ngá. Jɔngáya yíi ɓa jikitijikiti, tíkɔ koō njémei'n dana-á. **52** Taɾa ɓadaa tei ɗeii t gáha'n, āda ngi kaɾh njánga njánga kā nóhoo kɔ́ koyo ná-ā tei 'j dana m ngi koyoo-ó t rɔ ni'n. **53** Lo kono yɔ tei 'j goto ɓáda 'j gō tei m Jeju 'j dana m ngi koyoo-ó, ná wɔ́, yɔɔ ká udui keme ɓē ɓɔ nge kaɾh njánga njánga nóho. Ada yɔɔ tei rúkusu t rɔ m deɓee baabaa nɛɛ ɓa.

54 Gɋkɔl tíkɔ ngi kono kəɗa k ngɔm Jeju sənyan ná-a lo kono yɔɔ kɔ jɔngáya k yii bəyá tíkɔ náa ɓa dér kɔ́ k nāhą̄ náa ná wɔ́, ɓēle asa ni nák b tɔ̄ɾii na: Deɓe'n ye Mono m Nuɓɔ ɓa haykamh.

55 Mandaá baa bé ɗei 'j kuɗɔ-ɔ́ ɗa oi'n lo. Ada ye yɔɔ ngi kono kiɓ j mōno ɓē 'j Galile, ka kunu gō m Jeju ha ta nāhą̄ sənyan. **56** Dana ni ná ye Maɾi 'j ɓē Magadala Maɾi kóo m Jakee t Jojep'n. Tíkɔ kóo mōno m Jebedee.

Deɓee njúbui Jeju

Mark 15:42-47 Luku 23:50-56 Ją̄ 19:38-42

57 Ɔtɔ lo kili-í wɔ́, deɓee nge naándáa nóho 'j ɓē ɓɔ Arimate ri nya na Jojep ye. Yɔ ɓa ye nya ngendájnáa m Jeju. **58** Yɔ ye rɔ m Pilat ye terh n ha nūnu m Jeju. Ada Pilat adā njī nya na t'edei n. **59** Jojep unu nūnu ná ká ɓiɽi t ramá njaha nge nyóo lémlem'n. **60** B unu ká əla n keme goto ɓáda nya nge ɗyā-á nge yɔ ɓa kor kéte keme koo-ó. Tíkɔ nduɓuru'n koō nge kumbɔ̄lo madā utu'n taɽa ɓáda b aɓh. **61** Mari 'j Magadala tíkɔ Mari nge madā, injii ngá undoi kam ni sɔɓɔ taɽa ɓáda ɓa.

Deɓee ɗa ngɔmii jɔ ɓáda

62 'J gō ndi ta tei wɔ́, ke'n ndi tɔ́mɔ gō náa ha ndi kɔrhkoo ná wɔ́, ngi kadasádagaa ngi kumbɔ̄loo t Parijee* kamii nahą́ rɔ m Pilat. **63** Yɔɔ tɔ̄ɽii na: Kə́ɓa dé, ugɔ keme dé jɔ ha m nge gólo deɓe'n, dana kɔ́ kinji nya t t kam nya'n tɔ ná, yɔ tɔ̄r na: 'J gō-ó ndi mutɔ́ wɔ́, m'ata tei 'j dana m ngi koyo-ó. **64** Ye bəyá wɔ́, āda njī āda ngɔmii jɔ ɓada ná nɔ, mbóng ndi mutɔ. Na ya ngindájnáa nyaa ye ɓogoi nūnu nya, b tɔ̄ɽii deɓee na: Yɔ t'ei 'j dana m ngi koyoo-ó wɔ́, gólo nge 'j kā gō-ó atá kumbɔ̄ yi nge taɽa kata ɓa tɔ.

65 Pilat tɔ̄r ni na: Ngi ngɔm lo see ɓa ɗei ná, aɓhii see ɓa ká ngɔmii taɽa ɓáda ná nɔ, t gō kono see ɓa kigii'n ná. **66** Yɔɔ aɓhii ká utui taɽa ngéɗ, osoi'n tambō jɔ kōo nge kumbɔ̄lo ná, tíkɔ undɔ̄i'n askaɽee taɽa-á na t ngɔmii.

Jeju tei 'j dana m ngi koyoo-ó

Mark 16:1-14 Luku 24:1-12 Ją 20:1-18

28 T kūlu'n ɓat, ndi nge taɽa kata m dimas'n, 'j gō ndi kɔrhkoo wɔ́, Maɽi 'j ɓē Magdala tíkɔ Maɽi nge mada aɓhii kɔ jɔ ɓáda.

2 B ɔ́, jɔngáya nj yii ɓa jikitijikiti, haɗi wɔ́ mōnokulɔ m Kəɓaɓe dés 'j taɽh nɔbé, ye ndūɓuru koō tií 'j taɽa ɓáda, b inji jɔ-ɔ́. **3** Taɽa kam nya ye njɔ na téle m njī, tíkɔ ramá

nya jaha'n ye njɔ na lanej ná. **4** Ɓelē asa ngi ngɔm loo nák, āda ɗa alhii juju. Ɔ́ ni wɔ́, ɗei ye njɔ na deɓe ngi koyo tií ná-ā.

5 B mōnokulɔ m Kəɓaɓe ná unu ha tɔ̄r t mandaá ná-a na: Ye ha sé ta ɓēle ngē, haɗi wɔ́ ma m'igii ha see ka kánjā Jeju nge kono kujɔ ni n kāgadés. **6** Yɔɔ ndetē taá lóo, yɔ tei 'j dana m ngi koyo-ó, titi njɔ tɔ̄r nya sé'n ná. Yei b oi lo kɔ́ yɔ toɗo t'. **7** B aɓhii gér ká tɔ̄ɽii t ngindájnáa nyaa jɔ́ na yɔ na tei 'j dana m ngi koyo-ó wɔ? B na nj'aɓh tií keme mōno ɓē 'j Galile kéte nɔ sé. See etei ká kɔ nya tií. Ɔi ma m'tɔ̄r sé wɔ̄.

8 Yɔɔ telei 'j jɔ ɓáda t nāga'n yɔɔ a ɓelei 't tíkɔ rənyele asa ni nák. Yɔɔ enyei ta ká tɔ̄r ha nge nɔ ngindájnáa nyaa. **9** Ɔ́, lo kono yɔɔ kaɓh ta ká tɔ̄r ha t ngindájnáa nyaa ná wɔ́, Jeju ndáa ni ɗóbo b tɔ̄r na: M'nabh sé á-a. Ada mandaá ná-ā yei rɔ nya, ye usoi ngá njɔ nya nj ɗɔii n.
10 Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r ni na: Ɨ́ najhii ɓēle, b aɓhii ká tɔ̄ɽii t nónjo máa jɔ́ na t'aɓhii tií Galile, na etei ká kɔ má tií.

Askaɽee télei t ha'n ká tɔ̄rii

11 Dana kɔ mandaáa ka njiya ɗóbo tɔ ná wɔ́, ngi kā nóho dana m ngi ngɔm loo yei keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Ye tɔ̄ɽii t ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo ha náa ɓa dér kɔ́ nāhą̄ náa ná. **12** Yɔɔ ngi ná-a 'j go kɔ́ yɔɔ kám nahą̄ t deɓee kangaa ná wɔ́, oɗyoi nahą̄, b edei gúrsu nge kalngandh ɓa t askaɽee. **13** B tɔ̄ɽii na: Ɨ́ tɔ̄ɽii jɔ́ na: Dana kɔ́ dee k toɗo ɓi ná wɔ́, ngindájnáa nyaa ye ɓogoi nūnu nya dana ndi. **14** B wɔ́b ha ná usō mbi m ngekonyoɓē-é wɔ́, dee ɓa d'ata kúrukūtu taɽa ha ná kɔ́ āda ha ná usō jɔ sé ngē. **15** Askaɽee tei gúrusu ná b nehɛ̨i t gō kono kɔjɔ ni nii ná. Ada ha náa njiyaa dana m Jupee mbóng kajanh.

Kulɔ nge kumbɔ̄lo kɔ́ ɓoi ni t ngindájnáa

Mark 16:15-18 Luku 24:44-49

16 Ngindájnáa ngi kutu gidi ɗíya ná-a aɓhii mōno ɓē 'j Galile, jɔ koō kɔ́ Jeju kɔjɔ ni ná. **17** Lo kono yɔɔ kɔ nya ná wɔɔ́, usoi ngá nɔ nya ɗɔ́i'n. B ngi ká madaa ngengei.
18 Jeju aɓh táha rɔ ni oɗyo ha səɗin na: Nuɓɔ adā ma tógɔɔ ɓa dér 'j taɣh nɔbé tíkɔ taá 'j jɔngáya-á. **19** Aɓhii ɔ́ nehɛ̧i kɔ́ āda mɔtɔ deɓee ɓa der taá jɔngáya-á téle yei ngindájnáa máa. Ɛ́ ɗenhii ni manh t ri m Biya'n, t ri m Mono n tíkɔ t ri m Njíli Nge Nɔ'n. **20** B ojoi nii āda ngɔmii gō náa ɓa dér kɔ́ ma ŋjángā kadā sé ná. B oi, ma m'áta ke nahą́ t see t jɔ ndiyee ɓa mbóng tɔ̄ltaɣa jɔngáya-á.

MANGƎTUƁU HA NGE NƆ M MARK

Ją̄ Batis nj tómɔ ɗóbo m Kəɓaɓe

Mt. 3:1-12 Luku 3:1-20 Ją̄ 1:6-8,15-37

1 Nge'n ye kundɔ̄ mɔtɔ Ha Nge Nɔ m Jeju Kris, Mōno m Nuɓɔ.

2 Náa ná ye ɔtɔ̄ titi njɔ njángā ni keme mangətuɓu m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ, tɔ̄r na:

Oō, m'úlɔ mōnokulɔ má tií kete noi,
yɔ atá kundɔ̄ jɔ ɗóboi dana-á. *(Malasi 3:1)*

3 Ye njī m nge kəla mbē ɣe tií dəlalo-ó:
Yɔ tɔ̄r t njī nge ɓɔ'n na:
Tómoi ɗóbo m Kəɓaɓe,
uɓoi jɔ mōno ɗóbo nyaa āda asa nahą̄ meɗeɗe.
(Ejai 40:3)

4 Ją̄ ye. Yɔ ɗenh deɓee manh dəlalo-ó. Yɔ ɔjɔ ha tɔ̄r na: Ə́ mbélei hál sé b āda ɗenhii se manh kɔ́ āda Nuɓɔ mai rɔ nya jɔ nāhą̄kash séee. B m' ɗenh se manh. **5** Deɓee tií jɔngáya Judee ɓā dér t deɓee keme ɓē Juɗujalemee ɓā dér teii aɓhií rɔ nya. Lo kɔ́ yɔɔ tɔ̄r nāhą̄kash ni t hālá ná wɔ́, Ją̄ ɗenh ni kam manh Jurdɛ̄. **6** Ją̄ ulɔ ramá belé jámal b ujɔ ngiyā ndaɣá ɓōdo nya. Náakusɔ nyaā ye nyimhee t kemb teg 'j dana nyɔɔ. **7** Yɔ ɔjɔ ha tɔ̄r deɓee na: Deɓe nóho aye 'j gō má ná. Yɔ da tógɔ nya umbɔ̄ ma. Ma m'asa ta téte kurukaj má ngá nɔ nya kɔ́ ta tót'n kulɔ̄ taɣa saāɣa 'j njɔ nya ngē. **8** Ma, m'áta ɗenh sé kam manh, b yɔ nj ɗenh se t Njili Nge Nɔ'n.

Ją̄ Batis ɗenh Jeju manh tíkɔ Sətan

undɔ̄'n mɛɛ m Jeju

Mt. 3:13-4:11 Luku 3:21-22, 4:1-13 Jạ 1:31-34

9 Keme ndí na wɔ́, Jeju iɓ 'j ɓē ɓɔ Najaret tií jɔngáya Galile. Yɔ ye āda Jạ ɗenh n kam manh baā Jurdɛ̰ɛ. **10** T taɾa jī ná ɓa, lo kɔ́ yɔ tei 'j manh ná wɔ́, yɔ ɔ nɔbē tenyɛ āda Njili Nge Nɔ ɗes inji jɔ nya njɔ dɔ́ɾe njaha. **11** B njī debē tei 'j nɔbé tɔ̄r na: Yi ye Mōno kótaɾa má. Yi āda ma rɔnyele.

12 T taɾa jī ɓa Njili unu Jeju ulɔ n tií dɔlalo-ó. **13** Yɔ inji t káɗā nya'n ndi dɔgɔsɔ́ āda Sɔtan* undɔ̄ mɔtɔ gólo nya. Yɔ inji t jāa dana nyɔɔ, b mōnokulɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɾh nɔbé nj nehɛ̰i ɓeɾh nya.

Jeju kúu ngindájnáa ngi taɾa kataa

Mt. 4:18-22 Luku 5:1-11

14 Yɔɔ ukoi Jạ ɔlei n dangay 'j gō kaɓh m Jeju tií Galilé. Yɔ ɔjɔ Ha Nge Nɔ ɔjɔ jɔ kɔɾɔɓē m Nuɓɔ. **15** Yɔ tɔ̄r na: Jɔkāgalo asa wɔ̄, āda kɔɾɔɓē m Nuɓɔ ye táha wɔ̄. Ɨ́ mbélei hál sé, b tei keme Ha Nge Nɔ n keme sé.

16 Lo kɔ́ yɔ kunu kaj baāɓɔ Galile ná wɔ́, yɔ ɔ Simɔ̰ t nónjo nya Andre'n. Yɔɔ a umboi būɾɔ kam baāɓɔ kataá, haɗi wɔ́ yɔɔ yei náɓee. **17** Jeju tɔ̄r ni na: Yei taá gō má āda m'nāhạ se naɓh ngi kanjā deɓee. **18** T taɾa jī ɓa yɔɔ inyei būɾɔ niyee, b unii gō nya.

19 Yɔ aɓh t kéte ményɛ wɔ́, ɔ Jak mōno m Jebede, t nónjo nya Jạ n injii keme tohoo, nj nd'uj̰ɔ̄i kam būɾɔ. **20** T taɾa jī ɓa, yɔ kúu ni. Yɔɔ inyei biya ni Jebede t ngi kulɔɔ b uni gō nya.

Jeju tɔ́ɓɔ njili kash nóho

Luku 4:31-37

21 Yɔɔ aɓhii tií ɓē ɓɔ Kapernayum. Ada t taɾa ji-í ɓa-á yɔ ká udu mɔtɔ kúju kámnahạ̄ m Jupee ndi kɔrhkōo b undɔ̄

mətɔ ta k kəjɔ náa t deɓee. **22** Mətɔnáandáj kɔ́ kəjɔ nya ná ɔɽɔ kam ni ɓɔ. Yɔ ɔjɔ ni njɔ njī m ngi konyoɓee, b titi yī m nginjángā mangətuɓuee* ngē. **23** Deɓe nge njili kash nóho inji gō ni mətɔ kúju kámnahą̄ m Jupee. Yɔ ugɔ kɔ́ɔ́ɗɔ, **24** b tōr na: Oi! Náa ɗi ɓaá ɗa dana dé t yi n wɔ? Jeju 'j Najaret, ye ha túju dé ti wɔ? M'igii āda yi ye Nge Kaɽh Njánga Njánga m Nuɓɔ.

25 Jeju ndáng n b tōr na: Esei, b tei 'j keme m deɓe ná. **26** Ti wɔ́ njili kash ná yíi deɓe na t tɔ́gɔ nya'n, b ugɔ kɔ́ɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n tikɔ́ tei n 'j keme nya.

27 Ada ɔɽɔ kam ni ɓā dér, b nj terii nahą̄ dana hɔtɔ ni na: Nge'n ɓa ye ɗi wɔ? Mətɔnáandáj nge ɗyā wɔ? Yɔ undɔ̄ jɔ m njili kashee t tɔ́gɔ n āda oōi n. **28** T taɽa jī ná ɓa, náa kɔ́ yɔ nahā ná kúu taā keme mōno ɓē ɓa dér tií jɔngáya Galile.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m ngi metee baa bé

Mt. 8:16-17 Luku 4:40-44

29 B lo kɔ́ yɔɔ tei 'j mətɔ kúju kámnahą̄ m Jupee ná wɔ́ɔ́, yɔɔ udui kúju m Simǭ t Andre n. Jakee t Ją̄'n aɓhii səɗín. **30** Mɔm m Simǭ nge mandaá toɗo met. Ngamō nāhą̄ n ɓɔ. T taɽa jī ɓa yɔɔ tōrii ha ná t Jeju. **31** Jeju ɔtɔ, ukɔ jī nya unu n taɽh wɔ́ɔ́, t taɽa jī ná ɓa met ngamō ná inya n b yɔɔ nāhą̄ kulɔ ɓeɽh adā ni.

32 Kaja njahaā 'j gō kudu m kajaā tí wɔ́ɔ́, deɓee yei t ngi metee ɓa dér, t ngi njili kashee ɓa dér. **33** Deɓee 'j keme ɓē ɓɔ ɓa dér kamii nahą̄ taɽa kúju nya. **34** Yɔ ɔrh met ngi kēɽekēɽee 'j rɔ m deɓee ná-ā. Yɔ tɔɓɔ njili kashee b ɔgɔ ni koɗyo ha, haɗi wɔ́ɔ́ yɔɔ igii n konō.

Jeju nj gór Nuɓɔ t káɗā nya'n

35 Ɓōdoloō ɓat kéte kɔ́ ta bē ndə́gā ná wɔ́ɔ́, Jeju iɓ tei hālá aɓh lo nge deɓe ndetē 't ta ká gór Nuɓɔ. **36** Simǭɔ t

ngi konō ka njiya sənyan ná-a aɓhii kanjā nya. **37** Lo kɔ́ yɔɔ kembe nya ná wɔɔ́ yɔɔ tɔ̄rii na: Deɓee ɓa dér a enjei.

38 Yɔ tele tɔ̄r ni na: J'iɓii ɓē ngi taá kaj ji ná-ā āda ká m'ɔjɔ nya ha 't, na ye ha ná-a m'e'n wɔ̄ ná. **39** Adā yɔ aɓh ká ɔjɔ ha 't mɔtɔ kúju kámnahą̄ m Jupee tií jɔngáya Galile ɓa dér tikɔ́ yɔ tɔ̄ɓɔ n njili kashee.

Jeju aɽh rɔ m nge bānj

Mt. 8:2-4 Luku 5:12-14

40 Nge bānj nóho ye usō nɔ m Jeju, yɔ tétē kurukaj nya ngáya nahā n kóɽoɽó, b tɔ̄r na: Wɔ́b ɔ́ ndég wɔɔ́, yi ásа nahā má ta rɔ má kaɽh. **41** Kam m Jeju ala n, yɔ ulɔ jī nya ɔdɔ n b tɔ̄r na: M'ndeg ta roi kaɽh. **42** T taɽa jī ná ɓa lo kono yɔ tɔ̄r ha ná wɔɔ́, bānj ná ri'n 'j rɔ nya, āda rɔ nya aɽh.

43 Jeju tɔɓɔ n t taɽa jī ɓa b mbēnj n. **44** Yɔ tɔ̄r n na: Ǝ́ najh ká tɔ̄r ha ná t deɓe nóho. B aɓh ká ɔjɔ roi ngekadāsádaga. B āda n kadāɓulo nge konō Moij njángá kéte ná, kɔ́ da ye ni náa kɔjɔ t hālá ha roi kaɽh wɔ̄. **45** Deɓe na tei hālá tií wɔɔ́, yɔ ulɔ mɔtɔ t'undɔ ha ná sāngaɽa t loo ɓa dér. Āda Jeju asa kam kudu keme ɓee ɓɔ taɽa kam m deɓee ɗyātɔ ngē. Yɔ inji hālá lo nge deɓe ndetē 't. Āda deɓee ɓa dér 'j loo kēɽekēɽe yei rɔ nya.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m nge rɔ koyo-ó

Mt. 9:2-8 Luku 5:18-26

2 'J gō-ó ndi nóho wɔɔ́, Jeju téle ye keme ɓē Kapernayum. Deɓee oōi ha yɔ kinji 't kúju. **2** Deɓee baā kamii nahą̄ āda kam hālá taá taɽa kúju asa ni ɗyā ngē. Ada yɔ nj'ɔjɔ ni ha m Nuɓɔ. **3** Deɓee ngi kā nóho yei rɔ nya, āda ngi sɔɔ́ utōi nge rɔ koyo. **4** Lo konō yɔɔ kasa ta ke rɔ m Jeju ngē ha baa m deɓee ná wɔɔ́, yɔɔ alhii taɽh jɔ kúju sɔɓɔ̄ n jɔ lo kinji m Jeju. Lo kɔ́ kɔrh ni kam kɔ́ ná

wɔ́, ɗesii t gɔl masā kɔ́ nge rɔ koyo toɗo keme ná. **5** Jeju ɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme ni ná wɔ́, tɔ̄r nge rɔ koyo ná na: Mōno má nāhą̄kashiyee embei mayɽɔ wɔ̄.

6 Nginjángā mangɔtuɓuee* kā nóhoō injii ngá nj njólii tií keme ni na: **7** Ye neré kɔ́ deɓe nɛɛ nj'oɗyo ha bá wɔ? Yɔ nj gánga Nuɓɔ? Náa ɓa asa mayɽɔ nya jɔ nāhą̄kashee wɔ? Ye Nuɓɔ ɓa ɗíya ngē?

8 T taɽa jī ɓa Jeju igii tií keme njili nya, náa ɓa dér kɔ́ yɔɔ k njɔl tií keme ni, b tɔ̄r na: Haɗi ɓa kɔ́ aɓhii t njɔl ngi bá nɛɛ ngaɽā keme sé wɔ? **9** Nge ɗá ye yi nge konyo ɓɔ wɔ? Ye ha ta tɔ̄r nge rɔ koyo ná na: Nāhą̄kashiyee yei yi ngi kembe mayɽɔ wɔ̄ yéee, ye ha ta tɔ̄r na: Iɓ taɽh únu gɔl mesei b njiya wɔ? **10** Yɔ tɔ̄r ni na: M'ndég ta see kigii ha Mono m deɓe kaɓh t tógɔ'n taá jɔngáya ta mai rɔ nya jɔ nāhą̄kashee wɔ̄ ná. **11** Yɔ tɔ̄r nge rɔ koyo ná na: Iɓ taɽh unu gɔl mesei b aɓh kújui. **12** T taɽa jī ná ɓa, yɔ iɓ taɽh unu gɔl masā nya, b tei hālá t taɽa kam m deɓee ɓa dér. Tí wɔ́ ɔɽɔ kam m deɓee ɓa dér. Adā yɔɔ ɔrhii taɽa m Nuɓɔ, b tɔ̄rii na: D'ɔ́ náa nge bá n njɔ ɗíya ngē tɔ.

Jeju kúu Lebi

Mt. 9:9 Luku 5:27-28

13 Jeju tei ɗyatɔ aɓh gidi baāɓɔ kataá. Kóso deɓee ɓa dér yei rɔ nya, āda yɔ nj'ɔjɔ ni náā. **14** Lo kɔ́ yɔɔ k hón ná wɔ́, yɔ ɔ Lebi mōno m Alpe. Yɔ inji keme kúju taā lamboo. Jeju tɔ̄r n na: Únu gō má. Lébi iɓ b unu gō nya.

15 Lo kɔ́ Jeju kinji kúju m Lebi ná wɔ́, ngi taā lamboo t ngi nāhą̄kashee injii sənyan taɽa náakusɔɔ́ nahą́ t ngindájnáa nyaa. Ada yɔɔ ngi kunu gō nya bei ɓɔ. **16** Nginjángā mangɔtuɓuee t Parijee* oi Jeju k kusɔ náa t ngi taā lamboo, t ngi nāhą̄kashee ná wɔ́, yɔɔ tɔ̄rii ngindájnáa nyaa na: Haɗi kɔ́ yɔ nj'usɔ b nj'ai t ngi taā lamboo, ngi nāhą̄kashee wɔ?

17 Jeju oō ha ná b tōr ni na: Deɓee ngi kɔ́ ke met ngē, yɔɔ a ndegii dɔktor ngē. B yɔɔ ngi kono ke met ná-a ndegii dɔktor wɔ̄ ná. M'e kúu m deɓee ngi jɔsuɽee ngē, b ha kúu m deɓee ngi nāhą̱kashee ha ta mbéle hál ni.

Deɓee terhii Jeju ha kɔjɔ jɔ kegē náakusɔ

Mt. 9:14-17 Luku 5:33-39

18 Ngindájnáa m Ją̱a t ngindájnáa m Parijee* yegei náakusɔ. Yɔɔ yei rɔ m Jeju tōrii n na: Haɗi kɔ́ ngindájnáa m Ją̱ t Parijee yegei náakusɔ. B ngindájneiyee yegei náakusɔ ngē wɔ?

19 Jeju tōr ni na: Lo kɔ́ ngaɓa mandaá nge ɗyā kinji t balsáa mada nyaa ná yɔɔ esei kegē náakusɔ wɔ? Lo konō ngaɓa mandaá nge ɗya kinji sɔɗin ná, yɔɔ esei ta kegē náakusɔ ngē. **20** Ndiyee ayei ná. Lo konō kɔrh ni ngaɓa mandaá nge ɗyā tíi, 'j dana m balsáa madā nyaa ná wɔɔ́, yɔɔ nj'etei kegē náakusɔ keme ndi ná.

21 Deɓe asa ta tɔ́la kam ramá ɗyā t ɓene ramá'n ngē. Ye bəyá wɔɔ́, ramá ɗyā ná atá kusɔ nge ɓene ná, āda kam lo nge ráhā ná atá kaɓa ɓɔ. **22** Deɓe nge ta tōr kaā nduú keme galh kej ndetē. Ye bəyá wɔɔ́, kāa nduú ná atá ndūhu galh kej ná. Adā kaā nduú t galh kej'n nj túјui ɓa dér. B ye ha ta tōr kaā nduú keme galh nge ɗyā.

Jeju ye kɔ́ɓa m ndi kɔrhkoō m Jupee

Mt. 12:1-8 Luku 6:1-5

23 Ndi kɔrhkoō wɔɔ́, Jeju nj hón keme mege-é dana kōhoo. Lo kɔ́ ngindájnáa k hón nya ná wɔɔ́, yɔɔ uloi mɔtɔ téte jɔ kōho t njɔ ni'n taɽhtaɽh. **24** Tí wɔɔ́ Parijee tōrii na: Ɔi ɗya-ā. Haɗi kɔ́ yɔɔ nj nehɛi náa nge njiha kɔgɔ ta nāhą̱ ndi kɔrhkoō ná wɔ?

25 Jeju tōr ni na: See kɔ́ tojoi keme mangətuɓu, náa kɔ́ Dabid nāhą̱ kéte ná ngē wɔ? Lo kɔ́ ɓō konyo nya, t ngi

kono ka njiya sənyan ná, yɔɔ ndegii kusɔ náa b náakusɔ ndetē ni. **26** Dabid udu keme kúju m Nuɓɔ dana kɔ́ Abiyataɽ ke ngol jɔ m ngikadāsádagaa ná. Yɔɔ usɔ mapa kɔ́ deɓee kaɓh'n nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Mapa nge njiha kadā taɽa ɗóbo t. Ngekadāsádaga ɓa ɗíya bá kɔ́ ta kusɔ ná. Yɔ usɔ b adā nya deɓee ngi kɔ́ ka njiya nya səɗín náa āda usoi.

27 Jeju tɔ̄r ni na: Nuɓɔ undɔ̄ ndi kɔrhkoō ha m deɓee. B nāhą deɓee ha m ndi kɔrhkoō ngē. **28** Ye ha ná-a Mono m deɓe ye'n kə́ɓa m ndi kɔrhkoō wɔ̄ ná.

3 Jeju téle udu mətɔ kúju kámnahą̄ m Jupee ɗyatɔ. Deɓe nge jī koyo nóho inji 't. **2** Yɔɔ undoi kam ni jɔ m Jeju ta kɔ'n kéee nj'atá kɔrh met j rɔ nya ndi kɔrkōo wɔ? Ye ha ta kanjā'n míndi nya. **3** B Jeju tɔ̄r nge jī koyo ná na: Iɓ taɽh ɗá taá dana-á.

4 B yɔ tɔ̄r ni na: Edei taɽa ɗóbo ta nāhą nɔ ndi kɔrkōo yéee ta nāhą kash wɔ? Ta kaɗya deɓe yéee, ta tɔ̄l nya wɔ? B yɔɔ délei n ha ngē.

5 Lo kɔ́ Jeju kɔ ni bəyá ná wɔ́, wōngo asa n. Āda onyo rɔ nya ɓɔ ha keme ngér ni. Yɔ tɔ̄r deɓe ná na: Ndáɗya jīi. Yɔ ndáɗya jī nya wɔ́ jī nya nɔ njɔ yi nge madā ná.

6 Parijee* teii, b t taɽa jī ɓa, yɔɔ ká oōi nahą̄ t deɓee m Herədee jɔ m Jeju ha ta tɔ̄l nya.

Kóso deɓee unui gō m Jeju

Mt. 12:14-16

7 Jeju ɔrh rɔ nya hālá t ngindájnáa t kā kaj baā-á tií. Ada kóso deɓee ɓɔ ba nyamanyama nɛɛ ɓa unui gō nya. Deɓee ná-ā iɓii 'j Galile tíkɔ kā madaa iɓii'n 'j jɔngáya Jude.

8 Ngi kiɓ 'j Juɗujalemee wɔ, ngi kiɓ 'j jɔngáya Idumee wɔ, ngi kiɓ 'j gidi baā Jurdę̱ wɔ, ngi kiɓ 'j ɓee ngi giɽi gō Tiree t Sidɔ̨. Kóso deɓee ná-ā yei rɔ m Jeju, haɗi wɔ́ yɔɔ oōi náa ka nāhą m Jeju ná ɓa dér. **9** Yɔ tɔ̄r ngindájnáa nyaa na t'ukoi jɔ mōno toho ngér. Adā t n'alh kemee na deɓee ɗa

mbəɣei n. **10** Ha yɔ ka kɔrh met 'j rɔ m deɓee ɓɔ ná wɔ́, ngi konō kɔ́ ke met ná-ā jugúɓui nahą̄ ɓa dér tií jɔ nya ha ta kɔdɔ nya. **11** Lo kɔ́ njili kashee kɔ nya ná wɔ́, usoi ngáya nɔ nya ugoi kɔ́ɗɔ̄ b tɔ̄rii na: Yi ye Mono m Nuɓɔ. **12** Jeju mbēnj ni ɓɔ na t najhii tɔ̄r āda deɓee kigii.

Jeju kɔ̄tɔ jɔ m ngindájnáa kutu gidi jó

Mt. 10:1-4 Luku 6:13-16

13 Jeju alh ɗyatɔ jɔ kōo. Yɔ kúu deɓee ngi kɔ́ yɔ ndeg nya ni. B yɔɔ yei táhā rɔ nya. **14** Yɔ héɣe mōnombangakulɔɔ kutu gidi jó ha ta yɔɔ kinji kaj nya. B ta ka kulɔ nya ni kɔjɔ haā. **15** Yɔ undɔ̄ ni tíkɔ adā ni tɔ́gɔ ta ka kɔrh'n metee tíkɔ ta ka tɔ̄ɓɔ'n njili kashee. **16** Ngi kutu gidi joo kɔ́ yɔ héɣe nya ni ná-a wɔ̄'n: Simǫ nge kono kundɔ nya ri nya na Piyer, **17** Jak, mōno m Jebedee, t Ją̄ nónjo m Jak ngi kɔ́ kundɔ̄ ni ri kob ni na: Bowanergesee, kam ri ná na, mōno m njī ndangee. **18** Andree t Pilip n, Bartelemiyee t Matiyo n, Tomasee t Jak mōno m Alpe'n, Tade t Simɔ 'j Kana, **19** tíkɔ Judas Iskaɣiyot nge kɔ́ kulɔ Jeju jī m deɓee ná.

Jejuee t Beljebul'n

Mt. 12:24-30 Luku 11:15-23

20 Yɔɔ téle aɓhii ɓé wɔ́, kóso deɓee kámii nāhą̄ ɗyatɔ. Āda Jejuee t ngindájnáa nyaa oii lo kusɔ ná-ā ngē. **21** Lo kɔ́ kɔ́ɓa m Jejuee koō ha ná wɔ́, aɓhii ta ká kukɔ nya, haɗi wɔ́ yɔɔ tɔ̄rii na jɔ nya na túju.

22 Nginjángā mangətuɓuee* ngi ɗes 'j Juɗujalem tɔ̄rii na: Yɔ na aɓh t njili m Beljebulee.[1] Yɔɔ tɔ̄rii bəyá haɗi wɔ́ yɔ ɓa na ye ngol jɔ m njili kashee. Āda a tɔ̄ɓɔ njili kashee ha ke nya kóngaɣ jɔ ni.

[1] **3:22** Beljebul Ye ri nge deɓee 'j Kanaa t deɓee 'j Penisi kundɔ̄ jɔ m biyagey ka kúu nya'n.

23 Jeju kúu ni taá rɔ nya, b ulɔ mɔtɔ tɔ́la ni giya ha na: Nāhą neré kɔ́-ɔ Sɔtan* asa ta tɔ̄ɓɔ Sɔtan wɔ? **24** Wɔ́b kɔɽɔɓē ɗíyā ɓa kāɽa rɔ nya 'j nahą́ wɔ́, kɔɽɔɓē ná asa ta kɔɗa ngē. **25** B wɔ́b kúju ɗíya ɓa kāɽa rɔ nya 'j nahą́ wɔ́, kúju ná asa ta kɔɗa ngē. **26** Wɔ́b Sɔtan ɓa iɓ yegē rɔ nya. B kāɽa rɔ nya 'j nahą́ jó wɔ́, yɔ asa ta kinji ngē. Tíkɔ yɔ ná atá ke'n mer nya. **27** Deɓe ɗíya nge kasa ta kaɓh keme kúju m deɓe nge tɔgɔ-ɔ́ ta ká kɔy náa nyaa ndetē. Wɔ́b ukɔ ɓó deɓe nge tɔgɔ ná ujɔ n kéte ɓó kɔ́ wɔ́, ta kudu nya kúju koi náa nyaa wɔ̄ ná. **28** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Nahakashee ɓa dér kɔ́ deɓee ka nāhą, tíkɔ gánga kɔ́ yɔɔ ka gánga Nuɓɔ ná etei kembe mayɽɔ. **29** B deɓe nge kɔ́ gánga Njili Nge Nɔ wɔ́, yɔ asa kembe mayɽɔ ményɛ ngē ɓa nɔɗí. Āda seré nāhąkash ná nj toɗo t jɔ nya ɓa sɔ́ɽ.

30 Jeju oɗyo ha ná bəyá, ha yɔɔ tɔ̄r na: Yɔ na aɓh t njili kashee.

Kóo m Jejuee t nónjo nyaa

Mt. 12:46-50 Luku 8:19-21

31 Kóo m Jejuee t nónjo nyaa yei ɗei hālá. Yɔɔ uloi deɓe nóho kúu nya. **32** Kóso deɓee kɔ́ kinji giɽi gidi nya ná tɔ̄rii n na: Ɔ kúyee t nónjoyee ɗei hālá a enjei.

33 B yɔ téle terh ni na: Ná-a ɓa yei kɔ́ maa t nónjo máa wɔ?

34 Tí wɔ́, yɔ mbeɽe ɔ ngi konō kinji giɽi gidi nya ná-ā, b tɔ̄r ni na: Ɔi kɔ́ maa t nónjo maa wɔ̄ n. **35** Deɓe nge kɔ́ nāhą t gō ndeg m Nuɓɔ wɔ́, deɓe ná-a ye nónjo má nge ngaɓa, nge nyę́ tíkɔ kɔ́ má wɔ̄ ná.

Giya ha m nge kosh kōho

Mt. 13:1-23 Luku 8:4-15

4 Jeju téle undɔ̄ mɔtɔ kɔjɔ náa t deɓee ɗyatɔ kaj baāɓɔ. B kóso deɓee baa kámii nahą̄ rɔ nya. Yɔ alh keme tohoo inji keme-é kam baāɓɔ-ɔ́. Ada kóso deɓee ɓa dér

kámii nahą̄ ngá jɔ kóngoɗó. **2** Yɔ ɔjɔ ni ná-a t giya ha n b
tɔ̄r ni keme kɔjɔ náa nya na: **3** See oōi. Nge kosh kōho tei
aɓh kosh. **4** Lo kɔ́ ka kosh nya ná wɔɔ́, kam kōho ka
nóhoo túsoi gō ngāla m ɗóbo, āda yelee 'j taɾh ye tólii
kohoō ná. **5** Ngi ka madaa tusoi jɔ ɓāɾaɓatā, lo nge ngáya
ke woɾowoɾo bé 't ná. Ada otii lám, haɗi wɔɔ́ ngáya ye ɓɔ
t ngē. **6** B lo kono kaja kiɓ b kɔsɔ ɓɔ ná wɔɔ́, kōho ná téle
ndútui ɓa dér. Ndutui, haɗi wɔɔ́ kīɾi ni ulɔ ngá ɓɔ ngē. **7**
Ngi ka nóhoo tusoi dana kōn. Kōn angā utu jɔ koho ná,
ada yɔ ɔ lo kanā kam ngē. **8** Ngi ka madaa tusoi jɔngáya
nge nɔɔ. Koho ná ot b angā. Nge nóho anā dɔgɔmutɔ̄, nge
madā anā dɔgɔmiikali, tíkɔ nge nóho anā lodeɓé ɗíya.

9 B Jeju tɔ̄r ni na: Deɓe nge kaɓh t mbi n ta koō wɔɔ́
āda oō.

10 Lo kɔ́ Jeju kinji t káɗā nya ná wɔ́ɔ, ngi konō giɾi
gidi nya, t ngi kutu gidi jó náa nj terhii n mɔtɔ giya ha
ná. **11** Yɔ tɔ̄r ni na: Nuɓɔ adā se kam kaɗya ta kigii sé'n
ha nge yɔ̄ɾɔ rɔ nya tií keme kɔɾɔɓē nya. B ha m ngi 'j
hālaa wɔɔ́, náa ɓa dér nj'ɔtɔ̄ rɔ ni t giya ha'n. **12** Yɔ nāhą̄
bəyá

kɔ́ ta ya ke ha m kɔ wɔɔ́ etei ta kɔ
b yɔɔ kɔ́ nj'etei kɔ t gō-ó'n ngē,
tíkɔ ta koō wɔɔ́ etei ta koō b yɔɔ kɔ́ nj'igii ngē.
Na ya yɔɔ b téle yei rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔɔ́,
Nuɓɔ ɗa mayɾɔ nya jɔ nāhą̄kash ni.

(Ejai 6:9-10)

13 Yɔ téle tɔ̄r ɗyatɔ na: See kɔ́ igii giya ha n ngē wɔ?
'Nj nehę̄i'n neré kɔ́ ta kigii n nɔgoto giya haa ɓa dér wɔ?
14 Nge kosh kōho a osh ha. **15** Deɓee ka nóhoo yei njɔ
kōho ngi kono kəɗa bag ɗóbo, lo kɔ́ deɓe kəɗa k kosh ha
't. Lo kɔ́ yɔɔ koō ha ná wɔɔ́, t taɾa jī ɓa Sətan* ye ɔrh ha
kosh ni na 'j ngaɾā keme ni. **16** Kā madaa yei ɗóbo ɗíya
njɔ koho kɔ́ kosh ni nii jɔ ɓāɾaɓatā ná. Lo kɔ́ yɔɔ koō ha

ná wɔ́, yɔɔ tei ɓa lám tíi t rɔnyele'n. **17** B kīɽi ni ukɔ ngáya ngē. Ada nj nehẹi ndi ba ngē. Lo kɔ́ wuɽukɔl, ɓoō ná-a rɔtōndoō nge nóho kusō jɔ ni 'j gō ha ná wɔ́, t taɽa jī ɓa yɔɔ dəbei kuso ɓa dér. **18** Ngi kā madaa yei njɔ kam kōho kɔ́ kosh ni nií dana kōn. Yɔɔ yei ngi kono ka koō ha ná. **19** B sōlii ɓɔ jɔ ha ná-a ngi taā jɔkāgalo nɛ. Gólō jɔ ha náandáa, tíkɔ ndānga náāndaā ngi kā madaa, udui keme ni tíkɔ utui jɔ ha ná, āda enei ngē. **20** Ngi ka madaa yei njɔ kōho kɔ́ kosh ni nií jɔngáya nge nɔ, yɔɔ oōi ha tíkɔ tei'n ha ná keme ni. Yɔɔ enei. Kam kōho ɗíya anạ dɔgɔmutɔ́, nge mada anạ dɔgɔmiíkali, tíkɔ nge madā anạ lodeɓé ɗíya.

Giya ha m lámba

Mt. 5:15-16 Luku 8:16-18, 11:33-36

21 Jeju tōr ni ɗyatɔ na: A yei t lámba n ta kugɔ paniye* jɔ-ɔ́, yéee ta kundō mɔtɔ yangā-á wɔ? Ye ha ta kundō lámba jɔ ɗuɽɔ nya ngē wɔ? **22** Náa ɓa dér kɔ́ deɓe yɔɽɔ ná, Nuɓɔ atá kɔjɔ mɔtɔ nya t hālá tíkɔ náa ɓa dér kɔ́ ke lo munduú ná, Nuɓɔ atá teē'n lonjáha. **23** Wɔ́b deɓe nge kaɓh t mbi n ta koō wɔ́, āda oō.

24 Yɔ tōr ni ɗyatɔ na: See, undoi keme sé jɔ náa kono kɔ́ see koō ná ada nɔ. Na etei ndɔ́jɔ náa bé ta kadā sé'n, t náa ndɔ́jɔ náa kɔ́ see ka ndɔ́jɔ n ná-a ná. B ha sé see ngi kono koō ná wɔ́, etei kumbɔ sé madā jɔ-ɔ́. **25** Haɗi wɔ́, deɓe nge kaɓh t náa n wɔ́, etei kadā nya madā jɔ-ɔ́. B deɓe nge ná-a nya ndetē, wɔ́b ye nya ná-a nya ɓa wɔ́, etei ta kɔrh tíi.

Giya ha jɔ kam kōho ngi k kotee

26 Yɔ tōr ɗyatɔ na: Náa ɗi ɓa-á deɓe atá kɔjɔ'n kɔɽɔɓē m Nuɓɔ t wɔ? Kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ye njɔ na kam kōho nge kɔ́ deɓe kunu kosh kam ngáya-á. **27** Toɗo nya ɓi, ɓóo inji t kam nya'n dana ndiyee t dana kaja'n wɔ́, koho ná nj'ót b

njángā'n. B yɔ kɔ́ nj'igii gō ngē. **28** Jɔngáya ɓa a ot kōho t jɔ nya'n. Taɽa kata wɔɔ́ ot ye mbi. 'J gō wɔɔ́ uɓɔ ɓɔ́ndɔ ta ke gáda nya. Tí wɔɔ́, kanā nya tei 'j taɽa gáda nya. **29** B lo kɔ́ kanā nya kejh ná wɔɔ́, deɓe ná unu kuyɔ̄ b undɔ̄ mɔtɔ kuƈyɔ kōho ná, haƈi wɔɔ́ nɔ̄hu kuƈyɔ kōho asa wɔ̄.

Giya ha m kam báɽa

Mt. 13:31-33 Luku 13:18-19

30 Yɔ tɔ̄r na: Náa ƈi ɓa j'etei kigii kɔ́ kɔjɔ'n kɔɽɔɓē m Nuɓɔ wɔ? J'etei tɔ́lā giya ha nge ƈá ɓa kɔ́ ta kɔjɔ n kɔɽɔɓē m Nuɓɔ wɔ? **31** Etei ta titi nahą̄ t kam báɽa nge konō kosh ni n kam ngáya. Kam nya kidi ɓɔ umbɔ̄ kam kohoō náa ɓa dér taā jɔngáya. **32** B lo kɔ́ kosh ni n ná wɔɔ́, yɔ angā ta kumbɔ̄ kam kōho mbi kambaa kusɔɔ ɓa dér. Ta gam jī nyaa rága t loo ɓa dér. Yelee 'j taɽh nɔbé esei kam ta kinji mɔtɔ njili nya bé.

33 T giya ha ngi kalngandh bəyá ná-a, yɔ ɔjɔ'n ha nge ta yɔɔ koō. **34** Yɔ oƈyo ni ha ɓulo bé 'j tɔ́la ni giya ha ngē. Wɔ́b yɔɔ ɓa t káƈa ni n wɔɔ́, yɔ tɔ̄r mɔtɔ náa ɓa dér t ngindájnáa nyaa.

Jeju ndáng nyéle bémbē āda nengh

Mt. 8:23-27 Luku 8:22-25

35 T ndi ná ɓa jɔ kaja njahaa wɔɔ́, Jeju tɔ̄r ni na: J'iɓii gidi manh kā nóho. **36** J gō kɔ́ yɔɔ kinya kóso deɓee kaɓh ná wɔɔ́, Jeju inji keme toho nge kɔ́ kinji nya t kéte ná ɓa, yɔɔ nj'aɓhii'n. B mōno toho ngi káƈyaā nj'injii nya 't kaj nya. **37** Nyéle bémbe ulɔ, ugɔ bongólō manh keme tohoo, āda níi ményɛ bá ta manh ƈoso n toho. **38** B Jeju toƈo nj toƈo n ɓī keme tóhoo jɔ náa ƈuɓɔ jɔɔ́. Yɔɔ ndúɽui n b tɔ̄rii n na: Ngekɔjɔnáa, 'd d'oyo ha koyo dé kɔ́ onyoi ngē wɔ?

39 Yɔ ndúɽu ndáng nyéle, b tɔ̄r baāɓɔ na: Esei b əƈa

kéee. Ada nyéle ná gánga b lo nyóo sóooo.

40 Ti wɔ́ yɔ tɔ̄r ni na: Haɗi ɓa kɔ́ 'nj ɓelei ɓɔ bá wɔ́? Ye neré kɔ́ kundɔ̄kemejɔtaākeme sé ndetē wɔ?

41 Nungɔ̄ saā gānga ni āda yɔɔ ɓelei ɓɔ. B téle nj terhii nahą̄ dana hɔtɔ ni na: Deɓe n ɓa ye ná-a kɔ́ nyélee t baāɓɔ n oōi nya n taɾa nya bá wɔ?

Jeju tɔ̄ɓɔ njili kashee 'j keme m deéngaɓa nóho

Mt. 8:28-34 Luku 8:26-40

5 Yɔɔ ɔtei gidi baāɓɔ jɔngáya m deɓee 'j Gadara. **2** Jeju tei 'j keme tohoo taá hālá wɔ́, t taɾa jī ɓa deɓe nge njili kash nóho, tei 'j jɔ ɓáda ndei nāhą̄ sənyan. **3** Deɓe ná lo toɗo nya ye dana hɔtɔ ɓáda. Kulɔ jinjiɾi ɓa ná deɓe asa ta kujɔ̄ nya'n ngē. **4** T njɔ nahą́ njɔ nahą́ ɓa a ɔlei hōɾo tēmbe njɔ nya, tíkɔ́ a ndujoi'n t kulɔ jinjiɾi n. B yɔ gānga kulɔ jinjiɾee tíkɔ téte n hōɾo tēmbe ná-ā rákɾák ɓa dér. Ada deɓe nge ta tɔ́gɔ nya kumbɔ̄ yi nya ndetē. **5** Dana ndiyee t dana kąjaā ɓa dér wɔ́, yɔ a túlɔ wuɾú t jɔ ɓáda, t jɔ kōo, b a njéɾ'n rɔ nya t kelē kōo.

6 Yɔ ɔ Jeju tií kuɗɔ́ ɓa tɔ wɔ́, anyā ká usō ngáya nɔ nya nj ɗɔi n. **7** B ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na: Náa ɗi ɓa usu je nahą́ wɔ? Jeju Mono m Nuɓɔ 'j taɾh Kumbɔ ɓa dér. M'úndɔ yo joi t ri m Nuɓɔ n, ɔ́ najh nāhą̄ má náa konyo ngē. **8** Yɔ tɔ̄r bəyá, haɗi wɔ́ Jeju tɔ̄r n na: Tei tíi 'j keme m deɓe ná, yi njili kash.

9 B Jeju terh n na: Rii na ná wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r n na: Ri má na askaɾ dubu miikali, haɗi wɔ́ 'd báa bé. **10** B njili kash nāhą̄ Jeju kóɾoɾó na t najh tɔ̄ɓɔ ni hālá 'j jɔngáya nɛ ngē.

11 Būndu borhmanhee ba bé ɗa usoi náa t kaj kōo ná na. **12** B njili kash ná-ā ɓa dér nehɛ̨i Jeju kóɾoɾó na: Ulɔ de keme borhmanh ná-a āda ká d'udu keme ni. **13** Jeju ndeg b adā ni njī nya. Ada njili kashee aɓhii ká udui keme m

borhee. Ada ɓūndu borhmanh ná-ā mbutui kanyā 'j kaj kōo, ugoi jɔ ni t kam manh baāɓɔ kata-á. Yɔ esei náa táha dubú jó, ada aii manh oyoi ɓa dér.

14 Ngi téle borhmanh ná-ā enyei ɓa dér, aɓhii ká tɔrii ha ná t deɓee ngi 'j keme ɓē ɓɔɔ̄ t deɓee ngi kinji jɔ megee. Deɓee aɓhii ta ká kɔ náā kɔ́ nāhą̄ náā ná. **15** Yɔɔ yei rɔ m Jeju wɔ́, oi deɓe nge njili kash, nge kaɓh t askaɽ dubú miíkali'n kéte ná. Yɔ inji ngáya t ramá n rɔ nya. Kam nya téle tete t ngá, āda deɓee ɓa dér injii t ɓelē'n. **16** Ada ngi konō kɔ mɔtɔ náa kɔ́ Jeju nāhą̄ ná, yɔɔ ojoi mɔtɔ ha m nge njili kash nge taɽa kata ná, tíkɔ ha m borhmanh ná-ā. **17** Ti wɔ́, yɔɔ uloi mɔtɔ ta nāhą̄ kóɽoɽó t Jeju na t'iɓ b t'inya ni jɔngáya ni.

18 Lo kɔ́ Jeju kalh keme tohoo ná wɔ́, nge njili kash ná nāhą̄ n kóɽoɽó na t n'injii sɔnyan. **19** B Jeju yege n 't b tɔ̄r n na: Aɓh ɓēi dana m kəɓeyee, ká tɔ̄r ni ha náa ɓa dér kɔ́ Kəɓaɓe nāhą̄ hei. T gō kono yɔ kɔ'n kamkelei ná.
20 Yɔ aɓh ká undɔ̄ mɔtɔ kɔjɔ ha ná tií jɔngáya Dekapol, ha náa ɓa dér kɔ́ Jeju nāhą̄ ha nya. Ada ɔɽɔ kam m deɓee ɓa dér.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m mandáa nóho tíkɔ tei'n t mononyɛ́ nóho 'j dana m ngi koyoo-ó ɗyatɔ

Mt. 9:18-26 Luku 8:41-56

21 Lo kɔ́ Jeju gānga baā t toho'n gidi ka nóhō ná wɔ́, kóso deɓe baā kami nahą̄ rɔ nya. Yɔ inji jɔ kóngoɗō baāɓɔ kataá. **22** Ti wɔ́ kóngaɽ kúju kámnahą̄ m Jupee nóho ɗíya ye. Ri nya na Jairusu, yɔ ɔ Jeju wɔ́, usō ngáya nɔ nya.
23 Yɔ nāhą̄ kóɽoɽó t Jeju b tɔ̄r na: Mōno má nge mandaá toɗo taɽa koyoo. Ye undɔ̄ jī jɔ nya āda ngáɗ, b da inji t kam nya'n. **24** Jeju aɓh sɔnyan, āda kóso deɓee aɓhii gō nya, ká ɗa mbɔ́ɽei n.

25 Mandaá nóho inji 't, āda más a nyēre t rɔ nya ɓa

nɔɗí, nāhą̄ n ɓāla kutu gidi jó. **26** Yɔ embe konyo ɓɔ 'j rɔ m dɔktóree. Yɔ túju náa nya ɓa dér. B yɔ kɔ́ náa ta ke nya sóo 't ndetē. B met nya ná nj'aɓh n t kétekéte nge kumbɔ̄ jɔ ɓa nɔɗí. **27** Lo kɔ́ mandaá ná koō ha m Jeju ná wɔɔ́, yɔ udu dana m kóso deɓee gidi m Jeju. B ɔdɔ rɔ ramá nya, **28** haɗi wɔɔ́ yɔ tɔ̄r na: Wɔ́b m'ɔ́dɔ rɔ ramá nya bé wɔɔ́, rɔ má atá ngáɗ má. **29** T taɾa jī ɓa más kɔ́ ka nyēre t rɔ ramá nya ná ujɔn'n. Ada yɔ igii taā keme rɔ nya ha met nya ná ndetē 'j rɔ nya wɔ̄.

30 T taɾa ji ɓa Jeju igii nya'n taā keme rɔ nya ha tɔ́gɔ nya tei 'j rɔ nya. Yɔ téle rɔ nya taā jɔ m kóso deɓee, b terh na: Náa ɔdɔ ramá má wɔ?

31 Ngindájnáā nyaa téle tɔ̄rii n na: Yi ɔ kóso deɓee ngi k mbəɾei ná ngē kɔ́ 'nj terh jɔ́ na: Ná-a ɔdɔ rɔ má wɔ?

32 B yɔ téle rɔ nya kɔ́ ta kɔ'n deɓe nge kɔ́ nāhą̄ náa ná. **33** Ɓelē nāhą̄ mandaá ná, āda rɔ nya a ndeɓ ɓa jakjak, haɗi wɔɔ́ yɔ igii náa kɔ́ nāhą̄ nya ná tií keme nya. Yɔ ye usō ngáya nɔ m Jeju, b tɔ̄r n ha ngi kamhkamhee ɓa dér.

34 Ada Jeju tɔ̄r n na: Mono má nge mandaá, kundɔ̄kemejɔtaākemei eɗyei wɔ̄. Aɓh t wuɾunyóo n. Ada metii tei 'j roi.

35 Lo kɔ́ Jeju k koɗyo ha tɔ ná wɔɔ́, t taɾa jī ɓa deɓee m kóngaɾ kúju kámnahą̄ m Jupee ná ye otoi tɔ̄rii na: Mōnoi nge mandaá ná oyo wɔ̄, b haɗi ɓa kɔ́ a ɔ́l wuɾu m ngekɔjɔnáa ɗyatɔ wɔ?

36 B lo kono Jeju koō ha kɔ́ k tɔ̄r ni ná wɔɔ́, t taɾa jī ɓa, yɔ tɔ̄r kóngaɾ kúju kamnāhą̄ m Jupee ná na: Ɜ́ najh ɓelē ngē b taā keme ɓa ɗíya bá.

37 Yɔ ndeg ta deɓe nóho kundɔ̄ nya ngē. B Piyeree t Jak'n tíkɔ Ją̄ nónjo m Jak ɗyatɔ, yɔɔ ɓa nɔɗí. **38** Lo kɔ́ yɔ kɔtɔ̄ taɾa kúju m kóngaɾ kúju kámnahą̄ m Jupee, ná wɔɔ́, Jeju oō kóso deɓee nj'elei ɓa ngeee, āda yei deɓee ngi kugɔ wuɾuee t ngi túlɔ wuɾuee. **39** Yɔ udu kúju b terh ni

na: Haɗi ɓa kɔ́ nj'élei ɓa ngeee b nj'ugoi n wuɣú 't wɔ? Mōno ná oyo ngē tɔ, yɔ nj toɗo ɓi bé. **40** B yɔɔ nj soi n.

Ti wɔ́ Jeju tɔ̄ɓɔ ni hālá ɓa dér. Yɔ kúu biya mōnoo t kɔ́ nya n tíkɔ ngi kono kundɔ̄ nya ná-ā, b udu sɔɗin kúju toɗo m mononyɛ́ ná. **41** Yɔ ukɔ jī m mōno ná b tɔ̄r na: Talita kumi. Kam ha ná na: Mononyɛ́ m'tɔ̄rii iɓ taɣh. **42** T taɣa ji ɓa mōno manda ná iɓ'n taɣh a njiya'n, haɗi wɔ́ ɓāla nya ye kutu gidi jó wɔ̄. Ada ɔɣɔ kam m deɓee ɓa dér. **43** Jeju mbénj ni ɓɔ na deɓee nóho t'igii mɔtɔ ha ná ngē. B yɔ tɔ̄r ni na t'edei náakusɔ t mononyɛ́ ná.

Deɓe a ɔsɔ gɔnɔ m ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ ɓē koɗyo nya ngē

Mt. 13:54-58

6 Jeju iɓ 'j lo ná téle aɓh jɔngáya nya. Ngindájnáa nya aɓhii gō nya. **2** Lo kɔ́ ndi kɔrhkoō kɔtɔ̄ ná wɔ́, yɔ undɔ̄ mɔtɔ kɔjɔ náa t deɓee, keme kúju kámnahą̄ m Jupee. Kóso deɓee baā oōi ha koɗyo nya ná āda yáā ni,

B tɔ̄rii na: Deɓe'n ɓa embe náa n 'j ɗá wɔ? Yɔ embe kam kaɗya n ɓa 'j ɗá? Ná-a ɓa-á ada n tɔ́gɔ kɔ́-ɔ a nāhą̄'n náa nɛɛ wɔ? Ta yɔ nāhą̄ náa kɔɣɔ kam nɛɛ ɓa bé t jī nya'n wɔ? **3** Yɔ ngēe ye kɔdh kuɗyɔ kāga'n wɔ? Yɔ ngē ye mōno m Mari, tíkɔ nónjo m Jakee, Jojee, Judee t Simɔ̄ɔ? B nónjo nya ngi mandaá ndetēi taá 'j dana ji wɔ? Ada téle ye ni náa ka tugɔ ni gigi-í.

4 B Jeju tɔ̄r ni na: Deɓee a osoi gɔnɔ m ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ keme ɓē ngi káɗyaa kɔ́. B dana m koɗyo nyaa t deɓee ngi 'j keme ɓē nyaa, t ngi keme kúju nya wɔ́, a osoi gɔnɔ nya ngē. **5** Ada Jeju asa ta nāhą̄ náa ngi yáā yáā tií ɗyatɔ ngē, b undɔ̄ jī nya jɔ m ngi met ka nóho ɗíyaɗíya, ɔrh n met 'j rɔ ni ɓa nɔɗí. **6** Ada ɔɣɔ kam m Jeju ɓɔ ha keme ngér ni.

Jeju ulɔ ngindájnáa nyaa kutu gidi jó

Mt. 10:1-42 Luku 9:1-6

Yɔ njiya t ɓē ngi giɽi gō ɓē ɓɔ ná-ā a ɔjɔ'n náā t deɓee.
7 Ti wɔ́ Jeju kúu ngi kutu gidi jóo taá rɔ nya. B yɔ undɔ̄ mɔtɔ kulɔ ni jojo b adā ni n tógɔ jɔ ha m njili kashee.

8 Yɔ undɔ̄ jɔ ni na t najhii kunu náa nóho kaɓh n mbā ngē. B t'unui ɗūngo ɓa ɗíya bá. Yɔɔ t'utoi nya náakusɔ niyee ngē. Ye nya ngɔngɔ kɔ́-ɔ t'utoi nya jī ni ngē, kɔ́ t'uloi nya gúrusu jɔ kulɔ ɓōdo niyee ngē. **9** B na t t'uloi saāɽa ɓa ɗíya njɔ ni. B yɔɔ kɔ́ t najhii t'ulɔ ramá jɔ nahą́ jó. **10** B yɔ tɔ̄r ni na: Kúju nge ɗá b see udui keme wɔ́, injii t keme ɓa mbóng iɓii n 'j lo ná. **11** B lo kono yɔɔ ɓa dér ká kukɔ sé t rɔ ni ngē, kɔ́ koō ni nya ha sé ngē ná, wɔ́b nj'iɓii 'j keme ɓē ɓɔ ná wɔ́, ɔ́ tóhoi bumbúɽu 'j njɔ sé lo ná. Kɔ́ āda ye ni náa nge kɔjɔ t hālá. Haykamh ɓa m'tɔ̄r se, seré 'j keme ɓē Sɔdɔmee t Gɔmɔr'n atá ke hɔliɔ bé ta kumbɔ̄ seré nge 'j keme ɓɔ ná ɓa tɔ.

12 Tí wɔ́, yɔɔ tei aɓhii ta ká kɔjɔ ha mbéle hál. **13** Yɔɔ toɓoi njili kashee ɓɔ bé. B uɗui'n kuɓū jɔ m ngi metee b ɔrhii met 'j rɔ ni.

Kóngaɽ ulɔ āda gēngei jɔ m Ją Batis

Mt. 14:1-14 Luku 9:7-9

14 Kóngaɽ ɓɔ Herɔd oō ha m Jeju, haɗi wɔ́ ri nya kúu asa gō loo ɓa dér. B yɔ tɔ̄r na: Ye Ją Batis nge tei j dana m ngi koyoo. Ye ha ná-a, yɔ ɓa téle a nāhą ná-a ngi yáā yáā ná-ā t kūlu nya'n wɔ̄ ná.

15 Ngi ka nóhoō tɔ̄rii na: Ye Eli.

B ngi ka madaa tɔ̄rii na: Ɓó ngē wɔ́, ye njɔ m ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nóho ɗíya 'j dana m ngikɔjɔnji m Nuɓɔ konoo.

16 B lo kono Herɔd koō bəyá ná wɔ́, tɔ̄r na: Ye Ją nge kɔ́ ma gānga jɔ nya kéte ná-a tei 'j dana m ngi koyoo wɔ̄ n.

17 Yɔ tɔ̄r bəyá, haɗi wɔ́ Herɔd taā Herɔdiyas, nyé m

nónjo nya Pilip. Ada Herɔd ɓa-á ye nge kulɔ kɔ́ ká kukɔ ni Jạ kujɔ̄ kəlā nya kúju dangay ha m Herɔdiyas wɔ̄ ná.
18 Ada Jạ tɔ̄r n na: Herɔd edei taɾa ɗóbo na t taā nyé m nónjoi ngē. **19** Ha ná onyo keme m Herɔdiyas ɓɔ jɔ m Jạ. Ada yɔ ndeg ta tɔ̄l nya. B yɔ kɔ́ asa ngē. **20** Herɔd ɓelē Jạ. Yɔ igii ha Jạ ke deɓe nge jɔsuɾu, tíkɔ nge kaɾh njánga njánga. Ada Herɔd ngɔm n t gō'n. Lo kono yɔ koō ha m Jạ ná wɔ́, embe wōngo, ādа igii náa nge ta nāhạ'n ngē. Ada kéte ná yɔ ɓa-á ye nge ka koō ha m Jạ t rɔnyele'n wɔ̄ ná.

21 B ndi nge kɔ́ Herɔdiyas k ndal ná ɔtɔ̄. Ada ye ndi koɗyo ni Herɔd. Yɔ nāhạ náakusɔ kúu'n deɓee kangā nyaa, ngi koɗyo nyaa, t gɔ̧kɔl nya ngi kumbɔ̄loo, t ngol jɔ m deɓee j Galilee. **22** Mōno m Herɔdiyas nge mandaá udu keme kúju. Yɔ ugɔ ndām. Ada nyelē Herɔd ɓɔ t ngi kono kúu nya ni kusɔ náa.

Tí wɔ́ kóngaɾ ɓɔ tɔ̄r mononyɛ́ ná na: Ǝ terh ma náa nge kemei ndeg wɔ́, m'áta kedei. **23** Yɔ ob tɔ̄r mononyɛ́ ná na: Náa nge yi k terh 'j jī má ná, wɔ́b ye nya ɓó kɔɾɔɓē má ɓa wɔ́, m'áta gānga dana-á kedei.

24 Yɔ tei aɓh ká tɔ̄r kɔ́ nya. Nge'n ɓa náa ɗi ɓa m'áta terh nya 't n wɔ?

B kɔ́ nya téle tɔ̄r n na: Aɓh ká terh n jɔ m Jạ Batis.

25 Mononyɛ́ ná téle t kanyā n ɓa lám aɓh rɔ m kóngaɾ ɓɔ ká terh n na: M' ndég ta kedei ma jɔ m Jạ Batis keme tása taá t yɔtɔnh.

26 Kóngaɾ ɓɔ inji t kam tondoō n ɓɔ. B ha yɔ kob tíi ná, tíkɔ ha m deɓee ngi kono kinji nya sɔɗin taɾa náakusɔ-ɔ́ ná, oōi ha yɔ kob tí ná wɔ̄. Ada yɔ asa kam ta kegē ha m mononyɛ́ ná ngē. **27** T taɾa jī ɓa kóngaɾ ɓɔ ná adā njī nya t nge ngɔm lo nóho na ká t'e'n jɔ m Jạa Batis. Nge ngɔm lo aɓh ká gānga jɔ m Jạ 'j keme kúju dangay. **28** Yɔ ǝla keme tása ye n ye adā t mononyɛ́ ná, ādа mononyɛ́ ná aɓh'n ká adā kɔ́ nya. **29** B lo kɔ́ ngindájnáa m Jạ koō ha ná wɔ́,

yɔɔ aɓhii ká unui nūnu m Jạ njúbūi goto ɓáda.

Jeju adā náakusɔ t deɓe dúbu miíyee

Mt. 14:12-21 Luku 9:10-17 Jạ 6:1-14

30 Mōnombangakulɔɔ kámii nahạ̄ rɔ m Jeju, yɔɔ ojoi mɔtɔ náa ɓa dér kɔ́ yɔɔ nāhạ, tíkɔ náa ɓa dér kɔ́ yɔɔ kɔjɔ t deɓee ná. **31** Jeju tɔ̄r ni na: See ɓa t rɔ sé n yei taá kɔ́tɔ kā lo nge kɔ́ deɓe ndetē ná ɔrhii koō ményɛ kɔ́. Yɔ tɔ̄r bəyá, hadi wɔɔ́ deɓee baa bé nj'aɓhii b nj télei, āda yɔɔ embei jɔkāgalo ményɛ kɔ́ ta kusɔ'n náa ngē.

32 Yɔɔ aɓhii t toho ɗíya n ta ká kaɓh kɔtɔ̄ kā lo nge kɔ́ deɓe ndetē 't. **33** Koso deɓee oōi ni lo kaɓh. Ada deɓee baa bé igii ha ke nya Jeju. Ada teii t kanyā'n 'j keme ɓē ɓɔ-ɔ́ ɓa dér. Yɔɔ ká hónii Jejuee t ngindájnáa nyaa kéte aɓhii ká kamii nahạ̄ lo kɔ́ yɔɔ k kaɓh 't ná. **34** Lo kɔ́ Jeju k tei 'j keme toho-ó ná wɔɔ́, yɔ ɔ kóso deɓee baa ná-a āda kam nya ala ni. Yɔɔ yei njɔ batá ngi kono nge kulū ni ndetē ná. B yɔ undɔ̄ mɔtɔ kɔjɔ ni náa ɓɔ.

35 Lo kono kaja k nyóo ná wɔɔ́, ngindájnáa nyaa aɓhii rɔ nya ká tɔ̄rii na: Lo'n ye lo nge deɓe ndetē t, b kaja nj nyóo wɔ̄. **36** Ɨ́ tɔɓɔ ni āda yɔɔ aɓhii t kā jɔ megee, t ɓē ɓɔ ngi kəɗa taá táha ná-ā āda ká oi náa nóho wɔɔ́ ugō usɔ̄i.

37 Jeju téle tɔ̄r ni na: See ɓa edei ni náakusɔ āda usɔ̄i.

Ɔɔ téle tɔ̄rii n na: Yi ndég ta dee ɓa kaɓh ká kugō mapa kam gúrusu denie* jó ke n ke kadā ni kusɔ wɔ?

38 Yɔ terh ni na: Aɓhii t mapa neré'n rɔ sé wɔ? Aɓhii ká oi'n.

Lo kono yɔɔ kaɓh ká kɔ'n ná wɔɔ́, tɔ̄rii n na: Ye mií b kānj jó.

39 Tí wɔɔ́, Jeju adā ni njī nya na t kámii deɓee ɓa dér nāhạ́ t ɓūndu niyee ɓūndu niyee jɔ nyɔ̄ kéjii. **40** Ada yɔɔ injii t gō ngāla'n, ngi nóhoo yei lodeɓé ɗíya, b ngi kā

madaa yei dɔgɔmií. **41** Yɔ taā mapa mií b kānj jó ná-ā, b unu kam nya taɽh, b tór taɽa nya. Tí wɔ́, yɔ tete mapa ná 'j nahą́, b téle'n adā ngindájnáa nyaa na t nd'undɔ̄i nɔ ni. Tíkɔ yɔ kāɽa nya'n kānj ná nūɓo ni'n dana hɔtɔ ni ɓa dér.
42 Yɔɔ ɓa dér usɔ̄i āda ndenei. **43** B yɔɔ kámii nɔndé mapaa t nɔndé kānj'n ɗoso keē kutu gidi jó. **44** Yɔɔ ngi kusɔ náa ná déngaɓaa aɓhii náa táha deɓee dubú mií.

Jeju a njiya jɔ manh

Mt. 14:22-33 Ją 6:15-21

45 T taɽa jī ɓa Jeju ɔsɔ t ngindájnáa nyaa na t'alhii keme tohoo t hónii kéte nɔ nya gidi kā nóho t kā Betsaida tíi. Tíkɔ ta yɔ ɓa t rɔ nya'n kinya kóso deɓee ná-a ta kaɓh.
46 Lo kɔ́ yɔ kinya ni na t'aɓhii ná wɔ́, yɔ aɓh tií jɔ koō ta ká gór Nuɓɔ.

47 Lo kɔ́ kaja k nyóo ná wɔ́, toho ɓa t jɔ nya a laɽəngā t dana baāɓɔ, b Jeju ɓa t káɗa nya'n taá ngá. **48** Yɔ ɔ ni ha yɔɔ kembe konyo ɓɔ lo nyēle tohoo, haɗi wɔ́ nyéle inji nguɗu ni. Ta kaɓh t ka jɔ bé ndigaā wɔ́ yɔ a njiya jɔ manh baāɓɔ kata-á nj'aɓh n t kā rɔ ni. B yɔ aɗaā ta hón ni.
49 Lo kono yɔɔ kɔ nya ka njiya jɔ baāɓɔ ná wɔ́, yɔɔ oi ɓó na njili deɓe nóho ɓó wɔ'n, āda yɔɔ a túloi wuɽú. **50** Yɔɔ ɓa dér oi n, āda keme ni gānga manh.

T taɽa jī ɓa Jeju oɗyo ha tōr ni na: Ujoi keme sé, ɔ́ nájhii ɓelē, na ye ma ɓa. **51** B yɔ alh gō ni keme tohoo āda nyéle ná ujɔ̄. Nungɔ̄sa gānga ni, tíkɔ ɔɽɔ'n kam ni ɓɔ ɗyatɔ. **52** Ɔɽɔ kam ni, haɗi wɔ́ yɔɔ igii mɔtɔ náa kɔɽɔ kam kɔ́ Jeju nāhą jɔ mapa ná ngē t gō keme ngér ni'n.

53 'J gō kɔ́ yɔɔ gānga baāɓɔ ná wɔ́, yɔɔ otoi tií jɔngáya Jenejaret, b yɔɔ nj'unui kaj kóngoɗō ta ká kundɔ̄ toho kam kāhaa. **54** Lo konō yɔɔ k tei 'j keme tohoo ɓa tɔ ná wɔ́, t taɽa ji ɓa deɓee igii'n ha ke nya Jeju. **55** Yɔɔ enyei t loo ɓa dér tií jɔngáya ná, b undɔ̄i mɔtɔ ta ka kuto

ngi metee t gəl masā'n ke'n taá lo nge kɔ́ yɔɔ koō na Jeju na inji 't ná.
56 Loo ɓa dér kɔ́ yɔ kɔtɔ̄ 't ná, ye nya ɓó keme ɓē, t ɓē ɓɔ, t jɔ megee wɔ wɔ́, yɔɔ ɔrhii ngi metee hālá kam hāla
ɓɔ-ɔ́, b nehɛ̧i n kóɣoɣó na t'adā njī nya t ngi metee ada t'odoi taɣa ramá ɓa ɗíya bá. Ada yɔɔ ɓa dér kɔ́ kɔdɔ taɣa ramá nya ná-ā, rɔ ni ngáɗ ɓa dér.

Náa ngi kam kaɣhee t náa ngi wuɣuɗyóo

Mt. 15:1-20

7 Parijee* t nginjángā mangətuɓuee* ka nóhoo yei 'j Juɗujalem, kámii nahą̄ kaj m Jeju. **2** Yɔɔ oi ngindájnáa m Jeju kā nóhoo k kusɔ náa t jī ni ɗili'n. Ada ye jī nge 'j túbo. Tí wɔ́, yɔɔ tósoi taɣa m ngindájnáa.
3 Parijee t Jupee ɓa dér ɓa ná a usoi náa 'j túbo ji ni ngē, haɗi wɔ́ yɔɔ undōi keme ni jɔ njiha m deɓee kangā konōo. **4** Lo kono yɔɔ téle 'j súku ná wɔ́, yɔɔ túboi rɔ ni kéte tíkɔ ta kusɔ náa. Njiha m deɓee kangā konoo ngi káɗyaā ɗei 't ɗyatɔ, āda yɔɔ a ngəmii gō ɓa tɔ. Titi ye njɔ na ha túbo kóɓee, gúɗoo, gúɗo tembee, yangaa.
5 Ada Parijee t nginjángā mangətuɓuee terhii n na: Haɗi kɔ́ ngindájneyee unui gō njiha m deɓee kangā konoo ngē, b yɔɔ usoi náakusɔ t jī ni nge 'j túbo'n wɔ?
6 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ngi gólō deɓee, ha kɔ́ Ejai kɔjɔ sɔɓɔ n jɔ sé ná ye t gō ɓa haykamh. Titi ye njɔ kɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

> Mɔtɔ ka m deɓee nɛɛ a osoi gɔnɔ má t ndaɣā taɣa ni n ɓūlo bé,
> b ngaɣā keme ni ye kuɗɔ-ɔ́ ɓɔ 'j rɔ má.
> **7** Yɔɔ osoi gɔnɔ má ɓūlo bé,
> b mɔtɔ náandáj ɓa dér kɔ́ yɔɔ ka kɔjɔ ná ye gōmindi m deɓe.
>
> *(Ejai 29:13)*

8 See inyei gōmíndi m Nuɓɔ ngelh b see undɔ̄i kam sé gō njiha kāgaɓē m deɓee. Ta ka túbo'n gúɗoo t kóɓee, tíkɔ see a nehei náa ngi káɗyaa, ngi titi yi ngi nɛɛ.

9 Jeju téle tɔ̄r ni ɗyatɔ na: See yegei gōmindi m Nuɓɔ ɓa haykamh, kɔ́ ta kundɔ̄'n keme sé gō njiha ɓē sé. **10** Haɗi wɔɔ́, Moij tɔ̄r na:

> Ɔsɔ gɔnɔ m biyeiyee t kúi'n.
>
> *(Tei. 20:12 Téle 5:16)*
>
> B deɓe nge ndɔ́lɔ̄ biya nyaa t kɔ́ nya n wɔɔ́, soɓoi nahą̄ t koyo'n. *(Tei. 21:17 Leb. 20:9)*

11 B see tɔ̄rii jɔ́ na: Wɔ́b deɓe tɔ̄r t biya nya ɓóo t kɔ́ nya na: Náa nge ma ndeg ta nāhą t yi'n nɔ ná ye korba, ye njɔ na kadāɓulo nge ta ke yi m Nuɓɔ wɔɔ́. **12** Ǝ́ najhii kinya nya 'j ta nāhą náa nóho ha m biya nyaa t kɔ́ nya'n ngē.

13 See a nehɛ̨i kɔ́ ha m Nuɓɔ ye se náa ɓúlo bé gō ɗóbo ha kāgaɓē sé nge see kunu kundɔ̄, t náa ngi madā káɗyaā ngi titi yi nge k nāhą sé'n ɓa ɗyatɔ.

14 Tíkɔ yɔɔ kúu kóso deɓee ɓa dér ná-ā taa rɔ nya b tɔ̄r ni na: See ɓa dér oōi ma b igii mɔtɔ ha'n. **15** Náa nóho 'j hālá ta kudu keme m deɓe kɔ́ ta nāhą nya kɔ́ āda yɔ ke deɓe nge saāɾɔ* nya ndetē. B náa nge k tei 'j keme m deɓee ná-a, ye náa nge k nāhą nya kɔ́ yɔ ke deɓe nge saāɾɔ nya wɔ̄ ná. **16** Wɔ́b deɓe nge kaɓh t mbi n ta koō wɔɔ́, āda oō.

17 Lo konō Jeju kinya kóso deɓee ná-ā b kudu kúju ná wɔɔ́, ngindájnáa nyaa ka nj terhii n mɔtɔ giya ha ná. **18** Yɔ tɔ̄r ni na: See ɓa t jɔ sé n náa kigii sé ndetē nya wɔ? Náa nge 'j hālá ta kudu keme m deɓe kɔ́ ta túju* nya ndetē ná, see igii ngē wɔ? **19** Náa nge 'j halá ná a udu ngaɾā keme nya ngē, b udu keme budo nya bé, āda nj'aɓh dana nyɔ̄-ɔ́ kam kii. Tí wɔɔ́, Jeju tɔ̄r t hālá ráng ha náakusɔɔ ɓa dér ke yi nɔ.

20 Yɔ tɔ̄r ɗyatɔ na: Náa nge k tei 'j keme m deɓe ná-a ye náa nge k túju deɓe wɔ̄ ná. **21** Haɗi wɔɔ́, náa nge k tei 'j

kemee. Ye 'j ngaɾā kemē m deɓe a-á njól ha ngi nɔ ngee, kanjā nahą̄, náa ngi diɾingée, tɔ̄l deɓee, **22** ɓogo, kam kash náa, keme kashee, góloo bée, jɔ ndéle, nahą̄ taɾa náa, gánga bé, kɔjɔ rɔ tíkɔ sɔba. **23** Náa ɓa dér ngi nɔ ngē ná-ā tei 'j keme m deɓe, āda a nāhą̄ kɔ́ deɓe ná a ye'n nge saāɾɔ* nya wɔ̄ ná.

Kundɔ̄kemejɔtaākeme m mandaá Penisi 'j Siri

Mt. 15:21-28

24 Tí wɔɔ́, Jeju iɓ aɓh tií jɔngáya Tiree t Sidǭ n. Yɔ ká udu keme kúju nóho, b ndeg ta deɓe nóho kigii gō ha nya ngē, b yɔ asa kam ta yɔ̄ɾɔ rɔ nya ngē. **25** Mandaá nóho nge kɔ́ mōno nya nge mandaá kaɓh t njili kash'n, oō ha ke m Jeju wɔɔ́, yɔ ye usō ngá njɔ nya. **26** Mandaá ná ye Grek, ye deɓe 'j keme ɓē Penisi 'j jɔngáya Siri. Yɔ nāhą̄ kóɾoɾó ɓɔ t Jeju na t tɔɓɔ njili kash kɔ́ kinji keme m mōno nya nge mandaá ná.

27 Jeju tɔ̄r n na: Inya āda mōnoɗee ndenei tíkɔ, haɗi wɔɔ́ nɔ ta deɓe kunu náakusɔ 'j taɾa m mōnoɗee, b kəla kadā mōno bisee ngē.

28 Mandaá ná téle tɔ̄r na: Haykamh ɓa Kəɓaɓe, mōno bisee ɓa ná a ngémii nya ɓutu náakusɔ kɔ́ túso mɔtɔ táɓulu m mōnoɗee ná bé.

29 Bəyá tí wɔɔ́, Jeju tɔ̄r na: T gō ɗóbo ha koɗyoi ná wɔɔ́, aɓh-á, na njili kash ná tei 'j keme m mōnoi ná wɔɔ́.

30 Lo kɔ́ mandaá ná téle kaɓh ɓē ná wɔɔ́, njili kash ná tei 'j keme m mōno nya. Ada yɔ ɔ mōno nya toɗo keme yangaā.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m deɓe nge mbi ɓōɗo nóho nge ndala nya kujɔ̄

31 Tí wɔɔ́, Jeju iɓ ɗyatɔ 'j jɔngáya Tiree t Sidǭ'n. Yɔ gānga 'j jɔngáya Dékapɔl, ye ɔtɔ̄ kaj baāɓɔ Galilé. **32** Yɔɔ

yei'n nge mbi ɓōro nóho kɔ́ koɗyo ha kegē nya rɔ ɓa nɔɗí. Yɔɔ nehɛ̰i kɔ́ɾɔɾɔ́ t Jeju na t'undɔ̄ jī nya jɔ nya.

33 Jeju ɔrh n hālá, b aɓh sənyan kuɗɔ-ɔ́ 'j rɔ m kóso deɓee ná-ā. Yɔ túlɔ mōno jī nya mbi m deɓe ná, tíkɔ ɔdɔ n hōɾo taɾa nya yɔ ɓa taɾa ndala m deɓe ná. **34** B Jeju unu kam nya tií taɾh, yɔ ɗusū wuɾu nya b tɔ̄r na: Epata, kam ha ná na: Ɛ́ tenyɛɛ. **35** T taɾa jī ɓa mbi m deɓe ná ndɔ̄ɓ'n b oō'n lo tíkɔ kulɔ ndala nya tót'n, ādа yɔ oɗyo ha kam aɾh'n ɓa nɔɗí.

36 Jeju mbēnj ni na t najhii tɔ̄r kɔ́ ada deɓe nóho koō ngē. T gō kɔ́ yɔ mbēnj nya ni n na t najhii tɔ̄r ná wɔɔ́, yɔɔ aɓhii ká undɔ̄i mberē jɔ ha ná. **37** Náa nāhą̰ m Jeju ná ɔɾɔ kam ni, b yɔɔ tɔ̄rii na: Yɔ nāhą̰ náa ɓa dér ādа nɔ. Yɔ nāhą̰ ngi mbi ɓōɗoo ada oōi lo, b ngi səbaa ada oɗyoi nya'n ha.

Jeju adā náakusɔ t deɓe dubu sɔ́ɔ

Mt. 15:32-39

8 Keme ndi ná wɔɔ́, kóso deɓee ye kámii nāhą̰ ɗyatɔ, b náa ta kusɔ ni ɗyatɔ ndetē. Tí wɔɔ́, Jeju kúu ngindájnáa nyaa. **2** B tɔ̄r ni na: Kam má ala kóso deɓee nɛɛ ɓɔ, haɗi wɔɔ́ yɔɔ nehɛ̰i ndi mutɔ́ ɓa taā rɔ má 'j ta kusɔ náa. **3** Wɔ́b m'inya ni 'j kusɔ náa b aɓhii ɓē ni wɔɔ́, tɔ́gɔ ni atá ndetē ɗóbo, haɗi wɔɔ́ ngi ka nóho 'j dana ni iɓii 'j lo kuɗɔɔ́.

4 Ngindájnáa nyaa téle terhii n na: Deɓe nj'asa ta kembe náakusɔ 'j ɗá taá 'j lo nge deɓe ndetē t'n kɔ́ ta kóso deɓee nɛɛ kusɔ ndana kasa n lo ɓō ni wɔ?

5 Yɔ téle terh ni na: Aɓhii t mapa neré n rɔ sé wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Miíjɔjó.

6 Jeju tɔ̄r kóso deɓee ná-a na t kámii nāhą̰ ngá. Yɔ ɔi mapa miíjɔjó b 'j gō kɔ́ yɔ tɔ̄r taɾa nya jɔɔ́ ná wɔɔ́, yɔ tete 'j nahą́ b ādа t ngindájnáa nyaa na t nuɓoi ni. Ada yɔɔ nuɓoi

kóso deɓee ná-ā. **7** Yɔɔ aɓhii t mōno kānjee ményɛɛ ɗyatɔ. B lo konō Jeju tór taɽa nya jɔ-ɔ́ ná wɔɔ́, yɔ tɔ̄r ngindájnáa nyaa na t nuɓoi ni jɔ mapa ɗyatɔ. **8** Yɔɔ ɓa dér usoi āda ndenei, b kámii nɔgoto nyaa ɗoso keē miíjɔjó.
9 Yɔɔ ɓa dér esei dūbu sɔɔ́. Ada Jeju inya ni na t'aɓhii ɓē. **10** T taɽa jī ɓa, Jeju alh keme tohoó t ngindájnáa, b yɔɔ aɓhii tií ɓē Dalmanuta.

11 Parijee* tei, yɔɔ undɔ̄i mɔtɔ ngānga nahą̄ ha t Jeju'n. Yɔɔ nj terhii n ha náa kɔjɔ 'j taɽh nɔbé kɔ́ ta kukɔ nya'n t ha'n. **12** Jeju ɗusu wuɽu nya ɓa mbámban keme njili nya, b tɔ̄r na: Haɗi ɓa kɔ́ mōno ɗyaa nɛɛ nj terhii mɔtɔ náa kɔjɔ wɔ? M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh, etei kadā mōnoɗyaa nɛɛ náa kɔjɔ ngē.

13 Yɔ inya ni b téle alh keme tohoó, ta ká gānga baāɓɔ gidi kā nóho.

Ha mɔtɔkaā m Parijee t deɓe m Herɔdee

14 Ngindájnáa nyaa ndómii 'j gō koi mapa, b yɔɔ aɓhii t mapa ɗíya n bá keme toho-ó. **15** Jeju ɔɗyɔ ni b tɔ̄r na : Ǝ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ ha mɔtɔkaā m Parijee t mɔtɔkaā m Herod'n.

16 Ngindájnáa nyaa oōi nahą̄ dana hɔtɔ ni, b tɔ̄rii na: Ye ha mapa ji ndetē.

17 Jeju igii ha ná tií keme nya, b tɔ̄r ni na: Haɗi kɔ́ a oōi nahą̄ dana hɔtɔ sé wɔ? Ha see kaɓh t mapa'n ngē wɔ? Náa kigii sé ndetē ɓa tɔ wɔ? Igii ha'n ngē ɓa tɔ wɔ? Ngaɽā keme sé ngér ɓa tɔ wɔ? **18** Kam sé ɗa nya 't á wɔ̄'n, b oi lo ngē ɓa tɔ wɔ? Mbi sé ɗa nya 't á wɔ̄ n, b oōi lo ngē ɓa tɔ wɔ? See ólii jɔ ha'n ngē ɓa tɔ wɔ? **19** Lo konō kɔ́ ma téte mapa mií ha m deɓee dubú mií ná, ɔ́ kámii nɔgoto ɓutu nyaa ɗoso keē neré wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Kutu gidi jó.

20 B lo konō ma tete mapa miijɔjó ha m deɓee dubú sɔ́ ná, ɔ́ kámii nɔgoto nya ɗoso keē neré wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Miijɔjó.

21 Yɔ tɔ̄r ni na: See kó igii ha'n ngē ɓa tɔ wɔ?

Jeju ndée kam m nge kam ndɔɔ̄ nóho 'j Betsaida

22 Yɔɔ aɓhii tií Betsaida. Deɓee yei'n nge kam ndɔ̄ɔ nóho rɔ m Jeju, b yɔɔ nehɛi n kóɽoɽó na tɔdɔ rɔ m nge kam ndɔ̄ɔ ná. **23** Tí wɔ́, yɔ ukɔ jī m nge kam ndɔ̄ɔ ná, ndój n aɓh sənyan gidi ɓē. B yɔ túbu hōɽo kam nya, b undɔ̄ jī nya jɔ nya. B yɔ terh n na: Ɔ náa nóho wɔ?

24 Yɔ unu kam nya taɽh b tɔ̄r na: M'ɔ deɓee hirihiri, b m'ɔ ni ye njɔ na kāgaa na a njiyei ná.

25 Jeju téle undɔ̄ jī ɗyatɔ jɔ kam nya. B lo kono yɔ kɔ lo ɓa jája ná wɔ́, kam nya téle nɔ, āda yɔ ɔ náa ɓa dér jájá. **26** Jeju inya n na t téle t'aɓh taɽa kúju nya, b yɔ tɔ̄r n na: Ɨ́ najh téle kudu keme ɓē ná ɗyatɔ ngē, kɔ́-ɔ ɔ́ najh nya tɔ̄r deɓe ngi kā madaa 'j keme ɓē ná.

Piyer téle igii ha Jeju ke Mesi

Mt. 16:13-16 Luku 9:18-21

27 Jeju aɓh t ngindájnáa nyaa tií keme ɓē Sejare 'j Pilip. Lo kono yɔ ka njiya ɗóbo ɓa tɔ ná wɔ́, yɔ terh ngindájnáa nyaa na: Deɓee a tɔ̄rii na, ma na m'e ná wɔ?

28 Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Jạ Batis. Ngi ka nóhoo tɔ̄rii na: Eli. B ngi ka madaā tɔ̄rii na nge nóho ɗíya 'j dana m ngikɔjɔ ha nge lo munduú m Nuɓɔ-ɔ́.

29 Yɔ téle terh ni na: B see etei tɔ̄r jɔ́ na: Ma na m'e ná wɔ?

Piyer téle tɔ̄r na: Yi ye Mesi.*

30 Jeju mbēnj ni ɓɔ na t najii tɔ̄r ha ná t deɓe nóho.

Jeju tɔ̄r kéte ha katá nya koyo, tíkɔ ha tei nya 'j dana m ngi koyoo-ó

Mt. 16:21-28 Luku 9:22-27

31 Ti wɔ́ yɔ undɔ̄ mɔtɔ kɔjɔ ni náa. Asa kam ta Mono m deɓe kembe konyo ɓɔ. Deɓee kangaa t ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, nginjángā mangɔtuɓuee* etei ta kegē nya. B yɔɔ etei ta tɔ̄l nya. B 'j gō-ó ndi mutɔ́ wɔ́, yɔ atá tei j dana m ngi koyoo-ó. **32** Yɔ tɔ̄r ni ha ná-a ɓa dér t taɻa kam ni ɓa-á. Piyer ukɔ Jeju aɓh sənyan hālá, b undɔ̄ mɔtɔ ta k kɔ̄l jɔ nya.

33 B Jeju téle kam nya ɔ ngindájnáa nyaa. Yɔ kɔ̄l jɔ m Piyer b tɔ̄r n na: Ɔrh roi 'j gō má, Sətan,* haɗi wɔ́ njɔ́l hei ye jɔ náa m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. Yi aɓh t njɔ́l m deɓee.

34 Jeju kúu kóso deɓee t ngindájnáa nyaa b tɔ̄r ni na: Wɔ́b deɓe nóho b ndeg ta kunu gō má wɔ́, asa kam ta kegē rɔ nya yɔ ɓa. Asa kam ta yɔ kuto kagādés nya, b kunu gō má. **35** Deɓe nge b ndeg ta kaɗya rɔ nya wɔ́, taɻa nya atá ndi. B deɓe nge b əla rɔ nya ngelh ha má tíkɔ ha m Ha Nge Nɔ wɔ́, deɓe ná atá kembe kaɗya. **36** Náa ɗi ɓa atá nāhą nɔ t deɓe, ta yɔ kembe náa ɓa dér taá jɔngáya, b taɻa kaɗya nya ndi wɔ? **37** Náa ɗi ɓa deɓe ná atá kadā kɔ́ ta mbéle n mɔtɔ kaɗya nya wɔ? **38** Haɗi wɔ́, ná-a b sɔnyɔ onyo n ha ri má, tíkɔ ha m ha koɗyo maa dana m mōnoɗyaa ngi kanjā nahą̄ t ngi nāhą kash nɛɛ wɔ́, sɔnyɔ atá nya konyo Mōno Deɓe ha nya. Atá ke bəyá tií ndi kono yɔ katá téle ke dana kɔrhtaɻa m Biya nya, nahą́ t mōno kulɔ nyaa ngi kaɻh njángā njángaa 'j taɻh nɔbé.

9 Jeju tɔ̄r ni ɗyatɔ na: M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh, deɓee kā nóhoo kəɗa taá dana hɔtɔ sé'n etei ta koyo ngē nɔɗí. Yɔɔ etei kɔ kɔɻɔbē m Nuɓɔ katá ke t tɔ́gɔ nya'n ná kɔ́.

Jeju ndéle rɔ nya nge káɗya

Mt. 17:1-13 Luku 9:28-36

2 Ndi miíkalí 'j gō ha ná wɔ́, Jeju kúu Piyer, Jak, tíkɔ Jạ, ɔi ni aɓh sɔɗin jɔ kōo madā nóho t hālá tií. Yɔ ká mbéle rɔ nya taɣa kam ni. **3** Ramá nya télē ɓɔ tíkɔ njaha n njɔ mboɣo ɗyatɔ. Deɓe nóho taá jɔngáya ta túbo ramá njaha njɔ yi nya ná ndetē. **4** Elie t Moij n yei rɔ ni. Yɔɔ ɗa oɗyoi ha t Jeju'n.

5 Piyer unu ha tɔ̄r na: Rabi* nɔ bé ta jiyee kinji taā lo'n. Inya āda ɗ' nāhạ kúju ɓu mutɔ́. Nge ɗíya ye yii, nge ɗíya ye yi m Moij, b nge ɗíya ye yi m Eli. **6** Piyer igii kam ha kɔ́ k koɗyo nya ná ngē, haɗi wɔ́ ɓelē asa ni nák.

7 Njī ulū dáɓ utū jɔ ni. Njī deɓe tei 'j dana kulū njī ná tɔ̄r na: Yɔ n ye Mōno kótáɣa má: Oōi n.

8 Ngindájnáa nyaa a enjei lo gidi ni, t taɣa ji ɓa, b yɔɔ oi deɓe ɗíya ngē, b Jeju ɓa t káɗa nya əɗa n sɔɗin.

9 Lo kono kɔ́ yɔɔ k ɗes 'j jɔ kōo ná wɔ́, Jeju mbēnj ni t njɔ nahạ́ na t najhii tɔ̄r ha náa kɔ́ yɔɔ kɔ ná t deɓe nóho. Mbóng āda Nuɓɔ ɓa tei t Mono m deɓe'n 'j dana m ngi koyoo tíkɔ. **10** Yɔɔ undɔ̄i keme ni jɔ ha ná ɓɔ. B nj terhii nahạ̄ dana hɔtɔ ni kam ha m na n'tei 'j dana m ngi koyoo ná.

11 Ngindájnáa nyaa terhii n na: Haɗi ɓa kɔ́ nginjángā mangətuɓuee* tɔ̄rii na asa kam ta Eli kɔ́ ke kéte wɔ?

12 Yɔ téle t ha'n tɔ̄r ni na: Haykamh Eli nj'atá ke kéte. B yɔ nj'atá téle kundɔ̄ jɔ náa ɓa dér nāhạ ɗyatɔ. B ye neré ɓa kɔ́ njéngei keme Mangətūɓu m Nuɓɔ tɔ̄rii na: Asa kam ta Mono m deɓe na áta na kembe konyo ɓɔ tíkɔ deɓee na etei na kegē nya'n wɔ? **13** Ada m'tɔ̄r se ha nge kamhkamh Eli ye wɔ̄. B deɓee nehɛ̨i n náa nge kɔ́ keme ni ndeg, t gō kono njángā kɔjɔ ni n jɔ nya ná.

Jeju tɔ̄ɓɔ njili kash 'j keme m mōno ngaɓa-á

Mt. 17:14-21 Luku 9:37-43

14 Lo kono Jeju kɔtɔ̄ táha rɔ m ngindájnáa ná wɔ́, yɔ ɔ kóso deɓee baa t nginjángā mangətuɓuee* giɽii gidi ni, b nj rei nahą̄ ha. **15** Lo kɔ́ kóso deɓee ɓa dér ná-ā kɔ Jeju ná wɔ́, ɔɽɔ kam ni, b yɔɔ enyei nj langii taɽa nya ha ta ká nabh nya.

16 Yɔ terh nginjángā mangətuɓuee na: 'Nj rei nahą̄ ha jɔ ɗi wɔ?

17 Deɓe nóho 'j dana m kóso deɓee ná-ā téle tɔ̄r na: Ngekɔjɔnáa, m'e'n mōno má nge ngaɓa taā roi. Njili kash nge kɔgɔ deɓe kodyo ha ná inji keme nya. **18** T njɔ nahą́ lo kono njili kash ná kɔsɔ nya ná wɔ́, unu n undɔ'n ngáya bup. Ada mbɔ a tei'n 'j taɽa nya, a ndéɽ'n ngānga nya, tíkɔ ndutū ta todo'n ɓa njáɗaɗá. M'terh t ngindájneiyee, ta tɔ̄ɓɔ nya wɔ́, yɔɔ esei ngɛ̄.

19 Jeju téle tɔ̄r n na: See mɔtɔ deɓee ngi 'j taā keme nɛɛ, m'áta ta kinji t dana sé ɓa nɔɗí wɔ? M'áta ta ka kundɔ̄ jī má t mɔtɔ sé ɓa nɔɗí wɔ? Ká yei'n taá edei má.

20 T taɽa jī ɓa yɔɔ ká yei sənyan edei n. Lo kono mōno ná kɔ Jeju ná wɔ́, njili kash ndol n t tógɔ nya n, b unu undɔ n'n ngáya. Yɔ ndūɓuɽū tíkɔ mbɔ nj tei'n 't 'j taɽa nya.

21 Jeju terh t biya nya na: Náa dá nāhą n ndi neré ɓa wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r na: Konō t mōnoɗ nya n ɓa. **22** Ka nóhoo wɔ́ njili kash ná unu n ta kəla nya kam haree t kam manh'n, ha ta tɔ̄l nya. Wób yi ásа ta nāhą náa nóho wɔ́ kamii ala de b nágā de.

23 Jeju téle tɔ̄r n na: Wób yi ásа taā keme wɔ́, ɔ́ taā keme, na náa ɓa dér asa ta nāhą náa rɔ m deɓe nge konō taā kemee.

24 T lo ná ɓa biya mōno ná undɔ wuɽú t manh nɔ n kam nya b tɔ̄r na: M'taā keme. Nágā ma jɔ keme ngér má.

25 Jeju ɔ kóso deɓee ka kanyā t ka rɔ nya ná wɔ́, ndáng njili kash ná b tɔ̄r na: Yi njili kash nge səba, tíkɔ nge mbi ɓoɗo. M'edei njī má ta tei 'j keme m mōno ná, b najh téle kudu keme nya ɗyatɔ ngē.

26 Ti wɔ́, njili kash ná ugo kɔ́ɗɔ, tíkɔ ndol mōno ná t tɔ́gɔ nya n, b tei'n 'j keme nya. Mōno ná toɗo ye njɔ oyo ná. Ada deɓee ka nóhoo tɔ̄rii na yɔ na oyo wɔ̄. **27** Jeju ukɔ taɽa jī nya unu n taɽh, ada yɔ ɓa iɓ ɔɗa taɽh.

28 Lo kɔ́ Jeju kudu kúju ná wɔ́, ngindájnáa nyaa ukoi n t káɗí b nj terhii n na: Haɗi ɓa kɔ́ d'ása ta tɔɓɔ njili kash n ngē wɔ?

29 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Njili kash nge bá n asa ta tei ɓúlo bé ngē, b ye t kūlu gór Nuɓɔ'n tíkɔ t kūlu m kegē náakusɔ'n ɓó kɔ́.

30 Lo kono yɔɔ kiɓ 'j lo ná wɔ́, yɔɔ ká géngei jɔngáya Galile. Jeju ndeg ta deɓe kigii ha nya ngē. **31** Yɔ nj'ɔjɔ náa t ngindájnáa nyaa, b tɔ̄r ni na: Etei kulɔ Mono m deɓe ji m deɓee. Etei ta tɔ̄l nya. B ndi mutɔ́ 'j gō ta tɔ̄l ni n ná wɔ́, yɔ atá tei j dana m ngi koyoo. **32** Ngindájnáa igii kam ha ná ngē. B yɔɔ ɓelei ta téle terh nya mɔtɔ.

Ná-a ɓa-á ye deɓe nge kumbɔ̄lo ɓɔ wɔ?

Mt. 18:1-6 Luku 9:46-50

33 Yɔɔ otoi tií Kapernayum. Lo kono yɔɔ kinji kúju ná wɔ́, Jeju terh ni na: A rei nāhạ jɔ ha ɗi ɓa ɗóbo wɔ? **34** B yɔɔ nenghii 'j ta dála nya ha, haɗi wɔ́ 'j jún ɗóbo ka ke ni ná, yɔɔ a rei nāhạ ha ta kigii kéee ná-a atá ke deɓe kumbɔ̄lo ɓɔ wɔ?

35 Ti wɔ́ yɔ inji ngáya b kúu ngi kutu gidijó ná-ā b tɔ̄r ni na: Wɔ́b deɓe nge ndeg ta ke nge kéte nɔ sé wɔ́, asa kam ta yɔ ke 'j kā gō-ó m mada nyaa ɓa dér, tíkɔ ɓeɽh kulɔ m madā nyaa ɓa dér.

36 Yɔ unu mōnokáa udu n dana hɔtɔ ni. Yɔ unu ukɔ n

taá nguɗu nya. **37** Yɔ tɔ̄r ni na: Deɓe nge kukɔ nge ɗíya 'j dana m mōnokáa nɛɛ t rɔ nya wɔ́, ye ma ɓa ukɔ ma wɔ̄ ná. Deɓe nge kukɔ má t rɔ nya ná wɔ́, ukɔ ma ngē b ukɔ nge kɔ́ kulɔ má ná.

Deɓe nge b yegē ji ngē wɔ́, ye deɓe ji

Luku 9:49-50

38 Jạ tɔ̄r n na: Ngekɔjɔnáa, dee d'ɔ deɓe nóho a tɔ̄ɓɔ njili kash t rii n, b dee d'ɔgɔ n, haɗi wɔ́ yɔ unu gō dé ngē.

39 Jeju téle tɔ̄r n na: Ɛ́ najhii kɔgɔ nya, haɗi wɔ́ deɓe nge nāhạ náa nge yáā t ri má'n asa ta kúu ri má kash ɓa lám ngē. **40** Deɓe nge kúu ri sé kash ngē wɔ́, yɔ ye yi sé. **41** B deɓe nge kadā sé manh keme kála manh ɗíya t ri má n, ha see ke yi m Kris wɔ́, m'tɔ̄r se ha nge kamhkamh, taɽa kubɔ̄ nya atá ndi ményɛ ngē ɓa nɔɗí.

Mbēnj ha kɔjɔ jɔ m deɓe nge nāhạ kɔ́ mōnoɗ nāhạ kash

42 B deɓe nóho nge nāhạ kɔ́ mōnokáa nge ɗíya nge taā keme ha má'n dəba kuso 'j dana madaa wɔ́, nɔ ta kujɔ̄ ni kōo kusu náa mindi nya, b kəla nya tií kam manh baāɓɔ kataá. **43** Wɔ́b jīi nge ɗíya nehẹ̱i kɔ́ dəba kuso wɔ́, gānga əla n ngelh. Ye sóo 't ta kembei kaɗya t jīi nge ɗíya'n, umbɔ ta kaɓhii kam har jɔ bū lo nge ka koyo ngē nɔɗí t jiyee ɓa dér jó n. Kam har ngē katá koyo ndi ɗíya nge nɔɗí.

44 Ye lo nge kɔ́ kụjo katá koyo ngē,
tíkɔ har katá koyo ndi ɗíya ngē nɔɗí. *(Ejai 66:24)*

45 Wɔ́b njoi nge ɗíya nehẹ̱i kɔ́ ɔ́ dəba kuso wɔ́, gānga əla n ngelh. Ye sóo t ta kembei kaɗya t njoi nge ɗíya'n, umbɔ̄ ta kaɓhii kam har jɔ bū lo nge ka koyo ngē nɔɗí t njɔyee ɓa dér jó n. Kam har nge katá koyo ngē nɔɗí.

46 Ye lo nge kɔ́ kụjo katá koyo ngē,

tíkɔ har katá koyo ndi ɗíya ngē nɔɗí. *(Ejai 66:24)*
47 Wɔ́b kamii nge ɗíya nehɛ̰i kɔ́ ɔ́ dɔ́ba kuso wɔɔ́, ɔrh ɔla n ngelh, ye sóo 't ta kembei kaɗya t kami nge ɗíya'n, umbɔ̄ ta kaɓhii kam har t kamiyee ɓa dér jó n. Kam har nge katá koyo ndi ɗíya ngē nɔɗí.

48 Ye lo nge kujo katá koyo ngē,

tíkɔ har katá koyo ndi ɗíya ngē nɔɗí. *(Ejai 66:24)*
49 Nuɓɔ atá sɔka har jɔ m deɓee ɗíyaɗíya njɔ ka sɔka ni katā jɔ m sádaga ɗíyaɗíya ná.

50 Katā ye náā nɔ. B lo kono mɔ́na nya tei tí ná wɔɔ́, etei ta nāhą̄ n ɗi ɗyatɔ wɔ? Asa kam ta see kaɓh t katā'n keme sé see ɓa t jɔ sé'n, tíkɔ injii'n t wuɾunyóo n dana hɔtɔ nahą́.

Ha tɔ̄ɓɔ mandaá

Mt. 5:31-32, 19:3-10

10 Jeju iɓ 'j lo ná ká gānga baāɓɔ Jurdɛ̰, nj'aɓh jɔngáya Jude. Kóso deɓee téle aɓhii ká kámii nāhą̄ ɗyatɔ rɔ nya. T gō ka nāhą̄ nya n konō ná wɔɔ́, yɔ téle nj'undɔ̄ mɔtɔ kɔjɔ ni náa ɗyatɔ.

2 Parijee* yei rɔ nya, b ta kukɔ nya n t ha n wɔɔ́, yɔɔ terhii n na: Njiha adā taɾa ɗóbo bé na deɓee t tɔ̄ɓɔ nyɛ́ nya wɔ?

3 Jeju téle tɔ̄r ni na: Moij njánga njiha na ɗi ɓa, adā se wɔ?

4 Yɔɔ tɔ̄rii na: Moij adā t deéngaɓa na t njángā mangɔtūbu tɔɓɔ nāhą̄, tíkɔ t'ege n nyɛ nya.

5 Jeju tɔ̄r ni na: Moij njánga gōmindi ná ada se sɔɓɔ njɔ ha keme ngér sé. **6** B 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ hēl náa ɓa dér ná wɔɔ́,

Nuɓɔ tɔ́mɔ deéngaɓaa t mandaá n. *(Kundɔ̄. 1:27)*

7 Ha ná-a deéngaɓa nj'atá kinya n biya nyaa t kɔ́ nya n b ta ká tinya n rɔ nya rɔ m nyɛ́ nya wɔ̄ ná.

8 Ada kam ni yɔɔ ɓa jó náa nj'etei ke rɔ deɓe ɗíya

báa. *(Kundɔ̄. 2:24)*
Tí wɔ́, yɔɔ yei jó ngē, b yei rɔ deɓe ɗíya bá. **9** Ada deɓe najh gānga náa nge kɔ́ Nuɓɔ kukɔ kụjɔ̄ nahą́ ná ngē.

10 Lo kono yɔɔ kinji kúju ná wɔ́, ngindájnáa nyaa téle nj terhii n mɔtɔ ha ná ɗyatɔ. **11** Yɔ tɔ̄r ni na: Deɓe nge b yegē nyé nya, b taā mandaá nge káɗya wɔ́, yɔɔ yei ngi kanjā nahą̱a. **12** Mandaá nge b yegē ngaɓa nya b taā ngaɓa nge káɗya wɔ́, yɔ ye nge kanjā nahą̄.

Jejuee t mōnoɗee

Mt. 19:13-15 Luku 18:15-17

13 Deɓee yei n mōnoɗee ta ke kɔdɔ nya rɔ ni. B ngindájnáa kɔ̄lii jɔ m deɓee ngi ke t mōno ná-a. **14** Lo kono Jeju kɔ náa kɔ́ k nāhą̱ ni ná wɔ́, wōngo nāhą̱ n b tɔ̄r ni na: Inyei mōno náa ada yei taā rɔ má, ɔ́ najhii kɔgɔ ni, haɗi wɔ́ kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ye ha m deɓee ngi kono titi mōnokáa nɛɛ. **15** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh, wɔ́b deɓe nge b taā kɔɽɔɓē m Nuɓɔ'n titi ye njɔ na mōno n ngē wɔ́ yɔ nj'atá kudu keme ngē. **16** B yɔ ɔi ni taā nguɗu nya, b tɔrtaɽa nya jɔ ni, tíkɔ nd'undɔ̄'n jī nya jɔ ni ɗyatɔ.

Balsáa nge ndáa náa

Mt. 19:16-30 Luku 18:18-30

17 Lo kono Jeju k gānga kam ɗóbo ná wɔ́, deɓe nóho anyā ká ugɔ njɔ nya ngáya nɔ nya, b terh n na: Ngekɔjɔnáa nge nɔ, náa ɗi ɓa m'áta nāhą̱ kɔ́ ta kembe'n kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ wɔ?

18 Jeju tɔ̄r n na: Haɗi kɔ́ ɔ́ kúu ma deɓe nge nɔ wɔ? Deɓe nge nɔ ɗíya ndetē. Nuɓɔ ɓa ɗíya ye'n nge nɔ. **19** Igii gōmindēe wɔ?

'T najh kanjā nāhą̱, ngē ɓa nɔɗí.
'T najh tɔ̄l deɓe, ngē ɓa nɔɗí.
'T najh ɓogo, ngē ɓa nɔɗí.

'T najh kujɔ̄ ha jɔ deɓe ngē ɓa nɔɗí.
'T najh ram deɓe nóho ngē ɓa nɔɗí.
Ɔsɔ gɔnɔ m biyeiyee t kúi'n.
(Tei. 20:12-16 Téle 5:16-20)

20 Deéngaɓa ná tɔ̄r Jeju na: Ngekɔjɔnáa, m'undɔ̄ kam má gō náa ná-a ɓa dér t balsáa má'n tátatá taá kajanh.

21 Jeju ɔ n, táɻa n, b tɔ̄r n na: Ni yi náa ɗíya tɔ. Aɓh ká ɗáb náa ɓa dér kɔ́ yi ndáa ná, āda gúrusu nya t ngindoo, na áta ká kembe náandáa tií 'j taɻh nɔbé. B aɓh ká unu kāgadési ɓa tíkɔ ye unu gō má.

22 Lo kɔ́ deéngaɓa ná koō ha ná wɔɔ́, jɔ kam nya ɔi kiji. Ada yɔ ɔrh taɻh t wōngo'n, haɗi wɔɔ́ náandáa nya alngandh.

23 Jeju téle rɔ nya ɔ lo gidi nya, b tɔ̄r ngindájnáa nyaa na: Ata ke náa nge ngér ɓɔ tií rɔ m ngindáanáa ta kudu keme kɔɻɔɓē m Nuɓɔ.

24 Ha kɔ́ koɗyo m Jeju ná ɔɻɔ kam m ngindájnáa nyaa ɓɔ. B yɔ téle unu ha tɔ̄r ni na: Mōno maa, ye náa nge ngér ɓɔ tií rɔ m deɓee ngi kundɔ̄ keme ni jɔ náandáa ta kudu keme kɔɻɔɓē m Nuɓɔ. **25** Kudu keme kɔɻɔɓē m Nuɓɔ m nge ndáanáa onyo umbɔ̄ kudu m jámal kam kɔ́ libiri.

26 Ha ná téle ɔɻɔ kam ngindájnáa nge kumbɔ̄ jɔ ɓa ɗyatɔ. B yɔɔ téle nj terhii nahą̄ dana hɔtɔ ni na: Nge n ɓa náa nj'atá kembe kaɗya 'j rɔ m Nuɓɔ ɗyatɔ wɔ?

27 Jeju undɔ kam nya jɔ ni nj nduɻu ni n, b tɔ̄r na: 'J kā rɔ m deɓee wɔɔ́, deɓe asa ta nāhą náa ná ngē. B Nuɓɔ wɔɔ́, yɔ asa ta nāhą bé, haɗi wɔɔ́ Nuɓɔ asa ta nāhą náa ɓa dér.

28 Piyer undɔ̄ mɔtɔ tɔ̄r nya na: Yi ɔ, dee d'inya náa ɓa dér b d'unu goi.

29 Jeju téle tɔ̄r ni na: M'tɔr se ha nge kamhkamh. Deɓe nge kinya kúju nya, tíkɔ nónjo nya ngi ngaɓaā, t ngi mandaá, kɔ́ nyaa t biya nya n, nyɛ́ nyaa n mōno nyáa t jɔngáya nyaa ha má tíkɔ ha m Ha Nge Nɔ n wɔɔ́. **30** Nj'atá

kembe taá t yɔtɔnh jɔkāgalo nɛ ɓa kúju nyaa, nónjo nya ngi ngaɓaa t ngi mandaáa, kɔ́ nyaa, mōno nyaa, jɔngáya nyaa, njɔ lodeɓé taá dana wuɻukɔl nɛɛ. Tíkɔ nj'embe'n kaɗya t jɔ ndiyee sóɻ tií jɔkāgalo nge katá ke 'j kā gō-ó ná. **31** Deɓee baa ngi taɻa kata ná-ā etei ke ngi téle kā gō-ó, b ngi j kā gō-ó ná-a etei ke ngi taɻa kataa.

Jeju téle tɔ̄r ha katá koyo nya ɗyatɔ

Mt. 20:17-19 Luku 18:31-34

32 Yɔɔ yei jɔ ɗóbo ta k kaɓh tíi Juɗujalem. Jeju usō ni kéte. Ha ná ɔɻɔ kam m ngindájnáa ɓɔ, b yɔɔ unui gō nya t ɓēle n. B Jeju ɔi ngi kutu gidi jó ná-ā ɗyatɔ taá rɔ nya, b undɔ mɔtɔ tɔ̄r ni mɔtɔ ha náa nge katá ke taá jɔ nya. **33** Yɔ tɔ̄r ni na: Ɔi jiyee 'j j'iɓii tií Juɗujalem ta ká kulɔ ni Mono m deɓe jī m ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t nginjángā mangɔtuɓuee.* Ta ká gānga ni seré koyo jɔ nya. B ta kulɔ nya jī m mɔtɔkaa m ngi ke Jupee ngē ná. **34** Yɔɔ etei ká sóo nya. Yɔɔ etei ká túbu hōɻo kam nya. Yɔɔ etei ká t'undɔ̄ nya t ɓɔɻɔɓɔndɔ n, b ta tɔ̄l nya. Ndi mutó 'j gō-ó wɔɔ́, yɔ áta tei 'j dana m ngi koyoo.

Ha terh m Jakee t Jạ'n

Mt. 20:20-28

35 Mōno m Jebedee, jó, Jakee t Jạ n, yɔɔ yei rɔ m Jeju b tɔ̄rii n na: Ngekɔjɔnáa, dee d' ndeg ta terhii ha nóho ta yi nāhạ ha dé.

36 Yɔ tɔ̄r ni na: Náa ɗi ɓa see ndégii ta ma nāhạ ha sé wɔ?

37 Yɔɔ tɔ̄rii n na: Ada de lo nge kinji, ta deɓe nge nóho ɗíya kinji jɔ jī konyoi, b nge madā kinji jɔ ji gelii, ndi nge ta yi katá kinji'n dana kɔrteɻei.

38 Jeju téle tɔ̄r ni na: See igii mɔtɔ náa kɔ́ k terh sé ma'n ngē. See esei kam kai kop kɔ́ ma katá kai n wɔ? See esei

kam ta ɗenh ni se manh n njɔ katá ɗenh ni ma manh ná wɔ.

39 Yɔɔ tɔ̄rii na: Dee d'ásа bé.

Jeju téle tɔ̄r ni na: Haykamh ɓa, kop kɔ́ ma katá kai ná, etei kai bé. Tíkɔ ɗenh katá ɗenh ni ma manh ná, etei ɗenh sé bé. **40** B ha m kinji jɔ jī má ka konyo ɓó ka gelii wɔ̄ ná, ye ha ta ma kɔ́ kundɔ̄ jɔ ngē. B etei kadā t ngi konō tɔ́mɔ ni ha ni ta yɔɔ kɔ́ kinji 't ná.

41 Lo kono ngi kutu ná-ā koō ha ná wɔɔ́. Yɔɔ undɔ̄i mɔtɔ ta k nāhą̱ wōngo rɔ m Jakee t Ją̱'n. **42** Jeju kúu ni taá rɔ nya b tɔ̄r ni na: See igii ha deɓee ngi konō deɓee kɔ ni njɔ kóngaɽ m mɔtɔ deɓee ná, nj nehɛ̨i kóngaɽ jɔ ni. Ada Ngol jɔ niyee téle onyoi ɓē jɔ ni. **43** Yi nge bá n ndetē taá dana sé. B deɓe nge kɔ́ ndeg ta ke nge kumbɔ̄lo dana sé wɔɔ́, atá ke ɓeɽh kulɔ sé. **44** Ná-a b ndeg ta ke nge taɽa kéte dana sé wɔɔ́, atá ke ɓeɽh sé ɓa dér. **45** Ye bɔ́ya, haɗi wɔɔ́ Mono m deɓe ye ha ta deɓee nāhą̱ ɓeɽh nya ngē. B ye ha ta yɔ nāhą̱ ɓeɽh kadā deɓee, tíkɔ kadā rɔ nya njɔ náa kubɔ̄ jɔ ha m deɓee baa.

Bartime, nge kam ndɔ̄ɔ téle ɔ lo

46 Yɔɔ otoi tií Jeriko. B lo kono Jejuee t ngindájnáa nyaa tíkɔ kóso deɓee k tei 'j Jeriko ná wɔɔ́, Bartime nge kam ndɔ̄ɔ mōno m Time inji bag ɗóbo nj ɗáb náa. **47** Lo kono Bartime koō ha ke nya Jeju 'j Najaret ná wɔɔ́, yɔ ugɔ kɔɔ́ɗɔ tɔ̄r na: Jeju mōno m Dabid, kamii ala ma 't.

48 Deɓee baa ná-a ndángii n na t nengh. B yɔ téle nj'ugɔ kɔɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n ɗyatɔ na: Mōno m Dabid kamii ala ma 't.

49 Jeju téle dəba ɗa ngá b tɔ̄r na: Ǝ́ kúui n taá. Yɔɔ kúui nge kam ndɔ ná b tɔ̄rii n na: Ukɔ roi tɔgɔ b iɓ taɽh na nj kúui. **50** Yɔ əla ramá nya ngelh, b iɓ aɓh n tií rɔ m Jeju.

51 Jeju téle unu ha terh n na: Náa ɗi ɓa ɔ́ ndég ta ma

nāhạ hei wɔ?

Nge kam ndɔ̄ ná tɔ̄r n na: Rabuni* m'ndég ta kɔ lo.

52 Jeju tɔ̄r n na: Aɓh-á, na kundɔ̄kemejɔtaākemei eɗyei wɔɔ́. T taɾa jī ɓa yɔ téle ɔ n lo. B unu'n gō m Jeju tií kam ɗóbo.

Jeju udu Juɗujalem t kɔrhtaɾa'n

Mt. 21:1-11 Luku 19:28-40 Jạ 12:12-19

11 Lo konō yɔɔ kɔtɔ̄ táha Juɗujalem, Betpaje tíkɔ Betani t ká jɔ kōo Olibiyee ná wɔɔ́, Jeju ulɔ ngindájnáa nyaa jó. **2** Yɔ tɔ̄r ni na: Aɓhii tií ɓē konō kəɗa nɔ sé ná. Lo kɔ́ kudu sé keme ɓē ná wɔɔ́, etei kɔ mōno korō nge kụjɔ̄ ni n. Mōno korō nge deɓe kal jɔ-ɔ́ ngē tɔ. Ɨ́ tótii n yei n taá. **3** Wɔ́b deɓe nóho b terh se na: Nge n ɓa a nehẹi yi ɗi ɓa'n wɔ wɔɔ́, ɔ́ tɔ̄rii n jɔ na: Ye Kəɓaɓe-á ndeg. B atá kinya nya ta téle ke taá t yɔtɔnh.

4 Ngindájnáa aɓhii ká embei mōno korō nge kụjɔ̄ ni n hālá, taɾa ɗogo t kaj ɗóbo, bong mɔtɔ gaja ná wɔɔ́, yɔɔ tótii n. **5** Deɓee ngi kā nóhoō 'j dana m ngi kəɗa ná-ā terhii ni na: Nj nehẹi ɗi ɓa bá n wɔ? Haɗi ɓa kɔ́ nj tótii mōno korō n wɔ? **6** Yɔɔ téle tɔ̄rii titi ye njɔ na Jeju tɔ̄r ni n ná. B āda deɓee ná-ā inyei ni āda aɓhii. **7** Yɔɔ aɓhii n mōno korō ná ká edei Jeju. Yɔɔ tɔ́lei ramá niyee gidi mōno korō ná tíkɔ Jeju alh inji n jɔ-ɔ́. **8** Deɓee baa téɗei ramá niyee kam ɗóbo, b ngi kā nóhoo tétei gam ji kámbaa 'j keme mege-é nyeɗyei kam ɗóbo. **9** Ngi kusō keté t ngi kusō 'j kagōo ugoi kɔɔ́ɗɔ tɔ̄rii na:

Hojana!*
Tɔrtaɾa ye jɔ m nge kɔ́ ke t ri m Kəɓaɓe n ná.
(Hā 118:26)

10 Tɔrtaɾa ye t konyoɓē nge ka ke nɛɛ,
konyoɓē m biya ji Dabid, nge ke t ri m Kəɓaɓe'n ná.
Hojana, tií keme lo nge tií taɾh kumbɔ̄ ɓa dér.

11 Jeju aɓh keme ɓē Juɗujalem. Yɔ ká udu keme kúju

nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Lo kono yɔɔ kɔ gō náa ɓa dér ná wɔɔ́, kaja udu wɔ̄. Yɔ tei aɓh t ngindájnáa ngi kutu gidi jó ná-ā Betani.

12 J gō-ó ndi nóho lo kono yɔɔ tei 'j Betani ná wɔɔ́, ɓo onyo Jeju. **13** Yɔ ɔ kótmbáya ná 'j kuɗɔ-ɔ́ t mbi nyaa ulū ɓa rii. Yɔ aɓh ná ká t nɔ'n kéee n'atá kembe kanā nya 't jɔ-ɔ́ wɔ. Lo kono yɔ kɔtɔ̄ tií rɔ ná wɔɔ́, yɔ embe mbi nya ɓa nɔɗí kam káɗya, haɗi wɔɔ́ ye nɔ̄hu kanā m kótmbáya ngē tɔ. **14** Yɔ unu ha tɔ̄r kótmbáya ná na: Deɓe nge ta kusɔ kenɛi ɗyatɔ ndetē ɓa nɔɗí. Ada ngindájnáa nyaa oōi ha tɔ̄r nya ná.

Jeju tɔɓɔ ngi ɗábnáa hālá 'j keme kúju m Nuɓɔ

Mt. 21:12-13 Luku 19:45-48

15 Yɔɔ otoi tií Juɗujalem wɔɔ́, Jeju udu mɔtɔ kúju nɔ m Nuɓɔɔ. Yɔ undɔ̄ mɔtɔ tɔ̄ɓɔ ngi ɗábɔnáa, t ngikugonáa 'j mɔtɔ kúju nɔ m Nuɓɔɔ. Yɔ mbɔ́ɽe táɓulu m ngi mbéle gúrusuee t náa kinji m ngiɗáɓ dɔ́ɽee gólɔ ngelh. **16** Yɔ āda njī nya t deɓe nóho kɔ́ ta kuto náa gānga n keme kúju nɔ m Nuɓɔ ngē. **17** Yɔ ɔjɔ náa b tɔ̄r na: Njéngei keme Mangɔtuɓu m Nuɓɔɔ ngē wɔ?

Etei kúu ri kúju má na,
kúju gór Nuɓɔ m mɔtɔ deɓee ɓa dér ngē wɔ?
(Ejai 56:7)

B see nj nehɽi n njɔ kúju toɗo m ngi ɓogoō.
(Jer. 7:11)

18 Lo kono ngikadāsádagaa ngi kumbōlo t nginjángā mangɔtuɓuee,* koō ha ná bɔyá ná wɔɔ́. Yɔɔ enjei taɽa ɗóbo ta tɔ̄l nya. B yɔɔ ɓelei, haɗi wɔɔ́ mɔtɔnáandáj nya ɔɽɔ kam m kóso deɓee ɓa dér.

19 Lo kɔ́ kaja k nyóo ná wɔɔ́, Jeju tei 'j keme ɓē ɓɔ ná.

Kótmbaya nge ndútu

Mt. 21:20-22

20 T kūlu'n lo kono yɔ k hón ni ná wɔ́, ngindájnáa oi kótmbáya ná ndútu 'j téle nya tátatá ugɔ n t kiɽi nya.
21 Keme m Piyer ugɔ jɔ ha nge kɔ́ hón tí ná, b tɔ̄r t Jeju ná: Rabi* ɔ kótmbáya nge kɔ́ tohoi n náa, ndútu ədʼa wɔ̄ n.

22 Jeju unu ha tɔ̄r ni na: Undɔ̄i kundɔ̄kemejɔtaākeme sé jɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **23** M'tɔr se ha nge kamhkamh, wɔ́b deɓe nóho tɔ̄r t kɔ̄o ná na: Ǝ́ ndɔ́t 'j lo ná, aɓh ká usɔ̄ tií kam manh baāɓɔ kata-á. B wɔ́b ngānga ményɛ tií ngaɽā keme nya ngē, b taā keme, jɔ ha kɔ tɔ̄r nya ná na atá ke bəyá wɔ́, etei nāhą náa ná ha nya. **24** Ye ha náa, m'tɔ̄r se'n jɔ́ na: Náa ɓa dér kɔ́ se k terh keme gór Nuɓɔ sé ná, ɔ́ tei keme jɔ-ɔ́ ha katá kembe wɔ́, atá ke ha sé. **25** Lo kono see kəʤa taɽh k gór Nuɓɔ, b ha nóho əʤa dana hɔtɔ sé, t deɓe nóho'n wɔ́, ɔ́ maii rɔ sé jɔ nya, kɔ́ āda Biya sé nge tií 'j taɽh nɔbé, mai nya rɔ nya jɔ nāhą̄kash sé. **26** B see b mai rɔ sé jɔ m deɓe ná ngē wɔ́, Biya sé nge 'j taɽh nɔbé nj mai nya rɔ nya jɔ nāhą̄kash sé ményɛ ngē ɓa nɔʤí.

Tɔ́gɔ konyoɓē m Jeju ɓa-á iɓ 'j kaʤá wɔɔ?

Mt. 21:23-27 Luku 20:1-8

27 Yɔɔ telei aɓhii tií Juʤujalem. Dana kɔ́ Jeju ka njiya mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ ná wɔ́, ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, nginjángā mangətuɓuee,* t deɓee kangaa yei rɔ nya. **28** Yɔɔ tɔ̄rii na: A nāhą náa nɛɛ t tɔ́gɔ m náā ɓa'n wɔ? B ná-a ɓa edei tɔ́gɔ kɔ́ a nāhą n náa nɛɛ wɔ?

29 Jeju téle tɔ̄r ni na: M'áta nya terh sé ha nóho. Wɔ́b see tɔ̄rii má wɔ́, m'áta nya kɔjɔ sé tɔ́gɔ kɔ́ ma ka nāhą'n náa ná-ā. **30** Ɗenh manh m Ją̄ iɓ 'j kā taɽh nɔbé yéee 'j ka rɔ m deɓee wɔ? Ǝ́ téle tɔ̄rii ma.

31 Yɔɔ nj terhii nahą̄ dana hɔtɔ ni na: Wɔ́b 'j tɔ̄rii jɔ́ na: Iɓ 'j kā taɽh nɔbé wɔ́, yɔ atá tɔ̄r na: Haʤi kɔ́ ɔ́ tei keme ha nya ngē wɔ? **32** Wɔ́b 'j tɔ̄rii jɔ́ na: Iɓ 'j ka rɔ m deɓee wɔ́,

atá ke náā nge ngér ɓɔ. Yɔɔ ɓelei nya deɓee baa, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓa dér igii ha Jạ ke ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ ɓa haykamh.

33 Bəya tí wɔ́, yɔɔ téle tɔ̄rii Jeju na: Dee d'igii ngē.

Jeju téle tɔ̄r nya ni na: Ma ɗá m'tɔ̄r nya se ha tógɔ kɔ́ ma ka nāhạ nya'n náa ná-ā ngē.

Giya ha m ngi ka nāhạ kulɔ keme mege nduú

Mt. 21:33-46 Luku 20:9-18

12 Jeju undɔ̄ mətɔ ta k tɔ́la ni giya ha ɗyatɔ. Deɓe nóho undɔ̄ nduú keme mege-é. Yɔ ɔr kəngá giɽi'n njɔ. Yɔ uɓɔ gáɽa giɽi'n gō kɔ́ ta tuɽu n manh nya, tíkɔ or'n yanga keme-é. Yɔ adā mege ná keme ji m ngi njaā nduúee lo kuɗɔ-ɔ́, b yɔ ɔr'n taɽh aɓh'n mbā tií jɔ ɓē nge káɗya.

2 Lo kono nɔ̄hu kuɗyɔ kanā nduú kasa ná wɔ́, yɔ ulɔ ɓeɽh nya nóho rɔ m ngi njaāa nduúee na ká t kaɽa kanā nduú nya 'j ji ni te'n. 3 Ngi njaā nduú náa ká ukoi ɓeɽh ná t'undɔ̄i n b téle toɓoi n jī nya ɓúlo. 4 Yɔ téle ulɔ ɓeɽh nge nóho rɔ ni ɗyatɔ. Ada lo kono yɔɔ ká koi kelē kōo jɔ nya k tuɗu nya'n ná wɔ́, yɔɔ uɗui jɔ nya edei n do tíkɔ, yɔɔ nyéɗyé n b tóɓoi'n. 5 Yɔ téle ulɔ ɓeɽh nge nóho ɗyatɔ wɔ́, ká tɔlii n. B 'j gō-ó wɔ́, yɔ téle ulɔ ngi káɗyaa baa ɗyatɔ. Yɔɔ ká t'undɔ̄i ngi ka nóhoō, b tɔ̄lii n ngi kā madaa.

6 Ada nge'n níi mōno nya nge kala ɗíya nge ngaɓa, nge ke mōno kótáɽa nya ná ɓa ɗíya. Yɔ ye nge kutu mér m deɓee kɔ́ kulɔ nya ni ná-ā. Yɔ tɔ̄r na: Etei ká ɓelē njili m mōno má'n.

7 B ngi njaā nduúee tɔ̄rii nahạ̄ dana hətɔ ni na: Yɔ á-a ye nge katá koi náa koɗh wɔ̄ ná. Yei 'j tɔ̄lii n b āda náakoɗh nya ná ye yi ji. 8 Ti wɔ́, yɔɔ ukɔ tɔ̄lii n b əlei n ngelh taɽa mege-é.

9 Wɔ́, kə́ɓa mege ná atá nāhạ n neré wɔ? Yɔ atá ke tɔ̄l ngi njaā nduú náa. B ta téle n mege kadā ngi káɗyaa.

10 See kɔ́ ɔ́ tojoi ha n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ ngē wɔ?

Kōo kɔ́ ngi nāhạ kújuee kegē nya ná-a,
téle ye ngol nge kinji kūmkutū kúju t jɔ nya n wɔ̄ ná.
11 Ye t gō keme ndeg m Kəɓaɓe'n á-a náa ná ye'n wɔ̄ ná.
Ada ye náa nge kadā rənyele taá taɽa kam ji.
(Hā 118:22-23)

12 Yɔɔ igii ha Jeju k təla giya ná taá rɔ ni ɓa, āda yɔɔ enjei ta kukɔ nya, b ɓelei kóso deɓee. Ada yɔɔ inyei n b aɓhii lo kaɓh ni.

Uboi lamboo t Ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo

Mt. 22:15-22 Luku 20:20-26

13 Yɔɔ uloi Parij* ka nóhoo, t deɓe m Herɔdee rɔ m Jeju ta ká kanjā taɽa ɗóbo ta kukɔ nya t ha n. **14** Yɔɔ otoi rɔ nya tɔ̄rii n na: Ngekɔjɔnáa, dee d'igii ha kei deɓe nge kamhkamh. Yi ɓelē kam m deɓe nóho ngē, haɗi wɔ́ yi a tɔi deɓe ha taɽa kam nya ngē. B yi a ɔjɔ deɓe ɗóbo ha m Nuɓɔ t gō ha ngi kamhkamhee. Njiha ada taɽa ɗóbo ha ta kubɔ̄ lamboo m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo,* yéee ada ngē wɔ? T d'ubɔ yéee t d'ubɔ ngē wɔ?

15 Jeju igii gólō kam deɓe ni ɓa dér, b téle tɔ̄r ni na: Haɗi ɓa kɔ́ nj'undɔ̄i mɛɛ má bá wɔ? Yei n gúrusu denie* ná taā ɗíya ada m'ɔ n. **16** Yɔɔ yei n edei n, b Jeju terh ni na: Jɔ deɓe tíkɔ náa kɔ́ njángā ni taá rɔ gúrusu'n ye kam taɽa m ná-a wɔ?

Yɔɔ telei tɔ̄rii n na: Ye yi m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo.

17 Tí wɔ́ Jeju tɔ̄r ni na: Ə́ télei n náa nge ke yi m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo edei ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo. B náa nge ke yi m Nuɓɔ ná wɔ́, edei nya t Nuɓɔ. Ada ha ná ɔɽɔ kam ni ɓɔ.

Taā nahạ̄ nj ndetē tií ndi tei m ngi koyoo 'j ɓáda

Mt. 22:23-33 Luku 20:27-39

18 Sadusee* ngi konō tɔ̄r na tei 'j dana m ngi koyoo na ndetē ná, yei rɔ m Jeju nj terhii na: **19** Ngekɔjɔnáa, Moij njángā ha n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ ha dé tɔ̄r na: Wɔ́b nónjo m deɓe nóho oyo, b inya nyɛ nya goto nya, b mōno ndetē wɔɔ́, ada nónjo nya ná t taā mandaá goto koyo nya, t'oɗyoi n mōno kam goto nya. **20** Ada kono ná nónjo nahaa miíjɔjó injii 't. Nge taɻa kata taā mandaá 'j ta koɗyo ni mōno sənyan. **21** Nge kunu gō nya taā mandamogo ná. B oyo 'j jɔ-ɔ́ 'j ta koɗyo ni mōno. Ye bəyá ɗyatɔ t nge mutɔ nin. **22** Ada kam ni miíjɔjó ná-ā, oyoi ɓa dér 'j ta koɗyo mōno t mandaá ná n. B 'j gō-ó wɔɔ́, mandaá ná oyo nya'n. **23** Tií ndi nge Nuɓɔ katá tei t ngi koyoo 'j ɓáda ná wɔɔ́ dana hɔtɔ ni ná, mandaá atá ke yi m ná wɔ? Haɗi wɔɔ́, yɔɔ ɓa dér miíjɔjó ná tei n t mandaá'n.

24 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ye ha ná ngee ɗá ndomii n náa? Haɗi wɔɔ́, igii Mangətuɓu m Nuɓɔ ngē, tíkɔ igii n tɔ́gɔ nya ngē ɗyatɔ. **25** Lo kono Nuɓɔ katá tei t ngi koyoo 'j ɓáda ná wɔɔ́, deéngaɓaa nj'etei taā mandaá ngē. Kɔ́ kə́ɓa mandaá etei nya kinya mōno niyee ta taā ngaɓa ngē. B etei ke njɔ m mōnokulɔɔ m Nuɓɔ ngi kinji tii taɻh nɔbé.

26 B ha tei 'j dana m ngi koyoo ná, see ɔ́ tojoi keme mangətuɓu m Moij ngē wɔ? Ha kɔ́ Nuɓɔ tɔ̄r nya tií 'j dana bútū kámba na:

> Ma m'e Nuɓɔ m Abraham, Nuɓɔ m Ijak, tíkɔ Nuɓɔ m Jakob. *(Tei. 3:6)*

27 Yɔ ye Nuɓɔ m ngi koyoo ngē. B ye Nuɓɔ m ngi kinji t kam niyee. See ndómii ɓɔ.

Gōmindi nge kumbɔ̄lo ɓɔ

Mt. 22:34-40 Luku 10:25-28

28 Ngenjángā mangətuɓu* nóho ɗíya, oō jɔ ha k ngānga ni nahą́ ná wɔɔ́, yɔ igii ha Jeju téle k tɔ̄r Ha Nge Nɔ t Sadusee.* Yɔ ye táha rɔ m Jeju b terh n na:

Gōmindi nge taɣa kata nge kumbɔ̄ njihaa ɓa dér ɓaa ye nge ɗá wɔ?

29 Jeju téle tɔ̄r n na: Gōmondi nge taɣa kata nge kumbɔ̄ gōmindi-a wɔ̄'n:

> See Ijrayelee, oōi Kəɓaɓe Nuɓɔ ji ye ɗíya bá.
> **30** B ye ha sé ta táɣa Kəɓaɓe Nuɓɔ sé t ngaɣā keme sé'n ɓa dér, t kaɗya rɔ sé'n ɓa dér, t njól ha sé'n ɓa dér, tíkɔ t tógɔ sé'n ɓa dér. *(Téle 6:4-5)*

Gōmindi nge taɣa kata-á wɔ̄'n. **31** Jó m gōmindee ɗyatɔ ɗá wɔ̄ n:

> Ata táɣa madāɓei njɔ roi yi ɓa. *(Leb. 19:18)*

Gōmindi nge ta kumbɔ̄ ngi ná-ā ndetē.

32 Ngenjángā mangətuɓu* ná tɔ̄r n na: Nɔ, ngekɔjɔnáa. Ha nge kamhkamh ɓa-á yi tɔ̄r jɔ́ na: Nuɓɔ na ye ɗíya bá b nge káɗya na ndetē wɔ̄ ná. **33** B ye ha ta táɣa nya t ngaɣā keme'n ɓa dér, t njɔl heiyee ɓa dér, t rɔyee ɓa dér, tíkɔ t tógɔ yee ɓa dér. B t táɣa n madāɓei njɔ roi yi ɓa ɗyatɔ. Yi nge ná ye sóo umbɔ̄ sádaga ngi nyúmɔɔ ɓa dér t sádaga-á.

34 Jeju ɔ deɓe ná k téle k tɔ̄r nya ha t kam kaɗya n ná wɔɔ́, yɔ tɔ̄r na: Yi ye kuɗɔɔ́ 'j rɔ kɔɣɔbē m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. J gō ha ná wɔɔ́ deɓe ta terh nya ha ɗyatɔ ndetē.

Mesi ɓa-á ye mōno m ná-a wɔ?

Mt. 22:41-46 Luku 20:41-44

35 Lo konō Jeju k kɔjɔ ni náa ɓa t kétekéte mətɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ ná wɔɔ́, tɔ̄r na: Haɗi ɓa kɔ́ nginjángā mangətuɓuee tɔ̄rii na: Mesi* na ye mōno m Dabid wɔ?

36 Dabid ɓa t jɔ nya n, t kūlu m Njili Nge Nɔ'n, tɔ̄r na:

> Kəɓaɓe tɔ̄r Kəɓaɓe má na:
> Inji taá jɔ ji konyo má,
> mbóng āda m'nāhą kɔ́ madābeyee téle yei kōngorō kundɔ̄ njoi. *(Hā 110:1)*

37 Dabid ɓa t jɔ nya'n nj kúu n Kəɓaɓe. B ye neré kɔ́ yɔ

atá ke mōno nya ɗyatɔ wɔ?

Ada kóso deɓee ná-ā oōi ha m Jeju ná t rɔnyele n. **38** Yɔ tɔ̄r ni keme kɔjɔ náa nya na: Ɛ́ ngɔmii rɔ sé ha m nginjángā mangɔtuɓuee ngi ka táɽa njiya t ramá ngalā'n, tíkɔ ka táɽa ta deɓee ka nabh ni kam hāla ɓɔ-ɔ́. **39** Yɔɔ enjei ta ka kinji kéte jɔ kēmbelee keme kúju kámnahą̄ m Jupee, tíkɔ lo ngi kétee lo náa tōgo-ó. **40** Yɔɔ yei ngi kigi náa 'j keme kúju m mandamogoo. Yɔɔ yei ngi ka gór Nuɓɔ gō ka ngāla ɓɔ, kɔ́ ta deɓe b kɔ ni wɔɔ́, tɔ̄r na, yɔɔ na nj'oɗyoi ha t Nuɓɔ'n. Etei ká gānga seré nge kumbɔ̄lo jɔ m deɓee ná-ā.

Kadāɓulo m mandamogo

Luku 21:1-4

41 Jeju inji undɔ̄ kam nya sɔɓɔ n lo kinji m kóɓ, kɔ́ ta kɔ'n lo kumbɔ̄ gúrusu m kóso deɓee keme kóɓ. Ngi ndáanáa ɓɔ bé umbɔ̄i gúrusu ɓɔ keme kóɓ. **42** Mandamogo nge ndoō nóho ye n sisi jó kam silé ɗíya ye umbɔ̄ nya keme kóɓ.

43 Tí wɔɔ́ Jeju kúu ngindájnáa nyaa taá rɔ nya, b tɔ̄r ni na: M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Náa kumbɔ m mandamogo nge ndoō keme kóɓ ná umbɔ̄ yi ni ná ɓa dér kɔ́ kumbɔ̄ ni na. **44** Haɗi wɔɔ́, yɔɔ ɓa dér ná-a ɔii 'j dana náandáa niyee, yɔ-á ye umboi n wɔ ná. B mandamogo ná umbɔ náandáa nyaa ɓa dér, t ndé yi nge ta kusɔ nya n náa ɓa dér keme kóɓ.

Náa kɔjɔ nge kɔjɔ jɔ jɔkāgalo tií tɔ̄l taɽa m ndiyee

Mt. 24:1-35 Luku 21:5-38

13 Lo konō Jeju tei 'j keme kúju m Nuɓɔ ná wɔɔ́, nge nóho ɗíya 'j dana m ngindájnáa nyaa tɔ̄r na: Ngekɔjɔnáa, ɔ kelē kōo ngi ɓɔ nɔnɔ nɛɛ, t kúju ngi kumbɔ̄lo tɔ́mɔ ni ngāla t taɽh ná-ā wɔ̄?

2 Jeju téle tɔ̄r na: Ɔ kúju ngi kumbɔ̄lo tɔ́mɔ ni kəɗa

ná-ā. Keme ndi ná-a wɔ́, kelē kōo nóho ɗíya ta kinji jɔ madā 'j ta mbəɽē tóla ni n ngē nj'atá ndetē.

3 Yɔ inji tií jɔ kōo Olibiyee, b téle kam nya undɔ̄ sɔbɔ̄ njɔ kúju m Nuɓɔ. B Piyeree t Jakee, Jạ t Andree n aɓhii rɔ nya ká ukoi n hālá, nj terhii n na: **4** Ɨ́ tɔ̄r de 't, ndi nge ɗá kɔ́ náa ná-a ɓa dér etei ta kɔtɔ̄ n wɔ? Náa kɔjɔ nge ɗá ɓa atá ke taɽa kata kɔ́ ta dee kigii n ha náa ná-ā katá kɔtɔ̄ n wɔ?

5 Jeju undɔ̄ mɔtɔ ta k tɔ̄r ni na: Ɨ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ, kɔ́ āda deɓe nóho najh gólō sé ngē. **6** Deɓee baa bé, etei ke t ri má n, ta ka tɔ̄r sé na: Ye ma, āda etei ta ka gólō deɓee baa bé. **7** Wɔ́b see oōi tendelém m ɗɔɔ̄, t kúu m ɗɔɔ̄ wɔ́, ɔ́ najhii ka mbéɽe hoho ngē. Haɗi wɔ́, asa kam ta náa náa kɔtɔ̄, b yɔ kɔ́ ye mɔtɔmér nya ngē tɔ. **8** Mɔtɔ deɓee kā nóhoo etei ta kegē mɔtɔ deɓee ka madaa, kɔɽɔbē kā nóhoo etei ta kegē kɔɽɔbē kā madaa. Jɔngáya atá ka yii t loo keɽēkeɽē. Ɓō nge kumbɔ̄lo atá kuso, tíkɔ náa ngi toɗo ɓelee. Náa ɓa dér ná ye kulɔ mɔtɔ m konyo m koɗyo mōno.

9 Ɨ́ ngɔmii rɔ sé see ɓa āda nɔ. Etei ka kaɓh sé'n rɔ m nginā haseree, tíkɔ etei kundɔ sé t njí'n mɔtɔ kúju kámnahą̄ m Jupee. Etei ta kaɓh sé'n nɔ m ngikonyoɓee t kóngaɽ ɓɔɔ ha ri má, kɔ́ ta ke ni náa kɔjɔ t hālá. **10** Asa kam ta kɔjɔ ni Ha Nge Nɔ n t mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná ɓa dér tíkɔ. **11** Lo konō k kaɓh ni se'n lo gānga seré ná wɔ́, ɔ́ najhii sōl kéte jɔ ha nge see káta ká tɔ̄r ná ngē, kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya njól náa ta koɗyo ngē. B see tɔ̄rii ha konō kadā ni sé t jɔkāgalo ná na ɓa. Ye see yɔɔ nj'etei koɗyo ha ná ngē, b ye Njili Nge Nɔ.

12 Nónjo nge ngaɓa atá kɔjɔ jɔ m nónjo nge ngaɓa ta tɔ̄l ni n. Biya mōno ɓa atá nya kɔjɔ jɔ m mōno nya. Mōnoo ɓa etei nya kiɓ t jɔ m kə́ɓa niyee ta ka tɔ̄l ni. **13** Deɓee ɓa dér etei ka sūɓɔ sé ha ri má. B deɓe nge kukɔ tɔgɔ mbóng

tɔltaɣa ná wɔ́, Nuɓɔ atá kaɗya nya.
14 Ha ná-a Daniyel ngekɔjɔnji m Nuɓɔ tɔ̄r ha
náa nge nɔ ngē nge kalhngandh,
(Dan. 9:27, 11:31, 12:11)
nge ka túju náa katá ke. Wɔ́b see oi náa ná b inji lo nge kaɣh wɔ́, āda nge katá tɔjɔ ha kəɗa'n wɔ́, t'igii kɔ́. Tí wɔ́, ngi kɔ́ kinji tií Judee ná-ā etei ta ka kanyā t mbā kōo. **15** Deɓe nge kinji jɔ kúju wɔ́, nj ɗes ta kunu náa nya nge nóho 'j keme kúju ngē. **16** Deɓe nge níi mege-é wɔ́, nj'atá téle ke ɓē ta kunu ramá nya ngē. **17** Rɔtondoō atá ke jɔ m mandaá ngi kam mōnoo t ngi kono mōno niyee ka kol mba keme ndi ná. **18** Nɔ ta see gór Nuɓɔ kɔ́ āda kanyā sé najh ke nɔ̄hu kūlu ngē. **19** Ndi ná-ā etei ke ndi wuɣukɔl, wuɣukɔl ná, nge ta titi nya ndetē kono 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ kɔ́ Nuɓɔ tɔ́mɔ'n jɔngáya tátatá kajan'n. 'J gō ndi ná wɔ́, náa madā nge káɗya nj ndetē ɓa nɔɗí. **20** B wɔ́b Kəɓaɓe gānga taɣa ndi ná ɗóbo ngē wɔ́, deɓe ɗíya ta kembe kaɗya nj ndetē. B ha m ngi kono kɔ́ Nuɓɔ ɓa héɣe ni ná-a, yɔ gānga n taɣa ndi ná ɗóbo wɔ̄ ná. **21** Wɔ́b deɓe nóho tɔ̄r se na: Ɔi Mesi* na ɗa taá lo n, ɓó na ɗa tií wɔ́, ɔ́ najhii taā keme ha nya ná ngē. **22** Ɛ́ najhii taā keme haɗí wɔ́, Mesi ngi kujɔ̄ haa, t ngikɔjɔnji m Nuɓɔ ngi kujɔ̄ haā etei kiɓ t yi ní n. Lo kono yɔɔ kasa ná wɔ́, etei ta ka nāhạ náa kɔjɔɔ t náa ngi kɔɣɔ kamee kɔ́ ta ka gólō'n ngi héɣee. **23** Ye bəya wɔ́, ɔ́ ngɔmii rɔ sé ada nɔ, na m'tɔ̄r se mɔtɔ náa ɓa dér kéte wɔ̄.
24 B keme ndi ná 'j gō wuɣukɔl ná wɔ́,
kaja atá kugɔ tili,
nɔ̄hu atá njáha ngē.
25 Telémiyee etei túso 'j taɣh nɔbé,
tikɔ́ tɔ́gɔɔ ngi 'j taɣh nɔbé etei ta yíi.
(Ejai 13:10)
26 Tí wɔ́, etei ta kɔ Mono m deɓe káta ke dana kulū

njii t tógɔ nge kumbɔ̄lo'n, tíkɔ t kɔrhtaɣa'n. **27** Tí wɔ́ yɔ atá kulɔ mōnokulɔ nyaa ngi 'j taɣh nɔbé ta ká kám deɓee ngi kɔ́ héɣe nya nii ná-ā, 'j kum kūtu jɔngáya sɔ́. Taā j mɔtɔmér ngáya tátatá mɔtɔmér nɔbé-é.

28 See ɓa ndájii náa jɔ giya ha m kótmbáya nɛɛ. Lo kono gam jī nya k tɔ́sɔ b mbi nyaa k húlu ná wɔ́. See igii ha ɓaɣa ka ke táha wɔ̄. **29** Ye bəyá t séee. Lo konō see kɔ náa ná-ā ka ke ná wɔ́, see igii nya'n ha Mono m deɓe ke táha taɣa ɗóbo wɔ̄. **30** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh, mōno ɗyaa ngi taā jɔkāgalo'n nɛɛ nj'etei hón ngē nɔɗí mbóng, tikɔ́ náa ɓa dér ná-ā katá kɔtɔ̄. **31** Nɔbé t ngáya n etei hón, b ha maa nɛɛ etei hón ngē ɓa nɔɗí.

Deɓe igii ndi nya ngē kɔ́-ɔ igii nya jɔkāgalo nya ngē

Mt. 24:36-44

32 B ha m ndi ná, tíkɔ jɔkāgalo ná deɓe ta kigii ndetē. Mōnokulɔ m Nuɓɔ 'j taɣh nɔbé ɓa ná igii nya ngē, kɔ́ Mono ɓa ná igii nya ngē. B Biya ɓa nɔɗí t káɗa nya'n igii n. **33** Ɨ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ. Injii jɔ deéngaɓaa sé, b górii Nuɓɔ, haɗi wɔ́ see igii ndi katá ke m jɔkagālo ná ngē.
34 Atá ke njɔ m deɓe nóho nge kinya taɣa kúju nya b k kaɓh mbā. Yɔ adā njī nya t ɓeɣh nyaa. Yɔ gángā ni kulɔ asa jɔ ni ɓa dér. Yɔ tɔ̄r nge ngɔm taɣa kúju na t'inji jɔ deéngaɓa nya.

35 Ye bəyá wɔ́, injii jɔ deéngaɓa sé, na see igii jɔkāgalo kɔ́ kɔ́ɓa kúju katá téle'n ná ngē. Yɔ nj'atá ke ɓó jɔ kaja njaha-á, ɓó dana lo-ó, ɓó kúnjɔ kundɔ̄ wuɣū, ɓó ɓodolo-ó wɔ wɔ́. **36** Inji jɔ deéngaɓa sé, na wɔ́b yɔ tei rúsu t rɔ sé wɔ́, atá kembe sé jɔ ɓī. **37** Náa kɔ́ ma tɔ̄r sé n, m'tɔ̄r t deɓee ɓa dér. Injii jɔ deéngaɓa sé.

Mandaá nóho uɗu kuɓū kat jɔ m Jeju tií Betani

Mt. 26:6-13 Ja 12:1-8

14 Ndi jó 'j gō-ó wɔ́, atá ke pet* Galjɔ tíkɔ pet Mapa nge j mɔtɔ kaā. Ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, t nginjángā mangɔtuɓuee* enjei taŋa ɗóbo t kam kaɗya ni n ha ta kukɔ Jeju, ta tɔ̄l nya. **2** B yɔɔ tɔ̄rii na: Ada najh ke ndi pet ngē na kɔ̄l iɓ dana hɔtɔ m deɓee.

3 Jeju inji Betani keme kúju m Simɔ nge bānjee. Lo kono yɔɔ kinji taŋa náakusɔ-ɔ́ ná wɔ́, mandaá nóho udu gō nya, t kōo njaha'n t kuɓū nge kat bi̱i kɔ́ gāta nya kalngandh ná t ɗosoo. Yɔ tɔɔ̄ kōo ná b nyēre kuɓū kat ná jɔ m Jeju.

4 Wōngo nāha̱ deɓee ngi ka nóhoo 'j dana m ngi kinji ná-ā, āda yɔɔ tɔ̄rii na: Kam kɔ́ túju nya kuɓū nge kat bi̱i n ɓa, ɗa káɗa wɔ? **5** Ye sóo t ta deɓee ɗáb kuɓū nge kat bi̱i n wɔ́ atá kembe náa ta hón gúrusu denie* lodeɓé mutɔ́ ta kadā ngindoo. Ada wōngō nāha̱ ni ɓɔ jɔ m mandaá ná.

6 B Jeju tɔ̄r ni na: Inyei n. Haɗi kɔ́ ɔ́ tɔ̄rii jɔ na kam nya na ndetē wɔ? Kulɔ nge nɔ ɓa yɔ nj nāha̱ ha má wɔ̄ ná. **7** Ye kulɔ nge nɔ, haɗi wɔ́ ngindoo étei kinji t see t jɔ ndiyee. See b ndegii wɔ́, etei ka nāha̱ sɔɗín t gō keme ndeg sé'n. B ma m'áta kinji t see t jɔ ndiyee ngē. **8** Yɔ nāha̱ náa nge yɔ kasa ta nāha̱. Yɔ ye nyēre kuɓū rɔ má kéte ha ta ke'n náa njúbu má. **9** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Loo ɓa dér kɔ́ katá ka kɔjɔ ni Ha Nge Nɔ'n, 't taá jɔngáya'n ɓa dér ná, nj'etei nya koɗyo ha náa nāha̱ m mandaá'n. Kɔ́ ta ka kugɔ ni'n keme ni jɔ nya.

10 Tí wɔ́, Judas Iskaŋiyot, nge nóho ɗíya 'j dana m ngi kutu gidi jóo, aɓh rɔ m ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo ta ká kulɔ Jeju ji ni. **11** Lo kono yɔɔ koō ha m Judas ná wɔ́, rɔnyelē asa ni nák. B yɔɔ ɔlei njī ni ta kadā nya gúrusu. Ti wɔ́, Judas anjā taŋa ɗóbo nge nɔ ta kulɔ Jeju ji ni.

Mér náakusɔ m Kɔɓaɓe

Mt. 26:17-30 Luku 22:7-23 Ja̱ 13:1-35

1 Korɔtee 11:23-25

12 Ndi taɾa kata m pet* Mapa ngi 'j mətɔkaā, āda ye ndi nge yɔɔ k tɔ̄l n batá ha m pet Galjɔ na. Ngindájnáa m Jejuee tɔ̄rii na: Lo nge ɗá ɓa yi ndeg ta jiyee kaɓh 't, ta ká tɔ́mɔ dé yi lo náa kusɔ ha m pet Galjɔ wɔ?
13 Yɔ ulɔ ngi joo 'j dana m ngindájnáa nya b tɔ̄r ni na: Aɓhii tií keme ɓē ɓɔ b ká ndei nahą̄ t deɓe nóho b utō manh t guɗoo wɔ́, unui gō nya. **14** Lo kɔ́ yɔ kudu 't ná, ɔ́ tɔ̄rii t kɔ́ɓa kúju na jɔ́ na: Ngekɔjɔnáa tɔ̄r na: Lo nge katá ma kusɔ náa pet* Galjɔ 't t ngindájnáa maa ye t ka ɗá wɔ? **15** Wɔ́, yɔ atá kɔjɔ sé kúju nge ɓɔ nge ngāla, lo ná-a see etei ká nāhą náakusɔ 't ha ji wɔ̄ ná.
16 Ngindájnáa aɓhii ɔtɔ̄i keme ɓē ɓɔ, ká embei náa dér, titi ye njɔ na Jeju tɔ̄r nya ni n ná. Ada yɔɔ nehɛi náa pet Galjɔ.
17 Kaja njaha-á wɔ́, Jeju ye udu t ngi kutu gidi jóo.
18 Lo kɔ́ yɔ kinji taɾa táɓulu k kusɔ náa na wɔ́, Jeju tɔ̄r na: M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Nge ɗíya 'j dana sé kɔ́ k kusɔ dé náa sənyan ná atá kulɔ má ji m deɓee.
19 Ada yɔɔ undɔ̄i mətɔ ta k nāhą wōngo. B nj terhii n kam ɗíyaɗíya na: Ye ma wɔ?
20 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Ye nge ɗíya 'j dana m ngi kutu gidi jóo kɔ́ kulɔ ji nya gō má keme kār-é ná. **21** Ayo, Mono m deɓe atá kaɓh titi ye njɔ kɔ́ njángā ni keme mangətuɓu kɔjɔ'n jɔ nya ná. B rətondoō ye t nge kɔ́ kulɔ Mono m deɓe jī m deɓee ná. Ye sóo 't ta koɗyo ni deɓe ná ngē.
22 Dana kɔ́ yɔ k kusɔ náa ná wɔ́, Jeju unu mapa. B lo konō yɔ tɔ́r taɾa nya jɔ-ɔ́ ti ná wɔ́, yɔ tete dana b adā ni. B yɔ tɔ̄r na: ɘ́ tei usoi, nge'n ye rɔ má.
23 Yɔ unu koɓ ɗyatɔ. B lo kono yɔ tɔ̄r taɾa nya ná wɔ́, yɔ āda ni, āda yɔɔ ɓa dér aii.
24 B yɔ tɔ̄r ni na: Nge n ye más má. Ada ye más kəlānjī nge ɗyā kɔ́ kanyā ngáya ha m deɓee baa. **25** M'tɔ̄r se ha

nge kamhkamh. M'áta kay manh nduú'n t see ɗyatɔ ngē, tátatá ndi nóho kɔ́ m'áta kai manh nge ɗyaā t see tii keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ-ɔ́.

26 J gō kɔ́ yɔɔ kəlā hā tɔy ná wɔɔ́, yɔɔ teii aɓhii tií jɔ kōo Olibiyee.

Jeju tɔ̄r kéte ha Piyer katá ngānga ha kigii nya

Mt. 26:31-35 Luku 22:31-34 Jạ 13:36-38

27 Jeju tɔ̄r ni na: See ɓa dér etei dɔ́ba kuso taá dana ndi'n ha má, haɗi wɔɔ́ njéngei keme Mangətūɓu tɔ̄rii na:

M'áta kundɔ nge kulū batá,
āda bataa etei sāngaɽa nahą̄. *(Jakaɽi 13:7)*

28 B 'j gō kɔ́ Nuɓɔ katá tei t má'n 'j dana m ngi koyoo ná wɔɔ́, m'áta kaɓh kéte nɔ sé tií Galile.

29 Tí wɔɔ́, Piyer tɔ̄r n na: Deɓee ɓa dér etei dɔ́ba kuso b yɔ kɔ́ ma m'áta dɔ́ba kuso ngē ɓa nɔɗí.

30 B Jeju tɔ̄r n na: M'tɔ̄rii ha nge kamhkamh, dana ndi taá t kajanh ɓa, kéte kɔ́ ta kúɽɔ kúnjɔ̄ kundɔ̄ jó m wuɽuee wɔɔ́, nj'áta ngānga jó na igiii ma ngē.

31 B Piyer téle tɔ̄r n t njī ngér n na: Wɔ́b ye nya ha koyo t yi n wɔɔ́, m'áta ngānga ha kigii ngē, ngē ɓa nɔɗí. Ada yɔɔ ɓa dér tɔ̄rii nya bəyá.

Tií Getjamane

Mt. 26:36-46 Luku 22:39-46

32 Yɔɔ otoi lo kɔ́ ka kúu ni na Getjamane ná. Ada Jeju tɔ̄r ngindájnáa nyaa na: Injii taá lo n dana kɔ́ ma katá kaɓh gór Nuɓɔ ná. **33** Yɔ ɔi Piyeree t Jak n b Jạ, aɓh səɗín. B yɔ ká undɔ̄ mɔtɔ ta k ɓelē, b nj sōl n ɗyatɔ. **34** Yɔ tɔ̄r ni na: Kaɗya rɔ má ye t wōngo'n, āda ni ményɛ bá ta koyo nya. Injii taá lo n jɔ deéngaɓa sé.

35 Yɔ aɓh tií kéte ményɛ wɔɔ́, usō toɗo ngá, b gór Nuɓɔ tɔ̄r na: Wɔ́b nɔ wɔɔ́, āda jɔkāgalo n hón kuɗɔ-ɔ́ tíi 'j

rɔ má. **36** Tí wɔ́, yɔ tɔ̄r na: Aba,[2] Biya má, yi asa nāhạ̄ náa ɓa dér. Ɔrh kóp ná tíi 'j rɔ má. B nāhạ̄ náa nge ma ɓa ndeg ná ngē. B nāhạ̄ yi nge yi ɓa ndeg ná kɔ́.

37 Yɔ téle ye rɔ m ngindájná wɔ́, ɔ ni nj toɗoi ɓi. Ada yɔ tɔ̄r Piyer na: Simɔ, 'nj tóɗo ɓi wɔ? Asa ta yi kinji jɔ déngeɓei jɔkāgalo ɗíya ngē wɔ? **38** Inji jɔ deéngaɓa sé b ɔ́ górii Nuɓɔ, na ya náa nóho ye ɗa gólo sé. Njili tɔmɔ rɔ nya táha ta nāhạ̄ náa, b jarɔ kɔ́ ngér ngē.

39 Yɔ téle aɓh ká gór Nuɓɔ ɗyatɔ, njɔ yi nge taɽa kata ná. **40** Lo kono yɔ ká kukɔ téle ke ná wɔ́, yɔ embe ni nj toɗoi ɓi ɗyatɔ. Kam ni ye ɓi ɓa hitiɽi, āda yɔɔ igii náa nge ta téle tɔ̄r nya ɗyatɔ ngē.

41 Lo kono yɔ ká kukɔ téle ke t mutɔ m njɔ nyaa ɗyatɔ náa wɔ́, yɔ tɔ̄r ni na: Ɛ́ tóɗoi ɓi b ɔrhii koō. Asa tɔ́kɔ. Na jɔkāgalo ɔtɔ̄ wɔ̄. Ɔi, uloi Mono m deɓe keme jī m ngi nāhạ̄kashee. **42** Iɓii taɽh āda j'iɓii. Ɔi nge kulɔ má jī m deɓee ɔtɔ wɔ̄.

Deɓee ukoi Jeju

Mt. 26:47-56 Luku 22:47-53 Jạ̄ 18:2-12

43 T taɽa jī ɓa-á dana kɔ́ Jeju k koɗyo ha tɔ ná wɔ́, Judas nge ɗíya 'j dana m ngi kutu gidi jóo aye. Kóso deɓee ngi kono ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, nginjángā mangɔtuɓuee,* t deɓee kangaa kulɔ ni ná ayei sɔnyan. Yɔ utōi kuyɔ̄ hɔ̄ɔ t ɗungoo t jī ni.

44 Tí wɔ́, Judas nge kulɔ nya jī m deɓee ná, āda náa kɔjɔ kóso ngi ngɔm loo. Yɔ tɔ̄r na: Deɓe nge ma katá njóɓ taɽa nya ná wɔ́, ye yɔ ɓa. Ukoi n, aɓhii sɔnyan. Ká ngɔmii n āda nɔ. **45** Lo konō Judas ke kɔtɔ̄ ná wɔ́ yɔ aɓh táha rɔ m Jeju, b tɔ̄r na: Rabi, Rabi.* B yɔ njób taɽa nya. **46** Ti wɔ́, deɓee ná-a ugoi jī ni rɔ m Jeju, ukoi n. **47** Nge

[2] **14:36** Aba Ye ri náa t Arameyɛ̱'n, āda kam nya na: Babaá. Ye ri nge kono mōno ka kúu'n biya nya t táɽa'n.

ɗíya 'j dana m ngi kɔ́ ha ná, ke t kam ni ná, ɔrh kuyɔ̄ kata 'j hɔ̄-ɔ́ túgɔ n ɓeŋh m ngol jɔ m ngikadāsádaga ná āda gānga n mbi nya.

48 Jeju unu ha tɔ̄r ni na: See ɔyii kuyɔ̄ hɔ̄ɔ t ɗūngoo ayei n kukɔ má, ye njɔ na ayei kukɔ m nge ɓogoo wɔ? **49** Ma, ma m'ɗaā t dana hɔtɔ sé ɓa t jɔ ndiyee. Ma m'ɔjɔ se'n náa t keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́, wɔɔ́, see ukoi má'n ngē. B yi nge'n ye bəyá ha ta tɔ̄l'n taŋa náa kɔ́ njángā ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́. **50** Tí wɔɔ́, yɔɔ ɓa dér inyei n b enyei.

51 Balsáa madā nóho unu gō m Jeju. Yɔ túgɔ ramá ɓúlo bé rɔ nya. Ada balsáa ngi kaɗyaa ukoi n. **52** Balsáa ná tī ramá ná inya jī ni, b anyā rɔ nya ɓúlo.

Jeju əɗa nɔ m ngikɔɗyɔ̄ deɓee-é

Mt. 26:57-68 Luku 22:54,63-71 Jạ 18:13-15,19-24

53 Yɔɔ aɓhii n Jeju rɔ m ngol jɔ m ngikadāsádagaa. Lo kɔ́ ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo ɓa dér, deɓee kangaa t nginjángā mangətuɓuee* kám nāhạ 't ná. **54** Piyer usō t gō m Jeju ɓa 'j kuɗɔɔ̄, tátatá udu n t gō nya keme ɗogō m ngol jɔ m ngikadāsádagaa. Yɔ inji ngá rɔ m ɓeŋh ngi ngɔm lo-ó nj njubu har səɗin.

55 Ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, t ngikɔɗyɔ̄ deɓee ɓa dér, enjei ha nge kɔjɔ jɔ m Jeju t hālá kɔ́ ta tɔ̄l nya'n. B yɔɔ kɔ́ embei ha nóho ményɛ ngē. **56** Deɓee baa bé ojoi ha kujɔ̄ jɔ nya. B yɔ kɔ́ ha kɔjɔ ni t hālá na usō gō nahạ́ ngē.

57 Deɓee ngi kā nóhoo iɓii ndujoi ha jɔ nya. **58** Yɔɔ tɔ̄rii na: Dee d'oō yɔ tɔ̄r na: M'áta téte kúju m Nuɓɔ, nge kɔ́ jī deɓe nāhạ'n tíi. B 'j gō-ó keme ndi mutɔ́ wɔɔ́, m'áta tɔ́mɔ nge káɗya, nge ta jī deɓe kɔdɔ ngē. **59** Yɔɔ tɔ̄rii bəyá b yɔ kɔ́ ha kɔjɔ ni t hālá ná usō gō nahạ́ ngē ɓa tɔ.

60 Ti wɔɔ́, ngol jɔ m ngikadāsádagaa ná iɓ əɗa taŋh, dana ni terh Jeju b tɔ̄r na: Yi kɔ́ téle t ha n 't a tɔ̄r ngē wɔ?

Náa ɗi ɓa-á deɓee nɛɛ ojoi joi wɔʔ **61** Jeju nengh kéee. Inji'n 'j tɔ̄r ha.

Ngol jɔ m ngikadāsádagaa tele terh ɗyatɔ, na: Yi yɔ-ɔ ye Mesi Mono m Nuɓɔ, nge deɓee ɓa dér tór taɻa ni jɔ nya'n wɔʔ

62 Jeju téle tɔ̄r n na: Ye ma. B see etei kɔ Mono m deɓe katá kinji jɔ ji konyo tógɔ m Nuɓɔ, tikó see etei kɔ nya ta ke dana kulū m njī-í taɻh nɔbé.

63 Tí wɔ́, ngol jɔ m ngikadāsádagaa raha ramá 'j rɔ nya, b tɔ̄r na: Ha kɔjɔ t hālá nge ɗá ɓa jiyee 'j ndegii ta kōo ɗyatɔ ɗya wɔʔ **64** Oōi wɔ́, yɔ nj gánga Nuɓɔ wɔ̄. Yi keme sé ye neré wɔʔ

Yɔɔ ɓa dér géngei seré jɔ nya b tɔ̄rii na: Yɔ soɓoi nahā̱ t koyo'n. **65** Tí wɔ́, ngi ka nóhoo uloi mɔtɔ túbu hōɻo rɔ nya. Yɔɔ ujoi ramá utui n taɻa kam nya b undoi mɔtɔ ta kundɔ nya t kutubó'n, b tɔ̄rii n na. Ǝ̄ tɔ̄r de. Náa ɓa nj túndɔ̄i wɔʔ Tí wɔ́, ngi ngɔm loo ɗa túndɔ̄i nya n mbi nya 't t jī ni'n.

Piyer ngānga ha kigii Jeju

Mt. 26:69-75 Luku 22:55-62 Jā 18:15-18,25-27

66 Lo konō Piyer kinji hālá lo-ó keme ndogo-ó ná wɔ́, ɓeɻh m ngol jɔ m ngikadāsádaga nge mandaá nóho ɗíya ye. **67** Lo kono yɔ kɔ Piyer k njubu har na wɔ́. Yɔ nduɻu n ɓa silili b tɔ̄r na: Yi ɓa ye nya nge ka njiya t Jeju 'j Najaret.

68 Piyer ngānga b tɔ̄r na: Ma m'igii n ngē, kó ma m'igii nya mɔtɔ ha kó yi ndeg ta tɔ̄r n ngē. B yɔ tei na t n'aɓh kam hālá wɔ́, kúɻɔ kúnjɔ undɔ̄ n wuɻú.

69 Ɓerh nge mandaá ná ɔ n wɔ́, yɔ ulɔ mɔtɔ tɔ̄r t ngi kəɗa lo ná ná-a ɗyatɔ na: Deɓe n ye nge nóho 'j dana ni. B yɔ ngānga ɗyatɔ.

70 Yɔ téle ngānga ɗyatɔ, ményɛ 'j gō-ó wɔ́, ngi kəɗa lo ná ná-a tɔ̄rii t Piyer ɗyatɔ na: Haykamh ɓa, yi ye nge ɗíya 'j dana m deɓee ná-a ɓa, haɗi wɔ́ yi ye deɓe 'j

jɔngáya Galilé. Tíkɔ ha koɗyo titi'n yi ni ɗyatɔ.

71 Ti wɔ́ Piyer undɔ̄ mɔtɔ ta k gánga bé, b k kob n 't: Ma m'igii deɓe kɔ́ see k tɔ̄r ha nya ná ngē.

72 Tí wɔ́, kúɾɔ kúnjɔ undɔ̄ n jóo m wuɾuee. Tí wɔ́, ugɔ keme m Piyer jɔ ha kɔ́ Jeju tɔ̄r nya ná. Kéte kɔ́ ta kúrɔ kúnjɔ kundɔ̄ jó m wuɾuee wɔ́, áta ngānga ha kigii má njɔ mutɔ́. Lo konō keme m Piyer kugɔ jɔ ha ná ná wɔ́, yɔ ugɔ wuɾú.

Jeju əɗa nɔ m Pilat

Mt. 27:11-26 Luku 23:1-5 Jạ 18:28-40

15 T kūlu n ɓat wɔ́, ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, deɓee kangaa, nginjángā mangɔtuɓuee* t ngikɔɗyɔ̄ deɓee m Jupee ɓa dér, kámii nahạ̄ ha ta kɔɗyɔ̄ nahạ̄. B 'j gō kɔ́ kujɔ̄ ni Jeju ná wɔ́, yɔɔ aɓhii n ká uloi n jī m Pilat.

2 Pilat terh n na: Yi ɓa yɔɔ ye kóngaɾ ɓɔ m Jupee n wɔ?

Jeju téle tɔ̄r n na: Yi ɓa tɔ̄r wɔ̄.

3 Ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo osoi mɔtɔ ɓɔ, t ha kujɔɔ b yɔ dála ni ngē. **4** Pilat téle terh n ɗyatɔ na: Yi kɔ́ a téle t ha n 't a tɔ̄r ngē wɔ? Ɔ́, yɔɔ nj'osoi motoi t náa ɓɔ.

5 B Jeju téle t ha'n tɔ̄r ngē ɓa nɔɗí, āda ɔɾɔ kam m Pilat ɓɔ.

6 T jɔ ndiyee ndi pet wɔ́, Pilat a ɔrh deɓe ɗíya j dangay. Deɓe nge kɔ́ kóso deɓee ndeg nya ná.

7 Ngedangay nóho ri nya na Barabas. Ukoi ni dangay t deɓee ngi kā madaa kɔ́ nāhạ wōngo ná. Dana kɔ́ yɔɔ ka nāhạ wōngo ná, yɔɔ tɔlii deɓe ɗíya. **8** Tí wɔ́, kóso deɓee ugoi kɔ́ɗɔ̄ b terhii Pilat na t nāhạ̄ náa nge kono yɔ ka nāhạ nya ni ɓa sɔ́r ná.

9 Pilat téle tɔ̄r ni na: See ndegii ta ma kɔrh kóngaɾ ɓɔ m Jupee kadā sé wɔ? **10** Pilat tɔ̄r bəyá, haɗi wɔ́ yɔ igii ha ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo suɓɔ̄ Jeju. Náa ná-a ká nj'uloi n Jeju jī nya wɔ̄ ná. **11** B ngol jɔ m ngikadāsádagaa osoi

mɔtɔ t kóso deɓee na: Pilat t'ɔrh Barabas kɔ́ t'adā ni kam goto m Jeju. Yɔ undɔ n t njii'n b inya'n keme ji ni na ká t'ujɔ n kāgadés.

12 Pilat téle unu ha tɔ̄r ni na: See ndegii ta ma nāhą̄'n neré, t nge kono see kúu nya kóngaɽ ɓɔ m Jupee ná wɔ?

13 Yɔɔ téle ugoi kɔɔ́ɗɔ ɗyatɔ na: Ujɔ n kāgadés.

14 Tí wɔɔ́, Pilat teɽh ni na: Náa kash nge ɗá ɓa-á yɔ nāhą̄ wɔ?

B yɔɔ téle ugoi kɔɔ́ɗɔ ɓa 't ɓɔ'n na: Ujɔ n kāgadés.

15 B Pilat ndeg nāhą̄ kɔ́ ta keme m kóso deɓee nyóo'n. Ha ná-a yɔ ɔrh n Barabas adā ni'n wɔ̄ ná. B 'j gō kɔ́ kundɔ̄ ni Jeju t ɓɔɽɔɓɔndɔ'n ná wɔɔ́, yɔ téle ulɔ n keme ji ni, yɔɔ ɓaā na ká t'ujoi n kāgadés.

Askaɽee nj sóoi Jeju

Mt. 27:27-31 Luku 22:63-64

16 Tí wɔɔ́, ɓundu askaɽee ndɔ́jii Jeju aɓhii'n keme ndogō-o m ngekonyoɓē-é. B yɔɔ kámii askaɽ madā niyee ɓa dér. **17** Yɔɔ uloi ramá kaa yóyo rɔ nya. Tíkɔ hétii'n tagé kōn njɔ gāɽaɽa ná uloi'n jɔ nya. **18** B yɔɔ undɔ̄i mɔtɔ ta k nabh nya na: 'D nabhii á-a kóngaɽ ɓɔ m Jupee. **19** Yɔɔ t'undɔ̄i jɔ nya t njíi tɔ̄ɔ'n. Yɔɔ túbui hōɽo rɔ nya. B tétei kurukaj ni nɔ nya b nj ɗɔi n. **20** J gō kɔ́ yɔɔ sóo nya ti ná wɔɔ́, yɔɔ ɔrhii ramá kaa yóyo ná 'j rɔ nya. B uloi ramá nya yɔ ɓa rɔ nya tíkɔ nj'aɓhii n ta ká kujɔ̄ nya kāgadés.

Deɓee ujoi Jeju kāgadés

Mt. 27:32-44 Luku 23:26-43 Ją̄ 19:17-27

21 Deɓe nóho 'j Siren ri nya na Simɔ̨, biya m Alegjandree t Rupus'n, iɓ 'j mege-é nj hón wɔɔ́, askaɽee undoi jɔ nya na t'e t'utō kāgadés m Jeju. **22** Yɔɔ aɓhii'n Jeju lo kɔ́ ka kúu ni na Golgota ná, kam ri ná na, lo Nungɔ jɔ. **23** Yɔɔ hóloi kaā kam nahą́ t kuɓū kat'n, tíkɔ edei n na

tai, b yɔ yegē 't. **24** Lo kono yɔɔ kujɔ̄ nya kaj kāgadés ná wɔ́, yɔɔ keɽei nahą̄ ramá nyaa dana hɔtɔ ni. Tíkɔ undɔ̄i nɔɔ jɔ-ɔ́ ta kɔ n keée deɓe ɗíya atá kembe neré wɔ?

25 Yɔɔ ujoi Jeju kāgadés kaja nyéɽ buɽɔ-ɔ́. **26** Njéngei kam ha kɔ́, kɔsɔ ni'n mɔtɔ nya ná na: Kóngaɽ ɓɔ m Jupee. **27** Yɔɔ ujoi ngi ɓogoo jó kāgadés kaj nya. Nge nóho ɗa jɔ jī konyo nya. B nge madā ɗa nya'n jɔ jī gel nya. **28** Tíkɔ ta yɔɔ tɔ̄l n taɽa ha kɔ́ njángā ni keme Mangɔtuɓu, tɔ̄r na:

Yɔɔ tójoi n dana m ngi kalh jɔ njihaa. *(Ejai 53:12)*

29 Deɓee ngi ka hón ná-ā a nyéɗyei n. B a túgoi n jɔ ni 't mesmes. Yɔɔ tɔ̄rii na: Héy. Yi nge ka téte kúju m Nuɓɔ, b téle ka kundɔ̄ taɽh keme ndi mutɔ́ bá ná. **30** T'aɗya roi yi ɓa b 't ɗés 'j jɔ kāgadés-á?

31 Ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, t nginjángā mangɔtuɓuee* nj sói n dana hɔtɔ ni. Yɔɔ tɔ̄rii na: Yɔ a aɗya deɓee ngi káɗyaa, b yɔ ɓa wɔ́, asa kam ta kaɗya rɔ nya ngē wɔ? **32** Ada Mesi* Kóngaɽ ɓɔ m Ijrayel, ɗes 'j jɔ kāgadés, ada d'ɔ n b 'd taā keme ha nya tɔkɔ. Ngi konō kujɔ̄ ni nii kaj kāgadés sɔnyan ná a nyéɗyei nya n.

Jeju oyo

Mt. 27:45-46 Luku 23:44-49 Ją̄ 19:28-37

33 T dana kaja-á wɔ́, lo ugɔ tili utū jɔngáya ɓa dér, tátatá ɔtɔ'n jɔ jī kaja-á. **34** B t jɔ ji kaja-á wɔ́, Jeju ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na: Eloy, Eloy, lamá sabaktani? Kam ha tɔ̄r nya ná na:

Nuɓɔ má, Nuɓɔ má, haɗi kɔ́ inya ma ngelh wɔ?

(Hā 22:2)

35 Deɓee ngi ka nóhoo kɔ́ kəɗa táha ná, oōi ha ná wɔ́, tɔ̄rii na: Ɔi, yɔ nj kúu Eli.

36 Deéngaba nóho anyā aɓh ká ulɔ ndɔkɔ́rɔ kam manh nduú nge kála, ulɔ taɽa kāga bóɽ, ye'n ye ada n, b tɔ̄r na: Inyei ada j'oi n kéee Eli atá ke ta ke kɔrh nya wɔ?

37 Tí wɔ́, Jeju téle ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n wɔ́, koō nya tei'n.

38 Ramá gānga dana lo nge kaɽh njánga njánga ráha gānga dana-á jó. 'J taɽh ɓa tátatá usō n taá ngá. **39** Gǫkōl m askaɽee 'j Rɔm ɔɗa sɔɓō nɔ m Jeju, ɔ k kugɔ nya kɔ́ɗɔ tíkɔ koō nya tei'n na wɔ́, yɔ tōr na: Deɓe'n ye Mono m Nuɓɔ ɓa haykamh.

40 Mandaáa ɔɗei 'j kuɗɔ́ ɗa nduɽui n lo. 'J dana ni wɔ́, Mari 'j ɓē Magdala, Mari kó m Jak nge ɗiyee t Joj'n tíkɔ Salomee ɗei nya 't dana ni. **41** Dana kó Jeju ke tií jɔngáya Galile ná wɔ́, mandaá ná-ā unui gō nya, tíkɔ nehɛi'n kulɔ ɓeɽh edei'n. Ada ngi baa bé 'j dana ni alhii aɓhii sənyan Juɗujalem.

Deɓee njúbui Jeju

Mt. 27:57-61 Luku 23:50-56 Jạ 19:38-42

42 T ndi ná jɔ kaja njahaa wɔ́, atá ke ndi tɔ́mɔ gō náa ta ya jɔl wɔ́, ke'n ndi kɔrkōo. **43** Jojep 'j ɓē ɓɔ Arimate nge ka kɔɗyɔ ngigāngaserée, āda deɓee a osoi gɔnɔ nya ɓɔ. Yɔ ɓa ye nya nge k ndalh kɔɽɔɓē m Nuɓɔ. Yɔ ujɔ keme nya b aɓh rɔ m Pilat, ta ká terh nya ha nūnu m Jeju. **44** Lo kono Pilat koō ha na Jeju na oyo kono ná wɔ́, ɔɽɔ kam nya ɓɔ. B yɔ kúu gǫkōl m askaɽee nóho ye terh n na-ạ́ Jeju oyo konō ɓa wɔ? **45** Lo kono Pilat koō ha ná jája 'j taɽa m gǫkōlee ná wɔ́, yɔ adā nūnu m Jeju t Jojep. **46** Jojep ugo ramá njaha. Yɔ ɔrh nūnu m Jeju 'j jɔ kāgadés, ɓiɽi n t ramá njaha ná n b əla'n keme goto ɓáda nge tɔ́mɔ ni keme kōo. Tíkɔ ndūɓuɽu'n kelē kōo nge madā nge kumbɔ̄lo undɔ̄ n taɽa ɓáda. **47** Mari ɓē 'j Magdála, tíkɔ Mari kó m Joj ɗei undɔ̄i kam ni ɗa oi n lo kó kəla ni n 't ná.

Jeju tei 'j dana m ngi koyoo-ó

Mt. 28:1-10 Luku 24:1-12 Ja 20:1-18

16 Lo kono ndi kɔrhkoō hón ná wɔ́, Mari 'j ɓē Magdála, tíkɔ Mari kó m Jakee t Salome'n, ugoi kuɓū kat nyelē, aɓhii na ká t n sekei rɔ m Jeju. **2** T ndi taɽa kata m dimás ná wɔ́, yɔɔ iɓii t kulū'n ɓa ɓat, lo konō kaja nyér k kundɔ̄ jɔ nya ná ɓa, aɓhii n taɽa ɓáda. **3** Yɔɔ nj tɔ̄rii dana hɔtɔ ni na: Náa ɓa atá ká ndūɓuɽu kōo ná tí 'j taɽa ɓáda kadā ji wɔ?

4 B lo konō na t n'unui kam ni tií taɽh ná wɔ́, yɔɔ oi kelē kōo nge kumbɔ̄lo ná, ye yi ndūɓuɽu tíi kundɔ̄ kuɗɔ-ɔ́ j taɽa ɓáda wɔ̄. **5** Yɔɔ udui tií keme goto ɓáda wɔ́, oi balsáa nóho inji jɔ jī konyo-ó, ulɔ ngumáj ngāla njaha rɔ nya. Ada keme ni gānga manh.

6 Balsáa ná tɔ̄r ni na: Ada keme sé najh gānga manh ngē. See a enjei Jeju 'j Najaret nge kono kujɔ̄ ni n kāgadés ná. Yɔ tei 'j dana m ngi koyoo wɔ̄, yɔ ndetē taá t lo'n. Ɔi lo kɔ́ kəla ni n t ná wɔ̄'n. **7** B aɓhii ká tɔ̄rii ngindájnáa nyaa, tíkɔ Piyer, na yɔ nj'aɓh tií kéte nɔ sé tií jɔngáya Galile ná. Etei ká kɔ nya tií, titi ye njɔ kɔ tɔ̄r nya se'n kéte ná.

8 Yɔɔ tei 'j jɔ ɓáda t nágaa b enyei t ɓelee tíkɔ t rɔ ndeɓee. B yɔɔ tɔ̄rii deɓe nóho ngē ɓa nɔɗí, haɗi wɔ́ ɓelē asa ni nák.

9 Jeju tei 'j dana m ngi koyoo, t kūlu'n, t ndi nge taɽa kata m dimás ná wɔ́, yɔ tei hɔy t rɔ m Mari 'j ɓē Magdála ɓa kéte. Yɔ nge Jeju tɔɓɔ njili kashee miijɔjó 'j keme nya ná. **10** Mandaá ná aɓh ká ɔrh njɔ ha ná, t deɓee ngi ka njiya t Jeju'n kéte ná. Yɔɔ injii nj'ukoi kam tondoō b nj'ugoi n wuɽú 't. **11** Lo kono yɔɔ koō na Jeju na inji 't t kam nya'n, kɔ́ Mari ɓa kɔ nya tíi ná wɔ́, yɔɔ tei keme jɔ ha ná ngē.

12 J gō ha ná wɔ́, deɓee jó 'j dana ni a njiyei kam ɗóbo, nj'aɓhii keme megee. Jeju tei ɔjɔ rɔ nya t hālá ɓa t taɽa kam ni kam ɗóbo. **13** Yɔɔ téle ye tɔ̄rii ha ná t ngi

ka nóhoo, b yɔɔ tei keme ha ni ná ɓa ngē nɔɗi tɔ.

14 J gō-ó ɗyatɔ wɔ́, yɔ ɔjɔ rɔ nya t ngi kutu gidi ɗíyaa, dana kɔ́ yɔɔ kinji taɻa taɓulu náakusɔ-ɔ́ ná. Yɔ kɔ̄l jɔ ni ha kegē ni taā keme, tikɔ́ ha keme ngér ni. Haɗi wɔ́, yɔ tei keme ha m deɓee ngi kono kɔ gō lo tei m nge kono Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m ngi koyoo ná ngē.

15 B yɔ tɔ̄r ni na: See aɓhii t jəngáya ɓa dér. B ká ojoi Ha Nge Nɔ t mətɔ kiɻika m deɓee ɓa dér. **16** Deɓe nge taā keme b ɗenh ni n t Njili n ná wɔ́, atá kembe kaɗya. Deɓe nge kegē taā keme wɔ́, seré atá kuso jɔ nya. **17** Ɔi náa kɔjɔ nge katá kunu gō m deɓee ngi kono taā kemee. Yɔɔ etei ka tɔɓɔ njili kashee t ri má'n, yɔɔ etei ka koɗyo ha t taɻa ndala ngi ɗyaa. **18** Yɔɔ etei ka kukɔ liee t jī ni n, wɔ́b yɔɔ aii náa nóho nge kasa ta tɔ̄l deɓe wɔ́, nj nāhą̄ ni'n náa ngē. Yɔɔ etei nd'undɔ̄ jī ni jɔ m ngi metee ta rɔ ni ngáɗ'n.

19 J gō kɔ́ Kəɓaɓē Jeju koɗyo haa, tɔ̄r ni na wɔ́, Nuɓɔ unu n tií taɻh nəbé, ada ká yɔ inji jɔ ji konyo m Nuɓɔ-ɔ́.
20 B yɔɔ aɓhii ká ojoi ha t loo ɓa dér. Kəɓaɓe nāhą̄ kulɔ səɗin ɓa dér. Ada ha ná usō gō nahą́ ɓa haykamh t kulū náa kɔjɔɔ ngi kunu gō ni ná. Amen.*

MANGƎTUBU HA NGE NƆ M LUKU

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Deɓee baa bé iɓii t lo njángā-á keme mangɔtubu, ha
náa ngi kɔ́ nāhạ náa taa dana hɔtɔ ji. **2** Yɔɔ njéngei t
gɔ̄ ha m ngi kɔjɔ t hālá, t ɓerh kulɔ m Nuɓɔɔ, 'j lo kundɔ̄
mɔtɔ kulɔ nāhạ m Jeju. Yɔɔ ojoi ha ngi yɔɔ ɓa kɔ t kam ni'n.
3 Nɔ nya ɓɔ taɣa kam má ɓa-á, haɗi wɔ́ ma ɓa m'ānja mɔtɔ
ha ná-a ɓa dér 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ tátatá tɔltaɣa-á āda m'oɔ̄ jɔ.
Ha ná-a m'ɔ nɔ ɓɔ taá taɣa kam má kɔ́ m'njángā'n ha náa t
gɔ̄-ó t gɔ̄-ó m'edei'n yi Tiyopil nge nɔ ɓɔ wɔ̄ ná. **4** M'njángā
m'edei kɔ́ ta yi kigii'n mɔtɔnáandáj nge kɔ́ yi kembe ná.

Mɔ̄nokulɔ m Nuɓɔ 'j taɣh nɔbé tɔ̄r ha katá koɗyo ni Jạ Batis

5 Jɔkāgalo kɔ Herɔd ke kóngaɣ ɓɔ, 'j jɔngáya Jude ná
wɔ́, ngekadāsádaga nóho inji nya 't, ri nya na Jakaɣi. Yɔ
ye nge ɗíya 'j dana m ngikadāsádaga kɔ́ Abiya ke ngol jɔ
ní ná. Nyɛ nya ye nge nóho 'j dana mɔ̄noka ɓɔ m Arǫɔ. Ri
nya na Elijabet. **6** Kam ni yɔɔ ɓa jó ná-ā yei jɔsuɣu t nɔ m
Nuɓɔ-ɔ́. Yɔɔ unui t gɔ̄ gɔ̄mindee, t gɔ̄ jī m Kəɓaɓe ɓa dér
'j ta ha nóho tei jɔ ni. **7** Yɔɔ oɗyoi mɔ̄no ngē, haɗi wɔ́
Elijabet ye kuju. B kam ni yɔɔ ɓa dér jó ná-ā yejii n ɗyatɔ.

8 Dana kɔ́ Jakaɣi k nāhạ kulɔ kadāsádaga t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́
t gɔ̄ kono jɔkāgalo nya kasa'n ná. **9** T gɔ̄ konō ka héɣē ni'n
ngikadāsádagaa ná wɔ́ɔ, usō jɔ m Jakaɣi ha ta yɔ kudu
keme lo nge kaɣh ta ká tūhu kuɓū kat. **10** Kóso deɓee ɓa
dér ɗei hālá, a górii Nuɓɔ jɔkāgalo tūhu kuɓū kat-é.

11 Tí wɔ́, mɔ̄nokulɔ m Kəɓaɓe nóho tei hɔy t rɔ m
Jakaɣi. Ye ɗa t kā konyo-ó jɔ ɗingiɣi kuɓū kat-é. **12** Lo

kono Jakaɣi kɔ nya ná wɔ́, wuɣu nya ndɔ̄ kəlē, āda ɓelē asa n nák. **13** B mōnokulɔ m Nuɓɔ tɔ̄r na: Ɨ́ najh ɓelē Jakaɣi, haɗi wɔ́ Nuɓɔ oō górii wɔ̄. Nyɛi Elijabet atá koɗyo mōno ngaɓa. B yi nj'áta kundɔ̄ ri nya na Ja̱. **14** Yi atá nāha̱ rənyele jɔ nya t keme njaha'n tíkɔ deɓee baa bé etei nāha̱ rənyele ɓɔ ha koɗyo ni n. **15** Haɗi wɔ́, yɔ atá ke deɓē ɓɔ t nɔ m Kəɓaɓe. Yɔ nj'atá kai kaā ndúu ngē, kɔ́-ɔ kaā nge kong nge ta kenh deɓē ngē. B yɔ atá ɗoso t Njili Nge Nɔ n. Jɔkāgalo kɔ́ níi nya'n tií keme m kɔ́ nya ɓa tɔ. **16** Yɔ atá téle ke'n mōno Ijrayelee ɓɔ bé rɔ m Kəɓaɓe Nuɓɔ ni. **17** Yɔ nj'atá ka njiya nɔ m Nuɓɔ t tɔ́gɔ'n t njili m Eli'n. Ta téle'n ngaɣā keme m biyaa t rɔ m mōnoo. Ta téle'n ngaɣā keme m ngi jomee, kɔ́ ta deɓe m Nuɓɔ kundɔ̄'n jɔ rɔ ni dana ha nya.

18 Jakaɣi tɔ̄r mōnokulɔ m Nuɓɔ na: M'atá nāha̱ n neré kɔ́ kigii n ná-a ná-ā wɔ? Haɗi wɔ́, ma m'éj wɔ̄, tíkɔ ɓāla m nyɛ má hón nya tíi wɔ̄.

19 B mōnokulɔ m Nuɓɔ téle tɔ̄r na: Ma m'e Gabriyel nge kəɗa nɔ m Nuɓɔ. Yɔ ulɔ ma ta ke tɔ̄rii ha, tíkɔ ta ke kojoi Ha Nge Nɔ'n. **20** B ɔ́ ndelei atá kujɔ̄, áta koɗyo ha ngē, tátatá ta náa ná-ā ke kɔtɔ'n. Haɗi wɔ́ yi taā keme ha ngi katá tɔ̄l taɣa t jɔkāgalo niyee ná ngē.

21 Deɓee ndalhii Jakaɣi ɓɔ jɔkāgalo ná, haɗi wɔ́ ɔɣɔ kam ni ɓɔ ha yɔ ni gō kúɗɔ ɓɔ keme lo nge kaɣh. **22** Lo kono yɔ tei ná wɔ́, yɔ asa kam ta koɗyo ha tɔ̄r ni ngē. Wɔ́, yɔɔ igii ha náa nóho ndɔ̄ɓ Jakaɣi keme lo nge kaɣh. Ada yɔ ɔjɔ ni náa bé t jī nya'n, haɗi wɔ́ ndala nya ujɔ̄ wɔ̄.

23 B lo kono ndi kulɔ nya nəngā ná wɔ́, yɔ téle aɓh ɓē nya. **24** 'J gō ndi ná wɔ́, nyɛ nya Elijabet amh mōno. Yɔ yɔɣɔ rɔ nya t kúju ɓa nāha̱ n nɔ̄hu mií, b tɔ̄r na: **25** Nge'n ye keme nɔ kɔ́ Nuɓɔ nāha̱ t ma'n. Yɔ ɔ kamtōndoo má kɔ́ ta kɔrh'n sɔnyɔ má 'j dana m deɓee.

Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé tɔ̄r ha katá koɗyo ni Jeju

26 T kalī m nɔ̄hee wɔ́, Nuɓɔ ulɔ mōnokulɔ nya Gabriyel, tií keme ɓē ɓɔ 'j Galile, kɔ́ ri nya ke Najaret ná. **27** Nuɓɔ ulɔ n rɔ m mōno manda nóho nge kigii ngaɓa ngē tɔ. Yɔ nge kɔ́ deéngaɓa nóho 'j mɔtɔ koɗyo nahą̄ m Dabid, ri nya ke Jojep kanjā ta taā nya ná. Ri m mōno manda ná na Mari. **28** Mōnokulɔ m Nuɓɔ ná aɓh rɔ nya ká tɔ̄r n na: M' nabhi ā-a, yi nge keme nɔ. Kəɓaɓe ye t yi'n, tɔrtaɽa ye joi 'j dana m mandaá medeyee.

29 Lo kono Mari koō ha ná wɔ́, keme nya gānga manh. 'B nj njól tií keme nya ha ta kigii mɔtɔ nabh ná.

30 Mōnokulɔ m Nuɓɔ tɔ̄r n na: Ɨ́ najh ɓelē, Mari, haɗi wɔ́ yi embe keme nɔ t nɔ m Nuɓɔ wɔ̄. **31** B ɔ́, yi áta kamh mōno, ta katá koɗyo mōno ngaɓa. B nj'áta kundɔ̄ ri nya na Jeju. **32** Yɔ nj'atá ke deɓē ɓɔ, b nj'etei ka kúu nya Mono m Nge 'j Taɽh Kumbɔ̄ ɓa dér. Ada Kəɓaɓe Nuɓɔ nj'atá kadā nya sés kóngaɽ m biya nya Dabid. **33** Yɔ atá konyo ɓē jɔ mɔtɔ koɗyo nahą̄ m Jakop, t jɔ ndíyee sɔ́ɽ āda mér konyo ɓē nya ná nj ndetē ngē nɔɗí.

34 Mari tɔ̄r t mōnokulɔ m Nuɓɔ ná na: Lo nya nj'atá ke neré wɔ? Haɗi wɔ́, ma m'igii deéngaɓa ngē tɔ.

35 Mōnokulɔ m Nuɓɔ téle tɔ̄r n na: Njili Nge Nɔ nj'atá ke joi. Tíkɔ́ tɔ́gɔ m Nge 'j Taɽh Kumbɔ̄ ɓa dér atá kutū joi t Njili nya'n. Ha ná-a Náa Kaɽh Njánga Njánga nge katá koɗyoi n ná, etei ka kúu nya Mono m Nuɓɔ. **36** B ɔ́, nónjoi Elijabet amh nya mōno ngaɓa jɔ kejii. Yɔ nge ka kúu ni n kuju ná, nge'n ye kali m nɔ̄hu nyaa wɔ̄, **37** haɗi wɔ́ náa ta kegē rɔ t Nuɓɔ ndetē.

38 Mari tɔ̄r mōnokulɔ m Nuɓɔ na: Ma m'e ɓeɽh m Kəɓaɓe nge mandaá. Ada yɔ nāhą̄ t ma'n t gō ha nya'n. Tí wɔ́ mōnokulɔ m Nuɓɔ ná inya'n b aɓh.

Mari aɓh kɔ m Elijabet

39 T jɔkāgalo ná ɓa wɔ́, Mari iɓ aɓh lám t ka jɔ kōo,
keme ɓē ɓɔ nóho 'j jɔngáya Juda. **40** Yɔ udu kúju m Jakaɽi,
ká nj nabh Elijabet. **41** Lo kono Elijabet koō nabh m Mari
ná wɔ́, mōno nj ndéde rɔ nya tií keme m kɔ́ nya. Ada
Elijabet ɗoso t Njili Nge Nɔ'n. **42** Yɔ ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya
nge ɓɔ'n na: Tɔrtaɽa ye joi dana m mandaá medeyee, tíkɔ
tɔrtaɽa ye nya jɔ m Mono katá koɗyoi ná. **43** Ye neré kɔ́
kóo m Kəɓaɓe má ye'n kɔ má wɔ? **44** Yi ɔ lo kono ma koō
nabhi ná wɔ́, Mono nj ndéde rɔ nya t rɔnyele nge
kalngandh'n. **45** Rɔnyele ye t nge kono taā keme'n, haɗi
wɔ́ náa kɔ́ Kəɓaɓe tɔ̄r ná ye haykamh ɓa.

Hā m Mari

46 B Mari tɔ̄r na:
Kaɗya rɔ má ɔsɔ gɔnɔ m Kəɓaɓe.
47 Ada njili má ye t rɔnyele'n.
Keme m Nuɓɔ Nge Kaɗya má,
48 haɗi wɔ́ yɔ ɔ kam tondoō m
ɓerh kulɔ nya nge mandaá.
Mōno ɗyaa ɓa dér
etei ka kúu má mandaá nge rɔnyele.
49 Nuɓɔ Nge Tɔ́gɔ Kumbɔ̄ ɓa dér
nāhą náa ɓa dér ha má.
Ada ri nya ye yi kaɽh njánga njánga.
50 Kam nya a ala ngi
kono ka ɓele nyaa, t jɔ ɓālaɓālaa.
51 Yɔ a ɔjɔ tɔ́gɔ nyaa ɓa dér t jī nya'n.
Yɔ a tundɔ̄ sangāɽa deɓee ngi ka kɔjɔ rɔ ni
t gō njɔl ha niyee ná.
52 Yɔ mbeɽe təla ngi konyoɓee 'j jɔ sés kóngaɽ ni.
B ɔsɔ ngi kono ka nyóo jɔ niyee t taɽh.
53 Yɔ adā náakusɔ t ngi ɓoo ada ndenei.

B yɔ tɔɓɔ ngi ndáa náa ā da aɓhii ji ní ɓúlo.
54 Yɔ joō ɓeŋh nya Ijrayel,
haɗi wɔ́ ugɔ keme nya jɔ ha yɔ kɔ kam tondoō nya.
55 Ye njɔ na tɔ̄r nya t biya jiyee ná.
Tíkɔ Abrahamee t mōnoka ɓɔ̄ nyaa t jɔ ndiyee ɓa dér.
56 Mari inji t Elijabet'n asa nɔ̄hu mutɔ́, tíkɔ téle aɓh ɓē nya.

Lo koɗyo ni Ją Batis

57 Ndi koɗyo mōno m Elijabet asa wɔ̄. Ada yɔ oɗyo mōno ngaɓa. **58** Madāɓē nyaa t koɗyo nyaa oōi ha kam kala kɔ́ Kəɓaɓe nāhą sənyan ná. Ada yɔɔ yei ta ke nāhą rənyele sənyan. **59** Lo kono ndi salānjā kasa ná wɔ́, yɔɔ yei ta ke kuɗyɔ gajá t mōno ná. Ada yɔɔ undɔ̄i ri m biya nya Jakaɾi jɔ nya. **60** B kɔ́ nya unu ha tɔr na: Ɨ́, ə, etei ka kúu nya Ją.
61 B yɔɔ tɔ̄rii na: Ri nge bá'n ndetē dana m koɗyoyee.
62 Yɔɔ dei jī ní t rɔ m biya nya, b nj terhii n na-ą́ ri m mōno-ó na ɗi wɔ? **63** Jakaɾi terh ha baɾa njángā náa, b yɔ njángā náa keme-é na: Ri nya na Ją. Ada ɔɾɔ kam ni ɓa dér. **64** T taɾa jī ná ɓa taɾa nya ndɔɓ'n 'j nahá, ndala nya tót'n ada yɔ nj'oɗyo'n ha, yɔ nj tɔ́r taɾa nya jɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **65** Deɓee ngi kinji keme ɓē ɓa dér kɔ́ giɾi gō ni ná-ā ɓelei ɓɔ. Ada ha ná aɓh t loo ɓa dér tií jɔ kōo 'j jɔngáya Jude.
66 Yɔɔ ngi kono koō ha ná ɓa dér ná ngɔmií ngaɾa keme ni, b tɔ̄rii na: Ha m mono'n ɓa-a atá ke neré wɔ? Yɔɔ tɔ̄rii bəyá, haɗi wɔ́ jī m Kəɓaɓe ye nahą̄ sənyan.

Hā m Jakaɾi

67 Tí wɔ́, Jakaɾi biya mono ná ɗoso t Njili Nge Nɔ'n, b yɔ ɔjɔ njī m Nuɓɔ tɔ̄r na:
68 Tɔrtaɾa ye jɔ m Kəɓaɓe Nuɓɔ m Ijrayelee,
haɗi wɔ́ yɔ ye kɔ m deɓee nyaa tíkɔ gānga'n jɔ ní.
69 Yɔ ye'n Nge Kaɗya nge kabh t tɔ́gɔ'n 'j mɔtɔka m

Dabid ɓeɽh nya adā ji.
70 Titi ye njɔ na yɔ tɔ̄r'n t ngikɔjɔnji nya ngi kaɽh
njánga njángaa kono ná.
71 Nge kaɗya nge katá kɔrh ji 'j jī m madābaá jiyee
ɓa dér.
Tíkɔ 'j jī m ngi kaha jiyee.
72 Ye bəyá njɔ kono kəɗa nya ná ɓa-á yɔ ɔjɔ'n kam
kala nya t rɔ m biya jiyee.
Tíkɔ ugɔ'n keme nya jɔ kəlanjī nya nge kaɽh njánga
njánga wɔ̄ ná.
73 T gō kɔ́ yɔ kob kadā'n Abraham biya ji ná.
74 Ha ta kadā ji'n taɽa ɗóbo nāhą̱ kulɔ ɓeɽh kadā
nya'n 'j ta ɓelē,
lo kono jiyee tei 'j ji m madābáa jiyee.
75 Yɔ ob ha ta kadā ji'n taɽa ɗóbo njiya tií nɔ nya.
T ngaɽā keme nge kaɽh njánga ngánga'n.
B ta ke ji'n jɔsuɽu keme ndi kinji ji'n t kaɗya'n t jɔ
ndiyee ɓa dér.
76 B yi mōnokáa'n, etei ka kúui
ngekɔjɔnji m Nge 'j Taɽh Kumbɔ̄ ɓa dér,
haɗi wɔɔ́ yi áta ka njiya nɔ m Kəɓaɓe
ta ka tɔ́mɔ gō ɗóbo nyaa.
77 Yi áta ka njiya nɔ nya kɔ́ ta deɓee nyaa kigii'n ha
yɔɔ katá kembe kaɗya.
Nuɓɔ atá mai rɔ nya jɔ nāhą̱kash ní.
78 Nuɓɔ ye nge kam kala.
T gō ɗóbo njɔ́l nge nɔ nya yɔ ɓa'n wɔɔ́,
yɔ inya lonjáhā 'j taɽh ye ha ta ke mbēɽ ji.
79 Yɔ ye ha ta njáhā jɔ m ngi kono kinji kam tili-í,
tíkɔ kinji mətɔ njili koyo-ó.
B ta kɔjɔ ji taɽa ɗóbo kabh lo nge wuɽunyóo.
80 Tí wɔɔ́, Mono ná tɔgɔ tíkɔ mbosh keme njili. Yɔ inji
keme lo ngi deɓe ndetē 't mbóng ndi nge kono tei nya hɔy t

dana m Ijrayelee.

Lo koɗyo ni Jeju

Mt. 1:18-2:1

2 Jɔkāgalo ná wɔ́, ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo* Ogust
adā njī nya ha ta deɓee ɓa dér taā jɔngáya kundɔ̄ ri ni
mangətūɓu. **2** Kundɔ̄ ri nge taɽa kata n ye dana kɔ́
Kiriniyus konyoɓē jɔngáya Siri. **3** Deɓee ɗiyaɗiya ɓa dér
aɓhii kundɔ̄ ri ni mangətuɓu, t mətɔ ɓē koɗyo niyee.

4 Jojep iɓ nya j Najaret, jɔngáya Galile ta ká kaɓh Jude
keme ɓē ɓɔ m Dabid, nge ka kúu ni na: Bétlahem ná, haɗi
wɔ́ yɔ ye deɓe 'j mətɔ kam m Dabid, tíkɔ ye'n deɓe 'j
mətɔ koɗyo nahą́ nya ɗyatɔ. **5** Yɔɔ aɓhii ta ká kundɔ̄ ri ni
mangətuɓu, yɔ t mōnomanda nya Mari kɔ kamh mōno ná.
6 Dana kɔ́ ke ni tií ná wɔ́, jɔkāgalo ta Mari koɗyo mōno
asa. **7** Yɔ oɗyo mōno jɔ manda* nya ye deéngaɓa. Ɓiɽi n t
ramá'n, b əla n keme kōngorō kusɔ náa m mangee, haɗi
wɔ́ yɔɔ embei lo keme kúju toɗo m mbaa ngē.

Ngi kulū bataa t
mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé

8 Ngi kulū bataa inji nya t kam ni'n jɔngáya ɗíya ná ɓa,
dana nyɔɔ nj ngɔmií ɓūndu batá niyee dana ndi. **9** B ɔ́,
mōnokulɔ m Kəɓaɓe nóho tei hɔy t rɔ ni, āda kɔrhtaɽam
Kəɓaɓe njáhā lo giɽi jɔ ni ɓa dér. Ada ɓelē asa ni nák.
10 B mōnokulɔ m Nuɓɔ tɔ̄r ni na: Ɛ́ najhii ɓelē, haɗi wɔ́
m'e t Ha Nge Nɔ n ta tɔ̄r sé. Ha nge kunu rɔnyele nge ɓɔ
kadā deɓee ɓa dér, **11** haɗi wɔ́ oɗyoi Nge Kaɗya kajanh
tií keme ɓē ɓɔ m Dabid. Nge kono ke Kris Kəɓaɓe ná.
12 Ɔi náa kɔjɔ nge katá ká kigii sé'n. See etei ká kembe
mōno nge ɓiɽi ni ramá rɔ nya. B kəla ni n keme kōngorō
kusɔ náa m manghee.

13 T taɽa ji ɓa kóso mōnokulɔɔ m Nuɓɔ 'j taɽh nɔbé
baa bé uɓoi nahą́ t mōnokulɔ m Nuɓɔ ná n, yɔɔ əlei tɔ̄y

Nuɓɔ na:

14 Kɔrhtaɣa tií jɔ m Nuɓɔ Nge j Taɣh Kumbɔ̄ ɓa dér.
B wuɣunyóo lum taá jɔngáya,
tíkɔ rɔnyele nge nɔ 'j kā rɔ m deɓee.

15 Lo kono mōnokulɔɔ m Nuɓɔ kinya ní b téle kaɓh taɣh nɔbé tí ná wɔ́, ngi kulū bataa, nj tɔ̄rii nahą̄ dana hɔtɔ ni na: J'iɓii mbóng tií Bétlahem ká j'oi náa kɔ́ ke ná. Náa nge kɔ́ Kəɓaɓe k tɔ̄r ji ha nya ná.

16 B yɔɔ aɓhii t nāga'n ká embei Mari yɔ t Jojep n. B mōnokáa ná toƈo keme kōngorō kusɔ náa m manghee.
17 'J gō kɔ́ yɔɔ kɔ mōno ná wɔ́, yɔɔ ojoi náa nge kɔ́ mōnokulɔ m Nuɓɔ tɔ̄r ni, kɔjɔ n jɔ ha m mōnokáa ná.
18 Ɔɣɔ kam m deɓee ɓa dér ngi konō koō ha m ngi kulū bataa ná-ā ɓɔ. **19** Mari ngɔm ha ná-ā ɓa dér keme nya, ada yɔ undɔ̄ keme nya jɔ-ɔ́. **20** Ngi kulū bataa télei. Yɔɔ a tɔ́rii taɣa ni jɔ m Nuɓɔ, b a əlei tɔy nya 't. Yɔɔ oōi tíkɔ oi n náa ɓa dér titi ye njɔ na mōnokulɔ m Nuɓɔ tɔ̄r ni'n ná.

Mariee t Jojep'n ojoi rɔ m Jeju tií mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́

21 T salānjā m ndiyee wɔ́, ndi ta kuƈyɔ ni gajá t mōnokáa ná asa. Yɔɔ undɔ̄i ri nya na Jeju. Ye ri nge kundɔ̄ m mōnokulɔ m Nuɓɔ kéte tíkɔ kɔ́ nya nj'amh n.

22 B lo kɔ́ ndi túbo rɔ ni kasa t gō njiha m Moij ná wɔ́, Jojepee t Mari'n aɓhii sənyan Juƈujalem ta ká kɔjɔ rɔ nya t Kəɓaɓe. **23** Yɔɔ nehɛ̨i t gō kono njángā ni keme mangətūbu m Kəɓaɓe na:

Mono jɔ manda ngi ngaɓaa ɓa dér,
kɔ́ tei 'j keme m kó niyee ná,
etei kɔrh ni kundɔ̄ kēɣe ha m Kəɓaɓe. *(Tei. 13:2,12)*
24 Yɔɔ etei kadā dɔ́ɣe njaha jó ngē wɔ́,
dɔ́ɣe guɣú jó, ta ke náa sádaga. *(Leb. 12:8)*

T gō kono njángā ni'n keme njiha m Kəɓaɓe ná.

25 B ɔ́, deɓee nóho inji Juƈujalem ri nya na Siminyɔ.

Yɔ ye deɓe nge jɔsuɻu. Tíkɔ nge nāhą̄ gō ndeg m Nuɓɔ. Yɔ nj ndalh nge katá nyóo keme m Ijrayelee. Ada Njili Nge Nɔ inji jɔ nya. **26** Njili Nge Nɔ ɔjɔ n kono ha yɔ katá koyo ngē, tátatá ta yɔ kɔ Mesi,* Kəɓaɓe tíkɔ. **27** Njili ɔsɔ'n ada yɔ aɓh keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́, lo kono kə́ɓa m mōno ná-ā kaɓh'n mōno nge káa Jeju, ha ta ká nāhą̄ náa nge kɔ́ njiha kɔjɔ ná. **28** Siminyɔ unu mōno ná ukɔ n taá nguɗu nya, tór taɻa nya jɔ m Nuɓɔ b tōr na:

29 Nge'n ya Kəɓaɓe inya ɓeɻhi āda aɓh t wuɻunyóo'n ɗóbo ɗíya njɔ hei tōr'n ná,
30 haɗi wɔɔ́ kam má ɔ keɗyei ɓa jája wɔ̄.
31 Kaɗya nge yi kundɔ̄ jɔ dana-á ha m deɓee ɓa dér.
32 Lonjáhā nge njáhā jɔ m mɔtɔ deɓee ɓa dér taá jɔngáya-á.
Ada ye náa kɔrhtaɻa m Ijrayel deɓeyee.

33 Ha kɔ́ Siminyɔ kɔjɔ jɔ nya ná, ɔɻɔ kam m Jojepee t kɔ́ nya'n. **34** Siminyɔ tór taɻa nya jɔ ni, b tōr kɔ́ nya Mari na: Ɔ́, mōno'n Nuɓɔ undɔ̄ n ha ta mbərē Ijrayelee baa bé gɔ́lɔ. Tíkɔ téle koi ni taɻh. B atá ke náa kɔjɔ nge ta deɓee kegē nya. **35** B yi ɓa t roi'n kuyɔ̄ hɔ̄ɔ nge kata atá túɗyɔ̄ kaɗya roi, kɔ́ ta njɔ́l nge 'j ngaɻā keme m deɓee baa katá tei hālá.

36 Ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nge mandaá nóho inji nya 't. Ri nya na Ana, yɔ ye mōno Panuwol nge mandaá, 'j mɔtɔka m Aser. Yɔ yej ɓɔ. Yɔ taā ngaɓa t mōnoɗ nya'n kono, āda yɔ inji t ngaɓa nya'n ɓāla miíjɔjó. **37** Yɔ inji mandamogo tátatá ɓāla dɔgɔsɔɔ́ gidi sɔɔ́. Yɔ inya mɔtɔ kúju m Nuɓɔ ngē. Yɔ nāhą̄ kulɔ ɓeɻh dana ndíyee t dana kaja'n. Yɔ yegē náakusɔ tíkɔ a gór'n Nuɓɔ. **38** Yɔ ye ɔtɔ̄ nya t jɔkāgalo ɗíya ná ɓa-a. Yɔ nj'əla tɔy m Kəɓaɓe tíkɔ nj'əla'n ha nya mbi m deɓee ɓa dér ngi kono k ndalh ndi gānga jɔ m Juɗujalem ná.

39 Lo kono kə́ɓa m Jejuee nāhą̄ náa ɓa dér kɔ́ njiha m

Kəɓaɓe tɔ̄r ná wɔ́, Jojepee t Mari'n téle aɓhii tií keme
ɓē ɓɔ ni Najaret tií jɔngáya Galilé. **40** Tí wɔ́, mōno
ná tɔgɔ tíkɔ mbōs'n keme m njili. Yɔ ɗoso t kam kaɗya'n
tíkɔ keme nɔ m Nuɓɔ ye'n jɔ nya.

Jeju, mōno ngaɓa tií mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́

41 T jɔ ɓālaɓālaa wɔ́, ngi koɗyo m Jejuee a aɓhii
Juɗujalem pet* Galjɔ. **42** Lo kono ɓāla m Jeju ke kutu
gidi jó ná wɔ́, yɔɔ aɓhii sənyan tií Juɗujalem t gō náa
kāgaɓē m pet Galjɔ. **43** B lo kono ndi pet nəngā, b yɔɔ k
téle ná wɔ́, Jeju mōno níi 'j kā gō ni tií Juɗujalem. Ada
Jojepee t kɔ́ nya'n igii gō nya ngē. **44** Yɔɔ oōi ɓó na Jeju
na níi dana m madā kaɓh niyee. Ada yɔɔ nehɛ̰i ndi ɗíya
ɗóbo, a enjei n'n dana m koɗyo niyee t madā taɾa niyee.
45 Lo kono yɔɔ kembee nya ngē ná wɔ́, téle aɓhii ɗyatɔ
Juɗujalem ta ká kanjā nya. **46** T mutɔ m ndi niyee wɔ́,
yɔɔ ká ndei n tií keme kúju m Nuɓɔ. Yɔ inji ngá dana m
ngikɔjɔnáa. Yɔ inji nj'oō'n jɔ ha niyee tíkɔ nj terh ni'n mɔtɔ
ha. **47** Deɓee ɓa dér ngi kinji k koō ha nya ná, ɔɾɔ kam ni
ɓɔ gō ɗóbo kam kaɗya nya, tíkɔ ha ngi kono yɔ téle k tɔ̄r
ni ná. **48** Lo kono kə́ɓa nyaa kɔ nya ná wɔ́, ɔɾɔ kam ni
ɓɔ, ada kɔ nya tɔ̄r n na: Mono má, haɗi ɓa kɔ́-ɔ ɔ́ nāha̰ de
bá wɔ? Yi ɔ́ biyei tíkɔ ma, keme dé nyumɔ̄ de ɓɔ lo kenjei.

49 Yɔ tɔ̄r ni na: Haɗi ɓa kɔ́ a enjei ma wɔ? See igii ha
ma k nāha̰ kulɔ m Biya má ngē wɔ? **50** Ada yɔ igii kam ha
kɔ́ k tɔ̄r nya nií ná ngē.

51 Tí wɔ́, yɔ oō taɾa ní, b téle aɓh səɗin Najaret. Ada kɔ́
nya ngɔm ha ná ɓa dér ngaɾā keme nya. **52** Jeju angā t kam
kaɗya'n t kadā rɔ nya'n. Tíkɔ yɔ nyelē kam m Nuɓɔ t deɓee
ɓa dér.

Ja̰ Batis nj tɔ́mɔ ɗóbo m Kəɓaɓe

Mt. 3:1-12 Mark 1:1-8 Ja̰ 1:6-8,15-36

3 Keme kutu gidi mií m ɓālaa kɔ́ Tiber ngekonyoɓē nge kumbɔlo* konyo'n ɓē, dana kɔ́ Pᵩ Pilat konyo'n ɓē 'j jɔngáya Jude, Herɔd konyo'n ɓē 'j jɔ jɔngáya Galile. Nónjo nya Pilip konyo'n ɓē 'j jɔngáya Iture, tíkɔ 'j jɔngáya Taɾakonit. Lisaniyas konyo'n ɓē 'j Abilen.
2 Ada ye jɔkāgalo kɔ́ Anee t Kaip'n ke'n ngɔl jɔ m ngikadāsádagaa ná. Keme ɓāla ná-a ha m Nuɓɔ usō'n mbi m Jᵩ mōno m Jakaɾi tií dɔlalōó. **3** Yɔ aɓh t gō jɔngáyaa ɓa dér kɔ́ giɾi gō manh baa Jurdᵩ ná. Yɔ ɔjɔ ha ɗenh manh nge ta mbélē'n hál, kɔ́ ta kembe'n mayɾɔ jɔ nāhᵩkashee. **4** T gō njángā m Ejai ngekɔjɔnji m Nuɓɔ njángā'n keme mangɔtuɓu ná. Yɔ tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na:

Ye njī m nge kɔla mbēɾe tií lo nge deɓe ndetē 't.
Ɜ́ tómoi ɗóbo m Kɔɓaɓe.
Uɓoi mōno ɗóbo nyaa ada asa nahᵩ̄ meɗeɗe.
5 Etei kutu gō wólo loo ɓa dér ta ɗoso.
Etei túgɔ jɔ kōo ngi ɓɔ ná-ā,
t kōo ngi ɗi ná-ā ta kasa nāhᵩ̄ ɓa dér.
Ɗóbo ngi góɾ ná-ā etei ndúɾɔ.
Ɗóbo ngi goto ná-ā,
etei suɾɔ̄ jɔ ni ta kasa nāhᵩ̄ ɓa dér.
6 Tíkɔ deɓee ɓa dér etei kɔ kaɗya m Nuɓɔ.

(Ejai 40:3-5)

7 Jᵩ̄ tɔ̄r kóso deɓee ngi ka ke rɔ nya ha ta ke ɗenh nya níi ná-ā na: See mɔtɔka m li mbōtoɾoo, ná-a ɓa ugu se jɔ na t'enyei wōngo nge ka ke'n wɔ? **8** Ye bəyá wɔɔ́, see nehᵩ̄i kulɔ nge kɔjɔ t hālá ha see mbéle hál sé. B ɔ́ najhii kundɔ̄ keme sé jɔ-ɔ́ tɔ̄r jɔ́ na: Abraham na ye biya jí. M'tɔ̄r se jɔ́ na Nuɓɔ na asa ta tei t mōnoo 'j mɔtɔ kōo'n ta kadā Abraham. **9** B nge'n kungɔ̄ inji mɔtɔ kāgaa ta túgɔ ni n wɔ̄. Kāgaa ɓa dér ngi kanā, kanā ngē nɔ ná ngē wɔɔ́, etei ta túgɔ ni kumbɔ kam haree.

10 Kóso deɓee ná-ā terhii na: Ye bəyá tí b j'etei nāhạ̄'n neré.

11 Yɔ tɔ̄r na: Deɓe nge ngumáj nya ke jó wɔ́, ye ha nya ta téle'n nge ɗíya kadā nge kɔ́ yi nya ndetē ná. Deɓe nge kaɓh t náakusɔ'n ná wɔ́, ye ha nya ta nāhạ̄ bəyá ɗyatɔ.

12 Ngi taā lamboo yei nya, ha ta yɔ ke ɗenh ni manh. B yɔɔ terhii Jạ̄ na: Ngekɔjɔnáa náa ɗi ɓa-á t d' nāhạ̄ wɔ?

13 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Ǝ́ najhii taā nāhạ̄ hón jɔ yi nge kono kɔjɔ ni se.

14 Askaɽee nj terhii nya na: B dee t d' nāhạ̄ nya ɗi wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r ni na: Ǝ́ najhii kundɔ̄ kúɽɔ jɔ m deɓe nóho taā'n náa 'j jī nya ngē. Kɔ́-ɔ najhii nya gólo deɓe ngē. B ɔ́ nehɛ̨i rənyele gō ɗóbo kubɔ̄ sé.

15 Lo kono deɓee baa kinji k ndalh ná wɔ́, yɔɔ ɓa dér nj njɔ́lii dana hɔtɔ ni na: Nāhạ̄ nɔ ngē wɔ́, Jạ̄ ye Mesi.*

16 Jạ̄ téle tɔ̄r ni ɓa dér na: Ma m'ɗenh se t manh'n. B deɓe nóho tɔ́gɔ nya umbɔ̄ ma, aye 'j gō má ná. Ndete ma ta tót kulɔ 'j taɽa saāɽa nya ngē. Yɔ atá ɗenh sé t Njili Nge Nɔ'n tíkɔ t har'n. **17** Náa tóho təsá ye jī nya, ta tóho'n təsá 'j keme gáɽa. Kɔ́ ta koi'n njáɽ koho keme gée. B yɔ nj njɔ́r təsá nya t har, ngē katá koyo ngē nɔɗí. **18** Bəyá njɔ kono kəɗa nya ná-a Jạ̄ ɔjɔ'n Ha Nge Nɔ t deɓee baa wɔ̄ ná. Tíkɔ yɔ adā ni'n kɔɗyɔ̄ ngi káɗyaa ɗyatɔ.

19 Jạ̄ ndáng Herɔd ngekonyoɓē, ha m Herɔdiyas nyɛ m nónjo nya Pilip. Tíkɔ ndáng n'n ha kulɔ ngi káɗyaa ngi nɔ ngē ɓa dér kɔ́ ka nāhạ̄ nya ná. **20** T gō kulɔ ngi nɔ ngē ɓa dér kɔ́ yɔ ka nāhạ̄ ná-a əɗa'n t keme nya kɔ́, ukɔ'n Jạ̄ dangay wɔ̄ ná.

Jạ̄ ɗenh Jeju manh

Mt. 3:13-17, Mark 1:9-11

21 'J gō kɔ́ Jạ̄ ɗenh deɓee ɓa dér ná wɔ́, yɔ ɗenh nya Jeju. Jɔkāgalo kɔ́ yɔ k gór Nuɓɔ ná wɔ́, nɔbē tenyɛ. **22** B Njili Nge Nɔ unu rɔ nóho njɔ dɔ́ɽe ná, inji jɔ nya. Ada njī

deɓe tei 'j taɽh nəbē tɔ̄r na: Yi ye Mōno kótaɽa má. Yi āda ma rənyele.

Ri mətɔ ka m Jejuee

Mt. 1:1-16

23 Jeju nāhą̱ asa ɓāla dəgɔmutɔ́ tíkɔ nj'undɔ̄ mətɔ nāhą̱ kulɔ nya. Deɓee nj njólii oɔ̄i ɓó na ye mōno m Jojep,
Jojep mōno m Heli,
24 Heli mōno m Matat,
Matat mōno m Lebi,
Lebi, mōno m Melsi,
Melsi mōno m Janai,
Janai mōno m Jojep,
25 Jojep mōno m Matatiyas,
Matatiyas mōno m Amos,
Amos mōno m Nahum,
Nahum mōno m Esli,
Esli mōno m Nagay,
26 Nagay mōno m Mat,
Mat mōno m Matatiyas,
Matatiyas mōno m Semei,
Semei mōno m Jojek,
Jojek mōno m Juda,
27 Juda mōno m Joaną̱,
Joaną̱ mōno m Resa,
Resa mōno m Jorobabel,
Jorobabel mōno m Salatiyel,
Salatiyel mōno m Neri,
28 Neri mōno m Melsi,
Melsi mōno m Adi,
Adi mōno m Kosam,
Kosam mōno m Elmadam,
Elmadam mōno m Er,
29 Er mōno m Jeju,

Jeju mōno m Eliyejer,
Eliyejer mōno m Jorim,
Jorim mōno m Matat,
Matat mōno m Lebi,
Lebi mōno m Siminyɔ,
30 Siminyɔ mōno m Juda,
Juda mōno m Jojep,
Jojep mōno m Jonan,
Jonan mōno m Eliyakim,
31 Eliyakim mōno m Meleya,
Meleya mōno m Mena,
Mena mōno m Matata,
Matata mōno m Nata̱,
Nata̱ mōno m Dabid,
32 Dabid mōno m Isai,
Isai mōno m Obed,
Obed mōno m Bowaj,
Bowaj mōno m Salmɔ̱,
Salmɔ̱ mōno m Nasɔ̱,
33 Nasɔ̱ mōno m Aminadap,
Aminadap mōno m Admin,
Admin mōno m Arni,
Arni mōno m Esrɔm,
Esrɔm mōno m Pares,
Pares mōno m Juda,
34 Juda mōno m Jakop,
Jakop mōno m Ijak,
Ijak mōno m Abraham,
Abraham mōno m Taɣa,
Taɣa mōno m Nakɔr,
35 Nakɔr mōno m Seruk,
Seruk mōno m Rago,
Rago mōno m Palek,

Palek mōno m Eber,
Eber mōno m Sala,
36 Sala mōno m Kainan,
Kainan mōno m Arpasad,
Arpasad mōno m Sem,
Sem mōno m Nuwe,
Nuwe mōno m Lamek,
37 Lamek mōno m Matusala,
Matusala mōno m Enok,
Enok mōno m Jared,
Jared mōno m Malaleyel,
Malaleyel mōno m Kainan,
38 Kainan mōno m Enos,
Enos mōno m Set,
Set mōno m Adam,
Adam mōno m Nuɓɔ.

Biyagey undɔ mɛɛ m Jeju

Mt. 4:1-11 Mark 1:12-13

4 Jeju ɗoso t Njili Nge Nɔ'n. Yɔ iɓ 'j taɣa baā Jurdę téle aye wɔ́, Njili unu ulɔ n tií lo nge deɓe ndetē 't. **2** Tií lo ná-a biyagey* undɔ'n mɛɛ nya keme ndi dɔgɔsɔ́ wɔ̄ ná. Yɔ usɔ náa ngē keme ndi ná. B 'j gō ndi ná hón ná wɔ́, ɓō onyo n.

3 Tí wɔ́, biyagey tɔ̄r n na: Wɔ́b yi ye mōno m Nuɓɔ wɔ́, ɔ́ tɔ̄r kōo'n ada ndele mapa.

4 Jeju téle t ha'n tɔ̄r n na: Njéngei keme Mangətuɓu na:
Deɓe asa kembe kaɗya ha mapa ɓa ɗíya ngē
b t kūlu ha m Nuɓɔ'n kɔ́. *(Téle 8:3)*

5 Biyagey alh sɔ́nyan ɓa ndamndam tií taɣh jɔ kōo nge ngāla, ká ɔjɔ jɔngáya ɓa dér. **6** B biyagey tɔ̄r n na: M'áta kedei tɔ́gɔ jɔ kɔɣɔɓee nɛɛ ɓa dér t kɔrhtaɣa niyee, haɗi wɔ́ edei ma wɔ̄. Ada m'áta ka kadā deɓee t gō keme

ndeg má'n. **7** B wɔ́b usō ngáya ɔ́ ɗɔi ma wɔɔ́, náa ɓa dér atá ke yi.

8 Jeju téle t ha'n tɔ̄r n na: Ɛ́ téle tíi 'j gō má, Sətan,* haɗi wɔɔ́ njéngei keme Mangətuɓu m Nuɓɔ na:

Yi áta kusō ngáya ta ɗɔi Kəɓaɓe Nuɓoi,
b ta nāhą'n kulɔ ɓeɣh nya ɓa ɗíya bá. *(Téle 6:13)*

9 Biyagey* unu aɓh sənyan ɓa ɗyatɔ keme ɓē Juɗujalem. Yɔ ká unu undɔ̄ n taɣh jɔ kúju m Nuɓɔ, b tɔ̄r n na: Wɔ́b yi ye Mōno m Nuɓɔ wɔɔ́, ujɔ bala 'j taɣh usō táa ngáya, haɗi wɔɔ́ njéngei keme Mangətuɓu m Nuɓɔ na:

10 Yɔ ada njī nya t mōnokulɔ m Nuɓɔ nyaa hei.
Ha ta yɔɔ kundɔ̄ kam ni joi. *(Hā 91:11)*

B yɔ tɔ̄r ɗyatɔ na:

11 Yɔɔ etei kéi taɣh t jī ni'n,
na ya njoi ɗa túgɔ kōo. *(Hā 91:12)*

12 Jeju téle tɔ̄r n na: Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:
'T najh kundɔ̄ mɛɛ m Kəɓaɓe Nuɓoi ngē.
(Téle 6:16)

13 'J gō kɔ́ biyagey kundɔ̄ mɛɛ m Jeju t mətɔ náa kundɔ̄ mɛɛ ɓa dér ná wɔɔ́, yɔ inya n b aɓh kúɗɔ-ɔ́ 'j rɔ nya, tátatá jɔkāgalo nge nóho tíkɔ.

Deɓe 'j Najaretee yegei ha m Jeju

Mt. 13:54-58 Mark 6:1-6

14 Jeju téle aɓh tií jɔngáya Galile, t tɔ́gɔ m Njili'n. Ada ri nya asa gō ɓee ɓa dér kɔ́ giɣi gō jɔngáya Galile ná.
15 Yɔ ɔjɔ náa tií mətɔ kúju kamnahą̄ m Jupee. Ada deɓee ɓa dér ɔrhii taɣa nya.

16 Jeju ɔtɔ tií Najaret, ɓē nge kono kuto ni n 't ná. Yɔ udu mətɔ kúju kamnahą̄ m Jupee t jəbele kono ka nāhą nya'n ndi kɔrhkoō. Yɔ iɓ taɣh tɔ́jɔ mangətuɓu. **17** Yɔɔ edei n mangətuɓu m ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ Ejai. Yɔ tót mangətuɓu ná, ada yɔ embe lo kɔ́ njángā ni na:

18 Njili m Kəɓaɓe ye jɔ má,
haɗi wɔ́ yɔ uɗu kuɓū taá jɔ má.
Kɔ́ ta ma kəla'n mbēɽe Ha Nge Nɔ'n t ngindoo.
Yɔ ulɔ ma
ha ta nāga ngi kono ngaɽā keme ní gānga manh.
19 Ta ma kəla mbēɽe kɔ́ ta ɓeɽhee tei'n taɽh.
Ta tɔ̄r ngikam ndɔ̄ɔ ada t'oi lo.
Yɔ ulɔ ma ha ta kɔrh ngi kono deɓee nāhạ̄ ni ndāngá.
Ha ta ma kəla mbēɽe ɓāla keme nɔ m Kəɓaɓe.

(Ejai 61:1-2)

20 Tí wɔ́, yɔ ɓiɽi mangətuɓu ná téle adā ɓeɽh nya, b téle inji ngá. Ada deɓee ɓa dér ngi kono kinji mətɔ kúju kamnahạ̄ m Jupee ná undɔ̄i kam ni jɔ nya nj nduɽui n.
21 Tí wɔ́, yɔ undɔ̄ mətɔ tɔ̄r ni na: Ha kono njángā ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ'n, see oōi jɔ ɓa jájá kajanh t mbi sé n wɔ̄.

22 B deɓee ɓa dér ojoi ha nya t hālá, āda ha keme nɔ tei 'j taɽa nya ná ɔɽɔ kam m deɓee ɓa dér. B yɔɔ tɔ̄rii n na: Deɓe'n ye mōno m Jojep ngē wɔ?

23 Jeju tɔ̄r ni na: Haykamh ɓa etei kɔrh má mətɔ kúju ha'n. Dɔktor aɗya roi yi ɓa t joi'n. B see etei tɔ̄r má jɔ́ na: Náa ɓa dér ngi kono dee koō, ha yi nāhạ̄ tií ɓē ɓɔ Kapernayum ná, yi ása nāhạ̄ taá ló, keme ɓē nge koɗyo ní yi 't.

24 B yɔ tɔ̄r ni na: M'tɔr se ha nge kamhkamh. Deɓee a osoi gɔnɔ m ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ keme ɓē koɗyo nya ngē. **25** Haykamh ɓa m'tɔ̄r se: Mandamogoo bei ɓɔ bé injii'n jɔngáya Ijrayel, jɔkāgalo m Eli. Lo kono Nuɓɔ kutu taɽa nɔbē, ada njī ker ngē ɓāla mutɔ t nɔ̄hu miíkali'n ná. Ada ɓō nge kumbɔ̄lo kusō'n jɔngáyaa ɓa dér. **26** Nuɓɔ ulɔ Eli rɔ m mandamogo nóho 'j dana ni ngē. B ulɔ n rɔ m mandamogo nóho 'j Sarepta kɔ́, tií jɔngáya 'j Sidạ̄ ɓa ɗíya bá. **27** Ngi bānjee bei nya ɓɔ bé injii'n jɔngáya Ijrayel jɔkāgalo m ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ Elijee. Deɓee nóho ɗíya

'j dana ni ta rɔ nya nɔ ndetē. B bānj m Namą̄ 'j jɔngáya Siri ɓa nɔɗi.

28 Lo kono deɓee ngi kinji mɔtɔ kúju kamnahą̄ m Jupee koō ha ná wɔ́, wōngo asa ni nák ɓa dér. **29** B yɔɔ iɓii toɓoi n hālá gidi ɓē ɓɔ. Yɔɔ ndójii n aɓhii n'n tií taɣh nyel kōo. Lo kɔ́ kundɔ̄ ní ɓē ɓɔ ní 't ná ta ká mbəɣe gɔlɔ nya.
30 Jeju hón dana hɔtɔ ni aɓh lo kaɓh nya.

Jeju tɔɓɔ njili kash 'j keme m deéngaɓa nóho

Mark 1:21-28

31 Yɔ aɓh tií Kapernayum, ɓē ɓɔ 'j jɔngáya Galile. Yɔ ká nj'ɔjɔ náa t deɓee ndi kɔrhkōo. **32** Mɔtɔnáandáj kɔ́ kɔjɔ nya ná ɔɣɔ kam ni ɓɔ, haɗi wɔ́ yɔ ɔjɔ ha njɔ m ngi konyoɓee ná.

33 Deɓe nge njili kash nóho inji gō ni mɔtɔ kúju kamnahą̄ m Jupee. Yɔ ugɔ kɔɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na:
34 Héi, náa ɗi ɓa-a ɗa dana dé t yi n wɔ? Jeju 'j Najaret. Yē ha ta túju dé tí wɔ? M'igii āda yi yē nge Kaɣh Njánga Njánga m Nuɓɔ.

35 Jeju ndáng n b tɔ̄r n na: Utu teɣei b ɔ́ tei tíi 'j keme nya. Tí wɔ́, njili kash ná unu deɓe ná utu uɗu'n ngáya t dana m deɓee, tíkɔ tei'n 'j keme nya, 'j ta nāhą̄ nya náa konyo.

36 Ada ha ná ɔɣɔ kam ni ɓa dér. B nj teɣhii nāhą̄ dana hɔtɔ ni na: Nge'n ɓa-á ye ha nge ɗá ɓa bá wɔ? Yɔ ndáng njili kashee t njī ngér n tíkɔ t tɔ́gɔ'n ada yɔɔ teii'n wɔ?
37 Ada náa nāhą̄ m Jeju ná kúu taā lo ɓa dér, kɔ́ giɣi gō jɔngáya Galile ná. Jeju ɔrh met 'j rɔ m mɔm m Piyer nge mandaá.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m deɓee baa-á

Mt. 8:14-17 Mark 1:29-34

38 Lo kono yɔɔ k tei 'j mɔtɔ kúju kámnahą̄ m Jupee ná wɔ́, yɔɔ aɓhii ká udui kúju m Simą̄. Mɔm m Simą̄ nge

mandaá todo met ngamō nge kumbōlo. Ada yɔɔ nehɛi Jeju kóɽoɽó ha nya. **39** Jeju nadh bé tií jɔ nya, ndáng met ngamō ná, wɔ́ met ngamō ná inya'n. Tí wɔ́, t taɽa jī ná ɓa mandaá ná iɓ'n taɽh nāhą̄'n ɓeɽh nya.

40 'J gō kudu m kajaa tí wɔ́, yɔɔ ɓa dér ngi kó, deɓee niyee kaɓh t met ngi kēɽekēɽee rɔ ni ná, yei ní'n rɔ m Jeju. Yɔ nd'undō jī nya jɔ ni kam ɗíya ɗíya, ada rɔ ni ngaɗ ní'n. **41** Ada njili kashee tei nya nya'n 'j keme m deɓee, b yɔɔ ugoi kɔ́ɗɔ tōrii na: Yi ye Mesi* Mōno m Nuɓɔ. Tií wɔ́, yɔ ndáng ni, b tōr ni na t najhii koɗyo ha ná jɔ taɽa ni ngē, haɗi wɔ́ yɔɔ igii n ha ke nya Kris.

42 Lo kono bé ndɔ́gā ná wɔ́, yɔ tei aɓh kam hālá lo nge deɓe ndetē 't. Kóso deɓee umboi nahą̄ lo kanjā nya. Lo kono yɔɔ kɔtɔ rɔ nya ná wɔ́, yɔɔ ndegii ta kɔgɔ nya ngá b t najh kiɓ 'j rɔ ni ngē. **43** B yɔ tōr ni na: Asa kam ta ma kɔjɔ nya Ha Nge Nɔ nge tií keme kɔɽɔɓe m Nuɓɔ'n 't keme ɓē ɓɔ ngi káɗyaa. Ye ha ná-a Nuɓɔ ulɔ ma'n wō ná. **44** Ada yɔ ɔjɔ ha tií mɔtɔ kúju kamnahą̄ m Jupee tií jɔngáya Galile.

Jeju kúu ngindájnáa ngi taɽa katáa

Mt. 4:18-22 Mark 1:16-20

5 Ndi nóho Jeju ɗa kaj manh baa ɓɔ Jenejaret. Ada kóso deɓee giɽii gidi nya, b ɗa mbɔ́ɽei'n nāhą̄ 't kɔ́ ta koō'n ha m Nuɓɔ. **2** Yɔ ɔ tohoo jó inji nguɗu kóngoɗō taɽa manh ná. Ada náɓee tei 'j keme ha ta túbo būɽɔ niyee. **3** Yɔ alh keme toho nge nóho ɗíya kó ke yi m Simǭ ná. B yɔ mēɽ
ni na t suloi toho ná menyɛ 'j jɔ ngēɽe-ē. Ada yɔ inji ngá keme tohoo. 'J keme toho wɔ́, yɔ nj'ɔjɔ'n náa t kóso deɓee.

4 Lo kono yɔ koɗyo ha mɔtɔ gānga ná wɔ́, yɔ tōr t Simǭ na: Ɨ́ suloi toho tií jɔ ɓūlu, b ǝlei būɽɔ sé enjei'n kānjee.

5 Simǫ téle tɔ̄r ni na: Ngekɔjɔnáa, d' nāhą kulɔ taá dana ndi tátatá bé ndǿga'n 'j ta kembe náa nóho. B t gō ha nge tei 'j teɽei ná wɔ́, m'áta kəla būɽɔ ná.

6 B lo kono yɔɔ kəla būɽɔ ná wɔ́, yɔɔ ukoi kānj ngi kumbɔ̄loo nɛɛ āda níi ményɛ bá ta būɽɔ ni gánga. **7** Yɔɔ ugoi jī ni t madā kaɓh niyee ngi kinji keme toho nge káɗya ná na tei, t negei ni. Yɔɔ yei ada kānj ɗoso keme toho jó ná ɓa dér, ngei ni ményɛ bá ta toho ná-a ɗenh'n.

8 Lo kono Simǫ Piyer kɔ bəyá ná wɔ́, ye uso ngá nɔ m Jeju b tɔ̄r n na: Kəɓaɓe, ǿ téle tíi 'j rɔ má, na ma m'e nge nāhą̄kash. **9** Kānj kono kukɔ ni ná, ha nya ɔɽɔ kam nya t deɓee ɓa dér ngi kono kaɓh nya səɗin'n kānjee ná. **10** Ye nya bəyá t mōno m Jebedee, Jakee t Jǭ'n. Yɔɔ ngi kono joō Simǫ ná.

Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r Simǫ na: Ɨ́ najh ɓelē na 'j gō ndi ná wɔ́, yi áta ke nge kanjā deɓee. **11** Ada lo kono yɔɔ téle'n toho ká kundɔ̄ ngá kaj kóngoɗó ná wɔ́, yɔɔ inyei náa ɓa dér b unui gō nya.

Jeju aɽh rɔ m nge bānj

Mt. 8:2-4 Mark 1:40-45

12 Dana kǿ Jeju kinji keme ɓē ɓɔ nóho ná wɔ́, ǿ deɓee nóho bānj utu rɔ nya ɓa dér. Lo kono yɔ kɔ Jeju ná wɔ́, usō ugɔ kam nya ngá nɔ nya b nāhą̄ n kóɽoɽó na: Kəɓaɓe, wǿb yi ndég wɔ́, yi ásа nāhą̄ má ta rɔ má kaɽh.

13 Jeju ulɔ jī nya ɔdɔ'n b tɔ̄r na: M'ndég ta roi kaɽh. T taɽa jī ɓa bānj ná rii'n 'j rɔ nya.

14 Jeju mbénj n ɓɔ na t najh tɔ̄r deɓe nóho ngē. B tɔ̄r n na: Aɓh ká ɔjɔ roi t ngekadāsádaga. B āda kadāɓulo ha túbo rɔ t gō ɗóbo njiha m Moij, kǿ āda ye ni náa nge kɔjɔ t hālá.

15 Ha m Jeju ná kúu asa gō loo nge yi kumbɔ̄ kam ɓa

nɔɗí, āda kóso deɓee kámií nāhą rɔ nya ha ta koō ha nya. Tíkɔ ha ta kɔrh nya met 'j rɔ ni. **16** Tí wɔ́, Jeju ɔɽh rɔ nya 'j dana ní t kaɗā nya'n, aɓh lo nge deɓe ndetē 't ta ká gór Nuɓɔ.

Jeju ɔrh met 'j rɔ deɓe nge koyo-ó

Mt. 9:1-8 Mark 2:1-12

17 Ndi nóho wɔ́, Jeju nj'ɔjɔ náa t deɓee. Parijee* t ngikɔjɔnjiha injii táha rɔ nya. Yɔɔ iɓii 'j keme ɓee ɓa dér 'j jɔngáya Galile, 'j Jude tíkɔ 'j Juɗujalem. Ada tɔ́gɔ m Kəɓaɓe ye sənyan ha ta kɔrh'n met 'j rɔ m deɓee. **18** B ɔ́, deɓee utoi nge rɔ koyo nóho t gɔl masā'n. Yɔɔ enjei taɽa ɗóbo ta kudu sənyan, ká kundɔ̄ nya nɔ m Jeju. **19** Lo kono yɔɔ kanjā taɽa ɗóbo sét ha baa m kóso deɓee ná wɔ́, yɔɔ alhii sənyan jɔ kúju, ká tótii kamkɔ́ɔ. Ada yɔɔ ɗesii n'n bəyá t gɔl masā'n dana m kóso deɓee ká undoi n'n nɔ m Jeju.

20 Jeju ɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme ni wɔ́, tɔ̄r ni na: Deéngaɓa nāhą̄kashiyee yei yi ngi kembe mayɽɔ wɔ̄.

21 Nginjángā mangətuɓuee* t Parijee uloi mɔtɔ njɔ́l tií keme ni b tɔ̄rii na: Ná-a ɓa nj gángā Nuɓɔ bá wɔʔ Ná-a ɓa-a asa mai rɔ nya jɔ nāhą̄kashee wɔʔ Ye Nuɓɔ ɓa ɗíya bá ngē wɔʔ

22 Jeju igii ha k njɔ́l ni ná, ada unu ha tɔ̄r ní na: 'Nj njɔlii ha ɗi ɓa-a tií keme sé wɔʔ **23** Nge ɗá ɓa ye yi nge konyo kumbɔ̄ wɔʔ Ye ha ta tɔ̄r na nāhą̄kashiyee yei yi ngi kembe mayɽɔ wɔ̄ yéee, ye ha ta tɔ̄r na: Iɓ taɽh njiya wɔʔ **24** B ye ha ta see kigii ha Mono m deɓe kaɓh t tɔ́gɔ'n taá jɔngáya ta mayɽɔ nya jɔ nāhą̄kashee. B yɔ tɔ̄r t deɓe nge rɔ koyo ná na: Iɓ taɽh unu gɔl mesei b aɓh taɽa kújui. **25** T taɽa jī ná ɓa yɔ iɓ taɽh t taɽa kam ni ɓa-á unu gɔl masā nge kono toɗo nya keme ná. B a ɔrh'n taɽa m Nuɓɔ 't nj'aɓh'n t ká taɽa kúju nya tií. **26** Ada ɔɽɔ kam m deɓee ɓa dér. B yɔɔ ɔrhii taɽa m Nuɓɔ. Ɓelē asa ní nák, b tɔ̄rii na: D'ɔɔ náą̄ nge kɔɽɔ kam taá

kajanh.

Jeju kúu Lebi

Mt. 9:9-13 Mark 2:13-17

27 'J gō ha ná wɔ́, Jeju tei āda ká ɔ nge taā lamboo nóho, ri nya na Lebi. Yɔɔ inji tií lo taā lamboo. Jeju tɔ̄r n na: Unu gō má. **28** Yɔ inya náa ɓa dér b iɓ unu gō m Jeju.

29 Lebi nāhą̄ náakusɔ nge kumbɔ̄lo ha m Jeju tií kúju nya. Ada ngi taā lamboo bei bé t deɓee kā nóhoo injii nj'usoi'n náa taɾa táɓulu. **30** Parijee* t nginjángā mangətuɓuee* nj nyúɾui, b tɔ̄rii t ngindájnáą̄ m Jejuee na: Haɗi ɓa kɔ́-ɔ see nj'usoi náa, b nj'ai'n t ngi taā lamboo, t ngi nāhą̄kashee wɔ?

31 Jeju téle t ha'n tɔ̄r ni na: Deɓee ngi kɔ́ ke met ngē, yɔɔ a ndegii dɔktor ngē. B yɔɔ ngi kono k met ná-a a ndegii n wɔ̄ ná kɔ́ ta mbélē hál ni. **32** M'e kúu m deɓee ngi jɔsuɾee ngē. B m'e ta kúu deɓee ngi nāhą̄kashee.

Deɓee terhii Jeju ha kɔjɔ jɔ kegē náakusɔ

Mt. 9:14-17 Mark 2:18-21

33 Yɔɔ tɔ̄rii t Jeju na: Ngindájnáa m Jąa a egei náakusɔ ɓa t njɔ nahą́ njɔ nahą́ b a górii Nuɓɔ njɔ m Parijee* b ngindájneyee a usoi náa b a ai'n náa bé.

34 Jeju téle tɔ̄r ni na: Lo kono ngaɓa mandaá nge ɗyā kinji t balsáa madā nyaa ná see esei kɔsɔ sɔɗin kɔ́ ta kegē ni'n náakusɔ wɔ? **35** B ndiyee ayei ná ta katá kɔrh ni ngaɓa mandaá nge ɗyā 'j dana ní ná tí wɔ́, yɔɔ etei kinya náakusɔ keme ndi ná-ā.

36 Jeju téle tɔla ni giya ha ɗyatɔ na: Deɓe asa kam ta tēl taɾa ramá ɗyā tɔ́la'n kam ɓene ramá ngē. Ye bɔyá wɔ́, ramá ɗyā ná atá kusɔ yi nge kej ná, āda taɾa ramá nge ɗyā ná atá titi nāhą̄ t yi nge ɓene ná'n ngē. **37** Tíkɔ deɓe nge ta

tōr kaā nge kong keme gal kejii ndetē. Ye bəyá wɔ́, kaā nge kong ná atá ndūhu galh kej ná. Ada kaā ná atá nyēre ngelh, tíkɔ galh ná atá túju'n ɗyatɔ. **38** B asa kam ta deɓe tōr kaā nge kong keme galh nge ɗyā. **39** Tíkɔ deɓe nge kai kōɗ kaā, ndeg kai kaā nge kong ɗyatɔ ngē, haɗi wɔ́ yɔ tɔ̄r na: Kōɗ kaā ná na nyelē ɓɔ.

Jeju ye kə́ɓa m ndi kɔrhkoō m Jupee

Mt. 12:1-8 Mark 2:23-28

6 T jó m nɔ̄huee ndi kɔrhkoō nge kunu t gō yi nge taɻa kata ná wɔ́, Jeju gānga keme mege-é. Ngindájnáa nyaa tetei jɔ kōho rigii t jī ni'n a usoi. **2** Parij* ka nóhoo tɔ̄rii na: Haɗi kɔ́ 'nj nehɛ̱i náa nge kada ni taɻa ɗóbo ta deɓe nāhą ndi kɔrhkoō ngē ná wɔ́.

3 Jeju téle tɔ̄r ni na: Náa nāhą m Dabid kéte ná kɔ́, ɔ́ tojoi keme mangətuɓu ngē wɔ? Lo kono ɓō konyo nya, t ngi kono ka njiya nya səɗin ná. **4** Nāhą neré kɔ́ yɔ udu keme kúju m Nuɓɔ, ɔi mapa nge kinji lo nge kaɻh njánga njánga ná usɔ. Tíkɔ adā nya t ngi kono ka njiya nya səɗin, mapa nge njiha kadā t ngekadāsádaga ɓa ɗíya bá ta kusɔ ná wɔ. **5** B yɔ tɔ̄r na Mono m deɓe ye kə́ɓa m ndi kɔrhkoō.

6 Ndi kɔrhkoō nóho wɔ́, Jeju udu mɔtɔ kúju kámnahą̄ m Jupee, ta kɔjɔ náa t deɓee. Deɓe nóho nge jī nya ka konyo ngɔ̄ngɔrɔ̄ inji nya 't. **7** Nginjángā mangətuɓuee* t Parijee undoi kam ní nj nduɻui Jeju ta kɔ'n kéee Jeju atá kɔrh met ná ndi kɔrhkoō wɔ? Ye ha ta kembe'n lo kɔsɔ mɔtɔ ha nya. **8** Jeju igii njɔl nge tií 'j keme ní ɓa dér. Ada yɔ tɔ̄r nge ji ngɔ̄ngɔrɔ̄ ná na: Iɓ taɻh ɗá taá dana-á. Ada deɓe ná iɓ ədə taɻh.

9 B Jeju tɔ̄r ni na: M'terh se 't m'oō'n. Edei taɻa ɗóbo ha ta deɓe nāhą nɔ yéee, ta deɓe nāhą kash ndi kɔrhkoō wɔ?

10 Ti wɔ́, yɔ ɔ taɻa kam ni ɓa dér, b tɔ̄r deɓe ná na: Ə́

ndáɗya jīi. Yɔ nāhą bəyá wɔ́, jī nya nɔ'n. 11 Wōngo asa deɓee náa nák. Ada Parijee t nginjángā mangətuɓuee oōi nahą dana hɔtɔ ni ha ta kigii n náa nge ta nāhą t Jeju'n.

Ngindájnáa kutu gidi jó.

Mt. 10:1-4 Mark 3:13-19

12 Keme ndi ná wɔ́, Jeju tei aɓh jɔ kōo ta ká gór Nuɓɔ. Ada yɔ gór Nuɓɔ dana ndi ɓa tátatá bē ndə́ga'n. 13 Lo kono bē ndə́ga ná wɔ́, yɔ kúu ngindájnáa nyaa taá rɔ nya. B yɔ héɽe ngi kutu gidi jó 'j dana ní, undō ri ni na mōnombangakulɔɔ. 14 Ri m mōnombangakulɔ kɔ́ yɔ héɽe nya ní ná-a wɔ̄'n. Simǫ nge kɔ́ yɔ kundō ri nya na: Piyer, yɔ t Andre nónjo nya'n, Jakee t Ją'n, Pilipee t Bartelemi'n, 15 Matiyoo t Tomas n', Jak mōno m Alpee t Simǫ nge ka kúu ni n Nge Kegē Kóngaɽ 'j Rɔm ná'n, 16 Jud mōno m Jak, tíkɔ Judas Iskaɽiyot nge katá kulɔ Jeju jī m deɓee ná.

Tɔrtaɽaa t tɔhɔ'n

17 Jeju ɗes səɗin 'j jɔ kōo taá ngá, əɗa səɗin jɔngáya nge ɓāndaɽā. Lo kɔ́ kəɗa m kóso ngindájnáa nyaa t kóso deɓee 'j kā jɔngáya Judee ɓa dér, 'j ɓē ɓɔ Juɗujalem, tíkɔ 'j jɔngáya 'j kaj manh baāɓɔ 'j Tiree t Sidǫ'n ná. Yɔɔ yei ha ta koō ha b ta kɔrh nya met niyee. 18 Ada ngi kono njili kashee ka kɔl wuɽu ni ná, ngáɗii nya'n. 19 Kosó deɓee ɓa dér enjei ha ta kɔdɔ rɔ nya. Ha tɔ́gɔ k tei 'j rɔ nya ná wɔ́, k kɔrh'n metee ɓa dér.

20 Tí wɔ́, Jeju téle unu kam nya tií taɽh jɔ m ngindájnáa nyaa b tōr na:

> Rɔneyle ye t sé'n see ngindoo, haɗi wɔ́ kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ye yi sé.
>
> 21 See ngi kono ɓō ka konyo sé taá yɔtɔnh nɛɛ, rɔ sé atá nyelē sé, haɗi wɔ́ etei ta ndāna.
>
> See ngi kono ka kugɔ wuɽú taá yɔtɔnh nɛɛ, rɔ sé atá nyelē sé, haɗi wɔ́ etei ka túbo.

22 See ngi kono deɓee ka kaha sé, b ka tɔɓɔ sé 'j dana
ni, yɔɔ a nyéɗyei se, yɔɔ a yegei ha sé njɔ náa nge nɔ
ngē, ha m Mono m deɓe ná, rɔ sé atá nyelē sé.
23 Ɨ́ nehɛ̨i rɔnyele keme ndi ná ɔ́ t'iɓii bala t
rɔnyele'n. Ɨ́ nehɛ̨i rɔnyele, haɗi wɔ́ kubɔ sé ye ɓɔ tií
taɣh nɔbé na biya niyee nehɛ̨i nya bəyá t ngikɔjɔnji m
Nuɓɔ konoo kéte ná.
24 B rɔtondoō ye yi sé, see ngi ndáa náa, haɗi wɔ́
see embei wuɣunyóo wɔ̄.
25 Rɔtondoō ye yi sé, see ngi ndānaa taá yɔtɔnh nɛɛ,
haɗi wɔ́ ɓō atá konyo sé.
Rɔtondoō ye yi sé see ngi k túbō taá yɔtɔnh nɛɛ, haɗi
wɔ́ see etei kukɔ kam ndoō, b ta k kugɔ'n wuɣú 't.
26 Rɔtondoō ye yi sé, lo kono deɓee ɓa dér ka koɗyo
ha sé āda nɔ. Rɔtondoō ye yi sé, haɗi wɔ́ kaa niyee
nehɛ̨i bəyá t ngikɔjɔnji m Nuɓɔ ngi kujɔ haa kéte ná.

Ɨ́ teɣei madābaā see

Mt. 5:43-48

27 B m'tɔ̄r se see ngi k koō maa. Ɨ́ teɣei madābaā see. Ɨ́
nehɛ̨i nɔ t ngi kono ka sūɓɔ see. 28 Ɨ́ tɔ̄rii taɣa sé jɔ m ngi
kono ka nāhą sé konyo. Ɨ́ górii Nuɓɔ ha m ngi kono ka
nāhą sé ndānga ná-ā. 29 Wɔ́b deɓe nóho undɔ̄ kotoi nge
nóho wɔ́, ɔ́ téle nge madā āda n ɗyatɔ. Wɔ́b deɓe nóho
taā ramá kulɔ kilii wɔ́, ɔ́ najh kɔgɔ̄ nya. 30 Deɓee ɓa dér
ngi ka terhii ha náa ná, āda ni. Deɓee nge b taā nɛi wɔ́, ɔ́
najh tele terh nya. 31 Náa nge kono see ndeg ta deɓee nāhą
ha sé ná wɔ́, ɔ́ nehɛ̨i nya səɗin bəyá njɔ yi sé ná.

32 Wɔ́b see a teɣei ngi kono ka táɣa see wɔ́, kúɗɔ nge
ɗá-a nj'etei kembe wɔ? Ngi nāhąkashee ɓa a teɣei nya ngi
ka táɣa niyee. 33 Wɔ́b a nehɛ̨i nɔ t ngi kono ka nāhą sé nɔ
wɔ́, kúɗɔ nge ɗá-a nj'etei ta kembe wɔ? Ngi nāhąkashee
a nehɛ̨i nya bəyá. 34 Wɔ́b see edei náa t deɓee lo tina-á b

ye yi nge kono see ndeg kembe náa 'j jī nya ná wɔ́, kúɗɔ nge ɗá-a nj'etei ta kembe wɔ? Ngi nāhą̄kashee a tinei nya náa t ngi nāhą̄kashee ta kembe nya'n bəyá. **35** B see ɔ́ téɽei madābaā see, ɔ́ nehɛ̨i ni nɔ, b edei ni náa lo tináa b ɔ́ najhii njól keme sé jɔ ha ta téle kembe ngē wɔ́, kubɔ sé atá ke ɓɔ. See etei ke Mono m Nge 'j Taɽh Kumbɔ ɓa dér. Yɔ ye nge nāhą̄ nɔ t ngi kadā kúɗɔ ngee, t ngi nāhą̄kashee. **36** Ada see yei ngi kam kalaa, njɔ m Biya sé ke'n nge kam kala ná.

Ɨ́ najhii gānga seré jɔ m madā see

37 Ɨ́ géngei seré jɔ m deɓee ngē wɔ́, nj gengei nya seré jɔ sé ngē. Ɨ́ najhii kukɔ deɓe nóho t ha'n, na Nuɓɔ atá kukɔ sé t ha'n ngē. Ɨ́ mayɽɔ sé jɔ m deɓee wɔ́, Nuɓɔ atá nya mayɽɔ nya jɔ sé. **38** Keme kār ndɔ́jɔ náa nge kumbɔ̄loo wɔ́, etei nya kɔjɔ ta ɗoso ta koɽ. Ada atá rubɔ, haɗi wɔ́ etei ndɔ́jɔ náa bé ta kadā sé'n. Titi ye njɔ kɔ́ see ndɔ́jɔ'n náa bé kadā ni'n ná.

39 Yɔ tɔ́la ni giya ha ɗyatɔ na: Nge kam ndɔ̄ɔ asa kɔjɔ ɗóbo t nge kamndɔ̄ɔ mada nya wɔ? Yɔɔ ɓa dér jó etei kusō goto-ó ngē wɔ? **40** Ngendájnáa umbɔ̄ ngekɔjɔnáa ngē, b ngindájnáa ɓa dér ngi kasa ná wɔ́, etei ke njɔ m ngekɔjɔnáa.

41 Haɗi ɓa kɔ́ yi ɔ būlú nyɔ̄ɔ nge kusō kam m nónjoi ná b yegē kunu lɔ́lɔ kāga nge kusō kámii ná wɔ? **42** Yéee, ye neré kɔ́ yi asa tɔ̄r t nonjoi jɔ́ na: Nónjo āda m'ɔrh būlú nyɔ̄ɔ 'j kamii b yi ɓa ɔ'n lɔ́lɔ kāga nge kusō kamii ná ngē wɔ? Yi nge gólō deɓe yi ɓa unu lɔ́lɔ kāga 'j kami ɓa kéte, tí wɔ́, yi áta kɔ lo kɔ́ ta kunu'n nyɔ̄ɔ 'j kam m nónjoi.

Kāgaa t kanā nya'n

43 Kāga nge nɔ a anā kanā nge kash ngē. Kɔ́-ɔ kāga nge kash a anā nya kanā nge nɔ ngē. **44** Haɗi wɔ́, kāgaa ɓa dér a igii ni 'j kāna ni. A ui kanā kótmbaya 'j jɔ kōn ngē.

Kɔ́-ɔ a ui nya kanā nduú 'j dana ngaɽā ngē. **45** Deɓe nge nɔ a tei t náa nge nɔ'n 'j lo ngɔm náa nge nɔ nge 'j ngaɽā keme nya. B deɓe nge keme kash a tei t náa ngi nɔ ngee 'j lo ngɔm náa ngi nɔ ngee 'j ngaɽā keme nya. Haɗi wɔ́, taɽa deɓe a tɔ̄r náa nge ɗoso ngaɽā keme nya.

Deɓe nge kam kaɗya tíkɔ deɓe nge səba

Mt. 7:24-27

46 Haɗi ɓa kɔ́-ɔ a kúui má Kəɓaɓe, b a nehɛ̨i náa nge kɔ́ ma tɔ̄r sé ná ngē wɔ? **47** Deɓe nge kono ke rɔ má, b koō ha má tíkɔ kunu gō má wɔ́, ma m'áta kɔjɔ sé, kéee yɔ-ɔ atá ke na neré wɔ? **48** Yɔ atá ke njɔ m deɓe nge kono k kugɔ mɔtɔ kúju wɔ́, kor goto āda kol tíkɔ kundɔ̄ n mɔtɔ kúju jɔ tāɓa-á. Lo kono manh kulɔ, síi mɔtɔ kúju ná wɔ́, kúju ná kasa yíī ngē ná, haɗi wɔ́ deɓe ná undɔ̄ mɔtɔ kúju nya lo nge nɔ-ɔ́. **49** B deɓe nge kono koō b ngɔm ngē ná wɔ́, yɔ ye njɔ m deɓe nge kundɔ̄ kúju nya jɔngáya nge ɓulo 'j ta kundɔ̄ mɔtɔ nya. Lo kono manh kulɔ síi mɔtɔ kúju ná wɔ́, t taɽa ji ná ɓa kúju ná njuɗu'n. Ada njuɗu m kúju ná, ye yi nge nɔ ngē ɓa nɔɗi.

Kundɔ̄kemejɔtaākeme m gɔ̨kɔ̄l

Mt. 8:5-13

7 Lo kono Jeju nəngā ha nyaa ɓa dér t nɔ m deɓee ngi kɔ́ ke koō ha ná wɔ́, yɔ aɓh tií keme ɓē Kapernayum. **2** Gɔ̨kɔ̄l nóho 'j Rɔm nge kunu jɔ m deɓe lodeɓé ɗíya, aɓh t ɓeɽh nge nóho nge yɔ táɽa nya ɓɔ. Rɔ m ɓeɽh ná onyo n, ada yɔ toɗo taɽa koyoō. **3** Lo kono gɔ̨kɔ̄l ná koō ha m Jeju ná wɔ́, yɔ ulɔ deɓe kangā m Jupee, na ká t merh Jeju āda te t'ɔrh met 'j rɔ m ɓerh nya. **4** Yɔɔ yei rɔ m Jeju nehɛ̨i n kóɽoɽó na: Asa kam ta yi nāhą̄ sónyan. **5** Haɗi wɔ́, yɔ táɽa deɓee dee ɓɔ, tíkɔ yɔ ɓa-á ye nge tɔ́mɔ kúju kámnahą̄ kadā dé wɔ̄ ná. **6** Tí wɔ́, Jeju aɓh səɗin.

Lo kono yɔ kɔtɔ̄ táha taɾa kúju m gǫ̨kɔ̄l-é ná wɔ́, gǫ̨kɔ̄l ná ulɔ madā nyaa rɔ nya na ká t tɔ̄rii n na: Kəɓaɓe ɔ́ najh kɔl wuɾu roi ngē. Na ndete má ta yi ke taá taɾa kúju má ngē. **7** Ye ha ná-a ndete ma ta ma kaɓh tií roi ngē wɔ̄ ná. B ɔ́ tɔ̄r kam ha ɗíya bá wɔ́, rɔ m ɓeɽh má na atá ngaɗ nya.
8 Haɗi wɔ́, ma ɓa m'inji nya mɔtɔ tógɔ m deɓee ngi konyo ɓē jɔ maa. Ada askaɾ maa injii nya mɔtɔ tógɔ njiha maa. Ada m'tɔ̄r nge nóho ɗíya jɔ́ na: T'aɓh wɔ́, yɔ nj'aɓh. B m'tɔ̄r nge mada jɔ́ na: T'e wɔ́, yɔ ye. B m'tɔ̄r ɓeɽh má'n jɔ́ na: Ɨ́ nāhą̄ nge'n wɔ́, yɔ nj nāhą̄.

9 Lo kono Jeju koō ha ná wɔ́, ɔɾɔ kam nya ɓɔ. Ada yɔ əla tɔ̄y m gǫ̨kɔ̄l ná. B yɔ téle rɔ nya tɔ̄r t kóso deɓe ngi kunu gō nya ná-ā na: M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh, dana m Ijrayelee ɓa ná, m'embe kundɔ̄kemejɔtaākeme nge kumbɔ̄lo bá'n ngē tɔ. **10** Ngi kono gǫ̨kɔ̄l kulɔ ni ná-ā, télei na t n'otoi taɾa kúju wɔ́, yɔɔ oi ɓeɽh nge kono rɔ nya konyo nya ná inji t rɔnyele'n.

Jeju tei t mōno m mandamogo'n 'j dana m ngi koyoo-ó

11 Ndi ɗíya 'j gō ndi ná wɔ́, Jeju aɓh keme ɓē ɓɔ nge kɔ́ ka kúu ni n Nayin ná. Ngindájnáa t kóso deɓee undɔ̄i n.
12 Lo kono yɔɔ kɔtɔ̄ táha taɾa ndogō, ta kudu'n tií ɓē ɓɔ-ɔ́ ná wɔ́, deɓee nj tei t nūnú deɓe nge ke mōno nge kala ɗíya bá jī m kɔ́ nya. Kɔ́ nya ná ye mandamogo, āda kóso deɓee baa bé 'j keme ɓē ɓɔ-ɔ́ ye kámii nahą̄ rɔ nya.
13 Lo kono Kəɓaɓe kɔ nya ná wɔ́, kam nya ala n b tɔ̄r na: Ɨ́ najh kugɔ wuɾú.

14 Yɔ aɓh táha rɔ nunú ká ɔdɔ gɔl masa kɔ́ kuto ni'n nūnú ná. Ada ngi kuto nūnuee dəbei əɗei ngá. B yɔ tɔ̄r ni na: Balsáā, m'tɔ̄rii iɓ taɾh. **15** Ada nge koyo ná iɓ inji taɾh, b undɔ̄ mɔtɔ koɗyo ha.

16 Tí wɔ́, ɓelē asa ni nák ɓa dér, ada yɔɔ nj'ɔrhii taɾa m Nuɓɔ b tɔ̄rii na: Ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nge kumbɔ̄lo tei hɔy

dana hɔtɔ ji. Tíkɔ Nuɓɔ ye'n kɔ m deɓee nyaa. **17** Ada ha m Jeju ná asa gō loo ɓa dér tií 'j jɔngáya Jude, t keme ɓee ɓa dér ngi giɽi gō ná-ā.

Jeju nj'oɗyo ha m Jạ Batis

Mt. 11:2-19

18 Ngindájnáa m Jạa aɓhii ká ojoi mɔtɔ ha náa ɓa dér. **19** Jạ Batis kúu ngindájnáa nyaa jó ulɔ ni rɔ m Jeju na ká t teɽhii n na: Yi yɔ ye nge kono káta ke ná yéee, t d' ndalh nge káɗya wɔ?

20 Lo kono deɓee ná-ā kɔtɔ rɔ m Jeju ná wɔ́, yɔɔ tɔ̄rii na: Jạ Batis ulɔ de taá roi na t d' teɽhii na: Yi yɔ ye nge kono katá ke ná-a yéee t d' ndalh nge káɗya wɔ?

21 Ada ye t jɔkāgalo ná ɓá-a Jeju nj'ɔrh met 'j rɔ m deɓee baa, ngi njɔ metee wɔ, yɔ tɔɓɔ'n njili kashee, tíkɔ ndéē'n kam m ngi kamndɔɔ ada oi'n lo. **22** Tí wɔ́, Jeju téle tɔ̄r ni na: Aɓhii ká tɔ̄rii Jạ, náa nge kono see kɔ tíkɔ koō ná. Ngi kamndɔɔ oi lo, ngi njɔ metee a njiyei, rɔ m ngi banjee aɽh, ngi mbi ɓoroo oōi lo. Ngi koyoo tei, ojoi Ha Nge Nɔ'n t ngindoo. **23** Rɔnyele ye t nge kono ma kugɔ nya gigi-í ngē.

24 Lo kono mōnokulɔ m Jạa téle kaɓh ná wɔ́, Jeju undɔ̄ mɔtɔ ta tɔ̄r t kóso deɓee ha m Jạ. Yɔ tɔ̄r ni na: See aɓhii kɔ náa ɗi ɓa-a tií lo nge deɓe ndetē 't ná wɔ? Aɓhii kɔ bóɽ nge kono nyéle ka yíi nya ná wɔ? **25** B see aɓhii kɔ náa ɗi wɔ? Aɓhii kɔ m deɓe nge kono kulɔ ramá nɔ-ɔ́ ná wɔ? Ɔi deɓee ngi kono kulɔ ramá nɔɔ b kinji'n dana náa ngi kalngandhee, yɔɔ injii tíi keme kúju m kóngaɽ ɓɔ-ɔ́.

26 See ɓa-á aɓhii lo nge deɓe ndetē 't kɔ ɗi ɓa-á wɔ? Haykamh, m'tɔ̄r se. Yɔ ye nge kumbɔ̄lo ɓɔ 'j dana m ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ. **27** Yɔ ye nge kɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r ha nya na:

Oō, m'úlɔ mōnokulɔ má tií kete noi,
yɔ atá kundɔ̄ jɔ ɗóboi dana-á.

(Malasi 3:1)

28 M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh dana m ngi kono mandaá koɗyo ní ná, ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nge káɗya ta kumbɔ̄ Jạ̄ Batis ndetē. B nge ɗi bé tií keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ná-a umbɔ̄ n wɔ̄ ná.

29 Ada deɓee ɓa dér ngi ke koō nya t ngi taā lamboo tɔ̄rii na: Nuɓɔ na ye jɔsuɽu, haɗi wɔ́ ɗenhii ni manh t ɗenh manh m Jạ'n. **30** B Parijee* t ngikumɔ̄najhee yegei ha kɔjɔ m Nuɓɔ, āda yɔɔ ndegii ta Jạ̄ ɗenh ni manh ngē.

31 Ada Kəɓaɓe tɔ̄r na: Náa ɓa-á m'atá kɔjɔ'n t mōno yaa ngi taá jɔkāgalo'n nɛɛ wɔ, yɔɔ ɓa-á titii ná-a 't n wɔ?

32 Yɔɔ titii nahạ̄ t mōno ngi kono kinji kam hālá ɓɔ-ɔ́ wɔ́, k tugɔ kɔ́ɗɔ jɔ nahạ́ na:

Dee ɗ' kɔ́r se mbál wɔ́, see egei kugɔ ndām.
Dee d'əla se nɔ̄ wɔ́, see egei kugɔ wuɽú.

33 Haɗi wɔ́, Jạ̄ Batis ye, yɔ usɔ mapa ngē, kɔ́-ɔ ai nya kaā ngē wɔ́, see tɔ̄rii jɔ́ na yɔ na ye nge njili kash.

34 Mono m deɓe ye, usɔ b ai wɔ́, see tɔ̄rii jɔ́ na: Na ye nge kusɔ bohó, tíkɔ nge kai hoɓoɓo. Yɔ na ye madā m ngi taā lamboo t ngi nāhạ̄kashee. **35** Wɔ́b deɓe ɔ kanaa kulɔ m kam kaɗya see wɔ́, yɔ atá kigii ha kam kaɗya sé ná ke jɔsuɽu.

Mandaá nóho uɗu kuɓū kat gidi njɔ m Jeju

36 Parij nóho ɗíya mēr Jeju ta kusɔ ni náa sənyan. Jeju udu kúju m Parij ná, ká inji taɽa táɓulu. **37** B ɔ́, mandaá nge nāhạ́kash nóho inji nya keme ɓē ɓɔ ná. B lo kono yɔ kigii ha Jeju kinji taɽa táɓulu keme kújū m Parij ná wɔ́, yɔ utō kōo kuɓū albatr nge kono kuɓū ɗoso keme nya. **38** Yɔ əɗa t gidi m Jeju táha t njɔ nya ɓa. Yɔ ugɔ wuɽú āda manh nɔ kam nya yer t jɔ njɔ m Jeju ɓa. Tí wɔ́, ɔlh nɔ̄ kam nya t ngɔ jɔ nya'n. Yɔ njóɓ njɔ nya, tíkɔ ɓēɓ'n t kuɓū kat ná'n.

39 Parij nge mēr nya kusɔ náa ná, ɔ bəyá wɔ́, tɔ̄r tií keme nya na: Wɔ́b deɓe'n ye ngekɔjɔnji m Nuɓɔ wɔ́, yɔ

atá kigii mandaá nge kɔdɔ rɔ nya ná, kéee yɔ ye ná-a wɔ? Yɔ atá kigii hál nya kéee ye neré wɔ? Haɗi wɔ́, yɔ ye mandaá nge nāhą̱kash.

40 Jeju unu ha téle tɔ̄r n na: Simǫ̱, m'aɓh t ha nóho'n ta tɔ̄rii.

Simǫ̱ téle tɔ̄r n na: Ngekɔjɔnáa ɔ́ tɔ̄r á-a.

41 Deɓe nóho ɗíya ye nge kadā náa lo tinā. Yɔ aɓh t ngi kūɗɔ nyaa jó. Kuɗɔ̄ ye jɔ m nge nóho gurusu denie* lodeɓé mií, tíkɔ jɔ m nge madā gurusu dɔgɔmií. **42** B lo kono yɔɔ kaɓh t náa'n ta kubɔ'n kūɗɔ ná-ā tíi ngē ná wɔ́, nge kadā náa lo tinā ná inya kūɗɔɔ ɓa dér jó ngelh. Wɔ́ nge ɗá-a yɔ taɣa n umbɔ̄ madā nya wɔ?

43 Simǫ̱ téle tɔ̄r n na: Keme nɟól má wɔ́, ye nge kono kūɗɔ nya kumbɔ̄ yi m madā nya ná.

Jeju tɔ̄r n na: Yi gānga ha ná t gō-ó ɓa.

44 Tí wɔ́, yɔ téle rɔ nya rɔ m mandaá, b tɔ̄r Simɔ na: Yi ɔ́ mandaá nɛ? Ma m'udu taá keme kújui, wɔ̄ yi āda ma manh m'túbo'n njɔ má ngē. B yɔ nyombh njɔ má t manh nɔ̄ kam nya'n, tíkɔ ɔlh ni'n t ngɔ jɔ nya'n. **45** Yi nabh ma nabh nge njóɓ taɣa ngē. B lo kono ma kudu taá kújui'n, yɔ ɔɣɔ lo njóɓ má ngē. **46** Yi uɗu kuɓū jɔ má ngē. B yɔ uɗu kuɓū kat'n jɔ njɔ má. **47** Ye ha ná-a ma m'tɔ̄rii'n jɔ́ na: Nāhą̱kash nya ngikalngandh ná-ā yei yi kembe mayɣɔ wɔ̄ n, haɗi wɔ́ mandaá ná táɣa ma ɓɔ. Ada nge kono kembe mayɣɔ jɔ nāhą̱kash nya ményɛ bá ná wɔ́, táɣa nya ye nya ményɛ bá.

48 Ada Jeju tɔ̄r t mandaá ná na: Nāhą̱kashiyee yei yi ngi kembe mayɣɔ wɔ̄.

49 Ada ngi kono kinji sədin taɣa náakusɔ ná, uloi mɔtɔ tɔ̄r dana hɔtɔ ni na: Deɓe'n ɓa-a ye nya ná ta ka mai rɔ nya jɔ nāhą̱kashee bá wɔ?

50 Ada Jeju tɔ̄r t mandaá ná na: Kundɔ̄kemejɔtaākemei eɗyei wɔ̄. Aɓh t wuɣunyóo'n a-á.

Giya ha m nge kosh kōho

Mt. 13:1-23 Mark 4:1-20

8 'J gō ndi ná ményɛ wɔ́, Jeju iɓ a əla gō ɓē ɓɔ a ɔjɔ'n
ha tíkɔ a əla'n mbēɽe Ha Nge Nɔ m kɔɽɔɓē m Nuɓɔ.
2 Ngindájnáa kutu gidi jó injii kaj nya kam nahą́ t mandaá
ngi ka nóhoo kɔ́ yɔ tɔɓɔ njili kashee 'j keme ni, tíkɔ kɔrh
met 'j rɔ ni ná. Ri m mandaá ná-ā wɔ̄'n Mari nge kono ka
kúu ni n na, Mari 'j ɓē Magdala, nge kono njili kashee
miijɔjó tei 'j keme nya ná. **3** Jąni nyɛ m Suja, nge ngɔm
náandáa m Herɔd. Sujan tíkɔ mandaá ngi ka nóhoo baa bé,
ngi nāhą kulɔ ɓeɽh t náa nɔ niyee ha m Jeju ná.

4 Lo kono kóso deɓee baa 'j keme ɓē ɓɔ ngi kēɽekēɽee
kámnahą ná, wɔ́, yɔ təla ni giya ha na: **5** Nge kosh tei aɓh
kosh kōho nya. Lo kɔ́ ka kosh nya ná wɔ́, kam kōho ka
madaa t'úsōi gō ngala m ɗóbo. Ada deɓee tuɓoi n t njɔ
ni'n, tíkɔ yelee 'j taɽh nɔbé ye tólii nya'n koho ná. **6** Ngi kā
nóhoo túsōi jɔ ɓāɽaɓatā, āda lo kono na n'otii ná wɔ́, etei
ta nj'ulo tí, haɗi wɔ́ manh ndetē mɔtɔ kiɽi ni. **7** Ngi ka
madaa túsōi dana konh. Konh ná-ā engei səɗin ɓa dér. Ada
ubui koho ná-ā. **8** Ngi ka nóhoo túsoi jɔngáya nge nɔ-ɔ́,
āda lo kono kot ni, b kangā ná wɔ́, enei lodeɓe ɗíya.

'J gō ha ná wɔ́, Jeju tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Deɓe nge
kaɓh t mbi'n ta koō wɔ́, ada oō.

9 Ngindájnáa terhii mɔtɔ giya ha ná. **10** Yɔ tɔ̄r ni na:
Nuɓɔ adā se kam kaɗya ta kigii sé'n ha nge yɔɽɔ rɔ nya tií
keme kɔɽɔɓē nya. B ha m ngi kā nóhoo wɔ́, etei ka tɔ̄r ni t
giya ha'n. Ta ya lo kono yɔɔ b na n'oi lo wɔ́,

kɔ náa nóho ngē ɓa nɔɗi,
tíkɔ na n'oōi lo wɔ́,
etei koō b yɔ kɔ́ nj'etei
kigii mɔtɔ ngē ɓa nɔɗi. *(Ejai 6:9)*

11 Ɔi mɔtɔ giya ha ná-a wɔ̄'n. Kam kōho ye ha m Nuɓɔ.
12 Kam kōho ngi t'úso bāg ɗóbo yei ngi koō ha ná-ā. B 'j
kā gō-ó wɔ́, biyagey* ye ɔrh ha ná tí 'j keme ni. Na wɔ́b
yɔɔ b tei keme wɔ́, etei kembe kaɗya. **13** Kam kōho nge

tuso jɔ ɓāɽaɓatā-á ná yei ngi kɔ́ lo kono yɔɔ koō ha ná wɔ́, taā t rɔnyele'n tí b yɔ kɔ́ kiɽi ni ukɔ ngáya ngē. Yɔɔ tei keme ha nāhą ndi baa ngē. Ada lo kono náa nóho ke kundɔ̄ mɛɛ ní ná wɔ́, yɔɔ dəbei kuso. **14** Kam koho ngi t'usō dana kōnee yei ngi kono koō ha tí. B kusō kaɓh wɔ́, ká kinya ha ná, āda sōlee t náandáa, tíkɔ rɔnyele ngi taá jɔngáya utui jɔ ha ná ada enei ngē. **15** Kam kōho nge túso jɔngáya nge nɔ-ɔ́, yei ngi kono koō ha t ngaɽā keme nge kamhkamh nge nɔ'n. Ada yɔɔ níi t lo kanā, t gō kukɔ ngér ni'n.

Deɓe a undɔ̄ lámba jɔ ɗuɽɔ nya

Mt. 5:15-16 Mark 4:21-23 Luku 11:33-36

16 Deɓee nge ta kundɔ̄ har lámba wɔ́, kunu gúɗo kugɔ jɔ-ɔ́, ɓó kunu kundɔ̄ mɔtɔ yanga-á ndetē. B ye ta kundɔ̄ nya jɔ ɗuɽɔ nya, kɔ́ ta ya deɓee ngi kudu tií keme kúju ná wɔ́, kɔ lonjáhā. **17** Haɗi wɔ́, náa nge lo munduú nge ta mɔtɔ tei halá ngē ndetē. Tíkɔ ha nge lo ndólo nge ta deɓe kigii ngē ndetē. Kɔ́ ta mɔtɔ tei taɽh ngē ndetē. **18** Undoi keme sé jɔ náa kɔ́ see koō ná āda nɔ, haɗi wɔ́ deɓe nge kaɓh t náa n wɔ́, etei kadā nya madā jɔ-ɔ́. B deɓe nge náa nya ndetē, b wɔ́b ye nya náa nya ɓa wɔ́, etei ta kɔrh tí.

Kóo m Jeju tíkɔ nónjo nyaa

Mt. 12:46-50 Mark 3:31-35

19 Kó m Jejuee t nónjo nyaa yei embei n, b yɔ esei ta kɔtɔ rɔ nya ngē, ha m kóso deɓee. **20** Deɓee tɔ̄rii n na: Kúyee t nónjoyee ɗei halá ná, yɔɔ ndegii ta koi.

21 B Jeju téle tɔ̄r ni na: Kɔ́ maa nónjo maa á-a, yei yɔɔ ngi k koō ha m Nuɓɔ, b k nāhą t gō ndeg nya wɔ̄ ná.

Jeju ndáng nyéle bémbe

Mt. 8:23-27 Mark 4:35-41

22 Ndi nóho wɔ́, Jeju alh keme toho-ó t ngindájnáa nyaa āda yɔ tɔ̄r ni na: 'J tei gidi manh kā nóho. Ada yɔɔ suloi toho b aɓhii'n. **23** Dana kɔ́ yɔɔ k nyēle toho ná wɔ́, Jeju todo nj todo ɓi. Ada nyéle bémbē iɓ uso kam manh baāɓɔ ná. Manh ɗoso keme toho ná ada ní menyɛ bá ta njuɗu ni'n.

24 Yɔɔ yei táha rɔ m Jeju nj ndúɾui n na: Ngekɔjɔnáa, ngekɔjɔnáa 'd d'oyo. Tí wɔ́, Jeju ndúɾu, ndáng nyélee t bongólō manh'n. Tí wɔ́, yɔɔ ujoi ada lo téle nyóo sóooo. **25** Tí wɔ́, Jeju téle tɔ̄r t ngindájnáa nyaa na: Kundɔ̄kemejɔtaākeme sé ye t kaɗā ɓa-a wɔ?

Lo kono ɓelē kasa ní nák, tíkɔ ha ná kɔɾɔ kam ni ná wɔ́, yɔɔ nj terhii nahą̄ dana hɔtɔ ni na: Deɓe n ɓa-á ye nya ná-a kɔ́-ɔ, yɔ ndáng nyélee t baāɓɔ kata'n āda oōi nya'n taɾa nya bá wɔ?

Jeju tɔɓɔ njili kashee 'j keme m deéngaɓa nóho

Mt. 8:28-34 Mark 5:1-20

26 Yɔɔ otoi tií jɔngáya m Gadaraa kɔ́ kɔɗa sɔɓɔ nahą̄ t baāɓɔ jɔngáya Galile'n ɓa seɓ ná. **27** Lo kono Jeju k ɗes 'j keme tohoo taá ngáya ná wɔ́, deɓe nóho nge kaɓh t njili kashee 'j keme ɓē ná ye ɔɗa nɔ nya. Kono ɓa kɔ́ deɓe ná ka ɗáa'n ná, yɔ ulɔ ramá rɔ nya ngē. Kɔ́-ɔ ndeg nya kinji keme ɓē ngē. B yɔ a inji jɔ ɓáda ɓa nɔɗi. **28** Lo kono yɔ kɔ Jeju ná wɔ́, yɔ ugɔ kɔ́ɔɗɔ, tíkɔ usō'n ngáya nɔ nya, b tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Náa ɗi ɓa usu ma nahá t yi'n wɔ? Jeju Mono m Nuɓɔ Nge 'j Taɾh Kumbɔ̄ ɓa dér. M'nehɛ̨i kóɾoɾó bé, ɔ́ najh nāha má náa nge konyo ngē, **29** haɗi wɔ́ Jeju ada ɲjī nya t njili kash ná na t tei tíi 'j keme m deɓe ná. Njili kash ná a ukɔ deɓe ná ɓa t njɔ nahą̄. B ta ka ngɔm nya'n wɔ́, deɓee a ujoi n t kulɔ jinjíɾi'n, tíkɔ tólei'n hōɾo njɔ nya. Tí wɔ́, yɔ tuɓɔ kulɔ jinjíɾi ná gánga ɓa dér 'j njɔ nya. Ada njilikash ná tɔɓɔ ɔla n ngelh lo nge deɓe

ndetē 't.

30 Jeju teɣh n na: Rii na ná wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r n na: Ri má na Askaɣ dubú miíkali. Yɔ tɔ̄r bəyá, haɗi wɔ́ njilii kashee bei bé udui'n keme nya.

31 Yɔɔ nehɛ̱i kóɣoɣó t Jeju na: T najh kəla ni keme goto nge kulū-ú.

32 Ɓūndu borhmanhee baa bé a usoi náa tií jɔ kōo ná na. Ada njili kash ná-ā nehɛ̱i kóɣoɣó t Jeju na t'adā ni taɣa ɗóbo adā ká t n'udui keme m borhmanh ná-a. Ada Jeju ndeg b adā ni taɣa ɗóbo. **33** Njili kashee tei 'j keme m deɓe ná, udui keme borhmanhee. Ada ɓūndu borhmanh ná-ā bugoi nahą̄ 'j kaj kōo t kanyā'n ká t'usōi kam baaɓɔ ná, oyoi ɓa dér.

34 Lo kono ngi ngɔm borhmanh náa, kɔ náa kɔ́ nāhą̱ borh náa wɔ́, enyei aɓhii ká ojoi ha ná t deɓee tií keme ɓēɓɔɔ t deɓee ngi kinji jɔ mege-é. **35** Ada deɓee tei aɓhii ta ká kɔ náa kɔ́ nāhą̱ náa ná. Yɔɔ aɓhi táha kaj m Jeju wɔ́, yɔɔ ká oi deɓe nge kɔ́ njili kashee tei 'j keme nya ná. Yɔ inji ngá t njɔ m Jeju t ramaa rɔ nya āda kam nya téle tete t ngáya rukusu. Ada ɓelē nahą̱ ni ɓɔ. **36** Deɓee ngi kono kɔ náa ná t kam ni n ná, ojoi ɗóbo lo kono Jeju kaɗya'n deɓe nge kɔ́ njili kash tei 'j keme nya. **37** Deɓe ɓa dér 'j jɔngáya Gadara nehɛ̱i kóɣoɣó t Jeju na t'iɓ b t'inya ni jɔngáya ni, haɗi wɔ́ ɓelē asa ni nák. Tí wɔ́, Jeju alh keme toho b téle aɓh.

38 B deɓe nge kɔ́ njili kash tei 'j keme nya ná, terh taɣa ɗóbo t Jeju na t n'injii sənyan. Jeju inya n b tɔ̄r n na: Ɨ́ téle aɓh ɓei ká ɔjɔ mɔtɔ náa kɔ́ Nuɓɔ nāhą̱ hei. **39** Tí wɔ́, yɔ aɓh ká ɔjɔ mɔtɔ ha náa nge kumbɔ̄lo kɔ́ Jeju nāhą̱ ha nya tií keme ɓe ɓɔ ná-ā ɓa dér.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m mandaá nóho tíkɔ tei'n t mononyɛ̱ nóho'n 'j dana m ngi koyoo-ó

Mt. 9:18-26 Mark 5:21-43

40 'J gō kɔ́ Jeju téle 'j gidi baāɓɔ ná wɔɔ́, kóso deɓee ukoi n t rɔ ni t rɔnyele'n, haɗi wɔɔ́ yɔɔ ɓa dér nj ndalhii n. **41** B ɔ́, deɓe nóho ri nya na Jairus. Yɔ ye kóngaɽ kúju kamnahą̄ m Jupee. Yɔ ye usō nɔ m Jeju, naha n kóɽoɽó na t'e taá taɽa kúju nya. **42** Haɗi wɔɔ́, mōno nya nge kala ɗíya nge ɓāla nya ke táha kutu gidi jó na toɗo taɽa koyoo.

Dana kɔ́ Jeju k kaɓh ná wɔɔ́, kóso deɓee a mbɔ́ɽei nahą̄ jɔ nya. **43** Mandaá nóho más a nyēre t rɔ nya ɓa nāha ɓāla kutu gidi jó. Yɔ túju náa nyaa ɓa dér rɔ m dɔktóree, b deɓe nóho nge kasa kɔrh met ná 'j rɔ nya ndetē. **44** Yɔ njiya 'j kā gidi m Jeju, ɔdɔ taɽa ramá nya. Ada t taɽa jī ná ɓa-á más kɔ́ ka nyēre t rɔ nya ná ujɔ n.

45 Jeju tɔ̄r na: Ná-a ɔdɔ ma wɔ?

Lo kono deɓee ɓa dér k ngānga ná wɔɔ́, Piyeree t ngi kono kəɗa nya səɗin nɛɛ tɔ̄rii na: Ngekɔjɔnáa, kóso deɓee giɽii gidii b a mbɔ́ɽei'n 't wɔɔ́, téle 'nj teɽh jɔ́ na, ná-a ɔdɔ rɔ má wɔ?

46 Jeju téle tɔ̄r na: Deɓe nóho ɔdɔ ma, haɗi wɔɔ́ m'igii ha tɔ́gɔ tei 'j rɔ má.

47 Lo kono mandaá ná kɔ lo yɔɽɔ rɔ nya ngē ná wɔɔ́, ye usō nɔ m Jeju t rɔ ndeɓ'n. B yɔ tɔ̄r ɓa ráng t taɽa kam m deɓee ɓa dér kam ha kɔ́ yɔ kɔdɔ'n rɔ m Jeju ná, t gō ɗóbo lo kono rɔ nya ngáɗ nya'n t taɽa jī ná. **48** Tí wɔɔ́, Jeju tɔ̄r n na: Mono má nge mandaá kundɔ̄kemejɔtaākemei eɗyei wɔ̄. Aɓh t wuɽunyóo'n á-a.

49 Lo kono Jeju k koɗyo ha ɓa tɔ ná wɔɔ́, deɓee m kóngaɽ kúju kamnahą̄ m Jupee nóho ye tɔ̄r na: Mōnoi nge mandaá dá oyo wɔ̄. B ɔ́ najh kɔl wuɽu m ngekɔjɔnáa ngē.

50 B lo kono Jeju koō ha ná bəyá ná wɔɔ́, tɔ̄r t kongáɽ kúju kamnahą̄ m Jupee ná na: Ǝ́ najh ɓelē b taā keme ɓa

ɗíya bá, na Nuɓɔ atá kaɗya mōnoi bé.

51 Lo kono Jeju kudu kúju ná wɔ́, yɔ tɔ̄r na deɓe nóho t'udu gō nya ngē. B Piyeree t Ja̱'n b Jak, tíkɔ biya mōnoo t kó mōno'n ɓa nɔɗí. **52** Deɓee ɓa dér nj'ugoi wuɽú b nj'undoi'n wuɽu ní 't teitei. B Jeju tɔ̄r na: Ɨ́ najhii kugɔ wuɽú ngē, na yɔ oyo ngē, b nj toɗo ɓi bé.

53 Yɔɔ nj sóoi n, haɗi wɔ́ yɔɔ oōi ɓó na mōno ná na oyo nɔɗi. **54** B lo kono, Jeju tɔɓɔ ni hālá ɓa dér ná wɔ́ yɔ ukɔ jī m mōno ná, b tɔ̄r t njī ngér'n na: Mōno iɓ taɽh.

55 Njili mōno ná téle ye rɔ nya, āda t taɽa jī ɓa-á yɔ ɔsɔ rɔ nya iɓ inji'n taɽh. Wɔ́, Jeju ɔsɔ ni na t'edei náakusɔ. **56** Ha ná ɔɽɔ kam m ngi koɗyo nyaa ɓɔ, b Jeju mbenj ni ɓɔ na t najhii tɔ̄r deɓe nóho ha náa kɔ́ naha̱ náa ná ngē.

Jeju ulɔ ngi kutu gidi jóo

Mt. 10:1-42 Mark 6:7-13

9 Jeju kám ngindájnáa nyaa kutu gidi jó. Yɔ āda ni tɔ́gɔɔ t njī konyoɓē jɔ m njili kashee ɓa dér. Tíkɔ tɔ́gɔ ta kɔrh'n metee ɓa dér. **2** Yɔ ulɔ ni na ká t'ojoi ha kɔɽɔɓē m Nuɓɔ, tíkɔ t'ɔrhii n metee. **3** Yɔ tɔ̄r ni na: Ɨ́ najhii kunu náa nóho kaɓh'n mbā ngē, ɗungoo ngē, kɔ́-ɔ ngɔngɔ ngē, kɔ́-ɔ náakusɔ ngē, kɔ́-ɔ gúrusu ngē. Tíkɔ t najhii kaɓh t ramá jó'n ngē. **4** B kúju nge see kudu keme ná wɔ́, injii t keme ɓa mbóng iɓii aɓhii'n. **5** B wɔ́b deɓee ukoi se t rɔ ni ngē wɔ́, ɔ́ teii tí 'j keme ɓē ɓɔ ná. B ɔ́ tóhoi bumbúɽu 'j njɔ sé, kɔ́ āda ye ni náa nge kɔjɔ t halá t jɔ ni yɔɔ ɓa-á. **6** Yɔɔ iɓii aɓhii t gō ɓee ɓa dér, ká ojoi'n Ha Nge Nɔ'n tíkɔ ɔrhii n metee 'j loo ɓa dér.

7 Lo kono Herɔd ngekonyoɓē koō tendelém m náa ɓa dér kɔ́ Jeju nāha̱ ná wɔ́, yɔ igii ha ta njɔ́l ngē. Deɓee kā nóhoo tɔ̄rii na ye Ja̱-á na tei 'j dana m ngi koyoo. **8** B ngi ka madaa na ye Eli-á na tei hɔy. B ngi kā madaa tɔ̄rii nya na ye ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nóho ɗíya 'j dana m ngikɔjɔnji

m Nuɓɔ-á na tei 'j dana m ngi koyoo. **9** B Herɔd tɔ̄r na:
Ja̱ ya m'gānga jɔ nya wɔ̄. B deɓe'n ɓa-á ye ná-a
kɔ́-ɔ ha nya ye bá wɔ? B yɔ anjā taɾa ɗóbo ha ta kɔ
kam m Jeju.

Jeju adā náakusɔ deɓe dubu miíyee

Mt. 14:13-21 Mark 6:30-44 Ja̱ 6:1-15

10 Lo kono mōnombangakulɔɔ téle ná wɔɔ́, yɔɔ ojoi náa
ɓa dér kɔ́ yɔɔ nāha̱ ná t Jeju. Yɔ ɔi ní, téle aɓh səɗin lo
nge deɓe ndetē 't kaj ɓē nge kono ka kúu ni na Betsaida ná.
11 B lo kono kóso deɓee kigii gō ha nya ná wɔɔ́, yɔɔ unui
gō ha nya. Ada Jeju ukɔ ni t rɔ nya t rɔnyele'n. B Yɔ ɔjɔ ni
ha kɔɾɔɓē m Nuɓɔ. Tíkɔ ɔrh'n met 'j rɔ m deɓee ngi kono
ndeg ta rɔ ni ngáɗ ná.

12 B lo kono kaja k kudu ná wɔɔ́, kam ni kutu gidi jó
ná-ā yei rɔ m Jeju ye tɔ̄rii n na: Inya kóso deɓee ná-ā āda
aɓhii t kā ɓee, t kā jɔ mege-é ngi giɾi gō ná-ā, āda ká enjei
lo toɗoo, t náakusɔɔ na lo kinji ji n ye lo nge deɓe ndetē 't.

13 B Jeju tɔ̄r ni na: See ɓa edei ni náakusɔ.

B yɔɔ téle tɔ̄rii na: Dee d'aɓh t mapa mií'n tíkɔ kanjh
jó'n bá. B ye ha ta dee ɓa kaɓh t rɔ dé'n, ká kugō náakusɔ
ha m kóso deɓee nɛɛ ɓa dér ɓó kɔ́. **14** Haɗi wɔɔ́, deɓee kɔ́
kinji ná-ā deéngaɓaa esei dubu mií.

Ada Jeju tɔ̄r t ngindájnáa nyaa na: Ɜ́ kamii ni-i, āda injii
t gō ngāla'n dɔgɔmiimii. **15** Yɔɔ nehēi bəyá. Ada kóso
deɓee ná-ā téle t'ugoi naha̱ ngá ɓa dér. **16** Jeju ɔi mapa mií
tíkɔ kānj jó ná-ā. B unu kam nya tií taɾh nɔbé. Tɔ́r taɾa nya
b tete 'j naha̱ wɔɔ́, téle n āda t ngindájnáa nyaa na t nuɓoi
kóso deɓee ná-ā. **17** Yɔɔ ɓa dér usoi ndenei. B kámii
nɔgɔto nya kɔ́ níi ná ɗoso keē kutu gidi jó.

Piyer téle igii ha Jeju ke Mesi

Mt. 16:13-20 Mark 8:27-30

18 Ndi nóho Jeju nj gór Nuɓɔ t káɗā nya'n wɔɔ́,

ngindájnáa nyaa yei rɔ nya, āda yɔ ká nj terh ni na: Deɓee tɔ̄rii na ma na m'e ná wɔ?

19 Yɔɔ téle tɔ̄rii na: Yi ye Jạ Batis, b ngi ka nóhoo tɔ̄rii na: Yi ye Eli, ngi ka madaa tɔ̄rii na: Yi ye ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nge nóho ɗíya kono kɔ́ tei 'j dana m ngi koyoo ná.

20 Jeju téle terh ni na: B see etei tɔ̄r jɔ́ na ma na m'e ná wɔ?

Piyer dála njī nya tɔ̄r na: Yi ye Mesi* Mōno m Nuɓɔ.

21 Ada Jeju mbénj ni ɓɔ na t najhii tɔ̄r deɓe nóho ngē. **22** B yɔ tɔ̄r na: Asa kam ta Mono m deɓe kembe konyo ɓɔ. Asa kam ta deɓee kangaa, ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, t nginjángā mangətuɓuee* kegē nya. Asa kam ta tɔ̄l ni n. B yɔ atá tei 'j dana m ngi koyoo t mutɔ m ndiyee.

23 B yɔ tɔ̄r ni ɓa dér na: Wɔ́b deɓe nóho ndeg ta kunu gō má wɔ́, āda yɔ yegē rɔ nya yɔ ɓa. Asa kam ta yɔ ɓa kutō kāgadés nya t jɔ ndíyee ɓa dér tíkɔ ta kunu gō má.

24 Deɓe nge b ndeg ta kaɗya rɔ nya wɔ́, taɽa nya atá ndi. B deɓe nge b ndeg kəla rɔ nya gelh ha má wɔ́, nj'atá kembe kaɗya. **25** Náa ɗi ɓa-á atá nāhạ nɔ t deɓe, lo kono yɔɔ kembe náa dér taá jɔngáya b túju rɔ nya ɓó-o taɽa kaɗya nya yɔ ɓa ndi wɔ? **26** Haɗi wɔ́, deɓē nge sɔnyɔ konyo nya ha ri má tíkɔ ha m ha koɗyo maa wɔ́, sɔnyɔ atá nya konyo Mono m deɓe ha nya. Lo kono yɔ katá téle ke dana kɔrhtaɽa yɔ ɓa-á tíkɔ yi m Biya nya nahạ́ t mōnoo kulɔɔ nya ngi kaɽh njánga njángaa ná. **27** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Deɓee ka nóhoo kɔ́ kəɗa taá dana hɔtɔ sé'n etei ta koyo ngē mbóng b yɔɔ kɔ kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ɓa tíkɔ.

Jeju ndéle rɔ nya nge káɗya

Mt. 17:1-13 Mark 9:2-9

28 Táha ndi salānjā 'j gō ha ná wɔ́, Jeju ɔi Piyeree t Jạ'n tíkɔ Jak gō nya, aɓh ká alh səɗin jɔ kōo ta ká gór Nuɓɔ. **29** Dana kɔ́ yɔ k gór Nuɓɔ ná wɔ́, taɽa kam nya

mbéle nge káɗya. B ramá nya ndɔɓ njaha tíkɔ téle'n ɓɔ ɗyatɔ. **30** B ɔ, deɓee jó a oɗyoi ha sənyan. Ye Moijee t Eli'n. **31** Yɔɔ tei hɔy dana kɔrhtaɽa-á b a oɗyoii ha katá nya ká tɔ̄l taɽa kaɓh nya tií Juɗujalem. **32** Ɓī asa Piyeree t madā kaɓh nyaa nák. B lo kono yɔɔ ndúɽu ná wɔ́, yɔɔ oi kɔrhtaɽa m Jejuee t deɓee joo kɔ́ ke kəɗa sənyan ná-ā.
33 B lo kono deɓee ná-ā sāngaɽa nahą̄ 'j rɔ m Jeju ná wɔ́, Piyer tɔ̄r Jeju na: Ngekɔjɔnáa, nɔ bé ta jiyee kinji taá lo'n. Ada d' nāhą kúju ɓu mutɔ́. Nge ɗíya ye yi m Moij, tíkɔ nge ɗíya ye yi m Eli. Ada yɔ igii kam ha kɔ́ k koɗyo ná ngē.

34 Lo kono yɔ k koɗyo ha ná bəyá ná wɔ́, kulū njī ye dáɓ utu jɔ ni. Lo kono yɔɔ k kudu dana kulūnjī ná wɔ́. Ɓelē asa yɔɔ ngi kəɗa səɗin ná-ā nák. **35** B njī deɓe tei 'j dana kulū njī ná tɔ̄r na: Nge'n ye Mōno kótaɽa má b oōi n. **36** Lo kono yɔɔ koō njī deɓee tí ná wɔ́, yɔɔ oi Jeju ɓa ɗiya bá ɓa nɔɗi. Ngindájnáa oɗyoi ha ngē ɓa nɔɗi kɔ́-ɔ́ ojoi nya mɔtɔ ná kɔ́ yɔɔ kɔ ná t deɓee nóho ngē.

Jeju tɔ̄ɓɔ njili kash tií 'j keme m mōnoɗ ngaɓa nóho

Mt. 17:14-23 Mark 9:14-29

37 Ndi ɗíya 'j gō-ó lo kono yɔɔ k ɗes 'j jɔ kōo ná wɔ́, kóso deɓee ye ndei nahą̄ t Jejue. **38** B ɔ́, deɓe nóho 'j dana m kóso deɓee ugɔ kɔɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na: Ngekɔjɔnáa, ngekɔjɔnáa kóɽoɽó bé, ye taá ye umbɔ̄ kamii 't t jɔ m mōno má nge kala ɗiyá'n. **39** Njili kash nóho ukɔ'n, āda t taɽa jī ɓa-á yɔ ugɔ'n kɔɔ́ɗɔ. B njili kash ná undɔ n t tɔ́gɔ nya n. Ada taɽa nya nj túɓɔ húlū mbukmbuk. Ka nóhoo wɔ́, unu n ta gɔlɔ̄ nya ta rɔ nya nɛɛ rót t do'n, tíkɔ ya inya'n. **40** M'nāhą kóɽoɽó t ngindájneiyee ta tɔɓɔ njili kash ná tíi, b yɔɔ esei ngē.

41 Jeju téle tɔ̄r na: See mɔtɔ deɓee ngi 'j taā kemee t ngi nāhąkashee. Ndi neré ɓa-á m'áta kinji n t dana hɔtɔ sé ɓa

nɔɗí, ta ka kundɔ̄'n ji má t mɔtɔ sé ɓa nɔɗí wɔ? Ye t mōnoi ná taá rɔ má.

42 Lo kono mōno ná na t n'ndɔ́t táha t rɔ m Jeju ná wɔɔ́, njili kash ná unu undɔ n ngáya, tíkɔ ndol n'n ɗyatɔ. Tíi wɔɔ́, Jeju ndáng njili kash ná, aɗya'n mōno, tíkɔ téle adā n'n biya nya. **43** Ada ɔɻɔ kam ni ɓa dér, haɗi wɔɔ́ tɔ́gɔ m Nuɓɔ ye yi nge kumbɔ̄lo ɓɔ.

B lo kono ha ná kɔɻɔ kam m deɓee ɓa dér ná wɔɔ́, Jeju tɔ̄r t ngindájnáa nyaa na: **44** B see wɔɔ́, oōi jɔ ha'n āda nɔ. Na etei kulɔ Mono m deɓe jī m deɓee. **45** Ada ngindájnáa igii kam ha ná ngē. Ha ná yɔɻɔ rɔ nya 'j kam ni, āda yɔɔ esei kam ta kigii ngē. Ada yɔɔ ɓelei terh mɔtɔ ha ná.

Ná-a ɓa atá ke deɓe nge kumbɔ̄lo ɓɔ wɔ?

Mt. 18:1-9 Mark 9:33-39

46 Ngindájnáa nj njólii dana hɔtɔ ni ha ta kigii, kéee ná-a ɓa 'j dana ni atá ke deɓe ɓɔ wɔ? **47** B lo kono Jeju kigii njól nge tií 'j keme ni ná wɔɔ́. Yɔ unu mōnokáa os n kaj nya. **48** B tɔ̄r ni na: Deɓe nge kukɔ mōnokáa'n t rɔ nya keme ri má wɔɔ́, ukɔ ma ɓa. B deɓe nge kukɔ má t rɔ nya ná wɔɔ́, ukɔ Nge kɔ́ kulɔ má ná. Haɗi wɔɔ́, deɓe nge nāhạ̄ rɔ nya mōnoɗ ɓɔ dana hɔtɔ sé ɓa dér ná wɔɔ́, deɓe ná-a atá ke deɓe ɓɔ wɔ̄ ná.

49 Jạ̄ unu ha tɔ̄r na: Ngekɔjɔnáa, dee d'ɔ deɓe nóho a tɔɓɔ njili kashee t rii'n. Ada dee d'ɔgɔ n, haɗi wɔɔ́ yɔ unu gō dé ngē.

50 Jeju téle tɔ̄r n na: Ɨ́ najh kɔgɔ nya, haɗi wɔɔ́ deɓe nge b yegē se ngē wɔɔ́, ye yi sé.

Deɓee 'j Samariee yegei Jeju

51 B lo kono jɔkāgalo ta k kunu ni n 'j jɔngáya-á tií taɻh nɔbé k kasa ná wɔɔ́, Jeju undɔ̄ keme nya jɔ ha ta kaɓh keme ɓē ɓɔ Juɗujalem. **52** Yɔ ulɔ mōnokulɔɔ kéte nɔ nya.

Ada yɔɔ usōi ɗóbo aɓhii keme ɓē nóho 'j Samari ta ká tɔ́mɔ lo toɗo nya. **53** Ada deɓee ukoi n t rɔ ni ngē, haɗi wɔ́ yɔ əla jɔ nya t kā keme ɓē Juɗujalem tíi. **54** Lo kono ngindájnáa nyaa Jakee t Jạ'n kɔ ha ná bəyá ná wɔ́, yɔɔ tōrii na: Kəɓaɓe yi ndég ta dee terh ha har 'j taɾh nɔbé, sɔɓɔ'n jɔ ni āda róo ni ti njɔ Eli nāhạ'n ná wɔ? **55** Jeju téle olh kam nya taá jɔ ni b ndáng ni na: Njili nge kulɔ ha ná keme sé ná igii n ngē, **56** haɗi wɔ́ Mono m deɓe ye ha ta túju kaɗya m deɓee ngē. B m'e ha ta kaɗya ni. B yɔɔ aɓhii'n tií keme ɓē nge káɗyā.

Kunu gō m Jeju ye náa nge ngér ɓɔ

Mt. 8:19-22

57 Dana kɔ́ yɔ ka njiya ɗóbo ná wɔ́, deɓe nóho tōr n na: Kəɓaɓe, loo ɓa dér kɔ́ yi kaɓh 't ná wɔ́, m'áta ka kunu t gōi.

58 Jeju téle tōr n na: Talboo aɓhii t goto niyee, yelee 'j taɾh nɔbé aɓhii t kúju niyee. B Mono m deɓe aɓh t lo nge nóho'n kɔ́ ta kulɔ jɔ 't kɔrh'n koō ngē.

59 B yɔ téle tōr nge madā na: Unu gō má.

Deɓe ná téle tōr na: Kəɓaɓe, inya ma āda ká m'njúbu biya má tíkɔ.

60 Ada Jeju tōr n na: Inya ngi koyoo āda nj'úbui nūnú nahạ̄. B yi ye aɓh ká ɔjɔ ha kɔɾɔɓē m Nuɓɔ.

61 Nge mada tōr n ɗyatɔ na: M'áta kunu gōi, b āda ma taɾa ɗóbo āda ká m'nabh ngi 'j keme kúju maa tíkɔ.

62 Jeju téle tōr n na: Deɓe nge kundɔ̄ ji nya jɔ kɔ manghee, b mbeɾe ka kɔ gō nya ná, asa ta kudu keme kɔɾɔɓe m Nuɓɔ ngē.

Jeju ulɔ ngi dɔgɔmiíjɔjó

10 'J gō ha ná wɔ́, Kəɓaɓe kúū ngindájnáa dɔgɔmiijɔjó. B yɔ ulɔ ni jojoo kéte nɔ nya, na

t'aɓhii keme ɓē ɓɔɔ ɓa dér, t loo ɓa dér kɔ́ yɔ ndeg ta kaɓh 't t rɔ nya'n ná. **2** Yɔ tɔ̄r na: Koho ta kuɗyɔ ye ɓɔ tii keme mege-é, b ngi kulɔɔ yei ményɛ bá. Ye bəyá wɔɔ́, ɔ́ górii kɔ́ɓa mege, kɔ́ ādа ulɔ ngi kulɔɔ taɻa kulɔ-ɔ́. **3** Aɓhii-á. Ɔi 'm m'ulɔ se ye njɔ na mōnoo bataa dana m soó bəyá. **4** Ǽ najhii kunu ngɔngɔ gúrusu ngē, kɔ́-ɔ ngɔngɔ ngē. Ǽ najhii nya nabh deɓe nóho ɗóbo ngē.

5 B keme kúju nge kɔ́ see kudu keme ná wɔɔ́, ɔ́ tɔ̄rii taɻa sé kéte jɔ́ na: Ada wuɻunyóo, ye taá jɔ kúju n. **6** B wɔ́b mōno m nge wuɻunyóo inji keme kúju ná wɔɔ́, ādа wuɻunyóo inji jɔ nya. Wɔ́b yɔ ndetē wɔɔ́, wuɻunyóo sé atá téle ke rɔ sé. **7** Inji t keme kúju ná ɓa, usoi b aii'n náa nge kono katá kadā ni se, haɗi wɔɔ́ asa kam ta nge kulɔ kembe kubɔ̄ nya. B ɔ́ najhii ka kudu t keme kújuee tií bəyá ngē.

8 Ɓē ɓɔ nge kɔ́ kudu sé keme ná b ukoi se t rɔ ni wɔɔ́, usoi náa nge kono kadā ni se ná. **9** Ɔrhii met 'j rɔ m ngi metee. B tɔ̄rii jɔ́ na: Kɔɻɔɓē m Nuɓɔ ye táha rɔ sé wɔ̄. **10** B keme ɓē ɓɔ nge kono see kudu 't, b kukɔ ni se t rɔ ni ná ngē wɔɔ́, ɔ́ tei gō ɗóbo bong b ɔ́ tɔ̄ri jɔ́ na: **11** Dee d' tóho bumbúɻū keme ɓē ɓɔ sé kɔ́ kəɗa taá njɔ dé n jɔ sé. B ye ha ta see kigii taá jɔkāgalo n ha kɔɻɔɓē m Nuɓɔ ke táha rɔ sé wɔ̄. **12** M'tɔ̄r se. Keme ndi ná wɔɔ́, seré nge 'j keme ɓē ɓɔ Sɔdɔm atá ke sóo 't ta kumbɔ̄ ɓē ná ɓa tɔ.

13 Rɔtondoō usō joi, ɓēɓɔ Korajin. Rɔtondoō usō joi ɓēɓɔ Betsaida, haɗi wɔɔ́ náa ngi yáayáa kɔ́ nāhą ni dana hɔtɔ sé ná, nehɛ̨i nya bəyá dana m Tiree t Sidɷɔ wɔɔ́, yɔɔ etei mbéle hál ni kono. Ta katá t'ulɔ ramá rɔtondoō b ta kinji n kam bū-ú. **14** Ha ná-a ndi gānga seré wɔɔ́, seré nge 'j Tiree t Sidɷ'n atá ke soó 't ta kumbɔ̄ yi sé wɔ̄ ná. **15** B yi Kapernayum nge kono kɔsɔ ni yi tátatá tií taɻh ná, etei téle mbəɻe gɔloi taá ngá lo kinji m ngi koyo.

16 Deɓe nge kono koō ha sé ná wɔɔ́, oō nya ha má. B

deɓe nge kono kegē ha sé ná wɔ́, yegē nya ha má. B deɓe nge kono kegē ha má ná wɔ́, yegē nya ha m Nge kɔ́ kulɔ má ná.

17 Ngi dɔgɔmiíjɔjó ná-ā télei t rɔnyele'n. B yɔɔ tɔ̄rii Kəɓaɓe na: Njili kashee ɓa ná oōi nya taɣa dé keme rii.

18 Jeju tɔ̄r ni na: M'ɔ Sətan* iɓ 'j taɣh nɔbé usō taá ngá njɔ telémi bəyá. **19** Ɔi m'ādа se tɔ́gɔ ta ka túɓɔ sé'n jɔ liyee, t nyiyee, b ta jom'n tɔ́gɔ m madābaā see ɓa dér, ādа náa nóho nj nāhą̄ se'n náa ngē. **20** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ najhii nāhą̄ rɔnyele jɔ ha kono njili kashee koō sé ná ngē. B ɔ́ nehɛ̨i rɔnyele, jɔ ha ri sé ke yi njánga tií taɣh nɔbé keme mangətuɓu ná kɔ́.

21 T jɔkāgalo ná ɓa wɔ́, rɔ m Jeju nyelē n keme Njili Nge Nɔ, ādа yɔ tɔ̄r na: Biya, Kəɓaɓe 'j taɣh nɔbé t ngáya n. M'edei kúɗɔ ɓɔ, ha yi mundū jɔ ha kono kəɗa'n t ngi kam kaɗyaa, t ngi kigii náa. M'edei kúɗɔ ha yi tei jɔ ha kono kəɗa n kadā t mōnokáaa. Ayo, Biya, m'edei kúɗɔ ɓɔ ha yi ndeg ha ta ke nya bəyá.

22 Biya má inya náa ɓa dér keme jī má wɔ̄. B deɓe nóho ta kigii na-ą́ Mōno-o ye ná-a wɔ ndetē, b Biya ɓa nɔɗí. Deɓe nóho ta kigii na-ą́ Biya-a ye ná-a wɔ ndetē, b Mōno, ɓa nɔɗí. Ɓoo nge kono Mōno ndeg ta kɔjɔ nya t Biya ná ɓó kɔ́.

23 Tí wɔ́, yɔ mbeɣe t kā rɔ m ngindájnáa b tɔ̄r ni na: Rɔnyele ye t kam nge kono kɔ náa nge kɔ́ see kɔ ná.

24 M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh: Ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ bei bé, t kóngaɣ ɓɔɔ ndegii kɔ náa nge kono see kɔ ná. B yɔɔ kɔ́ esei ngē. Yɔɔ ndegii koō náa nge kono see koō ná. B yɔɔ kɔ́ esei ngē.

Giya ha m deɓe 'j Samari nóho nge nāhą̄ náa nɔ

25 Ngekumɔ̄najh nóho iɓ undɔ̄ mɛɛ m Jeju b tɔ̄r n na: Ngekɔjɔnáa, m'áta nāhą̄'n neré kɔ́ ta kembe'n kaɗya t jɔ

ndíyee sórɣ wɔ?

26 Jeju tɔ̄r na: Njéngei keme njiha na ɗi wɔ? Ɛ́ tójɔ 'j kemee na ɗi wɔ?

27 Yɔ téle tɔ̄r na:

Asa kam ta téɣei Kəɓaɓe Nuɓɔ t ngaɣā kemeyee ɓa dér, t kaɗya rəyee ɓa dér, t tógɔyee ɓa dér, t njɔliyee ɓa dér. *(Téle 6:5)*

B 't táɣa madāɓei ye njɔ na roi yi ɓa. *(Leb. 19:18)*

28 Jeju tɔ̄r n na: Ɛ́ tɔ̄r ha ná t gō-ó ɗóbo nya'n ɓa. Ɛ́ nāhạ̄ bəyá na áta kembe kaɗya.

29 B dɔktor njiha ná, ndeg kɔjɔ rɔ nya ta yɔ ɓa ke deɓe nge jɔsuɣu. Ada tɔ̄r t Jeju na: Ná-a ɓa-á ye madaɓē má wɔ?

30 Jeju téle unu ha tɔ̄r na: Deɓe nóho ɗes 'j Juɗujalem nj'aɓh Jeriko. Yɔ usō jī m ngi daɓ ɗóboo āda rii ramá 'j rɔ nya. Yɔɔ t'undɔ̄i n b aɗaa koyo tí wɔ́, inyei n b aɓhii.

31 Ngekadāsádaga nóho unu nya ɗóbo ná, b lo kono yɔ kumbɔ̄ kam nya jɔ m deɓe ná wɔ́, uɗyɔ halá. **32** Lebi madā ɔtɔ nya tií lo ná wɔ́, lo kono yɔ kɔ nya ná wɔ́, uɗyɔ hālá. **33** B deɓe 'j Samari madā nj'aɓh mbaā. Yɔ ɔtɔ̄ nya tií lo ná wɔ́, ɔ n āda kam nya ala n. **34** Yɔ aɓh rɔ nya, ká túbo n kam do t dáwɔ'n, yɔ hɔ́tɔ kuɓū kam do-ó tíkɔ ujɔ n t bánd'n. B yɔ unu undɔ̄ n jɔ náakalh nya. B aɓh sənyan keme kúju toɗo m mbaa, na ká t'undɔ̄i kam ni jɔ nya.

35 B ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, yɔ ɔrh gúrusu denie* jó adā buɣɔmbā b tɔ̄r na: Undɔ̄ kamii jɔ nya āda nɔ. Wɔ́b ɔ́ túju náa umbɔ̄ jɔ nge'n wɔ́, m'áta kuboi.

36 Dana hɔtɔ m deɓee mutɔ́ ná-ā nge ɗá-a ɔ́ n njɔ madāɓē m nge kusō jī m ngi daɓ ɗóboo ná wɔ?

37 Dɔktor njiha tɔ̄r na: Ye nge nāhạ̄ nya keme nɔ ná.

Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r n na: Aɓh b nāhạ̄ bəyá.

Jeju ye tií ɓē m Mataa t Mari'n

38 Dana kɔ́ Jejuee t ngindájnáa nyaa kusō kam ɗóbo ná wɔɔ́, yɔɔ udui keme ɓē nóho. Mandaá nóho ri nya na Mata, ukɔ ni t rɔ nya keme kúju nya. **39** Yɔ aɓh t nónjo nya nge mandaá nge kɔ́ ri nya ke Mari ná. Mari inji t njɔ m Jeju ɓa nj'oō'n ha nya. **40** Kulɔ tií keme kúju umbɔ̄ jɔ m Mata ɓɔ. Ada yɔ ye rɔm Jeju tɔ̄r n na: Kəɓaɓe, ye ɓúlo bé t yi n ha nónjo má kinya kulɔɔ ɓa dér keme jī má'n wɔ? Ǝ́ tɔ̄r n āda ye joō má t jɔ-ɔ́.

41 Jeju téle tɔ̄r n na: Mata, Mata, ɔ́ sōl náa tíkɔ ɔ́ ndéɓ'n ɓɔ t náa ngi kalngandhee. **42** B ɔ́ nyalā náa ɗíya bá. B Mari héɽe nge nɔ, nge ta deɓe kasa kɔrh 'j jī nya ngē.

Jeju ɔjɔ náa kɔjɔ jɔ ha gór Nuɓɔ

Mt. 6:9-15

11 Ndi nóho Jeju nj gór Nuɓɔ lo nge nóho. Lo kono yɔ gór Nuɓɔ tí mɔtɔ njɔ gānga ná wɔɔ́, ngendájnáa nya nóho tɔ̄r n na: Kəɓaɓe ɔjɔ de lo gór Nuɓɔ njɔ Jạ kɔjɔ n lo gór Nuɓɔ t ngindájnáa nyaa ná.

2 Yɔ tɔ̄r na: Wɔ́b 'nj górii Nuɓɔ wɔɔ́, ɔ́ tɔ̄rii jɔ́ na:

Biya de nge 'j taɽh nɔbé,
dee d' ndeg ha ta rii ke yi kɔrh kundɔ̄ kēre.
Ada kɔɽɔɓei ye.
Ǝ́ nāhạ náa nge kono kemei ndeg ná taá jɔngáya njɔ ka nehɛ̣i tii taɽh nɔbé ná.

3 Ada de náakusɔ dé t jɔ ndiyee ɓa dér.

4 Ǝ́ mai roi jɔ nāhạakash dee, haɗi wɔɔ́ dee d' mai nya rɔ dé jɔ m ngi ka nāhạ dé kashee.

Ǝ́ najh kinya dé ada kusō dé kam náa kundɔ̄ mɛɛ ngē.
B ɔrh de 'j keme jī m madābaā.

5 Jeju tɔ̄r ni ɗyatɔ na: Wɔ́b deɓe nóho 'j dana sé aɓh t ɓɔkúɗɔ nya'n, b aɓh rɔ nya dana ndi dana loo ha ta ká tɔ̄r nya na: Ɓɔkúɗɔ má ɔ́ tinā ma mapa 't mutɔ́. **6** Na ɓɔkúɗɔ má nóho iɓ 'j mbaa ye ɔtɔ taā rɔ má. Ada m'embe náa ta

kadā nya ngē.

7 Ɓɔkúɗɔ nya nge toɗo kúju ná tɔ̄r n na: Ɨ́ najh kɔl wuɣu má ngē na taɣa kúju utu wɔ̄. Dee t mōno maa d' toɗo keme yangaa wɔ̄. Ada m'ása kam kiɓ taɣh kɔ́ ta kedei'n mapa ngē. **8** Wɔ́b yɔ ndeg ta kiɓ taɣh kɔ́ kadā nya ngē. B ha ke nya ɓɔkúɗɔ nya ná wɔɔ́, yɔ atá kadā nya náa ɓa dér, haɗi wɔɔ́ yɔ níi t lo terhii ɓa t njɔ nahą́ njɔ nahą́.

9 B ma m'tɔ̄r se, ɔ́ terhii na etei kadā sé. Enjei na etei kembe. Ugoi taɣa kúju na etei tei ta kadā sé, **10** haɗi wɔɔ́ ná-a b terh wɔɔ́, nj'atá kembe. Deɓe nge ka kanjā wɔɔ́, nj'atá ndáa. Tíkɔ etei tei taɣa kúju ta kadā deɓe nge k kugɔ ná.

11 Biya nge ɗá-a 'j dana sé, mōno nya terh n mapa wɔɔ́, adā n kōo wɔ? Biya nge ɗá-a 'j dana sé mōno nya terh n kānj wɔɔ́, adā n li b yegē kadā nya kānj wɔ? **12** Ɓó-o terh n kɔɓ kūnjɔ́ wɔɔ́, adā n nyi wɔ? **13** See ngi kono ke ngi keme kashee b koō ngē ná, igii lo kadā náa nɔ t mōno see wɔɔ́, biya sé nge 'j taɣh nɔbé atá kadā Njili Nge Nɔ t ngi kono k terh nya ná-ā ngē wɔ?

Jejuee t Beljebul'n

Mt. 12:22-37 Mark 3:20-30

14 Jeju tɔɓɔ njili kash nge kɔgɔ deɓe koɗyo ha. Lo kono njili kash ná tei tí ná wɔɔ́, deɓe nge kono kulɔ̄ ndala nya kujɔ ná oɗyo ha. Ada ɔɣɔ kam m kóso deɓee ɓɔ. **15** B ngi ka nóhoo 'j dana ni tɔ̄rii na: Yɔ a tɔɓɔ njili kash m biyagey t kūlu m Beljebul[1], ngol jɔ m njili kashee. **16** Ngi kā madaa ndegii ta kundɔ̄ mɛɛ nya āda enjei terh nya náa kɔjɔ nge kiɓ 'j taɣh nɔbé.

17 B lo kono Jeju kigii njɔ́l ha ná wɔɔ́, yɔ tɔ̄r na: Kɔɣɔɓee ɓa dér kɔ́ kāɣa rɔ ni 'j nahą̄ ná etei ta téle ke goto

[1] **11:15** Beljebul Ye ri nge deɓee 'j Kanaa t deɓee 'j Penisi kundɔ̄ jɔ m biyagey ka kúu nya'n.

ɓē. B kúju nge kɔ́ kāɽa rɔ nya 'j nahą̱ ná wɔ́, etei ta t'usō ɓa dér. **18** B wɔ́b Sətan* ɓa iɓ kāɽa rɔ nya yɔ ɓa dana jó wɔ́, kɔɽɔɓē nya atá kəɗa na neré wɔ? Haɗi wɔ́ see tɔ̄rii jó na: Ma na ma m'tɔɓɔ njili kashee t kūlu m Beljebul'n.
19 B wɔ́b ma m'tɔɓɔ njili kashee t kūlu m Beljebul'n wɔ́, mōnoo see a toɓoi nya t kūlu m ná-a'n wɔ? Ye ha ná-a yɔɔ ɓa t jɔ ni n etei ta ke ngi gānga seré see wɔ̄ ná. **20** B wɔ́b ye t mōno jī m Nuɓɔ n yɔ-ɔ ma m'tɔɓɔ n njili kashee wɔ́, kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ɓa-a aye t ka rɔ sé wɔ̄ ná.

21 Lo kono deɓe nge tɔgɔ, nge kaɓh t náa kɔlee rɔ nya ta ka ngɔm'n jɔ kúju nya ná, yɔ a undɔ̄ keme nya jɔ náandáa nyaa. **22** B lo kono deɓe nge tɔgɔ nge kumbɔ̄ nya, ke kunu gɔlɔ nya ngáya b kujɔ̄ nya tíkɔ koi náa kɔ̄l nyaa ɓa dér kɔ́ ka ngɔm nya'n jɔ nya ná-a, atá koi náandáa ta ká ɓoi tíkɔ ká nuɓo wɔ̄ ná.

23 Deɓe nge kono ke yi má ná ngē wɔ́, yɔ yegē ma bé. B deɓe nge kono kugɔ nɔ deɓee taá, rɔ má ná ngē wɔ́, a túndɔ̄ sāngaɽā ni bé.

24 Lo kono njili kash ná tei 'j keme m deɓe ná wɔ́, yɔ aɓh lo nge manh ndetē 't ná, ká anjā lo kɔrhkoō. Ada yɔ embe lo ngē b tɔ̄r na: M'áta téle ke kúju má, lo nge kɔ́ ma tei 'j 't ná. **25** Lo kono na n'téle n'ɔtɔ ná wɔ́, yɔ ɔ keme kúju ye yi koi wɔ̄. Tíkɔ tómoi keme nya nɔ'n nɔ'n. **26** Tí wɔ́, yɔ téle aɓh ká ɔi njili kashee miíjɔjó ngi keme kash kumbɔ̄ yi nya yɔ ɓa ɗyatɔ. Yɔɔ ká udui injii keme m deɓe ná. Ada tɔltaɽa m deɓe ná, nɔ ngē umbɔ̄ yi nge taɽa kata ná ɓa tɔ.

27 Dana kɔ́ Jeju k koɗyo ha ná bəyá wɔ́, mandaá nóho 'j dana m kóso deɓee tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Rɔnyele ye t mandaá nge kɔ́ kutoi ná, tíkɔ mbaa nge kɔ́ yi kol ná.

28 B Jeju téle tɔ̄r na: Rɔnyele nge kumbɔ̄lo ye nya t deɓe nge kɔ́ koō ha m Nuɓɔ b ngɔm t gō-ó ná.

Náa kɔjɔ m Jonas

Mt. 12:38-45

29 B lo kono kóso deɓee kam nahą̄ rɔ nya ná wɔ́, yɔ iɓ tɔ̄r na: Mōnoɗ yaa nɛɛ yei ngi keme kashee. Yɔɔ a enjei náa kɔjɔ, b yɔɔ kɔ́ nj'edei ni náa kɔjɔ nge káɗya ngē. B náa kɔjɔ m ngekɔjɔnji m Nuɓɔ Jonas ná ɓa. **30** B ye njɔ kɔ́ Jonas ke'n náa kɔjɔ ha m deɓe 'j Ninib kono ná wɔ́, Mono m deɓe áta nya ke náa kɔjɔ ha m mōnoɗyaa nɛɛ. **31** Ndi gānga seré wɔ́, kóngaɽ mandaá nge 'j nɔbé atá kiɓ ta gānga seré jɔ m mōnoɗyaa nɛɛ. Nj gānga seré jɔ ni, haɗi wɔ́ yɔ iɓ 'j mɔtɔ mér ngáya. Ye ha ta koō'n kam kaɗya m Salomǫ. B, ɔ́ nge kumbɔ̄ Salomǫ injii taá. **32** Ndi gangā seré wɔ́, deɓee 'j Ninibee etei kiɓ ta gānga seré jɔ m mōno ɗaa nɛɛ. Haɗi wɔ́, deɓe 'j Ninibee oōi ha kɔjɔ m Jonas ná, adā yɔɔ mbélei hál ni wɔ̄. B ɔ́ nge kumbɔ̄ Jonas inji taá.

Lámba m rɔ

Mt. 6:22-23

33 Deɓe nge ta kundɔ̄ har lámba wɔ́, kunu kundɔ̄ lo yɔɽɔ náa ɓó-o kunu paniye* kugɔ jɔ-ɔ́ ndetē. B ye ta kundɔ̄ lámba jɔ ɗuɽɔ nya kɔ́ ta deɓee ngi k kudu tií kúju ná wɔ́, kɔ lonjáhā. **34** Kam ye lámba m rɔ. Wɔ́b kamii ɗa ɓa njiɽiɽi wɔ́, roi ɓa dér t taɽa-á atá nya kaɽh njánga njánga. B lo kono kamii ngáɗ ngē ná wɔ́, roi ɓa dér ye kam tili. **35** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ ngɔm lonjáhā kɔ́ kəɗa kemei ná adā nɔ, kɔ́ āda najh téle kugɔ tili ngē. **36** Wɔ́b lo kono roi ke yi kaɽh b nge ta kugɔ tili ndetē ná wɔ́, lonjáhā nj'atá njáha taá jɔ roi ɓa dér njɔ lámba kɔ́ ka njáhā taá taɽa kamii t ree nya'n ná.

Rɔtondoō miíkali

37 Dana kɔ́ Jeju k koɗyo ha ná wɔ́, Parij* nóho kúu Jeju kusɔ naā tií ɓē nya. **38** Parij ná ɔ bəyá wɔ́, ɔɽɔ kam

nya, ha Jeju kegē túbo rɔ nya kɔ́ kusɔ'n náa ná.

39 Kəɓaɓe Jeju tɔ̄r n na: See Parijee, see a usui gidi kóɓee t tásaa ɓa ɗíya bá. B keme sé ɗoso t ndāngá'n, tíkɔ a ndegii'n kubɔ̄ kúɗɔ ngē ɗyatɔ. **40** See kɔ́ sɔ́bei wɔ? Deɓe nge ka nāhą kā gidi ná kɔ́ a nāhą kā keme ngē wɔ? **41** Ye ha sé ta kadā náa kɔ́ kəɗa ka kemee ná t ngindoo, b etei kɔ ta náa ɓa dér katá nɔ ha sé.

42 Rɔtondoō ye yi sé see Parijee,* haɗi wɔ́ see yei ngi ka kadā náa ɗíya 'j dana m nge kutu m mbī kámbaa ngi kat nyelee. Kɔ́ ka kúu ni ri ni na matee t ruee t mbī kámba ngi káɗyaa ɓa dér. B see egei kunu gō ha jɔsuɻu m Nuɓɔ t ha táɻa nya'n. Náa ná-a nɔ ta see nāhą b ɔ́ najhii kinya ka madāa ngelh ngē.

43 Rɔtondoō ye yi sé, see Parijee. Ha see ka ndeg ta ka kinji kéte, jɔ kēmbelē keme kúju kámnahą̄ m Jupee. Tíkɔ ha se ndeg ta deɓee ka nabh sé kam hāla ɓɔ-ɔ́.

44 Rɔtondoō ye yi sé, see nginjángā mangətuɓuee* t Parijee ngí gólo deɓee. See yei njɔ ɓádaa ngi kono deɓee kɔ ngē, b ka njiya'n t jɔ-ɔ́, b kigii ha ke nya ɓádaa ngē ná.

45 Ngekumɔ̄najh nóho ɗíya téle tɔ̄r n na: Ngekɔjɔnáa, wɔ́b nj'oɗyo bəyá wɔɔ́, 'nj nyéɗyē de bé wɔ̄ b.

46 Jeju téle tɔ̄r n na: Rɔtondoō ye nya yi sé, see ngikumɔ̄najhee. See unui ndūto nge koi ɓɔ undɔ̄i jɔ bag m deɓee, 'j ta see ɓa kulɔ mōno jī sé ɗíya kɔdɔ'n rɔ.

47 Rɔtondoō ye yi sé, haɗi wɔ́ see a t'ūɓoi jɔ ɓáda m ngikɔjɔnji m Nuɓɔ ngi kono kaa see tɔ̄l ní ná. **48** Ye bəyá wɔɔ́, see ojoi t hālá kulɔ kono nāhą m kaa see b ndeg'n t 't ná. Yɔɔ a tɔ̄lii ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ b see a túɓoi jɔ ɓáda ni. **49** Ye ha ná-a kam kaɗya m Nuɓɔ tɔ̄r na: Ma m'áta kulɔ n ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ t mōnombangakulɔɔ kadā ni. Ta yɔɔ katá tɔ̄l ngi ka nóhoo, b ta nāhą ngi kā madāa náa wuɻukɔl wɔ̄ ná. **50** Kɔ́ ta ya terh ni n kúɗɔ más m ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ ɓa dér kɔ́ nyēre 'j lo kundɔ̄ mətɔ hel jɔngáya 'j ji m

mōnoɗyaa nɛɛ. **51** Nj'etei ta terh kúɗɔ más m Abel, tátatá ta kɔtɔ'n jɔ kuɗɔ̄ más m Jakaɾi, nge tɔ̄l ni n dana hɔtɔ m ɗingiɾi t kúju nɔ ɓɔ m Nuɓɔ'n ná. Haykamh ɓa m'tɔ̄r se, etei terh kúɗɔ más ná 'j jī m mōnoɗyaa nɛɛ.

52 Rɔtondoō ye yi sé ngikumɔ̄najhee. Ha see kunu lakélele náa kigii wɔ̄. B see ɓa t jɔ sé udui keme ngē, kɔ́-ɔ ngi kono ndeg ta kudu keme ná wɔɔ́, see ɔgoi nya ni tíi.

53 Dana kɔ́ Jeju k tɔ̄r ni ha ná-ā wɔɔ́, nginjángā mangɔtuɓuee* t Parijee* undɔ̄i mɔtɔ ta k kanjā mindi nya t ha'n. Yɔɔ undɔ̄i mɛɛ nya t ha térhee ɓɔ. **54** Yɔɔ ɗoi gōmb ta kukɔ nya'n t ha ngi ka nóhoo katá tei 'j taɾa nya ná kɔ́ ta kembe'n lo kɔsɔ mɔtɔ ha nya.

Mbēnj nahą̄ tíkɔ kadā naha tógɔ

12 Keme ndi ná lo kono kóso deɓee k kám nahą̄ t jɔ nahą́ jɔ nahą́ ná wɔɔ́, Jeju undɔ̄ mɔtɔ ta k tɔ̄r ngindájnáa nyaa na: Náa nge taɾa kata-á wɔ'n. Ɛ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ jɔ ha mɔtɔ kaā m Parijee ngi ka gólo lo ná-ā.
2 Náa nóho lo yɔɾɔ ta mɔtɔ tei hālá ngē ndetē. Tíkɔ náa nóho lo munduú ta mɔtɔ tei hālá ngē ndetē ɗyatɔ. **3** Ye ha ná-a haa ɓa dér kɔ́ ka koɗyo sé tili ná, etei koō mɔtɔ kam lonjáhā. Tíkɔ ha kɔ́ see k ndólo bé t mbi nahą̄ keme kúju ná, etei kəla mbeɾē nya jɔ kúju.

4 M'tɔ̄r se see ɓɔkúɗɔ maa: Ɛ́ najhii ɓelē ngi kono k tɔ̄l jāɾɔ see, b 'j kā gō-ó wɔɔ́, yɔɔ kasa ta nāha náa nóho nge ta kumbɔ̄ yi nge'n ngē ná. **5** M'áta kɔjɔ sé deɓe nge kasa kam ta see ɓelē nya. Ɛ́ ɓelei nge ka tɔ̄l deɓee, b 'j kā gō-ó wɔɔ́, yɔ kaɓh t tógɔ'n ta kumbɔ̄ deɓee kam har jɔ bū lo nge koyo ngē nɔɗí ná wɔ̄? Haykamh ɓa m'tɔ̄r se, deɓe ná-a asa kam ta see ɓelē nya wɔ̄ ná. **6** A ɗábii kúlo mii kam gúrusu jó ngē wɔ? B nge nóho 'j dana ni ta keme m Nuɓɔ ndōm 'j gō nya ndetē. **7** Ngɔ jɔ sé ɓa ná-a yei yi tójɔ ni nii ɓa dér wɔ̄. Ɛ́ najhii ɓelē na gāta sé umbɔ̄ yi m kúlo ɓɔ bé.

8 M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh: Deɓe nge tɔ̄r t hālá ráng nɔ m deɓee na n'e deɓe má wɔ́, Mono m deɓe atá nya tɔ̄r ha nya t hālá t nɔ m mōnokulɔɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɣh nɔbé. **9** B deɓee nge ngānga ha nya nɔ m deɓee wɔ́, etei nya gānga ha nya nɔ m mōnokulɔɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɣh nɔbé. **10** Deɓee nge b oɗyo ha ndɔ́lɔ̄'n Mono m deɓe wɔ́, atá kembe mayɣɔ. B deɓe nge b gángā Njili Nge Nɔ wɔ́, nj'embe mayɣɔ ménye ngē ɓa nɔɗí.

11 Wɔ́b aɓhii se'n mɔtɔ kúju kámnahą̄ m Jupee nɔ m deɓee ɓó-o nɔ m kóngaɣ ɓee t nɔ m ngi konyoɓee wɔ wɔ́, ɔ́ najhii sōl jɔ́ na etei ká koɗyo ha na neré kɔ́-ɔ kɔrh'n ha 'j jɔ sé wɔ ngē. **12** Haɗi wɔ́, t jɔkāgalo ná ɓa Njili Nge Nɔ atá kɔjɔ sé náa nge kasa kam ta see tɔ̄r.

Giya ha m nge ndáa náa nge sɔba

13 Deɓe nóho 'j dana m kóso deɓee tɔ̄r Jeju na: Ngekɔjɔnáa, ɔ́ tɔ̄r nónjo má āda d' kāɣa nahą̄ náa koɗ sɔnyan.

14 Jeju téle tɔ̄r n na: Oi, deéngaɓa. Ná-a undɔ̄ ma ha ta ke nge gānga sé seré, ɓo-o ha ta ke nge kāɣa náandáa sé 'j nahá wɔ? **15** Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r ni na: Ɛ́ ngɔmii rɔ sé ada nɔ. B kam sé najh ka kash náandáa ngē. Na kaɗya m deɓe asa nahą̄ t náandáa nge kalngandh kɔ́ yɔ kembe ná'n ngē.

16 B yɔ tɔla ni giya ha'n na: Keme mege m ngendáanáa nóho tei kōho ɓɔ. **17** B yɔ téle njɔ́l keme nya ná-a n'atá nāhą̄ n neré wɔ? Haɗi wɔ́, na n'ɔ lo ta kám koho njaa nyaa 't ngē.

18 Ada yɔ tɔ̄r na: Ɔ́ náa nge ma katá nāhą̄. M'áta ríi gée má ngi kono náa ngelh. B ta tɔ́mɔ ngi káɗyaa ta kumbɔ̄ ngi ná-áa, ta kám kohoo t náa nɔ maa ɓa dér keme. **19** Tí wɔ́, m'áta tɔ̄r kaɗya rɔ má jɔ́ na: Kaɗya rɔ má yi aɓh t náa ɓɔ keme gée ta katá ngɔmii ɓāla baa wɔ̄. Iɓ ɔrh koō, usɔ b ai,

b ɔ́ nāhą rənyele.

20 B Nuɓɔ tɔ̄r n na: Yi səba deɓe'n. Taá t dana ndi n ɓa etei ta taā kaƈya roi 'j jii.

21 Atá ke bəyá t deɓe nge ka kám náandáa nyaa ha nya yɔ ɓa. B kegē kam náandá nya tií rɔ m Nuɓɔ-ɔ́.

Ɛ́ najhii sōl náa nóho

22 Tí wɔɔ́, Jeju tɔ̄r t ngindájnáa nyaą na: Ye ha náa ma m'tɔ̄r se'n jɔ́ na: 'T najhii sōl jɔ ha rɔ sé, ha náa katá kusɔ sé. Ɓó-o jɔ ha ramá katá kulɔ sé, **23** haƈi wɔɔ́ rɔ deɓe umbɔ̄ náakusɔ, tíkɔ rɔ deɓe m umbɔ̄'n ramá. **24** Undɔ̄i mɛɛ m káhaa adā nɔ, yɔɔ a oshii nya kōho ngē, kɔ́-ɔ a uƈyoi nya kōho ngē. Lo kumbɔ náa niyee t gée niyee ndetē nya, b Nuɓɔ a ulu ni. Gāta sé umbɔ̄ yi m yelee ngē wɔ? **25** Deɓe nge ƈá-a 'j dana sé, asa kam ta téle kundɔ̄ kél nya ƈíya taŗa rɔ nya ta ɓāla nya kaɓh'n t kéte wɔ? **26** Ye bəyá wɔɔ́, wɔ́b see esei kam ta nāhą yi ngi ƈi nɛɛ ngē wɔ, haƈi kɔ́ a sōlii jɔ nɔgoto náa wɔ?

27 See ɓa undɔ̄i mɛɛ lo kangā m ndiƈyaa. Yɔ a nehɛ̨i nya kulɔ kuɣu ramá ngē. B m'tɔ̄r sé, Salomɔ ɓa dana kɔrhtaŗa nya ɓa dér ná-a, ulɔ ramá nge titi yi m nge ƈiya 'j dana ni n ngē tɔ. **28** Wɔ́b Nuɓɔ ulɔ ramá ngi ɓála náa, rɔ m nyɔɔ ngi 'j dana nyɔ̄ kajanh, b ta jɔl wɔɔ́, yɔ njɔ́r ní tí wɔɔ́, yɔ atá kadā sé see ngi kundɔ̄kemejɔtaākeme sé ke menyɛ bá ná-a, ramá ngi nɔ kumbɔ̄ yi ni ná-ā ngē wɔ? **29** B see ɔ́ najhii kundɔ̄ keme sé jɔ ha kanjā náakusɔ see t náakai see. Tíkɔ ɔ́ najhii nya sōl náa nóho ƈyatɔ, **30** haƈi wɔɔ́ mɔtɔ deɓee ngi taá 'j jɔngáyaa, a enjei náa ná-a ɓa dér wɔ̄ ná. B Biya sé ná igii náa ɓa dér kɔ́ see nyalā ná. **31** B see enjei kɔɾɔɓē m Nuɓɔ ɓa kéte tíkɔ, na etei kadā sé náa ɓa dér jɔ-ɔ́.

32 Ɛ́ najhii ɓelē, see ɓūndu ngi ményɛ bá nɛɛ. Na nyelē Biya sé ɓɔ ha ta kadā sé kɔɾɔɓē ná. **33** Ɛ́ getei t náandáa see tíi. Ɛ́ nūɓoi t ngindoō. B uɣui ngɔngɔ gúrusu sé nge ta

kej ngē ɓa nɔɗi. Ǝ́ kámii náandáa see ngi nɔɔ tiì taɣh nɔbé, lo nge náa katá ndetē 'j 't ngē ná. Ada ye lo nge ta, nge ɓogo katá tei kaj-é ménye ngē ná. Tíkɔ kɔ́ndeɣee katá túju ngē ná. **34** Haɗi wɔ́, lo kono náandáa see kəɗa 't ná-a, ngaɣā keme sé atá nya kəɗa jɔ-ɔ́ wɔ̄ ná.

Injii jɔ deéngaɓa sé

35 Ujoi ndāɣa ɓōdo sé, tíkɔ undōi'n har keme lámba sé ɗyatɔ. **36** B inji njɔ m deɓee ngi k ndalh kə́ɓā ni nge k téle 'j lo kusɔ náa kɔrh nahą̄-á. Lo kono yɔ kɔtɔ̄ b k kugɔ taɣa kúju ná wɔ́ɔ, yɔɔ kiɓ lám tei kadā nya ná. **37** Rɔnyele ye t ɓeɣh ngi kono kə́ɓa ni téle ke kembe ni b yɔɔ kinji jɔ deéngaɓa ni ná. Haykamh ɓa m'tɔ̄r se, yɔ atá kuɟɔ̄ ɓōdo nya t ndāɣa'n b ta koi kumbɔ̄ ni taɣa táɓulu náakusɔ. B yɔ ɓa t rɔ nya'n atá kiɓ ta nāhą kulɔ ɓeɣh kadā ni. **38** Wɔ́b yɔ ɔtɔ jɔ bé ndiga-á ɓo-ó lo nyibi nyibi b embe ni, injii t kam ni'n wɔ́, rɔ m ɓeɣh náa atá nyelē ni. **39** Asa kam ta see kigii ha kəɗa n adā nɔ. Wɔ́b kə́ɓa kújui igii jɔkāgalo nge ta nge ɓogo ke'n ɓogo-ó ná wɔ́, yɔ atá kinji jɔ deéngaɓa nya. B nj'inya nge ɓogo kɔ́ ta ke mbutu mɔtɔ kúju koi'n náa ngē. **40** See t jɔ sé'n injii jɔ déngaɓa sé. Na Mono m deɓe áta ke t jɔkāgalo nge kɔ́ see k njól jɔ-ɔ́ ná ngē.

41 Piyer tɔ̄r n na: Ye dee yɔ-ɔ 'nj tɔ́la giya ha'n taá rɔ dé yéee deɓee ɓa dér wɔ?

42 B Kəɓaɓe tɔ̄r na: Ná-a ɓa-á ye nge ngɔm náa nge jɔsuɣu tíkɔ nge kam ngér wɔ? Ta ya kə́ɓa nya b kundɔ̄ nya jɔ m deɓee ngi 'j keme kúju nyaa, b jɔkāgalo kasa wɔ́ɔ, kadā ni náakusɔ wɔ? **43** Rɔnyele ye t ɓeɣh nge kono, kə́ɓa nya katá téle ke wɔ́, kɔɔ nya k nāhą bəyá. **44** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Kə́ɓa nya ná atá kundɔ̄ nya jɔ náandáa nyaa ɓa dér. **45** B lo kono ɓeɣh ná, tɔ̄r tií keme nya na: Kə́ɓa nya na nj'atá ke lám ngē. B yɔ kundɔ̄ mɔtɔ t'úndɔ̄ ngi kulɔ ngi ngaɓaa t ngi mandaá, b kusɔ b kai tátatá āda kaā kenh nya ná wɔ́. **46** Kə́ɓa m ɓeɣh ná atá ke keme ndi kɔ́

yɔ k ndalh nya ná ngē. Tíkɔ jɔkāgalo kɔ́ yɔ kigii ngē ná wɔɔ́, yɔ atá nāhạ nya náa konyo. Tíkɔ kadā nya kaɓh lo kinji m deɓee ngi 'j taā kemee.

47 Ɓeɽh nge kono kigii náa nge kɔ́ kɔ́ɓa nya ndeg, b kám gō ngē, kɔ́-ɔ nāhạ t gō keme ndeg m kɔ́ɓa nya ná ngē wɔɔ́, etei t'undɔ̄ nya mbánmban. **48** B ɓeɽh nge kono kigii náa nge keme m kɔ́ɓa nya ndeg ngē ná, b nāhạ náa nge kasa kam ta kundɔ̄ ni n ná wɔɔ́, etei ta kundɔ̄ nya ményɛ bá. Haɗi wɔɔ́, deɓe nge kadā ni n náa ɓɔ ná wɔɔ́, nj'etei nya ta terh náa ɓɔ. B deɓe nge kinya ni náa ɓɔ keme jī nya ná wɔɔ́, nj'etei ta terh nya yi nge kumbɔ̄ jɔ ɓa ɗyatɔ.

Jeju ye'n wuɽunyóo ngē b ye ha ta gángā deɓee 'j nahą́

49 Ma m'e ha ta kəla har taá jɔngáya. Ada m'ndég ha ta har ná kukɔ tɔ́kɔ. **50** B ɗenh manhee əda 't, asa kam ta ma kembe. Ada m'sōl jɔ-ɔ́ ɓɔ tátatá adā m'embe n wɔ̄. **51** See 'nj njɔ́lii jɔ́ na: M'e ha ta kadā wuɽunyóo taá jɔngáya wɔ? Ye bəyá ngē m'tɔ̄r se. Ma m'e ha ta kāɽa deɓee 'j nahą́.

52 Haɗi wɔɔ́, kundɔ̄ mɔtɔ taá t yɔtɔnh, tíkɔ ta kaɓh'n t kéte tií, t nɔ jí ná wɔɔ́, wɔ́b deɓee toɗoi keme kúju b yei mii wɔɔ́, etei kāɽa nahą̄. Ta deɓe ngi mutɔɔ kegē deɓee ngi joo. Tíkɔ deɓee ngi jóo etei nya kegē deɓee ngi mutɔɔ. **53** Biya atá kegē mōno nya nge ngaɓa. Mōno nge ngaɓa atá kegē biya. Kó mōno atá kegē mōno nya nge nyɛ́. Mōno nge nyɛ́ atá nya kegē kɔ́ nya. Mɔm nge mandaá atá kegē mɔm nya nge nyɛ́. Tíkɔ mɔm nge nyɛ́ atá kegē mɔm nge mandaá.

Kɔrh jɔ nenh m jɔkāglo

54 Yɔ tɔ̄r kóso deɓee ɗyatɔ na: Lo kono see ka kɔ kulū m njī 'j ka nɔ ɓē ná wɔɔ́, see a tɔ̄rii jɔ́ na: Njī na atá na ker.

Wɔ́, a ye'n bəyá ɓa. **55** B lo kono see kɔ nyéle ka ke 'j kɔ́tɔ ɓē ka gelii ná wɔ́, see a tɔ̄rii jɔ́ na lo na nder ɓɔ. Wɔ́ a ye'n bəyá ɓa. **56** See ngi gólo deɓee, see igii kɔrh jɔ nenh m náa ngi taá jɔngáya, t ngi 'j taɽh nɔbé 'j nahą̄. B nāhą neré kɔ́, náa nge taá jɔkāgalo n wɔ́, see igii kɔrh nenh nya 'j nahą̄ ngē wɔ?

57 B nāhą neré kɔ́ náa nge jɔsuɽu wɔ́, see ɓa t jɔ sé'n igii ta kɔrh nenh nya 'j nahą́ ngē wɔ? **58** Lo kono yi k kaɓh t madā kɔlii'n nɔ m kóngaɽee ná wɔ́, undɔ̄i ha sé ná nahą́ sənyan taá ɗóbo. Ngē wɔ́, yɔ atá kaɓhii'n nɔ m ngi gānga seree, adā ngi gānga seree etei kuloi jī m pajaa, ta pajaa katá kuloi dangay. **59** Haykamh, haykamh, m'tɔrii yi atá tei 'j dangay ngē ɓa nɔɗi tátatá b yi ɓa kubɔ̄ kuɗɔ̄ mɔtɔ mér m gúrusu ná ɓa tíkɔ.

Wɔ́b ɔ́ mbēlei hál sé ngē wɔ́, etei koyo

13 T jɔkāgalo ná ɓa wɔ́, deɓee ngi ka nóhoo injii nya 't. Yɔɔ nj'ɔrhii mɔtɔ ha náa kɔ́ kusō jɔ m deɓee 'j Galile ná t Jeju. Yɔɔ ngi kono Pǫs Pilat hólo más ni kamnahą́ t náa sádaga niyee ná. **2** Jeju téle tɔ̄r ni na: Ha yɔɔ kembe konyo bəyá ná-a, see ɔ́ njɔ́lii'n jɔ́ na deɓee 'j Galile ná-a na yei ngi nāhą̄kash kumbɔ̄ nɔgoto deɓee ɓa dér 'j Galile ná wɔ? **3** Ye bəyá ngē m'tɔ̄r se. Wɔ́b see b mbélei hál sé ngē wɔ́, see ɓa dér etei nya koyo njɔ njɔ ni ná. **4** Ye ha m deɓee ngi kutu gidi salānjaa kɔ́ kúju dúruduru 'j Silowe njúɗu jɔ ni b tɔ̄l ni ná-ā. See ɔ́ njɔ́lii jɔ́ na yɔɔ na yei ngi nāhą̄kash kumbɔ̄ deɓee ka nóhoo ɓa dér kɔ́ kinji tií Juɗujalem ná wɔ? **5** Ye bəyá ngē, m'tɔ̄r se. Wɔ́b see b mbélei hál sé ngē wɔ́, see ɓa dér etei koyo njɔ koyo ni ná.

6 Yɔ tɔ́la giya ha tɔ̄r na: Deɓe nóho undɔ̄ kótmbáya keme mege nduú nya. Yɔ ye ha ta kanjā kanā nya. B yɔ embe ngē. **7** Tí wɔ́ yɔ tɔ̄r t nge ngɔm nduú ná na: Yi ɔ́,

asa ɓāla mutɔ́ ɓa ma ka ke'n ha ta kanjā kanā kótmbáya'n. B ma m'embe kanā nya ngē. Ɨ́ túgɔ n ngelh, haɗi kɔ́ a ɗa utū lo ɓa ɓúlo bé wɔ?

8 Nge ngɔm nduu ná tele tɔ̄r n na: Kəɓaɓe, inya ɓa tɔ taá t keme ɓāla n āda m'or goto m'giɪi n njɔ b m'umbɔ̄ ki náa 't kɔ́. **9** Nāhą nɔ ngē wɔɔ́, atá kanā keme ɓāla yi nóho. B wɔ́b anā ngē kɔ́ ɔ́ túgɔ n ngelh.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m mandaá nóho nge kúɗu nya ɗog ndi kɔrkoō m Jupee

10 Jeju nj'ɔ́jɔ náa mətɔ kúju kámnahą̄ m Jupee nóho ndi kɔrhkoō. **11** Ɔ́, mandaá nóho inji nya 't. Njili kash nóho inji keme nya. Njili kash ná nāhą n t met'n ɓāla kutu gidi salānjā. Kúɗu nya ɗog ɓa nɔɗi, āda asa kam ta ndáɗya rɔ nya taɽh ményɛ ngē. **12** Lo kono Jeju kɔ nya ná wɔɔ́, kúu tɔ̄r n na: Mandaá metii ná tei 'j roi wɔ̄. **13** B yɔ undɔ̄ jī nya jɔ m mandaá ná. Ada t taɽa jī ná ɓa mandaá ná téle ndáɗya'n taɽh, b nj'ɔrh n taɽa m Nuɓɔ.

14 Wōngo nāhą kóngaɽ kúju kámnahą̄ m Jupee ɓɔ jɔ m Jeju, haɗi wɔɔ́ ha yɔ kɔrh met 'j rɔ m mandaá ná ndi kɔrhkoo. Yɔ oɗyo ha tɔ̄r kóso deɓee na: T ndi miíkali'n ná-a asa kam ta see nāhą kulɔ keme wɔ'n. Ye bəyá wɔɔ́, yei keme ndi ná-a kɔ́ āda yɔ ɔrh'n met 'j rɔ sé. B ɔ́ najhii ke keme ndi kɔrkoō ngē.

15 B Kəɓaɓe téle tɔ̄r n na: See deɓee ngi ka gólo loo, deɓe nge ɗá ɓa 'j dana sé tót mangh nya ɓóo koro nya 'j jɔ bēle aɓh sənyan kai manhee keme ndi kɔrhkoō ngē wɔ? **16** Mandaá'n ye mōno ka ɓɔ m Abraham. Ada Sətan* ujɔ n t kulɔ jinjiɪi'n ɓa nāhą'n ɓāla kutu gidi salānjā wɔɔ́, asa kam ta ma tót kulɔ̄ jinjíɪi ná 'j rɔ nya ndi kɔrhkoō ngē wɔ?

17 Lo kono Jeju tɔ̄r ha ná bəyá ná wɔɔ́, sənyɔ onyo madābaā nyaa ɓa dér. Ada rɔ m kóso deɓee ɓa dér nyelē ni ɓɔ, ha náa kɔrh taɽaa ɓa dér kɔ́ yɔ nāhą ná.

Giya ha m kam báɾa tíkɔ yi m mɔtɔkaā

18 Jeju tɔ̄r ɗyatɔ na: Kɔɾɔɓē m Nuɓɔ ɓa-a titi nahą̄ t ɗi ɓa'n 't wɔ? Náa ɗi ɓa-a t m'ɔjɔ'n 't n wɔ? **19** Yɔ titi nāhą̄ t kam báɾa nge kono, deɓe nóho kunu kəla keme mege nya. Yɔ ot b angā. Ada téle ye kāga nge kumbɔ̄lɔ, yelee 'j taɾh nɔbé a injii jɔ gām jī nyaa.

20 Yɔ tɔ̄r ɗyatɔ na: Náa ɗi ɓa-a m'ata kɔjɔ n kɔɾɔɓē m Nuɓɔ 't n wɔ? **21** Yɔ titi nahą̄ t mɔtɔ kaā nge mandaá nóho kunu hólo kam ndujú nge yɔ tór keme paniye* mutɔ́ ada kinji tátatá wɔɔ́, kagh ɓa dér ná.

Taɾa mōno ɗóbo nge mbete

22 Jeju gānga keme ɓē ɓɔɔ t mōno ɓee a ɔjɔ'n náa t deɓee. Tíkɔ yɔ unu ɗóbo nj'aɓh'n t ká Juɗujalem tií.

23 Deɓe nóho tɔ̄r n na: Kəɓaɓe, ye deɓee ɓɔɔ ngē yɔɔ nj'etei kembe kaɗya nɛɛ? Jeju téle tɔ̄r ni na:

24 Ukoi rɔ sé tɔgɔ kɔ́ āda udui ká taɾa ɗóbo ngelengele nɛ. Haɗi wɔɔ́, m'tɔ̄r se ha nge kamhkamh deɓee baa bé a enjei ta kudu 't. B yɔɔ kɔ́ esei ta kudu ngē. **25** Dana kɔ́ kə́ɓa kúju kiɓ k kutu taɾa ná wɔɔ́, see etei kəɗa taá hālá b kundɔ̄ mɔtɔ ta k kugɔ taɾa kúju jɔ́ na: Kəɓaɓe, Kəɓaɓe, ɔ́ tei taɾa kúju āda de.

Yɔ atá téle tɔ̄r sé na: Ma m'igii lo kɔ́ see, kiɓ 'j 't
ná ngē.

26 Tí wɔ́ɔ́, see etei kundɔ̄ mɔtɔ tɔ̄r jɔ́ na: Dee ngē-e yɔɔ d'a d'usɔ b d'a d'ai'n náa t taɾa kamii, tíkɔ yi ngē-e a ɔjɔ náa t deɓee gō ɗóbo gō bong lo dé n wɔ?

27 Yɔ atá téle tɔ̄r na: M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh ma m'igii lo kono see kiɓ 'j 't ná ngē. Ɨ́ télei tí 'j rɔ má. See ɓa dér ye ngi nāhą̄kashee.

28 Lo kono see kɔ Abrahamee, Ijakee, Jakopee t ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ ɓa dér tií keme kɔɾɔɓē m Nuɓɔ. B see wɔɔ́, tɔɓɔ ni se hālá ná wɔɔ́, lo ná-a wuɾuee t ndér

ngāngaa atá ta kəɗa wɔ̄ ná. **29** Yɔɔ etei kiɓ 'j mətɔ ɓee, t nɔ ɓē'n tíkɔ ká kətɔ ɓē kā konyoo t ka gel'n. Ta katá kinji taɽa táɓulu náakusɔ keme kɔɽɔbē m Nuɓɔ. **30** B ɔ́, deɓee ngi kɔ́ ke ngi 'j kā gō-ó etei ke ngi taɽa kata. B ngi ke ngi taɽa kataa etei ke ngi 'j kāgoo.

Jeju eme rɔ nya ha ɓē Juɗujalem

Mt. 27:37-39 Luku 19:41-44

31 T keme ndi ná ɓa wɔɔ́, Parijee* ngi ka nóhoo ye tɔ̄rii Jeju na: Iɓ taɽh lám tíi 'j lo aɓh, na Herɔd a anjā ta tɔ̄lii.

32 Jeju téle tɔ̄r ni na: Aɓhii b ká tɔ̄rii t talboó ná jɔ́ na: 'M m'tɔɓɔ njili kashee b 'm m'ɔrh'n met 'j rɔ m ngi metee taá kajanh b jɔlee, tíkɔ t mutɔ m ndiyee wɔɔ́, m'atá tɔ̄l taɽa. **33** B yɔ kɔ́ asa kam ta ma njiya ɓa tɔ taá kajanh, jɔlee tíkɔ biɽi. Na asa kam ta ngekɔjɔnji m Nuɓɔ koyo lo nge káɗya ngē b Juɗujalem ɓa nɔɗi.

34 Juɗujalem, Juɗujalem, yi nge tɔ̄l ngikɔjɔnjī m Nuɓɔɔ. Tíkɔ ngi kono Nuɓɔ kulɔ ni tií roi ná wɔɔ́, yi ká a túru ni t koō'n. M'ndeg ɓɔ ta kám mōnoyee njɔ kūnjɔ nge ka kám mōno nyaa mətɔ bag nya ná. B see ɔ́ ndegii ngē.
35 Ɔ́i, etei kinya taɽa kúju sé ɓúlo. Haykamh ɓa m'tɔ̄r se, see etei kɔ má ngē ɓa nɔɗí, tátatá jɔkāgalo nge katá tɔ̄r sé jɔ́ na:

Tɔrtaɽa ye jɔ m nge kɔ́ ke t ri m Kəɓaɓe'n ná.

(Hā 118:26)

Jeju tií ɓē m Parij nóho

14 Ndi kɔrkoō nóho wɔɔ́, Jeju udu kúju m kóngaɽ m Parijee ta ká kusɔ náa. Ada Parijee ká a nj nduɽui n ɓɔ. **2** B deɓe nge nɔ kalh kāta nóho aɓh əɗa nɔ nya. **3** Jeju unu ha tɔ̄r t ngekumɔ̄najh t Parijee na: Njihaa ada taɽa ɗóbo na deɓe t'ɔrh met, 'j rɔ m deɓee ndi kɔrkoō yéee, adā ngē wɔ? **4** B yɔɔ délei n ha ngē. Tí wɔɔ́, Jeju ulɔ taɽa

mōnojī nya ɔdɔ'n nge met ná. Ada met ná tei'n 'j rɔ m deɓe ná, b inya n na t'aɓh.

5 B yɔ tɔ̄r ni na: Deɓe nge ɗá 'j dana sé mōno nya, ɓó-o mangh nya usō keme goto ɗee wɔ́, yɔ ɔrh'n halá lám ndi kɔrhkoō ngē wɔ? **6** Ada yɔɔ esei kam téle dála nya ha ngē.

7 Lo kono Jeju kɔ deɓee ngi kono kúu ni nii lo kusɔ náa wɔ́, ka kanjā lo kinji ngi kétee ná wɔ́, yɔ təla ni giya ha na: **8** Wɔ́b deɓe nóho kúui lo kusɔ náa taā nahą̄ wɔ́, ɔ́ najh kanjā lo ngi ketee kɔ́ kinji 't. Na dana m ngi kɔ́ yɔ kúu nya ni kusɔ náa ná, nge ta kumbɔ̄i əɗa 't. **9** B nge kono kúu sé ɓa dér jó kusɔ náa ná, ye tɔ̄rii na: Ada lo kinji t deɓe kəɗa'n. Ti wɔ́, yi ata kiɓ t sənyɔ ta ká kanjā lo ka gidii.
10 B wɔ́b kúui se wɔ́, aɓhii ká gidii tií. Kɔ́ āda nge kono kúu sé ná ye wɔ́, yɔ atá tɔrii na: Ɓɔkúɗɔ má ye inji taá lo n. Bəyá ná-a yi atá kembe kɔsɔ gɔnɔ t nɔ m deɓee ɓa dér ngi kinji sé səɗin taɣa táɓulu náakusɔ ná wɔ̄ ná. **11** Haɗi wɔ́, deɓe nge kɔsɔ rɔ nya t taɣh ná wɔ́, etei téle sɔ́nyan taá ngá. B deɓe nge kono nyóo jɔ nya ná wɔ́, etei kɔsɔ nya t taɣh.

12 Jeju kúu nge kono kúu nya kusɔ náa ná na: Wɔ́b ɔ́ kúu deɓee kusɔ náa dana kajaa ɓó-o kaja njaha wɔ wɔ́, ɔ́ najh kúu ɓɔkúɗoyee, nónjoyee, ngi koɗyoyee, madaɓēyee, t ngindáanáa. Na ya yɔɔ b téle kúui wɔ́, áta kembe neyee kam goto madaa. **13** B wɔ́b ɔ́ nāhą̄ náa pet wɔ́, ɔ́ kúu ngindoo, ngi rɔ koyo, ngi njɔ metee, t ngi kam ndɔ̄ɔ. **14** Ti wɔ́, roi atá nyelēi, haɗi wɔ́ɔ, yi áta kembe kuboi ndi nge katá deɓee ngi jɔsuɻee tei 'j dana m ngi koyoo.

Giya ha jɔ náakusɔ nge kumbɔ̄lo nóho

15 'J gō kɔ́ yɔɔ koō ha ná wɔ́, deɓe nóho 'j dana m ngi kinji taɣa táɓulu náakusɔ ná tɔ̄r Jeju na: Rɔnyele ye t deɓe nge kono k kusɔ náa tií keme kɔɻɔɓē m Nuɓɔ ná.

16 B Jeju téle tɔ̄r na: Deɓe nóho nāhą̄ náakusɔ nge kumbɔ̄lo. B yɔ kúu deɓe baā. **17** B lo kono jɔkāgalo kusɔ náa kasa ná wɔ́, yɔ ulɔ ɓeŋh nya ta ká tɔ̄r t ngi kono kúu nya ni ná-a na: Yei tákɔ, na kam náa ɓa dér asa nahą̄ wɔ̄.

18 Ada yɔɔ ɓa dér ɗíya ɗíya uɓoi taŋa ni nahá nj terhii n mayŋɔ. Nge taŋa kata tɔ̄r n na: M'ugō mege nóho, b asa kam ta ma kaɓh ká kɔ kɔ́. Ɨ́ mai roi jɔ má na ma m'asa kaɓh ngē.

19 Deɓe nge mada tɔ̄r na: M'ugo manghee taŋa kɔ mií, āda m'ndég ta kundɔ̄ mɛɛ ni kɔ'n. Kóŋoŋó bé, ɔ́ mai roi jɔ má na m'ása kaɓh ngē.

20 Nge madā tɔ̄r na: M'taā mandaá taá t yɔtɔnh tɔ. Ada m'asa kaɓh ngē.

21 Ti wɔɔ́, ɓeŋh ná téle aɓh ká ɔrh mɔtɔ ha ná t kə́ɓa nya. Ada wuŋu m kə́ɓa nya ná aa. Tí wɔɔ́, yɔ tɔ̄r t ɓeŋh nya ná na: Anyā ɓa lám tií gō ɗóboo t mōno ɗóboo mbaa ɓee ká kúu ngindoo, ngi rɔ koyoo, ngi kam ndɔ̄ɔ t ngi njɔ metee.

22 Ɓeŋh tɔ̄r na: Kə́ɓa má, náa kɔ́ kedei ma njīi jɔ́ na t m'nāhą̄ ná, m'nāhą̄ wɔ̄. B lo níi ɓa tɔ.

23 B Kə́ɓa m ɓeŋh ná tɔ̄r n na: Aɓh tií kam ɗóbo ɓɔɔ t ɗóbo ngi keme mege-é. B deɓee ngi yi katá kembe ni ná wɔɔ́, ɔ́ tɔ̄r ni āda yɔɔ yei lám udui kúju āda kúju má ɗoso. **24** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Deɓe nóho 'j dana m deɓee ngi kɔ́ ma kúu ni ná-a, nge ta ndoō náakusɔ má ndala nya nj ndetē.

Ha kunu gō m Jeju ye náa nge nger ɓɔ

Mt. 10:37-39

25 Dana kɔ́ kóso deɓee baa ka njiya ɗóbo t Jejuee ná wɔɔ́, yɔ téle rɔ nya b tɔ̄r ni na: **26** Wɔ́b deɓe nge ndeg ta kunu gō má ha ta ke ngendájnáa má wɔɔ́, yɔ asa kam t nāhą̄ yi nge'n. Ye ha m deɓe ná ta kegē biya nya, kɔ́ nya, nyɛ nya, mōno nyaa, nónjo nya ngi ngaɓaa, t ngi mandaá,

tíkɔ, rɔ nya yɔ ɓa. Wɔ́b yɔ nāhạ̄ yi nge ná ngē wɔ́, yɔ asa kam ta ke ngendájnáa má ngē. **27** Deɓe nge kutō kāgadés nya jɔ nya, b kunu gō má ngē wɔ́, yɔ asa ta ke ngendájnáa má ngē.

28 Deɓe nge ɗá 'j dana sé, ndeg ta kugɔ mɔtɔ kúju wɔ́, inji ngá ɓa kéte tɔ́jɔ gúrusu ná ɔ'n kéee asa ta tɔ́mɔ nya'n kúju ná ta nəngā bé ngē wɔ? **29** Na ya yɔ b undō mɔtɔ kúju muɽɔ ná b asa ta tɔltaɽa ngē wɔ́, deɓee ɓa dér kɔ́ katá kɔ nya ná-a ɗa sói n ngē wɔ? **30** Yɔɔ etei tɔ̄r na: Deɓe n nj'undō mɔtɔ kúju n b yɔ asa ta tɔ̄l taɽa ngē.

31 Yéee kóngaɽ ɓɔ nge ɗá ɓa-a nj'aɓh kɔlee jɔ m kóngaɽ ɓɔ madā nya wɔ́, yɔ inji ngá ɓa kéte njɔl ɔ'n kéee deɓe dúbū kutuee esei kɔ̄l, t deɓee dúbū dɔgɔjoo ngi ka ke kɔlee ná wɔ? **32** Wɔ́b lo kono yɔ kasa ngē ná wɔ́, dana kɔ́ kóngaɽ ɓɔ madā nya ná níi kúɗɔ-ɔ́ ɓa tɔ ná wɔ́, yɔ atá kulɔ ká terh nya ha ta wuɽunyóo kɔ́ kəɗa dana hɔtɔ ni ngē wɔ? **33** Ye bəyá wɔ́, deɓe nge 'j dana sé nge kegē náa nyaa ɓa dér ngē ná wɔ́, yɔ asa ta ke ngendájnáa má ngē.

34 Katā ye náa nɔ. B lo kono mɔ́nā nya ná tei tí ná wɔ́, etei ta nāhạ'n ɗi ɗyatɔ wɔ? **35** Yɔ atá nɔ ta deɓe njaā'n ngē, kɔ́-ɔ atá nya nɔ ta deɓee kumbɔ̄ jɔ bū lo ngē. B ye ha ta deɓe sála ngelh gidi loo.

Deɓe nge kaɓh t mbi'n ta koō wɔ́, asa ta koō.

Giya ha m batá nge taɽa ndi

Mt. 18:10-14

15 Ngi taā lamboo t ngi nāhạ̄kashee ɓa dér, yei rɔ m Jeju ha ta koō ha nya. **2** Parijee* t nginjángā mangətuɓuee* nj nyúrui dana hɔtɔ ni na: Deɓe n a ukɔ ngi nāhạ̄kashee t rɔ nya, tíkɔ a usɔ'n náa səɗin.

3 B Jeju téle təla ni giya ha na: **4** Deɓe nge ɗá 'j dana sé aɓh t bataa lodeɓé ɗíya. B taɽa m nge ɗíya 'j dana madaa ndi wɔ́, inya ngi dɔgɔdɔkam gidi dɔkamee keme lo nge

deɓe ndetē 't ná, b aɓh ká anjā nge taɽa ndi ná ɓa tátatá embe n tií kɔ́ ngē wɔ? **5** Lo kono yɔ kembe nya ná wɔɔ́, yɔ unu ugɔ n bāg nya t rɔnyele'n. **6** B lo Kono yɔ téle kɔtɔ ɓē ná wɔɔ́, yɔɔ kúu ɓɔkúɗɔ nyaa, b tɔ̄r ni na: Yei j nehɛ̱i rɔnyele na batá má taɽa ndi ná m'embe n wɔ̄. **7** Ye bəyá wɔɔ́, m'tɔ̄r se. Nj'etei nāhạ̱ rɔnyele ngekalngadh tií taɽh nɔbé, ha m nge nāhạ̱kash nge ɗiya kɔ́ mbéle hál nya ná. Nj'etei nāhạ̱ rɔnyele ta kumbɔ̄ nɔgoto ngi dɔgɔdɔkam gidi dɔkam ngi ndeg ta mbélē hál ni ngē ná.

Giya ha m gúɽusu nge taɽa ndi

8 Yéee mandaá nge ɗá aɓh t gúrusu dərasm* kutu'n. B nge ɗiya taɽa ndi wɔɔ́, yɔɔ undɔ̄ har lámba ta koi'n lo kanjā'n tátatá b kembe kɔ́ ngē wɔ? **9** B lo kono yɔ kembe ná wɔɔ́, yɔ kúu ɓɔkúɗɔ nyaa t madaɓē nyaa, b tɔ̄r ni na: Yei j nehɛ̱i rɔnyele na gúrusu dərasm má kɔ́ taɽa ndi 'j jī má ná m'embe n wɔ̄. **10** Ye bəyá ɗyatɔ wɔɔ́, m'tɔ̄r se. Mōnokulɔ m Nuɓɔɔ etei nāhạ̱ rɔnyele jɔ m nge nāhạ̱kash kɔ́ mbéle hál nya ná.

Giya ha mōnoɗ ngaɓa nge taɽa nya ndi

11 Jeju tɔ̄r ni ɗyatɔ na: Deɓe nóho aɓh t mōno ngi ngaɓaa jó. **12** Nge ɗi tɔ̄r t biya nya na: Biya má, āda ma náa kōɗ nge katá ke yi má ná. Ada biya ni kāɽa ni nahạ̱ náakōɗ nyaa dana.

13 B 'j gō-ó ndi baa ngē wɔɔ́, mōno nge ɗi ná ɔi gúrusu nyaa ná ɓa dér aɓh'n mbā jɔ ɓē nge kúɗɔ-ɔ́. Ada yɔ ká túju náandaá nyaa ná-a ɓa dér lo kusɔ jɔ-ɔ́. **14** Lo kono yɔ ká túju náa ɓa dér ná wɔɔ́, ɓō nge kumbɔ̄lɔ usō nya'n tií keme ɓē ná. Ada ndoō undɔ̄ mɔtɔ ta k nāhạ̱ nya. **15** Yɔ aɓh ká anjā kulɔ 'j rɔ m deɓe nóho tií keme ɓē ná. Deɓe ná ká ulɔ n tií keme mege nya na ká t ngɔm bormanhee. **16** Yɔ ndeg ɓɔ ta kusɔ kanā móo monjo kɔ́ bormanhee ka kusɔ ná. B

yɔ kɔ́ deɓe ta kadā nya ndetē.

17 B lo kono kam nya gánga ná wɔɔ́, yɔ tɔ̄r na: Deɓee neree a nehɛ̨i kulɔ tií lo m biya má, a usoi náa b a yegē ni rɔ. B ɓō nj tɔ̄l ma báa lo'n wɔ? **18** M'ata téle kaɓh rɔ m biya má. M'áta ká tɔ̄r nya jɔ́ na: M'nāhą kash nge kegē Nuɓɔ tíkɔ nge kegei ɗyatɔ. **19** M'ndete kam ta yi kúu má mōnoi ɗyatɔ ngē. B ɔ́ nāhą ma njɔ nge kulɔ nóho ɗíya 'j dana m ngi kulɔyee. **20** B yɔ iɓ téle aɓh rɔ m biya nya.

B lo kono yɔ tei 'j kúɗɔ-ɔ́ ɓa tɔ ná wɔɔ́, biya nya ɔ n āda kam nya ala n. Yɔ anyā ká usō mindi nya b njóɓ taɽa nya.

21 Mōno ná tɔ̄r na: Biya má m'nāhą kash nge kegē Nuɓɔ, tíkɔ nge kegei. Ada m'ndéte ta yi kúu má mōnoi ɗyatɔ ngē.

22 B biya nya tɔ̄r ɓerh nya na: Ká yei'n ngumaj nge nɔ ɓɔ ná taá lám, ye uloi rɔ nya. Uloi nāngá katume mōno jī nya tíkɔ t'uloi saɽa njɔ nya. **23** Ká yei'n mōno mangh nge kembe ná ye tɔlii āda j'usoi b j nehɛ̨i rɔnyele. **24** Haɗi wɔɔ́, mōno nge kɔ́ koyo ná téle t kam nya'n wɔ̄. Taɽa nya ndi b yɔ kɔ́ m'embe n wɔ̄. Ada yɔɔ iɓii a nehɛ̨i rɔnyele.

25 Mōno nge kangā ná ni mege-é. Lo kono yɔ téle ke b kɔtɔ táha kaj ɓē ná wɔɔ́, yɔ oō kúu m náa kundɔɔ, t deɓee ngi kəɗa lo ndam-é. **26** Yɔ kúu ɓerh kulɔ m biya nya nóho, ye nj terh n mɔtɔ náa kɔ́ nāhą náa ná. **27** Ada ɓerh kulɔ ná téle tɔ̄r n na: Nónjoi nge ɗi ná téle ye wɔ̄. Ada biyei ukɔ mōno mangh nge kemb ná tɔ̄l, haɗi wɔɔ́ yɔ embe n t kam kaɗya nya'n bé.

28 Wōngo nāhą mōno nge kangā ná āda yɔ ndeg ta kudu ɓē ngē. B biya nya tei tóla n na t'udu. **29** B yɔ téle tɔ̄r biya nya na: Yi ɔ ɓāla baa bé ma nāhą'n t yi'n 'j ta ma kalh jɔ njii. B yege kukɔ bīnya nóho 't ma nāhą'n rɔnyele t madā maa. **30** B mōnoi nge kɔ́ túju náandeyee ɓa dér t mandaá ngi kanjā nahąa ná téle ye wɔɔ́, ukɔ mangh nge kemb ná tɔ̄l āda n ngée ná?

31 Biya nya téle tɔ̄r n na: Mōno má yi inji t ma'n t jɔ ndiyee sór. Ada náa maa ɓa dér ye yii. **32** Nɔ bé ta jiyee nāhạ rɔnyele t keme njaha'n, haɗi wɔ́ nónjoi nge ɗi n oyo, b yɔ téle t kam nya'n. Yɔ ye yi nge taɽa ndi b m'téle m'embe n wɔ̄.

Giya ha m nge ngɔ̄m náa nge kam kaɗya

16 Jeju tɔ̄r t ngindájnáa nya ɗyatɔ na: Deɓe nge ndáa náa nóho aɓh t nge ngɔm náa nya n. Ada deɓee yei rɔ m kə́ɓa nya a osoi mɔtɔ ha nya na, yɔ na a túju náa m kə́ɓa nya ngelh. **2** Kə́ɓa nya ná kúu nj tɔ̄r n na: Ha ɗiyee ɓa m'oō deɓee a oɗyoi joi wɔ? Ǝ́ tɔ́jɔ dɔgɔ m náa kɔ́ yi ngɔm tií keme jī ná. Na yi asa kam ta ngɔm náandáa máa ɗyatɔ ngē.

3 Nge ngɔm náa ná tɔ̄r tií keme nya na: M'áta nāha'n neré wɔ? Haɗi wɔ́, kə́ɓa má nj'ɔrh ma 'j keme kulɔ ngɔm náandáa nya wɔ̄. Tógɔ má ta njaā'n ndetē nya, tíkɔ sɔnyɔ a onyo nya ma lo ɗaɓ náa. **4** M'igii náa ta ma nāhạ kɔ́ ta deɓee kukɔ ma'n t rɔ ni keme kúju ni ngē.

5 Yɔ kúu ngi kúɗɔ m kə́ɓa nyaa kam ɗíya ɗíya. Yɔ tɔ̄r nge taɽa kata na: Kūɗɔ m kə́ɓa má ye neré joi wɔ?

6 Nge kūɗɔ ná téle tɔ̄r na: Gurdu[2] kuɓū ɓɔ'n lodeɓe ɗíya.

Ngengɔm náa téle tɔ̄r n na: Unu mangətūɓu kūɗoi b inji taá ngá lám b njángā dɔgɔmií.

7 Yɔ tɔ̄r t nge madā na: B yi, yii ye neré wɔ?

Nge kūɗɔ ná tɔ̄r na: Mbɔɽɔ̄ géme ɓɔ'n ɓa lodeɓe ɗíya.

B yɔ tɔ̄r na: Unu mangətūɓu kūɗoi b ɔ́ njángā paniye* dɔgɔsalānjā.

8 Kə́ɓa m nge ngɔm náa nge jɔsuɽu ngē ná njég n. Ha yɔ

---

[2] **16:6** Gurdu keme mangətuɓu Luku 16:6 ye koō nge kumbɔ̄lo, āda a unu manh litr dɔgɔmutɔ́ gidi salanjaa t dɔgɔmutɔ́ gidi dɔkām (37-39).

nāhą t kam kaƒya'n. Mōnoƒyaa nɛɛ etei kumbɔ̄ mōno m lonjáhā t kam kaƒya'n. **9** B ma m'tɔ̄r se, ukoi nahą̄ ɓɔkúƒɔ t ngi ndáa náa ngi ke jɔsuɽu ngē ná-ā. Kɔ́ āda lo kono see nyalā náa ná wɔ́, deɓee ná-ā etei kukɔ sé t rɔ ni t ndíyee sɔ́r.

10 Deɓe nge ke jɔsuɽu jɔ náa ngi ƒi nɛɛ wɔ́, nj'ata nya ke jɔsuɽu jɔ náa ngi kumbɔ̄loo. B deɓe nge ke jɔsuɽu ngē jɔ náa ngi ƒi nɛɛ wɔ́, nj'atá nya ke jɔsuɽu jɔ náa ngi kumbɔ̄loo ngē. **11** Ye bəyá wɔ́, wɔ́b see yei jɔsuɽu jɔ náandáa nge ke gō-ó ngē m deɓe káƒya wɔ́, **12** ná-a ɓa-á atá kadā sé náandáa nya nge ke gō-ó ná ta ngɔm sé n wɔ?

13 Deɓe ƒiya bá asa ta nāhą ɓeɽh kulɔ 'j keme kúju m deɓe joo ngē. Ngē wɔ́, yɔ atá suɓɔ̄ nge nóho b ta táɽa nge madā kɔ́. Ngē wɔ́, yɔ atá koō taɽa m nge nóho kɔ́ b ta kídī nge madā. See esei kam ta nāhą ɓeɽh m Nuɓɔ t náandáa'n ngē.

14 Parijee* ngi kono ke ngi ka táɽa gúrusu ná-ā, oōi jɔ ha ɓa dér kɔ́ Jeju koƒyo ná. B yɔɔ nj sóoi n. **15** Jeju tɔ̄r ni na: See a enjei ha ta ke deɓee ngi jɔsuɽuee taá taɽa kam m deɓee. B Nuɓɔ igii ngaɽā keme sé ɓa dér, haƒi wɔ́ náa ɓa dér kɔ́ deɓee ka njég t dana hɔtɔ ni na, ye náa nge nɔ ngē taɽa kam m Nuɓɔ.

Jeju ɔjɔ náa ngi mɔtɔ kēɽekēɽee

16 Njiha m Moijee t ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ, ƒei ɓa tátatá otoi'n jɔ m Ją. Undɔ̄ mɔtɔ jɔkāgalo kɔ́ deɓee ka kɔjɔ'n ha m kɔɽɔbē m Nuɓɔ. Ada deɓee ɓa dér ndegii kudu keme t tógɔ ni'n, **17** haƒi wɔ́ ye náa nge ngér ngē ha ta jɔngáyaa t nɔbé'n hón. B mōno náa ngi ngenyɛ ngenyɛ kɔ́ tɔ́sɔ ni jɔ njiha m Nuɓɔ ná nge ƒi ményɛ ta hón nj ndetē.

18 Deɓe nge kegē nyɛ́ nya b taā nge káƒya wɔ́, yɔ ye nge kanjā nahą̄. Tíkɔ deɓe nge taā mandaá nge kɔ́ ngaɓa nya kinya nya ngelh wɔ́, yɔ ye nya nge kanjā nahą̄.

Deɓe nge ndáa náa tíkɔ Lajar

19 Kono ná nge ndáa náa nóho inji nya 't. Yɔ ulɔ ramá nge nɔ tíkɔ nge nyóo lémlém. Yɔ a embe rənyele ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee dana náandáa nyaa. **20** B nge ndoō nóho inji nya 't ri nya na Lajar. Rɔ nya nɛɛ ye do ɓa dér kam káɗya āda yɔ a toɗo t taɻa ɓē m deɓe nge ndáanáa ná ɓa nɔɗi. **21** Yɔ ndeg ta kusɔ ɓūtu bága ngi kɔ́ túsō taɻa táɓulu m nge ndáanáa ná. Ada bisee yei tǥnii kam do nya ná.

22 Tí wɔ́, deɓe nge ndoō ná oyo, āda mōnoo kulɔɔ m Nuɓɔ unui aɓhii'n kaj m Abraham. Nge ndáanáa ná oyo nya. Ada deɓee unu njúbui n keme goto ɓáda. **23** Tií keme lo kinji m ngi koyo, lo kono wuɻu nya k kəl nya ná wɔ́, nge ndáanáa ná unu kam nya tií taɻh ɔ Abraham 'j kúɗɔ-ɔ́ b Lajar inji kaj nya. **24** Yɔ ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na: Biya má Abraham kamii ala ma 't. B ulɔ Lajar ada ká ulɔ taɻa mōno jī nya kam manh ye nyóo'n taɻa ndala má. Na wuɻu má nj'ɔl ma ɓɔ taá kam har.

25 Abraham téle tɔ̄r na: Ada ugɔ kemei jɔ-ɔ́ na yi embe náandeyee dana kɔ́ yi kinji t kam keɗyei'n ná. Ada ugɔ kemei jɔ konyo kɔ́ kembe Lajar dana kɔ́ yi kinji'n t kam keɗyei'n ná. Nge'n ya wuɻu m Lajar nyóo n wɔ̄, b yi kɔ́ ye dana wuɻukɔl-é. **26** B yi nge konyo kumbɔ̄ kam wɔ́, goto nge kol toɗo dana hɔtɔ ji. Ada deɓee ngi kono ndeg ta kiɓ taá 'j rɔ dé ta kaɓh tií rɔ sé esei ngē. Kɔ-ɔ́ deɓee ngi kono ndeg kiɓ 'j rɔ sé ta ke taá rɔ dé esei nya ngē.

27 Nge ndáanáa ná tɔ̄r na: Kóɻoɻó bé biya má Abraham. Ye bəyá wɔ́, ulɔ Lajar āda aɓh keme kúju m biya má,
28 na nónjo ma ngi ngaɓaa deɓee mií inji ná. Ulɔ āda ká yɔ mbēnj ni, āda yɔɔ najhii ke lo nge konyo kasa bá n ngē.

29 Abraham téle tɔ̄r na: Moijee t ngikɔjɔnji m Nuɓɔ inji ná b asa kam ta yɔɔ koō ni.

30 Nge ndáanáa ná tɔ̄r na: Ye biya ngē. Biya má Abraham. Wɔ́b deɓe b tei 'j dana m ngi koyoo b aɓh rɔ ni

wɔ́, yɔɔ etei mbéle hál ni.

31 Abraham tɔ̄r na: Wɔ́b yɔɔ oɔ̄i Moijee t ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ ná ngē wɔ́, kɔɗyɔ nge nóho ta yɔɔ koō ndetē. Kɔ́-ɔ yɔɔ nj'etei nya koō taɻa m deɓee ngi tei 'j dana m ngi koyoo ná ngē.

Náa nge ka tugɔ njɔ deɓe, kundɔ̄jkemejɔtaākeme, kulɔ nge kundɔ̄ ni jɔ deɓe-é ha ta yɔ nāhą

17 Jeju tɔ̄r t ngindájnáa nyaa na: Náa nge ka túgɔ deɓee gigi kɔ́ ta deɓee kusō'n a nyalā ke ngē. B rɔtondoō atá ke jɔ m deɓe nge nāhą kɔ́ ta náa ná ke'n ná.

2 Ye sóo 't ta kujɔ ni kōo kusu náa mindi m deɓe ná b kɔlā nya kam manh baāɓɔ kata-áa. Nɔ umbɔ̄ ta yɔ ke nge t'úgɔ njɔm nge ɗíya 'j dana m mōnoɗee. **3** See ɓa t jɔ sé'n ɔ́ ngɔmií rɔ sé āda nɔ. Wɔ́b nónjoi nehɻi kash wɔ́, ɔ́ ndáng n.

B wɔ́b yɔ b mbéle hál nya wɔ́, ɔ́ mai roi jɔ nya. **4** B wɔ́b yɔ nāhą kash t yi'n njɔ miíjɔjo keme ndi ɗíya, b ká kɔ téle ye njɔ miíjɔjó tɔ̄r na: M'mbélē njɔ́l má tí wɔ́, ɔ́ mai roi jɔ nya.

5 Mōnombangakulɔɔ tɔ̄rii t Kɔɓaɓe ni na: Ada de kundɔ̄kemejɔtaākeme jɔ mada-á.

6 Ada Kɔɓaɓe tɔ̄r na: Wɔ́b kundɔ̄kemejɔtaākeme sé ye njɔ na kam mutaɻd ná wɔ́, see esei kam ta tɔ̄r t kótmbáya ná jɔ́ na: Ǝ́ ɓungɔ̄ t kiɻiyee aɓh ká undɔ̄ roi tií kam manh baāɓɔ kata-á wɔ́, yɔ atá koō sé.

7 Deɓe nge ɗá 'j dana sé, ɓeɻh nya a njaā ɓóo a ulū náa, b lo kono yɔ téle 'j mege-é ná wɔ́, atá tɔ̄r nya na: Ǝ́ njiya t kéte usɔ ná-a wɔ? **8** Yɔ asa kam ta tɔ̄r nya bəyá ngē. B atá tɔ̄r nya na: Ǝ́ tɔ́mɔ ma lo náakusɔ. Ulɔ ramá kuloi roi, b āda ma náakusɔ āda m'usɔ b m'ai, tíkɔ 'j gō-ó wɔ́, yi usɔ b ai nya yii ngē wɔ? **9** Asa kam ta yɔ téle t kúɗɔ'n kadā t ɓerh ná ngē wɔ? Haɗi wɔ́, yɔ nāhą náa kɔ́ kadā nya n njī nya na t nāhą ná. **10** See ɓa t rɔ sé'n lo kono see nāhą náa ɓa dér kɔ́ kadā ni se ná wɔ́, asa kam ta see tɔ̄r jɔ́ na: Dee, dee ɓeɻh ngi kono kam ha dé ndetē. Dee d'a d' nāhą náa

nge kasa ta dee nāhą.

Jeju aɣh rɔ m ngi bānjee kutu

11 Lo kono Jeju k kaɓh tií keme ɓē ɓɔ 'j Juɗujalem ná wɔ́, yɔ undɔ̄ dana mōno ɓēe 'j jɔngáya Samariee t Galile gānga. **12** B lo kono na t n'udu t keme ɓē ná wɔ́, ngibānjee kutu ndei n. Yɔ ɗei 'j kúɗɔ-ɔ́ ɓa ugoi kɔ́ɗɔ b tɔ̄rii na: **13** Jeju, ngekɔjɔnáa, kamii ala de.

14 B lo kono yɔ koō ni ná wɔ́, yɔ tɔ̄r na: Aɓhii ká ojoi rɔ sé t ngikadāsádagaa. Dana kɔ́ yɔɔ k kaɓh ná wɔ́, bānj ná rii'n 'j rɔ ni.

15 B lo kono nge nóho 'j dana ni kɔ rɔ nya kaɣh tí ná wɔ́, yɔ téle t jɔ njɔ nya ɓa lám, ɔrh taɣa m Nuɓɔ t njī nya nge ɓɔ'n. **16** Yɔ usō ugɔ kam nya ngá nɔ m Jeju, āda n kúɗɔ. Yɔ ye deɓe 'j jɔngáya Samari.

17 Jeju téle t ha'n tɔ̄r n na: Yɔɔ yei kutu ngee bānj'n rii'n 'j rɔ ni'n wɔ? B nogotoo ngi dɔkamee aɓhii kaɗá wɔ?
18 Yɔɔ embei deɓe nge kaɗya ta téle ke kɔrh taɣa m Nuɓɔ ngē. B mbā'n kɔ́ ngē? **19** B Jeju tɔ̄r n na: Iɓ taɣh aɓh-á na kundɔ̄kemejɔtaākemei eɗyei wɔ̄.

Kɔɣɔɓē m Nuɓɔ

20 Parijee* terhii t Jeju na: Kɔɣɔɓē m Nuɓɔɔ atá ke ndi nge ɗá wɔ? Yɔ téle tɔ̄r na: Kɔɣɔɓē m Nuɓɔ atá ke ye njɔ na náa nge deɓe k kɔ ngē ná. **21** Deɓee esei kam ta tɔ̄r na: Yɔ na ye taá ɓó-o na: Yɔ na ye tií ngē, haɗi wɔ́ kɔɣɔɓē m Nuɓɔ əɗa dana hɔtɔ sé wɔ̄.

22 B yɔ tɔ̄r ngindájnáa na: Ndiyee ayei ná, nge ta see ndeg ndi nóho ɗíya 'j dana ndi Mono m deɓe. B yɔ kɔ́ see etei kɔ ngē. Deɓee etei ka tɔ̄r sé na: **23** Yɔ-á taá ɔ'n, yɔ a tií wɔ'n wɔ́, ɔ́ najhii kiɓ gō ni ɓa lám ngē. Kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya kanyā gō ni ngē. **24** Titi ye njɔ na njī ká téle kɔtɔ̄ ka nóho wɔ́, téle mbóng kɔtɔ̄ kɔ́tɔ nɔbē ka madā

ná ndi m Mono m deɓe atá nya ke bəyá. **25** B kéte tíkɔ wɔ́, asa kam ta yɔ kembe konyo ɓɔ. Tíkɔ mōnoɗyaa nɛɛ etei kegē nya.

26 Náa kɔ́ kɔtɔ̄ jɔkāgalo m Nuwe ná atá nya ke bəyá ndi yi m Mono m deɓe. **27** Deɓee a usoi tíkɔ a ai'n. Yɔɔ tei nahą̄, yɔɔ inyei mōnoo niyee āda tei ngaɓa, mbóng ndi nge kɔ́ Nuwe kudu keme batoo ná. Ada manh kulɔ ke taā jɔngáya ɓa dér.

28 Atá nya ke bəyá njɔ ndi m Lɔt. Deɓee a usoi tíkɔ a ai'n, yɔɔ a ugōi náa, a ɗabii'n náa, a njei'n mege-é, tíkɔ tómoi'n kujuee. **29** B ndi nge kɔ́ Lɔt tei 'j keme ɓē Sɔdɔm ná wɔ́, nyāl har túsō 'j taɽh nɔbé āda tōl deɓee ɓa dér.

30 Ndi nge katá Mono m deɓe tei hɔy ná wɔ́, atá nya ke bəyá. **31** Tií keme ndi ná wɔ́, deɓe nge kinji jɔ kúju taɽh b náa nyaa kəɗa keme kúju ná wɔ́, yɔ nj ɗes kɔ́ ta kunu náa nya nóho ngē. Tíkɔ deɓe nge níi keme mege-é wɔ́, nj téle ta ke gō náa nóho nya ngē. **32** Ada ugɔ keme sé jɔ ha m nyɛ m Lɔt. **33** Deɓe nge kaɗya rɔ nya wɔ́, taɽa nya atá ndi. B deɓe nge kəlā rɔ nya ngelh wɔ́, nj'atá kembe kaɗya. **34** M'tōr se ha nge kamhkamh, dana ndi t keme ndi ná wɔ́, deɓee jó etei toɗo keme yanga ɗíya, wɔ́ nj'etei kunu nge nóho b ta kinya nge madā. **35** Mandaá jó etei kəɗa ɗa kiɓe náa keme berh ɗíya, wɔ́ etei kunu nge nóho b ta kinya nge madā. **36** Deɓee jó etei kinji taɽa nja-á, wɔ́ etei kunu nge nóho b ta kinya nge madā.

37 Ngindájnáa terhii n na: Nj'atá ke t kāɗá ɓa-á wɔ Kəɓaɓe?

Yɔ téle tōr ni na: Lo kɔ́ nūnú toɗo 't ná-a ye lo kámnahą̄ m malee wɔ̄ ná.

Giya ha m mandamogo nge k terh náa t njɔ nahą́ njɔ nahą́

18 Jeju tə́la ni giya ha tíkɔ adā ni'n kɔɗyɔ̄ jɔ ha ta yɔɔ gór Nuɓɔ t jɔ ndiyee ɓa dér, b t najhii kinya

taɣa ngē. **2** Yɔ tɔ̄r na: Nge gānga seré nóho inji keme ɓē ɓɔ madā. Yɔ ɓelē Nuɓɔ ngē kɔ́-ɔ ɓelē nya njili m deɓe nóho ngē. **3** Mandamogo nóho inji nya 't keme ɓē ɓɔ ná. Yɔ ye tɔ̄r n na: Ɨ́ gānga ma seré kɔ́ kəɗa dana hətɔ dé t madā kɔ̄l má'n.

4 Yɔ yegē 't gō uɗɔ, tíkɔ 'j gō-ó wɔɔ́, yɔ njɔ́l tií keme nya na: Wɔ́b m'ɓelē nya Nuɓɔ ngē kɔ́-ɔ m'ɓelē nya njili m deɓe nóho ngē wɔɔ́, **5** ha m mandamogo nge tei wɔɔ́, kəɗa t taɣa má ɓa t jɔ ndiyee ná wɔɔ́, ye ha má ta gānga seré ná. Ngē wɔɔ́, yɔ atá kəɗa t lo kugɔ jɔ má ɓa nɔɗi.

6 Kəɓaɓe téle tɔ̄r ɗyatɔ na: Oōi ha kɔ́ nge gānga seré t gō-ó'n ngē tɔ̄r ná. **7** Nuɓɔ atá gānga seré m ngi hére nyaa ngi kono ka kugɔ wuɣú t jɔ nya ndiyee t kajaa ná ngē wɔ? Keme nya atá ndóm 'j gō ni ngē. **8** M'tɔr se, yɔ atá gānga seré ni ɓa lám. B dana kɔ́ Mono m deɓe katá ke ná wɔɔ́, áta kembe kundɔ̄kemejɔtaākeme taá 't jɔngáya wɔ?

Giya ha m Parijee t nge taā lambóo'n

9 Jeju téle tɔ́la giya ha'n ɗyatɔ, t deɓee ka nóhoo kɔ́ kundɔ̄ keme ni jɔ ha ke jɔsuɣu ni yɔɔ ɓa-a. B yɔ kɔ́ deɓee ngi káɗyaa wɔɔ́, kúu ni ke náa ngē ná. **10** Yɔ tɔ̄r na: Deɓee joo aɓhi keme kúju m Nuɓɔ, ta ká gór Nuɓɔ. Nge nóho ye Parij,* b nge madā ye nge taā lamboo. **11** Parij ná iɓ əɗa taɣh b gór Nuɓɔ nge sɔɓɔ jɔ nya yɔ ɓa, tɔ̄r na: Aa, Nuɓɔ, m'téle t kúɗɔ'n m'edei, na ma m'e njɔ m nɔgoto deɓee ngē. Yɔɔ ngi kono ke ngi ɓogoo, ngi nāhą gō-ó ngē, ngi kanja nāhąa ɓó-o njɔ m nge taā lamboo ɓa kono kəɗa'n ngē. **12** Keme dimas ɗíya wɔɔ́, m'egē náakusɔ njɔ jo. Tíkɔ m'ɔrh jɔ náa ɗíya 'j dana náa kutu m náa ɓa dér kɔ́ ma kembe ná.

13 B nge taā lamboo ná iɓ nya əɗa taɣh 'j kúɗɔ-ɔ́, b yɔ ndeg ta kunu kam nya taɣh ngē. Yɔ undɔ̄ gogoro nya b tɔ̄r na: Aa, Nuɓɔ kamii ala ma 't, na ma me nge nāhąakash.

14 M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh: Deɓe'n wɔ́b yɔ téle aɓh kúju wɔɔ́, etei ta kúu nya deɓe nge jɔsuɽu taɽa kam m Nuɓɔ-ɔ́. B Parij ná wɔɔ́, etei kúu nya bəyá ngē, haɗi wɔɔ́ deɓe nge kɔsɔ rɔ nya t taɽh ná wɔɔ́, etei téle sənyan t ngá. B deɓe nge nyóo jɔ nya wɔɔ́, etei ta kɔsɔ nya taɽh.

Jejuee t mōnoɗee

Mt. 19:13-15 Mark 10:13-16

15 Deɓee yei'n mōnoɗee rɔ m Jeju ta ke nd'undɔ̄ nya jī nya jɔ ni. B lo kono ngindájnáa kɔ́ bəyá ná wɔɔ́, kɔ̄lii t deɓee ngi kono ke t mōno ná-ā. **16** Jeju kúu tɔ̄r ni na: Inyei mōno ná-ā āda yei taá rɔ má b ɔ́ najhii kɔgɔ̄ ni ngē. Na kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ye njɔ m ngi titi niyee. **17** M'tɔr se ha nge kamhkamh, deɓe nge kukɔ kɔɽɔɓē m Nuɓɔ njɔ m mōno nɛɛ ngē wɔɔ́, yɔ nj'udu keme-é ngē ɓa nɔɗi.

Kóngaɽ nge ndáa náa

Mt. 19:16-30 Mark 10:17-31

18 Kóngaɽ nóho terh Jeju na: Ngekɔjɔnáa nge nɔ, m'atá nāhą̄ n neré kɔ́ ta kembe'n kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́r wɔ?

19 Jeju tɔ̄r n na: Haɗi ɓa kɔ́ 'nj kúu ma nge nɔ wɔ? Deɓe nge nɔ nóho ndetē. Nuɓɔ ɓa ɗíya ye'n nge nɔ. **20** Igii gōmindi wɔ?

'T najh kanjā nahą̄ ngē ɓa nɔɗi.
'T najh tɔ̄l deɓe ɓa nɔɗi.
'T najh ɓogo ngē ɓa nɔɗi.
'T najh kujɔ ha jɔ deɓe ngē ɓa nɔɗi.
Ɔsɔ gɔnɔ m biyeiyee t kúi'n.

(Tei. 20:12-16 Téle 5:16-20)

21 Kongaɽ ná téle tɔ̄r n na: M'ngɔm gō náa ɓa dér dana kɔ́ ke má balsáā ná.

22 Lo kono Jeju koō ha ná wɔɔ́, tɔ̄r n na: Níi yi náa ɗíya ɓa tɔ. Ɨ́ ɗáb náandeyee ɓa dér b kāɽa gurusu nya t ngindoo, na áta ká kembe náandeyee tií 'j taɽh nɔbé, b ye

unu gō má.

23 Lo kono balsáā ná koō ha ná wɔ́, kam nya ukɔ ndoō ɓɔ, haɗi wɔ́ náandaa nyaa alngandh. **24** Lo kono Jeju kɔ kam nya kukɔ ndoō ɓɔ ná wɔ́, tɔ̄r na: Lo kudu keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ m nge ndáanáa onyo ɓɔ. **25** Lo kudu keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ nge náandáa onyo umbɔ̄ kudu m jámal kam kɔ́ɔ libiri.

26 Deɓee ngi koō ha náa tɔ̄rii na: Ye bəyá wɔ́, ná-ā ɓa nj'atá kembe kaɗya wɔ?

27 Jeju téle tɔ̄r na: Náa nge kegē rɔ t deɓee ná yegē rɔ t Nuɓɔ ngē.

28 Tí wɔ́, Piyer tɔ̄r na: Yi ɔ dee d'inya náa ɓa dér b d'unu goi.

29 B Jeju tɔ̄r ni na: M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Deɓe nge kinya kúju nya, ɓoo nyɛe nya, ɓoo nónjo nya, ɓoo ngi koɗyo nyaa, ɓoo mōno nyaa, ha m Nuɓɔ wɔ́, **30** atá kembe náa nge kalngandh taá jɔkāgalo'n. Tíkɔ nj'atá kembe'n kaɗya t jɔ ndiyee sór jɔkāgalo nge katá ke 'j gō-ó ná ɗyatɔ.

Jeju téle tɔ̄r ɗyatɔ ha katá nya koyo

Mt. 20:17-19 Mark 10:32-34

31 Jeju ɔi ngi kutu gidi jó taá kaj nya b tɔ̄r ni na: Ɔi jiyee j j'alhii ta k kaɓh tií Juɗujalem. B etei ká tɔ̄ltaɽa náa ɓa dér kɔ́ ngikɔjɔnji m Nuɓɔ njángā kɔjɔ'n jɔ Mono m deɓe ná. **32** Etei ká kulɔ nya jī m ngi ke Jupee ngē. Yɔɔ etei sóo nya etei nāhą nya náa sɔnyɔ. Tíkɔ etei túbu hoɽo kam nya. **33** B 'j gō ta kundɔ̄ ni n t njíi'n wɔ́, etei ta tɔ̄l nya. B 'j gō-ó ndi mutɔ́ wɔ́, yɔ atá tei 'j dana m ngi koyoo.

34 Ada ngindájnáa igii kam ha ná ngē, haɗi wɔ́ ha ná yɔɽɔ rɔ nya taɽa kam ni. Ada yɔɔ igii kam ha nya ná ngē.

Ngeɗab náa nge kam ndɔɔ nóho téle ɔ lo

Mt. 20:29-34 Mark 10:46-53

35 Lo kono Jeju kɔtɔ́ táha kaj ɓē ɓɔ Jeriko ná wɔɔ́, ngekamndɔ̄ɔ, nóho inji bag ɗóbo nj ɗab náa. **36** Lo kono yɔ koō kóso deɓee k hón ná wɔɔ́, yɔ terh na: Ɗi ɓa-a nāhą́ náa wɔ? **37** Yɔɔ tɔ̄rii n na: Jeju 'j Najaret-á na nj hón.

38 Yɔ ugɔ kɔɔ́ɗɔ na: Jeju Mōno m Dabid, kamii ala ma 't.

39 Ngi kono ka njiya kéte nɔ m Jeju ná, ndángii n na t nengh. B yɔ téle ugɔ kɔɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ n ɗyatɔ na: Mōno Dabid kamii ala ma 't.

40 Jeju téle dəba əɗa ngá, b āda ni njī nya na t'ukoin taā tei'n t'edei n. B lo kono yɔ kɔtɔ táha ná wɔɔ́, Jeju terh n na: **41** Ə́ ndeg ta ma nāhą́ ɗi hei wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r na: Kəɓaɓe m'ndég ta kɔ lo.

42 Jeju tɔ̄r n na: Ɔ́ lo-á. Na kundɔ̄kemejɔtaākemei eɗyei wɔ. **43** T taɻa jī ná ɓa yɔ téle ɔ'n lo. Ada yɔ téle unu gō m Jeju b nj'ɔrh taɻa m Nuɓɔ. Lo kono deɓee ɓa dér kɔ náa ná bəyá ná wɔɔ́, nj'elei nya tɔ̄y m Nuɓɔ.

Jase nge taā lambóo

19 Jeju udu keme ɓē ɓɔ Jeriko, ada yɔ nj'undɔ̄ keme nj gānga. **2** B ɔ́, deɓe nge ndáanáa nóho inji nya keme ɓē ná, ri nya na Jase. Yɔ ye kóngaɻ m ngi taā lamboo. **3** Yɔ ndeg ta kɔ Jeju kéee yɔ ɓa-á ye deɓe nge neré wɔ? B yɔ asa kɔ nya ngē, haɗi wɔɔ́ kóso deɓee bei ɓɔ. Tíkɔ yɔ ɓa ɓutu'n ɓɔ ɗyatɔ. **4** Yɔ anyā tíi kéte ká alh kāɻa kótmbáya kɔ́ ta kɔ' n Jeju nge kono k hón tií kam ɗóbo ná.

5 Lo kono Jeju kɔtɔ tií lo ná ná wɔɔ́, yɔ unu kam nya taɻh b tɔ̄r na: Jase ɔ́ ɗes taá ngá lám. Na asa kam ta ma kinji keme kújui kajanh. **6** Ada Jase ɗes ngá lám, ukɔ Jeju taá rɔ nya t rɔnyele'n.

7 Lo kono deɓee ɓa dér kɔ́ náa ná wɔɔ́, yɔɔ nyúɻui na: Yɔ nj'aɓh ta ká kinji keme kúju m deɓe nge nāhą́kash'n

wɔ?

8 Jase iɓ əɗa nɔ m Kəɓaɓe b tɔ̄r na: Ɔ́ taá Kəɓaɓe, ma m'ā̄da ngindoo nɔndée náandáa maa. B wɔ́b m'tinā̄ náa m deɓe nóho wɔ́, m'téle t náa m kə́ɓa ná'n m'ā̄da n njɔ sɔ́ jɔ mada-á.

9 Jeju tɔ̄r n na: Kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́r udu keme kújui kajanh, haɗi wɔ́ deɓe n ye nya mōnoka m Abraham.

10 Haɗi wɔ́, Mono m deɓe ye ha ta kanjā̄ tíkɔ kaɗya'n náa nge kɔ́ taɣa ndi ná.

Giya ha m guɣusu min kutu

11 Lo kono deɓee baa ná-a koō ha ná ɓa tɔ ná wɔ́, Jeju téle t'ə́la ni giya ha ɗyatɔ, haɗi wɔ́ yɔɔ yei tahá kaj ɓē ɓɔ Juɗujalem. Ada deɓee oōi ɓó na kɔɣɔɓē m Nuɓɔ na áta tei hɔy t taɣa jī ɓa ɓó. **12** Tí wɔ́, yɔ tɔ̄r na: Deɓe nóho nge mɔtɔka nya ke kóngaɣ aɓh mbā̄ jɔ ɓē nge kúɗɔ-ɔ́, ta ká kundɔ̄ ni n kóngaɣ, kɔ́ ta téle ke. **13** Yɔ kúu ɓeɣh nyaa deɓee kutu, ye adā̄ ni gúrusu min* ɗíya, b tɔ̄r ni na: Ɛ́ nehɛ̧i n gāta ā̄da manh nya tei jɔ-ɔ́, mbóng ta kɔtɔ'n ndi katá ma téle ke'n.

14 Deɓee keme ɓē ná-ā̄ ká yegē n 't. Yɔ ulɔ mōnokulɔ nóho rɔ nya na ká t tɔ̄r n na: Dee ɗ' ndég ta deɓe n kinji kóngaɣ jɔ dé ngē.

15 Lo kono kundɔ̄ ni n kóngaɣ tí ná wɔ́, yɔ téle ye. B kúu ɓeɣh nyaa ngi kono kadā̄ nya ni gúrusu min ná-ā̄ na tei'n taá rɔ nya, kɔ́ adā̄ t n'igii'n kéee deɓe ɗíya embe manh nya neré jɔ madaa wɔ?

16 Ɓeɣh kulɔ nge taɣa kata ye rɔ nya ye tɔ̄r'n na: Kəɓaɓe gúrusu min'n unu manh nya jɔ mada-á njɔ kutu.

17 Kə́ɓa nya téle tɔ̄r n na: Nɔ ɓɔ, yi ye ɓeɣh nge nɔ, haɗi wɔ́ yi ye jɔsuɣu jɔ náa nge ɗi ményɛ bá nɛɛ. Ye bəyá wɔ́, m'edei mɔtɔ ɓē ɓɔ kutu ta yi konyoɓē jɔ-ɔ́.

18 Jóo m ɓeɽhee ye tɔ̄r n na: Kəɓaɓe, ɔ́ gúrusu min ná-a unu manh nya mií jɔ mada-á wɔ'n.
19 Kəɓaɓe téle tɔ̄r n na: M'edei ta yi konyoɓē jɔ mɔtɔ ɓē ɓɔ miíyee.
20 Ɓeɽh nge madā ye, yɔ tɔ̄r na: Kəɓaɓe ɔ́ gúrusu min'n ná-a wɔ n. Ma m'njom bé keme mandil m'yɔɽɔ'n.
21 M'ɓelēi ɓɔ, hadi wɔ́ yi ye deɓe nge hei konyo ɓɔ. Yi a unu náa nge yi kundɔ̄ ngē, kɔ́-ɔ a udyɔ nya kōho ngi yi kosh ngē.
22 Kəɓaɓe ná téle tɔ̄r n na: M'gānga seré joi t gō ha nge tei 'j teɽei'n ɓa. Yi ye ɓeɽh nge nɔ ngē. Yi igii ha ma ke deɓe nge ha má konyo ɓɔ. Ma ka kunu náa nge ma kunu kundɔ̄ ngē, kɔ́-ɔ ka kudyɔ náa nge ma kosh ngē. **23** Ye bəyá wɔ́, hadi kɔ́ undɔ̄ gúrusu má keme lo kadā náa lo kūlú ngē wɔ? Kɔ́ da njɔ ma téle ke'n wɔ́, m'e m'embe manh má jɔ-ɔ́ ngē wɔ?
24 Yɔ tɔ̄r t ngi kono kədɑ rɔ nya ná-ā na: Ɨ́ tei gúrusu min* ná 'j jī nya edei t nge kono gúrusu kutu kədɑ jī nya ná.
25 Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Kəɓaɓe, gúrusu min kutu ədɑ jī nya ná wɔ̄.
26 M'tɔ̄r se, deɓe nge kaɓh t náa'n wɔ́, etei kadā nya madā jɔ-ɔ́. B deɓe nge náa nya ndetē ná wɔ́, etei ta taā yi nge nya yɔ ɓa 'j jī nya. **27** Madābaā maa ngi kono ndeg ta ma kinji kóngaɽ jɔ ni ngē ná, yei ni'n taá ye tɔlii ni t taɽa kam má ɓa-á.

Jeju udu Judujalem t kɔrhtaɽa'n

Mt. 21:1-11 Mark 11:1-11 Jn 12:12-19

28 'J gō kɔ́ Jeju tɔ̄r ni ha ná wɔ́, yɔ usō kéte nɔ m deɓee a njiya nj'aɓh'n t ka Judujalem. **29** Lo kono yɔ kɔtɔ táha kaj ɓē Betpage t Betani'n t kā jɔ koō kɔ́ ka kúu ni na kōo Olibiyee ná wɔ́, Jeju ulɔ ngindájnáa jó. **30** Yɔ tɔ̄r ni na: Aɓhii keme ɓē kɔ́ kədɑ nɔ sé ná. Lo kono see kudu keme ná wɔ́, etei ká kɔ mōno korō nge kujɔ ni n. Mōno korō

nge deɓe kalh jɔ-ɔ́ ngē tɔ. Ǝ́ tótii nye'n. **31** Wɔ́b deɓe nóho terh se na: Haɗi kɔ́ 'nj tótii n wɔ? Wɔɔ́, ɔ́ tɔ̄rii n jɔ́ na: Kəɓaɓe-á ndeg n.

32 Ngi kono kulɔ ni nii na, aɓhii ká embei mōno koro ná titi ye njɔ na Jeju tɔ̄r ni'n ná. **33** B lo kono na t n'tótii n ná wɔɔ́, kə́ɓa mōno korō ná-ā tɔ̄rii ni na: Haɗi kɔ́ 'nj tótii mōno korō ná wɔ?

34 Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Kəɓaɓe-á ndeg n.

35 Ada yɔɔ aɓhii n mōno korō ná ká edei t Jeju. Yɔɔ tə́lei ramá niyee gidi mōno korō ná tíkɔ unui Jeju undɔ̄i'n jɔ-ɔ́. **36** Lo kono yɔɔ k kaɓh ná wɔɔ́, deɓe térei ramá niyee kam ɗóbo.

37 B lo kono yɔɔ kɔtɔ̄ táha kaj ɓē ɓɔ Juɗujalem gō wólololoo ta ɗes'n taá jɔ koō Olibiyee ná wɔɔ́, kóso ngindájnáa ɓa dér uloi mɔtɔ ta k nāhạ rɔnyele. Yɔɔ nj'ələi tɔ̄y m Nuɓɔ t njī ni nge ɓɔ'n ha náa ngi yáāyáā ɓa dér kɔ́ yɔɔ kɔ ná. **38** Yɔɔ tɔ̄rii na:

> Tɔ́rtaɻa ye jɔ m kóngaɻ ɓɔ nge kɔ́ ke t ri m Kəɓaɓe'n ná. *(Hā 118:26)*
> Wuɻunyóo nge 'j taɻh nɔbé, tíkɔ kɔrhtaɻa jɔ m nge 'j taɻh kumbɔ̄ ɓa dér.

39 Parijee* ka nóhoo 'j dana m kóso deɓee tɔ̄rii Jeju na: Ngekɔjɔnáa ɔ́ ndáng ngindájneyee ada nenghii.

40 Jeju tɔ̄r na: M'tɔ̄r se, wɔ́b yɔɔ nengii yi ni wɔɔ́, koō etei nya ka t'ugɔ kɔɔ́ɗɔ.

41 Lo kono Jeju kɔtɔ táha kaj ɓē ɓɔ Juɗujalem ná wɔɔ́, yɔ ɔ n b ugɔ wuɻú jɔ nya. **42** Yɔ tɔ̄r na: Ada kəɗa nya'n kajanh yi igii náa ngi kono kedei wuɻunyóo. B nge'n yoɻoi rɔ ni 'j taɻa kamii wɔ̄, **43** haɗi wɔɔ́ ndiyee ayei joi ná, ta madaɓeyee katá kor goto giɻi'n goi. Yɔɔ etei giɻii tií 'j kā keme-é. Yɔ etei kuɓɔ teɻei ngá 'j kā lo-ó ɓa dér. **44** Yɔɔ etei ta mbəɻe goloi, yi ɓa t mōnoyee ɓa dér. Kōo nge nóho ɗíya ta kinya ni kɔ́ ta kinji jɔ mada-á nj ndetē, haɗi wɔɔ́ yi

igii jɔkāgalo nge ta Nuɓɔ ke'n koi ngē.

Jeju tií mɔtɔ kúju m Nuɓɔ

Mt. 21:12-17 Mark 11:15-18

45 Jeju udu mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́, b undɔ̄ mɔtɔ ta k tɔ̄ɓɔ ngiɗab náa. **46** Yɔ tɔ̄r na: Njéngei keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Kúju má ye kúju gór Nuɓɔ. *(Ejai 56:7)*

B see 'nj nehɛi n kúju toɗo m ngi ɓogoo. *(Jer. 7:11)*

47 Yɔ a ɔjɔ náa t jɔ ndiyee mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́. Ada ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t nginjángā mangətuɓuee* t ngol jɔ m kóso deɓee enjei ha ta tɔ̄l nya. **48** B yɔɔ kɔ́ igii náa ta nāhą̄ kɔ́ kukɔ nya'n ngē, haɗi wɔɔ́ deɓee ɓa dér nj'uloi mɔtɔ ta k tɔɓɔ ngi ɗáb náa t ngi k kugō náa hālá.

Tɔ́gɔ konyoɓē m Jeju ɓa-á iɓ 'j kāɗá wɔ?

Mt. 21:23-27 Mark 11:27-33

20 Ndi nóho dana kɔ́ Jeju k kɔjɔ Ha Nge Nɔ, mɔtɔ kúju m Nuɓɔ ná wɔɔ́, ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, nginjángā mangətuɓuee t deɓee kangā m Jupee yei rɔ nya. **2** Yɔɔ tɔ̄rii na: Ɨ́ tɔ̄r de 't, a nāhą̄ náa nɛɛ t tógo m ná'n wɔ? Yéee náa ɓa edei njī nya na ta 't nāhą̄'n bəyá wɔ?

3 Yɔ téle tɔ̄r ni na: M'āta terh sé ha nge nóho. **4** Ɨ́ tɔ̄rii ma, ɗenh manh m Ją̄ ná iɓ 'j nɔbé yéee 'j rɔ m deɓee wɔ?

5 Yɔɔ oi nahą̄ dana hɔtɔ ni b tɔ̄rii na: Wɔ́b j téle 'j tɔ̄rii jɔ́ na: Iɓ 'j taɣh nɔbé wɔɔ́, yɔ atá tɔ̄r na: Haɗi ɓa kɔ́ 'j tei keme ha nya ngē wɔ? **6** B lo kono jiyee tɔ̄r jɔ́ na: Iɓ 'j rɔ m deɓee ná wɔɔ́, deɓee ɓa dér etei t'ɔla ji t koō'n, haɗi wɔɔ́ yɔɔ ɓa dér igii jája ngaɣā keme ni ha Ją̄ ke ngekɔjɔnji m Nuɓɔ.

7 Ti wɔɔ́, yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Dee d'igii lo ɗenh manh m Ją̄ kiɓ 'j 't ngē.

8 Jeju téle tɔ̄r nya ni na: Ma ɗá m'tɔ̄r nya se yi má ngē, kéee t njī m ná-a'n ma m'nāhą̱'n náa nɛɛ wɔ ngē.

Giya ha m ngi ka nāhą̱ kulɔ keme mege ndúu

Mt. 21:33-46 Mark 12:1-12

9 'J gō ha ná wɔ́, Jeju undɔ̄ mətɔ t'əla giya ha t deɓee. Yɔ tɔ̄r na: Deɓee nóho undɔ̄ nduú keme mege-é. Yɔ inya mege ná t nduúee, keme jī m ngi ngɔm nduúee na t'undɔ̄i kamni jɔ-ɔ́. B yɔɔ aɓh'n jɔ ɓē nge kúɗɔ-ɔ́ ta ká nāhą̱ ndi baa. **10** B lo kono nɔ̄hu kui kanā nduú kasa ná wɔ́, yɔ ulɔ mōnokulɔ nóho rɔ m ngi ngɔm nduúee, na ká t keɣei kanā nduú kɔ́ kui ni ná. Ngi ngɔm nduú ná-ā ká t'undɔ̄i ɓeɣh ná, b toɓoi n téle jī nya ɓúlō. **11** Yɔ téle ulɔ ɓeɣh nge káɗya wɔ́, ngi ngɔm nduú náa ká t'undɔ̄i n tíkɔ nyéɗyei n b toɓoi n téle jī nya ɓúlō ɗyatɔ. **12** Yɔ ulɔ mutɔ m mōnokulɔɔ ɗyatɔ wɔ́, yɔɔ ká edei do, b toɓoi n t jɔ-ɔ́.

13 Kə́ɓā mege ná tɔ̄r na: Nge'n ɓa m'áta nāhą̱'n neré ɗyatɔ wɔ? M'áta ta kulɔ mōno kótaɣa má ɓa, na etei ká ɓelē njili nya 't.

14 B lo kono ngi ngɔm nduúee kɔ nya ná wɔ́, yɔɔ oi nahą̱ dana hətɔ ni b tɔ̄rii na: Ɔi, yɔ'n á-a ndi nóho wɔ́, náa kōɗ atá ke yi nya wɔ̄ ná. Yei 'j tɔlii n tíi b āda náa kōɗ ye yi ji. **15** Yɔɔ ndójii n aɓhii n gidi loo ká tɔ̄lii n.

Nge'n ya kə́ɓa mege ná atá nāhą̱ neré t ngi ngɔm nduú ná-ā wɔ? **16** Yɔ atá ke ta tɔ̄l ni ɓa dér b kadā mege ná t ngi káɗyaa.

B lo kono yɔɔ koō ha na wɔ́, tɔ̄rii na: Ada ha ná ye bəyá ngē tɔ!

17 Jeju undɔ̄ kam nya jɔ ni nj nduɣui ni'n b tɔ̄r na: Njéngei keme Mangətūɓu m Nuɓɔ na ɗi ɓa wɔ?

> Kōo nge kɔ́ ngi nāhą̱ kújuee kegē nya ná-a téle ye ngol nge kinji kūmkūtu kúju wɔ̄ ná.
>
> *(Hā 118:22)*

18 Deɓe nge kɔ́ kusō jɔ kōo nɛɛ wɔ́, atá téte ɓa ɗyungu ɗyungu. B deɓe nge kɔ́ kōo n kusō jɔ nya wɔ́, atá tɔ̄ ɓa raɣaj.

19 T jɔkāgalo ná ɓa wɔ́, ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t nginjángā mangətuɓuee* enjei ha ta kukɔ Jeju. B yɔɔ ɓelēi deɓee, haɗi wɔ́ yɔɔ igii ha Jeju k təla giya ha ná t rɔ ni ɓa-á.

Uboi lambóo t ngekonyoɓē

Mt. 22:15-22 Mark 12:13-17

20 Ti wɔ́, yɔɔ undɔ̄i mɔtɔ nduɣu hál m Jeju. Yɔɔ uloi ngi kundɔ̄ mɛɛ loo ta ká nāhą rɔ ni njɔ deɓee ngi jɔsuɣuee bəyá. B ta kukɔ nya'n t ha nge 'j taɣa nya'n wɔ́, kulɔ nya'n keme jī m deɓee ngi kaɓh t tógɔɔ tíkɔ keme jī m ngikonyoɓee. **21** Deɓee ná-ā aɓhii ká terhii Jeju na: Ngekɔjɔnáa dee d'igii ha ka koɗyoiyee t náa ka kɔjɔyee ke t gō-ó ɓa. Kɔ́ɔ yi a ɓelē nya kam m deɓe nóho ngē. Ada yi a ɔjɔ deɓe ɗóbo ha m Nuɓɔ t gō ha nge kamhkamh'n.

22 Asa kam ta dee kubɔ̄ lamboo m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo* bé yéee t d'ubɔ̄ ngē wɔ?

23 Jeju igii kam ngér ni ɓa dér. Ada yɔ téle tɔ̄r ni na: Ojoi ma gúrusu denie* ná taá ɗíya. **24** Jɔ deɓe tíkɔ ri deɓe kɔ́ njángā ni taá rɔ denie ye kam taɣa m náa wɔ?

Yɔ téle tɔ̄rii n na: Ye yi m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo.

25 Tí wɔ́, yɔ tɔ̄r ni na: Náa nge kɔ́ ke yi m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo ná wɔ́, edei ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo. Nge b ye yi m Nuɓɔ wɔ́, edei nya t Nuɓɔ.

26 Ada yɔɔ esei ta kukɔ Jeju t ha nge 'j taɣa nya'n nɔ m deɓee ngē, haɗi wɔ́ ha kɔ́ Jeju téle tɔ̄r ni na: Ɔɣɔ kam ni ɓa dér. Ada yɔɔ injii taɣa ni múnguɣú 'j koɗyo ha.

Taā nahą̄ nj ndetē tií ndi tei m ngi koyoo 'j ɓáda

Mt. 22:23-33 Mark 12:18-27

27 Sadus* kā nóhoo tɔ̄rii na: Tei 'j dana m ngikoyoo na

ndetē ná, yei tāha rɔ m Jeju nj terhii n na: **28** Ngekɔjɔnáa, ɔ́ náa kɔ́ Moij njángā kadā dé'n. Yɔ tɔ̄r na: Wɔ́b nónjo m deɓe nóho oyo, b inya nyɛ nya goto nya 'j ta koɗyo ni mōno sənya'n wɔ́, asa kam ta nónjo nya ná taā mandaá goto koyo ná koɗyo ni'n mōno kam goto m nónjo nya kɔ́ koyo ná. **29** Kono ná nónjo nahaa ngi ngaɓaa miíjɔjó injii 't. Nge taɻa kata taá mandaá b oyo 'j jɔ-ɔ́, 'j ta koɗyo ni mōno sənyan. **30** Nge kunu gō t mutɔ ni'n tei mandamogo ná. **31** Ada yɔɔ ɓa dér kam ni miíjɔjó ná tei mandamogo ná ta koɗyo mōno. **32** B 'j gō ni ɓa dér ná wɔ́, mandaá ná ɓa oyo nya'n. **33** Ye bəyá wɔ́, ndi nge ta ngi koyoo tei 'j ɓáda wɔ́, mandaá ná atá ke yi m ná wɔ? Haɗi wɔ́ kam ni ɓa dér miíjɔjó ná-ā tei n t mandaá'n.

34 Jeju téle tɔ̄r ni na: Mōnoɗyaa ngi taá jɔkāgalo'n n, yɔɔ ɓa a tei nahą̄. Deéngaɓaa nj tei nya mandaá, kɔ́ mandaá nj tei nya ngaɓa. **35** B ngi kono Nuɓɔ kembe ni, āda yɔɔ kasa ta kɔtɔ jɔkāgalo nge katá ke ná. Tíkɔ kasa ta tei 'j dana m ngi koyoo ná nj'etei ta taā nahą̄ ngē. **36** Yɔɔ nj'esei kam ta koyo ngē ɓa nɔɗi, haɗi wɔ́ yɔɔ etei ta ke njɔ m mōnokulɔɔ m Nuɓɔ ná. Yɔɔ etei ke mōno Nuɓɔɔ, tíkɔ mōno m ngi tei 'j dana m ngi koyoo. **37** B jɔ ha m tei 'j dana m ngi koyoo ná, Moij ɔjɔ ha ná 'j keme mangətuɓu, dana kɔ́ toɗo nya'n kaj būtu kamba ná. Ada deɓee ɓa dér oōi nɔ ɓɔ. Tií lo ná-a yɔ kúu n Kəɓaɓe na:

> Nuɓɔ m Abraham, Nuɓɔ m Ijak tíkɔ Nuɓɔ m Jakop wɔ̄ ná. *(Tei. 3:6)*

38 Jeju tɔ̄r ɗyatɔ na: Yɔ ye Nuɓɔ m ngi koyoo ngē, b yɔ ye Nuɓɔ m ngi kinji t kam niyee, haɗi wɔ́ deɓee ɓa dér injii t kaɗya'n t nɔ m Nuɓɔ.

39 Ngi ka nóhoo 'j dana m nginjángā mangətuɓuee* unui ha tɔ̄rii na: Ngekɔjɔnáa ha koɗyoi ná ye t gō-ó ɓa.
40 Ada yɔɔ esei kam téle terh ha t Jeju ɗyatɔ ngē.

Mesi ɓa-á ye mōno m ná-a wɔ?

Mt. 22:41-45 Mark 12:35-39

41 Jeju terh ni na: Haɗi ɓa kɔ́ deɓee a tɔ̄rii na Mesi* na ye Mōno m Dabid wɔ? **42** Dabid ɓa t jɔ nya tɔ̄r keme mangətuɓu Haa na:

Kəɓaɓe tɔ̄r t Kəɓaɓe má na:
Inji taá jɔ jī konyo má,
43 mbóng āda m'nāhą́ kɔ́ madābeyee téle yei kōngorō kundɔ̄ njoi.

(Hā 110:1)

44 Dabid ɓa t jɔ nya'n kúu n Kəɓaɓe. B yɔ ye mōno nya na neré ɓa-á wɔ?

45 B lo kono deɓee ɓa dér k koō ha nya ná wɔɔ́ yɔ tɔ̄r ngindájnáa nyaa na: **46** Ɛ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ, ha m nginjángā mangətuɓuee,* ngi nyelē ni ha njiya t ramá ngāla'n. Yɔɔ ndegii ta deɓee ka nabh ni kam hāla ɓɔ-ɔ́. Yɔɔ ndegii ta kinji kéte keme kúju kámnahą́ m Jupee. Tíkɔ lo ngi kétee ndi Pét. **47** Yɔɔ a ɔii náa 'j keme kúju m mandamogoo tíkɔ a górii'n Nuɓɔ gō a uɗɔ'n ɓɔ ta ka gólo'n deɓee. Etei gānga seré nge kumbɔ̄loo ɓɔ jɔ m deɓee ná-ā.

Kadāɓulo m mandamogo

Mark 12:41-44

21 Jeju ɔrh kam nya taɣh a ɔ'n ngi ndaánáa ngi kəɗa ɗa kumbɔ̄ kadāɓulo ni keme sandúku ná.
2 Yɔ ɔ mandamogo nge ndoō nóho, nge ke'n sisi jo kam sílē ɗíya. **3** Ada Jeju tɔ̄r na: M'tɔr se ha kamhkamh, mandamogo ngendoō ná umbɔ̄ náa umbɔ̄ ni ɓa dér. **4** Haɗi wɔɔ́, yɔɔ ɓa dér ná-a ɔii 'j dana náandaániyee, yɔɔ á ye umbɔ̄i'n wɔ̄ ná. B manda mogo ná umbɔ̄ náa ɓa dér kɔ́ kundɔ̄ nya keme nya jɔ-ɔ́ ta kanja'n náakusɔ nyaa ná keme sanduku.

Náa kɔjɔ nge kɔjɔ jɔ ha jɔkāgalo tií tɔ̄l taɣa m ndiyee

Mt. 24:1-35 Mark 13:1-31

5 B lo kono deɓee ka nóhoo kəɗa ɗa koɗyo ha kúju m Nuɓɔ nge ɓála ni t kōo ngi nɔɔ, tíkɔ ha kadāɓulo ná wɔ́ɔ́,
6 Jeju tɔr na: Ndiyee ayei ná, āda náa kɔ́ see ɗa kɔ'n, kōo nóho ɗíya ta kinji jɔ madā, 'j ta mbeɣe gɔlɔ̄ ni n ngē nj ndetē. Náa ɓa dér etei ta njúɗu.

7 Yɔɔ terhii n na: Ngekɔjɔnáa náa ná-á ɓa-á nj'etei ke ndi nge ɗá-a ɓa-á wɔ? Náa kɔjɔ nge ɗá ɓa-á atá kɔjɔ jɔkāgalo kɔ́ náa ná-a katá kɔtɔ̄'n wɔ?

8 Jeju tɔ̄r ni na: Ɛ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ, kɔ́ āda deɓe nóho najh gólo sé ngē, haɗi wɔ́ɔ́ deɓee baa bé etei kiɓ kunu ri má ta ka tɔ̄r na: Ye ma. Wɔ́ɔ́, jɔkāgalo ye táha wɔ. Ɛ́ najhii kunu gō ni. **9** Wɔ́b oōi deɓee a oɗyoi ha ɗɔ̄ɔ t kiɓ m ɗɔ̄ɔ taɣh wɔ́ɔ́, āda keme se najh gānga manh. Ná asa kam ta náa ná-a kɔtɔ kéte tíkɔ. B yɔ kɔ́ ye mɔtɔ mér nya ngē tɔ.

10 Tí wɔ́ɔ́, yɔ tɔ̄r ni na: Mɔtɔ deɓee kā nóho etei kiɓ ta kegē mɔtɔ deɓee ka madaa. Tíkɔ kɔɣɔɓē kā nóhoo etei nya kegē kɔɣɔɓē kā madaa. **11** Jɔngáya atá yii t tɔ́gɔ nya'n. Metee t ɓoo etei ta taā gō loo ɓa dér kēɣekēɣe. Náa ngi toɗo ɓelee náakɔjɔɔ nj'etei ke j taɣh nɔbé.

12 B 'j gō kɔ́ ta náa ná-a ɓa dér kɔtɔ ná wɔ́ɔ́, deɓee etei kukɔ sé ta nāhą sé náa wuɣukɔl. Yɔɔ etei kulɔ sé jī m kóngaɣ ɓɔ kúju kamnahą̄ m Jupee ta katá ká kulɔ ni se kúju dangay. Yɔɔ etei kaɓ sé'n nɔ m ngikonyoɓee ha ri má.

13 Náa ná-a etei ke jɔ sé, kɔ ta see kigii'n lo koɗyo ha kɔjɔ t hála. **14** Tí wɔ́ɔ́, ɔ́ najhii sōl kéte jɔ ha nge see katá tɔ̄r kɔ́ ta kɔrh'n ha 'j jɔ sé ngē. **15** Haɗi wɔ́ɔ́, m'áta kadā sé ha tíkɔ kam kaɗya nge ta madābaā see ɓa dér kasa ta kegē tíkɔ tɔ́sɔ taɣa ngē. **16** Ngi koɗyo see, nónjo see, madaɓē see, t ɓɔkúɗɔ see etei nya kulɔ sé jī m deɓee ta tɔ̄l ngi ka nóhoo baa bé 'j dana sé. **17** Deɓee ɓa dér etei ta ka sūɓɔ sé

ha ri má. **18** B ngɔ jɔ sé ɗíya taɣa nj ndīi ngē. **19** B t gō ɗóbo kukɔ tɔgɔ sé'n á-a etei kaɗya'n rɔ sé wɔ̄ ná.

20 Wɔ́b oi askaɣee baā bé giɣii gidi ɓē ɓɔ Juɗujalem wɔɔ́, see nj'etei nya kigii ha jɔkāgalo túju nya ke táha wɔ̄. **21** Tí wɔɔ́, āda ngi kinji tií jɔngáya Jude ná-a t'enyei t kā mbaa kōo tí. Ngi kono kinji keme ɓē ɓɔ Juɗujalem náa t tei tii. Tíkɔ ngi kono kinji jɔ mege-é ná-a, t'udui nya keme ɓē ɓɔ ngē. **22** Haɗi wɔɔ́, ndi ná-a atá ke ndi kubɔ̄ kūɗɔ, kɔ́ ta tɔ̄l'n taɣa haa ɓa dér kɔ́ njángā ni keme Mangətūɓu m Nuɓɔ ná. **23** Rɔtondoō atá ke yi m mandaá ngi kam mōnoo t ngi kono mōno niyee k kol mbaa ni keme ndi ná. Haɗi wɔɔ́, wuɣukɔl nge kumbɔ̄lo ɓɔ atá ke jɔngáya. Tíkɔ wōngo m Nuɓɔ atá kusō jɔ m deɓee. **24** Etei tɔ̄l ni t kuyɔ̄ hɔ̄ɔ, etei ta kaɓh'n ngi ka nóhoo ɓerh dana hɔtɔ m mɔtɔ deɓee ɓa dér. Mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē etei ta túɓɔ Juɗujalem t njɔ ni'n tátatá ta jɔkāgalo ni kasa'n.

25 Náa kɔjɔɔ etei kəɗa kam kajaa, nɔ̄hee t telemiyee. Náa nge kadā wōngo atá ke jɔ m mɔtɔ deɓee taá jɔngáya. Ada nj'etei ta kigii náa nge katá nāhạ'n ngē. Ha kúu m baā ɓɔ katáa t bibi m bongólo nyaa. **26** Belē asa deɓee nák ha náa ngi kono ka ke taá jɔngáya. Haɗi wɔ́ɔ, tɔ́gɔ 'j taɣh nɔbé etei ta tusō. **27** Tí wɔɔ́, nj'etei ta kɔ Mono m deɓe ta ke dana kulu m njīi t tɔ́gɔ'n t kɔrhtaɣa nge kumbɔ̄lo'n. **28** Wɔ́b náa ná-a undɔ̄i mɔtɔ ta k kɔtɔ̄ wɔɔ́, iɓii taɣh ɔ́ ɗei jɔsuɣu, b unui kam sé taɣh na ndi gānga jɔ sé ye táha wɔ̄.

29 Ada Jeju t'əla ni giya ha na: Ɔi kotmbáya t kāgaa ɓa dér. **30** Lo kono yɔɔ kundɔ̄ mɔtɔ k húlu ná wɔɔ́, see igii nyanya'n ha mbaɣa ka ke taha wɔ. **31** See yei nya bəyá, wɔ́b oi náa ná-ā b otoi wɔɔ́, see igii nya ha kɔɣɔbē m Nuɓɔ ke táha.

32 M'tɔr se ha nge kamhkamh, mōnoɗyaa nɛɛ nj'etei hón dér ngē mbóng kɔ́ ta náa ɓa dér katá kɔtɔ'n. **33** Nɔbe t jɔngáya'n etei hón, b ha máa nj hón ményɛ ngē nɔɗi.

34 Ǝ ngɔmii rɔ sé see ɓa āda nɔ. Kɔ́ āda ɓō kusɔ náa tií, rimɾimee t kai kaā, tíkɔ sōl jɔ ha náa ngi taá jɔngáya nehɛ̧i se kɔ́ ndómii 'j gō-ó ngē. Na ya ndi ná tei t rɔ sé njɔ gōmb bəyá. **35** Haɗi wɔ́, ndi ná atá ke njɔ būrɔ ka táɗa ni ná, jɔ m deɓee ɓa dér ngi kinji taá jɔngáya ɓa dér. **36** Inji jɔ déngaɓa sé b ɔ́ górii Nuɓɔ t jɔkāgaloo ɓa dér. Kɔ́ embei tógɔ ta kanyā'n 'j kam náa ɓa dér ngi katá kɔtɔ̄ náa. Kɔ́ ta ya see kəɗa'n nɔ Mono m deɓe.

37 Kam kajaa wɔ́, Jeju a ɔjɔ náa keme kúju m Nuɓɔ. B dana ndi wɔ́, yɔ aɓh ká a toɗo jɔ kōo kɔ́ ka kúuni na kōo Olibiyee ná. **38** B t kulū'n ɓat wɔ́, deɓee ɓa dér yei rɔ nya taá mɔtɔ kuju m Nuɓɔ ha ta kōo ha nya.

Judas a nāhą lo kulɔ Jeju keme jī m deɓee

Mt. 26:14-16 Mark 14:10-11

22 Pet* Mapa nge 'j mɔtɔ kaā, kɔ́ ka kúu ni na pet Galjɔ ná ɔtɔ táha wɔ̄. **2** Ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t nginjángā mangətuɓuee* enjei ha ta tɔ̄l Jeju, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓelei kóso deɓee. **3** B Sətan* udu keme m Judas nge kono ka kúu ni n Iskaɾiyot ná. Yɔɔ əɗa dana hɔtɔ m ngindájnáa kutu gidi joo. **4** Ada Judas aɓh t kaɗa nya'n rɔ m ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t gǫkɔ̄l m ngi ngɔm jɔ kúju m Nuɓɔ, ká oō nahą̄ səɗin jɔ kam kaɗya ta nāhą kɔ́ ta kulɔ n Jeju jī ni. **5** Rɔnyele asa ni nák, āda yɔɔ əlei njī ni ha ta kadā nya gúrusu. **6** 'J gō kɔ́ yɔ ndeg tí ná wɔ́, yɔ anjā taɾa ɗóbo ta kulɔ Jeju jī ni gidi m kóso deɓee.

Mér náakusɔ m Kəɓaɓe

Mt. 26:17-30 Mark 14:12-31

7 Ndi kusɔ mapa nge 'j mɔtɔ kaā nge ta deɓee tɔ̄l'n náa sádaga ha m pet* Galjɔ ɔtɔ̄ wɔ̄. **8** Ada Jeju ulɔ Piyeree t Ją̄'n b tɔ̄r ni na: Aɓhii ká tómoi jii náa pet Galjɔ

āda ká j'usoi.

9 Yɔɔ tɔ̄rii na: Lo nge ɗá ɓa-á yi ndég ta ká dee tɔ́mɔ 't wɔ?

10 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Ɔi lo kono see katá kudu tií keme ɓē ɓɔ-ɔ́, b ndei nahą̄ t deɓee nóho nge kutō manh t gúɗoo ná wɔɔ́, udui gō nya keme kúju nge kɔ́ k kudu nya keme ná. **11** Ɛ́ tɔ̄rii kəɓa kúju ná jɔ́ na: Ngekɔjɔnáa nj tɔ̄rii na: Lo katá kusɔ dé náa pet Galjɔ 't t ngindájnáa maa ye t kāɗá wɔ? **12** Wɔɔ́, yɔ atá kɔjɔ sé kúju ngāla kɔ́ tɔ́mɔ ni gō náa ɓa dér 't ná. Ye lo ná-a etei ká tɔ́mɔ náa pet* Galjɔ 't wɔ̄ ná.

13 Yɔɔ aɓhii b ká embei náa ɓa dér titi ye njɔ kɔ́ Jeju tɔ̄r ni'n na. Ada yɔɔ tómoi'n gō náa pet Galjɔ 't.

14 Jɔkāgalo ɔtɔ̄ wɔ̄, āda Jeju inji taɾa taɓulu náakusɔ-ɔ́ t mōnombangakulɔɔ nyaa kutu gidi jó. **15** Yɔɔ tɔ̄r ni na: M'ndeg ɓɔ ta kusɔ náa pet Galjɔ'n t see, kéte tíkɔ ta kembe konyo. **16** M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. M'áta kusɔ t see ɗyatɔ ngē mbóng ta tɔl taɾa náa ɓa dér tií keme kɔɾɔɓē m Nuɓɔ tíkɔ.

17 Yɔ unu kop b lo kono tór nya taɾa nya jɔ-ɔ́ ná wɔɔ́, tɔ̄r na: See, ɔ́ tei kop'n b kerei nahą̄ dana hɔtɔ sé. **18** Haɗi wɔɔ́, ma m'áta kai manh kanā nduú'n ɗyatɔ t see ngē, mbóng ta kɔɾɔɓē m Nuɓɔ ɓa kɔtɔ̄ tíkɔ.

19 Tíkɔ yɔ unu mapa b 'j gō kɔ́ yɔ kadā kúɗɔ jɔ-ɔ́ tíi ná wɔɔ́, yɔ tete 'j nahą́ b tɔ̄r na: Nge kəɗa'n ye rɔ má nge ma kadā ha sé. Ɛ́ nehɛ̨i nge'n kɔ́ ada ugɔ keme sé jɔ má.

20 B 'j gō kɔ́ yɔ kusɔ náa tí ná wɔɔ́, yɔ unu kop bəyá ɗyatɔ adā ni, b tɔ̄r ni na: Kop'n ye kəlānjī nge ɗyā, 'j kam más má kɔ́ kanyā ngáya ha sé ná. **21** B ɔ́i, jī m deɓe nge katá kulɔ má jī m deɓee ɗa taá gō má jɔ táɓulu. **22** Mono m deɓe atá kaɓh t gō kono njángā ni kɔjɔ'n jɔ nya ná. B rɔtondoō atá ke jɔ m deɓe nge kono kulɔ nya jī m deɓee ná. **23** B ngindájnáa undɔ̄i mɔtɔ terh nahą̄ dana hɔtɔ ni na-

á náa ɓa ye nya nge katá nāhą náa nge bəyá ná 'j dana ni wɔ?

24 Ráa nahą ha iɓ nya dana hɔtɔ m mōnombangakulɔɔ. Yɔɔ nj terhii nahą dana hɔtɔ ni na: Deɓe nge ɗá ɓa-á atá ke deɓe ɓɔ wɔ? **25** Ada Jeju tɔ̄r ni na: Kóngaɽ m mətɔ deɓee ngi kēɽekēɽee a onyoi ɓē jɔ ni. Ada ngi kono konyo ɓē jɔ ni ná-a a kúu ni na ngi nahą nɔɔ. **26** B yɔ kɔ́ nj'atá ke bəyá t see ngē. B deɓe nge kono katá ke deɓe ɓɔ 'j dana sé n'a wɔɔ́, āda téle ye mōnoɗ. Tíkɔ nge kono katá ke ngol jɔ sé ná wɔɔ́, ada yɔ téle ye ɓeɽh sé. **27** Haɗi wɔɔ́, náa ɓa-á ye deɓe ɓɔ nge kumbɔ̄ madā nya wɔ? Ye nge k kusɔ náa jɔ táɓulu ná yéee ye nge nāhą kulɔ ɓeɽh ná wɔ? Kéee ye nge k kusɔ náa jɔ táɓulu ná ngē wɔ? B ma m'e taá dana hɔtɔ sé njɔ ɓeɽh. **28** See yei ngi kono kukɔ tɔgɔ t ma'n dana náa ngi ka kundɔ̄ mɛɛ má ná.

29 Ye ha náa m'atá kadā sé'n kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ye njɔ na Biya má kadā má'n ná wɔ̄ ná. **30** Kɔ́ ta see kusɔ'n tíkɔ kai'n jɔ taɓulu má tií keme kɔɽɔɓē má. Etei ta kinji jɔ kutu kóngaɽ kɔ́ ta k gānga'n seré jɔ m mətɔ koɗyo nahą m Ijrayelee kutu gidi jó.

31 Kəɓaɓe tɔ̄r na: Simǫ, Simǫ, ɔ́ Sətan* a anjā taɽa ɗóbo ha ta kundɔ̄ mɛɛ sé njɔ deɓe ka tóho'n tisa kōho bəyá. **32** B m'gór Nuɓɔ ɓɔ hei yi Piyer, ha ta kundɔ̄kemejɔtaākemei mbete ngē. B yi wɔ́b ɔ́ téle 'j rɔ má wɔɔ́, ká āda tɔ́gɔ t nónjoyee.

33 Piyer téle tɔ̄r Jeju na: Kəɓaɓe 'm m'tɔ́mɔ rɔ má ha ta kaɓh dangay tíkɔ ta koyo t yi'n.

34 B Jeju tɔ̄r n na: Piyer āda m'tɔrii, t kajanh ɓa kéte kɔ́ ta kúɽɔ kūnjɔ́ kundɔ̄ wuɽú wɔɔ́, atá ngānga ha kigii má njɔ mutɔ́.

35 B Jeju téle tɔ̄r ni ɗyatɔ: Lo kono ma kulɔ sé 'j ta see kutō gúrusuee, t ngɔngɔɔ, saāɽaa ná, ɔ́ nyelei náa nóho wɔ?

Yɔɔ télei tɔ̄rii na: D' nyalā náa ngē.

36 B yɔ tɔ̄r ni na: Nge'n ya deɓe nge b aɓh t gúrusu'n wɔ́, āda utō 't. Tíkɔ deɓe nge kaɓh t ngɔngɔɔ'n wɔ́, āda unu nya 't. B deɓe nge nyalā kuyɔ hɔ̄ɔ wɔ́, āda ɗáb ramá nya b ugo'n kuyɔ hɔ̄ɔ. **37** Haɗi wɔ́, m'tɔr se na asa kam ta ha kono njángā ni ná tɔltaɻa taá jɔ má. Ye njɔ na Mangətūɓu m Nuɓɔ tɔ̄r'n na:

Tójoi n dana m ngi kalh jɔ njihaa. *(Ejai 53:12)*

Ada náa kono njángā ni kɔjɔ'n jɔ má ná ye táha ta kɔtɔ wɔ̄.

38 Yɔɔ tɔ̄rii na: Kəɓaɓe ɔ kuyɔɔ jó ɓa ɗei taá'n.

Yɔ tɔ̄r ni na: Nge'n ɓa asa wɔ̄.

Jeju nj gór Nuɓɔ tií jɔ kōo Olibiyee

Mt. 26:36-46 Mark 14:32-42

39 'J gō kɔ́ Jeju tei 'j lo ná wɔ́, aɓh tií jɔ kōo Olibiyee t gō náa kāgaɓē nya. Ada ngindájnáa nyaa aɓhii rɔ nya.

40 Lo kono yɔɔ kɔtɔ tií lo ná wɔ́, yɔ tɔ̄r na: Ə́ Górii Nuɓɔ kɔ́ na ya náa nóho ye ɗa undɔ̄ mɛɛ sé. **41** Tí wɔ́, yɔ inya ni b ɔrh rɔ nya menyɛ 'j rɔ ni asa kunu kōo kəla. Yɔ ká téte kuɻukaj nya ngáya b nj gór Nuɓɔ. **42** Yɔ tɔ̄r na: Biya, wɔ́b ɔ́ ndég wɔ́, unu kop ná tií 'j rɔ má. B ɔ́ nāhą náa nge ma ndég ná ngē. B yi nge yi ɓa ndeg ná kɔ́. **43** Tí wɔ́, mōnokulɔ m Nuɓɔ nóho tei hɔy 'j taɻh nɔbé ye āda n tɔ́gɔ. **44** Wōngo onyo n ɓɔ, āda yɔ gór Nuɓɔ gō uɗɔ ɓɔ, āda toth t'úso 'j rɔ nya taá ngáya ɗengɗeng njɔ más.

45 'J gō kɔ́ yɔ gór Nuɓɔ ná wɔ́, yɔ iɓ téle ye rɔ m ngindájnáa. Yɔ ká embe ni nj toɗoi ɓī t wōngo'n. **46** B yɔ tɔ̄r ni na: Haɗi ɓa kɔ́ 'nj tóɗoi ɓi ɓɔ bá wɔ? Iɓii taɻh ɔ́ górii Nuɓɔɔ na ya náa nóho ye ɗa undɔ̄ mɛɛ sé.

Deɓee ukoi Jeju

Mt. 26:47-56 Mark 14:43-51 Ją 18:2-11

47 Lo kono Jeju k koɗyo ha ɓa tɔ ná wɔ́, kóso deɓee

ye otoi āda nge kono ka kúui ni n na Judas, yɔ ke nge nóho ɗíya 'j dana m ngindájnáa kutu gidi jó ná usō kéte nɔ ni. Yɔ aɓh táha rɔ m Jeju ha ta ká njóɓ taɣa nya. **48** Ada Jeju tɔ̄r n na: Judas, āda ye t gō ɗóbo njóɓ taɣa'n yɔ-ɔ nj'úlɔ'n Mono m deɓe jī m deɓee nɛɛ.

49 Ngi kono kəɗa t Jeju'n ná, oi náa kɔ́ ke ná wɔɔ́, yɔɔ tɔ̄rii na: Kəɓaɓe, kéee t d' túgɔ ni t kuyɔ hɔ̄ɔ n wɔ? **50** Ada nge nóho ɗíya 'j dana ni túgɔ jɔ m ɓerh m ngikadāsádaga, āda gānga mbi nya ka konyo ɓát.

51 Ada Jeju unu ha tɔ̄r na: Inyɛi, āda asa tɔ́kɔ. B lo kono yɔ kɔdɔ mbi m deɓe ná wɔɔ́, mbi nya ná téle nɔ'n gotoo.

52 Jeju tɔ̄r t ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t kóngaɽ m ngi ngɔm jɔ kúju m Nuɓɔ, t deɓee kangā m Jupee ngi kono ke kukɔ nya ná-a na: See ɔii kuyɔ hɔɔ t ɗūngoo ayei'n kukɔ má ye njɔ na ayei kukɔ m nge ɓogoo wɔ? **53** Ma ma m'njiya t dana hɔtɔ sé ɓa-a kono t mɔtɔ kúju m Nuɓɔ wɔ'n. B see ɔ́ njólii jɔ ha kukɔ má ngē. B nge'n jɔkāgalo'n ye yi sé tíkɔ yi m tɔgɔ m tili.

Piyer ngānga ha kigii Jeju

Mt. 26:69-75 Mark 14:66-72 Jạ 18:15-18,25-27

54 'J gō kɔ́ kukɔ ni Jeju ná wɔɔ́, yɔɔ undɔ̄i n aɓhii n keme kúju m ngol jɔ m ngikadāsádagaa. Ada Piyer usō t gō ni ɓa 'j kúɗɔ-ɔ́. **55** Yɔɔ tómoi har taɣa ndálee keme ndogō nj njubui āda Piyer inji dana ni. **56** Ɓeɣh kulɔ nge mandaá nóho ɔ n kinji nya dana ni ná wɔɔ́, undɔ̄ kam nya nj nduɽū n b tɔ̄r na: Deɓe'n ye nya deɓe nya.

57 B Piyer ngānga tɔ̄r na: Mandaá ma m'igii n ngē.

58 'J gō-ó ményɛ, wɔɔ́, nge nóho ɔ n b tɔ̄r na: Yi ɓa ye nya nge nóho 'j dana m deɓee nyaa ɓa-á wɔ'n.

Piyer tɔ̄r na: Deéngaɓa. Ma m'e deɓe nya ngē.

59 B 'j gō-ó ményɛ aɓh táha náa jɔkāgalo ɗiya wɔɔ́,

deɓe nóho ukɔ taɣa nya ngér b tɔ̄r na: Haykamh ɓa. Deɓe'n ye deɓe nya ɓa, haɗi wɔ́ yɔ ye deɓe 'j Galile.

60 Ada Piyer téle tɔ̄r na: Deéngaɓa, ma m'igii kam ha kɔ́ yi k koɗyo'n ngē. Ada t taɣa jī ɓa, lo kono yɔ k koɗyo ha ɓa tɔ ná wɔ́, kúɣɔ kūnjɔ́ undɔ̄'n wuɣu. **61** Kəɓaɓe téle ɔ Piyer wɔ́, ugɔ keme nya jɔ ha kɔ́ Jeju tɔ̄r nya na: Taá t kajanh ɓa kéte kɔ́ ta kúɣɔ kūnjɔ́ kundɔ̄ wuɣú wɔ́, nj'atá ngānga ha kigii má njɔ mutɔ́. **62** Ada Piyer tei halá ugɔ wuɣu t wōngo'n ɓɔ.

Askaɣee nj sóoi Jeju

Mt. 26:67-68 Mark 14:65 Jạ 18:22-23

63 Deɓee ngi kono kukɔ Jeju ná-ā nj sói n, b nj t'undɔ̄i'n 't. **64** Yɔɔ ujoi taɣa ramá kam nya b nj terhii n na: Ɨ́ tɔ̄r de 't deɓee kā ɗa-a ɓa-á nj t'undɔ̄i wɔ? **65** Tíkɔ yɔɔ nj géngei'n t ha ngi káɗyaa ɓɔ ɗyatɔ.

Jeju əɗa nɔ m Pilat tíkɔ əɗa nɔ m Herɔd

Mt. 26:57-68 Mark 14:53-65

66 Lo kono bé k ndə́gā ná wɔ́, deɓee kangā m Jupee, ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t nginjángā mangətuɓuee* kámii nahą̄. Yɔɔ aɓhii'n Jeju lo gānga seré ni. **67** Yɔɔ tɔ̄rii na: Wɔ́b yi ye Mesi* wɔ́, ɔ́ tɔ̄r de.

Jeju téle tɔ̄r ni na: Wɔ́b m'tɔ̄r se wɔ́, nj'etei taā keme ngē kɔ́-ɔ nj'inyei ma nya ta ma kaɓh ngē-á wɔ̄'n. **68** B wɔ́b m'terh se ha wɔ́, ɔ́ tɔ̄rii ma nya ngē. **69** 'J gō wɔ́, Mono m deɓe áta kinji jɔ jī konyo m Nuɓɔ Nge Tɔ́gɔ.

70 Yɔɔ ɓa dér tɔ̄rii na: Wɔ̄ yi ye Mōno m Nuɓɔ wɔ̄b?

Yɔ téle tɔ̄r ni na: Yɔ-á tɔ̄rii wɔ̄ ná. Ma na m'e yɔ.

71 Tí wɔ́, yɔɔ tɔ̄rii na: Ha nge kɔjɔ t hālá nge ɗá ɓa-a jiyee 'j j'enjei ɗyatɔ wɔ? Jiyee ɓa j'oōi ha nge tei 'j taɣa nya wɔ̄.

23 Yɔɔ ɓa dér iɓii ukoi Jeju aɓhii'n nɔ m Pilat. **2** Yɔɔ uloi mɔtɔ ta k kɔsɔ mɔtɔ ha nya na: Dee d'embe deɓe'n wɔ̄, yɔ ndeg ta ka t'úlɔ mindi m deɓe jiyee nahą́ ta

kɔ̄l nahạ. Yɔ ɔgɔ jɔ ta deɓee kubɔ̄ ni lamboo m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo.* Tíkɔ yɔ ɓa tɔ̄r na: Nɛ ɓa t jɔ nya'n na n'e Mesi, tíkɔ n'e'n kóngaɽ ɓɔ ɗyatɔ.

3 Ada Pilat terh n na: Yi yɔ-ɔ ye kóngaɽ ɓɔ m Jupee'n wɔ?

B Jeju téle tɔ̄r na: Yi ɓa tɔ̄r wɔ̄.

4 Pilat terh ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t kóso deɓee na: Ma m'embe ha nge kɔjɔ jɔ m deɓe'n ngē.

5 Tí wɔ́, yɔɔ ukoi taɽa ni ngér b tɔ̄rii na: Yɔ a t'úlɔ mindi m deɓee jiyee nahą́ ɓɔ. Tíkɔ yɔ a ɔjɔ'n náa tií 'j jɔngáya Jude ɓa dér. Undɔ̄ mɔtɔ 'j jɔngáya Galile ɓa mbóng ɔtɔ'n taá lo'n.

6 Lo kono Pilat kōo ha m Galile ná wɔ́, yɔ terh na-á deɓe'n ɓa ye deɓe 'j Galile wɔ? **7** Lo kono yɔ kigii ha Jeju ke deɓe 'j gō jɔngáya m Herɔd ná wɔ́, yɔ téle ulɔ n ká adā t Herɔd. Herɔd ɓa t jɔ nya'n inji nya tií Juɗujalem keme ndi náa.

8 Lo kɔ́ Herɔd kɔ Jeju ná wɔ́, rɔnyele asa n. Yɔ anjā ha ta kɔ kam nya ɓa kono, haɗi wɔ́ yɔ oō ha ri nya kúu ɓɔ. Yɔ undɔ̄ kam nya oō ɓó na Jeju na nj'atá nāhạ náa kɔjɔ nóho ta kɔ nya. **9** Yɔ terh n mɔtɔ haa ɓɔ. B yɔ kɔ́ Jeju dála n ha ngē ɓa nɔɗi. **10** Ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t nginjángā mangɔtuɓuee* ɗei a osoi mɔtɔ ha m Jeju t tɔ́gɔ ni n. **11** Herɔdee t ngi ngɔm loo nyaa a uloi nya sɔba jɔ nya. B 'j gō kɔ́ yɔɔ sóo nya ná wɔ́, yɔ uloi ramá nge téle rɔ nya b Herɔd téle ulɔ n āda Pilat. **12** T keme ndi ná ɓa-á Pilatee t Herɔd'n téle yei'n madā nahạa wɔ ná, haɗi wɔ́ kete ná yɔɔ yei madābaā nahą̄.

13 Pilat kúu ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, kongaɽee t deɓee keme ɓee ɔsɔ jɔ ni nahą̄, b tɔ̄r ni na: **14** See yei'n deɓe'n rɔ má ha jɔ́ na a t'úlɔ mindi m deɓee keme ɓee nahą́. B oi ma m'terh n ha t taɽa kam sé ɓa-á. B ma m'embe ha nóho nge kɔjɔ jɔ nya, t gō ha kɔ́ see k kɔsɔ'n mɔtɔ nya ná ngē. **15** Herɔd ká embe nya ha nóho nge kɔjɔ jɔ nya

ngē, haɗi wɔ́ yɔ téle ulɔ'n adā jí. See ɓa oi, deɓe'n nāhą́ náa nge ndete kaj koyoo ngē. **16** Ye bəyá wɔ́, m'áta t'undɔ̄ nya bé b ta kinya nya kaɓh. **17** T jɔ ndi pet* Galjɔ ɓa ɗíya ɗíya ɓa dér ná wɔ́, ye ha nya ta ka kɔrh deɓe ɗíya 'j dangay kadā ni.

18 Yɔɔ uɓoi taɽa ni nahą́ ɓa dér tɔ̄rii na: Ǽ tɔ̄l deɓe'n tii b ɔrh Barabas kɔ́ āda de. **19** Barabas ye nge kono kulɔ ni n dangay, haɗi wɔ́ yɔ ɓa-á ye nge ndūhu kɔ̄l keme ɓē ɓɔ kɔ́-ɔ deɓe koyo'n wɔ̄ ná.

20 Pilat téle tɔ̄r ni ɗyatɔ na, n'ndeg ta kinya Jeju. **21** B yɔɔ telei uɓoi taɽa ni nahą́ na: Ujɔ n kāgadés. Ujɔ n kāgadés.

22 Pilat tɔ̄r ni ɗyatɔ t mutɔ́ m taɽa nyaa na: Nāhą́kash nge ɗá ɓa deɓe'n nāhą́ wɔ? Ma m'embe náa nóho nge ta sɔɓɔ ni nahą̄ t koyo'n ngē. Ye bəyá wɔ́, m'áta t'undɔ̄ nya bé b ta kinya nya kaɓh.

23 Yɔɔ ukoi taɽa ni ngér tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n na: T'újɔ n kāgadés. Ada njī ni, tíkɔ njī m ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo umbɔ̄ jɔ m Pilat. **24** Pilat adā njī nya ha ta, nāhą́ ni n náa kɔ́ yɔɔ terh nya ha ta nāhą́ ná. **25** Ada yɔ ɔrh deɓe nge kono kukɔ ni n dangay ha ndūhukɔ̄lee, t ha tɔ̄l deɓe'n ná. Deɓe ná-a yɔɔ nj terhii ha nya t Pilat wɔ̄ ná. B yɔ inya Jeju keme jī ni na ká t nehɛ̨́i n ná nge keme ni ndeg.

Deɓee ujoi Jeju kagādés

Mt. 27:32-44 Mark 15:21-32 Ją́ 19:17-27

26 Lo kɔ́ yɔɔ kukɔ nya k kaɓh sənyan ná wɔ́, yɔɔ ukoi deɓe nóho, Simɔ̨́ 'j jɔngáya Siren nge k téle 'j mege-é. Yɔɔ edei n kāgadés na t'utō 't 'j ka gō m Jeju. **27** Deɓee baa nyamanyama nɛɛ umbɔ̄i nahą́ gō nya. Mandaá a ugoi wuɽú b a undɔ̄i wuɽú ni 't teitei ha nya. **28** Jeju téle kam nya jɔ ni b tɔ̄r ni na: Mononyɛ́ 'j Juɗujalemee, ɔ́ najhii

kugɔ wuɽú gō má, b ugoi wuɽú ha rɔ sé see ɓa. Tíkɔ ha m mōno see, **29** haɗi wɔ́ ói ndiyee nj'etei ka ke ná nge ta deɓee katá tɔ̄r na: Mandaá ngi kujuee, ngi koɗyo mōno ngē tɔɔ t mbaa ngi 'j kolee rɔ ni atá nyelē ni. **30** Tí wɔ́, yɔɔ etei kiɓ ta tɔ̄r kōo na:

Ɨ́ t'usōi taá jɔ dé.
B ta tɔ̄r t mōno kōo na:
Ɨ́ dáɓii utui jɔ dé. *(Oje 10:8)*

31 Haɗi wɔ́, wɔ́b nehɛ̨i náa nɛɛ t kāga kéjee wɔ́, yi m kāgaa ngi ndútuee atá ke neré wɔ?

32 Aɓhii n ngi nāhą̄kashee jo jɔkāgalo ná ta ká tɔ̄l ni ni-i t Jejuee. **33** Lo kono yɔɔ kɔtɔ tií lo kɔ́ ka kúu ni na. Lo Nungɔ Jɔ ná wɔ́, ujoi n kāgadés dana m ngi nāhą̄kashee. Nge nóho ye ka konyoo b nge madā ye ka gelii. **34** Jeju tɔ̄r na: Biya, ɔ́ mai roi jɔ ni na yɔɔ igii náa kɔ́ k nāhą̄ ni ná ngē. Yɔɔ undɔ̄i nɔ̄ jɔ ramá nya kɔ́ ta kaɽa'n nahą̄.

35 Deɓee baa undɔ̄i kam ni a oi'n. Kóngaɽee a sóoi'n, b tɔ̄rii na: Yɔɔ a aɗya deɓee ngi káɗyaa. Wɔ́b yɔ ɓa ye Mesi* nge kono Nuɓɔ ɓa héɽē nya wɔ́, āda yɔ ɓa aɗya rɔ nya t jɔ nya'n.

36 Askaɽee ɓa a sói nya n 't. Yɔɔ yei rɔ nya ye edei n manh nduú nge kála. **37** B tɔ̄rii na: Wɔ́b yi ye kóngaɽ ɓɔ m Jupee wɔ́, áɗya roi yi ɓa.

38 Njéngei náa undɔ̄i taɽh jɔ kāgadés t taɽa Grek'n, t taɽa Latɛ̨'n taɽa ndala 'j Rɔm tíkɔ t taɽa Hebro'n. Kam ha kɔ́ njángā ni ná na: Deɓe'n ye kóngaɽ ɓɔ m Jupee. **39** Nge nāhą̄kash nóho gānga nyéɗye Jeju na: Yi kɔ́ ye Mesi ngē wɔ? Aɗya roi yi ɓa b áɗya de 't á-a.

40 Nge madā kɔ̄l jɔ nya b tɔ̄r na: Yi nge kəɗa keme seré'n kɔ́ ɔ́ ɓelē Nuɓɔ ngē wɔ? **41** Seré kɔ́ gānga ni jɔ jé n ye t gō-ó ɓa, haɗi wɔ́ jee j'embe náa asa t gō náa nahą̄ jé'n ɓa. B deɓe'n, yɔ nāhą̄ kash nóho ngē.

42 B Yɔ tɔ̄r Jeju na: Lo kɔ́ yi kɔtɔ̄ keme kɔɽɔɓēi ná wɔ́,

āda ugɔ kemei jɔ má.

43 Jeju téle tɔ̄r n na: Haykamh, haykamh, ɓa m'tɔ̄rii, t kajanh ɓa-á yi atá kinji'n t ma'n keme paradis.[3]

Jeju oyo

Mt. 27:45-56 Mark 15:33-41 Jạ 19:28-37

44 Aɓh táha jɔ jī kaja-á wɔ́, lo ugɔ tili utū jɔngáya ɓa dér tátatá ɔtɔ'n dɔkām m jɔkāgalo'n. **45** Ada kaja ugɔ tili, tíkɔ ramá gānga dana lo nge kaɽh njánga njánga ráha'n dana-á jó. **46** Jeju ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na: Biya má m'téle'n njili má m'inya keme jīi. B lo kono yɔ tɔ̄r ha ná wɔ́, koō nya tei'n.

47 Lo kono gǫ̣kɔ̄l m askaɽee koō ha ná bəyá ná wɔ́, ɔrh taɽa m Nuɓɔ b tɔ̄r na: Haykamh, deɓe'n ye jɔsuɽu ɓa.

48 Koso deɓee ɓa dér kɔ́ kám nahą̄ ha ta kɔ náa ná, lo kono yɔɔ kɔ náa ná tíi ná wɔ́, ukɔ télei b a undɔ̄i'n wuɽu ni 't teitei. **49** Yɔɔ ɓa dér ngi kono kigii Jeju ná-a t mandaá ngi kono kiɓ nya səɗin 'j jɔngáya Galile ná-a ɗei 'j kúɗɔ-ɔ́ a oi náa k nahą̣ náa ná.

Deɓee njúbui Jeju goto ɓáda

Mt. 27:57-61 Mark 15:42-47 Jạ 19:38-42

50 Nge kɔɗyɔ ngigāngaseree nóho inji 't ri nya na Jojep. Yɔ ye deɓe nge nɔ tíkɔ nge jɔsuɽu ɗyatɔ. **51** Yɔ ye deɓe 'j ɓē ɓɔ Arimate, jɔngáya mada nóho m Jupee. Yɔ uɓo rɔ nya səɗin jɔ ha kɔjɔ niyee ngē. Kɔ́-ɔ aɓh nya gō kulɔ ka nāhą̣ m madā nya ngē. B yɔ nj ndalh kɔɽɔɓē m Nuɓɔ. **52** Yɔ aɓh rɔ m Pilat ká nj terh n ha nūnú m Jeju. **53** Yɔ ká ɔrh nūnú m Jeju ɓiɽi n t ramá nge téle'n. B əla n keme gōto ɓáda nge tɔ́l ni keme kōo, nge deɓe toɗo keme ngē tɔ. **54** Ye t ndi tɔ́mɔ gō náa ta ndi kɔrhkoō kɔtɔ'n.

---

[3] **23:43** Paradis Ye ri nge kiɓ 'j Pers, āda kam nya na: Lo nge tɔ́rtaɽa ka kəɗa jɔ-ɔ́.

55 B mandaá ngi kono kiɓ 'j jɔngáya Galile t Jejuee ná aɓhii gō m Jojep, ta ká kɔ'n ɓáda tíkɔ lo katá toɗo m nūnú m Jeju. **56** Ti wɔ́, yɔ téle aɓhii ɓē ká tómoi gō náa ngi katee t kuɓū katee, b ɔrhii'n koō ndi kɔrhkoō t gō náa kāgaɓē ni.

Jeju tei 'j dana m ngi koyoo

Mt. 28:1-15 Mark 16:1-11 Ja 20:1-18

24 B t ndi taɣa katá m dimas'n wɔ́, mandaá náa iɓii t kūlu n ɓa ɓat, aɓhii jɔ ɓáda. Yɔɔ utoi kuɓū kat kɔ́ yɔɔ kɔsɔ̄ ná-ā 't tíkɔ deɓe ngi káɗyaa sɔɗin ɗyatɔ. **2** Yɔɔ ká oi koō nge kumbɔ̄lo ná ye yi ndūɓuɣū tií kéte nɔ ni wɔ̄. **3** Lo kono na t n'udui keme gōto ɓáda ná wɔ́, yɔɔ ká oi nūnú m Kəɓaɓe Jeju ngē. **4** Lo kono yɔɔ kigii náa ta njól ngē ná wɔ́, ói deɓee jó t ramá nge téle'n ye ɗei rɔ ni.
5 Belē asa mandaá ná-a nák, āda yɔɔ téle ugoi kam ni ngá. Ada deɓee náa tɔ̄rii na: Haɗi ɓa kɔ́ a enjei deɓe nge kinji t kam nya'n 'j dana m ngi koyoo ná wɔ? **6** Yɔ ndetē taá lo'n yɔ tei 'j dana m ngi koyoo. Ada ugɔ keme sé jɔ ha nge kono yɔ tɔ̄r sé dana kɔ́ yɔ kinji'n tií jɔngáya Galile ɓa tɔ ná. **7** Yɔ tɔ̄r na: Asa kam ta kulɔ ni Mono m deɓe jī m ngi nāhąkashee. Asa kam ta kujɔ̄ nin kāgadés. Asa kam ta ndi mutɔ 'j gōó wɔ́, tei 'j dana m ngi koyoo. **8** Ti wɔ́, keme m mandaá ná-a ɔl jɔ ha koɗyo m Jejuee.

9 Lo kɔ́ yɔɔ téle 'j taɣa ɓáda ná wɔ́, yɔɔ ká ojoi haa ɓa dér ná t ngi kutu gidi ɗíyaa. Tíkɔ t nɔgoto deɓee ngi ka madaa. **10** Mandaá ngi tɔ̄r ha ná t mōnombangakulɔɔ ná-ā yei Mari 'j ɓē Magdala, Jani, Mari kó m Ják tíkɔ mandaá ngi ka madaa kɔ́ kaɓh ni sɔɗin ná wɔ̄ ná. **11** Yɔɔ oōi ha ná ye njɔ na ha yéebē bé ná, āda yegei taá keme ha m mandaá ná-ā. **12** Piyer iɓ anya aɓh jɔ ɓáda. Yɔ nadh bé kɔ́ ta kɔ'n lo tií keme wɔ́, ɔ ramá nge téle ná ɓa nɔɗi. Ɔɣɔ kam nya ɓɔ jɔ ha náa kɔ́ kɔ nya ná āda yɔ téle nj'aɓh ɓē.

Jɔ ɗóbo kaɓh Emayus

13 B ɔ́, t keme ndi ná ɓa ná wɔɔ́, ngindájnáa nj'aɓhii keme ɓē nóho ka kúu ni na Emayus ná. Dana hɔtɔ ni t Juɗujalem'n asa kulometer* kutu gidi ɗíya. **14** Yɔ a ojoi ha dana hɔtɔ ni jɔ ha náa ɓa dér kɔ́ hón ná. **15** Dana kɔ́ yɔ ka koɗyo ha tíkɔ ka ráa'n nahą̄ ha ná wɔɔ́, Jeju súɽɔ t gō ni nj'aɓh'n sɔɗin. **16** Ada tili nóho utū taɽa kam ni ɔgɔ ni kɔ kigii nya.

17 Yɔ tɔ̄r ni na: A oɗyoi ha jɔ ha ɗiyee ɓa a njiyei'n wɔ? B yɔɔ télei ɗei ngá t wōngoo.

18 Nge nóho 'j dana ni kɔ́ ri nya ke Klewopas ná téle tɔ̄r na: Yi ɓa-a nɔɗi ye'n mbā 'j keme ɓē Juɗujalem kɔ́-ɔ igii'n náa kɔ́ nāhą̄ náa keme ndi ná ngē wɔ?

19 B yɔ téle tɔ̄r ni na: Náa ɗi ɓa-á nahą̄ náa wɔ?

B yɔɔ tɔ̄rii n na: Ha m Jeju 'j Najaret nge ke ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ t tógɔ'n keme kulɔɔ, tíkɔ gō ɗóbo ha-á t nɔ m Nuɓɔ tíkɔ t nɔ m deɓee ɓa dér. **20** Haɗi ɓó nya-a, ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t kóngaɽ jiyee uloi n jī m deɓee. Ada gengei seré koyo jɔ nya tíkɔ ujoi'n kāgadés. **21** B jiyee j'undɔ̄i keme ji jɔ nya, jɔ́ na yɔ-á na ye nge katá gānga jɔ m Ijrayelee. B yi nge kumbɔ̄ ɓa dér ná wɔɔ́, ɔ́ kajanh ye t mutɔ m ndiyee, 'j gō náa kɔ nāhą̄ náa ná. **22** 'J gō ndi ná ɓa-á, mandaá kā madaa 'j dana dé ojoi de náa nge kɔɽɔ kam. Yɔɔ aɓhii t kulu'n ɓat jɔ ɓáda. **23** Yɔɔ ká embei nūnú m Jeju ngē. Yɔɔ telei ye tɔ̄rii de na n'aɓhii ká na n'oi mōnokulɔ m Nuɓɔɔ. Ada na yɔ na inji t kam nya'n.

24 Deɓe ngi ka nóhoo, ngi kinji t de'n ná, iɓii aɓhii jɔ ɓáda. Ada yɔɔ ká oi náa titi ye njɔ na mandaá tɔ̄r'n ná. B yɔɔ oi n ngē.

25 Tí wɔɔ́, Jeju tɔ̄r ni na: Ɔi see deɓee ngi kuɽu jɔ sé ndetē, tíkɔ ngaɽā kem sé ngér jɔ taa keme ha kɔjɔ m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ. **26** Ye ha ta Mesi* kembe konyo ɓɔ jɔ ha ná-a nɛɛ tíkɔ ta kudu'n keme kɔrhtaɽa nya ngē wɔ?

27 Ada yɔ undɔ̄ mɔtɔ kɔrh mɔtɔ haa 'j keme Mangɔtūɓu m Nuɓɔ ɓa dér. Undɔ̄ mɔtɔ 'j keme Mangɔtūɓu m Moij, tíkɔ ɔtɔ'n Mangɔtūɓu m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ ɓa dér, jɔ ha náa ngi kɔjɔ jɔ nyaa.

28 Lo kono yɔ kɔtɔ táha gidi ɓē kɔ́ kaɓh ni 't ná wɔɔ́, yɔ nāhą lo ta hón ni. **29** Ada yɔɔ ɔgoi n b tɔ̄rii n na: Inji t dee na lo nj nyóo, tíkɔ kaja ye táha ta kudu wɔ̄. Ada yɔ udu ká inji sɔɗin.

30 Dana kɔ́ yɔɔ kinji sɔɗin taɻa táɓulu ná wɔɔ́, yɔ unu mapa. B 'j gō kɔ́ kadā nya kúɗɔ t Nuɓɔ ná wɔɔ́, yɔ tete 'j nahą̄ āda ni. **31** Tí wɔɔ́, kam ni tei, āda igii n ha ke nya Jeju wɔɔ́, yɔ nibi bé 'j dana ni. **32** Yɔɔ tɔ̄rii nahą̄ dana hɔtɔ ni na: Lo kono yɔ ka tɔ̄r jé ha 'j ɗóbo tíkɔ ka tɔ̄r nya je'n mɔtɔ ha m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ'n wuɻu jé aa ɓɔ jɔ nya ngē wɔ?

33 Yɔɔ iɓii t jɔkāgalo ná ɓa téle aɓhii Juɗujalem. Yɔɔ ká embei ngi kutu gidi ɗíyaa, t deɓee ngi ka nóhoo ngi kamnahą sɔɗin. **34** Yɔɔ tɔ̄rii na: Haykamh ɓa Kɔɓaɓe tei 'j dana m ngi koyoo. Yɔ tei hɔy tií rɔ m Simą. **35** Yɔ ɔrhii mɔtɔ ha náa kɔ́ kɔtɔ̄ jɔ ni jɔ ɗóbo. Tíkɔ lo kigii kɔ́ yɔɔ kigii nya'n 'j lo tet mápa.

Jeju tei hɔy t rɔ m ngindájnáa nyaa

Mark 16:12-18 Ją 20:19-23

36 Lo kono yɔɔ k koɗyo ha ɓa tɔ ná wɔɔ́, Jeju ɓa ye ɔɗa dana ni b tɔ̄r na: Ada wuɻunyóo ye t see.

37 Njili ni anyā 'j rɔ ni, āda ɓelē asa ni nák. Yɔɔ oōi ɓó na n'oi njili kash nóho ɓó wɔ'n. **38** B yɔ tɔ̄r ni na: Haɗi ɓa kɔ́ a ɓelei ɓɔ bá wɔ? Tíkɔ haɗi ɓa kɔ́ njɔl ngi bá nɛɛ ɗa ngaɻā keme sé wɔ? **39** Ɔi jī maa t njɔ maa. Ye ma ɓa. Odoi ma b oi, haɗi wɔɔ́ jāa t nungɔɔ ɗei taá rɔ njili kash njɔ kɔɗa nya taá rɔ má'n ngē.

40 Lo kɔ́ yɔ tɔ̄r ni bɔyá ná wɔɔ́, yɔ ɔjɔ ni jī nyaa t njɔ

nyaa. **41** Lo kono yɔɔ taá keme ngē ɓá tɔ, ha rɔnyele kasa ni, tíkɔ ha náa nge kɔɣɔ kam ná wɔɔ́, yɔ tɔ̄r ni na: Aɓhii t náakusɔ nóho'n taá 't rɔ sé ngē wɔ? **42** Yɔɔ edei'n kānj njoho tíkɔ kúto teg ɗiya. **43** Yɔɔ taā kānj ná usɔ t taɣa kam ni ɓa-á.

44 B yɔ tɔ̄r ni na: Nge'n ye ha nge kono ma tɔ̄r sé dana kɔ́ ma ke'n t see ɓa tɔ ná. Asa kam ta ha ɓa dér ngi kono njángā ni keme Mangətuɓu njiha m Moij, keme Mangətuɓu m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ, tíkɔ keme m Haa kɔjɔ'n jɔ má ná t tɔ̄l taɣa.

45 Tí wɔɔ́, yɔ tei hángal ni kɔ́ ta yɔɔ kigii'n ha 'j keme Mangətūɓu m Nuɓɔ-ɔ́. **46** Yɔ tɔ̄r ni na: Njéngei keme Mangətuɓu m Nuɓɔ na: Asa kam ta Mesi* kembe konyo. Asa kam ta ndi mútɔ 'j gō wɔɔ́, yɔ tei 'j dana m ngi koyoo. **47** Ba asa kam ta kɔjɔ ni ha mbéle hál. Tíkɔ ha mayɣɔ jɔ nāhạkashee t mɔtɔ deɓee ɓa dér. B etei ta kundō mɔtɔ 'j Juɗujalem. **48** B see etei ke ngi kɔjɔ t hala. **49** B oi m'áta kulɔ sé náa nge kɔ́ biya má kəla njī nya ha ta kadā sé, tíi jɔ sé. B see, inji t ɓē ɓɔ Juɗujalem ɓa āda tɔ́gɔ nge 'j taɣh nɔbé ye jɔ sé ɓa tíkɔ.

Jeju téle aɓh taɣh nɔbé.

Mark 16:19-20 Kulɔɔ 1:9-11

50 Yɔ ɔi ni aɓh'n tátatá t ka Betani tíí ká ɔi jī nya taɣh b tɔ̄r taɣa nya jɔ ni. **51** Dana kɔ́ k tɔ̄r nya taɣa nya jɔ ni ná wɔɔ́, yɔ nj'ɔr rɔ nya 'j dana ni, nj'aɓh'n taɣh nɔbé. **52** B yɔɔ wɔɔ́, 'j gō kɔ́ yɔɔ kusō ngáya ɗɔi nya ná wɔɔ́, yɔɔ téle aɓhii Juɗujalem t rɔnyele nge kalngandh'n. **53** Yɔɔ injii keme kúju m Nuɓɔ t jɔ ndiyee. Nj'elei'n tɔy m Nuɓɔ, tíkɔ nj tɔ̄rii taɣa ni jɔ nya.

MANGƎTUƁU HA NGE NƆ M JẠ̃

Ha ná téle ye jārɔ

1 'J lo kundɔ̄ mɔtɔ́ ná wɔ́ Ha ə̀ɗa wɔ̄, Ha ná ə̀ɗei nahą́ t Nuɓɔ'n āda Ha ná ye Nuɓɔ ɓa. **2** Yɔ ə̀ɗa rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́.

3 Ha ná nāhą̀ náa ɓa dér, náa nóho nge kə̀ɗa 'j ta yɔ nāhą̀ ngē ndetē. **4** Kaɗya ə̀ɗa keme m Ha ná āda kaɗya ná ye lonjáhā m deɓee. **5** Lonjáhā ná a njáha kam tili, b yɔ kɔ́ tili ná asa kigii lo nya ngē.

6 Deɓe nóho ə̀ɗa 't, āda Nuɓɔ ulɔ n, ri nya na Ją̀. **7** Ją̀ ye ha ta ke nge kɔ t kam'n, kɔ́ ta tɔ̄r'n ha kɔjɔ t hālá m lonjáhā ná. Ją̀ āda ha kɔjɔ t hālá ná kɔ́ ta deɓee ɓa dér taā'n keme t kūlu nya'n. **8** Ją̀ ye lonjáhā ná ngē, b yɔ ye ha ta tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá m lonjáhā ná. **9** Lonjáhā ná ye lonjáhā nge kamhkamh. Dana kɔ́ yɔ ke taá jɔngáya ná wɔ́, yɔ ye njáha taá jɔ m deɓe ɗiyaɗíya.

10 Yɔ ye taá jɔngáya, yɔ ɓa ye nge nāhą̀ jɔngáya. B deɓee taá jɔngáya kɔ́ igii n ngē. **11** Yɔ ye taá rɔ m náa ngi taɾa hulɔ nya'n yɔ ɓa-á, b deɓee nyaa ukoi n t rɔ ni t rɔnyele'n ngē. **12** B deɓee ɓa dér ngi kono kukɔ nya t rɔ ni, yɔɔ ngi kono taā keme ri nya ná-ā. Deɓee ná-ā, yɔ adā ni tɔ́gɔ ná ta yɔɔ téle ke mōno m Nuɓɔɔ. **13** Monōo ná-ā yei ngi kono koɗyo ni nii t más'n ngē. Yɔɔ yei yi ngi koɗyo ni nii t gō ndeg m jāɾɔ ngē, yɔɔ yei yi ngi koɗyo ni nii t gō keme ndeg m deɓe ngē, b yei yi ngi Nuɓɔ ɓa koɗyo ni.

14 Ha ná téle ye jāɾɔ āda yɔ inji taá dana hɔtɔ ji. Ada dee d'ɔ́ kɔrhtaɾa nya, kɔrhtaɾa njɔ kɔrhtaɾa m Mono nge kala ɗíya nge kiɓ 'j rɔ m Nuɓɔ. Yɔ ɗoso t keme nɔ'n tíkɔ t

ha nge kamhkamh'n.

15 Jạ tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nyá, b ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na: Yɔ'n á-a ye yɔ nge kɔ́ ma ka tɔ́r sé ha nya ná: Ma m'tɔ̄r sé jɔ́ na: Yɔ nge kono ka ke 'j gō má ná ngáɗ ɓɔ umbɔ̄ ma, haɗi wɔ́ yɔ ye kéte nɔ má. **16** Ada jiyee ɓa dér j tei náandáa nya, keme nɔ t jɔ keme nɔɔ. **17** Nuɓɔ adā njiha t kūlu m Moij'n. Keme nɔ tíkɔ ha nge kamhkamh yei nya t kūlu m Jeju Kris'n. **18** Deɓe nóho ta kɔ Nuɓɔ ndetē, Mono nge kala ɗíya m Nuɓɔ nge kinji táha t kaj m Biya nya. Ye yɔ á-a ɔjɔ rɔ m Nuɓɔ t hālá wɔ̄ ná.

Jạ Batis tɔ̄r na nɛɛ na n'e Kris ngē

Luku 3:15-18

19 Jupee uloi ngikadāsádagaa t Lebiyee Juɗujalem ha ta ká terh Jạ: Yi ɓa kɔ́-ɔ ye ná-a wɔ? **20** Yɔ tɔ̄r ɓa ráng b yɔ ngānga ngē, yɔ ndeg jɔ-ɔ́ sɔɗin na: Ma m'e Mesi* ngē.

21 Yɔɔ terhii n na: B yi ɓa-á ye ná-a wɔ? Ye Eli wɔ?

B yɔ tɔ̄r ni na: Ma m'e Eli ngē.

Yi kɔ́-ɔ: Ye ngekɔjɔnji ha ná wɔ?

B yɔ téle tɔ̄r ni na: Ɛ́, ɔ.

22 Yɔɔ téle terhii n ɗyatɔ na: Yi ɓa-á ye ná-a wɔ? Ɛ́ tɔ̄r de 't á-a kɔ́ ká d' tɔ̄r nya t ngi kono kulɔ dee wɔ́b. Nj tɔ̄r jɔ́ na ɗi ha roi yi ɓa wɔ?

23 Jạ tɔ̄r na: Ma, m'e deɓe nge kəla mbēɣe t njī nya nge ɓɔ'n tií dəlalo-ó ɗóbo ɗíya njɔ Ejai tɔ̄r n ná, ma m'tɔ̄r jɔ́ na:

Ɛ́ ndúɣoi gō ɗóbo m Kəɓaɓe ada ye jɔsuɣu.

(Ejai 40:3)

24 Deɓee ngi kono kulɔ ni nii ná-ā yei Parijee.* **25** Yɔɔ téle terhii n ɗyatɔ na: Yi ye Mesi ngē, kɔ́-ɔ ye nya Eli ngē, kɔ́-ɔ ye nya ngekɔjɔnjiha ná ngē, b haɗi kɔ́ ɗá ɗenh deɓee manh wɔ?

26 Jạ téle tɔ̄r ni na: Ma ma m'ɗenh deɓe manh, b deɓe

nóho nge see kigii nya ngē ədа dana hɔtɔ sé ná. **27** Deɓe ná aye 'j gō má b yɔ kɔ́ yɔ ngáɗ umbɔ̄ ma. Ma m'asa ta tót kulɔ̄ 'j taɣa saāɣa nya ngē.

28 Nehɛ̰i náa ná tií keme ɓē Betani, gidi manh baā Jurdɛ̰, lo ná-a Ja̰ a ɗenh deɓee 't wɔ̄ ná.

Jeju, Mono Bata m Nuɓɔ

29 Tei t kūlu'n wɔɔ́, Ja̰ ɔ Jeju aye t kā rɔ nya āda yɔ tɔ̄r na: Ɔi Mono batá m Nuɓɔ, nge kɔrh nāha̰kash m debee 'j jɔngáya. **30** Ye nge kono ma tɔ̄r ha nya jɔ́ na: Deɓe nóho na aye 'j gō má ná. Yɔ ngáɗ ɓɔ umbɔ̄ má, haɗi wɔɔ́ yɔ ye kéte nɔ má. **31** Ma m'igii'n ngē, b m'e m'ɗenh deɓee manh kɔ́ ta Nuɓɔ kɔjɔ'n Mono m Nuɓɔ ná t Ijrayelee.

32 Ja̰ tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá na: M'ɔ Njili ɗes 'j taɣh nɔbé njɔ dɔ́ɣe inji jɔ nya. **33** Ma m'igii n kéte ngē, b nge kono kulɔ má na t m'ɗenh deɓee manh ná-a tɔ̄r ma na: Deɓe nge yi kɔ Njili ɗes 'j taɣh nɔbé kinji jɔ nya ná-a ye nge kono káta ɗenh deɓee t Njili Nge Nɔ'n wɔ̄ ná. **34** Ada ma m'ɔ n b m'tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nya ha ke nya Mono m Nuɓɔ.

Ngindájnáa ngi taɣa kata m Jejuee

Mt. 4:18-22 Mark 1:16-20 Luku 5:1-11

35 Tei t kūlu'n wɔɔ́, Ja̰ tei ədа t ngindájnáa nyaa jɔ́ ɗyatɔ. **36** Lo kono Ja̰ kɔ Jeju k hón ná wɔɔ́, yɔ tɔ̄r na: Ɔi Mono Bata m Nuɓɔ.

37 Ngindájnáa jɔ́ oōi ha kɔ́ Ja̰ tɔ̄r ná, āda yɔɔ unui gō m Jeju. **38** Jeju mbēɣe ɔ ka kunu ni gō nya. Yɔ tɔ̄r ni na: A enjei ɗi wɔʔ

Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Rabi,* lo kinjii ye kā ɗá wɔʔ Kam ha m Rabi na Ngekɔjɔnáa.

39 Yɔ tɔ̄r ni na: Yei b oi.

Yɔɔ aɓhii āda yɔɔ ká oi lo kinji nya ná āda yɔɔ injii kaj nya keme ndi ná, aɓh táha náa jɔ kaja njaha-á héee.

40 Andre nónjo m Simǫ Piyer ye nge nóho ɗíya 'j dana m deɓee joo kɔ́ koō ha tɔ̄r m Jạ, tíkɔ ngi kono kunu gō m Jeju ná. **41** Yɔ aɓh ká embe nónjo nya Piyer taɾa kata, b tɔ̄r n na: Dee d'embe Mesi* wɔ̄. Kam ha m Mesi ná na Kris. Kam ha ri ná-á na deɓe nge kuɗu ni kuɓū jɔ nya. **42** Ada Andre aɓh sənyan rɔ m Jeju.

Lo kono Jeju kɔ nya ná wɔɔ́, tɔ̄rn na: Yi ye Simǫ mōno m Jonas. Etei ka kúui na Sepas,[1] kam ri Sepas ná na Piyer.

Jeju kúu Pilipee t Nataniyel'n

43 Tei t kūlu'n wɔɔ́, Jeju ndeg kaɓh jɔngáya Galile āda yɔ ká ndáa Pilip. B yɔ tɔ̄r n na: Unu gō má.

44 Pilip ye deɓe 'j keme ɓē ɓɔ Betsaida, ada ye nya ɓē ɓɔ m Andree t Piyer'n. **45** Pilip ndaá Nataniyel, b tɔ̄r nā: Dee d'embe nge kono Moij njángā ha nya keme njiha tíkɔ ngikɔjɔnjihaa koɗyo ha nya. Jeju 'j Najaret, mōno m Jojep.

46 Nataniyel tɔ̄r n na: Náa nóho nge nɔ asa tei 'j Najaret ke wɔ?

Pilip téle tɔ̄r na: Ye b ɔ́.

47 Lo kono Jeju kɔ Nataniyel ka ke t rɔ nya ná wɔɔ́, yɔ tɔ̄r ha kɔjɔ jɔ nya na: Ɔ́ deɓe 'j Ijrayel nge ngáɗ nge ha gólo ndetē keme nya ná.

48 Nataniyel tɔ̄r n na: Ǝ́ nāhạ neré kɔ́ igii ma'n wɔ?

Jeju téle tɔ̄r n na: Kéte tíkɔ ta Pilip kúui, lo kono yi kinji mɔtɔ kótmbáya ná, m'oi wɔ̄.

49 Nataniyel téle tɔ̄r n na: Rabi,* yi ye Mono m Nuɓɔ, yi ye kóngaɾ ɓɔ m Ijrayel.

50 Jeju téle tɔ̄r n na: Ye ha ma tɔ̄rii jɔ́ na ma na m'oi mɔtɔ kótombáya ná-a, ɔ́ taā'n keme wɔ̄ ná. B yɔ kɔ́ áta ta kɔ náa ngi kumbɔ̄lo ngi kumbɔ̄ yi ngi nɛɛ. **51** B yɔ tɔ̄r

[1] **1:42** Sepas ye taɾa Arameyɛ̧ b Piyer ye taɾa Grek.

Nataniyel na: Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r se, 'j gō yi'n wɔ́, etei ta kɔ taɣa nɔbé kəɗa t gáha'n, ta katá mōnokulɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɣh nɔbé kalh b k ɗes jɔ m Mono m deɓe.

Jeju nāhą āda manh ndéle ye kaā nduú

2 Ndi mutɔ́ 'j gō ha ná wɔ́, kɔrh nahą̄ əɗa tií ɓē Kana 'j Galile. Kóo m Jeju ye nya tií. **2** Ada kúui nya Jeju tií lo kɔrh nahą̄ ná, yɔ t ngindájnáa nyaa. **3** Lo kono kaā manh nduú ndetē ná wɔ́, kóo m Jeju tɔ̄r n na: Kaā manh nduú ni ndetē.

4 Jeju téle tɔ̄r n na: Mandaá, haɗi ɓa kɔ́ see ndegii ta ma joō sé keme yi nge ná wɔ? Jɔkāgalo má ɔtɔ̄ ngē tɔ.

5 Kɔ́ nya tɔ̄r t ɓeɣh kulɔɔ na: Náa nge kono yɔ tɔ̄r sé na t nehɣ̄i náa wɔ́, ɔ́ nehɛi.

6 Ada bayamanhee miíkali ngi nāhą̄ ni t kōo'n ŋj'injii lo ná ná. Yɔɔ nj'injii lo ná ha ta Jupee ka túbo'n rɔ ni. Bayamanh ná ɗíya unu litr* dɔgɔ sālanjā, tíkɔ lodeɓe ɗíya dɔgɔ jó.

7 Jeju tɔ̄r ni na: Isei manh āda ɗóso bayamanh nɛɛ. Ada yɔɔ isei manh ɗóso ɓa retete.

8 Yɔ tɔ̄r ni na: Nge'n ya isei edei ngol nge nūɓo náa. Ada yɔɔ isei edei n.

9 Ngol ngenūɓo náa ndóo manh nge ndéle ke kaā manh nduú ná. B yɔ kɔ́ igii lo kiɓ m kaā manh nduū ná 'j 't ngē. B yɔ kɔ́ ɓeɣh kulɔɔ ngi kono kise manh ná-ā igii nɔ ɓɔ. Lo kono pajā ngenūɓo náa ndóo kāa manh nduú ná wɔ́, kúu balsáa nge ɗyā ná. **10** B tɔ̄r n na: Ada deɓe ɓa dér nūɓoi kaā manh nduú nge nyelē na āda deɓee aii. Lo kono deɓee ɓa dér kai ndāna ná, tíkɔ ɔ́ nuboi yi nge nyelē nge ná 'j kā gō-ó. B yi wɔ́ ɔ́ ngɔm kaā manh nduú nge nyelē'n mbóng taá yɔtɔnh'n.

11 Jeju nāhą̄ náa kɔjɔ nge taɣa kata tií 'j keme ɓē Kana nge 'j Galile. Yɔ nāhą̄ bəyá ɔjɔ kɔrhtaɣa nya t hālá āda

ngindájnáa tei keme ha nya ná.

Jeju tɔ̄ɓɔ ngiɗáb náa hālá 'j keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́

Mt. 21:12-17 Mark 11:15-18 Luku 19:45-48

12 'J gō náa ná wɔɔ́, yɔ ɗes ye t keme ɓē ɓɔ Kapernayum. Yɔ ɗesii yei ɓa der t kɔ́ nyaa, nónjo nyaa, tíkɔ ngindájnáa nyaa. B yɔ kɔ́ injii tií ndi ɓɔ ngē.

13 Jɔ ndi pet* Galjɔ nge ta mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé ka hón'n, m Jupee ye táha wɔ́ɔ. Āda Jeju alh aɓh keme ɓē ɓɔ Juɗujalem. **14** Tií keme kúju m Nuɓɔ-ɔ̄ wɔɔ́, yɔ ká embe ngiɗáb manghee, ngiɗáb bataa, ngiɗáb dɔ́ɣe. Ngi mbélē, gúrusuee injii nya tií lo ná. **15** Yɔ súɣo njíi kulɔ̄ tɔɓɔ ni'n ɓa dér 'j keme kúju m Nuɓɔ yɔ tɔ̄ɓɔ nya bataa, manghee. Yɔ t'úndɔ̄ gúrusu m ngi mbélē gúrusuee sála ngelh, tíkɔ mbɔ́re'n taɓulu gólɔ'n. **16** B yɔ tɔ̄r t ngiɗáb dɔ́ɣee na: Ɔ́ii náa nɛɛ tíi 'j lo'n. Ǝ́ najhii nāhą kúju m Biya má kúju ɗáb náa ngē.

17 Keme m ngindájnáa ɔl jɔ ha kɔ́ njángā ni keme mangətuɓu na:

Ɓō ha kújui'n ɓa nj tɔ̄l má. *(Hā 69:10)*

18 Jupee téle terhii n na: Náa kɔjɔ nge ɗá ɓa yi áta nāhą kɔ́ ta dee kigii'n ha yi kaɓh t tɔ́gɔ'n kɔ́ ka nāhą'n náa nɛɛ wɔ?

19 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ǝ́ tétei kúju m Nuɓɔ'n ngá, b āda keme ndi mutɔ́ wɔɔ́, m'téle m'ɔi taɣh.

20 Jupee téle tɔ̄rii na: Kúju m Nuɓɔ nge kunu ni ɓāla dɔgɔ sɔɔ́ gidi miíkalí kɔ́ tɔ́mɔ ni'n ná-a, yi tɔ̄r jɔ́ na áta téle kɔy taɣh keme ndi mutɔ́ bá wɔ? **21** B yɔ kɔ́ nj tɔ̄r ha kúju m Nuɓɔ nge ke rɔ nya yɔ ɓa. **22** Ha ná-a lo kono yɔ tei 'j dana m ngi koyoo ná wɔɔ́, keme m ngindájnáa ugɔ jɔ ha kɔ́ yɔ tɔ̄r ni ná. Ada yɔɔ tei keme jɔ ha m Mangətuɓu m Nuɓɔ tíkɔ jɔ ha kɔ́ tɔ̄r m Jeju ná.

23 Dana kɔ́ Jeju ke tíi Juɗujalem keme ndi pet Galjɔ ná wɔɔ́, deɓee baa bé tei keme t ri nya'n lo kono yɔɔ kɔ

náakɔjɔɔ kɔ́ yɔ nāhạ́ ná. **24** B yɔ kɔ́ Jeju āda ni keme nya ngē, haɗi wɔɔ́ yɔ igii ni ɓa dér. **25** Ada nyelē n ha ta deɓe koɗyo ha kɔjɔ t hālá m deɓe taá rɔ nya ngē, haɗi wɔɔ́ yɔ ɓa igii náa nge tií keme m deɓe wɔ̄.

Jeju ɔjɔ náa t Nikodem

3 Deɓe nóho əɗa 't 'j dana m Parijee,* ri nya na Nikodem. Yɔ ye kóngaɽ m Jupee. **2** Yɔ ye rɔ m Jeju dana ndi, tɔ̄r n na: Rabi,* dee d'igii ha yi ke ngekɔjɔnáa nge kiɓ 'j rɔ m Nuɓɔ. Náakɔjɔ yi ka nahạ́ ná, deɓe nge ta kasa ta nāhạ́ náakɔjɔ njɔ yi ka nāhạ́'n ndetē. Nge wɔɔ́, Nuɓɔ ɓa ye sənyan ɓó kɔ́.

3 Jeju téle tɔ̄r n na: Haykamh ɓa, haykamh ɓa, m'tɔ̄rii, wɔ́b téle oɗyoi deɓe koɗyo nge ɗyā 'j taɽh nɔbé ngē wɔɔ́, yɔ nj'asa kɔ keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ngē.

4 Nikodem tɔ̄r n na: Lo nge ta koɗyo ni deɓe kej tíi ná ɓa lo nya ye nya neré wɔ? Yɔ asa kam ta téle kudu keme m kɔ́ nya, b ká kɔ́ nya téle koɗyo nya koɗyo nge ɗyā ɗyatɔ wɔ?

5 Jeju téle tɔ̄r n na: Haykamh ɓa, haykamh ɓa, m'tɔ̄rii, wɔ́b oɗyoi deɓe t manh'n tíkɔ t njili'n ngē wɔɔ́, yɔ asa ta kudu keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ngē. **6** Náa nge jārɔ koɗyo nya ná wɔɔ́, ye jārɔ. B nge kono njili koɗyo nya ná wɔɔ́, ye Njili. **7** Ada najh kɔɽɔ kamii jɔ ha kɔ́ ma k tɔ̄rii n ngē. Asa kam ta koɗyo ni se koɗyo nge ɗyā. **8** Nyéle a ulɔ t gō ndeg nya'n. Yi a oō bībi nya bé. B yɔ kɔ́ igii lo kiɓ nya 'j 't ngē, kɔ́-ɔ igii nya lo k kaɓh nya 't ngē. Deɓee ɓa dér ngi kono Njili koɗyo ni ná, etei ke bəyá.

9 Nikodem tɔ̄r n na: Náa ná ɓa-á nj'atá ke na neré wɔ?

10 Jeju téle tɔ̄r n na: Yi ye ngekɔjɔnáa t Ijrayelee, b nahạ́ neré kɔ́ igii náa nɛɛ ngē ɓa tɔ wɔ? **11** Haykamh ɓa, haykamh ɓa, m'tɔ̄rii, dee d'a d' tɔ̄r se náa nge kono dee kigii, tíkɔ d'a d' tɔ̄r'n ha kɔjɔ t hālá jɔ náa nge dee kɔ. B see

a tei keme ha kɔjɔ t hālá dé ná ngē. **12** Lo kono ma ka tōr sé ha náa ngi taá 'j jɔngáya ná, see egei taā. B wɔ́b m'tōr se ha náa nge 'j taɽh nɔbé wɔ́ɔ, etei taā keme bé wɔ? **13** Deɓe nóho nge kalh taɽh nɔbé ndetē. Ngē wɔ́, ye nge kono ɗes 'j taɽh nɔbé ná ɓó kɔ́. Ada ye Mono m deɓe nge kinji tií taɽh nɔbé ná ɓa nɔɗí. **14** Titi njɔ Moij kɔsɔ'n li taɽh dəlalo-ó ná wɔ́, asa kam ta kɔsɔ ni nya Mono m deɓe taɽh bəyá njɔ kono kəɗa nya ná. **15** Ɔsōi Mono m deɓe bəyá kɔ́ āda deɓe nge b taā keme ha má wɔ́, udu ngē, b embe kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ.

16 Nuɓɔ táɽa deɓee taá jɔngáya-á alngandh, āda yɔ adā'n Mono nya nge kala ɗíya'n. Yɔ adā bəyá ha ta deɓe nge b taā keme nya wɔ́, kudu ngē, b kaɓh t kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́ɽ'n. **17** Nuɓɔ ulɔ Mono nya taá jɔngáya ha ta ke gānga seré jɔ m deɓee taá jɔngáya ngē, b ha ta deɓee taá jɔngáya kaɗya t kūlu nya'n. **18** Deɓe nge b taā keme ha nya wɔ́, nj gengei seré jɔ nya ngē. B deɓe nge b taā keme nya ngē wɔ́, géngei seré jɔ nya wɔ̄, haɗi wɔ́ yɔ taā keme t ri m Mono nge kala ɗíya m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. **19** Seré ná-a wɔ'n: Lo kono lonjáhā ke taá jɔngáya ná wɔ́, deɓee teɽei tili kɔ́ umbɔ̄ lonjáhā haɗi wɔ́ kulɔ nāhą̄ niyee nɔ ngē.
20 Deɓe nge ka nāhą̄ kash ná-a sūɓɔ lonjáhā, āda yɔ a ye rɔ m lonjáhā ngē. Na ya lonjáhā a ɔrh mɔtɔ kulɔ nyaa ngi nɔ ngē ná hālá. **21** B deɓe nge kono nāhą̄ t gō ha nge kamhkamh'n ná wɔ́, a ye rɔ m lonjáha-á. Yɔ nāhą̄ yi nge ná kɔ́ ta lonjáhā kɔjɔ mɔtɔ kulɔ nyaa ke yi nāhą̄ keme m Nuɓɔ-ɔ́.

Ha kɔjɔ t halá m Ją̄ kɔjɔ'n jɔ ha m Jeju

22 'J gō ha ná wɔ́, Jejuee t ngindájnáa nyaa ɓa dér aɓhii tíi jɔngáya Jude. Yɔ ká inji səɗin nj ɗenh deɓee manh.
23 Ją̄ nj ɗenh nya deɓee tií Enɋ̄, táha kaj ɓē Salim, haɗi wɔ́ manh ye ɓɔ tií lo ná. Ada deɓe a yei 't ta Ją̄ ke ɗenh nya ni manh. **24** Herɔd ukɔ Ją̄ əla n dangay ngē tɔ.

25 Ngindájnáa m Jạa undoi mɔtɔ ta k raa nahạ̄ ha t Jupee t ɔjɔ'n jɔ ha túbo rɔ. **26** Yɔɔ ye ndei Jạ b tɔ̄rii n na: Rabi,* yɔ nge kono ke t yi'n tií gidi manh Jurdẹ́ ná, yɔ nge kɔ́ yi kɔjɔ ha nya t halá ná-a, a ɗenh deɓee manh āda deɓee ɓa dér yei rɔ nya.

27 Jạ téle tɔ̄r na: Deɓe asa ta kembe náa nge kono Nuɓɔ kadā nya 'j taɽh nɔbé ná ɓó kɔ́. **28** See ɓa yei ngi ka kɔjɔ ha maa t hālá. See ojoi ha má t halá jɔ ha kɔ́ ma tɔ̄r jɔ́ na: Ma m'e Mesi* ngē, b m'e nge kono kulɔ ni ma kéte nɔ nya. **29** Nge kɔrh mandaá nge ɗyā ná-a ye ngaɓa nge kɔrh mandaá ná wɔ̄ ná. B ɓɔkúɗɔ m nge kɔrh mandáa ná ədạ kaj nya. Lo kono yɔ koō njī m nge kɔrh mandáa ná wɔɔ́, yɔ nj nāhạ rɔnyele ɓɔ. Rɔnyele má tɔ̄l nya taɽa bəyá. **30** Asa kam ta yɔ téle ke deɓe kangā. B ma kɔ́ téle ke mōnoɗ.

31 Jeju Yɔ nge kiɓ 'j taɽh nɔbé ná, ye jɔ náa ɓa dér. Jạ yɔ nge ke taá jɔngáya ná, ye yi m jɔngáya āda a oɗyo ha jɔ náa taá 'j jɔngáya. Yɔ nge kiɓ 'j taɽh nɔbé ná ye jɔ náa ɓa dér. **32** Jeju tɔ̄r ha kɔjɔ t halá jɔ náa nge kono kam nya kɔ tíkɔ mbi nya koō. B yɔ kɔ́ deɓe nge ta taā ha nya ná ndetē. **33** Deɓe nge b taā ha kɔjɔ nya t hālá ná wɔɔ́, usō gō ha kɔ́ Nuɓɔ ka tɔ̄r ná ke ha kamhkamh. **34** Nge kono Nuɓɔ kulɔ nya ná, a tɔ̄r haa ngi kono Nuɓɔ ɓa tɔ̄r nya. Yɔ a tɔ̄r bəyá, haɗi wɔɔ́ Nuɓɔ ada'n Njili tií bəyá bé 'j ta ndɔ́jɔ. **35** Biya táɽa Mono āda yɔ a inya náa ɓa dér keme jī nya. **36** Deɓe nge taā keme m Mono wɔɔ́, aɓh t kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́ɽ. B deɓee nge b yege Mono wɔɔ́, nj'ɔ kaɗya ngē, b wōngo m Nuɓɔ nj'usō jɔ nya.

Jeju oɗyo ha tɔ̄r mandaá 'j Samari

4 Parijee* igii ha Jeju ka nāhạ tíkɔ ka ɗenh ngindájnáa ɓɔ kumbɔ̄ yi m Jạ. Lo kono Kəɓaɓe kigii ha yɔɔ koō bəyá ná wɔɔ́, yɔ inya jɔngáya Jude. **2** Jeju ɓa t rɔ nya'n a

ɗenh deɓee manh ngē, b ye ngindájnáa nyaa a ɗenhii nya deɓee. **3** Tí wɔ́, yɔ iɓ 'j jɔngáya Jude téle ye jɔngáya Galile.

4 Nɔ ɓɔ bé ha nya ta yɔ kundɔ dana jɔngáya Samari gānga. **5** Yɔ ɔtɔ̄ keme ɓē ɓɔ nóho 'j Samari kɔ́ ri nya ke Sikaɣ ná. Ɓē ná ɔɗa, táha t kaj mege m Jakob kɔ́ kadā nya mōno nya Jojep ná. **6** Lo ná-a ɗe m Jakob ɗa 't wɔ̄ ná: Kɔɣɔ nāhạ Jeju ɓɔ jɔ ɗóbo kaɓh mba-á, āda ká inji ngá taɣa ɗe-é. Ye táha náa kalī m kaja dana-á.

7 Mandaá nóho 'j Samari aye kise manh. Jeju tɔ̄r na na: Ada ma manh 't m'ai. **8** Ngindájnáa nyaa aɓhii keme ɓē ɓɔ kugō náakusɔɔ.

9 Mandaá 'j Samari ná tɔ̄r n na: Yi ye Jup, b ma m'e mandaá 'j Samari. B nāhạ neré kɔ́ nj'terh ma ha manh kai wɔ? Mandáa ná tɔ̄r bəyá, haɗi wɔ́ Jupee a nehɛ̨i keme kasa nahą̄ t Samariee ngē.

10 Jeju téle tɔ̄r n na: Yi igii kadāɓulo m Nuɓɔ tíkɔ igii'n nge kono k tɔ̄rii ha na: Ada ma manh āda m'ai ná ngē. Kəɗa nya ná yi igii'n náa ná-ā t wɔ́ áta terh nya manh kai wɔ́, yɔ atá kedei manh nge kadā kaɗya.

11 Mandaá ná téle tɔ̄r na: Kəɓaɓe, náa kɔrh manh ndetē nya jīi, kɔ́-ɔ ɗe'n ol nya ɓɔ, b manh nge kadā kaɗya ná ɓa nj'embe 'j kā ɗá wɔ? **12** Yi kɔ́ umbɔ̄ biya dé Jakob nge kadā dé ɗe'n wɔ? Yɔ ɓa ai manh kono kəɗa'n t mōnoo nya, ngi ngaɓaa tíkɔ náakulū nyaa kai'n wɔ?

13 Jeju téle tɔ̄r n na: Deɓe nge kɔ́ kai manh ná wɔ́, kunjō atá konyo nya ɓa tɔ. **14** B deɓe nge kɔ́ kai manh nge ma katá kadā nya ná wɔ́, kunjō nj'onyo n ményɛ ngē ɓa nɔɗí. Ada manh nge ma katá kadā nya ná atá ke māl manh nge kuɓɔ 'j ngá bé tíi keme nya. Māl manh nge ma katá kada ná nj'atá ka huyɔ tíkɔ njatá kadā nya'n kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́r.

15 Mandaá ná tɔ̄r na: Kəɓaɓe, āda ma manh ná 't āda

m'ai, kɔ́ āda kunjō onyo ma ɗyatɔ ngē. Kɔ́ āda m'téle m'e ɗyatɔ taá taɽa ɗee ngē.

16 Jeju tɔ̄r n na: Aɓh ká ɔ́ kúu ngeɓei b yei sənyan ɓa dér taá.

17 Mandaá téle tɔ̄r n na: Ngaɓa má ndetē.

Jeju tɔ̄r n na: Ha koɗyoi jɔ́ na ngaɓa má na ndetē ná ye gōo ɓa. **18** Ye gō-ó ɓa, haɗi wɔ́ ngeɓeyee yei mií wɔ̄. B nge kono kinji sé sənyan taá t yɔtɔnh'n ye ngeɓei ngē. Yi nge ná wɔ́, ɔ́ tɔ̄r ha kamhkamh ɓa.

19 Mandaá ná tɔ̄r n na: Kəɓaɓe, ma m'oi, ha yi ke ngekɔjɔnji m Nuɓɔ. **20** Biya dee a ɗɔii Nuɓɔ taá jɔ kōo'n. B see tɔ̄r jɔ́ na lo ɗɔi na ye Juɗujalem.

21 Jeju tɔ̄r n na: Mandaá, ɔ́ taā keme má, ná jɔkāgalo aye ná, nge ta deɓee katá ɗɔi Biya taá jɔ kōo'n ngē, kɔ́-ɔ tií Juɗujalem ngē. **22** See a ɗɔii jɔ náa nge kono see kigii ngē. B dee d'a d' ɗɔi jɔ náa nge kono dee kigii. Ye bəyá, haɗi wɔ́ kaɗya ye t kūlu m Jupee. **23** Jɔkāgalo aye ná, b yɔ kɔ́ ɔtɔ̄ wɔ̄, jɔkāgalo ná wɔ́ ngi katá ɗɔi Nuɓɔ ngi kamhkamhee etei ɗɔi Biya keme njili tíkɔ keme haykamhee. Deɓee bəyá ná-a Biya má a anjā ni ta ɗɔi nya wɔ̄ ná. **24** Nuɓɔ ye Njili, āda asa kam ta deɓee ngi kono ka ɗɔi nya nā-á wɔ́, ɗɔi nya t njili'n, tíkɔ t ha nge kamhkamh'n.

25 Mandaá ná tɔ̄r n na: Ma m'igii ha Mesi* katá ke. Mesi ye nge kono ka kúu ni n na Kris ná. Lo kono yɔ kɔtɔ̄ ná wɔ́, atá kɔjɔ dé náa ɓa dér.

26 Jeju tɔ̄r n na: Ma nge kono k koɗyoi ha ná m'e yɔ ɓa.

Ngindájnáa téle ká embei Jeju

27 Jɔkāgalo kɔ́ yɔ k koɗyo ha ná wɔ́, ngindájnáa otoi. Āda ɔɽɔ kam ni ɓɔ jɔ ha tɔ̄r nya t mandaá ná. Ada ngendájnáa nóho nge ta tɔ̄r na: Náa ɗi ɓa nj terh wɔ? Yéee ha ɗi ɓa nj'oɗyoi t mandaá'n wɔ dá ndetē.

28 Tí wɔ́, mandaá ná inya túɽu kise manh nya b aɓh keme ɓē ɓɔ ká tɔ̄r ha ná t deéngaɓaa. **29** Yɔ tɔ̄r na: Yei oi deɓe nge kɔrh má mɔtɔ náa nāhą̄ maa ɓa dér'n, atá ke Mesi* ngē ɓóo? **30** Ada yɔɔ tei 'j keme ɓē ɓɔ ná yei rɔ nya.

31 Jɔkāglo ná wɔ́, ngindájnáa nya osoi sənyan na t'usɔ náa. Yɔɔ tɔ̄rii n na: Rabi* usɔ náa.

32 Ada Jeju tɔ̄r ni na: M'aɓh t náakusɔ'n taá wɔ̄, b yɔ kɔ́ see igii ngē.

33 Ngindájnáa nj terhii nahą̄ dana hɔtɔ ni na: Deɓe nóho ye t náakusɔ'n adā n wɔ?

34 Jeju tɔ̄r ni na: Náakusɔ má ye ha ta ma nāhą̄ t gō ndeg m nge kɔ́ kulɔ má ná tíkɔ tɔ̄l'n taɽa kulɔ nya ɗyatɔ.

35 See tɔ̄rii jɔ́ na, níi nɔ̄hu sɔ́ tɔ. Bəyá nge? Ɔi m'tɔ̄r se ha nge kamhkamh, unui kam sé taɽh, b oi kōho keme mege. Koho ɔrh njaha ɓa dér wɔ̄ āda jɔ kuɗyɔ nya ye táha wɔ̄.

36 Deɓe nge kono kuɗyɔ kanā kōho ná wɔ́, atá kembe kubɔ̄. Yɔ a ugɔ nɔ kanā kōho 'j keme mege-é ná ha m kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ, bəya wɔ́, deɓe nge b osh, tíkɔ nge kuɗyɔ wɔ́, nāhą̄'n rənyele kam nahą́. **37** Ada ha tɔ̄r ni ná ye haykamh ɓa: Nge nóho a osh, b nge madā a uɗyɔ.

38 M'ulɔ se kuɗyɔ kōho nge kono see nahą̄ kulɔ nya ngē. Deɓee ngi káɗyaa a nehę̄i kulɔ ná wɔ̄ ná, b see udui keme kulɔ ni ná bé.

Deɓee 'j Samari baa bé tei keme

39 Samariee baa bé 'j keme ɓē ɓɔ ná, tei keme ha m Jeju jɔ ha tɔ̄r m mandaá ná. Keme ha kɔjɔ t halá nya wɔ́ yɔ tɔ̄r na: Yɔ ɔrh ma mɔtɔ náa ɓa dér kɔ́ ma nāhą̄ ná. **40** Tí wɔ́, lo kono Samariee ke kɔtɔ̄ rɔ nya ná wɔ́, yɔɔ terhii n t' tɔ́gɔ'n na t'inji kaj ni. Ada yɔ inji lo ná nāhą̄ ndi jó.

41 Kóso deɓee baa bé tei keme jɔ ha koɗyo m Jeju ná.

42 B yɔɔ tɔ̄rii t mandaá ná na: Nge'n ya ye ha m ha koɗyoi ná-a yɔ d' taā'n keme ngē. B yi'n ya dee ɓa d'oō'n

wɔ̄. Ada dee ɓa d'igii'n ha ke nya Mesi, Nge Kaɗya debee taá jɔngáya ɓa haykamh.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m mōno m ɓeŋh kulɔ m Kóngaŋ ɓɔ-ɔ́

43 'J gō-ó ndi jó wɔ́, Jeju iɓ 'j lo ná aɓh Galile, **44** haɗi wɔ́ yɔ ɓa tɔ̄r na: A osoi gɔnɔ m ngekɔjɔnji m Nuɓɔ jɔngáya nya ngē. **45** Lo kono yɔ kɔtɔ̄ Galile ná wɔ́, ukoi n t rɔ ni nɔ ɓɔ. Yɔɔ ɓa aɓhii nya pet tií Juɗujalem yɔɔ ká ɔ́i ná ɓa dér kɔ́ Jeju nāhą̄ tíi lo pet ná.

46 Tí wɔ́, Jeju téle ye Kana nge 'j Galile, lo nge kono yɔ nāhą̄ kɔ́ manh téle ke manh nduú ná. Ɓeŋh kulɔ m kóngaŋ ɓɔ nóho mōno nya nge ngaɓa toɗo met tíi Kapernayum. **47** Lo kono yɔ koō na Jeju na iɓ 'j jɔngáya Jude na ye taá jɔngáya Galile ná wɔ́, yɔ aɓh rɔ nya. Yɔ ká nāhą̄ n kóŋoŋó na t'e t'ɔrh met 'j rɔ m mōno nya nge toɗo taŋa koyo-ó ná.

48 Jeju tɔ̄r n na: Wɔ́b see oi náa kɔjɔɔ t náa kɔŋɔ kamee ngē wɔ́, see etei taā keme ngē ɓa nɔɗí.

49 Ɓeŋh kulɔ m kóngaŋ ɓɔ ná tɔ̄r na: Kəɓaɓe ɗés, yē ɓa taá tíi tíkɔ na ya mōno má ná ɗa oyo.

50 Jeju tɔ̄r n na: Aɓh na mōnoi ná aɗya wɔ̄.

Ada deɓe ná taā keme jɔ ha kɔ́ Jeju tɔ̄r nya ná b aɓh'n. **51** Lo kono yɔ k ɗes tií ɓa tɔ ná wɔ́, ɓeŋh nyaa ndei n 'j kuɗɔ-ɔ́ ɔrhii n mɔtɔ ha mōno na: Mōnoi inji t kam nya'n tɔ. **52** Tíi wɔ́, yɔ téle terh ni ha jɔkāgalo kɔ́ ke nya'n sóo t. Yɔ téle tɔ̄rii n na: Təndin ná kaja ndéle na'n ɓa-á ngamō ná inya'n wɔ̄ ná.

53 Biya nya igii ha t jɔkāgalo ná ɓa Jeju tɔ̄r nya'n na: Mōnoi embe kaɗya wɔ̄. Ada deɓe ná taā keme yɔ t deɓee keme kúju nyaa ɓa dér.

54 Jó m náa kɔjɔɔ ná Jeju nāhą̄ dana kɔ́ kiɓ nya 'j Jude ha ta kaɓh Galile ná.

Jeju ɔrh met 'j rɔ m deéngaɓa nóho tií kam manh Betesda

5 'J gō ha ná wɔ́, pet m Jupee nóho ǝɗa 't, āda Jeju alh aɓh Juɗujalem. **2** Ada t Juɗujalem ɓa táha t taɣa ɗóbo m bataa ɓa, danga nóho ǝɗa 't a kúui n t taɣa Hebro'n na: Betesda daba mií ɗa lo ná, **3** deɓee baa bé toɗoi mǝtɔ daba ná-ā. Ada ngi metee, ngi kam ndɔ̄ɔ, ngi bɔtɔ̄ kashee, ngi rɔ koyoo. Yɔɔ nj ndalhii'n bongólō manh. **4** Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé nóho a ɗes ndi kā madaa kam danga ná a ugɔ bongólō manh. Ada deɓe nge b ɗes kam manh ná taɣa kéte, 'j gō nengh m bongólō manh wɔ́, ye nya'n met nge na 'k neré ɓa wɔ́, atá tei 'j rɔ nya. **5** Deɓe nge rɔ koyo nóho nge met nāhą nya ɓāla dɔgɔmutɔ́ gidi salānjā toɗo nya lo ná. **6** Dana kɔ́ Jeju kɔ nya ná wɔ́, yɔ igii ha toɗo nya met ɓāla baa. Yɔ tɔ̄r n na: Ǝ́ ndeg ta roi nɔ wɔ?

7 Nge met ná téle tɔ̄r n na: Kǝɓaɓe, lo kono mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé na t nāhą bongólo manh wɔ́, deɓe nge nóho nge ta, kunu má kǝlā kam ndetē. Ada dana kɔ́ jɔ́ na t m'aɓh tií tɔ ná wɔ́, deɓe nge káɗya ɗes kéte nɔ má wɔ̄.

8 Jeju tɔ̄r n na: Iɓ taɣh, unu náa toɗoi b aɓh. **9** Ada t taɣa jí ná ɓa rɔ m deɓe ná nɔ'n āda yɔ unu náa toɗo nya b a njiya'n.

10 Ye t ndi kɔrhkōo ɓa-á. Ha ná-a Jupee tɔ̄rii t deɓe nge rɔ nɔ ná na: Ye ndi kɔrhkoō, āda njiha dé tɔ̄r na t'uto náa toɗoi ndi kɔrhkoo-ó ngē.

11 Deɓe nge rɔ nya nɔ ná téle tɔ̄r ni na: Deɓe nge kaɗya má ná-a tɔ̄r ma na: Unu náa toɗoi b njiya.

12 Yɔɔ téle terhii n na: Deɓe nge tɔ̄rii na: Unu náa toɗoi b ɔ́ njiya ná ɓa-á ye ná-á wɔ?

13 B deɓe nge rɔ nya nɔ ná igii deɓe nge kɔ́ kaɗya nya ná ngē. Yɔ igii n nge, haɗi wɔ́ Jeju ribi bē dana m kóso deɓee kɔ́ kǝɗa lo ná ná-ā.

14 Ményɛ 'j gō wɔ́, Jeju ká embe n keme kúju m Nuɓɔ, b tɔ̄r n na: Ɔ roi nɔ wɔ̄, b ɔ́ najh nāhą kash ɗyatɔ ngē. Na

ya náa nge nɔ ngē nge kumbɔ̄ yi nge'n usō joi ɗyatɔ.
15 Deɓe ná aɓh ká ɔrh njɔ ha ná tɔ̄r Jupee na deɓe nge nāhą kɔ́ rɔ nya nɔ ná na ye Jeju.

Kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ iɓ 'j kā rɔ m Mono-ó

16 Ye ha ná-a Jupee nehɛi náa wuɽukɔl t Jeju tíkɔ enjei'n ha ta tɔ̄l nya wɔ̄ ná. Yɔɔ nehɛi yi nge ná, haɗi wɔ́ yɔ nāhą náa ná ndi kɔrhkōo. 17 Jeju téle t ha'n tɔ̄r jɔ ha kɔ́ kundɔ̄ ni jɔ nya ná na: Biya má nāhą kulɔ mbóng taá yɔtɔnh, ma m nāhą nya kulɔ. 18 Ye ha ná-a Jupee enjei'n ɓa kata kata ha ta tɔ̄l nya wɔ̄ ná. Yɔɔ enjei ha ta tɔ̄l nya, ye ha yɔ, kalh jɔ njiha m ndi kɔrhkoō ɓa ɗíya bá ngē, b ye ha yɔ tɔ̄r na Nuɓɔ na ye Biya nya. Yɔ b tɔ̄r bəyá wɔ́, yɔ ɔjɔ rɔ nya āda esei nahā t Nuɓɔ'n.

19 Jeju téle unu ha tɔ̄r ni ɗyatɔ jɔ ha kɔ́ yɔɔ kundɔ̄ jɔ nya ná na: Haykamh ɓa, haykamh ɓa, m'tɔ̄r se, ma Mono m'asa kam ta nāhą náa bē t jɔ má'n ngē. Náa kɔ́ Mōno kɔ Biya nāhą ná wɔ́. Náa ná ɓa ɗíya Mono a nāhą ada náa ɓa dér kɔ́ Biya ka nāhą ná wɔ́, Mono ɓa atá nya nāhą bəyá. 20 Biya táɽa Mono, āda yɔ ɔjɔ n náa ɓa dér kɔ́ yɔ kata nāhą ná. B atá ya kɔjɔ kulɔɔ ngi kumbɔ̄lo kumbɔ̄ yi ngi nɛɛ ta ya kɔɽɔ kam sé ɓa tɔ. 21 Biya má a tei t ngi koyoo 'j ɓáda tíkɔ a adā ni'n kaɗya. Ɗóbo ɗíya bəyá wɔ́, ma Mono m'atá nya kadā t deɓe nge keme ma ndeg nya'n. 22 Biya nj gānga seré jɔ m deɓe nóho ngē, b atá kinya tíye haa ɓa dér jī m Mono. 23 Yɔ āda tíye haa ɓa dér kɔ́ ta deɓee ɓa dér katá kɔsɔ'n gɔnɔ m Mono njɔ kɔsɔ ni gɔnɔ m Biya ná. Deɓee nge kɔsɔ gɔnɔ m Mono ngē wɔ́, ɔsɔ nya gɔnɔ m Biya má ngē kulɔ má ná ngē.

24 Haykamh ɓa, haykamh ɓa, m'tɔ̄r sé, deɓe nge koō ha má, tíkɔ taā keme m nge kono kulɔ má ná wɔ́, yɔ aɓh t kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́ɽ'n. Yɔ nj'e lo gānga seré ngē. B nj tei 'j kam koyo ta kudu kam kaɗya. 25 Haykamh ɓa, haykamh ɓa, m'tɔ̄r sé, jɔkāgalo aye ná nge ta ngi koyoo

katá koō njī má ma Mōno m Nuɓɔ. Ada ngi kono katá koō
ná wɔ́, nj'etei téle kinji t kaƈya'n. Jɔkāgalo ná a ye, tíkɔ
yɔ ɓa ɔtɔ̄'n wɔ̄. **26** Njɔ Biya kaɓh t kaƈya'n keme rɔ nya ná
wɔ́, yɔ adā nya Mono ta kaɓh t kaƈya ná'n keme rɔ nya
bəyá. **27** Biya adā t mōno tɔ́gɔ ta gānga'n seré, haƈi wɔ́
ma m'e Mono m deɓe.

28 Ada najh kɔɽɔ kam sé jɔ yi nge ná ngē. Jɔkāgalo aye
ná āda ngi kono toƈo keme goto ɓáda ɓa dér etei koō njī
nya b ta tei. **29** Ngi nāhą nɔɔ nā-á etei tei 'j ɓáda ta kinji t
kaƈya'n. B ngi kono kinji keme kulɔ ni ngi nɔ ngē ná wɔ́
etei nya tei 'j ɓaáda ta kaɓh lo gānga seré. **30** Ma, m'asa
kam ta nāhą náa nóho t jɔ má'n ngē: B náa nge kono ma
koō ná-a, ma m'gānga seré jɔ́, wɔ̄ ná. Ada seré kɔ́ ka
gānga má ná a ye t gō-ó ɓa, haƈi wɔ́ ma m'anjā náa nge
keme má ndeg ngē. B náa nge kono keme m Biya má nge
kulɔ má ndeg ná kɔ́.

Deɓee ngi ka tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá kɔjɔ jɔ ha m Jeju

31 Wɔ́b ye ma ɓa yɔ-ɔ, ma m'ɔjɔ ha kɔjɔ t hālá nge
sɔbɔ̄ jɔ má wɔ́, ha má ná atá ke ha kamhkamh ngē. **32**
Deɓe nóho əƈa 't yɔ a ɔjɔ ha kɔjɔ t hālá má, āda ma m'igii
ha ka kɔjɔ nya t hālá sɔbɔ̄'n jɔ má ná ke haykamh.

33 See uloi deɓee tií rɔ m Ją̄ āda yɔ ká ɔjɔ ha kɔjɔ t hālá
m ha kamhkamh. **34** Ha má ma wɔ́, ma m'taā ha kɔjɔ t
hālá má 'j rɔ m deɓe ngē. B m'tɔ̄r yi nge'n ha ta Nuɓɔ
kaƈya sé'n. **35** Ją̄ ye njɔ ná lámba nge kundɔ̄ ni har 't wɔ́,
ndaa tíkɔ njáhā'n lo ná. Ada see ndegii nāhą rɔnyele
jɔkāgalo ményɛ kam lonjáhā nya ná.

36 B ma m'aɓh t ha kɔjɔ t hālá nge kumbɔ̄ yi m Ją̄ ná'n
ɓa tɔ, haƈi wɔ́ Biya má adā má kulɔ ha ta ma tɔ̄l taɽa.
Āda kulɔ ka nāhą̄ má ná-ā ɓa ojoi ha kɔjɔ t hālá jɔ má ha
Biya má kulɔ má. **37** Ada Biya má nge kulɔ má ná ɓa ɔjɔ
ha kɔjɔ t hālá má wɔ̄. See oōi njī nya njɔ ƈí ngē ɓa nɔƈí,

kɔ́-ɔ́ oi nya rɔ nya ngē ɓa nɔɗí. **38** Ada ha nya nj'inji keme sé ngē, haɗi wɔɔ́ see tei keme m nge kono Biya kulɔ nya ná ngē. **39** See a enjei keme Mangətuɓu m Nuɓɔ, haɗi wɔɔ́ see oōi jɔ́ na etei na kembe kaɗya t jɔ ndiyee 'j keme Mangətuɓu. B yɔ kɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ ná ɓa-á ɔjɔ ha kɔjɔ t hālá má wɔ̄ ná. **40** See yegei ke rɔ má ta ke kembe kaɗya.

41 Ma m'taā kɔrhtaɻa 'j rɔ m deɓe ngē. **42** B yɔ kɔ́ ma m'igii se. Ma m'igii se ha táɻa m Nuɓɔ ndetē keme sé ɓa nɔɗí. **43** Ma m'e t ri m Biya má'n wɔɔ́, see yegei kukɔ má t rɔ sé. B deɓe nge káɗya yɔ-ɔ ye t ri nge nya yɔ ɓa'n wɔɔ́, see etei kukɔ nya t rɔ sé. **44** See a tei kɔrhtaɻa 'j dana hɔtɔ nahą́ ɓa nɔɗí. See yegei kā kanja kɔrhtaɻa nge kiɓ 'j kā rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ɓa ɗíya ná. B nj'esei taā keme, ná neré wɔ?

45 Ɨ́ najhii njɔ́l jɔ́ na ma na m'áta na kɔsɔ mɔtɔ sé rɔ m Biya má. Nge kɔsɔ mɔtɔ sé ye Moij nge kono see kundɔ̄ keme sé jɔ nya. **46** B wɔ́b see a tei keme ha m Moij wɔɔ́. See etei nya ndeg taā keme ha má, haɗi wɔɔ́ yɔ njánga ha kɔjɔ jɔ má keme mangətuɓu nyaa. **47** B njɔ kɔ́ see taā'n keme jɔ ha njángā nya ngē ná, etei nāhą neré kɔ́ ta taā'n keme ha má wɔ?

Jeju adā náakusɔ t deɓee dūbu miíee

Mt. 14:13-21 Mark 6:30-44 Luku 9:10-17

6 'J gō ha ná wɔɔ́, Jeju aɓh tií gidi danga nge kumbōlo ɓɔ 'j Galile, danga nge kumbōlo ná a kúui nya n na Tiberiyad. **2** Kóso deɓe baa umbɔ̄i nahą́ gō nya, ha ta ká kɔ náakɔjɔɔ kɔ́ yɔ ka nāhą 'j rɔ m ngi metee ná. **3** Jeju alh aɓh ká inji ngá t ngindájnáa nyaa jɔ kōo. **4** Jɔ ndi pet* Galjɔ, ye táha. Pet Galjɔ ná ye pet m Jupee.

5 Lo kono yɔ kunu kam nya taɻh, kɔ kóso deɓee ka ke t rɔ nya ná wɔɔ́, Jeju tɔ̄r Pilip na: J'etei kugo mapa 'j kāɗá ɓa kɔ́ ta kóso deɓe nɛɛ kusɔ wɔ? **6** Jeju ɓa igii náa nge ta nāhą wɔ̄. B nj tɔ̄r bəyá ha ta koō'n keme m Pilip bé.

7 Pilip téle tɔ̄r'n na: Kəɗa nya'n j'ugoi nya mapa bé kam gúrusu denie* lodeɓé jó ta deɓe ɗíya 'j dana ni kembe ményɛɛ, nj'asa nya jɔ ni ngē-á wɔ̄'n.

8 Deɓe ɗíya 'j dana m ngindájnáa nyaa, Andre nónjo m Simɔ Piyer, unu ha oɗyo. **9** Yɔ tɔ̄r na: Balsáa madā nóho əɗa táa. Yɔ aɓh t mapa kōho míi'n, tíkɔ kanj jó'n. B yɔ kɔ́ náa ɗi ɓa-á ta deɓe nāhą̄'n t deɓee baa nɛɛ wɔ?

10 Jeju tɔ̄r na: Ada injii ngá. Nyɔɔ kéj ye ɓɔ lo ná. Tí wɔɔ́, yɔɔ túgoi naha ngá jɔ-ɔ́. Dɔgɔ m deéngaɓa aɓhii táha náa dubu mií. **11** Jeju taā mapaa ná-ā, b lo kono yɔ tɔ́r taɽa nya ná wɔɔ́, adā ngindájnáa na t nūɓoi deɓee ngi kinji ngá ná-ā. Yɔ nūɓo kānj jó ná-ā bəyá ɗyatɔ āda usoi asa t gō lo tɔ̄l ɓō m koso deɓee-é.

12 Lo kono yɔɔ ndāna ná wɔɔ́, Jeju tɔ̄r t ngindájnáanyaa na: Ugoi nɔgoto nya ná-ā, na ya taɽa ɓūtu nge nóho ɗa taɽa ndi. **13** 'J gō kɔ́ yɔɔ kusɔ ɓa dér wɔɔ́, yɔɔ ugoi nɔ taɽa ɓūtu mápa mii kɔ́ níi ná ɗoso keē kutu gidi jó.

14 Lo kono deɓee ná-ā kɔ náa kɔjɔ kɔ́ Jeju nāhą̄ ná wɔɔ́, tɔ̄rii na: Nge'n ye ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nge kamhkamh nge kasa kam ta ke taá jɔngáya. **15** Tí wɔɔ́, lo kono Jeju kigii ha ta kukɔ kundɔ̄ ni'n kóngaɽ ɓɔ jɔ tɔgɔɔ́ wɔɔ́, yɔ ɔrh rɔ nya aɓh ká inji jɔ kōo t káɗā nya'n.

Jeju a njiya jɔ manh

Mt. 14:22-33 Mark 6:45-56

16 Lo kono kaja nyóo ná wɔɔ́, ngindájnáa nyaa ɗesii taá taɽa danga nge kumbɔ̄lo ɓɔ-ɔ́. **17** Yɔɔ alhii keme toho nge kumbɔ̄lo nóho. Lo kono yɔɔ k gānga manh danga ta ká kaɓh Kapernayum ná wɔɔ́, ndi usō wɔ̄. B yɔ kɔ́ Jeju embe nahą̄ səɗin ngē ɓa tɔ. **18** Nyéle nge kumbɔ̄lo iɓ inji manh, āda bongólō manh iɓ. **19** Lo kono yɔɔ nyēle toho nge kumbɔ̄lo ná kasa náa kulometer* mií ɓóo mií kali ná wɔɔ́, yɔɔ oi Jeju a njiya jɔ manh aye'n t ka rɔ toho taá, āda ɓelē

nāhạ ni ɓɔ. **20** B Jeju tɔ̄r ni na: Ǝ́ najhii ɓelē na ye ma ɓa. **21** Tí wɔ́, yɔɔ ndegii ta kunu nya keme toho, b t taɻa jī ná ɓa, toho ukɔ'n ngáya kam kāhaa, lo kɔ́ yɔɔ k kaɓh 't ná.

22 Ndi ɗíya 'j gō ha ná wɔ́, kóso deɓee ngi kono kəɗa taá gidi manh danga ká nóho ná, oi ha Jejuee t ngindájnáa nyaa kaɓh t toho ɗíya'n bá jɔ njɔ ni. Yɔ igii ha Jeju kalh keme toho ɗíya səɗin ngē. B igii ha ngindájnáa ɓa kaɓh t káɗā ni'n. **23** Dana kɔ́ yɔɔ k ndalh tɔ ná wɔ́, toho kumbɔ̄lo ngi ka madaa iɓii 'j Tiberiyad otoi. Tiberiyad ye táha t kaj lo kɔ́ kusɔ ni mapa 't kɔ́ Kəɓaɓe tɔ̄r'n taɻa nya jɔ-ɔ́ ná. **24** Lo kono kóso deɓee kɔ Jejuee t ngindájnáa nyaa ndetē 'j lo ná ná wɔ́, yɔɔ ɓa t jɔ ni'n alhii keme toho ngi kumbɔ̄lo nā-ā aɓhii tií Kapernayum kanjā m Jeju.

Jeju ye mapa kadā kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɻ

25 Lo kono yɔɔ ká kembe nya tíi 'j gidi baāɓɔ kataa ná wɔ́, yɔ tɔ̄rii na: Rabi,* ɔ́ nāhạ neré kɔ́ ɔ̄tɔ'n taá ló wɔ?

26 Jeju téle tɔ̄r ni na: Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r se: See a enjei ma ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ a enjei ma ha náa kɔjɔɔ kɔ́ see kɔ ná ngē. B see a enjei má, haɗi wɔ́ see a usoi mapa āda mapa ná-a ndāna se. **27** Ǝ́ najhii nāhạ kulɔ ha náakusɔ nge katá njúm ná. B ɔ́ nehɛ̨i kulɔ ha náakusɔ nge kəɗa gō kuɗɔ ha kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɻ ná. Kɔ́ Mono m deɓe katá kadā sé ná, haɗi wɔ́ yɔ-á Biya nge ke Nuɓɔ ɓa t jɔ nya'n ɔsɔ n t mbāla nya'n wɔ̄ ná.

28 Ti wɔ́ yɔɔ tɔ̄rii'n na: D'áta nāhạ ɗi ɓa kɔ́ ta tɔ̄l'n taɻa kulɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ?

29 Jeju téle tɔ̄r ni na: Kulɔ m Nuɓɔ wɔ́, ye ha ta see taā keme ha má ma nge kono Nuɓɔ kulɔ má.

30 Yɔɔ téle tɔ̄rii'n na: Náa kɔjɔ nge ɗá ɓa-á yi áta nāhạ kɔ́ ta ya dee katá kɔ wɔ́, taā'n keme hei wɔ? Kulɔ nge ɗá ɓa-á nj nāhạ wɔ? **31** Kaa dee a usoi man* tií dəlalo. Yɔɔ

usoi ɗóbo ɗíya njɔ Moij njánga'n ná:
Yɔ adā ni mapa nge kiɓ 'j taɽh nɔbé āda usoi.
(Tei. 16:4 Neh. 9:15 Hā 78:24)

32 Jeju tɔ̄r ni na: Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r se, ɔ́ najhii tɔ̄r jɔ́ na Moij-a na a adā se mapa nge kiɓ 'j taɽh nɔbé ngē. B ye Biya má-a adā se mapa nge kamhkamh nge kiɓ 'j taɽh nɔbé ná wɔ̄ ná. **33** Mapa m Nuɓɔ á-a ye nge kono kiɓ 'j taɽh nɔbé ɗes taá ngá ná wɔ̄ ná. Tíkɔ ye nge kono ka kadā kaɗya ha m deɓee taá jɔngáya ná.

34 Tí wɔ́ yɔɔ tɔ̄rii na: Kəɓaɓe, āda de mapa ná t jɔ ndiyee.

35 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ma m'e mapa nge kadā kaɗya. Deɓe nge b ye rɔ má wɔ́, ɓō nj'ata konyo nya ngē, ɓa nɔɗí. Deɓe nge b taā keme ha má wɔ́, kunjō nj'atá konyo nya ngē ɓa nɔɗí. **36** Ma m'tɔ̄r se wɔ̄, see oi ma'n wɔ, b yegei taā keme ha má. **37** Yɔɔ ɓa dér ngi kono Biya má kadā ni t ma ná, nj'etei ke rɔ má. Deɓe nge ke rɔ má wɔ́, m'áta kunu nya kəla hālá gidi lo-ó ngē ɓa nɔɗi. **38** Haɗi wɔ́, ma m'ɗes 'j taɽh nɔbé, ha ta nāhą t gō ndeg má'n ngē. B ma m'ɗes ha ta ma nāhą t gō ndeg m nge kɔ́ kulɔ má ná. **39** Ada gō ndeg m Biya má kɔ́ kulɔ má-a wɔ̄'n, ye ha ta ngi kono kɔ́ yɔ kadā ni t ma ɓa dér ná, nge nóho taɽa nya t ndi 'j jī má ngē. Ada atá ke t gō ndeg nya'n kɔ́, m'áta tei səɗin 'j dana m ngi koyoo tií tɔ̄ltaɽa m ndiyee. **40** Gō ndeg m nge kono kulɔ má-a wɔ̄'n. Yɔ ndeg ha ta deɓee ɓa dér ngi kɔ má ma Mōno, b taā keme ha má wɔ́, kaɓh t kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ'n. Ada áta ke t gō ndeg nya'n kɔ́ m'áta tei t deɓe ná'n 'j dana m ngi koyoo tií tɔ̄ltaɽa m ndiyee.

41 Tí wɔ́, Jupee nj nyúɽui jɔ nya, ha yɔ tɔ̄r na: Ma m'e mapa nge ɗes 'j taɽh nɔbé. **42** Yɔɔ tɔ̄rii na: Yɔ'n ngē ye Jeju Mono m Jojep'n wɔ? Jiyee j'igii biya nyaa t kɔ́ nya'n ngē wɔ? B nāhą neré kɔ́ yɔ tɔ̄r na: Ma m'iɓ 'j taɽh nɔbé m'e

taá jɔngáya wɔ?

43 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ɨ́ najhii nyúɻu dana hɔtɔ sé ngē. **44** Wɔ́b Biya má nge kulɔ má ná ɔrh deɓe ngē wɔ́, yɔ asa ta ke rɔ má ngē. Ada deɓe b ye rɔ má wɔ́, ta ma tei sənyan 'j dana m ngi koyoo tií tɔ̄ltaɻa m ndiyee ā-á wɔ ná. **45** Ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ njéngei keme mangətuɓu na:

Nuɓɔɔ atá kɔjɔ ni náa ɓa dér. *(Ejai 54:13)*

Tí wɔ́, deɓe nge koō ha m Biya má, b ndáj náa 'j rɔ nya ná wɔ́, atá ke rɔ má. **46** Deɓe nóho ta kɔ Biya má ndetē, ɓó ngē wɔ́, ye yɔ nge kono kiɓ 'j rɔ m Nuɓɔ ná ɓó kɔ́. Yɔ ɓa nɔɗi ɔ'n Biya má wɔ̄ ná. **47** Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r se, deɓe nge b taā keme ha má wɔ́, aɓh t kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́ɻ'n. **48** Ma m'e mapa nge kadā kaɗya. **49** Kaa see usoi man* tií dəlalo b yɔɔ oyoi wɔ̄. **50** Yɔ'n á-a ye mapa nge kono ɗes 'j taɻh nɔbé, ha ta deɓe nge b kusɔ wɔ́, koyo ngē wɔ̄ ná. **51** Ma m'e mapa nge kaɓh t kaɗya'n nge ɗes 'j taɻh nɔbé. Wɔ́b deɓe nóho usɔ mapa ná wɔ́, nj'atá kinji t kaɗya'n t jɔ ndiyee sɔ́ɻ ɓa nɔɗí. Ada mapa nge ma katá kadā nya ná nj'e rɔ má. Ma m'áta kadā rɔ má ha kaɗya m debee taá jɔngáya.

52 T jɔ, ha ná wɔ́ Jupee rei nahą̄ ha dana hɔtɔ ni na: Nāhą̄ neré ɓa kɔ́, yɔ asa ta kadā ji rɔ nya ta jiyee kusɔ wɔ?

53 Jeju tɔ̄r ni na: Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r se, wɔ́b see usoi rɔ m Mono m deɓe ngē, kɔ́-ɔ ai nya más nya ngē wɔ́, see aɓhii t kaɗya'n keme rɔ sé ngē. **54** Deɓe nge kusɔ rɔ má tíkɔ kai más má wɔ́, aɓh t kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́ɻ'n. Ada m'áta tei sənyan 'j dana m ngi koyoo tií tɔ̄ltaɻa m ndiyee. **55** Haɗi wɔ́, haykamh rɔ má ye náakusɔ, tíkɔ haykamh más má ye nya náakay. **56** Deɓe nge kusɔ rɔ má tíkɔ kai'n más má wɔ́, inji keme má tíkɔ ma m'inji nya'n keme nya. **57** Biya má nge kinji t kaɗya'n kɔ́ kulɔ má'n āda ma kinji'n t kaɗya'n t kūlu m Biya ma'n ná. Deɓe nge kusɔ má wɔ́, nj'atá nya kinji t kaɗya'n t kūlu ma'n ɗóbo

ɗíya bəyá. **58** Yɔ ná-a ye mapa nge ɗes 'j taɣh nɔbé wɔ̄ ná. Ha kono kəɗa'n ye njɔ na jɔkāgalo kɔ́ kaa see kusɔ man kɔ́ koyo'n ná ngē. Deɓe nge kusɔ náakusɔ'n wɔɔ́, nj'atá kinji t kaɗya'n t jɔ ndiyee sɔ́ɣ ɓa nɔɗi. **59** Jeju tɔ̄r ha ná tií keme kúju kámnahą̄ m Jupee, lo kɔ́ k kɔjɔ nya náa t deɓee Kapernayum ná.

Ngindájnáa baa bé télei 'j gō m Jeju

60 'J gō kɔ́ ngindájnáa baa bé, koō ha ná wɔɔ́, tɔ̄rii na: Ha kəɗa'n dá ngér, b ná-a ɓa asa ta koō nya wɔ?

61 Jeju igii tií keme rɔ nya yɔ ɓa ha ngindájnáa k nyúɣu jɔ ha ná. Ada yɔ tɔ̄r ni na: Ha'n kɔ́ túgɔ se gīgi wɔ? **62** Náa ɗí ɓa-á atá nāhą̄ náa, lo kono see kɔ má Mono m deɓe kalh kaɓh ká kinji lo nge taɣa kata kɔ́ ma kinji 't kéte ná wɔɔ́.
63 Ye Njili á-a a adā kaɗya wɔ̄ ná. B jāɣɔ a nāhą̄ náa nóho ngē. Haa ngi kɔ́ ma k tɔ̄r sé'n yei njiliee t kaɗya'n. **64** B yɔ kɔ́ ngi ka nóho 'j dana hɔtɔ sé tei keme ngē tɔ. Jeju tɔ̄r ha ná bəyá, haɗi wɔɔ́ yɔ igii 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ɓa ngi katá taā keme ngē t nge katá kulɔ nya jī m deɓee ná. **65** B yɔ téle tɔ̄r'n na: Ye ha ná-a ma m'tɔ̄r se jɔ́ na, wɔ́b Biya má adā taɣa ɗóbo t deɓe nge nóho ngē wɔɔ́, yɔ asa kam ta na ke rɔ má ngē wɔ̄ ná.

66 Kono 'j lo ná ɓa, ngindájnáa baa bé téle ɔrhii rɔ ni hālá, yɔɔ aɓhii gō nya ɗyatɔ ngē.

67 Tí wɔɔ́, Jeju téle tɔ̄r t ngi kutu gidi jó ná-ā na: B see ɔ́ ndegii nya kaɓh gō ni wɔ?

68 Simą̄ Piyer téle tɔ̄r na: Kəɓaɓe, ná-a ɓa d'áta kaɓh rɔ nya ɗyā wɔ? Yi á-a aɓh nya t haa nge kadā kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɣ'n wɔ̄'n. **69** Dee d' taā'n keme wɔ̄, tíkɔ d'igii'n kono ha yi ke Mesi* Mono m Nuɓɔ nge kinji t kam'n wɔ̄'n.

70 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ma ngē yɔ-ɔ m'héɣe se bé kɔ́ yei'n kutu gidi jó ná wɔ? B yɔ kɔ́ nge nóho ɗíya 'j dana sé ye

biyagey.* **71** Yɔ nj'oɗyo ha m Judas Iskaɾiot, mōno m Simo̱, haɗi wɔ́ yɔ-á ye nge katá kulɔ nya jī m deɓee wɔ̄ ná. Yɔ á-a ye nge nóho 'j dana m ngi kutu gidi jó wɔ̄ ná.

Jeju tií lo pet Kúju Tandā

7 'J gō ha ná wɔ́, Jeju aɓh ká a njiya tií jɔngáya Galile. Yɔ ndeg njiya jɔngáya Jude ngē, haɗi wɔ́ Jupee a enjei ta tɔ̄l nya. **2** Pet m Jupee, kɔ ke pet* Kúju Tandā ná ye táha wɔ̄. **3** Nónjo nyaa tɔ̄rii'n na: Iɓ tií 'j lo ná, aɓh nya tíi 't Jude āda ká ngindájneyee oi nya kulɔɔ ngi kono yi ka nāha̱. **4** Deɓe nge ndeg ha ta deɓee kigii nya ná a nāha̱ náa nóho lo mundu-ú ngē. Wɔ́b ɔ́ ndeg nāha̱ náa nɛɛ ɓa haykamh wɔ́, ɔ́jɔ roi yi ɓa taá taɾa kam m deɓee taá jɔngáya. **5** Nónjo nyaa tɔ̄rii ha ná bəyá, haɗi wɔ́ yɔɔ tei keme nya ményɛ ngē ɓa nɔɗi.

6 Jeju téle tɔ̄r ni na: Jɔkāgalo má ɔtɔ̄ ngē tɔ, b see, jɔkāgalo sé ye yi nɔ ɓúlo bé t jɔ ndiyee. **7** Deɓee taá 'j jɔngáya esei kam ta sūɓɔ sé ngē. B ma wɔ́, nj sūɓoi ma, haɗi wɔ́ ma m'tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá ni sɔɓɔ̄'n jɔ kulɔ niyee ke yi ngi nɔɔ ngē āda yɔɔ etei ta ka suɓɔ̄ má. **8** Ye haa sé ta kalh kaɓh pet ná, na ma 'm m'alh m m'aɓh taá yɔtɔnh ngē tɔ, haɗi wɔ́ ndi má ɔtɔ̄ ngē tɔ. **9** Lo kono tɔ̄r nya ni ha ná wɔ́, yɔ téle inji t Galile ɓa-á.

10 B lo kono nónjoo nyaa kaɓh pet ná wɔ́, yɔ ɓa t rɔ nya'n alh aɓh nya. Yɔ ɔjɔ rɔ nya hālá taɾa kam m deɓee aɓh'n ngē, b əla tili bé gidi nya aɓh'n. **11** Jupee ká a enjei'n tií lo pet ná, ada yɔɔ tɔ̄rii na: Yɔ ɓa-á ye t kāɗá ɓa wɔ?

12 Kóso deɓee nyúɾui ɓɔ dana hɔtɔ nahá̱ jɔ ha nya. Ada ngi ka nóhoo tɔ̄rii na: Ɜ́, ə, yɔ ɗa gólo kóso deɓee.

Ngi ka madaa tɔ̄ri na: Yɔ na a túju ngaɾā keme m deɓe baa. **13** Ada deɓe nóho ta koɗyo ha nya t hālá ndetē, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓelei Jupee.

Jeju ɔjɔ náa tií lo pet

14 Ɔtɔ̄ dana mboɽ m pet ná wɔ́, Jeju alh aɓh keme kúju m Nuɓɔ nj'ɔjɔ náa t deɓee. **15** Ha nya ná ɔɽɔ kam m Jupee āda yɔɔ tɔ̄rii na: Yɔ ndáj nya náa ngē, b igii Mangətuɓu m Nuɓɔ'n ɓa na neré wɔ? **16** Jeju téle tɔ̄r ni na: Mətɔ náandáj kɔ́ ma k kɔjɔ ná iɓ 'j rɔ má ngē, b ye yi m nge kono kulɔ má ná. **17** Wɔ́b deɓe nóho ndeg ta nāhą t gō ndeg m Nuɓɔ wɔ́, yɔ atá kigii náa nge kɔjɔ jɔ ha mətɔnáandáj ná. Atá kigii kéee mətɔnáandáj kɔ́ ka kɔjɔ má ná iɓ 'j rɔ m Nuɓɔ yéee, ma m'ɔjɔ náa t jɔ má ma'n ɓa bé wɔ? **18** Deɓe nge ka koɗyo ha t jɔ nya yɔ ɓa'n ná, a anjā kɔrhtaɽa nge sɔɓɔ̄ jɔ nya yɔ ɓa. B deɓe nge kanjā kɔrhtaɽa m Nuɓɔ nge kono kulɔ nya ná, deɓe ná a ye jɔsuɽu, āda ha nge ke gō-ó ngē ndetē keme nya wɔ̄ ná.
19 Moij kɔ́ adā se njiha ngē wɔ? B yɔ kɔ́ deɓe nóho 'j dana sé ta ngɔm njiha ná ndetē. Deɓe ta ngɔm ndetē. B haɗi ɓa kɔ́ a enjei ma ta tɔ̄l má wɔ?

20 Kóso deɓee téle tɔ̄rii'n na: Yi aɓh t njili kash'n. Náa ɓa-á a anjā ha ta tɔ̄lii wɔ?

21 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ye ha ma ka nāhą kulɔ ka nóho āda kɔɽɔ kam sé ɓa dér ná. **22** Moij adā se na ta t'úɗyoi gajá, āda see a úɗyoi gajá t deɓee ndi kɔrhkoō. B yɔ kɔ́ ha kuɗyɔ gajá ná iɓ 'j rɔ m Moij ngē. B ye náa mətɔka. **23** See a úɗyoi gajá t deɓee ndi kɔrhkoō, b jɔ́ na see na alhii jɔ njiha m Moij ngē. Wɔ́b ye bəyá wɔ́, haɗi kɔ́ ma nge ka kɔrh met 'j rɔ m deɓe nge t taɽa-á ndi kɔrhkoō wɔ́, kam sé a nyelē se ngē jɔ má wɔ? **24** Ɛ́ najhii gānga seré jɔ náa nge see kɔ t kam sé'n. B ɔ́ gengei seré nge t gō ɗóbo nya'n kɔ́.

Ta Jeju ɓa-á ke'n Mesi wɔ?

25 Deɓee ngi ka nóhoo 'j Juɗujalem tɔ̄rii na: Yɔ nge kono see kanjā ha ta tɔ̄l nya'n nge nɛɛ. **26** Ɔi ya-á, yɔ a

oɗyo ha bé 'j ta ɓelē rɔ nya, kɔ́ deɓe nge ta tɔ̄r nya ha ményɛ ndetē nya. Kóngaŋ ɓɔ see ɓa igii ha yɔ ke Mesi* ɓa haykamh wɔ? **27** Yɔ nge'n ya jiyee j'igii lo kiɓ nya 'j t-á wɔ̄'n. B Mesi ya, lo kono yɔ katá ke ná, deɓe nóho nge ta kigii lo tei nya 'j t nj ndetē.

28 Dana kɔ́ Jeju kudu keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́, k kɔjɔ náa ná wɔɔ́, yɔ tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: See igii ma tíkɔ igii'n lo nge ma kiɓ 'j t. Ma ɓa m'e t jɔ má'n ngē, b Nuɓɔ nge kulɔ má ná ye jɔsuŋu, b see igii'n ngē. **29** Ma m'igii'n, haɗi wɔɔ́ m'iɓ 'j rɔ nya. Ada yɔ ɓa-á ye nge kulɔ má wɔ̄ ná.

30 Tí wɔɔ́, yɔɔ enjei ha ta kukɔ nya, b deɓe nóho ta kundɔ̄ jī nya jɔ nya ndetē, haɗi wɔɔ́ jɔkāgalo nya asa ngē tɔ. **31** Deɓe baa bé 'j dana m kóso deɓee tei keme ha nya, b tɔ̄rii na: Lo kono Mesi* katá ke ná ɓa, atá nāhạ ná-ā kɔjɔɔ ta kumbɔ̄ yi nge k nāhạ m deɓe'n wɔ?

32 Parijee* oōi āda kóso deɓe nj nyúŋui jɔ ha nya. Ada ngikādasádaga ngi kumbɔ̄loo t Parijee uloi ngi ngɔm loo ta ká kukɔ nya.

33 Ada Jeju tɔ̄r ni na: Ma m'inji t see'n ményɛ tɔ kɔ́ ta kaɓh rɔ m Nuɓɔ kɔ́ kulɔ má ná. **34** See a enjei ma, b yɔ kɔ́ nj'embei ma ngē. Kɔ́-ɔ see nj'esei nya kam ta kɔtɔ̄ lo kɔ́ ma kinji t ná ngē.

35 Jɔ ha ná wɔɔ́, Jupee tɔ̄rii nahạ dana hotɔ ni na: Yɔ ɓa-á nj'aɓh ɗá kɔ́ j j'embei'n ngē wɔ̄? Yɔ nj'aɓh dana m Jup ngi kono kaɓh ká kinji dana m Grekee ná wɔ? Kéee nj'átá ká kɔjɔ náa t Grekee wɔ? **36** Kam ha kɔ́ yɔ tɔ̄r na: See etei kanjā ma, b yɔ kɔ́ etei kembe ma ngē. Tíkɔ́ yɔ tɔ̄r na: Lo kɔ́ ma kinji 't ná see nj'esei kaɓh t ngē. Wɔɔ́, kam ha ná ɓa-á na ɗi wɔ?

37 Ndi tɔ̄ltaŋa m pet, kɔ́ ke ndi nge kumbɔ̄lo ná, Jeju iɓ ɗa taŋh, b tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Wɔ́b deɓe nóho b kunjō onyo n wɔɔ́, āda ye rɔ má ye ai manh. **38** Deɓe nge b taā keme ha má wɔɔ́, manh baā nge kadā kaɗya, áta ka kulo 'j ka keme nya. Ɗóbo ɗíya njɔ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r'n ná.

39 Ada yɔ tɔ̄r bəyá ha njili nge ta ngi kono katá taā keme ha nya wɔ́, katá kembe 'j ka gō-ó ná. B yɔ kɔ́ Nuɓɔ adā Njili nge Nɔ ngē tɔ, haɗi wɔ́ yɔ adā kɔrhtaɻa t Jeju ngē tɔ.

40 'J gō kɔ́ kóso deɓe baa koō ha ná-ā wɔ́, yɔɔ tɔ̄rii na: Deɓe'n ye ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ nge kamhkamh ɓa.

41 Ngi ka nóhoo tɔ̄rii na: Deɓe'n ye Mesi* ɓa.

B ngi kā madaa tɔ̄rii na: Wɔ́ ta, Mesi ɓa tei'n 't 'j kā Galile wɔ? **42** Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na: Mesi na atá tei 'j mɔtɔ koɗyo nahą̄ m Dabid. Mangətuɓu m Nuɓɔ ngē yɔ tɔ̄r na: Mesi na atá tei 'j Betlahem keme ɓē nge kɔ́ Dabid kinji 't ná wɔ? **43** Tí wɔ́, kāɻa nahą̄ əɗa dana m kóso deɓee jɔ ha nya. **44** Ngi ka nóhoo 'j dana hɔtɔ ni ndegii ta kukɔ nya b yɔ kɔ́ deɓe nóho ta kundɔ̄ jī nya jɔ nya ndetē.

Kóngaɻ m Jupee tei keme ngē

45 Ada, ngi ngɔm loo télei aɓhii rɔ m ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t Parijee.* Ada ká yɔɔ ngi ná-ā nj terhii ngi ngɔm lo ni na: Ye neré kɔ́ yei sənyan ngē wɔ?

46 Ngi ngɔm loo téle tɔ̄rii na: Deɓe nóho ta koɗyo ha bé njɔ m deɓe ná ndetē.

47 Parijee téle tɔ̄rii na: See kɔ́ ká góloi nya se wɔ?

48 Deɓe nóho 'j dana m kóngaɻ ɓɔɔ t Parijee tei nya keme ha nya wɔ? **49** Kóso deɓee ngi nɛɛ yei deɓee ngi kigii njihaa ngē nɛɛ wɔ̄ etei ta tɔhɔ̄ ni wɔ̄ b.

50 Nikodem nge kono ke rɔ m Jeju dana ndi ná, ye nge nóho ɗíya 'j dana ni. **51** Yɔ tɔ̄r ni na: Njiha ji a gānga seré jɔ m deɓe kéte 'j ta yɔ koō ha nya wɔ? Yéee 'j ta kigii náa nge kono deɓe nāhą̄ wɔ?

52 Yɔ téle terhii'n na: Yi kɔ́ ye deɓe 'j Galile wɔ? Anjā keme Mangətuɓu m Nuɓɔ na áta kɔ. Ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ nóho ta tei'n 'j Galile ndetē.

53 Ada deɓe ɗíyaɗíyaa téle aɓhii taɻa kúju niyee.

Deɓee suɓoi mandaá nóho nge kukɔ ni n jɔ kanjā nahą-á

8 Jeju aɓh tií jɔ koō Olibiyee. **2** T kūlu'n ɓat wɔ́, yɔ aɓh ɗyatɔ keme kúju m Nuɓɔ, āda deɓee ɓa dér yei rɔ nya. Yɔ inji ngá b nj ndáj ni náa. **3** Tí wɔ́, nginjángā mangɔtuɓuee* t Parijee* yei'n mandaá nóho nge kukɔ ni'n jɔ kanjā nahą. **4** Yɔɔ ye undɔi'n t dana hɔtɔ ni ɓa-á. B tɔ̄rii Jeju na: Ngekɔjɔnáa, dee d'ukɔ mandáa'n t jɔ kanjā nahą ɓa bang. **5** Ada Moij, keme njiha wɔ́, a adā de taɻa ɗóbo na t d' túɗu mandaá ngi bá nɛɛ t kōo'n. B yi wɔ̄ áta tɔ̄r jɔ́ na ɗi wɔ? **6** Yɔɔ tɔ̄rii bəyá ha ta kanjā'n mindi nya, kɔ́ ta kembe'n lo kɔsɔ mɔtɔ ha nya.

B Jeju téle ugɔ jɔ nya ngá, udu kam nya t jɔ njángā náa t taɻa mōno jī nya'n ɓa gidi ngáya. **7** Lo kono yɔɔ níi t lo terh nya ná wɔ́, yɔ téle ɔrh jɔ nya taɻh b tɔ̄r ni na: Deɓe sé nge nóho nge nāhąkash ngē, inji dana sé ná wɔ́, āda unu kōo utu uɗu'n mandaá ná taɻa kéte. **8** B téle ugɔ jɔ nya ngá ɗyatɔ nj njángā náa gidi ngáya.

9 Lo kono yɔɔ koō ha ná wɔ́, njili kigii ni téle ukɔ ni t ha'n. Ada yɔɔ ɔrhii rɔ ni hālá kam ɗíyaɗíyaa. Undɔ̄ mɔtɔ 'j jɔ m deɓee kangaa tátatá ɔtɔ̄'n jɔ m mōnoɗee. B inyei Jeju ɓa t káɗā nya'n yɔ t mandaá nge kono kundɔ̄ ni'n dana ni ná. **10** Tí wɔ́, Jeju téle ɔrh jɔ nya taɻh wɔ́, ɔ mandáa ná. B tɔ̄r'n na: Mandaá, deɓee ngi kɔsɔ mɔtɔ heiyee yei t kāɗá wɔ? Deɓe nóho ta gānga seré joi ndetē wɔ?

11 Mandaá ná téle tɔ̄r na: Kəɓaɓe, deɓe ndetē.

Ada Jeju tɔ̄r nya'n na: Ma ɗá m'gānga nya sere joi ngē, b aɓh, b ɔ́ najh ká nāhą kash ɗyatɔ ngē.

Ha kɔjɔ t hālá m Jeju ye ha nge kamhkamh

12 Tí wɔ́, Jeju téle oɗyo ha səɗin tɔ̄r na: Ma m'e lonjáhā ha m debee taá jɔngáya. Deɓe nge b unu gō má wɔ́, nj'atá njiya kam tili ngē. B nj'áta kembe lonjáhā m kinji t kam'n.

13 Tí wɔ́, Parijee téle tɔ̄rii'n na: Yi a tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ joi yi ɓa. Ada ha kɔjɔ t helei ná ye ha kamhkamh ngē.

14 Jeju téle tɔ̄r ni na: Wób m'tɔ̄r nya'n ha kɔjɔ t hālá nge sɔɓɔ̄ jɔ má ɓa wɔ́, ha kɔjɔ t hālá má ná ye haykamh ɓa. Ha kɔjɔ t hālá má ná ye haykamh, haɗi wɔ́ ma m'igii lo nge ma kiɓ 'j 't kɔ́ ke'n, tíkɔ lo nge ma k kaɓh 't. B see igii lo nge ma kiɓ 'j 't kɔ́ ke'n ná ngē, kɔ́-ɔ lo nge ma k kaɓh 't ná ngē. **15** See a géngei seré gō ɗóbo m jāɽɔ, b ma m'gānga seré jɔ m deɓe nóho ngē. **16** B wób m'gānga seré wɔ́, seré kɔ́ gānga má na ye t gō-ó. Seré kɔ́ gānga má ye t gō-ó, haɗi wɔ́ ye ma ɓa t káɗā má'n ngē. B Biya má nge kɔ́ kulɔ má na ye t má'n. **17** Moij njángā keme mangətuɓu njiha sé na ha kɔjɔ t hālá m deɓee joo na ye haykamh.

18 Ma m'tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ jɔ má ɓa. Tíkɔ Biya má nge kɔ́ kulɔ má ná tɔ̄r'n ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ jɔ má ɗyatɔ.

19 Yɔɔ tɔ̄rii'n na: Biyei ɓa-á ye t kāɗá wɔ?

Jeju téle tɔ̄r ni na: See igii ma nya ngē, kɔ́-ɔ igii nya Biya má ngē. Wób igii ma wɔ́, nj'étei nya kigii Biya má. **20** Jeju oɗyo ha ná dana kɔ́ yɔ k ndáj'n náa deɓee keme kúju m Nuɓɔ, tií lo ngɔm gúrusu. B yɔ kɔ́ deɓe nóho ta kukɔ nya ndetē, haɗi wɔ́ jɔkāgalo nya ɔtɔ̄ ngē tɔ.

21 Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r ɗyatɔ na: Ma 'm m'aɓh, b see etei ta ka kanjā má, see etei koyo keme nāhą̄kash see. Tíkɔ lo nge kɔ́ ma k kaɓh 't ná see esei kɔtɔ t ngē.

22 T jɔ ha ná wɔ́, Jupee tɔ̄rii na: Yɔ ɓa atá tɔ̄l rɔ nya t jɔ nya'n wɔ? Ha ná-a yɔ nj tɔ̄r'n na: Lo nge kɔ́ ma k kaɓh 't ná see esei kɔtɔ̄ `t ngē.

23 B yɔ tɔ̄r ni na: See yei taá ngá b ma m'e taɽh jɔ sé. See yei yi m jɔngáya'n b ma m'e yi m jɔngáya'n ngē. **24** Ye ha ná-a ma m'tɔ̄r se jɔ́ na: See na etei koyo keme nāhą̄kash sé wɔ̄ ná. Ma m'tɔ̄r se bəyá, haɗi wɔ́ wɔ́b see b tei keme ha ma ke ma ngē wɔ́, etei koyo keme nāhą̄kash sé.

25 Tí wɔ́, yɔɔ tɔ̄rii'n na: Yi ɓa ye ná-a wɔ?
Jeju téle tɔ̄r ni na: Ma m'e náa nge ma tɔ̄r sé 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ná. **26** M'aɓh t náa ɓɔ bé ta tɔ̄r sé, b ta gānga'n seré jɔ sé. B Nuɓɔ nge kɔ́ kulɔ má ná ye jɔsuɻu, āda náa nge kono ma koō 'j rɔ nya ná 'm m'tɔ̄r ha nya t deɓee taá jɔngáya.
27 Yɔɔ igii ha Jeju k kodʼyo ni ha m Biya nya ngē. **28** Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r ni na: Lo kono see katá kujɔ Mono m deɓe taɻh ná wɔ́, lo ná-a see etei kigii ha ma ke yɔ wɔ̄ ná. Ada see etei kigii ha ma ka nāhą̱ náa nóho t jɔ má'n ngē. B ma ka kodʼyo ha náa nge kono Biya má kɔjɔ má. **29** Nuɓɔ nge kono kulɔ má ná ye t ma'n. Yɔ inya ma t káɗā má'n ngē. Yɔ inya ma ngē, haɗi wɔ́ ma ma m'nāhą̱ náa nge nyelē gō kam nya ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee. **30** Lo kono Jeju tɔ̄r ha ná bəyá ná wɔ́, deɓe baa bé tei keme ha nya ná.

Mōnoka m Abrahamee

31 Tíi wɔ́, Jeju tɔ̄r Jupee ngi kono taā keme ha nya ná-ā na: Wɔ́b injii keme ha má wɔ́, see yei ngindájnáa maa ngi kamhkamhee ɓa. **32** See etei kigii ha nge kamhkamh, tíkɔ ha nge kamhkamh ɓa atá taā jɔ sé ta kinya taɻh.
33 Yɔɔ téle tɔ̄rii'n na: Dee dee mōnoka ɓɔ m Abrahamee, āda dee d' nāhą̱ ɓeɻh m deɓe nóho njɔ ɗí ngē tɔ. Jɔ́ na ɗí? Taā jɔ sé ta kinya taɻhee?
34 Jeju téle tɔ̄r ni na: Haykamh, haykamh, ɓa m'tɔ̄r se, deɓe nge kinya rɔ nya kadā nāhą̱kash wɔ́, ye ɓeɻh m nāhą̱kash. **35** ƁeɻH a inji keme kúju t jɔ ndiyee ngē. B ma Mono m'áta kinji keme kúju t jɔ ndiyee. **36** B wɔ́b ma Mono ɓa m'taā jɔ sé m'inya taɻh wɔ́, see etei kinji ɓúlō ɓa haykamh. **37** Ma m'igii ha see ke mōnoka ɓɔ m Abrahamee ɓa, b see enjei ha ta tɔ̄l má, haɗi wɔ́ ha má ndetē keme sé. **38** Ma m'tɔ̄r se ha náa nge kono ma kɔ 'j rɔ m Biya má. B see a nehɛ̱i náa nge kono see kɔ 'j rɔ m Biya sé.

39 Yɔɔ téle tɔ̄rii'n na: Biya dé ye Abraham.

Jeju téle tɔ̄r ni na: Wɔ́b see yei mōno m Abrahamee wɔ́, see etei ka nāhą kulɔɔ m Abrahamee. **40** Ma m'tɔ̄r sé ha nge kamhkamh, nge ma koō 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́, wɔ̄ see a enjei ha ta tɔ̄l má. Yi nge ná Abraham nāhą ngē tɔ. **41** See a nehɛ̨i kulɔɔ m biya sé.

Yɔɔ téle tɔ̄rii na: Dee dee mōno Biya jó ngē. Biya dé ye ɗíya bá, āda ye Nuɓɔ.

Mōno m biyageyee

42 Ada Jeju tɔ̄r ni na: Wɔ́b Nuɓɔ ye Biya sé wɔ́, étei ta ka táɽa má. See etei ta ka taɽa má, haɗi wɔ́ ma m'iɓ 'j rɔ m Nuɓɔ á-a m'e'n wɔ̄'n. Ma ɓa m'e t jɔ má'n ngē. Yɔ ɓa-á ye nge kulɔ má wɔ̄ ná. **43** Haɗi kɔ́ a igii kam ha kɔ́ ma ka tɔ̄r ná ngē wɔ? Ye ha see kasa ta koō ha má ngē. **44** See yei yi m biya sé biyagey,* āda see ndegii tɔ̄ltaɽa gō ndeg m biya sé. Yɔ nge kono ke nge tɔ̄l deɓee kono 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ̄-ɔ́ ná. Yɔ a ɗa jɔ ha nge kamhkamhee ngē, haɗi wɔ́ ha nge kamhkamh ndetē keme nya. Yɔ ye nge kujɔ ha tíkɔ ye'n biya m ha kujɔ. Ada lo kono yɔ ka koɗyo ha kujɔ ná wɔ́, ha kujɔ ná a ye yi nge sɔɓɔ̄ jɔ nya yɔ ɓa. **45** Ma wɔ́ see tei keme ha má ngē, haɗi wɔ́ ma ma m'tɔ̄r ha nge kamhkamh. **46** Deɓe nge ɗá 'j dana sé asa ta kukɔ má t nāhą̄kash má'n wɔ? Haɗi kɔ́ ma m'tɔ̄r se ha nge kamhkamh wɔ́, see yegei ka taā keme wɔ? **47** Deɓe nge ke yi m Nuɓɔ wɔ́, a oō ha m Nuɓɔ. See yegei ka koō, haɗi wɔ́ see yei yi m Nuɓɔ ngē.

Jeju tɔ̄r ráng ha nɛɛ ɓa ke Nuɓɔ

48 Ada Jupee téle tɔ̄rii'n na: Dee d' tɔ̄r jó na yi na ye deɓe 'j Samari, āda njili kash na inji kemei. Ha tɔ̄r dé ná, ye gō-ó ngē wɔ?

49 Jeju téle tɔ̄r na: Njili kash ndetē keme má, 'm m'ɔsɔ

gɔnɔ m Biya má bé. B see nj'ugoi sɔnyɔ jɔ má. **50** Ma m'anjā kɔrhtaɽa nge sɔɓɔ̄ jɔ má ngē. B Biya má á-á a anjā, kɔrhtaɽa ha má tíkɔ a gānga'n seré ɗyatɔ. **51** Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r sé: Wɔ́b deɓe nóho ngɔm ha má wɔ́, yɔ nj'atá kɔ koyo ngē ɓa nɔɗí.

52 Jupee téle tɔ̄rii'n na: Nge'n ya ta kigii dé ha yi kaɓh t njili kashee-á wɔ̄ ná. Abraham oyo, tíkɔ ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ oyoi nya'n. B yi tɔ̄r jɔ́ na wɔ́b deɓe nóho ngɔm ha má wɔ́, yɔ nj'atá kɔ koyo ngē nɔɗí. **53** Yi kɔ́ umbɔ̄ Biya dé Abraham nge koyo ná wɔ? Ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ oyoi nya'n. B yi nāhą roi ɗi wɔ?

54 Jeju téle tɔ̄r na: Wɔ́b ma ɓa m'ɔrh taɽa rɔ má wɔ́, kɔrhtaɽa má ná ye náa ɓúlo bé. Ye Biya má-a a ɔrh taɽa má wɔ̄ ná. Yɔ nge kono see kúu nya Nuɓɔ sé ná. **55** See igii'n ngē. B ma m'igii'n. B wɔ́b ma m'tɔ̄r jɔ́ na ma na m'igii'n ngē wɔ́, m'áta ke nge kujɔ ha njɔ njɔ sé. B ma m'igii'n tíkɔ m'ngɔm'n ha nya ɗyatɔ. **56** Biya sé Abraham nāhą rɔnyele jɔ ha yɔ katá kɔ ndi má. Yɔ ɔ tíkɔ nāhą'n rɔnyele jɔ-ɔ́.

57 Jupee tɔ̄rii'n na: Ɨ́ nāhą nya ɓāla dɔgɔmií ngē tɔ. B ɔ́ tɔ̄r'n jɔ ná yi na ɔ Abraham wɔ?

58 Jeju tɔ̄r ni na: Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r se, kéte tíkɔ́ ta koɗyo ni Abraham ná wɔ́, oɗyoi ma wɔ̄. **59** T jɔ ha ná wɔ́, yɔɔ ɔii kōo ta túɗu nya'n, b Jeju yɔɽɔ rɔ nya, b tei 'j keme kúju m Nuɓɔ b aɓh. Yɔ tei t dana hɔtɔ ni ɓa. Ada lo tei nya á-a wɔ̄ ná.

Jeju ndée kam m nge kam ndɔ̄ɔ nóho nge koɗyo ni'n bəyá

9 Dana kɔ́ Jeju k hón ná wɔ́, yɔ ɔ nge kam ndɔ̄ɔ nóho nge koɗyo ni'n bəyá 'j keme m kɔ́ nya. **2** Ngindájnáa nyaa terhii'n na: Rabi,* ná-a ɓa-á nāhą kash kɔ́ oɗyoi'n'n bəyá t kam ndɔ̄ɔ wɔ? Ye deɓe ná ɓa yéee, ye kɔ́ɓaa nyaa ɓa wɔ?

3 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ye deɓe ná ngē, kɔ́-ɔ ye nya kɔ́ɓaa nyaa yɔɔ nehɛ̰i kash ngē. Ye kam ndɔ̄ɔ bəyá tei'n 'j keme m kɔ́ nya, ha ta kulɔ m Nuɓɔ tei'n 'j kā rɔ nya kɔ́ ta deɓee kɔ'n. **4** Asa kam ta ma nāhą̰ kulɔɔ m Nuɓɔ nge kɔ́ kulɔ má ná, kam kajaa, na ya ndi ɗa usō. Ndi usō wɔ́ɔ́ deɓe nóho ta kasa nāhą̰ kulɔ ná ɗyatɔ ndetē. **5** Dana kɔ́ ma ke taá jɔngáya ná wɔ́ɔ́, ma m'e lonjáhā ha m debee taá jɔngáya.

6 'J gō kɔ́ yɔ tɔ̄r bəyá ná wɔ́ɔ́, yɔ túbu hōɽo taɽa nya ngá, b hɔ́tɔ bath t hōɽo taɽa nya ná'n, b tinya bath ná tií kam m nge kam ndɔ̄ɔ ná. **7** B tɔ̄r'n na: Aɓh ká túbo kamii tií kam kaɽa kɔ́ ka kúu ni na Silowe ná. Kam ri Silowe ná na mōnokulɔ. Yɔ aɓh ká túbo kam nya b ta téle nya wɔ́ɔ́, yɔ ɔ lo nɔ.

8 Tí wɔ́ɔ́, madāɓee nyaa t ngi kono kigii nya, ha yɔ ke nge kam ndɔ̄ɔ ná tɔ̄rii dana hɔtɔ ni na: Ye yɔ nge kono kinji ngá ka ɗab náa kono'n ngē wɔ? **9** Ngi kā nóhoo tɔ̄rii na: Ye yɔ ɓa.

Ngi kā madaa tɔ̄rii na: Ye yɔ ngē, b yɔ titi'n bé.

B yɔ ɓa tɔ̄r na: Ye ma ɓa.

10 Tí wɔ́ɔ́, yɔɔ téle tɔ̄rii'n na: Ɨ́ nāhą̰ neré kɔ́ kamiyee ndée'n wɔ?

11 Yɔ téle tɔ̄r na: Deɓe nóho ka kúu ni'n Jeju ná-a, hɔ́tɔ bath tinya kam má, b tɔ̄r ma na: Aɓh kam manh kɔ́ ka kúu ni na Silowe ná, ká túbo kamii. Tí wɔ́ɔ́, m'aɓh ká m'túbo wɔ́ɔ́, m'undɔ̄ mɔtɔ ta k kɔ lo.

12 Yɔ tɔ̄rii'n na: Deɓe ná ɓa ɗa t kāɗá ɓa wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r ni na: Ma m'igii ngē.

Parijee terhii mɔtɔ ha m deɓe nge koɗyo ni n bəyá t kam ndɔɔ ná

13 Yɔɔ aɓhii'n deɓe nge kam nya ndɔ̄ɔ kéte ná rɔ m Parijee.* **14** Ndi kɔ́ Jeju nāhą̰ bath tíkɔ ndée'n kam m nge kam ndɔ̄ɔ ná ye ndi kɔrhkoō. **15** Parijee téle ká nj terhii'n

ɗyatɔ na-a̱ ɔ lo na neré ɓa wɔ?

B yɔ tɔ̄r ni na: Yɔ hɔ́tɔ bath taá kam má. M'aɓh ká m'túbo kam má wɔɔ́, m'ɔ lo.

16 Tí wɔɔ́, Parijee* tɔ̄rii na: Deɓe ná iɓ 'j rɔ m Nuɓɔ ngē, haɗi wɔɔ́ yɔ ngɔm ndi kɔrhkoō ngē.

Ngi kā madaa tɔ̄rii na: Deɓe nge nāha̱kash ɓa-á asa kam ta nāha̱ náa kɔjɔɔ bá nɛɛ ɓa neré wɔ? Ada gánga naha̱ ɔɗa dana hɔtɔ ni.

17 Yɔ téle terhii nge kam ndɔ̄ɔ ná ɗyatɔ na: Deɓe ndée kamii ná, yi nj tɔ̄r ha ɗí ɓa jɔ́ nya wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r ni na: Yɔ ye ngekɔjɔnji m Nuɓɔ.

18 Jupee tei keme jɔ ha deɓe ná ke nge kam ndɔ̄ɔ kéte kɔ́ téle kɔ lo ngē, mbóng āda yɔɔ ká kúui ngi koɗyo nyaa āda yei. **19** B yɔɔ terhii ni na: Yɔ'n yɔ-ɔ ye mōno sé nge see tɔ̄r jɔ́ na oɗyoi'n bəyá t kam ndɔ̄ɔ'n wɔ? B nge'n nāha̱ neré kɔ́ ɔ'n lo taá yɔtɔnh wɔ?

20 Ngi koɗyo nyaa téle tɔ̄rii na: Dee d'igii ha yɔ ke mōno dé. Dee d'igii ha dee koɗyo nya bəyá t kam ndɔ̄ɔ. **21** B taá yɔtɔnh'n, yɔ ɔ nya ɓó lo na neré wɔɔ́, dee d'igii ngē. Kɔ́-ɔ ná-a nya ɓó b ndée kam nya ɓó wɔɔ́, dee d'igii ngē. Ɜ́ terhii'n na yɔ ɓa ye deɓe kangā. Yɔ ɓa atá koɗyo ha nge sɔɓɔ jɔ nya. **22** Ngi koɗyo nyaa tɔ̄rii bəyá, haɗi wɔɔ́ yɔɔ ka ɓelēi Jupee. Jupee oōi naha̱ ha ta deɓe nóho nge b tɔ̄r na Jeju na ye Mesi* wɔɔ́, katá tɔ̄ɓɔ ni'n tií 'j keme kúju kámnaha̱ m Jupee. **23** Ye ha ná-a ngi koɗyo nyaa tɔ̄rii na: Yɔ ɓa ye deɓe kangā, ɔ́ terhii'n āda yɔ ɓa tɔ̄r se mɔtɔ.

24 Parijee téle kúui deɓe nge kam ndɔ̄ɔ ná t jó m njɔ nyaa ɗyatɔ yɔɔ ká tɔ̄rii'n na: Ɔrh taɾa m Nuɓɔ, na dee d'igii ha deɓe ná ke nge nāha̱kash.

25 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Wɔ́b yɔ ye nge nāha̱kash wɔɔ́, ma m'igii ngē. B ma m'igii náa ɗíya bá. Ma m'igii ha ma ke nge kam ndɔ̄ɔ, b ngē'n taá yɔtɔnh wɔɔ́, ma m'ɔ lo.

26 Yɔɔ tɔ̄rii'n na: Yɔ ɓa-á nehɛ̱i neré wɔ? Nāhą̱ neré ɓa kɔ́ ndée'n kamii wɔ?

27 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Ma m'tɔ̄r se ha'n wɔ̄, b see oōi ngē. B haɗi ɓa kɔ́-ɔ see ndegii ta koō ɗyatɔ wɔ? Se ndegii nya ta ke ngindájnáa nyaa wɔ?

28 Tí wɔ́, yɔɔ nyéɗyei'n b tɔ̄rii'n na: Yi ɓa ye ngendájnáa nya, b dee d'e ngindájnáa m Moijee. **29** Dee d'igii ha Nuɓɔ ka koɗyo ha t Moij'n. B deɓe n dee d'igii lo kiɓ nya 'j 't ná ngē.

30 Deɓe ná téle tɔ̄r ni na: See oi ha ke nya náa nge kadā rɔnyele-á kɔ́ see igii lo kiɓ nya 'j 't nge wɔ̄'n. B nge'n ya yɔ ndée kam má wɔ̄. **31** Jiyee j'igii ha Nuɓɔ ka koō ngi nāhą̱kashee ngē. B deɓe nge ka ɗɔi nya, tíkɔ ka nāhą̱'n t gō ndeg nya wɔ́, atá koō nya. **32** Deɓe nge ta koō'n na deɓe nóho na ndée kam m deɓe nge koɗyo ni'n bəyá t kam ndɔ̄ɔ ndetē. **33** Wób deɓe nóho iɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ngē wɔ́, yɔ asa ta nāhą̱ náa nóho ngē ɓa nɔɗí.

34 Yɔɔ téle tɔ̄rii'n na: Yi nge koɗyo ni yi bé t taɣa-á kam nāhą̱kash ná, ndég ta kɔjɔ dé náa wɔ? B yɔɔ toɓoi'n hālá.

Kam ndɔɔ nge 'j gō ɗóbo m Njili

35 Jeju oō ha tɔɓɔ ni deɓe ná hālá tíi, b lo kono yɔ ká kembe nya ná wɔ́, tɔ̄r na: Ɨ́ taá keme ha m Mono m Nuɓɔ wɔ?

36 Yɔ téle tɔ̄r na: Yɔ ɓa-á ye ná-a wɔ? Kəɓaɓe. Ɨ́ tɔ̄r ma kɔ́ adā m'taā keme nya.

37 Jeju téle tɔ̄r'n na: Yi ɔ'n wɔ̄. Ma nge kono k koɗyoi ha ná, m'e yɔ ɓa.

38 Ada deɓe ná tɔ̄r na: M'taā keme, Kəɓaɓe. B yɔ téle ɗɔi'n.

39 Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r'n na: Ma m'e taá jɔngáya'n ta ke gānga seré. Ma m'e kɔ́ ta deɓe ngi kɔ́ kɔ lo ngē wɔ́, kɔ́ lo.

B ta ngi kono kɔ lo ná-ā wɔ́, ke ngi kam ndɔ̄ɔ.

40 Parijee* ka nóhoo ngi kəɗa rɔ nya ná oōi ha ná. Yɔɔ tɔ̄rii na: Dee ɓa t jɔ dé'n dee nya ngi kam ndɔ̄ɔ wɔ?

41 Jeju téle tɔ̄r ni na: Wɔ́b see yei ngi kam ndɔ̄ɔ wɔ́, nāhạkash sé ndetē. B nge'n see tɔ̄rii jɔ́ na: Dee ɗ'ɔ lo wɔ̄. Ye ha ná-a nāhạkash sé níi'n t rɔ sé wɔ̄ ná.

Ngekulū t náa kulū nya

10 Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r sé, deɓe nge kudu 'j ka taɽa gɔngɔ m bataa ngē, b ká kalh 'j kā káɗya bé kɔ́ kudu'n keme ná wɔ́. Ye nge ɓogo, tíkɔ nge daɓ ɗóbo.
2 B deɓe nge kudu 'j kā taɽa ná wɔ́, ye nge kulū bataa.
3 Nge ngɔm taɽa gɔngɔ atá tei nya taɽa ɗóbo āda bataa etei koō njī nya. Yɔ atá kúu bataa nya t ri ni'n tíkɔ yɔ atá tei səɗin hālá. **4** Lo kono yɔ kɔrh bataa nyaa ɓa dér hālá ná wɔ́, yɔ usō kéte nɔ ni, b bataa nyaa unui gō nya, haɗi wɔ́ yɔɔ igii njī nya. **5** Yɔɔ nj'etei kunu gō m mbā ngē, b nj'enyei t hālá, haɗi wɔ́ yɔɔ igii njī m mbā ngē. **6** Jeju unu ha ná undɔ̄ kaj ha m nge kulū, tíkɔ kaj ha ngi káɗyaa, b yɔɔ igii kam ha ɓa kɔ́ k tɔ̄r nya ni ná ngē.

7 Jeju téle tɔ̄r ni ɗyatɔ na: Haykamh, haykamh, ɓa m'tɔ̄r sé, ma m'e taɽa gɔngɔ m bataa. **8** Ngi kono ke kéte nɔ má ɓa dér ná yei ngi ɓogoo t ngi daɓ ɗóboo. Ada bataa etei koō taɽa ni ngē. **9** Ma m'e taɽa ɗóbo. Wɔ́b deɓe nóho udu kemee 'j kā rɔ má wɔ́, atá kembe kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́r. Yɔ atá kudu kemee, b ta tei, tíkɔ nj'atá kembe'n náakusɔ.
10 Nge ɓogo nj'e ta ke ɓogo, ta ke tɔ̄l, b ta túju'n ɓúlo. Ma m'e kɔ́ ta bataa kembe'n kaɗya, kaɗya nge ta yɔɔ katá kembe ta kasa ni nák bé.

11 Ma m'e ngekulū nge nɔ. Ngekulū nge nɔ a adā rɔ nya ha m bataa nyaa. **12** B nge kulɔ ye nge kulū ngē. Bataa yei nya yi nya ngē. Ada dana kɔ yɔ kɔ soó ka ke ná wɔ́, tīi bataa inya ni ngelh b anyā, āda soó ná túɗu bataa t'undɔ̄

sāngaɣā ni. **13** Nge kulɔ ná anyā, haɗi wɔ́ yɔ a nāhą kulɔ bé, āda ndeg ta kɔl wuru rɔ nya ha m bataa ngē.

14 Ma m'e ngekulū nge nɔ. Ma m'igii bataa maa. Tíkɔ yɔɔ igii nya ma. **15** Titi ye njɔ na Biya má kigii ma'n, tíkɔ ma kigii nya'n ná wɔ́, ma m'igii nya Biya má tíkɔ m'adā'n kaɗya má ha m bataa. **16** M'aɓh t bataa ngi káɗyaa ɗyatɔ ngi ke bataa 'j keme gɔngɔ'n ngē. Bataa ná-a dá, asa kam ta ma koi ni ke'n. Yɔɔ etei koō njī má. Ada ɓūndu ni atá ke ɗíya bá, tíkɔ nge kulū atá nya ke ɗíya bá. **17** Ma m'āda kaɗya má tíkɔ ta téle taā. Ha ná-a Biya má táɣa ma wɔ̄ ná. **18** Deɓe nge ta taā kaɗya má ndetē. Ma ɓa 'm m'adā t gō ndeg má'n. M'aɓh t tógɔ'n ta kadā tíkɔ m'aɓh t tógɔ'n ta téle taā. Ada ye gō njī nge Biya má kadā má.

19 Gānga nahą iɓ ɗyatɔ dana m Jupee jɔ ha ná. **20** Deɓe baa bé 'j dana hɔtɔ ni tɔ̄rii na: Yɔ ɓa aɓh t njili kash'n. Yɔ ye'n deɓe sɔba bé, b haɗi ɓa kó nj'oōi ha nya wɔ?

21 Ngi kā madaa tɔ̄rii na: Ha ná ye ha m deɓe nge kaɓh t njili kash'n ngē. Nge kaɓh t njili kash'n asa kam ta ndée kam m ngi kam ndɔ̄ɔ wɔ?

Jupee ngi taā keme ngē

22 Pet* Tórtaɣa jɔ kúju m Nuɓɔ ɔɗa Juɗujalem, āda ye nɔ̄hu kūlu. **23** Jeju a njiya keme kúju m Nuɓɔ mɔtɔ jála m Salomǫ. **24** Tí wɔ́, Jupee udui ká giɣii gidi nya b tɔ̄rii'n na: Mbóng ndi nge ɗá ɓa kó njili dé áta ke 't t rɔ dé wɔ? Wɔ́b yi ye Mesi* wɔ́, ɔ́ tɔ̄r de ráng.

25 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ma m'tɔ̄r se wɔ̄, b see yegei taā keme 't. Kulɔɔ ngi kono ma kā nāhą t ri m Biya má'n ná ɓa ɔjɔ ha má t hālá wɔ̄ ná. **26** B see tei keme ngē, haɗi wɔ́ see yei bataa maa ngē njɔ ma tɔ̄r sé'n ná. **27** Bataa maa oōi njī má, ma m'ígii ni āda yɔɔ a unui gō má. **28** Ma m'āda ni kaɗya t jɔ ndiye sɔ́ɣ, yɔɔ nj'etei koyo ngē ɓa nɔɗí, tíkɔ deɓe nóho ta kāla ni 'j jī má ndetē. **29** Biya má nge kadā

ma ni ná, umbɔ̄ náa ɓa dér. Ada deɓe nge ta kasa kāla ni 'j jī m Biya má ndetē. **30** Ma b Biya má, dee ɗíya.

31 Tí wɔ́, Jupee ɔii kōo ɗyatɔ jɔ nya ta túɗū nya'n. **32** Jeju téle tɔ̄r ni na: Ma m'ɔjɔ se kulɔɔ ngi nɔɔ ɓɔ bé ngi kiɓ 'j kā rɔ m Biya má. Ada ye ha m kulɔ nge ɗá-a ɓa-á see ndegii ta túɗu má t kōo'n wɔ?

33 Jupee téle t ha'n tɔ̄rii'n na: Ye ha m kulɔ nge nɔ yɔ-ɔ dee d ndég'n ta túɗūi'n t kōo'n ngē. Dee d' ndeg ta túɗui haɗi wɔ́ yi nj gánga Nuɓɔ. Tíkɔ ha yi ɓa ke deɓe bé, b nāhą roi Nuɓɔ ná.

34 Jeju téle tɔ̄r ni na: Deɓe nge kɔ́ njángá mangətuɓu Haa ná nj́ánga keme nj́iha sé tɔ̄r na:

Ma m'tɔ̄r na: See yei nuɓɔɔ wɔ? *(Hā 82:6)*

Njengei ha na bəyá ngē wɔ? **35** Ngi kono ha m Nuɓɔ ke ha ni ná nj́iha a kúu ni na nuɓɔɔ. Bəya wɔ́, deɓe asa kam ta kuɓɔ taɾa ha m Nuɓɔ ngá ngē. **36** Ma m'e nge kono Biya má kɔrh má kundɔ̄ kēɾe, tíkɔ kulɔ ma'n taá jɔngáya. Wɔ́, see tɔ̄rii jɔ́ na: Yi nj gánga Nuɓɔ. Ada ye ha nge ma tɔ̄r jɔ́ na ma na m'e Mono m Nuɓɔ ná wɔ? **37** Wɔ́b ma 'm nāhą kulɔɔ m Biya má ngē wɔ́, ɔ́ najhii taā keme ha má. **38** B wɔ́b ma m nāhą kulɔɔ m Biya má, b see tei nya'n keme ha má ngē wɔ́, ɔ́ tei keme jɔ kulɔ ná-ā. Ǝ́ tei keme jɔ kulɔ ná-ā kɔ́ āda see igii'n tíkɔ, ɔ́ tei'n keme ha Biya má kinji keme má, tíkɔ ma kinji keme m Biya má. **39** T jɔ ha ná wɔ́, yɔ enjei ha ta kukɔ nya ɗyatɔ, b yɔ tei 'j keme jī ni.

40 Jeju téle aɓh ɗyatɔ gidi manh baā Jurdę̱. Yɔ aɓh goto lo kɔ́ Ja̱ ɗenh deɓe manh t kéte ná. Yɔ ká inji tií lo ná. **41** Deɓe baa bé yei rɔ nya. Yɔɔ tɔ̄rii na: Ja̱ nāhą náa kɔjɔ ɗíya ngē, b haa ɓa dér kɔ́ Ja̱ tɔ̄r kɔjɔ'n jɔ m deɓe'n ye haykamh ɓa. **42** Ada deɓe baa bé tei keme t lo ná ɓa-á.

11 Deɓe nóho ye met, ri nya na Lajar. Deɓe 'j Betani, ɓē m Mariee t nónjo nya nge mandaá Mata'n. **2** Ye Mari ná-a uɗu kuɓū kat jɔ m Kəɓaɓe, tíkɔ ɔlh'n njɔ nya t ngɔ jɔ nya'n wɔ̄ ná. Nónjo nya nge ngaɓa Lajara-á toɗo met wɔ̄ ná. **3** Tí wɔ́, nónjo nya ngi mandaá uloi ká tɔ̄rii Jeju na: Kəɓaɓe, ɔ́ nge kono yi táɻa nya ɓɔ ná-a ye met wɔ̄ ná.

4 Lo kono Jeju koō ha ná bəyá ná wɔ́, tɔ̄r na: Met ná ye met ta tɔ̄l nya ngē, b ye met ta kɔrh'n taɻa m Nuɓɔ bé. Met ná ye met nge ta Nuɓɔ katá kɔrh'n taɻa má ma Mono nya. **5** B yɔ kɔ́ Jeju táɻa Mata, nónjo gidi nya nge mandaá, tíkɔ Lajar ɓɔ. **6** Lo kono Jeju kōo na Lajar na ye met ná wɔ́, yɔ níi tií nāhą ndi jó ɓa tɔ tíi lo kɔ́ yɔ kinji 't ná.

7 B 'j gō wɔ́, yɔ tɔ̄r ngindájnáa nyaa na: J télei taá jɔngáya Jude.

8 Ngindájnáa tɔ̄rii na: Rabi,* Jupee a enjei ha ta t'ələi ɓa taá tɔ t kōo'n wɔ́, nj téle nj'aɓh Jude wɔ?

9 Jeju téle tɔ̄r na: Jakāgalo aye kutu gidi jó keme ndi ɗíya ngē wɔ? Wɔ́b deɓe nóho a njiya kaja-a wɔ́, náa túgɔ'n ngē. Náa a túgɔ n ngē, haɗi wɔ́ yɔ a ɔ lonjáhā nge taá 'j jɔngáya. **10** B wɔ́b deɓe nóho a njiya dana ndi wɔ́, náa a túgɔ'n, haɗi wɔ́ lonjáhā ndetē keme nya.

11 'J gō kɔ́ yɔ tɔ̄r ha ná wɔ́, yɔ tɔ̄r ni na: Lajar, ɓɔkúɗɔ ji, toɗo ɓī bé. B 'm m'aɓh ta ká ndúɻu nya.

12 Ngindájnáa nyaa tɔ̄rii'n na: Kəɓaɓe, wɔ́b nj toɗo ɓī bé wɔ́, rɔ nya atá ngáɗ nya bé wɔ̄ b. **13** Jeju nj tɔ̄r ha koyo m Lajar. B yɔɔ oōi ɓó na yɔ na nj tɔ̄r ni ha toɗo ɓī nge kɔrhkoō'n.

14 Tí wɔ́, Jeju tɔ̄r ni ɓa ráng na: Lajar oyo. **15** Rɔ má nyelē má ɓɔ ha ma ndetē tií. Ta ya see katá taā keme á-a wɔ̄ ná. B j'iɓii tií rɔ nya.

16 Tí wɔ́, Tomas nge ka kúu ni'n njungɔ ná tɔ̄r ngindájnáa madā nyaa na: J'iɓii ká j'oyoi sənyan.

Jeju nyóo keme m nónjo m Lajar ngi mandaáa

17 Lo kono Jeju kɔtɔ̄ ná wɔ́, ká embe Lajar nāhą ndi sɔ́, keme goto ɓáda wɔ̄. **18** Betani ye táha t Juɗujalem asa náa kulometer* mutɔ́. **19** Ada Jupee yei baa bé rɔ m Mataa t Mari'n ta ke nyóo keme ni ha m nónjo ni kɔ́ koyo ná.
20 Lo kono Mata koō ná Jeju na ɔtɔ̄ ná wɔ́, yɔ iɓ lang taɣa nya. B Mari wɔ́, inji taá ngá taɣa kúju.

21 Mata tɔ̄r Jeju na: Kəɓaɓe, kəɗa nya'n əɗa taá 't bá wɔ́, nónjo má'n ɗa oyo ngē. **22** B nge'n ma m'igii, ha náa ɓa dér kɔ́ yi k terh t Nuɓɔ ná, Nuɓɔ atá kedei.

23 Jeju téle tɔ̄r na: Nónjoi ná atá tei 'j dana m ngi koyoo.

24 Mata téle tɔ̄r'n na: Ma m'igii ha yɔ katá tei 'j dana m ngi koyoo tií ndi katá Nuɓɔ tei t deɓee 'j dana m ngi koyoo tií tɔ̄ltaɣa m ndiyee ná.

25 Jeju tɔ̄r'n na: Ma m'e nge ka tei t ngi koyoo 'j ɓáda tíkɔ nge kadā kaɗya ɗyatɔ. Deɓe nge b taā keme ha má, b oyo nya'n wɔ́, atá kinji t kaɗya'n. **26** B deɓe nge kinji t kam nya'n b taā keme má wɔ́, nj'ata koyo ngē nɔɗí. Ɨ́ taā keme bəyá wɔ?

27 Mata tɔ̄r'n na: Ayo, Kəɓaɓe, m'taā keme ha yi ke Mesi* Mono m Nuɓɔ. Yi ye nge kasa kam ta ke taá jɔngáya.

28 'J gō kɔ́ yɔ koɗyo ha ná bəyá ná wɔ́, Mata ɔrh taɣh. B yɔ ká kúu nónjo nya Mari taá lo mundu-ú hālá b tɔ̄rn na: Ngekɔjɔnáa inji taá. Yɔ nj kúui. **29** T taɣa jī kɔ́ Mari koō ha ná wɔ́, yɔ iɓ taɣh lám aɓh rɔ nya. **30** Jeju udu keme ɓē ngē tɔ, b níi taá lo kɔ́ Mata ndáa nya 't ná. **31** Jupee injii t Mari'n keme kúju nj nyóoi keme nya. Lo kono yɔɔ kɔ Mari kiɓ t naga-á tei ná wɔ́, yɔɔ unui gō nya, yɔɔ tɔ̄rii na: Yɔ nj'aɓh jɔ ɓáda ta ká kugɔ wuɣú.

32 Lo kono Mari kɔtɔ̄ lo kɔ́ Jeju kəɗa 't ná, b kɔ nya'n ná wɔ́, yɔ usō ngá njɔ nya b tɔ̄r'n na: Kəɓaɓe, kəɗa nya'n əɗa taá 't bá wɔ́, nónjo má'n nj'oyo ngē.

33 Mari ugɔ nya wuɣú, tíkɔ Jup ngi kono ke sənyan ná-ā nj'ugoi nya wuru. Lo kono Jeju kɔ bəyá ná wɔ́, nj sée nya wuɣú keme njili nya tíkɔ wōngo naha'n ɓɔ ɗyatɔ. **34** Yɔ tɔ̄r na: Ǝlei'n t kaɗá wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii'n na: Kəɓaɓe ye b ɔ́.

35 Ada Jeju ugɔ wuɣú.

36 Tí wɔ́, Jupee tɔ̄rii'n na: Ɔi yá-a, yɔ táɣa Lajar neré bəyá wɔ?

37 Ngi ka nóhoo 'j dana ni tɔ̄rii na: Yɔ nge ndée kam m nge kam ndɔ̄ɔ ná asa kam ta nāhą nya kɔ́ deɓe'n koyo ngē ngē wɔ?

Jeju tei t Lajar'n 'j dana m ngi koyoo

38 Jeju téle sée wuɣú ɗyatɔ keme nya, b alh jɔ ɓáda. Ada ye ɓáda kōo nge tɔ́l ni keme nya b téle kutū taɣa t kōo nge madā'n. **39** Jeju tɔ̄r na: Ǝ́ ndūɓuɣui kōo ná tíi 'j taɣa madaa.

Mata nónjo m nge koyo ná tɔ̄r na: Kəɓaɓe, nūnu'n at wɔ̄, haɗi wɔ́ yɔ nāhą ndi sɔ́, taá lo.

40 Jeju tɔ̄r'n na: M'tɔ̄rii kéte ngē wɔ? Wɔ́b ɔ́ taā keme wɔ́, nj'áta kɔ kərhtaɣa m Nuɓɔ.

41 Tí wɔ́, yɔɔ unui kōo tíi 'j lo kɔ́ nūnu toɗo 't ná. B Jeju unu kam nya taɣh b tɔ̄r na: Biya má, m'edei kúɗɔ jɔ koō kɔ́ yi koō má ná. **42** Ye jɔ ha má wɔ́, ma m'igii ha yi ka koō má t jɔ ndiyee. B 'm m'tɔ̄r yi nge ná ha m kóso deɓee ngi kono gīɪ̨i gidi má nɛɛ 'm m'tɔ̄r bəyá ha, ta yɔɔ taā keme ha yi yɔ-ɔ kulɔ má.

43 Lo kono yɔ tɔ̄r bəyá ná wɔ́, yɔ tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Lajar, ɔ́ tei hālá. **44** Ada nge koyo ná tei. Deɓee ndújoi njɔ nyaa, jī nyaa t ramá njúbu nūnu'n tíkɔ ɓiɪ̨ii'n taɣa ramá utui'n kam nya.

Jeju tɔ̄r ni na: Ǝ́ tótii'n inyei'n āda aɓh.

Deɓee ooi nāhạ ha ta tɔ̄l Jeju

45 Jupee deɓee baa bé 'j dana ni ngi kono ke rɔ m Mari
ná, oi náa kɔ Jeju nāhạ ná wɔ́, tei keme nya. **46** B ngi kā
nóhoo 'j dana ni, aɓhii rɔ m Parijee* ká tɔ̄rii ni ha náa kɔ́
Jeju nāhạ ná. **47** Tí wɔ́, ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo t
Parijee,* kámii nāhạ̄ t ngikɔɗyɔ̄ deɓee b tɔ̄rii na: J'etei
nāhạ'n neré wɔ? Deɓe'n a nāhạ náa kɔjɔɔ ɓɔ. **48** Wɔ́b
j'inyei'n bəyá wɔ́, deɓee ɓa dér etei taā keme nya. Tíkɔ
Rɔmee etei ta ke túju lo ji kɔ́ ke yi kaɽh ná tíkɔ ta taā'n
mɔtɔ deɓe jiyee ɗyatɔ.

49 B deɓe nóho 'j dana ni ri nya na Kaip. Yɔ ye
ngekadāsádaga nge kumbɔ̄lo keme ɓāla ná. Yɔ tɔ̄r ni na:
See igii náa nóho 'j dana ha'n ngē. **50** See kɔ́ a njɔlii ha ngē
wɔ? Ha koyo m deɓe ɗíya ha m deɓee baa ye sóo t umbɔ̄
ta mɔtɔ deɓee ɓa dér túju ngē wɔ?

51 Yɔ kɔ́ tɔ̄r ha ná ha nya yɔ ɓa ngē. Yɔ ɔjɔ ha ná, haɗi
wɔ́ yɔ ye ngekadāsádagaa nge kumbɔ̄lo keme ɓāla ná. Yɔ
ɔjɔ ha ná ha Jeju kasa koyo ha m mɔtɔ deɓee. **52** B yɔ kɔ́
ye ha m mɔtɔ deɓe ɓa ɗíya ngē, b ye ha ta kám'n mōnoo m
Nuɓɔɔ ngi kono gánga nahạ̄ t loo ná-ā keme rɔ ɗíya. **53** T
keme ndi ná-a yɔɔ ujoi'n jɔ ha nahạ́ ta tɔ̄l'n Jeju wɔ̄ ná.

54 Ada ye ha ná-a Jeju yege kɔjɔ rɔ nya t hālá dana m
Jupee. Yɔ téle ɔrh rɔ nya aɓh tií jɔngáya nge kəɗa tií kaj
dəlalo yɔ aɓh keme ɓē nóho ka kúu ni na Eprayim ná kɔ́ ká
injii 't t ngindájnáa nyaa.

55 Pet* Galjɔ m Jupee ye táha wɔ̄. Ada deɓe baa bé 'j
mōno ɓee alhii aɓhii Juɗujalem, kéte nɔ pet Galjɔ ta ká
túbo rɔ ni. **56** Yɔɔ ká a enjei Jeju. B a terhii nahạ̄ ha dana
hɔtɔ ni keme kúju m Nuɓɔ na: Yi keme sé ye neré wɔ?
Yɔ kɔ́ nj'atá ke pet Galjɔ'n ngē wɔ? **57** Dana ná wɔ́,
ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo, t Parijee edei njī ni na: Yɔɔ
tɔ̄rii na: Deɓe nóho nge kigii lo kɔ́ kinjii m Jeju 't wɔ́, t
tɔ̄r t hālá āda t' n'ukoi'n.

Mari uɗu kuɓū kat jɔ njɔ m Jeju tií Betani

Mt. 26:6-13 Mark 14:1-11

12 Ndi miíkali kéte nɔ pet Galjɔ wɔ́, Jeju ɔtɔ̄ Betani. Betani ye lo nge kɔ́ Lajar koyo 't ná. Lajar ye yɔ nge kono Jeju tei sənyan 'j dana m ngi koyoo ná.
2 Lo ná-a yɔɔ nehɛ̱i náakusɔ nge lo kili ha nya 't wɔ̄ ná. Mata ye nge ka kadā náakusɔ, b Lajar ye nge nóho 'j dana m ngi kono k kusɔ nya náa səɗin. **3** Mari unu nya kuɓū nge kat bi̱i nge nɔ, nge gāta nya kalhngandh gānga kulo* dana-á uɗu jɔ njɔ m Jeju. B yɔ téle ɔlh t ngɔ jɔ nya'n. Ada ɓusu m kuɓū kat ná taā keme kúju ɓa dér.

4 Nge nóho 'j dana m ngindájnáa nyaa, Judas Iskaɾiyot, mōno m Simɔ̱ yɔ nge katá kulɔ nya jī m deɓee ná tɔ̄r na:
5 Haɗi ɓa kɔ́, ɗábii kuɓū kat ná tei'n gúrusu denie* lodeɓé mutɔ́ edei ngindoo ngē wɔ? **6** Judas tɔ̄r ha ná, ha ha m ngindoo konyo nya ngē. B ye ha yɔ ke nge ɓogo, tíkɔ ha yɔ ka kutō ngɔngɔ gúrusu, āda yɔ a ɔi náa ngi kono kumbɔ ni keme.

7 B Jeju tɔ̄r na: Inya'n āda nāha̱, ná yɔ ngɔm kuɓū kat ná bé ta kundɔ̄'n jɔ ha ndi njúɓu má dana-á. **8** Ngindoo nj'inji t see t jɔ ndiyee, b ma m'inji t see t jɔ ndiyee ngē.

9 Tí wɔ́, kóso Jupee baa bé, oōi ha Jeju ke tíi Betani. Wɔ́, yɔɔ yei ha ta kɔ Jeju ɓa ɗíya ngē, b ye ha ta kɔ Lajar, yɔ nge kɔ́ Jeju tei sənyan 'j dana m ngi koyoo ná.
10 Ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo nj'ójoi nya ha tɔ̄l Lajar. **11** Yɔɔ ndegii ha ta tɔ̄l Lajar, haɗi wɔ́ Jupee baa bé téle ɔrhii rɔ ni 'j dana ni ha m Lajar, b tei keme m Jeju.

Jeju udu Juɗujalem t kɔrhtaɾa'n

Mt. 21:1-11 Mark 11:1-11 Luku 19:28-40

12 Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, kóso deɓe baa ngi kono ke pet ná, oōi ha Jeju ka ke Juɗujalem. **13** Yɔɔ ɔii gām jī tumuree a t'ələi'n taɾa nya b a t'undɔ̄i kɔ́ɗɔ 't na:

Hojana.*
J tɔ̄rii taɾa ji jɔ m nge kono ke t ri m
Kəɓaɓe kóngaɾ ɓɔ m Ijrayelee ná. *(Hā 118:26)*
14 Jeju embe mōno korō nóho inji gidii, titi ye njɔ deɓee njángā'n keme Mangətuɓu na:
15 Ɨ́ najh ɓelē, mononyɛ́ 'j Siyɔ.
Ɔ́, kóngaɾ ɓoi aye, inji gidi mōno koroo ná.
(Jakaɾi 9:9)
16 Ngindájnáa nyaa igii kam ha kəɗa'n kéte ngē. B lo kono Nuɓɔ kɔrh taɾa m Jeju tí ná wɔ́, ugɔ keme ni jɔ-ɔ́, ha njángā ni ha ná keme mangətuɓu ha nya. Tíkɔ ugɔ'n keme ni jɔ-ɔ́ ha náha ni náa ná-ā ha nya.
17 Kóso deɓee ɓa dér kɔ́ kəɗa t Jeju'n ná tɔ̄rii ha kɔ́jɔ t hālá ha yɔ kúu Lajar 'j goto ɓáda. Yɔɔ tɔ̄rii ha kɔjɔ t hālá ha Jeju tei sənyan 'j dana m ngi koyoo. **18** Kóso deɓee nj langii nya taɾa nya, haɗi wɔ́ yɔɔ oōi ha yɔ á-a ke nge nāhạ náa kɔjɔ ná wɔ̄ ná. **19** Parijee* nj tɔ̄rii nya nahą̄ dana hɔtɔ ni na: See oi, ɔ́ nehɛ̨i set, b oi ya-á, deɓee ɓa dér taá jɔngáya aɓhii gō nya.

Jeju tɔ̄r kéte ha katá nya koyo

Mt. 20:17-19 Mark 10:32-34 Luku 18:31-34

20 Dana m deɓee ngi kono kaɓh ha ɗɔii tií ndi pet ná deɓee ngi 'j jɔngáya Grekee ɗei nya 't. **21** Deɓee ná-ā yei rɔ m Pilip 'j Betsaida nge 'j jɔngáya Galile ná. Yɔɔ tɔ̄rii n na: Deéngaɓa dee d ndeg ta kɔ Jeju. **22** Pilip aɓh ká tɔ̄r ha ná t Andre, b 'j gō-ó wɔ́, Andre t Pilip'n ká tɔ̄rii nya ha ná t Jeju.
23 Jeju téle tɔ̄r ni na: Jakāgalo ɔtɔ̄ wɔ̄, nge ta Nuɓɔ katá kɔrh taɾa m Mono m deɓe. **24** Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r se wɔ́b kam geme usō ngá, b oyo ngē wɔ́, yɔ atá kəɗa t káɗā nya'n. B wɔ́b oyo wɔ́, atá kaną̄ kam ɓɔ.
25 Deɓe nge b a táɾa kinji t kam'n taá jɔngáya wɔ́, táɾa nya atá ndi. B deɓe nge b a yegē ha kinji t kam'n nge taá

jɔngáya wɔ́, nj ngɔm kinji t kam'n ná ha kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́ɣ. **26** Wɔ́b deɓe nóho a nāhą̄ ɓeɣh kulɔ má wɔ́, āda yɔ unu gō má. Ta ya lo nge b ma kinji 't ná wɔ́, yɔ atá nya kinji 't. Wɔ́b deɓe nóho a nāhą̄ ɓeɣh má wɔ́, Biya má atá nya kɔsɔ gɔnɔ nya.

27 B nge'n taá t yɔtɔnh kaɗya rɔ má nj sōl selele. B t m'tɔ̄r jɔ́ na ɗi ɓa wɔ? Biya má ɔrh má tíi taá 'j jɔkāgalo'n á-a? Na ye ha ná-a me'n taá mbóng jɔkāglo'n wɔ̄'n. **28** Biya má, ɔrh taɣa rii.

Tí wɔ́, njī deɓe tei 'j taɣh nɔbé tɔ̄r na: M'ɔrh taɣa nya wɔ̄, b 'm m'ɔrh taɣa nya ɓa tɔ. **29** Kóso deɓee ngi kəɗa ná-ā oōi wɔ́, tɔ̄rii na: Ye njī-á na ndang. Kā madaa tɔ̄rii na: Ye mōnokulɔ m Nuɓɔ-á na nj tɔ̄r n ha.

30 Jeju tɔ̄r na: Ye ha má yɔ-ɔ see oōi'n njī deɓe ná ngē. B ye ha sé. **31** Nge'n taá yɔtɔnh'n ya Nuɓɔ atá gānga seré jɔ m debee taá jɔngáya. Tíkɔ etei'n ta tɔɓɔ ngol jɔ nge taá 'j jɔngáya'n hālá. **32** B ma, lo kono k kuɲɔ ni ma taɣh 'j jɔngáya ná wɔ́, m'áta kojh deɓee ɓa dér táa rɔ má. **33** Jeju nj'oɗyo ha ná bəyá, nj'ɔjɔ'n kāga koyo nya.

34 Kóso deɓee ná-ā téle tɔ̄rii n na: Dee ɗ'oō 'j keme njihaa-á ha Mesi* katá kinji t jɔ ndiyee sɔ́ɣ. B haɗi ɓa kɔ́ nj tɔ̄r jɔ́ na: Asa kam ta na kulɔ ni Mono m deɓe taɣh wɔ? Ná-a ɓa ye Mono m deɓe wɔ?

35 Jeju tɔ̄r ni na: Lonjáhā nj'əɗa taá t see ményɛ tɔ. Ə́ njiyei dana kɔ́ see kaɓh t lonjáhā'n tɔ ná. Na ya tili ɗa unu se jɔ-ɔ́ rúsu. Deɓe nge ka njiya kam tili a igii lo kaɓh nya ngē. **36** Dana kɔ́ see kaɓh t lonjáhā'n ná wɔ́, ə́ tei keme nya, āda see yei mōno m lonjáhaa. Jeju tɔ̄r ha ná b ɔrh taɣh 'j taɣa ni ká uyɔ̄ rɔ nya kuɗɔ-ɔ́ 'j rɔ ni.

Jupee ngi kono taā keme ngē ɓa nɔɗí ná

37 Yɔ nāhą̄ náa kɔjɔɔ ɓɔ bé t taɣa kam ni ɓa, b yɔ kɔ́ deɓe nge ta taā keme nya ndetē. **38** Yɔɔ egei taā keme

bəyá kɔ́ ta tɔ̄l'n taɽa ha kɔ́ ngekɔjɔnji m Nuɓɔ Ejai tɔ̄r ná t tɔ̄l taɽa:

Kəɓaɓe, ná-a ɓa-á taā keme ha kɔjɔ dé wɔ?
B tɔ́gɔ jī m Ngekalngo tei taɽh ɔjɔ ná-a wɔ?
(Ejai 53:1)

39 Ye ha ná-a yɔɔ esei taā keme ngē, kɔjɔ'n jɔ ha tɔ̄r m Ejai ná. **40** Yɔ tɔ̄r na:

Yɔ ndɔ̄ɔ kam ni, tíkɔ yɔ nāhą̄'n āda
ngaɽā keme ni nger'n ngóɽoɽó.
Yɔ nāhą̄ bəyá kɔ́ āda yɔɔ oi t kam ni'n ngē,
tíkɔ igii'n náa nge 'j ngaɽā keme ni ngē,
na ya yɔɔ b téle yei rɔɔ má wɔ́, ɗá m'ɔrh met 'j rɔ ni.
(Ejai 6:10)

41 Lo kono Ejai kɔrhtaɽa m Kris ná wɔ́, yɔ tɔ̄r ha náa ná-ā. Tíkɔ oɗyo'n ha nya.

42 'J gɔ̄ ha ná wɔ́, deɓee ɓɔ bé 'j dana m kóngaɽ ɓɔɔ tei keme. B yɔ kɔ́ tɔ̄rii t hālá ngē, ha m Parijee.* Yɔɔ tɔ̄rii ngē, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓelei, ha ta tɔɓɔ ni nii 'j keme kúju kámnahą̄ m Jupee. **43** Yɔɔ téɽei kɔrhtaɽa m deɓee ɓɔ umbɔ̄ kɔrhtaɽa m Nuɓɔ.

44 B Jeju tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Deɓe nge b taā keme ha má wɔ́, ye ma yɔ-ɔ yɔ taā keme má ngē, b taā keme m Nuɓɔ nge kono kulɔ má ná. **45** Deɓe nge kɔ má ná wɔ́, ɔ nya nge kono kulɔ má ná. **46** Ma m'e njɔ lonjáhā taá jɔngáya, nge ta deɓe b taā keme má wɔ́, kinji kam tili ngē.

47 Wɔ́b deɓe nge b oɔ̄ haa maa, b tāa keme ngē wɔ́, ma m'gānga seré jɔ nya ngē. Ma m'e ha ta gānga seré jɔ m deɓee taá jɔngáya ngē. B ha ta kaɗya deɓe taá jɔngáya.
48 Deɓe nge kege má, b taā ha maa ngē wɔ́, aɓh t nge gānga seré nya'n. Ha kɔ́ ma kɔjɔ ná-a atá gānga seré jɔ nya tií tɔ̄ltaɽa m ndiyee wɔ̄ ná. **49** Ma m'oɗyo ha t jɔ má'n ngē. B Biya má nge kulɔ má ná-a adā ma njī nya yɔ ɓa, nge

kasa kam ta ma tɔr tíkɔ kɔjɔ wɔ̄ ná. **50** Ada ma m'igii ha gomindi nya ke ha kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́ɣ. Ye ha ná-a haa ngi kono ma ka tɔr ná, ma ma m'tɔr njɔ Biya má tɔr má'n na, t m'tɔr'n ná.

Jeju túbo njɔ m ngindájnáa nyaa

13 Kéte nɔ pet* Galjɔ wɔ́, Jeju igii ha jɔkāgalo nya kɔtɔ̄ wɔ. Ye ha ta yɔ kinya jɔngáya'n b téle kaɓh rɔ m Biya nya. Ye jɔkāgalo nge ta yɔ táɣa náa nya ngi taá jɔngáya nɛɛ ɓɔ, yɔ táɣa ni ɓa mbóng ɔtɔ̄'n tɔ̄ltaɣa m táɣaa.

2 Yɔɔ nj'usoi náakusɔ nge kaja njaha-á ná wɔ́, biyagey* udu keme m Judas Iskaɣiyot mōno m Simᵑ kéte kono wɔ̄ ha ta yɔ kulɔ Jeju jī m deɓee wɔ̄. **3** Jeju igii ha Biya nya kinya náa ɓa dér keme jī nya wɔ̄. Yɔ igii ha yɔ kiɓ 'j rɔ m Nuɓɔ, tíkɔ téle k kaɓh rɔ m Nuɓɔ. **4** Tíi wɔ́, Jeju iɓ 'j taɣa taɓulu náakusɔ, ríi ramá nyaa 'j rɔ nya, b unu ramá kɔlh rɔ ujɔ ɓōdo nya. **5** 'J gō-ó wɔ́, yɔ ɔlh manh keme tása, b undɔ̄ mɔtɔ túbo njɔ m ngindájnáa nyaa, tíkɔ téle ɔlh'n njɔ ni t ráma kɔlh rɔ kɔ́ kujɔ nya ɓōdo nya ná.

6 Tí wɔ́, yɔ ɔtɔ̄ jɔ m Simᵑ Piyer, āda Piyer tɔr n na: Kəɓaɓe, yi ɓa-á nj túbo njɔ má wɔ?

7 jeju téle tɔr n na: Náa k nāhᵑ má'n yi nj'igii t yɔtɔnh ngē. B yɔ kɔ́ áta kigii tií tɔ.

8 Piyer tɔr n na: Ɜ́, ə, yi ɗá túbo nya njɔ má ngē.

Jeju téle tɔr n na: Wɔ́b m'túbo njoi ngē wɔ́, yi áta nyalā kam yii taá 'j kā rɔ má.

9 Simᵑ Piyer tɔr n na: Kəɓaɓe, ye njɔ má ɓa ɗíya ngē, b jī maa t jɔ má'n ɗyatɔ.

10 Jeju tɔr n na: Deɓe nge njobō tí wɔ̄ a anjā ta túbo njɔ nya ɓa ɗíya bá. Rɔ sé ɓa dér t taɣa-á ye yi kaɣh wɔ̄. See aɣhii wɔ̄, b yɔ kɔ́ ye see ɓa dér ngē. **11** Yɔ igii nge katá kulɔ nya jī m deɓee. Ye ha ná-a yɔ tɔr na: See aɣhii wɔ̄, b

yɔ kɔ́ ye see ɓa dér ngē wɔ̄ ná.

12 'J gō kɔ́ yɔ túbo ŋjɔ ni ná wɔɔ́, yɔ ɔi ramá nyaa, b téle ká inji taɻa taɓulu, b tɔ̄r ni na: See igii kam náa kɔ́ ma nāhą̄ t see ná wɔ? **13** See a kúui ma ngekɔjɔnáa, tíkɔ a kúui ma'n Kəɓaɓe. Ada yi tɔ̄r sé ná ye gō-ó ɓa, haɗi wɔɔ́ ma m'e yɔ ɓa. **14** Wɔ́b ma Kəɓaɓe tíkɔ ngekɔjɔnáa ɓa yɔ-ɔ ma m'túbo ŋjɔ sé wɔɔ́, ye nya ha sé ta ka túbo ŋjɔ nahą̄a bəyá. **15** M'ādа se náandaj ta see ka nāhą̄ ŋjɔ ma nāhą̄ sé'n ná.

16 M'tɔ̄r se ha nge kamhkamh: Ɓeɽh umbɔ̄ kɔ́ɓa nya ngē, kɔ́-ɔ mōnokulɔ umbɔ̄ nya nge kono kulɔ nya ná ngē.

17 Wɔ́b igii náa nɛɛ, tíkɔ ɔ́ nehɛ̨i ni'n wɔɔ́, Nuɓɔ atá tɔ́r taɻa nya jɔ sé.

Jeju tɔ̄r kéte ha Judas katá kulɔ nya keme jī m deɓee-é

Mt. 26:21-25 Mark 14:18-21 Luku 22:21-23

18 'M m'oɗyo ha'n ha sé see ɓa dér ngē, b ma m'igii ngi kono ma héɽe ni. Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

Nge kono k kusɔ má mapa sənyan ná
uɓɔ ma t gánd nya'n. *(Hā 41:10)*

19 Asa kam ta ha ná tɔ̄l taɻa bəyá. Ma m'tɔ̄r se yi nge ná kéte tíkɔ ya náa ná ye ɔtɔ̄. Ma m'tɔ̄r sé taá t yɔtɔnh tíkɔ ādа yɔ b ɔtɔ̄ wɔɔ́, see tei keme ha ma ke yɔ. **20** Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r se, deɓe nge kukɔ nge kɔ́ má kulɔ nya ná t rɔ nya wɔɔ́, ukɔ ma má ɓa. Deɓe nge kukɔ má t rɔ nya ná wɔɔ́, ukɔ nya Nuɓɔ nge kono kulɔ má ná.

21 'J gō kɔ́ Jeju koɗyo ha ná bəyá ná wɔɔ́, njili nya inji t gōo'n ngē, ādа yɔ tɔ̄r ɓa ráng na: Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r se, nge nóho 'j dana sé atá kulɔ má jī m deɓee.

22 Ngindájnáa nj sélei taɻa kam nahą̄, b igii deɓee nge kɔ́ Jeju k koɗyo ha nya ná ngē. **23** Nge nóho 'j dana m ngindájnáa nya inji táha t kaj m Jeju. Ye yɔ nge kono Jeju táɻa nya ɓɔ ná. **24** Simɔ̨ Piyer uɻu n kam nya. Yɔ

ndeg ta ngendájnáa ná terh Jeju ri m deɓee kɔ́-ɔ́ Jeju tɔ̄r ha nya ná.

25 Tíi wɔɔ́, ngendájnáa ná nadh jɔ m Jeju ɓa, b terh n na: Kəɓaɓe ye ná-a ɓa wɔ?

26 Jeju téle tɔ̄r na: Ye deɓee nge kɔ́ ma katá kulɔ ɓūtu mapa kam tár tíkɔ kɔrh kadā nya'n ná. Lo kono Jeju, kulɔ ɓūtu mapa kam tár ná wɔɔ́ yɔ ɔrh āda Judas Iskaɽiyot mōno m Simɔ̰. **27** T jɔkāgalo kɔ́ Jeju kadā ɓutu mapa t Judas ná wɔ́ɔ, Sətan* udu nya'n keme m Judas.

Jeju tɔ̄r na: Náa nge yi ndeg nāha̰ ná, ɔ́ nāha̰ n ɓa lám. **28** Dana m deɓe ngi kono kinji taɽa taɓulu náakusɔ-ɔ́ ná deɓe nóho ta kigii ha ná ndetē. Ta yɔɔ ɓa kigii'n na haɗi ɓa kɔ́ nj tɔ̄r n yi nge ná wɔ̄ ndetē. **29** Judas ye nge ngɔ̄m ngɔngɔ gúrusu. Ngi ka nóhoo nj njólii na, Jeju na ndeg tɔ̄r nya na: Ugō náa nge dee ndeg ta nāha̰'n pet* Galjɔ. Ɓó ngē wɔɔ́, yɔ ndeg tɔ̄r nya na t'adā náa nohó t ngindoo ɓó. **30** Lo kono Judas taā ɓūtu mapa ná wɔɔ́, yɔ undɔ̄ lo tei t nāga'n. Lo ye ndi wɔ̄.

Jeju tɔ̄r kéte ha Piyer katá ngānga ha kigii nya

Mt. 26:31-35 Mark 14:27-31 Luku 22:31-34

31 Lo kono Judas tei ná wɔɔ́, Jeju tɔ̄r na: Nge'n ya Nuɓɔ adā kɔrhtaɽa Mono m deɓe wɔ̄, tíkɔ Nuɓɔ embe nya kɔrhtaɽa keme má. **32** Wɔ́b Nuɓɔ embe kɔrhtaɽa keme má wɔɔ́, yɔ ɓa atá nya kɔrhtaɽa má keme rɔ nya yɔ ɓa. B yɔ nj'atá kɔrhtaɽa nya taá t yɔtɔnh.

33 Mōnoo maa ngi ɗiyee, ma m'injii t see keme jɔkāgalo nge ɗī ményɛ tɔ. See etei ta ka kanjā má. B yɔ kɔ́ njɔ tɔ̄r má Jupee jɔ́ na: See esei kɔtɔ̄ lo kɔ́ ma kaɓh 't ngē ná wɔɔ́, m'tɔ̄r nya se 't t yɔtɔnh-á.

34 M'adā se gōmindi nge ɗyā. Ɛ́ téɽei nahā̰ dana hɔtɔ nahá̰. Njɔ ma ka táɽa sé'n ná wɔɔ́, ɔ́ téɽei nahā̰ dana hɔtɔ nahá̰. **35** Wɔ́b ɔ́ téɽei nahā̰ dana hɔtɔ nahá̰ wɔɔ́, lo ná-a

deɓee ɓa dér etei kigii ha sé ke ngindájnáa maa wɔ̄ ná.

36 Simᵹ Piyer tɔ̄r n na: Kəɓaɓe, yi ɓa-á nj'aɓh kāɗá wɔ?

Jeju téle tɔ̄r n na: Lo kɔ́ ma k kaɓh t ná, yi ásа kunu gō má taá yɔtɔnh ngē. B nj'atá kunu gō má ndi nóho tií tɔ.

37 Piyer tɔ̄r na: Kəɓaɓe, haɗi ɓa kɔ́ ma m'asa ta kunu gōi taá yɔtɔnh ngē wɔ? M'áta kadā kaɗya má hei.

38 Jeju téle tɔ̄r n na: Yi atá kadā keɗyei ha má ɓa wɔ̄? B yɔ kɔ́ haykamh, haykamh, ɓa m'tɔ̄rii, kúɾɔ kūnjɔ atá kundɔ wuɾú ngē tɔ wɔɔ́, yi áta ngānga'n ha kigii má ngē njɔ mutɔ́.

Jeju adā tɔ́gɔ t ngindájnáa nyaa

14 Ada keme sé najh gānga manh ngē. Ǝ́ tei keme ha m Nuɓɔ, tíkɔ ɔ́ tei nya'n keme ha má. **2** Lo kinjiēe alii ngandh ɓɔ bé tií keme kúju m Biya má. Ye bəyá ngē báa m'tɔ̄r sé wɔ̄. 'M m'aɓh ta ká tɔ́mɔ lo nóho ha sé. **3** B wɔ́b m'aɓh b ká m'tɔ́mɔ lo nóho ha sé wɔɔ́, m'áta téle ke ta koi sé tií rɔ má, ta ya lo kɔ́ ma kinji 't ná wɔɔ́, see kinjii nya 't. **4** See igii lo kɔ́ ma k kaɓh 't, tíkɔ igii'n ɗóbo kaɓh lo ná.

Jeju ye ɗóbo kaɓh rɔ m Biya nya

5 Tomas tɔ̄r n na: Kəɓaɓe, dee ɗ'igii lo kɔ́ yi k kaɓh 't ná ngē, b lo nge ta dee kigii ɗóbo nya ye neré wɔ?

6 Jeju tɔ̄r n na: Ma m'e ɗóbo, ha nge kamhkamh tíkɔ kaɗya. Deɓe b tei 'j kā rɔ má ngē wɔɔ́, yɔ nj'asa kɔtɔ rɔ m Biya má ngē. **7** Wɔ́b igii ma wɔɔ́, nj'etei nya kigii Biya má. B taá t yɔtɔnh see igii n tíkɔ ɔi n'n.

8 Pilip tɔ̄r n na: Kəɓaɓe, ɔjɔ de t Biya wɔɔ́, ta katá kasa nyaa de á-a wɔ̄ ná.

9 Jeju tɔ̄r n na: Pilip ma nge kinji t see gō kuɗɔ wɔ̄'n igii ma ngē tɔ? Deɓe nge kɔ má wɔɔ́, ɔ nya Biya má. B haɗi ɓa kɔ́ nj tɔ̄r jɔ́ na: Ɔjɔ de t Biya wɔ? **10** Ǝ́ taā keme ha kinji

má keme 'm Biya má tíkɔ Biya má kinji keme má ngē wɔ? Haa kɔ́ ma ka tɔ̄r sé ná, ma m'tɔ̄r t jɔ má ma ɓa'n ngē. Biya má nge kinji keme má ná-a, a nāhą̄ kulɔɔ ná-ā wɔ̄ ná. **11** Ɛ́ tei keme má, ma m'injii keme m Biya má tíkɔ Biya má injii nya keme má. Ngē wɔɔ́, ɔ́ tei keme jɔ kulɔɔ ka nāhą̄ má ná-ā. **12** Haykamh, haykamh, m'tɔ̄r sé, deɓe nge b taā keme ha má wɔɔ́, atá nya nāhą̄ kulɔ ngi kono ma ka nāhą̄. B yɔ kɔ́ yɔ atá nāhą̄ ngi kumbɔ̄ ngi nɛɛ ɓa tɔ, haɗi wɔɔ́ 'm m'aɓh rɔ m Biya má. **13** Náa ɓa dér kɔ́ see k terh keme ri má ná, m'atá nāhą̄ náa ná kɔ́ ta ya Biya kembe'n kɔrhtaɽa keme m Mono-ó. **14** Wɔ́b ɔ́ terhii náa nóho keme ri má wɔɔ́, m'áta nāhą̄ náa ná.

Jeju tɔ̄r na Biya nya na atá kulɔ'n Njili Nge Nɔ

15 Wɔ́b ɔ́ téɽei ma wɔɔ́, ɔ́ ngɔmi gōmindi máa. **16** B ma wɔɔ́, m'áta gór Biya má, ta yɔ katá kadā sé Ngekɔɗyɔ̄ debe nóho ta kinji ɓa sɔ́ɽ t see. **17** Ngekɔɗyɔ̄ debe ná ye Njili nge kamh kamh nge deɓee taá jɔngáya kasa ta kembe ngē. Yɔɔ esei ngē, haɗi wɔɔ́ yɔ ɔi n ngē, tíkɔ́ igii ngē. B see ya igii'n, haɗi wɔɔ́ yɔ inji t see tíkɔ inji'n keme sé. **18** Ma m' m'inya se hala ngē. M'áta téle ke rɔ sé ná. **19** Jɔkāgalo ményɛ 'j gō ɗyatɔ wɔɔ́, deɓe taá jɔngáya étei kɔ má ngē. B see wɔɔ́, étei ta kɔ má, haɗi wɔɔ́ ma m'inji t kaɗya'n, tíkɔ see étei nya kinji t kaɗya'n. **20** Keme ndi ná wɔɔ́, see étei kigii ha ma kinji keme m Biya má, b see wɔɔ́ kinji keme má tíkɔ ma wɔɔ́, kinji nya keme sé. **21** Deɓe nge kaɓh t gōmindi maa b ngɔm ni wɔɔ́, deɓe ná-a táɽa ma wɔ̄ ná. Ada deɓe nge táɽa má ná wɔɔ́, Biya má atá nya táɽa nya. M'áta nya táɽa nya, b m'áta nāhą̄ kɔ́ ta yɔ kigii má.

22 Judas nge kɔ́ ke Judas Iskaɽiyot ngē ná tɔ̄r na: Kəɓaɓe, ɗi nāhą̄ náa kɔ́ nj'ɔ́jɔ de roi, b deɓee taá jɔngáya wɔɔ́, nj'ɔ́jɔ ni roi ngē wɔ?

23 Jeju téle tɔ̄r n na: Wɔ́b deɓe nóho táɽa má wɔɔ́, yɔ

atá ngɔm ha maa, tíkɔ Biya má atá nya táɾa nya. D'áta ke rɔ nya ta ke nāhạ lo kinji dé lo nya. **24** Deɓe nge táɾa má ngē a ngɔm ha maa ngē. Ada ha kɔ́ see koō ná ye ha má ngē, b ye ha m Biya má nge kɔ́ kulɔ má ná.

25 'M m'tɔ̄r se ha náa nɛɛ dana kɔ́ ma kinji'n tɔ t see ná. **26** Biya má atá kulɔ nya keme ri má Ngekɔɗyɔ̄ debe, āda ye Njili Nge Nɔ yɔ atá kɔjɔ sé náa ɓa dér, tíkɔ atá téle kugɔ'n keme sé jɔ náa ɓa dér kɔ́ ma tɔ̄r sé ná. **27** M'inya wuɾunyóo má m'āda sé. M'āda sé wuɾunyóo má, m'āda sé titi njɔ deɓee taá jɔngáya ka kadā'n ná ngē. Ada keme sé najh gānga manh ngē, kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya ɓelē ngē.

28 See oōi kéte wɔ̄ ha ma tɔ̄r sé jɔ́ na: 'M m'aɓh b na m'áta téle ke rɔ sé ná. Wɔ́b ɔ́ teɾei ma wɔɔ́, rɔ sé atá nyelē sé, haɗi wɔɔ́ ma m'tɔ̄r jɔ́ na 'm m'aɓh rɔ m Biya má. Ma m'tɔ̄r bəyá, haɗi wɔɔ́ Biya má umbɔ̄ ma. **29** B taá t yɔtɔnh, ma m'tɔ̄r se ha náa nɛɛ kéte tíkɔ yɔɔ nj'otoi, ma m'tɔ̄r se kɔ́ ta ya lo kono yɔ b katá kɔtɔ̄ ná wɔɔ́, see taā'n keme. **30** Ha nge ta ma tɔ̄r sé kumbɔ̄ yi nge ná ndetē. Ha ndetē, haɗi wɔɔ́ ngol jɔ 'j jɔngáya'n aye. Yɔ aɓh t náa nóho'n jɔ má ngē. **31** Náa nge Biya má kadā nya na t m'nāhạ ná wɔɔ́, ma m'nāhạ. Ma m'naha bəyá kɔ́ ta deɓee taá jɔngáya, kigii'n ha ma táɾa Biya má. Iɓii taɾh.

Ada j'iɓii tií 'j lóo.

Ndúuee t taɾa jī nyaa

15 Ma m'e nduú nge kamhkamh, b Biya má ye nge ka njaā nduú. **2** Taɾa ji nduū ɓa dér ngi kəɗa keme má, b kanā ngē ná wɔɔ́, yɔ a ɔi ni taɾh. B taɾa ji nduūee ɓa dér ngi kanā ná wɔɔ́, atá téte kón nya kɔ́ ta yɔ kanā kumbɔ̄ jɔ ɓa ɗyatɔ. **3** See aɾhii njánga njánga t kūlu m ha kɔ́ má tɔ̄r sé n wɔ̄. **4** Injii keme má, na ma m'atá nya kinji keme sé. Wɔ́b taɾa ji nduū naɓa rɔ nya kaj nduú ngē wɔɔ́, yɔ asa ta kanā t jɔ nya'n ngē. See yei nya ɗóbo ɗiya bəyá. Wɔ́b

see injii keme má ngē wɔ́, see esei kam ta kanā ngē.

5 Ma m'e nduú b see yei taɾa ji nyaa. Deɓe nge kinji keme má, b ma kinji nya keme nya wɔ́, atá kanā ɓɔ. T kūlu má'n ngē wɔ́, see esei kam ta nāhą̄ náa nóho t jɔ sé'n ngē. **6** Deɓe nge kinji keme má ngē wɔ́, Biya má atá kəla nya ngelh gidi lo-ó njɔ nge njaā nduú ka kəla'n ɗála ngelh ná. Yɔ atá ndútu āda deɓee etei kɔy gām nyaa ta kumbɔ kam har-é. **7** Wɔ́b injii keme má tíkɔ ha má inji nya keme sé wɔ́, ɔ́ terhii náa nge kono keme sé ndeg ná wɔ́, Nuɓɔ atá kadā sé. **8** Wɔ́b see b enei ɓɔ wɔ́, lo ná-a Biya má atá kembe'n kɔrhtaɾa, tíkɔ see étei ke'n ngindájnáa maa wɔ̄ ná.

9 Titi ye njɔ ná Biya má táɾa ma'n ná wɔ́, ma m'táɾa nya se. Injii keme táɾa má. **10** Ma m'ngɔm gō míndi m Biya má āda m'ínji keme taɾa nya. Wɔ́b see ngɔmii gōmindi maa wɔ́, see étei nya kinji keme táɾa má.

11 M'tɔ̄r se ha náa nɛɛ kɔ́ ta rɔnyele má kinji'n keme sé, tíkɔ ta rɔnyele sé tɔ̄l'n taɾa. **12** Gōmindi má-a wɔ̄'n: Ǝ́ téɾei nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ njɔ ma táɾa sé'n ná. **13** Deɓee nge kadā kaɗya nya ha m ɓɔkúɗɔ nya wɔ́ ɔjɔ táɾa nge kumbɔ̄lo'n ɓa t halá. Ada tára nge kumbōlo ɓɔ kumbɔ̄ yi nge ná ndetē. **14** Wɔ́b ɔ́ nehɛ̨i wɔ́, see yei ɓɔkúɗɔ maa ɓa. **15** 'M m'kúu sé ɓeɾh kulɔɔ ɗyatɔ ngē, haɗi wɔ́ ɓeɾh kulɔ a igii náa nge kono kə́ɓa nya nāhą̄ ná ngē. B ma m'kúu sé ɓɔkúɗɔ, haɗi wɔ́ ma m'ɔjɔ sé náa ɓa dér kɔ́ ma kōo 'j rɔ m Biya má. **16** Ye see yɔ-ɔ héɾei má ngē, b ye má-a m'héɾe se. M'héɾe se tíkɔ m'undɔ̄'n jɔ sé. M'nāhą̄ yi nge ná ha ta see kaɓh ká kanā ɓɔ tíkɔ ha ta kanā sé kəɗa. Wɔ́, ta ya náa nge ɗá b see terh t Biya má keme ri má wɔ́, yɔ kadā sé. **17** Ɔi gōmindi nge ma kadā sé'n, ye ha ta see táɾa nahą̄ dana hɔtɔ nahą́.

Deɓee taá jɔngáya a sūɓoi ngindájnáa

18 Wɔ́b deɓee taá jɔngáya a sūɓoi se wɔ́, ye ha ta see

kigii na sūɓoi ma taá kéte nɔ sé tíkɔ nj suɓoi se. **19** Wɔ́b see yei yi m deɓee 'j taá jɔngáya wɔɔ́, deɓee taá jɔngáya etei ta ka táɾa sé njɔ ka táɾa ni'n deɓee niyee ná. B ye ha see ke deɓee taá 'j jɔngáya ngē. B ha ma héɾe sé tíi 'j dana m deɓee taá 'j jɔngáya wɔ̄. Ha ná-a deɓe taá jɔngáya nj sūɓoi sé'n wɔ̄ ná. **20** Keme sé ugɔ 't jɔ ha kɔ́ ma tɔ̄r sé ná ná-ā ɓa. Ma m'tɔ̄r se jɔ́ na: Ɓeɾh na umbɔ̄ kɔ́ɓa nya ngē ná. Wɔ́b nehe̱i ma náa wuɾukɔl wɔɔ́, etei nyaa nāha̱ sé náa wuɾukɔl. Wɔ́b ngɔmi ha maa wɔɔ́, etei nya ngɔm ha see. Yɔɔ igii Nuɓɔ nge kɔ́ kulɔ má ná ngē. **21** Ada etei ta nāha̱ sé náa ná-a ɓa dér ha ri má. **22** Ada kəɗa nya'n m'e'n ngē, kɔ́-ɔ m'oɗyo nya ni'n ha ngē wɔɔ́, nāha̱kash ni ndetē. B taá yɔtɔnh'n ha nge ta yɔɔ tɔ̄r jɔ ha nāha̱kash ni ndetē. **23** Deɓe nge sūɓɔ má wɔɔ́, sūɓɔ nya Biya má. **24** Ma m'nāha̱ kulɔɔ ngi kono deɓe nge káɗya kasa kam ta nāha̱ ngē ɓa nɔɗi dana ni. Kəɗa nya ná āda 'm nāha̱'n ngē wɔɔ́, nāha̱kash ni atá ndetē. B nge'n yɔ ɓa oi kulɔ maa wɔ̄, b nj sūɓoi de'n t Biya má'n ɓa dér. **25** Náa ná ye ɔtɔ̄ ha ta ha kɔ́ njánga ni keme mangətuɓu njiha-á ná tɔ̄l'n taɾa. Yɔɔ nj'engei na:

Yɔɔ a sūɓoi ma 'j kam nya. *(Haa 35:19, 69:5)*

26 M'atá ká kulɔ sé'n Ngekɔɗyɔ̄ debe, 'j kā rɔ m Biya má. Wɔ́b ye ɔtɔ̄ wɔɔ́, yɔ atá tɔ̄r sé ha kɔjɔ t halá má. Yɔ ye Njili nge kamhkamh nge kiɓ 'j rɔ m Biya má. **27** See ɓa étei nya tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá má, haɗi wɔɔ́ see yei t ma'n 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́.

16 Ma m'tɔ̄r se ha náa nɛɛ, kɔ́ āda ya t'ei se náa ngi ta ka túgɔ sé gigi-í ngē. **2** Yɔɔ etei ta ka tɔɓɔ sé tíi 'j keme kúju kámnaha̱ m Jupee. B jɔkāgalo ɗíya ná ɓa aye ta ná-a wɔɔ́, katá tɔ̄l sé b tɔ̄r na, nɛɛ na na n nāha̱ kulɔ ɓeɾh m Nuɓɔ. **3** Ada yɔɔ etei ka nāha̱ sé náa ná-ā, haɗi wɔɔ́ yɔɔ igii Biya má ngē kɔ́-ɔ igii nya má ngē. **4** 'M m'tɔ̄r se ha náa nɛɛ kɔ́ ya lo kono jɔkāgalo nya b kɔtɔ̄ wɔɔ́, kugɔ'n keme sé jɔ́-ɔ ha ma tɔ̄r sé wɔ̄. Ye ha ná-a ma m'tɔ̄r se'n kéte wɔ̄

ná. Ma m'oɗyo se ha ni 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ngē, haɗi wɔ́ ma m'e t see taá tɔ.

Kulɔ m Njili Nge Nɔ

5 B taá yɔtɔnh 'm m'aɓh rɔ m nge kɔ́ kulɔ má ná. B deɓe nóho 'j dana sé ta terh má na: Nj'aɓh kāɗá wɔ? Ndetē.
6 Keme sé ɗoso t wōngo'n, ha ma tɔ̄r sé ha náa ná-ā. **7** B nge'n m m'tɔ̄r se ha nge kamhkamh. Atá ke sóo 't ha sé, ha ma k kaɓh. Ye sóo 't, haɗi wɔ́ wɔ́b ma b m'aɓh ngē wɔ́, Ngekɔɗyɔ̄ debe nj'atá ke rɔ sé ngē. B wɔ́b m'aɓh wɔ́, m'áta ká kulɔ nya rɔ sé. **8** Ada wɔ́b yɔ b ye wɔ́, atá nāhą́ kɔ́ ta deɓee táa jɔngáya katá kigii náa nge kɔjɔ jɔ nāhą́kash, náa nge kɔjɔ jɔ náa nge jɔsuɻu tíkɔ náa nge kɔjɔ jɔ ha gānga seré. **9** Nj'etei kigii náa nge kɔjɔ jɔ nāhą́kash, haɗi wɔ́ yɔɔ tei keme ha má ngē. **10** Nj'etei kigii náa nge jɔsuɻu, haɗi wɔ́ 'm m'aɓh rɔ m Biya má, āda see etei kɔ má ngē. **11** Nj'etei kigii náa nge kɔjɔ jɔ ha seré, haɗi wɔ́ Nuɓɔ gānga seré jɔ m ngol jɔ nge taá jɔngáya'n wɔ̄.

12 M'aɓh t náa ɓɔ ta tɔ̄r sé ɗyatɔ. B yɔ kɔ́ see ései kam ta kutō taá yɔtɔnh ngē. **13** Dana kɔ́ Ngekɔɗyɔ̄ debe, Njili nge kamhkamh katá ke ná wɔ́, yɔ atá kɔjɔ sé ɗóbo nge kamhkamh. Yɔ atá koɗyo ha nge kɔjɔ jɔ nya yɔ ɓa ngē. B yɔ atá tɔ̄r sé náa ɓa dér kɔ́ yɔ koō, tíkɔ yɔ atá kɔjɔ sé náa ngi katá kee. **14** Yɔ atá kɔrhtaɻa má, haɗi wɔ́ yɔ nj taā náa nge má ma ta katá kɔjɔ sé. **15** Náa ɓa dér kɔ́ ke yi m Biya má ná ye yi má. Ye ha ná-a ma m'tɔ̄r jɔ́ na Ngekɔɗyɔ̄ debe na nj'atá taā náa nge má ma ta katá kɔjɔ sé wɔ̄ ná.

16 Ményɛ 'j gō-ó ɗyatɔ wɔ́, see étei kɔ má ngē. Tíkɔ ményɛ 'j gō-ó wɔ́, see étei kɔ má, haɗi wɔ́ 'm m'aɓh rɔ m Biya má.

Wuɻukɔl m ngindájnáa atá téle ke rɔnyele

17 T jɔ ha ná wɔ́, ngindájnáa ká nóhoo nj terhii nahą̄

dana hɔtɔ ni ná: Kam ha kɔ́ yɔ tɔ̄r ji na: Ményɛ 'j gō-ó ɗyatɔ wɔɔ́, see étei kɔ má ngē tíkɔ ményɛ 'j gō-ó ɗyatɔ wɔɔ́, see étei kɔ má ná ɓa-á na ɗi wɔ? Tíkɔ na: 'M m'aɓh rɔ m Biya má ná ɓa-á na ɗi wɔ? **18** Tíkɔ kam ha kɔ́ yɔ tɔ̄r na: Ményɛ 'j gō-ó ná ɓa-á na ɗi wɔ? Dee d'igii kam ha kɔ́ yɔ k koɗyo ná ngē.

19 Jeju igii ha yɔɔ ndeg terh nya ha. Ada yɔ tɔ̄r ni na: See nj terhii nahą̄ ha dana hɔtɔ sé jɔ ha kɔ́ ma tɔ̄r jɔ́ na: Ményɛ 'j gō-ó ɗyatɔ wɔɔ́, see étei na kɔ má ngē, tíkɔ ményɛ 'j gō-ó ɗyatɔ wɔɔ́, see étei kɔ má ná wɔ?

20 Haykamh, haykamh, ɓa m'tɔ̄r se, see nj'ugoi wuɣú tíkɔ nj'emei'n rɔ sé, b deɓee taá jɔngáya nj nehɛ̨i rɔnyele. See étei kinji keme wōngo, b yɔ kɔ́ wōngo sé atá téle ke rɔnyele. **21** Lo kono mandaá k nāhą keme ná, a inji dana wōngo, haɗi wɔɔ́ jɔkāgalo nya ɔtɔ̄ wɔ̄. B lo kono yɔ koɗyo mōno tíi ná wɔɔ́, ugɔ keme nya jɔ wuɣukɔl ná ɗyatɔ ngē. Keme nya oyo 'j gō konyo kɔ́ kembe nya ná ha rɔnyele m mōno kɔ́ koɗyo nya'n taá jɔngáya ná. **22** See yei keme wōngo-ó haykamh ɓa taá yɔtɔnh. B yɔ kɔ́ m'áta téle ta ke kɔ sé. Ta rɔ sé katá nyelē sé. Ada deɓe nóho ta taā rɔnyele sé nj ndetē. **23** Keme ndi ná wɔɔ́, see étei terh má ha nóho ɗyatɔ ngē. Haykamh, haykamh, ɓa m'tɔ̄r se, náa nge kono see katá terh Biya má keme ri má ná wɔɔ́, yɔ atá kadā sé. **24** Mbóng taá kajanh'n náa nge ta see terh t ri má'n ndetē, ɓa tɔ. Ǝ́ terhii ná étei kembe, kɔ́ āda rɔnyele sé tɔ̄ltaɣa.

25 Ma m'tɔ̄r se ha náa nɛɛ t giya ha'n. Jɔkāgalo aye ná nge ta ma tɔ̄r sé ha t giya ha'n ɗyatɔ ngē. B m'áta tɔ̄r sé ha m Biya má ɓa ráng nɔɗí. **26** Keme ndi ná wɔɔ́, see étei terh náa t ri má'n. B ma m'tɔ̄r se jɔ́ na m'áta na gór Biya má ha sé ngē. **27** Biya má ɓa t jɔ nya'n táɣa se wɔ̄. Yɔ táɣa sé, haɗi wɔɔ́ see teɣei ma tíkɔ tei'n keme ha ma tei 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **28** Ma m'tei 'j rɔ m Biya má-a kɔ́ m'e'n taá

jɔngáya wɔ̄'n. B nge'n m'inya jɔngáya, b 'm m'aɓh rɔ m Biya má.

29 Ngindájnáa nyaa tɔ̄rii n na: Ó, nge'n k koɗyoi ha ráng-á tɔ wɔ̄'n. Yi təla giya ha ɗyatɔ ngē. **30** Taá yɔtɔnh'n dee d'igii ha yi kigii náa ɓa dér wɔ̄. Ada deɓe nóho najh terhii ha ɗyatɔ ngē. Ha ná-a dee d' taā keme ha yi tei 'j rɔ m Nuɓɔ wɔ̄ ná.

31 Jeju téle tɔ̄r ni na: Nge'n see tei keme wɔ̄. **32** B ói, jɔkāgalo aye, b yɔ ɔtɔ̄ wɔ̄, jɔkāgalo ná ye yi nge ta see katá sāngaɽā nahą̄ t yi see. See etei kinya má t káɗā má'n. B yɔ kɔ́ m'e t káɗā má'n ngē, haɗi wɔɔ́ Biya má ye t ma'n.

33 M'tɔ̄r se ha náa nɛɛ, kɔ́ ta ya see kaɓh t wuɽunyóo'n keme má. Wuɽukɔl atá nāhą sé taá jɔngáya. B yɔ kɔ́ ukoi rɔ sé tɔ́gɔ na ma m'egē rɔ deɓee taá jɔngáya wɔ̄.

Jeju nj gór Nuɓɔ ha nya yɔ ɓa

17 'J gō kɔ́ Jeju koɗyo ha ná bəyá ná wɔɔ́, yɔ unu kam nya taɽh nɔbé b tɔ̄r na:

Biya má jɔkāgalo ɔtɔ̄ wɔ̄. Ɔrh taɽa m Monoi, adā Monoi ɔrh nya teɽei. **2** Yi āda ma tɔ́gɔ jɔ m deɓee ɓa dér taá jɔngáya kɔ́ ta ma kadā kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ, t deɓee ngi kono yi kedei'n ni má. **3** Kaɗya t jɔ ndiyee-á wɔ̄'n. Ye ha ta yɔɔ kigii-i ha yi ɓa ɗíya ke Nuɓɔ nge kamhkamh, tíkɔ ta kigii ni ma Jeju Kris nge kɔ́ yi kulɔ nya ná. **4** Ma m'ɔrh teɽei taá jɔngáya, tíkɔ m'tɔ̄l'n taɽa kulɔ nge yi kadā má ha ta nāhą ná. **5** B nge'n taá yɔtɔnh'n, Biya ɔrh taɽa má t kajii ɓa njɔ kɔrhtaɽa kɔ́ ma kinji'n kajii kéte tíkɔ jɔngáya kəɗa'n ná.

Jeju nj gór Nuɓɔ ha m ngindájnáa nyaa

6 M'ɔjɔ rii t deɓee ngi yi kadā má 'j dana m deɓee taá jɔngáya ná. Yɔɔ yei yii, b yi āda ma nii wɔ̄. Ada

yɔɔ ngɔmii hei. **7** Taá yɔtɔnh'n ya yɔɔ igii ha náa ɓa dér kɔ́ yi kadā má ná, kiɓ 'j roi. **8** Ma m'ā̀da ni heiyee ngi kɔ́ yi kadā má ná, āda yɔɔ tei tíkɔ yɔɔ igii'n ɓa haykamh ha ma tei 'j roi. Tíkɔ tei'n keme ha yi yɔ kulɔ má. **9** Ye ha ni yɔ-á m'górii'n wɔ̄ ná. Ma m'góri ha m deɓee taá jɔngáya ngē. B m'gori ha m deɓee ngi yi kedei ma ni ná, haɗi wɔ́ yɔɔ yei yii. **10** Ada náa ɓa dér kɔ́ ke yi má ná, ye yii. Tíkɔ náa kɔ́ ke yii ná ye yi má. Ada m'embe kɔrhtaɣa 'j rɔ ni. **11** Ma m'e taá jɔngáya ɗyatɔ ngē, b yɔɔ yei taá jɔngáya. Ma 'm m'aɓh roi, Biya má nge kaɣh njánga njánga, ngi kono kɔ́ yi kadā má nii ná, ɔ́ ngɔm nii nɔ keme rii. Ɛ́ ngɔm ni kɔ́ āda yɔɔ yei ɗíya njɔ jee ké'n ɗíya ná. **12** Dana kɔ́ ma ke sɔɗin taá jɔngáya ná, ma m ngɔm ni keme rii. Ma m ngɔm ngi kono yi kadā má ná, āda nge nóho 'j dana ni ta ribi nj ndetē. Ngē wɔ́, mōno m ngeɣibi ná ɓó kɔ́, ta ya ha kɔ́ deɓee njanga 'j keme Mangɔtuɓu m Nuɓɔ ná t'e haykamh.

13 B taá yɔtɔnh'n 'm m'aɓh roi, b 'm m'tɔ̄r ha náa nɛɛ taá jɔngáya, kɔ́ ta yɔɔ ndáa'n rɔnyele ma keme ni. **14** Ma m'adā ni hei b deɓee taá jɔngáya nj sūɓoi ni. Yɔɔ yei yi m deɓee taá jɔngáya ngē, njɔ má ke'n yi m deɓee taá jɔngáya ngē ná. **15** Ma m'górii ha ta kɔrhii nii tií 'j jɔngáya ngē. B ha ta yɔɔ kukɔ tɔgɔ kɔ́ tei'n 'j keme jī m nge gólo-ó. **16** Yɔɔ yei yi m deɓee taá jɔngáya ngē, njɔ ma ke'n yi m deɓee taá jɔngáya ngē ná. **17** Ɔrh undɔ̄ ni kēɣe t kūlu m hei nge kamhkamh'n. Hei ye ha nge kamhkamh. **18** Ma m'ulɔ ni dana m deɓee taá jɔngáya, njɔ yi kuloi ma nya dana m deɓee taá jɔngáya ná. **19** Ada ma ɓa m'ɔrh rɔ má m'undɔ̄ kēɣe ha ni, kɔ́ ta yɔɔ ɓa kɔrh nya rɔ ni kundɔ̄ kēɣe t kūlu m ha nge kamhkamh'n.

Jeju nj gór Nuɓɔ ha m ngi taā keme ɓa dér

20 M'górі ha ni yɔɔ ɓa ɗíya ngē, b ha m ngi kono
katá taā keme ha má t kūlu m ha katá tei 'j taɻa ni ná.
21 M'górі kɔ́ ta yɔɔ ɓa dér ke ɗíya, njɔ yi Biya má
ke'n keme má, tíkɔ njɔ ma ke'n kemei. M'górі kɔ́ ta
yɔɔ ke ni nya ɗíya keme jé, bəya kɔ́ ta deɓee taá
jɔngáya kigii ha yi yɔ kulɔ má. **22** Ma m'ā̄da ni
kɔrhtaɻa kɔ́ yi kadā má ná. Ma m'ā̄da ni kɔrhtaɻa ná
ha ta yɔɔ ke'n ɗíya njɔ jee ke'n ɗíya ná. **23** Ma m'e
keme ni b yi ye nya keme má. Kɔ́ ā̄da yɔɔ yei ɗíya ɓa
nɔɗí. Ma m'e keme ni tíkɔ yi ye'n keme má, bəyá kɔ́
ta deɓee taá jɔngáya-á kigii'n ha yi kulɔ má, tíkɔ ɔ́
táɻa ni'n ɗóbo ɗíya njɔ teɻei ma'n ná.

24 Biya má m ndég ta lo kɔ́ ma kinji 't ná wɔɔ́,
ngi kono yi kedei nii ma ná wɔɔ́, kinji nya 't t ma'n.
Ma m'ndég ha ta yɔɔ kinji t ma'n kɔ́ ā̄da yɔɔ oi
kɔrhtaɻa má, kɔrhtaɻa nge yi kadā má. Yi ā̄da ma
kɔrhtaɻa ná, haɗi wɔɔ́ yi táɻa ma kéte nɔ kundɔ̄
mətɔ jɔngáya-á.

25 Biya nge jɔsuɻu, deɓee taá jɔngáya igii-i ngē ɓa
nɔɗí. B ma m'igii. Yɔɔ ngi nɛɛ igii nya ha yi kulɔ má.
26 Ma m'ɔjɔ ni rii wɔ̄, ma m'ɔjɔ ni rii kɔ́ ā̄da táɻa nge
kono yi táɻa má ná kəɗa keme ni, tíkɔ ma kəɗa'n
keme ni ɗyatɔ.

Deɓee ukoi Jeju

Mt. 26:47-56 Mark 14:43-51 Luku 22:47-53

18 Lo kono Jeju tɔ̄r ha ná-ā̄ wɔɔ́, yɔ aɓh t ngindájnáa
nyaa gidi manh baā Sedrɻ-ɔ́. Mege nóho ɗa lo ná,
ā̄da ká yɔ udu 't t ngindájnáa nyaa.

2 Judas nge katá kulɔ nya jī m deɓee ná igii lo ná. Yɔ
igii haɗi wɔɔ́ Jejuee t ngindájnáa nyaa a kámii nahā̱ t lo ná
ɓa sɔ́ɻ. **3** Tí wɔɔ́, Judas ɔi ɓūndu askaɻee ngi ɗiyee t ngi

ngɔm loo, t deɓee kangaa kɔ́ ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo t Parijee* kulɔ ni ná: Yɔɔ ɔii lámbaa, har konjhee, t náa kɔ̄lee 't yei'n.

4 Jeju igii náa ɓa dér kɔ́ katá ke jɔ nya ná, adā yɔ njiya táha t rɔ ni, b terh ni na: A enjei ná-a wɔ?

5 Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Jeju 'j Najaret.

Jeju téle tɔ̄r ni na: Má-a m'ɔɗa wɔ̄'n. Ada Judas nge kulɔ nya jī m deɓee ná ye sɔɗin. **6** Lo kono Jeju tɔ̄r ni na: Má-a m'ɔɗa wɔ̄'n, ná wɔɔ́, yɔɔ dɔ́bei t gō ni'n ká t'úsoi ɓa dér tií ngá.

7 Yɔ téle terh ni ɗyatɔ na: A enjei ná-a wɔ?

B yɔɔ tɔ̄rii na: Jeju 'j Najaret.

8 Jeju téle tɔ̄r ni na: Ma m'tɔ̄r sé jɔ́ na ma-a wɔ̄'n. Wɔ́b ye ma yɔ-ɔ a enjei ma wɔɔ́, inyei deɓee nɛɛ ādа aɓhii.

9 Yɔ tɔ̄r bəyá ta tɔ̄l'n taɻa ha kɔ́ yɔ tɔ̄r na: Ngi kono yi kadā ni ma ná, táɻa m nge nóho nj ndii 'j jī má ngē.

10 Simᵑ Piyer, nge kaɓh t kuyɔ̄ hɔ̄ɔ'n ná, ɔrh 'j hɔ̄ɔ tugɔ'n ɓeɻh m ngol jɔ m ngikadāsádagaa adā gānga'n mbi nya nge kā konyo ɓát. Ri m ɓeɻh ná na Malkus.

11 Jeju tɔ̄r t Piyer na: Ɨ́ téle'n kuyɔ̄ ulɔ hɔ̄ɔ. Koɓ kɔ́ Biya má kadā má na t m'ai ná, t m'ai ngē haɗi wɔ?

Deɓe aɓhii'n Jeju nɔ m An

Mt. 26:57-68 Mark 14:53-65 Luku 22:54

12 Ɓūndu askaɻee, gᵑkɔ̄l ngi kumbɔ̄loo, t ngi ngɔm loo pajaa m Jupee ukoi Jeju ujoi'n. **13** Yɔɔ aɓhii n'n ɓa kéte rɔ m An mɔm m Kaip nge deéngaɓa, ye Kaip nge ke ngol jɔ m ngikadāsádagaa keme ɓāla ná ná. **14** Ada Kaip ye nge kono kadā kɔɗyɔ t Jupee na: Ye sóo t ta deɓe ɗíya koyo ha m deɓee.

Ngānga ha kigii m Jeju ngē m Piyer nge taɻa kata

Mt. 26:69-70 Mark 14:66-68 Luku 22:55-57

15 Simɔ Piyeree t ngendájnáa nge nóho'n a unui gō
m Jeju. Ngendájnáa ná, ngol jɔ m ngikadāsádaa ná igii'n.
Ada yɔɔ udui t Jeju'n keme ndogō m ngol jɔ m
ngikadāsádagaa. **16** B Piyer ədа hālá, táha t taɾa ndogō ɓa.
Ngendájnáa nge nóho kɔ́ ngol jɔ m ngi ngikadāsádagaa
kigii nya ná tei aɓh ká oɗyo ha t nge ngɔm taɾa ndogō
nge mandaá ná. B ukɔ Piyer udu sənyan keme ndogō.

17 Tí wɔɔ́, ɓeɾh nge mandaá kɔ́ ke nge ngɔm taɾa ndogō
ná tɔ̄r Piyer na: Yi kɔ́ ye ngendájnáa m deɓe'n ngē wɔ?

Yɔ tɔ̄r na: Ɨ́, ə, ma m'e ngendájnáa nya ngē.

18 Ɓeɾhee t ngi ngɔm loo ngi kəɗa lo ná ná-a tómoi har
nj njubui, haɗi wɔɔ́ kūlu onyo ɓɔ. Piyer nj njubu nya har
səɗin.

Ngol jɔ m ngikadāsádagaaa terhii ha t Jeju

19 Ngol jɔ m ngikadāsádagaa nj terh Jeju ha kɔjɔ jɔ m
ngindájnáa nyaa tíkɔ jɔ ha kɔjɔ jɔ mɔtɔ náandáj nya.

20 Jeju téle tɔ̄r n na: Ma m'oɗyo ha ɓa ráng nɔɗi t
deɓee taá jɔngáya. Ma m'ɔjɔ'n náa t deɓee ɓa sɔ́ɾ keme
kúju kámnahą̄ m Jupee, tíkɔ keme kúju m Nuɓɔ, lo kɔ́
Jupee ka kámnahą̄ 't t ndiyee ná. Ada ha nóho ta ma tɔ̄r lo
mundu-ú ndetē. **21** Nj terh ma haɗi ɓa ɗyatɔ wɔ? Ɨ́ terh
ngi kono koō ma jɔ ha kɔ́ ma koɗyo tɔ̄r ni ná. Ɔ́, yɔɔ ngi
nɛɛ igii ha kɔ́ ma tɔ̄r ni ná.

22 T jɔ ha ná wɔɔ́, nge nóho 'j dana m ngi ngɔm lo undɔ̄
mbi m Jeju t jī nya'n b tɔ̄r n na: Ka tɔ̄r ni ha t ngol jɔ m
ngikadāsádagaa ɓa-á ná wɔ?

23 Jeju téle tɔ̄r na: Wɔ́b m'oɗyo ha kash nóho wɔɔ́, ɔrh
ma mɔtɔ ha kɔ́ ma koɗyo gō-ó ngē ná. B wɔ́b m'oɗyo ha
nɔ bé wɔɔ́, nj'úndɔ ma haɗi ɓa 't wɔ? **24** An ukɔ Jeju ujɔ
tíkɔ ulɔ'n adā Kaip ngol jɔ m ngikadāsádagaa.

Piyer ngānga ha kigii Jeju ɓa tɔ

Mt. 26:71-75 Mark 14:69-72 Luku 22:58-62

25 Simɔ Piyer ɗa lo ná, nj njubu har. Deɓe nóho tɔ̄r na: Yi ɓa ye nya nge ɗíya 'j dana m ngindájnáa nyaa. Ye bəya ngē wɔ?

Yɔ ngānga b tɔ̄r na: Ɨ́, ə, ma m'e ngendájnáa nya ngē.

26 Nge nóho 'j dana m ɓeɣh m ngol jɔ m ngikadāsádagaa, koɗyo m nge kɔ́ Piyer gānga mbi nya ná tɔ̄r na: Yi ngē yɔ-ɔ m'oi sənyan keme megee ná wɔ?

27 Piyer na n ngānga ɗyatɔ wɔ́, t taɣa jī ná ɓa-á kúɣɔ kunjɔ̄ undɔ̄'n wuɣú.

Jeju əɗa nɔ m Pilat

Mt. 27:11-26 Mark 15:1-5 Luku 23:1-5

28 Yɔɔ ukoi Jeju 'j lo m Kaip ngekonyoɓē, aɓhii n'n keme ndogo m kóngaɣ lo gānga seré wɔ́, bé ndə́ga wɔ̄. Yɔɔ ɓa t jɔ ni'n yegei kudu keme ndogo-ó, ha ta ya náa wuɣuɗyóo nóho hɔ́tɔ rɔ ni. Yɔɔ ndegii ta náakash hɔtɔ rɔ ni ngē, haɗi wɔ́ yɔɔ ndegii kusɔ náa pet* Galjɔ. **29** Ada Pilat tei hālá aɓh rɔ ni ká nj tɔ̄r ni na: Kam kɔ́ k kɔsɔ se'n mɔtɔ ha m deɓe'n ɓa na ɗi wɔ?

30 Yɔɔ téle tɔ̄r n na: Yɔ b ye nge nāhąkash nge wɔ́, 'd d'ulɔ n ya jīi haɗi wɔ?

31 T jɔ ha ná wɔ́, Pilat téle tɔ̄r ni na: See ɓa ukoi n ə́ gengei seré jɔ nya t gō njiha sé-á.

Jupee tɔ̄rii n na: Njiha sé adā de taɣa ɗóbo na t d' tɔ̄l deɓe ngē. **32** Ha ná ye bəyá kɔ́ ta tɔ̄l'n taɣa ha kɔ́ Jeju tɔ̄r kɔjɔ'n jɔ kāga koyo nya.

33 Pilat téle udu keme ndogo m kóngaɣ ɓɔ-ɔ́, kúu Jeju b terh n na: Yi yɔ-ɔ ye kóngaɣ ɓɔ m Jupee'n wɔ?

34 Jeu téle tɔ̄r n na: Yi ɓa yɔ-ɔ nj terh ha ná yéee, ngi ka nóhoo tɔ̄rii nya 't ɔjɔ'n jɔ má wɔ?

35 Pilat téle tɔ̄r na: Ma m'e Jup ya wɔ? Mɔtɔ deɓeyee t ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo yɔɔ-á uloi keme jī má wɔ̄'n. Náa ɗi ɓa-á ə́ nāhą wɔ?

36 Jeju téle tɔ̄r na: Kɔɾɔɓē má ye taá jɔngáya ngē. Wɔ́b kɔɾɔɓē má ye taá jɔngáya wɔɔ́, ɓeɾh kulɔɔ maa etei kɔ̄l ta taā jɔ má. Yɔɔ etei kɔ̄l kɔ́ ta kɔgɔ'n jɔ ha ta deɓee kulɔ ma keme jī m Jupee. Ada táa yɔtɔnh kɔɾɔɓē má ye taá jɔngáya ngē.

37 Pilat téle tɔ̄r n na: Ye bəyá wɔ̄, yi kɔ́ ye kóngaɾ ɓɔ wɔ̄ b?

Jeju téle tɔ̄r na: Ha k tɔ̄ri'n ye haykamh ɓa, ma m'e kóngaɾ ɓɔ. Oɗyoi ma, tíkɔ m'e'n taá jɔngáya ha ta ke kɔjɔ ha t hālá m ha nge kamhkamh. Ada deɓe nge ke jɔsuɾu wɔɔ́, nj'oō njī má.

38 Pilat tɔ̄r n na: Ha kamhkamh ɓa-á ye ɗi wɔ? 'J gō kɔ́ yɔ tɔ̄r ná wɔɔ́, yɔ tei ɗyatɔ aɓh rɔ m Jupee ká tɔ̄r ni na: Ma m'embe ha kash nóho nge kɔjɔ jɔ m deɓe'n ngē. **39** Njiha kāgaɓē sé nóho əɗa 't. Ye ha ta ma kɔrh deɓe ɗíya 'j dangay ndi pet* Galjɔ wɔɔ́. Ǝ́ ndegii ta ma kɔrh kóngaɾ ɓɔ m Jupee kadā sé wɔ?

40 Tí wɔɔ́, yɔɔ ɓa dér tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n na: Deɓe ná ngē, b Barabas kɔ́. B Barabas ye nya nge ɓogo.

Pilat adā taɾa ɗóbo na ká t'ujoi Jeju jɔ kāgadés

19 Tí wɔɔ́ Pilat ukɔ Jeju undɔ'n t njíi'n. **2** Askaɾee hetii tagé kōn uloi jɔ nya, tíkɔ uloi'n ramá m kóngaɾ ɓɔ nóho nge kaa selsel rɔ nya. **3** Yɔɔ aɓhii táha rɔ nya ká nj tɔ̄rii n na: D' nabhii-á kóngaɾ ɓɔ m Jupee. Tíkɔ nj t'undoi'n 't jī ni'n.

4 Ada Pilat téle tei ɗyatɔ, b tɔ̄r Jupee na: Ɔi, ma m'tei sənyan hālá taá rɔ sé, ha ta see kigii'n ha ma kembe nāhąkash nóho jɔ nya ngē. **5** Tí wɔɔ́, Jeju tei t tagé kōn ná'n jɔ nya tíkɔ ráma m kóngaɾ ɓɔ nge kaa selsel ná'n rɔ nya ɗyatɔ. B Pilat tɔ̄r na: Deɓe'n á-a wɔ̄'n.

6 Lo kono ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo t ngi ngɔm lo m Jupee kɔ nya ná wɔɔ́, tɔ̄rii t njī nge ɓɔ'n na: Ujɔ'n

kāgadés. Ujɔ'n kāgadés.

Pilat tɔ̄r ni na: Sée ɓa ukoi ká ujoi n kāgadés-á, na ma m'embe nāhạ̄kash nge kɔjɔ jɔ nya ngē.

7 Jupee téle tɔ̄rii n na: Dee d'aɓh t njiha nóho'n ná. Ada t gō njiha ná'n wɔ́, asa kam ta yɔ koyo, haɗi wɔ́ yɔ tɔ̄r na: Ma m'e Mono m Nuɓɔ.

8 Lo kono Pilat koō ha ná wɔ́, ɓelē asa n nák. **9** Yɔ téle udu keme ndogo m kóngaɽ b tɔ̄r Jeju na: Yi ɓa-á iɓ 'j ɗá wɔ? B Jeju téle t ha'n tɔ̄r'n ngē. **10** Pilat tɔ̄r n na: Ma yɔ-ɔ ɔ́ téle t ha'n 't tɔ̄r ma ngē nɛ? Igii ha ma kaɓh t tɔ́gɔ'n ta kujoi kāgadés, tíkɔ kaɓh t tɔgɔ'n ta kinyei ngē wɔ?

11 Jeju téle tɔ̄r n na: Wɔ́b Nuɓɔ edei tɔ́gɔ nóho 'j taɽh nɔbé ngē wɔ́, nj'áta kembe tɔ́gɔ nóho ta nāhạ̄'n náa 'j jɔ má ngē. Ha ná-a deɓee nge kɔ́ kulɔ má keme jīi ná ye nge nāhạ̄kash kalngandh kumbɔ̄i wɔ̄ ná.

12 T jɔ ha ná wɔ́, Pilat a anjā ha ta kinya nya. B Jupee tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n na: Wɔ́b inya n wɔ́, ye ɓɔkúɗɔ m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo* ngē. Deɓe nge nāhạ̄ rɔ nya kóngaɽ wɔ́, ɔjɔ t hālá ha yɔ kegē ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo.

13 Lo kono Pilat koō ha ná wɔ́, yɔ ɔrh Jeju hālá, kā undɔ̄ n jɔ ɗīngiɽi lo tiye haa, lo kɔ́ ka kúu ni Pabé, t taɽa Hebro'n wɔ́, na Gabata ná. **14** Ada ye ndi kɔ gō náa pet* Galjɔ, āda aɓh táha náa kalī m jɔkāgaloó.

Pilat tɔ̄r t Jupee n na: Ɔi kóngaɽ ɓɔ sé.

15 B yɔɔ ugoi kɔɔ́ɗɔ na: Aɓh sənyan, aɓh sənyan ká ujɔ̄n kāgadés.

Pilat tɔ̄r ni na: T m'újɔ kóngaɽ ɓɔ sé kāgadés wɔ?

Ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo tɔ̄rii na: Kóngaɽ ɓɔ dé nge káɗya ndetē, ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo Sejar ɓa nɔɗi.

16 Tí wɔ́, yɔ ulɔ Jeju keme jī ni na ká t'ujoi n kāgadés.

Deɓee ujoi Jeju kāgadés

Mt. 27:32-44 Mark 15:21-32 Luku 23:26-43

Ada yɔɔ ukoi Jeju aɓhii'n. **17** Jeju utō kāgadés nya, ɔtɔ'n Lo Nūngɔ Jɔ-ɔ́ kɔ́ ka kúu ni t taɻa Hebro'n na Golgota ná. **18** Lo kɔ́ kujɔ̄ ni Jeju kāgadés 't ná ujoi nya ngi kā madaa jó kāgada b Jeju wɔ́ɔ əɗa nya dana hɔtɔ ni.

19 Pilat njángā náa undɔ̄ taɻh jɔ kāgadés. Ada kam ha kɔ́ njángā nya ná na: Jeju 'j Najaret, kóngaɻ ɓɔ m Jupee. **20** Lo kujɔ ni Jeju 't ná ye t kaj ɓē ɓɔ ɓa. Ada Jupee baa ɓē tɔ́joi náa kɔ́ njángā ni ná. Njengei ha ná t taɻa Hebro'n, t taɻa Grek'n tíkɔ t taɻa Latɛ̰'n. **21** Ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo m Jupee tɔ̄rii t Pilat na: Ɛ́ najh njángā jɔ́ na: Kóngaɻ ɓɔ m Jupee ngē. B ɔ́ njángā jɔ́ na: Yɔ na tɔ̄r na: Ma m'e Kóngaɻ ɓɔ m Jupee.

22 Pilat téle tɔ̄r n na: Ye náa njángā, āda m'njángā wɔ̄.

23 'J gō kɔ́ kujɔ ni Jeju kāgadés ná wɔɔ́, askaɻee ɔii ramá kūlu nya keɻei 'j nāhą̄ goto sɔɔ́, t jɔ niyee. Yɔɔ unui ramá nya nge ke ramá nge deɓe kuɻu ngē. Ye ramá nge kuɗu ni ɓulo 'j taɻh ɓa tátatá kugɔ'n taá ngá ná.

24 B askaɻee tɔ̄rii nahą̄ dana hɔtɔ ni na: J najhii ráhā 'j nahą́ ngē, b āda j'undɔ̄i nɔ̄ɔ jɔɔ́ bé, kéee atá ke yi m ná-a wɔ?

Ha ná ɔtɔ̄ kɔ́ ta tɔ̄l'n taɻa ha kɔ́ njángā ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ na:

> Yɔɔ keɻei ramáa maa dana hɔtɔ ni,
> tíkɔ undɔ̄i nɔ̄ɔ jɔ ramá kūlu má. *(Hā 22:19)*

Ɔi, náa nāhą̄ m askaɻee-á wɔ̄ ná.

25 Kó m Jejuee ɗei táha t kaj kāgadés ɓa, yɔ t nónjo nya nge mandaá'n, Mari nyɛ m Klopas, tíkɔ Mari 'j keme ɓē Magdala əɗei nya 't lo ná. **26** Lo kono Jeju kɔ kɔ́ nya kəɗa táha kaj nya, yɔ t ngendájnáa kɔ́ Jeju táɻa nya ɓɔ ná wɔɔ́, tɔ̄r t kɔ́ nya na: Mandaá ɔ́ monoi. **27** B yɔ téle tɔ̄r t ngendájnáa ná na: Ɔ́ kui. Ada t lo ná ɓa ngendájnáa ná

ukɔ'n aɓh'n rɔ nya.

Jeju oyo

Mt. 27:45-56 Mark 15:33-41 Luku 23:44-49

28 'J gō ha ná wɔ́, Jeju igii ha ta náa ɓa dér mɔtɔ njɔ gānga wɔ̄. Ada kɔ́ ta tɔ̄l'n taɻa ha kɔ́ njángā ni keme Mangətuɓu ná wɔ́, tɔ̄r na: Kunjō onyo má. **29** Gúɗo nóho inji lo ná, āda manh nduú nge kálā ɗoso n. Askaɻee ká uloi ndɔkɔ́rɔ kam manh ná ká uloi taɻa kāga hijop ká hotoi taɻa m Jeju. **30** Lo kono Jeju kai manh nduú ná wɔ́, tɔ̄r na: Mɔtɔ njɔ náa ɓa dér gānga wɔ̄. B yɔ téle ulɔ jɔ nya ngá wɔ́, njili nya tei.

31 Ye t ndi tɔ́mɔ gō náa pet* Galjɔ ɓa-á, āda ye ndi kɔrhkoō. Ndi ná ye ndi nge kumbɔ̄lo. Jupee ɓelei ha ta nūnuee kəɗa bəyá t kaj kāgadés ndi kɔrhkoō. Ada yɔɔ aɓhii rɔ m Pilat ká terhii n na t téte njɔ nunūee tíi 'j kaj kāgadés āda t n' ɗesei'n nūnuee ngá. **32** Askaɻee yei tétei njɔ m nge taɻa kata tíkɔ nge kunu gō. Ada yei yɔɔ ngi kono kujɔ̄ ni nii kāgadés ɗíya t Jejuee ná. **33** Lo kono yɔɔ k kaɓh táha t rɔ m Jeju, ná wɔ́, yɔ oi n āda yɔ oyo wɔ̄. Ada yɔɔ yegei tete njɔ nya 't 'j kaj kāgadés. **34** B nge nóho 'j dana m askaɻee ɔsɔ kaj nya t nənga'n, āda t taɻa jī ná ɓa másee t manh'n tei'n 'j rɔ nya. **35** Deɓe nge kɔ náa ná ɔjɔ ha kɔjɔ t hālá nya t hālá, āda ha kɔjɔ t hālá nya ná ye haykamh. Ada yɔ igii ha yɔ k tɔ̄r ha nge kamhkamh. Yɔ tɔ̄r ha kɔjɔ t hāla ná, kɔ́ ta see taā'n keme nya ɗyatɔ. **36** Náa ná-ā ye otoi kɔ́ ta ha kɔ́ njángā ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ ná tɔ̄l'n taɻa. Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

Ada nūngɔ nya nge nóho najh tete.

(Tei. 12:46 Dɔgɔ 9:12 Hā 34:21)

37 B lo nge madā wɔ́, Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

Yɔɔ etei kɔ nge kono yɔɔ kɔsɔ nya ná. *(Jakaɻi 12:10)*

Jojep njúbu Jeju

Mt. 27:57-61 Mark 15:42-47 Luku 23:50-56

38 'J gō náa ná-ā wɔ́, Jojep 'j keme ɓē ɓɔ Arimate nge ke ngendájnáa m Jeju, lo munduú haɗi wɔ́ yɔ ɓelē Jupee, terh taɾa ɗóbo t Pilat ha ta kɔrh nūnu m Jeju. Ada Pilat ndeg. Tí wɔ́, yɔ ye unu nūnu m Jeju. **39** Nikodem nge ke rɔ m Jeju kéte dana ndi ná, ye nya. Yɔ utō kuɓū kat nge hólo ni kam nahą́ t mir tíkɔ alowes ná. Kɔy nya asa kulo* dɔgɔ sɔɔ gidi míi. **40** Yɔɔ unui nūnu m Jeju ká túgoi t ramá'n tíkɔ sikei'n kuɓū kat jɔ-ɔ́, yɔɔ nehɛi bəyá njɔ ke nya'n náa kāgaɓē m Jupee lo njúɓu nahą́ ná. **41** Mege nóho ɗa lo kɔ́ kujɔ ni Jeju kāgadés 't ná. Ada ɓáda nge ɗyā nge deɓe njúbu nūnu 't nge tɔ ɗa keme mege ná. **42** Yɔɔ njúbui nūnu m Jeju 't lo ná, haɗi wɔ́ ɓáda ye táha t kaj ni ɓa-á. Tíkɔ ndi tɔ́mɔ gō náa ta tei wɔ́, ke'n ndi kɔrhkoō m Jupee ye táha.

Keme goto ɓáda əɗa ɓúlo

20 T ndi nge taɾa kata m Dimas'n wɔ́, Mari 'j ɓē Magdala iɓ t kūlu'n ɓa ɓat, lo nyibinyibi-i aɓh'n taɾa ɓáda. Ada yɔ ká ɔ kōo ye yi kunu tíi 'j taɾa ɓáda. **2** Yɔ anyā bé aɓh'n rɔ m Piyeree t ngendájnáa nge nóho kɔ́ Jeju táɾa nya ɓɔ ná, ká tɔ̄r ni na: Ɔrhii Kəɓaɓe 'j keme goto ɓáda, āda dee d'igii lo kɔ́ ká kəlā ni n 't ngē.

3 Tí wɔ́, Piyeree t ngendájnáa nge nóho ná'n tei aɓhii jɔ ɓáda. **4** Yɔɔ tei ɓa dér jó t kanyā'n. Ada ngendájnáa nge nóho ná anyā ká ɔtɔ̄ kéte jɔ ɓáda nɔ m Piyer. **5** Yɔ ugɔ jɔ nya ngá ɔ lo tií keme ɓáda wɔ́, yɔ ɔ ramá ngi tóɗo ngá ná ɓa nɔɗí, b yegē kudu keme 't. **6** Lo kono Simᵩ Piyer nge kusō 'j gō nya ná, ke kɔtɔ̄ na wɔ́, yɔ ye udu goto ɓáda. Yɔ ɔ nya ramáa ngi tóɗo ngá ná. **7** Tíkɔ ɔ'n ramá nge kɔ́ ɓiɾi ni'n jɔ m Jeju ná. Ramá ná tóɗo jɔ nahą́ t ramá njúbu nūnu ná-ā ngē, b ngūnguɗū t jɔ nahą̄ toɗo'n kēɾe. **8** Tí wɔ́, ngendájnáa nge nóho kɔ́ kɔtɔ̄ kéte taɾa ɓáda ná, udu nya keme-é. Yɔ ká ɔ wɔ́, taā keme. **9** Yɔɔ tei keme, haɗi wɔ́

yɔ igii kam ha kɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na, asa kam ta Jeju tei 'j dana m ngi koyoo ná ngē tɔ.

Jeju tei hɔy t rɔ m Mari 'j Magdala

10 Ada ngindájnáa ná-ā téle aɓhii taɣa kúju niyee. Jeju ɔjɔ rɔ nya t Mari 'j Magdala. **11** Dana ná Mari ədɗa hālá táha t taɣa ɓáda ɓa ɗa ugɔ'n wuɣú. Lo kono k kugɔ nya wuɣú ná wɔɔ́, yɔ nadh bé tií keme goto ɓáda ha ta kɔ'n lo. **12** Ada yɔ ɔ mōnokulɔ m Nuɓɔɔ jó, uloi ramá njaha, injii goto lo kɔ́ kəla ni nūnu m Jeju 't ná. Nge nóho injii ká jɔ-ɔ́, b nge madā inji ka ngəra-á.

13 Yɔɔ terhii n na: Mandaá, haɗi ɓa kɔ́ nj'ugɔ wuɣú wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r ni na: 'M m'ugɔ wuɣú ha kɔrh ni Kəɓaɓe má tíi 'j goto ɓáda, b kigii má lo kɔ́ kəlā ni n 't ngē ná. **14** Lo kono tɔ̄r nya bəyá, b na t n'téle rɔ nya wɔɔ́, ɔ Jeju ədɗa taɣh. B yɔ kɔ́ igii ha ke nya Jeju ngē.

15 Jeju tɔ̄r n na: Mandaá, nj'úgɔ wuɣú ɗi wɔ? A anjā ná-a wɔ?

Wɔɔ́, Mari oō ɓó na kɔ́ɓa mege ná ɓó. Yɔ tɔ̄r n na: Deéngaɓa, wɔ́b ye nya ɓó yi b ɔrh n wɔɔ́, ɔjɔ má lo ká kəlei n 't, āda ká m'únu n.

16 Jeju tɔ̄r n na: Mari.

Yɔ téle rɔ nya b ndeg t taɣa Hebro'n na: Rabuni.* Kam ha ná na, Ngekɔjɔnáa.

17 Jeju tɔ̄r n na: Ǝ́ najh kukɔ má ngá ngē, na m'alh m'aɓh rɔ m Biya má ngē tɔ. B aɓh ká embe nónjoo maa, b tɔ̄r ni jɔ́ na ma na m'alh na 'm m'aɓh rɔ m Biya má, tíkɔ Biya sé, rɔ m Nuɓɔ má, tíkɔ Nuɓɔ sé.

18 Ada Mari 'j ɓē Magdala aɓh ká ɔjɔ gō ha kɔ nya Kəɓaɓe ná t ngindájnáa, tíkɔ gō ha kɔ́ Jeju tɔ̄r nya ná.

Jeju tei hɔy t rɔ m ngindájnáa nyaa

19 T ndi ná ɓa-á kaja njahaá, kɔ́ ke ndi nge taɣa kata m

dimas ná wɔ́, taɣa kujuee ɓa dér kɔ́ ngindájnáa kám nahą̄ keme ná yei yi kutū, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓelei Jupee. Ada Jeju ye əɗa dana hɔtɔ ni b tɔ̄r ni na: Wuɣunyóo ye t see. **20** Lo kono yɔ tɔ̄r bəyá ná wɔ́, yɔ ɔjɔ ni jī nyaa t kaj nya'n. Ada ngindájnáa nehę̣i rɔnyele ɓɔ ha kɔ ni Kəɓaɓe.

21 Jeju téle tɔ̄r ni ɗyatɔ na: Wuɣunyóo ye t see. Njɔ Biya má kulɔ má ná wɔ́, ma m'ulɔ nya se. **22** 'J gō haa ná-ā wɔ́, yɔ tóo ngol jɔ ni b tɔ̄r ni na: Ɨ́ tei Njili Nge nɔ. **23** Ngi kono see ká mai rɔ sé jɔ nāhą̄kash ni ná wɔ́, etei kembe mayɣɔ. B ngi kono kɔ́ see ká mai rɔ sé jɔ nāhą̄kash ni ngē ná wɔ́, nāhą̄kash ni atá níi t jɔ ni.

Jeju tei hɔy t rɔ m Tomas

24 Lo kono Jeju ke ná wɔ́ Tomas kɔ́ ke nge nóho 'j dana m ngi kutu gidi joo ná-ā, dana kɔ́ Jeju ke ná, yɔ ndetē 'j dana m madā nyaa. **25** Ada ngindájnáa madaa nyaa tɔ̄rii n na: Dee d'ɔ Kəɓaɓe wɔ̄.

B yɔ tɔ̄r ni na: Wɔ́b ma ɓa m'ɔ taɣa do meɣ kəɗa daha jī nya ná tíkɔ m'undɔ̄'n mōno jī má kam tibi do meɣ ná, ngē wɔ́ m'tāa keme ngē. Tíkɔ m'undɔ̄'n jī má kam tibi do kəɗa kaj nya ná ngē wɔ́, m'taā keme ngē ɓa nɔɗí.

26 Ndi salānjā 'j gō wɔ́, ngindájnáa m Jejuee inji ɗyatɔ keme kúju, āda Tomas inji nya 't dana ni. Taɣa kújuee yei yi kutū ɓa dér, Jeju ye ɗa dana ni ɗyatɔ b tɔ̄r na: Wuɣunyóo ye t see. **27** B yɔ tɔ̄r t Tomas na: Ulɔ mōno jīi taá b ɔ́ daha jī má. Ulɔ jīi ɗyatɔ undɔ̄ taá kaj má b kemei najh ngér ngē, b ɔ́ taā keme.

28 Tomas téle tɔ̄r n na: Kəɓaɓe má tíkɔ Nuɓɔ má.

29 Jeju téle tɔ̄r n na: Tomas ye ha yi kɔ má ná-a ɔ́ taā'n keme wɔ̄ ná. Rɔnyele ye t ngi kono kɔ má ngē b taā keme ná.

30 Jeju nāhą̄ náa kɔjɔ ngi káɗyaa ɓɔ bé t taɣa kam m ngindájnáa nyaa. B yɔ kɔ́ yei yi ngi njángā taá keme mangətuɓu'n ngē. **31** B njéngei náa nɛɛ keme mangətuɓu, kɔ́ ta see taā'n keme ha Jeju ke Mesi,* Mono m Nuɓɔ. B 'j

gō taā keme sé ná-a see etei'n kembe kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ keme ri nya wɔ̄ ná.

Jeju tíkɔ kanjā kānj nge kɔɽɔ kam

21 'J gō ha ná-ā wɔɔ́, Jeju ɔjɔ rɔ nya ɗyatɔ ngindájnáa nyaa jɔ kóngoɗó danga nge kumbōlo Tiberiyad. B ɔ́, kɔjɔ kɔ́ yɔ k kɔjɔ rɔ nya ná. **2** Simᶇ Piyer, Tomas, nge ka kúu ni n Njungɔ, Nataniyel 'j Kana nge 'j Galile, Mono m Jebedee jó, tíkɔ ngindájnáa m Jejuee jó, inji sɔɗin ɓa dér lo ɗíya. **3** Simᶇ Piyer tɔ̄r ni na: 'M m'aɓh kānj. Yɔɔ tɔ̄rii n na: 'D d'aɓh nya t yi'n. Yɔɔ teii alhii t taɽa jī ɓa keme toho, āda ukoi kānj ɗíya keme ndi ná ngē ɓa nɔɗí.

4 Tei t kūlu'n wɔɔ́, Jeju ye inji jɔ kóngoɗó, b yɔ kɔ́ ngindájnáa igii ha ke nya Jeju ngē.

5 Tí wɔɔ́, Jeju terh ni na: Mōnoɗee, náakusɔ ndetē se wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Ǝ́, ə.

6 Yɔ tɔ̄r ni na: Ǝlei būɽɔ kā kótɔ kā konyo m toho na etei kembe kānj. Tí wɔɔ́, yɔɔ ələi būɽɔ na, āda yɔɔ esei kam kojh tei'n hālá ngē, haɗi wɔɔ́ kānj alngandh.

7 Tí wɔɔ́, ngendájnáa kɔ́ Jeju táɽa nya ɓɔ ná tɔ̄r Piyer na: Ye Kəɓaɓe. Ada lo kono Simᶇ Piyer koō na ye Kəɓaɓe ná wɔɔ́, yɔ ulɔ ramá rɔ nya b ujɔ ɓōdo nya t mbóyo'n, yɔ ulɔ ramá, haɗi wɔɔ́ rɔ nya ɗa ɓúlo, b usō kam manh. **8** Ngindájnáa ká madaa yei t toho'n ye ojhii būɽɔ kɔ́ kānj ɗóso ná, haɗi wɔɔ́ taɽa derh níi kuɗɔ-ɔ́ ngē. Asa náa kél jī deɓe lodeɓé jó bá. **9** Lo kono yɔɔ ɗes ngá na wɔɔ́, yɔɔ ɔi nyal har āda kānj toɗo kam, tíkɔ mapa toɗo'n kaj ɗyatɔ.

10 Jeju tɔ̄r ni na: Yei'n kānj ngi kɔ́ kukɔ sé nii taá yɔtɔnh nɛɛ.

11 Simᶇ Piyer alh keme toho, nd'ojh būɽɔ t ngá. Ada

būɽɔ ná ukɔ kānj ngi kumbōloo lodeɓé ɗíya dɔgɔ mii gidi mutɔ́. Kānj ná-a yei ɓɔ ɓa, b yɔ kɔ́ būɽɔ ná gángā ngē.
12 Jeju tɔ̄r ni na: Ye usoi náa. Ada nge nóho 'j dana m ngindájnáa ta terh na: Yi kɔ́ ye ná-a wɔ? Ndetē, haɗi wɔ́ yɔɔ igii n ha ke nya Kəɓaɓe. **13** Ada Jeju aga táha t rɔ ni unu mapa adā ni tíkɔ adā ni'n kānj ɗyatɔ. **14** Yɔ nge ná ye mutɔ m kɔjɔ rɔ kɔ́ Jeju kɔjɔ'n rɔ nya taɽa kam ngindájnáa nyaa, 'j gō tei nya 'j dana m ngi koyoo.

Jeju adā Piyer kulɔ

15 'J gō kɔ́ yɔɔ kusɔ náa tíi ná wɔ́, Jeju tɔ̄r t Simǫ Piyer na: Simǫ mōno m Jonas, ɔ́ táɽa ma ɓɔ umbɔ̄ yɔɔ ngi nɛɛ wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r n na: Ayo, Kəɓaɓe, yi igii ha ma téɽei.

Jeju tɔ̄r n na: Ulu bataa maa.

16 Yɔ tɔ̄r n t joo m taɽa nyaa na: Simǫ mōno m Jonas, ɔ́ táɽa ma wɔ?

Piyer téle tɔ̄r n na: Ayo, Kəɓaɓe, yi igii ha ma ndegi.

Jeju tɔ̄r n na: Ulu bataa maa.

17 Yɔ tɔ̄r n t mutɔ m taɽa nyaa na: Simǫ, mōno m Jonas, ɔ́ ndég ma wɔ?

Wōngo nāhą Piyer jɔ ha kɔ́ Jeju terh nya t mutɔ́ m taɽa nyaa na: Ɨ́ ndég ma wɔ ná. Ada yɔ tɔ̄r na: Kəɓaɓe, yi igii náa ɓa dér. Igii ha ma ndegi.

Jeju tɔ̄r n na: Ulu bataa maa. **18** Haykamh, haykamh, ɓa m'tɔ̄rii, lo kono yi níi balsáa ɓa tɔ ná wɔ́, yi ɓa a ulɔ ramá roi, b a aɓh lo kɔ́ kemei ndeg ná. B lo kono yi kej tíi ná wɔ́, nj'úgɔ jīi t deɓe nge káɗya kɔ́ ta kulɔ ramá roi, b ta kojh kaɓhii'n lo kɔ́ yi ndeg ta kaɓh 't ngē ná. **19** Yɔ tɔ̄r bəyá ha ta kɔjɔ'n kāga koyo m Piyer kɔ́ ta kɔrh'n taɽa m Nuɓɔ. Ada lo kono yɔ koɗyo ha ná bəyá ná wɔ́. Yɔ tɔ̄r na: Unu gō má.

20 Lo kono Piyer mbeɽe gō nyaa ná wɔ́, ɔ

ngendájnáa kɔ́ Jeju táɽa nya ɓɔ ná aye 'j kā gō ni. Yɔ ye nge kɔ́ nadh t jɔ m Jeju kéte, jɔkāgalo kɔ́ k kusɔ ni náakusɔ nge kaja njahaá ná, b tɔ̄r na: Kəɓaɓe, ná-a ɓa-á ye nge kata kuloi jī m deɓee wɔ? **21** B lo kono Piyer kɔ nya ná wɔɔ́, tɔ̄r t Jeju na: Kəɓaɓe, náa ɗi ɓa-á nj'atá kusō jɔ m deɓe'n wɔ?

22 Jeju tɔ̄r n na: Wɔ́b m ndeg jɔ́ na t'inji bəyá mbóng ndi téle má wɔɔ́, usui ɗi 't wɔ? Yi, unu gō má. **23** T jɔ ha ná wɔɔ́, ha ná njiya t lo-ó hɔtɔ m ngindájnáa, ha ngendájnáa ná katá koyo ngē. B yɔ kɔ́ Jeju tɔ̄r t Piyer na Jạ na atá na koyo ngē ngē. B yɔ tɔ̄r na: Wɔ́b m ndeg jɔ́ na t'inji bəyá mbóng ndi téle má wɔɔ́, usui ɗi 't wɔ?

24 Ye ngendájnáa ná-a tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá m náa ná-ā tíkɔ njángā ni'n mangətuɓu wɔ̄ ná. Ada dee d'igii ha ha kɔjɔ nya t hālá ná ke haykamh.

25 Jeju nāhạ náa ngi káɗyaa ɓɔ bé ɗyatɔ. B wɔ́b nj'engei ni kam ɗíyaɗíya ɓa dér wɔɔ́, 'm njɔ́l ha ta lo taá jɔngáya'n katá kasa ta kunu mangətuɓu kɔ́ katá njángā ni ná ngē. Amen.*

KULƆƆ M
MŌNOMBANGAKULƆƆ

Jeju téle aɓh taɽh nɔbé

1 Yi Tiopil m'ɔrhii mɔtɔ haa keme mangətuɓu má nge taɽa kata-á ha náa ɓa dér kɔ́ Jeju kundɔ̄ mɔtɔ nāhą́ tíkɔ kɔjɔ deɓee 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ná. **2** Mbóng keme ndi ná wɔ́, yɔ adā go njī nya t mōnombangakulɔ nyaa kɔ́ hére nya ni t kūlu m Njili Nge Nɔ'n ná, kéte tíkɔ nj'unui n taɽh nɔbé.
3 'J go kɔ́ yɔ kembe konyo ná wɔ́, yɔ tei hɔy ɔjɔ ni rɔ nya ha yɔ kinji t kam nya'n. Tíkɔ ɔjɔ ni'n náa kɔjɔɔ ɓɔ bé, yɔ ɔjɔ ni rɔ nya keme ndi dɔgɔsɔ́ɔ, tíkɔ oɗyo'n ha náa ngi kɔjɔ jɔ ha kɔɽɔɓē nge tií taɽh nɔbé. **4** Ndi nóho, dana kɔ́ yɔ kam nahą́ sɔɗin ná wɔ́, yɔ mbēnj ni na t njahii kinya ɓē ɓɔ Juɗujalem b t ndalii náa nge kɔ́ Biya nya kɔla njī nya kadā ni ná. Yɔ tɔ̄r ni na: Kɔlānjī m Biya má ye náa nge kɔ́ see koō 'j taɽa má ná. **5** Haɗi wɔ́, Ją́ ya ɗenh deɓee manh wɔ̄, b see taá keme ndiyee bé wɔ́, etei ta ɗenh sé t Njili Nge Nɔ'n.

6 Lo kono mōnombangakulɔ kám nahą́ ná wɔ́, terhii Jeju na: Kɔɓaɓe áta téle t kɔɽɔɓē'n ta kadā Ijrayelee táa jɔkāgalo'n wɔ?

7 Yɔ téle tɔ̄r ni na: Ye ha sé see yɔ ta kigii jɔkāgalo ɓo-ó ndi nge kono Biya má ɓa kundɔ̄ jɔ dana-á t gō njī konyoɓē nya'n ná ngē. **8** B yɔ kɔ́ Njili Nge Nɔ atá ke jɔ sé ta see katá kembe tɔ́gɔ. Āda see etei ke ngi kɔjɔ ha má t hālá keme ɓē ɓɔ Juɗujalem, jɔngáya Judee ɓa dér t taɽa-á, jɔngáya Samari mbóng ta kɔtɔ'n mɔtɔmér jɔngáya-á.

9 'J gō kɔ́ yɔ k tɔ̄r ha ná bəyá ná wɔ́ɔ, nj'unui n'n t taɽh b lo kono ngindájnáa kunu kam ni taɽh k kɔ'n gō kaɓh nya ná

wɔ́, kāa njī ye āda, yɔ ribi bé t taɣa kam ni.

10 Dana kɔ́ kam ni kəɗa t taɣh nɔbé k kɔ'n gō lo kaɓh m Jeju tií taɣh nɔbé ná wɔ́, ɔ́ deɓee jó tei hɔy t rɔ ni t ramá njaha'n rɔ ni. **11** Yɔɔ tɔ̄rii na: See deɓee 'j Galilee, haɗi ɓa kɔ́ ɗei unui kam sé t taɣh nɔbé wɔ? Jeju nge kɔ́ k kunu ni'n k kaɓh'n taɣh nɔbé 'j dana hɔtɔ se'n atá ká téle ɗóbo ɗíya njɔ see kɔ nya k kaɓh'n ná.

Deɓee héɣei Matiyas ha ta kugɔ goto m Judas

12 Tí wɔ́, yɔ iɓii'n 'j jɔ kōo kɔ́ ka kúu ni na kōo Olibiyee ná téle yei taá Juɗujalem. Kōo ná əɗa táha t Juɗujalem ɓa-á. Dana ni t Juɗujalem'n uɗɔ' ngē asa njiya keme ndi kɔrhkoō ɗíya bá. **13** Lo kono yɔɔ kɔtɔ̄ ná wɔ́, yɔɔ alhii ká injii tií keme kúju nge tií taɣh lo kɔ́ yɔɔ ka kinji 't t jɔ ndiyee ná. Ada ye Piyer, Jạ, Jak, Andre, Pilip, Tomas, Bartelemi, Matiyo, Jak mōno m Alpe, Simọ nge kegē kinji kóngaɣ 'j Rɔm. **14** Yɔɔ ɓa dér keme ni ye ɗíya, yɔ ukoi ngér keme gór. Yɔ injii kam nahą́ t mandaáa, Mari kó m Jeju, tíkɔ nónjo m Jeju ngi ngaɓaa.

15 Keme ndi ná wɔ́, Piyer iɓ əɗa taɣh dana m mōnombangakulɔ. Dɔgɔ m deɓee kɔ́ kám nahą̄ ná aɓh náa táha lodeɓé ɗíya dɔgɔ jó. Ada yɔ tɔ̄r na: **16** Nónjo má ngi ngaɓaa asa kam ta ha kɔ́ Njili Nge Nɔ kundɔ̄ taɣa m Dabid kéte keme Mangətuɓu m Nuɓɔ kɔjɔ'n jɔ m Judas, ha yɔ katá ke nge kusō nɔ m deɓee ngi kukɔ Jejuee ná t tɔ̄ltaɣa. **17** Haɗi wɔ́, kéte ná Judas ye nya nahą́ t jiyee yɔ ye nya nge kono hére ni n ha ta nāhą kulɔ ɓeɣh'n.

18 Deɓe kəɗa'n lo kono yɔ kúgō jɔngáya t gúrusu más'n ná wɔ́, tei usō ɔsɔ kam nya ngá āda keme nya ndūhu, āda tihi keme nya jála'n. **19** Deɓe keme ɓē Juɗujalemee ɓa dér igii ha ná āda a kúui jɔngáya ná t taɣa ɓē ni'n na Hakeldama. Kam ri ná na jɔngáya más.

20 Haɗi wɔ́, njéngei keme mangətuɓu Haa na:

Asa kam ta ɓē nya téle ke goto ɓē.
Ada deɓe, nóho najh kinji 't ngē. *(Hā 69:26)*
Tíkɔ njéngei'n ɗyatɔ na:
Asa kam ta deɓe nge káɗya kunu taɽa kulɔ nya.
(Hā 109:8)

21 Ye bəyá wɔ́, asa kam ta dana m deɓee ngi kono ke nahá t jiyee t jɔkāgalo-ó ɓa dér kɔ́ Kəɓaɓe Jeju kinji'n t kam nya'n ɓa tɔ t jiyee ná. **22** Kundɔ̄ mɔtɔ 'j jɔ ɗenh manh m Ją̄ mbóng ta kɔtɔ'n ndi nge kono kunu ni n 'j dana ji kaɓh'n taɽh nɔbé ná, deɓe nóho əɗa 't 'j dana ji yɔ ye nge kuɓo nahą̄ t jiyee jɔ kəjɔ ha t hālá m tei m Jeju 'j dana m ngi koyoo.

23 Yɔɔ ɔrhii deɓee jó undoi nɔ ni: Nge nóho ye Jojep nge ka kúu ni n Barsabas ri nya nge madā na Justus. Tíkɔ nge madā ye Matiyas. **24** B yɔ górii Nuɓɔ tɔ̄rii na: Kəɓaɓe yi á-a ye nge ka kigii ngaɽā keme m deɓee ɓa dér wɔ'n. Dana m deɓee jó nɛɛ ɔjɔ de jɔ m deɓe nge kono yi hére nya. **25** Ɔjɔ de jɔ m deɓe ná kɔ́ āda yɔ unu taɽa kulɔ ɓeɽh tíkɔ kulɔ mōnombangakulɔ kɔ́ Judas kinya ngelh b kaɓh'n lo kaɓh nya ná. **26** Yɔ undoi nɔ̄ wɔ́, nɔ̄ uso jɔ m Matiyas. Ada yɔɔ ukoi n əlei n taɽa m mōnombangakulɔ ngi kutu gidi ɗíya ná-ā.

Njili Nge Nɔ ɗes ndi Pą̄tekot

2 Lo kono ndi pet* Pą̄tekot kasa ná wɔ́, yɔɔ ɓa dér injii kam nahą́ lo ɗíya. **2** Ményɛ wɔ́, náa madā nóho kúu 'j taɽh nɔbé njɔ nyéle ka kulɔ t tɔ́gɔ nya'n ná asa keme kúju kinji ni 't ná ɓa dér. **3** Taɽa ndalaa ngi ke njɔ taɽa ndala haree tei hɔy t rɔ ni, taɽa ndala ná-ā sengeɽei nahą̄ nj'injii jɔ ni ɗíyaɗíya ɓa dér. **4** Ada yɔɔ ɓa dér ɗosoi t Njili Nge Nɔ'n, b yɔɔ undoi mɔtɔ ta koɗyo ha t taɽa ndala ngi kēɽekēɽee t gō kono Njili kadā ni n na t'oɗyoi ná.

5 Jup kā nóhoo ngi ka nāhą̄ gō ndeg m Nuɓɔɔ injii 't

Juɗujalem keme ndi ná. Yɔɔ yei ngi kono kiɓ 'j dana m mɔtɔ deɓee ɓa dér taá 'j jɔngáya-á. **6** Lo kono yɔɔ koō náakúu ná wɔ́, deɓee baa bé enyei yei, āda yɔɔ yei ɗei t sōl'n, haɗi wɔ́ yɔɔ ye oōi ná-a wɔ́, nj'oɗyo ha t taɽa ɓē nge ni yɔɔ kɔ́. **7** Ha ná ɔɽɔ kam ni āda njili ni tei, b nj tɔ̄rii dana hɔtɔ nahą́ na: Hai, deɓee ɓa dér kɔ́ kəɗa ɗa koɗyo ha ná-ā kɔ́ yei deɓee ngi 'j jɔngáya Galile ngē wɔ? **8** Nāhą́ neré kɔ́ jiyee j j'oōi taɽa ɓē koɗyo ji ɗíyaɗíya 'j taɽa ni wɔ? **9** Deɓee 'j jɔngáya Part, Medee, deɓe 'j jɔngáya Elamee, t ngi kinji jɔngáya Mejapotami, t jɔngáya Jude t jɔngáya Kapados, jɔngáya Pǫ t jɔngáya Aji, **10** t jɔngáya Priji, t jɔngáya Pą́pili, t jɔngáya Ejipt, t jɔngáya Libi, t kā jɔngáya Siren, t kóngaɽ ɓɔ ngi kono kiɓ 'j keme ɓē Rɔm, t Jup ngi ndelee. **11** Ji Kretee Haraɓee, nāhą́ neré kɔ́ jiyee j'oōi ni yɔɔ nj'oɗyoi ha kulɔ nge kumbɔ̄lo m Nuɓɔ t taɽa ɓē koɗyo ji'n wɔ? **12** Ɔrɔ kam ni ɓa dér āda yɔɔ igii náa ta nj́ól ngē, b nj terhii nahą́ dana hɔtɔ ni na: Kam ha kəɗa'n ɓa-á na ɗi wɔ?

13 B ngi kā madaa nj sóoi ni na: Kaā manh nduú nj'enh ni.

Piyer ɔjɔ ha t kóso deɓee baa

14 Tí wɔ́, Piyer iɓ əɗa taɽh nahą́ t ngi kutu gidi ɗíya ná-ā unu njī nya t taɽh b tɔ̄r na: See Jupee, t see ɓa dér ngi kono ke mbaa kinji taá keme ɓē Juɗujalem ye ha see ta kigii náa'n tíkɔ ɔ́ ɗelei mbi sé b oōi ha má'n. **15** Deɓe kəɗa nɛɛ nj'enhii kaā ngē, titi njɔ see k njɔl'n ná, ye kaā ngē, haɗi wɔ́ nge'n ye kaja nyéɽ buɽɔ taá keme ndi nge kajanh wɔ̄. **16** B yɔ nge'n ye ha kɔ́ Juwol ngekɔjɔnjiha m Nuɓɔ tɔ̄r ná-a a wɔ̄'n. **17** Nuɓɔ tɔ̄r na:

Keme ndi nge 'j kā gō-ó wɔ́,
m'áta kumbɔ Njili má jɔ m deɓee ɓa dér.
Mōno sé ngi ngaɓaa t ngi mandaáa
etei kɔjɔ ha nge tei 'j taɽa m Nuɓɔ-ɔ́.

Balasáa see etei ka kɔ náa ngi kɔɽɔ kamee.
Kakej see etei ka kɔ náa keme nikash.
18 Haykamh ɓa, keme ndi ná wɔ́,
m'áta kumbɔ̄ Njili má jɔ m ɓeɽh kulɔ má ngi ngaɓaa,
t ɓeɽh kulɔ má ngi mandaáa ta yɔɔ katá ka kɔjɔ ha
nge tei 'j taɽa m Nuɓɔ.
19 M'áta nāhą́ kɔ́ ta náa ngi kɔɽɔ kamee
etei tei 'j taɽh nɔbé tíkɔ náa yáa yáa
ngi toɗo ɓelee etei nya tei taá 'j jɔngáya-á.
Más atá kanyā, haree t selh har'n etei ta ka kuɽū.
20 Kaja atá téle kugɔ tili.
Nɔ̄hu atá nya téle kɔrh kaa njɔ más bəyá,
kéte nɔ ndi nge kumbɔ̄lo kɔ́ ke ndi kɔrhtaɽa ná.
21 Tí wɔ́, ná-a b ugɔ wuɽú t jɔ m
Kəɓaɓē-é wɔ́, atá kembe kaɗya. *(Juwol 2:28-32)*

22 See deɓee Ijrayelee, oōi jɔ ha'n āda nɔ. Jeju 'j Najaret ye deɓe nge kono Nuɓɔ kɔjɔ ha nya t hāla t taɽa kam sé, t kūlu m náa ngi yáa yáa, náa ngi kɔɽɔ kamee, náa ngi kɔjɔɔ kɔ́ yɔ nāhą́ t dana hɔtɔ sé t kūlu nya'n nge ná ya see ɓa igii ɓa dér. **23** Deɓe kəɗa'n ye yɔ nge kono kulɔ ni n keme jī sé, t gō kono Nuɓɔ ɓa nɔmɔ'n tíkɔ kigii'n ná. See uloi n keme jī m ngi kalh jɔ njihaa, āda ujoi'n kāgadés tíkɔ tɔ̄lii'n. **24** Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m ngi koyoo, yɔ tót inya n taɽh 'j dana náa ngi kəɗa kam koyo-ó, haɗi wɔ́ koyo asa kam ta kaɓh t tɔ́gɔ'n jɔ nya ngē. **25** Dabid tɔ̄r ha nya na:

Ma m'ɔ Kəɓaɓe t nɔ má ɓa sɔ́ɽ.
Náa nge nóho nge kasa kam ta yíi má ndetē,
haɗi wɔ́ yɔ inji jɔ jī konyo má.
26 Ye ha ná-a ngaɽā keme má ɗóso
t rɔnyele'n tíkɔ taɽa ndala má hɔ́lɔ lo taɽa nyele-é.
Tíkɔ m'áta nya'n kinji t wurunyóo'n
go ɗóbo náa kundɔ̄ keme jɔ-ɔ́.
27 Haɗi wɔ́, yi atá kinya kaɗya rɔ má

ta níi goto ɓáda ngē.
Yi nj'āda taɣa ɗóbo t nge kono ke yi
kaɣh njénge njéngei ná ta njúm ngē.
28 Yi nāhạ̄ kɔ́ āda m'igii ɗóbo kaɗya.
Tíkɔ ɔ́ nāhạ̄ kɔ́ āda rɔnyele ɗoso keme má t taɣa kamí.

(Hā 16:8-11)

29 Nónjo má ngi ngaɓaa, m'embe taɣa ɗóbo ta tɔ̄r sé ha m ka ji Dabid. Ka ji Dabid oyo, njúbui āda jɔ ɓáda nya ɗa taá dana ji mbóng kajanh. **30** Njɔ yɔ ke ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ ná wɔɔ́, yɔ igii 't ha Nuɓɔ ɓa kəla njī nya bé t kob'n, ha mōnoka ɓɔ nya nge nóho 'j gō jārɔ katá tei 'j keme nya. Kəla njī ná ye ha yɔ katá tei t Mesi'n* 'j dana m ngi koyoo b ta yɔ kundɔ̄ nya jɔ kēmbelē kóngaɣ. **31** Dabid ɔ ha Mesi katá tei 'j ɓáda, āda yɔ ɔjɔ kéte tɔ̄r na: Kaɗya rɔ nya na atá níi goto ɓáda ngē, tíkɔ na rɔ nya na atá nya na njúmu ngē. **32** Ye yɔ Jeju ná-a Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m ngi koyoo-ó āda jiyee ɓa dér j'ei ngi kɔjɔ ha t hāla. **33** Nuɓɔ ɔsɔ n t taɣh jɔ jī konyo nya, yɔ embe Njili nge Nɔ kono Biya nya kəla njī nya ta kadā nya. Ada yɔ ɓa-á umbɔ̄ taá jɔ dé, āda see ɓa oi'n t kam sé'n tíkɔ oōi'n t mbi sé'n wɔ̄ ná. **34** Dabid alh taɣh nɔbé ngē, b yɔ ɓa tɔ̄r na:

Kəɓaɓe tɔ̄r Kəɓaɓe má:
Inji taá jɔ jī konyo má,
35 mbóng āda m'nāhạ̄ kɔ́ madābeyee téle yei kōngorō kundɔ̄ njoi. *(Hā 110:1)*

36 Ye bəyá wɔɔ́, asa kam ta see deɓee 'j keme ɓē Ijrayelee kigii ha kəɗa'n ɓa jájá. Jeju nge kono see kujɔ nya kāgadés ná-a Nuɓɔ nāhạ̄ āda yɔ téle ye Kəɓaɓe tíkɔ Mesi wɔ̄ ná.

37 Lo kono yɔɔ koō ha ná wɔɔ́, keme ni nyumɔ̄ ni ɓɔ āda yɔɔ tɔ̄rii Piyeree t mōnombangakulɔ ngi madaa na: Nónjo dee, t d' naha'n neré ɗya bá wɔ?

38 Piyere téle tɔr ni na: Ǝ mbelei hál sé, āda Nuɓɔ mai rɔ nya jɔ nāhą̄kash see b āda ɗenhii se manh t ri m Jeju'n. Tíkɔ etei n kembe kadāɓulo m Njili Nge Nɔ ɗyatɔ, **39** haɗi wɔ́ kəlanjī'n ye ha sé, ha m mōno see, ha m deɓee ngi kono kinji kuɗɔ-ɔ́. Tíkɔ ye nya ha m deɓee ɓa dér ngi kono Kəɓaɓe Nuɓɔ ji katá kúu ni.

40 B t kūlu ha ngi káɗyaa wɔ́, Piyer tɔr ni ha kɔjɔ t hālá tíkɔ āda ni n kɔɗyɔɔ ɓɔ bé, b tɔr na: Ada Nuɓɔ aɗya se 'j dana m mɔtɔ deɓee ngi keme kash nɛɛ. **41** Yɔɔ ngi kono ndeg gō ha nya ná-a ɗenhii ni manh āda dɔgɔ m ngindajnáa aɓh t kétekéte náa táha deɓe dūbu mutɔ́ t keme ndi ná ɓa-á.

Keme kasa nahą́ m nónjo nahą́ ngi taā kemee

42 Yɔɔ ukoi tɔgɔ keme náa kɔjɔ m mōnombangakulɔ, gō ɗóbo keme kasa naha-á gō ɗóbo tete mapa tíkɔ lo gór Nuɓɔ-ɔ́. **43** Ɓelē asa ni ɗíyaɗíya ɓa dér nák, lo kono mōnombangakulɔ k nāhą̄ náa ngi kɔɽɔ kamee t náa kɔjɔɔ ɓɔ bé t taɽa kam ni ná. **44** Yɔɔ ɓa dér ngi kono taā keme ná-ā inji lo ɗíya tíkɔ kámii'n náa niyee ɓa dér jɔ nahą́ lo ɗíya. **45** Yɔɔ ɗábii keme lo niyee t náandáa niyee āda kerei nahą̄ náa nya asa jɔ ni ɓa dér t gō keme ndeg m deɓe ɗíya ɗíya'n. **46** Yɔɔ níii ɓa dér t lo kám nahą́ keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́ ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee ta ka naha'n keme kasa nahą̄. Yɔɔ a tetei mapa t keme kúju niyee ɓa, yɔɔ a usoi náa niyee ɓa t rɔnyele'n tíkɔ t keme njaha'n. **47** Yɔɔ a əlei tɔy m Nuɓɔ, tíkɔ noi'n t taɽa kam m deɓee ɓa dér. B ngi kono kembe kaɗya ná-a wɔ́, Kəɓaɓe nāhą̄ āda a yei t jɔ nahą́ t jɔ ndiyee ɓa nɔɗí mɔtɔ kúju kámnahą̄.

Piyer ɔrh met 'j rɔ m nge njɔ met nóho nge ka ɗabnáa

3 Piyeree t Ją'n ɓa dér udui keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́ jɔkāgalo gór Nuɓɔ-ɔ́ jɔ jī kaja-á. **2** Deɓe nóho inji 't

njɔ nya oyo bəyá tei'n 'j keme kɔ́ nya. Deɓee a unui n bé kɔ́ a undoi n t jɔ ndiyee ɓa dér taɻa kúju m Nuɓɔ kɔ́ ka kúu ni na Taɻa kúju Nge Nɔ ná. Yɔɔ undoi n lo ná ha ta yɔ ka ɗab náa 'j jī m ngi kono ka kudu mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ ná.
3 Deɓe ná lo kono yɔ kɔ Piyeree t Jạ'n k kaɓh ta k kudu kúju m Nuɓɔ ná wɔɔ́, nj ɗab ni náa. **4** Piyeree t Jạ'n undoi nya kam ni t jɔ nya b tɔ̄rii n na: Ɔ́ de. **5** Wɔɔ́, yɔ undɔ̄ nya kam nya t jɔ ni nj ndalh'n yɔ oɔ̄ ɓó na n'atá na kembe náa nóho 'j jī ni ɓó.

6 Tí wɔɔ́, Piyer tɔ̄r n na: Kembe kiliee t lɔ́r'n ndetē jī má. B náa nge kəɗa jī má'n wɔɔ́, m'edei: Keme ri m Jeju Kris 'j Najaret wɔɔ́, iɓ taɻh b njiya. **7** Piyer ukɔ jī nya kā konyo, unu n taɻh. Ada t taɻa jī ná ɓa njɔ nyaa t gō ngɔ njɔ nyaa téle ngér'n. **8** Yɔ ujɔ bala bé əɗa'n taɻh tíkɔ undɔ̄'n mɔtɔ ta ka njiya. Yɔ udu t mōnombangakulɔ ná-ā ɓa dér keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ a njiya a ndujɔ bala tíkɔ a əla'n tɔ̄y m Nuɓɔ 't. **9** Deɓee ɓa dér oi ka njiya nya, tíkɔ ka kəla nya'n tɔ̄y m Nuɓɔ. **10** Yɔɔ igii ha ke nya nge, kono ka kinji taɻa kúju Nge Nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, ka ɗab'n náa kono ná. Ada ha ná yáa ni ɓa dér tíkɔ ɔrɔ'n kam ni jɔ náa kɔ nāhạ́ náa ná.

Piyer ɔjɔ ha t kóso deɓee

11 Lo kono nge njɔ koyo ná rɔ nya nɔ tí ná wɔɔ́, yɔ inya gō m Piyeree t Jạ'n ngē. Ɔrɔ kam m deɓee ɓa dér ada yɔɔ mbutui kanyā bé aɓhii'n gō ni tíi mɔtɔ jála m Salomọ.
12 Lo kono Piyer kɔ náa ná bəyá ná wɔɔ́, tɔ̄r t deɓee ná-ā na: See nónjo má Ijrayelee, náa'n ɔrɔ kam sé bá wɔ? Haɗi ɓa kɔ́ undoi kam sé t jɔ dé, ye njɔ na t kūlu tógɔ nge dé dee ɓa'n. Ɓó-o na ye t gō hál nge nɔ dé'n á-a na ɗ' nāhạ́'n deɓe'n kɔ́ na a njiya'n wɔ? **13** Nuɓɔ m Abraham, Nuɓɔ m Ijak, tíkɔ Nuɓɔ m Jakob Nuɓɔ m biya jiyee nge kɔrh taɻa ri m ɓeɻh kulɔ nya Jeju, nge kono see kulɔ nya keme jī m deɓee tíkɔ see yegei ha nya t nɔ m Pilat nge nɔ̄mɔ ha ta

kinya nya. **14** See yegei ha m nge kaɽh njánga njánga tíkɔ nge jɔsuɽu b see terhii ha ta kadā ni se nge kono ka tɔ̄l deɓe ná kɔ́. **15** See ɔ́ tɔ̄lii kóngaɽ ɗíya, nge kadā kaɗya b yɔ kɔ́ Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m ngi koyoo-ó. Dee dee ngi kɔjɔ ha nya t hālá. **16** Ye t gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtāakeme'n keme ri nya á-a nāhą kɔ́ deɓe nge kono see kɔ nya tíkɔ kigii nya ná téle ngér'n wɔ ná. Ye t gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtāakeme'n á-a rɔ m deɓe kəɗa'n nɔ'n t taɽa kam sé, see ɓa dér wɔ̄ ná.

17 B nge'n taá yɔtɔnh'n ya nónjoo ma m'igii ha see t kóngaɽ see nāhą náa na 'j ta kigii. **18** Ada ye gō ɗóbo ha ná-a Nuɓɔ tɔ̄l'n taɽa náa ɓa dér kɔ́ yɔ tɔ̄r kéte kono ná wɔ ná. Nuɓɔ undɔ̄ ha ná taɽa m ngikɔjɔnjiha nyaa ɓa dér, ha Mesi* káta kembe konyo ɓɔ. **19** Ye bəyá wɔɔ́, ɔ́ mbélei'n hál sé b ɔ́ tei keme ha m Nuɓɔ-ɔ́, kɔ́ āda yɔ ɔlh nāhą̄kash see tíi. **20** Ǝ́ nehɛi bəyá kɔ́ āda Kəɓaɓe ulɔ se'n jɔkāgalo wuɽunyóo. Ǝ́ nehɛi bəyá kɔ́ āda yɔ ulɔ sé'n Jeju Kris nge ke Mesi, kɔ́ yɔ kɔjɔ sé ha nya kéte. **21** Jeju Kris nge kasa ta nɔbé taā nya mbóng jɔkāgalo nge ta náa ɓa dér téle ke ɗíya goto-ó. Ye náa ngi kono Nuɓɔ tɔ̄r ha ni kéte kono 'j taɽa m ngikɔjɔnjiha nya ngi kaɽh njánga njángaa ná. **22** Moij tɔ̄r t kaa see kono na:

> Kəɓaɓe Nuɓɔ sé atá kɔrh ngekɔjɔnjiha nóho ɗíya 'j dana m nónjo see ha sé njɔ má ná bəyá.
>
> Ada see etei ka koō nya keme náa ɓa dér kɔ́ yɔ katá tɔ̄r sé ná.
>
> **23** B deɓe nge kono koō taɽa m ngekɔjɔnjiha ná ngē wɔɔ́, etei ta kɔrh nya tíi 'j dana m deɓe ta tɔ̄l nya.
>
> *(Téle 18:15,18,19)*

24 Ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ ɓa dér oɗyoi ha ná undoi mɔtɔ 'j jɔ m Samuwol ɔtɔ'n jɔ m ngi kunu gō nyaa. Ada yɔɔ ɓa oɗyoi nya ha m ndi ná kéte. **25** See ya yei mōno m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ t mōno m ngi kusɔ koɗ kəlānjī m

Nuɓɔ nge yɔ ɓa kundɔ̄ jɔ dana-á t biya jiyee, kɔ́ tɔ̄r nya'n Abraham na:

Mɔtɔ koɗyo nahaa ɓa dér taá 'j jɔngáya,
etei kembe tɔ́rtaɻa t kūlu m mōnokei'n.

(Kundɔ̄. 22:18, 26:4)

26 Ye ha sé ɓa-á taɻa kata, lo kono Nuɓɔ kulɔ ɓeɻh kulɔ nya taá rɔ sé ha ta yɔ ke tɔ́rtaɻa nya jɔ sé, tíkɔ ta yɔ téle kam'n deɓee ɗíyaɗíya 'j jɔ kulɔ nāhą̄ ni ngi nɔ ngēe.

Piyeree t Ją̄'n əɗei nɔ m ngikɔɗyɔ̄ deɓee

4 Dana kɔ́ Piyeree t Ją̄'n k koɗyo ha t deɓee tɔ ná wɔ́, ngikadāsádagaa ngi kumbɔloo t gǭkɔl m ngi kono ka ngɔm jɔ kúju m Nuɓɔɔ, Sadusee* yei ye udui jɔ ni. **2** Yɔɔ yei, haɗi wɔ́ onyo rɔ ni ɓɔ ha náandáj kɔ́ Piyeree t Ją̄'n k kɔjɔ deɓee ná. Onyo rɔ ni ɓɔ ha yɔɔ k kəla mbēre ha tei m Jeju 'j dana m ngi koɗyoo ná. Deɓee ná etei nya tei bəyá njɔ tei m Jeju ná. **3** Yɔɔ ukoi ni, ngɔmii ni, tátatá ta kɔtɔ'n béndigá-á, haɗi wɔ́ ye taɻa jī lo kili wɔ̄. **4** Ada deɓee baa bé 'j dana m ngi kono koō ha ná-ā tei keme. Ada dɔgɔ m deɓee aɓh náa táha dūbu míi.

5 Ndi ɗíya 'j gōó wɔ́, kóngaɻ niyee, deɓee kangaa, t nginjángā mangətuɓuee* kámii nahą̄ tíi keme ɓē ɓɔ Juɗujalem. **6** Yɔ t An ngol jɔ m ngikadāsádagaa Kaipee, Ją̄a, Alegją̄dree, t yɔɔ ɓa dér ngi kono ke koɗyo m ngikadāsádagaa ngi kumbɔloo ná-ā. **7** Yɔɔ ukoi Piyeree t Ją̄'n undoi dana ni, b nj terhii ni na: Ɨ́ nehɛi náa'n ɓa-á t tɔ́gɔ m ná-a'n wɔ? Yéee t ri m ná-a ɓa'n ɗyatɔ wɔ?

8 Tí wɔ́, Piyer nge ɗóso t Njili Nge Nɔ'n ná, tɔ̄r ni na: See ngol jɔ m Jupee t deɓee kángā m Ijrayelee, oōi ma.
9 Kajanh'n dee d' nāhą̄ náa nge nɔ taá jɔ m deɓe nge met nɛ. Ada see terhii de, jɔ́ na t d' tɔ̄r se, kéee nāhą̄ neré kɔ́-ɔ rɔ m deɓee kəɗa nɛ téle nɔ'n wɔ? **10** Asa kam ta see ɓa dér kigii nɔ. See deɓee Ijrayelee ɓa dér igii ha'n āda nɔ. Ye t

kūlu ri m Jeju Kris 'j Najaret'n nge kono see kujɔ̄ nya kāgadés, kɔ́ Nuɓɔ tei sənya'n 'j dana m ngi koyoo-ó, ye t kūlu ri nya'n á-a deɓe kono kəɗa'n əɗa'n t rənyele nge kalnganh'n t taɾa kam sé wɔ̄ ná. **11** Jeju ná ye

kōo nge kono see ngi kundɔ̄ kújuee kegē nya.
B yɔ ɓa téle ke'n ngol nge kinji kūmkutū
kúju t jɔ nya'n ná. *(Hā 118:22)*

12 Kaɗya ndetē keme m deɓe nge nóho, haɗi wɔɔ́ ri nge nóho taá 'j jɔngáya ta kundɔ̄ ni jɔ m deɓe-é nge kasa kam ta jiyee kembe'n kaɗya t kūlu nya'n ndetē.

13 Lo kono ngigāngaseree kɔ āda ɓelē ndetē keme m Piyeree t Jạ'n ná wɔɔ́, yɔɔ oōi ɓó na yɔɔ na yei deɓee ngi ɓúloo 'j dana m deɓee ngi kono náa kigii ni ndetē ɓó. Ada ɔrɔ kam ni ɓɔ. Tíkɔ téle igii ni ha yɔɔ ke deɓee ngi kono ka njiya t Jejuee kéte. **14** Ada Lo kono yɔɔ kɔ deɓe nge kono rɔ nya nɔ ná kəɗa táha t kaj ni ná wɔɔ́, yɔɔ embei ha nóho ta koɗyo ngē. **15** Yɔɔ edei taɾa ɗóbo Piyeree t Jạ'n na t tei hālá tií 'j lo kɔ̄ɗyɔ deɓee, b yɔɔ ɓa télei oɗyoi nahą̄ ha dana hɔtɔ nahą́ na: Deɓee kəɗa nɛɛ ɓa-á j'etei nāhạ ni'n neré 't'n wɔ? **16** Haɗi wɔɔ́, deɓe keme ɓē Juɗujalemee ɓa dér igii ɓa t hālá ha yɔɔ nāhạ náa yáa nge kumbɔ̄lo. Ada dee d'asa kam ta ngānga ngē. **17** B kɔ́ ta náa kono kəɗa ná, kaɓh t kétekéte ngē wɔɔ́, j'ɔgoi ni, j ndángii ni āda najhii kɔjɔ ha tɔ̄r deɓe nóho t ri kono kəɗa'n ɗyatɔ ngē.

18 Tí wɔɔ́, yɔɔ kúui ni b mbēnjii ni na t najhii kɔjɔ ha, tíkɔ t najhii'n kɔjɔ náa t deɓee t ri m Jeju'n ngē ɓa nɔɗi.
19 B Piyeree t Jạ'n tɔ̄rii ni na: Wɔ́b ye gō-ó bé t taɾa kam m Nuɓɔ-ɔ́ wɔɔ́, see ɓa gengei seré ná-a. Ta dee koō'n taɾa sé ɓɔ kumbɔ̄'n yi m Nuɓɔ wɔɔ́, nge ná ye see ɓa kɔ́-á. **20** Dee d'asa kam ta ta kinya taɾa náa nge kono dee kɔ tíkɔ kōo ná ngē.

21 Tí wɔɔ́, yɔɔ ndángii ni ɗyatɔ. B inyei ni āda aɓhii. Yɔɔ igii náa nge ta nāhạ ni'n ngē ha m deɓee. Yɔɔ igii ngē,

haɗi wɔ́ deɓee ɓa dér ɔrhii taɽa m Nuɓɔ gō ɗóbo náa kɔ́ nāhą̄ náa ná. **22** Yɔ ɔrhii taɽa m Nuɓɔ, haɗi wɔ́ deɓe kɔ́ Piyer nāhą̄ náa yáa kɔ́ rɔ nya nɔ'n ná, ɓāla nya hón dɔgɔsɔ́.

Gór Nuɓɔ m nge taā keme

23 'J gō kɔ́ kinya ni nii ná wɔ́, yɔɔ aɓhii rɔ m madā niyee ká ɔrhii ni mɔtɔ náa ɓa dér kɔ́, ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo t deɓee kangaa tɔ̄r ni ná. **24** Lo kono nónjo niyee koō bəyá ná wɔ́, yɔɔ ɓa dér uloi ŋjī ni nahą́ oɗyoi'n ha t Nuɓɔ na: Kəɓaɓe yi nge nāhą̄ nɔbé, jɔngáya, bāaɓɔ kata t náa ɓa dér kɔ́ kəɗa kam. **25** Yi á-a ye nge tɔ̄r t kūlu m Njili Nge Nɔ'n 'j taɽa m biya de Dabid ɓeɽh kuloi jɔ́ na:

> Haɗi ɓa kɔ́ mɔtɔ deɓee nɛɛ taɽa ni nyelē ngē bá rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ?
> Tíkɔ haɗi ɓa kɔ́ njəl ngi 'j kam nya bá nɛɛ ɗa ngarā keme m deɓee rɔ m Kəɓaɓe-é t Mesi* nya'n wɔ?
> **26** Kóngaɽ ɓɔɔ taá 'j jɔngáya iɓii yegei 'j gō m Kəɓaɓe t Mesi nya'n,
> tíkɔ kóngaɽee iɓii kamii nya nahą̄ yegei 'j gō m Kəɓaɓe t Mesi nya'n. *(Hā 2:1-2)*

27 Haykamh ɓa táa keme ɓē ɓɔ kono kəɗa'n ɓa-á Herɔdee t Pǫs Pilat'n ugoi rɔ ni nahą́ t ngi kono ke Jupee ngē ná-ā t deɓee Ijrayelee, oōi'n nahą̄ ha ta kegē'n ɓeɽh kuloi nge kaɽh njánga njánga ná. Yɔɔ yegei Jeju nge kono yi kuɗu kuɓū jɔ nya ná. **28** Yɔɔ ugoi rɔ ni nahą́ ha ta nāhą̄ náa nge kono jīi tíkɔ ha kojoi kundɔ̄ jɔ dana-á kéte ha ta nāhą̄ ná. **29** B nge'n ya Kəɓaɓe yi ɓa oō ndang kɔ́ k ndáng ni de kɔ́ ná t d' ɓēle'n ná. B āda tógɔ t ɓeɽh kulɔyee kɔ́ ɔlei'n mbēre hei'n t keme nge 'j ɓelē'n. **30** Ulɔ jīi kɔ́ āda asa kɔrh met 'j rɔ deɓee, ulɔ jīi kɔ́ āda asa ta nāhą̄ náa ngi yáa yáa, t náa kɔɽɔ kamee, t kūlu ri m ɓeɽh kuloi Jeju nge kaɽh Njánga njánga'n.

31 Lo kono yɔ gór Nuɓɔ tií ná wɔ́, lo kɔ́ kinji ni 't ná

yii ɓa jikitijikiti. Yɔɔ ɓa dér ɗosoi t Njili Nge Nɔ'n tíkɔ nj'ojoi'n ha m Nuɓɔ t keme nge 'j ɓelē'n.

Ngi taā kemee nj keɽei nahą̄ náandáa niyee

32 Kóso deɓee kɔ́ taā keme ná, keme ni ye gō nahą́, kaɗya rɔ ni ye gō nahą́. Dana hɔtɔ ni ná, deɓe nge ta tɔ̄r na náa nya ɓa sɔɓɔ jɔ nya ndetē. B náa ni ɓa dér ye jɔ nahą́ lo ɗiya. **33** Ada mōnombangakulɔɔ ojoi ha kɔjɔ t hāla jɔ tei m Kəɓaɓe Jeju 'j dana m ngi koyoo-ó t tɔ́gɔ ni'n. Ada kem nɔ m Nuɓɔ ye səɗi'n ɓa dér. **34** Deɓe nge ta nyalā náa ndetē dana hɔtɔ ni. Deɓe nge ta nyalā ndetē, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓa dér mege niyee t kúju niyee ɗa 't. Ada yɔɔ ɔii ɗábii b yei'n náandáa ni ná. **35** Ye umboi nɔ m mōnombangakulɔɔ. Ada yɔɔ keɽei nahą̄ asa jɔ ni ɓa dér, t gō kono yɔɔ ɓa ndeg'n ná.

36 Lebi madā inji dana ni ná oɗyoi'n tií jɔngáya Sipr. Ri nya na Jojep, b mōnombangakulɔɔ undoi jó m ri nya na Barnabas. Kam ri ná na mōno Nge Kadā Kɔ̄ɗyɔ. **37** Yɔ ɓa ɗáb nya mege nya, b ye'n náandáa nya ye umbɔ̄ rɔ m mōnombangakulɔɔ.

Ananiyasee t Sapira'n

5 B deɓe nóho ri nya na Ananiyas yɔ t nyé nya Sapira'n ɗábii nya mege ni nóho. **2** Ananiyas kāɽa kembekili na dana-á yɔrɔ āda nyé nya ɓa igii gō 't b ye'n nɔndé nya kɔ́ umbɔ nɔ m mōnombangakulɔɔ.

3 Piyer tɔ̄r n na: Ananiyas, haɗi ɓa kɔ́ Sətan* ɗóso ngaɽā kemei āda yi kāɽa kembekili mɔtɔ megei ná dana-á yɔɽɔ b ye a oɗyo ha kujɔ t Njili Nge Nɔ'n wɔ? **4** Kəɗa nya'n ɔ́ ɗáb mege ná ngē wɔ́, atá níi ta ke yii ngē wɔ? Yéee 'j gō kɔ́ yi kunu ɗáb na kembekili nya ye mɔtɔ tɔ́goi ngē wɔ? Haɗi ɓa kɔ́ undɔ̄ njɔ́l nge bá'n kemei kɔ́ iɓ nāhą̄ yi nge ba'n wɔ? Ǝ́ najh njɔ́l jɔ́ na oɗyo ha kujɔ t deɓee. B ye Nuɓɔ.

5 Lo kono Ananiyas koō ha ná bəyá ná wɔ́, uso oyo ɓa nɔɗi. Ada ɓelē asa deɓee ngi koō ha ná-ā nák. **6** Monoɗ ngaɓaa iɓhii unuii nūnú nya ɓiɽii t sáy njáha'n tei'n sənyan gidi lo-ó njúbui'n.

7 Aɓh náa táha mutɔ m jɔkāgalo-ó wɔ́, nyé nya ye udu 'j ta kigii náa kɔ́ nāhą náa ná. **8** Piyer terh n na: Ǝ́ tɔ̄r ma, kembekili mətɔ mege se'n koō nya ɓa nɛɛ.

Yɔ téle tɔ̄r n na: Ayo, kam nya ɓa.

9 Ada Piyer tɔ̄rn na: Haɗi ɓa kɔ́, uloi keme nahą́ ɓa dér t ngeɓei'n undoi mɛɛ m Njili m Kəɓaɓe bá wɔ? Ɔ́ njɔ m ngi kono njúbu ngeɓei á-a tóɗo taá taɽa kúju wɔ̄'n. B etei ta kunui ta ká njúbui taá t yɔtɔnh.

10 Ada t taɽa jī ná ɓa-á yɔ uso oyo nya'n t nɔ m mōnombangakulɔɔ. Mōnoɗ ngaɓaa na n'udui keme-é wɔ́, oi n koyo nya tií ná. Ada yɔɔ unui núnu nya ká njúbui t kaj m ngaɓa nya ɓa-á. **11** Ɓelē asa ngi kámnahaa ɓa dér nák, t nɔgoto deɓee kɔ́ ha ná ke t kam ni ná.

Mōnombangakulɔɔ ɔrhii met 'j rɔ m deɓee baa

12 Mōnombangakulɔɔ nehɛi náa kɔjɔɔ t náa ngi yáa yáa ɓɔ bé dana m deɓee. Ada yɔɔ ɓa dér kámii nahą̄ lo ɗiya mətɔ jála m Salomǫ lo nāhą keme kasa nahą́. **13** 'J dana m nɔgoto deɓee ná, deɓe nge nóho ta kujɔ̄ keme nya, kaɓh ká kuɓo rɔ nya nahą́ səɗin ndetē. B yɔ kɔ́ deɓee əlei tɔy ni ɓɔ. **14** Ngi kono ke taā keme ha m Kəɓaɓe ná dɔgɔ ni ye t jɔ nahą́ jɔ nahą́. Déengaɓaa wɔ, kɔ́ mandaáa wɔ yɔ ɓa dér. **15** Ye ha ná-a yɔɔ utoi'n ngi metee taá hālá gō ɗóbo, ye nd'undoi ni jɔ yangá-á t jɔ gɔl masa-á. Ha ta ya lo kono Piyer b na n'hón wɔ́, njili nya kuso jɔ m nge nóho 'j dana ni. **16** Kóso deɓee ngi 'j gō ɓee kɔ́ giri go ɓē ɓɔ Juɗujalem ná yei'n ngi metee t deɓee ngi kono njili kashee nāhą ni konyo ná-ā. Ada yɔɔ ɓa dér ngaɗii.

Deɓee nehɛ̰i konyo t mōnombangakulɔɔ

17 Tí wɔ́, ngol jɔm ngikadāsádagaa t deɓee ɓa dér ngi kinji rɔ nya 'j kā mɔtɔ m Sadusee* ná-ā mánja asa ni nák, āda yɔɔ iɓii taɽh. **18** Yɔɔ ukoi mōnombangakulɔɔ ká umboi ni kúju dangáy. **19** B mōnokulɔ m Kəɓaɓe nóho 'j taɽh nɔbé ye tei taɽa kúju dangay dana ndi, ɗa səɗin b tɔ̄r ni na: **20** Aɓhii ká əɗei keme kúju m Nuɓ-ɔ́ ojoi ha kaɗya kono kəɗa'n ɓa dér t deɓee.

21 Lo kono mōnombangakulɔɔ koō ha ná wɔ́, yɔɔ teii t kūlu'n ɓa rútutú ká udui keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́, undoi mɔtɔ ta k kɔjɔ náa t deɓee.

Tí wɔ́, ngol jɔ m ngikadāsádagaa ngikumbɔ̄loo t yɔɔ ɓa dér ngi kono ke sənyan ná ye otoi kúui ngikɔɗyɔ̄ deɓee t deɓee kangaa m Ijrayelee ɓa dér. B undoi kulɔ kúju dangay na ká teii t mōnombangakulɔɔ. **22** Lo kono ngi ngɔm loo kaɓh kɔtɔ ná wɔ́, ká embei ni keme kúju dangay ngē, āda yɔɔ télei yei ye ɔrhii ni gō kulɔ kɔ́ kulɔ ni nii ná. **23** Yɔɔ tɔ̄rii na: Dee d'aɓh ká d'embe taɽa kúju dangay ɗa t kutuee bəyá ɓa. Tíkɔ askaɽ ngi ngɔm taɽa kúju ná-ā ɗei'n t taɽa-á ɓa. B 'j gō kɔ́ dee tei ná wɔ́, d'embe deɓe nóho ɗiya keme-é ngē ɓa nɔɗi. **24** Lo kono yɔɔ koō ha ná wɔ́, ngi ngɔm jɔ kúju m Nuɓɔɔ, ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo igii náa ta njól jɔ ha m mōnombangakulɔ 'j gō ha ná ngē.

25 Deɓe nóho ye tɔ̄r ni na: Ɔi deɓee kɔ́ see kumbɔ ni kúju dangay ná-a, ɗei tíi keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́ nj'ojoi náa t deɓee wɔ̄ ná. **26** Tí wɔ́, ngol jɔ m ngi ngɔm loo iɓ t ngi ngɔm loo ɓa dér aɓhh ká ukɔ ni yei'n 'j ta nāhą ni náa konyo. Yɔɔ ɓelei kóso deɓee, ha ta təla ni nii t koō'n.

27 Lo kono yɔɔ ká ke ni'n ke kundɔ̄ t nɔ m ngekɔ̄ɗyɔ deɓe-é ná wɔ́, ngol jɔ m ngikadāsádagaa terh ni na: **28** D' mbēnj se ɓɔ bé, ha ta see kɔjɔ náa t deɓee t ri kono kəɗa'n

ɗyatɔ ngē wɔ? B oi, see esei keme ɓē Juɗujalem ɓa dér t mɔtɔ náandáj sé'n. See kɔ́ ndegii ta más m deɓee kəɗa'n téle kuso jɔ dé wɔ?

29 Piyeree t mōnombangakulɔ téle tɔ̄rii na: Asa kam ta dee koō taɽa m Nuɓɔ kumbɔ̄ yi m deɓee. **30** Jeju nge kono see kujɔ nya kāgadés, tíkɔ tɔ̄l nya'n ná-a Nuɓɔ m kaa jiyee tei sənyan 'j dana m ngi koyoo wɔ̄ ná. **31** Yɔ nge kono Nuɓɔ kɔsɔ nya taɽh jɔ jī kono nya. Yɔ nāhą̄ n āda yɔ téle ye Ngol jɔ, tíkɔ Nge Kaɗya deɓee, ha ta Ijrayelee kembe'n taɽa ɗóbo lo mbéle hál ni 'j jɔ nahakash niyee kɔ́ ta yɔɔ kembe'n mayɽɔ. **32** Dee d'ee ngi kɔjɔ ha nya t hāla, tíkɔ Njili Nge Nɔ kɔ́ Nuɓɔ kadā t ngi kono téle rɔ ni gō ha nya ná-a ɔjɔ nya ha nya t hāla.

33 Lo kono yɔɔ koō ha ná bəyá ná wɔ́, wōngo asa ni nák āda yɔɔ ndegii ta tɔ̄l nya. **34** B Parij* nóho ri nya na Gamaliyel yɔ ye ngekɔjɔnjiha m Moij. Deɓee ɓa dér a osoi gɔnɔ nya. Yɔ iɓ əɗa taɽh dana m ngikɔ̄ɗyɔ deɓee b āda nɟī nya na ká t'ɔrhii mōnombangakulɔ ná-ā 't hāla ményɛ kɔ́. **35** B yɔ tɔ̄r ni na: See Ijrayelee ɔ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ jɔ náa nge kono see ndeg ta nāhą̄ t deɓee kəɗa nɛɛ. **36** Haɗi wɔ́, gō uɗɔ ɓɔ ngē tɔ Tudas iɓ t yi nya'n. Yɔ tɔ̄r na nɛɛ na n'e deɓe kumbɔ̄lo nóho, āda deɓe madaa aɓhii náa táha lodeɓeé sɔ́ɔ unui gō nya. B ukɔ tɔ̄lii n tií. Ada t'undoi deɓee ngi kunu gō nya ná-ā sengeɽei ni ɓa dér 'j nahą́ āda téle ye náa ɓulo bé. **37** 'J gō nya ɗyatɔ wɔ́, Judas j Galile iɓ nya t yi nya'n, ɓāla kundɔ̄ ri deɓee mangətuɓu-ú ɔi kóso deɓee gō nya. Yɔ uso oyo nya, āda deɓe ngi kunu gō nya ná-ā sengeɽei nya nahą̄ ɓa dér. **38** B nge'n m'tɔ̄r se ha nge kamh kamh ɔ́ najhii nāhą̄ náa nóho t deɓee nɛɛ. Inyei ni āda aɓhii. **39** Na wɔ́b ha nɛɛ ɓó-o kulɔ kəɗa'n iɓ 'j rɔ m deɓe-é wɔ́, atá túju. Kam sé najh ka gólo sé ngē, ɔ́ najhii kɔl t Nuɓɔ'n.

40 Ngigāngaseree ndegii gō kɔɗyɔ̄ m Gamaliyel ná.

Ada yɔɔ kúu mōnombangakulɔ ye túndoi ni t njíi'n bé.
B mbēnjii ni na t najhii kɔjɔ ha t ri m Jeju'n ngē, tíkɔ
inyei ni'n.

41 Mōnombangakulɔ iɓii 'j nɔ m ngikɔɗyɔ̄ deɓee t
rɔnyele'n, haɗi wɔ́ Nuɓɔ ɔ ni āda yɔɔ esei kam ta kembe
konyo nge 'j ta sɔnyɔ konyo ni ha ri m Jeju. **42** Ada t jɔ
ndiyee ɓa sɔ́ɽ yɔɔ negei 'j lo kɔjɔ ha-á tíkɔ kəlā mbēre Ha
Nge Nɔ nɛ mbi m deɓee mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ tíkɔ deɓee
ngi keme kúju niyee ngē.

Eglis héɽe deɓee miíjɔjó

6 Keme ndi ná lo kono dɔgɔ m ngindájnáa ka ke t jɔ
nahą́ ná wɔ́, Jup ngi kono ka koɗyo ha t taɽa Grek'n
a nyúɽui jɔ m Jup ngi ka koɗyo ha taɽa Hebroo. Ha m
mandamogo niyee ka kembe náa kusū t jɔ ndiyee ngē ná.
2 Ada ye ha ná-a mōnombangakulɔɔ ngi kutu gidi jó ná-ā
kúui kóso ngindájnáa b tɔ̄rii ni na: Ye gō-ó ɓɔ ngē ta jiyee
kinya taɽa kɔjɔ ha m Nuɓɔ t deɓee, b nāhą kulɔ kusū
náakusɔ. **3** Ye bəyá wɔ́, nónjoo ɔ́ héɽei deɓee míijɔjó 'j
dana sé. Deɓee ngi kono deɓee kɔjɔ ha t hāla ni āda nɔ,
deɓee ngi kono ɗóso t Njili'n tíkɔ t kamkaɗya'n, āda
j'undoi ni jɔ kulɔ kəɗa'n. **4** B jiyee wɔ́, āda j'udui kam ji
gō lo gór Nuɓɔ-ɔ́, tíkɔ gō kɔjɔ ha m Nuɓɔ-ɔ́.

5 Ha kono kəɗa ná nyelē kóso deɓee ɓa dér, āda yɔɔ
héɽei Etiyen deɓe nge ɗóso t kundɔ̄kemejɔtāakeme'n tíkɔ t
Njili Nge Nɔ'n. Pilip, Prokɔr, Nikanɔr, Timą̲, Parmenas,
Nikolas, nge ke deɓe 'j Ą̲tiyos, b nge'n yɔ téle rɔ nya ye
Jup. **6** Yɔɔ ká undoi ni nɔ m mōnombangakulɔɔ. B 'j gō kɔ́
yɔɔ gór Nuɓɔ tí ná wɔ́, yɔɔ undoi jī ni jɔ ni.

7 Ada ha m Nuɓɔ taā lo ɓa dér. Dɔgɔ m ngindájnáa
keme ɓē Juɗujalem aɓh t kéte kéte tíkɔ kóso
ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄loo tei'n keme ha m Nuɓɔ.

Deɓee ukoi Etiyen

8 Etiyen nge ɗóso t keme nɔ tíkɔ t tógɔ'n ná nāhą̄ náa kɔjɔɔ t náa kɔɽɔ kam ngi kumbōloo dana hɔtɔ m deɓee.
9 B deɓee ngi kā nóhoo 'j keme kúju kámnahą̄ m Jupee kɔ́ ka kúu ni na kúju kámnahą̄ m deɓee ngi kɔ́ɓa rɔɔ, t Jup ngi 'j jɔngáya Siren, t ngi 'j ɓē ɓɔ Alegjandri t ngi 'j jɔngáya Silisi, t ngi 'j jɔngáya Aji kámii nahą̄ undoi mɔtɔ ta k ráa nahą̄ ha t Etiyen'n. **10** B yɔɔ kɔ́ esei kam ta kumbɔ̄ nya t kam kaɗya ni'n ngē, tíkɔ esei'n kam ta kumbɔ̄ njili nge kono kundɔ̄ ha taɽa nya kɔ́ yɔ k koɗyo'n ná ngē.

11 Tí wɔɔ́, yɔɔ uloi kembekili mɔtɔ jī m deɓee suloi ni'n na t tɔ̄rii na: Dee d'oō yɔ a oɗyo ha a gánga'n Moijee t Nuɓɔ'n.

12 Yɔɔ túloi ha keme m kóso deɓee, deɓee kangā m Jupee t nginjángā mangɔtuɓuee,* ādа yɔɔ usoi jɔ m Etiyen ukoi n aɓhii'n nɔ m ngikɔɗyɔ̄ deɓee. **13** Yɔɔ kúui ngi kujɔ haa undoi ni kéte nɔ ni ná t tɔ̄rii na: Deɓe kono kɔɗa'n inya taɽa gánga lo nge kaɽh'n ngē, kɔ́-ɔ inya nya taɽa gánga njiha m Nuɓɔ ngē. **14** Dee d'oō yɔ tɔ̄r na: Jeju 'j Najaret na atá ta téte lo'n ngá, b ta na mbéle gidi náakāgaɓē nge Moij kadā ji ná wɔ?

15 Deɓee ɓa dér kɔ́ kinji lo kɔɗyɔ̄ deɓee ná undoi kam ni jɔ m Etiyen nj ndurui'n. Ada yɔɔ oi taɽa kam nya ye njɔ na taɽa kam m mōnokulɔ m Nuɓɔ nóho 'j taɽh nɔbé ná.

Etiyen nj'oɗyo ha t ngikɔɗyɔ̄ deɓe ngi kumbɔ̄loo

7 Ngol jɔ m ngikadāsádagaa tɔ̄r na: Ta ke m ha ná bəyá nɛ?

2 Etiyen téle tɔ̄r na: Nónjo má ngi ngaɓaa t biya maa ɔ́ ɗélei mbi sé b oōi. Nuɓɔ nge t kɔrhtaɽa'n tei hɔy t rɔ m ka ji Abraham, lo kono yɔ kinji tií jɔngáya Mejopotami, kéte tíkɔ ta yɔ ke kinji ɓē taá Kaɽą̄. Ada yɔ tɔ̄r na:

3 Inya ɓēi ngelh t koɗyoyee,
b aɓh jɔngáya nge kono ma katá kojoi ná.

(Kundɔ̄. 12:1)

4 Tí wɔ́, yɔ tei 'j jɔngáya m Kaldee, aɓh ká inji Kaɽa̱. 'J lo ná 'j gō koyo m biya nya tií ná wɔ́, Nuɓɔ adā n āda yɔ téle ye taá jɔngáya nge see kinji taá 't, t yɔtɔnh'n. **5** B yɔ kɔ́ Nuɓɔ adā n kam hāla nóho keme ɓē ná ngē ɓa nɔɗí. Kam hāla nóho ményɛ ta yɔ kundɔ̄ n njɔ nya 't ɓa ná ndetē. B yɔ undɔ̄ n kono jɔngáya nóho, ta ke jɔngáya nge sɔɓɔ̄ jɔ nya yɔ ɓa. Yɔ aɓh t mōno'n ngē ɓa, b Nuɓɔ adā'n ha ta ke yi nge sɔɓɔ̄ jɔ nya yɔ ɓa, t mōnokaɓɔ̄ nyaa. **6** Nuɓɔ oɗyo ha tɔ̄r na:

Mōnokaɓɔyee etei ta ke mbā bé
jɔngáya madā nge káɗya,
etei ta nāha̱ ni ɓeɽh
tíkɔ etei ta nāha̱ ni náa konyo keme ɓāla lodeɓé sɔ́.
7 Tíkɔ Nuɓɔ tɔ̄r ɗyatɔ na:
Mɔtɔ deɓee ngi kono nāha̱ ni ɓeɽh ná,
ma ɓa m'áta gānga seré jɔ ni.
B 'j gō-ó wɔ́, yɔɔ etei tei ta téle
ke nāha̱ kulɔ ɓeɽh má taá lo kɔɗa'n.

(Kundɔ̄. 15:13-14)

8 Tí wɔ́, Nuɓɔ ɔla njī nya adā Abraham ha kuɗyɔ gajá. Ada lo ná-a lo kono Abraham koɗyo Ijak ná wɔ́, uɗyɔ n gajá t salānja m ndiyee wɔ̄ ná. Ijak oɗyo Jakob wɔ́, uɗyɔ nya n gajá. Jakob nāha̱ nya bɔyá t mɔtɔ kiɽika kutu gidi jó kɔ́ koɗyo nya ni ná-ā.

9 Mɔtɔkiɽika kutu gidi jó ná-ā undoi mánja rɔ m Jojep āda ukɔ abii n tií āda ngi kugō nyaa ukoi n aɓhii'n Ejipt.
10 B yɔ kɔ́ Nuɓɔ ye sɔnyan āda yɔ ɔrh n 'j kam wurukɔlee ɓa der kɔ́ ka ke jɔ nya ná. Nuɓɔ nāha̱ āda yɔ nɔ taɽa kam Parɋ* kóngaɽ ɓɔ 'j Ejipt. Yɔ āda'n keme nɔ tíkɔ kam kaɗya ɗyatɔ, āda aɓh mbóng, Parɋ undɔ̄ n āda yɔ ye nge konyoɓē

jɔ jɔngáya Ejipt t náa ngi 'j keme kúju nya ɓa dér.

11 Tí wɔ́, ɓō nge kumbɔ̄lo usō jɔngáya Ejipt ɓa dér, t taɽa-á tíkɔ jɔngáya Kana. Ada deɓee embei konyo ɓɔ. Kɔ́-ɔ biya jiyee ɓa ná embei nya náakusɔ ményɛ ngē ɓa nɔɗí.
12 B Lo kono Jakob koō ha kam kōho tií jɔngáya Ejipt ná wɔ́, yɔ undɔ̄ mɔtɔ kulɔ biya jiyee, āda ye kaɓh ni nge taɽa kata. **13** B kaɓh ni nge t jó m njɔ niyee wɔ́, Jojep nāhą̄ āda ká nónjo nyaa igii'n. Tíkɔ Parɽ* igii'n mɔtɔ koɗyo nāhą̄ kɔ́ ke yi m Jojep ná. **14** Ada Jojep ulɔ gō m biya nya Jakob, yɔ t koɗyo nyaa ɓa dér. Yɔɔ esei deɓee dɔgɔmiíjɔjó gidi míi. **15** Jakob ɗes aɓh Ejipt āda yɔ ká oyo nya t biya jiyee. **16** Ada ɔii ni aɓhii'n Sisem ká njúbui ni keme goto ɓáda kɔ́ Abraham kugō 'j jī m mōno m Amɔree ná. Amɔr ná ye biya m Sisem.

17 B Lo kono jɔkāgalo ka ke táha ta tɔ̄l'n taɽa kəlānjī kɔ́ Nuɓɔ kadā t Abraham ná wɔ́, deɓee nj'oɗyoi nahą̄ āda nj'undoi mɔtɔ ta k baa jɔngáya Ejipt wɔ̄. **18** Yɔɔ bei mbóng āda kóngaɽ ɓɔ nge káɗya nge kigii Jojep ngē, iɓ onyo ɓē jɔngáya Ejipt. **19** Kóngaɽ ɓɔ ná yege mɔtɔ deɓee jiyee yɔ nāhą̄ konyo t biya jiyee, āda təlei mōno jiyee ngelh ada t'oyoi tií na ya yɔɔ ɗa injii t kam'n.

20 Jɔkāgalo ná-a oɗyoi'n Moij wɔ̄ ná, āda yɔ ye mōno nge nɔ ɓɔ taɽa kam m Nuɓɔ-ɔ́. Utoi n nāhą̄ nɔ̄hu mutɔ́ bá keme kúju m biya nya. **21** Ada lo kono kəla ni mōno ngelh tií ná wɔ́, mōno m Parɽ nge mandáa ká unu uto n njɔ mōno keme nya bəyá. **22** Ojoi náa t Moij āda yɔ igii kam kaɗya m deɓee ɓa dér 'j jɔngáya Ejipt. Yɔ aɓh t tɔgɔ'n keme ha koɗyo nya tíkɔ keme kulɔ nāhą̄ nya.

23 Lo kono ɓāla nya kasa dɔgɔsɔ́ ná wɔ́, yɔ iɓ t jɔ nya'n ha ta kaɓh kɔ m nónjo nya mōno Ijrayelee. **24** Lo kono yɔ kaɓh ká kɔ āda k nāhą̄ ni ngi kā nóhoo t gō'n ngē ná wɔ́, yɔ ká a amh jɔ ni. Yɔ ká ɗa nāhą̄ baā t deɓee 'j Ejipt nóho kɔ́ kəɗa k nāhą̄ nónjo nya kash ná. Yɔ ká t'undɔ̄

tɔ̄l n. **25** Yɔ oō ɓó na nónjo nya kā madaa na etei ta na kigii ha Nuɓɔ k kaɗya ni t kūlu nya'n ɓó. B yɔ kɔ́ yɔɔ igii ngē ná ngē. **26** Tei ndi nge madā-á wɔɔ́, yɔ ye ɔtɔ dana hɔtɔ ni, ɔ nj kɔ̄lii nahą̄, b yɔ təla ni, na t'injii bé t wuurnyóo'n dana hɔtɔ nahą̄. Yɔ tɔ̄r na: See, oōi taá ma m'ujɔ́ na see na yei nónjo nahą̄ wɔ b haɗi ɓa kɔ́ a nehɛi nahą̄ bá wɔ?

27 B nge k nāhą̄ madaɓē nya 'j nɔ ná mbəre Moij t hāla b tɔ̄r na:

> Ná-a ɓa-á undoi na t'e kóngaɣ tíkɔ ngegāngaseré taá jɔ dé wɔ?
>
> **28** Yi ānja ta tɔ̄l má ɗóbo ɗíya njɔ tɔ̄li deɓe 'j Ejipt təndin ná wɔ? *(Tei. 2:14)*

29 Gō ɗóbo ha ná-a Moij iɓ anyā aɓh'n ká inji'n tií jɔngáya Madiyą̄ wɔ̄ ná, tií lo ná-a yɔ ká oɗyo'n mōno ngaɓaa jó wɔ̄ ná.

30 'J gō-ó ɓāla dɔgɔsɔ́ɔ wɔ́, mōnokulɔ m Kəɓaɓe nóho tei hɔy t rɔ nya kam ndala har dana ngaɣá keme dəlalo-ó tií jɔ koō Sinai. **31** Lo kɔ́ Moij kɔ bəyá ná wɔɔ́, ɔɣɔ kam nya gō ɗóbo náa kono ndɔ̄ɓ nya ná. B lo kɔ́ na t n'ndɔ́t táha kɔ́ t n'undɔ'n mɛɛ ná wɔɔ́, yɔ oō njī m Kəɓaɓe tɔ̄r na:

> **32** Ma m'e Nuɓɔ m keiyee āda m'e Nuɓɔ m Abraham, Nuɓɔ m Ijak, Nuɓɔ m Jakob.
>
> *(Tei. 3:6)*

Ɓelē asa Moij nák, āda rɔ nya ɗa ndeɓ jakjak. Yɔ asa kam ta kukɔ rɔ nya tógɔ kɔ́ téle kɔ nya'n ɗyatɔ ngē.

33 Kəɓaɓe tɔ̄r n na:

> Ɨ́ tɔ̄r sāaɣa tíi 'j njoi,
> haɗi wɔɔ́ lo kəɗei'n ye jɔngáya nge kaɣh njánga njánga.
>
> **34** Haykamh ɓa m'ɔ náa nge konyo kɔ́ k nāhą̄ deɓe maa ngi kinjii jɔngáya Ejipt ná.

M'oō tɔhɔ̄ rɔ ni, āda m'ɗes m'e ha ta ke kɔrh ni.
Ye taá t yɔtɔnh āda m'uloi tíi jɔngáya Ejipt.
(Tei. 3:5,7,8,10)

35 Moij nge kono deɓee kegē nya kéte tíkɔ tɔ̄r nya'n na: Ná-a ɓa-á undoi na t'e kóngaɽ, tíkɔ ngegāngaseré taá jɔ dé wɔ ná-a Nuɓɔ ulɔ n njɔ kóngaɽ tíkɔ njɔ nge gānga jɔ ni, t kūlu m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nge kono tey hɔy t rɔ nya dana ngará wɔ̄ ná. **36** Moij ná-a ye nge tei sɔɗin tíi 'j jɔngáya Ejipt wɔ̄ ná. Gō ɗóbo náa kɔɽɔ kam t náa yáa yáa ngi tíi Ejipt, tií kam manh baāɓɔ kata-á tíkɔ tií dɔlalo-ó keme ɓāla dɔgɔsɔ́ wɔ ná.

37 Moij ná-a ye nge tɔ̄r t mōno Ijrayelee na:

Nuɓɔ dé atá kɔrh ngekɔjɔnjiha nóho ɗíya 'j dana m nónjo see, ta yɔ katá ke ngekɔjɔnjiha njɔ ɗíya má, ta see katá koō nya. *(Téle 18:15)*

38 Moij ná-a ye nge kɔɗa dana m mōno Ijrayelee kam hāla dɔlalo-ó lo kámnahą̄ ni wɔ̄ ná. Yɔ á-a ye nge kɔɗa t mōnokulɔ nge kono koɗyo nya ha'n jɔ koō Sinai wɔ̄ ná. Tíkɔ yɔ á-a ye nge ke nahą́ t biya jiyee, kɔ́ ka taā'n ha nge kadā kaɗya kɔ́ ka kadā ji wɔ̄ ná.

39 B biya jiyee ndegii koō nya ngē, yɔɔ egei ha nya 't b téle njɔ́l ha ni ye t kā keme njɔ ni tií jɔngáya Ejipt. **40** Yɔ tɔ̄rii Arǫ na:

Ɜ́ nāhą nuɓɔɔ āda de āda a njiyei nɔ dé.
Na Moij nge kono tei t dee'n 'j jɔngáya Ejipt'n ya
ɗi ɓó ká nāhą nya n wɔ́, dee d'igii ngē.
(Tei. 32:1)

41 Ada t keme ndi ná ɓa-á yɔ nehɛ̨i'n mōno mangh nóho t lɔ́r'n b edei'n kadāɓulo t yo ná tíkɔ nj nehɛ̨i'n rɔnyele jɔ kulɔ nge kono jī ni yɔ ɓa nāhą ná. **42** Tí wɔ́, Nuɓɔ téle olh gidi nya adā ni, b inya ni na t nehɛ̨i ɓeɽh m askaɽ ngi 'j taɽh nɔbé t gō kono njángā ni'n keme mangɔtuɓu m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ-ɔ́ na:

See mōno Ijrayelee dana kɔ́ see nāhą̄ ɓāla dɔgɔsɔ́ɔ dɔlalo-ó ná,
see yei'n sádaga jāa ngi kuɗyɔ mindee 't edei ma wɔ?
43 See a utoi kúju lo kinji m nuɓɔ Molok[1]
tíkɔ télemi m nuɓɔ Repą̄.[2]
Yɔ ná-a yei njili náa nge kono see nāhą̄ ha ta ka ɗɔy ni wɔ̄ ná.
Ye bɔyá wɔɔ́, m'áta koi sé ta ká sála tíi gidi ɓē Babilɔn. *(Amos 5:25-27)*

44 Biya jiyee aɓhii t kúju ramá lo kinji m Nuɓɔ tíkɔ sanduku ha kɔjɔ t hāla tií dɔlalo-ó. Ɗóbo ɗíya njɔ Nuɓɔ nge ka tɔ̄r ha t Moij, tɔ̄r nya'n na t nāhą̄ t go náandáj nge yɔ kɔ'n ná. **45** Dana ná Jojuwe uso nɔ m biya jiyee utoi'n kúju ramá lo kinji m Nuɓɔ. Yɔ utoi yei'n taá jɔngáya nge biya jiyee taā gidi yi ni 'j jī m mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná. Mɔtɔ deɓee ná-a Nuɓɔ tɔɓɔ ni t taɾa kam biya jiyee ɓa. Ada kúju ramá lo kinji ná ɔɗa bɔyá mbóng ɔtɔ'n jɔkāgalo m Dabid. **46** Dabid ye deɓe nge nɔ taɾa kam m Nuɓɔ-ɔ́, āda yɔ terh ha ta kembe lo nāhą̄ kúju lo kinji m Nuɓɔ m Jakob. **47** Ada ye Salomo̱ á-a ye nge nāhą̄ kúju ná wɔ ná.

48 B Nge 'j Taɾh Kumbɔ̄ ɓa dér inji keme kúju nge deɓe nāhą̄ t jī nya'n ná ngē ɗóbo ɗíya njɔ ngekɔjɔnji m Nuɓɔ tɔ̄r'n na:

49 Nɔbé ye kembēle kóngaɾ má,
b jɔngáya ye kóngoro kundɔ̄ njɔ má.
Kəɓaɓe tɔ̄r na:
Kúju nge ɗá ɓa-á see nj tómoi ha má ná wɔ?
B lo nge ɗá-a ɓa-á atá ke lo kɔrhkoo má wɔ?
50 Ye jī má ngē yɔ nāhą̄ náa ná-a ɓa dér ná wɔ?
(Ejai 66:1-2)

---

[1] **7:43** Molok Yɔ ye nuɓɔ m deɓee 'j Kanaa t deɓee 'j Penisi.
[2] **7:43** Rą̄pą̄ Ye nuɓɔ m deɓe ngi ke Jupee ngē kɔ́ Jupee ká gór tií dɔlalo-ó ná.

51 See deɓee ngi jɔ ngéree see deɓee ngi kuɗyɔ gajá t ngaɣā keme sé ngē, see deɓee ngi kuɗyɔ gajá t mbi see ngē. See a yegei Njili Nge Nɔ ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee wɔ. See ya titii nahą̄ bé t biya see ɓa. **52** Ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nge ɗá-a biya see nehɛ̨i n náa wuɣukɔl ngē wɔ? See tɔ̄lii ngi kono kɔjɔ taɣa ɗóbo lo ke m nge jɔsuɣu. Yɔ nge kono see kulɔ nya keme jī m deɓee taá t yɔtɔnh'n tíkɔ see ke'n ngi tɔ̄l nyaa ná. **53** See embei gōmindi 'j kā rɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔɔ, b see yegei ngɔm go 't.

Deɓee t'uɗui Etiyen t kōo'n

54 Lo kono yɔɔ koō ha ná wɔ́, wōngo asa ni nák, āda yɔɔ nj ndéɣii ngānga ni bé jɔ m Etiyen. **55** B Etiyen ɗóso ti Njili Nge Nɔ'n. Yɔ undɔ kam nya ɓa t kā taɣh nɔbé, āda yɔ ɔ kɔrhtaɣa m Nuɓɔ, b Jeju ɗa'n taɣh jɔ jī konyo m Nuɓɔ-ɔ́. **56** B yɔ tɔ̄r na: Ɔi, ma m'ɔ taɣa nɔbé tenyɛ āda m'ɔ Mono m deɓe ɗa taɣh jɔ jī m konyo m Nuɓɔ-ɔ́.

57 Tí wɔ́, yɔɔ ugoi kɔ́ɗɔ t njī ni nge ɓɔ'n, kɔ́ ta kutu'n mbi ni lo koō lo. Yɔɔ ɓa dér téle ugoi nahą̄ jɔ nya, **58** ukoi n aɓhii n gidi ɓē-é ká túɗúi n t kōo'n. Ngi kɔjɔ ha t hālaa umboi ramá niyee rɔ m mōno balsáa nóho kɔ́ ka kúu ni n na Sol ná.

59 Ɗa tɔlei Etiyen 't t kōo'n b yɔ ɗa gór nya'n Kɔɓaɓe t na: Kɔɓaɓe Jeju, ɔ́ taā njili má. **60** Tí wɔ́, yɔ téle téte kurukaj nya ngá, tíkɔ ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na: Kɔɓaɓe ɔ́ najh tɔ́jɔ nahakash ná jɔ ni ngē. Lo kono na t n'tɔ̄l taɣa ha koɗyo ná wɔ́, uso oyo'n.

8 Sol ɓa ndég nya jɔ-ɔ́ sɔɗin na t tɔ̄lii Etiyen.

Deɓee nehɛi konyo t ngi kamnahaa

Ada náa konyo nge kumbɔ̄lo'n ɓa uso jɔ Eglis 'j Juɗujalem keme ndi ná. Ngi kámnahaa ɓa dér sengeɣei nahą̄ aɓhii keme ɓē Judee t Samari'n. B níi

mōnombangakulɔ ɓa nɔɗí keme ɓē Juɗujalem. **2** Deɓee ngi ɓēle Nuɓɔɔ unui nūnu m Etiyen ká njúbui b téle ye nj'ugoi wurú t wōngo'n ɓɔ. **3** Sol iɓ nya t yi nya'n túju Eglis. Yɔ aɓh a t'udu keme kújuee ndój déengaɓaa t mandaáa hāla ká umbɔ̄ ni kúju dangay.

Pilip, tíi jɔngáya Samari

4 B ngi kámnahaa ngi sāngaɣa naha ná-ā aɓhii t lo-ó keɣekeɣe ká a ǝlei mbere Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ. **5** Pilip ɗes aɓh keme ɓē ɓɔ nóho 'j Samari āda yɔ ká a ɔjɔ ni ha m Mesi.* **6** Lo kono kóso deɓee koō tíkɔ kɔ náa ngi kɔɣɔ kamee kɔ́ Pilip ka naha ná wɔɔ́, yɔɔ udui mbi ni nɔ t keme ɗíya'n njóoi'n ha k tōr nya ná. **7** Haɗi wɔɔ́, njili kashee bei ɓɔ tei 'j keme m deɓee ngi njili kashee t kɔɔ́ɗɔ nge kumbɔlo'n taɣa ni. Rɔ m deɓee ngi rɔ ni koyo ngáɗ ni tíkɔ njɔ m ngi bɔtɔ kashee téle nɔ nya'n goto-ó. **8** Ada deɓee embei rɔnyelele ngekalngandh keme ɓē ɓɔ ná.

Simǫ nge mbōli

9 Deɓee noho inji nya keme ɓē ɓɔ ná kéte ri nya na Simǫ yɔ ɓa nāhą rɔ nya deɓe ɓɔ āda a nāhą mbōli. Náa ka nāhą nya ná ɔrɔ kam m deɓee ɓɔ bé 'j keme ɓē Samari.
10 Deɓee ɓa dér 'j keme ɓē ɓɔ̄ ná, undɔ mɔtɔ 'j jɔ m mōnoɗee mbóng ta kɔtɔ'n jɔ m deɓee kangaa, a ɗelei mbi ni t gō ha nya ɓa nɔɗí tíkɔ a tɔ̄rii'n na: Nge'n ya ye tógɔ nge kumbɔ̄lo'n kɔ́ ka tōr ni na tógɔ m Nuɓɔ'n ɓa-á ɗa wɔ'n.
11 Deɓee a ɗelei mbi ni ɓa nɔɗí t gō ha nya, haɗi wɔɔ́ yɔ unu jɔkāgalo ɓa kono a nāhą'n náa kɔɣɔ kam t kulɔ ndéle náa nya ná'n. **12** B lo kono yɔɔ taā keme ha m Pilip nge kono ka kɔjɔ Ha Nge Nɔ nge kɔjɔ jɔ kɔɣɔbē m Nuɓɔ tíkɔ ha ri m Jeju ná wɔɔ́, mandaáa t deéngaɓaa tei keme. Ada ɗenhii ni manh. **13** Simǫ ɓa t jɔ nya'n taā keme. Ada 'j go kɔ́ Pilip ɗenh nya n manh tií ná wɔɔ́, yɔ inya gō nya ngē

ɓa nɔɗí. Ada náa ngi yáa yáa t náa kɔɽɔ kamee kɔ́ Pilip ka nāhạ́ ná téle ɔɽɔ kam nya.

14 Lo kono mōnombagakulɔɔ ngi kinji keme ɓē ɓɔ Juɗujalem ná-ā, koō ha deɓee ngi 'j jɔngáya Samari taā ha m Nuɓɔ ná wɔɔ́, uloi Piyeree t Jạ́'n rɔ ni. **15** Lo kono yɔɔ ngi ná-a kɔtɔ̄ Samari ná wɔɔ́, yɔɔ górii Nuɓɔ ha ni, ha ta yɔɔ kembe Njili Nge Nɔ. **16** Yɔɔ górii Nuɓɔ ha ta terh'n Njili Nge Nɔ, haɗi wɔɔ́ deɓe nóho 'j dana ni nge ta Njili Nge Nɔ ɗes kinji jɔ nya ndetē tɔ. Pilip ɗenh ni manh t ri m Jeju Kris'n ɓa bé tɔ. **17** Tí wɔɔ́, Piyeree t Jạ́'n nd'undoi jī ni jɔ ni āda yɔɔ embei'n Njili Nge Nɔ.

18 Lo kono Simɔ́ kɔ́ āda kadāɓulo m Njili Nge Nɔ ke yi kadā t kūlu kundɔ̄ ji jɔ-ɔ́ m mōnombangakulɔɔ ná wɔɔ́, yɔ adā ni kembekili. **19** B tɔ̄r na: Edei nya ma tɔ́gɔ'n t āda ya deɓe nóho b m'undɔ̄ jī ma jɔ nya wɔɔ́, yɔ embe nya Njili Nge Nɔ.

20 B Piyer tɔ̄r n na: Etei kudu ɓa dér taɽa nahạ́ t kembekili ná'n, haɗi wɔɔ́ yi njɔ́l jɔ ha ta kembe kadāɓulo m Nuɓɔ t kūlu kembekili'n. **21** Kam yii tíkɔ nɛi nóho ndetē taá keme ha nɛɛ, haɗi wɔɔ́ ngaɽā kemei ye jɔsuɽu taɽa kam m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. **22** Ye bəyá wɔɔ́, ɔ́ mbéle háli 'j jɔ keme kashi-í b ɔ́ gór Kəɓaɓe 't ɓɔ'n kɔ́ āda yɔ mai rɔ nya jɔ njɔ́l nge 'j ngaɽā kemei. **23** Ma m'ɔ ná ngɔɗɔ nge katá káɽaɽá nge ɗóso kemei tíkɔ kūlɔ ngi nɔ ngē kɔ́ yi ka nāhạ́ ná ujoi nahạ́.

24 Simɔ́ téle tɔ̄r na: See ɓa ɔ́ górii Kəɓaɓe ɓɔ ha má, kɔ́ āda náa kɔ́ see k tɔ̄r ha nya'n usō jɔ má ngē.

25 'J go kɔ́ Piyeree t Jạ́'n tɔ̄r ha kɔjɔ t hāla m Kəɓaɓe tíkɔ kɔjɔ'n ha ná wɔɔ́, ukɔ téle ayei Juɗujalem a ojoi'n ha t' gō mōno ɓē 'j go jɔngáya Samari.

Pilipee t deɓee 'j Etiyopi'n

26 Mōnokulɔ m Kəɓaɓe nóho 'j taɽh nɔbé ye oɗyo ha t

Pilip'n tɔ̄r na: Iɓ taɽh aɓh t kā kɔ́tɔ ɓē kā gel, jɔ ɗóbo nge ɗes 'j Juɗujalem kaɓh ɓē Gaja ná. Ɗóbo ná toɗo dəlalo-ó.
27 Ti wɔ́, Pilip iɓ taɽh, b ɔ deɓe 'j Etiyopi nóho utui'n tíi, ha ta yɔ ke ɓerh kulɔ m kóngaɽ mandaá 'j Etiyopi nge ka kúu ni'n na Kandas ná. Deɓe 'j Etiyopi ná ye nge ka ngɔm gō náandaá m kóngaɽ mandaá ná ɓa dér. Yɔ aye taá Juɗujalem ta ke ɗɔy Nuɓɔ. **28** B ta téle nya wɔ́, yɔ alh inji keme pusu súndɔ nya a tɔ́jɔ'n ha 'j keme mangətuɓu m ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ Ejai. **29** Njili oɗyo ha t Pilip na: Ɨ́ njiya t rɔ pusu ná.

30 Pilip mbutu kanyá t rɔ pusu ná, āda ká a oō deɓe 'j Etiyopi ka tɔ́jɔ ha m ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ Ejai ná. Yɔ terh na: Igii kam ha kɔ́ ka tójoi ná wɔ?

31 Yɔ téle tɔ̄r na: Deɓe ɔjɔ ma ngē wɔ̄ m'atá nāhą neré kɔ́ ta kigii'n ya wɔ? B yɔ meɽ Pilip na t'alh t'inji taá gō nya keme pusu.

32 Ha 'j keme Mangətuɓu m Nuɓɔ kɔ́ tɔ́jɔ nya á-a wɔ̄'n:

Ukoi nj'aɓhii'n njɔ k kaɓh ni n batá lo kuɗyɔ mindi.
Ukoi n nj'aɓhii'n njɔ batá nge kəɗa taɽa nya múngurú
nɔ m kəɓa nya nge k kuɗyɔ béle nya.
Yɔ tenyɛ taɽa nya 'j nahą́ ménye ngē ɓa nɔɗí.
33 Yɔ nāhą náa nóho ményɛ ngē ɓa nɔɗí.
B gengei'n sére nge t gō-ó'n ngē jɔ nya.
Nge'n ɓa ná-a ɓa asa ta kɔrh njɔ ha m
mōnoka ɓɔ nyaa 't'n wɔ?
Haɗi wɔ́, ndi nge ta yɔ kinji'n t kam nya'n taá
jɔngáya nəngā wɔ̄. *(Ejai 53:7-8)*

34 Deɓe nge kutu ni n tíi wɔ̄ ná terh t Pilip na: M'terhii 't á-a, ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ ɓa nj'oɗyo ha m ná-a ɓa bá wɔ? Ye ha nya yɔ ɓa yéee, ha m deɓe nge káɗya wɔ? **35** Tí wɔ́, Pilip undɔ̄ mɔtɔ 'j lo kɔ́ tɔ́jɔ nya ná, yɔ ɔjɔ'n Ha Nge Nɔ
m Jeju.

36 Yɔɔ unui t gō ɗóbo nj'aɓhii'n ɓa tɔ wɔ́, yɔɔ ká ndei manh āda deɓe nge kutu ni'n tií wɔ̄ ná terh Pilip na: Manh á-a ɗa wɔ̄'n, b náa ɗí ɔgɔ taɣa ɗóbo ta ɗenhii ma 't wɔ?
37 Pilip téle tɔ̄r'n na: Wɔ́b ɔ́ taā keme t ngaɣā kemei'n ɓa dér wɔ́, náa ta kɔgɔ taɣa ɗóbo ndetē. Deɓe nge kutu ni'n tií wɔ̄ ná téle mbéle hál nya, b tɔ̄r na: M'taā keme ha Jeju Kris ke Mōno m Nuɓɔ. **38** Yɔ ukɔ pusu ngá, b ɗesii ɓa dér jó t Pilip n kam manh, āda Pilip ɗenh n manh. **39** Lo kono yɔɔ tei 'j kam manh ná wɔ́, Njili m Kəɓaɓe ye unu Pilip hip tií 'j kaj nya āda yɔ ɔ gō nya ngē. Wɔ́, yɔ uso ɗóbo, a nāhą rɔnyele 't nj'aɓh'n. **40** Yɔ ká embe Pilip tií keme ɓē Ajɔt, a ɔla'n mbēre Ha Nge Nɔ t t njɔ nya'n taɣh taɣh t gō ɓē-é, hón nj'aɓh'n t kā ɓē ɓɔ Sejare.

Sol taā keme nya

9 Dana ná Sol ɔrh koō ngē, yɔ níi t lo ɗɔ́jɔ ha nāhą konyo tíkɔ ha tɔ̄l ngindájnáa m Jejuee ɓa tɔ. Yɔ aɓh rɔ m ngol jɔ m ngikadasádagaa, **2** ká terh n ha mangətuɓu, ta kaɓh'n keme kúju kámnahą̄ m Jupee tií Damas, ta ká ya kembe'n ɓó deɓe nóho nge k kunu gō ɗóbo'n, ye nya'n ɓó deéngaɓa, ɓóo mandaá wɔ́, t n ndújɔ ni t n'aɓh'n Juɗujalem. **3** Lo kono yɔ níi 'j jún ɗóbo ɓa tɔ, níi ményɛ bá ta kundɔ̄ nya'n keme ɓē Damas wɔ́, lonjáha nóho iɓ 'j taɣh nɔbé uɓɔ buss, njáha lo giɣi jɔ nya. **4** Yɔ uso ngá, b oō njī deɓe tɔ̄r na: Sol, Sol, haɗi ɓa kɔ́ a nāhą ma náa wuɣukɔl bá wɔ?

5 Sol téle tɔ̄r n na: Yi ná-a ɓa wɔ Kəɓaɓe?

Kəɓaɓe téle tɔ̄r n na: Ye ma Jeju nge kono yi ka nāhą má náa wuɣukɔl ná-a b ye ná-a ya. **6** Tí wɔ́, rɔ nya ɗa ndeɓ ɓa ɗaɓaɗaɓa āda ɓēle asa'n nák. B yɔ tɔ̄r na: Kəɓaɓe, náa ɗi ɓa-á yi ndég ha ta ma nāhą wɔ? Kəɓaɓe téle tɔ̄r na: Iɓ taɣh udu tií keme ɓē ɓɔ ná, na deɓe nóho atá ká tɔ̄rii náa nge kasa kam ta yi nāhą.

7 Deɓee ngi kundɔ̄ nya ná-a ndutui bé ɗei njɔ kāga ná. Yɔɔ oōi njī deɓe ɓa haykamh, b oi náa nóho ngē. **8** Sol tɔ́sɔ rɔ nya iɓ taɽh 'j jɔngáya. Lo kono na t n'tenyɛ kam nya t nɔ'n lo ná wɔ́, ɔ lo ngē. Ukoi taɽa jī nya bé udui'n sənyan keme ɓē Damas. **9** Yɔ ká nāhạ ndi mutɔ 'j ta kɔ lo. Usɔ nya náa ngē, kɔ́-a ai nya manh ngē.

10 Ngendájnáa nóho inji keme ɓē Damas ná ri nya na Ananiyas. Kəɓaɓe tɔ̄r n ha keme nikash na: Ananiyas.

Yɔ ndég na: Alé Kəɓaɓe, ma-á wɔ̄'n.

11 Kəɓaɓe tɔ̄r n na: Iɓ taɽh, aɓh gō ɗóbo nóho kɔ́ ka kúu ni na Ndáɗya ɓa jɔsuɽu ná ká ānja deɓe nóho ka kúu ni n na: Sol 'j Taɽs, yɔ inji keme kúju m Judas ná, nj gór Nuɓɔ. **12** Lo kɔ́ yɔ k gór Nuɓɔ ná wɔ́, náa nóho ndóɓ n āda yɔ ɔ deɓe nóho ri nya na Ananiyas udu gō nya ká nj'undɔ̄ jī nya jɔ nya kɔ́ ta yɔ kɔ'n lo.

13 B Ananiyas téle tɔ̄r na: Kəɓaɓe, ma m'oō ha m deɓe ná ɓɔ bé 'j taɽa m deɓee, ha yɔ nāhạ náa ngi ngéree ɓa dér rɔ m deɓeyee ngi kaɽh njánga njánga keme ɓē ɓɔ Juɗujalem. **14** B nge'n yɔ ɗa taá t tɔ́gɔ'n tɔ. Ada ye tɔ́gɔ nge kono yɔ kembe 'j kā rɔ m ngikadasádaga ngi kumbɔ̄loo, ta ka nd'ujɔ'n ngi ka kúu riyee.

15 B Kəɓaɓe tɔ̄r n na: Aɓh, haɗi wɔ́ deɓe kəɗa'n ye kono ɓa ma m'héɽe'n ha ta yɔ ke nge kuto ri má t nɔ m ngi kono ke Jupee ngē, nɔ m kóngaɽ ɓɔɔ, tíkɔ nɔ m mōno Ijrayelee. **16** Ada m'áta kəjɔ nya náa ɓa dér, kɔ́ yɔ katá kembe konyo 'j 't ha ri má ná.

17 Ananiyas iɓ aɓh ká udu kúju gō m Sol, undɔ̄ jī nya jɔ nya b tɔ̄r n na: Nónjo ma Sol, Kəɓaɓe Jeju kono tei hɔy tií roi jɔ ɗóbo ka kei taá ná-a, ulɔ ma taá roi ha ta yi téle kɔ lo, tíkɔ t ɗóso t Njili Nge Nɔ'n wɔ̄ ná. **18** Ada t taɽa jī na ɓa-á, náa nóho titi njɔ ngólɔ náa túso 'j kam nya taá ngá, wɔ́, yɔ téle ɔ lo. Tí wɔ́, yɔ iɓ taɽh āda ká ɗenhii n manh. **19** B 'j gō kɔ́ yɔ kusɔ náa ná wɔ́, téle embe tɔ́gɔ.

Sol tií keme ɓē ɓɔɔ Damasee t Juɗujalem

Sol téle inji nāhą ndi asa t taɾa-á rɔ m ngindájnáa ngi kinji keme ɓē Damas ná-ā. **20** Ada t taɾa jī ɓa-á, yɔ iɓ ɔjɔ'n ha m Kris keme kúju kámnahą̄ m Jupee na: Kris na ye Mōno m Nuɓɔ. **21** Ada ɔɾɔ kam m ngi kono koō nyaa ná-a, b tɔ̄rii na: Yɔ ngee ye nge nāhą konyo t ngi kono k kúu ri kəɗa'n tií keme ɓē Juɗujalem nɛɛ? Tíkɔ ye ha ri'n nge yɔ ye'n taá lóo ha ta ke ndújɔ̄ deɓee, koi kaɓh ni n nɔ m ngikadasādagaa ngi kumbɔloo'n wɔ? **22** B Sol embe tógɔ ɓa t kétekéte ɓa tɔ. Ada ha nya umbɔ̄ jɔ m Jup ngi kono kinji Damas ná t ha'n. Yɔ ɔjɔ ni tɔ̄r na Jeju na ye Mesi* ɓa haykamh.

23 'J gō-ó, ndi baa wɔ́, Jupee oōi nahą̄ jɔ nya ha ta tɔ̄l nya. **24** Ada Sol igii gō ha yɔɔ ka koō nahą́ jɔ nya. Deɓe a ngɔmii taɾa ndogō ɓē ɓɔ ndiyee t kajaa. Kɔ́ ta kembe'n taɾa ɗóbo lo tɔ̄l nya. **25** B ɔtɔ dana ndi wɔ́, ngindájnáa unui uloi n keme dōbo-ó, uloi n jɔ ndogo dúrudúru-ú.

26 Lo kono sōl kɔtɔ̄ Juɗujalem ná wɔ́, yɔ anjā taɾa ɗóbo ha ta nāhą t ngindájnáa, b yɔɔ ɓa dér ɓelei. Yɔ tei keme ɓɔ jɔ-ɔ́ ha sōl ke ngendájnáa m Jeju ngē. **27** Tí wɔ́, Barnabas ukɔ'n aɓhii sənyan rɔ m mōnombangakulɔɔ, ká ɔjɔ ni t gō kono Sol kɔ'n Kəɓaɓe jɔ ɗóbo kaɓh keme ɓē Damas ná. Gō ha kɔ́ Kəɓaɓe koɗyo tɔ̄r nya'n, tíkɔ yɔɔ ɔjɔ ni n t gō kono yɔ ɗa kɔjɔ'n ha ri m Jeju bé 'j ta yɔ ɓēle rɔ nya tií keme ɓē Damas ná. **28** B Sol aɓh səɗin ɓa dér, téle n səɗin ɓa dér t keme ɓē Juɗujalem ɓa-á. Yɔ a oɗyo ha bé 'j ta yɔ ɓēle rɔ nya jɔ ri m Kəɓaɓe-é. **29** Yɔ a oɗyo ha, tíkɔ a rei'n nahą̄ ha t Jup ngi ka koɗyo taɾa Grek ná-ā. Ada yɔɔ ngi ná-a enjei taɾa ɗóbo ha ta tɔ̄l nya. **30** B lo kono nónjoo kigii mɔtɔ ha ná wɔ́, ukoi n aɓhii'n ɓē Sejare, ka uloi sənyan keme ɓē Taɾs.

31 Ngikámnahą̄a ɓa dér 'j jɔngáya Judee, 'j jɔngáya Galile, 'j jɔngáya Samari inji t wuɾunyóo'n. Yɔɔ embei

tógɔ gō ɗóbo taā keme ni, tíkɔ nj'aɓhii'n t kétekéte gō ɗóbo ɓēle Nuɓɔ-ɔ́. Njili Nge Nɔ m Nuɓɔ ye səɗin, āda dɔgɔ m ngikámnahą̄a a ye'n t jɔ nahą́ jɔ nahą́.

Enee t Dorkas'n

32 Njɔ Piyer ka kəla'n gō lo ka kɔ́'n ngi kaɽh njánga njángaa ná wɔɔ́, yɔ aɓh nya rɔ m ngi kono kinji keme ɓē Lid ná-ā. **33** Yɔ ká embe deɓe nóho tií, ri nya na Ene, yɔ ye deɓe nge rɔ koyo, toɗo t ngá jɔ yanga-á ɓa nɔɗí nāhą̄'n ɓāla salānja. **34** Piyer tɔ̄r n na: Ene Jeju Kris ɔrh met 'j roi wɔ̄, b iɓ taɽh ɔ́ tete yengei. Ada t taɽa jī na ɓa yɔ iɓ'n taɽh. **35** Deɓee keme ɓee ɓa dér 'j Lid t ngi 'j jɔngáya Saɽg̱, lo kono yɔɔ kɔ nya ná wɔɔ́, mbelei hál ni b tei keme ha m Kəɓaɓe.

36 Mandáa nóho inji dana m ngindájnáa keme ɓē Jope ná, ri nya na Tabita,[3] kam nya na Dɔrkas. Yɔ ɓa ye nya ngendájnáa m Jeju. Mandaá ná a nāhą̄ kulɔ ngi nɔ ɓɔ rɔ m deɓee, tíkɔ a adā'n náa ɓɔ t ngindoō ɓɔ ɗyatɔ. **37** Yɔ uso met t jɔkāgalo ná ɓa adā oyo'n. 'J gō njobō ni n tií ná wɔɔ́, unui n aɓhii'n ká əlei n keme kúju nge mada-á tií taɽh.

38 Dana hɔtɔ m ɓē Lidee t ɓē Jopee'n ye táha bé. Ada lo kono ngindájnáa koō na Piyer na ye keme ɓē Lid ná wɔɔ́, yɔɔ ɔrhii deɓee jó uloi ni gō nya na ká t nehɛ̨i n kóɽoɽó ada t'e lám.

39 Piyer iɓ t deɓee ná-ā. Lo kono yɔ kɔtɔ̄ ná wɔɔ́, hónii aɓhii sənyan tií keme kúju nge taɽh ná ɓa-á. Mandamogoo ɓa dér udui gō nya. Yɔɔ uloi nahą̄ giɽi jɔ nya kɔ́ ɗa ugoi'n wuɽú, tíkɔ ɗa ojoi'n ngumɔjee t ramaa kɔ́ Dɔrkas kuɽu kadā ni, dana kɔ́ kinji nya'n səɗin tɔ ná.

40 Piyer tɔɓɔ ni hālá ɓa dér, yɔ téte kuɽukaj nya ngá, b gór Nuɓɔ, tíkɔ téle rɔ nya jɔ nūnu b tɔ̄r na: Tabita iɓ taɽh.

---

[3] **9:36** Tabita ye t taɽa Arameyɛ̨, b Dɔrkas ye t taɽa Grek'n. Ada kam nya na wɔ̄l.

Tí wɔ́, Tabita tenyɛ kam nya, b lo kono yɔ kɔ Piyer ná wɔ́, tɔsɔ rɔ nya iɓ taɽh. **41** Piyer ukɔ jī nya unu'n taɽh, b 'j gō-ó wɔ́, yɔ kúu ngi kaɽh njánga njángaa t mandamogoo, b ulɔ Tabita keme jī ni t kam kaɗya nya'n. **42** Ha ná aɓh t gō lo-ó ɓa dér keme ɓē Jope, āda deɓe keme ɓee igii, tíkɔ deɓee ɓɔ bé tei'n keme ha m Kəɓaɓe. **43** Piyer téle inji nāhą ndi asa t taɽa-ā keme ɓē Jope, rɔ m Simǫ nge júju ndārá.

Kɔrney ulɔ gō m Piyer

10 Deɓe nóho inji keme ɓē Sejare ná, ri nya ná Kɔrney. Yɔ ye gǫkɔ̄l m ɓūndu askaɽ ngi kasa lodeɓé ɗiyaa kɔ́ ka kúu ni na Italiee ná. **2** Deɓe ná ye nge nāhą t gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́, tíkɔ ɓēle'n Nuɓɔ, yɔ t deɓee keme kúju nya ɓa dér. Yɔ a adā náa t ngindoō ɓɔ, tíkɔ a gór'n Nuɓɔ 'j ta kinya taɽa. **3** Ndi nóho, jɔ jī kaja-á wɔ́, mōnokulɔ m Nuɓɔ 'j taɽh nɔbé nóho udu gō nya keme kúju, ndɔ́ɓ kam nya ɓa ráng t jɔ nya, b tɔ̄r n na Kɔrney.

4 Kɔrney undɔ̄ kam nya ɓa t jɔ nya āda ɓelē asa'n nák, b terh n na: Ye neré wɔ Kəɓaɓe?

Mōnokulɔ m Nuɓɔ 'j taɽh nɔbé ná tɔ̄r n na: Goriyee, tíkɔ náa kɔ́ yi ka kadā t ngindoo ná, aɓh mbóng ɔtɔ rɔ m Nuɓɔ-ɔ́, āda undɔ̄ keme nya joi wɔ̄. **5** Nge'n ya ulɔ deɓee taá yɔtɔnh tií keme ɓē Jope āda kúui Simǫ nge kono ri kugɔ jɔ-ɔ́ nya ke Piyer ná āda ye. **6** Yɔ injii keme kúju m Simǫ nóho nge júju ndāɽá kɔ́ ɓē nya kəɗa táha t kaj baāɓɔ kata-á ná.

7 Lo kono mōnokulɔ m Nuɓɔ 'j taɽh nɔbé ke tɔ̄r ha ná b kɔrh taɽh tíi ná wɔ́, Kɔrney kuú deɓee jó 'j dana m ɓeɽh kulɔ nyaa ngi 'j keme kújuee. Tíkɔ askaɽ nóho ɗíya nge nāhą t gō ndég nya, 'j dana m ngi kono tei wɔ̄ kā nāhą kulɔ taá keme ndogo nya ná-ā. **8** 'J gō kɔ́ yɔ ke kɔrh nya ni mɔtɔ náa ɓa dér ná wɔ́, yɔ ulɔ ni tií keme ɓē Jope.

Náa ndɔ̄ɓ Piyer

9 Ndi ɗíya 'j gō-ó, lo kono deɓee ná-a ka njiya ɗóbo ɓa tɔ, níi ményɛ bá ta yɔɔ kɔtɔ ɓē ɓɔ-ɔ́ ná wɔɔ́, Piyer alh inji taɽh jɔ kúju t kali m jɔkāgalo'n ta gór Nuɓɔ. **10** Ɓō onyo'n āda yɔ ndég ta kusɔ náa. Dana kɔ́ k nāhạ ni náakusɔ ha nya ɓa tɔ na wɔɔ́, náa nóho ndɔ̄ɓ'n. **11** Yɔ ɔ nɔbé tenyɛ, āda náa nóho ndujoi kūmkūtu nyaa ɓa dér goto sɔɔ́, titi njɔ taɽa ramá nge kumbɔ̄lo kɔ́ táɗa ni jɔ náakusɔ ná, ɗes 'j taɽh aye t ngá taá. **12** Jāa ngi njɔ sɔɔ́ɔ t ngi 'j dana nyɔɔ, ngi kāga ngá t yelh ngi 'j taɽh nɔbé ɓa dér ɗei keme-é. **13** Ada njī deɓe nóho tɔ̄r na: Piyer, iɓ taɽh ɔ́ tɔ̄l usɔ.

14 B Piyer tɔ̄r n na: Ɔ́, ɔ́ Kəɓaɓe, ye bəyá nge tɔ. Haɗi wɔɔ́, ná jɔ sáng, tíkɔ wuɽuɗyóo ba'n m'usɔ njɔ ɗi ngē tɔ.

15 Njī deɓe ná téle tɔ̄r n ɗyatɔ t jó m taɽa nyaa na: Náa nge kono Nuɓɔ tɔ́jɔ ke náa nɔ ná, ɔ́ najh kɔ titi ye njɔ wuɽuɗyóo.

16 Náa ná ye bəyá njɔ mutɔ́, b 'j gō-ó wɔɔ́, téle ojii'n taɽh nɔbé goto-ó.

17 Dana kɔ́ Piyer kəɗa ɗa njɔ́l ha náa kɔ́ ndɔ̄ɓ nya, 'j ta kigii lo nya ná wɔɔ́, deɓee ngi kono Kɔrney kulɔ ni ná-ā, ye terhii ha ɓē m Simɔ nge júju ndāɽá, embei wɔ̄. Ada yɔɔ ɗei t taɽa ndogo-ó ɓa bang. **18** Yɔɔ terhii ha t njī ni nge ɓɔ'n ná-a, Simɔ nge kono ri nya ke Piyer ná kéee inji ná wɔ?

19 Lo kono Piyer ka njɔ́l gō ha náa kɔ́ ndɔ̄ɓ nya ná tɔ ná wɔɔ́, Njili tɔ̄r n na: Ɔ́, deɓee mutɔɔ ɗa terhii hei ná. **20** Iɓ taɽh ɔ́ ɗes aɓh səɗin, b ɔ́ najh ka ɓāja kemei, na ma ɓa-á m'e nge kulɔ ni taá roi wɔ̄ ná.

21 Tí wɔɔ́, Piyer ɗes ngá taá rɔ m deɓee ngi kono Kɔrney kulɔ ni ná-ā b tɔ̄r ni na: Ɔi, ma nge see ka kanjā ma á-a wɔ̄'n. B ye neré kɔ́ a enjei ma wɔ?

22 Yɔɔ téle tɔ̄rhii n na: Kɔrney nge ke gɔ̧kɔ̄l m askaɽee lodeɓe ɗíya ná yɔ á-a ulɔ de wɔ̄ ná. Yɔ nge kono ke Jɔsuɽu tíkɔ ke nge ɓēle Nuɓɔ, yɔ nge mɔtɔ deɓee ɓa dér ngi kɔ́ ke

Jupee tɔ̄r ha kɔjɔ t hāla nya āda nɔ. Yɔ ná-a Nuɓɔ oɗyo'n ha t kūlu m mōnokulɔ m Nuɓɔ nóho nge kaɣh njánga njánga'n na t'ulɔ goi, t'aɓh tií ɓē nya, āda yɔ ká t'oō ha nge 'j teɣei wɔ̄ ná. **23** Tí wɔ́, Piyer ukɔ ni ngá, aɓh sɔɗin kúju ká adā ni lo toɗo.

Piyer tií ɓē m Kɔrney

Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, Piyer iɓ aɓh sɔɗin. Nónjoo ká nóhoo 'j keme ɓē Jope undoi'n. **24** Yɔɔ otoi Sejare t jó m ndiyee. Kɔrney nj ndalh ni, āda yɔ kúu kə́ɓa nyaa t mada taɣa nyaa. **25** Lo kono Piyer kɔtɔ ná wɔ́, Kɔrney iɓ lang taɣa nya ká uso ngá njɔ nya ɗɔi'n. **26** B Piyer ukɔ n taɣh b tɔ̄r na: Iɓ taɣh, na ma ɓa m'e nya deɓe medei.

27 Lo kono Piyer koɗyo ha sənyan ná wɔ́, yɔ udu kúju. Ada yɔ ká embe deɓe baa bé kámii nahą̄. **28** Yɔ tɔ̄r na: See ɓa t jɔ sé'n igii ɓa dér ha njiha kɔgɔ taɣa ɗóbo ha ta Jup nāhą keme ɗíya t maná mɔtɔ káɗya'n. Tíkɔ ɔgɔ'n taɣa ɗóbo ha ta yɔ kudu kúju nya ɗyatɔ. B Nuɓɔ ɔjɔ ma na t m'n'ajh kɔ deɓe nóho taɣa kam má titi ye njɔ na deɓe nge saāɣɔ* nya ɓó-o deɓe nge kash. **29** Ye ha ná-a, lo kono see kulɔ gō má ná wɔ́, náa ta kɔgɔ má taɣa ɗóbo ndetē wɔ̄ ná. Ye bəyá wɔ́, m'terh kam ha kə́ see kulɔ'n gō má ná ɓa-á na ɗí wɔ?

30 Kɔrney tɔ̄r n na: Kajanh ye ndi sɔ́ɔ wɔ̄ ma kege'n náakusɔ mbóng jɔkāgalo'n. Ɔtɔ̄ náa jɔ jī kaja-á wɔ́, m'udu kúju m'gór Nuɓɔ. Deɓe nóho ulɔ ramá nge téletéle'n ɓa tei hɔy ye ɔɗa t rɔ má, b tɔ̄r ma na: **31** Kɔrney, Nuɓɔ oō górii wɔ̄, tíkɔ ugɔ'n keme nya jɔ náa kə́ yi kadā t ngindoō ná wɔ̄. **32** Ye bəyá wɔ́, ulɔ deɓe nóho keme ɓē Jope, gō m Simɋ nge kono ri kugɔ jɔ nya ke Piyer ná. Yɔ inji lo m Simɋ nge júju ndāɣa, kə́ ɓē nya kəɗa táha t kaj baaɓɔ kata-á ná. Wɔ́b yɔ ɔtɔ wɔ́, yɔ atá koɗyoi ha. **33** Ada t taɣa jī ná ɓa-á m'ulɔ'n goi wɔ̄ ná. B nge'n ya ɔ́ nāhą nɔ ɓa-á kɔ ye ɔtɔ wɔ'n. B taá yɔtɔnh'n ya dee ɓa dér, d'inji t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ha ta

koō náa ɓa dér kɔ́ Kəɓaɓe kundɔ teɣei na 't tɔr de ná wɔ ná.

34 Tí wɔɔ́, Piyer tee taɣa nya, tɔr na: Haykamh, ma m'igii ha Nuɓɔ ka ɓelē kam deɓe ngē. **35** B dana m mɔtɔ deɓee ɓa dér wɔɔ́, deɓe nge kasa ɓelē nya, tíkɔ deɓe nge ka nāhą̄ náa t gō'n ná wɔɔ́, yɔ ɓa nɔɗí a nyelē gō kam m Nuɓɔ. **36** Yɔ ulɔ t ha'n āda mōno Ijrayelee, b ɔjɔ ni n Ha Nge Nɔ nge wuɣunyoó kəɗa 't, t kūlu m Jeju Kris nge ke Kəɓaɓe m deɓee ɓa dér. **37** See ɓa t jɔ se'n igii gō náa kɔ́ nāhą̄ náa jɔngáya Galile ɓa t taɣa-á, tíkɔ 'j jɔngáya Judee 'j gō ha ɗenh manh kɔ́ Ją̄ kɔjɔ ha nya ná. **38** See igii ɗóbo lo kono Nuɓɔ kuɗu'n Njili Nge Nɔ jɔ m Jeju 'j Najaret njɔ kūɓu tíkɔ kadā nya'n tɔ́gɔ. Yɔ nge ka kaɓh t gō loo, yɔ nge ka nāhą̄ nɔ, tíkɔ kā kɔrh met 'j rɔ m deɓee ɓa dér ngi ke ɓerh m biyageyee,* haɗí wɔɔ́ Nuɓɔ ye sənyan.

39 Dee ɓa dee ngi kɔjɔ ha t hāla jɔ náa ɓa dér kɔ́ Jeju nāhą̄ gō jɔngáya m Jupee, tíkɔ keme ɓē Juɗujalem. Dee dee ngi kɔjɔ ha t hála gō lo kono deɓe kundɔ nya kāga-á t mér'n tíkɔ tɔl nya'n ná. **40** Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m ngi koyoo-ó t mutɔ m ndiyee. Yɔ āda taɣa ɗóbo na Jeju t tei hɔy taɣa kam m deɓee ɓa dér ngē. **41** B t tei rɔ m deɓee ngi kɔjɔ ha t hálaa kɔ́ Nuɓɔ ɓa héɣe ni kéte taɣa kata ná-ā kɔ́. Tíkɔ t tei'n hɔy rɔ dé dee ngi kusɔ b kai səɗin 'j gō tei nya 'j dana m ngi koyoo ná kɔ́. **42** Ada Jeju ná-a adā de taɣa ɗóbo na t d'ələ́ mbēre ha kəɗa'n mbi m deɓee āda t'oōi. Tíkɔ t d'ɔjɔ ha kɔjɔ t hālá dé ha Nuɓɔ kundɔ nya ha ta ke ngegāngaseré m ngi kinji t kam niyee, t ngi koyoo wɔ ná. **43** Ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ ɓa dér tɔrii ha kɔjɔ t hālá ná: Deɓe nge taā keme ha nya wɔɔ́, nj'atá na kembe mayɣɔ jɔ nāhą̄kash t kūlu ri nya'n.

44 Lo kono Piyer koɗyo ha ná-a ɓa tɔ ná wɔɔ́, Njili Nge Nɔ ɗes inji jɔ m deɓee ɓa dér kɔ́ k koō ha ná-ā. **45** Ngi

kuɗyɔ gajaa ngi ke ngi taā keme kɔ́ ke t Piyeree ná, ɔɽɔ nya kam ni gō ɗóbo sɔ́ka kɔ́ Nuɓɔ sɔ́ka kadāɓulo m Njili Nge Nɔ ɓúlo jɔ m mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná.
46 Haɗi wɔ́, yɔɔ oōi ni nj'oɗyoi ha t taɽa ngi kēɽekēɽee, tíkɔ nj'ɔlei'n tōy m Nuɓɔ.

47 Tí wɔ́, Piyer tɔ̄r na: Deɓee nɛɛ embei nya Njili Nge Nɔ njɔ jiyee kembe ná. B deɓe nóho ɔɗa 't ɔgɔ jɔ ta ɗenh ji ni manh wɔ? **48** Ada yɔ adā njī nya na t ɗenhii ni manh t ri m Kɔɓaɓe'n. Tí wɔ́, deɓee ná-a terhii Piyer na t'inji sɔɗin 't ményɛ kɔ́.

Piyer ɔrh mɔtɔ kulɔ nāhą nyaa

11 Mōnombangakulɔɔ t nónjo ngi kono kinji jɔngáya Jude ná-a ooī nya ha ngi ke Jupee ngē ná kembe ha m Nuɓɔ. **2** Ada lo kono Piyer téle kalh kaɓh Juɗujalem ná wɔ́, ngi kono ke ngi kuɗyɔ gajaa ná ká kɔ̄lii jɔ nya. **3** Yɔɔ tɔ̄rii na: Yi aɓh dana m ngi kuɗyɔ gajaa ngē, ká a usɔ náa sɔɗin ngē ná?

4 Tí wɔ́, Piyer undɔ̄ mɔtɔ ta k kɔrh ni mɔtɔ náa ɓa dér kɔ́ nāhą̱ náa t gō nahą́ gō nahą́ ná. **5** Yɔ tɔ̄r ni na: M'inji 'm m'gór Nuɓɔ tií keme ɓē ɓɔ Jope. Ada dana kɔ́ k gór má Nuɓɔ ná wɔ́, náa ndɔ̄ɓ ma. Āda m'ɔ náa nóho titi njɔ taɽa ramá nge kumbɔ̄lo kɔ́ ka táɗa ni jɔ náakusɔ-ɔ́, nd'ujoi kūmkutū nya ɓa dér sɔ́, ɗes 'j taɽh nɔbé ye ɔɗa nɔ má.
6 M'undɔ̄ ka má t jɔ ramá ná ɓa-á, 'm nɔɣ'n, āda m'ɔ mɔtɔ jāa ngi sɔ́ɔ, ɓa dér 'j jɔngáya. Ngi dana nyɔɔ wɔ, jāa ngi kāga ngá wɔ, t ngi 'j taɽh nɔbé wɔ. **7** Ada njī deɓe tɔ̄r ma na: Piyer, iɓ taɽh ɔ́ tɔ̄l, usɔ.

8 Ada m'tɔ̄r jɔ́ na: Ɜ́, ɔ́ Kɔɓaɓe, haɗi wɔ́ náa jɔ sáng tíkɔ náakusɔ ba'n, ɔdɔ taɽa má njɔ ɗi ngē tɔ.

9 Njī deɓe téle kúu 'j taɽh nɔbé tɔ̄r ma ɗyatɔ na: Náa nge Nuɓɔ kaɽh nya tií wɔ̄ ná, ɔ́ najh kɔ titi njɔ náa nge jɔ sáng ngē. **10** Náa ná ye bəyá njɔ mutɔ́. B 'j gō-ó wɔ́, téle ojhii'n taɽh nɔbé yiɓ goto-ó.

11 Tí wɔ́, t jɔkāgalo ná ɓa, deɓee mutɔ́, ngi kono kulɔ ni ni 'j Sejare rɔ má ná, ye ɔd'ei t taɽa kúju kɔ́ kinji má 't ná.
12 Njili tɔ̄r ma na t m'iɓ t m'aɓh sɔd'in, b t m'najh ɓāja keme má ngē. Nónjoo miíkali kɔ́ kinji nɛɛ undoi ma, āda ká d'udu sɔd'in t keme kúju m Kɔrney ɓa-á. **13** Deɓe ná ká ɔrh de mɔtɔ t gō kono kɔ́ nya'n mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé kɔd'a'n gō nya keme kúju nya ná. Mōnokulɔ m Nuɓɔ ná tɔ̄r n na: Ulɔ deɓe nóho keme ɓē ɓɔ Jope, āda ká kúu Simɽ kɔ́ ri kugɔ jɔ-ɔ́ nya ke Piyer ná āda ye. **14** Ná yɔ á-a atá ke tɔ̄rii haa katá kedei kad'ya, yi, tíkɔ deɓe keme kújuiyee wɔ̄ ná.
15 Lo kɔ́ jɔ́ na t m'od'yo ha ná wɔ́, Njili Nge Nɔ d'es inji jɔ ni njɔ d'es kinji nya'n jɔ ji 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ná.
16 Ada ugɔ keme má jɔ ha kɔ́ Kɔɓaɓe tɔ̄r na: Jɽ atá ka d'enh deɓee kam manh b see wɔ́, etei ta d'enh sé t kūlu m Njili Nge Nɔ'n ná. **17** Wɔ̄ njɔ Nuɓɔ kadā nya ni'n kadāɓulo d'óbo d'íya njɔ yi ji, ji ngi kono taā keme m Kɔɓaɓe Jeju Kris ná wɔ́, ma ɓa m'e nya ná-a ta ka kege ha 'j taɽa m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ?
18 Lo kono yɔɔ koō jɔ ha ná bɔyá tií wɔ́, yɔɔ téle nengii, b ɔrhii taɽa m Nuɓɔ na: D'oō jɔ nɔ ɓɔ, Nuɓɔ āda nya taɽa d'óbo t mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē, ta yɔɔ mbéle hál ni b kembe kad'ya.

Ngi kámnahɑ̄a tií 'j keme ɓē Ɑ̱tiyos

19 Ngi kono sāngaɽā nahɑ̄ gō d'óbo náa wuɽukɔl kɔ́ kusō jɔ m Etiyen ná aɓhii mbóng otoi jɔngáya Penisi, keme kór m Sipr, tíkɔ jɔngáya Ɑ̱tiyos ká ojoi ha t Jupee ɓa nɔd'í.
20 Deɓee kā nóhoo 'j dana m deɓee ná-ā, yei deɓee 'j Sipr, tíkɔ deɓee 'j jɔngáya Siren. Lo kono yɔɔ kɔtɔ̄ keme ɓē Ɑ̱tiyos ná wɔ́, yɔɔ ká a ojoi Ha Nge Nɔ m Kɔɓaɓe Jeju t Jup ngi kono ka kod'yo taɽa Grek ná-ā. **21** Jī m Kɔɓaɓe ye

sədɗin, ādа deɓee baa bé tei keme, tíkɔ téle mbélei'n hal ni t rɔ m Kəɓaɓe-é.

22 Tendelém m ha ná uso mbi m ngi kámnahą̄a 'j keme ɓē ɓɔ Juɗujalem ādа yɔ aɓh mbóng ɔtɔ̄ Ą̃tiyos. **23** Lo kono Barnabas kɔtɔ ɓē-é ná wɔɔ́, yɔ ká ɔ keme nɔ m Nuɓɔ ke t deɓee-é, ādа rɔnyele asa n nak, b ɔɗyɔ ni na t'undoi ngaɣā keme ni nge jɔsuɣu jɔ m Kəɓaɓe ɓa ɗíya. **24** Yɔɔ teii kɔɗyɔ̄ na, haɗi wɔɔ́ Barnabas ye deɓe nge nɔ nge ɗoso t Njili Nge Nɔ'n tíkɔ t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. Ada kóso deɓee baa ná-a télei t rɔ m Kəɓaɓe-é.

25 Tí wɔɔ́, Barnabas aɓh ɗyatɔ keme ɓē Taɣs kanjā m Sol. **26** Ada lo kono yɔ ká kembe nya ná wɔɔ́, téle yei sənyan keme ɓē Ą̃tiyos. Yɔɔ ye unui ɓāla ɗíya ɓa t taɣa-á, a kámii'n nahą̄ t ngi tāa kemee tíkɔ a ojoi'n náa ɓa bé t deɓee. Ada ye t keme ɓē Ą̃tiyos ɓa-á undoi'n mɔtɔ ta ka kúu ngindájnáa deɓe m Krisee wɔ̄ ná.

27 Jɔkāgālo ná wɔɔ́, ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ ihii 'j Juɗujalem ɗesii yei keme ɓē Ą̃tiyos. **28** Nge nóho 'j dana ni ri nya na Agabus, iɓ əɗa taɣh t kūlu m Njili'n, b ɔjɔ ha ɓō nge kumbɔ̄lo katá kusō, kunu jɔngáya ɓa dér ta taɣa-á. Ada ɓō ná na atá kusō jɔkāgalo m Klod ngekonyoɓe-é.* **29** Ngindájnáa nomoi dana hɔtɔ ni ha ta ná-a wɔɔ́, kulɔ'n naa t gō tɔ́gɔ nya'n, ta ká nāhą̄'n t nonjo ngi kinji keme jɔngáya Jude ná-ā. **30** Yɔɔ uloi'n náa niyee Barnabasee t Sol'n ná ká t'edei t deɓee kangaa.

Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé ɔrh Piyer 'j dangay

12 T jɔkāgalo ɗíya ná ɓa-á, kóngaɣ ɓɔ Herəd undɔ̄'n mɔtɔ ta k nāhą̄ konyo t ngikámnahą̄a 'j keme Eglisee. **2** Yɔ ādа taɣa ɗóbo ādа tɔ̄lii Jak nónjo m Ją̄ t kuyɔ̄ hɔ̄'n. **3** Lo kono yɔ kɔ ādа náa nāhą̄ nya kadā rɔnyele ɓɔ t Jupee ná wɔɔ́, yɔ téle ukɔ Piyer ɗyatɔ. Ada ye t keme ndi pet* Mapa nge 'j mɔtɔkaā-á ɓa-á. **4** 'J gō kɔ́ yɔ kukɔ Piyer

kəlā nya dangay tíi ná wɔ́, yɔ undɔ̄ askaɣee səɔ̄səɔ̄ goto sɔ́ɔ ta ngɔm nya. Yɔ ngɔm n nɔ bəyá, haɗi wɔ́ yɔ undɔ̄ keme nya jɔ-ɔ́ ha ta kɔrh nya hāla t taɣa kam m deɓee-é 'j gō ndi pet Galjɔ-ɔ́.

5 Yɔ na-á ye gō lo kɔ́ ngɔm ni Piyer keme kúju dangay wɔ̄ ná. B yɔ kɔ́ ngi kámnahą̄a oɣoii 'j lo gór Nuɓɔ ha nya ngē.

6 Dana ndi nge ta bé ndəga'n wɔ́, Herǭd kɔrh nya'n hāla ná wɔ́, Piyer toɗo ɓi dana m askaɣee jó t kulɔ jinjiɣi jó'n njɔ nya. B ngi ngɔm loo ɗei ɗa ngɔmii nya'n taɣa kúju dangay. **7** Mōnokulɔ m Kəɓaɓe nóho 'j taɣh nɔbé ye ɔtɔ̄, āda lonjáha nóho njáha taā lo keme kúju dangay ɓa dér. Mōnokulɔ ná undɔ̄ Piyer 'j kaj nya nduɣu n na: Iɓ taɣh gér. Tí wɔ́, kulɔ jinjiɣi kɔ́ kəlā ni jī m Piyer ná t'usō.

8 Mōnokulɔ m Kəɓaɓe ná tɔ̄r n na: Ujɔ ɓǭdoi, b ɔ́ tulɔ seɣẹ̄i njoi. Wɔ́, Piyer nāhą̄ bəyá. Mōnokulɔ m Kəɓaɓe ná tēle tɔ̄r n ɗyatɔ na: Ulɔ ramá kūlui b unu gō má. **9** Piyer tei unu gō nya. B yɔ kɔ́ ta kigii nya'n na, naa kɔ́ k nāhą̄ m mōnokulɔ m Kəɓaɓe k nāhą̄ sənyan ná na ye ná nge kamhkamh ná igii ngē. Yɔ oō ɓó na nikash á-a na nj nāhą̄ n. **10** Lo kono yɔɔ hón jɔ m nge ngɔm taɣa kúju dangay nge taɣa kata, tíkɔ nge kunu gō nya ná wɔ́, yɔɔ otoii taɣa ɗóbo nge ta deɓe tei wɔ́, kaɓh'n keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Taɣa ɗóbo ná nehẹ̄i taɣa nya t tembe'n. Ada yɔ ɓa tei t jɔ nya'n tií kéte nɔ ni. B lo kɔ́ Piyeree t mōnokulɔ m Kəɓaɓe ná'n teii gō bong ná wɔ́, t taɣa jī ná ɓa-á mōnokulɔ ná inya n'n.

11 Piyer téle igii keme njɔ́l ha nya yɔ ɓa-á, āda yɔ tɔ̄r na: Nge'n ya ma m'igii haykamh ha Kəɓaɓe ɓa kulɔ mōnokulɔ nya ha ta ke kɔrh má 'j keme jī m Herǭd, tíkɔ náa ɓa dér kɔ́ Jupee kundɔ̄ keme ni jɔ-ɔ́ ha ta nāhą̄ t ma'n ná.

12 'J gō kɔ́ yɔ kəɗa ɗa njɔ́l gō bəyá ná wɔ́, yɔ ɔrh taɣh aɓh lo m kó m Ją̄ nge ri kugɔ jɔ-ɔ́ nya ke Mark ná. Lo ná-a

deɓee baa bé kamii nahą̄ 't nj górii'n Nuɓɔ wɔ̄ ná. **13** Lo kono Piyer kəɗa ɗa k kugɔ taɽa kúju nge taá 'j hāla ná wɔ́, ɓeŋh kulɔ nge mandaá nóho ri nya ke Rod ná, njiya ye táha ha ta koō'n. **14** Yɔ igii njī m Piyer, ta yɔ tei nya taɽa kúju wɔ́, rɔnyele ɓa asa n nák, āda téle anyā ká tɔ̄r ha Piyer á-a kəɗa taɽa kúju.

15 Yɔɔ tɔ̄rii n na: Yi da səba. B Rod ukɔ ngér ha ke nya haykamh ɓa. Tí wɔ́, yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Ukɔ nɔ ngē wɔ́, ye njili nya.

16 B Piyer níi t lo kugɔ taɽa kúju ɓa-á. Lo kɔ́ na t n'tei taɽa kúju ná wɔ́, yɔɔ oii'n, āda ɔɽɔ kam ni ɓa dér. **17** Piyer oɽ ni t jī nya'n na t nenghii. B yɔ ɔrh ni mɔtɔ gō lo kɔ́ Kəɓaɓe kɔrh nya'n 'j dangay ná. Tíkɔ yɔ tɔ̄r ni na: Ká ojoi nya gō ha ná t Jakee, t nónjoo, b tei aɓh lo káɗya.

18 Lo kono bé ndɔ́ga ná wɔ́, askaɽee ɗa alhii ɓa juju bé, ha ta kigii kéee náa ɗi nāhą̄ Piyer wɔ? **19** Herǫd iɓ taɽh a anjā Piyer b yɔ kɔ́ embe n ngē. Tí wɔ́, yɔ téle ká terh mɔtɔ ha ná ɓa jájá t ngi ngɔm taɽa kúju dangayee, b āda njī nya na t'ɔii ni t t'aɓhii ni'n ká t tɔ̄lii ni tíi.

Herǫd oyo

'J gō-ó wɔ́, yɔ ɗes 'j jɔngáya Jude aɓh Sejare ta ká kinji tií. **20** Herǫd ukɔ deɓee 'j Tiree t Sidɔɔ keme nya. B yɔɔ iɓii yei rɔ nya t keme nge ɗíya'n ye embe'n. B 'j gō kɔ́ yɔɔ ka mbéle njɔ́l ha m deɓe 'j Blast, Paja nge kumbɔ̄lo 'j keme kúju m kóngaɽ ɓɔ-ɔ́ ná wɔ́, yɔɔ enjei ha ta kembe wuɽunyóo táa jɔngáya ni. Haɗi wɔ́, náakusɔ niyee ɓa dér a iɓ 'j keme kɔɽɔɓē m kóngaɽ ɓɔ Herǫd.

21 Ndi ná ɔtɔ wɔ̄. Herǫd túlɔ ramá kóngaɽ nyaa, b inji jɔ kēmbelē kóngaɽ nya, nj ráa ndēre dana m ngi kámnahą̄a. **22** Kóso deɓee ugoi kɔɔ́ɗɔ t njī ni nge ɓɔ'n na: Nge'n ɓa ye njī m nuɓɔ nóho yéee njī m deɓe ɓa ye bá kāɗa wɔ? **23** T taɽa jī ná ɓa-á, mōnokulɔ m Nuɓɔ nge

'j taɽh nɔbé nóho ye undɔ'n, haɗi wɔ́ yɔ ɔrh taɽa m Nuɓɔ ngē. Ada yɔ inji bəyá ɓa kujoo usoi rɔ nya, usoi'n ādа oyo'n.

24 Dana ná, ha m Nuɓɔ taā lo, tíkɔ tógɔ nya nj'aɓh'n t kétekéte.

25 'J gō kɔ́ Barnabasee t Sol'n tɔ̄l taɽa kulɔ kɔjɔ ha niyee ná wɔ́, yɔɔ iɓii 'j ɓē ɓɔ Juɗujalem, ukoi Ją̄ nge rii kugɔ jɔ-ɔ́ nya ke Mark ná 't gō ni.

Njili ulɔ Barnabasee t Sol'n

13 Ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ kā nóhoo t dɔktor njihaa injii dana m ngi kámnahą̄a keme Eglis Ą̄tiyos ná. Ada ri ni á-a wɔ̄'n: Barnabas, Simiyą̄ nge ri kugɔ jɔ-ɔ́ nya ke Nijer, Lukiyus 'j jɔngáya Siren, Manahen nge kuto ni nii t Herą̄d nge konyo ɓe'n lo ɗíya, tíkɔ Sol. **2** Dana kɔ́ yɔɔ ka nāhą̄ kulɔ ɓeɽh m Kəɓaɓe keme kulɔ ni, tíkɔ yɔɔ ka kegē'n náakusɔ ná wɔ́, Njili Nge Nɔ tɔ̄r na: Ɔrhii Barnabasee t Sol'n undoi kēre edei ma nii, ha kulɔ nge kono ma kúu ni ha nya. **3** Tí wɔ́, 'j gō kɔ́ yɔɔ kegē náakusɔ, b k gór'n Nuɓɔ ná wɔ́, yɔɔ nd'undoi jī ni jɔ m Barnabasee t Sol'n b inyei ni āda aɓhii.

Barnabasee t Sol'n tií keme koɽh 'j Sipr

4 Barnabasee t Sol'n ngi kono Njili Nge Nɔ kulɔ ni ná ɗesii aɓhii jɔngáya Selusi. Ada 'j lo ná wɔ́, yɔɔ alhii keme bato ha ta kaɓh keme kór manh 'j Sipr. **5** Lo kono yɔɔ kɔtɔ̄ keme ɓē Salamin ná wɔ́, yɔɔ ká ojoi ha m Nuɓɔ keme kúju kámnahą̄ m Jupee. Ją̄ ye səɗin āda yɔ ye ɓeɽh kulɔ ni.

6 Lo kɔ́ yɔɔ kundɔ̄ keme kór ná gānga ná wɔ́, aɓhii mbóng otoi keme ɓē Pą̄pos. Lo kono yɔɔ kɔtɔ̄ ná wɔ́, yɔɔ ká embei Jup nóho, nge nāhą̄ mboli, ri nya ná Bar Jeju.

7 Yɔ inji rɔ m Serjiyus Polus, nge konyoɓē nóho nge ke deɓe kam kaɗya. Yɔ kúu Barnabasee t Sol'n tɔ̄r ni na

n'ndég ta koō ha m Nuɓɔ. **8** B Elimas ɔgɔ ni 'j jɔ-ɔ́. Kam ri nya ná na: Nge nāhạ mboli. Yɔ ndeg ta túju keme m nge konyo ɓē 'j jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme nya. **9** Tí wɔ́, Sol nge ka kúu ni n na Pol ná ɗoso t Njili Nge Nɔ'n, āda yɔ undɔ̄ kam nya ɓa-á b tɔ̄r n na: **10** Yi deɓe nge ɗoso t kam kaɗya'n tíkɔ gólo lo nge mɔtɔ kēɽekēɽe'n, yi mōno m biyagey,* madābaā m ha nge jɔsuɽu ɓa dér, yi kɔ́ áta kinya mɔtɔ túju ɗóbo m Kəɓaɓe-é ndi nge ɗá wɔ? **11** Nge'n ya yi ɔ, jī m Kəɓaɓe atá ke joi. Kami atá ndɔɔ̄. Ada taá keme jɔkāgalo ményɛ wɔ́, yi atá kɔ kam kaja ngē.

T taɽa jī ná ɓa-á tili uso jɔ m Elimas āda lo téle ugɔ n tili. Yɔ téle a máma lo bé a anjā'n deɓe ha ta kukɔ nya taɽa gɔɽɔ. **12** Tí wɔ́, lo kono nge konyo ɓē kɔ bəyá ná wɔ́, yɔ taā keme, haɗi wɔ́ mɔtɔnandáj m Kəɓaɓe ɔɽɔ kam nya.

Tií Ạtiyos 'j jɔngáya Pisidi

13 Polee t madā kaɓh nyaa alhii keme bato 'j keme ɓē Pạpos otoi Perj, jɔngáya 'j Pampili-í. Lo kono yɔɔ kɔtɔ̄ ná wɔ́, Jạ ká inya ni b téle 'j gō ni aɓh keme ɓē ɓɔ Juɗujalem. **14** Polee t madā kaɓh nyaa iɓii 'j Perj hónii taɽh otoi keme ɓē ɓɔ Ạtiyos nge 'j jɔngáya Pisidi. Yɔɔ ká udui injii keme kúju kámnahạ m Jupee, ndi kɔrhkoō-ó.
15 'J gō kɔ́ tɔjɔ ni mangətuɓu njiha m Moij, tíkɔ mangətuɓu m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ ná wɔ́, kóngaɽ kúju kámnahạ̄a m Jupee ulɔ rɔ ni na: Nónjoo, wɔ́b ha koɗyo nóho əɗa 't ta see kɔɗyɔ̄'n deɓee wɔ́, oɗyoi.

16 Tí wɔ́, Pol iɓ taɽh yii jī nya b tɔ̄r na: See deɓee Ijrayelee t see ngi kono ka ɓēle Nuɓɔɔ, oōi kɔ́. **17** Nuɓɔ m deɓee 'j Ijrayelee, héɽe biya jiyee wɔ̄. Yɔ ɔsɔ ni t taɽh dana kɔ́ yɔɔ kinji jɔngáya Ejipt ná. Tíkɔ yɔ ɔrh ni tei səɗin t kūlu tɔ́gɔ jī nya'n. **18** Yɔ níi t lo tugɔ taɽa nya t jɔ ni ɓāla dɔgɔsɔɔ́ keme dələlo-ó. **19** Lo kono yɔ kūtu kōho

m mətɔ deɓee miíjɔjó 'j jɔngáya Kana ná wɔ́, yɔɔ undoi nɔ tíkɔ Nuɓɔ adā ni'n jɔngáya ná na t'e náakōɗ ni. **20** 'J gō wɔ́, yɔ adā ni ngi kɔr nɔ deɓee keme ɓāla lodeɓe sɔ́ dɔgɔmii mbóng ɔtɔ'n jɔkāgalo Samuwol ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ-ɔ́.

21 Tí wɔ́, yɔɔ terhii na t n'embei kóngaɽ ɓɔ. Wɔ́, Nuɓɔ adā ni Sawul mōno m Kis. Yɔ ye 'j mətɔka m Benjamɛ́-é. Ada yɔ onyo ɓē ɓāla dɔgɔsɔ́. **22** B lo kɔ́ Nuɓɔ kegē Sawul tií na wɔ́, yɔ unu Dabid undɔ̄ n na t'e kóngaɽ ɓɔ, b yɔ téle ɔjɔ ha kɔjɔ t hāla nge nɔ jɔ m Dabid na: Ma m'embe Dabid, mōno m Ịjai wɔ̄. Yɔ ye deɓe nge keme dé kasa nahạ sənyan. Yɔ nj'atá tɔ̄l taɽa náa ɓa dér t gō ndeg ma'n.

23 Ada ye 'j kā mətɔkoɗyo nāhạ m Dabid'n ná-a Nuɓɔ ɔla'n njī nya ha ta kadā Nge Kaɗya t mōno Ijrayelee wɔ̄ ná. **24** Kéte nɔ ke nya wɔ́, Jạ ɔjɔ ha tɔ̄r deɓe 'j Ijrayelee ha ta yɔɔ mbēle hál ni b ɗenh nya ni manh. **25** Lo kono Jạ tɔ̄l taɽa kulɔ nya ná wɔ́, yɔ tɔ̄r na: Ma yɔɔ m'e deɓe nge kɔ́ see k njól jɔ nya ná ngē. B yɔ kɔ́ oi deɓe ná aye 'j gō má ná. Ada ma ɓa t jɔ ma'n m'asa ta tót kulɔ 'j taɽa saāɽa nya ngē.

26 Nónjoo, see mətɔ deɓee m Abrahamee, t ngi kono kinji dana sé kɔ́ ka ɓēle Nuɓɔ ná see á-a Nuɓɔ ulɔ'n ha kadā kaɗya'n taá rɔ sé wɔ̄'n. **27** Deɓee keme ɓē Juɗujalemee t kóngaɽ niyee igii Jeju ngē. Lo kono yɔɔ gānga seré jɔ m Jeju ná wɔ́, yɔ tɔ̄lii'n taɽa ha kɔ́ ngikɔjɔnjī m Nuɓɔ nge lo munduú ka tɔ́jɔ ɓa sɔ́ɽ ndi kɔrhkoō ná. **28** Ha nóho ta yɔɔ kembe jɔ nya, kɔ́ ta gānga ni'n seré koyo jɔ nya ndetē ɓa wɔ̄, b yɔɔ terhii Pilat na t tɔ̄lii'n ɓa ɗíya bá. **29** 'J gō kɔ́ yɔɔ tɔ̄l taɽa náa ɓa dér kɔ́ njāngā ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ ná wɔ́, yɔɔ totii n 'j kaj kāgadés taá ngá, ɔlei n keme goto ɓáda. **30** B Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m ngi koyoo-ó. **31** Yɔ ɔjɔ rɔ nya njɔ baa

bé taɻa kam m deɓee ngi kono kiɓ nya səɗin 'j Galile ta k kaɓh keme ɓē Juɗujalem ná. Ada deɓee ná-a á-a yei ngi kɔjɔ ha nya t hāla taá yɔtɔnh nɔ m deɓee wɔ́ ná.

32 B dee wɔ́, 'd d'ɔjɔ se Ha Nge Nɔ kono kəɗa'n. Ha Nge Nɔ nge kɔjɔ jɔ kəlānjī nge Nuɓɔ kadā t biya jiyee.
33 Nuɓɔ tɔ̄ltaɻa kəlānjī ná, ha ji ji ngi kono ke mōno niyee. Yɔ tɔ̄ltaɻa taá jɔ ji, haɗi wɔ́ yɔ tei t Jeju'n ɔjɔ n t hāla gō kono njánga ni n keme mangətuɓu jó m Haa.

Yi ye mōno má,
nge ma kundoi taá kajanh ha ta yi ke kóngaɻ ɓɔ.
(Hā 2:7)

34 Nuɓɔ tɔ̄r na n'tei t Jeju'n 'j dana m ngi koyoo-ó ha ta yɔ téle ke náa túju ɗyatɔ ngē. Ha ná-a, yɔ tɔ̄r'n bəyá kéte na:

M'atá kadā sé náa ngi kaɻh njánga njánga,
kɔ́ kəlā má njī má bé kadā t Dabid ná. *(Ejai 55:3)*

35 Ha ná-a yɔ tɔ̄r ɗyatɔ lo nge nóho na:

Yi, ɔ́ najh kadā taɻa ɗóbo t Nge
kono ke yi kaɻh njénge ná ta kɔ náa nge njúm ngē.
(Hā 16:10)

36 B 'j gō kɔ́ Dabid nāhạ kulɔ jɔkāgalo nya t gō ha kɔ́ Nuɓɔ kɔjɔ'n ná wɔ́, yɔ oyo, āda unui n ká njúbui n gō m biya nyaa. Ada yɔ ye náa nge túju tíi wɔ̄. **37** B nge kono Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m koyoo-ó ná, yɔ ye ná nge
túju ngē.

38 Ye bəyá wɔ́, nónjoo, asa kam ta see kigii nɔ. Na ye t kūlu m deɓe na'n á-a ojoi se'n ha m mayɻɔ jɔ nāhạkashee wɔ̄ ná. **39** Njiha m Moij nj'asa ta tɔjɔ sé deɓee ngi jɔsuɻuee 'j kam nāhạkash see ɓa dér ngē. B deɓe nge taā keme ha m Nuɓɔ wɔ́, yɔ atá tɔjɔ nya deɓe nge jɔsuɻu. **40** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ ngɔmii rɔ sé nɔ kɔ́, náa kɔ́ ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ tɔ̄r ná ɔtɔ̄ jɔ sé. **41** Yɔɔ tɔ̄rii na:

See ngi kidi bée, oi.
Ha ná atá ke náa kɔɻɔ kam bé tií rɔ sé,

b ta see ndetē'n.
Haɗi wɔ́, keme ndi see wɔ́,
m'atá nāhą kulɔ nóho
kulɔ nóho nge deɓe b na n'ɔrh se mɔtɔ wɔ́,
see katá kegē taā keme jɔ-ɔ́. *(Hab. 1:5)*

42 Lo kono Polee t Barnabas'n k tei 'j mɔtɔ kúju kámnahą̄ m Jupee ná wɔ́, ngi kɔ́ ke Jupee ngē ná, meɾii ni na, ndi kɔrhkoō nge 'j gō-ó wɔ́, t'e t'oɗyoi ni ha ɗíya ná ɓa ɗyatɔ. **43** Lo kono ngi kámnahą̄a k sāngaɾa nahą̄ ná wɔ́, Jupee baa bé t deɓee ngi téle rɔ ni Jupee kɔ́ ka kɔlā tɔ̄y m Nuɓɔ unui gō m Polee t Barnabas'n. Polee t Barnabas'n a oɗyoi nya ni ha, yɔɔ oɗyoi ni na t'ukoi tɔ́gɔ ni ngér gō ɗóbo keme nɔ m Nuɓɔ-ɔ́.

44 Ndi kɔrhkoō nóho 'j gō-ó wɔ́, níi ményɛ ba ta deɓee ɓa dér 'j keme ɓē ɓɔ-ɔ́ kam'n nahą̄ ha ta koō ha m Nuɓɔ.
45 Lo kono Jupee kɔ koso deɓee ná-a wɔ́, mánja ɓa asa ni nák, āda yɔɔ egei 'j gō ha kɔ́ Pol k tɔ̄r ná. Yɔɔ nj ngengei ha 'j taɾa nya, b nj nyéɗyei'n 't.

46 Polee t Barnabas'n oɗyoi ha t Jupee 'j ta ɓēle rɔ ni na: See á-a, asa kam ta ha m Nuɓɔ kɔtɔ̄ rɔ sé taɾa kata. B see egei 't b ɔ́ géngei'n seré jɔ rɔ sé see ɓa-á jɔ́ na, ha kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɾ'n na mɔtɔ nya na ndete se ngē. Ha ná-a dee d' téle gidi dé d'āda se'n b d'aɓh'n rɔ m ngi kono ke Jupee ngē na kɔ́ wɔ̄ ná. **47** Haɗi wɔ́, Kəɓaɓe undɔ̄ jɔ dé na t d' nāhą̄ bəyá. Yɔ tɔ̄r na:

Ma m'undoi ha ta yi ke lonjáha m
ngi kono ke Jupee ngē.
Ma m'undoi ha t yi kuto kaɗya'n
kaɓh'n mbóng kɔtɔ'n mér ngáya-á. *(Ejai 49:6)*

48 Lo kono ngi ke Jupee ngē ná koō ná wɔ́, yɔɔ nehɛ̨i rɔnyele jɔ-ɔ́ tíkɔ edei'n kɔrhtaɾa t ha m Kəɓaɓe. Ada yɔɔ ɓa dér ngi kono Nuɓɔ tɔ́jɔ ni ha ta yɔɔ kembe kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɾ ná-ā, tei keme.

49 Ada ha m Kəɓaɓe taā lo t lo-ó ɓa dér jɔngáya ná. **50** B Jupee suloi jɔ t mandaá kómuloo t ngi ka kəla tɔ̄y m Nuɓɔ, t deɓee kangā 'j keme ɓē ɓɔ ná na t'enjei taɣa m Polee t Barnabas'n gō ɗóbo náa wuɣukəl nóho kɔ́ t toɓoi ni'n tií 'j jɔngáya n. **51** Polee t Barnabas'n tóhoi bumbúɣu njɔ ni jɔ m deɓee 'j keme ɓē ná-ā, b ɔrhii taɣh aɓhii keme ɓē Ikɔn.
52 Rɔnyele asa ngindájnáa nák tíkɔ ɗósoi'n t Njili Nge Nɔ'n.

Tií Ikɔn

14 Lo kɔ́ Polee t Barnabas'n kɔtɔ̄ keme ɓē Ikɔn ná wɔɔ́, yɔɔ ká udui ɓa dér keme kúju kámnahą̄ m Jupee, ojoi ha ɓa tátatá āda kóso Jupee t Grekee tei keme.
2 B Jup ngi kono kegē taā kemee suloi jɔ t ngi ke Jupee ngē ná, āda keme ni túju jɔ m nónjoo. **3** Polee t Barnabas'n inji gō ni uɗɔ tií keme ɓē Ikɔn. Yɔɔ ojoi ha 'j ta ɓēle rɔ ni jɔ ha m Kəɓaɓe nge tɔ̄r ha kɔjɔ t hāla m keme nɔ. Tíkɔ yɔ nge kono kadā ni taɣa ɗóbo t kūlu tɔ́gɔ nya'n kɔ́ yɔɔ ɓa ka nāhą'n náa kɔɣɔ kamee t náa ngi yáa yáa bé t jī ni'n ná.
4 Deɓee 'j keme ɓē ɓɔ ná-ā keɣei nya nahą dana-á jó. Ngi ka nóhoo ɗei nya gō m Jupee, b ká madaa ɗei nya gō m mōnombangakulɔ-ɔ́. **5** Tí wɔɔ́, ngi kono ke Jupee ngē, t Jupee iɓii nehęi keme ɗíya t kóngaɣ niyee nyéɗyei ni, nehęi ni náa konyoo tíkɔ tɔ́lei ni t kōo'n. **6** Polee t Barnabas'n oōi tendelém m ha ná kéte, āda enyei aɓhii keme ɓē ɓɔ Listree t Derb'n
ngi ke ɓē 'j jɔngáya Likawoni, tíkɔ ɓē ngi giɣi gō jɔngáya ná.
7 Ada yɔɔ ká a ojoi Ha Nge Nɔ tií keme ɓēe ná-ā.

Tií Listr tíkɔ tií Derb

8 Deɓe nóho tií 'j keme ɓē Listr a inji t ngá ɓa nɔɗí. Njɔ nya nɛɛ oyo ɓa dér, haɗi wɔɔ́ njɔ nya ná-ā ye bəyá tei'n 'j keme m kɔ́ nya, āda yɔ asa ta njiya ngē ɓa nɔɗí. **9** Lo kono

Pol koɗyo ha ná wɔ́, yɔ oō njī nya. B Pol undɔ̄ kam nya jɔ nya nj nduɻu'n. Ada lo kono yɔɔ kigii ha yɔ kaɓh t kundɔ̄kemejɔtaākeme-é nge kasa ta rɔ nya téle nɔ ná wɔ́,
10 Pol tɔ̄r t njī nge ɓɔ'n na: Iɓ taɻh ɔɗa jɔsuɻu jɔ njoi. Wɔ́, yɔ iɓ ujɔ̄ bala bé tíkɔ a njiya'n.

11 Lo kono kóso deɓee kɔ náa kɔ́ Pol nāhą̱ ná wɔ́, tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n t taɻa Likawoni'n na: Nuɓɔɔ téle ndélei deɓee ɗesii yei rɔ ji. **12** Yɔɔ kúui Barnabas na Jes, b Pol Hermes, haɗi wɔ́ yɔ ye kɔdh nge koɗyo ha.
13 Ngekadāsádaga tií keme kúju gór Jes ɗa t taɻa ndogō ta kudu'n keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Yɔ ye'n buɻɔ manghee tíkɔ ndújɔ'n hutu kāga taɻa ndogō-ó. Ngekadasádaga tíkɔ kóso deɓee ndegii ta kadā ni sádaga.

14 Ada lo kono mōnombangakulɔɔ, Barnabasee t Pol'n koō ha ná wɔ́, rehei ramá 'j rɔ ni b negei lám udui dana m kóso deɓee-é. **15** Yɔɔ tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n na: See deɓee ɓooo. Haɗi ɓa kɔ́ a nehę̱i náa bá wɔ? Dee ɓa de nya deɓe njɔ see ke'n deɓe ná. Dee d'e taá rɔ sé t Ha Nge Nɔ'n. 'D d'ɔjɔ se ha ta see kinya ha nge 'j kam nya ná ngelh. B ta see téle rɔ sé taá gō m Nuɓɔ nge t kam'n, nge nāhą̱ nɔbée t ngáya'n, nge nāhą̱ baā ɓɔ kataa t náa ɓa dér ngi kɔɗa kamh. **16** Nuɓɔ ná, jɔkāgalo nge kéte ná, yɔ inya mɔtɔ deɓe ɓa dér āda a nehę̱i náa t gō keme ndég ni'n. **17** Nuɓɔ a nengh 'j lo tɔ̄r ha kɔjɔ t hāla nya ngē ɓa nɔɗí. Yɔ nāhą̱ se nɔ. Yɔ a adā se manh njī 'j taɻh nɔbé. Nɔ̄hu ngi kōhoo ka kanā kam 't ɓɔ. Yɔ a adā ji náakusɔ t njɔ nahą́, njɔ nahą́, tíkɔ keme ji a ɗóso t rɔnyele'n ɗyatɔ. **18** Yɔɔ oɗyoi ha ná bəyá ngē wɔ́, atá ke náa nge ngér ɓɔ ta yɔɔ kɔgɔ kóso deɓee kadā ni sádaga.

19 Tí wɔ́, Jup kā nóhoo iɓii 'j keme ɓē Ą̱tiyos tíkɔ 'j Ikɔn yei. Yɔɔ ye osoi mɔtɔ ha āda koso deɓee túɗui Pol t kōo'n. 'J gō kɔ́ túɗu ni n t koō'n ná wɔ́, yɔɔ ojii n ká ɔlei ngelh gidi ɓē ɓɔ-ɔ́ oōi ɓó na yɔ na oyo wɔ̄. **20** B

ngindájnaa giɽii gidi nya, āda yɔ iɓ taɽh udu keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔɔ́, yɔɔ aɓhii t Barnabas'n keme ɓē Derb.

Barnabasee t Pol'n télei aɓhii keme ɓē Ạtiyos 'j jɔngáya Siri

21 Lo kono yɔɔ ká kɔjɔ Ha Nge Nɔ tií keme ɓē ɓɔ-ɔ́ ná, āda deɓee kā nóhoo ke ngindájnáa ná wɔɔ́, yɔɔ téle yei taá keme ɓē Listr, táa Ạtiyos. **22** Yɔɔ mbōsii kaɗya rɔ m ngindájnáa, tíkɔ oɗyoi ni ha ta yɔɔ kukɔ tɔ́gɔ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é tíkɔ tɔ̄rii ni'n na: J'esei kam ta kudu keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ-ɔ́, t kūlu wuɽukɔl nge ɓɔ kalngandh'n. **23** Polee t Barnabas'n nd'ūndoi deɓe kangaa keme Eglis ɗíyaɗíyaa. B 'j gō kɔ́ yɔ gór Nuɓɔ tíkɔ kegē'n náakusɔ ná wɔɔ́, yɔɔ inyei ni keme jī m Kəɓaɓe nge kono yɔɔ taā keme ha nya ná. **24** Yɔɔ undoi gō jɔngáya Pisidi gengei, tíkɔ gō jɔngáya Pạpili. **25** Yɔɔ ojoi ha tií keme ɓē Perj, tíkɔ ɗesii yei keme ɓē Atali.

26 Yɔɔ iɓii 'j lo ná alhii keme bato aɓhii keme ɓē Ạtiyos. Lo kɔ́ kinya ni nii jī m keme nɔ m Nuɓɔ ha kulɔ kɔ́ yɔɔ ke nāhạ̄ tɔ̄l taɽa ná. **27** Lo kono yɔɔ ke kɔtɔ̄ Ạtiyos ná wɔɔ́, kámii ngikámnahạ̄a 'j keme Eglis, ye ojoii ni gō náa ɓa dér kɔ́ Nuɓɔ nāhạ̄ səɗin, tíkɔ lo tei kɔ́ yɔɔ tei taɽa ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é kadā t mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná. **28** Tíkɔ yɔɔ ká injii tií gō uɗɔ t ngindájnáa.

Kámnahạ̄ nge kumbōlo tií Juɗujalem

15 Deɓee kā nóhoo iɓhii 'j jɔngáya Jude, ye ojoi náa t nónjoo na: Wɔ́b uɗyoi se gajá t gō náa kāgaɓē m Moij ngē wɔɔ́, nj'etei ta kembe kaɗya ngē. **2** Polee t Barnabas'n rei nahạ̄ ha səɗin tíkɔ ngengei'n nahạ̄ ha ɓɔ ɗyatɔ. Ha ná-a nónjoo undoi jɔ m Polee t Barnabas'n tíkɔ ngi kā nóhoo 'j dana ni na t ɗesii t'aɓhii Juɗujalem rɔ m

mōnombangakulɔɔ t deɓee kangaa, ká t'oɗyoi ha jɔ ha ná wɔ̄ ná. **3** 'J gō kɔ́ ngikámnahą̄a 'j keme eglis kundɔ̄ ni ɗóbo tií na wɔɔ́, yɔɔ negei ɓa t nɔ ni n ká undoi keme ɓē Penisiee t Samari'n gēngei. Yɔɔ a ojoi'n gō ha téle ke m ngi ke Jupee ngē rɔ m Kəɓaɓe-é ná 't. Ada rɔnyele asa nónjoo ɓa dér nák. **4** Lo kono yɔɔ kɔtɔ̄ Juɗujalem ná wɔɔ́, ngikámnahą̄a, mōnombangakulɔɔ t deɓe kangaa ukoi ni t rɔ ni. Ada yɔɔ ojoi goto náa ɓa dér kɔ́ Nuɓɔ nāhą sɔɗin ná.

5 Tí wɔɔ́, ngi kā nóhoo 'j dana m Parijee* kɔ́ taā keme ná, iɓii tɔ̄rii na: Asa kam ta ngi kono ke Jupee ngē ná, kuɗyɔ gajá, tíkɔ undoi jɔ ni na t ngɔmii gō njiha m Moij ɗyatɔ.

6 Mōnombangakulɔɔ t deɓee kangaa kámii nahą̄ ha ta kundɔ̄ mɛɛ ha ná. **7** Raa nahą̄ ha nge kumbɔ̄lo ɓa iɓ dana ni, āda Piyer iɓ taɽh b tɔ̄r na: Nónjoo, see ɓa igii 't, gō uɗɔ wɔ̄, ha Nuɓɔ héɽe má'n 'j dana sé ha ta t kūlu ha nge katá tei 'j taɽa má wɔɔ́, ngi ke Jupee ngē koō'n Ha Nge Nɔ, tíkɔ taā keme ɗyatɔ. **8** Ada Nuɓɔ nge ka kigii ngaɽā keme m deɓee ná tɔ̄r ha kɔjɔ t hāla jɔ ha ni gō ɗóbo lo kadā kɔ́ yɔ kadā nya ni'n Njili Nge Nɔ njɔ njɔ ni. **9** Náa nóho nge ta yɔ kɔrh'n kēje ji 'j nahą́ ményɛ sɔɗin ndetē. Yɔ tubo ngaɽā keme ni t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n wɔ̄. **10** B nge'n taá yɔtɔnh'n nāhą neré kɔ́ a enjei taɽa m Nuɓɔ, tíkɔ ɔlei'n jugu mindi m ngindájnáa, Jugu nge kono biya jiyee, kɔ́-ɔ jiyee ɓa ná kasa ta kuto ngē ná wɔ? **11** T kūlu keme nɔ m Kəɓaɓe Jeju'n á-a jiyee j tei'n keme ha ta kembe'n kaɗya wɔ̄'n. Ada yi ni ye nya ɗóbo ɗíya bəyá.

12 Kóso deɓee téle injii kéee, b ɗélei mbi ni t rɔ m Barnabasee t Pol'n ngi kono k kɔrh njɔ náa yáa yáa t náa kɔɽɔ kamee kɔ́ Nuɓɔ nāhą t kūlu ni'n dana m ngi ke Jupee ngē ná. **13** Lo kono yɔɔ koɗyo ha nəngā ná wɔɔ́, Jak unu ha tɔ̄r na: Nónjoo, ɔ́ ɗélei mbi sé taá rɔ má. **14** Simɔ ɔrh njɔ ha Nuɓɔ ke kɔ m mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē, kɔ́ ta

héɣe'n ngi kā nóhoo dana ni ha ta yɔɔ ke ngi kuto ri nya ná.
15 Ada ha ná usō gō nahą́ t ha m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ, t
gō kono njángā ni n keme mangətuɓu-ú na:
16 'J gō náa ná wɔ́, m'áta tēle ta ke
kunu kúju tandā m Dabid kɔ́ njuɗu ná taɣh.
Náa nge túju ná-a,
m'áta ta téle kunu nya kundɔ̄ taɣh.
17 Kɔ́ āda nɔgoto deɓee embei taɣa ɗóbo
lo kanjā Kəɓaɓe.
T mətɔ deɓe ngi ke Jupee ngē ɓa dér ngi kono kúu ri
má jɔ ni ná-ā.
Kəɓaɓe nge kono nāhą́ náa ná-ā ɓa dér ná tɔ̄r bəyá.
18 B yɔ nāhą́ kɔ́ āda mətɔ deɓee ná-ā igii
kulɔ nyaa t jɔkāgaloo ɓa dér. *(Amos 9:11-12)*
19 Jak téle tɔ̄r ɗyatɔ na: Ye ha ná-a asa kam ta jiyee téle
kundɔ̄ náa ngi ngéree nɔ m ngi ke Jupee ngē, kɔ́ téle t rɔ m
Nuɓɔ-ɔ́ ná ɗyatɔ ngē. 20 B t j ŋj'éngei mangətuɓu bé t
j'edei ni ha ta yɔɔ kaɣh rɔ ni tií 'j kam náa ngi kegē 'j nɔɔ
kɔ́ ká góg ni n yoo ná, t kanjā nahą́a, t jāa ngi moɣiyo ni
mindi niyee, t mánjaa ná. 21 Haɗi wɔ́, undɔ̄ mətɔ kono 'j
jɔ m mōnoɗyā ngi kétee, deɓee m Moijee a ojoi'n ha nya t
keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Tíkɔ a tojoi'n mangətuɓu nya mətɔ kúju
kámnahą́ m Jupee t jɔ ndi kɔ̄rhkoō ɓa dér.

Mangətuɓu lo kám nahą́
nge kumbɔ̄lo kɔ́ kulɔ ni kadā t ngi kono ke Jupee ngē,
b nge'n yɔɔ téle ke ngi taā kemee ná

22 Tí wɔ́, mōnombangakulɔɔ, deɓee kangaa, t
ngikámnahą́a oi nɔ taɣa kam ni ha ta héɣe deɓee 'j dana ni
ya kulɔ ni keme ɓē Ą́tiyos yɔɔ t Polee t Barnabas'n. Wɔ́ɔ,
yɔɔ héɣei Judu nge ka kúu ni n na Barsabas ná yɔ t Silas
nge ke deɓe kam kahā 'j dana m nónjoo ná. 23 Yɔɔ oɗyoi
ha, njēngei keme mangətuɓu-ú edei ni'n na:

See nónjoo ngi kinji dana m ngi ke Jupee ngē, tií 'j keme ɓē Ạtiyos, keme ɓē Siri, tíkɔ 'j keme ɓē Silisi ná-ā, dee mōnombangakulɔɔ, deɓee kangaa t nónjoo,
d' nabh sé.

24 Dee d'oō ha deɓee kā nóhoo kiɓ taá 'j dana dé, kaɓh ká túju ngaɣā keme sé t ha nge ni yɔɔ ɓa'n tíkɔ yii'n kaƒya rɔ sé ƒyatɔ. Yɔɔ tōrii na: Asa kam ta se kuƒyɔ gajá, tíkɔ 't ngɔmii'n njiha m Moij. Ada ye náa nge dee kadā taɣa ƒóbo t deɓe nóho ha ta nāhạ ngē. **25** 'J gō kono dee kám'n nahạ̄ ɓa dér ná wɔ́, d'ɔ taɣa kam dé ha ta héɣe deɓee, b ta kulɔ ni dana sé yɔɔ t kótaɣa dé Barnabasee t Pol'n. **26** Yɔɔ ngi kəla rɔ ni ngelh ha ri m Kəɓaɓe ji Jeju Kris. **27** Tí wɔ́, de d'ulɔ Judee t Silas'n ha ta ká tōr sé ha náa ƒíya ná-ā ɓa t taɣa ni'n. **28** Haƒi wɔ́, nɔ ɓɔ taɣa kam m Njili Nge Nɔ-ɔ́, tíkɔ taɣa kam dé dee ha dee kundō nduto nge káƒya jɔ sé ƒyatɔ ngē. B yi nge nɔ kasa t lo nya'n ta see kuto ná kɔ́. **29** Ye ha ta see kɔrh rɔ sé 'j kam ha jāa ngi kuƒyɔ ni mindi ni kadā yoo, t más jāa, t jāa ngi moɣiyo ni mindi niyee, kanjā nahạ̄. Náa ná-ā asa kam ta see kɔ nɔ b kɔrh rɔ sé 'j kam wō ná.

Ada Nuɓɔ ye nahạ́ t see.

30 Tí wɔ́, lo kono Eglis kadā ni taɣa ƒóbo tií ná wɔ́, yɔɔ aɓhii keme ɓē Ạtiyos. Lo ná-a yɔɔ ká edei mangətuɓu t kóso deɓee kɔ́ kámnahạ̄ ná wō ná. **31** 'J gō kɔ́ nónjoo tɔ́jɔ mangətuɓu ná tií ná wɔ́, rɔnyele asa ni nák jɔ ha nge yɔɔ kembe tɔ́gɔ 'j keme ná. **32** Judee t Silas'n yɔɔ ɓa ngi ke ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ ná oƒyoi nónjoo ɓɔ tíkɔ edei ni'n tɔ́gɔ keme ha koƒyoo ɓɔ ƒyatɔ. **33** Jɔkāgalo ményɛ 'j gō-ɔ́ wɔ́, nónjoo inyei ni āda télei t wuɣunyóo'n rɔ m mōnombangakulɔɔ. **34** B yɔ kɔ́ nɔ bé taɣa kam Silas ha ta níi ngá səƒin. **35** B Polee t Barnabas'n níi ngá tií Ạtiyos, ojoi náa t deɓee. Tíkɔ əlei'n mbēre Ha Nge Nɔ m Kəɓaɓe

yɔɔ t nónjo ngi kā madaa.

Polee t Barnabas'n keɽei nahą̄

36 'J gō-ó ndi ná-ā wɔ́, Pol tɔ̄r Barnabas na: J téle keme njɔ jé ká j'ɔ'n nónjoo ngi kinji keme ɓē ɓɔɔ ɓa dér kɔ́ kɔjɔ jé nii Ha Nge Nɔ m Kəɓaɓe ná, kéee injii neɽé wɔ?
37 Barnabas ndeg ta kukɔ Ją nge kɔ́ ri kugɔ jɔ-ɔ́ nya ke Mark ná 't gō ni. **38** B yɔ kɔ́ nyelē Pol ha Mark k kaɓh səɗin ngē, haɗi wɔɔ́ yɔ téle 'j gō ni kono 'j jun 'j keme ɓē Pą̄pili, kɔ́-ɔ aɓh nya səɗin lo kulɔ ni ná ngē. **39** Raa nahą̄ ha nge kumbɔ̄lo iɓ dana hɔtɔ ni, āda yɔɔ keɽei nahą̄ ɗíyaɗíya. Barnabas ukɔ Mark 't gō nya, alh sənyan keme bato, aɓhii keme koɽ 'j Sipr. **40** B Pol wɔɔ́, héɽe nya Silas 't gō nya. B lo kono nónjoo kinya ni tíi keme jī m Kəɓaɓe-é ha ta yɔ nāhą̄ səɗin gō ɗóbo keme nɔ nya wɔɔ́, yɔɔ aɓhii. **41** Yɔɔ undoi gō jɔngáya Siriēe t Silisi'n géngei, a edei'n tɔ́gɔ t ngikámnahą̄a.

Timǫte aɓh gō m Polee t Silas'n

16 Pol aɓh tei keme ɓē Derbee t Listr'n. B ɔ́, ngéndájnáa nóho inji tií ri nya na Timǫte. Yɔ ye mōno m mandaá Jup nóho nge ke jɔsuɽu b biya nya ye Grek. **2** Nónjoo ngi 'j keme ɓē Listree t Ikɔn tɔ̄rii ha kɔjɔ t hāla nya āda nɔ. **3** Pol ndeg ta Timǫte kaɓh sənyan. Āda yɔ ukɔ n ká uɗyɔ n gaja, ha m Jup ngi kinji tií gō lo ná ná-a. Deɓee ɓa dér igii ha biya nya ke Grek. **4** Lo kono yɔɔ ka hón t gō ɓē ɓɔ-ɔ́ ná wɔɔ́, yɔɔ mbēnjii t nónjoo na t ngɔmii gō gōmindi m mōnombangakulɔɔ t deɓee kangaa ngi 'j Juɗujalem. **5** Náa ná-a ngikámnahą̄a embei tɔ́gɔ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é, tíkɔ dɔgɔ ni nj'aɓh'n t kétekéte t ndiyee wɔ̄ ná.

Deɓe nóho 'j Masedowan oɗyo ha t Pol'n keme nikash

6 Yɔɔ undoi gō jɔngáya Prijiee t jɔngáya Galat'n gengei t njɔ ni'n taɣh, haɗi wɔ́ Njili Nge Nɔ ɔgɔ jɔ kɔjɔ ha gō jɔngáya Aji. **7** Lo kono yɔɔ kɔtō táha jɔngáya Misi ná wɔ́, yɔɔ nehɛ̱i lo ta kudu keme ɓē Bitini. B yɔɔ kɔ́ Njili āda ni taɣa ɗóbo ngē. **8** Yɔɔ undoi gō jɔngáya Misi gengei, tíkɔ nj ɗesii'n tií keme ɓē Trowas. **9** Ɔtɔ dana ndi wɔ́, náa nóho ndɔ̄ɓ Pol keme nikash. Deɓe nóho 'j Masedowan nāha̱ kóɣoɣó b tɔ̄r na: Ye taá 't keme ɓē Masedowan ye joō de.
10 'J gō nikash m Pol ná wɔ́, d'ānja taɣa ɗóbo ɓa ndamndam ha ta kaɓh keme ɓē Masedowan. D'ānja taɣa ɗóbo bəyá, haɗi wɔ́ dee d'igii ha Kəɓaɓe kúu dé ha ta ká dee kɔjɔ Ha Nge Nɔ tií.

Taā keme m Lidi tií keme ɓē Pilip

11 D'iɓh 'j Trowas d'alh keme bato, d' sɔɓɔ'n Samotras ɓa jɔsuɣu. B bē ndəga 'j gō wɔ́, d'ɔtɔ̄ keme ɓē Neyapoli. **12** D'iɓ 'j lo ná d'aɓh keme ɓē Pilip, nge kono ke ɓē taɣa kata 'j jɔngáya Masedowan. Tíkɔ ye'n ɓē nge kono Rɔmee konyo ɓē jɔ-ɔ́. D' nāha̱ ndi asa t taɣa-á keme ɓē ná.

13 Ɔtɔ ndi kɔrhkoō wɔ́, d' tei hāla taɣa ndogo-ó d'aɓh t kā taɣa baā-á tií. Dee d'oō jɔ ná lo gór Nuɓɔ ná ɗa tií taɣa ndogo ná ɓó. D'aɓh ká d'inji ngá lo ná, d'oɗyo ha t mandaá ngi kono kám nahā̱ ná-ā. **14** Nge nóho 'j dana ni ri nya na Lidi. Yɔ ye nge ka ɗáb taɣa ramá nge ka selsel 'j keme ɓē ɓɔ Tiyatir. Yɔ ye mandaá nge ɓēle Nuɓɔ, āda ɗéle mbi nya t rɔ dé ɓa-á. Kəɓaɓe teé ngaɣā keme nya ha ta yɔ ɗéle mbi nya kɔ́ ta koō'n ha nge kono kɔ́ Pol k tɔ̄r ná. **15** 'J gō kono ɗenh ni n manh tií t deɓe keme kúju nyaa ná wɔ́, yɔ terh de na: Wɔ́b see oi ma ha ma ke mandaá nge taā keme m Kəɓaɓe nge kamhkamh wɔ́, yei udui taá keme kúju má kɔ́ injii'n. Yɔ ɔsɔ de taɣh bəyá āda d'aɓh'n ɓē nya.

Polee t Silas'n tií keme kúju dangay

16 Lo kono k kaɓh de tií lo gór Nuɓɔ-ɔ́ ná wɔɔ́, ɓeŋh nge mandaá nóho, nge t njili kash'n ndáa dé ɗóbo. Njili kash ná ada'n tɔ́gɔ ādа a ndəma'n. Kə́ɓa nyaa a embei náa ɓɔ mɔtɔ ndəma kɔ́ yɔ ka ndəma ná. **17** Yɔ uso 'j gō dé, dee t Pol'n tíkɔ a t'ugɔ'n kɔɔ́ɗɔ̄ na: Deɓee nɛɛ yei ɓeŋh kulɔ m Nuɓɔ Nge 'j Taŋh Kumbɔ̄ ɓa dér. Ada yɔɔ a ɔjɔ se ɗóbo kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́ŋ. **18** Yɔ a nāhą bəyá keme ndi baa bé, wōngo nāhą Pol ādа yɔ téle kam nya jɔ m njili kash ná, b tɔ̄r n na: M'edei taŋa ɗóbo t ri m Jeju Kris'n ha ta yi tei tíi 'j keme nya. Ada yɔ tei t jɔkāgalo ná ɓa-á.

19 Lo kono kə́ɓa m ɓeŋh kulɔ nge mandaá ná-ā kɔ́ ādа tɔ́gɔ m mandaá nge kono yɔɔ kundɔ̄ keme ni jɔ-ɔ́ ndetē ná wɔɔ́, ukoi Polee ta Silas'n, aɓhii ni'n hāla ɓɔ-ɔ́ nɔ m kóngaŋ ɓēe. **20** Yɔɔ yei səɗin nɔ m ngigāngaseree b tɔ̄rii na: Deɓee nɛɛ a ɔlii wuŋu m deɓee keme ɓē jiyee ɓɔ.
21 Yɔɔ yei Jupee, ādа a ojoi njiha náa kāgaɓē, ngi kono kadā ni ji taŋa ɗóbo ha ta taā ngē. Kɔ́-ɔ na t j'unui nya gō ngē, haɗi wɔɔ́ jiyee j'ei Rɔmee.

22 Kóso deɓee iɓii nya t yi ni'n jɔ m Polee t Silas'n. Ada 'j gō kɔ́ rií ni ramá 'j rɔ m Polee t Silas'n ná wɔɔ́, ngigāngaseree edei taŋa ɗóbo na t'undoi ni t ɓɔɪɔɓɔndɔ'n. **23** 'J gō kɔ́ kundɔ̄ ni nii tií na wɔɔ́, yɔɔ ɔii ni ká umboi dangay, b mbenjii nge ngɔm taŋa kúju dangay na t ngɔm ni nɔ. **24** Lo kono nge ngɔm taŋa kúju dangay koō bəyá na wɔɔ́, aɓh səɗin ka umbɔ ni tií ká mer kúju dangay, b təla hoŋo njɔ ni.

25 Ɔtɔ náa dana ndi, dana lo-ó wɔɔ́, Polee t Silas'n górii Nuɓɔ, tíkɔ nj'əlei'n tɔ̄y m Nuɓɔ. Ada ngidangayee ɗelei mbi ni nj'oī ni. **26** T taŋa jī ná wɔɔ́, ngáya yii t tɔ́gɔ nya'n. Ada mɔtɔ kúju dangay yii. T lo ná ɓa taŋa kújuee ɓa dér teii. Tíkɔ jinjiŋi kɔ́ kuɟɔ̄ ni ni n ná tót ɓa dér. **27** Nge ngɔm taŋa kúju dangay ndúŋu 'j kam ɓi-í. B lo kono yɔ kɔ taŋa

kújuee ɓa dér tei ná wɔ́, yɔ ɔrh kuyɔ̄ 'j hɔ̄-ɔ́ a ɗáa ta tɔ̄l'n rɔ nya, haɗi wɔ́ yɔ oō ɓó na ngidangayee na enyei dér.
28 B Pol tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Ɛ́ najh túju roi ngē, na dee ɓa dér d'inji taá.

29 Tí wɔ́, nge ngɔm taɽa kúju dangay terh ha har, udu'n kúju lám ká uso nɔ m Polee t Silas'n t rɔ ndeɓ'n. **30** Yɔ tei sɔɗin hālá b terh ni na: Kə́ɓa maa, asa ka ta ma nāhą neré kɔ́ kembe'n kaɗya wɔ?

31 Polee t Silas'n téle tɔ̄rii'n na: Ɛ́ taā keme ha m Kəɓaɓe Jeju Kris wɔ́, áta kembe kaɗya, yi tíkɔ deɓee keme kújuyee. **32** Tí wɔ́, yɔɔ ojoi'n ha m Kəɓaɓe t deɓee ngi kono kinji keme kúju nya ná-ā ɓa dér. **33** Dana ndi t jɔkāgalo ɗíya ná ɓa-á, nge ngɔm taɽa kúju dangay na, aɓh sɔɗin ká túbo taɽa do ni. Tíkɔ t taɽa jī ná ɓa-á, yɔɔ ɗenhii n manh, yɔɔ t deɓee nyaa. **34** Yɔ aɓh sɔɗin keme kúju nya ká adā ni náakusɔ. Tíkɔ rɔnyele asa n nák, yɔ t deɓee keme kúju nyaa ɓa dér, ha taā kɔ́ yɔɔ taā keme ha m Nuɓɔ ná.

35 Lo kono bē k ndəga ná wɔ́, kóngaɽ keme ɓē ɓɔɔ uloi paja ngi kuto njíiee ná ká t tɔ̄rii nge ngɔm taɽa kúju dangay ná na: Inya deɓee ná-ā āda aɓhii. **36** Ada nge ngɔm taɽa kúju dangay tɔ̄r ha ná t Pol na: Kóngaɽ keme ɓē ɓɔ uloi kulɔ tɔ̄rii na t m'inya se āda t'aɓhii. Ye bəyá wɔ́, ɔ́ tei aɓhii t wuɽunyóo'n á-a.

37 B Pol tɔ̄r t paja ngi kuto njíiee na: Dee ngi kono ke mōno ɓē 'j Rɔm ná-a, ɔ́ t'undoi de t ɓɔɽɔɓɔndɔ'n taɽa kam m deɓee 'j ta see gānga seré jɔ dé, tíkɔ uloi de'n dangay. B nge'n wɔ́, a ɗei ta kɔrh dé bé lo munduú wɔ? Ɛ́, ə, ye bəyá ngē. Ada yɔɔ ɓa ye ɔrhii dé.

38 Ngi ngɔm ngindangayee télei t ha ná'n ká tɔ̄rii kóngaɽ keme ɓē ɓɔɔ. Ada lo kono yɔɔ koō ha Polee t Silas'n ke mōno ɓē 'j Rɔm ná wɔ́, ɓelē asa ni nák. **39** Yɔɔ nyóoi keme ni, tíkɔ inyei ni'n b nehɽi ni kóɽoɽó ná t tei tií 'j keme ɓē-é. **40** Tí wɔ́, Polee t Silas'n tei 'j kúju dangay aɓhii ɓē

m Lidi. Ada lo kono yɔɔ ká kɔ nónjoo ná wɔ́, nyóoi keme ni tíkɔ aɓhii'n.

Pol, tií keme ɓē ɓɔ Tesalonik

17 Polee t Silas'n tei 'j kā Ạpoloni tíkɔ otoi'n Tesalonik. Lo kɔ́ kúju kámnahạ̄ m Jupee kəɗa 't ná. **2** Pol aɓh ká udu t jəbéle kono ka nāhạ nya'n, t ndi kɔrhkoōo ɓa dér njɔ mutɔ́. Yɔ ká a raa nahạ ha səɗin jɔ ha ngi 'j keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́. **3** Yɔ ká a ɔrh ni mɔtɔ ha, tíkɔ a ɔjɔ ni na, asa kam ta na Mesi* kembe konyo ɓɔ, tíkɔ tei'n 'j dana m ngi koyoo-ó. Ada yɔ tɔ̄r na: Jeju nge kono ma kɔjɔ sé ha nya ná-a ye Mesi wɔ̄ ná. **4** Ngi ká nóho 'j dana ni ndegii gō ha nya ná, āda yɔɔ aɓhii gō m Polee t silas'n. Tíkɔ kóso Grek ngi ɓelē Nuɓɔɔ t mandaá kómuloo baa bé ɗyatɔ.

5 B mánja asa Jup ngi kono taā keme ngē ná-ā nák, āda yɔɔ ɔyi deɓee ngi keme kashee 'j dana m kóso deɓee 'j hāla suku-ú 't gō ni. Yɔɔ ugoi nɔ deɓee nahá, tíkɔ nduhui'n kɔ̄l keme ɓē-é ɓɔ́-ɔ. Yɔɔ aɓhii ká utui ɓē m Jasọ, a enjei'n Polee t Silas'n, ta kukɔ ni kaɓh'n nɔ m kóso deɓee. **6** Yɔɔ ká embei ni ngē, b ukoi Jasọ t nónjo kā nóhoo kɔ́ aɓhii'n nɔ m deɓee kangā keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Yɔɔ ká tɔ̄rii t njī nge ɓɔ'n na: Deɓee ngi ka túju lo nɛɛ, yei nya taá lo. **7** Jasọ ukɔ ni t rɔ nya. Náa nāhạ ni ɓa dér aɓh gō njiha m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo-ó* ngē. Tíkɔ tɔ̄rii'n na: Kóngaṛ ɓɔ nóho na ɗa 't, ri nya na Jeju. **8** Ha ná āda wōngo kóso deɓee t deɓee kangā ɓɔ. **9** Ada deɓee kangā ná-a tei gurusu 'j jī m Jasọɔ t mada nya kā madaa tíkɔ inyei ni āda aɓhii.

Pol tií keme ɓē ɓɔ Bere-é

10 T taṛa jī ɓa-á, nónjoo uloi'n Polee t silas'n dana ndi āda aɓhii Bere. Lo kono yɔɔ kɔtɔ ná wɔ́, yɔɔ ká hónii udui t mɔtɔ kúju kámnahạ̄ m Jupee ɓa nɔɗí. **11** Jup ná-ā

njól ha ni ye sóo 't umbɔ̄ yi m deɓee ngi 'j Tesalonik. Yɔɔ tei ha m Nuɓɔ ɓa lám t ngaɽā keme nge kamhkamh'n. Tíkɔ undoi'n mɛɛ m Mangətuɓu m Nuɓɔ, t jɔ ndiyee ta kɔ'n kéee ha kɔ́ tɔ̄r ni nii ná ye t gō-ó ɓa haykamh wɔ? **12** Deɓe baa bé 'j dana ni tei keme, kam nahą́ t mandaá Grek ngi kómuloo ná-ā, tíkɔ deéngaɓaa baa bé ɗyatɔ.

13 B lo kono Jup ngi 'j Tesalonik koō ná Pol ná nj'ɔjɔ nya ha m Nuɓɔ keme ɓē Bere ná wɔɔ́, yɔ yei ká bií deɓee ɓa ɗyatɔ. **14** Tí wɔɔ́, nónjoo uloi'n Pol t taɽa jī ná ɓa-á kaj manh baā ɓɔ kata-á. B Silasee t Timɋte'n kɔ́ nií ngá Bere. **15** Deɓe ngi kundɔ̄ Polee aɓhii sənyan mbóng keme ɓē Aten. B lo kono yɔɔ k téle na wɔɔ́, Pol adā ni njī nya na ká t tɔ̄rii Silasee t Timɔte'n āda t'aɓhii ká t'embei n lám taá Aten.

Pol, tií keme ɓē ɓɔ Aten

16 Lo kɔ́ Pol k ndalh ni tií ɓē ɓɔ Aten ná wɔɔ́, yɔɔ ɔ adā kagā yoo yei ɓɔ keme ɓē ná. Ada njili nya inji t gō'n ngē. **17** Ha ná-a yɔ aɓh ká a oɗyo ha t Jupee, t deɓee ngi ka ɗɔy Nuɓɔɔ mɔtɔ kúju kámnahą̄ m Jupee. Tíkɔ yɔ a aɓh kam hāla ɓɔ-ɔ́ t jɔ ndiyee, a ɔjɔ'n ha t deɓee ngi kono ka ndáa nya nahą̄a səɗin ná-ā. **18** Ngindájnáa kam kaɗya m Epikuree[4] t Sətosinyɛɛ[5] undoi mɔtɔ ta koɗyo ha, tíkɔ kā nóho nj terhii n na: Kam ha m nge tunu ha n ɓa-á na ɗi wɔ? Ngi kā madaa kɔ́ koō nya ha yɔ kɔjɔ Ha Nge Nɔ m Jeju, tíkɔ ha tei 'j dana m ngi koyoo ná, tɔ̄rii na: Dee ɗ'oō ye njɔ na Pol na nj'ɔjɔ ha m Nuɓɔ ngi mbaa nóho. **19** Tí wɔɔ́, yɔɔ ukɔ n aɓhii n keme koɽ 'j Arewopaj, b tɔ̄rii na: Dee ɗ' ndeg ha ta kigii mɔtɔ náandaáj nge kono yi ka kɔjɔ deɓee ná, **20** haɗi wɔɔ́ yi a ɔjɔ ha ngi ke mbaa taá mbi dé.

---

[4] **17:18 Epikureɛ** Yɔɔ yei ngindájnáa m Epikuree. Ada Epikur ná ye nge kamkaɗya 'j Gres.

[5] **17:18 Sətosinyɛɛ** Yɔɔ yei ngindájnáa m Jenɋɔ. Jenɋ ná ye nge kam kaɗya 'j Gres.

Ada dee d' ndég kigii mətɔ, kéee kam ha ná na ɗí ɓa wɔ?
21 Yɔɔ tɔ̄rii bəyá, haɗi wɔ́ deɓee 'j Atenee ɓa dér t mbaa ngi kono kinji Aten ná-ā, kulɔ nāhą̄ ni nge káɗya ndetē. B unui jɔkāgalo ɓa bé t taɣa-á t ri m koɗyo ha ná'n, tíkɔ t ri m koō ha ngi ɗyā ɓa ɗíya.

22 Tí wɔ́, Pol iɓ əɗa taɣh jɔ derh koɣ 'j Arewopaj b tɔ̄r na: See deɓee 'j keme ɓē Aten, m'ɔ se dana náa ɓa dér ha see ke ngi hulɔ yo kalngandhee. **23** M'ɔ se bəyá, haɗi wɔ́ lo kono ma ka njiya keme ɓē ɓɔ sé ná wɔ́, ma m'nɔɣ náa ngi kono see ka ɗɔy ni. M'aɓh ká m'ɓe jɔ ɗingiɣi kādaɓulo nóho nge njánga ni mangətuɓu kundɔ̄ jɔ-ɔ́. Kam ha kɔ́ njánga ni ná na: Nuɓɔ nge dee kigii nya ngē. Ada ye ha nuɓɔ nge see téte kuɣukaj sé nɔ nya, b kigii nya ngē ná. Náa ná-a, m'əɗa ɗa m'ɔjɔ se ha nya wɔ̄ ná.

24 Nuɓɔ nge nāhą̄ jɔngáya t náa ɓa dér 'j 't ná-a ye Kəɓaɓe m nɔbee t ngaya'n wɔ̄ ná. Yɔ asa kam ta kinji kúju m nuɓɔ nge kono deɓe nāhą̄ t jī nya'n ngē. **25** Nuɓɔ ndég ta jī deɓee kɔ́ nāhą̄ kulɔ kadā nya ngē. Kɔ́-ɔ yɔ ɓa ná nyalā náa ngē, titi ye njɔ na yɔ ɓa t jɔ nya'n ke'n nge kadā kaɗya, koō nge ta deɓe koɗyo'n ha, tíkɔ náa ɓa dér t deɓee ná.

26 Yɔ nāhą̄ mətɔ deɓee ɓa dér ngi tei 'j kam más ɗíya ha ta kinji taā jɔngáya ɓa dér t taɣa-á. Yɔ ɗɔ́jɔ jɔkāgalo, tíkɔ gānga'n jɔ nenh lo kinji niyee kéte kono wɔ̄. **27** Nuɓɔ nāhą̄ bəyá ha ta deɓee kembe'n taɣa ɗóbo kanjā Kəɓaɓe. Tíkɔ yɔɔ t'ukoi rɔ ni tɔgɔ lo māma lo-ó, na ukɔ nɔ ngē wɔ́, etei ta kembe nya. B yɔ kɔ́ Nuɓɔ ɓa ná inji kuɗɔ-ɔ́ ɓɔ 'j rɔ m deɓee ɗíya 'j dana ji ngē. **28** Haɗi wɔ́, ye t kūlu nya'n á-a jiyee j'injii'n t kam ji'n, j'nehɛ̨i rɔ ji, tíkɔ j'ei'n náa nge káɗya wɔ̄ ná. Ye ha ná-a deɓee ká nóhoo 'j dana m góso hā see tɔ̄rii'n na: Jiyee j'ei mətɔ deɓe nyaa.

29 Ye bəyá wɔ́, wɔ́b jiyee j'ei mətɔ deɓe m Nuɓɔ wɔ́, j najhii kɔ nya titi ye njɔ na yo nóho nge nāhą̄ ni t lɔ́r'n,

ɓó-o t gúrusu'n, ɓó-o kōo nge deɓe tól t jī nya'n t gō kamkaɗya m deɓe-é ná ngē. **30** Jɔkāgalo kéte kɔ́ deɓee kinjii 'j kigii Nuɓɔ ná, Nuɓɔ unu kam nya 'j taɽa-á. B nge'n yɔ ndég ha ta deɓee ɓa dér 'j lo-ó kēɽekēɽe mbēle hál ni. **31** Haɗi wɔ́, yɔ ɔrh ndi bé, ta katá gānga'n seré jɔ m deɓee taá jɔngáya t gō jɔsuɽu m deɓe nge kono yɔ kundɔ̄ nya. Náa ná-a Nuɓɔ héɽe'n Jeju 'j dana m ngi koyoo-ó kɔ́ ta kɔjɔ'n deɓee ɓa dér, ha ha ná ke ha nge kamhkamh.

32 Lo kono yɔɔ koō ha tei m Jeju 'j dana ngi koyoo-ó ná wɔ́, kā nóhoo a sóoi'n, b kā madaa tɔ̄rii na: D'ata koō hei ɗyatɔ jɔ ha kono kəɗa'n ndi nge madā nóho ɗyatɔ. **33** Pol oō bəyá ti wɔ́, ɔrh rɔ nya 'j dana ni. **34** B yɔ kɔ́ ngi kā madaa nií mɔtɔ m Pol āda yɔɔ tei keme 'j dana ni wɔ̄. Ye Denis 'j Arewopaj, tíkɔ mandaá nóho kɔ́ ri nya ke Damaris ná, tíkɔ deɓee kā madaā 't səɗin ɗyatɔ.

Pol, tií keme ɓē ɓɔ Korɰt

18 'J gō ha ná wɔ́, Pol iɓ 'j Aten aɓh ɓē ɓɔ Korɰt.
2 Yɔ ká embe Jup nóho tií, nge ke deɓee 'j jɔngáya Pɰ, ri nya na Akilas. Otoi t yɔtɔnh ɓa 'j keme ɓē Itali yɔ t nyé nya Prisil'n, haɗi wɔ́ Klod adā njī nya ha ta Jupee ɓa dér tei 'j keme ɓē ɓɔ Rɔm. Ada Pol aɓh rɔ ni. **3** Yɔ aɓh rɔ ni ká inji səɗin a nehɛ̱i kulɔ t naha̱'n, haɗi wɔ́ kɔdh ni ye ɗíya. Yɔ ye kɔdh kuɗyo tandaa. **4** T jɔ ndi kɔrhkoō ɓa dér wɔ́, Pol a ɔjɔ ha t deɓee mɔtɔ kúju kámnaha̱ m Jupee. Yɔ a anjā ha ta Jupee t Grekee taā keme.

5 B lo kono Silasee t Timɰte'n kiɓ 'j Masedowan kɔtɔ ná wɔ́, Njili ɔsɔ Pol āda ɔjɔ ha t Jupee na: Jeju ye Mesi.*
6 Lo kono Jupee kege 't, b kundɔ̄ mɔtɔ k nyéɗyē nya ná wɔ́, Pol ukɔ ramá nya yíi yakyak b tɔ̄r na: Ada más sé téle níi jɔ sé see ɓa-á. Ma ya, ha ma ndetē wɔ̄. Nge'n ya 'm m'iɓ ta kaɓh rɔ m deɓee ngi ke Jupee ngē ná kɔ́.

7 Tí wɔ́, Pol tei 'j lo ná aɓh rɔ m deɓe nóho kɔ́ ri nya ke Justus, yɔ nge ke deɓee nge ka ɗɔy Nuɓɔ na kɔ́. Ɓē m Justus ukɔ taɽa nahą̄ t kúju kámnahą̄ m Jupee. **8** Ada t jɔkāgalo ná ɓa Krispus, kóngaɽ kúju kámnahą̄ m Jupee taā'n keme ha m Kəɓaɓe yɔ t deɓe keme kúju nyaa ɓa dér. Deɓee ɓɔ bé 'j keme ɓē ɓɔ Korɽt ngi kono koō jɔ ha kɔjɔ m Pol ná tei keme, tíkɔ ɗenhii ni'n manh.

9 Ɔtɔ dana ndi wɔ́, Kəɓaɓe ndɔ̄ɓ Pol b tɔ̄r n na: Ɨ́ najh ɓelē ngē, b oɗyo ha. Ɨ́ najh nengh 'j mɔtɔ-ɔ́. **10** Na ma m'e nahą́ t yi'n. Deɓe nóho ta kasa kiɓ kusō joi kɔ́ nehɛi konyo ndetē. Oɗyo ha haɗi wɔ́ m'aɓh t deɓee baa bé taá keme ɓē ɓɔ-ɔ́. **11** Pol inji ɓāla ɗíya t nɔ̄hu miíkali'n keme ɓē Korɽt, nj'ɔjɔ'n deɓee Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ.

12 Dana kɔ́ Galiyɽ ke nge konyoɓē 'j jɔngáya Akai ná wɔ́, Jupee iɓii ugoi rɔ ni nahą́ ɗíya yegei'n Pol, tíkɔ ukoi n aɓhii'n lo gānga seré-é. **13** Yɔɔ tɔ̄rii na: Deɓe kəɗa'n a ɔsɔ mɔtɔ deɓee na t nehɛi náa t gō ɗóbo m Nuɓɔ nge ka kegē 'j gō njiha-á.

14 Lo kɔ́ Pol na t n'unu taɽa nya t taɽh ná wɔ́, Galiyɽ tɔ̄r Jupee na: See Jupee, wɔ́b ye ha m náa nāhą̄ nóho nge ke jɔsuɽu ngē, ɓó-o ye ha m kulɔ nāhą̄ nóho nge 'j nɔ wɔ́, ye gō-ó ɓɔ bé ta ma koō sé. **15** B wɔ́b, ye ha raa nahą̄ jɔ ha-á, ɓó-o jɔ ha njiha sé wɔ́, nge na ye ha sé see ɓa. Ma m'ndég ta ke nge ganga seré jɔ ha ngi bəyá ná-ā ngē. **16** B yɔ tɔɓɔ ni'n 'j lo nāhą̄ seré. **17** Tí wɔ́, Grekee ɓa dér ukoi Sosten, kóngaɽ kúju kámnhą̄ m Jupee t'undoi n t taɽa lo gānga seré-é ɓa. B yɔ kɔ́ Galiyɽ dála ngē ɓa nɔɗí.

Prisil, Akilas tíkɔ Apolos

18 Pol inji nāhą̄ ndi asa ta taɽa-á ɓa ɗyatɔ keme ɓē Korɽt. Tíkɔ yɔ naɓh nónjoo b alh keme bato aɓh keme ɓē Siri, yɔ t Prisil tíkɔ Akilas. Pol ká dəsa jɔ nya tií keme ɓē Są̄kre, haɗi wɔ́ yɔ əla njī nya wɔ̄. **19** Yɔɔ otoi keme ɓē

Epej, āda Pol ká inya madā kaɓh nya t lo ná b hón udu kúju kámnahą m Jupee, ká a ráa nahą̄ ha səɗin. **20** Yɔɔ meɣii Pol na t n'injii səɗin 't ményɛ gō t'uɗɔ kɔ́. B yɔ yege 't. **21** Yɔ nabh ni b tōr na: Asa kam ta ma nāhą pet* Galjɔ nge katá kəɗa Juɗujalem ná kɔ́. B yɔ kɔ́ wɔ́b Nuɓɔ ndeg wɔɔ́, m'áta ke rɔ sé tɔ. Tíkɔ yɔ iɓ 'j keme ɓē Epej alh keme bato-ó aɓh. **22** Pol ká ɗes ngá Sejare, yɔ alh aɓh Juɗujalem ká nabh ngi kámnahą̄a, tíkɔ ɗes 'j lo ná aɓh Ą̄tiyos.

23 Lo kono yɔ nāhą ndi kasa t taɣa-á tií Ą̄tiyos ná wɔɔ́, yɔ iɓ a əla gō jɔngáya Galat, tíkɔ gō jɔngáya Prijil t taɣa'n a mbos'n ngindájnáa.

24 Jup nóho ye keme ɓē Epej, ri nya na Apolos, oɗyoi n 'j keme ɓē ɓɔ Alegjandr. Yɔ ye deɓe nge mindi nyelē, tíkɔ igii'n Mangətuɓu m Nuɓɔ ɓɔ ɗyatɔ. **25** Deɓee ojoi n náa 'j ɗóbo ha m Kəɓaɓe. Ada más nya nyumɔ̄ n ɓɔ. Yɔ a ɔjɔ ha tíkɔ a ɔjɔ'n náa t deɓee t gō ha nge kɔjɔ jɔ ha m Kəɓaɓe. B yɔ kɔ́ ha ɗenh manh m Ją ɓa ɗíya igii. **26** Yɔ iɓ ɗa oɗyo ha be 'j ɓelē rɔ nya mətɔ kúju kámnahą̄ m Jupee. Lo kono Akilasee t Prisil'n koō nya ná wɔɔ́, ukoi n t rɔ ni, ɔrhii n mətɔ ɗóbo ha m Nuɓɔ t gō-ó umbɔ̄ yi nya ná ɓa tɔ.

27 Lo kono Apolos ndeg hón kaɓh jɔngáya Akai ná wɔɔ́, nónjoo edei n tɔ́gɔ tíkɔ njéngei'n mangətuɓu edei t ngindájnáa ná ká t'ukoi'n t rɔ ni nɔ. Lo kɔ́ yɔ kɔtɔ̄ ná wɔɔ́, yɔ nāhą nɔ ɓɔ t ngi kono taā keme t kūlu keme nɔ'n. **28** Yɔ jomh Jupee t ha'n t tɔ́gɔ'n ɓa bé t hāla taɣa kam m deɓee-é. Tíkɔ ɔjɔ'n t kūlu Mangətuɓu m Nuɓɔ'n ha Jeju ke Mesi.*

Pol tií keme ɓē ɓɔ Epej

19 Lo kono Apolos kinji 't tɔ keme ɓē Korɣt ná wɔɔ́, Pol əla gō jɔngáya ngi ɓɔ tií Aji ɓa dér tíkɔ téle ye ɓē Epej. Yɔ ká embe ngindájnáa kā nóhoo tií, b tōr ni na:
2 Dana kɔ́ see taā keme ná, embei Njili Nge Nɔ wɔ?

Yɔɔ téle tɔ̄rii n na: Ta dee koō'n na Njili Nge Nɔ na inji 't ndetē.

3 Pol téle tɔ̄r ni na: Ɗenh manh nge ɗa-á ɗenhii se wɔ?

Yɔɔ tɔ̄rii na: Ɗenhii de t ɗenh manh m Jạ̄'n.

4 Tí wɔ́, Pol tɔ̄r na: Jạ ɗenh deɓee manh, ɗenh nge ta yɔɔ mbéle'n hál ni. Yɔ a tɔ̄r deɓee na t tei keme ha m deɓe nge ka ke j kā gō nya ná. Ada ye Jeju kɔ́ ke Mesi ná. **5** Lo kɔ́ yɔɔ koō jɔ ha ná wɔ́, ɗenhii ni manh keme ri m Kəɓaɓe Jeju. **6** Tí wɔ́, Pol undɔ̄ jī nya jɔ ni, āda yɔɔ embei Njili Nge Nɔ. Yɔɔ a oɗyo ha t taɾa ndala ngi kēɾekēɾee, tíkɔ a ojoi'n ha m Nuɓɔ. **7** Dɔgɔ ni aɓh náa táha kutu gidi jó.

8 Tí wɔ́, Pol udu mɔtɔ kúju kámnahạ̄ m Jupee. Ada yɔ a oɗyo ha 'j ta ɓelē rɔ nya nahạ'n nɔ̄hu mutɔ́ ɓa. Yɔ a ɔjɔ ha jɔ há náa ngi tií 'j keme kɔɾɔɓē m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ a anjā ha ta deɓee ngi k koō nyaa ná-a taā ha ná. **9** B lo kono keme m deɓee ngi kā madaa ngér, kege taā keme ha, b ka koɗyo ha ngi nɔ ngée jɔ ha ɗóbo m Kəɓaɓe-é ná wɔ́, Pol ɔrh rɔ nya 'j dana ni, tíkɔ ɔrh nya'n ngindájnáa kēɾe. Yɔ ká a ɔjɔ ni náa t jɔ ndiyee ɓa dér keme kúju lakol m Tiranus. **10** Yɔ nāhạ ɓāla jó lo ná, āda Jupee t Grekee ngi kinji jɔngáya Aji ná oōi ha m Kəɓaɓe Jeju nɔ ɓɔ.

11 Nuɓɔ nāhạ náa yáa ngi kumbɔ̄loo t kūlu jī m Pol'n. **12** Deɓee ɔii taɾa ramaá t mandil kɔ́ Pol kɔdɔ rɔ náā aɓhii'n ká tugoi jɔ m ngi metee. Ada rɔ m ngi metee téle nɔ tíkɔ njili kashee teii'n 'j keme deɓee.

13 Jup kā nóhoo ɗei 't, yɔɔ yei ngi kono ka kunu gō ɓē ha ta ka tɔɓɔ'n njili kashee. Yɔɔ undoi mɛɛ ta ka tɔɓɔ̄ njili kashee 'j keme m deɓee ngi kaɓh t njili kashee ná, t kūlu tógɔ ri m Kəɓaɓe Jeju. Yɔ tɔ̄r na: M'undɔ̄ jɔ sé t ri m Jeju kɔ́ Pol ka kəla mbēɾe ha nya. **14** Jup nóho inji 't ri nya na Seba, yɔ ye ngekadāsádaga nge kumbɔ̄lo. Aɓh t mōnoo miíjɔjó, yɔɔ á-a a nehɛ̄i náa ná wɔ ná. **15** Njili kash ná téle

tɔ̄r ni na: M'igii Jeju tíkɔ m'igii'n Pol ɗyatɔ. B see ɓa yei ná-a. **16** Tí wɔ́, deɓe kɔ́ kaɓh t njili kash'n na ɔrh kalh inji jɔ ni. Kaɣakasa rɔ nya jɔ ni nāhą̄ ni náa konyo ɓɔ. Ada yɔɔ teii 'j keme kúju enyei rɔ ni ɓulo tíkɔ t doo.

17 Jupee t Grekee ɓa dér ngi kinji keme ɓē Epej ná igii ha ná ɓa dér. Ada ɓelē asa ni nák, tíkɔ ɔrhii'n taɣa ri m Kəɓaɓe Jeju ɗyatɔ. **18** Deɓee baa bé 'j dana m ngi kɔ́ taā keme ná-ā ye tɔ̄rii nāhą̄kash ni t hāla, tíkɔ ojoi'n gō náa kɔ́ yɔɔ nāhą̄ ná. **19** Ngi kā nóhoo baa bé kɔ́ ke ngi nāhą̄ mboli ná yei'n mangətuɓu niyee ye kamii jɔ nahą́ uloi har 't taɣa kam m deɓee ɓa dér. Tójoi gúrusu kɔ́ kugo ni n mangətuɓu ná wɔ́, ɔtɔ táha dubu dɔgɔ mií. **20** Ye t jɔ ha ná-a ha m Kəɓaɓe aɓh'n t kétekéte taā'n lo, tíkɔ tɔ́gɔ nya alh'n ngandh wɔ̄ ná.

21 'J gō kɔ́ náa ná-a hón tií ná wɔ́, Pol nɔ̄mɔ ha gānga kā jɔngáya Masedowanee t Akai'n tíkɔ kaɓh'n tií Juɗujalem. Ada yɔ tɔ̄r na: Wɔ́b m'ɔtɔ tií Juɗujalem wɔ́, asa kam ta ma hón kaɓh ká kɔ Rɔm. **22** Yɔ ulɔ deɓee jó 'j dana m ɓeɽh kulɔ nyaa jɔngáya Masedowan: Āda ye Timɔtee t Erast. B yɔ ɓa téle inji nāhą̄ ndi asa t taɣa-á jɔngáya Aji ɓa tɔ.

Kɔ̄l tií keme ɓē ɓɔ Epej

23 Jɔkāgalo ná wɔ́, kɔ̄l nge kumbɔ̄lo uso dana m deɓee gō ɗóbo ha m Kəɓaɓe-é. **24** Deɓe nóho ri nya na Demetriyus. Yɔ ye kɔdh hēl nānga mbe. Yɔ a hēl mōno náa, ɗɔ́jɔ'n gō kúju Artemis.[6] Ada kɔdh ngi kui náa nyaa embei kulɔ ɓɔ. **25** Demetriyus kám ngi kulɔ nyaa nahą́, yei madā ni ngi kɔdh ni ke ɗíya, b tɔ̄r ni na: See deɓee, see

[6] **19:24 Artemis** Ye ri m nuɓɔ nge mandaá tií 'j keme ɓē Epej. Ada deɓee a tɔ̄rii na yɔ á-a na ye kó m náa hēlee ɓa dér taá 'j jɔngáya-á.

igii ha jiyee ka kembe náa nɔ jiyee t kūlu kulɔ kono kəɗa'n.
26 Ada see ɓa nj'oi t kam se'n, tíkɔ nj'oō'n t mbi se'n ɗyatɔ. Ada ye taá keme ɓē Epej ɓa ɗíya ngē, b níi ményɛ bá ta kutū nya'n gō ɓē ɓa dér 'j jɔngáya Aji. Pol undɔ̄ tógɔ nya jɔ m kóso deɓee, tíkɔ a túju'n keme ni. Yɔ tɔ̄r na nuɓɔɔ ngi deɓee nāhą̄ t jī ni'n ná na yei nuɓɔɔ ngē. **27** Náa nge ngér katá ke jɔ ji ná, ye ha kulɔ ji kata túju ta ya ke náa ta deɓee kidi ná ɓa ɗíya ngē. B ye kúju gór nuɓɔ mandaá ji Artemis kata téle ke náa ɓulo bé. Tíkɔ kɔrhtaɻa nge deɓee baa bé 'j jɔngáya Aji, tíkɔ deɓee ɓa dér 'j jɔngáya-á kɔrh'n taɻa nya ná, atá tēle ke náa ɓulo bé t taɻa-á.

28 Lo kono kɔdh ná-a koō ha ná wɔ́, wōngo asa ni nák, āda yɔɔ iɓii a ɔrhii bəla tɔ̄rii na: Artemis m Epejee ye yi kumbɔ̄lo. **29** Deɓee buroi t kɔ̄l'n ɓa dér keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Yɔɔ ɓa dér ɔrhii kanyā gō nahą́ aɓhii ká ukoi Gayusee t Aristaɻk'n madā kaɓh mbāa m Polee ngi ke deɓee 'j Masedowan ná-a aɓhii ni'n kam hāla nambā-á lo ka ndām ni 't ná. **30** Pol ndég ta kabh ká kɔjɔ rɔ nya tií dana m deɓee, b ngindájnáa ɔgoi'n 't. **31** Ngi ká nóhoo kɔ́ ke kóngaɻ 'j jɔngáya Aji, ɓɔkuɗɔ m Polee, uloi ká edei n kɔ̄ɗyɔ na t najh kunu rɔ nya kaɓh lo kɔ́ k ndam ni 't ná ngē.

32 Deɓee kā nóhoo a t'undoi kɔɔ́ɗɔ t jɔ ha ɗíya ná ɓa-á t njī ni nge ɓɔ'n. B kā madaa a t'undoi nya kɔɔ́ɗɔ jɔ ha nge kēɻe t njī nge ɓɔ'n, haɗi wɔɔ́ deɓee ɓa dér buɗoí t lo kɔ̄l. B yɔ kɔ́ deɓe kā nóhoo igii nya kam kámnahą̄ ni ná ngē. **33** Tí wɔɔ́, Jupee ɔrhii Alegjandr 'j dana m kóso deɓee, b a suloi n t kéte nɔ ni. B Alegjandr oɻ ni t jī nya'n. Yɔ ndég ta koɗyo ha tɔ̄rh kóso deɓee. **34** B lo kono yɔ kigii ha Alegjandr ke Jup tí na wɔɔ́, yɔɔ ɓa dér tɔ̄rii t njī ni ɗíya'n t ɓɔ'n jɔkāgalo jó na: Artemis m Epejee ye yi kumbɔ̄lo.

35 Kɔ́ ta kóso deɓee téle negnh'n wɔɔ́, nge njángā

mangətuɓu 'j keme ɓe-é tɔ̄r na: See Epejee, ná-a ɓa-á igii ha ɓē ɓɔ Epej ke lo ngɔm jɔ kúju gór ji Artemis nge kumbɔ̄lo ngē wɔ? **36** Yɔ ná yɔ-ɔ́ ye náa nge ta deɓee ka ráa'n nahą̄ ha ngē. B āda asa se, tíkɔ ɔ́ najhii nāɽa nahą̄ kiɓ nāhą náa nóho ngē. **37** Deɓee kɔ́ see ke səɗin taá yei ngi ɓogo náa keme kúju Artemis ngē, kɔ́-ɔ yei ngi gānga bé jɔ náa hulɔ yo ji ngē. **38** Kəɗa nya'n Demetriyusee t kɔdh ngi ke sənyan ná-ā aɓhii t ha'n rɔ m deɓee nóho wɔɔ́, lo tiye ha ɗa 't, tíkɔ kɔ́mandá inji nya 't. Ada yɔɔ ɓa ka osoi mətɔ nahą̄. **39** B wɔ́b see oi náa nóho əɗa 't wɔɔ́, ká see ɓa undoi ha ná-a nahą́ t gō-ó tií kam hāla ɓɔ-ɔ́. **40** Haykamh jiyee j'enjei ha ta deɓe nóho kɔsɔ mətɔ ha jɔ ha náa nge hón keme ndi kajanh. Dee d'embe náa nge jɔsuɽu nóho ta koɗyo jɔ ha kámnahą̄ m deɓee kajanh ngē. **41** 'J gō ha ná-ā wɔɔ́, yɔ inya ngi kámnahą̄ āda aɓhii.

Pol undɔ̄ jɔngáya Masedowanee t Gres'n gānga

20 Lo kono mətɔ njɔ ha kɔ̄l ná gānga ná wɔɔ́, Pol kúu ngindájnáa taá rɔ nya. B 'j gō kɔ́ yɔ kadā ni kɔɗyɔ̄ ná wɔɔ́, yɔ njóɓ taɽa ni b iɓ ɔrh taɽh aɓh jɔngáya Masedowan. **2** Yɔ unu gō ɓē ná ɓa dér, a adā'n kɔɗyɔ̄ t ngindájnáa ɓɔ. **3** Tíkɔ yɔ aɓh jɔngáya m Grekee, āda yɔ ká nāhą nɔ̄hu mutɔ́ tií. Yɔ inji bé jɔ njɔ nya ha ta kalh keme bato kaɓh jɔngáya Siri. B yɔ kɔ́ Jupee a ɗojoi ha ta kukɔ nya, āda yɔ téle undɔ̄ jɔ rɔ nya dana-á ha ta téle kunu ɗóbo kā Masedowan. **4** Deɓee kā nóhoo etei kundɔ̄ nya mbóng ta kɔtɔ'n jɔngáya Aji. Deɓee ná-ā wɔ̄'n: Sopater 'j keme ɓē Bere, mōno m Pirus, Artistaɽk tíkɔ Segǫndus ngi ɓē ni ke Tesalonik ná. Gayus 'j Derb, Timətee t Tisiki'n tíkɔ Tropim, yɔɔ ngi koɗyo ni nii jɔngáya Aji ná. **5** Deɓee ná-a aɓhii kéte nɔ dé, ta ká ndalh dé tií Trowas wɔ̄ ná. **6** B dee wɔɔ́, 'j gō ndi pet* Mapa nge 'j mətɔ kaā ná wɔɔ́, d'iɓh d'alh keme bato 'j keme ɓē Pilip, d' nāhą ndi mií ɗóbo tíkɔ ká d'embe

nahą̄ sədin tií Trowas. Ada d' nāhą ndi miíjəjó tií.

Pol nāhą kɔ́ āda Etikus tei 'j dana m ngi koyo-ó

7 T ndi taŋa kata m dimas'n wɔ́, d' kám nahą̄ ha ta tete mapa. Pol ɔjɔ náa t ngindájnáa ɓa tátatá ɔtɔ'n dana lo-ó. Yɔ ndeg ta bē ndə́ga wɔ́, kɔrh taŋh. **8** Lámbaa alhii ngandh keme kúju nge tií taŋh lo kɔ́ kám dé nahą̄ 't ná. **9** Balsáa madā nóho ri nya na Etikus alh inji kam penet āda nj ringi ɓī. Dana kɔ́ Pol k kɔjɔ ha ɓa t kétekéte ná wɔ́, ɓī taā tɔ́gɔ m balsaa ná, āda iɓ 'j taŋh 'j mutɔ́ m kújuee tei usō taá ngá. B lo kono jɔ́ na t d'unu n taŋh ná wɔ́, yɔ oyo ɓa nədí. **10** Pol ɗes ngá, uso jɔ nya, unu ukɔ n taá nguɗu nya b tɔ̄r na: Ǝ́ najhii kugɔ wuŋú ngē na kaɗya rɔ nya ɗa rɔ nya tɔ. **11** 'J gō-ó wɔ́, yɔ téle alh taŋh ká tete mapa usɔ, b ɔjɔ ha ɓa nədí tátatá ɔtɔ n jɔ bēndiga-á tíkɔ ɔrh taŋh aɓh. **12** Balsáa ná téle yei sənyan bəyá t kam nya'n, āda ye náa nge kadā wuŋunyóo nge kalngandh.

Pol inya ngagərajɔ kulɔɔ 'j keme ɓē Epej

13 Dee wɔ́, d'aɓh kéte nɔ m Pol keme bato keme ɓē Asos. Ada ye lo ná-a dee d' ndeg ta kunu Pol 't gō de wɔ̄ ná. Yɔ nāhą bəyá, haɗi wɔ́ yɔ ndeg njiya t njɔ nya'n.
14 Lo kono dee ndáa nahą̄ sədin Asos ná wɔ́, d'unu n 't gō dé d'aɓh keme ɓē Mitelen. **15** D'iɓ 'j lo ná, d'udu gō baāɓɔ katā-á t bato'n keme ndi ɗíya, d' sɔɓə'n Kiyos ɓa jɔsuŋu. T jó m ndiyee wɔ́, d'ɔtɔ Samos, b t mutɔ́ m ndiyee wɔ́, d'aɓh ká d'inji Trogiyum. Ndi nge 'j gō-ó wɔ́, d'ɔtɔ keme ɓē Mile. **16** Pol undɔ̄ keme nya jɔ-ɔ́ ha ta hón taŋh jɔ ɓē Epej 'j ta kinji 't. Yɔ ndég ta kɔrbā jɔngáya Aji ngē, haɗi wɔ́ yɔ a nāga bé ha njiya b kūhu nya 't wɔ́, ndi Pą̄tekot t'asa tií kam nya keme ɓē Juɗujalem.

17 Dana kɔ́ Pol kɔtɔ̄ ɓē Mile ná wɔ́, yɔ ulɔ ká kúui deɓee kangaa 'j keme eglis Epej. **18** Lo kono kɔtɔ̄ ni rɔ nya

ná wɔ́, yɔ tɔ̄r ni na: Keme ndi taɽa kata ɓa kɔ́ kudu ma'n jɔngáya Aji mbóng kajanh'n see ɓa igii gɔ̄ náa ɓa dér kɔ́ ma ka nāhą, dana kɔ́ ma ka njiya'n t dana sé ná. **19** Ma n'nāhą kulɔ m Kəɓaɓe bé t hál nge nyóo'n tíkɔ t manh nɔ'n ɓɔ kam má. Ma m'nāhą kulɔ dana náa ngi ngér ngi kono Jupee ka ɗɔ́jɔ ha ta kukɔ má. **20** See ɓa igii dér, náa nge nɔ ha sé nóho nge ta ma kuyɔ̄ sé jɔ ndetē. M'ɓelē rɔ má lo kɔjɔ sé ha-á, ɓo-ó lo kɔjɔ sé náa, kam hāla ɓɔ-ɔ́ ngē, kɔ́-ɔ̄ keme kúju sé ngē. **21** Ma m'ɔjɔ náa Jupee t Grekee ha ta yɔɔ mbéle hál ni b ke rɔ m Nuɓɔ-ɔ́, tíkɔ t'undoi'n keme ni jɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris.

22 B nge'n see ɓa oi, Njili ujɔ ma āda 'm m'aɓh Juɗujalem. B yɔ kɔ́ m'igii náa nge katá ká ke jɔ́ má tií ná ngē. **23** Njili Nge Nɔ tɔ̄r ma taá kéte ha ta kulɔ̄ kuȷɔ̄ má tíkɔ náa ngi konyoo k ndalh má tií keme ɓē ɓɔ ɗíyaɗíya ɓa dér. **24** Yɔ kɔ́ ma m'ɔ ha kinji t kam'n ke náa nge ɓɔ taá taɽa kam má ngē. M'ndég ta tɔ̄l taɽa kanyā má t rɔnyele'n tíkɔ kulɔ ɓeŋh nge kembe má 'j kā rɔ m Kəɓaɓe Jeju ná. Kulɔ ɓeŋh ná ye kulɔ ɓeŋh kɔjɔ Ha Nge Nɔ m keme nɔ m Nuɓɔ.

25 B nge'n see ɓa oi nɔ. See ɓa dér kɔ́ ma ka njiya dana sé, ka kəla'n mbéɽe ha kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ná, ma m'igii ha see katá kɔ taɽa kam má ɗyatɔ ngē. **26** Náa ná-a ma m'tɔ̄r se ɓa ráng kajanh nɔɗí jɔ na más sé ɓa dér na ndetē jɔ má wɔ ná. **27** Ma m'ɔjɔ se kɔɗyɔ̄ m Nuɓɔ ɓa dér 'j ta kuyɔ̄ sé jɔ ha nóho ngē. **28** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ ngɔmii rɔ sé ɓa āda nɔ. Undoi kam sé gɔ̄ ɓundū m deɓee m Nuɓɔɔ ɓa dér kɔ́ Njili Nge Nɔ kundɔ̄ sé jɔ-ɔ́ na t'ei ngi kūlu niyee ná. Tíkɔ ului ngi kámnahą̄ m Kəɓaɓe Nuɓɔɔ kɔ́ yɔ ɓa kugɔ̄ ni t más nya yɔ ɓa'n ná āda nɔ. **29** Ma m'igii ha 'j gɔ̄ kaɓh má wɔ́, sóosóo katá kudu dana sé. Yɔɔ etei kɔrh rɔ ni 'j dana m ɓunduee ngē ɓa nɔɗí. **30** Ma m'igii ha deɓee katá kiɓ ta kudu dana sé ta ka kɔjɔ ha ngi góloo kɔ́ ta ka koi'n

ngindájnáa gō ni. **31** Ye bəyá wɔ́, injii jɔ deéngaɓa sé, tíkɔ āda ugɔ'n keme sé jɔ-ɔ́ ha ɓāla mutɔ́ kɔ́ ma níi t lo mbēnj sé t manh nɔ'n kam má ndiyee t kajaa ná.

32 B nge'n ya nónjoo m'inya se jī m Nuɓɔ-ɔ́, tíkɔ keme jī ha keme nɔ nya nge kasa ta mbōs deɓe tíkɔ kasa kadā nya náa koɗh. See ɓa dér 'j dana m ngi kono Nuɓɔ kɔrh kundɔ̄ ni hālá kēɽe ná. **33** Kam ma ash kembekili m deɓe nóho ngē, kɔ́-ɔ ash nya lór ngē, kɔ-ɔ́ ramá ngē. **34** See ɓa t jɔ se'n igii ha ma ka nāhạ kulɔ t jī ma'n, ha náa ta nāhạ ma nɔ, tíkɔ ha m deɓee ngi kono kinji rɔ má. **35** Ma m'ɔjɔ se t gō ɗóbo m náa ɓa dér ha ta see nāhạ kulɔ, kɔ́ ta see kasa'n kam ta kundɔ̄ jī sé mɔtɔ m ngi kono tɔ́gɔ ni ndetē ná-ā. Tíkɔ ta see ka kundɔ̄'n keme sé jɔ ha m Kəɓaɓe Jeju nge yɔ ɓa tɔ̄r na: Rɔnyele ye t deɓe nge kadā'n umbɔ̄ deɓe nge taā ná.

36 'J gō kono yɔ koɗyo bəyá ná wɔ́, yɔ téte kuɽukaj nya ngá, b gór Nuɓɔ səɗín. **37** Deɓee ɓa dér mbutui wuɽú t wōngo b t'usoi mindi m Pol nj nabhii'n nabh túso nahạ̄.
38 Yɔ ugoi wuɽú t wōngo'n ɓɔ jɔ ha kɔ́ tɔ̄r nya na: Yɔɔ na etei na kɔ kam nya ngē ná. 'J gō-ó wɔ́, yɔɔ undoi n ɗóbo mbóng otoi'n taɽa bato.

Kaɓh mbā m Pol tií keme ɓē Juɗujalem

21 'J gō kɔ́ dee kinya nahạ̄ səɗin ná wɔ́, d'alh keme bato d' sɔɓɔ'n Kos ɓa jɔsuɽu. Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, d'ɔtɔ Rod, tíkɔ d'iɓ 'j lo ná d'aɓh Pataɽa. **2** 'J lo ná wɔ́, d'aɓh ká d'embe bato nóho nj hón nj'aɓh Penisi, d'alh keme-é b d'ɔrh taɽh. **3** Lo kono dee kɔ jɔ koɽ nóho ka kúu ni n na Sipr ná wɔ́, d'inya n t kā jɔ jī dé kā gél b kam dé ɗa ɗóbo t kā jɔngáya Siri. D'aɓh ká d'ukɔ ngá keme ɓē Tir, haɗi wɔ́ etei kɔrh náa ngá 'j keme bato lo ná. **4** Ká d'embe ngindájánáa ngi madaa lo ná āda d'inji rɔ ni d' nāhạ ndi miíjɔjó lo ná. Njili ɔsɔ t ngindájnáa ná-a, āda tɔ̄rii Pol na t

najh kalh kaɓh Juɗujalem ngē. **5** Lo kono dee nānga ndi miíjɔjó ná ɓa dér səɗin ná wɔ́, d'iɓ d'uso ɗóbo. Ada yɔɔ ɓa dér t nyé niyee, mōno niyee undoi de ɓa tátatá d'ɔtɔ'n səɗin gidi ɓē ɓɔ-ɔ́. Lo kono dee kɔtɔ gidi ɓē-é ná wɔ́, ká d tete kuɣukaj dé ngá taɣa bā-á b d' gór Nuɓɔ. **6** Tí wɔ́, d' nabh nahą̄ tíkɔ d'alh keme bato b yɔ wɔ́, télei aɓhii nya ɓē ni.

7 Lo kono dee tɔ̄l taɣa kaɓh mbā dé t bato'n ná wɔ́, d'iɓ 'j Tir d'aɓh Pətolomayis. Ká d' nabh nónjoo tíi 'j lo ná, tíkɔ d' nāhą'n ndi ɗíya səɗin. **8** Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, d'iɓ d'aɓh d'ɔtɔ Sejare. D'aɓh ká d'udu ɓē m Pilip, nge kəla mbēɣe Ha Nge Nɔ-ɔ́, kɔ́ ke nge nóho 'j dana m ngi miíjɔjóo ná. D' toɗo rɔ nya lo ná. **9** Mōno nya ngi nyɛɛ sɔ́, ngi taā ngaɓaa ngē tɔ injii 't. Yɔɔ a ojoi nya njī m Nuɓɔ.

10 Lo kono dee kinji lo ná nāhą ndi baa ná wɔ́, ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ nóho ri nya na Agabus iɓ 'j jɔngáya Jude ye embe de lo ná. **11** Yɔ unu ndāɪ̨a mboyo m Pol ujɔ̄'n njɔ nya yɔ ɓa tíkɔ jī nya, b tɔ̄r na: Ɔi náa nge kono Njili Nge Nɔ tɔ̄r: Deɓe nge kono ndāɪ̨a mboyo n ke yi nya ná, Jupee etei kujɔ̄ nya bá ɗóbo ɗíya tií Juɗujalem, tíkɔ etei kulɔ nya'n keme jī deɓee ngi ke Jupee ngē.

12 Lo kono dee t ngi kinji lo ná ná-ā koō ha ná bəyá ná wɔ́, d' nāhą kóɪ̨oɪ̨ó t Pol jɔ́ na t najh kalh kaɓh Juɗujalem. **13** Tí wɔ́, Pol téle tɔ̄r na: 'Nj nēhɛi náa ɗí ɓa bá kɔ́ nj'ugoi wuɪ̨ú 't tíkɔ 'nj túju i'n keme má wɔ? Ma m'undɔ̄ jɔ rɔ má dana-á ha ta kujɔ̄ ni ma ɓa ɗíya ngē, b mbóng ta ma katá koyo keme ɓē ɓɔ Juɗujalem ha ri m Jeju. **14** Lo kono yɔ ndég ta mbéle njɔ́l ha nya ngē ná wɔ́, dee d'asa kundɔ̄ jɔ nya ngē wɔ̄. B d' tɔ̄r jɔ́ na: Ada Kəɓaɓe nāhą t gō keme ndeg nya'n.

15 'J gō ndi ná-ā wɔ́, d' kám náa dé b d'alh d'aɓh Juɗujalem. **16** Ngindájnáa kā madaa 'j Sejaree aɓhii nya t dee. Yɔɔ aɓhii t de'n lo m ngendájnáa kono nóho kɔ́ ka kúu

ni'n na Mənasƍ ná. Yɔ ye deɓe 'j Sipr, lo ná-a d'ata ká kinji 't wɔ̄ ná.

Pol ɔtɔ keme ɓē Juɗujalem

17 Lo kono dee kɔtɔ Juɗujalem ná wɔ́, nónjoo ká ukoi de t rɔ ni t rɔnyele'n. **18** Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, d'iɓ d'aɓh ɓa dér t Polee lo m Jak, āda deɓee kangaa ɓa dér kámii nahą̄ tií. **19** 'J gō kó yɔ nabh ni tíi ná wɔ́, Pol ɔrh mɔtɔ náa kó Nuɓɔ nāhą gō ɗóbo kulɔ nāhą nya dana m deɓee ngi ke Jupee ngē ná.

20 Lo kono nónjoo koō ha ná wɔ́, yɔɔ ɔrhii taɽa m Nuɓɔ. B yɔɔ tɔ̄rhii na: Yi ó nónjoo, dɔgɔ m Jupee neré tei keme, tíkɔ yɔ ɓa dér ɓō njiha onyo ni. **21** Tíkɔ yɔɔ oōi na yi na a ɔjɔ náa t Jupee ɓa dér ngi kinji dana m ngi ke Jupee ngē ná jó na t'egei njiha m Moij. Yi tɔ̄r ni jó na t najhii kuɗyɔ gajá mōnoɗee, tíkɔ t najhii nya kaɓh gō ha náa kagāɓē-é. **22** B nge'n t d' nāhą ɗi wɔ? B yɔ kó nāhą náa ngē deɓee etei ke kám nahą̄ bé, haɗi wɔ́ yɔɔ oōi ha yi ke wɔ̄? **23** Ye bəyá wɔ́, ó nāhą náa nge dee katá tɔ̄rii ná kó. Deɓee sɔ́ inji taá dana dé, yɔɔ əlei njī ni wɔ̄. **24** Ɔi ni 't goi, b ká ó túbo roi səɗin ɓa dér, ubɔ̄ jɔ ni na dəsei jɔ ni wɔ̄. Tí wɔ́, deɓee ɓa dér etei kigii ha ha kó ka koō ni joi ná ke ha kujɔ, b āda yi ɓa t joi'n a njiya nya 't gō njiha-á. **25** B ha m deɓee ngi ke Jupee ngē kó taā keme ni ná, dee d'undɔ̄ jɔ ni, tíkɔ d' njángā mangətuɓu ɓa bé d' tɔ̄r ni n jó na, asa kam ta yɔɔ kɔrh rɔ ni 'j kam ha jāa kó kuɗyɔ ni mindi ni kadā yoo, t más jaā ngi moriyo ni mindi ni bé, tíkɔ ha kanjā nahą̄.

26 Tei t kūlu'n wɔ́, Pol ɔi deɓee ná-a tubo rɔ nya səɗin ɓa dér, tíkɔ udu səɗin keme kúju m Nuɓɔ-ó ta kɔjɔ ni n na ndi nge bá'n wɔ́, ndi túbo rɔ kasa wɔ̄. Tíkɔ ndi nge bá'n ye ndi ta deɓe ɗíyaɗíya kada kadāɓulo ni.

Deɓee ukoi Pol

27 Lo kono ndi miíjɔjó ke táha ta kasa ná wɔ́, jup ngi 'j jɔngáya Aji oi Pol mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔɔ osoi mɔtɔ t kóso deɓee ɓa dér ādа undoi jī ni jɔ m Pol ukoi'n. **28** Yɔɔ tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n na: See deɓee 'j Ijrayelee, ɔ́ nēgei de, see oi deɓe ngeɗege-é ka kɔjɔ náa deɓee ɓa dér t lo-ó, na yɔɔ t'egei mɔtɔkiɣika ji, t'egei'n njiha tíkɔ t'egei'n keme lo kəɗa'n. Yɔ aɓh t Grekee mbóng udu səɗin keme lo nge kaɣh. Tí wɔ́, lo kaɣh njánga njánga ná yɔ nāhą̄ ādа téle ye lo jɔ sáng. **29** Yɔɔ tɔ̄rii bəyá, haɗi wɔ́ yɔɔ oi Tropimee deɓe 'j Epej gō nahą́ t Pol'n keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Wɔ́, yɔɔ ooi ɓó na Pol na udu sənyan mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́.

30 Deɓee 'j keme ɓē ɓɔ-ɔ́ ɓa dér buɗoi nahą̄ saaa, undoi rɔ ni nahą́ t kanyā'n, ká ukoi Pol ɔrhii 'j mɔtɔ kúju m Nuɓɔ, b ukoi taɣa kúju m Nuɓɔ utui. **31** Lo kono ka kanjā ni ha ta tɔ̄l nya ná wɔ́, tendelém m ha ná kúu ɔtɔ rɔ m gǭkɔ̄l nge kumbɔ̄lo-ó na: Kɔ́ɔɗɔ ɗi ɓa taā keme ɓē Juɗujalem ɓa dér bá wɔ? **32** T taɣa jī ɓa-á gǭkɔ̄l ná, ngi kunu gō nyaa t askaɣee, b enyei ugoi jɔ ni rɔ ni. Lo kono yɔɔ kɔ gǭkɔ̄l nge kumbɔ̄loo, yɔ t askaɣee ná wɔ́, yɔɔ nyei taɣa kundɔ̄ m Pol.

33 Tí wɔ́, gǭkɔ̄l nge kumbɔ̄lo njiya rɔ m Pol, ukɔ n b tɔ̄r askaɣee na t'ujoi n t jinjiɣi jó'n. Tíkɔ yɔ terh n na-á yɔ ɓa-á ye deɓe 'j kāɗá wɔ? B yɔ ɓa-á nāhą̄ ɗi wɔ? **34** Taá dana m kóso deɓee ngi nɛɛ wɔ́, deɓee kā nóhoo a t'ugoi kɔ́ɔɗɔ t njī niyee kéɣekēɣe, 'j dana m ngi madā-á wɔ́, kā madaa a t'undɔ nya kɔ́ɔɗɔ t njī niyee kēɣekēɣe. Ada lo kono yɔ kasa kam ta kigii kam ha nge jɔsuɣu t gō-ó ngē, ha kúu m kɔ̄l ná wɔ́, yɔ adā njī nya na t'unkoi n t'aɓhii'n keme gérger. **35** Lo kono Pol kɔtɔ̄ taɣa kúju ná wɔ́, asa kam ta askaɣee kunu nya taɣh bé. Yɔ ɔ lo kundɔ̄ njɔ nya ngáya ngē 'j kā rɔ m kóso deɓe-é. **36** Deɓee baabaa nɛɛ umboi nahą̄ t gō nya, a tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n na: Ǝ́ tɔ̄lii n ɓa nɔɗi.

Pol oɗyo ha t koso deɓee

37 Lo kono askaɣee k kudu t Pol'n keme gérger ná wɔ́, Pol terh gᵑgkɔ̄l nge kumbɔ̄lo ná na: Ɗa m'embe taɣa ɗóbo 't ta tɔ̄r ha nóho ngē wɔ?

Gᵑgkɔ̄l ná tēle tɔ̄r n na: Igii koɗyo taɣa Grek wɔ? **38** Yi ngēe ye deɓee 'j Ejipt nge sūlɔ deɓee kɔ́ ndūhu'n kɔ̄l wɔ? Tíkɔ yi ngēe tóɗo t deɓee ngidaɓ ɗóbo, deɓee dubú sɔ́ kam hāla dəlalo'n wɔ?

39 Pol téle tɔ̄r n na: Ma m'e Jup, oɗyoi ma 'j keme ɓē Taɣs 'j jɔngáya Silisi. Ma m'e mōno 'j keme ɓē ɓɔ nge kono ri nya ka kúu. Kóɣoɣó bé. Ada ma taɣa ɗóbo 't āda m'oɗyo ha t deɓee.

40 Lo kono gᵑgkɔ̄l nge kumbɔ̄lo kadā nya taɣa ɗóbo tíi ná wɔ́, Pol iɓ ɗa taɣh taɣa gér-ger b əla jī nya t deɓee, āda lo téle nyóo sóoo. Pol iɓ ɗa oɗyo ha t taɣa Hebro'n.

22 Pol tɔ̄r na: Nónjo maa t biya maa, oōi jɔ ha ma katá tɔ̄r sé taá yɔtɔnh, kɔ́ ta kɔrh'n ha 'j jɔ má'n kɔ́.

2 Lo kono yɔɔ koō Pol k koɗyo ni ha t taɣa Hebro'n ná wɔ́, lo téle nyóo sóoo umbɔ̄ yi taɣa kata ɓa tɔ.

3 Pol tɔ̄r na: Ma m'e Jup, oɗyoi ma 'j keme ɓē Taɣs, jɔngáya silisi. B utoi ma bé taá keme ɓē ɓɔ Juɗujalem. M'ndáj náa 'j rɔ m Gamaliyel, āda m'igii náa nge sɔɓɔ̄ jɔ njiha m ka jiyee t gō-ó, t gō-ó. Ɓō ha m Nuɓɔ onyo ma njɔ konyo nya se'n kɔ́ kəɗa se'n ɓa dér taá kajanh'n. **4** M'nāhᵑ náa wuɣukɔl t deɓee ɓɔ gō ɗóbo ha kono kəɗa'n, mbóng āda tɔ̄lii ni. M'ndújɔ deéngaɓaa t mandáaa m'təla ni dangay. **5** Ngikadasádaga ngi kumbɔ̄loo t deɓee kangaa ɓa dér yei ngi kɔjɔ ha maa t hālá. M'taā mangətuɓu ɓa bé 'j rɔ ni ha m nónjo ngi 'j keme ɓē Damas. M'aɓh ta ká ndújɔ ngi kono kinji tií ná-ā, ta koi ni ke'n taá Juɗujalem ta ke nāhᵑ ni konyo.

6 Lo kono ma níi 'j jun ɗóbo ɓa tɔ, 'm m'e táha ta k kɔ jɔ ɓē Damas, ná-a dana kaja ɓɔ lelengh'n ɓa. Wɔ́, lonjáha

nge kumbɔ̄lo'n iɓ 'j taɽh nɔbé njáha lo giɽi jɔ má ɓa dér.
7 M'ɔrh 'j taɽh m'uso, b m'oō njī deɓe nj tɔ̄r ma na: Sol, Sol haɗi ɓa kɔ́ a nāhą̱ ma náa wuɽukɔl bá wɔ?

8 M'téle m'dála njī nya jɔ́ na: Yi ná-a, Kɔɓaɓe wɔ?

Yɔ téle tɔ̄r ma na: Ye ma Jeju 'j Najaret kɔ́ ka nehɡ̱i ma náa wuɽukɔl ná-a b ná-a ya. **9** Ngi kono k kaɓh má sɔɗin ná-a, oi lonjáha ná nɔ ɓɔ ɓa, b yɔɔ oōi njī deɓe kɔ́ k koɗyo má ha ná ngē.

Tí wɔɔ́, m'tɔ̄r jɔ́ na: Náa ɗi ɓa-á ɔ́ ndeg jɔ́ na t m'nāhą̱ wɔ, Kɔɓaɓe?

10 Tí wɔɔ́, Kɔɓaɓe tɔ̄r ma na: Iɓ taɽh aɓh Damas na etei ká tɔ̄rii náa nge kasa kam ta yi nāhą̱. **11** Lo kono ree m lonjáha ná nāhą̱ má kɔ́ ma kɔ lo ngē ná wɔɔ́, ngi kono k kaɓh má sɔɗin ná-ā ukoi 'j taɽa jī má bé kɔ́ m'ɔtɔ'n tií keme ɓé Damas.

12 Deɓe nóho inji 't ri nya na Ananiyas. Yɔ ye deɓe nge náa nāhą̱ nya ke t gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́. Āda ye náa nāhą̱ nge kunu gō njiha. Jupee ɓa dér ngi kono kinji keme ɓē Damas ná ojoi ha kɔjɔ t hāla nya. Yɔ ye ɗa nɔ má, b tɔ̄r na: **13** Nónjo má Sol, ɔ́ lo. T taɽa jī ná ɓa-á, m'ɔ'n lo, tíkɔ m'ɔ'n n ɗyatɔ.

14 Ananiyas tɔ̄r na: Nuɓɔ m ka jiyee heɽei kéte undoi ha ta yi kigii gō ndeg nya, ha ta yi kɔ deɓe nge jɔsuɽu, tíkɔ ta yi koō ha nge 'j taɽa nya. **15** Haɗi wɔɔ́, yi atá ka kɔjɔ ha ta hālá nya jɔ náa ngi kono yi kɔ t kamii'n, tíkɔ jɔ náa nge kono yi koō t mbi'n ɓa dér. **16** B nge'n 'nj ndalh ɗi ɗyatɔ ya, iɓ taɽh āda m'ɗenhii manh, tíkɔ ɔ́ kúu ri m Kɔɓaɓe āda nāhą̱kashiyee yei yi túbo tíi.

17 Lo kono ma téle 'j Juɗujalem ná wɔɔ́, m'udu mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ 'm gór Nuɓɔ. Náa nóho ndɔ̄ɓ ma, **18** āda m'ɔ Kɔɓaɓe. Yɔ tɔ̄r ma na: Iɓ taɽh lám ɔ́ tei gér 'j keme ɓē Juɗujalem, haɗi wɔɔ́ yɔɔ nj teii ha kɔjɔ ta hālá nge sɔɓɔ jɔ ha má ngē.

19 Ada ma m'tɔ̄r nya jɔ́ na: Kɔɓaɓe, yɔɔ ɓa t jɔ ni'n igii

ha ma ka kukɔ deɓee ngi kono taā keme ha riyee ka təla ni kúju dangay tíkɔ ka kundɔ̄ ni t ɓɔɾɔɓɔndɔ'n mətɔ kúju kámnahą̄ m Jupee. **20** Tíkɔ lo kono k tɔ̄l ni Etiyen, nge kɔjɔ ha t helei ná wɔ́, ma ɓa m'ɗa 't t kam má'n. Ma ɓa m'ndeg nya jɔ-ɔ́ t madā maa tíkɔ ma ɓa-á m'e nge ngɔm ramá m ngi kono k tɔ̄l nya wɔ̄ ná.

21 Tí wɔ́, yɔ tɔ̄r na: Aɓh, na m'áta kuloi kuɗɔ-ɔ́ t kā rɔ m deɓee ngi kono ke Jupee ngē.

Pol ye mōno ɓē 'j Rɔm ɓa

22 Yɔɔ oōi ha nya mbóng otoi'n jɔ ha ná. Tí wɔ́, yɔɔ tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n na: Ada deɓe bá'n ndetē tií 'j jɔngáya-á. Yɔ asa kam ta kinji t kam nya'n ngē.

23 Yɔɔ ugoi kɔ́ɗɔ t njī ni nge ɓɔ'n réhei ramá niyee, tíkɔ a ɔii ngáya selei t taɾh. **24** Gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo ná adā njī nya t askaɾee na t'uloi Pol kúju, tíkɔ na t terhii'n mətɔ ha t njíi'n, kɔ́ ādа yɔ t'igii kam ha kɔ́ k t'ugɔ ni kɔ́ɗɔ jɔ nya ná. **25** Lo kono k kujɔ̄ ni Pol t kulɔ'n ná wɔ́, Pol tɔ̄r t gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo nge ka ngɔm taɾa kúju dangay kɔ́ kəɗa lo ná na: Edei se taɾa ɗóbo bé na t'undoi deɓe nge ke mōno ɓē 'j Rɔm t ɓɔɾɔɓɔndɔ'n 'j ta gānga sé seré jɔ nya wɔ?

26 Lo kono gǫkɔ̄l ná koō ha ná bəyá ná wɔ́, yɔ aɓh rɔ m gǫkɔ̄l nge ɓɔ ná ká tɔ̄r n na: Ata nāhą'n neré wɔ? Deɓe kəɗa'n ye mōno ɓē Rɔm.

27 Gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo ná ye rɔ m Pol ye terh n na: Ǝ tɔ̄r ma, yi kɔ́ ye deɓe 'j Rɔm wɔ?

Pol téle tɔ̄r na: Ayo.

28 Gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo ná téle tɔ̄r na: M'ubɔ jɔ rɔ má bé t gúrusu nge kalngandh 'n kɔ́ m'e'n mōno ɓē 'j Rɔm.

Pol téle tɔ̄r na: Ma ya oɗyoi ma t Rɔm ɓa.

29 T lo ná ɓa-á ngi kono ka ɗá-a ta terh nya ha ná-a téle t'ɔrhii rɔ ni hālá. Gǫkɔl nge kumbɔ̄lo ná ɔ bəyá ha Pol ke mōno ɓē 'j Rɔm ná wɔ́, ɓelē nahą n. Ɓelē nāhą n, haɗi

wɔ́ yɔ adā rɔ nya āda ujoi n t kulɔ'n.

Pol ədʼa nɔ m ngikɔdʼyɔ̄ deɓee m Jupee ngi kumbɔ̄loo

30 Ndi dʼíya 'j gō-ó wɔ́, gǫkɔ̄l nge ɓɔ ná ndeg ta kigii mɔtɔ ha ɓa kɔ́ kɔsɔ ni'n mɔtɔ ha m Pol ná. Yɔ tót kulɔ 'j rɔ m Pol, b adā njī nya ngikadasádaga ngi kumbɔ̄loo t ngikɔdʼyɔ̄ deɓee na t kámii nahą̄. Tíkɔ yei'n Pol undoi dana ni.

23 Pol undɔ̄ kam nya t jɔ m ngikɔdʼyɔ̄ deɓee nj nduŋu ni n b tɔ̄r na: Nónjoo, ye t kūlu Njili kigii nge nɔ'n á-a ma m'njiya'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ mbóng taá kajanh wɔ̄ ná. **2** Ananiyas, ngól jɔ m ngikadasádaga ngi kumbɔ̄loo adā njī nya t ngi kono kɔdʼa táha kaj nya ná-a na t'undoi taŋa nya. **3** Tí wɔ́, Pol tɔ̄r na: Yi kaj dúruduru nge nāhą̄ ni t nduju kāa'n Nuɓɔ atá nya kundoi. Yi inji t ngá ha ta ka gānga seré jɔ má t gō njihaa-á b yɔ kɔ́ yi alh jɔ njiha wɔ̄, hadʼi wɔ́ yi adā teŋei jɔ́ na t'undoi ma.

4 Ngi kinji táha kaj nya ná-ā tɔ̄rii na: 'Nj nyédʼyē ngól jɔ m ngikadasádaga m Nuɓɔɔ ngē ná?

5 B Pol tɔ̄r na: Nónjoo, ma m'igii ha ke nya ngól jɔ m ngikadasádagaa ngē, hadʼi wɔ́ njéngei keme Mangɔtuɓu m Nuɓɔ na:

Ɨ́ najh kodʼyo ha nɔ ngē rɔ m kóngaŋ ɓei.

(Tei. 22:28)

6 Pol igii deɓee ngi kámnahą̄ ná-ā ɓa dēr. Ká nóhoo yei Sadusee,* b kā madaa yei Parijee.* Yɔ tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n dana m ngikɔdʼyɔ̄ deɓee na: Nónjoo, ma m'e Parij, mōno keme m Parij. Ye ha kundɔ̄kemejɔ́ɔ, tíkɔ ha tei 'j dana m ngi koyoo á-a gengei'n seré koyo jɔ má wɔ̄ ná.

7 Lo kono Pol kodʼyo ha ná bəyá ná wɔ́, Parijee t Sadusee undoi mɔtɔ ta k ráa nahą̄ ha. Ada ngikámnahą̄ keŋei nahą̄ dana-á jó. **8** Sadusee tɔ̄rii na tei 'j dana m ngi koyo ná ndetē ɓa nɔdʼí, kɔ-ɔ́ mōnokulɔ m Nuɓɔ na ndetē, kɔ-ɔ́ njili nóho

na ndetē nya. B Parijee wɔ́, tei keme jɔ náa jó na-á ɓa dér.
9 Ráa nahą̄ ha nge kumbɔ̄lo iɓ dana m Parijee t Sadusee,
āda nginjángā mangətuɓuee* kā nóhoo 'j mɔtɔ m Parijee
iɓii nya taɽh ɗa kɔ̄lii na: Dee d'embe náa kash nóho jɔ m
deɓe'n ngē. Ukɔ nɔ ngē wɔ́, njili nóho ngē wɔ́, mōnokulɔ
m Nuɓɔ nóho oɗyo n ha. **10** Lo kono ráa nahą̄ ha ná,
kaɗáa ndéle ke kɔ̄l ná wɔ́, gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo ná ɔ ɓelē
keme-é yɔ oō ɓó na, deɓee na etei tɔr Pol 'j nahą́ ɓó. Yɔ
ulɔ ɓundū askaɽee na ká t'ɔrhii'n tíi 'j dana m deɓee t'uloi
kúju dangay.
11 Ɔtɔ dana ndi nóho wɔ́, Kəɓaɓe tei hɔy rɔ m Pol tɔ̄r
n na: Pol ukɔ roi tɔgɔ. Asa kam ta yi ká kɔjɔ ha t hāla má
tií keme ɓē ɓɔ Rɔm, ɗóbo ɗíya njɔ kojoi'n taá keme ɓē
Juɗujalem ná.

Deɓee oōi nahą̄ jɔ m Pol ha ta tɔ̄l nya

12 Lo kono bé ndəga ná wɔ́, Jup kā nóhoo kámii nahą̄
tíkɔ ugoi rɔ ni nahą́ obii'n t jɔ rɔ ni yɔ ɓa-á na: Deɓe t'usɔ
náa ngē, kɔ́-ɔ deɓe t'ai nya náa ngē, mbóng āda t n'tɔ̄lii Pol
ɓa tíkɔ. **13** Deɓee ngi koō nahą̄ kɔ́ kob'n ná-a umboi deɓee
dɔgɔsɔ́. **14** Yɔɔ aɓhii ká embei ngikadasádaga ngi
kumbɔ̄loo t deɓee kangaa, b tɔ̄rii na: Dee d'ugɔ rɔ dé nahą́
d'ob'n bé jɔ dee ɓa-á jɔ́ na: Deɓe t ndōo náa ngē mbóng
āda t d' tɔ̄l Pol tíkɔ. **15** Ye bəyá wɔ́, see ngikɔɗyɔ̄ deɓee,
aɓhii taá t yɔtɔnh ká ojoi ha ná t gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo. Ǝ
tɔ̄rii'n jɔ́ na t'e n taá nɔ sé, āda see ɓa t'enjei mɔtɔ ha ná t
gō-ó kɔ́. Dee wɔ́, kéte tíkɔ ta yɔ katá ka ke ná wɔ́, d'áta
kundɔ̄ jɔ rɔ dé dana-á ha ta tɔ̄l nya ɓa nɔɗí.
16 Lo kono nān m Pol nge ngaɓa koō nɔmɔ̄ kɔ́ k nɔ̄mɔ
ni n ná wɔ́, aɓh ká tɔ̄r ha ná t Pol tií keme kúju dangay.
17 Pol kúu nge ɗíya 'j dana m gǫkɔl b tɔ̄r n na: Aɓh t
balsáa kono kəɗa'n tií rɔ m gǫkɔ̄l ngi kumbɔ̄loo, haɗi wɔ́
yɔ aɓh t ha nóho'n ta tɔ̄r nya. **18** Gǫkɔ̄l aɓh t balsáa na'n rɔ

m gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo b tɔ̄r n na: Pol nge dangay'n á-a, kúu tɔ̄r ma na t m'e'n balsáa'n táa roi. Ha nóho ədʼa 't yɔ ndég ta tɔ̄rii.

19 Gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo ukɔ taɻa jī m balsáa ná, aɓhii sənya n t hālá ká nj terh n na: Aɓh t ha ɗi ɓa'n ta tɔ̄r má wɔ?

20 Balsáa ná téle tɔ̄r n na: Jupee a ɗójoi ha ta ke nehɛ̨i kóɽoɽó b jól wɔ́, yi kukɔ Pol kaɓh'n nɔ m ngikɔdʼyɔ̄ deɓee, ye njɔ na deɓee ngi ka kanjā ta kigii mɔtɔ ha nya ɓa jája. **21** Ɨ́ najh koō ha ni ná ngē, hadʼi wɔ́ deɓee kumbɔ̄ deɓee dɔgɔsɔ́ 'j dana ni a ɗojoi ha ta tɔ̄l Pol. Yɔɔ ələi njī ni t kob'n ɓa bé jɔ rɔ ni yɔɔ ɓa-á na: Deɓe t'usɔ náa ngē, kɔ́-ɔ deɓe t'ai nya náa ngē mbóng āda t n'tɔ̄lii'n ɓa tíkɔ. Ada nge'n yɔɔ yei táha wɔ̄, b nj ndalhii ha ta yi ndég ɓa ɗíya bá kɔ́ wɔ̄.

22 Tí wɔ́, gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo ná mbénj balsáa ná na: Ha kɔ́ yi tɔ̄r má ná ɔ́ najh ká tɔ̄r deɓe nóho t kéte. B yɔ inya n āda aɓh.

Lijiyas ulɔ t Pol'n Sejare-é

23 'J gō ha ná wɔ́, gǫkɔ̄l nge kumbɔ̄lo ná kúu gǫkɔ̄lee jó, b tɔ̄r ni na: Undoi jɔ rɔ sé dana-á, b t jɔ ji kaja-á nge ndi wɔ́, ɔii askaɻee deɓee lodeɓe jó, ngi kinji jɔ sundɔɔ deɓe dɔgɔmiíjɔjó, tíkɔ ngi nəngaa deɓee lodeɓe jó b aɓhii mbóng keme ɓē Sejare. **24** Ada náa kal m Pol ɗa nya 't kɔ́ aɓhii'n səɗin bé t rɔ nɔ'n, ká uloi'n keme jī m Peliks ngekonyoɓē-é.

25 Yɔ njánga mangətuɓu oɗyo ha keme-é na:

26 Ma Klod Lijiyas m'njángā mangətuɓu m'edei yi Peliks ngekonyoɓē nge nɔ kumbɔ̄.

27 Deɓe kəɗa'n á-a, Jupee ukoi n āda níi ménye bá ta tɔ̄l ni n. B lo kono ma koō ná yɔ na ye mōno ɓē Rɔm ná wɔ́, d'iɓ d'aɓh t ɓundū askaɻee ká d' taā n 'j jī ni. **28** Lo kono ma ndég ha ta koō'n mɔtɔ ha kɔ́ k

kɔsɔ ni n mɔtɔ nya ná wɔ́, m'ukɔ m'aɓh sənyan nɔ m ngikɔɗyɔ̄ deɓee. **29** Ha kɔ́ ma ká koō á-a wɔ̄'n. Yɔɔ a osoi mɔtɔ ha nya gō ɗóbo njiha ni. B náa nge ta yɔ nāhą́ kɔ́ ta kasa'n nahą́ t koyo'n ɓó-o dangay ndetē.
30 Ma m'oō āda tɔ̄rii ma na Jupee na undoi jɔ rɔ ni dana-á ha ta tɔ̄l nya. M'ulɔ sənyan ɓa ndamndam tií roi, kɔ́ āda ya deɓee ngi kono kɔsɔ mɔtɔ ha nya ná wɔ́, kigii'n lo ta ná-a wɔ́, koɗyo ha nge sɔɓɔ jɔ nya yɔ ɓa tií noi.

Inji nɔ á-a.

31 Askaɾee nehɛ̨i t gō kono kadā ni ni'n gō mindi ná. Yɔ ukoi Pol aɓhii'n dana ndi ɓa mbóng otoi'n keme ɓē Ą̱tipatris. **32** Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, askaɾ ngi t njɔ niyee téle yei keme gérgér b inyei ngi t sundɔɔ ná kɔ́ na t'aɓhii sənyan. **33** Lo kono ngi t sundɔɔ ná kɔtɔ keme ɓē Sejare ná wɔ́, yɔɔ edei mangətuɓu ná t ngekonyoɓē, tíkɔ ukoi'n Pol undoi'n nɔ nya. **34** 'J gō kɔ́ ngekonyoɓē tɔ́jɔ mangətuɓu ná wɔ́, terh t Pol ná-a yɔ ɓa-á ye deɓe 'j keme ɓē nge ɗá-a wɔ? B lo kono yɔ kigii ha ke nya deɓe 'j jɔngáya Silisi ná wɔ́, **35** tɔ̄r na: Wɔ́b ngi kɔsɔ mɔtɔ heiyee b otoi wɔ́, m'áta koō mɔtɔ hei ná bé. B yɔ adā njī nya na ká t ngɔmii'n tií keme kúju m kóngaɾ Heɾ̨d.

Peliks nj'oō ha kɔ́ deɓee k kɔsɔ'n mɔtɔ m Pol ná

24 Ndi mií 'j gō-ó wɔ́, Ananiyas ngól jɔ m ngikadāsadagaa ye ɔtɔ̄ keme ɓē Sejare, yɔɔ t deɓee kangaa m Jupee tíkɔ ngekumɔ̄najh m Jupee nóho kɔ́ ka kúu ni n na Tertul ná. Yɔɔ ye sekhii Pol rɔ m ngekonyoɓē-é. **2** Lo kono kulɔ ni kúu m Pol ná wɔ́, Tertul undɔ̄ mɔtɔ k kɔsɔ mɔtɔ ha nya. **3** Yɔ tɔ̄r na: Yi Peliks nge nɔ kumbɔ̄, ye t kūlui'n a-á wuɾ̨unyóo nge kalngandh'n ɗa'n dana dé wɔ̄'n. Ɓó kɔ gō m deɓee ye kemei, āda yi a āda náa ngi nɔɔ t mɔtɔ deɓee nɛɛ, t gō kono yi ɓa kigii'n kéte.

Dee d'a dɔ nāhą nɔ kɔ́ yi ka nāhą ná t jɔkāgalo-ó ɓa der tíkɔ t lo-ó ɓa der. **4** B kɔ́ ta ma tei jɔkāgalo ɓɔ t kéte ngē wɔɔ́, m'inyei āda gō ɗóbo keme noi wɔɔ́, yi oō'n ha ɗi ményɛ nge dee ka ɗáa ta tɔ̄rii ná kɔ́.

5 Dee d'igii ha deɓee'n ke nge túju lo. Yɔ nāhą kɔ́ āda kaɣā nahą̄ ɗa dana m Jupee ɓa dér taá 'j jɔngáya-á. Tíkɔ ye'n kóngaɣ m ɓūndu deɓee ngi kono ka kunu gō mɔtɔnáandáj nge ɗyā m deɓee 'j Najaret. **6** B yi nge kumbɔ̄ nge'n wɔɔ́, yɔ ndég ta nāhą kɔ́ kúju m Nuɓɔ tēle ke náa nge túju. Ada d'ukɔ'n, b d' ndég ta gānga seré jɔ nya t gō njiha dé. **7** B lo kono Lisiyas, gɋkōl nge kumbōlo ke kɔtɔ̄ ná wɔɔ́, yɔ ye ukɔ igii'n 'j jī de t tɔgɔ'n. **8** Tíkɔ adā'n taɣa ɗóbo t ngi kɔsɔ mɔtɔ nya na tei taá noi. Yi ɓa t roi'n asa ta terh nya ha, kɔ́ ta kigii'n náa ɓa dér kɔ́ dee ke'n ngi kɔsɔ mɔtɔ nya ná 'j rɔ nya.

9 Jupee uɓoi taɣa ni nahą́ ɓa dér sənyan jɔ ha kɔsɔ mɔtɔ ná āda mindi ni uso'n gō nahą́, tɔ̄rii'n na: Ke'm ha ná-a bəyá wɔ̄ ná.

10 'J gō ha ná wɔɔ́, ngekonyoɓē əla jī nya t Pol na t'oɗyo ha. Yɔ tɔ̄r na: Ma m'igii ha yi ke nge gānga seré m mɔtɔ deɓe nɋɛ kono ɓāla baa. Gō ɗóbo ha ná-a m'edei'n keme ma bé kɔ́, m'unu'n ha ɗa m'oɗyo ha ta kɔrh'n ha 'j jɔ má wɔ̄ ná. **11** Ndi kutu gidi jó ɓa ná-a asa ngē tɔ, ma kaɓh'n Juɗujalem ha ta ká ɗɔi Nuɓɔ. Asa kam yi kanjā mɔtɔ ha ná b kigii kɔ́. **12** Jupee oi nya ma lo ráa nahą̄ ha-á t deɓe nóho'n mɔtɔ kúju m Nuɓɔ ngē, kɔ́ mɔtɔ kúju kámnahą̄ ni ngē, kɔ́-ɔ keme ɓē ɓɔ-ɔ́ ngē. Deɓe nóho ɔ nya ma lo kám nahą́ t kóso deɓee kɔ́ ma ke'n nge kanjā ha ngē. **13** Ada yɔɔ esei kam ta kigii kam ha kɔ́ yɔɔ kɔsɔ'n mɔtɔ ha má taá yɔtɔnh ngē. **14** Kəɗa ma'n kɔ́ ke ma'n nge koɗyo ha taá noi'n ma m'nāhą kulɔ ɓerh m Nuɓɔ m ka maa. Ada ye t gō ɗóbo ha ná-a a kuui ma'n mɔtɔnáandáj nge káɗya nge ke gō-ó ngē wɔ̄ ná. Ma m'taā keme haa ɓa dér kɔ́

njánga ni keme njiha-á, tíkɔ m'taā'n keme haa ɓa dér kɔ́ njánga
ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́. **15** Tíkɔ m'aɓh'n t kundɔ̄keme'n jɔ m Nuɓɔ-ɔ́, njɔ yɔɔ kaɓh ni nya'n ná. Dee d'undɔ̄ keme dé jɔ-ɔ́ ɓa dér ha deɓee ngi jɔsuɻuee t deɓee ngi jɔsuɻuee ngē katá teii 'j dana m ngi koyo-ó. **16** Ye ha ná-a ma m'ukɔ'n rɔ má tɔgɔ ha ta njili kigii má ke yi nge 'j ha nóho teē jɔ-ɔ́ t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, tíkɔ t nɔ m deɓee wɔ̄ ná.

17 Aɓh náa ɓāla baa bé ma ndetē'n taá Juɗujalem, náa ná-a m'téle m'e ɓē ha ta ndég náa t mɔtɔ deɓee maa, tíkɔ kadā'n kadāɓulo t Nuɓɔ wɔ̄ ná. **18** Jup kā nóhoo 'j jɔngáya Aji ye embei ma lo ná mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́. Lo kono yɔɔ ke kembe má ná wɔɔ́, rɔ má ye yi túbo wɔ̄. Ada deɓe kamii nahą̄ rɔ má ngē, kɔ-ɔ́ kɔ̄l ndetē nya. **19** Kəɗa nya ná, yɔɔ á-a oi náa nóho jɔ má wɔɔ́, asa kam ta yɔɔ kɔsɔ mɔtɔ má taá noi wɔ̄'n. **20** Ye bəyá ngē wɔɔ́, āda yɔɔ ɓa nɛɛ tɔ̄rii, kéee embei náa nge kash nóho jɔ má dana kɔ́ ma kəɗa'n nɔ m nge kɔɗyɔ̄ deɓe ná wɔ? **21** Ukɔ nɔ ngē wɔɔ́, ye ha kɔ́ ma k tɔ̄r t njī nge ɓɔ'n ná ɓa ɗíya. Ma m'tɔ̄r ni jɔ́ na: Ha tei 'j dana m ngi koyoo á-a nj gengei'n seré jɔ má taá kajanh dana sé wɔ̄ ná.

22 B yɔ kɔ́ Peliks igii náa nge kɔjɔ jɔ mɔtɔnáandáj ná nɔ ɓɔ. Yɔ əla ni gō ngelh na: Ǝ́ ndalhii tɔ, āda Lisiyas gǭkɔ̄l nge kumbɔ̄lo ye ɔtɔ̄ tíkɔ m'anjā mɔtɔ ha sé ná t gō-ó m'oo'n jɔ. **23** B adā njī nya t gǭkɔ̄l ná na t ngɔm'n tɔ. B t'ada'n mōno jɔkāgalo ɗi ményɛ āda t njiya taɻh. B yɔ kɔ́ t najh kɔgɔ deɓee nyaa ke rɔ nya, ke nāhą̄ kulɔ kadā nya ngē.

24 'J gō ha ná ndi neré ɓó wɔ̄'n wɔɔ́, Peliksee t nyɛ́ nya Drusil'n, nge ke mandaá Jup na'n uloi gō m Pol kúui'n na t'e. Ada yɔ ye nj'oō Pol jɔ ha kundɔ̄keme jɔ ha m Kris.
25 Lo kono Pol k kɔjɔ ha náa nāhą̄ nge jɔsuɻu-ú, jɔ ha kukɔ rɔ tɔgɔ-ɔ́ tíkɔ jɔ ha seré nge katá ke taá yɔtɔnh ná

wɔ́, Peliks oō āda ada'n ɓelē b tōr na: Ǝ́ téle t ngá tɔ, b wɔ́b m'embe taɾa ɗóbo wɔ́, m'áta téle kúui ɗyatɔ.
26 Peliks undō keme nya jɔ-ɔ́ oō ɓó ná Pol na atá na kadā gurusu kɔ́ ta kinya nya'n ɓó. Náa ná-a yɔ ulɔ'n kanjā nya ɓa t njɔ nahą́ ha ta ká koɗyo ha sənyan wō ná.

27 Ɓāla jó hón wō, ada Pɔrkiyus Pestus unu goto m Peliks. B kɔ́ ta rɔ m Jupee nyelē ni'n jɔ nya wɔ́, Peliks inya Pol bəyá keme kúju dangay.

Pestus nj'oō ha kɔ́ deɓee k kɔsɔ'n mɔtɔ m Pol ná

25 Lo kono Pestus kiɓ 'j gō ɓē konyo nya ke kɔtɔ ná wɔ́, yɔ nāhą ndi mutɔ́ 'j gō kiɓ nya 'j Sejare ta kalh kaɓh'n Juɗujalem. **2** Ngikadāsádaga ngi kumbōloo t deɓee ngi kumbōloo 'j dana m Jupee ká sekhii Pol rɔ m Pestus. Yɔɔ ye terhii Pol t njɔ ngaɗ'n ɓa, b téle ɔrhii rɔ ni hālá. **3** Yɔɔ terhii n na: T nāhą səɗin keme nɔ, āda t'ei t Pol'n taá keme ɓē Juɗujalem. Yɔɔ nehɛ̨i bəyá, haɗi wɔ́ yɔɔ oōi nahą̄ bé jɔ nya ha ta ke tōl nya ɗóbo. **4** Pestus téle tōr ni na: Āda t ngɔmii Pol tií keme ɓē Sejaree, na níi'n ndi ɓɔ ngē ta nɛ ɓa téle kaɓh'n tií Sejare-é. **5** Yɔ tōr ni na: Ada deɓee ngi ɓɔɔ 'j dana sé ɗesii t ma'n. B wɔ́b yɔɔ b ká embei náa nóho jɔ m deɓe ná wɔ́, āda yɔɔ ɓa osoi mɔtɔ ha nya tií.

6 Pestus inji səɗin ɓa hón ndi kutu, tíkɔ téle ɗes ye Sejare-é. Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, Pestus ká udu inji lo gānga seré-é, b adā njī nya na ká t'ei t Pol'n. **7** Lo kono Pol ke kɔtō ná wɔ́, Jup ngi kono kiɓ 'j Juɗujalem ke ná-ā giɾii gidi nya. Yɔɔ osoii mɔtɔ nya ɓɔ t ha ngi kalngandhee. B yɔ kɔ́ ha nge kumbōlo kɔ́ ta yɔɔ kembe kɔjɔ jɔ nya ndetē.

8 Pol ɓa t jɔ nya'n oɗyo ha taā'n jɔ rɔ nya na: Náa kash nóho nge ta ma nāhą hón'n jɔ njiha m Jupee ndetē. Ye nya tií 'j kā rɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. Kɔ́-ɔ ye nya tií 'j kā rɔ m

ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo* ngē.

9 Pestus ndég ta rɔ m Jupee nyelē ni jɔ nya. Yɔ tɔ̄r Pol na: Ɨ́ ndég ta kaɓh Juɗujalem kɔ́ ká gānga ni seré jɔ náa ná-ā t taɽa kam má wɔ?

10 Pol tɔ̄r na: Lo gānga seré m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo ɓa-á ma m'ɔɗa t 't wɔ̄'n. Ada asa kam ta gānga ni seré ma t lo'n. Ma m'nāhą̄ nya náa kash nóho rɔ m Jupee ngē. Ada yi ɓa t joi'n igii nɔ ɓɔ. **11** Wɔ́b m'nāhą̄ náa nóho nge ke gō-ó ngē, ɓó-o náa kash nge kalngandh nge kasa ta ma koyo wɔ́, ma ɗá m'ege ngē. B wɔ́b náa kɔ́ yɔɔ kɔsɔ'n mɔtɔ má ná b ye ha kujɔ wɔ́, deɓe nóho ta kasa kulɔ má keme jī ni nj ndetē. Ma m'ndég ta ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo kɔ́ gānga seré má.

12 Tí wɔ́, lo kono Pestus koō nahą̄ t ngikɔɗyɔ̄ deɓee ná wɔ́, tɔ̄r na: Yi ndég jɔ ná ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo* kɔ́ wɔ́, atá kaɓh rɔ m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo-ó.

Pestus nj terh Agripa ha kɔjɔ jɔ m Pol

13 'J gō-ó ndi nóho wɔ́, kóngaɽ ɓɔ Agripaa t Berenis'n yei keme ɓē Sejare nabh m Pestus. **14** Yɔɔ nehɽ̄i ndi asa t taɽa-á lo ná, āda Pestus nj'ɔjɔ mɔtɔ ha sɔɓɔ jɔ m Pol t kóngaɽ ɓɔ. Yɔ tɔ̄r na: Peliks inya deɓe nóho taá dangay.

15 Ada lo kono ma kaɓh Juɗujalem ná wɔ́, ngikadasádaga ngi kumbɔ̄loo t deɓee kangaa m Jupee sekhii n rɔ má na t m'gānga seré jɔ nya.

16 Ma m'téle m'tɔ̄r ni jɔ́ na: Gō ɗóbo náa kāgaɓē m Rɔmee wɔ́, kéte tíkɔ ta kulɔ ni deɓe keme jī m deɓee ngi katá tɔ̄l nyaa wɔ́, asa kam ta yɔɔ ɓa dér kinji kam nahą́. Tí wɔ́, yɔ atá kembe taɽa ɗóbo ta koɗyo ha 't ta taā'n jɔ rɔ nya, dana náa ɓa dér kɔ́ deɓee k kɔsɔ'n mɔtɔ nya ná. **17** Tí wɔ́, yɔɔ yei mbóng ye otoi taá lo-ó āda ma m'ɔla rɔ má ngē. Ndi ɗíya 'j gō ke ni ná wɔ́, m'tei m'aɓh ká m'inji lo tiye ha-á, b m'āda njī má jɔ́ na ká tei'n deɓe ná. **18** B lo kono

ngi kɔsɔ mɔtɔ nyaa kiɓ ɗa k koɗyo ha ná wɔ́, ha kash nóho ta yɔɔ kembe ɗóbo ɗíya njɔ ma k njɔ́l'n ná ndetē. **19** Yɔɔ a rei nahą̄ ha t Polee sɔɓɔ'n jɔ ha gór náa kāgaɓē ngi sɔɓɔ̄ jɔ niyee, tíkɔ ha m Jeju nóho nge koyo tíi kono ná. B Pol ukɔ ngér na yɔ na ká inji 't t kam nya'n. **20** Ma ya, kanjā mɔtɔ ha ni ná m'igii lo nya ngē. B m'terh Pol jɔ́ na wɔ́b t ndeg wɔ́, t'aɓh Juɗujalem kɔ́ ka t gengei'n seré nya tií. **21** B lo kono Pol terh má na, āda ha nya ná t'ɔɗa bɔyá āda Ogust t'oō mɔtɔ ɓa kɔ́ ná wɔ́, m'āda njī má jɔ́ na t ngɔmii n mbóng āda t m'ulɔ gō m ngekonyoɓe nge kumbɔ̄lo.

22 Agripa tōr t Pestus na: Ma ɓa t jɔ ma'n m'ndég nya ta kōo ha m deɓe ná.

Pestus téle tōr n na: Jɔl wɔ́, nj'áta koō ha nya bé.

Pol ɔɗa nɔ m Agripa

23 Ndi ɗíya 'j gō-ó tií wɔ́, Agripaa t Berenis'n t'uloi ramá kóngaɽ rɔ ni, tíkɔ yei injii'n keme kúju lo koō ha-á. Yɔɔ t gǫkɔ̄l ngi kumbɔ̄loo, deɓee ɓɔ ngi 'j keme ɓē ɓɔ-ɔ́. Pestus āda njī nya na ká teii t Pol'n. **24** Tí wɔ́, Pestus tōr na: Kóngaɽ ɓɔ Agripa, tíkɔ see ɓa dér ngi kinji t kam sé'n taá rɔ dé nɛɛ, see oi deɓee nɛɛ, kóso Jupee ɓa dér oɗyoi ha t ma'n tií Juɗujalem tíkɔ taá lo-ó, t kɔ́ɗɔ'n taɽa ni na: Asa kam ta deɓe kəɗa'n kinji t kam nya'n ngē. **25** Ada ma ya, m'igii náa nge kono yɔ nāhą kɔ́ kasa'n nahą̄ t koyo'n ná ngē. Tíkɔ yɔ ɓa t jɔ nya'n ndég ta kɔ Ogust. Wɔ́, ma m'undɔ̄ jɔ dana-á jɔ́ na t'aɓh. **26** Ná nge jɔsuɽu nge ta ma kembe jɔ ha m deɓe'n kɔ́ njánga kulɔ'n ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo* ndetē. Ye ha ná-a, m'ukɔ m'e'n taá nɔ sé, tíkɔ kumbɔ̄lo nya ɓa wɔ́, taá noi yi kóngaɽ ɓɔ Agripa-á ta ke kanja mɔtɔ ha ná t gō-ó tií wɔ́, ma kigii'n náa nge ta njánga mangɔtuɓu-ú á-a wɔ̄ ná. **27** Ma m'ɔ taá taɽa kam má titi ye njɔ na ha sɔba bé. Lo ta deɓe kulɔ'n deɓe dangay bé 'j ta kɔjɔ mɔtɔ náa kɔ́ deɓee kɔsɔ'n mɔtɔ nya ndetē.

26 Agripa tɔ̄r t Pol na: Edei taɽa ɗóbo ha ta yi koɗyo ha taā'n jɔ roi.

Pol oɗyo ha dáa jī nya taā'n jɔ rɔ nya. **2** Yɔ tɔ̄r na: Kóngaɽ ɓɔ Agripa, rɔ má nyelē ma ɓɔ kajanh, ha ta ma kəɗa noi, koɗyo'n ha taā'n jɔ rɔ má dana náa ɓa dér kɔ́ Jupee k kɔsɔ'n mɔtɔ má ná. **3** Yi igii ha náa kagāɓē ni, tíkɔ ha ráa ha ni ɓa dér. Tí wɔ́, m'nehɛ̰i kɔ́ɽɔɽɔ́ ɓa bé, āda kemei najh kɔɽɔ ngē, b oō ma.

4 Kéte taɽa katá, jɔkāgalo kɔ́ ke má balsaa ná Jupee ɓa dér igii hál má, haɗi wɔ́ ma m'ɗáa bé t Juɗujalem dana hɔtɔ m deɓee maa. **5** Yɔɔ igii ma keté kono. Wɔ́b yɔɔ b ndégii ta kɔ̰jɔ ha má t hālá t gō ɗóbo hál nge nɔ-ɔ́ t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ́, yɔɔ esei bé. Ma m'e Parij,* nge kono ká ɗáa bé t mɔtɔ náa ɗí ményɛ ményɛ m ka jiyee kɔ́ náa ngi konyo kalngandh ná-a. **6** B nge'n taá t yɔtɔnh, yɔɔ nj gengei seré jɔ má, haɗi wɔ́ ma m'ndég ta tɔ̄ltaɽa kəlānjī kɔ́ Nuɓɔ kəla kadā ka jiyee ná. **7** Kəlānjī ná-a mɔtɔka kutu gidi jó ji nɛɛ, undoi keme ni jɔ-ɔ́, kɔ́ nj nehɛ̰i n kulɔ ɓeɽh m Nuɓɔ ndiyee t kajaa wɔ̄ ná. A! Kóngaɽ ɓɔ Agripa ye t kūlu ha kundɔ̄kemejɔ-ɔ́'n á-a Jupee a osoi'n mɔtɔ má wɔ̄ ná. **8** Náa ɗi ɓa-á a ɔgɔ se jɔ taā keme, ha Nuɓɔ ka tei t ngi koyo-ó 'j ɓáda wɔ?

9 Haykamh, ma ɓa t jɔ ma'n, kéte kono ná m'ukɔ rɔ má tɔgɔ, ma m'nāha̰'n náa ɓɔ ha ta ka kege'n ri m Jeju 'j Najaret. **10** Ye náa nge ma nāha̰ tií Juɗujalem. Ma m'ukɔ ngi kaɽh njánga njángaa ɓa bé dangay. Ye tɔ́gɔ nge ngikadasádaga ngi kumbɔ̄lo kadā má. Wɔ́b nj tɔ̄lii ni wɔ́, ma m'ndég nya jɔ-ɔ́ səɗin njɔ m ngi kā nóhoo. **11** Ma ma m'tundɔ̄ ni ɓa sɔ́ɽ t mɔtɔ kúju kámnaha̰ m Jupee ɓa dér. Tíkɔ ma m'undɔ̄ jɔ ni t ngér'n jɔ ná ta t gengei Nuɓɔ. Lo kono wōngo kɔsɔ má jɔ ni ná wɔ́, m'áta ta ka nāha̰ ni náa wuɽukɔl ɓa mbóng ta kɔtɔ'n keme ɓē ɓɔ m mɔtɔ deɓee ngi ke mbā-á.

12 Ye ha ná-a, 'm m'aɓh'n keme ɓē Damas t tɔ́gɔ'n tíkɔ t taɾa ɗóbo nge kono ma kembe 'j kā rɔ m ngikadāsádaga ngi kumbɔ̄loo wɔ̄ ná. **13** Ɔtɔ náa dana kaja-á wɔɔ́, kóngaɾ ɓɔ, ma m'njiya jɔ ɗóbo t madā kaɓh maa. Ada m'ɔ lonjáha iɓ 'j taɾh nɔbé njáha lo giɾi jɔ dé ɓa dér. Lonjáha ná ree nya na n'umbɔ̄ yi m kaja ɓa tɔ. **14** Dee ɓa dér d' túso ngá, tíkɔ m'oō njī m deɓe nj'oɗyo ma ha t taɾa Hebroo'n na: Sol, Sol, haɗi ɓa kɔ́ a nāhạ ma náa wuɾukɔl bá wɔ? Atá ke náa nge ngér ɓɔ hei, ta yi katá ka tɔla ɲjoi t taɾa gigi-í.

15 Ma m'téle m'terh n jɔ́ na: Kɔɓaɓe, yi yéee ná-a wɔ?

B yɔ tɔ̄r ma na: Ye ma Jeju nge kono yi ka nāhạ má náa wuɾukɔl. **16** B yɔ kɔ́ iɓ taɾh ɔɗa jɔ njoi. Ma m'tei hɔy taá roi ha ta kundoi ta yi ke ɓeɾh kulɔ, ta yi kɔjɔ ha náa ngi kono yi kɔ t kamii'n t hālá, tíkɔ náa ngi kono ma kojoi.
17 Ma m'heɾei bé 'j dana m Jupee, tíkɔ dana m mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē, kɔ́ k kulɔ má yi taá dana ni'n. **18** Ma m'uloi ha ta yi tee kam ni. Ma m'uloi kɔ́ ta yɔɔ tei 'j kam tili-í ke kam lónjáha-á. Ma m'uloi kɔ́ ta yɔɔ tei 'j mɔtɔ tɔ́gɔ m Sɔtan,* ke rɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Ma m'uloi kɔ́ ta yɔɔ kembe mayɾɔ jɔ nāhạkash niyee gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme keme ri má. M'uloi kɔ́ ta yɔɔ kembe'n náakoɗ kam nahạ́ t deɓee ngi kono ma kɔrh kundɔ̄ ni kēɾe ná-ā.

19 Tí wɔɔ́, kóngaɾ ɓɔ Agripa, ma ɗa m'ege téle rɔ ma gō náa nge tei jɔ má 'j kā taɾh nɔbé ná ngē wɔ̄. **20** M'ɔjɔ ha taɾa kata t deɓee ngi kinjii keme ɓē Damasee. 'J gō-ó wɔɔ́, m'ɔjɔ ha t ngi kono kinji keme ɓē Juɗujalemee, tíkɔ ngi kono kinji t gō lo-ó ɓa dér jɔngáya Jude-é mbóng m'ɔtɔ'n dana m mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná. M'ɔjɔ ni ha jɔ ná t mbélei hál ni 'j jɔ nāhạkash ni b t telei t kā rɔ m Nuɓɔ-ɔ́. B t nehɛ̨i kulɔ āda t'asa t gō mbéle hál nge kɔ yɔɔ mbéle ná. **21** Gō ɗóbo ha ná-a Jupee ukoi ma'n 'j mɔtɔ kúju m Nuɓɔ a eɗei'n ha ta tɔ̄l má wɔ̄ ná. **22** B ye t kūlu nāga kono Nuɓɔ ɓa nāga má ná-a ma m'njíya'n taá t jɔ ma'n taɾh

mbóng kajanh wɔ̄ ná. Ma m'ɔjɔ ha kɔjɔ t hāla t nɔ m mōnoɗee, tíkɔ t nɔ m deɓee kangaa. M'ɔjɔ ha māda nge kaɗya mɔtɔ kēɽe ngē. B náa nge kono ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ t Moijee tɔ̄r na etei ke ná-ā ɓa nɔɗí. **23** Yɔɔ ojoi ha tɔ̄rii na Mesi* na atá kembe konyo ɓɔ, tíkɔ yɔ na atá ke nge taɽa kata m deɓee ngi katá tei 'j dana m ngi koyoo-ó. Yɔ na atá na kəla mbēɽe ha lonjáha t mɔtɔ deɓee ngi ke Ijrayelee t ngi kono ke Jupee ngē.

24 Lo kono Pol koɗyo ha bəyá kɔ́ ta kɔrh'n ha 'j jɔ nya ná wɔɔ́, Pestus t'ulɔ ndēɽe jɔ nya na: Yi kɔ́ ɔ́ səba wɔ? Pol! Kigii naa ɓoi'n ɓa nehɸi kɔ́ ɔ́ səba wɔ̄ b.

25 Pol téle tɔ̄r na: Ma m'səba ngē, Pestus nge nɔɔ kumbɔ̄. Ukɔ nɔ ngē wɔɔ́, 'm m'oɗyo ha nge haykamh tíkɔ ha nge kam nya kəɗa. **26** Kóngaɽ ɓɔ igii náa ná-a ɓa dér wɔ̄, b 'm m'oɗyo n ha ná bəyá 'j ɓelē rɔ má, haɗi wɔɔ́ ma m'igii nɔ, náa nge nóho nge ta yɔ kigii ngē ndetē.
27 Kóngaɽ ɓɔ Agripa, yi kɔ́ taā keme ha m ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ ngē wɔ? Ma m'igii ha yi taā keme.

28 Agripa téle tɔ̄r Pol na: Níi ményɛ bá ta yi nāhą̄ má āda ma téle ke deɓe m Kris.

29 Pol téle tɔ̄r n na: Níi ményɛ bá ɓo-ó, níi ɓɔ tɔ wɔɔ́, ma m'gór Nuɓɔ ha ta yi ɓa t keɗei'n yɔ-ɔ́ kembe kaɗya ngē, b deɓee ɓa dér ngi kámnahą̄ kajanh, b kinji k koō má nɛɛ. Ma m'ndég ha ta see ɓa dér téle titi má, b yɔɔ kɔ́ taá keme hóɽo nɛɛ ngē.

30 Lo kono Pol koɗyo ha ná nānga tií ná wɔɔ́, kóngaɽ ɓɔ, ngekonyoɓē, tíkɔ Berenis, t yɔɔ ɓa dér ngi kámnahą̄ lo ná ná-ā osoi rɔ ni iɓii taɽh. **31** Lo kono yɔɔ teii tií náa wɔɔ́, yɔɔ ká a tɔ̄rii nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ na: Deɓee kəɗa'n nāhą̄ náa nge kasa kam ta deɓe tɔ̄l nya ngē, kɔ́-ɔ nāhą̄ nya náa nge kasa kam ta deɓe kəlā hoɽo njɔ nya ngē.

32 Agripa tɔ̄r t Pestus na: Kəɗa nya'n deɓe'n tɔ̄r ha ta ngekonyoɓe nge kumbɔ̄lo* kɔ́ gānga seré nya'n ngē wɔ̄,

deɓe ɗa ɔrh'n inya n taɽh á-a b.

Pol alh keme bato nj'aɓh Rɔm

27 Lo kono mɔtɔ njɔ ha gānga ná wɔ́, yɔɔ undoi jɔ dé na t d'alh keme bato-ó t d'aɓh jɔngáya Itali-í. Ukoi Polee t ngidangay kā madaa uloi keme jī m gɋkɔ̄l nóho 'j dana m ɓundu askaɽ m Ogust kɔ́ ka kúu ni n na Juliyus ná. **2** D'alh keme bato nge kiɓh 'j keme ɓē Adramit. Bato ná atá ká kunu kaj baā ta katá ká kukɔ ngá t gō jɔngáya Aji ɓa nɔɗí. K kaɓh dé ná Aristaɽk deɓe 'j jɔngáya Masedowan aɓh t de'n. Ɓē nya ye Tesalonik.

3 Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, d'ɔtɔ Sidɋ-ɔ́. Juliyus nāhą keme nɔ t Pol'n, yɔ adā n taɽa ɗóbo na t'aɓh rɔ m ɓɔkúɗɔ nyaa kɔ́ āda ká t ngɔmii'n. **4** D'iɓ 'j lo ná, d'unu gō ngála m baāɓɔ, ká d'ukɔ ngá kaj jɔ kóɽ 'j Sipr, haɗi wɔ́ nyelē inji nguɗu dé. **5** 'J gō kɔ́ dee gānga baāɓɔ katā nge tei t kaj ɓē Silisee t Pą̄pili'n ná wɔ́, d'ɔtɔ keme ɓē Mira 'j jɔngáya Lisi-í. **6** Lo ná-a gɋkɔ̄l m askaɽee ká embe bato nóho nge kiɓ 'j Alegjandr, nj'aɓh ta kaɓh jɔngáya Itali. Ada dee d'alh keme-é. **7** Keme ndi baa bé, dee k kaɓh'n retete t bato'n āda onyo rɔ dé ɓɔ lo kaɓh-é. Níi ɓɔ ngē ta dee kɔ'n jɔ ɓē Senid b yɔ kɔ́ nyéle ɔgɔ de kɔtɔ̄. D' téle d'uɗyɔ táa ngá kaj kóɽ m Kret, t kā kungū manh 'j Salmone. **8** Nger ɓɔ t dee'n ta de kunu kaj kóɽ ná, b d' téle d'e taá lo nóho kɔ́ ka kúu ni na Kam Kāha Nge Nɔ-ɔ́ kɔ́ kɔɗa táha t kaj ɓē ɓɔ Laje ná.

9 Jɔkāgalo nge kalngandh hón wɔ̄. Tíkɔ ye náa nge ngér ɓɔ ta deɓe kunu gō baā ɓɔ, haɗi wɔ́ ndi pet Kege náakusɔ ɓa ná hón nya wɔ̄. **10** Náa ná-a Pol mbēnj t ngi kā madaa na: See deɓee, ma m'ɔ āda kaɓh kɔ́ k kaɓh ji'n j'etei nyalā náa nge toɗo ɓelē ngē. Tíkɔ náa ɓɔ bé atá túju. Ye náa 'j keme bato ɓa ɗíya atá túju ngē, b ukɔ nɔ ngē wɔ́, jāɽɔ ji ɓa t taɽa-á. **11** B yɔ kɔ́ gɋkɔ̄l m askaɽee oō ha m nge kukɔ jɔ gōborō, t kɔ́ɓa bato'n kɔ́ umbɔ̄ ha kɔ́ Pol k koɗyo ná.

12 B lo kono kam kāha ná nɔ ta deɓe kinji 't nɔhu kūlu-ú ngē ná wɔɔ́, deɓee baa bé ndegii ta kiɓ 'j lo ná kaɓh. B lo kono yɔɔ nohu kɔtɔ̄ Peniks ná wɔɔ́ yɔɔ ká kinji 't nɔ̄hu kūlu-ú. Peniks ye kam kāha nóho 'j Kret. Yɔ ɗa soɓoi nahą̄ t kā nɔɓē kā gel, tíkɔ kā nɔɓē kā konyo-ó.

Nyelē bémbē

13 Nyele ulɔ pelpel 'j kā nɔɓē kā gel, āda yɔɔ tei jɔ náa nge kono yɔɔ k njɔ́l. Yɔɔ ɔrhii hoɽo bato b unui kaj kóɽ 'j Kret. 14 Ményɛ 'j gō-ó wɔɔ́, nyéle bémbe nóho ka kúu ni na Erakilɔ ná ulɔ t tɔ́gɔ'n keme kóɽ ná. 15 Lo kono nyéle k kɔsɔ bato ná wɔɔ́, d'asa ta kukɔ kundɔ̄ nya ngā ngē. Ada d'inji t keme-é bəyá nyéle nj'unu de nj'aɓh'n. 16 D' tei kā mɔtɔ mōno kóɽ nóho kɔ́ ka kúu ni na Klod ná. B ngér ɓɔ t dee ta kukɔ jɔ bato kundɔ̄ ngá. 17 'J gō kɔ́ ndój de mōno bato ná t taɽh keme yi nge ɓɔ-ɔ́ ná wɔɔ́, d'anjā kam kaɗya ta ndújɔ'n kār bato náhą̄ t kulɔ'n āda ngér. D' rii taɽa ramá kɔ́ ndujɔ dé jɔ batoo-ó taɽh ná, d'umbɔ̄ ngá. D' nāhą̄ bəyá, haɗi wɔɔ́ d' ɓelē jɔ ná nyéle ɗa rii ká na umbɔ̄ keme kóɽ 'j Sirt. Kinya de rɔ dé gō nyéle k kaɓh nya d'e'n á-a wɔ̄ ná. 18 Ndi ɗíya 'j gō-ó, lo kono nyéle bémbe k bənga dé ɓɔ ná wɔɔ́, yɔɔ uloi mɔtɔ ta k kɔrh náa 'j keme bato-ó taá kam manh. 19 B t mutɔ m ndiyee wɔɔ́, yɔɔ ɓa ɔii náa nāhą̄ kulɔɔ 'j rɔ bato t'ələi manh t jī ni'n. 20 Keme ndi baa bé, dee kɔ'n kam kajaa t télemiyee ngē. Nyéle bémbe ulɔ t tɔ́gɔ nya'n ɓɔ jɔ dé āda d'ɔrh keme 'j jɔ kaɗya-á wɔ̄.

21 Deɓe usɔ náa ngē gō uɗɔ. Tí wɔɔ́, Pol iɓ əɗa taɽh dana m deɓee b tɔ̄r na: See deɓee ɓó! Kəɗa nya'n oōi'n taɽa ma 't, b j nii'n tíi Kret wɔ̄ báa, náa konyo kasa ba'n ɗa nāhą̄ se ngē. Kɔ-ɔ́ náa ɓa ná ɗa túju nya ɓɔ bá ngē. 22 B nge'n 'm m'ɔɗyɔ se bé ha ta see kukɔ rɔ sé tɔgɔ. Deɓe ta koyo 'j dana ji nj ndetē. Bato ɓa ɗíya atá ke náa túju. 23 Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé kɔ́ ma ke deɓe nya,

tíkɔ ma kā nāhạ kulɔ ɓeɽh nya ná, tei hɔy rɔ má taá dana ndi'n. **24** B tɔ̄r ma na: Pol ɔ́ najh ɓelē, na asa kam ta yi kəɗa nɔ m ngekonyoɓe nge kumbɔ̄lo-ó* ɓa kɔ́. Tíkɔ ɔ, Nuɓɔ edei deɓee ɓa dér kɔ́ ke t yi'n taá keme bato nɛɛ ɗyatɔ. **25** See deɓee, ye bəyá wɔɔ́, ujoi wuɽu sé, haɗi wɔɔ́ m'taā keme ha, ha kɔ́ Nuɓɔ tɔ̄r má káta ke bəyá t gō tɔ̄r nya ma'n ná. **26** B yɔ kɔ́ asa kam ta bongolo manh kunu kundɔ̄ ji jɔ ngéɽeē, keme kóɽ nóho.

Toho ɓɔ njúɗu

27 Keme ndi kutu gidi sɔɔ́, nyelē ka rənga de'n t kam baaɓɔ kata 'j Adriyatik. Ɔtɔ náa dana ndi, dana lo-ó wɔɔ́, ngi kulɔɔ 'j keme bato oōi ɓó na taɽa der na ye táha. **28** Lo kono yɔɔ kunu kulɔ kɔ́ ka kɔjɔ ni n ɓūlu manh ná kəla kam manh ná wɔɔ́, embei kēl jī deɓe dɔgɔmutɔ gidi miíjɔjó. Aɓhii kuɗɔ-ɔ́ ményɛ wɔɔ́, yɔɔ ká unu əlei ɗyatɔ. Wɔɔ́, yɔɔ embei kēl jī deɓe dɔgɔjó gidi salanjā. **29** Yɔɔ ɓelei ha ta ya bato njuɗu səɗin jɔ koō-ó. Ada yɔɔ ɔii dóngolo sɔ́ɔ 'j kəlā toho-ó umboi manh, b injii oɽoi bé lo ndalh ha ta bé ndiga lám. **30** B lo kono ngi kulɔɔ 'j keme bato-ó ka ɗaa ha kanyā b kinya bato ná wɔɔ́, yɔɔ unui toho əlei manh, b yɔɔ nehẹi ye njɔ na ngi katá koi dóngolo təla nɔ bato-ó kam manh ná. **31** Pol tɔ̄r t gɔkɔ̄l tíkɔ t askaɽee na: Wɔ́b deɓee ná-a b inji keme bato ngē wɔɔ́, see esei ta kembe kaɗya ngē. **32** Tí wɔɔ́, askaɽee gengei kulɔ 'j taɽa mōno toho-ó, b inyei āda usō.

33 Keté tíkɔ ta bé ndiga ná wɔɔ́, Pol adā kɔɗyɔ̄ t deɓee ɓa dér na t'usoi náa. Yɔ tɔ̄r na: Kajanh ye kutu gidi sɔɔ́ m ndiyee, see k ndalh'n náa nge kono kuso jɔ sé, see kinji'n bəyá t taɽa see 'j ta kusɔ náa. **34** Ma m'ɔ̄ɗyɔ se ta see kusɔ náa, kɔ́ āda t nāhạ se nɔ ha kaɗya sé. Usoi náa, haɗi wɔɔ́ taɽa ngɔ jɔ sé ɗíya nj ndii ngē. **35** Lo kono yɔ tɔ̄r bəyá tií ná wɔɔ́, yɔ unu mapa b 'j gō kɔ́ yɔ téle t kuɗɔ'n kadā Nuɓɔ

t nɔ m deɓee ɓa dér ná wɔ́, yɔ tete 'j nahą́ b undɔ̄ mɔtɔ ta k kusɔ. **36** Ada yɔɔ ɓa dér téle embei tógɔ b nj'usoi nya ná. **37** Dɔgɔ dé ɓa dér kɔ́ kinji de'n keme bato ná dee deɓee lodeɓejó dɔgɔmiijɔjó gidi miíkali. **38** Lo kono yɔɔ kusɔ náa tií ndana ná wɔ́, yɔɔ ɔii nɔgoto géme ná selei kam baaɓɔ kata-á kɔ́ na bato t hɔ́lɔ'n 't.

39 Lo kono lo k gánga ná wɔ́, téle igii jɔngáya ná ngē. B lo kono yɔ kɔ kamkāha nóho āda wɔ́y toƈo 't ná wɔ́. Yɔɔ oōi nahą́ ha ta kasa wɔ́, sulɔ bato ká kundɔ̄ 't. **40** Yɔɔ tɔ̄rii kulɔ̄ dóngolo inyei kam baaɓɔ katá. Tíkɔ télei ƈei lo ná tótii'n kulɔ kɔ́ ndujɔ ni'n goboɽo ná inyei taɽh, yɔɔ telei ɔii taɽa ramá kɔ́ ka ndujɔ ni nɔ bato ná téle t'uloi taɽh gō nyéle. Tíkɔ undoi'n jɔ bato sɔɓɔ'n taɽa derh. **41** Ada yɔɔ ká embei taɽa lo madā nóho nge ke wɔ́y b rənya əlā ni dana-á jó bé. Yɔɔ aɓhii'n ká uloi jɔ nya āda udu mbitimbiti. Bongólo manh aɓh t tógɔ nya'n ɓɔ āda ká undoi kəlā nya tete.

42 Askaɽee ndegii ha ta tɔ̄l ngidangayee ná ya nge nóho 'j dana ni ƈa usō kam manh alh tei anyā. **43** B gǭkəl ndég ta kaƈya Pol. Ada yɔ ɔgɔ ni 'j jɔ náa kɔ́ yɔɔ nɔmɔ̄ ná. Yɔ adā gō njī nya t ngi kono kigii kal ná-ā t tusoi kéte kam manh t t'egei tií jɔ kóngoró. **44** B nɔgoto deɓee kā madaa wɔ́, t'injii jɔ kāga-á, ngē wɔ́, t'injii taɽa gaja bato-ó. Ada yɔɔ ɓa dér tei jɔ derh t rɔ ni nge nɔ'n.

Tií jɔ derh keme koɽ Malt

28 Dee d' tei 'j kam koyo-ó tíkɔ 'd d'igii ha ka kúu ni kóɽ ná na Malt. **2** Maná mɔtɔ kaƈyaa nehɛ̨i de náa nɔ nge deɓe kɔ njɔ ƈíya ngē tɔ. Yɔɔ tómoi har tíkɔ kamii de'n taɽa-á, haƈi wɔ́ njī yer ɓɔ tíkɔ kūlu onyo'n ɓɔ. **3** Lo kono Pol na n'ulɔ jī nya n'ɔi'n ngō kéɽ kumbɔ̄ ni jɔ nahá ná, t n'umbɔ̄ kam har wɔ̄́ li mbotoɽo nóho oō gō nyumɔ̄ m har āda tei 'j dana ngō ná jonyo gidi jī nya naɓa 't. **4** Lo kono

maná mɔtɔ kaɗyaa naā kɔ li naɓa gidi jī m Pol ná wɔ́, tɔ̄rii dana hɔtɔ nahá na: Deɓe kəɗa'n ye nge tɔ̄l deɓe haykamh ɓa. Haɗi wɔ́, 'j gō kɔ́ yɔ tei 'j kam koyo-ó 'j kam manh baaɓɔ kata ná wɔ́, ha nge jɔsuɻu m Nuɓɔ ndeg ta kinya nya āda yɔ kinji t kam'n ngē. **5** Pol titi li mbotoɻo ná āda usō kam har, āda náa konyo nge nóho ta yɔ kōo ményɛ ndetē. **6** Deɓe ná-a nj ndalhii, yɔɔ oōi ɓɔ gidi jī m Pol na atá kagh, ngē wɔ́, yɔ na atá ta na kuso t lo ná ɓa-á ta koyo ɓó. B 'j gō kɔ́ yɔɔ ndalh gō kuɗɔ ná wɔ́, yɔɔ oi ha náa konyo nóho nāhą nya ngē. Tí wɔ́, yɔɔ tele mbelei njól ha ni b tɔ̄rii na: Yɔ ye nuɓɔ nóho.

7 Jɔngáya m deɓe nge kumbɔ̄lo nóho 'j keme kóɻ ná ɗa lo ná. Deɓe ná ri nya na Publiyus. Yɔ ukɔ de t rɔ nya, āda de lo toɗo d' toɗo t keme ndi mutɔ́, ye njɔ dee ɓɔkúɗɔ nyaa bəya. **8** Ada biya m Publiyus toɗo jɔ dūɻɔ met. Met nya ná ye ngamɔ tíkɔ njéme más. Lo kono Pol kudu gō nya gór Nuɓɔ, tíkɔ kundɔ̄ jī nya jɔ nya ná wɔ́, rɔ nya téle nɔ. **9** 'J gō yi nge ná wɔ́, ngi met kā madaa 'j keme kóɻ ná yei rɔ m Pol, āda yɔ ye ɔrh met 'j rɔ ni. **10** Deɓee ná-a osoi gɔnɔ de ɓɔ, āda lo kono dee k kɔrh taɻh tií ná wɔ́, yɔɔ edei de náa ngi kono keme dé ndég ta kembe ná.

Pol ɔtɔ̄ keme ɓē ɓɔ Rɔm

11 'J gō kɔ́ dee kinji lo ná nɔ̄hu mutɔ ná wɔ́, d'iɓ d'alh keme bato-ó nóho 'j Alegjandr nge kinji t lo ná ɓa mbóng nɔ̄hu kūlu hón'n t jɔ nya ná. Njengei náa nóho undoi jɔ bato ha ta deɓee kɔ'n wɔ́, kigii'n ha ke nya njungɔɔ jó.
12 Lo kono dee kɔtɔ Sirakus ná wɔ́, d'inji ngá d' nāhą ndi mutɔ́ lo ná. **13** D'iɓ 'j lo ná d'unu kaj lo d'uso keme ɓē Regiyo. Ndi ɗíya 'j gō-ó wɔ́, nyéle 'j kɔtɔɓē kā konyo-ó iɓ ulɔ, āda d' nahą ndi jó tíkɔ d' tei'n keme ɓē Pujol. **14** Tií keme ɓē ná-a ká d'embe nónjoo 'j 't, āda yɔɔ meɻii de na t d'inji səɗin t d' nāhą ndi miíjɔjó kɔ́. Kiɓ dé 'j lo ná k kaɓh

keme ɓē ɓɔ Rɔm á-a wɔ̄ ná. **15** Lo kono nónjoo 'j Rɔm koō ha ka ke de ná wɔ́, tɔlei taɽa dé mbóng ká d'embe nahą̄ sɔɗin suku 'j Apiyus. Tíkɔ 'j lo kusɔ náa m mbaa kɔ́ ka kúu ni na Otel Mutɔ ná. Lo kono Pol kulɔ kam nya kɔ ni'n ná wɔ́, āda kúɗɔ t Nuɓɔ āda yɔ embe tɔ́gɔ lo ná. **16** Lo kono dee kɔtɔ̄ Rɔm tií na wɔ́, gǭkɔl inya ngidangayee keme jī m gǭkɔ̄l m ngi ngɔm loo. B edei taɽa ɗóbo t Pol ta kinji kúju nya yɔ ɓa-á kēɽe, yɔ t askaɽ nge kono ka ngɔm nya ná.

Pol nge dangay 'j Rɔm, tíkɔ kɔjɔ ha nya

17 'J gō-ó keme ndi mutɔ wɔ́, Pol ulɔ kúu deɓee ɓɔ m Jupee. B lo kono yɔɔ kámnahą̄ tií ná wɔ́, yɔ iɓ tɔ̄r ni na: See nónjoo, m'nāhą̄ nya náa kash nóho rɔ m deɓee jiyee ngē, kɔ́-ɔ m'nāhą̄ nya náa nge nóho nge kegē njiha kāgaɓē m biya jiyee ngē. B ukoi ma dangay tií Juɗujalem, tíkɔ uloi ma'n keme jī m Rɔmee ɗyatɔ. **18** B yɔɔ wɔ́, lo kono kanjā ni mɔtɔ ha ma ná wɔ́, ndegii ha ta kinya má. Yɔɔ ndegii kinya má, haɗi wɔ́ yɔɔ embei ná nóho tií rɔ má nge kasa kam ta ma koyo ngē. **19** B Jupee ndegii ngē ɓa nɔɗí. Yɔɔ undoi tɔgɔ jɔ má, āda m'iɓ m'tɔ̄r jɔ na, m'ndeg ha ta ngekonyoɓe nge kumbɔ̄lo* kɔ́ gānga seré má. Kɔ-ɔ́ ye nya ha madā nóho nge ta ma ke'n nge kunu mɔtɔ m deɓe maa ngē. **20** Náa ná-a m'kúu se'n jɔ na t m'ɔ se, tíkɔ t m'oɗyo se'n ha 't ɗyatɔ wɔ̄ ná. Ye bəyá haɗi wɔ́ɔ, ye ha m nge kono Ijrayelee kundɔ̄ keme ni jɔ nya ná-a ujoi ma'n t jinjiɽi'n wɔ̄ ná.

21 Yɔɔ téle tɔ̄rii'n na: Dee d'embe mangɔtuɓu nóho nge kiɓ 'j jɔngáya Jude-é kɔjɔ jɔ hei ngē. Kɔ-ɔ́ nónjo nge nóho nge kiɓ ta ke kɔrh dé mɔtɔ hei ɓo-ó tɔ̄r de ha kash nge kɔjɔ joi ndetē. **22** B yɔ kɔ́ dee d' ndeg ta koō náa nge kono yi k njól, haɗi wɔ́ dee d'igii ha deɓee ka sūɓɔ deɓee ngi ka kunu gō mɔtɔnándáj'n t lo-ó ɓa dér.

23 Gengei n ndi nóho bé, āda deɓee baa bé ye embei n

keme lo toɗo nya 't ná. Pol ɔjɔ ni ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ jɔ kɔɽɔɓē m Nuɓɔ. Yɔ ɔjɔ ni gō ɗóbo njiha m Moij, tíkɔ gō ɗóbo ha m ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ. Kɔ́ ta yɔɔ kigii n ha m Jeju. Undɔ mɔtɔ sɔɗin ɓodolo-ó ɓa mbóng ɔtɔ'n kaja njaha-á. **24** Ngi kā nóhoo tei keme jɔ ha kɔ́ Pol k tɔ̄r, b ngi kā madaa tei keme ngē ɓa nɔɗi. **25** Lo kono ha kuso gō nahą́ ngē kɔ́ yɔ téle kɔrh rɔ ni hāla ná wɔ́, Pol unu ha nóho ɗíya tɔ̄r ni na: Ha kɔ́ Njili Nge Nɔ tɔ̄r t biya see 'j taɽa m ngekɔjɔnji m Nuɓɔ Ejai ná ye haykamh ɓa. Yɔ tɔ̄r na:

26 Aɓh tií rɔ m deɓee ná-a kā tɔ̄r ni jɔ́ na:
See nj'etei kōo t mbi se'n b yɔ kɔ́
nj'etei kigii mɔtɔ ngē.
See nj'etei kɔ́ náa t kam se'n.
B yɔ kɔ́ nj'etei kɔ jájá ngē.
27 Ye bəyá,
haɗi wɔ́ ngaɽā keme m deɓee nɛɛ ngér ɓa ngóɽoɽó.
Yɔɔ kidii, tíkɔ unui'n kam ni 'j taɽa-á ɗyatɔ.
Na ya yɔɔ b oi t kam ni'n,
ɓó-o oōi t mbi ni'n, tíkɔ yɔɔ b igii'n
tií ngaɽā keme ni, b télei rɔ ni kā rɔ má wɔ́
ɗa m'ɔrh met 'j rɔ ni.

(Ejai 6:9-10)

28 Pol téle tɔ̄r ɗyatɔ na: Ye bəyá wɔ́, asa kam ta see kigii ha'n. Nuɓɔ ulɔ kaɗya nya'n rɔ m mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná. Ada asa kam ta yɔɔ koō. **29** Lo kono yɔ tɔ̄r ha ná-ā bəyá na wɔ́, Jupee iɓhii ɔrhii taɽh, āda yɔɔ ká a reii nahą̄ ha dana hɔtɔ ni ɓɔ.

30 Pol inji nāhą ɓāla jó ɓa t taɽa-á keme kúju nóho nge kono yɔ ɓa ka kubɔ̄ jɔ. Yɔ a ukɔ deɓee ɓa dér kɔ́ ka ke rɔ nya kɔ́ nya ná t rɔ nya. **31** Yɔ a ɔjɔ ni ha kɔɽɔɓē m Nuɓɔ, tíkɔ a ndáj ni'n náa nge kɔjɔ jɔ ha m Kəɓaɓe Jeju Kris 'j ta ɓelē rɔ nya. Kɔ́-ɔ deɓe nge ta kɔgɔ nya 'j jɔ-ɔ́ ɓa ná ndetē

nya.

MANGƎTUƁU KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ RƆMEE

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Pol, ma m'e ɓeɽh kulɔ m Jeju Kris. Nuɓɔ kúu ma ha ta ma ke mōnombangakulɔ. Yɔ ɔrh undɔ̄ ma kēɽe ha ta ma kəla mbēɽe Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ. **2** Ha Nge Nɔ nge kono Nuɓɔ ɓa kəlā njī nya kéte t kūlu m ngikɔjɔnjiha nyaa. Ada ye yi njánga ni keme Mangətuɓu ngi kaɽh njánga njángaa wɔ̄. **3** Ha Nge Nɔ ná ɔjɔ jɔ m Mono nya nge tei 'j mɔtɔka m Dabid, gō ɗóbo jaɽɔ-ɔ́. **4** Njili Nge Kaɽh njánga njánga tɔ̄r t hāla ráng ha Jeju Kris ke Mono m Nuɓɔ nge kaɓh t tógɔ'n. Njili tɔ̄r bəyá, gō ɗóbo tei kono Nuɓɔ tei'n Jeju Kris Kəɓaɓe ji 'j dana m ngi koyoo ná.
5 Ye t kūlu nya'n tíkɔ ha ri nya a-á dee d'embe'n keme nɔ tíkɔ kulɔ mōnombangakulɔ wɔ̄ ná. Jiyee j'embei kulɔ ná-ā bəyá ha ta nāhạ kɔ́ ke'n deɓee ngi ke Jupee ngē ɓa dér ná-ā, lo koō taɽa nya gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é keme ri nya. **6** See ngi kono Nuɓɔ kúu sé ná, see ɗei nya dana m deɓee ná-ā.

7 Ma Pol m'njángā mangətuɓu kono kəɗa'n m'ada seé, se kótaɽa m Nuɓɔɔ ɓa dér ngi kinji keme ɓē Rɔm. See ngi kono Nuɓɔ táɽa sé ha ta see ke deɓee nya ngi kaɽh njánga njángaa.

Ada Nuɓɔ Biya ji, tíkɔ Kəɓaɓe Jeju Kris edei se keme nɔɔ t wuɽunyóo'n.

Pol ndeg kaɓh kɔ m deɓee 'j Rɔm

8 M'ādа kúɗɔ t Nuɓɔ má ɓa taɽa kata t kūlu m Jeju Kris'n, ha sé see ɓa dér. M'ada kúɗɔ t Nuɓɔ, haɗi wɔ́

deɓee oɗyoi ha kundɔ̄kemejɔtaākeme sé āda kúu taā lo ɓa dér t taɣa-á taá jɔngáya-á. **9** Ma m'kúu ri sé ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee keme gór maa. Ada Nuɓɔ nge ma ka nāhą̄ kulɔ ɓeɣh nya t njili ma ɓa dér gō ɗóbo kəla mbeɣe Ha Nge Nɔ m Mono nya ná, ye nge kɔjɔ ha má t hālá. **10** Ma ma m'terh Nuɓɔ ɓa sɔ́ɣ keme gór maa, ha ta yɔ b ndeg wɔ̄, ma kembe taɣa ɗóbo kaɓh kɔ sé ndi nóho.

11 M'ndég ɓɔ bé ha ta kaɓh ká kɔ sé, b ya ká kadāɓulo nóho gō ɗóbo m njili b ma kāda sé wɔɔ́, see kembe'n tɔ́gɔ. **12** Ma m'ndég kaɓh tií rɔ sé ha ta jiyee ka kadā nahą̄ tɔ́gɔ ɓa dér dana hɔtɔ nahą̄. J'etei ká kadā nahą̄ tɔ́gɔ t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme nge kono jiyee kugɔ nahą̄ jɔ-ɔ́ ɓa dér ná. Yi sé tíkɔ yi má. **13** Nónjoo maa m'ndég ha ta see kigii yi nge'n. Ma m' ɔjɔ ha ta kaɓh kɔ sé ɓa t njɔ nahą́ njɔ nahą́, b náa ɗí ɓó ɔgɔ ma 'j jɔ kaɓh mbóng taá yɔtɔnh. Ma m' ɔjɔ ha ta kaɓh ká kembe kanā nóho 't 'j dana sé ɗóbo ɗíya njɔ kembe ma'n 'j dana m deɓee kā nóhoo ngi ke Jupee ngē ná.

14 Kūɗɔ m Grekee t kūɗɔ m maná mɔtɔ káɗya ɗa jɔ má. Tíkɔ kūɗɔ m ngi kigii náa t kúɗɔ m ngi kigii náa nge ɗa'n jɔ má ɗyatɔ. **15** Ye ha ná-a see ngi kono kinji keme ɓē ɓɔ Rɔm ná, m'aɓh t ɓō'n ɓɔ ta kəla sé mbēɣe Ha Nge Nɔ wɔ̄ ná.

16 M'aɓh t ɓō'n ɓɔ, haɗi wɔɔ́ ma ya sɔnyɔ a onyo ma jɔ ha m Ha Nge Nɔ-ɔ́ ngē. Ha Nge Nɔ ná ye tɔ́gɔ m Nuɓɔ ha ta kaɗya'n deɓee ɓa dér ngi kono taā keme. Ye ha m Jupee ɓa tíkɔ Grekee 'j gō-ó. **17** Keme Ha Nge Nɔ ná, Nuɓɔ tēe kam adā ha nge jɔsuɣu iɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Ha nge jɔsuɣu ná ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n tíkɔ aɓh'n t kūlu m kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. Ɔi gō náa kɔ́ deɓee njángā keme Mangətuɓu m Nuɓɔ'n:

> Deɓee nge jɔsuɣu atá kinji t kam nya'n t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. *(Hab. 2:4)*

Wōngo nāhạ Nuɓɔ ɓɔ jɔ m deɓee

18 Nuɓɔ tee kam wōngo nya 'j taɽh nɔbé ta katá ɗes jɔ m deɓee ngi hál ni nɔ ngē nɔ m Nuɓɔ. Tíkɔ wōngo nya ɗes jɔ náa ɓa dér ngi ke gō-ó ngē yi m deɓee ngi kulɔ nāhạ ni ke gō-ó ngē. Deɓee ngi kulɔ nāhạ ni ke t gō-ó ngē ná-ā ɔgoi jɔ ta ha nge kamhkamh kembe taɽa ɗóbo tei taɽh.
19 Nuɓɔ nāhạ bəyá, haɗi wɔ́ náa nge kasa kam ta deɓee kigii'n Nuɓɔ ɔjɔ rɔ nya t hālá ɓa t rɔ ni. Nuɓɔ ɓa ɔjɔ ni kam āda yɔɔ igii. **20** Kono 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ jɔkāgaló ɓa kɔ́ Nuɓɔ hēl'n jɔngáya ná, deɓee igii náa m Nuɓɔ ngi jɔmh ta yɔɔ kɔ t kam ni'n. Nge kɔjɔ jɔ m Nuɓɔ. Náa ná-ā wɔ̄'n: Tɔ́gɔ m Nuɓɔ nge kəɗa sɔ́ɽ tíkɔ hál nge lo ke nya'n Nuɓɔ. Ha ná-a deɓee embei taɽa ɗóbo ményɛ ta koɗyo'n ha ngē wɔ̄ ná.
21 Yɔɔ igii Nuɓɔ t 't ɓa, b yɔɔ kɔ́ ɔrhii taɽa nya njɔ Nuɓɔ ngē ɓa nɔɗí. Kɔ́-ɔ edei nya n kúɗɔ ngē. Ada yɔɔ ndómii ɓɔ gō ɗóbo njɔ́l ha ni. Tíkɔ ngaɽā keme ni kɔ́ ke ɓulo 'j náa kigii ná téle ugɔ tili. **22** Yɔɔ ojoi rɔ ni na niyee na n'ei ngi kamkaɗyaa b yɔɔ téle yei deɓee səbaa. **23** Yɔɔ mbelei mɔtɔ kɔrhtaɽa m Nuɓɔ nge ka njúm ngē ná. Yɔɔ ukɔ mbelei'n mɔtɔ náa nge titi deɓee nge ka njúm yelee, jāa ngi njɔ sɔ́ɔ t ngi ka kala ngáa.
24 Ha ná-ā Nuɓɔ inya ni t jɔ saāɽɔ nge kono yɔɔ ka nāhạ t gō ngúɗu nge 'j ngaɽā keme ni wɔ̄ ná. Tí wɔ́, yɔɔ a téle a nehɛ̨i náa nge toɗo sɔnyɔ t rɔ ni yɔɔ ɓa t dana hɔtɔ nahạ̄. **25** Deɓee ná-ā unui ha nge kamhkamh m Nuɓɔ mbelei'n ha kujɔ. Yɔɔ a ɗɔii náa ngi kono Nuɓɔ hēl ni náā kɔ́, tíkɔ a nehɛ̨i'n kulɔ ɓeɽh m náa ná-a, b yegei gór Nuɓɔ nge hēl náa ná-ā 't. Ada tɔ́rtaɽa ye jɔ m Nuɓɔ nge hēl náa t jɔ ndiyee sɔ́ɽ. Amen.*
26 Ha ná-a Nuɓɔ inya ni'n t jɔ ɓō jaɽɔ nge yɔɔ ka toɗo'n t deéngaɓa madā niyee ná wɔ̄ ná. Ada nyɛɛ niyee unui hál ni yɔɔ ɓa kɔ́ Nuɓɔ kundɔ̄ ni'n ná, mbelei'n mɔtɔ hál nge

káɗya nge ke t gō'n ngē. **27** Ye nya bəyá t deéngaɓaa yɔɔ inyei gō kulɔ nāhą ni t mandaáa gō ɗóbo m jarɔ-ɔ́ ná ngelh. B ɓō jarɔ nge nyúmɔ hamham na ɔsɔ ni jɔ nahą́. Ada deéngaɓa ɓa téle a toɗoi t deéngaɓa mada nya'n. B yɔ kɔ́ yɔɔ ɓa etei kembe kubɔ̄ nge kasa t gō ndóm kɔ́ yɔɔ ka ndóm ná.

28 Lo kono yɔɔ dála jɔ ha kigii Nuɓɔ-ɔ́ ngē ná wɔɔ́, Nuɓɔ inya ni bəyá āda yɔɔ aɓhii t njɔ́l ha'n ngē. Ha ta yɔɔ ka nāhą'n náa ngi tɔ̄ ta yɔɔ nāhą ngē. **29** Ngaɣā keme m deɓee ná-ā ɗóso t mɔtɔ náa nāhą ngi ke gō-ó ngēe ɓa dér. Ada ye keme kash, kusɔ jɔ, ndānga, kam kash náa, tɔ̄l deɓe, kɔ̄l, gólo deɓee, kemekili. **30** Deɓee ná-ā yei ngi kaha bee, ngi téte ha jɔ m deɓee, ngi ndeg ha m Nuɓɔ ngēe, ngi wōngoo, ngi jɔ ngéɣee. Yɔɔ yei ngi kɔjɔ rɔ niyee ngi nāhą taɣa ha náa ngi kashee, ngi koō taɣa m ngi koɗyo niyee ngē. **31** Deɓee ná-ā náa kigii ni ndetē ɓa nɔɗí. Yɔɔ a ngɔmii njiha'n ngē, yɔɔ a nehɛ̨i taɣa ha koɗyo nahą̄ ngē. Yɔɔ yei ngi kundɔ̄ ha nahaa ngē. Yɔɔ yei ngi kamkala deɓee ngē. **32** Deɓee ná-ā igii nɔ ha Nuɓɔ gānga seré t gō'n. Seré ná ɔjɔ t halá ha ta deɓee ngi kukɔ gō náa ngi bəyá ná-ā kasa nāhą t koyo'n. Ye ha yɔɔ ɓa ka nāhą ɓa ɗíya ngē. B ye ha ngi kono ka nāhą wɔɔ́, yɔɔ kundɔ̄ taɣa ni mɔtɔ ni ndég'n tií gō ni ná.

Seré gānga m Nuɓɔ ye t gō-ó ɓa

2 Ye ha na á-a yi b ye nya deɓee nge ɗá-a b a gānga seré wɔ̄, yi aɓh t ha'n ta koɗyo ngē. Yi aɓh t ha'n ta koɗyo nge, haɗi wɔɔ́ yi jɔ́ na t gānga seré jɔ m medeyee wɔɔ́ yi ɓa téle ɔ́ gānga sére yi ɓa-á. Yi ɓa nge gānga sére ná, náa ɗíya ná ɓa yi a nāhą nya. **2** Jiyee j'igii nɔ ɓɔ ha seɣé k gānga m Nuɓɔ jɔ m deɓee ngi k nāhą náa ngi bəyá ná-ā ke seré nge kamhkamh. **3** Yi deɓee nge ka gānga seré jɔ m ngi kono ka nāhą náa ngi bəyá ná-ā b yi ɓa ka nāhą

nya'n ná yi ōo jɔ ná nj'áta na tei 'j kam seré m Nuɓɔ wɔ? **4** Yéee yi 'nj kídi keme nɔ nya nge kalngandh ná bé wɔ̄? Yéee yi 'nj kídi keme ndalh nyaa t kukɔ rɔ tɔgɔ nya'n bé wɔ̄? Keme nɔ ná ɓa-á osoi kɔ́ ɔ́ mbēle háli wɔ̄ ná. Yi kɔ́ igii ngē wɔ̄?

5 B t gō keme ngéri kɔ́ yi kegē mbēle'n háli ná wɔɔ́, yi 'nj kam'n wōngoo t jɔ nahą̄ ha roi yi ɓa, nj ndalh'n ndi wōngo m Nuɓɔ. Ada ye ndi nge kono Nuɓɔ katá kɔjɔ seré nge jɔsuɽu nya ná t hālá.

6 Keme ndi ná wɔɔ́, Nuɓɔ atá kubɔ̄ deɓee ɗíya ɗíya ta kasa t gō kulɔ nāhą niyee. *(Hā 62:13 Kūjú. 24:12)*

7 Deɓee kā madaa a enjei ta nāhą nɔ ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee, ha ta kembe'n kɔrhtaɽa yɔɔ a enjei'n kɔsɔ gɔnɔ tíkɔ rɔ nge kasa ta koyo ngē. Nuɓɔ ngɔm kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́r ha m deɓee ná-ā. **8** B deɓee kā madaa a enjei ta nāhą t gō ndeg ni yɔɔ ɓa'n. Yɔɔ yegei téle rɔ ni gō ha ngē kamhkamh, 't b náa nāhą nge ke gō-ó ngē kɔ́ yɔɔ télei rɔ ni gō-ó. Deɓee ná-ā, kam kijiee t wōngo m Nuɓɔ atá kusō jɔ ni. **9** Wuɽukɔl tíkɔ náa nge konyo atá nya kusō jɔ m deɓee ɓa dér ngi kono kaɗya rɔ ni ka nāhą náa nɔ ngē ná. Atá kusō jɔ m Jupee ɓa taɽa kata tíkɔ jɔ m Grekee. **10** Nuɓɔ atá kadā kɔrhtaɽa, kɔsɔ gɔnɔ tíkɔ wuɽunyóo t deɓe nge kono ka nāhą nɔ ná. Yɔɔ atá kadā Jupee ɓa taɽa kata, tikɔ́ atá nya kadā Grekee ɗyatɔ. **11** Yɔ atá nāhą bəyá, haɗi wɔɔ́ kɔrh kējе m deɓe ndetē rɔ m Nuɓɔ-ɔ́.

12 Kɔrh kējе m deɓe ndetē, haɗi wɔɔ́ deɓee ɓa dér ngi kono nāhą kash ɓúlo bé 'j njiha ná-ā etei kudu ɓúlo bé 'j njiha. B deɓee ɓa dér ngi kono kulɔ jɔ ni mɔtɔ njiha-á b ka nāhą'n kash ná, njiha ɓa atá nya gānga seré jɔ ni. **13** Atá ke bəyá, haɗi wɔɔ́ deɓee ngi ka koō njiha ɓa ɗíya bá yɔ-ɔ tójoi ni deɓee ngi jɔsuɽuee t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. B deɓee ngi ka ngɔm ná-ā Nuɓɔ atá tɔ́jɔ ni deɓee ngi jɔsuɽuee wɔ̄ ná.

14 Mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē, aɓhii t njiha'n ngē. B yɔ
kɔ́ deɓee kā nóhoo 'j dana ni a nehɛ̨i náa nge njiha kadā
ni tára ɗóbo t gō kundɔ̄ kɔ́ Nuɓɔ kundɔ̄ ni'n. Yɔɔ yei
deɓee ngi njiha ni ndetē ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ njiha nge sɔɓɔ̄ jɔ
ni ɗa 't. 15 Deɓee ná-ā ojoi ha Nuɓɔ njánga kulɔ ka nāhą̄
m njiha ngaɣā keme ni. Njili kigii ni tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá jɔ
ha ná wɔ̄. Tíkɔ kaja kā madaa wɔɔ́, njɔ́l ha ni a ukɔ ni t
ha'n, b kaja kā madaa wɔɔ́, a ɔrh nya ha 'j jɔ ni. 16 J'etei
kigii ha ná tií ndi gānga seré m Nuɓɔ-ɔ́. Nuɓɔ atá gānga
seré jɔ njɔ́l ha ngi lo munduú ná. Yɔɔ atá gānga seré ná t
kulū Ha Nge Nɔ kɔ́ ma ka kɔjɔ ná t kūlu m Jeju Kris. Ada
atá ke bəyá keme ndi ná.

Jupee tíkɔ njiha

17 B yi nge tɔ̄r jɔ́ na yi na ye Jup, yi nge ndəna roi kaj
njiha, yi nge kɔrhtaɣa roi keme m Nuɓɔ-ɔ́. 18 Yi nge kigii
gō ndeg m Nuɓɔ ɓa dér. Yi nge kono njiha kojoi lo kɔrh
kēje m náa mɔtɔ kēɣekēɣe 'j nahą̄. 19 Yi nge kɔ roi jɔ́ na yi
na ye gɔrɔ njɔ m ngi kam ndɔɔ. Yi nge ke lonjáha m deɓee
ngi kinji kam tili-í. 20 Yi nge kɔ roi jɔ́ na yi na ye
ngekɔjɔnjiha t deɓee ngi səbaa. Ngekɔjɔnáa t mōnoɗée, yi
ye bəyá, haɗi wɔɔ́ njiha nge kono yi kaɓh'n ná náa kigii ɓa
t taɣa-á ɗa keme-é, tíkɔ ha nge kamhkamh ɗa'n 't ɗyatɔ.
21 Yi ɓa nge kono ka kɔjɔ náa t deɓee ná kɔ́, a ɔjɔ náa t roi
yi ɓa ngē wɔ̄? Yi nge kɔjɔ ha tɔ̄r jɔ́ na deɓe t ɓogo ngē, b a
ɓógo'n wɔ̄? 22 Yi nge tɔ̄r jɔ́ na deɓee t najh kanjā nahą̄, b
yi a anjā'n nahą̄ wɔ̄? Yi nge kɔrh roi tíi 'j kam ha m yo
ngamaj ná, ɔ́ téle a ɓógo náa ngi góg ni'n yoo 'j keme kúju
ngamaj ná wɔ̄? 23 Yi nge kɔrh taɣa roi keme njiha-á ná ɔ́
téle ugɔ sɔnyɔ jɔ m Nuɓɔ-ɔ́ gō ɗóbo kalh jɔ njihei wɔ̄?
24 Naa kɔ́ yi ka nāhą̄ ná ye náa nge deɓee njánga ha nya
Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ ná:

Mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná a géngei ri m Nuɓɔ

ɔjɔ jɔ gō kulɔ ngi nɔ ngēe kɔ́ see ka nāhą́ ná.

(Ejai 52:5 Eje. 36:22)

25 Wɔ́b ɔ́ ngɔm gō njiha nɔ wɔɔ́, gajá kɔ́ kuɗyoi ná atá nāhą́ t yi'n nɔ. B wɔ́b alh jɔ njihaa wɔ̄, gajá nge kono yi kuɗyɔ ná atá téle ke náa ɓulo bé. **26** Wɔ́b deɓee nge kuɗyɔ gajá ngē b ngɔm gōmindi m njiha ɓa bé t gō-ɔ́ wɔ̄ɔ́, gajá kɔ́ yɔ kuɗyɔ ngē ná, Nuɓɔ ɔ n wɔɔ́, esei nahą́ t deɓee nge kuɗyɔ gajá'n bé ngē wɔ? **27** Deɓe nge kuɗyɔ gajá keme jarɔ ngē, b ngɔm gō njiha t gō-ɔ́ ná atá gānga seré joi yi nge kaɓh t mangətuɓu njiha'n ɓa dér, tíkɔ yi ke'n nge kuɗyɔ gajá, ná. Yɔ atá gānga seré joi, haɗi wɔɔ́ yi alh jɔ njiha.

28 Jup nge kamhkamh ná ye Jup nge deɓe ka kɔ nya bé 'j kā gidi-í hālá ngē. Kɔ́-ɔ kuɗyɔ gajá nge kamhkamh ná ye nya kuɗyɔ gajá nge deɓe ka kɔ bé 'j rɔ deɓe hālá ngē. **29** B Jup nge kamhkamh ye Jup nge 'j kā keme-é. Tíkɔ kuɗyɔ gajá nge kamhkamh ye gajá 'j kā ngāɾa keme deɓe-é. Yi ná, ye ha nge tei 'j keme mangətuɓu njiha-á ngē. B ye kulɔ nāhą́ m Njili. Jup nge kamhkamh bəyá ná deɓe a əla tɔ̄y nya ngē. B Nuɓɔ ɓa ɗíya a əla tɔ̄y nya.

Ha jɔsuɾu m Nuɓɔ

3 Wɔ́b ha ná ye bəyá wɔ̄, kaɓh t keté m Jupee ɓa-á ye ɗi wɔ̄? Yéee kam ha m kuɗyɔ gajá ɓa-á ɗa kāɗá wɔ̄? **2** Yɔɔ ɓa dér jó ná-ā kam ha ni əɗa t ɓɔ bé. Tíkɔ yɔɔ ɓa-á ɓoi ni ha m Nuɓɔ ɓa kéte taɾa kata wɔ̄ ná.

3 Nge ná ɓa-á ye'n ɗi wɔ̄? Wɔ̄ ta Jup kā nóho b taā keme ngē wɔɔ́, ha taā keme nge ni ná t nāhą́ kɔ́ jɔsuɾu m Nuɓɔ ná t'e'n náa ɓulo bé wɔ̄? **4** Ye bəyá ngē. Ada deɓee igii ha Nuɓɔ wɔɔ́ ke kamhkamh b deɓee ɓa dér wɔɔ́, yei ngi kujɔ haa. Ɗóbo ɗíya njɔ njánga ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ ná.

Ada deɓee oi jɔsuɾui gō ɗóbo ha koɗyoi,

kɔ́ adā wɔ́b inji lo seré wɔ̄, ɔ́ jomh'n deɓee t ha'n.
(Hā 51:6)

5 B wɔ́b náa nāhą̄ ji nge ke gō-ó ngē, ɔjɔ náa nāhą̄ m Nuɓɔ nge ke gō-ó ná t halá wɔɔ́, t j tɔ̄rii 't jɔ́ na ɗi ɓa wɔ̄? Nuɓɔ b inya wōngo nya b usō jɔ ji wɔɔ́, t j tɔ̄rii jɔ ná yɔ na nāhą̄ gō-ó ngē wɔ̄? 'M m'oɗyo ha ná ye njɔ na ha koɗyo m deɓee. **6** Ye bəyá ngē wɔ́b náa nāhą̄ m Nuɓɔ b ye gō-ó ngē wɔ̄, yɔ atá nāhą̄ neré kɔ́ ta gānga'n seré jɔ m deɓee taá jɔngáya wɔ? **7** B wɔ́b ye t kūlu ha kujɔ nge tei 'j taɾa ma'n yɔ-ɔ ha m Nuɓɔ ndūhu aɓh'n t kéte gō ɗóbo kɔrhtaɾa nya wɔɔ́, haɗí ɗyatɔ kɔ́ gengei seré jɔ má ye njɔ na m'e nge nāhą̄kash wɔ? **8** Ha ná ye bəyá tií b haɗi kɔ́ jiyee j nehɛ̨i kash kɔ́ āda nāhą̄ nɔ ye'n ngē. Titi ye njɔ na deɓee kā madaa ka gangā ni ha jɔ ji, tíkɔ ka tɔ̄r'n na: Jiyee ɓa na j tɔ̄rii jɔ́ na. Seré kɔ́ Nuɓɔ katá gānga jɔ m deɓee ná ye t gō ɓa.

Deɓe nge jɔsuɾu nóho ndetē

9 Yéee t j tɔ̄rii jɔ́ na ɗi wɔɔ́? Jiyee j'ei Jup ngi kono yi ji nɔ kumbɔ̄ ni wɔ? Ye bəyá ngē, haɗi wɔɔ́ jiyee j'ojoi ha jɔ m Jupee t Grekee jɔ́ ná yɔɔ ɓa dér na yei mɔtɔ tɔ́gɔ nāhą̄kashee. **10** Ɗóbo ɗíya njɔ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r'n na:

Deɓe nge jɔsuɾu nóho ndetē.
Ɗíya ɓa ná ndetē.
11 Deɓe nge kigii náa ndetē.
Deɓee nge kanjā Nuɓɔ ndetē.
12 Yɔɔ ɓa dér ndómii ɗóbo.
Tíkɔ yɔɔ ɓa dér kam ha ni ndetē.
Deɓee nge nóho 'j dana ni ta ke ngē nāhą̄ nɔ ndetē.
Ɗíya ɓa ná ndetē. *(Haa 14:3, 53:4)*
13 Tōɾo mindi ni ye njɔ na
taɾa ɓada nge kəɗa t gáha'n.
Ada ha nge tei 'j taɾa ni ye náa nge ka gólo ni'n deɓee.
Kumɔ̄ li ɗa mɔtɔ ndɔɓɔ ni. *(Haa 5:10, 140:4)*

14 Keme kaɣa ni ɗoso t ha nge
tɔhɔ̄ deɓe'n tíkɔ t ha nge katā kaɣaɣa'n. *(Hā 10:7)*
15 Njɔ ni hɔ́lɔ ɓɔ lo kəla más ngá.
16 Náa túju, tíkɔ rətondoo ye gō kaɓh ní.
17 Yɔɔ igii ɗóbo nge wuɣunyó kəɗa 't ngē.
(Ejai 59:7-8)
18 Belē m Nuɓɔ ndetē taɣa kam ni. *(Hā 36:2)*
19 Nge'n ya, jiyee j'igii náa ɓa dér kɔ́ njiha k tɔ̄r ná wɔ̄. Yɔ nj tɔ̄r ha ná t deɓee ngi kinjii mətɔ tɔ́gɔ njiha-á. Kɔ́ ta deɓee ɓa dér kembe ha ta koɗyo ngē. B ta deɓee ɓa dér taá jɔngáya ke mətɔ seré kata gānga m Nuɓɔ-ɔ́. **20** Ye ha ná-ā deɓe nge ta Nuɓɔ tɔ́jɔ nya deɓee nge jɔsuɣu, taɣa kam nya, t kūlu kulɔ m njiha-á ndetē wɔ̄ ná. Haɗi wɔ́, ye t kūlu'm njiha'n a-á deɓe a igii'n nāhą̱kash wɔ̄ ná.

Náa nge jɔsuɣu a əɗa t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n

21 B nge'n taá yɔtɔnh'n ya náa nge jɔsuɣu m Nuɓɔ tei hɔy wɔ̄, náa nge jɔsuɣu nya ná tei ɓulo 'j njiha. Ada mangətuɓu njihaa t mangətuɓu m ngikɔjɔnjihaa ɓa tɔ̄rii ha kɔjɔ t hāla nya wɔ̄. **22** Náa nge jɔsuɣu m Nuɓɔ ye t kūlu kundɔ̄kemejɔjtaākeme-é keme m Jeju Kris. Ha m deɓee ɓa der ngi kono taā kemee. Ada kɔrh kēje m deɓe ndetē.
23 Kɔrh kēje m deɓe ndetē, haɗi wɔ́ deɓe ɓa dér nehę̱i kash, āda yɔɔ esei ta kɔtɔ̄ rɔ kɔrhtaɣa m Nuɓɔ ɗyatɔ ngē wɔ̄. **24** Ada Nuɓɔ tɔ́jɔ ni deɓe ngi jɔsuɣuee t kūlu keme nɔ nge nya yɔ ɓa'n, nge yɔ kadā ni ɓa ɓulo bé ná. Nuɓɔ tɔ́jɔ ni deɓee ngi jɔsuɣuee keme m Kris Jeju t kūlu gānga jɔ'n.
25 Nuɓɔ undɔ̄ Jeju kéte nɔ nya ha ta yɔ mai rɔ nya jɔ nāhą̱kash m deɓee ngi kono kaɓh t kundɔ̄kemejɔtaākeme t kūlu más nya'n. Nuɓɔ nāhą̱ bəyá kɔ́ ta kɔjɔ'n jɔsuɣu nya t hāla. Haɗi wɔ́, jɔkāgalo keme ndalh m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ́, yɔ unu kam nya 'j taɣa nāhą̱kash ngi deɓe nāhą̱ kéte ná. **26** B jɔkāgalo nge taá t kajanh'n wɔ́, yɔ nāhą̱ bəyá kɔ́ ta kɔjɔ'n

jɔsuɣu nya ta hālá. Gō ɗóbo yi nge ná-ā Nuɓɔ ɔjɔ ji'n ha yɔ ɓa t jɔ nya'n ke deɓe nge jɔsuɣu wɔ̄ ná. Ada deɓe nge kaɓh t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ɓa bé keme m Jeju wɔ́, yɔ nj tɔ́jɔ n deɓe nge jɔsuɣu.

27 Wɔ̄, kəɗa nya ná-ā náa kɔrh taɣa rɔ ye ɗi wɔ̄? Náa madā nóho ndetē. Kéee ye t kūlu'm njiha'n wɔ? Yéee ye t kūlu kulɔ m njiha'n wɔ? Ə́, ə, ye bəyá ngē, b ye t kūlu njiha m kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. **28** Ye bəyá, haɗi wɔ́ ta tɔ̄l ji'n taɣa wɔ́, jiyee j'igii ha Nuɓɔ ka tɔ́jɔ deɓe jɔsuɣu t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n kɔ́, b a ye t kūlu kulɔ m njiha'n ngē. **29** Yɔ kɔ́ Nuɓɔ'n ɓa kɔ́ ye Nuɓɔ m Jupee ɓa ɗíya wɔ̄? B kéee ye nya Nuɓɔ m deɓee ngi ke Jupee ngē'n ngē wɔ́, ayo yɔ ye nya Nuɓɔ m deɓe ngi ke Jupee ngē. **30** Yɔ Nuɓɔ ɗíya ná ɓa-á ye nge katá tɔjɔ deɓe ngi kuɗyɔ gajá deɓe ngi jɔsuɣuee t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. Tíkɔ yɔ ɓa ɗíya ná ɓa-á ye nge katá tɔ́jɔ deɓe ngi kuɗyɔ gajá ngē, deɓe ngi jɔsuɣuee t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ɗyatɔ wɔ̄ ná.
31 Wɔ́ j'etei túju njiha, t kūlu m kundɔ̄kemejɔtaākeme'n wɔ? Ə́, ə, ye bəyá ngē. J'inyei njihaa ada ɗa lo kəɗa nya.

Nuɓɔ tɔ́jɔ Abraham deɓe nge jɔsuɣu t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme nya'n

4 Abraham nge ke biya ji ná, j'etei tɔ̄r ha ɗi 't kɔjɔ'n jɔ nya wɔ̄? Náa ɗi ɓa-á biya ji Abraham embe 'j gō jāɣɔ-ɔ́ wɔ̄? **2** Wɔ́b Nuɓɔ tɔ́jɔ Abraham deɓe nge jɔsuɣu t kūlu kulɔ nyaa wɔ̄, yɔ aɓh t náa kɔrh taɣa rɔ'n. B yɔ kɔ́ yɔ asa tá kɔrhtaɣa rɔ nya taɣa kam m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. **3** Ha kɔ́ njánga ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ ná tɔ̄r ná ɗi wɔ:

> Abraham taā keme ha m Nuɓɔ.
> Ada Nuɓɔ tɔ́jɔ n āda ye deɓe nge jɔsuɣu.
>
> *(Kundɔ̄. 15:6)*

4 Deɓe nge ka nāhą kulɔ ná, deɓe a tɔ́jɔ kubɔ̄ nya njɔ náa kadāɓulo ngē. B ye kubɔ̄ nge kɔjɔ jɔ kulɔ nāhą nya ɓa.

5 B deɓe nge nāhạ̄ kulɔ ngē, taā keme ha m Nuɓɔ nge katá tɔ́jɔ ha jɔ m deɓe nge hál nya nɔ ngē ná wɔ́, deɓe ná Nuɓɔ ɓa-á atá tɔ́jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme nya ta ke náa nge jɔsuɻu wɔ̄ ná. **6** Dabid tɔ̄r nya ha ná bəyá na: Deɓe nge Nuɓɔ tɔ́jɔ jɔsuɻu nya t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n wɔ́, rɔ nya atá nyelē nya. Be ye t kūlu kulɔ'n ngē.

7 Dabid tɔ̄r na:

Rɔnyele ye t deɓe ngi kono Nuɓɔ mai rɔ nya jɔ kalh jɔ njiha ni.

Tíkɔ yɔɔ ngi kono Nuɓɔ kutū jɔ nāhạ̄kash ni.

8 Rɔnyele ye nya t deɓe nge kono Kəɓaɓe tɔ́jɔ nāhạ̄kash jɔ nya ngē ná. *(Hā 32:1-2)*

9 Rɔnyele ná ye yi m ngi kuƈyɔ gajāa ɓa nɔƈí wɔ? B ye yi m ngi kuƈyɔ gajā ngēe ngē wɔ̄? Haƈi wɔ́, jiyee j tɔ̄rii jɔ́ na Nuɓɔ na tɔ́jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme m Abraham āda ye náa nge jɔsuɻu. **10** Jɔkāgalo nge ƈa-á ɓa-á Nuɓɔ tɔ́jɔ'n kundɔ̄kemejɔtaākeme nya titi njɔ náa nge jɔsuɻu wɔ̄? Ye 'j gō kuƈyɔ gaja'm Abraham tií wɔ̄ yéee ye kéte nɔ kuƈyɔ gajá nya wɔ̄? Nuɓɔ tɔ́jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme nya āda ye náa nge jɔsuɻu kéte tíkɔ nj'uƈyɔ gajá. Ada ye dana kɔ́ Abraham ka njiya ɓúlo 'j kuƈyɔ gajá tɔ ná. **11** Abraham embe náa kɔjɔ m kuƈyɔ gajá ná keme jaɻɔ nya njɔ mbāla ná bəyá. Ɔjɔ'n gō jɔsuɻu nge kono yɔ kembe t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n dana kɔ́ yɔ kuƈyɔ'n gajá ngē tɔ ná. Bəyá kɔ́ ta yɔ ke'n biya m ngi kuƈyɔ gajá ngē ɓa dér ngi kono taā keme ná-ā. Ha ta Nuɓɔ tɔ́jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme nya ha m náa nge jɔsuɻu. **12** Abraham ye biya m ngi kuƈyɔ gajáa ngi kono kuƈyɔ ni ni gajá ná ɓa ƈíya ngē. B ye nya biya m ngi kono ka njiya gō māl kundɔ̄kemejɔtaākeme m biya ji Abraham kéte kono dana kɔ́ ka njiya nya'n ɓulo tɔ 'j kuƈyɔ gajá ná.

13 B yi kumbɔ̄lo ɓɔ wɔ́ Nuɓɔ əlā njī nya bé adā Abraham t mɔtɔ koƈyo nahạ̄ nyaa ha ta jɔngáya ɓa t taɻa-á

ke náa kōɗ ni. Yɔ əlā njī nya bəyá adā ni ɔjɔ gō ngɔm njiha m Abraham ngē. B ye ha Abraham ke deɓe nge jɔsuɣu gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é. **14** Wɔ́b ngi kono ka ngɔm njiha ná-ā embei náa kōɗ wɔɔ́, kam ha m njiha ndēte tíkɔ kəlānjī ye'n yi kɔrh. Ye ha Abraham ke deɓe nge jɔsuɣu. Kəɗa nya ná ngi kembe náa kōɗee b a embei náa kōɗ nge kono Nuɓɔ kəla njī nya bé kada Abraham ná t kūlu m njiha-á wɔɔ́, kam ha m kundɔ̄kemejɔtaākeme ndetē tíkɔ kəlanjī ɓa ná ye náa ɓúlo bé. **15** Kam ha m náa ná-ā ndetē, haɗi wɔɔ́ njiha a búɗɔ wōngo m Nuɓɔ. Tíkɔ lo kɔ́ njiha ndetē 't ná wɔɔ́, kalh jɔ njiha a ndetē nya.

16 Ye ha ná-ā ngi kono Nuɓɔ kəla njī nya bé kadā ni ná-ā embei náa koɗ t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n wɔ̄ ná. Ada nāhạ rɔ nya ye njɔ na kadā ɓúlo nge ke t gō keme nɔ m Nuɓɔ'n. Kɔ́ ta kəlānjī nge Nuɓɔ kadā t mɔtɔ koɗyo nahạ̄ m Abraham ná ke kəlānjī nge ke yi kundɔ̄ keme jɔ-ɔ́. Kəlānjī ná yɔ āda t ngi kono ngɔm gō njihaa ɓa ɗíya bá ngē. B yɔ āda nya t deɓe ngi kono kaɓh nya t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n njɔ yi m Abraham ná, haɗi wɔɔ́ Abraham ye biya ji ɓa dér. **17** T gō kono njánga ni'n keme mangɔtuɓu-ú na:

Ma m'undɔ̄i ha ta yi téle ke biya m kóso mɔtɔ deɓee.
(Kundɔ̄. 17:5)

Abraham ye biya ji t nɔ m Nuɓɔ nge kono yɔ taā keme ha nya. Nuɓɔ nge kono ka kadā kaɗya t ngi koyoo. Yɔ nge kono ka kúu náa ngi ndetē tií ná-ā ye njɔ na náa ngi kəɗa t ná-ā.

18 Ngér t Abraham ɓɔ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é ha kəlānjī kɔ́ Nuɓɔ kadā nya ná'n ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ yɔ taā keme ada téle ye biya m kóso mɔtɔ deɓee. T gō ha nge kono Nuɓɔ tɔ̄r nya na:

Mɔtɔ koɗyo nehɛiyee etei ba. *(Kundɔ̄. 15:5)*

19 Ɓāla m Abraham aɓh tahá lodeɓe ɗíya. Keme m Saɽa

t'umbɔ̄ nya njulo tií wɔ̄. B yɔ kɔ́ kundɔ̄kemejɔtaākeme m Abraham ɔɣɔ ngē. Ada yɔ ɔ rɔ nya titi ye njɔ na náa nge koyo tií wɔ̄ ngē. **20** Abraham taā keme ngē ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ ngānga gō ɗóbo kəlānjī kɔ́ Nuɓɔ kadā nya ná ngē. Yɔ embe tɔ́gɔ t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n, tíkɔ āda'n kɔrhtaɣa t Nuɓɔ ɗyatɔ. **21** Abraham igii mámak ha náa kono Nuɓɔ kəla njī nya ha ta nāhą̄ ná yɔ kasa ta tɔ̄l taɣa.
22 Ye ha ná-a Nuɓɔ tɔ́jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme nya titi ye njɔ na náa nge jɔsuɣu wɔ̄ ná. **23** Dana kɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na: Tojoi kundɔ̄kemejɔtaākeme nya āda ye náa nge jɔsuɣu, ná ye ha m Abraham ɓa ɗíya ngē. **24** Njéngei nya ha ná Mangətuɓu ha ji jiyee, haɗi wɔ́ Nuɓɔ atá nya tɔ́jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme ji titi ye njɔ náa nge jɔsuɣu. Ji ngi kono taā keme m Nuɓɔ nge tei t Kəɓaɓe ji Jeju'n 'j dana m ngi koyoo ná. **25** Jeju nge kono kulɔ ni n keme ji m deɓee āda tɔ̄l ni n ha kalh jɔ njiha ji. Yɔ nge kono tei 'j dana m ngi koyoo kɔ́ ta tɔ́jɔ ni ji'n deɓee ngi jɔsuɣuee ná.

Wuɣunyóo t rɔnyele'n

5 Wɔ̄, titi ye njɔ na Nuɓɔ tɔ́jɔ ji āda jiyee ke deɓe ngi jɔsuɣuee t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ná wɔ́, āda j'inji'n t wuɣunyóo'n t Nuɓɔ'n t kūlu m Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n. **2** Jeju nge kono jiyee kinji t kūlu nya'n. Tíkɔ t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n wɔ́ɔ jiyee kasa ta kɔtɔ̄ gō ɗóbo keme nɔ m Nuɓɔ, nge kono jiyee kinji taá t yɔtɔnh'n. Jiyee j nehɛ̨i rɔnyele, haɗi wɔ́ɔ j'undoi keme ji jɔ kɔrhtaɣa m Nuɓɔ. **3** B yɔ kɔ́ ye yi ngē ná ɓa ɗíya bá ngē. Jiyee j nehɛ̨i rɔnyele gō ɗóbo wuɣukɔl jiyee, haɗi wɔ́ɔ j'igii nɔ ɓɔ ha wuɣukɔl ka kadā ji kukɔ rɔ tɔgɔ. **4** Kukɔ rɔ tɔgɔ wɔ́ɔ a ada nya ji tete kɔ̄l dana náa kundɔ̄ mɛɛ. Ada tete kɔ̄l ná ada ji kundɔ̄kemejɔ-ɔ́, **5** kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ná-a nj nāhą̄ kɔ́ ta sɔnyɔ katá konyo ji ngē wɔ̄ ná. Haɗi wɔ́ɔ, Nuɓɔ umbɔ táɣa nya ngaɣā keme ji t kūlu Njili Nge Nɔ nge kono yɔ kadā ji ná.

6 Ye haykamh, haɗi wɔ́ dana kɔ́ jiyee kaɓh t tɔ́gɔ'n ɓa ngɛ̄ tɔ na wɔ́, jɔkāgalo nge kono kɔjɔ ni ná ye yi kasa wɔ̄. Ada Kris ye oyo ha m deɓee ngi hál ni nɔ ngɛ̄. **7** B yɔ kɔ́ ngér ɓɔ ta deɓe koyo ha m deɓe nge jɔsuɻu. Ukɔ nɔ ɓó kɔ́ deɓee nóho ɓa ukɔ keme nya ngér ta koyo ha m deɓee nge nāhą̄ nɔ. **8** Nuɓɔ ɔjɔ ji táɻa nya nge kumbɔ̄lo. Gō ɗóbo táɻa ná-ā wɔ̄'n. Lo kono jiyee ke ngi nāhą̄kashee ɓa tɔ ɓa, Kris oyo'n ha ji.

9 Yi nge kumbɔ̄lo ɓɔ wɔ́ jiyee j'ei yi ngi kono tɔ́jɔ ni ji deɓee ngi jɔsuɻuee t nɔ m Nuɓɔ t kūlu más m Kris'n. Ada j'etei nya tei 'j kam wōngo m Nuɓɔ t kūlu nya'n ɗyatɔ. **10** J teii t kūlu más nya'n, haɗi wɔ́ kéte ná jiyee j'ei madābaā nahą̄ t Nuɓɔɔ. B nge'n jiyee j téle j'usōi nahą̄ t Nuɓɔɔ, t kulu koyo m Mono nya'n. B yi nge kumbɔ̄lo ɓɔ wɔ́ lo kono jiyee kusō nahą̄ tíi ná wɔ́, jiyee j'etei kembe kaɗya t kūlu kinji kɔ́ Mōno nya kinji'n t kam nya'n ná. **11** B yɔ kɔ́ ye yi nge ná ɓa ɗíya ngɛ̄. Jiyee j nehɛ̨i rɔnyele keme m Nuɓɔ-ɔ́, t kūlu m Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n. Yɔ nge kono nāhą̄ kɔ́ jiyee kusō'n nahą́ t Nuɓɔ'n taá yɔtɔnh'n ná.

Koyo ye ɔtɔ t kūlu Adam b kaɗya ye ɔtɔ nya t kūlu m Kris'n

12 Ye ha ná-ā nāhą̄kash ye ɔtɔ'n taá jɔngáya t kūlu m deɓe ɗíya bá'n wɔ̄ ná. Ada t kūlu m nāhą̄kash'n wɔ̄ koyo ye nya'n. Náa ná-ā koyo usō'n t gō m deɓee ɓa dér a tɔ̄l ni'n wɔ̄ ná. Koyo usō t gō ni ɓa dér, haɗi wɔ́ deɓee ɓa dér yei ngi nāhą̄kashee. **13** Nāhą̄kash ye ɔtɔ jɔngáya kéte kono tíkɔ njiha nj sɔ̄ngɔ gō. Ada dana ná Nuɓɔ tɔ́jɔ nāhą̄kash m ngi nāhą̄kashee ngɛ̄ tɔ, haɗi wɔ́ njiha nge madā nóho ndetɛ̄ tɔ. **14** Dana ná ya koyo onyo ɓɛ̄ kono wɔ̄. Yɔ undɔ̄ mɔtɔ 'j jɔ m Adam mbóng ɔtɔ'n jɔ m Moij. Deɓee ngi nāhą̄kash ni titi nāhą̄ t kalh jɔ njiha m Adam'n ngɛ̄ ná, koyo usō nya t gō ni a tɔ̄l nya ni'n t 't. Adam ná ye kam taɻa m

nge kono kasa kam ta ke ná.

15 B yɔ kɔ́ kadāɓulo m Nuɓɔ titi nahą̄ t kegē njiha m Adam'n ngē. Haykamh ɓa, haɗi wɔɔ́ t kūlu koō ha ngē m deɓee ɗíya bá'n á-a deɓee baa oyoi'n wɔ̄ ná. Keme nɔ m Nuɓɔ kɔ́ ke yi səka ni kalngadh taā jɔ m deɓee baa ná ye sóo 't ɓɔ. Kadāɓulo m keme nɔ ná ye t kūlu m deɓe ɗíya'n bá. Ada deɓee ná ye Jeju Kris. **16** Kadāɓulo m Nuɓɔ ye kēɽe, nāhą̄kash nge ke t kūlu m deɓe ɗíya bá ná'n ye nya kēɽe. Ye kēɽekēɽe, haɗi wɔɔ́ 'j gō kegē njiha nge ɗíya bá na'n á-a seré ye'n yi kukɔ deɓe wɔ̄ ná. B kadāɓulo nge kono Nuɓɔ kadā ná wɔɔ́, ye nya ha ta tɔ́jɔ ni'n deɓee baa kɔ́ kegē njha ná, deɓee ngi jɔsuɽuee. **17** Wɔ́b ye t kūlu kegē njiha m deɓee ɗíya bá ná yɔ nāhą̄ kɔ́ koyo onyo'n ɓē jɔ m deɓee ha nya yɔ ɓa ɗíya wɔɔ́ deɓee ngi kembe keme nɔ nge kalngandh tíkɔ kadāɓulo m náa nge jɔsuɽu ná, etei nya konyoɓē t kūlu m Jeju Kris'n. Ada yɔɔ etei kinji t kaɗya'n.

18 Ada etei gānga seré jɔ m deɓee ɓa dér t kūlu kegē njiha m deɓe ɗíya bá ná'n. Ada náa nge jɔsuɽu kɔ́ kadā deɓee kaɗya ná, ye nya ɗóbo ɗíya t kūlu m kulɔ m deɓe nge jɔsuɽu ɗíya ná'n. **19** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ njɔ ke nya'n t kūlu koō ha ngē m deɓe ɗíya nāhą̄ kɔ́ deɓee ɓa dér ke'n ngi nāhą̄kashee ná wɔɔ́, deɓee baa yei nya ngi jɔsuɽuee t kūlu tele rɔ gō njiha m deɓe ɗíya'n ɗóbo ɗíya bəyá.

20 Ada lo kono njiha ke ná wɔɔ́, nāhą̄ kɔ́ āda kegē njiha alngandh. B lo kono nāhą̄kash kalhngandh ná wɔɔ́, keme nɔ m Nuɓɔ alh nya ngandh umbɔ̄ jɔ. **21** Nāhą̄kash onyo ɓē t kūlu m koyo'n. Wɔɔ́, keme nɔ m Nuɓɔ onyo nya ɓē t kūlu m náa nge jɔsuɽu'n. Ada nāhą̄ kɔ́ jiyee j'embei kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ t kūlu m Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n.

Koyo əɗa ha m nāhą̄kash,
tíkɔ kinji t kam'n əɗa t kūlu m Kris'n

6 Wɔ̄, nge'n ɓa-á t j tɔ̄rii 't jɔ́ na ɗí ɓa wɔ̄? Kéee t j níi t
lo nāhą̱ kash kɔ́-ɔ́ keme nɔ t'aɓh'n t kéte kéte wɔ̄?
2 Ye bəyá ngē. Jiyee j'ei deɓee ngi kono koyo ha nāhą̱kash
wɔ̄. B nāhą̱ neɽe kɔ́-ɔ, t j nii'n ɗyatɔ t kam nāhą̱kash wɔ̄?
3 See ɓa kɔ́ igii ngē wɔ̄? Dana kɔ́ ɗenh ni ji kam manh
keme ri m Jeju ná, ɗenhii ji manh ha ta kɔjɔ'n gō ɗóbo
koyo nya. **4** Nuɓɔ njúbu ji nahą́ t Kris'n t kūlu ɗenh manh
gō ɗóbo koyo nya. Njɔ kɔ́ Kris tei'n 'j dana m ngi koyoo t
kūlu kɔrhtaɽa m Biya nya'n ná wɔ́, ye nya ha ji ta ka njiya
njɔ m deɓee ngi kaɓh t kaɗya nge ɗyā-á.

5 Wɔ́b Nuɓɔ uɓo ji nahą́ sənyan t kūlu koyo nge titi
nāhą̱ t yi nya ná'n wɔ́, yɔ atá nya kuɓo ji nahą́ sənyan
bəyá ta tei'n 'j dana m ngi koyoo njɔ m Kris ɓa tei'n 'j dana
m ngi koyo ná. **6** Jiyee j'igii yi nge ná nɔ wɔ̄: Rɔ ji nge
kono ná Nuɓɔ ujɔ̄ n nahą́ kagādés t Kris'n wɔ̄. Kɔ́ ta túju'n
tɔ́gɔ m rɔ ji nge nāhą̱kash ná tií. Ada jiyee j'etei téle ke
ɓeɽh m nāhą̱kash ɗyatɔ ngē ɓa nɔɗí wɔ̄. **7** J'ei ɓeɽh m
nāhą̱kash ngē, haɗi wɔ́ deɓe nge koyo tií wɔ̄ ná, Nuɓɔ
ɔrh n 'j kam nāhą̱kash wɔ̄.

8 B wɔ́b jiyee j'oyoi nahą́ t Kris'n wɔ́, 'j tei keme ha
jiyee katá kinji t kam ji'n nāhą̱ sənyan. **9** Ye ha ji ta kigii yi
nge ná, na Nuɓɔ tei t Kris'n 'j dana m ngi koyo wɔ̄. Ada yɔ
nj'oyo ɗyatɔ ngē wɔ̄. Kɔ́-ɔ́ koyo ɓa asa nya kam ta konyo
ɓē jɔ nya ɗyatɔ ngē. **10** Koyo asa ngē, haɗi wɔ́ koyo kɔ́
Kris koyo ná, ye njɔ ɗíya bá ɓa nɔɗí ha m nāhą̱kash. B
kinji t kaɗya'n kɔ́ Kris kinji ná ye kinji t kaɗya'n ha m
Nuɓɔ.

11 Bəyá tií wɔ́, āda see oi rɔ sé titi ye njɔ na deɓe nge
koyo tií ha m nāhą̱kash. Tíkɔ titi ye njɔ na deɓe nge kinji t
kam'n ha m Nuɓɔ keme m Kəɓaɓe ji Jeju Kris. **12** Ada
nāhą̱kash najh konyo ɓē jɔ rɔ sé nge katá túju ná ɗyatɔ ngē
wɔ̄. Kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya koō taɽa m ɓō náa nyaa ɓa nɔɗí ngē.
13 Ɛ́ najhii kinya mōno rɔ see mətɔ tɔ́gɔ m nāhą̱kashee. Ɛ́

najhii kinya ada yɔɔ téle ke náa nāhą kulɔ nyaa, ha ta see ka nāhą'n náa ngi ke gō-ó ngē ngē. B edei rɔ sé Nuɓɔ, haɗi wɔ́ see inji t kaɗya'n. See teii 'j dana m ngi koyo-ó. Edei mōno rɔ sée t Nuɓɔ, āda téle yei náa nāhą kulɔ ngi jɔsuɽuee kɔ́. **14** See yei mɔtɔ tɔgɔ m njiha-á ngē. B yei mɔtɔ tɔ́gɔ m keme nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Ada nāhąkash asa ta konyo ɓē jɔ sé ngē.

Ha ta deɓe téle ke ɓeɽh m náa nge jɔsuɽu

15 Tí wɔ́, ta ke'n njɔ ɗi wɔ̄? Ha jiyee kinji mɔtɔ tɔ́gɔ m njiha-á ngē, b mɔtɔ tɔ́gɔ m keme nɔ-ɔ́ ná-a, t j nehɛ̨i kash wɔ̄? Ɜ́, ə, ye bəyá ngē. **16** See kɔ́ igii ngē wɔ̄? Wɔ́b see inyei rɔ sé edei deɓee nóho ta ka koō taɽa nya njɔ ɓeɽh ka koō'n taɽa m kɔ́ɓa nya ná wɔ́, see yei ɓeɽh m deɓee nge see koō taɽa nya ná nɔɗí. See kɔ́ yei ɓeɽh m nāhąkash nge kaɓh'n deɓe kam koyo-ó ná yéee yei ɓeɽh m téle rɔ gō ha m Nuɓɔ nge kaɓh'n deɓe kam náa nge jɔsuɽu-ú ná wɔ̄?
17 B yɔ kɔ́ ye náa nge ta jiyee téle t kuɗɔ'n kadā Nuɓɔ, haɗi wɔ́ kéte ná see yei ɓeɽh m nāhąkash. B nge'n taá yɔtɔnh'n see, oōi taɽa m mɔtɔ náandáj nge kadā ni se ná nɔ ɓɔ tií ngaɽā keme sé wɔ̄. **18** Nuɓɔ taā jɔ sé inya taɽh 'j kamh ɓeɽh m nāhąkash wɔ̄. Ada nge'n see téle yei ɓeɽh m náa nge jɔsuɽu kɔ́ wɔ̄.

19 'M m'oɗyo ha ná bəyá t gō ɗóbo ha koɗyo m deɓee ɓa, haɗi wɔ́ ɔ́ nyóoi ɓɔ keme rɔ sé. Kéte kono ná see edei mōno rɔ sée ha ta yɔɔ ke ɓeɽh m saáɽɔ t náa ngi kegē njiha kɔ́ ta kinji'n 'j ta t'éle rɔ gō njiha-á. B nāhąkash ná wɔ́, nge'n taá yɔtɔnh'n edei nya mōno rɔ sée āda yei ɓeɽh m náa nge jɔsuɽu, kɔ́ ta kɔtɔ̄'n kam náa nāhą nge kaɽh njánga njánga. **20** Ye ha sé ta nāhą bəyá, haɗi wɔ́ kéte kɔ́ see ke ɓeɽh m nāhąkash ná, see yei kɔ́ɓa rɔ sé 'j kaj náa nge jɔsuɽu-ú. **21** Kana ɗi ɓa-á see embei 'j mɔtɔ naa ná-ā wɔ̄? Sɔnyɔ onyo se taá yɔtɔnh 'j mɔtɔ náa nɛɛ wɔ̄. Sɔnyɔ onyo

se, haɗi wɔ́ tɔ̄l taɣa ni ye koyo. **22** B nge'n taá yɔtɔnh ya tei jɔ sé inyei taɣh 'j kam ha m nāhą̄kash āda see téle yei ɓerh m Nuɓɔ wɔ̄, āda kanā kam sé ye téle rɔ gō ɗóbo náa nge kaɣh njánga njánga. Ada a adā kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɣ tií tɔ̄l taɣa-á. **23** Kubɔ̄ m nāhą̄kash ye koyo. B kadāɓulo m Nuɓɔ ye kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɣ keme Kris Jeju Kəɓaɓe ji.

Náa nge ta deɓe kɔjɔ'n taā nahą̄

7 Nónjoo maa see kɔ́ igii ngē wɔ̄? Njiha aɓh t tɔgɔ'n jɔ m deɓe-é jɔkāgalo kɔ́ deɓe na kinji'n 't tɔ t jɔ nya'n taɣh ná. 'M m'terh ha ná bəyá, haɗi wɔɔ́ 'm m'oɗyo ha ná t deɓee ngi kigii njihaa. **2** Wɔ́b mandaá taā ngaɓa wɔɔ́, njiha ujɔ ni nahą̄ t ngaɓa nya'n dana kɔ́ ngaɓa nya kinji'n t tɔ t kam nya'n ná. B wɔ́b ngaɓa nya oyo wɔ̄, mandáa ná ye yi kɔrh jɔ kinya taɣh 'j keme njiha kɔ́ kujɔ ni nahą́ t ngaɓa nya'n ná. **3** B wɔ́b ngaɓa mandaá ná inji t t kam nya'n tɔ, b yɔ taā'n ngaɓa nge kaɗya wɔɔ́, etei ka kúu nya mandáa nge kanjā nahą̄. B wɔ́b ngaɓa nya oyo wɔɔ́, yɔ ye mɔtɔ tɔ́gɔ m njiha-á ngē. Yɔ asa ta taā ngaɓa nge kaɗya bé, haɗi wɔɔ́ ha ndetē jɔ nya. Etei ta kúu nya mandáa nge kanjā nāhą ngē wɔ̄.

4 Nónjoo see yei nya ɗóbo ɗíya bəyá. Nuɓɔ nāhą se āda see yei ngi koyo, ɔjɔ'n jɔ njiha m Moij t kūlu rɔ m Kris'n wɔ̄. Ha ta see ke'n yi m deéngaɓa nge káɗya. See yei yi m Kris nge kono Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m ngi koyo-ó. Kɔ́ ta jiyee tei t kana'n ha m Nuɓɔ. **5** Dana kɔ́ jiyee ka njiya gō ɗóbo m jaɣɔ-ɔ́ ɓa tɔ ná wɔɔ́, ɓoo m nāhą̄kash ngi kono ke t kūlu m njiha'n ná a nehɛ̨i kulɔ taá keme mono rɔ jiyee wɔ̄. Ɓoo m nāhą̄kash ná-ā a tei t koyo'n. **6** B taá yɔtɔnh'n jiyee j'ei yi ngi koyo 'j keme njiha nge kono kujɔ ji nahą́ kéte ná wɔ̄. Ada njiha aɓh t tɔ́gɔ'n jɔ ji ngē wɔ̄. Haɗí wɔɔ́, njiha nge kono kukɔ ji ɓeɣh ná, jiyee j'oyoi ha nya wɔ̄. Ada nge'n taá yɔtɔnh'n 'j

najhii nāhą ɓeɽh m Nuɓɔ gō ɗóbo njiha nge kalh kono kɔ́ deɓee njángā mangətuɓu ná ngē. B āda ye gō ɗóbo náa nāhą nge ɗyā-á keme m Njili kɔ́.

Kɔ̄l əɗa ha m nāhąkash

7 Wɔ̄ t j tɔ̄ri 't jɔ́ na ɗi ɓa wɔ̄? Ta njiha ɓa t jɔ nya'n ke nāhąkash wɔ̄? Ə́, ə, ye bəyá ngē. Ye t kūlu m njiha'n ngē wɔ̄ m'atá nāhą neré kɔ́ ta kigii'n nāhąkash wɔ̄? Njiha tɔ̄r na:

Ada kamii najh kash náa ngē.

(Tei. 20:17 Téle 5:21)

Kəɗa nya ná njiha tɔ̄r ha ná nge wɔ̄, m'atá nāhą neré kɔ́ ta kigii'n kamkash náa wɔ̄? **8** Nāhąkash embe taɽa ɗóbo t kūlu gōmindi'n ha ta ka nāhą'n kamkash náa ngi mɔtɔ kerekeree taá keme rɔ má. Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ wɔ́b deɓe b undɔ̄ kam nya gō njiha-á t gō'n ngē wɔɔ́ nāhąkash atá ke ye njɔ na náa nge koyo tií bəyá. **9** Ada kéte ná ma m'inji t kam má'n 'j ta kundɔ kam má gō njiha-á. B lo kono gōmindi ke kɔtɔ̄ ná wɔɔ́, nāhąkash téle ndúru. B ma kɔ́ m'oyo.

10 Gōmindi nge kasa kam ta kaɓh'n deɓe lo kaɗya-á ná, aɓh t ma'n kam koyo-ó. **11** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ nāhąkash embe taɽa ɗóbo gólo má t kūlu m gōmíndi'n. Tíkɔ embe'n taɽa ɗóbo tɔ̄l má t kūlu nya'n ɗyatɔ. **12** Ye ha náa njiha m Moij ye'n yi kaɽh njánga njánga, tíkɔ gōmindi ye nya'n yi kaɽh njánga njánga, yi jɔsuɽu tíkɔ yi nɔ ɗyatɔ wɔ ná.

13 Tí wɔ̄, ta ya náa nge kono ke yi nɔ ná, téle ye náa nge ta tɔ̄l má wɔ̄? Ə́, ə, ye bəyá ngē. Nāhąkash ye'n koyo taá keme rɔ má, kɔ́ ta ma kigii'n ha nāhąkash ke nāhąkash. Ada yɔ ɓa-á atá kadā ma koyo wɔ̄ ná. B t kūlu gomindi'n wɔɔ́, yɔ téle ye náa nge nɔ nge kumbɔ̄ náa ɓa dér.

14 Jiyee j'igii ha njiha ke náa nge 'j gō Njili. B ma wɔ̄, m'e deɓee nge nāhąkash. Ma m'e náa nge ɗáb ni ma bé 'j mɔtɔ tógɔ nāhąkash njɔ ɓeɽh. **15** M'e bəyá, haɗi wɔɔ́ m'igii naa nge kono ma ndeg nāhą ná wɔɔ́, ma m'nāhą ngē.

B náa nge kono ma ndeg nāhạ ngē ná kɔ́ ma m'nāhạ. **16** B wɔ́b ma m'nāhạ naa nge ma ndeg nāhạ ngē ná wɔɔ́, lo ná-ā ma m'igii ha njiha ke náa nge nɔ wɔ̄ ná. **17** Ada nge'n taá yɔtɔnh'n ye ma yɔ-ɔ 'm m'nāhạ yi nge ná bé ngē. B nāhạkash nge kono kinji keme má na-á nj nāhạ náa ná wɔ̄ ná. **18** Ma m'igii ha náa nge nɔ kinji keme má ngē. Ada ye náa nge taá keme jāɾɔ má. M'aɓh t ɓō ɓɔ ta nāhạ náa nge nɔ, b tɔ́gɔ ta nāhạ ma'n ndetē. **19** M'aɓh t tɔ́gɔ'n ngē, haɗi wɔɔ́ náa nɔ nge kono ma ndeg ta nāhạ ná m'nāhạ ngē. B nāhạkash nge kono ma ndég ngē na kɔ́ m'nāhạ. **20** B wɔ́b m'nāhạ náa nge kono ma ndeg nāhạ nge ná wɔɔ́, ye ma yɔ-ɔ m'nāhạ ngē. B ye nāhạkash nge kinji keme má ná.

21 Ma m'igii lo ke'm jəbēle m njiha nge kəɗa taá keme má ná á-a wɔ̄'n: Wɔ́b m'ndég ta nāhạ nɔ wɔɔ́ kash nge kono kinji keme má ná ɔgɔ ma 'j jɔ-ɔ́ tií. **22** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ deɓe má nge 'j keme-é nj nāhạ rənyele jɔ njiha m Nuɓɔ-ɔ́. **23** B yɔ kɔ́ ma m'ɔ taá keme mōno rɔ maa wɔ̄, njiha nge mada nóho ɗa t nj kɔ̄l t njiha m náa kigii má. Ada njiha ná nāhạ kɔ́ āda m'tele m'e ɓeɾh m njiha m nāhạkash nge kono kəɗa keme mōno rɔ maa ná. **24** Rotondo kɔ́ kinji m'a'n nɛɛ ná-ā ɓa atá kɔɾh má 't 'j keme rɔ nge katá kaɓh t ma'n lo koyó'n wɔ̄? **25** M'téle t kúɗɔ nge kalngandah'n m'ada Nuɓɔ nge kɔɾh má 'j 't t kūlu m Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n ná.

Ada t kūlu náa kigii ma'n wɔɔ́, m'nāhạ ɓeɾh m njiha m Nuɓɔ. B jaɾɔ má wɔ̄, nāhạ nya ɓeɾh m njiha m nāhạkash.

Kaɗya əɗa keme m Njili

8 Ada nge'n taá t yɔtɔnh'n deɓee ngi kono ke keme m Kris Jeju ná Nuɓɔ nj gānga seré jɔ ni ngē wɔ̄. Deɓee ná-ā a njiyei gō ɗóbo m jāɾɔ-ɔ́ ngē, b yɔɔ a njiyei gō ɗóbo Njili. **2** Nuɓɔ nj gānga seré ngē, haɗi wɔɔ́ njiha m Njili nge kono kadā ji kaɗya keme m Kris Jeju ná, taā jɔ má

inya taɣh 'j keme njiha m nāhạ̄kash, tíkɔ 'j keme jī m koyo-ó. **3** Nuɓɔ nāhạ náa nge kono njiha kasa nāhạ ngē ná, haɗi wɔ́ jāɣɔ taā tɔ́gɔ m njiha wɔ̄. Ada Nuɓɔ ulɔ mōno nya yɔ ɓa keme rɔ nge tei nahā̄ t jāɣɔ m deɓe nge ka nāhạ̄ kash. Yɔ ulɔ Mōno nya ha ta gānga seré jɔ nāhạ̄kash nge kəɗa keme deɓe nge nāhạ̄kash. **4** Nuɓɔ ulɔ Mōno nya, ha ta náa nge jɔsuɣu m njiha t tɔ̄l'n taɣa taá keme ji. Yɔ nāhạ̄ bəyá ha ji, ji ngi kono ka njiya gō ɗóbo m jāɣɔ-ɔ́ ngē, b ka njiya gō ɗóbo m Njili kɔ́ ná.

5 Deɓee ngi kono ka njiya gō ɗóbo m jāɣɔ-ɔ́ ná, a undɔ̄i keme ni jɔ náa nge gō jāɣɔ-ɔ́. B deɓe ngi ka njiya gō ɗóbo m Njili ná wɔ́, a undoi nya keme ni jɔ náa nge gō Njili.

6 Kundɔ̄ keme jɔ náa nge gō jāɣɔ-ɔ́ ye koyo. B kundɔ̄kemejɔ náa m Njili ye kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́r tíkɔ wurunyóo. **7** Kundɔ̄kemejɔ náa m jāɣɔ-ɔ́, ye madābaā m Nuɓɔ. Yɔ ye madābaā m Nuɓɔ, haɗi wɔ́ jāɣɔ a ulɔ jɔ nya mɔtɔ tɔ́gɔ njiha m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. Tíkɔ yɔ asa nya ta nāhạ̄ ɓa ngē. **8** Ada deɓee ngi kono ke keme m jāɣɔ-ɔ́ ná, esei kam ta kadā Nuɓɔ rɔnyele ngē.

9 B see, ɔ́ najhii kinji gō ɗóbo m jāɣɔ-ɔ́ ngē, b injii gō ɗóbo m Njili kɔ́, haɗi wɔ́ Njili m Nuɓɔ inji keme sé. Wɔ́b deɓe aɓh t Njili m Kris'n ngē wɔ́, yɔ ye yi m Kris ngē.

10 Lo kono Kris kinji keme sé ná, rɔ ye yi koyo ha m nāhạ̄kash haykamh. B njili wɔ́, inji t kam nya'n ha m náa nge jɔsuɣu. **11** Nuɓɔ tei t Jeju'n 'j dana m ngi koyo wɔ̄. B wɔ́b Njili m Nuɓɔ inji keme sé wɔ́, nge kono tei t Kris'n 'j dana m ngi koyoo ná, atá téle t kaɗya'n ta kadā rɔ sé nge ke yi koyo ná t kūlu m Njili nge kono kinji keme sé ná'n.

12 Ye bəyá wɔ́, nónjoo jiyee j'ei ngi kúɗɔɔ. B yɔ kɔ́ jiyee j'ei ngi kuɗɔ m jāɣɔ ngē. Ada j najhii ka njiya gō ɗóbo m jāɣɔ-ɔ́ ngē. **13** Wɔ́b see a njiyei gō ɗóbo m jāɣɔ wɔ́ etei koyo. B wɔ́b ɔ́ tɔ̄lii kulɔ ngi nɔ ngē m jāɣɔ tíi t

kūlu m Njili'n wɔ̄, etei kinji t kam se'n. **14** Ye bəyá, haɗi wɔ́ deɓee ɓa dér ngi kono Njili m Nuɓɔ ka kɔjɔ ni taɽa ɗóbo ná yei mōnoo m Nuɓɔ ngi mbōsee. **15** Njili nge kono Nuɓɔ kada se ná ye njili nge ta see nāhą̄ ɓeɽh nya ngē. Ada ɔ́ najhii ka njiya t ɓelee ɗyatɔ ngē. Nuɓɔ ada se njili nge ta see kugɔ'n kam goto m mōnoo ngi mbōsee. Ada t kūlu m Njili na'n á-a jiyee j tɔ̄rii t njī ji nge ɓɔ'n jɔ́ na: Aba[1] biya ma wɔ̄ ná. **16** Njili m Nuɓɔ ɓa t jɔ nya'n tɔ̄r ha kɔjɔ t hāla jɔ njili ji. Yɔ tɔ̄r na jiyee na j'ei mōno m Nuɓɔ ngi mbōsee. **17** Wɔ́b jiyee j'ei mōno nyaa wɔɔ́, j'ei nya náa kōɗ nyaa. Jiyee j'ei náa kōɗ m Nuɓɔ tíkɔ j'ei'n ngi kusō kōɗ nahą́ t Kris'n ɗyatɔ. B wɔ́b jiyee j'embei konyo t Kris'n wɔ̄, Nuɓɔ atá kadā ji kɔrhtaɽa nahą́ sənyan ɗyatɔ.

Kɔrhtaɽa nge tií jɔl béndiga-á

18 Ma m'tɔ̄r taá keme njɔ́l ha má jɔ́ na: Konyo ngi taá jɔkāgalo taá kaɹanh, deɓe asa kukɔ kɔjɔ'n kɔɽhtaɽa nge keme ndi ná, kɔ́ katá ke ha ji taá yɔtɔnh'n ná ngē. **19** Náa ngi kono Nuɓɔ hēl ni ná-ā undɔ̄i nya keme ni keɗenge nj ndalii'n ndi nge kono Nuɓɔ katá tei t Mono nya'n.

20 Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ Nuɓɔ ulɔ jɔ m náa ngi kono yɔ hēl ná-ā ɓa dér mɔtɔ tɔ́gɔ m náa nge j kam nya kəɗa-á. B yɔ kɔ́ ye keme ndég m náa hēlee ngē. B ye gō ndeg m nge hēl náa nge nāhą̄ kɔ́ náa hēl kulɔ'n jɔ nya mɔtɔ tɔ́gɔ m náa nge 'j kam nya ná. **21** Náa hēlee ɓa dér nj'undoi nya keme ni jɔ m Nuɓɔ ha ta ndi nóho wɔɔ́, yɔɔ taā jɔ ni kinya taɽh 'j kam ɓeɽh m náa nge túju. Ha ta yɔɔ ke'n kəɓa rɔ ni gō ɗóbo kɔɽhtaɽa njɔ mōno m Nuɓɔɔ kembe ni nya'n jɔ ni ná.

22 Ada jiyee j'igii ha náa ngi kono Nuɓɔ hēl ni ná-ā

[1] **8:15** Aba Ye ri náa t Arameyɛ̰'n, āda kam nya na: Babaá. Ye ri nge kono mōno ka kúu'n biya nya t táɽa'n.

mbóng táa kajanh yɔɔ k tɔ̄hɔ rɔ ni, tíkɔ k kembe konyo, njɔ m mandaá nge kamh mōno nge k nāhą̄ keme ná bəyá. **23** Ye náa ngi kono Nuɓɔ hēl ni ná-ā ɓa ɗíya ngē. B jiyee ɓa t jɔ ji'n, ngi kono kaɓh t Njili m Nuɓɔ'n titi ye njɔ na kanā m náa nge taɻa kata ná. Jiyee ɓa j j'tohoi nya keme rɔ ji, ta k ndalh'n ndi nge kono yɔ katá kundɔ̄ ji'n njɔ m mōnoo ngi mbōsee. Ada yi ná-a ye náa katá gānga jɔ rɔ ji wɔ̄ ná. **24** Ye bəyá, haɗi wɔ́ ye t kūlu kundɔ̄kemejɔ'n á-a jiyee j'embei'n kaɗya wɔ̄ ná. B yɔ kɔ́ náakundɔ̄kemejɔ-ɔ́ nge deɓee kɔ t kam nya'n tií ná, ye náa kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ɗyatɔ ngē wɔ̄. Náa nge kono deɓee kɔ t kam nya'n tií wɔ̄ ná, asa kam ta yɔ téle kundɔ̄ keme nya jɔ-ɔ́ ɗyatɔ wɔ? **25** B wɔ́b j'undoi keme ji jɔ náa nge kono jiyee kɔ t kam ji'n ngē tɔ ná wɔɔ́, āda j ndalii náa ná t kukɔ rɔ tɔgɔ'n.

26 Njili nj nāhą̄ nya t jiyee ɗóbo ɗíya, haɗi wɔɔ́ jiyee j'ei ngi tɔhɔɔ. J'ei ngi tɔ̄hɔɔ, haɗi wɔɔ́ j'igii lo teɻh náa t Nuɓɔ keme gór ji t gɔ̄'n ngē. B Njili t rɔ nya'n ugɔ kam goto ji nj teɻh n náa, t tɔ̄hɔ rɔ nge deɓee kasa kam tər ngē. **27** Ada Nuɓɔ nge ka tēnyere ngaɻā keme m deɓee ná, igii náa nge kono Njili ndeg ta tɔ̄r ná. Haɗi wɔɔ́, Njili nj teɻh náa ha m ngi kaɻh njánga njánga t gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́.

Jiyee j'ei ngi katá tete kɔ̄l

28 Jiyee j'igii, āda Nuɓɔ kám náa ɓa dér nahą́ lo ɗíya ha ta nāhą̄ nɔ t ngi kono ka táɻa nyaa. Ngi kono yɔ ɓa kúu ni t gō nɔ̄mɔ nya yɔ ɓa'n. **29** Deɓee ngi kono Nuɓɔ kigii ni kéte ná-ā yɔ tɔ́jɔ ni kéte ha ta yɔɔ katá titi nahą̄ t njili m Mono nya'n. Nuɓɔ nāhą̄ bəyá kɔ́ ta Mono nya ke'n mōno jɔ manda* dana m kóso nónjoo. **30** Deɓee ngi kono Nuɓɔ tɔ́jɔ ni kéte tií wɔ̄ ná wɔɔ́, yɔ kúu nya ni. Ngi kono yɔɔ kúu nya ni ná-ā wɔɔ́, yɔ tɔjɔ nya ni deɓee ngi jɔsuɻuee. Ngi kono yɔ tɔ́jɔ nya ni deɓee ngi jɔsuɻu na-a wɔɔ́, yɔ adā nya ni kɔɻhtaɻa.

31 Wɔ́, náa ɗi ɓa-á j'etei tɔ̄r 't kɔjɔ'n jɔ ha m náa ná-ā wɔ̄? Wɔ́b Nuɓɔ ye Nuɓɔ ji wɔ́, ná-ā ɓa-á asa ta kege ji wɔ̄? **32** Nuɓɔ nge kɔgɔ ji Mono nya ngē. Yɔ ulɔ n keme ji m koyo-ó ha ji ɓa dér, wɔ́, nāha̱ nére kɔ-ó yɔ ɗa ká ada ji náa ɓa dér ɓúlo nāha̱ sənyan ngē wɔ̄? **33** Ná-ā ɓa-á asa ta kɔsɔ mɔtɔ ha m ngi kono Nuɓɔ hére ni ná-ā wɔ̄? Nuɓɔ ɓa nge ye nge tɔ́jɔ ni deɓee ngi jɔsuɽuee wɔ̄? **34** Ná-ā ɓa-a atá ganga seré jɔ ni wɔ̄? Ye Kris nge koyo ná ngē wɔ̄? B kumbɔ̄lo nya ɓɔ wɔ́ yɔ tei 'j dana m ngi koyo-ó. Yɔ inji jɔ ji konyo m Nuɓɔ, yɔ nj tɔ̄r ha kam goto ji. **35** Ná-ā ɓa-a asa kaɽa ji 'j nāha̱ 'j keme táɽa nge kono Kris táɽa ji'n wɔ̄? Kéee ye wurukɔl wɔ̄? Kéee ye wōngo wɔ̄? Kéee ye náa nāha̱ deɓee konyo wɔ̄? Kéee ye ɓō wɔ̄? Kéee ye rɔ ɓúlo wɔ̄? Kéee ye náa tɔ̄l deɓee wɔ̄? Kéee ye kuyɔ̄ nge kata wɔ̄? **36** T gō kono njánga ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ó na:

> Ɗei taɽa tɔ̄l de hei t kūlu'n ɓa tátata kaja udu'n t jɔ ni.
> Deɓee oii de ye njɔ bataa
> ngi kono k kaɓh ni ni'n lo kuɗyɔ mindi. *(Hā 44:23)*

37 B yɔ kɔ́ dana náa ná-ā ɓa dér ná, jiyee j tetei ni kɔ̄l ɓa dér t kūlu m yɔ nge kono táɽa ji ná'n. **38** Ma m'igii haykamh ha koyo, kinji t kam'n, mōno kulɔɔ ngi 'j taɽh nɔbé, kóngaɽ ngi kumbɔ̄loo, t mōno kóngaɽee, náa ngi taá yɔtɔnh nɛɛ t náa ngi katá ke tɔ ná-ā esei ta kāɽa ji 'j naha̱ t táɽa m Nuɓɔ'n ngē. **39** Ma m'igii ɗyatɔ ha ngāla m náa tií taɽh, kol nya taá ngá, náa hēl nge nóho esei ta kāɽa ji 'j naha̱ t taɽa m Nuɓɔ'n ngē.

Nuɓɔ ɓa ɗíya a héɽe deɓee

9 M'tɔ̄r ha nge kamhkamh ɓa keme m Kris. Ma m'ujɔ ha ngē. Njili kigii má ɓa tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá má, t kūlu m Njili Nge Nɔ'n. **2** Wōngo a nāha̱ ma ɓɔ, tíkɔ wuɽu má a

ɔl ma'n ɓɔ t jɔ ndiyee. **3** Ma m'ndég ha ta Nuɓɔ tɔhɔ̄ ma, b ma téle ke yi kaɽa ni ma 'j nāhą́ t Kris'n ha m nónjoo maa t koƈyo má ngi 'j gō jāɽɔ-ɔ́. **4** Yɔɔ ngi kono ke Ijrayelee, kɔ́ Nuɓɔ kadā ni ha ta yɔɔ kugɔ kam goto m mōno nya ngi mbōsee. Ha kɔrhtaɽa wɔɔ́, ye'n yi ni. Ha m ƈáa gō koƈyo nāhą̄ wɔɔ́, ye'n yi ni, kadāɓulo m njiha wɔ̄, ye'n yi ni. Kulɔ ka keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́ wɔɔ́, ye'n yi ni. Kəlānjī ye'n yi ni. Náa ná-ā ɓa dér ye yi ni. **5** Ha mɔtɔ kiɽi ka wɔ̄, tei'n 'j ka rɔ ni, gō ƈóbo m jāɽɔ-ɔ́ wɔɔ́, Kris tei 'j mɔtɔ koƈyo nāhą̄ ni. Yɔ nge kono ke jɔ náa ɓa dér, Kris nge ke Nuɓɔ, yɔ nge kasa kam ta Nuɓɔ tɔ́r taɽa nya jɔ nya ɓa t jɔ ndiyee sɔ́r ná. Amen.*

6 Ye bəyá wɔɔ́, ye ha ta deɓe tɔ̄r na ha m Nuɓɔ na a əƈa ɓulo bé 'j kam ngē. Haƈi wɔɔ́, deɓee ɓa dér ngi kono ke Ijrayelee ná-ā yei Ijrayel ngi kamhkamhee ɓa dér ngē.
7 Tíkɔ deɓee ngi kono tei 'j mɔtɔ koƈyo nahą̄ m Abraham ná yɔɔ yei mōno nyaa ɓa dér ngē, haƈi wɔɔ́ Nuɓɔ tɔr Abraham na:

> Mōno ngi katá tei 'j keme m Ijak ná-ā.
> Etei ka kúu ni mōnoka ɓoi ngi kamhkamhee wɔ̄ ná.
> *(Kundɔ̄. 21:12)*

8 Kam ha ná na: Mōno ngi kono koƈyo ni nii bée, ƈóbo ƈíya njɔ deɓee ka koƈyo'n nāhą̄ ná. Yɔɔ ná-ā yɔ-á yei mono m Nuɓɔɔ ɓa ƈíya ngē. B mōno ngi kono koƈyo ni nii bée gō ƈóbo kəlānjī m Nuɓɔ-ɔ́ náa yei mōnoka ɓɔ m Abrahamee wɔ̄ ná. **9** Kam ha kɔ́ Nuɓɔ kəla njī nya tɔ̄r ná-ā wɔ̄ ná:

> M'áta téle ta ke jɔkāgalo ƈíya ná ɓa-á b yɔ kɔ́ Sara atá koƈyo mōno ngaɓa. *(Kundɔ̄. 18:10,14)*

10 Ye yi nge ná ɓa ƈíya bá ngē Rebeka amh mōno t biya ji Ijak'n ɓa ƈíya bá. **11** Rebeka oƈyo nya mōno ná-ā ngē tɔ. Kɔ́-ɔ mōno ná-ā nehɽi nya náa nge nóho, kɔ́ ta yi nge nóho ke yi nge nɔ b yi nge madā ke yi nɔ ngē ngē tɔ. B náa nge

kono Nuɓɔ nɔ̄mɔ keme nya, t gō katá heɣe nya ni'n ná tei'n t rɔ m Rebeka, náa ná ɔjɔ jɔ ha m kulɔ ngē. B ye t gō keme ndég m Nuɓɔ-ɔ́, ha m deɓee nge kono yɔ kulɔ ji nya jɔ nya.

12 Yɔ tɔ̄r ha ná t Rebeka na:

Mōno nge kangā áta nāhą̱.
Kulɔ ɓerh kadā nge gidi nya. *(Kundɔ̄. 25:23)*

13 T gō kono njánga ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Ma m'táɣa Jakob.
B m'sūɓɔ Ejawo. *(Malasi 1:2-3)*

14 Wɔɔ́, t j tɔ̄rii jɔ́ na ɗi wɔ̄? Ta náa nge ke gō-ó ngē nóho kəɗa'n 't keme m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄? Ɛ́, ə, ndetē. 15 Ndetē, haɗi wɔɔ́ yɔ tɔ̄r t Moij na:

Kam má atá kala deɓe
nge kono ma ndég ta kam ma kala nya.
M'áta nāhą̱ keme nɔ t deɓe
nge kono ma ndég nāhą̱ nya keme nɔ. *(Tei. 33:19)*

16 Ye bəyá wɔɔ́, yi nge ná ye ha m deɓee nge ka ndég ngē. Kɔ́-ɔ ye nya ha m deɓee nge ka kanyā gō-ó ngē. B ye Nuɓɔ nge kam nya ka kala deɓee. 17 Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ Nuɓɔ tɔ̄r Parɋ* na:

Ye ha ná-a ma m'osoi'n t taɣh wɔ̄ ná.
Ma m'nāhą̱ bəyá ha ta kɔjɔ'n tɔ́gɔ má t hāla t kūlui'n.
Tíkɔ ta ri má kúu taá jɔngáya ɓa dér t taɣa-á.
(Tei. 9:16)

18 Ada Nuɓɔ ɓa ndég wɔɔ́, yɔ a ɔ kam kala m deɓee nge kono kam nyaa kala nya ná. B ndég ta keme m deɓee ngér wɔɔ́, yɔ nāhą̱ nya kɔ́ keme m deɓe ngér nya ngóɗoɗo.

19 Ukɔ nɔ ngē wɔɔ́, deɓe atá kiɓ ta tɔ̄r má na: Ye bəyá b nāhą̱ neɣé kɔ́ Nuɓɔ téle a aɓh t ha'n rɔ m deɓee ɗyatɔ wɔ? Ná-a ɓa-á asa ta jónyo kúɣɔ jɔ gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄? 20 Yi deɓe, yi ɓa ye nya ná-a ta ka nganga ha 'j taɣa m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄?

Gúɗo kénge asa nya kam tɔ̄r kɔdh kuɓɔ nya na:
Haɗi ɓa kɔ́ 'nj nāhạ ma bá wɔ̄?
(Ejai 29:16, 45:9)
21 Kɔdh kuɓɔ̄ gúɗo aɓh t tógɔ'n jɔ kénge ta ka kuɓɔ̄'n náa nge keme nya ndég ngē wɔ̄? Yɔ b ndég wɔ̄, asa ta kunu kénge kuɓɔ̄ 'n gúɗo t kénge ná'n ɓa jó. Ta yi nge nóho wɔ́, nāhạ nya'n kulɔ nge t kɔsɔ gɔnɔ'n b yi nge madā wɔ́, nāhạ'n kulɔ nge ɓúlo. Kéee ye bəyá ngē wɔ̄?
22 Wɔ́, deɓe t tɔ̄r t na ɗi ɓa wɔ̄? Nuɓɔ ɓa ndég na t n'ɔjɔ wōngo nya t hālá āda deɓee t'igii'n tógɔ nya wɔ́, wōngo nya atá kusō jɔ gúɗo ngi kono, yɔ kukɔ keme nya ngér bé t keme ndahlh nge kalngandh na'n ta túju'n gúɗo ná-ā ngē wɔ̄? **23** Ada Nuɓɔ ndég nāhạ bəyá kɔ́ ta kɔjɔ'n deɓee náandáa m kɔrhtaɽa jɔ gúɗo ngi kono yɔ kɔ kam tondōo ni. Ada yɔ tɔ́mɔ ni kéte undɔ̄ ni dana-á ha kɔrhtaɽa.
24 Jiyee j'ei nya gúɗo ná-ā. Yɔ kúu ji 'j dana m Jupee ɓa ɗíya ngē. B kúu nya ji 'j dana m ngi kono ke Jupee ngē ná-a. **25** Yɔ nāhạ bəyá t gō kono tɔ̄r nya'n keme mangətuɓu m Oje-é na:

Yɔɔ ngi kono ke deɓee maa kéte ngē ná
m'áta ka kúu ni deɓee maa.
Tíkɔ deɓee ngi kono ke kótáɽa má kéte ngē ná
m'ata ka kúu nya kótáɽa maa. *(Oje 2:25)*

26 Lo kono ma tɔ̄r ni jɔ́ na:
See yei deɓee maa ngē,
lo kono ma tɔ̄r ná wɔ́,
m'áta tɔ̄r ni jɔ na:
See yei mōno m Nuɓɔ nge kinji t kam'n. *(Oje 2:1)*

27 Ejai tɔ̄r nya ha m Ijrayel t njī nge ɓɔ'n na:
Wɔ́b dɔgɔ m mōno Ijrayelee ye nya njɔ
wai kaj baāɓɔ katā wɔ́,
nɔndé deɓee ɓa ɗíya ba nj'eɗyei.
28 Haɗi wɔ́, Kəɓaɓe atá tɔ̄l taɽa gānga seré nge kono yɔ káta gānga taá jɔngáya.

Yɔ atá nāhạ kɔ́ ta seré ke yi gānga lám.
(Ejai 10:22-23)

29 Tíkɔ njɔ Ejai ngekɔjɔnji m Nuɓɔ tɔ̄r'n kéte na:
B wɔ́b Kəɓaɓe m ngi kɔ̄lee inya mōnoka ɓoi nóho 't adā ji ngē wɔ́,
j'etei téle ke njɔ m Sədɔm.
J'etei téle titi Gɔmər. *(Ejai 1:9)*

Ijrayel yege taā keme

30 Wɔ́, t j tərii 't jɔ́ na ɗi ɓa-á jɔ ha'n wɔ̄? Deɓee ngi kono ke Jupee ngē. Yɔɔ ngi kege kanjā taɾa ɗóbo téle rɔ ni gō náa nge jɔsuɾu-ú. Yɔɔ ná-ā kɔ́ Nuɓɔ nāhạ ādа yɔɔ téle yei deɓee ngi jɔsuɾuee t nɔ nya, t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n wɔ̄ ná. **31** B Ijrayele wɔ́ yɔɔ enjei ha ta téle rɔ ni 'j gō njiha-a nóho kɔ́ ta kɔtɔ̄'n rɔ ná nge jɔsuɾu-ú. B yɔ kɔ́ yɔɔ esei ta kɔtɔ̄ rɔ náa nge jɔsuɾu-ú ngē. **32** Haɗi ɓa kɔ́ yɔɔ embei nge wɔ? Ijrayelee embei ngē? Haɗi wɔ́, yɔɔ enjei njiha ná t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ngē. Yɔɔ oi ɓó na n'etei kembe t kūlu kulɔ nāhạ niyee. Lo ná ti wɔ́, yɔɔ ɓa téle túgoi njɔ ni taɾa mōno koō nge kono ke gigi tugɔ njɔ ná. **33** T gō ha kono njánga ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:
Ɔi m'undɔ̄ mōno kōo nge ke gigi túgɔ njɔ,
tíkɔ woɾowoɗyo nge ta kugɔ deɓe wɔ̄ kusō'n ná nɔ m Siyọ.
Ada deɓe b taā keme wɔ́ sənyɔ atá konyo nya ngē.
(Ejai 8:14, 28:16)

10 Nónjoo, náa nge keme má ndég ɓɔ, tíkɔ gór má tií kā rɔ m Nuɓɔ a-á wɔ̄ na: Ma m'ndég ha ta mɔtɔ deɓe maa Ijrayelee t'embei kaɗya. **2** Ma m'tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá ni, ha yɔɔ kaɓh t ɓō ha m Nuɓɔ'n ɓɔ. B ɗóbo nya kɔ́ yɔɔ igii jája ngē. **3** Yɔɔ igii náa nge jɔsuɾu nge kiɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. Ada lo kono yɔɔ ɓa kundɔ̄ mɛɛ kanjā nāhạ náa nge jɔsuɾu t gō ndég ni'n ná wɔ́, yɔɔ téle yegei kulɔ jɔ

ni mɔtɔ náa nge jɔsuɣu m Nuɓɔ-ɔ́. **4** Kris ye tɔltaɣa m njiha. Yɔ nāhą́ kɔ́ deɓee ngi taā kemee ɓa dér etei téle ke deɓee ngi jɔsuɣuee.

5 Moij njánga ha ná mangɔtuɓu-u ɔjɔ'n jɔ ha náa nge jɔsuɣu ka ke t kūlu m njiha'n. Yɔ tɔ̄r na:

Deɓe nge kunu gō náa ná-ā t gō-ó wɔɔ́,
atá kinji t kaƈya'n t kūlu m náa ná-ā. *(Leb. 18:5)*

6 B ɔ́, gō ha koƈyo m náa nge jɔsuɣu nge ke t kūlu m kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. Yɔ tɔ̄r na:

Ɛ́ najh tɔ̄r tií kemei jɔ́ na:
Kéee náa ɓa-á atá kalh kaɓh taɣh nɔbé wɔ̄?
(Téle 30:12)

Kam ha ná na: Náa ɓa-a atá ka kukɔ Kris ƈes'n wɔ̄?

7 Tíkɔ ɔ́ najh tɔ̄r ƈyatɔ tií ngaɣā kemei jɔ́ na:

Ná-a ɓa-á ká udu keme goto nge mɔtɔ mér nya ndetē ná wɔ̄? *(Téle 30:13)*

Kam ha ná na: Ná-ā ɓa-á ka unu Kris tei sənyan 'j dana m ngi koyoo-ó wɔ? **8** B náa ƈí ɓa-á náa nge jɔsuɣu nge ke t kūlu m kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ná tɔ̄r wɔ? Yɔ tɔ̄r na:

Ha ná ƈa taá táha t roi ɓa-á.
Ɗa t teɣei ɓa, tíkɔ ƈa'n taá ngaɣa kemei. *(Téle 30:14)*

Ada yi nge ná ye ha kundɔ̄kemejɔtaākeme nge kono dee ka kəla mbeɣe nya jɔ́ na. **9** Náa nge jɔsuɣu ná tɔ̄r ƈyatɔ na: Wɔ́b tei 'j teɣei tɔ̄r jɔ́ na: Jeju ye Kəɓaɓe tíkɔ taā keme tií ngaɣā kemei ha Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m ngi koyoo wɔɔ́, áta kembe kaƈya. **10** Nuɓɔ a tɔ́jɔ jɔsuɣu m deɓe t kūlu taā keme nge tií ngaɣā keme m deɓe-é. Tíkɔ t kūlu tɔ̄r t taɣa'n á-a Nuɓɔ a aƈya'n deɓe ƈyatɔ wɔɔ́ ná. **11** T gō ha kɔ́ njánga ni keme Mangɔtuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Deɓe nge ƈá-a nya ɓó b taā keme ha nya wɔɔ́,
sɔnyɔ atá konyo nya ngē. *(Ejai 28:16)*

12 Kɔrh kēje nahą́ ndetē dana m Jupee t Grekee, haƈi wɔɔ́

yɔɔ ɓa dér Kəɓaɓe ni ye ɗíya bá. Ada ye yɔ nge kono kaɓh t náandáa'n ha m deɓee ɓa dér ngi kono ka kúu ri nyaa ná.

13 Yɔ nāhą bəyá ha ta deɓe nge ɗá-a nya ɓó b kúu ri
m Kəɓaɓe wɔ́ katá kembe kaɗya. *(Juwol 2:32)*

14 Yɔɔ tei keme ha nya ngē b etei nāhą néɣe kɔ́ ta kúu'n ri nya wɔ? Yɔɔ ōoi ha nya ngē b etei nāhą neré kɔ́ ta taā'n keme ha nya wɔ? Kəɗa nya ná deɓe nóho aɓh ká ǝla ni mberē ha ná ngē wɔ́, etei nāhą neré kɔ́ ta koō'n jɔ wɔ?
15 Kəɗa nya ná uloi deɓee nge wɔ́ ná-ā ɓa-á etei ke nge kəla mbeɣe ha nya wɔ̄? T gō kono Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r'n na:

Deɓee ngi kono ke'n Ha Nge Nɔ,
nge kɔjɔ jɔ ha wuɣunyóo tíkɔ ke'n
Ha Nge Nɔ nge kɔjɔ jɔ náa nge nɔ ná,
njɔ ni na nɔ ɓɔ. *(Ejai 52:7)*

16 B yɔ kɔ télei rɔ ni gō Ha Nge Nɔ ná ɓa dér ngē, haɗi wɔ́ Ejai tɔ̄r nya na:

Kəɓaɓe, ná-ā ɓa-á taā keme jɔ ha kɔ́ dé kɔjɔ ná wɔ̄?
(Ejai 53:1)

17 Ada kundɔ̄kemejɔtaākeme ye t kūlu ha m Nuɓɔ nge kono dee koō. Koō jɔ Ha Nge Nɔ kɔ́ dé koō ná aye nya t kūlu ha m Kris'n. **18** Ada m'tɔ̄r jɔ́ na: Yɔɔ oōi jɔ ngē wɔ? Ayo, yɔɔ oōi jɔ.

Njī koɗyo ha ni aɓh utu jɔngáya ɓa dér t taɣa-á.
Ha koɗyo ni aɓh mbóng ɔtɔ lo kuɗɔ-ɔ́ t lo kɔ́ deɓee kinji 't ná. *(Hā 19:5)*

19 M'aɓh t ha terh'n jɔ ha ná ɓa tɔ. Ijrayelee igii ha ná ngē tɔ wɔ? Moij ɓa taɣa kata tɔ̄r na:

M'áta nāhą kɔ́ ta kundɔ̄ mánja sé ná katá kaɓh t kéte t kūlu m mɔtɔ deɓe ngi kono ke Jupee ngē.
M'áta ta ka kadā sé wōngo t kūlu m mɔtɔ deɓe ngi səbaa. *(Téle 32:21)*

20 Tíkɔ Ejai tɔ̄r 'j ɓelē rɔ nya ɗyatɔ na:
Deɓee ngi kono ka kanjā má ngē ná-ā wɔ́,
yɔɔ etei ká kembe má.
Deɓee ngi kono ka terh ha má ngē ná-ā wɔ́,
ma m'tei hɔy t rɔ ni. *(Ejai 65:1)*
21 B yi kɔjɔ jɔ m Ijrayelee wɔ̄? Nuɓɔ tɔ̄r na:
Ma m'ulɔ jī ma t jɔ ndiyee ɓa bé t jɔ m mɔtɔ deɓee
ngi jomh nahą̱a tíkɔ m'kúu'n ngi ka ráa ha ma ná-ā.
(Ejai 65:2)

Nɔgoto Ijrayelee

11 M'terh ha ɗyatɔ jɔ́ na: Kéee Nuɓɔ a yege nya deɓee nya wɔ? Ɛ́, ə, ye bəyá ngē, haɗi wɔ́ ma ɓa m'e nya Ijrayel. M'tei 'j mɔtɔ kiɽika m Abrāhą̱am. Mɔtɔ koɗyo nahą̱ má ye Benjamę̱. **2** Nuɓɔ yege Ijrael deɓee nyaa ngē. Ngi kono yɔ kigii ni kéte ná-ā yɔ yege ni ngē. See kɔ́ igii ha kɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r 'j keme ha m ngekɔjɔnjī m Nuɓɔ kɔjɔ'n jɔ m Eli ná ngē wɔ̄? Yɔ undɔ̄ ha jɔ m mōno Ijrayelee, sek ni'n nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **3** Yɔ tɔ̄r na:
Kəɓaɓe, deɓee tɔ̄lii ngikɔjɔnjīheyee.
Yɔɔ tétei ɗingiri kadāɓuloi.
Ada ma ɓa nɔɗí m'níi'n.
B nge'n a enjei ha ta tɔ̄l má ɗyatɔ. *(1 Kón. 19:10,14)*
4 B Nuɓɔ téle dála n ha 't na ɗi wɔ̄? Yɔ tɔ̄r na:
M'ngɔm deɓee dubú míijɔjoo ha má ma ɓa
Yɔɔ ngi kono téte kuɽukaj ni nɔ Bal ngē tɔ ná-ā.
(1 Kón. 19:18)
5 Ye nya bəyá taá jɔkāgalo nge taá yɔtɔnh'n. Nɔgoto deɓee níi 't tɔ ná, yɔɔ ngi kono Nuɓɔ héɽe ni t gō keme nɔ nya'n. **6** Nuɓɔ héɽe ni t kūlu keme nɔ nya'n b ye t kūlu kulɔ nāhą̱ niyee ngē. Bəyá ngē wɔ́, keme nɔ m Nuɓɔ ná atá ke keme nɔ nge kamhkamh ngē. B wɔ́b ye t kūlu kulɔ nāhą̱ niyee wɔ́ yi nge ná ye keme nɔ ngē wɔ̄. Bəyá ngē wɔ́, kulɔ

ná-ā etei ke kulɔ ngē.

7 Wɔ́, náa ɗi ɗyatɔ wɔ? Náa kɔ́ mōno Ijrayelee ka kanjā ná embei ngē. B nɔgoto deɓee ngi ɗi ményɛ bá kɔ́ Nuɓɔ heɽe ni ná-ā kɔ́ embei. B Ijrayelee kā madaa keme ni ngér. **8** T gō kono njánga ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Nuɓɔ adā ni njili toɗo ɓi nge ta jɔ ni ndéle'n.
Yɔ adā ni kam nge ta kɔ'n lo ngē,
yɔ adā ni mbi nge ta kōo'n lo ngē.
Mbóng taá kajanh. *(Téle 29:4 Ejai 29:10)*

9 Tíkɔ Dabid tɔ̄r na:

Ada taɓulu kusɔ náa ni yɔɔ ɓa téle ye ngíɽi nge deɓee ɗɔ́ɔ nɔ ni.
Ada téle ye buɽɔ ta kukɔ ni, āda ye gigi ta kugɔ ni wɔ́, yɔ kusō, āda téle ye náa kubɔ ni.
10 Nuɓɔ atá kutu kam ni ta téle kugɔ tili.
Ada yɔɔ najhii kɔ lo.
Yɔ ukɔ gidi ni ɗog ngá ɓa nɔɗí 'j kinya taɽh.
(Hā 69:23-24)

Kaɗya əɗa ha m ngi ke Jupee ngē

11 M'térh ha jɔ ha ná jɔ́ na: Gigi kɔ́ kugɔ ni ná ye gigi nge ta yɔɔ kusō wɔ́, toɗo'n ɓa nɔɗí wɔ? Ɨ́, ə, ye bəyá ngē. Kusō kɔ́ yɔɔ kusō kam nāhą̄kash ná-ā nāhą̄ kɔ́ kaɗya ye'n rɔ m mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná wɔ̄ ná. Ye bəyá kɔ́ ta mōno Ijrayelee téle ke'n ngi kundɔ̄ mánjaa. **12** Kadā wōngo m mōno Ijrayelee ná adā náandáa t deɓee taá jɔngáya. Tíkɔ kusō kɔ́ yɔɔ kusō ná, adā náandáa t mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná. Wɔ́, njɔ nere yɔɔ b ná t n'tei keme ha m Nuɓɔ-ɔ́ ɓa dér wɔ́ etei kaɓh t náandáa'n ta kumbɔ̄ yi nge kéte ngē wɔ?

13 B nge'n ma m'tɔ̄r se, see ngi kono ke Jupee ngē. Njɔ ke ma'n mōnombangakulɔ m mɔtɔ deɓee ngi ke

Jupee ngē ná wɔ́. Ma ɓa m' m'ɔrh taɻa kulɔ ɓerh má.
14 M'ɔrh taɻa kulɔ má bəyá kɔ́ ta ke nya'n náa nge nɔ 't wɔ́, ma kɔsɔ'n mətɔ kundɔ̄ mánja kaj m mətɔ deɓee koɗyo maa. Tíkɔ kaɗya'n deɓee kā nóhoo 't 'j dana ni. **15** Wɔ́b ha Nuɓɔ kinya ni ngelh téle ye náa kusō nahą́ m deɓee taá jɔngáya t Nuɓɔɔ wɔ́, ta téle ke ni rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ 'j kā gō-ó wɔ́, náa ɗi atá nāhą náa wɔ̄. Kéee atá ke tei 'j dana m ngi koyoo b kinji t kam'n ngē wɔ̄? **16** Nge'n yā wɔ́b, jɔ kohoo ngi taɻa kata ná ye yi kaɻh ɓa njánga njánga t nɔ m Nuɓɔ wɔ́, nɔgoto nyaa ɓa dér etei ke bəyá. Tíkɔ wɔ́b kiɻi kāga nge ngá aɻh ɓa njánga njánga wɔ́, gām jī nyaa etei nya kaɻh bəyá.

17 Nuɓɔ túgɔ gām jī kāga kā madaa ngelh. B yi nge ke kāga olibiye 'j dana nyɔ̄-ɔ wɔ́, yɔ unu undoi taɻa-á, goto gam ji kāga ná-ā āda see téle uɓoi nāhą jɔ kiɻi olibiye nge kamhkamh tíkɔ jɔ manh nya. **18** Ǝ́ najh kɔrh taɻa roi jɔ gam ji kāga olibiye ngi ke yi túgɔ ngelh ná-ā ngē. Wɔ́b nj'ɔrh taɻa roi wɔ́, ɔ nɔ kɔ́ na ye yi yɔɔ uto kiɻi nya ngē. B kiɻi nya yɔ á-a utoi wɔ̄ ná. **19** Ye hei ta tɔ̄r jɔ́ na: Nuɓɔ túgɔ gam jī kāga olibiye tií kɔ́ ta ma wɔ̄, ke'n yi kundɔ̄ ni ma kam goto-ó. **20** Yi ná ye haykamh. Ye ha yɔɔ taā keme ngē á-a Nuɓɔ tugɔ ni'n ngelh wɔ̄ ná. B yi ugɔ goto ni t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. Wɔ́, ɔ́ najh kɔ roi titi ye njɔ na náa nóho, b nɔ ta yi ɓelē. **21** Nɔ ta yi ɓelē, haɗi wɔ́ kəɗa nya ná Nuɓɔ inya taɻa gām jī kāga olibiye ngi kéte ná-ā ngē, b túgɔ ni ngelh wɔ̄, yɔ atá nya kinyei ngē.

22 Ti wɔ́, nge ná yi ɓa ɔ keme nɔ m Nuɓɔ, tíkɔ keme káta nya. Keme káta nya tií kā rɔ m deɓee ngi kusoo-ó. Tíkɔ keme nɔ m Nuɓɔ tií ka roi. Ye hei ta yi kukɔ roi tɔgɔ gō ɗóbo keme nɔ nge kono yɔ nāhą tií roi ná. Ngē wɔ́ yi áta nya ke yi túgɔ ni yi ngelh. **23** B yɔɔ ɓa wɔ̄, yɔɔ inyei taɻa ha kege taā keme ná wɔ́, Nuɓɔ atá téle kunu kundɔ̄ ni

taɣa-á goto lo kəɗa ni t kete ná. Haɗi wɔ́, Nuɓɔ aɓh t tógɔ'n ta téle kunu kundɔ̄ ni taɣa-á goto-ó ɗyatɔ. **24** Yi, wɔ́b yi ye gam jī olibiye nge 'j dana nyɔ-ɔ́ t gō kundɔ̄ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ́, tugoi gām jī olibiye nge kamhkamh ná ngelh, tíkɔ téle unu undoi taɣa-á kam goto-ó. T gō kono Nuɓɔ kudoi'n ná wɔ́, gām ji olibiye ngi kono túgɔ ni nii bé ná, etei ta téle kundɔ̄ ni yɔɔ ɓa-á t gō kono Nuɓɔ kundɔ̄ ni'n ná taɣa bədē olibiye nge ni yɔɔ ɓa-á ta nɔ kumbɔ̄ sé see ɓúlo bé ngē wɔ̄?

Nuɓɔ atá kadā kaɗya t Ijrayelee ɓa dér

25 Nónjoo ma m'ndeg ha ta see kinji ɓulo 'j kigii ha nge lo munduú'n ngē. Bəyá kɔ́ see oi rɔ sé njɔ deɓee ngi kam kaɗyaa ngē. Ha nge lo munduú ná-a əɗa wɔ̄'n: Nuɓɔ nāhạ̄ āda keme m Ijrayel kā madaa ngér ɓa ngoɗóɗo. Yɔ nāhạ̄ bəyá āda dɔgɔ m yɔɔ ngi kono ke Jupee ngē ná aɓh t kéte asa t taɣa-á. **26** Ada Nuɓɔ atá kaɗya Ijrayelee ɓa dér, t gō ha kɔ́ njánga ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Nge gānga jɔ m deɓee atá kiɓ 'j Siyᵑ ta ke,
yɔ atá kɔrh deɓee ngi hál ni nɔ ngē nɔ m Nuɓɔ ná-ā
'j dana mōnoka m Jakoɓee-é.
27 Ma b m'ɔrh nāhạ̄kash ni dér tií wɔ́.
Yi nge ná atá ke kəlānjī má dana hətɔ nāhạ̄ səɗin.
(Ejai 59:20-21)

28 Ada yi nge kɔjɔ jɔ ha m Ha Nge Nɔ wɔ́ yɔɔ yei madābaā m Nuɓɔ ha sé. B yi nge kɔjɔ jɔ ha m héɣe wɔ́, ngi kono Nuɓɔ héɣe ni kéte ná, yɔɔ yei kótaɣa m Nuɓɔɔ t kūlu m biya niyee. **29** Ye bəyá wɔ́, kadāɓulo nge Nuɓɔ ka kadā deɓee tíkɔ kúu nge kono yɔ ka kúu deɓee taá rɔ nya ná, yɔ asa ta téle mbéle njī nya ɗyatɔ ngē wɔ̄. **30** Kéte see oōi taɣa m Nuɓɔ ngē. B nge'n taá yɔtɔnh kam m Nuɓɔ ala se, t kūlu yɔɔ kegē koō taɣa m Nuɓɔ ná. **31** Yɔɔ ná-ā ɓa yei nya ngi koō taɣa m Nuɓɔ ngē. B nge'n taá yɔtɔnh, t

kūlu kam kala kɔ́ Nuɓɔ nāhạ ha sé ná wɔɔ́, yɔɔ ɔ nya kam kala ni. **32** Nuɓɔ utū taɾa deɓee ɓa dér ngá. Jupee t ngi ke Jupee ngē gō ɗóbo koō taɾa-á ngē. Kɔ́ ta kam nya kala ni'n ɓa dér.

Hā tɔ̄y

33 Náandáa m Nuɓɔ alhngandh.
Kamkaɗya m Nuɓɔ,
tíkɔ náa kigii nya mɔtɔ nya ol ngá ɓɔ.
Seré nge yɔ gānga jomh ta deɓee nder kēndh.
Tíkɔ taɾa ɗóbo nge kono yɔ ka kunu,
deɓee asa nya ta kigii mɔtɔ ngē.
34 Haɗi wɔɔ́, Mangɔtuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:
Ná-a ɓa-á igii njól ha m Kɔɓaɓe wɔ̄?
Yéee ná-ā ɓa-á ye nge ka kɔɗyɔ̄ nya wɔ̄? *(Ejai 40:13)*
35 Ná-ā ɓa-á ada n náa
nóho 't kéte t Nuɓɔ kɔ́-ɔ
yɔ atá téle ta kadā nya goto-ó wɔ̄? *(Job 41:2)*
36 Deɓe ndetē,
haɗi wɔɔ́ yɔ ɓa-á ye nge kundɔ̄ náa ɓa dér,
kam náa ɓa dér asa nāhạ t kūlu
nya'n náa ɓa dér ye'n yi nya.
Tíkɔ kɔrhtaɾa ye'n yi nya t jɔkāgalo-o ɓa dér. Amen.*

Sádaga ngi t kamee

12 Náa ná-ā nónjoo, ma m'ɔ̄ɗyɔ se, ha ta t kūlu kɔ kam kala m Nuɓɔ'n wɔɔ́, see kadā rɔ sé titi ye njɔ náa sádaga nge t kam'n. Ɔrhii rɔ sé undɔ̄i kēɾe āda ye yi kaɾh njánga njánga ha m Nuɓɔ tíkɔ āda ye'n yi nyelē gō kam nya. Yi nge ná-ā ye kulɔ nge nɔ nge ta see nāhạ kadā Nuɓɔ wɔ̄ ná. **2** Ada náa nāhạ sée najh titi nāhạ t náa ngi taá jɔkāgalo ngi taā kajanh'n ngē. B inyei rɔ sé āda Nuɓɔ

téle se, āda yei deɓe ngi ɗíya t kūlu njól sé gō ɗóbo hál nge ɗyā-á. Ɛ́ nehɛ̰i bəyá kɔ́ āda, náa nge ke 't gō ndeg m Nuɓɔ'n wɔ́, see igii'n. Ada étei kigii náa nge nɔ, náa nge nyelē gō kam nya tíkɔ náa nge tɔ̄l taɽa.

3 T gō keme nɔ nge kono Nuɓɔ kadā má ná wɔ́, ma m'tɔ̄r sé see ɓa dér, ha ta ná-ā wɔ́, kinji t njól nge kumbɔ̄lo'n nge ta kumbɔ̄, yi nge kasa kam ta yɔ njól ná ngɛ̄. B injii wɔ́, ɔ́ njólii jɔ ha kundɔ̄kemejɔtaākeme nge kono Nuɓɔ kadā deɓe ɗíya ɗíyaa 'j dana sé ná. Kéee see esei t gō-ó ɓa haykamh wɔ̄? **4** Ye bəyá, haɗi wɔ́ ɗóbo ɗíya njɔ jiyee kaɓh t mōno rɔɔ baa bé keme rɔ nge ɗíya bá, b mono rɔɔ kɔ́, kulɔ nāhɑ̰ ni ke ɗíya nge ná. **5** Jiyee j'ei nya bəyá, ji ngi kono baa ɓɔ ná-ā j'ei rɔ ɗíya bá, keme m Kris. Ada jiyee ɓa dér j'ei mōno rɔ nahɑ̰. **6** Jiyee j'iɓii t kadāɓulo mətɔ kēɽekēɽe, ɔjɔ'n t gō keme nɔ kɔ́ Nuɓɔ kadā ji. Ada deɓe nge kaɓh t kadāɓulo nge ta kɔjɔ'n ha nge lo mundu-ú wɔ́, āda ɔjɔ ha nge lo mundū-ú ná t gō kundɔ̄kemejɔtaākeme nge kono ndɔ́jɔ kadā ni'n ná. **7** Deɓe nge Nuɓɔ kúu nya keme kulɔ ɓerh wɔ̄, adā yɔ undɔ̄ rɔ nya taɽa-á kulɔ ɓerh nya. Deɓe nge Nuɓɔ kadā nya kulɔ kɔjɔ náa ná wɔ́, āda yɔ undɔ̄ rɔ nya taɽa-á. **8** Deɓe nge Nuɓɔ kadā nya kulɔ kɔɗyɔ̄ deɓe ná wɔ́, asa kam ta yɔ nií t lo kɔɗyɔ̄ deɓe-ɛ̄. Deɓe nge Nuɓɔ kadā nya ha ta yɔ ke nge ka kadā kadāɓulo 'j keme náandáa nyaa ná wɔ́, ada yɔ nií t lo ka kadā-a bəyá ɓa nɔɗí t keme njaha'n. Deɓe nge Nuɓɔ kadā nya kulɔ ngagərajɔ ná wɔ́, āda yɔ undɔ̄ rɔ nya taɽa-á. Deɓe nge Nuɓɔ kadā nya ha ta yɔ ke nge kam kala deɓee ná wɔ́, āda yɔ nāhɑ̰ t rɔnyele'n.

Ha táɽa

9 Ada tára sé najh ke yi gólo kam lo. Ɔrhii rɔ sé 'j kam náa kash. B ɔ́ tinyei roi sé kaj náa nge nɔ-ɔ́ kɔ́. **10** Yi nge kɔjɔ jɔ ha m táɽa nahɑ̰ wɔ́, ɔ́ teɽei nahɑ̰ dana hɔtɔ nahɑ̰ njɔ

m nónjo nāhą̄a. B lo ha m kɔsɔ gɔnɔ-ɔ́ wɔ́, osoi gɔnɔ m nónjoo adā umbɔ̄ yi sé. **11** Undɔ̄i rɔ sé taɽa kulɔ-ɔ́, ɔ́ najhi nyel, ɔ́ teei rɔ sé, ɔ́ nehɛ̨i kulɔ ɓerh edei Kəɓaɓe t njili nge nyumɔ'n. **12** Ɛ́ nehɛ̨i rɔnyele jɔ náa kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ sé. Ukoi rɔ sé tɔgɔ gō ɗóbo wuɽukɔl. Ukoi tɔgɔ keme gór Nuɓɔ. **13** Náa kā nóhoo kɔ́ ngi kaɽh njánga njángaa nyala ná, ɔ́ nuɓoi ni. Undɔ̄i rɔ sé taɽa ha nahą̄ mbā-á.

14 Ɛ́ tɔ̄rhii taɽa sé jɔ m deɓe ngi ka nāhą sé náa wuɽukɔl. Ɛ́ tɔ̄rhii taɽa sé jɔ ni bé, b ɔ́ najhii tɔhɔ̄ ni. **15** Ɛ́ nehɛ̨i rɔnyele t ngi k nāhą rɔnyelee. Ugoi wuɽú t ngi k kugɔ wuɽúee. **16** Ada njɔ́l ha sé ye ɗíya gō nahą́. Ɛ́ najhii njɔ́l jɔ ha lo nge kumbɔ̄lo-ɔ́ ngē. B ɔ́ njiyei t ngi kono ka njiya hɔliyɔ ná-ā kɔ́. Ɛ́ najhii kɔ rɔ sé njɔ m deɓee ngi kamkaɗyaa ngē.

17 Wɔ́b deɓe nóho nehɛ̨i kash wɔ́, ɔ́ najh téle nāhą nya kash goto-ó. Ɛ́ téle enjei taɽa ɗóbo nāhą nɔ t nɔ m deɓee ɓa dér. **18** Wɔ́b ha ná asa t lo nya'n bé, b ye t keme jī sé ɓa wɔ́, ɔ́ nehɛ̨i kɔ́ āda wuɽunyóo əɗa dana hɔtɔ sé t deɓee-é ɓa dér. **19** Ɛ́ najhii, see ɓa téle kubɔ kúɗɔ nāhą̄kash ngē. B inyei lo edei wōngo m Nuɓɔ, haɗi wɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

Kubɔ̄ kúɗɔ nāhą̄kash ye yi má.
Ma ɓa m'atá kubɔ̄ kuɗɔ̄.
Kəɓaɓe ɓa tɔ̄r. *(Téle 32:35)*

20 Wɔ́b ɓō onyo madabei wɔ́, āda n náakusɔ.
Wɔ́b kunjo onyo n wɔ́, āda n manh.
Wɔ́b ɔ́ nāhą bəyá wɔ́,
umbɔ̄ nyāl har jɔ nya. *(Kūjú. 25:21-22)*

21 Ɛ́ najh kinya roi ada nāhą̄kash tetei kɔ̄l ngē. B ɔ́ tete kɔ̄l nāhą̄kash t nāhą nɔ'n.

Asa kam ta deɓee ɓa dér kulɔ jɔ ni mɔtɔ tɔ́gɔ m ngi konyoɓēe

13 Ada deɓee ɓa dér ɗíyaɗíya 'j dana sé uloi jɔ ni mɔtɔ tógɔ njī m ngi konyoɓee-é. Ada ná-ā wɔ̄, ulɔ jɔ nya mɔtɔ-ó, haɗi wɔ́ njī konyoɓē nge ta kiɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ó, ngē ndetē. Tíkɔ ngi konyoɓee ɓa dér ná-ā Nuɓɔ ɓa-á undɔ̄ ni wɔ̄ ná. **2** Náa ná-ā deɓe nge b yege njī m nge konyoɓē wɔ́, yɔ yege njī kundɔ̄ m Nuɓɔ. Ada deɓee ngi ka kege bəyá ná-ā, yɔ ɓa ukoi seré ayei'n jɔ ni. **3** Kóngaɽee toɗoi ɓelē taɽa kam m deɓee ngi nāhą̱ náa nɔɔ ngē. B toɗoi ɓelē ɓɔ taɽa kam m ngi nāhą̱kashee. Wób ó ndég ta nge konyoɓē toɗo ɓelē taɽa kami nge wɔ́, ó nāhą̱ náa nge nɔ wɔ́, yɔ atá kəla tōyi. **4** Yɔ atá kəla tōyi, haɗi wɔ́ nge konyoɓēe ye ɓeɽh kulɔ m Nuɓɔ ha ta nāhą̱ t yi'n nɔ. B wób ó nāhą̱kash wɔ̄, ó ɓelē'n, haɗi wɔ́ yɔ uto kuyɔ̄ hɔ̄ nge kata jī nya ɓúlo bé ngē. Yɔ ye ɓeɽh kulɔ m Nuɓɔ. Yɔ ye nge kubɔ̄ kuɗɔ́, ada yɔ a gānga seré jɔ m deɓe nge nāhą̱kash, a ɔjɔ'n gō wōngo m Nuɓɔ. **5** Ye ha ná-a, asa kam ta deɓe kulɔ jɔ nya mɔtɔ tógɔ njī m ngi konyoɓee-é, b yɔ kɔ́ ye ha ta ɓelē'n kɔjɔ gō ha wōngo nya ngē. B ye ha m njili kigii see t' ɗyatɔ.

6 Ye ha ná ɗyatɔ á-a see a ubɔ̄i'n lambóo ɗyatɔ wɔ̄ ná, haɗi wɔ́ ngikonyoɓē yei ɓeɽh kulɔ m Nuɓɔɔ. Ada yɔɔ etei ta ka kundɔ̄ rɔ ni t taɽa-á ɓa taɽa kulɔ ná ta ka nāhą̱ t jɔ ndiyee. **7** Edei ni náa ni sɔɓɔ jɔ ni ɗíyaɗíya ɓa dér. Edei lambóo t deɓe nge kono lambóo sɔɓɔ jɔ nya. Edei náa táa jɔ t deɓe nge kono táa jɔ náa sɔɓɔ nya. Ǝ́ ɓelēi deɓe nge kono kasa kam ta see ɓelē nya. Tíkɔ osoi gɔnɔ m deɓe nge kono kasa kam ta see kɔsɔ gɔnɔ nya.

Ǝ́ teɽei nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ na jɔkāgalo ye táha wɔ̄

8 Ada kúɗɔ m deɓe nóho najh kəɗa jɔ sé ngē. B āda kuɗɔ̄ táɽa nahą̄ kɔ́ əɗa dana hɔtɔ sé, haɗi wɔ́ deɓe nge b táɽa madaɓē nya wɔ́, tɔ̄l taɽa njihaa ɓa dér. **9** Haykamh ɓa, náa kɔ́ gōmíndi tɔ̄r á-a a wɔ̄ n.

Ə́ najh kanjā nahą̄ ngē ɓa nɔɗí.
Ə́ najh tɔ̄l deɓe ngē ɓa nɔɗí.
Ə́ najh ɓogo ngē ɓa nɔɗí.
Ada kami najh kash náa ngē ɓa nɔɗí.
(Tei. 20:13-15,17 Téle 5:17-19,21)
Gomíndi ná-ā t nɔgoto gōmindi ngi kaɗyaa kám nahą̄ táa keme ha kəɗa'n:

Ye hei ta taɾa madāɓei njɔ roi yi ɓa. *(Leb. 19:18)*

10 Táɾa a nāhą kash rɔ m madaɓē nya ngē. Ha ná-ā táɾa tɔ̄l'n taɾa njihaa ɓa dér wɔ̄ ná.

11 Ye ha sé ta nāhą yi nge ná, haɗi wɔ́ see ɓa igii jɔkāgalo nge kono jiyee kinji t'n. Jɔkāgalo asa ta ndúɾu ji 'j kam ɓií 't kɔ́. Asa kam ta ndúɾu ji 'j kam ɓi-í, haɗi wɔ́ nge'n taá yɔtɔnh, kaɗya ye taá tāhą rɔ ji umbɔ̄ ndi nge kono jiyee taā'n keme na wɔ̄. **12** Jɔ bē ndəga ye tāhą wɔ̄, ada lo aɗaa k gánga. Ye bəyá wɔ́, āda j'ɔrhii rɔ ji tíi 'j keme kulɔ m tili-í. B ada j téle j túloi náa kɔl m lonjāhą rɔ ji. **13** Ada hál ná nāhą see asa t lo nya'n njɔ m deɓee ngi ka njiya dana kajā. B ada najh ke hál ndamee t kenh kaā'n ngē. Hál kanjā nāhą t kusɔ jɔ'n ngē. Hál kɔ̄l nahą̄a t kundɔ̄ manja'n ngē. **14** B uloi Kəɓaɓe Jeju Kris kɔ́ rɔ sé. Ə́ najhii kundɔ̄ kam sé gō m jārɔ-ɔ́ ɓɔ ngē na ya ɗá nehɛ̨i náa nge nyelē nya.

Deɓe nge tɔ́gɔ nya kəɗa tíkɔ deɓe nge tɔ́gɔ nya ndetē

14 Nónjo sé nge kono yɔ ke nge tɔhɔ̄ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é ná wɔ́, ukoi n t rɔ sé. B ɔ́ najhii tɔ̄r ná nóho jɔ njɔ́l ha nya ngē. **2** Deɓe nóho aɓh t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n nge ta yɔɔ ka kusɔ'n náa ɓa dér. B deɓee nge kono tɔhɔ̄ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é, na wɔ́, yɔ na n'usɔ mbi kambaa kɔ́. **3** Ada deɓe nge ka kusɔ náa ɓa der ná, najh kidi nge kono kegē kusɔ ná. Tíkɔ nge kono kegē kusɔ ná, najh gānga seɾé jɔ m deɓe nge ka kusɔ

náa ɓa dér ná ngē, haɗi wɔ́ Nuɓɔ ukɔn t rɔ nya wɔ̄. **4** Yi ɓa ye ná-ā ta ka gānga sere jɔ m ɓeɣh kulɔ nge 'j kúju m deɓe nge kaɗya-á wɔ̄? Wɔ́b yɔ ədа taɣh, ɓo-ó usō bó wɔ́, ye ha m kɔ́ɓa nya ɓa. Haykamh yɔ atá kiɓ kəɗa taɣh, haɗi wɔ́ Nuɓɔ ɓa asa nāhą nya ta yɔ téle kiɓ kəɗa taɣh.

5 Deɓe nóho ɔ ndi nge nóho wɔ̄, umbɔ̄lo ɓɔ taɣa kam nya umbɔ̄ ndi nge madā. B deɓe nge madā wɔ́, ɔ ndiyee ɓa dér ada asa nahą̄. Ada deɓee ɗíyaɗíyaa ɓa dér tei ha kono kəɗa'n undɔ̄i keme ni āda nɔ. **6** Deɓe nge ka kundɔ̄ kam nya gō ndiyee ná, yɔ a undɔ̄ kam nya gō-ó ha m Kəɓaɓe-é. Deɓe nge ka kundɔ̄ kam nya gō ndiyee ngē ná, a undɔ̄ kam nya gō-ó ngē ha m Kəɓaɓe. Deɓe nge ka kusɔ náa ná, a usɔ náa ha m Kəɓaɓe, haɗi wɔ́ yɔ a adā kúɗɔ t Nuɓɔ. Deɓee nge ka kusɔ náa ngē ná, a usɔ náa ngē ha m Kəɓaɓe. B yɔ kɔ́ a adā kúɗɔ t Nuɓɔ. **7** Ye bəyá, haɗi wɔ́ taá 'j dana ji, deɓee nge nóho ta kinji t kam nya'n ha nya yɔ ɓa ndetē. Tíkɔ deɓee nge nóho ta koyo ha nya yɔ ɓa ndetē. **8** B wɔ́b j'injii t kam ji'n wɔ́, j'injii t kam ji'n ha m Kəɓaɓe. Tíkɔ wɔ́b j'oyoi wɔ́ j'oyoi ha m Kəɓaɓe. Ada wɔ́b j'injii t kam ji'n ɓó-o j'oyoi wɔ wɔ́, jiyee j'ei yi m Kəɓaɓe.

9 Ye ha ná-ā Kris oyo, b yɔ téle ye t kam'n ha ta yɔ téle ke Kəɓaɓe m ngi koyoo t ngi kaɗyaa wɔ̄ ná. **10** B yi haɗi kɔ́ a gānga seɣé jɔ m nónjoi wɔ̄? Yéee haɗi kɔ́ yi a kídi nónjoi wɔ̄? Ǝ́ najh nāhą bəyá ngē, haɗi wɔ́ jiyee ɓa dér j'etei kəɗa nɔ lo ganga seré m Kris. **11** Njéngei keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

> Kəɓaɓe tɔ̄r na: Ma m'inji t kam ma'n.
> Deɓee ɓa dér etei tete kuɣukaj ni ngá taá nɔ má.
> Tíkɔ taɣa ndala m deɓee ɗíyaɗíyaa ɓa dér etei kɔrh taɣa ri má ha ma ke Nuɓɔ. *(Ejai 45:23)*

12 Tí wɔ̄, deɓe ɗíyaɗíya ɓa dér 'j dana ji etei tɔ̄r dɔgɔ m naa nge kəɗa jɔ ni ná t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́.

13 Ye bəyá wɔ́, ada j'inyei taɻa ha gānga seré jɔ nahą̄. B ye sóo t ta ka gānga sé seré jɔ́ na: Ada deɓe nóho najh kundɔ̄ náa nóho nɔ m nónjo nya ya téle ke gigi wɔ́, kugɔ nya, āda yɔ kusō ngē. **14** Ma m'igii tíkɔ m'taā keme jɔ-ɔ́ keme ha m Kəɓaɓe Jeju ha náa nge nóho, nge ta ke yi wuɻuɗyóo ndetē taɻa kam nya. B wɔ́b deɓe nóho ɔ náa āda ye yi wuɻuɗyóo wɔ̄, náa ná ye náa wuɻuɗyóo ha m deɓe nge taā keme jɔ-ɔ́ ná ɓa. **15** B wɔ́b ɔ́ túju keme m nónjoi jɔ ha náakusɔ nóho wɔ́, nge ná nj' nāhą̄ gō ɗóbo m táɻa ngē wɔ̄. Deɓe nge kono Kris koyo ha nya ná, ɔ́ najh túju nya ha náa nge yi k kusɔ ná ngē. **16** Ye bəyá wɔ́, náa nge kono see kɔ āda ke náa nge nɔ ha sé ná, ɔ́ najhii kinya taɻa ɗóbo kadā t deɓee, āda yɔ kɔ wɔ́, ke náa nge nɔ ha ni. Ya ke'n taɻa ɗóbo gānga bé ngē, **17** haɗi wɔ́ kɔɻɔɓē m Nuɓɔ ye ha m náakusɔ t náakai'n ngē. B ye ha m náa nge jɔsuɻu, wuɻunyóo tíkɔ rənyele, t kulu m Njili Nge Nɔ'n. **18** Deɓe nge nāhą̄ ɓeɽh m Kris ɗóbo ɗíya bəyá wɔ́, Nuɓɔ atá nāhą̄ rənyele jɔ nya. Tíkɔ deɓee etei ndeg nya'n ɓɔ ɗyatɔ.

19 Ye bəyá wɔ́, āda j téle j'enjei gō náa nge katá tei t wuɻunyóo'n dana hɔtɔ ji. Tíkɔ náa nge ta jiyee mbos'n nahą̄ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é. **20** Ɜ́ najh túju kulɔ m Nuɓɔ ha m náakusɔ ngē. Haykamh náa ɓa dér yei náa ngi kaɻh. B yɔ kɔ́ ye náa nge nɔ ngē, ha m deɓee nge k kusɔ wɔ́ téle ke gigi túgɔ njɔ m madā nya ta kusō ná. **21** Nɔ ta yi kusɔ jāa ngē, nɔ ta yi kai kaā manh nduú ngē. Tíkɔ ɔ́ najh nāhą̄ náa nóho, āda téle ke náa nge ta nónjoi kusō'n kam nāhą̄akash ngē. Ɜ́ najh nāhą̄ na ya téle ye gigi túgɔ njɔ nya. Ɜ́ najh nāhą̄ na ya nónjoi téle usō.

22 Kundɔ̄kemejɔtaākeme n yi aɓh'n ná. B yɔ kɔ́, ɔ́ ngɔm n nɔ ha roi t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Deɓe nge kono keme nya kukɔ nya t ha'n ngē, keme náa nge kono yɔ kɔ́ āda kasa taɻa kam nya ná, rɔ nya atá nyelē nya. **23** B deɓe nge k ɓāja keme

nya jɔ náa nge kono yɔ k kusɔ ná wɔ́, yɔ ɓa ukɔ rɔ nya t ha'n wɔ̄, haɗi wɔ́ yɔ nj'usɔ t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ngē. Ada náa ɓa dér kɔ́ deɓe ka nāhą t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ngē ná ye nāhąkash.

15 Ji ngi kono tɔ́gɔ ji kəɗa 't tɔ gō ɗóbo m kundɔ̄kemejɔtaākeme-é ná, ye ha ji ta nāhą t ngi kono tɔhɔ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é ni ná-ā. B j najhii kanjā ha ta nyelē ji jiyee ɓa ngē. **2** Asa kam ta deɓee ɗíyaɗíya 'j dana sé kanjā taɣa ɗóbo nāhą náa nyelē madaɓē nya. Ha ta náa nāhą nya nɔ taɣa kam nya wɔ̄, yɔ kembe'n tɔ́gɔ. **3** Kris ɓa t jɔ nya'n anjā ha ta nyelē rɔ nya yɔ ɓa ngē. T gō ha kɔ́ njánga ni kɔjɔ'n jɔ nya na:

> Nyéɗyebē m ngi kono ka nyéɗyeyei téle usō taá
> jɔ má. *(Hā 69:10)*

4 Ada náa ɓa dér kɔ́ njánga ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ ná, njengei ni bəyá ha ta ke ji náandáj. Njéngei bəyá kɔ́ ta jiyee kukɔ tɔgɔ ndalh'n, tíkɔ t kūlu m Mangətuɓu m Nuɓɔ nge kono ka kadā ji wuɣunyóo ná'n kɔ́ ta jiyee kembe'n náa kundɔkemejɔ-ɔ́ ji.

5 Ada Nuɓɔ nge ka kadā deɓee kukɔ rɔ tɔgɔ t keme nyóo'n nāhą kɔ́ āda njɔ́l ha sé usō gō nāhą dana hɔtɔ nāhą t go náandáj nge kono Kris Jeju kadā ji. **6** Yɔ nāhą kɔ́ ada see ɔrhii taɣa m Nuɓɔ Biya m Kəɓaɓe ji Jeju Kris t keme nge ɗíya'n tíkɔ t taɣa nge ɗíya'n.

7 Ukoi nahą̄ t rɔ sé dana hɔtɔ nahą̄ njɔ Kris ɓa kukɔ ji'n t rɔ nya, ha kɔrhtaɣa m Nuɓɔ. **8** Ma m'tɔ̄r se jɔ́ na: Kris téle ye ɓerh kulɔ m ngi kuɗyɔ gajā, ha ta tɔl'n taɣa kəlānjī nge kono Nuɓɔ kadā t Biya jiyee. Kɔ́ ta deɓee kigii nɔ ha Nuɓɔ ke Nuɓɔ nge kamhkamh. **9** Yɔ nāhą bəyá kɔ́ ta ngi kono ke Jupee ngē ná kɔrh'n taɣa m Nuɓɔ gō ɗóbo kɔ kam kala nya. T gō kono Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r'n na:

> Ye ha ná-ā m'ata kəla'n tɔ̄yi

dana m mətɔ deɓe ngi ke Jupee ngē ná wɔ̄ ná.
Tíkɔ m'ata kəla'n hā ta kɔrh'n taɣa rii.
(2 Sam. 22:50 Hā 18:50)

10 Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r ɗyatɔ na:
See ngi kono ke Jupee ngē ná,
ɔ́ nehɛ̨i rɔnyele t mətɔ deɓee nyaa. *(Téle 32:43)*

11 Tíkɔ tɔ̄r ɗyatɔ na:
See ngi kono ke Jupee ngē ná
əlei tɔy m Kəɓaɓe.
Ada mətɔ deɓee ɓa dér əlei nya tɔ̄y nya.
(Hā 117:1)

12 Ejai tɔr nya na:
Kúmuɣu m Ijai nóho atá kot
yɔ atá kiɓ ta konyo ɓē jɔ m ngi kono ke Jupee ngē.
Ngi kono ke Jupee nge ná etei nya kundɔ̄ keme ni
jɔ nya. *(Ejai 11:10)*

13 Ada Nuɓɔ nge kadā deɓee kundɔ̄kemejɔ-ɔ́, ɗóso se t rɔnyele'n ɓa dér, tíkɔ t wuɣunyóo ɓa dér. Kɔ́ āda see aɓhii t kétekéte gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ t kūlu tɔ́gɔ m Njili Nge Nɔ-ɔ́.

Pol ye ɓeɣh kulɔ m Kris dana hɔtɔ m ngi ke Jupee ngē

14 Nónjoo, ha m yi nge kɔjɔ jɔ sé wɔ̄, ma ɓa t jɔ ma'n m'taā keme jɔ-ɔ́ ha see ɓa ɗoso t keme nɔ'n, m'taā keme ha see ɗoso t náa kigii'n wɔ̄. Ada see ɓa esei kam ta kɔɗyɔ̄ nāhą̣ dana sé bé. **15** B nge'n taá yɔtɔnh wɔɔ́, nónjoo, ma ɓa m'njánga náa ka nóhoo keme mangətuɓu 'j ta ɓelē rɔ má m'ada se ha ta téle kugɔ'n keme sé jɔ-ɔ́, t kūlu keme nɔ m Nuɓɔ kɔ́ kadā má. **16** T kūlu keme nɔ na'n á-a m'e'n ɓerh kulɔ m Jeju Kris dana hɔtɔ m ngi kono ke Jupee ngē ná wɔ̄ ná. Yɔ adā ma keme nɔ ná ha ta ma nāhą̣'n kulɔ ɓerh kɔjɔ Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ. Bəyá kɔ́ ta ngi kono ke Jupee ngē ná, ke nya'n kadāɓulo nge nyelē gō kam m Nuɓɔ tíkɔ ta ke ni'n

náa kɔrh kundɔ̄ kēɽe t kūlu m Njili Nge Nɔ'n.

17 M'aɓh t náa'n ta kɔrh taɽa rɔ má keme m Jeju Kris keme náa ngi kɔjɔ jɔ ha m Nuɓɔ. **18** Ma m'asa ta koɗyo ha jɔ ha náa nge nóho ngē. B m m'oɗyo ha jɔ ha náa nge kono Kris nāhą̄ t kūlu ma'n kɔ́ ma ke'n nge kono ke t deɓee ngi ke Jupee ngē gō ɗóbo koō taɽa m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ nāhą̄ ha ná t kūlu ha koɗyo'n tíkɔ t kūlu kulɔ'n. **19** Kris nāhą̄ kulɔ ná t kūlu tɔ́gɔ náa ngi kɔɽɔ kamee t náa kɔjɔɔ. Yɔ nāhą̄ t kūlu tɔ́gɔ Njili m Nuɓɔ'n. Ada m'undɔ̄ mɔtɔ kɔjɔ Ha Nge Nɔ ná 'j keme ɓē ɓɔ Jeɗujalem m'ɔtɔ'n gō jɔngáya ngi giri gō ná-ā mbóng m'tɔ̄l'n taɽa kɔjɔ ha keme ɓē Iliri. **20** Tíkɔ m'undɔ'n rɔ má taɽa kɔjɔ Ha Nge Nɔ-ɔ́, bəyá t gō lo ngi kono deɓee kúu ri m Kris 't kéte ngē tɔ ná. M'undɔ rɔ ma taɽa-á bəyá, haɗi wɔ́ ma m'ndég ta kundɔ̄ mɔtɔ kúju ná jɔ mɔtɔ kúju m deɓe nge káɗya ngē. **21** Ma m'ndég nāhą̄ t gō ha kɔ́ njánga ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

> Deɓee ngi kono kəla ni mbeɽe ha ná mbi ni ngē tɔ
> ná-ā etei kɔ̄ nya.
> Tíkɔ ngi kono kōo ha nya ngē tɔ ná-ā.
> Etei kigii mɔtɔ. *(Ejai 52:15)*

22 Ada náa ná-ā ɔgɔ ma ta ma ka kaɓh rɔ sé t njɔ nahą́ njɔ nahą́ wɔ̄ ná.

Pol a ɗ́ójɔ kaɓh kɔ m deɓee 'j Rɔm

23 B nge'n taá yɔtɔnh lo nge madā nge ta níi tɔ, kɔ́ ta kukɔ má ngá taá 'j gō jɔngáya nɛɛ ndetē. Ada ɓō ta kɔ sé nāhą̄ ma ɓāla baa bé. **24** Ada ta kata hón má kaɓh Espany wɔ́, m'áta ta tei jɔ sé, ta ká kɔ sé kɔ́ hón. B ya ká kugɔ ji ha 't ményɛ kasa t lo ɓō má kɔ́. Ada lo kono rɔnyele kɔ sé kasa má ná wɔ́, ma m'undɔ̄ keme má jɔ-ɔ́, ha ta see katá kadā má náa ta ma ka kusɔ taɽh jɔ ɗóbo kaɓh Espany. **25** B nge'n taá yɔtɔnh'n m m'aɓh Jeɗujalem ta ká nāhą̄ ɓerh m ngi kaɽh njánga njángaa tɔ. **26** Haɗi wɔ́, nyelē ngi taā

keme jɔngáya Maseduwan, t ngi 'j jɔngáya Akai ɓɔ, ha ta kugɔ jī ni nahą́ kám'n kadāɓuloo, ya ká nāhą'n t ngindoo ngi kinji dana m ngi kaɽh njánga njánga m Nuɓɔ 'j Jeɗujalem. **27** Ayo, yɔɔ ndegii haykamh ɓa. Ada yɔɔ esei kam ta kubɔ̄ ni, haɗi wɔ́ wɔ́b ngi kono ke Jupee ngē ná, uɓoi nāhą sɔɗin jɔ náa nɔ m Njili wɔ́, yɔɔ esei nyaa kam ta nāhą t Jupee jɔ náa nge ta nāhą nɔ t jāɽɔ. **28** Ada wɔ́b m'nɔnga kulɔ ná seɗin b m'tele'n kadāɓulo ná m'ulɔ keme jī ni wɔ́, ta katá kaɓh má Espany wɔ́, m'ata tei jɔ sé.
29 Ma m'igii nɔ ɓɔ, haɗi wɔ́ ta katá kaɓh má rɔ sé ná, atá ke kaɓh t tórtaɽa m Ha Nge Nɔ m Kris'n.

30 Nónjoo, m'ɔ̄ɗyɔ se t kūlu m Kɔɓaɓe ji Jeju Kris tíkɔ t kūlu táɽa m Njili'n ha ta see kukɔ rɔ sé tógɔ t ma'n keme gór Nuɓɔ-ɔ́ ha má. **31** Ɨ́ górii Nuɓɔ 't ɓɔ kɔ́ āda yɔ ɔrh ma 'j keme jī m ngi 'j taā keme kɔ́ kinji jɔngáya Jude ná. Ɨ́ górii Nuɓɔ 't ɓɔ kɔ́ āda ngi kaɽh njánga njángaa 'j Jeɗujalem tei kadāɓulo kɔ́ k kaɓh ma'n ná t rɔnyele'n. **32** Ɨ́ górii Nuɓɔ 't ɓɔ kɔ́, āda ye t gō ndég nya yɔ ɓa'n wɔ́, m'ɔtɔ̄ rɔ sé t rɔnyele'n. Ɨ́ górii Nuɓɔ kɔ́ āda m'embe lo kɔrhkoō dana hɔtɔ sé. **33** Ada Nuɓɔ nge wuɽunyóo ye t sé'n ɓa der. Amen.*

Ha nabh nahą̄

16 M'tɔ̄r se ha kɔjɔ t hāla jɔ ha nge nɔ m nónjo ji nge mandáa Powebe. Yɔ nge ke ɓerh kulɔ m ngi kámnahą̄ nge mandaá 'j keme eglis Sąkre. **2** Ma m'tɔ̄r se ha ta kukɔ se'n t rɔ sé keme m Kɔɓaɓe-é t gō kono see kasa'n njɔ ngi kaɽh njánga njánga m Nuɓɔɔ ka kukɔ'n nahą̄ t rɔ nahą̄ ná. Ɨ́ nehɛ̨i sɔnyan keme náa ɓa dér kɔ́ yɔ ndég ta kembe 'j rɔ sé ná. Ɨ́ nehɛ̨i sɔnyan, haɗi wɔ́ yɔ nāhą nya bɔyá t deɓee ɓɔ bé. Tíkɔ ma ɓa t jɔ ma'n ɗyatɔ.

3 Ɨ́ nabhii Priskaa t Akilas'n 't edei ma yɔɔ ná-ā yei madā kulɔ maa keme m Kris Jeju-ú. **4** Yɔ ǝlei rɔ ni ngelh

ha má kɔ́ ta ma kinji'n t jɔ ma'n taɽh. Ma ɓa t káɗā ma'n yɔ-ɔ́ m' m'ada ni'n kúɗɔ ngē. Ngi kamnāhą̄a ɓa dér kɔ́ ke Jupee ngē ná nj'edei nya n kúɗɔ.

5 Ɛ́ nabhii ngi kámnahą̄ ngi 'j keme kúju niyee 't edei ma.

Ɛ́ nabhii Epayinet kótaɽa má 't edei ma. Na yɔ ɓa-á ye nge taā keme m Kris nge taɽa kata 'j jɔngáya Aji wɔ̄ ná.

6 Mari nge kono nāhą̄ kulɔ kɔɽɔ b kusō bé ha sé ná ɔ́ nabhii'n 't edei ma.

7 Ɛ́ nabhii Andronikusee t Juniyas'n 't edei ma. Yɔɔ yei koɗyo maa, tíkɔ yei'n madā dangay maa ɗyatɔ. Ri ni kuú ɓɔ dana m mōnombangakulɔɔ, tíkɔ njɔ ni ye'n kéte nɔ má, keme m Kris ɗyatɔ.

8 Ɛ́ nabhii Apliyas kótáɽa má keme ha m Kəɓaɓe 't edei ma.

9 Ɛ́ nabhii Urbɛ̨, madā kulɔ má keme m Kris 't edei ma. Ɛ́ nabhii Sətakis kótaɽa má 't edei ma.

10 Ɛ́ nabhii Apeles 't edei ma Nuɓɔ undɔ̄ mɛɛ nya keme m Kris.

Ɛ́ nabhii ngi 'j keme kúju m Aristobul 't edei ma.

11 Heɽɔdiyɐ̨ ye koɗyo má, ɔ́ nabhiin 't edei ma.

Ɛ́ nabhii deɓe ngi 'j keme kúju m Narsisee kɔ́ kinji keme ha m Kəɓaɓe-é ná-ā 't edei ma.

12 Tripenee t Tripos, ngi kono nāhą̄ kulɔ ɓɔ kalngangh keme ha m Kəɓaɓe ná, ɔ́ nabhii ni 't edei ma.

Ɛ́ nabhii kótaɽa má Persid 't edei má. Yɔ nāhą̄ kulɔ ɓɔ alngandh keme ha m Kəɓaɓe.

13 Rupus nge kono Nuɓɔ héɽe nya bé keme ha m Kəɓaɓe-é ná, ɔ́ nabhii n 't edei ma yɔ ɓa dér t kɔ́ nya'n. Kɔ́ nya ná ye kɔ́ má.

14 Asɛkritee, Plegɐ̨ɔ, Hermesee, Patrobasee, Hermasee, t nónjo ngi kono kinji səɗin ná-ā, ɔ́ nabhii ni 't edei ma.

15 Ɛ́ nabhii Pilologee t Juli'n 't edei ma. Ɛ́ nabhii Neree t

nónjo nya nge mandaa'n 't edei ma. Ǝ nabhii Olɛ̱pee t ngi kaɽh njánga njánga ɓa dér kɔ́ kinji ni sədˈin ná-ā 't edei ma.

16 See ɓa ɔ́ nabhii nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ t jī nge kaɽh njánga njánga'n, ngi kámnahą̄ m Krisee ɓa dér nj nabhii se.

17 Nónjoo maa m'ɔdˈyɔ sé ha ta see kundɔ̄ kam sé jɔ rɔ sé. Ha m deɓee ngi kono ka nāhą̄ kɔ́ gānga nahą̄ ka kədˈa dana hɔtɔ m deɓee. Deɓe ngi ke gigi túgɔ njɔ m deɓee. Yɔɔ yegei 'j gō mɔtɔ náandáj nge kono see taā. Deɓee
ná-ā, ɔrhii rɔ sé kuˈɔ-ɔ́ 'j rɔ ni. **18** Ɔrhii rɔ sé kuˈɔ-ɔ́, hadˈi wɔɔ́ deɓee ngi bəyá ná-ā a nehɛ̱i kulɔ ɓerh m Kəɓaɓe ji Kris Jeju'n ngē. Yɔ a ˈdéi ha ngɔngɔ keme ni yɔɔ ɓa. Ada t kūlu ha ngi nyelee, t ha tɔ́y deɓee ná wɔɔ́, yɔ a góloi'n ngaɽā keme m deɓe ngi kam ni ngér ngē ná-ā. **19** Ye ha sé ta nāhą̄ bəyá, b yɔ kɔ́ see ya, ha m téle rɔ gō ha sé ya, deɓee igii t lo-ɔ́ ɓa dér wɔ̄. Ada m'embe rɔnyele ɓɔ jɔ ha sé. Tíkɔ m'ndég ha ta kam sé kaˈdˈya jɔ náa nge nɔ-ɔ́, tíkɔ kaɽh rɔ sé jɔ náa ngi nɔ ngē-é.

20 Níi menyɛ bá ta Nuɓɔ nge wuɽunyóo túɓɔ Sətan* mbānyaɽā taá mɔtɔ njɔ sé.

Ada keme nɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ye nahą́ t see.

21 Timəte, madā kulɔ má nj nabh se. Lukiyusee, Jasɛ̱ Sosipateɽee, kodˈyo maa ɓa dér nj nabhii sé.

22 Ma Tertiyus nge njánga mangətuɓu kono kədˈa'n m'nabh sé.

23 Gayus nge ke buɽɔmbā má, tíkɔ buɽɔmbā m ngi kámnahą̄ ɓa dér nj nabh sé.

Erast, nge ngɔm gúɽusu taá j keme ɓē ɓɔ nɛɛ yɔ t nónjo ji Kaɽtus'n nj nabhii sé.

24 Ada keme nɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ye t see ɓa dér. Amen.*

25 Ada j'ɔrhii taɽa m Nuɓɔ. Na yɔ asa ta kadā se tɔ́gɔ gō ˈdóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é, keme Ha Nge Nɔ kɔ́ ma kɔjɔ sé. Tíkɔ t kūlu ha kɔjɔ nge sɔɓɔ̄ jɔ ha m Jeju Kris.

Ada yi nge ná ɔjɔ'n t gō ha nge lo munduú nge Nuɓɔ yɔɽɔ jɔ kéte keme jɔkāgalo ngi konoo. **26** B nge'n taá yɔtɔnh wɔ́, ha ná ye yi kɔjɔ rɔ nya t hālá wɔ̄. Tíkɔ t kūlu ha ngi njángā m ngikɔjɔnjihaa wɔ́, Nuɓɔ nāhą̱ adā njoi nya ada mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē igii n ɓa dér. Nuɓɔ nāhą̱ bəyá kɔ́ ta yɔɔ téle'n rɔ ni gō ɗóbo koō taɽa m kundɔ̄kemejɔtaākeme-é. **27** Ada j'ɔrhii taɽa m Nuɓɔ t kūlu m Jeju Kris'n, t jɔkāgaloo-ó ɓa der ná yɔ ɓa ɗíya bá ye'n Nuɓɔ nge kam kaɗya. Amen.

MANGƎTUƁU NGE TAɌA KATA KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ KORƆ̃TEE

1 Ma Pol Nuɓɔ kúu ma ha ta ma téle ke mōnombangakulɔ m Jeju Kris, t gō ndeg nya yɔ ɓa'n. Nónjo ji Sosten tíkɔ ma, yɔ á-a d' njángā mangətuɓu'n d'āda se wɔ̄ ná.

2 D' njángā mangətuɓu kono kəɗa'n d'ulɔ'n d'āda t ngi kámnaha m Nuɓɔɔ ngi kono kinji keme ɓē ɓɔ Koɽt ná. D' njángā d'ulɔ'n d'āda t deɓe ngi kono Nuɓɔ kɔrh kundɔ̄ ni kēɽe keme m Jeju Kris ná. D' njángā d'ulɔ'n d'āda t ngi kono Nuɓɔ kuú ni ha ta yɔɔ télē ke ngi kaɽh njánga njángaa ná. Tíkɔ d' njángā d'ulɔ'n d'āda t deɓee ɓa dér ngi ka kúu ri m Kəɓaɓe ji Jeju t lo-ó ɓa dér ná. Jeju Kris nge ke Kəɓaɓe ni tíkɔ Kəɓaɓe ji ná.

3 Adā Biya ji Nuɓɔɔ t Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n edei se keme nɔɔ t wuɽunyóo'n.

Pol adā kúɗɔ t Nuɓɔ

4 Ma, ma m'āda kúɗɔ t Nuɓɔ ma ɓa sóɽ t jɔ ndiyee ha sé, gō dóɓo keme nɔ kɔ́ Nuɓɔ kadā sé keme m Jeju Kris ná. **5** Ma, ma m'āda kúɗɔ, haɗi wɔɔ́ keme m Jeju Kris á-a Nuɓɔ adā se'n mətɔ náandáa gō ɗóbo m náa ɓa dér, gō ɗóbo m ha-á tíkɔ gō ɗóbo m náa kigii-í wɔ̄ ná. **6** Bəya njɔ kono kəɗa nya ná-a Nuɓɔ nāha adā Ha kɔjɔ t hālá m Kris əɗa'n t lo kəɗa nya dana hɔtɔ sé ɗyatɔ. **7** Adā see ngi kono k ndálh jɔkāgalo kɔ́ Nuɓɔ káta teē t Kəɓaɓe ji Jeju Kris ná kadāɓulo nóho ta see nyalā nj ndetē. **8** Yɔ ɓa atá kadā sé tɔ́gɔ mbóng 'j ta ha nóho tei jɔ sé tií ndi katá téle

ke m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ná. **9** Nuɓɔ nge kono kúu ji ha ta jiyee nāhą keme kasa nahą̄ t mōno nya Jeju Kris, Kəɓaɓe ji'n ná ye Nuɓɔ nge jɔsuɣu.

Gánga nāhą əɗa dana hɔtɔ m ngikámnahąa

10 Nónjoo, ma m'ɔɗyɔ se t ri m Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n, ha ta ha koɗyo see ɓa dér ke gō nahą́ ɗíya. Adā ha kāɣa nahą̄ najh kəɗa dana hɔtɔ sé ngē. B ɔ́ téle uɓoi nahą̄ ɓa dér ɗíya keme m njól nge ɗíya, tikɔ́ keme koɗyo ha nge gō nahą́ ɗíya. **11** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ nónjoo maa m'ōo ha sé 'j taɣa m deɓee 'j Klowe tɔ̄rii na: Ráa nahą̄ ha na əɗa dana hɔtɔ sé. **12** Naa kɔ́ ma ndeg ha ta tɔ̄r á-a əɗa wɔ̄'n: See ɓa ɗíya ɗíya a tɔ̄rii jɔ́ na: Ma m'e yi m Pol, ma m'e yi m Apolos, ma me yi m Sepas,[1] tíkɔ ma m'e yi m Kris.

13 Oi! Kris ɓa kāɣa 'j nahą́ wɔ? Yéee Pol yɔ-ɔ́ ujoi'n kāgadés ha sé wɔ? Yéee ɗenhii se manh keme ri m Pol wɔ? **14** M'téle'n kúɗɔ m'āda Nuɓɔ, haɗi wɔɔ́ ma m'ɗenh deɓe nóho ɗíya 'j dana sé ngē tɔ. Ɓó ngē wɔɔ́ ha m Kripusee jó t Gayus'n ná-ā ɓɔ́ kɔ́. **15** M'ɗenh deɓe nóho manh ngē na ya deɓe nóho tɔ̄r na ɗenhii se manh t ri ma'n. **16** Tíkɔ m'ɗenh'n deɓee keme kúju m Sətepanasee manh ɗyatɔ. B ha m nɔgotoo wɔɔ́, ma m'igii ha ɗenh má deɓee nóho manh ngē. **17** Kris ulɔ ma ha ta ma ɗenh deɓee manh ngē. B ulɔ ma ha ta ma kɔjɔ Ha Nge Nɔ. Yɔ ulɔ ma ha ma ke'n nge kamkaɗya nge kaɓh t gōso ha'n ngē, na ya ha kāgadés m Kris téle ye náa ɓúlo bé 'j kam.

Kris ye kam kaɗya tíkɔ ye'n tɔ́gɔ m Nuɓɔ

18 Ha kāgadés m Kris ná ye ha səba bé taɣa kam m deɓee ngi katá kuduée. B ye tɔ́gɔ m Nuɓɔ taá taɣa kam ji ji ngi kono kaɗya tíi wɔ̄ ná-ā. **19** Adā ɗóbo ɗíya njɔ

[1] **1:12** Sepas ye taɣa Arameyɛ̨ b Piyer ye taɣa Grek.

Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r'n ɗyatɔ na:

M'áta túju kam kaɗya m ngi kam kaɗyaa.
M'áta nāhą́ kɔ́ ta náa kigii m
ngi kigii náa téle ke náa ɓúlo bé. *(Ejai 29:14)*

20 Nge kam kaɗya ɓa-á ye kāɗá wɔ? Nge njángā mangətuɓu ɓa-á ye kāɗa wɔ? Nge ráa ha taá jɔkāgalo'n ɓa-á ye kāɗa wɔ? Nuɓɔ nāhą́ kɔ́ kam kaɗya nge taá jɔngáya téle ye náa səba bé ngē wɔ? **21** Kam kaɗya ná téle ye náa səba bé, haɗi wɔ́ deɓee taá jɔngáya igii Nuɓɔ ngē ɓa nɔɗí gō ɗóbo kam kaɗya ni. Náa ná-ā nyelē Nuɓɔ bé gō ɗóbo kam kaɗya nya ha ta kaɗya ngi taā kemee t kūlu ha səba kɔ́ deɓee kɔjɔ ni ná wɔ̄ ná. **22** Jupee a terhii náa kɔjɔ b Grekee wɔ́ a enjei nya kam kaɗya. **23** B dee d'a d'ɔjɔ ha m Kris nge kono kujɔ ni n kágadés ná. Adā taɣa kam m Jupee wɔ́ ha ná téle ye gigi túgɔ ni. B taɣa kam m deɓee ngi kono ke Jupee ngē wɔ́ ha ná ye nya ni ha səba bé. **24** B taɣa kam m deɓee ngi kono Nuɓɔ kúu ni tíi wɔ̄ ná-ā, āda ye nya ɓó Jupee ɓó-o Grekee ɓó wɔ́, ha m Kris ná ye ni tɔ́gɔ m Nuɓɔ, tíkɔ ye ni'n kaɗya m Nuɓɔ ɗyatɔ. **25** Ye ni bəyá, haɗi wɔ́ ha səba m Nuɓɔ ná umbɔ̄ ha kam kaɗya m deɓee. Tíkɔ ha tɔ́gɔ kasa ngē m Nuɓɔ ná umbɔ̄'n yi m deɓee ɗyatɔ.

26 Nónjoo undoi mɛɛ kúu kɔ́ Nuɓɔ kúu sé ná, yɔ kúu ngi kono deɓee kɔ ni táa taɣa kam ni dana sé wɔ́, yɔɔ ke ngi kamkaɗya ná ngē. Deɓee ngi kaɓh t tɔ́gɔɔ ɓɔ ngē, tíkɔ deɓee ngi kinji lo kumbɔ̄loo-ó ye nya ɓɔ ngē. **27** B Nuɓɔ héɣe náa ngi səbaa taá jɔngáya ná, ha ta kulɔ'n sɔnyɔ jɔ m ngi kam kaɗya. Tíkɔ héɣe'n náa ngi tɔ́gɔ ni ndetē taá jɔngáya ná ha ta kulɔ'n sɔnyɔ jɔ m deɓee ngi kaɓh t tɔ́gɔɔ. **28** Nuɓɔ héɣe náa ngi ngáɗ ngē ná-ā taá jɔngáya. Náa ngi deɓee kídī tíkɔ náa ngi ke náa ngē ɓa nɔɗí ná-ā, ha ta náa ngi kono kəɗa ná-ā ndetē'n ɓa nɔɗí. **29** Bəyá kɔ́ ta deɓee nóho kɔrh'n taɣa rɔ nya nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. **30** Deɓee asa

ngē, haɗi wɔ́ ye t kūlu m Nuɓɔ'n á-a see injii'n keme m Jeju Kris wɔ̄ ná. Tíkɔ ye'n t gō ndeg nya yɔ ɓa'n á-a, yɔ nāhạ kɔ́ Jeju Kris téle ye'n kam kaɗya ji, náa jɔsuɣu ji, náa kɔrh kundɔ̄ kēɣe ji, tíkɔ náa gānga jɔ ji wɔ̄ ná. **31** Ɗóbo ɗíya njɔ njánga ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ na:

Deɓe b ɔrh taɣa rɔ nya wɔ́,
āda ɔrh taɣa rɔ nya taá keme m Kəɓaɓe-é kɔ́.

(Jer. 9:24)

2 Ha má ma wɔ́, nónjoo lo kono ma kaɓh rɔ se ná ma ká m'ɔjɔ se ha kɔjɔ t hālá m Nuɓɔ gō ɗóbo m gōso ha-á ngē, kɔ́-ɔ ye nya gō ɗóbo kam kaɗya-á ngē. **2** M'nāhạ bəyá, haɗi wɔ́ ma m'undɔ̄ keme ma jɔ-ɔ́ ha ta kigii náa nóho taá 'j dana sé ngē, b Jeju Kris nge kono kujɔ̄ ni'n kāgadés ná ɓa nɔɗí. **3** Ma ɓa t jɔ ma'n lo kono ma kinji dana hɔtɔ sé ná m'inji t rɔ ngér'n ngē. M'inji t ɓelē'n tíkɔ m'ndéɓ'n ɓɔ ɗyatɔ. **4** Adā ha maa tíkɔ kɔjɔ ha maa yei ha ngi ta kumbɔ̄ jɔ m deɓee gō ɗóbo kam kaɗya m deɓe ngē. B ɔjɔ t hālá ha ke nya kulɔ m Njili tíkɔ tɔ́gɔ m Nuɓɔ. **5** M'ɔjɔ sé bəyá ha ta kundōkemejɔtaākeme sé kəɗa'n jɔ ha kam kaɗya m deɓee ngē. B āda əɗa jɔ tɔ́gɔ m Nuɓɔ-ɔ́ kɔ́.

Njili teē jɔ kam kaɗya nge kamhkamh

6 Dee d'ɔjɔ ha kam kaɗya dana m deɓee kangaa. Adā ye kam kaɗya nge taá 'j jɔkāgalo'n ngē, kɔ́-ɔ ye nya kam kaɗya m kóngaɣee taá jɔkāgalo'n ngē. Yɔɔ etei ndetē.
7 Dee d'a d'ɔjɔ ha kam kaɗya m Nuɓɔ. Ha kam kaɗya nge ke lo mundū-ú tíkɔ kuyɔ̄ rɔ nya. Ha kam kaɗya ná Nuɓɔ tɔ́jɔ kéte nɔ jɔkāgalo-ó ha ta kɔrh'n taɣa ji. **8** Deɓe nóho 'j dana m ngi ke kóngaɣ taá 'j jɔkāgalo'n nɛɛ ta kigii kamkaɗya'n ndetē. Deɓee ta kigii ndetē, haɗi wɔ́ kəɗa nya ná yɔɔ igii kam kaɗya ná 't kono wɔ́, yɔɔ ɗa ụjoi Kəɓaɓe nge t kɔrhtaɣa'n ná kāgadés ngē. **9** Adā ye ɗóbo

ɗíya njɔ njánga ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ na:

Náa ngi kono kam kɔ ngē ɓa nɔɗí,
mbi koō ngē ɓa nɔɗí, náa ngi kaɓh ká kudu kinji
ngaɽā keme m deɓee-é ngē ɓa nɔɗí
ná-a ye náa ngi Nuɓɔ kundɔ̄ jɔ dana-á
ha m deɓee ngi kono yɔ táɽa ni wɔ̄ ná.

(Ejai 64:3)

10 B jiyee ya Nuɓɔ tei kam náa ná ɔjɔ ji t kūlu m Njili'n wɔ̄. Nuɓɔ tei kam ɔjɔ ji haɗi wɔ́ Njili a héɽe mɔtɔ náa ɓa dér. Mɔtɔ ha m Nuɓɔ ɓa ke yi kol ngá ɓɔ ná, Njili aɓh ká béɽe mɔtɔ taɽh bé.

11 Deɓe nge ɗá 'j dana m deɓee asa kigii náa keme m deɓee wɔ̄. Ukɔ nɔ ngē wɔ́ ye njili nge kono kinji keme m deɓe-é ná ɓó kɔ́ ɗa igii. Bəya wɔ́ deɓe asa nya ta kidii náa ngi kono ke yi m Nuɓɔ ngē. B Njili m Nuɓɔ ɓa nɔɗí igii. **12** Jiyee ya j'embei Njili nge taá 'j jəngáya-á ngē, b j'embei njili nge kono kiɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́. J'embei njili ná bəyá kɔ́ ta kigii'n náa ngi kono Nuɓɔ kadā ji t kūlu keme nɔ nya'n. **13** Adā jiyee j'a j'ojoi ha ngi kono deɓee ka kɔjɔ t gō ɗóbo kam kaɗya ni'n ná ngē. B j'a j'ojoi ha kam kaɗya gō ɗóbo m ha ngi kono Njili Nge Nɔ kɔjɔ ji. Adā j'a j' tei ha 'j taɽa m Njili ha ta ka kɔjɔ'n náa m Njili. **14** B deɓe nge kaɓh t Njili'n ngē asa taā náa m Njili m Nuɓɔ ngē. Yɔ asa taā ni ngē, haɗi wɔ́ yɔ ɔ náa ná-ā yei náa səba bé taá taɽa kam nya. Adā yɔ asa kigii mɔtɔ ni ngē, haɗi wɔ́ deɓee b nj'igii wɔ́, ye gō ɗóbo njili ɓa ɓó kɔ́. **15** Deɓe nge njili m Nuɓɔ kinji keme nya a ɔrh mɔtɔ náa ɓa dér. B yɔ ɓa t jɔ nya'n wɔ́, deɓe asa kɔrh mɔtɔ nya ngē.

16 Deɓe asa ngē ɗóbo ɗíya njɔ njánga ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Ná-a ɓa-á asa kigii njól ha m Kəɓaɓe wɔ?
Yéee ná-a ɓa-á ye nge ka kɔdyɔ̄ nya wɔ? *(Ejai 40:13)*

B yɔ kɔ́ jiyee ya njól m Kris əɗa keme ji.

See yei kúju Nuɓɔ

3 B ma wɔ́, nónjoo ma m'asa kam t koɗyo sé ha njɔ m deɓee ngi kaɓh t njili'n ngē. B 'm m'oɗyo se ha njɔ m deɓee ngi 'j gō jāɽɔ-ɔ́. 'M m'oɗyo se ha njɔ deɓee ngi gō jārɔ-ɔ́. **2** Ma m'ada se mba bé ta kai sé, b ye náakusɔ nge ngér ngē, haɗi wɔ́ see esei kusɔ náakusɔ nge ngér ngē ɓa tɔ. Mbóng taá yɔtɔnh ɓa ná see esei kusɔ náa kusɔ nge ngér ná ngē. **3** Ye bəya, haɗi wɔ́ see níi keme jāɽɔ-ɔ́ ɓa tɔ. Ɗóbo ɗíya njɔ ha kundɔ̄ mánja rɔ nahą̄a, t ha kɔ̄l nahą̄a, t ha kāɽa nahą̄'n kəɗa dana sé ná, ngē ná see níi keme jārɔ-ɔ́ ɓa tɔ ngē ná wɔ́? Ɨ́ najhii ka njiya gō ɗóbo m deɓe-é ngē.

4 Lo kono deɓe nge nóho tɔ̄r na: Ma m'e yi m Pol b nge madā na: Ma m'e yi m Apolos ná, nge ná see a njiyee gō ɗóbo m deɓe-é ngē wɔ?

5 Apolos ɓa-á ye ná-a wɔ? Yéee Pol ɓa-á ye ná-a wɔ? Dee d'e ɓeɽh kulɔ ngi kono see taā keme 'j rɔ dé. Dee d'e ɓeɽh kulɔ t gō kono Kəɓaɓe kadā d'e'n kulɔ ha ta dee nāhą̄ t jɔ dee jɔ dee ná. **6** Ma ma m'osh náa b Apolos a ugɔ manh jɔ-ɔ́. B Nuɓɔ a-á ye nge ka nāhą̄ kɔ́ náa ka kot b ka kangā'n wɔ̄ ná. **7** Ye bəyá wɔ́, deɓe nge ka kosh ná ye náa nóho ngē kɔ́-ɔ nge ka kugɔ manh jɔ̄-ɔ́ ye nya náa nóho ngē. B Nuɓɔ nge ka nāhą̄ kɔ́ náa ka kot b ka kangā'n ná ɓa ɗíya ye náa. **8** Deɓe nge kosh náa tíkɔ nge ka kugɔ manh jɔ-ɔ́ kam ni ɓa dér jó ná esei nahą̄ ɓa dér. B ná-a wɔ́, atá kembe kubɔ̄ nge kɔjɔ jɔ nya yɔ ɓa t jɔ nya'n ta kasa t gō kulɔ nāhą̄ nya. **9** Ye bəyá, haɗi wɔ́ jiyee j'ei ngi nāhą̄ kulɔ nahą́ ɗíya t Nuɓɔɔ. B see yei mege m Nuɓɔ tíkɔ yei'n kúju nge Nuɓɔ nāhą̄ ɗyatɔ.

10 B t gō keme nɔ nge kono Nuɓɔ kadā má ná wɔ́, ma m'undɔ̄ mɔtɔ kúju má njɔ m kɔdh nge kam kaɗya ke kundɔ̄ mɔtɔ, tíkɔ deɓe nge káɗya ke kundɔ̄ jɔ-ɔ́ ná. B yɔ kɔ́ āda ná-a wɔ́, undɔ̄ kam nya gō lo nge ta yɔ katá

kundɔ̄'n kúju jɔ mɔtɔ nge ke yi kundɔ̄ wɔ ná, āda nɔ. **11** Mɔtɔ kúju kɔ́ ke yi kundɔ̄ ná ye Jeju Kris, deɓee nge kasa ta kundɔ̄ mɔtɔ kúju nge kádya ndetē. **12** B wɔ́b deɓe nóho undɔ̄ kúju jɔ mɔtɔ kúju ná t lɔ́r'n, t gurusu'n, t kōo nge gāta nya kalngandh'n, t kāga'n, t nyɔ̄'n, t gáda'n ɓó wɔɔ́, **13** kulɔ nāhạ m deɓee ɗíya ɗíya ná Nuɓɔ atá kɔjɔ nɔ nya t hāla. Lonjáha atá kɔjɔ kulɔ m deɓe ná t hālá, haɗi wɔɔ́ kulɔ nāhạ m deɓe atá hón ta kaɓh kam har-é ta har katá ká kundɔ̄ mɛɛ nya ta kɔ'n kéee ye néré wɔ? **14** Wɔ́b kulɔ nāhạ m deɓe nóho jɔ mɔtɔ kúju ná b yege rɔ t har wɔɔ́, deɓee ná atá kembe kubɔ̄. **15** B wɔ́b kulɔ nāhạ m deɓe nóho b har róo wɔɔ́, taɽa náa nya atá ndīi. B yɔ ɓa wɔɔ́, Nuɓɔ atá kaɗya nya. B yɔ kɔ́ atá ke njɔ m deɓe nge kono tei 'j kam har ná.

16 See yei kúju m Nuɓɔ, āda Njili m Nuɓɔ inji keme sé ná kɔ́ igii ngē wɔ? **17** Wɔ́b deɓe nóho túju kúju m Nuɓɔ wɔɔ́, Nuɓɔ atá nya túju nya, haɗi wɔɔ́ kúju m Nuɓɔ ná arh ɓa njánga njánga. Adā see ɓa yei nya kúju ná.

18 Adā deɓe nóho najh gólo rɔ nya ngē. Wɔ́b deɓe nóho 'j dana sé njɔ́l na n'e nge kam kaɗya taá jɔkāgalo'n wɔɔ́, āda yɔ téle ye deɓe sɔba kɔ́ téle ye nge kam kaɗyaa.

19 Adā ye bɔyá kɔ́, haɗi wɔɔ́ kam kaɗya m deɓee nge taá jɔngáya'n ye náa sɔba bé taɽa kam m Nuɓɔ-ɔ́. Ɗóbo ɗíya njɔ njánga ni n keme Mangɔtuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

> Nuɓɔ a ukɔ ngi kam kaɗyaa jɔ kam ngér ni.
>
> *(Job 5:13)*

20 Tíkɔ tɔ̄r'n ɗyatɔ na:

> Kɔɓaɓe igii njɔ́l ha m ngi kam kaɗyaa.
> Yɔ igii ha njɔ́l ni ke náa ngi ɓúlo bé 'j kam.
>
> *(Hā 94:11)*

21 Ye bɔyá wɔɔ́, āda deɓe nóho najh kɔrh taɽa rɔ nya taá jɔ m deɓee ngē, haɗi wɔɔ́ náa ɓa dér ye yi sé. **22** Ye bɔyá

wɔ́ Pol, Apolos, Sepas[2] nge ke Simᵩ Piyer ná, jɔngáya, kaɗya, koyo, náa ngi taá yɔtɔnh, náa ngi katá ka ke ná-ā wɔ́, náa ɓa dér ye yi sé. **23** B see wɔ́ yei yi m Kris, b Kris wɔ́, ye nya yi m Nuɓɔ.

Mōnombangakulɔɔ m Krisee

4 Ye bəyá wɔ́, āda deɓee oi ji titi njɔ ngi kulɔ ɓeŋh m Krisee tíkɔ ngi ngɔm náa ngi lo mundúu m Nuɓɔ ɗyatɔ. **2** Náa nge níi kɔ́ ka kanjā ni ha nya 'j rɔ̄ m deɓe nge ngɔm náa wɔ́, ye ha ta kembe ni'n titi njɔ deɓe nge jɔsuɻu. **3** Ma m'ɔ taá taɻa kam má wɔ́, ye ma náa ɓúlo bé, ta see ɓó-o ngegāngaseré 'j gō jāɻɔ-ɔ́ nóho gānga seré jɔ má. Ma ɓa t jɔ má'n 'm m'gānga seré jɔ rɔ má ma ményɛ ngē nɔɗí haɗi wɔ́ɔ, ma m'igii ha nāhą̄kash nóho ndetē jɔ má. **4** B yi sɔɓɔ́ jɔ má wɔ́, ma m'igii náa nge ta deɓe tɔ́jɔ jɔ má ngē. B ye ha m yi nge ná-a Nuɓɔ tɔ́jɔ má'n deɓe nge jɔsuɻu ngē. B deɓe nge katá gānga seré jɔ má ye Kəɓaɓe. **5** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ najhii gānga seré jɔ náa nóho keté nɔ jɔkāgalo-ó mbóng ndi katá téle ke m Kəɓaɓe-é. Na Kəɓaɓe ɓa atá kɔy náa ngi kuyɔ̄ rɔ ni kam tili-í ná-ā ta kumbɔ̄ kam lonjaha-á. Yɔ atá kɔjɔ njɔ́l ngi tíi 'j ngāra keme m deɓe-é t hāla tií wɔ́, Nuɓɔ atá kəlā tɔy m deɓe ɗíya ɗíya ta kasa t gō kulɔ niyee.

6 Nónjoo, naa kɔ́ ma tɔ̄r taá kɔjɔ'n jɔ dé dee t Apolos'n ná āda ye náakɔjɔ ha sé. M'tɔ̄r se bəyá kɔ́ ta see ndáj náa 'j rɔ dé b āda najh hón jɔ ha nge kono Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r ná ngē. Tíkɔ āda deɓe nóho 'j dana sé najh nāhą̄ jɔ ngér ya ndeg ha m deɓe nge nóho, b kídi deɓe nge madā ngē.
7 Ná-a ɓa-á ye nge kɔrh kēje sé 'j nahą́ t deɓe nge madā'n wɔ? Náa nge ɗá-a ɓa-á níi tɔ kɔ́ ɔ́ nyalā wɔ? Yi b embe náa tíi wɔ́, haɗi ɗaytɔ kɔ́ a ɔrh taɻa roi ye njɔ na embe

[2] **3:22** Sepas ye taɻa Arameyᵋ b Piyer ye taɻa Grek.

náa ná ngē tɔ wɔ?

8 Usoi náa ɔ́ ndenei nya wɔ̄, ɔ́ téle yei nya ngi náandáa wɔ̄, see onyoi nya ɓē njɔ kóngaɽ goto dé wɔ̄. Adā ma m'ndeg ɓɔ bé ha ta see konyo ɓē haykamh ɓa kɔ́, ya dee konyo nya ɓē nahą́ t see. **9** Ma m'ɔ ye njɔ na Nuɓɔ undɔ̄ ji mōnombangakulɔɔ mér m deɓee ngi gānga ni seré koyo jɔ ni. Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ jiyee j'ei náa kɔ bé taá jɔngāya-á, taɽa kam m mōnokulɔɔ m nuɓɔ 'j taɽh nɔbé tíkɔ taɽa kam m deɓee. **10** Dee d'e deɓee ngi səbaa ha m Kris. B see yei ngi kam kaɗyaa keme m Kris. Dee d'e deɓee ngi tɔhɔɔ b see yei ngi núgɔ tɔgɔ. See, deɓee a osoi gɔnɔ sé, b dee wɔɔ́, a kídii dé. **11** Mbóng taá t jɔkāgalo'n ɓa ná ɓō nj nāhą de, kunjō nj'onyo de, ramá ndetē rɔ dé, deɓee a t'undɔ̄i de, d'a d' njiya t njɔ dé'n taɽh 'j ta kembe lo toɗo. **12** Dee d'a d'ɔrɔ b d'uso bé lo nāhą kulɔ-ɔ́ t jī dé dee ɓa'n. Wɔ́b deɓee nyéɗyei de wɔɔ́, d' tōr taɽa dé jɔ ni. Wɔ́b deɓee nehę̱i de náa konyo wɔɔ́, d'ukɔ rɔ dé tɔgɔ keme-é. **13** Wɔ́b deɓee a tojoi ha jɔ dé wɔɔ́, d' téle t ha nge nyóo keme'n d'āda ni. D' nāhą rɔ dé ye njɔ náa nge deɓee koi kumbɔ̄ ngelh táa jɔngáya'n. Taɽa kam m deɓee wɔɔ́, d' nahą rɔ dé njɔ ngúló jɔ manh bé mbóng taá t yɔtɔnh.

14 M'njánga náa nɛɛ ha ta kulɔ'n sɔnyɔ jɔ sé ngē. B ye ha ta kɔɗyɔ sé'n ye njɔ ná yei mōno kótaɽa maa bəyá.

15 M'ɔ̄ɗyɔ se bəyá, haɗi wɔɔ́ wɔ́b ngi kɔjɔ sé náa yei nya ɓó dúbu kutu taá keme m Kris ɓó wɔɔ́, biya see yei ɓɔ dana-á ngē. Biya see yei ɓɔ ngē, haɗi wɔɔ́ maa ɓa-á m'é biya sé nge koɗyo sé keme m Kris t kūlu Ha Nge Nɔ-ɔ'n wɔɔ́ ná. **16** Ye bəyá wɔɔ́, ma m'ɔ̄ɗyɔ se ha ta see ndáj má. **17** Ye ha ná-a m'ulɔ'n Timɔte nge ke mōno má nge ma táɽa nya tíkɔ mōno má nge jɔsuɽu keme m Kəɓaɓe-é tíi rɔ sé wɔ̄ ná. Yɔ atá ká kugɔ keme sé jɔ gō mál njɔ má keme m Kris. Yɔ atá kugɔ keme sé t jɔ gō ɗóbo lo kono ma ka kɔjɔ́'n náa t loo-ó ɓa dér, dana m ngi kamnāhą́a keme eglis.

18 Deɓe kā madaa a nehɛ̱i jɔ ngér: Yɔɔ njólii keme ni oōi ɓó ná m'áta kaɓh rɔ sé ngē. **19** B yɔ kɔ́, wɔ́b Kəɓaɓe ndeg wɔɔ́, m'áta kaɓh taá t yɔtɔnh ɓa rɔ sé. Adā kɔjɔ'n jɔ m deɓee ngi ka nāhą̱ jɔ ngér ná-ā wɔɔ́, m'áta kigii ni gō ɗóbo m ha koɗyo-ó ɓa ɗíya ngē. Ma m'anjā ha ta kɔ'n tɔ́gɔ kasa ni. **20** Ma m'anjā ha ta nāhą̱ bəyá, haɗi wɔɔ́ Kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ye gō ɗóbo m ha koɗyo-ó ngē, b gō ɗóbo naa nāhą̱ t tɔ́gɔ'n. **21** See ɓa kɔ́-ɔ ɔ́ ndegii ɗí wɔ? Ǝ́ ndegii ta ma kaɓh rɔ sé t njíi'n yéee ɔ́ ndegii ta ma kaɓh t táɽa'n tíkɔ t hál nge nyóo lémlém'n wɔ?

Ǝ́ toɓoi nónjo ngi ka kanjā nahą̱ ná-ā tíi 'j dana sé

5 Deɓee a oɗyoi t loo-ó ɓa dér ha kusɔ jɔ kəɗa dana sé ná. B yɔ kɔ́ ha kusɔ jɔ bəyá njɔ kono kəɗa nya ná, deɓe oō ha nya dana m ngi ke Jupee ngē ná ngē tɔ. Ha ná ye ha m deɓe nge nóho 'j dana sé nge taā nyɛ́ m biya nya ná. **2** See kɔ́ jɔ́ sé ngér ɓɔ. Asa kam ta wōngo konyo sé, kɔ́ deɓee ngi ka nāhą̱ náa bəyá ná wɔɔ́, see kɔrh ni tíi 'j dana sé. **3** Ha má ma wɔɔ́, ma m'ndetē dana sé gō ɗóbo m jaɽɔ-ɔ́ ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ gō ɗóbo m njili wɔɔ́, ma m'inji 't. M'gānga seré jɔ m deɓe nge nāhą̱ náa bəyá ná wɔ̄, ye njɔ na ma ɓa na m'inji'n 't t kam ma'n ná. **4** Keme ri m Kəɓaɓe Jeju wɔɔ́, see tíkɔ njili ugoi nahą̱ t tɔ́gɔ m Kəɓaɓe ji Jeju'n. **5** Asa kam ta see kɔrh deɓe nge bəyá ná 'j dana sé kadā Sətan,* āda yɔ túju rɔ nya. B njili nya wɔɔ́ kembe kaɗya tíi ndi m Kəɓaɓe Jeju.

6 Kɔrh ka kɔrh sé taɽa rɔ sé ná nɔ ngē. Mətɔkaā nge ɗí ményɛ bá ka nāhą̱ kɔ́ ndujú mapa nge lóng ni ka kagh ná kɔ́ igii ngē wɔ? **7** Ɔrhii mətɔkaā nge kono ná 'j dana sé ɔ́ selei ngelh. Kɔ́ āda ɔ́ téle yei njɔ ndujú mapa nge lóng ni ɗyā. Tíkɔ see yei'n ndujú mapa nge lóng ni 'j mətɔkaā wɔɔ́, Kris nge kono ke sádaga ha pet* Galjɔ ji ná tɔ̄lii n wɔ̄. **8** Āda j najhii nāhą̱ t mətɔkaā nge kono'n ngē, kɔ́-ɔ

āda najh nya ke mətɔkaā nge gō ɗóbo keme kili-í ngē. Kɔ́ɔ mətɔkaā nge gō ɗóbo keme kash-é ngē. B āda j nehɛ̰i pet nya t mapa nge 'j mətɔkaā'n. Mapa nge kam kaɽh tíkɔ mapa nge kamhkamh.

9 Keme mangətuɓu kɔ́ ma njángā kadā sé taɽa kata ná ma m'tɔ̄r se ha ta see nāha̰ keme ɗíya t deɓee ngi kusɔ jɔɔ ngē. **10** Ye ha m ngi kusɔ jɔɔ taá 'j jɔngáya'n nɛɛ yɔ-ɔ ma m'tɔ̄r se ha ta see nāha̰ keme ɗíya səɗin ngē. Kɔ́-ɔ ye nya ha m ngi nāha̰ taɽa náa t ngi kigi náa 'j jī m deɓee t nguɗu tɔgɔ'n ngē. Kɔ́-ɔ ye nya ha m ngi húlɔ yoo ngē. Wɔ́b ma m'tɔ̄r bəyá wɔ́, nge ná ya ye ha ta see tei tií ɓa nɔɗí 'j jɔ́ngáya ɓó kɔ́. **11** B nge'n taá yɔtɔnh'n náa kɔ́ ma njángā keme mangətuɓu-ú k kadā sé á-a əɗa wɔ'n. Ye ha m deɓe nge ka kúu rɔ nya na nɛɛ na n'e nónjo keme m Kris. B ke'n nge kusɔ jɔ ngē wɔ́, nge nāha̰ taɽa náa ngē wɔ́, nge hulɔ̄ yo, ngē wɔ́, nge nyéɗyé bé, ngē wɔ́, nge kenh kaā, ngē wɔ́, nge kigi náa 'j jī deɓe-é t nguɗu tɔgɔ'n ná, ɔ́ najhii nāha̰ keme ɗíya sənyan ngē. Kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya kusɔ náa t deɓee nge bəyá ná'n ngē.

12 Náa ɗi ɓa-ā usu ma tíi rɔ m deɓee ngi 'j hālaa ha ta ma ka gānga seré ni wɔ? B kéee ye ha se ta ka gānga seré jɔ m deɓee ngi 'j dana hɔtɔ see ngē wɔ? **13** B ha m deɓee ngi 'j hālaa wɔ́, Nuɓɔ ɓa atá gānga seré jɔ ni.

Ɔrhii deɓee ngi keme kashee tií 'j dana sé.

(Téle 13:5, 17:7, 19:19, 21:21, 22:21, 24:7)

Ha sekh nahā̰ m ngi taā kemee

6 Wɔ́b deɓe nóho 'j dana sé aɓh t ha'n dana ni t nónjo nya nge keme m Kris wɔ́, haɗi ɓa kɔ́ yɔ yege kaɓh'n ha ná nɔ m ngi kaɽh njánga njángaa b unu ha ná aɓh'n nɔ m deɓee ngi ke jɔsuɽu ngē ná-ā kɔ́ wɔ? **2** Ngi kaɽh njánga njángaa katá gānga seré jɔ m deɓee taá 'j jɔngáya'n kɔ́ igii ngē wɔ? B wɔ́b see esei ta gānga seré jɔ mōno ha ngi ɗiyee

'j dana sé ngē wɔ́, etei nāhą́ nére kɔ́ ta gānga'n seré jɔ m deɓee ngi 'j jɔngáyaa wɔ? 3 See kɔ́ɔ igii ha katá gānga ji seré jɔ m mōno kulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɾh nɔbé ngē wɔ? Wɔ́, ta náa ngi jiyee kinji'n taá t kam ji'n taá jɔkāgalo'n wɔ́, jiyee kasa gānga'n seré jɔ-ɔ́ ngē ɓa nɔɗí wɔ? 4 Ye bəyá wɔ́, haɗi ɓa kɔ́ see aɓhii t ha'n jɔ náa ngi taá 'j jɔngáya wɔ́, see a aɓhii'n nɔ m deɓee ngi 'j jɔngáya, ngi eglis kɔ ni taá taɾa kam nya wɔ́, kúu ni ke náa ngē náa kɔ́, ká t géngei'n seré jɔ-ɔ́ wɔ? 5 Yi ngé'n 'm m'oɗyo bəyá ha ta kulɔ'n sɔnyɔ jɔ sé. Deɓe nge kamkaɗya nóho 'j dana sé ta kasa gānga seré m nónjo nya ndetē'n ɓa nɔɗí wɔ? 6 Kɔ́-ɔ nge taā keme a aɓh t nónjo nya nge taā keme'n nɔ m nge 'j taā keme-é wɔ?

7 Haykamh ɓa kaɓh kɔ́ ka kaɓh se'n nāhą́ lo gānga seré ná, náa nge nɔ ngē kasa sənyan ndetē. Haɗi ɓa kɔ́-ɔ deɓe nāhą se náa nge nɔ ngē wɔ́, yegei kukɔ keme sé ngér kinji'n wɔ? Haɗi ɓa kɔ́ deɓee a igii náa j jī sé wɔ́, a yegei ka kinya tií jī ni wɔ? 8 Nge ná ya see ɓa t jɔ se'n a nehɛ̨i nāhą gō-ó ngē, tíkɔ téle a igii'n nahą̄ náa ɗyatɔ. Adā náa ná ye náa nge see ɓa téle ka nāhą bəyá t rɔ m nónjoo.

9 See kɔ́ ha na deɓee ngi ke jɔsuɾuee ngē káta kɔy náakoɗ m kɔɾɔɓē ngē 'j taɾh nɔbé ngé'n kɔ́-ɔ igii ngē wɔ́. Ɨ́ najhii gólo rɔ sé ngē. See ngi kusɔ jɔɔ, ngi hūlɔ yoo, ngi kanja nāhą̄aa, sɔbh mandaá, deéngaɓa ngi ka toɗo t deéngaɓa mada niyee, etei kɔy koɗ m kɔɾɔɓē m Nuɓɔ ngē. 10 Ngi ɓogoo, ngi kam kash naa, ngi kenh kaā, ngi ka nyéɗyē bee, ngi ka kigi náa 'j jī m deɓee. Yɔɔ ɓa dér etei kɔy kóɗ m kɔɾɔɓē nge 'j taɾh nɔbé ngē ɓa nɔɗi. 11 Adā deɓee ngi kā madaa 'j dana sé yei nya bəyá. B nge'n Nuɓɔ túbo sé wɔ̄, yɔ ɔrh undɔ̄ se kēɾe wɔ̄, see yei ngi tɔ́jɔ ni se deɓee ngi jɔsuɾuee keme ri m Jeju tíkɔ t kūlu Njili m Nuɓɔ ji'n wɔ̄.

Ha kanjā nahą̄

12 Edei ma taɾa ɗóbo ha ta ma nāhą̄ náa ɓa dér. B yɔ kɔ́ náa ɓa dér asa ta nāhą̄ ma nɔ ngē. Edei ma taɾa ɗóbo ha ta ma nāhą̄'n náa ɓa der. B yɔ kɔ́ ma m'asa ta kinya rɔ má nāhą̄ ɓeɾh m náa ngi kā madaa ngē. **13** Náakusɔ ye ha m keme tíkɔ keme ye ha m náakusɔ ɗyatɔ. B yɔ kɔ́ Nuɓɔ atá túju ni ɓa dér jó. Rɔ m deɓe ye ha m kusɔ jɔ ngē. Yɔ ye yi m Kəɓaɓe, tíkɔ Kəɓaɓe ye nya ha m rɔ m deɓe. **14** Adā Nuɓɔ nge tei t Kəɓaɓe'n 'j dana m ngi koyoo ná atá nya tei t ji'n 'j dana m ngi koyoo-ó t kūlu tógɔ nya'n. **15** See kɔ́ igii ha rɔ sé ke mōno rɔ m Kris ngē wɔ? Wɔ́, nɔ bé ta ma kunu mōno rɔ m Kris, téle nāhą̄'n kɔ́ ke mandaá nge kanjā ngaɓa wɔ? Ə́, ə, ye bəyá ngē. **16** See kɔ́ɔ igii ha deɓee nge kuɓo rɔ nya rɔ m mandaá nge kanjā ngaɓa-á wɔ́, yɔ téle ke rɔ ɗíya sənyan ná kɔ́ igii ngē wɔ? Ye bəyá, haɗi wɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

Yɔɔ ɓa dér jó téle yei rɔ deɓe ɗíya. *(Kundɔ̄. 2:24)*

17 Adā deɓe nge kuɓo nahą̄ t Kəɓaɓe'n wɔ́, yɔɔ yei ɗíya sənyan keme m njili.

18 Ɔrhii rɔ sé kúɗɔ-ɔ́ 'j kaj ha m kusɔ jɔ. Nāhą̄kash kā madaa kɔ́ deɓe ka nāhą̄ ná ye taá gidi rɔ nya taá hālá bé. B deɓe nge ka kusɔ jɔ ná, a nāhą̄ kash t rɔ nya yɔ ɓa. **19** Rɔ sé ye kúju m Njili Nge Nɔ. Nuɓɔ adā se bé, āda yɔ inji keme sé ná, sée kɔ́ igii ngē wɔ? See yei kə́ɓa rɔ sé ngē.

20 See yei kə́ɓa rɔ sé ngē, haɗi wɔ́ Nuɓɔ ugo sé bé t gāta nge kalngandh'n. Ye bəyá wɔ́, ye ha sé ta kɔrh taɾa m Nuɓɔ keme m rɔ sé tíkɔ keme njili sé nge kono ke yi m Nuɓɔ ná.

Ha taā nahą̄

7 Kɔjɔ'n jɔ ha m náa ngi kono see njángā ha ni keme mangətuɓu-ú kadā ma ná-ā, ma m'njángā nya mangətuɓu m'āda se taá yɔtɔnh wɔ̄ ná. Āda m'tɔ̄r se ɓa nɔɗí, na ma m'ɔ taá taɾa kam má wɔ́, nɔ ta deéngaɓa kɔdɔ mandaá ngē ɓa nɔɗí. **2** Ye bəya, haɗi wɔ́ ye ha ta deɓe

kɔrh'n rɔ nya hālá 'j kaj ha m nāhą kaya-á. Adā deéngaɓa nge ɗá-a wɔ́, taā mandaá nge sɔɓɔ jɔ nya yɔ ɓa. Tíkɔ mandaá nge ɗá-a wɔ́, taā ngaɓa nge sɔɓɔ jɔ nya ɓa.
3 Adā déengaɓa adā nyɛ́ nya náa nge ke yi m nyɛ́ nya, tíkɔ mandaá adā nya ngaɓa nya náa nge ke yi m ngaɓa nya. **4** Ye bəyá, haɗi wɔ́ mandaá onyo ɓē jɔ rɔ nya yɔ ɓa-á ngē. B ye ngaɓa nya. Tíkɔ deéngaɓa onyo nya ɓē jɔ rɔ nya yɔ ɓa ngé, b ye nyɛ́ nya. **5** Ɨ́ najhii kɔgɔ nāhą rɔ sé ngē. B wɔ́b see oōi nahą̄ ha ta kɔgɔ nahą̄ rɔ sé, keme jɔkāgalo ɗí ményɛ bá, b ta kege'n náakusɔ ɓó-o ta gór'n Nuɓɔ ɓó wɔ́, ɔ́ nehɛ̨i. B 'j gō-ó wɔ́, ɔ́ téle uɓoi rɔ sé nahą̄. Bəya ngē wɔ́, Sətan* atá kundɔ̄ mɛɛ sé, haɗi wɔ́ see etei kasa kam ta kukɔ rɔ sé tɔgɔ ngē. **6** Náa kɔ́ ma tɔ̄r ná, Nuɓɔ yɔ āda taɾa ɗóbo ha ta ma tɔ̄r. B yɔ kɔ́ ye gōmindi ngē. **7** Ma m'ndég ha ta deɓee ɓa dér titi má. B yɔ kɔ́ Nuɓɔ adā kadāɓulo ná ɔjɔ jɔ m deɓee ɗíyaɗíya. Adā kadāɓulo ná ye kēɾekēɾe.

8 Ha m deɓee ngi kono ke sɔɔ t mandamogoo wɔ́, ma m'tɔ̄r ni ha ta nɔ wɔ́ yɔɔ kinji njɔ kinji má. **9** B wɔ́b yɔɔ esei ta kukɔ rɔ ni tɔgɔ ngē wɔ́, āda tei nahą̄. Ye sóo 't ta yɔɔ taā nāhą, haɗi wɔ́ taā nāhą nɔ umbɔ̄ ta ɓō jāɾɔ koi kumbɔ̄ ni kam har.

10 M'āda taɾa ɗóbo t ngi kono taá nāhą tíi wɔ́ ná: Adā mandaá najh kaɾa rɔ nya 'j kaj m ngaɓa nya ngē nɔɗí. Yi nge ná ye ma ngē yɔ-ɔ m'tɔ̄r, ye ha nge tei 'j taɾa m Kəɓaɓe-é. **11** Wɔ́b yɔ yege n wɔ́, āda yɔ inji bəyá 'j ta taā ngaɓa nge káɗya. Nge wɔ́, āda yɔɔ téle undoi ha ni nahą́ t ngaɓa nya'n. Tíkɔ āda deéngaɓa najh tɔɓɔ nyɛ́ nya ngē ɓa nɔɗí.

12 B ha m deɓe ngi kā madaa wɔ́, nge ná ye Kəɓaɓe yɔ-ɔ́ nj tɔ̄r ha ná ngē. B ye ma ɓa. Wɔ́b nónjo nge nóho b aɓh t mandaá nge 'j taā keme'n b nyɛ́ nya ná ndeg ta kinji sənyan wɔ́, āda najh tɔ̄ɓɔ nya ngē. **13** B wɔ́b mandaá

nóho aɓh t ngaɓa nge 'j taā keme'n, b wɔ́b yɔ ndeg ta kinji sənyan wɔɔ́, āda mandaá ná najh kege ngaɓa nya ngē. **14** Adā ye bəyá kɔ́, haɗi wɔɔ́ deéngaɓa kɔ́ taā keme ngē ná ye yi kɔrh kundɔ̄ kēre t kūlu m nyé nya'n. Tíkɔ mandaá nge 'j taā keme ná ye nya yi kɔrh kundɔ̄ kēre t kulu m ngaɓa nya'n. Ye bəyá ngē wɔɔ́, mōno see etei kaɣh ngē. B nge'n taá yɔtɔnh'n yɔɔ yei ngi kɔrh kundɔ̄ kēre wɔ̄.

15 Wɔ́b nge 'j taā keme ná b ndeg ta kaɓh wɔɔ́, inya'n āda aɓh. Náa nge bəyá ná asa kujɔ̄ nónjo nge ngaɓaa t nónjo nge mandaá'n nahą́ ngē. Tíkɔ Nuɓɔ kúu ji'n ha ta jiyee kinji t nahą̄'n t wuɣunyoó'n ɗyatɔ. **16** Yi mandaá yi igii ngē, yi nóho ngē wɔɔ́, yi áta kaɗya ngeɓei ná. Nge wɔɔ́, yi deéngaɓa, yi igii ngē, yi nóho ngē wɔɔ́, yi áta kaɗya nyɛ́i ná.

17 Adā deɓe nge ɗá-a wɔɔ́, njiya t gō jɔ nenh lo nge Kəɓaɓe kāɣa kadā nya'n ná ɓa. Adā yɔɔ inji t goto lo kono Nuɓɔ kúu ni'n 'j 't ná ɓa. Yi nge ná-a wɔɔ́ ye gōmindi nge ma kundɔ̄ jɔ m ngi kámnahą̄a ɓa dér wɔ̄ ná. **18** Wɔ́b deɓee nóho ye nge kuɗyɔ gajá tíkɔ oō'n kúu nge kono Nuɓɔ kúu nya ná wɔɔ́, āda yɔ najh téle nāhą rɔ nya ye njɔ na deɓe nge 'j kuɗyɔ gajá ngē. Tíkɔ wɔ́b deɓe nóho ye nge kuɗyɔ gajá ngē, tíkɔ oō'n kúu nge kono Nuɓɔ kúu nya ná wɔɔ́, āda yɔ najh kuɗyɔ gajá ngē. **19** Kuɗyɔ gajá ye náa madā nóho ngē, kɔ́-ɔ kuɗyɔ gajá ngē ye nya náa madā nóho ngé. B ngɔm gōmindi m Nuɓɔ ɓa ɗíya ye náa ɓa dér. **20** Adā deɓe nge ɗá-a wɔɔ́, níi t lo kinji nya 't kɔ́ Nuɓɔ kúu nya'n ná ɓa. **21** Wɔ́b yi ye ɓeɣh tíkɔ Nuɓɔ kúui'n wɔɔ́, ɔ́ najh sól ngē. B wɔ́b yi asa ta ke kə́ɓa roi wɔɔ́, nɔ bé ta yi kanjā taɣa ɗóbo nya taá lám. **22** Ɛ́ najh sōl, haɗi wɔɔ́ deɓe nge ke ɓeɣh tíkɔ Kəɓaɓe kúu nya'n ná ye kə́ɓa rɔ nya keme m Kəɓaɓe-é. Ye nya ɗóbo ɗíya bəyá, deɓe nge ke kə́ɓa rɔ nya tíkɔ Kəɓaɓe kúu nya'n ná ye nya ɓeɣh m Kris.

23 Nuɓɔ téle ugō se t gāta nge kalngandh'n. Ye bəyá wɔ́, ɔ́ najhii téle ke ɓeŋh m deɓee ngē. **24** Nónjoo āda ná-a wɔ́, inji t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ t goto lo kono yɔ kinji 't kɔ́ Nuɓɔ kúu nya'n ná ɓa nɔɗí.

25 B ha m náa nge kɔjɔ jɔ ha m mōno mandaá wɔ́, Kəɓaɓe adā ma gōmíndi nge kɔjɔ jɔ ha ni ngē. B nge'n ma ɓa 'm m'āda se njɔ́l ha nge 'j keme má, titi njɔ deɓe nge kasa ta deɓe tāa keme nya t kūlu kam kala m Kəɓaɓe'n.

26 Ye bəyá wɔ́, ha m jɔkāgalo nge taá yɔtɔnh ngér ná wɔ́, nɔ bé ha ta deéngaɓa níi t lo nge kono yɔ kinji 't ná ɓa. **27** Wɔ́b ɔ́ taā mandaá wɔ́, ɔ́ najh kanjā taŗa ɗóbo tɔɓɔ ngē. B wɔ́b ɔ́ taā mandaá ngē tɔ wɔ́, ɔ́ najh kanjā ha ta taā nya ngē. **28** Wɔ́b ɔ́ taā mandaá tíi wɔ́, nge ná ya ɔ́ nāhą kash ngē. Tíkɔ wɔ́b mōno manda taā nya ngaɓa wɔ́, yɔ nāhą kash ngē. B yɔ kɔ́ deɓe ngi bəyá ná-ā etei kembe konyo keme rɔ ni. Adā ma m'ndég ha ta kɔrh sé 'j kam konyo ná.

29 Nónjoo oi náa ɓa kɔ́ ma k tɔ̄r sé á-a əɗa wɔ'n: Jɔkāgalo níi ɓɔ ngē wɔ̄. Ta kaɓh t kéte wɔ́, deɓee ngi kono taā mandaá ná-ā etei kinji ye njɔ na tei mandaá ngé ná. **30** Adā deɓe ngi k kugɔ wuŗuee etei kinji ye jɔ na nj'ugoi wuŗú ngē ná. Deɓee ngi k nāhą rɔnyele etei kinji ye njɔ na nj nehɛ̨i rɔnyele ngē ná. Deɓee ngi ka kugo náa etei kinji ye njɔ na náandáa ni ná ndetē ná. **31** Deɓee ngi ka nāhą kulɔ t náa ngi taá jɔ jɔngáya nɛ'n etei nāhą kulɔ t náa ngi taá 'j jɔngáya ta kasa t gō ndeg ni ngē. Atá ke bəyá, haɗi wɔ́ náa taá jɔngáya'n nj hón wɔ̄.

32 Adā ma m'ndég ha ta see kinji 'j ta sōl jɔ náa madā nóho taá 'j jɔ́ngáya-á. Deɓee nge taā mandaá ngē a sōl jɔ náa m Kəɓaɓe-é. Yɔɔ nj terhii rɔ ni yɔɔ ɓa ná-a n'etei nāhą neré kɔ́ ta kadā nya'n rɔnyele 't wɔ? **33** B deɓe nge taā mandaá wɔ́, a sōl nya jɔ náa nge taá 'j jɔngáya-á. Yɔ a sōl jɔ náa nge ta yɔ nāhą kɔ́ kunu rɔnyele kadā nyɛ̨ nya.

34 Mandaá nge taā ngaɓa ngē tíkɔ mōnonyɛ́ ngi kigii ngaɓa ngē, ha ni ye ɗíya ngē. Yɔɔ a sōlii jɔ náa m Kəɓaɓe-é kɔ́ ta ke ni'n deɓee ngi kaɽh njánga njángaa gō ɗóbo m jāɽɔ-ɔ́ tíkɔ gō ɗóbo njili ɗyatɔ. B mandaá nge kono taā ngaɓa ná a sōl nya jɔ náa ngi taá j jɔngáya-á. Yɔ a sōl jɔ náa nge ta yɔ nāhą kɔ́ kunu rɔnyele kadā ngaɓa nya.
35 M'tɔ̄r se ha ná bəyá ha ta ke nya'n ha nge ta nāhą sé nɔ. B ye gōmb kukɔ sé ngē. B ye ha ta nāhą sé see ɓa nɔ. M'tɔ̄r se bəyá kɔ́ ta see kasa nāhą'n náa nge nɔ. Tíkɔ ha ta see nāhą'n kulɔ m Kəɓaɓe t kam kaɽh'n 'j ta náa madā nóho kutū se taɽa ɗóbo.

36 Wɔ́b deɓe nóho ɔ taɽa kam nya ha ɓāla mōno manda m mōno nya nge mandaá k hón āda ke náa nge nɔ ngē. B nɔ ta yɔ taā ngaɓa kɔ́ wɔɔ́, āda biya m mōno manda ná nāhą náa nge keme nya ndeg. Yi nge ná ye nāhąkash ngē. Adā yɔ taā ngaɓa. **37** B deɓe nge kukɔ rɔ nya tɔgɔ, yɔ kɔ āda ke náa ɓúlo bé taɽa kam nya. B yɔ ɓa ke kə́ɓa nya ta ka nāhą náa t gō ndeg nya'n. Adā yɔ ɓa tɔ̄r keme rɔ nya yɔ ɓa-á ha ta ngɔm mōno nya nge mandaá ná wɔɔ́, yi nge ná ye náa nɔ bé ha nya. **38** Ye bəyá wɔɔ́, deɓe nge b inya mōno nya nge mōno manda b taā ngaɓa wɔɔ́, yɔ nāhą nɔ. B deɓe nge b ɔgɔ mōno nya nge mōno manda taā ngaɓa wɔɔ́, yɔ nāhą nɔ umbɔ̄ jɔ ɓa tɔ.

39 Njiha ujɔ̄ mandaá nahą́ t ngaɓa nya'n ɓa mbóng dana kɔ́ ngaɓa nya kinji'n t jɔ nya' taɽh tɔ ná. B wɔ́b ngaɓa nya oyo wɔɔ́, yɔ ɓa ye kə́ɓa rɔ nya ta taā ngaɓa nge keme nya ndeg. B yɔ kɔ́ āda ye ngaɓa nge keme m Kəɓaɓe kɔ́.
40 Keme njɔ́l ha maa wɔɔ́, wɔ́b yɔ inji bəyá titi njɔ yɔ ɓa ke'n mandamogo ná wɔɔ́, rɔ nya atá nyele nya ɓɔ. Njɔl ha má má-a wɔ̄ ná, āda ma ɓa ná m'taā nya keme ha njili m Nuɓɔ kinji keme má.

Náakusɔ ngi deɓee ka kadā sádaga nya t yoo

8 M'njángā mangətuɓu m'āda se ɔjɔ'n jɔ ha m náa ngi kono ka kadā ni sádaga nya t yoo ná wɔ́, jiyee ɓa dér j'igii ha jiyee ke ngi kigii náa. Ye bəyá, haɗi wɔ́ náa kigii a nāhą́ kɔ́ jɔ deɓe a ngér, tíkɔ tárą a nāhą́ kɔ́ deɓe a embe tɔ́gɔ ɗyatɔ. **2** Wɔ́b deɓe nóho njɔ́l keme nya na nɛɛ na n'e nge kigii náa wɔ́, yɔ igii náa ɓa asa t lo nge ta yɔ kasa kigii'n ngē tɔ. **3** B wɔ́b deɓe nóho tárą Nuɓɔ wɔ́, ta Nuɓɔ kigii deɓe ná-a tɔ wɔ̄ ná.

4 B ha kusɔ jāa ngi kono kadā ni sádaga nya t yoo ná jiyee j'igii ha yo ke náa madā nóho taá jəngáya ngē. B āda j'igii ha Nuɓɔ ke ɗíya bá ɓa nɔɗí. **5** Náa ngi 'j taŗh nɔbé tíkɔ náa ngi taá 'j jəngáya-á kɔ́ deɓee ka kúu ni nuɓɔ bei ɓɔ. Ɗóbo ɗíya njɔ jiyee kigii'n ha nuɓɔɔ kalh'n ngandh, tíkɔ kəɓaɓee kalh'n ngandh ɗyatɔ ná. **6** B jiyee wɔ́, j'igii ha Nuɓɔ ke ɗíya bá. J'igii ha yɔ ke Biya ji. Náa ɓa dér iɓii 'j rɔ nya, tíkɔ jiyee j'ei'n yi nya. Kəɓaɓe ye ɗíya bá, āda ye'n Jeju Kris. Náa ɓa dér tíkɔ jiyee j'əɗei t kūlu nya'n.

7 B yɔ kɔ́ deɓee ɓa dér igii náa ná ngē. Ngi kā madaa kɔ́ keme ni níi t jɔ ha m yoo ɓa tɔ ná, usoi jāa ngi kono kadā ni sádaga nya t yoo. Adā njili kigii ni kɔ́ ke yi ngér ngē ná, téle ye yi túju.* **8** Jiyee j'ei táha rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ gō ɗóbo m náakusɔ-ɔ́ ngē. Adā jiyee b jɔ́ na t j'úsoi náa wɔ́, náa nge ta jiyee kembe ɓa ɓɔ mɔtɔ-ɔ́ ndetē. Kɔ́-ɔ jiyee b j'usoi nya náa ngē wɔ́, j' etei nya ta nyalā náa ngē.

9 Ɨ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ kɔ́ na ya kəɓa rɔ sé téle ye gigi túgɔ deɓee ngi tɔ́gɔ ni ndetē ná-ā. **10** Kəɓa rɔ sé atá téle ke gigi, haɗi wɔ́ yi nge ke deɓe kigii náa ná deɓe nóho oi inji taŗa náakusɔ-ɔ́, keme kúju hulɔ yo-ó wɔ́, njili kigii nya kɔ́ ke yi ngér ngē ná nj'atá kaɓh sənyan ta ká kusɔ náa ngi kadā ni sádaga nya t yoo ngē wɔ? **11** Tí wɔ́, deɓe nge tɔ́gɔ nya ndetē ná atá ke'n yi kudu t kūlu náa nge yi kigii'n. Ada ye nónjoo nge kono Kris koyo ha nya ná. **12** Lo kono

see ka nāhą kash bəyá rɔ m nónjoo tíkɔ kadā kɔ́ see ka kadā do t njili kigii ni kɔ́ ke yi ngér ngē ná, Kris ɓa á-a a nehɛ̨i kash rɔ nya wɔ ná. **13** Ye ha ná-a wɔ́b náakusɔ ye náa ngē ta téle ke gigi ta kugɔ nónjo má kɔ́ kuso wɔ́, ma m'usɔ jāa ɗyatɔ ngē wɔ̄. M'usɔ ngē na ya ɗa m'téle m'e gigi túgɔ nónjo má.

Náa nge kɔjɔ jɔ m mōnombangakulɔɔ

9 Ma kɔ́ m'e mōnombangakulɔ ngē wɔ? Ma kɔ́ m'e kəɓa rɔ má ngē wɔ? Jeju Kris kɔ́ ke Kəɓaɓe ji ná, ma m'ɔ'n ngē wɔ? See kɔ́ yei kulɔ nāhą ma keme m Kəɓaɓe-é ngē wɔ? **2** Wɔ́b ma m'e mōnombangakulɔ taɾa kam m deɓe ngi kádya ngē wɔ́, ma m'e mōnombangakulɔ ha sé. M'tɔ̄r bəyá, haɗi wɔ́ see yei mbāla m kulɔ nāhą má kɔ́ ma ké'n mōnombangakulɔ keme m Kəɓaɓe-é ná.

3 Yi nge ná-a ye ha nge ma ka koɗyo ka taā'n jɔ rɔ má 'j jī m deɓee ngi ka kɔsɔ mɔtɔ ha maa wɔ̄ ná. **4** Dee kɔ́ edei de taɾa ɗóbo ha ta ka kusɔ b ka kai'n ngē wɔ? **5** Dee kɔ́ edei de taɾa ɗóbo ta ka kunu nónjo nge mandaá nóho keme m Kris ta ke nyɛ́ dé. Ta ka kaɓh t dee t gō loo-ó njɔ ka nāhą m mōnombangakulɔ ngi kā madaa, nonjo m Kəɓaɓee, tíkɔ njɔ m Sepas[3] ná ngē wɔ? **6** Barnabas tíkɔ ma, dee ɓa ɗíya dee'n deɓee ngi kono kundɔ̄ ni jɔ dé ha ta nāhą kulɔ t jī dé'n kɔ́ kembe'n náakusɔ wɔ?

7 Askaɾ nge ɗá-a aɓh taɾa kɔ̄l-é wɔ́, ká a ubɔ̄ rɔ nya t gúrusu nya yɔ ɓa'n wɔ? Ná-a ɓa-á njaā nduú wɔ́, onyo kanā nya ngē wɔ? Yéee ná-a ɓa-á ulu náa wɔ́, ai mba ni ngē wɔ? **8** Náa kɔ́ ma k tɔ̄r ha ni nɛɛ əɗa keme kulɔ ka nāhą m deɓee ɓa ɗíya bá wɔ? Yéee njiha m Moij tɔ̄r nya ha ná-ā ngē wɔ? **9** Njiha m Moij tɔ̄r 't, haɗi wɔ́ njéngei keme mangətuɓu njiha m Moij na:

---

[3] **9:5** Sepas ye taɾa Arameyɛ̨ b Piyer ye taɾa Grek.

Wɔ́b mangh a udu kōho wɔɔ́,
ɔ́ najh kulɔ bend taɣa nya ngē. *(Téle 25:4)*
Wɔɔ́ yi nge ná ye manghee ɓa ɗíya Nuɓɔ a undɔ̄ rɔ nya taɣa ha ni wɔ? **10** Yéee yɔ nj'oɗyo ha ná bəyá ha ji jiyee ɓa ɗíya wɔ? Haykamh njéngei ha ná keme mangətuɓu-ú ha ji jiyee ɓa. Adā njéngei na: Ada deɓe nge k njaā ná asa kam ta yɔ njaā t kundɔkemejɔ-ɔ́'n tíkɔ deɓee nge kudu kōho wɔɔ́, āda yɔ undɔ̄ nya keme nya jɔ-ɔ́ ta kembe njár kōho. **11** Wɔ́b dee d'a d'osh náa m njili dana sé kɔ́ ta ka kuɗyɔ'n kanā náa ngē 'j gō jārɔ-ɔ́ 'j jī sé wɔɔ́, ye ha nge kumbōlo nóho wɔ? **12** Wɔ́b deɓee ngi kaɗyaa a embei náa ɓa ɓúlo 'j jī sé wɔɔ́, dee d'asa ta kembe kalngandh ta kumbɔ̄ yi ni
ná-ā bé ngē wɔ?

B yɔ kɔ́ dee d'asa ta nāhạ yi nge bəyá ná t njɔ tɔgɔ'n jɔ sé ngē. B dee ɓa d'ukɔ keme dé ngér d'embe konyo jɔ náa ɓa dér. Bəyá kɔ́, haɗi wɔɔ́ dee d' ndég ha ta kutu taɣa ɗóbo t Ha Nge Nɔ m Kris ngē. **13** Deɓee ngi ka nāhạ kulɔ ɓeɣh mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ ná-ā, t'embei náakusɔ ni 'j mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ ɓa. B ngi kono ka nāhạ kulɔ ɓeɣh jɔ ɗíngiri-í ná-ā wɔɔ́, t'embei nya náakusɔ ni 'j jɔ ɗíngiri ɓa. See kɔ́ igii ngē wɔ? **14** Kəɓaɓe adā nya gōmindi nya bəyá ha ta deɓee ngi kono ka kəlā mbēɣe Ha Nge Nɔ na-ā wɔɔ́, t'embei nya náakusɔ ni t kūlu Ha Nge Nɔ'n ɓa ɗóbo ɗíya bəyá.

15 B ha má ɓa wɔɔ́, gō ɗóbo m tɔ́gɔɔ kɔ́ ta ka kembe'n náa ná-ā ná, yi nge nóho ta ma nāhạ 'j dana-á ndetē. Kɔ́-ɔ m'njángā nya ha ná-ā mangətuɓu ha ta terh'n náa kɔ́ ke náa ngi ta nāhạ ma nɔ ngē. M'ndég jɔ́ na ye sóo 't wɔɔ́, t m'oyo bé kɔ́. B āda deɓe nóho t najh nāhạ kɔ́ āda kɔrhtaɣa rɔ má t téle t'e náa ɓulo bé ngē. **16** Wɔ́b ma m'ɔjɔ Ha Nge Nɔ wɔɔ́, ma m'aɓh t náa hiti rɔ nóho'n taá keme rɔ ngē. B kumbōlo nya ɓɔ wɔɔ́ ye ha ma ta kɔjɔ. B wɔ́b ma m'ɔjɔ ngē wɔɔ́, rɔtondoo atá ke jɔ má. **17** Wɔ́b m'nāhạ t keme nge nɔ́'n

wɔ́, ma m'áta kaɓh t náa kubɔ̄ jɔ njɔ'n. B wɔ́b m'nāhą t keme nge nɔ'n ngē wɔ́, m'nāhą rɔ má ye njɔ deɓe nge ngɔm náa kɔ́ Nuɓɔ ɓoi nya náa ha ta ngɔm ná. **18** Ye bəyá wɔ́, náa kubɔ̄ jɔ njɔ má ɓá-ā ye ɗí wɔ? Náa kubɔ̄ jɔ njɔ má ye kɔjɔ Ha Nge Nɔ m Kris ɓúlo. Ma m'ndég ha ta terh ha náa nge kɔjɔ jɔ má kɔ́ ta ka kɔjɔ'n Ha Nge Nɔ m Jeju Kris ngē.

19 Ma ɓa m'e kɔ́ɓa rɔ má dana náa ɓa dér. B yɔ kɔ́ m'téle m'nāhą rɔ má ɓeŋh m náa ɓa dér. M'téle m'e bəyá kɔ́ t m'émbe'n deɓe baa kalngandhee. **20** Dana m Jupee wɔ́, m'téle m'nāhą rɔ má njɔ Jup ná kɔ́ t m'embe'n Jupee. Ma m'inji mɔtɔ tɔ́gɔ njihaa m Moij nge ɓa wɔ̄. B wɔ́b m'ɔ̄tɔ dana m deɓee ngi kinji mɔtɔ tɔ́gɔ njiha m Moij wɔ́, m'nāhą rɔ má ye njɔ deɓe nge kinji mɔtɔ tɔ́gɔ njiha-á kɔ́ ta t m'embe'n deɓee ngi kinji mɔtɔ tɔ́gɔ njiha-á. **21** Dana m deɓe ngi kinji ɓúlo 'j njiha wɔ́, m'nāhą nya rɔ má ye njɔ deɓe nge kinji ɓúlo 'j njiha. B m'nāhą bəyá kɔ́ t m'embe'n deɓee ngi kinji ɓúlo 'j njihaa. B yɔ kɔ́ m'inji ɓúlo 'j njiha m Nuɓɔ ngē ma m'ulɔ jɔ má mɔtɔ tɔ́gɔ njiha m Kris wɔ̄.

22 Dana m deɓee ngi tɔ́gɔ ni ndetēe wɔ́, m'nāhą rɔ má njɔ deɓe nge tɔ́gɔ nya ndetē bəyá kɔ́ t m'embe'n deɓee ngi tɔ́gɔ ni ndetēe. M'téle m'nāhą rɔ má náa ɓa dér dana m deɓee kɔ́ ta ke ɓó neré wɔ́, t m'áɗya'n deɓee kā nóhoo 't 'j dana ni. **23** M'nāhą náa ɓa dér, ha m Ha Nge Nɔ kɔ́ t m'embe'n nya'n kam yi má 't 'j keme Ha Nge Nɔ ná.

24 See kɔ́ igii ngē wɔ? Deɓee ngi ka kanyā taŋa tamburuee a enyei ɓa dér. B deɓee ɗíya ɓa nɔɗí ká a embe kubɔ̄ nya. Ye bəyá wɔ́ enyei t lo nya'n kɔ́ āda ká embei kubɔ̄. **25** Deɓee ɓa dér ngi ka nohú nāhą ha ta nɔ 't wɔ́, niyee kɔ́ t n'umboi'n madā niyee ná a ɔgoi rɔ ni 'j jɔ náa ɓa dér ngi mɔtɔ kēŋekēŋee. B yɔ́ kɔ yɔɔ a nehɛ̨i bəyá ha ta kembe'n náa kubɔ̄ jɔ njɔ nge katá njúm. B jiyee j j'nehɛi ha ta kembe'n náa kubɔ̄ jɔ njɔ nge katá njúm ngē. **26** Ye ha ná-a

ma m'a m'ānya'n wɔ ná. B yɔ́ kɔ́ ma m'anya tií bəyá bé njɔ m deɓe nge kigii lo nge yɔ k kaɓh t' ngē ná ngē. Kɔ́-ɔ ma m'túgɔ nya ɓōdo lo bé t jī ma'n njɔ m deɓee nge ka túgɔ nyéle ngē. **27** B ma m'undɔ̄ jɔ rɔ má ma ɓa-á. M'téle m'nāhạ'n āda ye ɓeɣh má. Ma ɓa m'téle m'undɔ̄ jɔ rɔ má bəyá na ya 'j gō-ó tíi b m'ɔjɔ ha t deɓee ngi kā madaa wɔ́, Nuɓɔ téle yege ha má.

Náa ngi kuso jɔ m mōno Ijrayelee téle yei ji náandáj

10 Nónjoo ma m'ndég ha ta see kigii. Ka jiyee ɓa dér injii mɔtɔ kulú njī-í yɔɔ ɓa dér gēngei kam manh bāa ɓɔ kata-á. **2** Nuɓɔ ɗenh ni ɓa dér manh keme m Moij kam kulú njī-í tíkɔ kam ɓaāɓɔ kata-á. **3** Yɔɔ ɓa dér usoi náakusɔ nge gō ɗóbo m njili ɗíya ɓa-á. **4** Tíkɔ yɔɔ ɓa dér aii'n náakai nge gō ɗóbo m njili ɗíya ɓa-á. Yɔɔ aii 'j rɔ koō nge gō ɗóbo m njili kɔ́ kunu gō ni ná. Kōo ná ye Kris. **5** B yɔ kɔ́ deɓee kā nóhoo ɓɔ bé 'j dana ni náa nāhạ ni usō gō kam m Nuɓɔ-ɔ́ ngē, āda yɔɔ túsoi oyoi dəlalo-ó.

6 Náa ná-ā ye otoi kɔ́ ta téle ke náa ndáj ha ji. Ye bəyá kɔ́ ta ɓō náa nge nɔ ngē t'onyo ji'n njɔ konyo nya'n ngi ketee ngē. **7** Ǝ́ najhii téle ke ngi hūlɔ yoo njɔ m deɓee kā nóhoo 'j dana ni ka húlo'n ná ngē. Ɗóbo ɗíya njɔ njánga ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ na:

Deɓee injii ha ta ka kusɔ b kai,
b 'j gō-ó wɔ́ yɔɔ téle iɓii a ndamii. *(Tɛi. 32:6)*

8 J najhii téle ka kusɔ jɔ njɔ m deɓee kā nóhoo 'j dana ni ke'n ngi kusɔ jɔ, kɔ́ deɓee dubu dɔgɔjó gidi mutɔ t'usō koyo'n keme ndi ɗíya bá ná ngē. **9** J najhii kundɔ̄ mɛɛ m Kəɓaɓe njɔ m deɓee kā nóhoo 'j dana ni kundɔ̄'n mɛɛ nya āda liee jónyo tɔ̄l ni'n ná ngē. **10** Ǝ́ najhii ka nyúru njɔ m deɓee kā nóhoo 'j dana ni ka nyúru'n kɔ́ nge tɔ̄l koyo tɔ̄l nəngā ni'n ná ngē.

11 Náa ná-ā ɓa dér usoi jɔ ni kɔ́ ta téle ke'n náa kɔjɔ ha m deɓee. Tíkɔ njéngei'n keme mangətuɓu-ú ha ta mbēnj ji'n ji ngi kono kɔtɔ̄ taá tɔ̄l taɽa m jɔkāgalo-ó ná. **12** Ye bəyá wɔ́, deɓee nge b njɔ́l na n'əɗa taɽh wɔ́, asa kam ta yɔ kundɔ̄ kam nya jɔ rɔ nya nɔ kɔ́ na ya tei ɗa uso. **13** Naa kundɔ̄ mɛ̧ɛ kɔ́ ka kuso jɔ sé ná ɓa á-ā ye nya náa kundɔ̄ mɛ̧ɛ kɔ́ ka kusō jɔ m deɓee ɓa dér wɔ ná. B yɔ kɔ́ Nuɓɔ ye jɔsuɽu āda yɔ atá kinya náa kundɔ̄ mɛ̧ɛ ná ta kumbɔ̄ tɔ́gɔ sé ngē. Yɔ ɓa áta kadā sé tɔ́gɔ ta see katá ka kukɔ'n rɔ sé tɔgɔ keme náa kundɔ̄ mɛ̧ɛ ná. Yi ná-a ye taɽa ɗóbo nge ta see katá tei'n 'j kam wɔ̄ ná.

Taɓulu m Kəɓaɓe tíkɔ ha pet m yoo

14 Ye bəyá wɔ́, kótaɽa maa ɔrhii rɔ sé kuɗɔ́-ɔ́ 'j kaj ha hūlɔ yo-ó. **15** M'oɗyo ha t see titi ye njɔ na deɓee ngi kam kaɗyaa. B see ɓa t jɔ sé'n enjei mətɔ ha kɔ́ k koɗyo má se ná. **16** Kóɓ kɔ́ jiyee ka tɔ̄r taɽa ji jɔ-ɔ́ ná kéee ye ha nāha̱ keme kasa nāha̱ t más m Kris'n ngē wɔ? Mapa kɔ́ jiyee ka tete 'j náha̱ ná kéee ye ha nāha̱ keme kasa nāha̱ t rɔ m Kris'n ngē wɔ? **17** Mapa ye ɗíya ba b jiyee ji bei ɓɔ b j téle j'ei'n rɔ ɗíya ba. J'ei rɔ ɗíya bá, haɗi wɔ́ mapa ye ɗíya bá b jiyee ɓa dér j'usoi.

18 Ɔi náa kɔjɔ m Ijrayelee ngi koɗyo ni nii gō jārɔ-ɔ́. Ngi kā madaa a usoi náa sádaga jɔ ɗíngiɽi kadāɓulo ná'n ngē wɔ? **19** Wɔ́ yi nge'n ɓa-á t m'tɔ̄r 't jɔ na ɗi ɓa wɔ? Kéee yo ɓa t jɔ nya'n ye kam ha náa mada nóho wɔ? Jāa kɔ́ ka kadā ni sádaga nya t yoo ná ɓa-á ye kam ha náa madā nóho 't wɔ? Kam ha m yo nóho ndetē. **20** Ma m'tɔ̄r se: Náa kɔ́ mətɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ka kadā sádaga nya ná, a edei t Nuɓɔ ngē, yɔɔ a edei t njili kashee. Adā ma m'ndég ha ta see nāha̱ keme kasa nahā̱ t njili kashee ngē. **21** See esei kam ta kai kóɓ m Kəɓaɓe b kai'n ya yi m njili kashee ngē. Kɔ́-ɔ see esei nya kinji taɽa taɓulu m Kəɓaɓe-

é b kinji'n ya taɣa taɓulu m njili kashee ngē. **22** Wɔ́b ye bəyá wɔɔ́, nge náa jiyee ɓa j'a j'enjei taɣa m Kəɓaɓe ta wōngo nāhą̄ nya jɔ ji ngē wɔ? Kéee nūngɔ ji ngér umbɔ̄ yi nya wɔ?

Nge taā keme ɓa ye kə́ɓa rɔ nya

23 Edei ma taɣa ɗóbo ha ta nāhą̄ náa ɓa dér. B yɔ kɔ́ náa ɓa dér asa ta nāhą̄ nɔ t deɓee ngē. Edei ma taɣa ɗóbo ha nāhą̄ náa ɓa dér. B yɔ kɔ́ náa ɓa dér asa ta kadā deɓe tɔ́gɔ ngē. **24** Adā deɓe nóho najh kanjā náa taɣa hulo nya yɔ ɓa ɗíya ngē. B ná-a wɔɔ́, ādа anjā náa ha m madā nya nóho 't kɔ́.

25 Náa ɓa dér kɔ́ ka ɗáb ni keme súku ná usoi. B ādа njili kigii sé najh kanjā sé jɔ-ɔ́ ya ka ɗá-a ka terh mɔtɔ ngē.

26 Usoi náa ɓa dér,
haɗi wɔɔ́ jɔngáya tíkɔ náa ɓa dér kɔ́ kəɗa jɔ-ɔ́
yei yi m Kəɓaɓe. *(Haa 24:1, 50:12)*

27 Wɔ́b deɓee nge 'j taā keme kúu se kusɔ náa, b ɔ́ ndégii kaɓh wɔɔ́, náa ɓa dér kɔ́ yɔ kadā sé na t'usoi ná usoi. B ādа njili kigii sé najh kanjā sé jɔ-ɔ́ ya ka ɗá-a ka terh mɔtɔ ngē. **28** B wɔ́b deɓe nóho tɔ̄r se na: Yi nge'n m'ada sádaga nya t yoo ɓó wɔɔ́, ɔ́ najhii kusɔ ha m njili kigii nya nge katá tɔ̄r sé na: Jɔngáya tíkɔ náa ɓa dér 'j jɔ-ɔ́ ye yi m Kəɓaɓe. **29** 'M m'oɗyo yi nge'n ha m njili kigii sé ɓa ɗíya ngē. B ha njili kigii m deɓee nge kádya. Haɗi ɓa kɔ́-ɔ njili kigii m deɓee nge kádya-á t gānga seré jɔ kə́ɓa rɔ má wɔ? **30** Wɔ́b m'ada kúɗɔ t Nuɓɔ tíkɔ m'usɔ'n náa wɔɔ́, haɗi ɓa kɔ́-ɔ deɓee etei koɗyo ha kash jɔ́ má ha náakusɔ nge ma kadā kúɗɔ jɔ-ɔ́ tíkɔ kusɔ'n ná wɔ?

31 See, wɔ́b nj'usoi náa, ɓó-o nj'ai náa, ɓó-o 'nj nehɛ̨i náa nge kádya wɔɔ́, ɔ́ nehɛ̨i náa ɓa dér ha ta kɔrh'n taɣa m Nuɓɔ. **32** Adā náa nāhą̄ sé najh túju keme m Grekee ngē, kɔ́ Jupee ngē, kɔ́ ngi kámnahą̄ m Nuɓɔ ngē. **33** Ɨ́ nehɛ̨i ɗóbo ɗíya njɔ ma ɓa kukɔ'n rɔ má tɔgɔ dana náa ɓa dér,

ha ta nāhạ kɔ́ nyelē'n deɓee ɓa dér ná. Ma m'anjā ha ta náa nɔ ha má ɓa ɗíya ngē. B ma m'anjā ha yi m kóso deɓee kɔ́ ta Nuɓɔ kaɗya ni'n. **1** Ɛ́ ndajii ma njɔ ma ɓa ndáj nya'n Kris ná.

Tɔmɔ gō rɔ nge nɔ kɔ́ ta gór Nuɓɔ

2 Nónjoo m'ɔlā tɔ̄y sé ha ka kugɔ sé keme sé jɔ má dana náa ɓa dér. M'ɔlā tɔ̄y sé ha see ngɔm náa kɔ́ ma kɔjɔ sé t gō kono ma kadā se'n ná.

3 B yi nge'n ma m'ndég ha ta see kigii: Kris ye Ngol jɔ m deéngaɓa ɓa dér. Deéngaɓa ye ngol jɔ m mandaá, tíkɔ Nuɓɔ ye nya ngol jɔ m Kris. **4** Deéngaɓa nge k gór Nuɓɔ ɓó-o k kɔjɔ ha nge lo munduú m Nuɓɔ b ugɔ náa jɔ nya wɔ́, yɔ ugɔ sɔnyɔ jɔ m ngol jɔ nya. **5** Mandaá nge k gór Nuɓɔ, ɓó-o k kɔjɔ ha nge lo munduú m Nuɓɔ b ugɔ náa jɔ nya ngē wɔ́, yɔ ugɔ sɔnyɔ jɔ m ngol jɔ nya. Jɔ nya ye njɔ yi dɔsa ná. **6** Wɔ́b mandaá ugɔ náa jɔ nya ngē wɔ́ ādа yɔ t'udyɔ̄ ngɔ jɔ nya tíi. B wɔ́b toɗo sɔnyɔ ɓɔ ta mandaá t'uɗyɔ̄ ngɔ jɔ nya ɓó-o dɔsa wɔ wɔ́ ādа yɔ ugɔ náa jɔ nya. **7** Adā deéngaɓa ugɔ náa jɔ nya ngē, haɗi wɔ́ yɔ ye náa titi Nuɓɔ tíkɔ ye'n kɔrh taɣa nya ɗyatɔ. B mandaá wɔ́, ye nya kɔrh taɣa m deéngaɓa. **8** Nuɓɔ hēl deéngaɓa 'j rɔ m mandaá ngē. B yɔ hēl mandaá 'j rɔ m deéngaɓa-á. **9** Tíkɔ Nuɓɔ hēl deéngaɓa ha m mandaá ngē, b yɔ hēl mandaá ha m deéngaɓa. **10** Ye ha ná-a asa kam ta mandaá kúgɔ náa jɔ nya kɔ́ ta kɔjɔ'n t hālá taɣa kam m mōno kulɔ Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé ha yɔ kinji mɔtɔ tɔ́gɔ m ngol jɔ nya.

11 Tíkɔ keme ha m Kɔɓaɓe-é wɔ́, nɔ ta mandaá kinji t jɔ nya'n 'j deéngaɓa ngē. Kɔ́-ɔ nɔ nya ta deéngaɓa kinji t jɔ nya'n 'j mandaá ngē. **12** Ɗóbo ɗíya njɔ kɔrh ni mandaá 'j kaj m deéngaɓa-á ná wɔ́, oɗyoi nya deéngaɓa t kūlu m mandaá'n. B yɔ kɔ́ náa ɓa dér iɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **13** Nge ná see ɓa ɔ́ gengei seré tií keme sé jɔ ha ná oi'n. Kéee nɔ bé ta

mandaá gór Nuɓɔ ɓúlo bé j' ta kugɔ náa jɔ nya wɔ? **14** Njól ha sé ɓa t jɔ sé'n ɔjɔ se ha ke nya náa tódo sɔnyɔ ɓɔ rɔ m deéngaɓa-á ha ngɔ jɔ nya kulū ɓɔ ngē wɔ? **15** B wɔ́b ngɔ jɔ m mandaá b ngalā ɓɔ wɔ́ ye náa kɔrh taɣa rɔ nya. Haɗi wɔ́, Nuɓɔ adā ngɔ t mandaá ha ta ke náa kutu jɔ nya. **16** Wɔ́b deɓe nóho b na n'egē 'j gō haa nɛɛ wɔ́, náa kāgaɓē nge káɗya nge ta dee t ngi kámnahą̄ m Nuɓɔɔ kaɓh'n ya ndetē.

Náakusɔ m Kəɓaɓe

17 Keme ha kɔ́ ma k mbēnj sé'n nge ná ya m'ələ̄ tōy sé ngē wɔ̄. M'ələ̄ tōy sé ngē, haɗi wɔ́ see a kámii nāhą̄ ha ta ke'n yi nɔ kalngandh ngē, b a kamii nāhą̄ ha ta ke'n yi nɔ ngē ɓɔ ɓa tɔ. **18** Tíkɔ náa nge taɣa kata, lo kono see ka kám nahą̄ ná ma ma m'oō ha kaɣa nāhą̄ ka kəɗa dana sé. Adā kā madaa wɔ́, a ye'n haykamh ɓa. **19** Haykamh ɓa, haɗi wɔ́ asa kam ta mɔtɔ deɓee ngi kunu gō náandáj ngi ke gō-ó ngēe kinji dana sé kɔ́ āda t'igii'n deɓee ngi kono kasaa dana sé. **20** Wɔ́b see b a kamii nāhą̄ wɔ́, nge ná a kámii nāhą̄ ha náakusɔ m Kəɓaɓe ngē wɔ̄. **21** Ye ha náakusɔ m Kəɓaɓe ngē, haɗi wɔ́ lo kono see k kundɔ̄ mɔtɔ k kusɔ náa ná wɔ́, ná-a wɔ́ a undɔ̄ mɔtɔ kusɔ náa nya yɔ ɓa t naga-á kéte nɔ m madā nyaa. B deɓe nge nóho wɔ́, inji nya'n t ɓō-ó tíkɔ deɓe nge madā wɔ́, a enh nya kaā. **22** See kɔ́ taɣa kúju sé ndetē ta see ka kinji tií 't ka kusɔ'n náa b ka kai'n wɔ? Yéee nge ná see a kidii eglis m Nuɓɔ bé wɔ? Kéee a ugoi sɔnyɔ jɔ m deɓee ngi kono náa ni ndetē ná-ā bé wɔ? Wɔ́ t m'tōr 't jɔ́ ɗi ɓa wɔ? Kéee t m'ələ̄ tōy sé wɔ? Ma 'm m'ələ̄ tōy sé jɔ náa nge bəyá ná ngē ɓa nɔɗí.

23 Náa kɔ́ ma k kɔjɔ sé'n m'embe 'j rɔ m Kəɓaɓe-é. T dana ndi ná ɓa lo kono Judas kulɔ nya jī m deɓee ná wɔ́, Kəɓaɓe Jeju unu mapa. **24** B 'j gō yɔ tór taɣa nya jɔ-ó tíi ná wɔ́, yɔ tete 'j náhą̄ b tōr na: Yi nge'n ye rɔ má nge kono ke yi gānga dana ha sé. Ǝ́ tei, usoi ɔ́ nehɛ̨i yi nge'n bá kɔ́ āda

ugɔ'n keme sé jɔ má. **25** 'J gō kɔ́ yɔɔ kusɔ tíi ná wɔ́, yɔ téle unu kóɓ ɓa bəya ɗyatɔ b tɔ̄r na: Kóɓ kono kəɗa'n ye kəlānji nge ɗyā gō ɗóbo más má. Ɛ́ nehɛ̨i yi nge'n bá kɔ́ āda ugɔ'n keme sé jɔ má t jɔ ndi katá ka kai see ɓa dér. **26** T jɔkāgaloo ɓa dér kɔ́ see k kusɔ mapa, tíkɔ k kai'n koɓ'n wɔ́, see nj'ojoi ha koyo m Kəɓaɓe ɓa mbóng ndi téle ke nya.

27 Ye ha ná-a deɓee nge katá kusɔ mapa'n ɓō-o katá kai kóɓ'n t lo nya'n ngē wɔ́, yɔ aɓh t ha'n jɔ nya rɔ m Kəɓaɓe-é, tíkɔ rɔ más nya ɗyatɔ. **28** Ye bəyá wɔ́, āda deɓe undɔ̄ mɛɛ rɔ nya yɔ ɓa ɔ'n kéte tíi wɔ́, ta kusɔ nya mapa tíkɔ kai nya kóɓ ná-a wɔ ná. **29** Ye bəyá wɔ́, deɓe nge kusɔ tíkɔ kai 'j ta kɔrh kēje nya ha ke nya rɔ m Kəɓaɓee t más nya'n wɔ́, yɔ ɓa yei'n seré jɔ nya dana kɔ́ yɔ k kusɔ tíkɔ k kai'n ná. **30** Ye ha ná-a deɓee ɓɔ bé 'j dana sé a embei rɔ ngér ngē, met a nāhą̄ ni'n tíkɔ deɓe kā madaa ɓɔ bé a oyoi'n wɔ̄ ná. **31** Wɔ́b jiyee ɓa 'j géngei seré jɔ ji wɔ́, Nuɓɔ atá gangā jɔ ji ngē. **32** B wɔ́b Kəɓaɓe nj gānga seré jɔ ji wɔ́, yi nge ná ye njíi kɔɗyɔ̄ bé bəyá kɔ́ ta seré kukɔ ji nahą́ t deɓee ngi 'j taā kemee ngē.

33 Ye bəyá wɔ́, nónjo maa wɔ́b 'nj kámii nāhą̄ taɾa náakusɔ m Kəɓaɓē-é wɔ́, ɔ́ ndalhii nahą̄ kɔ́. **34** Wɔ́b deɓe nóho ɓō onyo n wɔ́, āda yɔ usɔ náa 'j jún taɾa kúju nya. Bəya kɔ́ āda see b nj kámii nahą̄ taɾa náakusɔ m Kəɓaɓe-é wɔ́, ɔ́ najhii kugɔ seré jɔ sé ngē.

Nɔgoto ha ngi kā madaa ná, m'ɔtɔ tií rɔ sé kɔ́ m'áta ka kundɔ̄ nahą́.

Kadāɓulo m njiliee

12 Nónjoo, ma m'ndég ha ta see kigii mɔtɔ ha kadāɓulo kɔ́ Njili ka kadā ná. **2** Ye ha se ta kigii, kéte kɔ́ see ke Jupee ngē tɔ ná, deɓee a góloi se a aɓhii se'n taɾa yo ngi kono ka koɗyo ha ngē ná-ā. **3** Ye ha ná-a ma m'tɔ̄r se ɓa ráng jɔ́ na: Deɓee nge tɔ̄r na: Kam ha m Jeju na

ndetē wɔ́, deɓe ná oƈyo ha ná gō ƈóbo Njili m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. Adā ye t kūlu m Njili Nge Nɔ m Nuɓɔ'n ɓa ƈíya á-a deɓe asa ta tɔ̄r'n na: Jeju na ye Kəɓaɓe wɔ̄ ná.

4 Kadāɓulo ye kēɣekēɣe, b Njili ye ƈíya bá. **5** Kadāɓulɔ ta nāhą̄ t nahą̄'n ye kēɣekēɣe, b Kəɓaɓe ye ƈíya bá. **6** Ɗóbo nāhą̄ náa ye kēɣekēɣe, b Nuɓɔ ye ƈíya bá. Yɔ ɓa-á ye nge ka nāhą̄ náa ɓa dér keme m deɓee ɓa dér wɔ̄ ná.

7 Nuɓɔ adā Njili t deɓe ƈíyaƈíyaa ɓa dér, mɔtɔ kēɣekēɣe. Adā ye t kūlu m kadāɓulo ná'n á-a Njili ná atá kɔjɔ'n rɔ nya t hālá keme m deɓe ná kɔ́ ta nāhą̄'n nɔ t deɓee ɓa dér wɔ̄ ná. **8** Njili adā deɓe nóho kadāɓulo nge ta koƈyo'n ha t kam kaƈya'n. B deɓe nge madā wɔ́ Njili ƈíya ná ɓa adā n kadāɓulo nge ta yɔ koƈyo'n ha gō ƈóbo m náa kigii-í. **9** Deɓe nge māda ƈyatɔ wɔ́, Njili ƈíya ná ɓa adā n kadāɓulo m kundɔ̄kemejɔtāakeme. Deɓe nge madā ƈyatɔ wɔ́, Njili ƈíya ná adā n kadāɓulo nge ta yɔ kaƈya'n deɓe gō ƈóbo m metee. **10** Deɓe nge madā wɔ́, Njili adā n kadāɓulo nge ta yɔ ka nāhą̄'n náa ngi yaa. Deɓe nge madā wɔ́, Njili m Nuɓɔ adā'n kadāɓulo ta ka kɔrh'n kēje m njiliee 'j nahą́. Deɓe nge madā wɔ́, Njili adā n kadāɓulo ta ka koƈyo'n ha t taɣa ndala ngi mɔtɔ kēɣekēɣee. Deɓe nge madā wɔ́, Njili adā n kadāɓulo ta ka mbéle'n taɣa ndala koƈyo ha m deɓee nge káƈya. **11** Náa ná-ā ɓa dér ye kulɔ nāhą̄ m Njili ƈíya ná ɓa. Tíkɔ yɔ ɓa-á ye'n nge kāɣa náa ná-ā t deɓee ƈíyaƈíya ɔjɔ'n jɔ ni t gō kono keme nya ndeg'n
wɔ̄ ná.

Rɔ ye ƈíya bá, b mōno rɔɔ bei

12 Rɔ ye ƈíya bá, b mōno rɔɔ bei. Yɔɔ ɓa dér uɓoi rɔ ni nahą́ āda ƈóbo ƈíya kɔ́ njɔ mōno rɔɔ ba'n ná wɔ́, yɔɔ ɓa ƈíya ná-ā ɓa-á téle uɓoi rɔ ni nahą́ kɔ́ téle yei'n rɔ ƈíya ná wɔ̄ ná. Adā ke m Kris á-a bəyá wɔ ná. **13** Jiyee ɓa dér Grekee, ɓeɣhee t kɔ́ɓa rɔɔ Nuɓɔ ƈenh ji manh

keme m njili nge ɗíyaa bá. Ɗenhii ji bəyá kɔ́ ta jiyee téle ke'n rɔ ɗíya bá. Tíkɔ jiyee ɓa dér j'ai'n keme m njili nge ɗíya bá ɗyatɔ.

14 Ada rɔ aɓh t mōno rɔ nge ɗíya bá ngē. Mōno rɔɔ bei. **15** Wɔ́b njɔ tɔ̄r na: Ma m'e jī ngē āda ma m'e rɔ ngē. Wɔɔ́, yi nge ná ɔgɔ ta njɔ ke'n mōno rɔ wɔ? **16** Tíkɔ wɔ́b mbi tɔ̄r na: Ma m'e kam ngē āda ma m'e rɔ ngē, wɔɔ́ yi nge ná ɔgɔ ta mbi ke'n mōno rɔ wɔ? **17** Wɔ́b rɔ ɓa dér ye kam wɔɔ́, lo koō lo atá ke t kāɗá wɔ? Wɔ́b rɔ ɓa dér ye mbi wɔɔ́, lo kat náa atá ke t kāɗá wɔ? **18** B nge'n Nuɓɔ undɔ̄ mōno rɔɔ ɓa dér ɗíya ɗíya keme rɔ-ɔ́ t gō kono yɔ ɓa ndeg'n. **19** Wɔ́b yɔɔ ɓa dér yei mōno rɔ ɗíya bá wɔɔ́, náa ɗí ɓa-á nj'atá ke rɔ wɔ? **20** B nge'n taá yɔtɔnh'n mōno rɔɔ alhii ngandh b rɔ ye ɗíya bá.

21 Kam asa tɔ̄r t jī na: Ma m'ndegii ngē, ngē. Kɔ-ɔ́ jɔ asa nya tɔ̄r t njɔ na: Ma m'ndegii ngē, ngē. **22** Yɔɔ esei ta tɔ̄r bəyá ngē, haɗi wɔɔ́ mōno rɔɔ ɓa dér kɔ́ see kɔ titi njɔ náa ngi ngér ngē ná-ā kam ha ni ɗa 't. **23** Tíkɔ ngi kono jiyee kɔ ni titi njɔ náa ngi kam ha ni ndetē taá keme rɔ ji ná j téle j ɗɔii ni. Tíkɔ mōno rɔ ji ngi kono nɔ ta deɓee kɔ ngē ná embei náa kutū jɔ rɔ ngi ɓɔ nɔnɔ nɛɛ ɓa. **24** Mōnoo rɔɔ ngi kono deɓee ka kɔsɔ gɔnɔ ni ná nyelei náa ngē. Nuɓɔ nd'undɔ̄ mōno rɔ ngi kēɽekēɽe ná-ā bəya kɔ́ ta mōno rɔ ngi nɔ ta deɓee kɔ ngē ná wɔɔ́, kembe'n kɔsɔ gɔnɔ nge kalngandh. **25** Yɔ nāhą̄ bəyá kɔ́ ta ha kaɽa nahą́ kəɗa'n keme rɔ-ɔ́ ngē. B ye ha ta mōno rɔɔ nāhą̄'n t nahą̄'n.

26 Adā wɔ́b mōno rɔ ɗíya b embe konyo wɔɔ́, nɔgoto mōno rɔɔ ɓa dér embei konyo sənyan. B wɔ́b mōno rɔ ɗíya b embe kɔrh taɽa wɔɔ́, nɔgoto mōno rɔɔ ɓa dér nehɇ̄i rɔnyele sənyan.

27 See yei rɔ m Kris, āda see ɓa dér t jɔ see jɔ see yei mōno rɔ nyaa. **28** Nuɓɔ nd'undɔ̄ deɓee ɗíyaɗíya dana m ngi kámnahą̄. Taɽa kata wɔɔ́, ye mōnombangakulɔ. Jó nya wɔɔ́, ye ngikɔjɔ ha lo mundúu nyaa. Mutɔ nya wɔɔ́, ye

ngikɔjɔnáa tíkɔ 'j gō-ó wɔ́, yɔ undɔ̄'n ngi kaɓh t kadāɓulo nāhą̄ náa ngi kɔɾɔ kamee. Tíkɔ ye'n ngi kono kaɓh t kadāɓulo ta ka kɔrh'n met 'j rɔ deɓee. Ngi kono ka nāhą̄ t deɓee. Ngi kono ka konyo ɓē. Ngi kono ka koƈyo ha t taɾa ndala ngi mɔtɔ kēɾekēɾee. **29** Yɔɔ ɓa dér yei mōnombangakulɔɔ wɔ? Kéee yɔɔ ɓa dér yei ngi kɔjɔ ha lo mundúee m Nuɓɔɔ wɔ, yɔɔ ɓa dér yei ngikɔjɔnáa wɔ?
30 Yɔɔ ɓa dér aɓhii t kadāɓulo ta ka nāhą̄'n náa kɔɾɔ kamee wɔ? Yɔɔ ɓa dér aɓhii t kadāɓulo ta ka kɔrh'n met 'j rɔ deɓee wɔ? Yɔ ɓa dér a oƈyoi ha t taɾa ndala ngi kēɾekēɾee wɔ? Yɔɔ ɓa dér yei ngi mbéle haa wɔ? **31** Ɨ́ tēei rɔ sé enjei kadāɓulo ngi nɔ ɓɔɔ.

Ha táɾa

Na ma ɓa m'ata kɔjɔ sé taɾa ƈóbo nya ngi nɔɔ kumbɔ̄ jɔ ɓa tɔ.

13 Wɔ́b ma m'oƈyo ha t taɾa ndala m deɓee ɓa dér, tíkɔ t taɾa ndala m mōno kulɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɾh nɔbé. B wɔ́b m'aɓh t táɾa'n ngē wɔ́, m'nāhą̄ rɔ má ye njɔ na tēmbe nge kono deɓe kundɔ̄ nahą́ wɔ́, kúu kéngkéng ná bé. Ngē wɔ́, m'e njɔ yāata nge kono deɓe sɔ̄ka wɔ́, kúu saksak ná bé ngē wɔ? **2** Tíkɔ wɔ́b m'aɓh t kadāɓulo nge ta ka kɔjɔ'n ha nge lo munduú m Nuɓɔ. Wɔ́b m'igii'n náa ɓa dér ngi kono yɔrɔ rɔ ni, m'igii'n náa ɓa dér. Wɔ́b m'embe kundɔ̄kemejɔtaākeme nge kasa ta kɔrh kōo 'j lo kɔƈa ni kaɓh'n t kéte, b wɔ́b m'aɓh t táɾa'n ngē wɔ́, ma m'e náa ɓúlo bé. **3** Wɔ́b ma m'nuɓō náandáa maa ɓa dér ta ka kulū'n ngindoo, wɔ́b m'ínya rɔ má ɓa dér t taɾa-á ta róo ni t har'n b maɓh t táɾa'n ngē wɔ́, yi nge ná nj teē ma náa ngē.

4 Táɾa a ukɔ keme nya ngér, táɾa a ƈóso t nāhą̄ nɔ'n, táɾa a undɔ̄ níi ngē ɓa nɔƈí, táɾa a ɔjɔ rɔ nya ngē ɓa nɔƈí. Táɾa a nāhą̄ jɔ ngér ngē ɓa nɔƈí. **5** Tíkɔ táɾa a nāhą̄ náa nge toƈo sɔnyɔ ngē ɓa nɔƈí. Táɾa a anjā náa taɾa hulo nya yɔ ɓa ngē ɓa nɔƈí. Táɾa a nāhą̄ wōngo ngē. Táɾa a ukɔ ha keme nya ngē ɓa

nɔɗí. **6** Táɾa a nāhą̄ rɔnyele jɔ náa nge ke gō-ó ngē ɓa nɔɗí. B yɔ a nāhą̄ rɔnyele jɔ ha nge haykamh kɔ́. **7** Táɾa a túgɔ taɾa nya jɔ náa ɓa dér. Táɾa a taā keme jɔ náa ɓa dér. Táɾa a ndalh gō náa ɓa dér. Táɾa a ukɔ rɔ nya tɔ́gɔ dana náa ɓa dér.

8 Táɾa a ndetē ngē ɓa nɔɗí. B wɔ́b ye ha nge lo munduú m Nuɓɔɔ wɔ́, atá ndetē. Wɔ́b ye ha koɗyo ha t taɾa ndala ngi mɔtɔ kēɾekēɾe wɔ́, deɓee etei nengh 'j gō-ó. Wɔ́b ye ha m náa kigii wɔ́, atá ndetē. **9** Náa ná-ā etei ndetē, haɗi wɔ́ jiyee j'igii náa ɓa dér ngē, āda j'esei kam ta kɔjɔ mɔtɔ ha nge lo munduú dér ngē. **10** B wɔ́b náa nge kasa ɓa dér ná ye ɔtɔ̄ wɔ́ ta ya yi nge kasa ngē ná katá ndetē a-á wɔ ná. **11** Lo kono ma níi mōnoɗ tɔ ná ha koɗyo má ye njɔ ha koɗyo m mōnoɗ, njɔ́l ha má ye njɔ njɔ́l ha m mōnoɗ, ɗɔ́jɔ nāhą̄ náa má ye njɔ ɗɔ́jɔ nāhą̄ náa m mōnoɗ. B lo kono ma téle ke deɓe kangā tií ná wɔ́, m'inya náa nāhą̄ m mōnoɗee ngelh. **12** B nge'n taá yɔtɔnh'n j j'oi tili nya hirihiri njɔ deɓe nge k kɔ kam nya t saáɓɔ'n ná. B jɔkāgalo nge ka ke tií ná kɔ́ j'etei kɔ náa ɓa dér t kam nahą́. Taá yɔtɔnh'n náa kigii má asa kam nahą̄ ngē tɔ. B jɔkāgalo nge ka ke tií ná kɔ́ m'ata kigii nge ta kam kaɾh njɔ Nuɓɔ kigii má'n ná.

13 B nge'n taá yɔtɔnh'n wɔ́, náa ngi mutɔ nɛɛ ɗei lo kɔɗa ni. Náa nā-ā wɔ'n: kundɔ̄kemejɔtaākeme, kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ tíkɔ táɾa. B yɔ kɔ́ náa nge kumbɔ̄lo ɓɔ 'j dana m náa mutɔ ná-ā ye táɾa.

Kadāɓulo m kɔjɔ haa nge lo mundū-ú t kadāɓulo m taɾa ndala'n

14 Ǝ́ téle enjei gō ɗóbo m táɾa. Tíkɔ ɔ́ teei rɔ sé enjei kadāɓulo ngi 'j gō Njili. B yi nge kumbɔ̄lo ɓɔ wɔ́, ɔ́ teei rɔ sé 'j nahą́ ha ta kembe kadāɓulo kɔjɔ njihaa m Nuɓɔ. **2** Deɓe nge ka koɗyo ha t taɾa ndala nge kadya'n ná, yɔ a oɗyo ha t Nuɓɔ'n b ye t deɓee ngē. Yɔ a oɗyo ha t deɓee ngē, haɗi wɔ́ deɓe nge ta koō jɔ ha nya ná ndetē.

Tíkɔ yɔ a tɔ̄r'n ha nge lo mundu-ú ná keme Njili. **3** B deɓe nge ka kɔjɔ ha nge lo munduú m Nuɓɔ a oɗyo ha t deɓee. Yɔ a mbōs ni, yɔ a ɔɗyɔ ni, yɔ a nyóo keme ni. **4** Deɓe nge ka koɗyo ha t taɣa ndala nge káɗya'n ná yɔ a mbōs rɔ nya yɔ ɓa. B deɓe nge ka kɔjɔ ha nge lo munduú m Nuɓɔ a mbōs ngi kámnahą̄a. **5** Ma m'ndég ha ta see ɓa dér koɗyo ha t taɣa ndala ngi kɛ̄ɣekɛ̄ɣee. Tíkɔ m'ndég'n ɓɔ ɗyatɔ ha ta see ka kɔjɔ ha nge lo munduú m Nuɓɔ. Deɓe nge ka kɔjɔ ha nge lo munduú umbɔ̄ deɓe nge ka koɗyo ha t taɣa ndala ngi mɔtɔ kɛ̄ɣekɛ̄ɣee. B yɔ kɔ́ deɓe nge ka koɗyo ha t taɣa ndala ngi mɔtɔ kɛ̄ɣekɛ̄ɣee ná wɔ́, ye ha nya ta téle mbéle 'j taɣa deɓe nge k kɔjɔ ha-á ha ta ngi kámnahaa mbōs'n.

6 B nge'n taá yɔtɔnh'n nónjoo wɔ́b ma m'e taá rɔ sé, b ma m'oɗyo ha t taɣa ndala ngi mɔtɔ kɛ̄ɣekɛ̄ɣee wɔ́, atá nāhą̄ sé nɔ neré wɔ? B wɔ́b ma m'oɗyo se ha t kūlu teɛ̄ kam náa'n ɓó ngɛ̄ wɔ́, t kūlu náa kigii'n, ɓó ngɛ̄ wɔ́, t kūlu ha nge lo munduú m Nuɓɔ'n, ɓó ngɛ̄ wɔ́ɔ, t kūlu mɔtɔnáandáj'n wɔ́, yi nge ná wɔ́, ta nāhą̄ se nɔ á-a wɔ̄ ná. **7** Náa ngi kono kinji t kam'n ngɛ̄, b ka kúu njɔ m nyalaa t kundoo ná. Wɔ́b njī ni aɓh gō nahą́ ngɛ̄ wɔ́, deɓe atá nāhą̄ neré kɔ́ ta kigii'n kam ha kɔ́ k kɔ́r ni t nyala'n ɓó-o k kugu ni t kundo'n ná wɔ? **8** Tíkɔ wɔ́b mbálmbe kúu túlɔ nahą́ wɔ́, ná-a ɓa-á atá kundɔ̄ jɔ rɔ nya dana-á ha kɔ̄l wɔ? **9** See ɓa yei nya ɗóbo ɗíya bəyá. Wɔ́b see a oɗyoi ha t taɣa ndala ngi mɔtɔ kɛ̄ɣekɛ̄ɣee nge deɓe kigii ngɛ̄ wɔ́, deɓee etei nāhą̄ neré kɔ́ ta kigii'n kam ha kɔ́ see k tɔ̄r ná wɔ? Deɓe nj'ooi jɔ ngɛ̄, haɗi wɔ́ ha koɗyo sé ná atá kúu t lo-ó ɓúlo bé njɔ nyéle ná. **10** Náa kúu ngi mɔtɔ kɛ̄ɣekɛ̄ɣee alhii ngandh taá jɔngáya. B yɔ kɔ́ kúu m náa ɗíyaɗíyaa ɓa dér aɓhii t kam ha niyee. **11** Ye bəyá wɔ́, wɔ́b ma m'igii kam ha kɔ́ k koɗyo m taɣa ndala nge káɗya ngɛ̄ wɔ́, ma m'nāhą̄ rɔ má njɔ mbā bé taɣa kam m deɓe nge k koɗyo ha ná. Tíkɔ deɓe nge k koɗyo ha ná nāhą̄ nya rɔ nya njɔ mbā

bé taá taɾa kam m má. **12** See ɓa yei nya ɗóbo ɗíya bəyá, haɗi wɔ́ see tei rɔ sé a enjei kadāɓulo m Njili ɓa wɔ̄. B yɔ kɔ́ āda ye kadāɓulo nge kalngandh nge ta see mbōs'n ngi kámnahą̄ kɔ́.

13 Ye ha ná-a asa kam ta deɓe nge k koɗyo ha t taɾa ndala nge káɗya'n nge deɓee kigii kam ngē wɔ́, ye ha nya ta yɔ gór Nuɓɔ kɔ́ āda Nuɓɔ āda'n kadāɓulo nge ta yɔ mbéle'n mɔtɔ ha ná kɔ́ deɓee koō jɔ. **14** Wɔ́b m m'gór Nuɓɔ t taɾa ndala nge káɗya'n wɔ́, yi nge ná njili má á-ā nj gór Nuɓɔ wɔ̄ ná. B yɔ kɔ́ náa kigii má ná kam ha nya ndetē. **15** Ye bəyá wɔ́, t m'nāhą'n neré wɔ? Ma m'gór Nuɓɔ t njili ma'n tíkɔ ma m'gór'n Nuɓɔ t nj'ɔl ha ma'n ɗyatɔ. Ma m'əla hā t njili ma'n tíkɔ ma m'əla'n hā t nj'ɔl ha ma'n ɗyatɔ. **16** Wɔ́b a āda kúɗɔ t Nuɓɔ keme m njili wɔ́, deɓe nge kigii náa ngē kɔ́ kinji dana sé ná atá ndeg na: Amen.* Gō ha kɔ yi k kadā kúɗɔ t Nuɓɔ ná na neré wɔ́, haɗi wɔ́ deɓe ná igii náa kɔ́ yi k tɔ̄r ná ngē. **17** Haykamh yi nj'āda kúɗɔ nge nɔ t Nuɓɔ ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ ha kadā kúɗoi ná mbōs deɓee káɗya ngē.

18 Ma m'āda kúɗɔ t Nuɓɔ jɔ ha ma ka koɗyo ha t taɾa ndala ngi mɔtɔ kēɾekēɾee m'umbɔ̄ se ɓa dér. **19** B dana m ngi kámnahą̄ wɔ́, ma m'ndég ɓɔ ta kɔjɔ nya'n náa t deɓee mií ngi káɗyaa, umbɔ̄ ta koɗyo ha t taɾa ndala ngi mɔtɔ kēɾekēɾee ngi deɓee kasa koō jɔ ngē mɔtɔ dūbu kutu.

20 Nónjoo āda náa kigii sé najh ke njɔ náa kigii m mōnoɗee ngē. B gō ɗóbo m keme kash-é kɔ́ ɔ́ nehɛ̨i rɔ sé njɔ mōnoɗee keme-é. B gō ɗóbo m náa kigii wɔ́, ye ha se ta ke deɓee kangā. **21** Ye ha sé ta ke deɓe kangā, haɗi wɔ́ Kəɓaɓē tɔ̄r ha kono kəɗa'n āda njéngei keme mangətuɓu njiha-á ná:

Kəɓaɓe tɔ̄r na:
M'áta koɗyo ha t mɔtɔ deɓe
nɛɛ t taɾa ndala ngi mɔtɔ kēɾekēɾee,

tíkɔ m'áta koɗyo ni'n ha t taɾa m deɓe jɔ ɓē-é ɗyatɔ.
B yɔɔ kɔ́ etei koō jɔ ha má ménygɛ ngē ɓa nɔɗí.
(Téle 28:49 Ejai 28:11-12)

22 Ye ha ná-a koɗyo ha t taɾa ndala ngi mɔtɔ kēɾekēɾee ye náa kɔjɔ ha m ngi taā kemee ngē, b ye náa kɔjɔ ha m ngi 'j taā kemee. B kɔjɔ ha nge lo munduú m Nuɓɔ wɔ́, ye nya náa kɔjɔ ha m ngi taā keme kɔ́ b ye ha m ngi 'j taā kemee ngē. **23** Wɔ́b ngi taā kemee kámii nahą̄ keme eglis b yɔɔ ɓa dér nj'oɗyoi ha t taɾa ndala ngi mɔtɔ kēɾekēɾee. B wɔ́b deɓee ngi kigii náa ngi ke ha ta koō ha, ɓó-o ngi 'j taā keme injii dana sé wɔ́, etei kúu sé deɓee sɔbaa ngē wɔ? **24** B āda kɔɗa nya ná yɔɔ ɓa dér nj'ojoi ha nge lo munduú m Nuɓɔ. B deɓe nge 'j taā kemee ɓó-o, deɓe nge kigii náa ngē udu gō ni wɔ́, yɔɔ ɓa dér etei kukɔ nya t ha'n, tíkɔ yɔɔ ɓa dér etei gānga seré jɔ nya. **25** Ha kɔ́ kɔjɔ sé ná atá búɗɔ̄ ha 'j ngá keme nya ta tei hālá. Wɔ́ yɔ atá kusō ta kugɔ kam nya ngá yɔ atá ɗɔi Nuɓɔ tíkɔ atá tɔ̄r'n ɗyatɔ na: Nuɓɔ injii dana hɔtɔ sé haykamh ɓa.

Ɛ́ górii Nuɓɔ t ɗóbo nya'n kɔ́

26 Nónjoo nge'n ɓa-á a nehɛ̨i ɗi ba wɔ? Wɔ́b ɔ́ kámii nahą̄ wɔ́, deɓe ɗíya 'j dana sé aɓh t hā'n jī nya āda ɔlā. Adā deɓe nóho aɓh t kamkaɗya ha kā madaa ta ka kɔjɔ'n náa t deɓee. Adā deɓee kā nóhoo aɓhii t ha nge Nuɓɔ tee kam kadā ni. Ye ha sé ta ka nāhą̄ náa ɓa dér bəyá kɔ́ āda ngi kámnahą̄a mbōsii. **27** Wɔ́b deɓe nóho a oɗyo ha t taɾa ndala nge kádya'n 'j ta deɓe kōo jɔ wɔ́, āda deɓe jó ngē wɔ́, deɓe mutɔ́ oɗyoi nya taɾa ndala ɗíya ná ɓa. B āda najh hón jɔ ngē. Adā yɔɔ ɓa ɗíyaa ɗíyaa dér oɗyoi ha ná t jɔ niyee jɔ niyee kɔ́ āda deɓe nge nóho wɔ́, mbéle ha 'j taɾa m madā nya. **28** Wɔ́b deɓe nge ta mbéle ha, ndetē wɔ́, āda yɔ injі taɾa nya múnguru dana m ngi kámnahą̄a. Adā yɔ oɗyo ha t rɔ nya yɔ ɓa'n tíkɔ t Nuɓɔ'n ɓa nɔɗí.

29 B kɔjɔ'n jɔ ha m ngi kɔjɔ ha lo munduú m Nuɓɔɔ wɔ́, ādа deɓe jó ngē wɔ́, mutɔ́ oɗyoi ha b nɔgotoo wɔ́, enjei mɔtɔ ha ná sɔɗin bé kɔ́. **30** Wɔ́b deɓe nge nóho 'j dana ni, Nuɓɔ tee jɔ ha nge lo mundúu adā'n ha ta kɔjɔ wɔ́, ādа deɓe nge taɽa kata téle nengh. **31** Ye bɔyá, haɗi wɔ́ see ɓa dér esei kam ta ka kɔjɔ njihaa m Nuɓɔ t gō nahą́ gō nahą́ bé. Kɔ́ ādа deɓee ɓa dér ndájii náa, tíkɔ sée wɔ́, edei'n kɔɗyɔ̄ ɓa dér t deɓe káɗya ɗyatɔ. **32** Ada Njili m ngi kɔjɔ ha lo munduú m Nuɓɔ uloi jɔ ni mɔtɔ tɔ́gɔ naha-á. **33** Nɔ ta ke nya bɔyá kɔ́, haɗi wɔ́ Nuɓɔ ye Nuɓɔ nge ka nāhą́ náa bé tíi diɽingi ngē. B yɔ ye Nuɓɔ nge wuɽunyóo. Ɗóbo ɗíya njɔ kɔɗa nya'n dana m ngi kámnahą̄ ngi kaɽh njánga njángaa ɓa dér ná.

34 Ada mandaáa injii taɽa ni múnguru dana m ngi kámnahą̄a. Ada yɔɔ injii taɽa ni múnguru, haɗi wɔ́ edei ni taɽa ɗóbo koɗyo ha ngē. B ādа yɔ ulɔ jɔ nya mɔtɔ tɔ́gɔ-ɔ́ kɔ́, ɗóbo ɗíya njɔ njihaa m Moij tɔ̄r'n ná: **35** Wɔ́b yɔɔ ndegii ndáj náa nóho wɔ́, ādа yɔɔ terhii ngaɓa niyee keme kúju kɔ́. Adā yɔɔ terhii ngaɓa niyee kɔ́, haɗi wɔ́ toɗo sɔnyɔ ɓɔ ta mandaá koɗyo ha dana m ngi kámnahą̄a.

36 Nge ná ɓa-á ye'n ɗi wɔ? See yɔ-ɔ́ ha m Nuɓɔ tei 'j kā rɔ sé kéte'n wɔ? Yéee ye ha sé ɓa ɗíya yɔɔ̄ ha m Nuɓɔ ɔtɔ'n wɔ? **37** Wɔ́b deɓe nóho njɔl keme nya na nɛɛ na n'e nge kɔjɔ ha nge lo munduú m Nuɓɔ ɓó-ō deɓe nge kaɓh t njili'n wɔ́, asa kam ta yɔ kigii ha náa kɔ́ ma njángā mangɔtuɓu-ú kadā sé ná ke t gō mindi m Kɔɓaɓe-é ɓa.

38 B wɔ́b deɓe nóho igii ha ná ngē wɔ́, j'inyei n bɔyá.

39 Nónjoo ye bɔyá wɔ́, ɔ́ teii rɔ sé t njɔ ngáɗ'n ojoi ha nge lo munduú m Nuɓɔ. B yɔ kɔ́ ɔ́ najhii kɔgɔ jɔ ta deɓe koɗyo ha t taɽa ndala ngi mɔtɔ kēɽekēɽee ngē. **40** B ɔ́ nehɽi náa ɓa dér t lo nya'n tíkɔ t gō ɗóbo nya'n.

Kris tei 'j dana m ngi koyoo-ó

15 Nónjoo m'ndég ta kugɔ keme sé jɔ Ha Nge Nɔ nge ma kɔjɔ sé, Ha Nge Nɔ nge see kembe wɔ̄, tíkɔ Ha Nge Nɔ nge see kukɔ tɔgɔ keme-é ná. **2** Wɔ́b see ukoi ha ná ngér t gō kono ma kɔjɔ sé'n ná wɔ́, see etei kembe kaɗya t kūlu nya'n. B wɔ́b ye bəyá ngē wɔ́, kam ha taā keme sé ná ndetē.

3 Ha ná ma m'ɔjɔ se ɓa kéte ɗóbo ɗíya njɔ ma ɓa kembe'n ná. Ha kɔ́ ma kɔjɔ sé kéte ná-ā wɔ'n. Kris oyo ha nāhą̄kash ji t gō kono njánga ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́. **4** Njúbui n goto ɓáda b 'j gō-ó t mutɔ m ndiyee wɔ́, Nuɓoi tei sənyan 'j dana m ngi koyoo-ó t gō kono Mangətuɓu m Nuɓɔ tər'n. **5** Yɔ tei hɔy t rɔ m Sepas,[4] b 'j gō-ó wɔ́ yɔ tei hɔy rɔ m ngi kutu gidi jó. **6** J gō-ó wɔ́, yɔ tei hɔy rɔ m nónjoo ngi hón lodeɓé míi ngi kono kámnahą̄ lo ɗíya ná. Adā ngi kā nóho baa bé inji taá 't tɔ t kam ni'n. B ngi kā madaa oyoi wɔ̄. **7** J gō-ó wɔ́, yɔ tei hɔy rɔ m Jak tíkɔ rɔ m mōnombangakulɔɔ-ɔ́. **8** J gō-ó ni ɓa dér wɔ́, yɔ tei hɔy t rɔ má. Adā ma m'nāhą̄ rɔ má ye njɔ na mōno nge kɔrh ni n bé.

9 M'nāhą̄ rɔ má ye njɔ na mōno nge kɔrh ni'n bé, haɗi wɔ́ ma m'mbéte ɓɔ m'umbɔ̄ nɔgoto mōnombangakulɔɔ. M'asa kam ta kúu ni ma mōnombangakulɔ ngē, haɗi wɔ́ m'nāhą̄ konyo ɓɔ t ngi kámnahą̄ m Nuɓɔɔ. **10** B t kūlu keme nɔ m Nuɓɔ'n á-a ma m'e'n ma wɔ̄ ná. Adā keme nɔ nge kono Nuɓɔ nāhą̄a taá rɔ má ná ye ɓúlo bé 'j kam ngē. Ma m'nāhą̄ kulɔ ɓɔ m'umbɔ̄ nɔgoto mōnombangakulɔɔ ɓa dér. B yɔ kɔ́ ye ma yɔ-ɔ́ m'nāhą̄ kulɔ ná ngē. B keme nɔ m Nuɓɔ kɔ́ ke t ma'n ná-a ye nge nāhą̄ náa ná wɔ̄ ná. **11** Ye bəyá wɔ́, wɔ́b ye nya'n ma ɓó-o yɔɔ ɓó wɔ́, ha kɔ́ dée kɔjɔ sé ná-a əɗa wɔ'n. Adā see tei'n keme wɔ̄.

[4] **15:5** Sepas ye taɾa Arameyɛ̨ b Piyer ye taɾa Grek.

Ngi koyoo etei tei 'j ɓáda

12 Wɔ́b dee d'a d'ɔjɔ sé ha tei m Kris 'j dana m ngi koyoo wɔɔ́, haɗi ɓa kɔ́ deɓee kā nóhoo 'j dana sé a tɔ̄rii se na tei 'j dana m ngi koyoo-ó na ndetē ɓa nɔɗí wɔ? **13** Wɔ́b deɓee a tei 'j dana m ngi koyoo-ó ngē wɔɔ́ Kris ɓa tei nya 'j dana m ngi koyoo-ó ngē. **14** B wɔ́b Kris tei 'j dana m ngi koyoo-ó ngē wɔɔ́, ha kɔ́ ka kɔjɔ dé ná kam nya ndetē. Tíkɔ kam ha m kundɔ̄kemejɔtaākeme sé ná ndetē nya. **15** Tíkɔ yi nge kumbɔ̄ wɔɔ́, deɓee oi de taɽa kam ni njɔ deɓee ngi kɔjɔ ha t halá ngi kujɔ haa taɽa kam m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔɔ oi de bəyá, haɗi wɔɔ́ dee d' tɔ̄r ha kɔjɔ t halá jɔ́ na: Wɔ́b ngi koyoo teii 'j ɓáda ngē wɔɔ́, Nuɓɔ tei nya t Kris'n 'j dana m ngi koyoo-ó ngē. **16** Wɔ́b Nuɓɔ tei t ngi koyoo 'j ɓáda ngē wɔɔ́, yɔ tei nya t Kris 'j dana m ngi koyoo-ó ngē. **17** B wɔ́b Nuɓɔ tei t Kris'n 'j dana ngi koyoo-ó ngē wɔɔ́, kam ha kundɔ̄kemejɔtaākeme sé ndetē. Tíkɔ see ni'n t keme nāhą̱kash sé ɓa tɔ. **18** Tíkɔ yi nge madā ɗyatɔ wɔɔ́, deɓee ngi koyo keme m Kris ná yei nya náa ngi mɔtɔ njɔ ha ni gānga. **19** Wɔ́b j'undoi keme ji jɔ m Kris ha yɔ katá ke nge nāhą̱ t jiyee jɔ ha kaɗya nge jiyee kinji'n t jī ji'n wɔɔ́, j'etei téle ke ngi rɔtondoo kumbɔ̄ deɓee ɓa dér.

20 B nge'n taá yɔtɔnh Kris tei 'j dana m ngi koyoo-ó wɔ̄. Adā yɔ téle ye kanā nge taɽa kata 'j dana m ngi koyoo-ó. **21** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ ɗóbo ɗíya njɔ koyo ke'n t kūlu m deɓe ɗíya'n ná wɔɔ́, tei 'j dana ngi koyoo ye nya t kūlu m deɓe ɗíya'n. **22** Tíkɔ ɗóbo ɗíya kɔ́ deɓee ɓa dér koyo'n keme m Adam ná wɔɔ́, deɓe ɓa dér etei nya téle kinji t kaɗya'n keme m Kris bəyá. **23** B Nuɓɔ atá nāhą̱ kɔ́ deɓe katá kəɗa t gō ngalā'n, gō ngalā'n. Kris ye kanā nge taɽa kata b 'j gō-ó wɔɔ́, deɓee ngi kono ke yi m Kris ná-ā wɔɔ́, etei kembe kaɗya tií ndi téle ke nya. **24** Ményɛ 'j gō-ó wɔɔ́, mɔtɔ mér nya atá ke kɔtɔ̄. Keme ndi ná wɔɔ́, Kris atá túju tɔ́gɔ konyoɓee ɓa dér táa jɔngáya-á t njī m ngi

konyoɓee ɓa dér tíkɔ tɔ́gɔ ngi mɔtɔ kēɽekēɽee wɔ́ ta téle nya'n kɔɽɔɓē kulɔ keme ji m Nuɓɔ Biya-á wɔ ná. **25** Kris atá konyo ɓē ɓa mbóng ta Nuɓɔ katá téle kulɔ madābaā nya ɓa dér taá mɔtɔ njɔ nya ɓa kɔ́. **26** Madābaā nge 'j kā gō-ó nge Nuɓɔ katá túju nya atá ke koyo.

27 Nuɓɔ ulɔ náa ɓa dér mɔtɔ njɔ nya ɓa wɔ̄.

(Hā 8:7)

Adā lo kono yɔ tɔ̄r na: Náa ɓa dér na ye mɔtɔ tɔ́gɔ nya ná, Nuɓɔ ɓa nge kono kulɔ náa ɓa dér mɔtɔ tɔ́gɔ nya ndetē dana-á. **28** B lo kono Nuɓɔ katá kulɔ náa ɓa dér mɔtɔ tɔ́gɔ nya ná wɔ́, lo ná-a ta mōno ɓa t rɔ nya'n katá ke mɔtɔ tɔgɔ m Nuɓɔ nge kulɔ náa ɓa dér mɔtɔ tɔ́gɔ nya ná wɔ̄ ná. Ye bəyá kɔ́ ta Nuɓɔ ke'n jɔ náa ɓa dér tíkɔ keme náa ɓa dér.

29 Wɔ́b ye bəyá ngē wɔ́, ha m deɓee ngi kono ɗenh ni nii manh ha m ngi koyoo ná etei nāhą̄'n neré wɔ? Wɔ́b deɓee ngi koyo a tei 'j ɓáda ngē ɓa nɔɗí wɔ́, haɗi ɓa kɔ́ nj ɗenhii ni manh ha ni wɔ? **30** Haɗi ɓa kɔ́ j'a j'ələi rɔ ji ngelh āda j'a j'ei táha taɽa koyo-ó ɓa nɔɗí wɔ? **31** Ma ma m'e táhā t taɽa koyo-ó t jɔ ndiyee haykamh ɓa. Tíkɔ see ɓa yei nya náa kɔrh taɽa rɔ má keme m Kris Jeju ɓa haykamh. **32** Wɔ́b ma m'kɔ̄l'n t jāa tií Epej njɔ deɓee ka nāhą̄'n ná wɔ́, kaɓh t kéte má atá ke ɗi t wɔ? Wɔ́b Nuɓɔ a tei t ngi koyoo 'j ɓáda ngē wɔ́,

ada j'usoi b j'aii,
haɗi wɔ́ jɔl wɔ́ j'etei koyo.

(Ejai 22:13)

33 Ɨ́ najhii ka gólo rɔ sé ngē na madā njiyaa ngi keme kashee a túju hál ngi nɔɔ. **34** Adā kam sé gánga tɔ́kɔ ɔ́ télei ɔ́ nehɛ̨i náa nge jɔsuɽu. Ɨ́ najhii nāhą̄akash ngē ɓa nɔɗí, haɗi wɔ́ deɓee kā nóhoo 'j dana sé igii Nuɓɔ ngē. Ma m'tɔ̄r bəyá ha ta kulɔ'n sɔnyɔ jɔ sé.

Rɔ nge kata tei 'j dana m ngi koyoo-o ná

35 B yɔ kɔ́ deɓee nge nóho 'j dana sé atá kiɓ ta tɔ̄r na: Ngi koyoo ɓa-á a teii 'j ɓáda na neré wɔ? B rɔ ni ɓa-á atá téle ke neré wɔ? **36** Yi deɓe səba kam kōho kɔ́ yi kosh ná oyo ngē wɔɔ́, atá kot na neré wɔ? **37** Lo kono yi ka kosh náa ná, ye rɔ nya nge kot ná yɔ-ɔ a osh ngē. Ada ye ɓó géməɛ ɓō-ó kōho nge ɓúlo ɓó wɔɔ́, ye kam nya á-a a osh wɔ ná. **38** Tíkɔ Nuɓɔ a adā ni gáda niyee t gō keme ndeg nya'n. Kam kōho nge ɗá-a wɔɔ́ a adā gáda nya nge səɓɔ̄ jɔ nya ɓa. **39** Jāa ɓa dér titii nahą̄ ngē. Jāa deɓe ye kēre, jāa m jāa ye kēre, jāa m yelee ye kēre, tíkɔ jāa m kānjee ye nya kēre. **40** Rɔ ngi tií taɽh nɔbé əɗa nya 't, tíkɔ rɔ nge taá jɔngáya əɗa nya 't. Adā téle m rɔ ngi tií taɽh nɔbé ye kēɽe 'j kaj téle m rɔ ngi taá jɔngáya-á. **41** Njáha lo m kaja ye kēɽe, njáha lo m nɔ̄hu ye kēɽe, tíkɔ njáha télemiyee yei nya kēɽe. Tíkɔ téle əɗa lo ná njáha lo m télemi nge nóho umbɔ̄'n yi nge mada ɗyatɔ.

42 Tei 'j ɓáda m ngi koyoo ye nya bəyá. Rɔ m deɓe nge njúbu ni'n ná ye rɔ nge ka njúm. B Nuɓɔ tei sənyan 'j ɓáda t rɔ nge njúm'n ngē. **43** Njubui jāɽɔ ná t rɔ nge toɗo sɔnyɔ'n b yɔ tei 'j ɓáda wɔɔ́, ye t rɔ nge kɔrhtaɽa'n. Njúbui jārɔ ná t rɔ nge tɔ́gɔ nya ndetē'n. B wɔ́b yɔ tei 'j ɓáda wɔɔ́, ye t rɔ nge t tɔ́gɔ'n. **44** Njúbui rɔ ná t rɔ nge taá jɔngáya'n b Nuɓɔ tei sənyan 'j ɓáda t rɔ nge 'j gō njili.

Adā rɔ nge taá jɔ́ngáya-á əɗa 't, tíkɔ rɔ nge 'j gō njili əɗa nya 't. **45** Ye ha ná-a Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

> Adam deɓe nge taɽa kata téle ye deɓe nge t kam'n.
>
> *(Kundɔ̄. 2:7)*

B Adām nge 'j kā gō-ó ye njili nge ka kadā deɓee kaɗya. **46** Deɓe nge taɽa kata ye deɓe nge 'j gō njili ngē. Yɔ ye taá 'j jɔngáya, tíi tíkɔ deɓe nge 'j gō njili á-a ye 'j kāgō-ó.

47 Deɓe nge taɽa kata kɔ́ tei 'j kam ngáya ná ye bumbúru ngáya. B jó m deɓee ná tei 'j kā taɽh nɔbē. **48** Deɓe nge nāhą̄ ni'n t bumbúru ngáya'n ná ye njɔ deɓee ngi nāhą̄ ni

nii t bumbúru ngáya'n ná. Deɓe nge 'j taɽh nɔ́bé ná, yɔ titi nya deɓee ngi kinji tií taɽh nɔbé ná. **49** Titi njɔ jiyee ke'n kamtaɽa m deɓe nge kubɔ̄ ni'n bé t bumbúru ngáya'n ná wɔ́, j'etei nya ke kamtaɽa deɓe nge kinji tií taɽh nɔbé ná.

50 Nónjoo, náa kɔ́-ɔ ma k tɔ̄r'n ha ná-a wɔ'n: Jārɔ t más'n esei kam ta kinji kɔɽɔɓē m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. Tíkɔ náa nge njúm asa nya kam ta kinji kaj m naa nge 'j njúm ngē. **51** Ɔi, m'áta tɔ̄r sé ha nge lo mundu-ú nóho: Jiyee ɓa dér j'etei koyo dér ngē b yɔ kɔ́ Nuɓɔ atá nāhą̄ ta jiyee ɓa dér rɔ ji mbélē. **52** T taɽa jī-í ɓa-á, titi njɔ belé kam kundɔ sip, lo kono mbálmbe nge kutūmér kúu ná wɔ́, Nuɓɔ atá tei t ngi koyoo 'j ɓáda t rɔ nge njúm'n ngē. Ada Nuɓɔ atá mbélē ji. **53** J'etei ta mbélē, haɗi wɔ́ asa kam ta rɔ nge njúm kono kəɗa n kulɔ rɔ nge 'j njúm n rɔ nya ɓa kɔ́. Tíkɔ asa nya kam ta rɔ nge ka koyo n kulɔ nge 'j koyo'n rɔ nya ɓa kɔ́.

54 Adā lo kono rɔ nge njúm kono kəɗa'n katá kulɔ rɔ nge 'j njúm'n rɔ nya. Tíkɔ rɔ nge ka koyo ná katá kulɔ rɔ nge 'j koyo'n rɔ nya wɔ́, lo ná-a ta ha kɔ́ njángā ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ ná katá tɔ̄l taɽa tɔ wɔ̄ ná. Ha na tɔ̄r na:

> Nuɓɔ tete kɔ̄l koyo tíkɔ ol'n. *(Ejai 25:8)*
>
> **55** Ɗyá koyo tɔ́gɔ tete kɔ̄li əɗa kāda wɔ?
> Ɗyá lo kinji m koyo tɔ́gɔ tete kɔ̄li əɗa kāɗa wɔ?
> *(Oje 13:14)*

56 Kong m koyo ye nāhą̄kash b tɔ́gɔ m nāhą̄kash wɔ́, ye nya njiha. **57** Adā j télei'n kúɗɔ j'edei Nuɓɔ yɔ nge kadā ji tɔ́gɔ tete kɔ̄l t kūlu m Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n ná.

58 Ye bəyá wɔ́, nónjo má kótaɽaa əɗei ɓa garasa. Adā náa nóho najh yii sé 'j goto-ó ngē. B āda ɓō nāhą̄ kulɔ m Kəɓaɓe-é, kɔ́ nāhą̄ se t jɔ ndiyee na see ɓa igii 't ha kulɔ sé keme m Kəɓaɓe-é ke ndānga ngē.

Kɔsɔ jɔ náa nāhą̄ ha ta nāhą̄'n nɔ t ngi kaɽh njánga njángaa

16 Ha m náa kɔsɔ jɔ nahą́ kɔ́ see ka kɔsɔ jɔ nahą́ ha ta nāhą nɔ t ngi kaŋh njánga njángaa m Nuɓɔɔ ná ye nya ha sé ta nāhą ɗóbo ɗíya njɔ kadā ma'n gō míndi má t ngi kámnahą́ 'j jɔngáya Galat ná. **2** T ndi nge taŋa kata m dimas'n wɔ́, āda deɓee ɗíyaɗíyaa ɓa dér ɔrhii jɔ náa niyee umbɔ̄i kēŋe t gō kono yɔɔ kembei'n náa. Ɨ́ najhii ndalh āda ma ke kɔtɔ̄ tíkɔ see kugɔ nɔ kadāɓuloo ngē. **3** B lo kono ma kɔtɔ ná wɔ́, m'áta kulɔ deɓee ngi kono see katá kɔ ni āda yɔɔ kasa t kūlu m mangətuɓu ná ta kaɓh'n kadāɓuloo sé Jeɗujalem. **4** B wɔ́b ye náa nge kasa kam ta ma ɓa kaɓh'n wɔ́, yɔɔ etei kaɓh t ma'n.

Kɔɗyɔ̄ nge sɔ́ɓɔ jɔ ha rɔ

5 M'áta kundɔ̄ gō jɔngáya Maseduwan ta gānga. B wɔ́b m'undɔ̄ gō jɔngáya Maseduwan m'gānga wɔ́, m'áta kɔtɔ tií rɔ sé ná. **6** Ukɔ nɔ wɔ́, m'áta ká kinjii tií t see ményɛ, ngē wɔ́, nɔhu kūlu atá hon tií jɔ má tíkɔ ya see kundɔ̄ má ɗóbo wɔ́, ma kaɓh'n lo nge kono ma ka k kaɓh 't. **7** Yi nge'n ya m'ndég ha ta kɔ sé jɔ taŋh bé b hón'n ngē. B wɔ́b Kəɓaɓe inya jɔkāgalo āda ma wɔ́, m'áta ka kinji t see ményɛ kɔ́. **8** Tíkɔ m'áta ka kinji'n ya tií keme-é ɓē Epej mbóng ta kɔtɔ'n ndi pet* Patekot. **9** M'áta ká kinji Epej hadí wɔ́, Nuɓɔ teē taŋa ɗóbo nge kaɓa tíkɔ nge nɔ t gáha'n tií lo ná ha má ha ta ká ma nāhą kulɔ madā nóho nge kumbɔ̄lo 't. B yɔ kɔ́ madābaā alhii ngandh.

10 Wɔ́b Timɔte ɔtɔ tií rɔ sé wɔ́, ɔ́ nehɛ̨i náa ɓa dér āda yɔ najh ká kinji t ɓelē'n dana sé ngē. Ye ha sé ta nāhą náa ɓa dér haɗi wɔ́ yɔ a nāhą kulɔ m Kəɓaɓe njɔ ma ka nāhą nya'n ná. **11** Adā deɓe nóho najh kidi nya. Undɔ̄i'n ɗóbo t wuŋunyóo'n āda yɔ téle ye rɔ má. Na m' m'ndál'n taá dee t nónjoo.

12 B jɔ ha m nónjoo ji Apolos wɔ́, ma m'ɔɗyɔ n ɓɔ ha ta yɔ kaɓh tií rɔ sé nahą́ t nónjoo, b yɔ kɔ́ unu t gō keme

nya'n ha ta kaɓh taá t yɔtɔnh rɔ sé ngē tɔ. Lo kono yɔ katá kembe taɽa ɗóbo ná wɔɔ́, yɔ atá kaɓh t.

13 Injii jɔ deéngaɓa sé, ukoi tɔgɔ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme sé. ƎɗɛI njɔ ka kəɗa m deéngaɓa, ukoi rɔ sé tɔ́gɔ. **14** Ǝ nehɛ̨i náa ɓa dér dana hɔtɔ sé t táɽa'n.

15 Nónjoo, see igii ha deɓee 'j keme kúju m Sətepanase ke kanā kōho ngi taɽa kataa kɔ́ taā keme ni jɔngáya Akai. Yɔɔ edei rɔ ni t taɽa-á ha ta nāhą̄ kulɔ ɓeɽh kadā ngi kaɽh njánga njánga m Nuɓɔɔ. **16** Ye bəyá wɔɔ́, m'ɔ̄ɗyɔ se ha ta see kulɔ jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ m deɓee ngi bəyá ná-ā. Ye nya ha sé ta kulɔ jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ m deɓee ɓa dér ngi kono ka nāhą̄ kulɔ ɗíya nge ma ka nāhą̄ ná ɓa. **17** Rɔ má nyelē ma jɔ ha m Sətepanas ɓa kəɗa 't t kam nya'n ná. Portunatus ɓa kəɗa 't t kam nya'n tíkɔ Akaikus ɓa kəɗa 't t kam nya'n ná. Náa nge kono see kembe taɽa ɗóbo nāhą̄ ha má ngē ná deɓee ná-ā nehɛ̨i kam goto sé. **18** Deɓee ná-ā nehɛ̨i kɔ́ njili má tíkɔ njili sé inji nɔ. Ye ha sé ta kigii njég m deɓee ngi bəyá ná-ā.

Nabh nahą̄ nge ta tōl taɽa ha

19 Ngi kámnahą̄ 'j jɔ'ngáya Aji nj nabhii se Akilasee t Prisil'n tíkɔ ngi kámnahą̄ kɔ́ ka kámnahą̄ taɽa kúju niyee ná nj nabhii se ɓɔ keme m Kəɓaɓe-é. **20** Nónjoo ɓa dér nj nabhii sé. Ukoi jī nahą̄ ɔ́ nabhii'n nahą̄ t jī nge kaɽh njánga njánga'n.

21 Ma Pol m'njánga ha nabh t jī má ma ɓa'n m'ada se.

22 Wɔ́b deɓe madā nóho b táɽa Kəɓaɓe Jeju Kris ngē wɔɔ́, Nuɓɔ atá təhɔ̄ nya yɔ ɓa. Kəɓaɓe dé ye.

23 Adā keme nɔ m Kəɓaɓe Jeju Kris ye nahą́ t see.

24 Taɽa má ye nahą́ t see ɓa dér keme m Kris Jeju-ú. Amen!*

JÓ M MANGƎTUƁUEE KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ KORƆ̃TEE

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Pol ma m'e mōnombangakulɔ m Jeju Kris t gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́. Ma tíkɔ nónjo ji Timɔte, d' njángā mangɔtuɓu kono kɔd̄a'n d'ulɔ'n d'ā̄da ngi kámnahą̄ m Nuɓɔɔ ɓa dér kɔ́ kinji keme ɓē ɓɔ Kɔrɔ̧t ná. Tíkɔ d' njángā d'ulɔ nya'n ngi kaɽh njángā njángaa kɔ kinjii jɔngáya Akai ɓa dér t taɽa-á ná.

2 Ada Nuɓɔ Biya ji, tíkɔ Kɔɓaɓe Jeju Kris edei se keme nɔɔ t wurunyóo'n.

Nuɓɔ nge ka nyóo keme m deɓee ɓa dér

3 Tɔ́rtaɽa ye jɔ m Nuɓɔ Biya m Kɔɓaɓe ji Jeju Kris. Yɔ nge ke biya nge ka kɔ kam kala m deɓe, tíkɔ ke'n Nuɓɔ nge ka nyóo keme m deɓee dana náa ɓa dér. **4** Yɔ nge ka nyóo keme ji gō ɗóbo wuɽukɔl jiyee ɓa dér. Kɔ́ ta jiyee kasa nyóo nya'n keme m deɓee ngi kono kinji dana wuɽukɔl ná. J nyói keme ni ɗóbo ɗíya njɔ Nuɓɔ nyóo nya'n keme ji ná. **5** Ye njɔ kɔ́ ha kembe konyo ji gō ɗóbo ha m Kris k kaɓh t kétekéte ná wɔɔ́, ha nyóo keme ji nj'aɓh nya t kétekéte bəyá t kūlu m Kris'n. **6** Wɔ́b náa wuɽukɔl nāhą̄ de wɔɔ́, yi nge ná ye ha ta see kembe'n keme nyóo, tíkɔ ye'n ha ta see kembe'n kaɗya. Wɔ́b dee d'embe keme nyóo wɔɔ́, yi nge ná ye ha ta nāhą̄ kɔ́ see kembee nya'n keme nyóo. Ada ye keme nyóo nge katá kadā sé tɔ́gɔ kɔ́ ta see kukɔ'n keme sé ngér gō ɗóbo konyo ɗíya njɔ dee kembe nya'n ná. **7** Ada ha kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ dé tíi kā rɔ sé ngér ɓɔ. Ngér ɓɔ, haɗi wɔɔ́ wɔ́b dee d'igii ha see ke madā

kulɔ dé gō ɗóbo kembe konyo-ó wɔ́, see etei nya ke ngi kuɓo nahą̄ t dee jɔ ha keme nyóo-ó.

8 Nónjoo, dee d' ndég ha ta kinya sé bəyá 'j kigii gō ha náa wuɾukɔl kɔ́ kuso jɔ dé tíi jɔngáya Aji ná ngē. Náa wuɾukɔl ná nāhą̄ dee āda umbɔ̄ tɔ́gɔ dé ɓa nɔɗí. Ada keme njɔ́l ha dé wɔ́ɔ, dee d'undɔ̄ keme dé jɔ ha kaɗya-á ɗyatɔ ngē wɔ̄. **9** Dee d'ɔ taá taɾa kam dé, āda d' nāhą̄ rɔ dé ye njɔ deɓe koyo wɔ̄. Ada d'ɔ bəyá wɔ́, d'undɔ̄ keme dé jɔ rɔ dé ɗyatɔ ngē wɔ̄. B d'undɔ̄ keme dé jɔ m Nuɓɔ nge kono ka tei t ngi koyo-ó 'j ɓáda ná ɓa nɔɗí.

10 Yɔ nge kono kɔr dé 'j kam koyo-ó ná-a atá téle kɔrh dé ɗyatɔ wɔ̄ ná. Yɔ á-a d'undɔ̄ keme dé jɔ nya ha ta yɔ katá téle kɔrh dé ɗyatɔ wɔ̄ ná. **11** See ɓa yei nya ngi nāhą̄ t dee gō ɗóbo gór Nuɓɔ sé. Ada deɓee ɓɔ bé esei ta kadā̄ kuɗɔ t Nuɓɔ ha ji, gō ɗóbo keme nɔ nge jiyee kembe t kūlu gór m deɓee baa-á ná.

Pol téle mbéle náa ka ɗɔ́jɔ nyaa

12 Náa kɔ́ dee ka kembe kɔrhtaɾa keme-é á-a əɗa wɔ'n. Ye ha njili kigii dé tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá ha hál náa nāhą̄ dé dana m deɓee taá jɔngáya. Tíkɔ kumbɔ̄lo nya ɓɔ wɔ́, ha hál náa nāhą̄ dé dana hɔtɔ sé ke yi kaɾh njángā njángā tíkɔ yi kam kaɾh t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ná. Ada hál náa nāhą̄ dé ná ye gō ɗóbo kam kaɗya m deɓe-é ngē, b ye t kūlu keme nɔ m Nuɓɔ'n. **13** Dee d' njángā náa nge káɗya madā̄ nóho d'ulɔ'n d'āda se ngē. B ye yi nge kono see k tɔ́jɔ ná ɓa. Ada see ɓa igii'n ɓa bé wɔ̄. Ma m'undɔ̄ keme má jɔ-ɔ́ ha ta see katá kigii ɓa mbóng tɔ̄ltaɾa-á. **14** Njɔ see ɓa kigii'n wɔ̄ ha dee ke'n náa kɔrhtaɾa sé ná, see ɓa etei nya ke náa kɔrhtaɾa dé tíi ndi m Kəɓaɓe ji Jeju.

15 Ye t kūlu m taā keme ná'n á-a, ma m'ɗɔ́jɔ'n kéte ha ta kaɓh lo sé, kɔ́ ta see kembe'n jó m nāhą̄ nɔɔ ɗyatɔ wɔ̄ ná. **16** Ada ɗóbo ɗíya njɔ ma ɓa kigii'n bəyá ná wɔ́, ma

m'ndég ha ta kaɓh ɓa tií rɔ sé kéte, kɔ sé kɔ́ ta kaɓh'n Masedowan. Tíkɔ ta téle ma 'j Masedowan wɔɔ́, m'áta tei'n ɗyatɔ jɔ́ sé. Ada lo ná-ā ta see katá nāhạ t má jɔ-ɔ́ ha kaɓh mbā má tií jɔngáya Jude wɔ̄ ná. **17** Lo kono ma ɗɔ́jɔ yi nge ná ná, kéee m'nāhạ bé 'j njɔ́l wɔ? Náa kɔ́ ma k njɔ́l ná, kéee ye t gō kamkaɗya m deɓee, kɔ́ ta ma nāhạ wɔɔ́, ha má téle ke'n ayo b ke'n ya ɔ́ ɔ́ wɔ?

18 Ada njɔ kɔ́ Nuɓɔ ke'n deɓe nge jɔsuɽu ná wɔɔ́, ha kɔ́ dee kɔjɔ sé ná ayo ndetē keme-é kɔ́-ɔ ɔ́-ɔ́ ndetē nya keme-é. **19** Náa jó ná-ā ndetēi keme, haɗi wɔɔ́ Jeju Kris Mōno m Nuɓɔ kɔ́ dee t Silas'n tíkɔ Timɔte kɔjɔ ha nya dana hɔtɔ sé ná ye ayo ngē, kɔ́-ɔ ye nya ɔ́-ɔ́ ngē b ayo ɓa nɔɗi ɔɗa'n keme nya. **20** Tíkɔ ha náa m kɔjɔ jɔ kɔlānjī m Nuɓɔɔ ɓa dér wɔɔ́, yɔ ɓa nɔɗi ayo ɔɗa'n keme nya. Tíkɔ ada ye bɔyá kɔ́ jiyee ɓa dér ka tɔ̄r taɽa ji ha ta kɔrh'n taɽa m Nuɓɔ ná ye nya'n t kūlu nya'n. **21** B deɓe nge kono kadā ji tɔ́gɔ keme m Kris, tíkɔ yɔ nge kono kuɗu kuɓū jɔ ji ye Nuɓɔ. **22** Yɔ ɓa-á undɔ̄ mbāla jɔ ji tíkɔ yɔ ɓa-á ulɔ'n Njili nya ɗyatɔ keme ji kɔ́ ta ke'n náa kukɔ gāta ji wɔ̄ ná.

23 B yɔ kɔ́ ma m'kúu Nuɓɔ ha ta yɔ ke nge kɔjɔ ha t hālá jɔ ha kaɗya rɔ má. Ma m'inya taɽa ha kaɓh keme ɓē ɓɔ Kɔrƨt wɔ̄, haɗi wɔɔ́ ma m'ndég ha ta kadā sé wōngo ɗyatɔ ngē. **24** Dee d' ndég ha ta konyo ɓē jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme sé ngē. D' ndég ha ta kuɓo nahạ̄ t see jɔ ha rɔnyele sé bé, haɗi wɔɔ́ see ɔɗei ɓa garasa gō

2 ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme wɔ̄. **1** Ma m'ɔjɔ taá keme rɔ má ma ɓa-á ha ta téle tií rɔ sé keme wōngo-ó ɗyatɔ ngē.

2 Haɗi wɔɔ́, wɔ́b m'āda se wōngo wɔɔ́, ná-a ɓa-á ye nge katá kadā ma rɔnyele wɔ? Ukɔ nɔ ngē wɔɔ́, atá ke deɓe nge kono ma kadā nya wōngo ná. **3** Ada m'njángā ha kɔɗa'n mangɔtuɓu-ú m'āda se keté kɔ́, na ya ma b m'ɔtɔ tií wɔɔ́, m'embe wōngo 'j jī m ngi kono katá kadā má

rənyele ná-ā ngē. Ma m'undɔ keme má jɔ sé ɓa dér. Ada ma m'igii ha rənyele má ke rənyele sé ɓa dér. **4** Ma m'njángā mangətuɓu kono kəɗa'n 'm m'ada se t wōngo nge kalngandh'n t keme nyúmɔ'n tíkɔ t manh nɔ'n kam má. Ma m'njángā m'āda se ha ta kadā sé'n wōngo ngē. B ye ha ta see kigii'n ha tára nge kalngandh nge ma kaɓh'n ha sé ná.

Mayɽɔ əɗa ha m ngi nāhą kashee

5 Wɔ́b deɓe nóho 'j dana sé b āda ma wōngo kono wɔɔ́, ye ma t káɗā má'n yɔ-ɔ āda ma'n wōngo ngē, b ye see ɓa dér. Wɔ́b adā se nya'n wōngo ɓa dér ngē wɔɔ́, atá kadā wōngo t deɓee kā madaa 't 'j dana sé. Ada ma m'ndég ta koɗyo sé ha ɓɔ kumbɔ̄ jɔ ngē. **6** Seré kɔ́ deɓee baa 'j dana sé katá gānga jɔ m deɓe ná na asa bəyá. **7** Ye bəyá wɔɔ́, ye sóo 't ta see mai rɔ sé jɔ nya, tíkɔ ɔ́ nyóo'n keme nya. Na ya wōngo nya ná aɓh sənyan t kétekéte wɔɔ́, ɗa umbɔ̄ tɔ́gɔ nya. **8** Ye bəyá wɔɔ́, m'ɔɗyɔ̄ se bé ha ta see nāhą sənyan bəyá kɔ́ āda yɔ igii ha see k kɔjɔ táɽa nge kamhkamh tií rɔ nya. **9** Ye ha sé ta nāhą bəyá, haɗi wɔɔ́ m'njángā mangətuɓu kono kəɗa'n ha ta kundɔ̄'n mɛɛ sé kɔ́ ta kigii'n kéee see oōi taɽa má bé gō ɗóbo náa ɓa dér wɔ? **10** Ada deɓee nge kono see mai rɔ sé jɔ nya ná wɔɔ́, ma m'áta nya mai rɔ má jɔ nya. Wɔ́b ma m'mai rɔ má jɔ náa nóho wɔɔ́, mairɔ má ná ye ha sé t nɔ m Kris. **11** Ada ye bəyá kɔ́ na ya Sətan* ɗa umbɔ̄ ji t tɔ́gɔ nya'n, haɗi wɔɔ́ jiyee j'igii mɔtɔ ha kam ngér nya ɓa dér.

Berh kulɔ m kəlanjī nge ɗyā

12 Ha nóho əɗa 't āda lo kono ma kɔtɔ̄ keme ɓē ɓɔ Trowas ha ta kəlā mbēre Ha Nge Nɔ m Kris ná wɔɔ́, Kəɓaɓe tei taɽa ɗóbo adā ma ha ta ma ká nāhą kulɔ tíi. B yɔ kɔ́ keme má tete ngá ngē, haɗi wɔɔ́ ma ká m'embe

nónjo má Tit tií keme ɓē ɓɔ ná ngē. **13** Ye ha ná-a m'ɔɗa taɽh t njɔ ma'n m'nabh ni'n b m'hón m'aɓh'n jɔngáya Masedowan wɔ ná.

14 M'téle t kúɗɔ'n m'ā̱da Nuɓɔ nge ka nāhą̄ kɔ́ jiyee ka tete kɔ̄l ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee keme m Kris ná. Yɔ nāhą̄ kulɔ keme ji ha ta jiyee nāhą̄ kɔ́ deɓee kigii Kris t loo-ó njɔ náa kat ɓusu nge kat nya kuso kón m deɓee ɓa dér. **15** Ada jiyee j'ei náa kat ɓusu nge nyelē m Kris t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, dana m deɓee ngi kono katá kembe kaɗyaa, tíkɔ dana m deɓee ngi kono katá kuduee. **16** Rɔ m deɓee ngi katá kudu ná-ā wɔɔ́, jiyee j'ei náa kat nge ta ɓusu ji kusō kón ni wɔɔ́, yɔɔ koyo. B rɔ m deɓee ngi katá kembe kaɗya ná-ā wɔɔ́, jiyee j' ei nya náa kat nge ta ɓusu ji kusō kón ni wɔɔ́, yɔ kaɗya. Ada ná-a ɓa-á ye nge katá kasa keme kulɔ ná-ā wɔ? **17** Deɓee kā mada ɓɔ bé a njiyee ná yɔɔ unui ha m Nuɓɔ a nehɛi'n gāta. B yɔ kɔ́ jiyee j'ei bəyá njɔ njɔ ni ngē. Jiyee j' a j' ojoi ha m Nuɓɔ keme m Kris t keme nge kamhkamh'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ɓa.

3 Dee ɓa t rɔ de'n t d' téle t t d' nāhą̄ mangətuɓu ha kɔjɔ t hālá dé ɗyatɔ wɔ? Yéee t d'aɓh t ɓō'n ta kaɓh'n mangətuɓu ha kɔjɔ t hala dé rɔ sé kɔ́ t'ukoi dé'n t rɔ sé njɔ ka nāhą̄ m deɓee kā nóhoo ná wɔ? Yéee t d'aɓh t ɓō'n ta ka taā mangətuɓu ha kɔjɔ t hālá dé 'j kā rɔ sé njɔ ka nāhą̄ m deɓee kā nóhoo ná wɔ? **2** See ɓa-á yei mangətuɓu ha kɔjɔ t hālá dé nge njángā wɔ̄. See ɓa yei mangətuɓu wɔ̄. Nuɓɔ njánga ha sé ná taá ngaɽā keme dé. Deɓee ɓa dér igii mangətuɓu ná tíkɔ a tojoi'n. **3** Haykamh ɓa see yei mangətuɓu m Kris nge njángā ni t kūlu kulɔ nāhą̄ dé'n. Dee d' njángā mangətuɓu ná t manh kāga'n ngē, b ye t Njili m Nuɓɔ Nge t kam'n. Dee d' njángā mangətuɓu ná jɔ baɽa kōo ngē, b tií ngaɽā keme m deɓee.

4 Ha kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ná jiyee j'iɓii'n tií rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ t kūlu m Kris'n wɔ̄. **5** Jiyee ɓa t jɔ ji'n, j najhii kɔ taá keme

rɔ ji wɔ́, tɔ̄r jɔ́ ná jiyee na j'egei ta nāhą̄ náa nóho t jɔ ji'n ngē. Tɔ́gɔ ji nge kasa nāhą̄ náa ná-ā iɓ 'j kā rɔ m Nuɓɔ-ɔ́.
6 Yɔ ɓa nāhą̄ ji ɗyatɔ āda jiyee j'esei ta nāhą̄ kulɔ ɓeŋh m kəlānjī nge ɗyā. Kəlānjī ye t kūlu m njiha'n ngē, haɗi wɔ́ njiha ye nge ka tɔ̄l deɓe, b Njili m Nuɓɔ ye nge kadā deɓe kaɗya.

Kɔrhtaŋa m kəl kəlānjī nge ɗyā

7 Kulɔ ɓeŋh nge ka tɔ̄l deɓe kɔ́ njángā ni keme baŋa koō-ó ná ye náa kadā kɔrhtaŋa. Ada mōno Ijrayelee esei kam ta kɔ taŋa kam m Moij ngē, haɗi wɔ́ taŋa kam nya téle ɓɔ. B yɔ kɔ́ kɔrhtaŋa ná nj hón t ményɛ ményɛ wɔ̄.
8 Wɔ́b kulɔ ɓeŋh nge ka tɔ̄l deɓe ná aɓh t kɔrhtaŋa'n bəyá wɔ́, kulɔ ɓeŋh m Njili m Nuɓɔ atá kaɓh t kɔrhtaŋa'n ta kumbɔ̄ yi nya ná ngē wɔ̄? **9** Wɔ́b kulɔ ɓerh nge ka gānga séré jɔ deɓe-é ye náa nge kaɓh t kɔrhtaŋa'n wɔ́, kulɔ ɓeŋh nge ka koɗyo ha jɔsuŋu t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ atá kaɓh t kɔrhtaŋa'n ta kumbɔ̄ yi nya ná ɓa ɓɔ bé. **10** B nge'n ya náa kɔ́ kaɓh t kɔrhtaŋa'n kéte kɔ́ koɗyo ni ha nya ná, aɓh t kɔrhtaŋa'n ɗyatɔ ngē wɔ̄, haɗi wɔ́ kɔrhtaŋa nge káɗya nge kumbɔ̄ nya ye ɔtɔ̄ wɔ̄. **11** Ada wɔ́b náa nge katá hón ná aɓh t kɔrhtaŋa'n wɔ́, náa nge katá kəɗa sɔ́r ná atá kaɓh t kɔrhtaŋa nge kalngandh kumbɔ̄ jɔ'n ɓa tɔ.

12 Jiyee j'iɓii t náa kundɔ̄kemejɔ-ɔ́'n wɔ̄. Ye bəyá wɔ́, j najhii ɓelē rɔ ji keme ha koɗyo-ó ngē. **13** Ada jiyee j nehɛ̨i njɔ yi m Moij nge kujɔ taŋa ramá kam nya kɔgɔ'n jɔ ta mōno Ijrayelee kundɔ̄'n kam ni jɔ mér m kɔrhtaŋa nge k hón ná ngē. **14** Ada keme ni ngér ɓa ngóɗoɗó bé. Wɔ́b nj tójoi kəlānjī nge kono wɔ́, taŋa ramá ná níi t lo kūtu taŋa kam ni ɓa tɔ mbóng taá kajanh. Taŋa ramá ná ɔrh 'j kam ni ɓa ngē wɔ̄. Ɔrh ngē, haɗi wɔ́ keme m Kris wɔ́, ta náa ná katá kɔrh nya á-a wɔ ná. **15** Mbóng taá kajahn'n wɔ́b nj tojoi mangətuɓu m Moij wɔ́, taŋa ramá ná níi t lo kutu jɔ ngaŋa keme ni ɓa tɔ. **16** B wɔ́b deɓe madā nóho téle rɔ nya

t rɔ m Kəɓaɓē wɔ́ taɽa ramá ná atá nya ke yi kɔrh tií.
17 Ye bəyá, haɗi wɔ́ Kəɓaɓe kɔ́ tɔ̄r ni ha nya ná ye Njili. Ada lo kɔ́ Njili m Kəɓaɓe kəɗa 't ná wɔ́, lo ná-a ye nya lo kəɗa m kə́ɓa rɔ wɔ ná. **18** Jiyee ɓa dér kɔ́ taɽa ramá ndetē taɽa kam ji ná, j'oi kɔrhtaɽa m Kəɓaɓe ye njɔ deɓe nge k kɔ kam nya keme sáaɓɔ. Nuɓɔ téle mbéle ji ha ta jiyee téle titi nya kɔ́ ta jiyee kɔtɔ'n gō ɗóbo kɔrhtaɽa nge kalngandh-é t kūlu Njili m Kəɓaɓe'n.

Náandáa ngi 'j keme guɗo ngáya-á

4 Nuɓɔ ɔ kamtondōo ji, āda yɔ āda ji kulɔ ɓeɽh kono kəɗa'n wɔ̄. Ye bəyá wɔ́, āda keme ji najh kɔɽɔ ngē.
2 Jiyee j'egei ha náa sɔnyɔ ngi ke yi ka nāhą lo mundū-ú ná-a wɔ̄. Hal náa nāhą ji ye gō ɗóbo gólo lo-ó ngē. Kɔ́-ɔ́ j'unui nya ha nóho j mbélei'n gidi ha m Nuɓɔ ngē. B t gō kono jiyee ka kɔjɔ'n ha nge kamhkamh t hālá ná wɔ́, jiyee j'a j' tɔ̄rii ha kɔjɔ t hāla ji jiyee ɓa t nɔ m njili kigii m deɓee ɓa dér, tíkɔ t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **3** B wɔ́b Ha Nge Nɔ dé b ye yi kutu jɔ wɔ́, nge ná ye yi kutu jɔ kā rɔ m deɓee ngi katá kudu ná-ā ɓó kɔ́. **4** Deɓee ngi kono taā keme ngē ná-ā Nuɓɔ taā jɔkāglo'n nāhą kɔ́ njɔ́l ha ni ɔ lo ngē. Yɔ nāhą bəyá kɔ́ ta yɔɔ kɔ'n ree lonjáha m Ha Nge Nɔ m kɔrhtaɽa m Kris ngē. Kris nge ke kam goto m Nuɓɔ ná. **5** Dee d'a d'ɔjɔ ha taɽa hulo dé dee ɓa ngē. D'a d'ɔjɔ ha m Jeju Kris kɔ́ ke Kəɓaɓe ná. Tíkɔ d'e'n ɓerh kulɔ sé ha m Jeju ɗyatɔ.
6 D'e ɓerh sé, haɗi wɔ́ Nuɓɔ nge tɔ̄r kéte na: Lonjáha atá njáha kam tíli-í ná. Yɔ nāhą kɔ́ lonjaha ná njáha taá ngára keme ji. Lonjáha ná nāhą kɔ́ ta jiyee kigii'n kɔrhtaɽa m Nuɓɔ nge ree nya njáha taá taɽa kam m Kris ná.

7 Jiyee j'utoi náandáa ji keme gúɗo ngáya, kɔ́ ta deɓee kigii'n tɔ́gɔ nge kumbɔ̄lo nge kiɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́, b kiɓ 'j rɔ ji ngē ná. **8** Náa konyo ngi mɔtɔ keɽekēɽee a nāhą de, b yɔ kɔ́ náa ná-ā utu de taɽa ɗóbo ngē. Dee d'a d'anjā keme dé,

b yɔ kɔ́ keme dé ɔrɔ ngē. **9** Deɓee nehɛi de náa konyo, b yɔ kɔ́ Nuɓɔ inya de ngelh ngē. Yɔɔ a t'undɔ̄ goloi de, b yɔ kɔ́ d'oyo ngē. **10** Dee d'a d'uto koyo m Kəɓaɓe Jeju bé t jɔ ndiyee keme rɔ dé. Bəyá kɔ́ ta deɓee kɔ nya'n kinji kɔ́ Jeju kinji t kam nya'n ná táa keme rɔ dé. **11** Ye bəyá, haɗi wɔ́ jiyee kɔ́ kinji t kam ji'n 't tɔ ná, j'ei yi ngi kulɔ ni ji keme koyo-ó ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee ha m Jeju. Bəyá kɔ́ ta kinji kɔ́ Jeju kinji t kam nya'n ná ke yi kɔjɔ rɔ nya t hāla taá keme rɔ ji nge katá koyo nɛɛ. **12** Ha ná-a koyo a nāhą̱'n kulɔ taá keme rɔ dé, b kaɗya wɔ́, a nāhą̱ nya kulɔ tií keme rɔ sé wɔ ná.

13 Jiyee j'iɓhii t njili kundɔ̄kemejɔtaākeme ɗíya ná kɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ ka koɗyo ha na: Yɔɔ tɔ̄rii na: Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

M'tāa keme má wɔ̄ ye ha ná-a
'm m'oɗyo'n ha ná wɔ ná. *(Hā 116:10)*

Jiyee ɓa ná hál kundɔ̄kemejɔtāakeme nge bəyá ná əɗa nya keme ji. J tei nya keme bəyá, āda ye ha ná ja j'oɗyoi'n ha ná wɔ ná. **14** Ye bəyá, haɗi wɔ́ Nuɓɔ nge nāhą̱ kɔ́ Kəɓaɓe Jeju tei'n 'j dana m ngi koyoo-ó ná atá nya nāhą̱ kɔ́ ta jiyee ɓa dér tei 'j dana m ngi koyoo-ó nāhą̱ t Kris'n. Tíkɔ yɔ ɓa atá nāhą̱ kɔ́ ta dee tíkɔ see wɔ́, j'etei tei hɔy t rɔ nya.

15 Náa ɓa dér kɔ́ kuso jɔ má ná ye ha sé. Nuɓɔ nāhą̱ bəyá kɔ́ ta ha keme nɔ ná ke'n t jɔ nahą̱́ jɔ nahą̱́ jɔ m kóso deɓee-é. Tíkɔ yɔ nāhą̱ bəyá ɗyatɔ kɔ́ ta deɓee kadā'n kúɗɔ t kétekéte wɔ́, téle ke'n náa kɔrhtaɣa nya.

16 Ye bəyá wɔ́, keme ji najh kɔɣɔ ngē. Wɔ́b rɔ ji nge 'j kā hālá b nj túju nya'n ɓa bé wɔ́, āda deɓe ji nge 'j kā keme-é téle ye deɓe ɗyaā ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee. **17** Ada keme ji najh kɔɣɔ ngē, haɗi wɔ́ wōngo ji nge ɗi ményɛ bá taá t yɔtɔnh'n atá nāhą̱ kɔ́ ta jiyee kembe kɔrhtaɣa nge kəɗa sɔ́r nge kumbɔ̄ jɔ ɓa tɔ. **18** Jiyee j'undoi keme ji jɔ

náa nge jiyee kɔ t kam ji'n wɔ̄ ná ngē. B j'undoi keme jɔ náa nge jiyee kasa kɔ t kam ji'n ngē ná ɓa ɗíya. Jiyee j'undoi keme ji jɔ-ɔ́ ngē, haɗi wɔ́ náa ngi kono deɓee ka kɔ t kam ni'n yei náa ngi ka hón. B náa ngi deɓe kasa kɔ t kam ni'n ngē na-ā yei náa ngi ka kəɗa sɔ́ɽ wɔ̄ ná.

Lo kinji ji nge tií 'j taɽh nɔbé

5 Wɔ́b jiyee j'igii ha kúju nge jiyee kinji keme-é taá ngá ná katá ke náa nge túju wɔ́, kúju ji nge madā nge Nuɓɔ nāhạ̄ tií taɽh nɔbé ná əɗa wɔ̄. Yɔ ye kúju nge ji deɓe nāhạ̄ ngē. Ye kúju kɔdh m Nuɓɔ āda nge kəɗa sɔ́ɽ bé.
2 Haykamh ɓa jiyee j'a j tohoi rɔ ji taá keme kúju nge taá ngá nɛɛ, haɗi wɔ́ jiyee j ndegii ɓɔ bé ta kulɔ kúju nge tií taɽh nɔbé ná ɓa kɔ́ rɔ ji. **3** Ada wɔ́b j'uloi kúju kono kəɗa'n rɔ ji wɔ́, yi nge ná etei kembe ji t rɔ ngē ɓúlo'n nge wɔ̄. **4** Jiyee kɔ́ kinji keme kúju nge taá ngá'n j'a j'tohoi rɔ ji, náa a onyo rɔ ji. Ja j'tohoi rɔ ji, haɗi wɔ́ j ndégii ta kinya jārɔ ji nge katá ke yi koyo taá t yɔtɔnh ná. **5** Deɓe nge kuɓɔ̄ ji ha ta jiyee téle ke'n bəyá na ye Nuɓɔ ɓa. Yɔ adā ji Njili nya kɔ́ ta téle ke náa kukɔ gāta náa nge kono yɔ katá kadā ji.

6 Ada jiyee j ɗosoi t kundɔ̄kemejɔ-ɔ́'n ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee. Tíkɔ jiyee j'igii'n ha jiyee b nií t keme rɔ ná ɓa tɔ wɔ́, dana ji atá kuɗɔ t Kəɓaɓe'n. **7** Dana ji atá kuɗɔ, haɗi wɔ́ jiyee j'a ɗei gō ɗóbo m kundɔ̄kemejɔtaākeme-é. B ye gō ɗóbo m náa nge kono deɓe kɔ t kam nya'n ngē. **8** Jiyee j ɗosoi t kundɔ̄kemejɔ-ɔ́'n wɔ́ nɔ ɓɔ tíkɔ ji ndégii'n ha kinya jarɔ'n b ká kinji tíi kaj m Kəɓaɓe-é. **9** Náa ná-ā wɔ́b j'inji nya ɓó 't tɔ keme rɔ nɛɛ, ɓó-o j'inyei nya'n wɔ́ āda j'enjei taɽa ɗóbo ha ta kukɔ rɔ ji tɔ́gɔ b nāhạ̄ náa nyelē gō kam nya. **10** Ye bəyá, haɗi wɔ́ asa kam ta jiyee ɓa dér kəɗa lo gānga seré m Kris. Kɔ́ āda ye nya'n ɓó kulɔ nge nɔ ɓó kulɔ nge nɔ ngē wɔ wɔ́, deɓee ɗíyaɗíya

etei kembe kasa'n t gō kulɔɔ nāhą niyee kɔ́ kinji ni'n taá keme rɔ nɛɛ.

Beŋh nge ka kundɔ̄ deɓee nahą́

11 Jiyee j'igii āda ɓelē m Kəɓaɓe əɗa keme ji wɔ̄. Ye bəyá wɔɔ́, ye nya ha ji ta kanjā taŋa ɗóbo ta nāhą kɔ́ deɓee taā ha m Nuɓɔ. Dee ya Nuɓɔ igii de wɔ̄, āda ma m'undɔ̄ nya keme ma jɔ-ɔ́ ha see kigii dé bəyá keme njili kigii sé. **12** Dee d'a d'anjā ɗyā ha ta tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ jɔ dé t nɔ sé ɗyatɔ ngē. B d' tei taŋa ɗóbo d'āda se ha ta see kɔrhtaŋa rɔ sé gō ɗóbo dé. Bəyá kɔ́ ta see kasa téle t ha'n tɔ̄r t deɓee ngi kono kegē kɔrhtaŋa náa ngi 'j kā ngarā keme-é b ka kɔrhtaŋa náa ngi deɓee ka kɔ t kam ni'n kɔ́ ná. **13** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ wɔ́b ma b m'e nya'n deɓe səba wɔɔ́, ye ha m Nuɓɔ. Kɔ-ɔ́ wɔ́b m'e nya'n deɓe nge kam kaɗya wɔɔ́, ye ha sé. **14** Táŋa m Kris ɔsɔ mətɔ dé taŋh taŋh ɓɔ wɔ̄. Dee d' njɔl taá jɔ dé bəyá. Wɔ́b deɓe ɗíya bá oyo ha m deɓee ɓa dér wɔɔ́, deɓee ɓa dér etei nya koyo. **15** Yɔ oyo ha m deɓee ɓa dér ha ta deɓee ngi kono kinji t kam ni'n ná-ā wɔɔ́, yɔɔ kinji t kam'n ha ni yɔɔ ɓa ngē. B ha m deɓee nge kono koyo, tíkɔ tei 'j dana m ngi koyoo-ó ha ni ná.

16 Ada nge'n taá yɔtɔnh ya, deɓe nóho ta jiyee kigii nya gō ɗóbo m jārɔ ya ndetē. Jiyee b j'igii nya Kris gō ɗóbo m jarɔ-ɔ́ kono wɔɔ́, taá yɔtɔnh'n j j'igii n bəyá ngē. **17** Ada wɔ́b deɓe nóho ye keme m Kris wɔɔ́, yɔ ye náa nge hēl ni'n ɗyā. Náa ngi kono ná-ā 'honii dér wɔ̄. B ɔ́ náa ɓa dér téle yei ɗyā. **18** Ada náa ɓa dér ná iɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ nge kono nāhą kɔ́ keme ji téle ke gō nahą́ ɗíya t kūlu m Kris'n. Tíkɔ adā ji'n kulɔ ɓerh ha ta jiyee nāhą kɔ́ keme m deɓee téle k gō nāhą ɗíya sənyan'n. **19** Kam ha ná-a wɔ'n: Nuɓɔ ye keme m Kris, ha ta nāhą'n kɔ keme m deɓee taá jɔngáya téle ke'n gō nahą́ ɗíya sənyan. Yɔ tɔ́jɔ ha kadā wōngo jɔ m deɓee ngē. B ulɔ ha nahą́ kɔ́ keme kasa nahą̄ kəɗa'n ná ɓa ɗíya keme jī ji. **20** Jiyee j'a j nehɛi kulɔ

mōnonbangakulɔ m Kris. Ada njɔ Nuɓɔ ka kɔɗyɔ sé'n gō ɗóbo dé ná wɔ́, dee d' nāhą se kóɽoɽó ɓa bé t ri m Kris'n ha ta keme sé téle ke gō nahą́ ɗíya t Nuɓɔ'n. **21** Kris nge kono nāhą kash ményɛ ngē ná, Nuɓɔ nāhą'n kó téle ye deɓe kash ha ji. Yɔ nāhą bəyá kó ta keme nya wɔ́, jiyee téle ke'n náa jɔsuɽu m Nuɓɔ.

6 Jiyee j'ei madā kulɔ nahą́ t Nuɓɔɔ wɔ̄. Ye bəyá wɔ́, dee d'ɔ̄ɗyɔ se, see ngi taā keme nɔ m Nuɓɔɔ wɔ̄ ná, ɔ́ najhii taā t ndānga'n ngē. **2** Haɗi wɔ́, Nuɓɔ tɔ̄r na:

Jɔkāgalo nge nɔ-ɔ́ wɔ́, ma m'ōo jɔ wuɽu,
k kugoi taá jɔ má.
Keme ndi kembe kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ wɔ́,
ma m'negei. *(Ejai 49:8)*

Ɔ́ taá yɔtɔnh'n ye jɔkāgalo keme nɔ m Nuɓɔ wɔ̄, ɔ́, taá yɔtɔnh ye ndi nge nɔ nge ta deɓee taā kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ wɔ̄.

Ha kembe konyo m Pol

3 Dee d' ndég ha ta téle ke gigi túgɔ deɓe nóho kó kulɔ ji téle ke'n yi gānga ngē. **4** B dana náa dér wɔ́, ye ha ji ta kɔjɔ deɓee ɓa dér ha kɔjɔ t hālá ji kó āda yɔɔ igii ha jiyee ke ɓerh kulɔ m Nuɓɔ. J'ei ɓerh kulɔ m Nuɓɔ gō ɗóbo kukɔ rɔ tɔ́gɔ dana wuɽukɔl-é, gō ɗóbo nyalā náa jiyee, dana náa kā madaa kó ka kadā ji wōngo. **5** Deɓee a t'undoi ji, tíkɔ a umboi ji'n dangay. Jiyee j'ei ɓerh nya gō ɗóbo kɔ̄l kó deɓee ka kɔ̄l t jiyee. Tíkɔ gō ɗóbo toɗo ɓi ngē, tíkɔ gō ɗóbo kinya ná kusɔ-ɔ́. **6** Jiyee j'ei ɓerh nya gō ɗóbo hál nge kam kaɽh-é tíkɔ gō ɗóbo keme nɔ ji. J'ei ɓeɽh nya t kūlu m Njili Nge Nɔ'n, tíkɔ gō ɗóbo táɽa nge kamhkamh'n. **7** Jiyee j'ei ɓeɽh nya gō ɗóbo ha nge kamhkamh-é tíkɔ t kulu tɔ́gɔ m Nuɓɔ-ɔ́. J'ei ɓerh nya t kūlu náa kɔ̄l nge jiyee kaɓh'n taá rɔ ji. Nge nóho ye yi nge ka ngɔm ji b nge madā ná ye yi nge ka kɔ̄l ji'n. Ada náa kɔ̄l ná ye ha nge jɔsuɽu. **8** Jiyee j'ei ɓeɽh nya gō ɗóbo náa kɔrhtaɽa ngē wɔ́ náa

sɔnyɔ kɔ́ jiyee ka kembe 'j kā rɔ m deɓee-é. Deɓee kā nóhoo a əlei tɔ̄y ji, b deɓee kā madaa a t'ugoi ha jɔ ji. Deɓee ɔ́i ji ye njɔ na j'ei deɓee ngi gólo deɓee, b yɔ kɔ́ jiyee j'ei deɓee ngi jɔsuɽuee. **9** Deɓee oi ji wɔ́ɔ ye njɔ na igii ji ngē ná. B yɔ kɔ́ igii ji nɔ ɓɔ. Deɓee oi ji wɔɔ́, ye njɔ na j'ei deɓee ngi koyo wɔ̄. B yɔ kɔ́ j'injii'n 't t kam ji'n ɓa tɔ. Deɓee oi ji wɔɔ́ ndegei ha ta t'undɔ̄ tɔ̄l ji tíi b yɔ kɔ́ tɔ̄lii ji ngē. **10** Deɓee oi ji ye njɔ ngi wōngo ná, b yɔ kɔ́ jiyee j'ei t rɔnyele'n ɓa sɔ́r t jɔ ndiyee. Deɓee oi ji ye njɔ na ngindoo, b yɔ kɔ́ náandáa ji alngandh. Deɓee oi ji ye njɔ na deɓee ngi náa ni ndetē b yɔ kɔ́ náa ɓa dér ye yi ji.

11 See Korɽtee d' tɔ̄r se náa ɓa dér t hālá ráng. D' tára se ɓɔ taá ngaɽā keme dé. **12** Dee d' tára se ɓɔ taá ngaɽā keme dé, b see aɓhii t táɽa'n taá rɔ dé ngē. **13** 'M m'oɗyo ha t see njɔ mōno maa bəyá. Ye ha se ta see kaɓh t táɽa'n ɓɔ taá rɔ dé njɔ dee tára se'n bəyá ná kɔ́.

Ɔrhii rɔ sé 'j kam nāhą̄kash

14 Ɜ́ najhii kuɓo rɔ sé nahą́ t deɓee ngi 'j taā keme ngē. Ɜ́ najhii nāhą̄ bəyá, haɗi wɔɔ́ náa nge jɔsuɽu tíkɔ náa nge jɔsuɽu ngē, kéee keme ni asa nahą̄ wɔ̄. Yéee tili b lonjáha kéee keme ni asa nahą̄ wɔ? **15** Krisee t Beliyal'n[1] kéee keme ni asa nahą̄ wɔ? Nge taā keme ugoi ɗi nahą́ t nge 'j taā keme'n wɔ? **16** Kúju m Nuɓɔ t kúju yo'n kéee keme ni asa nahą̄ wɔ? Kéme ni asa nahą̄ ngē, haɗi wɔɔ́ jiyee j'ei kúju m Nuɓɔ nge t kam'n, ɗóbo ɗíya njɔ Nuɓɔ tɔ̄r'n na:

Ma m'áta kinjii dana ni,
tíkɔ m'áta ka njiya'n dana ni ɗyatɔ.
Ma m'áta ke Nuɓɔ ni,
tíkɔ yɔɔ etei ke'n deɓee maa ɗyatɔ.

[1] **6:15** Beliyal Ye ri nge kiɓ 'j dana m mōno Hebroo, āda kam nya na: Deɓe nge ka ɗáa ɓúlo. Ada ye ri nge koɗyo ni'n biyagey.

(Tei. 25:49 Leb. 26:12 Jer. 32:38 Eje. 37:27)

17 Kəɓaɓe tɔ̄r na:
Ye bəyá wɔ́, ɔ́ teii tíi 'j dana ni,
b injii kerē, ɔ́ najhii kɔdɔ náa kash nóho ngē
ɓa nɔɗí wɔ́ɔ ma m'áta kukɔ sé taá rɔ má.

(Ejai 52:11)

18 Kəɓaɓe nge tɔ́gɔ kumbɔ̄ ɓa dér tɔ̄r ɗyatɔ na:
Ma m'áta ke biya sé b see wɔ́,
etei ke mōno má ngi ngaɓaa t mōno máa ngi mandaáa.

(2 Sam. 7:14 1 Kɔrh. 17:13 Jer. 31:1)

7 Kótáɻaa, Nuɓɔ əla njī nya adā ji ɓá wɔ̄. Ye bəyá wɔ́, āda ji túboi nāhą̄kashee ɓa dér 'j rɔ ji. Tíkɔ ji túboi'n yi m njili ɗyatɔ. Ada ɓelē m Nuɓɔ əɗa keme ji kɔ́ j tōli'n taɻa kɔrh rɔ kundɔ̄ kēre ná.

Rɔnyele m Pol

2 Edei de lo ngaɻā keme sé. Dee d' nāhą̄ náa gō-ó ngē nóho rɔ m deɓee nóho ngē. Kɔ́-ɔ d' túju nya deɓee nóho ngē. Dee d'ugɔ nya 'j gō náa nóho d' taā'n náa 'j jī m deɓee nóho ngē. **3** Ma 'm m'oɗyo ha'n bá, ha ta kaɓh'n t ha'n rɔ sé ngē. M'aɓh t ha'n rɔ sé ngē, haɗi wɔ́ ma m'tɔ̄r se ha'n kéte wɔ jɔ́ na: Injii nya'n t kam sé'n ɓó-o oyoi nya'n wɔ wɔ́, see injii taá ngaɻā keme dé wɔ̄.
4 Ma m'ɔrh keme má m'āda se ɓa ɓɔ bé. M'aɓh t náa ɓɔ bé ta ka kɔrh'n taɻa rɔ má ha sé. Keme má téle nyóo ɓɔ bé jɔ sé. Rɔ má nyelē ma ɓɔ dana hɔtɔ sé gō ɗóbo náa kadā wōngoo ɓa dér kɔ́ nāhą̄ ji ná.
5 Rɔ má nyelē ma ɓɔ, haɗi wɔ́ kono ɓa kɔ́ ke kɔtɔ de'n taá jɔngáya Masedowan nɛɛ, d'embe lo kəlā rɔ dé ngá kɔrh'n koō ngē. Náa ngi kadā wōngo mɔtɔ kēɻekēɻe nɛɛ ɓa dér nehɛi de. Kɔ̄l ye 'j kā hālá b ɓelē ye nya 'j kā keme dé.
6 B Nuɓɔ nge ka nyóo keme m deɓee ngi ka kembe wōngo

ná-a, nyóo keme dé t kūlu ke m Tit'n wɔ̄ ná. **7** Keme dé nyóo t kūlu ke m Tit'n ɓa ɗíya ngē. B ye t kūlu náa nɔ kɔ́ see nāhą ha m Tit ná, āda yɔ ɓa t jɔ nya'n keme nya nyóo, 'j kā rɔ sé ná. Tit ɔrh de njɔ ha see kaɓh t ɓo'n ɓɔ ta kɔ kam má. Yɔ ɔrh de njɔ ha see kugɔ wurú ɓɔ ha má. Yɔ ɔrh de njɔ ɗyatɔ ha see kaɓh t ɓō'n ɓɔ ha ta nāhą t ma'n t njɔ ngáɗ'n jɔ ha má. Ye ha ná-a m'embe'n rɔnyele nge kalngandh wɔ̄ ná.

8 Wɔ́b ma m'āda se wōngo gō ɗóbo mangətuɓu kɔ́ ma njángā kadā sé ná wɔɔ́, náa nóho ta ma mbéle'n njɔl má lo ná ndetē. Ma m'áta mbéle njɔ́l má ɓa wɔ̄, haɗi wɔɔ́ ma m'igii ha mangətuɓu má ná katá ká kadā sé wōngo. B yɔ kɔ́ atá ke keme jɔkāgalo nge ɗi ményɛ bá. **9** Nge'n taá yɔtɔnh'n 'm m'nāhą rɔnyele. B yɔ kɔ́ rɔnyele má'n ye ha ma kadā sé wōngo ná ngē. B ye ha ma kɔ ha wōngo ná nāhą kulɔ keme sé āda see mbéle hál sé. Ada wōngo kɔ́ see kembe ná ye gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́, bəyá kɔ́ āda náa kɔ́ see kembe 'j kā rɔ dé ná t túju se ngē. **10** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ wōngo kɔ́ deɓee ka kembe 'j kā rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ná, a nāhą kɔ́ yɔɔ a mbéle'n hál ni, āda a embei'n kaɗya nge ta yɔɔ mbélē njɔ́l ni ngē ɓa nɔɗí. B náa kembe taá 'j jɔngáya-á ná a tɔ̄l deɓe. **11** Ɔi wōngo kɔ́ see kembe gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́ náa əɗa nya keme sé wɔ̄ ná. Kana kam m wōngo ná-a wɔ'n. See osoi rɔ sé nahą́ t tɔ́gɔ'n ha ta ka kɔrh'n ha 'j jɔ sé. Wōngo asa se nák, ɓélē asa sé nák, see aɓhii t ɓō'n ta kɔ kam má. See aɓhii t ɓō'n ɓɔ ta ka gānga seré jɔ náa nge nɔ ngē. Yi nge ná see ojoi t hālá ɓɔ taɾa kam m deɓee ɓa dér ha ha ndetē jɔ sé keme ha ná. **12** Wɔ́b m'njángā mangətuɓu ná b m'adā sé wɔɔ́, m'njángā m'āda sé ha m deɓe nge kono nāhą náa gō-ó ngē, kɔ́-ɔ ye nya ha m deɓe nge nāhą sənyan kash ná ngē. B m'njángā m'āda sé ha ta ɓō sé kɔ́ konyo dé ná ke yi kɔjɔ rɔ nya t hālá t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **13** Náa ná-ā nāhą kɔ́ keme dé téle

nyóo'n wɔ̄ ná.

B kumbɔ̄lo m keme nyóo dé wɔ́, rɔ dé télē nyele de ɓɔ ɗyatɔ t kūlu rɔnyele m Tit'n gō ɗóbo keme nɔ kɔ́ see nāhą̄, āda keme nya téle t ngá jɔ sé ná. **14** Wɔ́b m'ɔrh taɽa rɔ má ményɛ ha sé t nɔ nya wɔ́, sɔnyɔ nj'onyo má ngē. Ada titi ye njɔ na ha kɔ́ dee ka koɗyo ka tɔ̄r sé t jɔ ndiyee ná b ye ha kamhkamh wɔ́, ha kɔrh taɽa rɔ dée t nɔ m Tit ná ye nya ha kamhkamh. **15** Lo kono keme m Tit kugɔ jɔ téle rɔ gō ha see ɓa dér, keme nya ukɔ se, b téle ukɔ se nge yi kumbɔ̄ jɔ ɓa ɗyatɔ. **16** Ye bəyá wɔ́, ye ha ma ta nāhą̄ rɔnyele, haɗi wɔ́ m'asa kam ta kundɔ̄ keme má jɔ sé dana náa ɓa dér bé.

Pol adā tógɔ t ngi taā kemee ha ta yɔɔ kadā náa t gō keme ndég ni'n

8 Nónjoo, āda ɗ'ɔjɔ se ha keme nɔ m Nuɓɔ kɔ́ kɔjɔ rɔ nya t hālá keme m ngi kámnahą̄a 'j jɔngáya Masedowan ná. **2** Yɔ inji dana wuɽukəl nge kalngandh-é, b yɔ kɔ́ rɔnyele ni téle alngandh umbɔ̄ jɔ ɓa ɗyatɔ. Yɔɔ injii dana ndoō nge kalngandh-é, b yɔ a edei náandáa niyee tií bəyá bé t nɔ ni'n. **3** Ada m'tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá ni: Yɔɔ a edei náa t gō keme ndég ni'n, tíkɔ a asa'n t gō tógɔ ni, b kā nóhoo wɔ́, yɔɔ a edei a hón jɔ ɓa tɔ. **4** Yɔɔ terhii de ɓɔ bé na t d'āda ni taɽa ɗóbo kɔ́ āda niyee t n'embei'n keme nɔ ta ka nāhą̄'n keme kasa nahą̄ jɔ kulɔ kadāɓulo-ó ha m ngi kaɽh njángā njángāa. **5** Yɔɔ edei náa bəyá titi njɔ dee kundɔ̄'n keme dé jɔ-ɔ́ ná ɓa ɗíya ngē. Yɔɔ edei rɔ ni yɔɔ ɓa kéte t Kəɓaɓe tíkɔ 'j gō-ó wɔ́, yɔɔ edei de'n rɔ ni ɗyatɔ jɔ-ɔ́. Ada ye t gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́. **6** Ha ná-a, dee ɗ'āda'n kɔɗyɔ̄ t Tit ha ta ká tɔ̄l taɽa keme nɔ, nge kono yɔ kundɔ̄ mɔtɔ dana sé kéte ná wɔ̄ ná. **7** See a aɓhii t kétekéte keme náa ɓa dér. See aɓhii t kétekéte gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtāakeme-é. See aɓhii t kétekéte gō ɗóbo ha

koɗyo-ó, gō ɗóbo náa kigii-í, gō ɗóbo nāhạ kulɔ-ɔ́ dana náa ɓa dér tíkɔ gō ɗóbo tára sé taá kā rɔ dé. Titi njɔ see k kaɓh'n t kétekéte bəyá ná wɔɔ́, asa nya kam ta kulɔ m keme nɔ kaɓh t ketekete bəyá dana sé.

8 Ma m'tɔ̄r yi nge ná bəyá ta ke'n ha kumbɔ̄ jɔ ngē. 'M m'undɔ̄ mɛɛ sé bé ta kɔ'n kéee see aɓhii t tára nge kamhkamh'n ɓa wɔ? Ada yi nge ná ye gō njɔ m deɓee kā madaa ngi kaɓh t ɓō'n ta kā nāhạ náa ngi bəyá ná-ā á-a 'm m'undɔ̄'n mē sé wɔ̄ ná. **9** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ see ɓa igii ha keme nɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ɓa dér. Yɔ ye deɓe nge ndáa náa ɓa wɔ̄, b yɔ téle nāhạ rɔ nya deɓe ndoō kɔ́ ta ndoō nya nāhạ kɔ́ see téle ke ngi náandáa.

10 Ma m'tɔ̄r se ha nge taá keme má, haɗi wɔɔ́ yi nge ná nɔ ɓɔ ha sé. Nɔ ha sé see ngi kundɔ̄ mɔtɔ nāhạ kulɔ ná kono keme ɓāla nge hón kéte ná. Ada see ɔ́ nehɛi bəyá bé ngē, b ɔ́ ndégii tíkɔ undɔ̄i'n mɔtɔ nāhạ. **11** Ye bəyá wɔɔ́, kulɔ kadāɓulo kɔ́ see ndeg nāhạ ná nɔ ta see tɔ̄l taɾa taá yɔtɔnh tíkɔ. Ye ha sé ta nāhạ t gō keme sé'n āda kasa t gō náa kɔ́ kəɗa keme jī sé ná. **12** Kadā náa t gō keme ndeg'n nɔ ɓɔ ha m deɓe nge kaɓh t ɓō kadā ná'n wɔɔ́, yɔ kadā āda kasa t gō náa nge kəɗa keme jī nya ná'n. B ye ha ta deɓe mér nya kɔ́ yɔ kadā'n náa ngē ndetē keme jī nya ná ngē.

13 M'tɔ̄r ha ná bəyá ha ta kusu'n náa kɔy 'j jɔ m deɓe kā nóhoo kundɔ̄'n jɔ m deɓee kā madaa-á ngē. B m'tɔ̄r bəyá ha ta kɔy m náa kasa'n nāhạ getete. Ada ye ha ta náa kɔ́ see ndáa ɓɔ taá yɔtɔnh'n wɔɔ́, kɔrh'n ndoō ni 't 'j jɔ ni. **14** Tíkɔ ndi nóho b náa se ndetē b deɓe ná-ā náa ni ye ɓɔ wɔɔ́, yɔɔ esei nya kam ta nāhạ t see ɗóbo ɗíya bəyá. Bəyá wɔɔ́, ta náa see ɓa dér katá kasa nāhạ ɓa getete á-a wɔ̄ ná. **15** T gō kono njángá ni'n keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Deɓe nge ka kugɔ nɔ náa ɓɔ ná
a embe náa a umbɔ̄ jɔ ɓɔ ngē.

Tíkɔ deɓe nge ka kugɔ nɔ náa ɓɔ ngē ná
a nyalā nya náa ngē. *(Tɛi. 16:18)*

Pol ulɔ Tit keme ɓē ɓɔ Korɔt

16 Ye náa téle t kúɗɔ'n ɓɔ kadā Nuɓɔ ha yɔ nāhą keme m Tit kɔ́ yɔ kaɓh t ɓō'n ta kundɔ kam nya jɔ sé ná. **17** Tit ndég jɔ kɔɗyɔ kɔ́ dee kadā nya ná. B kumbɔlo nya ɓɔ wɔɔ́, yɔ ɓa t jɔ nya'n aɓh t ɓō sé'n ɓɔ. Ada yɔ ɓa iɓ t gō ndeg nya'n nj'aɓh rɔ sé ná. **18** D'undɔ nónjo nge madā nóho gō nya ha ta kaɓh ni sənyan. Nónjo nge ngi kámnahą̄ ɓa dér t lo-ó k kəlā tɔ̄y nya gō ɗóbo Ha Nge Nɔ nge yɔ ka kəlā mbēre nya ná. **19** B yɔ kɔ́ ye ha m yi nge ná ɓa ɗíya ngē, b kumbɔlo nya ɓɔ wɔɔ́ ngi kamnahą̄a ɓa dér héɽei n ɓa bé, ha ta yɔ ke madā kaɓh dé keme kulɔ kadāɓulo nɛɛ. Kulɔ ná jiyee j tɔlii taɽa ha ta kɔrh'n taɽa m Kəɓaɓe ɓa t jɔ nya'n, tíkɔ ye'n ha ta kɔjɔ ha kɔjɔ t hālá m keme nɔ sé. **20** Dee d' nāhą̄ bəyá kɔ́ na ya deɓe nóho əɗa gānga de ha kadāɓulo nge kumbɔlo kɔ́ see kinya taá keme jī dé wɔ̄ ná. **21** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ dee d'anjā ha ta nāhą̄ náa nge nɔ taɽa kam Kəɓaɓe-é ɓa ɗíya ngē. B d'a d'anjā ha ta nāhą̄ nya yi nge nɔ 't taɽa kam m deɓee-é.

22 D'undɔ nónjo dé nge madā nóho ɗyatɔ gō ni, ha ta yɔ kaɓh səɗin. Yɔ ye deɓe nge dee kundɔ mɛɛ nya njɔ ba bé. Ada yɔtɔnh yɔ aɓh t ɓō kulɔ ná'n ɓɔ umbɔ yi nge taɽa kata ɓa tɔ. Yɔ undɔ keme nya jɔ sé ɓa alngandh ɓa nɔɗí.

23 Ada wɔ́b deɓe nóho nj terh se ha kɔjɔ jɔ m Tit wɔɔ́, yɔ ye nge kuɓo rɔ nya taá rɔ dé jɔ kulɔ-ɔ́ tíkɔ ye'n madā kaɓh dé ɗyatɔ tií dana dé. B wɔ́b deɓe nóho nj terh se ha m nónjo nɛɛ wɔɔ́, yɔɔ yei mōnokulɔ m ngi kámnahą̄a ngi nāhą̄ kulɔ ha kɔrhtaɽa m Kris. **24** Ye bəyá wɔɔ́, ye ha ta see kɔjɔ ni tára sé t hāla t nɔ m ngi kámnahą̄a. Tíkɔ ojoi ni'n ha dee ka kɔrh taɽa rɔ dé ha sé.

9 Kɔjɔ'n jɔ ha kadāɓúlo kɔ́ see k kulɔ'n ha m ngi kaɽh njángā njángā m Nuɓɔ ná, ye ha ta ma njángá ha madā nóho kundɔ̄ jɔ-ɔ́ kadā se'n ngē. **2** Ma m'igii ɓa dér ha see kundɔ̄ keme sé jɔ-ɔ́ ɓa t taɽa-á ha ta nāhą̄ sədɗín. Ada m'ɔrh taɽa rɔ má ɓɔ t kūlu sé'n dana m deɓe 'j Masedowanee-é, m'tɔ̄r jɔ́ na: Deɓee 'j Akayee undɔ̄i jɔ rɔ ni dana-á ɓa kono t ɓāla'n wɔ̄. Tíkɔ ɓō nāhą̄ kulɔ kɔ́ ka konyo sé ná a onyo nya deɓee kā madā ɓɔ bé 'j Masedowan. **3** Ada m'ulɔ nónjo nɛɛ kɔ́ na ya ha kɔrhtaɽa rɔ dé téle ye náa ɓulo bé 'j kam jɔ ha ná. B ye ha ta see kundɔ̄ jɔ rɔ́ sé dana-á tɔ́kɔ, ɗóbo ɗíya njɔ k tɔ̄r má'n ná.
4 Ye bəyá ngē wɔɔ́, deɓee 'j Masedowanee ngi k kundɔ̄ má tíi rɔ sé ná, b ká oi se b undoi jɔ rɔ se dana-á ngē tɔ wɔɔ́, sɔnyɔ atá ka konyo ji gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtāakeme jɔ-ɔ́. Dé tíkɔ sɔnyɔ sé ya atá kumbɔ̄ yi dé ɓa tɔ. **5** Ye ha ná-a ma m'ɔ taá taɽa kam má āda nɔ kɔ́, 'm m'ɔ̄ɗyɔ'n nónjo nɛɛ ha ta yɔɔ kaɓh kéte nɔ má. Ya ká kɔ gō kadāɓulo nge see kəla njī sé bé kono kadā má'n ná. Ada kadāɓulo ná t'e yi kundɔ̄ jɔ dana-á wɔ̄. Bəyá wɔɔ́, ta deɓee katá kigii ha see kadā kadāɓulo ná t gō keme ndeg sé'n. B ke deɓe yɔ-ɔ́ kundɔ̄ jɔ sé ngē.

Deɓe nge kosh náa ɓɔ

6 B yɔ kɔ́ ye ha ta see kundɔ̄ keme sé jɔ ha kono kəɗa'n āda nɔ: Deɓe nge b osh ményɛ bá wɔɔ́, atá nya kuɗyɔ ményɛ bá. Deɓe b osh ɓɔ wɔɔ́, atá nya kuɗyɔ ɓɔ. **7** Asa kam ta deɓe nge ɗá-a wɔɔ́, kadā kadāɓulo nya t gō keme ndég nya'n. B āda yɔ najh kadā t wōngo-ó keme nya ngē kɔ́-ɔ āda deɓe undɔ̄ jɔ nya bé kɔ́ adā'n ngē. Ada najh ke bəyá ngē, ná Nuɓɔ a táɽa deɓe nge ka kadā kadāɓulo nya t rɔnyele'n ná ɓa ɗíya. **8** B Nuɓɔ wɔɔ́, aɓh t tɔ́gɔ́n ta nāhą̄ t gō keme nɔ nya'n ɓa dér kɔ́, náa ɓa dér kɔ́ see ndáa ná kaɓh t kétekéte t jɔ ndiyee. Bəyá wɔɔ́, náa ná-ā katá ke náa ngi katá nāhą̄ sé nɔ dana náa ɓa dér kɔ́ see ndég ha ta nāhą̄

ná. Tíkɔ see etei'n kaɓh t náa ɓɔ ta ka nāhą'n kulɔ nya ngi nɔ ɓa dér. **9** T gō ha kono njángā ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Yɔ a adā náa tií bəyá bé t nɔ nya'n,
tíkɔ yɔ a adā'n t ngi ndoō ada jɔsuɻu nya əɗa ɓa sór bé.
(Hā 112:9)

10 Ada Nuɓɔ nge kadā kam kōho náa t nge kosh, tíkɔ yɔ nge kadā nya mapa ha ta téle náakusɔ nya ná atá kadā sé kam koho náa tíkɔ yɔ atá nāhą kɔ́ ta kam koho náa kɔ́ see kosh ná atá kot ɓa nɔnɔ. Tíkɔ yɔ atá nāhą'n kɔ́ ta kanā kam náa nāhą sé kɔ́ ke jɔsuɻu ná kaɓh t ketékete. **11** Yɔ asa ta nāhą kɔ́ see téle ke ngi náandáa t jɔkāgaloo ɓa dér. Tíkɔ see etei'n kaɓh t tógɔ'n ta ka kadā mɔtɔ kadāɓuloo ɓa dér. Bəyá wɔ́, deɓee ɓɔ bé etei téle'n kuɗɔ ta kadā Nuɓɔ gō ɗóbo kadāɓulo sé kɔ́ see ka kulɔ ni'n t kūlu dé'n ná.

12 Ye bəyá, haɗi wɔ́ kulɔ joō nahą̄ kɔ́ see ka nāhą gō ɗóbo kadāɓulo sé ná ye ha ta ka nāhą nɔ t ngi kaɽh njángā njángā m Nuɓɔɔ keme náa kɔ́ yɔɔ ka ndég ná ɓa ɗíya ngē. B ye taɻa ɗóbo nge ta deɓee téle'n kúɗɔ nge kalngandh kadā Nuɓɔ. **13** Lo kono yɔɔ kundɔ̄ mɛɛ kulɔ joō nāhą kɔ́ see ka nāhą ná kɔ tíi ná wɔ́, yɔɔ a ɔrhii taɻa m Nuɓɔ. Yɔɔ a ɔrhii taɻa m Nuɓɔ, haɗi wɔ́ kulɔ nāhą sé asa bé t Ha Nge Nɔ m Kris kɔ́ see ka kɔjɔ t dana m deɓee-é ná. Yɔɔ a ɔrhii taɻa m Nuɓɔ gō ɗóbo kadāɓulo nge kumbɔ̄lo kɔ́ see ka kadā ha ni, tíkɔ ha m deɓee ɓa dér. **14** Deɓe ná-ā a górii Nuɓɔ ha sé. Yɔɔ teɻei sé'n ɓɔ ha keme nɔ nge kumbɔ̄lo kɔ́ Nuɓɔ nāhą ha sé. **15** Ada j'edei kúɗɔ t Nuɓɔ ha kadāɓulo nya kɔ́ deɓe kasa koɗyo ha nya ngē ná.

Pol oɗyo ha taā'n jɔ ha kulɔ ɓeɽh nya

10 Ma Pol ma m'ɔɗyɔ se t kūlu wuɻunyóo m Kris'n tíkɔ t kūlu keme nɔ nya'n ɗyatɔ. Ma nge dana kɔ́ ma ka njiya dana sé wɔ́, deɓee kɔ má āda ma ke deɓe nge

ha má ndetē. B lo kono ma ndetē 'j dana sé ná wɔ́ ma ke deɓe nge ha má ngér ɓɔ ná. **2** Ma m'ɔɗyɔ se ha ta lo kono ma b kɔtɔ̄ rɔ sé wɔ́, see nāhą̄ má kɔ́ ma kɔjɔ sé tɔ́gɔ má ngē. Ye bəyá, haɗi wɔ́ ma m'ɔjɔ taá keme má ha ta kɔjɔ tɔ́gɔ ma jɔ m deɓee kā nóhoo ngi ka kɔ dé ye njɔ na deɓee ngi ka njiya gō ɗóbo m jāɻɔ-ɔ́ ná. **3** Dee ya d'a d' njiya gō ɗóbo m jārɔ ɓā wɔ̄, b yɔ kɔ́ d'a d' kɔ̄l t jāɻɔ'n ngē. **4** D'a d' kɔ̄l t jārɔ'n ngē, haɗi wɔ́ náakɔ̄l kɔ́ ka kɔ̄l de'n ná ye yi 'j gō jārɔ-ɔ́ ngē. B ye náakɔ̄l nge ke tɔ́gɔ m Nuɓɔ. Ye náakɔ̄l nge ta deɓe ka tāá'n ɓē m madābaā ngi ka kəlā ni ndogō dúruduru ngi ngér ka giɻi'n gidi ná. **5** Náakɔl ná d'a d' túju'n njɔ́l ha m deɓe. Tíkɔ náa kā nóho deɓee ka nāhą̄ ka kɔsɔ'n rɔ ni t taɻh ka kɔgɔ'n jɔ ta deɓee kigii Nuɓɔ ná, d'a d'ukɔ d'orh t ngá. B d'a téle d'e'n njɔ́l ha m deɓe ɓa dér ha ta yɔ téle rɔ ni gō njiha m Kris. **6** Wɔ́b dee d'ɔ āda see télei rɔ sé gō ha-á dana náa ɓa dér wɔ́, dee d'e táha ta katá gānga seré jɔ m deɓee ngi kegē téle rɔ ni gō ha-á ɓa dér ná-ā.

7 See a oi gidi náa taá hālá bé. Wɔ́b deɓee nóho igii taá keme rɔ nya ha yɔ ke yi m Kris wɔ́, asa kam ta yɔ ɓa tɔ̄r ha ná ta keme rɔ nya yɔ ɓa-á titi njɔ yɔ ɓa ke'n yi m Kris ná. Dee ɓa d'e nya yi m Kris. **8** Wɔ́b m'ndég ta kɔrh taɻa rɔ má ɓa t ɓɔ'n jɔ tɔ́gɔ kɔ́ Kəɓaɓe kadā dé ná wɔ́, sɔnyɔ nj'onyo ma ngē. B yɔ kɔ́ tɔ́gɔ m Kəɓaɓe ná ye yi nge ta túju sé ngē, b ye ha ta see kembe'n tɔ́gɔ. **9** M'tɔ̄r ha ná bəyá kɔ́ ta see kɔ ma'n wɔ́, téle kɔ'n ɓelē gō ɗóbo mangətuɓu kɔ́ ma njángā kulɔ sé'n ná ngē. **10** Ɨ́ najhii ɓelē, haɗi wɔ́ deɓee kā madaa a tɔ̄rii ná ma na ma m'oɗyo ha ngi konyo rɔɔ ɓɔ keme mangətuɓu na. Tíkɔ na ha má ka madaa kəɗa mangətuɓu-ú ná na ngér ɓɔ. B wɔ́b ma ɓa t jɔ ma'n m'inji dana sé wɔ́, ma m'e deɓee tɔhɔ̄ bé, ha koɗyo má téle ye yi kidi bé 'j kā rɔ m deɓee-é. **11** Asa kam ta deɓee nge ka koɗyo ha bəyá ná kigii ha ná nɔ: Ha kɔ́ dee ka koɗyo

keme mangətuɓu dé, dana kɔ́ dee ka ndetē'n dana sé tíkɔ kulɔ kɔ́ dee ka nāhạ dana sé dana kɔ́ dee ka ke'n nahạ́ t see ná yi nge ta kumbɔ̄ madā ndetē.

12 Deɓe kā nóhoo injii dana sé ná. Yɔɔ ɓa a tɔ̄rii ha kɔjɔ t hālá ni yɔɔ ɓa. Ada dee d' ɓelē ta ke njɔ njɔ ni, tíkɔ d' ɓelē'n ta kɔjɔ rɔ dé tíi rɔ ni. Náa kigii ni ndetē, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓa téle a unui rɔ ni yɔɔ ɓa a ojoi nahạ́. Tíkɔ t dana hɔtɔ ni yɔɔ ɓa-á wɔ́, yɔɔ ɓa téle ukoi rɔ ni a undɔ̄i nahạ́. 13 B dee kɔ́ d' ndég ta ka kɔrh taɣa rɔ dé kumbɔ̄ jɔ ɓɔ ngē. B jɔ nenh lo kɔ́ Nuɓɔ kadā dé ha ta dee nāhạ kulɔ 't ná ɓa ɗíya d'a d'ɔrh taɣa rɔ dé keme-é. Ada jɔ nenh lo ná aɓh mbóng ɔtɔ tií rɔ sé. 14 Dee d'asa kam ta kɔrh taɣa rɔ dé ɓa mbóng hón'n jɔ nenh lo kɔ́ Nuɓɔ gānga kadā dé ye njɔ na dee na d'e mbóng na d'ɔtɔ rɔ sé ngē tɔ ná. Dee d'asa nāhạ bəyá ngē, haɗi wɔ́ see ɓa-á d'e'n Ha Nge Nɔ m Kris ná ɓa mbóng d'ɔtɔ'n rɔ sé wɔ ná. 15 De d'asa kam ta kɔrh taɣa rɔ dé hón'n jɔ nenh lo dé ha kulɔ m deɓe nge káɗya ngē, njɔ ke nya'n t lo nya'n ná. Ada dee d'undɔ̄ keme dé jɔ-ɔ́ ha ta kundɔ̄kemejɔtaākeme sé b ngér tíi wɔ́, kulɔ dé tií dana sé katá ke yi kumbɔ̄lo kaɓh t kéte. Tíkɔ atá kəɗa'n t gō jɔ nenh m loo kɔ́ Nuɓɔ gānga kadā dé'n ná. 16 Tíkɔ d'asa'n ta kəlā mbēre Ha Nge Nɔ keme lo ngi giɽi gidi sé t gō jɔngáya sé ná ɓa nɔɗí. B gō jɔ nenh lo m deɓe nge káɗya kɔ́ Nuɓɔ gānga kadā nya ná, dee d'asa kam ta kɔrh taɣa rɔ dé 't ngē.

17 Ada deɓee b ndég kɔrh taɣa rɔ nya wɔ́,
āda ɔrh taɣa rɔ nya keme Kəɓaɓe-é kɔ́. *(Jer. 9:24)*
18 Ada kɔrhtaɣa rɔ ye keme m Kəɓaɓe-é kɔ́, haɗi wɔ́ deɓe nge ka tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nya yɔ ɓa ná, Kəɓaɓe undɔ̄ mɛɛ nya āda asa taá taɣa kam nya ngē. B deɓe nge Kəɓaɓe ɓa tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nya ná á-a a asa wɔ̄ ná.

Pol tíkɔ ngikɔjɔnjiha ngi góloo

11 Ma m'ndég ha ta see koō mɔtɔ ha sɔba ma'n 't ményɛ kɔ́. Haykamh ɓa, ukoi rɔ sé tɔgɔ b oōi má kɔ́. **2** M'undɔ̄ janga 't rɔ sé njɔ Nuɓɔ ɓa ka kundɔ̄ nya'n janga rɔ sé ná ɓa-á wɔ̄ ná. See ɔ́ nehɛi rɔ sé njɔ m mōno manda nóho nge kigii ngaɓa ngē tɔ, kɔ́ mōno kulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé kukɔ jɔ nya kadā t deéngaɓa nóho ná. Ada m'ukɔ jɔ sé m'ādа Kris wɔ̄. **3** B ma kɔ́ m'ɓelē, haɗi wɔɔ́ njɔ kɔɗa nya'n lo m Eb kéte kɔ́ li gólo nya'n t kam kaɗya nya'n ná wɔɔ́, ma m'ōo jɔ́ ná ukɔ nɔ ngē wɔɔ́, yɔ ɓa ngeɗegē ná ɓa-á na ye túju njól sé ha ta see kinya'n gō tára kɔ́ see tára'n Kris kéte t keme nge nyóo lémlém'n ná wɔ̄ ná. **4** Ma m'tōr jɔ́ ná ye yɔ ɓa, haɗi wɔɔ́ wɔ́b deɓee nóho ye taá rɔ sé b ye ɔjɔ se ha m Jeju nge káɗya nge dee kɔjɔ sé ha nya ngē ná wɔɔ́, see aɓhii t rɔnyele'n ɓɔ ta ka koō ha ngi bɔyá ná-ā. Wɔ́b yɔ ndég nya na 't tei njili nge káɗya nóho nge see taā kéte ngē ná wɔɔ́, see aɓhii t rɔnyele'n ɓɔ ta ka koō ha ngi bɔyá ná-ā. Kɔ́-ɔ ye nya ɓó Ha Nge Nɔ nge káɗya nóho b na t'e t'oōi wɔɔ́, see aɓhii t rɔnyele'n ɓɔ ta ka koō. **5** B yɔ kɔ́ mōnombangkulɔɔ kɔ́ see kɔ ni wɔɔ́, ke njɔ mōnombangkulɔɔ ngi nɔ kumbɔɔ ná, nge nóho ta kumbɔ̄ má t náa nóho'n ndetē. **6** Wɔ́b ma m'e nya'n deɓee nge taɽa nyelē ngē wɔɔ́, ma m'e nge kigii náa. Dee d'a d'ɔjɔ náa kigii dé ɓa bé t hālá t dana sé, tíkɔ dana náa ɓa dér.

7 Yéee lo kono ma téle'n jɔ má kulɔ ngá b see wɔ́ɔ, t'ei taá taɽh jɔ má, kɔ́ t m'ɔjɔ se'n Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ ɓa ɓulo bé 'j ta kembe náa nóho ná m'nāhą kash nóho 't wɔ? **8** Ma m'kám náa 'j jī m ngi kámnahą̄ ngi káɗyaa kɔ́ kadā ni ma ha ta ke kubɔ̄ má ná kɔ́, m'téle ma m'nāhą'n kulɔ taá dana sé. B lo kono ma kinji taá dana sé ná, náa nóho ta deɓe kadā ma kɔ́ nāhą má'n náa nge maa ndég ná ndetē. **9** Nónjo ngi kiɓ 'j jɔngáya Masedowan ke ná-a nehɛi t ma'n gō ɗóbo náa ngi kɔ́ ma nyalā ná wɔ ná. Ada dana náa ɓa dér ná, ma m'ngɔm rɔ má keme-é nɔ ɓɔ ha ta ma téle ke'n náa

kɔy jɔ m deɓe nóho ngē. Ada ma m'níi'n t lo ngɔm rɔ má ɓa tɔ. **10** T kūlu ha nge kamhkamh m Kris kɔ́ kəɗa keme má ná, ma m'tɔ̄r jɔ́ na, deɓe nóho 'j jɔngaya Akai, ta ma kɔ nya yɔ kasa kɔgɔ ma'n 'j jɔ kɔrh taɽa rɔ ma nɛɛ ndetē.
11 'M m'tɔ̄r ha ná bəyá ɓa wɔ? Kéee ye ha ma táɽa sé ngē wɔ? Nuɓɔ ɓa igii ha ma m'táɽa sé. **12** Ada náa kɔ́ ma k nāhą̱ ná m'áta níi t lo nāhą̱-á ɓa tɔ bəyá kɔ́ ta kɔgɔ'n taɽa ɗóbo t deɓee ngi ka kānja taɽa ɗóbo ha ta deɓee kɔ ni titi ye njɔ jiyee, keme náa ɓa dér kɔ́ yɔɔ ka kɔrh taɽa rɔ ni 't ná.

13 M'ɔgɔ ni taɽa ɗóbo, haɗi wɔ́ deɓee ná-ā yei mōnombangakulɔɔ ngi kujɔ haa. Yɔɔ yei ngi kulɔ ngi ka gólo deɓee. Yɔɔ mbelei rɔ ni āda deɓee oi ni wɔ́, yei njɔ mōnombangakulɔ m Krisee ná. **14** B yɔ kɔ́ yi nge ná ye náa kɔɽɔ kam ngē, haɗi wɔ́ Sətan* ɓa t rɔ nya'n téle mbéle nya rɔ nya njɔ mōno kulɔ m lonjáha. **15** Ye bəyá wɔ́, ye náa nge ngér ɓɔ ngē. Ngi nāhą̱ kulɔ ɓerh m Sətanee a téle mbelei nya rɔ ni bəyá kɔ́ ta deɓee kɔ ni'n wɔ́, ke'n njɔ ngi nāhą̱ kulɔ ɓerh m Nuɓɔ gō ɗóbo ha nge jɔsuɽu-ú ná.

Pol ɔjɔ rɔ nya gō ɗóbo konyo kɔ́ kembe nya

16 M'téle m'tɔ̄r ɓa ɗyatɔ āda deɓe nóho najh kɔ má titi njɔ deɓe səba ngē. B wɔ́b see oi ma bəyá wɔ́, ukoi ma t rɔ se titi njɔ deɓe səba kɔ́. Bəyá kɔ́ āda ma ɓa m'ɔrh nya taɽa rɔ má 't ményɛ. **17** Ha kɔ́ k tɔ̄r má'n ye ha m Kəɓaɓe ngē, b wɔ́b m'undɔ̄ keme má jɔ kɔrh taɽa rɔ má wɔ́, ma m'oɗyo ha njɔ deɓee səba ná bəyá. **18** Deɓee ɓɔ bé a ɔrhii taɽa rɔ ni gō ɗóbo m jāɽɔ-ɔ́. Ye bəyá wɔ́, āda ma ɓa m'ɔrh nya taɽa rɔ ma bəyá. **19** See ɓa ngi kono ke ngi kam kaɗyaa ná see ɓa téle ukoi rɔ sé ngér a oōi'n ha m deɓee ngi səba ná-ā t keme nge nɔ'n. **20** Kɔ́-ɔ yi nge konyo ɓa kalngandh wɔ́, wɔ́b deɓe nóho nj nāhą̱ se ɓeɽh wɔ́, a ukoi'n rɔ sé ngér t t'. Wɔ́b deɓe nóho b nj'usɔ náa sé ɓa

ɓulo bé dér wɔ́, a ukoi'n rɔ sé ngér t 't. Wɔ́b deɓe nóho ɔsɔ rɔ nya t taɣh wɔ́, a ukoi'n rɔ sé ngér t 't. Wɔ́b deɓe nóho undɔ̄ kam sé wɔ́, ukoi'n rɔ sé ngér t 't. **21** Sɔnyɔ onyo ma lo koɗyo ha ná, haɗi wɔ́ j'ojoi tɔ́gɔ kɔ́ ndetē ná t hālá ɓa bé titi ŋjɔ deɓe nge tɔ̄hɔ ná bəyá.

Wɔ́b deɓe nóho ndég kɔrh taɣa rɔ nya keme ha nóho wɔ́, ma m'asa nya kɔrh taɣa rɔ má keme ha nɛɛ. Ha koɗyo má ná ye ŋjɔ ha koɗyo m deɓee səba ná. **22** Yɔɔ b yei Hebroo wɔ́, ma m'e nya Hebroo. Yɔɔ b yei Ijrayelee wɔ́ ma m'e nya Ijrayel. Yɔɔ b yei mɔtɔ koɗyo nahą̄ m Abrahamee wɔ́, ma m'e nya mɔtɔ koɗyo nahą̄ m Abraham. **23** Wɔ́b yɔɔ yei ngi nāhą kulɔ ɓeɣh m Krisee wɔ́, ma ɓa m'asa nya nāhą bé. Ma m'nāhą kulɔ ɓeɣh m'umbɔ̄ ni. Ha koɗyo má'n ye ŋjɔ ha koɗyo m deɓee nge kuɣū jɔ nya ndetē ná bəyá. M'umbɔ̄ ni ɓa ɓɔ bé gō ɗóbo m kulɔɔ. M'embe kundɔ̄ m'umbɔ̄ ni ɓɔ bé. M'nāhą dangay m'umbɔ̄ ni ŋjɔ ba bé. Ma m'ɔ koyo t kam má'n ɓa t ŋjɔ nahą́ ŋjɔ nahą́. **24** Njɔ míi, Jupee kundɔ̄ ma'n t njíi'n jī ni dɔgɔmutɔ gidi dɔkam. **25** Njɔ mutɔ́, deɓe 'j Rɔmee kundɔ̄ ma'n t ɓɔɣɔɓɔndɔ'n. Telei ma t koō'n njɔ ɗíya. M'njúɗu t bato'n njɔ mutɔ́. M'nāhą ndi ɗíya, tíkɔ kaja ɗíya dana manh baāɓɔ kata-á. **26** M'nāhą kulɔ njiya mbā ɓa nɔɗi t ŋjɔ nahą́ ŋjɔ nahą́. Ada jɔ ɗóbo kaɓh mbā má ná, m'ɔ koyo t kam ma'n kam manh baā-á m'ɔ koyo t kam ma'n 'j jī m ngi daɓ ɗóboo. M'ɔ koyo t kam má'n 'j jī m mɔtɔ deɓee maa. M'ɔ koyo t kam má'n 'j jī m mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná. M'ɔ koyo t kam má'n 'j jī deɓee-é keme ɓē ɓɔɔ-ɔ́. M'ɔ koyo t kam má'n 'j jī m deɓee-é dɔlalo-ó. M'ɔ koyo t kam má'n kam manh baāɓɔ kata-á. M'ɔ koyo t kam má'n dana hɔtɔ m nónjo ngi ke jɔsuɣu ngēe. **27** Ma m'nāhą kulɔ ngi konyo konyo nɛɛ ɓa āda kɔɣɔ asa ma ɓa nák. Ndi baa bé ma ka kinji'n t kam má'n 'j ta ɓi kɔdɔ kam má. Ɓō t kunjō manh'n na n'tɔ̄lii'n ma. Ma m'ɔgɔ rɔ má t náakusɔ t

njɔ nahą́ njɔ́ nahą́. Kūlu na n'tɔ̄l má bé, tíkɔ ramá ta kulɔ má rɔ má ndetē nya. **28** Náa ɓɔ bé nehɛi ma āda m'oɗyo ha ni ɓa ngē tɔ. B yi kumbɔ̄ náa ná-ā ɓa dér wɔ́, ha m ngi kámnahą̄ ɓa dér téle ɔi taá jɔ má. Ada m'inji wɔ́, ma m'sōl ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee. **29** Wɔ́b deɓee nóho b ye nge tɔhɔ̄ wɔ́, ma ɓa rɔ ma téle oyo njɔ njɔ nya. Wɔ́b deɓe nóho usō nya kam nāhą̄kash wɔ́, wuɣu ma ndaa ma nya har bé.

30 Wɔ́b ye ha kɔrh taɣa wɔ́, ma m'asa kɔrh taɣa rɔ má bé. B yɔɔ kɔ́ naa ná-ā nāhą̄ kɔ́ āda tɔ́gɔ má ndetē. **31** Nuɓɔ nge ke Biya m Kəɓaɓe Jeju yɔ nge ka kembe tɔ́rtaɣa ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee sɔ́r ná, igii ha ma k kujɔ ha ngē. **32** Tíi keme ɓē ɓɔ Damas, nge konyo ɓē nóho, kóngaɣ ɓɔ Aretas undɔ̄'n mɔtɔ tógɔ nya. Yɔ undɔ̄ nya askaɣee taɣa ndogō nge ta kudu'n tií'n keme ɓē-é ta ya ma b tei wɔ́, kukɔ ni ma'n. **33** B deɓe nóho ulɔ ma keme dōbo-ó tíkɔ unu ulɔ ma'n kam penetr kúju āda m'tei 'j jī nya m'anyā.

Náa ndɔ́b Pol

12 Asa kam ta ma kɔrh taɣa rɔ má ɓa b yɔ kɔ́ kɔrh taɣa rɔ nge bəyá ná ye náa nge nɔ ngē. B náa nge kono ma kɔ kam nikash tíkɔ náa nge Kəɓaɓe tee kam kɔjɔ má na ɓa nɔɗi ma m'áta níi t lo koɗyo ha nya. **2** Ma m'igii deɓee nóho keme m Kris nge kālá ni n hát tií mutɔ m nɔbé āda kajanh nāhą̄ ɓāla kutu gidi sɔ́ɔ wɔ̄. Deɓe ná inji nya ɓó 't tɔ keme rɔ nya, ma m'igii ngē, kɔ́-ɔ ndetē nya ɓó keme rɔ nya, ma m'igii ngē, b Nuɓɔɔ igii. **3** Ada ma m'igii deɓee nge kunu ni'n taɣh nɔbé ná. Yɔ inji nya ɓó 't keme rɔ nya, ɓó-o ndetē nya ɓó keme rɔ nya, ma m'igii ngē, b Nuɓɔ igii. **4** Nuɓɔ unu n tií keme paradis,[2] āda yɔ ká oō ha nge deɓe kasa koɗyo ha nya ngē. Nuɓɔ adā deɓe taɣa ɗóbo ha ta kɔrh mɔtɔ ha ná ngē. **5** Deɓe bəyá ná-a ma m'ɔrh taɣa rɔ

[2] **12:4** Paradis Yɔ ye nuɓɔ m deɓee 'j Kanaa t deɓee 'j Penisi.

má ha ni wɔ ná. B ye ha má ma ɓa ngē. Ɓó ngē wɔ́, ye ha tɔ́gɔ ma ndetē ná ɓó kɔ́. **6** Wɔ́b m'ndég kɔrh taɽa rɔ má wɔ́, m'áta sɔba jɔ rɔ má ngē. M'sɔba ngē, haɗi wɔ́ ma m'oɗyo ha nge kamhkamh. B yɔ kɔ́ ma m'áta kɔrh taɽa rɔ má ngē na ya deɓe nóho ɔ ma titi njɔ deɓe nge kumbɔ̄lo nóho kumbɔ̄ náa nge yɔ koō t mbi nya'n.

7 Náa kɔ́ Nuɓɔ tee kam kɔjɔ má ná ye náa nge nɔ kalngandh. Ada yɔ ndég na t m'ɔrh taɽa rɔ má ngē. Ye ha náa yɔ ɓa ulɔ mōnokulɔ m Sətan* ye undɔ̄ ma t njií'n tíkɔ ɔgɔ ma'n 'j jɔ kɔrh taɽa rɔ má wɔ ná. **8** M'nāhą́ kóroro t Kəɓaɓe njɔ mutɔ, m'ujɔ na t'ɔrh náa ná tíi 'j rɔ má. **9** B yɔ téle tɔ̄r ma na: Keme nɔ má esei ɓa nák bé. Yɔ tɔ̄r bəyá, haɗi wɔ́ lo kono deɓe kaɓh t tɔ́gɔ'n ngē ná wɔ́, tɔ́gɔ m Kəɓaɓe tɔ̄l taɽa bé tií keme rɔ nya. Ada nge'n ya m'áta kɔrhtaɽa rɔ má bé t rɔnyele'n gō ɗóbo tɔ́gɔ má kɔ́ ndetē ná. Ha ta tɔ́gɔ m Kris ɓa kutu jɔ má āda yɔ ɓa téle ke nge ngɔm má. **10** Ye ha na-á rɔ má a nyelē ma'n bé jɔ ha tɔ́gɔ má kɔ́ ndetē ná wɔ ná. Rɔ má a nyelē ma'n bé gō ɗóbo nyeɗyē kɔ́ deɓee ka nyéɗyē ma'n ná wɔ ná. Rɔ má a nyelē ma'n bé gō ɗóbo ndoō kɔ́ ka nāhą́ má ná wɔ̄ ná. Rɔ má a nyelē ma'n bé gō ɗóbo náa ngi ka kadā má wōngoo wɔ̄ ná. Rɔ má a nyelē ma'n bé dana náa ná-ā ɓa dér ha m Kris, haɗi wɔ́ wɔ́b tɔ́gɔ má b ndetē wɔ́, t jɔkāglo ná ɓa m'embe'n tɔ́gɔ.

Wōngo nāhą́ Pol jɔ m Korƍtee

11 Ma m'téle m'e njɔ deɓe səba bé. B yɔ kɔ́ ye see ɓa á-a ɔ́ nehɛi ma kɔ́ m'téle m'e'n bəyá wɔ̄ ná, haɗi wɔ́ see ɓa á-a asa kam ta ma kembe ha kɔjɔ t hālá nge nɔ 'j ka rɔ sé wɔ̄ ná. Ma ya m'e náa nóho ngē ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ mōnombangakulɔ ngi kono see kɔ ni wɔ́, kumbɔ̄lo ɓɔ taɽa kam sé ná-ā umbɔ̄i ma t náa nóho'n ngē ɓa nɔɗi.

12 Haykamh ɓa kulɔ ɓa dér kɔ́ ma nāhą́ dana hɔtɔ sé ná

yei náa kɔjɔ ngi ta deɓee kigii'n nɔ ha ma ke mōnombangkulɔ m Kris. Kulɔ ná-ā ma m'nāhą̄ ni t gō ɗóbo kukɔ rɔ tɔ́gɔ má'n. Yɔɔ etei kigii má t kūlu náa ngi kɔɽɔ kamee tíkɔ t kūlu náa ngi yáā. **13** M'nāhą̄ náa madā nóho ná kɔ́, yi m ngi kámnahą̄ kā madaa ye'n sóo 't, b yi sé kɔ́ ye'n sóo 't ngē wɔ? Yéee ye ha ma taā náa nóho 'j jī sé ngē yɔ-ɔ́ yi sé ye'n sóo 't wɔ? Ye bəyá wɔɔ́ ɔ́ mai rɔ sé jɔ nāhą̄ gō-ó ngēe má ná.

14 Ɔi nge'n ye mutɔ m njɔ maa ma kundɔ̄'n jɔ rɔ ma dana-á ha ta kaɓh rɔ sé. Ada nge'n ya ma ɗá m'ɔi se t ndāngá'n ngē wō. Kɔ́-ɔ ma ɓa ná ma m'ā̄nja nya gō náandáa see ngē. B ma m'anjā jārɔ ɓɔ sé ɓa. Ye ha m mōnoo yɔ-ɔ́ ta kám náa nahą́ ha m kɔ́ɓa niyee ngē. B kɔ́ɓa mōno á-a ye ha ni ta kaɓh t rɔnyele'n ɓɔ ta túju náa ɓa der ngelh ha m mōnoo wɔ̄ ná. **15** M'áta kadā rɔ ma ɓa t taɽa-á ha kaɗya rɔ sé ɗyatɔ. Wɔ́b ma m'táɽa se t kétekéte ɓɔ wɔɔ́ see etei tára má ményɛ bá wɔ? **16** Ma m'ɔ wɔɔ́, ye njɔ na ha ji na ye ɗíya jɔ ha kɔ́ ma tɔ̄r jɔ́ na: M'ɔi se t ndāngán ngē ná. B yɔ kɔ́ deɓe nóho atá tɔ̄r na: Ma na m'gólo se bé ta kukɔ sé t kam kaɗya ma'n. **17** Kɔ sé ná m'ɽam se 't m'taā'n náa sé nóho t kūlu m deɓee ngi kono ma ka kulɔ ni tií rɔ sé ná wɔ? **18** M'ɔrh Tit ɓa bé m'ulɔ n jɔ́ na t'aɓh tií rɔ sé. M'ulɔ ni ɓa dér t nónjo nge kono see kigii nya. Tit ka ram sé 't taā'n náa nóho 't 'j jī sé wɔ? Njili ɗíya ná ɓa ngēe yɔ ɔjɔ de taɽa ɗóbo ná wɔ? Gō mál ɗíya ná ɓa ngēe yɔ d'a d'njiya 't ná wɔ?

19 See a njɔ́lii ɓa kono jɔ́ ná dee na d'a d'ɔjɔ ha jɔsuɽu dé t nɔ sé. B yɔ kɔ́ ye bəyá ngē. Dee d'a d'oɗyo ha t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ keme m Kris ɓa. Ada kótáɽa-a keme ná-a ɓa dér kɔ́ dee ka koɗyo ná ye ha ta kadā sé'n tɔ́gɔ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme sé. **20** M' m'ɓelē ha ta ma b kaɓh ká kɔtɔ̄ tií rɔ sé wɔɔ́, ma ká kembe sé āda kam sé titi gō kam má ngē. Tíkɔ ma wɔɔ́, see ká kɔ má wɔɔ́, titi gō kam sé

ngē. Ma m'ɓelē m'ujɔ na m'áta ká kembe sé t kɔ̄l nāhạ̄'n, t kundɔ̄ mánja'n, t wōngo'n, t kundɔ̄ janga rɔ nāhạ̄'n, t nyéɗyē bé'n, t t'ɔjɔ ha jɔ nāhạ̄'n, t kɔjɔ rɔ'n, t náa ngi túlɔ nāhạ̄aa. **21** Ma m'ɓelē m'ujɔ na ma b m'ɔtɔ tií rɔ sé wɔ́, Nuɓɔ má na atá ká nyóo jɔ ma ɗyatɔ t nɔ sé. Ta ya ká ma kugɔ wurú m deɓee ɓɔ bé ngi kono keme ni níi t jɔ nāhạ̄kash kɔ́ yɔɔ nāhạ̄ kéte ná. Tíkɔ deɓee ngi kono yɔɔ kegē mbéle hál ni 'j jɔ sāaɾɔ ni ná-ā. Deɓee ngi kegē mbéle hál ni 'j jɔ ha kanjā nahạ̄ tíkɔ 'j jɔ kusɔ jɔ kɔ́ yɔɔ ɓa téle kunu rɔ ni kulɔ t 't ná-ā.

Mér m mbēnj nahạ̄ ha

13 Nge'n ye mutɔ m njɔ maa, ma k kaɓh'n tií rɔ sé wɔ̄.

Ada haa ɓa dér etei ke yi kusō nāhạ̄ t kūlu ha kɔjɔ t hālá m deɓe jóo, ngē wɔ́, deɓe mutɔɔ.

(Téle 19:15)

2 M'aɓh t ha nóho'n nge kasa kam ta ma mbēnj t deɓee ngi kono keme ni nií t jɔ nāhạ̄kash kɔ́ yɔɔ nāhạ̄ kéte ná-ā. Tíkɔ m'áta tɔ̄r'n t deɓe kā madaa ɓa dér ɗyatɔ. M'tɔ̄r ha kono kɔɗa'n kéte, lo kono ma kaɓh rɔ sé t jó m njɔ maa ná. B nge'n taá kajanh'n m'ndetē dana sé b yɔ kɔ́ m'njángā ha ná m'ulɔ sé'n ɓa ɗyatɔ kɔ́ ta kɔɗyɔ̄ se'n. B ta katá kaɓh má t mutɔ m njɔ maa wɔ́, m'áta kinya deɓe nóho ɓúlo ngē wɔ̄. **3** See a enjei ha ta kigii kéee Kris yɔ-ɔ́ undɔ̄ ha taɾa má kɔ́ ma m'oɗyo'n wɔ. B nɔ ta see kigii nɔ Kris ye deɓee nge tɔ́gɔ nya ndetē dana sé ngē. Yɔ aɓh t tɔ́gɔ nge kalngandh'n ɓɔ dana hɔtɔ sé. **4** Tɔ̄lii Jeju Kris jɔ kāgadés titi njɔ deɓe nge tɔ́gɔ nya ndetē ná bəyá. B yɔ kɔ́ yɔ tei 'j dana m ngi koyo-ó t kūlu tɔ́gɔ m Nuɓɔ'n. Dee ɓa ná tɔ́gɔ dé ndetē nya keme m Kris. B yɔ kɔ́ d'áta kinji t kam dé'n nahạ́ sənya'n t kūlu tɔ́gɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ha ta ka nāhạ̄'n t see.

5 Ɨ́ ndērii kendh rɔ sé oi'n kéee injii 't keme

kundɔ̄kemejɔtaākeme sé haykamh ɓa wɔ? Undɔ̄i mɛɛ rɔ sé see ɓa t jɔ sé'n oi'n. See kɔ́ igii ha Jeju Kris kinji keme sé ngē wɔ? Ukɔ nɔ ngē wɔɔ́, see esei taɾa kam m Nuɓɔ-ɔ́ ngē, **6** haɗi wɔɔ́ m'ɔ ha see kigii 't, ha kundɔ̄ ni mɛɛ dé dee kasa taɾa kam m Nuɓɔ-ɔ́. **7** B ngɛ'n dee d' gór Nuɓɔ ha ta see nāhą̄ náa kash madā nóho ngē. D'a d' gór Nuɓɔ bəyá kɔ́ ta see kɔ́ dé titi njɔ deɓee ngi kundɔ̄ ni mɛɛ ni āda kasa taɾa kam Nuɓɔ-ɔ́. Wɔ́b see oi de titi njɔ deɓee ngi kundɔ̄ ni mɛɛ ni āda kasa taɾa kam m Nuɓɔ-ɔ́ ngē wɔɔ́, ye ha sé ta nāhą̄ náa ngi nɔɔ 't kɔ́. **8** Ə́ nehɛi náa ngi nɔɔ 't kɔ́, haɗi wɔɔ́ dee d'aɓh t tɔ́gɔ'n ta ka kegē'n 'j gō ha kamhkamh ngē. Dee d'aɓh t tɔ́gɔ'n ha m ha nge kamhakamh. **9** Lo kono tɔ́gɔ dé ndetē b see kɔ́ kaɓh t tɔ́gɔ'n ná wɔɔ́, dee d' nāhą̄ rɔnyele. Náa ná-a dee d'a d' gór Nuɓɔ ha ta see téle ke deɓee ngi kasaa ɓa dér wɔ̄ ná. **10** Ye ha ná-a m'njángā'n náa nɛɛ mangətuɓu-ú m'ada sé'n dana kɔ́ ma ndetē'n dana sé ná wɔ̄ ná. M'njángā m'adā sé kɔ́ ta lo kono ma b kɔtɔ̄ tií rɔ sé wɔɔ́, ma ká téle ke náa katá nāhą̄ se konyo ngē. B t gō tɔ́gɔ kɔ́ Kəɓaɓe kadā ma'n ná wɔɔ́, ye ha ta túju sé'n ngē, b ye ha ta ma kadā se'n tɔ́gɔ.

Mér m nabh nahą̄

11 Nónjoo nɔgoto ha nge níi wɔɔ́, ye ha sé ta kinji t rɔnyele'n. Ə́ nehɛi kɔ́ ɔ́ téle yei deɓee ngi kasaa. Ə́ nyóoi keme nahą̄ āda keme sé asa nahą̄. Injii t wurunyóo'n dana hɔtɔ nahą́ na Nuɓɔ nge tára tíkɔ Nuɓɔ nge wurunyóo atá ke nahą́ t see.

12 Ə́ nabhii nāhą̄ dana hɔtɔ nahą́ t jī nge kaɾh njángā njángā'n. Ngi kaɾh njánga njángaa ɓa dér nj nabhii se.

13 Ada keme nɔ m Kəɓaɓe Jeju Kris, āda tára m Nuɓɔ tíkɔ āda keme kasa nāhą̄ m Njili Nge Nɔ yei nāhą̄ t see ɓa dér.

Amen!*

MANGƎTUƁU KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ GALATEE

Kundō mɔtɔ ha

1 Ma Pol, m'e mōnombangakulɔ. Deɓee yɔɔ undoi ma ha ta ma ke mōnombangakulɔ ngē. Kɔ́-ɔ m'embe nya kulɔ ná 'j kā rɔ m deɓee ngē. B m'embe 'j kā rɔ m Jeju Kris nge kono Nuɓɔ Biya ji tei sənyan 'j dana m ngi koyoo ná. **2** Ma, tíkɔ nónjoo ɓa der ngi kinji t ma'n ná-ā, d'uɓo taɻa dé nāhą d'ulɔ'n mangətuɓu kono kəɗa'n d'ada t ngikámnahą̄ 'j jɔngáya Galat ná.

3 Ada Biya ji Nuɓɔɔ t Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n edei se keme nɔɔ t wurunyóo'n. **4** Jeju Kris nge kadā rɔ nya yɔ ɓa ha nāhą̄kash ji, kɔ́ ta kɔrh ji'n j kam jɔkāgalo nge taá kajanh kɔ́ ke yi nge nɔ ngē nɛɛ. T gō ndeg m Nuɓɔ Biya ji. **5** Ada kɔrhtaɻa ɗa t jɔ m Nuɓɔ-ɔ́ t jɔkāgaloo jɔkāgaloo. Amen.*

Ha nge nɔ madā káɗya ndetē

6 Ha sé ɔrɔ kam ma ɓɔ, haɗi wɔɔ́ see telei lám 'j gō m nge kono kúu sé t kūlu keme nɔ m Kris ná. Ada see ndegii kaɓh gō Ha Nge Nɔ nge madā káɗya. **7** Ha Nge Nɔ madā káɗya ndetē. Deɓee yɔ á-a a góloi se, āda yɔɔ ndegii téle gidi Ha Nge Nɔ m Kris. **8** Wɔ́b ye dee ɓa, ɓó-o mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɻh nɔbé nóho yɔ-ɔ ɔjɔ se Ha Nge Nɔ nge madā káɗya nge kaɻa rɔ nya 'j kaj yi kono dee kɔjɔ se'n wɔɔ́, etei gānga seré jɔ nya ta kaɓh nya'n kam har-é. **9** Titi ye njɔ na tɔ̄r dé se'n kéte ná, b nge'n taá yɔtɔnh'n m'téle 'm tɔ̄r se ɗyatɔ. Wɔ́b deɓe nge nóho ɓa yɔ-ɔ ɔjɔ se Ha Nge Nɔ nge madā káɗya nge kāɻa rɔ nya 'j kaj yi kono see kembe ná wɔɔ́, etei gānga seré jɔ nya, b ta kaɓh nya'n kam

har-é.

10 B yɔ ɓa kɔ́, taá yɔtɔnh'n, ma m'ānja ha ta ke deɓe nge nɔ taɽa kam m deɓee yéee taɽa kam Nuɓɔ-ɔ́ wɔ? Kéee ma m'ānja ha ta nāhą̄ náa nyelē deɓee wɔ? Wɔ́b ma m'ānja ha ta nāhą̄ ná nyelē deɓee ɗyatɔ wɔɔ́, nge ná m'e ɓeɽh kulɔ m Kris ngē wɔ̄.

Nuɓɔ kúu Pol

11 Nónjoo, āda m'tɔ̄r se ɓa ráng na Ha Nge Nɔ kɔ́ ma ka kəla mbēre nya ná, ye ha nge deɓe bé kunu t jɔ nya'n ngē. **12** Ye ha nge deɓe kasa ngē, haɗi wɔɔ́ m'embe 'j jī m deɓe-é ngē. Kɔ́-ɔ ye nya deɓe nóho yɔ ɔjɔ ma ngē. B ye Jeju yɔ á-a tēe kam ɔjɔ ma wɔ̄ ná.

13 Haykamh, ye njɔ na a oōi 't 'j gō ka kɔrh ni njɔ ha keté sɔɓɔ'n jɔ ha náa kāgaɓē m Jupee. Gō ɗóbo lo kono ma ka nāhą̄'n Eglis m Nuɓɔ konyo ɓɔ 'j ta kɔ kam tondo nya. Tíkɔ ma m'ɔrh'n Eglis ná tíi 'j lo kəɗa nya ɗyatɔ. **14** See oōi'n ha ma k kaɓh t kéte kéte keme náa kāgaɓē m Jupee mbóng āda m'umbɔ̄ madā maa ngi kono ɓāla má kasa nāhą̄ səɗin 'j dana m mətɔ deɓee maa. M'umbɔ̄ madā maa, haɗi wɔɔ́ ɓō ha náa kāgaɓē m ka maa nāhą̄ ma ɓɔ. **15** B lo kono ma níi keme m kɔ́ má ɓa tɔ ná wɔɔ́, nyele'n Nuɓɔ ha má, āda yɔ kúu ma'n na t m'nāhą̄ kulɔ ɓeɽh t māda'n t gō keme nɔ nya'n. **16** Nyelē n āda yɔ teē kam ha m Mono nya adā ma, na t m'ɔjɔ ha nya dana m ngi ke Jupee ngē. Ada t taɽa jī ɓa-á m'iɓ'n. B yɔ kɔ́ m'ānja ha ta koō kɔɗyɔ̄ 'j ka rɔ m deɓe nge kaɓh t jāa t más'n ngē. **17** Kɔɔ́ m'alh m'aɓh nya Jeɗujalem kā rɔ̄ m ngi kono ke mōnombangakulɔ kéte nɔ má ná-ā ngē. B m'iɓ m'aɓh jɔngáya Haɽaɓ tíkɔ m'tele m'e taá keme ɓē ɓɔ Damas ɗyatɔ.

18 'J gō-ó ɓāla mutɔ wɔɔ́, m'alh m'aɓh Jeɗujalem kɔ m

Sepas[1] ri nya nge madā na Piyer. Ada m'nāhą ndi kutu gidi míi rɔ nya. **19** B ta kɔ ma'n mōnombangakulɔ nóho, ndetē. Nge wɔ́, Jak nónjoo m Kəɓaɓe ɓa nɔɗi. **20** Dana náa ɓa kɔ́ ma njángā k kadā sé ná, oi nɔ, na ye ha kujɔ ngē. 'M m'oɗyo se ha nge kamhkamh t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **21** M'iɓ m'aɓh ɗyatɔ t kā jɔngáya Siriee t Silisi'n. **22** Ada jɔkāgalo ná ngi kamnāhą 'j jɔngaya Jude, kɔ́ kinji keme ha m Kris ná igii taɽa kam má ngē. **23** B yɔɔ oōi bé 'j taɽa m deɓee na: Deɓe kɔ́ kéte yɔ ka nāhą konyo t ngi kamnāhą
ná-a nge'n taá yɔtɔnh wɔ́, yɔ nj'əla mbēre ha kundɔ̄kemejɔtaākeme nge yɔ kukɔ rɔ nya tɔgɔ na t n'túju ɓa kɔ́ t'asa n ná. **24** Āda ngikámnahą̄ ná-ā ɔrhii taɽa m Nuɓɔ t kūlu má'n.

Mōnombangakulɔɔ ndegii ha m Pol

2 'J gō-ó ɓāla kutu gidi sɔ́, wɔ́, m'téle m'alh m'aɓh Jeɗujalem ɗyatɔ, dee t Barnabas'n. M'ukɔ Tit t' gō má. **2** M'aɓh tií t gō kono Nuɓɔ teē'n kam kɔjɔ ma'n ada ma kigii'n ná. M'aɓh ká m'ɔrh ni mɔtɔ Ha Nge Nɔ nge ma ka kəlā mbēre nya dana m ngi ke Jupee ngē ná. M'ɔrh mɔtɔ ha ná t deɓee dér ngē. B m'aɓh ká m'ɔrh mɔtɔ ha ná tií kā rɔ m deɓee ɓɔ niyee. M'nāhą bəyá kɔ́ ada kanyā kɔ́ ma k kanyā'n tíkɔ kanyā nge ma kanyā tií wɔ̄ ná, téle ye náa ɓulo bé 'j kam nya kəɗa. **3** B Tit ɓa t jɔ nya'n kɔ́ ke madā kaɓh má ná, ye Grek. B yɔ kɔ́ deɓee ɔsɔ sənyan na t'uɗyɔ gajá ngē. **4** Ada ha kuɗyɔ gajá na, deɓe kā madaa ngi nāhą rɔ ni titi njɔ nónjoo ná udui dana dé mɔtɔ tili-í. Yɔɔ udui dana dé ha ta téle ke ngi kundɔ̄ mɛɛ loo, ta ka kɔ rərendē dé, kɔ́ dee kinji'n keme m Kris Jeju-ú ná. Nónjoo ná-ā nehɛi bəyá kɔ́ na n'télei de'n ɓeɣh niyee. **5** B yɔ kɔ́ dee ya, d'inya rɔ dé d'ada ni, gō ɗóbo kulɔ jɔ-ɔ́ mɔtɔ tógɔ ni, keme

[1] **1:18** Sepas ye taɽa Arameyɛ̨ b Piyer ye taɽa Grek.

mōno jɔkāgalo-ó ngē ɓa nɔɗí. Dee d'ege bəyá kɔ́ ta Ha Nge Nɔ kəɗa'n dana hɔtɔ sé.

6 B 'j kā rɔ m deɓee ngi kono ka kɔ ni nii na yei deɓe ɓɔɔ ɓó na yei deɓe ngi ɗiyee wɔ ná-ā ma usu ma səɗin ngē. Usu ma səɗin ngē, haɗi wɔ́ Nuɓɔ a hére deɓe ngē. Kɔ́-ɔ keme Ha Nge Nɔ kɔ́ ma ka kɔjɔ ná deɓee ɓɔ ná-a ojoi ma náa nóho jɔ-ɔ́ ngē. **7** Yi nge yɔ kɔ wɔ́, ye ha Nuɓɔ ɓoi má Ha Nge Nɔ na t m'ɔjɔ dana m ngi kuɗyɔ gajaa ngēe ná. Njɔ ɓoi nya'n Piyer na t'ɔjɔ dana m ngi kuɗyɔ gajaa ná. **8** Ye bəyá, haɗi wɔ́ Nuɓɔ nge nāhą keme m Piyer na yɔ t téle t'e mōnombangakulɔ m ngi kuɗyɔ gaja ná, nāhą nya keme má na t m'téle t m'e mōnombangakulɔ m ngi ke Jupee ngē. **9** Deɓe oi Jakee, Sepasee[2] t Jąa titi njɔ ngol jɔ m ngi kámnahą̄a. Ada lo kono yɔɔ kigii ha Nuɓɔ kadā má keme nɔ ná kono ná wɔ́, yɔ edei ma jī ni kā konyo dee t Barnabas'n. Ada ye ha keme kasa nāhą. Yɔ nehɛi bəyá ha ta dee kaɓh'n kā rɔ m ngi ke Jupee ngē. B yɔ wɔ́, kaɓh ni nya'n kā rɔ m ngi kuɗyɔ gajaa. **10** Yɔɔ mbēnjii de ɓɔ na t d'ugɔ keme dé jɔ m ngindoo kɔ́. Ada ye náa nge ma ndeg nya ɓɔ ha ta nāhą.

Pol yege ha m Piyer

11 B lo kono Sepas ke 'j Ą̄tiyos ná wɔ́, m'ndang n t taŋa kam nya ɓa, haɗi wɔ́ naá nāhą nya nɔ ngē t kamhāla ɓa. **12** M'ndang n, haɗi wɔ́ kete nɔ kɔtɔ m deɓee ngi kā nóho kɔ́ Jak kulɔ ni ná wɔ́, yɔ nj'usɔ náa t ngi ke Jupee ngē. B Lo kono deɓee ná-ā kɔtɔ ná wɔ́, Piyer ɔrh rɔ nya əɗa kēre 'j dana ni. Inya taŋa kusɔ náa səɗin, haɗi wɔ́ yɔ ɓele ngi kuɗyɔ gajaa. **13** Jup kā madāa 'j dana m ngi kámnahą̄ tele uɓoi nahą̄ taá rɔ nya góloi'n deɓee. Ada Barnabas ɓa t jɔ nya'n góloi nya'n

[2] **2:9** Sepas ye taŋa Arameyɛ̄ b Piyer ye taŋa Grek.

āda yɔ téle unu gō ni.

14 Lo kono ma kɔ āda yɔ ka njiya jɔsuɣu gō ɗóbo ha nge kamhkamh m Ha Nge Nɔ-ɔ́ ngē ná wɔɔ́, m'tɔ̄r Sepas ɓa t taɣa kam m deɓee ɓa dér jɔ́ na: Yi nge ke Jup, hál náa nehɛi asa nāhą t ngi ke Jupee ngē. Yi yege nāhą náa t gō hál náa nāhą m Jupee. B haɗi ɓa kɔ́ nj'undɔ̄ tɔgɔ jɔ m deɓee ngi ke Jupee ngē ha ta yɔɔ kunu gō náa kāgaɓē m Jupee wɔ?

15 Jiyee j'ei njɔ m ngi kono ke Jupee ngē kɔ́ ke'n ngi nāhą̄kashee ná ngē. B j'ei Jupee āda oɗyoi ji'n bəyá. **16** Ye bəyá wɔɔ́, āda j'igii nɔ kɔ́ na Nuɓɔ a tɔ́jɔ deɓee ha yɔ ké jɔsuɣu t kūlu kulɔ m njiha'n ngē. B ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme keme ha m Kris. Jiyee ɓa j tei nya keme ha m Kris. Ada Nuɓɔ atá kɔjɔ ji ha jiyee ke jɔsuɣu t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme-é keme ha m Kris. B atá ke t kūlu kulɔ m njiha'n ngē, haɗi wɔɔ́ Nuɓɔ atá tɔ́jɔ deɓee ha yɔɔ ke jɔsuɣu t kūlu kulɔ m njiha'n ngē.

17 Jiyee j'enjei ha ta Nuɓɔ tɔ́jɔ ni ji deɓee ngi jɔsuɣuee t kūlu ha m Kris'n kɔ́. B wɔ́b deɓee embei ji āda jiyee ɓa j'ei ngi nāhą̄kashee wɔɔ́, ta ya Kris ɓa-á ke'n keme kulɔ ɓeɣh m nāhą̄kashe-é wɔ? Ɨ́, ə, ye bəyá ngē. **18** Ye bəyá ngē, haɗi wɔɔ́ wɔ́b ma ɓa m'ujɔ na t m'téle t m'undɔ̄ mɔtɔ náa nge kono ma ɓa túju'n ná wɔɔ́, nge ná ya ma ɓa m'ɔjɔ rɔ ma t hāla ha ma ke nge kalh jɔ njiha. **19** Ma m'tɔ̄r bəyá, haɗi wɔɔ́ t kūlu m njiha'n á-a ma m'oyo'n ha m njiha ha ta ma kinji'n t jɔ ma'n taɣh ha m Nuɓɔ. **20** Ujoi ma kāgadés nāhą t Kris'n. B wɔ́b m'inji t jɔ má'n taɣh wɔɔ́, ye ma yɔ-ɔ m'inji t jɔ ma'n ngē. B ye Kris á-a inji t jɔ nya'n taɣh keme rɔ má. B kinji kɔ́ ma kinji t jɔ má'n taɣh taá yɔtɔnh'n keme jarɔ'n, ma m'inji gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é keme m Mōno m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ nge kono táɣa má, tíkɔ yɔ nge kono kadā rɔ nya koyo ha má. **21** Ma m'tɔ́sɔ taɣa ha keme nɔ m Nuɓɔ

ngē, haɗi wɔ́ wɔ́b náa nge jɔsuɻu ye t kūlu m njiha'n wɔ́, Kris oyo ɓúlo bé 'j kam.

Kundɔ̄keme jɔ njiha yéee kundɔ̄kemejɔtaākeme wɔ?

3 See Galatee, see ngi kuɻu jɔ sé koyoo. Náa ɗi ɓa-a ndéle jɔ sé kɔ́ ɔgɔ se 'j jɔ koō ha nge kamhkamhee wɔ? See ngē oi Jeju Kris nge kono kujɔ ni n kāgadés t hālá taɻa kam seé ná wɔ? **2** Ɔi taá yɔ'n ɓa ɗíya bá, ye náa nge ma ndeg ta kigii mɔtɔ taá 'j dana sé. See embei Njilii Nge Nɔ t kūlu kulɔ nāhą m njiha'n yéee t kūlu koō kɔ́ see koō kɔjɔ ha nge sɔɓɔ jɔ ha kundɔ̄kemejɔjtaākeme ná wɔ? **3** See Galatee see ɓa kɔ́ kuru jɔ sé oyo ɓa nɔɗí wɔ? See uloi mɔtɔ nɔ keme Njili. B nge'n see ndegii ta tɔ̄l taɻa keme m jarɔ-ɔ́ wɔ? **4** See embei konyo ɓa ɓulo bé t ndanga'n wɔ? Wɔ̄ ta konyo kɔ́ see kembe ná ta ke'n ndangá ɓa haykamh wɔ? **5** Nuɓɔ nge kadā sé njili nya, tíkɔ yɔ nge nāhą náa ngi yáa yáa dana hɔtɔ sé ná, yɔ ɗa nāhą náa ná ha see ke'n ngi koō taɻa m njiha yéee a nāhą t kūlu koō kɔjɔ ha kɔ́ see ka koō sɔɓɔ'n jɔ ha kundɔ̄kemejɔtaākeme ná wɔ?

6 Njengei bəyá keme Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄rii na:
Abraham taā keme ha m Nuɓɔ.
Ada Nuɓɔ tɔ́jɔ n adā ye deɓe nge jɔsuɻu.
(Kundɔ̄. 15:6)

7 Ye bəyá wɔ́, ye há sé ta kigii nɔ. Deɓee ngi kono kaɓh t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ná-a á-a yei mōno m Abrahamee wɔ̄ ná. **8** Tíkɔ Mangətuɓu m Nuɓɔ nge ke yi njánga kéte wɔ̄, āda yɔ tɔ̄r na: Nuɓɔ atá tɔ́jɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ta ke deɓee ngi jɔsuɻuee t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. Ada yɔ ɔjɔ Ha Nge Nɔ ná t Abraham kéte wɔ̄ na:

Mɔtɔ deɓee ɓa dér taá jɔngáya etei
kembe tɔ́rtaɻa keme ri-í.

(Kundɔ̄. 12:3, 18:18, 22:18, 26:4)

9 Ye bəyá wɔ́, ngi kono kaɓh t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n
ná-ā etei kembe tɔ́rtaɣa nahą́ t Abraham nge taā keme'n.

10 Deɓee ɓa dér ngi kono ke ngi kundɔ̄ keme ni jɔ kulɔ
nāhą kɔ́ njiha m Moij tɔ̄r ná, Nuɓɔ atá tɔhɔ̄ ni. Nuɓɔ atá
tɔhɔ̄ ni, haɗi wɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

Deɓee nge kono ngɔm náa ɓa dér kɔ́ njánga ni
keme mangətuɓu m njiha-á ná ngē
tíkɔ kunu gō náa ná-ā t gō'n ngē wɔ́,
Nuɓɔ atá tɔhɔ̄ nya. *(Téle 27:26)*

11 Ada deɓe nge ta Nuɓɔ tójɔ nya ha yɔ ke deɓe nge
jɔsuɣu taɣa kam nya yɔ ɓa Nuɓɔ-ɔ́ t kūlu m njiha'n ndetē.
Ada ha ná ye yi tɔ̄r t halá ráng wɔ̄. Yɔ tɔ̄r na:

Deɓe nge jɔsuɣu atá kinji t jɔ nya'n
taɣh t kūlu m kundɔ̄kemejɔtaākeme-é. *(Hab. 2:4)*

12 B njiha kɔ́ kiɣi nya ye 'j kā rɔ m kundɔ̄kemejɔtaākeme-
é ngē. Tíkɔ yɔ tɔ̄r'n ɗyatɔ na:

Deɓe nge kunu gō náa ná-ā t gō-ó wɔ́,
atá kinji t kaɗya'n t kūlu m náa ná-ā. *(Leb. 18:5)*

13 Kris gānga jɔ ji 'j keme tɔhɔ̄ kɔ́ njiha tɔhɔ̄ ji ná wɔ̄. Yɔ
ɓa téle ye yi tɔhɔ̄ ni n kam goto ji, haɗi wɔ́ njéngei keme
Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Deɓe kɔ́ kujɔ ni n kāgadés ná Nuɓɔ tɔhɔ̄ n.
(Téle 21:23)

14 Kris nāhą bəyá kɔ́ ta mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ná
kembe'n tɔ́rtaɣa kɔ́ Nuɓɔ kadā Abraham ná. Yɔ nāhą bəyá
kɔ́ ta jiyee kembe'n Njili Nge kɔ́ Nuɓɔ kəla njī nya bé kadā
ji t kūlu m kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ná.

Njiha tíkɔ kəlānjī

15 Nónjo m' m'oɗyo ha ná t gō ha ka koɗyo m deɓee
ɓa. Ye nya'n kəlānjī nge deɓee ɓa kəla njī ni kadā nahą b
ye t gō ɗóbo nya'n ɓa bé wɔ́, deɓe nge ta kɔrh náa nóho 'j

taɣa-á ndetē. Kɔ́-ɔ deɓee ɓa ná asa nya ta kumbɔ̄ mada taɣa-á ngē. **16** Ada kəlānjī ná Nuɓɔ ada Abrahamee t mətɔ koɗyo nahą̄ nya'n. Nuɓɔ tɔ̄r na:

T' mətɔ koɗyo nahą̄ nya'n,

(Kundɔ̄. 12:7, 13:15, 24:7)

ada ye náa nge baā ngē. Yɔ tɔ̄r ha náa ɗíya bá. Yɔ tɔ̄r na: T mōnokaɓoi ada nge ná ye ha m Kris. **17** Ɔi, náa nge ma ndeg ta tɔ̄r: Kəlānjī nge Nuɓɔ kəla kadā tií wɔ̄ ná, náa nge kasa túju nya ndetē āda əɗa lo kəɗa nya. 'J gō-ó ɓāla lodeɓe sɔ́ dɔgɔ mutɔ́ tíkɔ njiha m Moij ye ɔtɔ̄. Ada njiha ná asa ta túju kəlanjī kɔ́ Nuɓɔ kadā kéte nɔ nya ná ngē.
18 Njiha asa ta túju ngē, haɗi wɔ́ wɔ́b deɓe embe náakoɗ t kūlu m njiha'n wɔ́, nge ná ya náakoɗ ná ye t kūlu m kəlānjī'n ngē. B yɔ kɔ́ ye t kūlu m kəlānjī á-a Nuɓɔ adā'n Abraham náakoɗ m keme nɔ nya ná wɔ̄ ná.

19 Haɗi ɓa kɔ́ Nuɓɔ nāhą̄ āda njiha əɗa wɔ? Nuɓɔ ada njiha əɗa ha kalh jɔ njiha m deɓee. Njiha əɗa lo kəɗa nya mbóng mōnoka ɓɔ m Abraham ná ye ɔtɔ'n. Yɔ nge kono Nuɓɔ kəla njī nya kadā nya ná. Nuɓɔ undɔ̄ njiha ná, b téle'n ulɔ keme jī m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbée t kūlu kulɔ nāhą̄ jiyee. Monokulɔ ngi 'j taɣh nɔbé tei uloi nya keme jī m nge kəɗa dana hɔtɔ ji. **20** Nge kəɗa dana hɔtɔ-ɔ́ a əɗa dana hɔtɔ m deɓee jó ngi kono ha kəɗa dana ni. B yɔ kɔ́ ha ná ye ha m Nuɓɔ ɓa t káɗa nya'n.

21 Wɔ́ ta njiha m Moij kege'n 'j gō kəlānjī m Nuɓɔɔ wɔ? Ǝ́, ə, ye bəyá ngē. Yɔ asa ta kegē ngē, haɗi wɔ́ kəɗa nya ná, njiha nge madā nóho əɗa'n 't āda ye'n yi nge kadā deɓee kaɗya wɔ́, haykamh náa nge jɔsuɣu m Nuɓɔ atá ke t kūlu'n m njiha'n ɓa. **22** Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r t hālá ráng ha deɓee ɓa dér ke mətɔ nāhą̄kash. Kɔ́ ta t kūlu m kundɔ̄kemejɔtaākeme-é keme m Kris wɔ́, yɔɔ kembe'n náa nge kono Nuɓɔ kəla njī nya ha ta kadā t ngi taā kemee.

23 Kéte lo kono kundɔ̄kemejɔtaākeme ná ke ngē tɔ ná

wɔ́, njiha utu taɻa ji ye njɔ na j'ei ngidangayee. Tíkɔ a ngɔm'n jɔ ji ɗyatɔ. Mbóng āda tei kam ha m kundɔ̄kemejɔtaākeme nge k nāhą̄ rɔ nya ha ta ke ná ɓa tíkɔ. **24** Ada njiha nāhą̄ rɔ nya njɔ ɓeɽh nge ngɔm mōnoɗee bəyá, ha ta kaɓh ji'n nɔ m Kris. Yɔ aɓh t ji'n bəyá ha ta Nuɓɔ tɔ́jɔ ji'n deɓee ngi jɔsuɽuee t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme-é. **25** B nge'n kundɔ̄kemejɔjtaākeme ye ɔtɔ̄ wɔ̄ āda jiyee j'ei ɗyatɔ mɔtɔ tɔ́gɔ m ɓeɽh nge ngɔm ji ná ngē wɔ̄.

Mono m Nuɓɔɔ

26 Ma m'tɔ̄r yi ná, haɗi wɔ́ see ɓa dér yei mōno m Nuɓɔ t kulu kundɔ̄kemejɔtaākeme keme m Kris Jeju.
27 See ɓa dér ngi kono ɗenh ni se manh keme m Kris ná, see uloi Kris rɔ sé wɔ̄. **28** Ada kɔrh kēje m Jupee t Grek'n ndetē. Kɔrh kēje m ɓeɽhee t kəɓa rɔ'n ndetē. Kɔrh kēje m deéngaɓaa t mandaá'n ndetē. Kɔrh kēje ni ndetē haɗi wɔ́ see ɓa dér yei ɗíya keme m Kris Jeju-ú. **29** Ada wɔ́b see yei yi m Kris wɔ́, see yei mōno ka ɓɔ m Abraham, see etei kembe náakoɗ t gō kono Nuɓɔ kəla'n njī nya ná.

4 Ma m'tɔ̄r sé jɔ ná jɔkāgalo kɔ́ nge kusɔ kóɗ ke'n mōnoɗ tɔ̄ ná, náa nge ta deɓee kɔrh'n kēje ni t ɓeɽh'n ndetē. Yɔ ye kɔ́ɓa m náa ɓa dér ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ náa nge ta deɓee kɔrh'n kēje ni ndetē. **2** Dana kɔ́ yɔ ke mōnoɗ tɔ̄ ná, yɔ ye mɔtɔ tɔ́gɔ m deɓe nge ngɔm nya, tíkɔ yei'n mɔtɔ tɔ́gɔ m deɓe nge ngɔm gō náa nyaa. Mbóng ta jɔkāgalo kɔ́ biya nya gānga ná kasa ɓa tíkɔ. **3** Jiyee j'ei nya ɗóbo ɗíya bəyá. Dana kɔ́ jiyee ke deɓee kangā gō ɗóbo m njiha ngē tɔ ná, jiyee j'ei ɓeɽh mɔtɔ tɔ́gɔ njili nge konyo ɓē taá jɔngáya-á. **4** B lo kono jɔkāgalo kasa ná wɔ́, Nuɓɔ ulɔ mōno nya ada mandaá oɗyo n. Oɗyo'n mɔtɔ tɔ́gɔ njiha-á.
5 Yɔ ulɔ Mono nya ta gānga'n jɔ m ngi kono kinji mɔtɔ tɔ́gɔ m njiha-á. Yɔ gānga jɔ ji kɔ́ ta jiyee tēle ke'n mōno m Nuɓɔ. **6** B ha jiyee téle ke mōno nyaa ná wɔ́, Nuɓɔ ulɔ

Njili m Mono nya ngaɽā keme ji. Ada Njili ná ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na: Aba,[3] Biya má. **7** Ada nge'n ya yi ye ɓeɽh ɗyatɔ ngē wɔ̄, yi ye mōno kɔ́ wɔ̄. B wɔ́b yi ye mōno wɔ́, Nuɓɔ nāhą̄ āda yi ye náa kōɗ t kūlu keme nɔ m Kris'n.

Pol nj nāhą̄ wōngo ha m deɓee ngi 'j jɔngáya Galat

8 Kéte kɔ́ see kigii Nuɓɔ nge tɔ ná see a nehɛi ɓeɽh m yoo ngi kono ke Nuɓɔ ngi kamhkamh ngē ná-ā. **9** B nge'n taá yɔtɔnh'n see igii Nuɓɔ wɔ̄. Ye sóo t ta tɔ̄r má jɔ́ na Nuɓɔ igii se. B nāhą̄ nére ɗyatɔ kɔ́ see télei t jɔ njɔ sé ká a unui gō m njiha nge konyoɓē jɔngáya yɔ nge ke deɓee nge tɔhɔ̄ tíkɔ náandáa nya ndetē ná wɔ? Haɗi kɔ́ see ndegii ta téle nāhą̄ ɓeɽh ni ɗyatɔ wɔ? **10** Undɔ̄i kam sé gō ndiyee, gō nɔ̄huee, gō jɔkāgaloo, tíkɔ gō ɓālaa. **11** M'ɓele ha sé, m'tɔ̄r jɔ́ na ukɔ nɔ ngē wɔ́, kulɔ kɔ́ ma nāhą̄ dana hɔtɔ sé ná na ye ɓúlo bé 'j kam nya.

12 Nónjoo m'nāhą̄ se kóroró ɓa bé, b ɔ́ telei titii má, haɗi wɔ́ ma ɓa ná m'e nya njɔ njɔ sé. **13** Nehɛi ma náa nge kash ngē tɔ. B see igii t 't ha mōno rɔ má nóho túju. Ada ma m'embe taɽa ɗóbo 'j gō ha met má ná ta kɔjɔ sé'n Ha Nge Nɔ 't njɔ ɗíya. **14** Ada gō ɗóbo náa kundɔ̄ mɛɛ kɔ́ mōno rɔ má nóho ke'n yi túju ná, see kidii ma ngē, kɔ́-ɔ unui nya kam se 'j taɽa ha má ngē. See ukoi ma t rɔ sé ye njɔ m'e mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nóho bəyá. See ukoi ma t rɔ sé ye njɔ na ma ɓa na m'e Kris Jeju bəyá.

15 Rɔnyele nge see nāhą̄ kéte ná, kam ha nya ɓa-á əɗa kaɗá taá yɔtɔnh wɔ? Haɗi wɔ́, ma ɓa m'tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá sé jɔ́ na: Kəɗa nya ná ye náa nge see kasa 't bá wɔ́, ɗá ɔrhii kam sé edei ma ngē wɔ? **16** Wɔ́ ta ma ke'n madābaā

[3] **4:6** Aba Ye ri náa t Arameyę̱'n, āda kam nya na: Babaá. Ye ri nge kono mōno ka kúu'n biya nya t táɽa'n.

sé bé gō ɗóbo ha nge kamhkamh kɔ́ ma k tɔ̄r sé ná wɔ?

17 Deɓee kā nóhoo ɓō sé nāhą̄ ni ɓɔ. Ada ye gō-ó ngē. Yɔɔ ndegii kɔrh sé 'j rɔ dé, b ta niyee kɔ́ see kaɓh t ɓō ni'n. **18** Nɔ ta ɓō ha m náa nge nɔ kɔ́ nāhą̄ sé t jɔkāgaloo ɓa dér. B ye ha ta ma ke dana hɔtɔ sé ɓa ɗíya bá kɔ́ ngē. **19** Mono maa see ɔ́ nehɛi rɔ sé ye njɔ na m'oɗyo se ɗyatɔ bé na. Ada m'téle m'embe konyo ɓɔ ha sé, mbóng ta Kris ɓa kundɔ̄ rɔ nya ɓa dér keme sé kɔ́. **20** Ada ngɛ'n ya m'ndég ta kinji taá táha kaj sé, b ta mbéle njī koɗyo ha má, haɗi wɔɔ́ m'inji t sól'n ɓɔ ha sé.

Agaree t Sara'n

21 See ngi kono ndeg kinji mɔtɔ tɔ́gɔ njiha m Moij ná, see kɔ́ oōi jɔ ha kɔ́ njánga ni keme mangətuɓu njiha-á ná ngé wɔ? Ǝ́ tɔ̄rii ma. **22** Ye ha ná-a, njengei keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na: Abraham aɓh t mōno ngaɓaa jó. Nge nóho kɔ́ nya ye ɓeɽh kulɔ nge mandaá. B nge madā kɔ́ nya ye nyɛ́ jī nya ɓa. **23** Nge kono kɔ́ nya ke ɓeɽh kulɔ ná, oɗyo n gō ɗóbo m jarɔ̄-ɔ́ t go kono deɓee ka koɗyo'n nāhą̄ ná. B nge kɔ́ kɔ́ nya ke mandáa nyɛ́ jī m Abraham ná, oɗyo n t kūlu kəlanji'n.

24 Náa ná-a njengei ni bəyá āda ye njɔ na giya ha ná, haɗi wɔɔ́ mandáa jó ná-ā ugoi kam goto m kəlānjī jó ná-ā. Nge nóho 'j dana m kəlānjī jó ná-ā ye kəlānjī nge 'j jɔ kōo Sinai. Yɔ oɗyo mōno ná-ā ha ta yɔɔ ka nāhą̄ ɓeɽh. Ada kəlānjī ná ye Agar. **25** Agar ná ye koō nge kumbɔ̄lo nóho 'j jɔngáya Haraɓ. Ada a kui'n na Sinai. Yɔ ye njɔ na Jeɗujalem nge taá jɔkāglo'n kɔ́ kinji keme ɓeɽh ɓa dér t mōno nyaa ná. **26** B Jeɗujalem nge tií taɽh, ye ɓē nge ke kə́ɓa rɔ nya. Yɔ ye kó ji, **27** haɗi wɔɔ́ njengei keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ na:

Ǝ́ nāhą̄ rənyele kuju yi nge koɗyo mōno ngē.
Yi nge kigii konyo m koɗyo mōno ngē,
ɔ́ tɔ̄ɔ njīi 'j jɔ njili-í b unu njīi t taɽh.

Haɗi wɔ́, mōno m mandaá nge ngaɓa
nya tɔ̄ɓɔ nya etei baa kumbɔ̄ mōnoo m
mandáa nge kinji t ngaɓa'n. *(Ejai 54:1)*

28 Ha sé see wɔ́, nónjoo see yei nya mōno ngi koɗyo ni se gō ɗóbo m kəlānjī njɔ m Ijak. **29** Kéte ná ye bəyá ɓa. Mōno nge koɗyo ni'n t gō ɗóbo koɗyo nahą̄ m deɓee ná, a nāhą konyo t mōno nge koɗyo ni'n gō ɗóbo m Njili. Taá yɔtɔhn wɔ́, téle ye'n bəyá ɗyatɔ. **30** B ha kɔ́ njánga ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ ná tɔ̄r na ɗi wɔ?

Ə́ tɔ̄ɓɔ ɓeŋh t mōno nya nge ngaɓa ná'n tíi,
haɗi wɔ́ mōno m mandaá nge ɓeŋh asa ta kusɔ koɗ
jɔ nahą́ t mōno m mandaá nge ke kɔ́ɓa ngaɓa'n ngē.
(Kundɔ̄. 21:10)

31 Nónjoo, ye bəyá wɔ́, jiyee j'ei mōno m mandáa nge ke ɓeŋh ná ngē. B j'ei mōno m mandáa nge ke kɔ́ɓa ngaɓa.

Ke Kəɓá rɔ keme ha m Kris

5 Kris gānga jɔ ji ha ta jiyee ke kɔ́ɓa rɔ ji. Ye bəyá wɔ́, əɗei ɓa gaŋasa lo kəɗa sé. B ɔ́ najhii téle'n jɔ sé kulɔ mətɔ juku ɓeŋh ɗyatɔ ngē.

2 Ɔi ma Pol, m'tɔ̄r sé jɔ na: Wɔ́b see uɗyoi gajá wɔ́, Kris nj nāhą náa ha sé ɗyatɔ ngē. **3** M'téle m'tɔ̄r sé ha ná ɓa ráng ɗyatɔ. Deɓee ɓa dér ngi kono kinya rɔ ni āda kuɗyɔ ni nii gajá náa, ye ha ni ta ngɔm gō njiha m Moij ɓa dér t taŋa-á. **4** See ɓa dér ngi kono ka kanjā ha ta tɔ́jɔ ni se deɓee ngi jɔsuŋuee t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, t kūlu téle rɔ gō njiha-á ná, ɔ́ géngei 'j nahą́ t Kris'n wɔ̄. See usoi 'j gō ɗóbo keme nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄. **5** Dee ya ɗ'undɔ̄ keme dé jɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ha ta yɔ tɔ́jɔ dé deɓee ngi jɔsuŋuee t kūlu tɔ́gɔ m Njili Nge kono dee taā t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ná. **6** Kuɗyɔ gajaa t kuɗyɔ gaja'n ngē ye náa nóho keme m Jeju Kris ngē. B kundɔ̄kemejɔtaākeme nge ka nāhą kulɔ t kūlu táŋa'n ɓa ɗíya ye náa.

7 See undoi mɔtɔ kanyā nɔ wɔ̄. B ná-a ɓa-á uɓɔ taɣa sé ngá. Ná-a ɓa-á ɔgɔ sé 'j jɔ koō taɣa ha nge kamhkamh nɛɛ wɔ̄? **8** Jomh kɔ́ see jomh nahą̄ ná ye 'j kā rɔ m Nuɓɔ nge kúu sé ná ngē. **9** Mɔtɔ kaā ɗí ményɛ bá ná a nāhą kɔ́ mapa a agh. **10** Ma m'undɔ̄ keme má jɔ sé, keme m Kəɓaɓe-é ha see katá kaɓh t njól nge mɔtɔ keɣe'n ngē. B deɓee nge kono nāhą sé kɔ́ jɔ sé ndéle ná, ye nya ɓó ná-a ɓó wɔɔ́, atá kaɓh t seɣé'n jɔ nya. **11** Nónjoo, ma ya wɔ́b m'téle ma m'əla mbeɣe ha kuɗyɔ gajá ɗyatɔ wɔɔ́, haɗi ɗyatɔ kɔ́ ngi kuɗyɔ gajaa a nehɛi ma konyo ɗyatɔ wɔ? Wɔ́b ye bəyá wɔɔ́, ha koyo m Kris kāgadés téle ye gigi ɗyatɔ ngē. **12** Deɓee ngi ka nāhą sé kɔ́ jɔ sé ndéle ná, ma m'ndég ha ta yɔɔ ɓa kuɗyɔ gajá rɔ ni yɔɔ ɓa t taɣa-á.

13 Nónjoo Nuɓɔ kúu se ha ta see ɓa téle ke kəɓa rɔ sé wɔ̄. Ada ha kəɓa rɔ ná najh téle ke sé taɣa ɗóbo lo nāhą náa gō ɗóbo m jaɣɔ-ɔ́ ngē. B t kūlu m táɣa'n wɔɔ́, ɔ́ nehɛi ɓeɣh nahą̄, **14** haɗi wɔɔ́ njihaa ɓa dér téle kámii nāhą ɓa dér taá keme ha ɗíya nɛɛ:

Asa kam ta yi táɣa madaɓei njɔ roi yi ɓa.

(Leb. 19:18)

15 B wɔ́b a jónyoi nahą̄ ɓó-ó a usoi nāhą njek njek wɔɔ́, ɔ́ ngɔmii nɔ kɔ́ na ya ɗá túјui nahą̄.

Hál gō ɗóbo m Njili

16 Ha ta ma tɔ̄r sé á-a ɗa wɔ̄'n: Ɨ́ njiyei gō Njíli m Nuɓɔ-ɔ́. Bəyá wɔɔ́, ta tɔ̄l sé taɣa ɓō m jāɣɔ ngē á-a wɔ̄ ná. **17** Jaɣɔ aɓh t ɓō m náa ngi kono ke mɔtɔ keɣe 'j gō yi m Njili. Tíkɔ njili aɓh nya t ɓō m náa ngi kono ke mɔtɔ keɣee 'j gō yi m jaɣɔ-ɔ́. Yɔ ɓa jó ná-ā a ndegii ha gō nahą́ ngē.
18 B wɔ́b Njili m Nuɓɔ yɔ-ɔ ɔrh se taɣa ɗóbo wɔɔ́, see yei mɔtɔ tɔ́gɔ m njiha-á ngē.

19 Ada náa kɔ́ jaɣɔ kaɓh t ɓō nya ɗei wɔ̄'n. Kanjā nahą̄, saāɣɔ, kusɔ jɔ. **20** Góg yo, mbōli, suɓɔ nāhą, kɔ̄l nahą̄,

kundɔ janga, nāhą wōngo, ráa nāhą ha, gánga nāhą kundɔ ɓutu mɔtɔnáanáandáj nge ke gō-ó ngē, **21** kam kash náa, tɔ̄l deɓe, kai kaā, nāhą taɽa ha náa tíkɔ náa ngi titi yi ngi ná-ā ɓa ɗyatɔ. M'tɔ̄r se kéte wɔ̄ b nge'n m'téle m'tɔ̄r sé ɗyatɔ deɓee ngi kono ka níi t lo nāhą náa ngi bəyá na-á nj'etei kɔ keme kɔɽɔɓē m Nuɓɔ ngē ɓa nɔɗí.

22 B kanā m Njili m ye táɽa, rənyele, wuɽunyóo, keme ndalh, keme nge nɔ, nāhą nɔ, kundɔ̄kemejɔtaākeme, keme nyóo, kukɔ rɔ tɔgɔ. **23** Njiha nge ta kegē 'j gō náa ná-ā, ndetē. **24** Ngi kono ke yi m Jeju Kris ná-ā, yɔɔ ujoi jaɽɔ ni nahą́ t ɓō nyaa t náa ɓa dér kɔ́ jaɽɔ ndeg. **25** Wɔ́b jiyee j'injii t jɔ ji'n taɽh t kūlu m Njili'n wɔ́, āda j njīyei nya t kūlu m Njili'n. **26** B j najhii kɔrh taɽa rɔ ji nge kam ha nya ndetē b ka sūlɔ ji jɔ nahą̄ āda ka nāhą ji'n mənaa jɔ nāhą ná ngē.

Ada j nehɛ̨i nɔ rɔ m deɓee ɓa dér

6 Nónjoo, wɔ́b ɔ́ tei jɔ m deɓee madā nóho b ye nge nāhą náa t gō'n ngē wɔ́, see ngi kaɓh t Njili m Nuɓɔ-ɔ́, ná ɔ́ nehɛi sənyan t hál nge nyóo lem'n āda yɔ téle ye rɔ m Kəɓaɓe-é. Nɔ ta see ɓa ngɔm nya rɔ sé nɔ kɔ́, na ya ɗá usoi kam náa kundɔ mɛɛ. **2** Ɨ́ teii nahą̄ náa kɔy 't. Bəyá wɔ́ ta tɔ̄l sé taɽa njiha m Kris á-a wɔ̄ ná. **3** Wɔ́b deɓe nóho njɔ́l keme nya na nɛɛ na n'e náa nóho b yɔ b ye náa ná ngē wɔ́, deɓe ná a gólo rɔ nya yɔ ɓa. **4** Ada deɓe ɗíyaɗíya 'j dana sé undɔ̄ mɛɛ kulɔ nāhą nya yɔ ɓa ada ɔ'n. B wɔ́b nɔ wɔ́, deɓe ná embe taɽa ɗóbo kɔrhtaɽa rɔ nya yɔ ɓa gō ɗóbo kulɔ nāhą nya. B ye gō ɗóbo kulɔ nāhą m deɓe nge káɗya ngē, **5** haɗi wɔ́ ná-a wɔ́, yɔ ɓa nj'uto náa kɔy nya.

6 Ada deɓe nge kono k ndáj ni n ha m Nuɓɔ ná, asa kam ta yɔ kaɽa náa nɔ nyaa ɓa dér 'j nahą́ kadā t deɓee nge kono k kɔjɔ nya náa ná.

7 Ɨ́ najhii gólo rɔ sé ngē, na deɓee asa ta sóo Nuɓɔ ngē. Náa nge kono deɓe kosh ná, náa ná ɓa-á atá kuɗyɔ wɔ̄ ná.

8 Deɓe nge kosh ha ta ke yi nyelē jaɽɔ wɔ́, atá kuɗyɔ njúm náa kɔ́ ke koyo ná t kūlu m jaɽɔ'n. B deɓe nge kosh náa ha m Njili wɔ́, atá kuɗyɔ t jɔ ndiyee sór t kūlu m Njili'n. **9** J najhii kɔɽɔ lo nāhą nɔ-ɔ́ ngē. Wɔ́b j nyelii ngē, b jɔkāgalo nya asa wɔ́, j'etei kuɗyɔ kanā nge nɔ. **10** Ye bəyá wɔ́, wɔ́b j'embei jɔkāgalo ta nāhą wɔ́, āda j nehɛi nɔ t deɓee ɓa dér. B kumbɔ̄lo nya ɓɔ wɔ́, āda j nehɛi t nónjo ngi kono ke keme kundɔ̄kemejɔtaākeme ná.

Koɗyo nge ɗyā ye sóo 't umbɔ̄ kuɗyɔ gajá

11 Ɔi, kam mangətuɓu koɽo goɓoɽo goɓoɽo kɔ́ ma njánga t jī ma'n kadā sé ná.

12 Deɓee ɓa dér ngi ndeg nāhą náa nyelē jaɽɔ ná, yɔɔ osoi sé mɔtɔ na t'uɗyoi gajá. Yɔɔ nehɛi yi nge ná bəyá kɔ́ ta, kembe'n konyo gō ɗóbo ha kāgadés m Kris ngē, koō nya'n. **13** Ngi ka kuɗyɔ gajaa ɓa a ngɔmii nya njiha m Moij ngē. Yɔɔ ndegii ta see b kuɗyɔ gajá wɔ́, yɔɔ kembe'n lo kɔrhtaɽa rɔ ni jɔ jaɽɔ sé. **14** B yɔ kɔ́ ma ya njól ha kɔrh taɽa rɔ jɔ náa nge káɗya ya ye kuɗɔ́-ɔ́ ɓɔ 'j kaj má. B ha koyo m Kəɓaɓe ji Jeju Kris jɔ kāgadés ná ɓa ɗíya bá. Kāgadés nge kono kujɔ ni deɓee taá jɔngáya táa rɔ má t kūlu nya'n. Tíkɔ ma wɔ́, ke nya'n bəyá njɔ yi m deɓee taá jɔngáya. **15** Ha m kuɗyɔ gajaa t kuɗyɔ gajá'n ngē ye náa ɓulo bé taá keme m Kris. B náa nge kumbɔ̄lo ɓɔ wɔ́, ha ta deɓee téle ke yi koɗyo nge ɗyā ɓa ɗíya ye náa. **16** Ada wuɽunyóo tíkɔ kɔ kam tondoo ye t deɓee ɓa dér ngi katá kunu gō mɔtɔndáandáj'n. Tíkɔ ye'n jɔ m Ijrayel m Nuɓɔ-ɔ́ ɗyatɔ.

17 Ada nge'n ɓa nɔɗí ye'n mér nya. Deɓe nóho najh kɔl wuɽu má ɗyatɔ ngē, haɗi wɔ́ taɽa tíbi do m Jeju ɗa taá rɔ má wɔ̄.

18 Nónjoo āda keme nɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ye nāhą t njili sé'n. Amen.*

MANGƎTUƁU KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ EPEJEE

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Pol, mōnombangakulɔ m Jeju Kris, t gō ndeg m Nuɓɔ. M'ulɔ t mangətuɓu'n tií rɔ sé, see ngi kono kinji Epej ná. M'ā̄da se see ngi kaɣh njánga njángaa, t ngi jɔsuɣuee keme m Kris Jeju ná.

2 Ada Nuɓɔ Biya jiyee t Kɔ́ɓa ji Jeju Kris'n edei se keme nɔɔ t wuɣunyóo'n.

Tɔrhtaɣa gō ɗóbo m njili keme m Kris

3 Tɔ́rtaɣa ye jɔ m Nuɓɔ Biya m Kəɓaɓe ji Jeju Kris. Yɔ tɔ́r taɣa nya jɔ ji dana náa ngi nɔɔ ɓa dér keme lo nge tií taɣh nɔbé. Yɔ nāhạ̄ bəyá ha ngaɣā keme ji nge ɗyā ha m Kris. **4** Nuɓɔ héɣe ji keme m Kris kéte nɔ kundɔ̄ mɔtɔ jɔngáya. Yɔ héɣe ji ha ta téle ji kaɣh njánga njánga 'j ta ha nóho tei jɔ ji, t nɔ nya keme táɣa. **5** Yɔ tɔ́jɔ ji kéte ha ta jiyee téle ke mōno nyaa t kūlu m Kris'n, t gō ndeg nya'n.

6 J'əlei tɔy nya kɔ́ ta kɔrh'n taɣa nya gō ɗóbo keme nɔ nya. Ye t kūlu m keme nɔ'n ná-a, yɔ ukɔ ji'n t rɔ nya keme m kótáɣa nya wɔ̄ ná. **7** Kótáɣa m Nuɓɔ ná, gānga jɔ ji t kulu más nya'n. Nuɓɔ mai rɔ nya jɔ ji t gō keme nɔ nya nge kalngandh'n. **8** Nuɓɔ sɔ̄ka keme nɔ nya huluhulu jɔ ji t gō kam kaɗya nya'n ɓa dér, t náa kigii nya'n ɓa dér. **9** Yɔ nāhạ̄ kɔ́ āda j'igii náa nyaa ɓa dér ngi lo munduúee t gō keme ndeg nya'n. T gō kono nyelē nya'n ɓɔ ná. Ye nɔ̄mɔ nge yɔ ɓa kundɔ̄ jɔ dana-á kéte t kūlu m keme nɔ nya'n. **10** Yɔ ná-a ye kam nɔ̄mɔ nya wɔ̄ ná. Lo kono jɔkā̄galo kasa ta yɔ kám náa ɓa dér mɔtɔ njɔ m deɓe ɗíya bá, āda ye Kris

nge ke Ngol jɔ. Náa ngi tií 'j taɽhee t náa jɔngáyaa etei
ke yi nya.
11 Keme nya wɔ́, jiyee j téle j'ei nya ngi kembe náakōɗ
nyaa. Ye ha yɔ tɔ́jɔ nya ji kéte kono t gō nɔ̄mɔ nya ji'n
keme nya, yɔ nāhą náa ɓa dér t gō keme ndeg nya'n. 12 T
gō keme ndeg m Nuɓɔ'n-a wɔ̄ ná. Ji ngi kono taā keme
kéte ná asa kam ta kəla ji tɔy m Nuɓɔ tíkɔ kɔrh'n taɽa nya.
13 See ngi kono kugɔ ni se keme dana kɔ́ see koō ha nge
kamhkamh tíkɔ taā'n keme m Kris ná. Ha kəɗa'n ye Ha
Nge Nɔ ha kaɗya sé. See ɔ́ tei keme āda Njili Nge Nɔ utū
taɽa sé t mbāla'n. Nuɓɔ əla njī nya adā se ha m Njili Nge
Nɔ kono. 14 Njili Nge Nɔ-á ye náa kukɔ jɔ náa kōɗ nge kɔ́
Nuɓɔ kadā ji ha ta jiyee kigii'n ɓa nɔɗí wɔ̄ ná. Njili ná atá
níi ɓa nɔɗí, ta ya Nuɓɔ ɓa katá kanjā náa nya nge kɔ́ yɔ
gānga jɔ ná tíkɔ. Ye ha ná-a asa kam ta jiyee kəla'n tɔy m
Nuɓɔ tíkɔ kɔrh'n taɽa nya wɔ̄ ná.

Pol gór Nuɓɔ tíkɔ adā'n kuɗɔ ɗyatɔ

15 Ye ha ná-a, lo kono ma koō ha kundɔ̄kemejɔtaākeme
sé keme m Kəɓaɓe Jeju, tíkɔ ha táɽa sé ha m ngi kaɽh
njánga njángaa ɓa dér ná wɔ́, m'gór'n Nuɓɔ ha sé wɔ̄ ná.
16 M'nengh 'j gō lo kadā kúɗɔ ha sé ngē. Ma m'tɔ́jɔ ri sé
keme gór Nuɓɔ maa. 17 M'gór Nuɓɔ m Kəɓaɓe ji Jeju
Kris, Biya kɔrhtaɽa. M'gór n kɔ́ ta yɔ kadā sé'n njili kam
kaɗyaa, t tei kam kigii náa nya'n. 18 M'gór n kɔ́ ta kam sé
nge tií 'j kā ngaɽā keme sé kɔ́'n lo nɔ keme náa kigii nya.
M'gór n kɔ́ ta see kigii'n náa kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ nya nge kono
yɔ kúu sé'n ná. M'gór Nuɓɔ kɔ́ ta see kasa kigii ha kɔrhtaɽa
m Nuɓɔ ke náandáa, haɗi wɔ́ jiyee j'ei náa kōɗ m Nuɓɔ,
ji ngi kono ke ngi kaɽh njánga njánga keme m Kris ná.
19 M'gór n kɔ́ ta see kigii tɔ́gɔ nya nge kalngandh ha ji, ji
ngi kono taā keme nya ná. Tɔ́gɔ nya ye t gō kulɔ ka nāhą
nya t rɔ ngér'n ná. 20 Yɔ nāhą keme m Kris dana kɔ́ yɔ

tei'n 'j dana m ngi koyo-ó ná. Yɔ adā n ha ta yɔ kinji jɔ ji konyoo keme lo nge tií taɽh nɔbé. **21** Yɔ adā n lo tií taɽh ta yɔ ke ngol, jɔ m ngi konyoɓee ɓa dér, t njī m ngi konyoɓee ɓa dér, t tógɔɔ ɓa dér, t konyoɓee ɓa dér. Yɔ adā n lo ha ta yɔ kinji jɔ riyee ɓa dér kɔ́ kundɔ̄ ni ná, taá jɔkāgalo'n ɓa ɗíya bá ngē, b jɔkāgalo nge katá ke ná ɓa ɗyatɔ. **22** Nuɓɔ ulɔ náa ɓa dér mɔtɔ njɔ m Kris, adā n ha ta téle ke nge ngol jɔ náa ɓa dér keme Eglis. **23** Ngi kámnahą̄a ná ye rɔ nya yɔ ɓa. Kris ɓa-á ɗoso n dana náa ɓa dér wɔ̄ ná, yɔ ɓa-á ye nge ɗoso t náa ɓa dér dóldol wɔ̄ ná.

Kinji t kam'n keme m Kris

2 Kéte kono ná, see yei ngi kono koyo tí wɔ̄, keme kalh jɔ njiha sé ha nāhą̄kash see wɔ̄. **2** Dana kɔ́ see ka njiya t gō nāhą̄ náa ngi taá 'j jɔngáya ná, see a njiyei nya dana kalh jɔ njiha sé. See a njiyei t gō m ngol jɔ nge konyoɓē nge 'j ɓōdo nɔbé. Yɔ-á njili nya a nāhą̄ kulɔ taá yɔtɔnh keme m deɓee ngi kegē haa wɔ̄ ná. **3** Ada jiyee ɓa dér, j'ei nya sɔɗin bəyá kono, ja j njiyei'n t gō ngúɗu jārɔ ji. Ja j nehę̄i'n náa nge kono rɔ t njɔ́l ha ji'n ndeg ná. B t gō kono koɗyo ni ji'n ná wɔɔ́, jiyee j'ei ngi wōngo m Nuɓɔ, tíkɔ j'ei njɔ nɔgoto deɓee ɗyatɔ. **4** B Nuɓɔ ye nge kam kala nge kumbɔ̄ kam, haɗi wɔɔ́ yɔ táɽa ji. **5** Yɔ adā ji kaɗya nahą́ t Kris'n. Yɔ ɓa-á ye nge nāhą̄ náa ná wɔ̄ ná, dana kɔ́ jiyee ke ngi koyo tí, t kūlu kalh jɔ njiha ná. Ye t kūlu m keme nɔ'n ná-a aɗya ji'n wɔ̄ ná. **6** Nuɓɔ nāhą̄ āda j teii 'j dana m ngi koyoo nahą́ t Kris'n, yɔ nāhą̄ ha ta jiyee kinji nahą́ sɔɗin keme lo nge tií taɽh nɔbé keme m Kris Jeju.

7 Yɔ ndeg ta kɔjɔ ha keme nɔ ná t deɓee, jɔkāgalo nge kɔ́ ka ke ná. Keme nɔ ná ye t kūlu m nāhą̄ nɔ nya nge ɓɔ 'j ka rɔ ji keme m Kris Jeju. **8** Nuɓɔ aɗya se t kūlu m keme nɔ'n tíkɔ t kūlu m kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. B náa ná iɓ 'j rɔ sé

ngē, b ye kadāɓulo m Nuɓɔ. **9** Ye t kūlu m kulɔ'n ngē, na ya deɓe nóho ɔrh'n taɽa rɔ nya yɔ ɓa, **10** haɗi wɔ́ jiyee j'ei kulɔ nge yɔ nāhą. Yɔ hēl ji keme m Kris ha ta jiyee nāhą kulɔ ngi nɔɔ. Nuɓɔ undɔ̄ jɔ kulɔ ngi nɔɔ nɛɛ dana kéte wɔ̄, ha ta jiyee kasa nāhą kulɔ ná-ā bé.

Jupee t ngi kono ke Jupee ngē téle yei ɗíya keme m Kris

11 Ye bəyá wɔ́, āda ugɔ keme sé jɔ-ɔ́, na see yei ngi ke Jupee ngē t gō koɗyo nahą́ sé'n. Ada ngi kuɗyɔ gajá gō jāɽɔɔ, a kúui se ngi kuɗyɔ gajaa ngē. Ye kuɗyɔ gajá nge deɓe ka kuɗyɔ t jī ni'n ná. **12** Ada ugɔ keme sé jɔ-ɔ́, na dana ná see yei kuɗɔ́ 'j rɔ m Kris. See yei deɓee 'j hālaa. Ɔgoi se lo kinji tií keme ɓē Ijrayel. See yei mbaa sɔɓɔ'n jɔ gō mindi kəlānjī. See aɓhii t kundɔ̄kemejɔ-ɔ́'n ngē. Kɔ́-ɔ Nuɓɔ sé ndetē nya taá jɔngáya. **13** B nge'n taá yɔtɔnh keme m Kris Jeju wɔ́, see ngi kéte ke kuɗɔ́ ná, Nuɓɔ nāhą āda ɔ́ télei yei táha rɔ nya t kūlu más m Kris'n.

14 Ye ha yɔ ke wuɽunyóo ji. Yɔ nāhą kɔ́ āda ji ngi kono ke ɓūndu jó kono ná, j télei j'ei ɓūndu ɗíya bá. Yɔ ɓungɔ̄ kɔgɔ̄ nge kono kāɽa ji 'j nahą́ ná tíi. **15** T kūlu koyo nya'n á-a yɔ síi'n njiha m gōmindee kɔ́ njánga ni kundɔ̄ ná. Ye ha ta kūndɔ̄'n ɓūndu kɔ́ ke jó náa deɓe nge ɗyā keme rɔ nya yɔ ɓa-á, ha ta nāhą kɔ́ wuɽunyóo kəɗa'n. **16** Yɔ nāhą kɔ́ āda yɔɔ ɓa jó ná usōi gō nahą́ t Nuɓɔ'n t rɔ nge ɗíya bá t kūlu kāgadés'n. **17** Yɔ ye ɔjɔ se see ngi kinji kuɗɔ-ɔ́, Ha Nge Nɔ t wuɽunyóo'n. Yɔ ɔjɔ nya ngi kono kinji táha ná-ā Ha Nge Nɔ t wuɽunyóo'n. **18** Haɗi wɔ́, ye t kūlu nya'n ná-a, ji ngi kono ke ɓūndu jó ná-ā j'esei kɔtɔ rɔ m Biya keme Njili nge ɗíya bá'n wɔ̄ ná.

19 Ke nya bəyá ná wɔ́, see yei mbaa ɗyatɔ ngē, kɔ́-ɔ yei nya deɓee 'j hālaa ɗyatɔ ngē. B see yei mōno ɓee nahą́ t ngi kaɽh njánga njángaa. See yei nya deɓee m Nuɓɔ. **20** Mōnombangakulɔɔ t ngikɔjɔnji m Nuɓɔ yei

ngi nāhạ́kújuee, b yɔ ɓa-á ye nge kundɔ̄ sé jɔ mɔtɔ kúju'n wɔ̄ ná. Jeju Kris ɓa ye kōo nge kinji kél kúju wɔ̄ ná. **21** T keme Kris wɔ́, kújuee ɓa dér udui nahạ́ nɔ t gō-ó, ta kaɓh'n t ka taɽh, ta téle'n kúju m Nuɓɔ ta kaɽh njánga njánga keme m Kəɓaɓe. **22** B keme m Kris wɔ́, Nuɓɔ nāhạ́ kɔ́ āda see téle yei nya kúju kinji nya keme m Njili.

Pol ye nge kɔjɔ ha t ngi ke Jupee ngē

3 Ye ha ná-a, ma Pol, deɓe dangay m Kris Jeju, m'gór Nuɓɔ ha sé see ngi kono ke Jupee ngē ná wɔ̄ ná.

2 See oōi ha kəɗa'n ɓa haykamh. See oōi ha ke nya ha kulɔ ngəm náa m Nuɓɔ nge yɔɔ kadā má sɔɓɔ'n jɔ ha keme nɔ nya ha sé wɔ̄ ná. **3** Titi ye njɔ kɔ́ ma njángā kadā sé'n kéte keme mangətuɓu, ha nge ɗi ményɛ bá nge Nuɓɔ nāhạ́ kɔ́ ma kigii'n náa nge lo munduú, t gō kono yɔ tei'n kam kɔjɔ má'n ná. **4** Ye bəyá wɔ́, wɔ́b see b ɔ́ tójoi mangətuɓu ná wɔ́, see etei kigii gōso ha má ná bé. Kɔ́ ta see kigii'n ha nge lo munduú m Kris. **5** Nuɓɔ ɔjɔ deɓee nyaa ngi kéte kono ha nge lo munduú, titi ye njɔ na kɔjɔ nya'n taá yɔtɔnh'n ngē. B taá yɔtɔnh'n ye Njili Nge Nɔ-a tei kam náa ná adā ji t mōnombangakulɔ ngi kaɽh njánga njánga nyaa t ngikɔjɔnji m Nuɓɔ wɔ̄ ná. **6** Ha nge lo munduú'n tɔ̄r na: Ngi ke Jupee ngē ná-ā ugoi nahạ́ jɔ náakōɗ, ugoi nahạ́ jɔ rɔ-ɔ́, ugoi nahạ́ t jiyee jɔ kəlanjīi keme m Kris Jeju, t kūlu m Ha Nge Nɔ'n.

7 M'téle m'e ɓeɽh m Ha Nge Nɔ, haɗi wɔ́ Nuɓɔ adā ma keme nɔ nya. Yɔ adā ma t kūlu tɔ́gɔ kulɔ nāhạ́ nya'n.
8 Wɔ́b ma m'e nya'n mōno bé dana hɔtɔ m ngi kaɽh njángā njángaa ɓa dér wɔ́, yɔ adā ma keme nɔ'n wɔ̄. Yɔ adā ma ha ta kɔjɔ t ngi kono ke Jupee ngē ná-ā, náakōɗ m Ha Nge Nɔ m Kris. Ye náakōɗ nge deɓe kasa kigii mɔtɔ ngē.
9 Nuɓɔ adā ma keme nɔ'n kɔ́ ta ma kasa tɔ̄r deɓee ɓa dér,

lo nɔ m lo nūɓo nahą̄ náa nge lo munduú nge kuyɔ̄ rɔ nya
ná. Nuɓɔ hēl náa ɓa dér t kūlu m Jeju Kris nge kono yɔ
ɓa yɔ̄ɾɔ náa nge lo munduú keme jɔkāgalo nge hón tí ná.
10 Yɔ nāhą yi nge'n kéte kono kɔ́ ta taá t yɔtɔnh'n wɔ́,
kulɔ jɔ mɔtɔ tɔ́gɔ m ngol jɔ m ngi konyoɓee keme lo
nge tií taɾh nɔbee kigii'n kam kaɗya nya t kūlu m ngi
kámnahą̄a'n. Kam kaɗya m Nuɓɔ nge kēɾekēɾe. **11** Yɔ
nāhą bəyá kɔ́ ta yɔɔ kigii'n kam kaɗya nya. Ye t gō
nɔ̄mɔ nge kəɗa sɔ́ɾ kɔ́ yɔ tɔ̄l'n taɾa keme m Kris Jeju
Kəɓaɓe ji. **12** Keme nya wɔ́, jiyee j'ei t wuɾukili'n, tíkɔ
t tīikeme'n, āda j'esei ta kɔtɔ̄ rɔ m Nuɓɔ t kūlu
kundɔ̄kemejɔtaākeme'n nge kɔ́ kəɗa keme nya ná. **13** Ye
ha ná-a, m'nāhą̄ kɔ́ɾɔ́ɾɔ́ ɓɔ ha ta see túgɔ taɾa sé ha náa
ngi konyoo kɔ́ nāhą̄ ni ma ha sé ná wɔ̄ ná. Yɔ nge ná-ā
ye kɔrhtaɾa sé wɔ̄ ná.

Pol nj gór Nuɓɔ ha m Epejee

14 Ye ha ná-a, m'téte'n kuɾukaj má t nɔ m Biya m
Kəɓaɓe ji Jeju Kris wɔ̄ ná. **15** Yɔ nge kono mɔtɔ koɗyo
nahą̄a ɓa dér 'j taɾh nɔbé, t ngi 'j jɔngáya katá kembe ri ni 'j
rɔ nya. **16** M'gór n kɔ́ ta yɔ kadā sé'n tɔ́gɔ t gō náandáa m
kɔrhtaɾa nya'n, ta yɔ mbōsh'n Njili sé t kūlu m njili nya'n.
17 M'gór Nuɓɔ kɔ́ ta Kris kinji ngaɾā keme sé t kūlu m
kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. M'gór n kɔ́ ta ngəɾa sé ɓēɾ kudu
keme táɾa. **18** M'gór n kɔ́ ta see kasa kigii'n táɾa nya nahą́ t
ngi kaɾh njánga njángaa ɓa dér. M'gór n kɔ́ ta see kigii
kaɓa nyaa, t ngalaa nyaa, t kol nyaa tíkɔ kaɓh nya t taɾh'n.
19 M'gór n kɔ́ ta see kigii'n ha táɾa m Kris kumbɔ̄ kigii náa
ɓa dér. M'gór Nuɓɔ kɔ́ ta yɔ ɓa ɗoso sé t ɗoso nge rututu
nya'n ɓa dér.

20 Tí wɔ́, yɔ asa ta nāhą̄ náa ɓa dér kɔ́ ke terh ji, tíkɔ k
njɔ́l ji ná, t gō tɔ́gɔ ka nāhą̄ nya'n keme ji ná. **21** Ɨ́ tɔ̄rii taɾa
sé jɔ nya keme Eglis t kūlu m Kris Jeju dana hɔtɔ m

mōnoɗyaa nɛɛ ɓa dér t jɔkāgalo t jɔkāgaloo. Amen.*

Kuɓo rɔ nahą̄ keme m Kris

4 Ye bəyá wɔ́, ma deɓe dangay m Kəɓaɓe, m'nāhą̄ se
kóɽoɽó ha ta njiya sé kasa nahą̄ t kúu nge kono kúu ni
sé'n. **2** Ɨ́ nyóoi jɔ sé. Ada keme sé nyóo. Ukoi rɔ sé ngér,
3 ɔ́ túgoi taɽa sé jɔ nahą̄ t táɽa'n, ukoi rɔ sé tɔgɔ kɔ́ āda
uɓoi nahą̄ t kulɔ̄ wuɽunyóo m Njili nge kujɔ̄ sé nahą̄ ná.
4 Dana kɔ́ Nuɓɔ kúu sé ná, yɔ kúu se keme náa
kundɔ̄kemejɔ-ɔ́, nge ɗíya bá. Titi ye njɔ kɔ́ yɔ ɓa ke'n ɗíya
bá ná wɔ́, rɔ ye nya ɗíya bá, Njili ye nya ɗíya bá.
5 Kəɓaɓe ye nya ɗíya bá. Kundɔ̄kemejɔtaākeme ye nya
ɗíya bá, ɗenh manh ye nya ɗíya bá. **6** Nuɓɔ ye nya ɗíya
bá. Yɔ ye Biya m náa ɓa dér. Yɔ ye jɔ náa ɓa dér. Yɔ ye
dana hɔtɔ m náa ɓa dér, yɔ ye keme náa ɓa dér. Yɔ inji
keme sé ɓa dér.

7 Nuɓɔ adā ji keme nɔ āda asa t gō ndɔ́jɔ̄ nya'n
kadāɓulo m Kris ɓa ɗíyaɗíya ɓa dér ná. **8** Ye ha ná-a,
yɔ tɔ̄r na:

Lo kɔ́ yɔ kaɓh taɽh nɔbé ná wɔ́,
yɔ aɓh t ɓeɽh ngi kono kɔ́ kukɔ nya ni ná,
b adā deɓee kadāɓulo. *(Hā 68:19)*

9 Yɔ alh taɽh nɔbé, ngē wɔ́, yɔ ɗes keme lo ngi taá ngá.
10 Yɔ nge ɗes ná-a yɔ ɓa aɓh taɽh hón nɔbee ɓa dér, kɔ́
ta ya ɗoso'n dana náa ɓa dér wɔ̄ ná. **11** Yɔ nge nāhą̄ kɔ́
āda ngi ka nóhoo téle ke mōnombangakulɔɔ, ngi kā
madaa yei ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ, ngi ka madaa téle yei
ngikɔjɔnjiha nge nɔɔ, ngi ka madaa téle yei ngi kulūee, t
ngikɔjɔnáa. **12** Kulɔ ni ye ha ta nāhą̄ t ngi kaɽh njánga
njángaa kɔ́ ta yɔɔ kasa nāhą̄ kulɔ kɔ́ ta mbōsh'n rɔ m
Kris. **13** Yɔɔ mbōsii ji mbóng kɔ́ ta jiyee ɓa dér kɔtɔ̄'n
keme kuɓo nahą̄ m kundɔ̄kemejɔtaākeme, keme kigii
Mono m Nuɓɔɔ. Yɔɔ mbōsii ji mbóng ha ta jiyee téle ke
deɓe kangā kɔ́ ta jiyee kasa t kāga rɔ m Kris'n, tíkɔ ɗoso

rututu nya'n.

14 Ye bəyá wɔ́, asa kam ta jiyee téle titi mōnoɗee ɗyato ngē. Mətɔ náandájee ngi kēɽekēɽee nehɛ̰i kɔ́ āda deɓee aɓhii, b télei a ɗei səɗin njɔ nyéle ka yii'n kāgaa ná. Deɓee a igii deɓee t kūlu m haa ngi 'j kam nyaa, t kūlu m gólo loo, t kūlu m nɔ̄mɔ ta gólo'n deɓee. **15** B wɔ́b, jiyee b ja j'oɗyoi ha nge kamhkamh t táɽa'n wɔ́, j'etei kangā keme náa ɓa dér. J'etei kangā keme m nge kono ke ngol jɔ ji ná. Yɔ ná ye Kris. **16** Rɔɔ ɓa dér, yei jɔ nahą́, jɔ kuɽuee ɓa dér ɗíyaɗíya nāhą̄ kɔ́ rɔ atá kəɗa ngér. Bəyá wɔ́, ye keme m Kris-á rɔ atá kangā'n tíkɔ mbōs'n keme nya yɔ ɓa wɔ̄ ná. Mōno rɔɔ ɓa ɗíyaɗíya a nehɛ̰i kulɔ ni.

Njiya keme ha nge kamhkamh

17 Tí wɔ́, ha nge kono ma tɔ̄r ná-a wɔ̄'n. Ada m'tɔ̄r ɓa ráng keme m Kəɓaɓe. Asa kam ta see njiya njɔ m ngi kono ke Jupee ngē ná ɗyatɔ ngē. Yɔ a njiyei t gō kɔjɔ rɔ nge ɓúlo t gō njól ni'n. **18** Njól ha ni ye tili-í. Yɔɔ yei mbaa keme ha kaɗya nge Nuɓɔ kadā deɓee ná. Yɔɔ injii day, haɗi wɔ́ ngaɽā keme ni ngér ngóɗoɗó. **19** Usu ni náa ɗyatɔ ngē ɓa nɔɗí, edei rɔ ni kanjā nahą̄ ɓa nɔɗí, nehɛ̰i náa ngi nɔ ngē ɓa dér. Undɔ̄i kam ni ha ta nāhą̄ kulɔ ɓɔ hón jɔ.

20 B see ɔ́ ndájii ha m Kris kéte bá ngē tɔ. **21** See oōi ha nya ɓa, ɔ́ ndájii ha nya, titi ye njɔ na ha nge kamhkamh kəɗa'n keme m Jeju ná. **22** Yɔɔ ndájii se bəyá. Inyei lo nāhą̄ náa ngi konoo ná-ā ngelh. Yɔ ná-a ye hál m deɓe nge kej wɔ̄ ná. Kamkash náa nāhą̄ ni āda túju. **23** Ada njól ha sé téle ye ɗyā keme Njili sé. **24** Ɨ́ télei uloi deɓe nge ɗyā, nge kono hēl ni n t gō ha m Nuɓɔ keme náa nge ke gō-ó, keme hál nge kaɽh njánga njánga m ha nge kamhkamh ná.

25 Ye bəyá wɔ́, inyei kujɔ haa ngelh. Ada deɓe ɗíyaɗíya oɗyoi ha nge kamhkamh t madāɓe niyee. J'oɗyoi

nahą̄ ha nge kamhkamh, haɗi wɔ́ j'ei mōno rɔ nahą̄a.

26 Wɔ́b wōngo nāhą̄ se wɔ́,
ɔ́ najhii nāhą̄ kash. *(Hā 4:5)*

Ada kaja najh kudu jɔ wōngo sé ngē. **27** ɘ́ najhii kinya lo kadā biyagey* ngē. **28** Wɔ́b deɓe nóho b a ɓogo wɔ́, āda najh ɓogo ɗyatɔ ngē. B asa kam ta yɔ nāhą̄ kulɔ nge nɔ t jī nya'n kɔ́ āda lo kono yɔ kembe náa ná wɔ́, nāhą̄ nya'n t nge kono nyalā ná'n.

29 Ada ha nge kat seé najh tei 'j taɾa sé ngē. B āda ye ha ngi ta mbōs'n deɓee ngi káɗyaa, nge ta nāhą̄'n nɔ səɗin kɔ́ tei 'j taɾa sé. Ada ye ha ngi sɔɓɔ jɔ ha keme nɔ ha m ngi ka koō ná kɔ́ tei 'j taɾa sé. **30** ɘ́ najhii kadā wōngo t Njili Nge Nɔ m Nuɓɔ. Yɔ nge kono kutū taɾa sé t mbāla'n mbóng ndi gānga jɔ-ɔ́ ná. **31** Ɔrhii keme kátaa ɓa dér, kam kéle nahą̄a ɓa dér, wōngoo ɓa dér, kɔ̄l nahą̄a ɓa dér, gānga bé ɓa dér, t keme kilee ɓa dér 'j dana hɔtɔ sé. **32** B ɔ́ nehɛ̨i nahą̄ nɔ. Ada see yei ngi kam kala nahą̄a. ɘ́ maii rɔ sé jɔ nahą̄ njɔ Nuɓɔ mai nya'n rɔ nya jɔ sé keme m Kris ná.

5 Ye bəyá wɔ́, ɔ́ ndájii Nuɓɔ njɔ m mōno kótáɾa bəyá. **2** ɘ́ njiyei t táɾa'n njɔ Kris táɾa sé'n ná, yɔ ɓa kadā'n rɔ nya ha sé ná. Yɔ adā rɔ nya ha ta téle ke náa kadāɓulo, tíkɔ náa sádaga, nge kat ɓusu bəyá t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́.

3 B ha m kanjā nahą̄, náa ngi nɔ ngēe, t kam kash náa ná, ɔ́ najhii kúu ri náa ngi bəyá ná-ā taá dana hɔtɔ sé. ɘ́ kúu ri ni ngē ɓa nɔɗí, náa ná sɔɓɔ ngi kaɾh njánga njángaa ngē. **4** ɘ́ najhii koɗyo ha kash, ha nge kam nya ndetē, tíkɔ ngonjh. Yɔɔ ngi bəyá ná-ā ye gō-ó ngē. B nɔ ta see kadā kúɗɔ kɔ́. **5** See igii nge'n nɔ ɓɔ: Nge kusɔ jɔ, deɓe nge saāɾɔ, tíkɔ nge kam kash náa, tíkɔ deɓee ngi bəyá náa etei konyo ɓē nahą́ t Krisee t Nuɓɔ'n ngē. Nge kam kash náa ye nge góg yo. **6** Ada deɓe najh gólo sé t ha nge 'j kam nya'n ngē. Ye ha m ngi bəyá ná-a wōngo m Nuɓɔ atá kusō'n jɔ m ngi jomee wɔ̄ ná. **7** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ najhii kuɓo nahą̄ səɗin

jɔ náa ngi bəyá ná-ā.

8 Haɗi wɔ́, kono ná see yei tili, b nge'n see ngi ke lonjáha keme m Kəɓaɓe ná, ɔ́ njiyei njɔ m mōno m lonjáhaa bəyá. **9** Kanā m Njili ye dana náa ɓa dér ngi nɔɔ t ngi ke gō-ó, t ha nge kamhkamh'n. **10** Undɔ̄i mɛɛ m náa kɔ́ ya igii'n náa ngi kusō gō kam m Kəɓaɓe. **11** Ɛ́ najhii kuɓo nahą̄ t kulɔɔ ngi 'j kam tili ngi ke yi siti tí ná. B nɔ ta see tei t mətɔ ni n hālá, **12** haɗi wɔ́ toɗo sɔnyɔ ɓɔ ta tōr mətɔ ri náa ngi ke yi nāhą lo munduú ná. **13** B wɔ́b, lonjáha ɔjɔ nāhąkash ɓa dér t hālá wɔ́, kam atá kɔ, haɗi wɔ́ náa nge kono kam kɔ ná, ye lonjáha-á tei'n hɔy wɔ̄ ná. **14** Ye ha náa yɔ tōr na:

Yi nge toɗo ɓī, ɔ́ ndúɽu,
ɔ́ tei 'j dana m ngi koyoo wɔ́,
Kris atá njáha joi.

15 Ye bəyá wɔ́, ɔ́ ngɔmii āda nɔ b ɔ́ njiyei t gō-ó'n. Ɛ́ najhii ka njiya tií bəyá bé ngē, b ɔ́ njiyei njɔ m ngi kam kaɗyaa kɔ́. **16** Wɔ́b embei lo nāhą wɔ́, ɔ́ nehɛ̨i, na jɔkāgalo ye yi nge nɔ ngē. **17** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ najhii kinji njɔ m deɓee ngi kono ka kinji tií bəyá bé ngē. B igii náa nge kono Kəɓaɓe ndeg ná kɔ́. **18** Ada manh nduú najh kenh sé ngē. Yɔ ná-a ye lo nāhą náa ngi diɽingee wɔ̄ ná. B yi nge nɔ ɓɔ wɔ́, ɔ́ ɗosoi t Njili'n kɔ́. **19** Oɗyoi nahą̄ ha dana hətɔ sé t mangətuɓu haa kɔ́, t ha m Nuɓɔ'n kɔ́, ha ngi 'j gō njili kɔ́, əlei hā, ɔ́ tɔii Kəɓaɓe t ngaɽā keme see ɓa dér. **20** Edei kúɗɔ t Nuɓɔ Biya ji t jɔ ndiyee jɔ náa ɓa dér kɔ́ see ndáa ná, t ri m Kɔ́ɓa ji Jeju Kris'n.

21 Uloi jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ nahą̄ keme ɓelē njili m Nuɓɔ.

Ha m deéngaɓa t mandaá'n

22 Mandaá, uloi jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ m ngaɓa see, njɔ kulɔ sé'n jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ m Kəɓaɓe ná. **23** Uloi jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ ni, haɗi wɔ́ deéngaɓa ye ngol jɔ m mandaá, njɔ Kris ke'n

ngol jɔ m Eglis ná. Yɔ ɓa ke'n Nge Kaɗya rɔ ɗyatɔ ná.
24 Ye njɔ kɔ́ Eglis kulɔ'n jɔ nya mɔtɔ tɔ́gɔ m Kris ná wɔɔ́, āda mandaá uloi nya jɔ ni mɔtɔ tɔ́gɔ m ngaɓa niyee dana náa ɓa dér.

25 Deéngaɓaa, ɔ́ téɽei nyɛɛ see njɔ Kris táɽa'n Eglis. B yɔ ɓa kadā'n rɔ nya ha nya ná. **26** Yɔ adā rɔ nya ha ta kɔrh'n kēje m Eglis, tíkɔ ta túbo'n Eglis t manh t kūlu m ha'n. **27** Yɔ nāhą bəyá ha ta kadā'n rɔ nya yɔ ɓa t Eglis, Eglis nge t kɔrhtaɽa'n, nge 'j tɔ́sɔ njángā, 'j ta deɓe kídī. Tíkɔ náa nge bəyá njɔ kəɗa nya'n ndetē 't. B āda Eglis ná ye yi kaɽh njánga njánga, nge 'j ha ndetē jɔ-ɔ́. **28** Ye bəyá wɔɔ́, asa kam ta deéngaɓaa táɽa nyɛ́ niyee njɔ rɔ ni yɔɔ ɓa bəyá. Deɓe nge táɽa nyɛɛ nya wɔɔ́, táɽa rɔ nya yɔ ɓa,
29 haɗi wɔɔ́ deɓe nge ta kegē ha rɔ nya yɔ ɓa ndetē. Yɔ a adā n náakusɔ tíkɔ a ngɔm'n njɔ Kris ka nāhą'n Eglis ná,
30 haɗi wɔɔ́ j'ei mōno rɔ nya, jāɽɔ nya tíkɔ nūngɔ nyaa.

31 Ye ha ná-a deéngaɓa inya'n biya nyaa t kɔ́ nya'n,
b ká uɓoi'n nāhą t nyɛ́ nya'n wɔ̄ ná.
Wɔɔ́, yɔɔ ɓa dér jó ná télei yei rɔ deɓe ɗíya bá.
(Kundɔ̄. 2:24)

32 Ha nge lo munduú'n ye ha nge kumbɔ̄lo ɓɔ, m'oɗyo m'aɓh'n tíi kaj ha m Krisee t Eglis'n. **33** B yɔ kɔ́ asa kam ta deɓee ɗíyaɗíyaa ɓa dér 'j dana sé taɽa nyɛ́ nya njɔ rɔ nya yɔ ɓa. B asa kam ta mandaá ɗɔy ngaɓa nya.

Ha m mōnoo t kɔ́ɓa niyee

6 Mōnoɗee, oōi taɽa m ngi koɗyo see keme m Kəɓaɓe, haɗi wɔɔ́ yɔ ná-a ye t gō-ó wɔ̄ ná.
2 Ɔsɔ gɔnɔ m biyeiyee t kúi'n.
Yɔ ná-a ye gōmindi nge taɽa kata, nahą́ t kəlanjī'n wɔ̄ ná.
3 Ɔsɔ gɔnɔ m biyeiyee t kúi'n, njiha kono kəɗa'n ye ha ta kinji'n t rɔnyele'n tíkɔ ɓeleiyee baa'n taá jɔngáya.

(Tei. 20:12 Téle 5:16)

4 B see biyaa, ɔ́ najhii kundɔ̄ taɾa sé jɔ m mōnoo see kɔ́ āda ya wōngo nāhą̄ ni ngē. B utoi ni t njíi kɔɗyɔ'n t gō ha m Kəɓaɓe'n kɔ́.

Ha m ɓeɾhee t kə́ɓa niyee

5 Ɓeɾhee, oōi taɾa m kə́ɓa see ngi taá 'j jɔngáya t njili ɓelē'n t rɔ ndeɓ'n, t keme njaha'n. Oōi taɾa m kə́ɓa see, njɔ koō sé'n taɾa m Kris ná. **6** Ə́ najhii koō taɾa ni ha taɾa kam ni ngē, b ye ha ta nyelē deɓee. Oōi taɾa ni, haɗi wɔ́ see yei ɓeɾh m Kris. Ə́ nehɛ̨i kulɔ t kaɗya rɔ sé'n t gō ndeg m Nuɓɔ'n. **7** Ə́ nehɛ̨i kulɔ edei ni t keme nɔ'n, njɔ ka nāhą̄ sé'n ha m Kəɓaɓe ná, b ye ha m deɓee ngē. **8** Ə́ nehɛ̨i kulɔ āda nɔ, see igii náa nge nɔ kɔ́ deɓee ɓa dér ɗíyaɗíya ka nāhą̄ ná, etei téle ta kembe 'j jī m Kəɓaɓe. Yei nya ɓó ɓeɾhee ɓó kə́ɓa rɔ ni ɓa wɔ́, etei kembe náa ná.

9 B see kə́ɓa niyee, ɔ́ nehɛ̨i nya səɗin bəyá. Ə́ najhii ka kib ni ngē, haɗi wɔ́ see igii ha Kə́ɓa sé, tíkɔ Kə́ɓa ni kinji tíi taɾh nɔbé. Yɔ a ɓelē kam m deɓe nóho ngē.

Kɔ̄l gō ɗóbo m njili

10 Ha m nɔgoto haa wɔ́, nónjo maa ɔ́ mbōsii keme m Kəɓaɓe, keme tɔ́gɔ ngér nya. **11** Ə́ túloi náa kɔ̄lee ɓa dér kɔ́ Nuɓɔ kadā sé ná rɔ sé, kɔ́ āda see esei'n kembe lo kəɗa garasa kɔ́ ta kegē'n gólo m biyagey.* **12** B jiyee j j kɔ̄lii, kɔ̄l t deɓee ngi jāɾɔɔ t más'n ngē. B j j kɔ̄lii, kɔ̄l mbəle t njī m ngi konyoɓee t ngikonyoɓee, t ngi kono konyo ɓē taá jɔngáya kam tili, t njili kashee ngi 'j keme lo ngi 'j taɾh nɔbé. **13** Ye bəyá wɔ́, ɔyii náa kɔ̄l m Nuɓɔ ɓa dér rɔ sé, kɔ́ āda see esei'n ta kəɗa t madābāa see keme ndi nge nɔ ngē-é. B 'j gō ta see nāhą̄ náa ɓa dér ná wɔ́, əɗei ɓa āda ngér. **14** Ye bəyá wɔ́, əɗei ɓa garasa. Ujoi ha nge kamhkamh njɔ mbóyō ɓōdo sé. Uloi náa nge jɔsuɾu njɔ

kutɔ tēmbe kaj sé. **15** Uloi Ha Nge Nɔ t wuɽunyóo'n njɔ saāɽa njɔ sé. **16** B yi nge kumbɔ̄ nge ná wɔ́, unui kútɔ kɔ̄l kɔ́ ke kundɔ̄kemejɔtaākeme ná 't jɔ-ɔ́, b t kūlu m kútɔ kɔ̄l ná'n á-a etei ta tɔ̄l'n sebéɽē har kam kuɽɔkuɽɔ m nge ɓānga ɓa dér wɔ̄ ná. **17** Unui tagée kaɗya, tíkɔ kuyɔ̄ hɔ̄ɔ m Njili kɔ́ ke ha m Nuɓɔ ná. **18** B lo gór Nuɓɔ wɔ́, ɔ́ teɽhii ɓa t ɓɔ'n. Ɛ́ górii Nuɓɔ t jɔkāgaloo ɓa dér t kūlu m Njili'n. Injii jɔ deéngaɓa sé. B ukoi tɔgɔ. Ɛ́ teɽhii ɓɔ 't ha m ngi kaɽh njánga njángaa ɓa dér.

19 Ɛ́ górii nya Nuɓɔ 't ha má kɔ́ āda m'tenyɛ taɽa má m'oɗyo ha t ɓelē'n ngē. Kɔ́ āda m'ɔjɔ'n ha nge lo munduú m Ha Nge Nɔ'n. **20** Ye ha m Ha Nge Nɔ'n á-a ma m'e'n mōnombangakulɔ nge kujɔ ni ma t jinjíɽi'n wɔ̄ ná. Ɛ́ górii Nuɓɔ kɔ́ āda m'oɗyo ha nge kasa kam ta ma koɗyo ná t wuɽukili'n.

Tɔ̄ltaɽa nabh nahą̄

21 Tisik nónjo kótáɽa kɔ́ ke ɓeɽh kulɔ nge jɔsuɽu keme m Kəɓaɓe ná atá kɔjɔ sé náa ɓa dér. Tíkɔ ta see kigii'n ha má tíkɔ náa nge kono ma ka kanjā ná. **22** M'ulɔ n taá rɔ sé ha m ha kəɗa'n ɓa nɔɗí. Ha ta see kigii'n lo kinji. Ha ta yɔ nyóo'n keme sé.

23 Ada Nuɓɔ Biya jiyee t Kəɓaɓe Jeju Kris'n edei nónjoo wuɽunyóo t táɽa'n nahą́ t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. **24** Ada Nuɓɔ adā keme nɔ nya t ngi kono táɽa Kəɓaɓe ji Jeju Kris ɓa dér nɔɗí ná. Amen.*

MANGƎTUƁU KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ PILIPEE

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Pol dee t Timɔte'n dee d'e ɓerh kulɔ m Jeju Kris. D' njángā mangɔtuɓu kono kɔɗa'n d'ada t ngi kaɣh njánga njángaa ɓa dér, ngi kinji keme m Kris Jeju 'j keme ɓɛ̄ ɓɔ Pilip ná. D'ada ni yɔɔ ɓa dér ngagɔrajɔ jɔ m ngi kamnáhaa t ɓerh kulɔɔ m ngi kamáhaa ɓa dér.

2 Ada Biya ji Nuɓɔɔ t Kɔɓaɓe ji Jeju Kris'n edei se kemenɔɔ t wurunyóo'n.

Pol gór Nuɓɔ tíkɔ adā'n kúɗɔ

3 Ma m'ādа kúɗɔ t Nuɓɔ má ɓa sór ha sé jɔkāgalo nge kono keme má ka kugɔ'n jɔ sé. **4** Keme gór Nuɓɔ maa wɔ́, ma m'kúu ri sé ɓa nɔɗí t rɔnyele'n. **5** Ma m'ada kúɗɔ t Nuɓɔ kam taɣa sé ha nāhạ kɔ́ see ka nāhạ t ma'n keme kulɔ kɔlā mbɔre Ha Nge Nɔ, 'j lo kundɔ̄mɔtɔ-ɔ́ ɓa mbóng kɔtɔ'n taá kajanh'n ná. **6** Ma m'igii ɓa dér ha deɓe nge kono kundɔ mɔtɔ kulɔ nge nɔ keme sé ná katá nāhạ t nɔ nya'n ɓa mbóng, kɔtɔ'n ndi téle m Jeju Kris.

7 Ye gō-ó ɓa bé ta ma njól bəyá jɔ sé, haɗi wɔ́ ma m'ngɔm se taá ngarā keme má ná. Dana kɔ́ ma toɗo'n keme hoɣo-ó kúju dangay, ɓo-ó ma k koɗyo'n ha ta kɔrh'n ha 'j jɔ má kɔ ta tɔ̄l'n taɣa Ha Nge Nɔ ná wɔ́, see ɓa dér yei ngi kugɔ nahą̄ taá rɔ má jɔ keme nɔ kɔ́ Nuɓɔ nāhạ t ma'n.

8 Ma m'táɣa sé ɓa dér, njɔ keme m Kris kukɔ sé'n ná. Ada Nuɓɔ ɓa ye nge kɔjɔ t hāla má.

9 Ada náa nge kono ma k terh ha sé keme gór Nuɓɔ maa

wɔ'n: Ma m'terh ha ta taɾa sé kaɓh t kétekéte gō ɗóbo náa kigii tíkɔ t kam kaɗya nge ta kɔrh'n kēje m náa ɓa dér.
10 Kɔ́ ta sée kigii'n lo kɔrh kēje m náa ngi nɔɔ 'j nahą́. Bəyá wɔ́, ta ke se'n deɓee ngi kaɾhee, tíkɔ deɓee ngi ha ndetē jɔ sé tií ndi katá téle ke m Kris. 11 M'terh Nuɓɔ ha ta see ke ngi ɗóso t kanā nge jɔsuɾu'n, t kūlu m Jeju Kris'n. Ha ta see kɔrh táɾa m Nuɓɔ tíkɔ kəla'n tōy nya.

Dangáy m Pol nahą kɔ āda Ha Nge Nɔ aɓh t kétekéte

12 Nónjoo, ma m'ndég ha ta see kigii. Náa kɔ́ tei jɔ má ná, uɓɔ taɾa ha m Nuɓɔ ngá ngē. B nāhą kɔ́ ada Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ aɓh t kétekéte. 13 Askaɾee ngi ngɔm taɾa ndogo m kóngaɾ, tíkɔ deɓee ɓa dér t lo-ó igii ha ma toɗo keme horo-ó kúju dangáy ha m Kris. Ada deɓe nge ta kigii ngē ndetē.
14 Ada kukɔ kɔ́ kukɔ ni ma dangay ná, nāhą kɔ́ nónjoo kā nóhoo baa bé 'j keme m Kəɓaɓe-é embei tɔ́gɔ. Yɔɔ ukoi keme ni ngér, ojoi'n ha m Nuɓɔ 'j ta yɔɔ ɓēle rɔ ni.

15 Haykamh ɓa, deɓe kā nóhoo a ojoi ha m Kris t kundɔ̄ mánja'n tíkɔ t hál ráa nāhą ha'n. B ngi kā madaa wɔ́, a ojoi nya ha m Kris t keme nge nɔ'n. 16 Ngi taɾa kataa a ojoi ha m Kris t njili ráa ha'n, tíkɔ t ha ngi 'j kam kaɾh'n. Ada yɔɔ ndegii kada má wuɾukəl jɔ mada-á dana kɔ́ ma toɗo keme hoɾo-ó kúju dangay ná. 17 B ngi kā madaa a ojoi ha m Kris t táɾa'n. Yɔɔ igii ha Nuɓɔ kundɔ̄ má ha ta ma kúrɔ jɔ Ha Nge Nɔ kono kəɗa'n. 18 Ha madā nóho ndetē. T gō ɗóbo lo ɓa dér kɔ́ ka kɔjɔ ni ha m Kris 't ná, wɔ́b ye nya ɓó njɔ ha gólo lo, ɓó-ó njɔ ha nge kamhkamh ɓó wɔ́, yi má ma ye rɔnyele ɓa ɗíya bá.

Ma m'áta kinya taɾa rɔnyele má nge ɓa nɔɗí. 19 Haɗí wɔ́, ma m'igii ha nge ná k nāhą kulɔ jɔ ha kaɗya má. T kūlu gór kono see k gór Nuɓɔ ha má. Tíkɔ t kūlu nāhą kɔ́ Njili m Jeju Kris k nāhą t ma'n. 20 Ada náa nge kono ma k ndalh 'j gō kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ má, yɔ á-a a wɔ'n: Ye ha ta

sɔnyɔ konyo má gō ɗóbo náa nóho ngē. B t keme nge 'j ɓelē nge t kamhkamh nya'n á-a Kris atá kembe'n kɔrhtaɽa 'j keme rɔ máa wɔ ná. Taá yɔtɔnh tíkɔ ta kaɓh'n t kéte t jɔ ndiyee. Ye nya'n ɓó kinji má t kam ma'n ɓó-ō koyo má.
21 Haɗi wɔɔ́, taá keme rɔ má wɔɔ́, kinji má t kam má'n ye ha m Kris, koyo má wɔɔ́, ye nya ha ta ma kembe náandaá 'j keme-é ɗyatɔ. **22** B wɔ́b kinji má t kam má'n keme jarɔ-ɔ́ atá nāhą́ kɔ́ ta kulɔ má tei náa wɔɔ́, nge ná ya náa nge ma ndeg ɓa ná m'igii lo nya ngē. **23** Náa jó nɛɛ nj totoi nahą̄ jɔ má. M'aɓh t ɓō'n ɓɔ ta kɔrh jɔ má kaɓh ká kinji t Kris m tií. Ada yi nge ná-a ye nge nɔ ɓɔ kalngandh wɔ̄ ná. **24** B ha sé see wɔɔ́, nɔ ɓɔ ta ma katá kinji t kam má'n tɔ. Ada ta see ka nahą́'n rɔnyele gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é. **25** Yi nge ná ya ma m'igii taá keme má wɔ̄. Ma m'igii ha ma katá kinji t see b ta níi t lo nāhą́-á t see ɓa dér gō ɗóbo
kaɓh t kéte sé tíkɔ gō ɗóbo rɔnyele sé keme kundɔkemejɔtaākeme sé. **26** Ye bəyá kɔ́ āda ma b m'téle m'e rɔ sé ɗyatɔ wɔɔ́, see aɓhii t náa nge kalngandh'n ta ka kɔrh'n taɽa rɔ sé keme m Jeju Kris t kūlu ma'n.

27 B yɔ kɔ́ āda dana náa ɓa dér wɔɔ́, náa nāhą́ sé asa nahą̄ ɓa getete t Ha Nge Nɔ m Kris'n. Kɔ́ āda ma b m'aɓh kɔ́ sé ɓó-o m'ndetē nya'n ɓó-o wɔɔ́, āda m'oō deɓee tɔ̄rii ha see kinji ɓa ngér keme njili nge ɗíya. Ada m'ōo ha see ka kɔ̄l ha kundɔ̄kemejɔtaākeme m Ha Nge Nɔ t kaɗya rɔ nge ɗíya'n. **28** Ada madābaā see najhii túlɔ ɓelē keme sé jɔ ha nóho ngē. Na yi nge ná ye náa kɔjɔ nge katá túju ni, b see wɔɔ́, etei kembe kaɗya. Náa ná ye 'j ka rɔ m Nuɓɔ-ɔ́.
29 Nuɓɔ nāhą́ se keme nge ta see taā keme ha m Kris ɓa ɗíya ngē. B ta see kembe konyo ɗyatɔ ha nya. **30** Ada see etei ta ka kukɔ ngér keme kɔ̄l yi ɗíya ná ɓá-a ɗóbo ɗíya njɔ see kɔ má'n ma kukɔ'n ngér keme-é ná. Ada ye kɔ̄l yi ɗíyee ná ɓa-á see oōi taá yɔtɔnh ha ma k kukɔ ngér keme-é wɔ̄ ná.

Ǝ ndajhii nyóo jɔ njɔ yi m Kris

2 See embei keme nyóo keme Kris, embei'n tógɔ keme táɾa, embei'n keme kasa nāhą̄ m Njili. Kéee ye bəyá ngē wɔ? See aɓhii t kɔ kam tondoo'n, tíkɔ t kɔ kam kala'n. Kéee ye bəyá ngē wɔ? **2** Wɔ́b ye haykamh wɔɔ́, ɔ́ nehɛ̨i kɔ́ āda rɔnyele má tōl taɾa. Ada keme sé ye ɗíya, kaɗya rɔ sé ye ɗíya tíkɔ njili sé ye'n ɗíya. **3** Ǝ́ najhii nāhą̄ náa nóho ya ka kundɔ̄'n janga rɔ nahą́ ngē. Ɓó-o náa nóho ta kɔrh taɾa rɔ nge 'j kam ngē. B āda ɔ́ nyóoi jɔ sé kɔ́ see oi madā see wɔɔ́, yei ye njɔ na umbɔ̄i sé ná. **4** Ada deɓee nóho 'j dana sé najh kundɔ̄ kam nya gō náa nge sɔɓɔ jɔ nya yɔ ɓa-á ɗíya ngē. B āda undɔ̄ kam nya 't gō náa m deɓee ngi káɗyaa 't kɔ́.

5 Ada njól kɔ́ kəɗa keme sé ná ye nya njɔ njól kɔ́ kəɗa keme m Jeju Kris ná. **6** Yɔ nge tei nahą̄ t Nuɓɔ'n. B yɔ kɔ́ kɔ kasa nahą̄ t Nuɓɔ'n ye náa kukɔ tɔgɔ ngē. **7** B yɔ ɔhu rɔ nya 'j keme rɔ nge t kɔrhtaɾa'n. B unu rɔ ɓerh kulɔ āda téle titii nahą̄ t deɓe'n. Tíkɔ téle titi njɔ deɓe nge kamhkamh ná ɓa. **8** Yɔ nyóo jɔ nya yɔ ɓa t gō keme ndeg nya'n téle rɔ nya āda oō taɾa m Nuɓɔ mbóng koyo, b yi nge kumbɔ̄ nge ná wɔɔ́, ye mbóng koyo nya jɔ kāgadés. **9** Náa ná-a Nuɓɔ əlā tɔ̄y nya b ɔsɔ n t taɾh tíkɔ ada'n ri nge kumbɔ̄lo kumbɔ̄ riee ɓa dér wɔ̄ ná. **10** Yɔ nāhą̄ bəyá kɔ́ ta kuɾukajee ɗíya ɗíya ɓa dér tií taɾh nɔbé taá jɔngáya tíkɔ tií mɔtɔ ngáya-á etei ta téte t ngá keme ri m Jeju. **11** Yɔ ɔsɔ n t taɾh kɔ́ ta taɾa ndalaa ɓa dér tōr t hālá ráng ha Jeju Kris ke Kəɓaɓe ha kɔrhtaɾa m Nuɓɔ Biya.

Ǝ njéhei lo njɔ har konjh

12 Ye bəyá wɔɔ́, kótáɾaa titi njɔ see ke'n ngi koō taɾa t jɔ ndiyee ná wɔɔ́, ɔ́ nehɛ̨i kulɔ ha kaɗya sé t ɓelé'n tíkɔ t rɔ ndeɓ'n. B yɔ kɔ́ ɔ́ najhii nāhą̄ ha taɾa kam má ngē. B taá

yɔtɔnh njɔ ma ndetē'n wɔ́, ɔ́ nehɛ̰i āda umbɔ̄ jɔ ɓa tɔ.
13 Haɗi wɔ́, Nuɓɔ ɓa-á nāha̰ kulɔ keme sé adā se keme
ndeg nge ta see ka nāha̰ bəyá kɔ́ ta kadā nya'n rɔnyelē.

14 Ɛ́ nehɛ̰i náa ɓa dér āda nyúruee t ráa nahā̰ ha'n ndetei
keme-é. 15 Ɛ́ nehɛi bɔ́ya kɔ́ āda see yei ngi ha ndetē jɔ sé
tíkɔ ngi kaɣhee ɗyatɔ. Ɛ́ nehɛi bəyá kɔ́ āda see yei mōno m
Nuɓɔ ngi ha ndetē jɔ sé dana m mōnoɗya ngi nāha̰kashee t
ngi túju ná-ā kɔ́ āda see njéhei njɔ lonjáha taá dana m
deɓee taá jɔngáya-á. 16 Dana kɔ́ see kuto'n ha kaɗya ná.
Ada ma m'asa ta kɔrh taɣa rɔ má ndi m Kris. Ada ma m'igii
ha kanyā kɔ́ ma kanyā tíkɔ kulɔ kɔ́ ma nāha̰ ná ke ndánga
ɓúlo bé ngē. 17 Wɔ́b nērei ma ngá njɔ ka nēre ni manh ha
kadāɓulo-ó ha ta nāha̰'n kulɔ ha kundɔ̄kemejɔtaākeme sé
wɔ́, m'atá nāha̰ rɔnyele b ta téle nāha̰ rɔnyele ɓa tɔ t see
ɓa dér. 18 See ɔ́ nehɛi nya rɔnyele bəyá tíkɔ ɔ́ nehɛi'n
rɔnyele t ma'n ɗyatɔ.

Timɔtee t Epaprodit'n

19 M'inji m'undɔ̄ keme má jɔ-ɔ́ keme m Kəɓaɓe Jeju ha
ta kulɔ t Timɔte'n taá yɔtɔnh rɔ sé kɔ́ ta ma koō'n ha nge
kɔjɔ jɔ sé, wɔ́, ma kembe'n tɔ́gɔ. 20 M'aɓh t deɓe nóho'n
taá rɔ má, nge njɔ́l ha nya titi yi má, kɔ́ ta kundɔ̄ kam nya
gō ha sé ndetē b ye yɔ ɓa ɗíya bá. 21 Deɓe ndetē haykamh,
haɗi wɔ́ yɔɔ ɓa dér a enjei náa ngi sɔɓɔ̄ jɔ m Jeju Kris
ngē. B náa ngi sɔɓɔ jɔ ni yɔɔ ɓa. 22 See igii ha Timɔte
kasa, āda yɔ ke njɔ m mōno nge ka nāha̰ t biya nya'n. Gō
ná-a yɔ adā ma'n rɔ nya ɓa t taɣa-á gō ɗóbo kəla mbēɣe Ha
Nge Nɔ-ɔ́ wɔ̄ ná. 23 Wɔ́b m'igii mɔtɔ náa nge katá nāha̰
má ná wɔ́, ta kata kulɔ má n tií rɔ sé á-a wɔ ná. 24 Tíkɔ
ma ɓa m'undɔ̄ keme má jɔ-ɔ́ keme m Kəɓaɓe-é ha ta ma
ɓa katá kaɓh tií rɔ sé taá t yɔtɔnh.

25 M'ɔ wɔ́, nɔ ɓɔ ta ma kulɔ nónjoo má Epaprodit kɔ́
ke madā kulɔ má ná tií rɔ sé. Yɔ nge ke madā má keme

kulɔ-ɔ́, tíkɔ madā nāhạ̄ kɔ̄l má. Yɔ nge ke mōnokulɔ sé, see uloi'n t náa'n āda ye adā ma ha ta ma nāhạ̄'n náa nge keme má ndeg. **26** Ɓō ta kɔ kam sé ɓa dér nāhạ̄ n ɓɔ. Tíkɔ onyo'n rɔ nya ɓɔ ha sée koō ha met nya. **27** Yɔ ye met ɓa haykamh, āda níi ményɛ bá ta koyo nya'n. B yɔ kɔ́ Nuɓɔ ɔ kam tōndoo nya. Ye yɔ ɓa ɗíya ngē. B ɔ nya kam tondoō má 't. Bəyá kɔ́ ta ma kembe wōngo t njɔ nahą́ njɔ nahą́ ngē. **28** Ha ná-a ma m'nyumɔ̄'n rɔ má ɓa tamtam ha ta kulɔ nya tií rɔ sé. B ya ká see téle kɔ nya ɗyatɔ wɔ́, nāhạ̄'n rɔnyele tíkɔ ta ma ɓa wōngo má ná téle ke má sóo 't wɔ̄ ná. **29** Ye bəyá wɔ́, ukoi n t rɔ sé keme m Kəɓaɓe-é t rɔnyele nge kamhkamh'n. Osoi gɔnɔ m deɓee ngi bəyá ná-ā kɔ́. **30** Níi ményɛ ɓá ta yɔ koyo ha kulɔ m Kris. Yɔ adā rɔ nya ɓa t taɽa-á ha ta nāhạ̄ t ma'n gō ɗóbo náa kɔ́ ma nyalā, b see kasa ta nāhạ̄ t ma'n ngē ná.

Ada j najhii taā keme m jāɽɔ

3 Yi nge níi wɔ́, nónjoo ɔ́ nehɛi rɔnyele keme m Kəɓaɓe-é. Ma m'ɔrɔ ngē lo njánga náa ɗíya ná-ā ɓa mangətuɓu ta kadā sé. Ada yi nge ná atá nāhạ̄ kɔ́ ta sée téle kinji ɗem.

2 Ɨ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ ha m bisee. Kam ha ná na: Ɨ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ ha m ngi kulɔ ngi nɔ ngē ná-ā. Ɨ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ ha m ngi kuɗyɔ gạjá ngi kamhkamh ngē ná-a. **3** Ɨ́ ngɔmii rɔ sé, haɗi wɔ́ kuɗyɔ gạjá kamhkamh ye jiyee ngi ka nāhạ̄ kulɔ ɓeɽh m Nuɓɔ t kūlu m Njili m Nuɓɔ'n. Ye jiyee ngi kono ka kɔrh taɽa rɔ ji keme Jeju Kris ná. B kegē kundɔ̄ kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ji jɔ rɔ ji ɓa-á. **4** Ma ɓa ná m'aɓh nya t náa nge ta kundɔ̄'n kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ má jɔ jarɔ-ɔ́.

Wɔ́b deɓe nóho njɔ́l keme nya na n'asa kuɓɔ kūlu m jarɔ wɔ́, ma m'umbɔ̄ n ɓa tɔ. **5** Ma, uɗyoi ma gạjá t sālanja m ndiyee. Ma m'e mɔtɔ deɓe m Ijrayel nge koɗyo ni ma t ɓē

ɓa, 'j mɔtɔ koɗyo nāhą m Benjamɛ̨-ɛ́. Ma m'e Hebroo, mōno koɗyo m Hebroo. Gō ɗóbo njiha m Jupee wɔ́, ma m'e Parij.* **6** M'undɔ̄ janga āda m'nāhą konyo t ngi kámnahą̄a ɓɔ. Gō ɗóbo jɔsuɻu m njiha-á wɔ́, ma m'e nge ha ndetɛ̄ jɔ má.

7 Ada náa ná-ā ɓa dér kɔ́ kéte ke ma náandáa ná, ma m'ɔ ni titi ye njɔ náa nge túju tií, ha m Kris. **8** Haykamh ma m'ɔ náa ɓa dér titi njɔ náa nge túju, haɗi wɔ́ nɔ ɓɔ ta ma kigii Jeju Kris Kəɓaɓe má kɔ́. Yɔ nge ma kinya náa ɓa dér ngelh ha nya wɔ̄. Ma m'ɔ ni titi njɔ jɔ dunyɛ̨ kɔ́ ta kembe'n Kris. **9** Ma m'ndég ha ta yɔ kembe má keme nya t náa nge jɔsuɻu má'n nge ke 'j gō ɗóbo njiha-á ngɛ̄. B āda ye náa nge jɔsuɻu nge ma kembe 'j gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é keme m Kris kɔ́. Náa nge jɔsuɻu nge kiɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n.
10 Bəyá kɔ́ ta ma kigii'n Kris, tíkɔ tɔ́gɔ tei nya 'j dana m ngi koyoo-ó. Keme kasa nahą̄ jɔ konyo ngi kono yɔ kembe, kɔ́ ta ma téle titi nahą̄ sənyan gō ɗóbo koyo nya. **11** Ma m'nāhą náa ná-ā ɓa dér kɔ́ ta ke nya'n ɓó na néɽe wɔ́, ma kasa tei'n 'j dana m ngi koyoo-ó, b ta kinji'n t kam'n.

Kanyā t ká lo tɔ̄ltaɻa-á

12 Ye ha ta ma tɔ̄r jɔ́ na ma na m'embe náa kubɔ̄ jɔ njɔ ná ngɛ̄ tɔ. Tíkɔ m'ɔtɔ nya tɔ̄l taɻa-á ɓa ngɛ̄ tɔ̄. B yɔ kɔ́ 'm m'tɔ̄ɓɔ gō ha ta nɔ t' wɔ́, kukɔ nya, haɗi wɔ́ ma ɓa ná Kris Jeju tɔ̄ɓɔ ukɔ nya ma ha ta kadā má náa kubɔ̄ jɔ njɔ ná. **13** Nónjoo, ma ɓa t jɔ má'n m'tɔ̄r m'ujɔ na m'ukɔ náa kubɔ̄ jɔ njɔ ná ngɛ̄ ɓa tɔ. B yɔ kɔ́ 'm m'nāhą náa nóho. Keme má oyo 'j gō náa nge 'j kā gɔ̄ má, b 'm m'nyumɔ̄ rɔ má ha náa nge 'j kā nɔ má ɓa ɗíya. **14** M'anyā 'm m'ā6h t kā tɔ̄l taɻa-á ha ta kembe náa kubɔ̄ jɔ njɔ kɔ́ Nuɓɔ kúu ma bé 'j taɽh nɔbé ha ta kadā má keme m Jeju Kris ná.

15 Ye bəyá wɔ́, āda jiyee ɓa dér kɔ́ ke deɓee kanga keme m Njili ná, āda nɟól ji ye ɗíya bəyá. B wɔ́b nɟól sé ye kēɣe jɔ náa nóho wɔ́, Nuɓɔ atá tee kam ha koɗyo má ná ta see kigii jája ɓa tɔ. **16** B yɔ kɔ́ āda lo ɓa dér kɔ́ jiyee kɔtɔ̄ 't ná wɔ́, āda gō njiyaa ji ye ɗíya bá tíkɔ nɟól ji ye'n ɗíya.

17 Nónjoo see ɓa dér ɔ́ ndájii ma. Undoi kam sé gō m deɓee ngi kono ka njiyaa t gō naándáj nge kono see kembe 'j kā rɔ dé ná. **18** Deɓee kā nóhoo ɓɔ bé a njiyei ná, yɔɔ yei madābaā kāgadés m Kris. Deɓee ná-ā ma m'tɔ̄r se ha ni t njɔ nahą́ njɔ nahą́. B nge'n 'm m'tɔ̄r se ha ni t manh nɔɔ kam má. **19** Deɓee ná-a tɔ̄l taɣa ni wɔ́ yei náa nge túju. Ngɔngɔ keme ni ɓa ye nuɓɔ. Náa rɔnyele ni ye náa nge kadā ni sɔnyɔ. Yɔɔ a njɔ́lii jɔ náa nge táa 'j jɔngáya-á ɓa nɔɗí. **20** Jiyee wɔ́, j'ei mōno ɓē ngi 'j taɣh nɔbé. Ngekaɗya ji kɔ́ ke Kəɓaɓe Jeju Kris ná inji tií, lo
ná-a jiyee j'etei ká ndalh nya 't wɔ̄ ná. **21** Yɔ nge katá mbēle mɔtɔ rɔ jī nge nɔ ngē ná tíi b ta téle nāhą́ kɔ́ titi nahą́ t rɔ nge t kɔrhtaɣa'n ná. T kūlu tɔ́gɔ nge kono yɔ kulɔ'n náa ɓa dér mɔtɔ njɔ nyá ná.

4 Ye bəyá wɔ́, nónjo kótaɣa máa, ngi kono ma táɣa sé ɓɔ ná, ukoi ngér keme m Kəɓaɓe-é. Na see yei rɔnyele má, tíkɔ yei'n náa kubɔ̄ jɔ njɔ má nge kalngandh ɗyatɔ.

Ha kɔɗyɔ̄

2 M'ɔ̄ɗyɔ Ebodi, tíkɔ m'ɔɗyɔ Sɛ̧tis ha ta keme ni ke ɗíya keme m Kəɓaɓe-é. **3** Tíkɔ yi madā kulɔ ma nge jɔsuɣu, ayo m meɣei nya ha ta yi nāhą́ t mandaá joō ná-ā 't. Na yɔɔ ɓa yei nya ngi nāhą́ t maa jɔ ha kəla mbēre Ha Nge Nɔ-ɔ́, yɔ ɓa dér t Klema tíkɔ madā kulɔ má kā madaa. Ri ni əɗa keme mangətuɓu kaɗya t jɔ ndiyee sór ná.

4 Ɨ́ nehɛi rɔnyele ɓa t jɔ ndiyee keme m Kəɓaɓe-é. M'tele m'tɔ̄r se ɓa ɗyatɔ ɔ́ nehɛi rɔnyele. **5** Ada deɓee ɓa

dér igii keme ndalh sé, na Kəɓaɓe ye táha wɔ̄. **6** Ǝ́ najhii sōl náa nóho ngē ɓa nɔɗí. B dana náa ɓa dér kɔ́ see ndeg náa wɔɔ́, ojoi t Nuɓɔ, ɔ́ górii. Ǝ́ nehɛi kóroró tíkɔ edei'n kúɗɔ ɗyatɔ. **7** Wɔɔ́ wurunyóo m Nuɓɔ kɔ́ kumbɔ̄ kam kaɗyaa ɓa dér na atá ngɔm ngarā keme sé tíkɔ njɔ́l ha sée keme m Kris Jeju.

8 Yi nge níi wɔɔ́, nónjo āda náa ɓa dér kɔ́ ke haykamh, náa ɓa dér kɔ́ ke yi kɔsɔ gɔnɔ, náa ɓa dér kɔ́ ke jɔsuɻu, náa ɓa dér kɔ́, ke yi kaɻh, náa ɓa dér kɔ́ ke tára, náa ɓa dér kɔ́ ke ri kúu nɔ. Wɔ́b náa nóho nge nɔ, ɓó-o náa nóho nge kasa kam ta deɓee kəlā tɔ̄y nya əɗa t wɔɔ́, ada náa ná-ā kɔ́ yei náa ngi ta see kundɔ̄ njɔ́l sé jɔ-ɔ́. **9** Náa nge kono see ndáj, náa nge kono see kembe, náa nge kono see koɔ̄, tíkɔ náa nge kono see kɔjɔ má ná, ɔ́ nehɛi náa ná-ā. Na Nuɓɔ nge wurunyóo atá ke t sée.

Pol āda kúɗɔ t Pilipee ha kadāɓulo ni

10 Ma m'embe rɔnyele nge kalngandh ɓɔ keme m Kəɓaɓe-é ha see kaɓh ɓa gō kuɗɔ, tíkɔ keme sé téle kugɔ jɔ má. Haykamh see a njɔ́lii t' jɔ má kono ɓa, b kembe yɔ-ɔ́ embei taɻa ɗóbo nge ta nāhą'n ngē. **11** 'M m'oɗyo ha ná bəyá, ye ha ma ndoɔ̄ ɓɔ ngē, haɗi wɔɔ́ ma ɓa m'igii kinji t rɔnyele dana náa ɓa dér kɔ́ ma ka kinji'n. **12** Ma m'igii kinji dana ndo-ó, tíkɔ m'igii'n kinji dana náandáa. Dana náa ɓa dér tíkɔ t loo-ó, ma m'igii kinji dana ndana-á, tíkɔ m'igii kinji dana ɓo-ó. Ma m'igii kinji dana náa nge kalngandh tíkɔ m'igii'n kinji dana náa nge ma ka nyalā. **13** M'asa nāhą náa ɓa dér t kūlu m nge kono kadā má tɔ́gɔ ná.

14 B yi nge'n ya, ɔ́ nehɛi nɔ ɓa-á kɔ́, ɔ́ nehɛ̨i t ma'n t gō ɗóbo wuɻukɔl má wɔ̄ ná. **15** See Pilipee, see ɓa t jɔ se'n igii yi nge ná wɔ̄. 'J lo kundɔ̄ mɔtɔ kəla mbēre Ha Nge Nɔ-ɔ́, lo kono ma kiɓ 'j Masedowan ná, eglis nóho ta nāhą t ma'n t' gō ɗóbo kadā kadaɓulo-ó, ɓo-ó gō ɗóbo taā

kadāɓulo-ó ndetē. Ye see ɓa nɔɗí. **16** See ɓa nɔɗí yei ngi ka nāhą, haɗi wɔ́ dana kɔ́ ma kinji Tesalonik ná, see uloi t náa nge ta nāhą t ma'n nɔ njɔ jó. **17** Ye kādaɓulo yɔ-ɔ́ ma ma m'anjā 'j rɔ sé ngē. B ma m'anjā ha ta kanā kulɔ sé ta ke t jɔ nahą́ 'j kaɓh sé. **18** Ma m'embe náa ɓa dér, āda m'inji dana náandáa bé. Kādaɓulo kɔ́ ma kembe 'j jī m Epaprodit 'j kā rɔ sé ná, m'inji t dana-á ɓa mbay bé. Kadaɓulo ná ye njɔ kuɓū kat nge kat nya nyelé ná. Ye sádaga nge Nuɓɔ taā tíkɔ ye'n sádaga nge nyelē nya ɗyatɔ. **19** Ada Nuɓɔ má atá kadā sé náa ɓa dér t gō kono keme sé ndeg'n ná. T gō náandáa nya, tíkɔ kɔrhtaɽa'n keme m Jeju Kris.

20 Ada kɔrhtaɽa əɗa t jɔ m Nuɓɔ Biya ji t jɔkāgalo-ó jɔkāgalo-ó. Amen.*

Tɔltaɽa nabh nahą̄

21 Ə́ nabhii ngi kaɽh njánga njángaa ɓa dér kɔ́ kinji keme m Jeju kris ná. Nónjoo ngi kinji taá t maa nj nabhii nya sé. **22** Ngi kaɽh njángaa njángaa ɓa dér nj nabhii sé. B yi kumbɔ̄ wɔ́, ye ngi kono ka nāhą kulɔ keme kúju m ngekonyoɓē nge kumbɔ̄lo-ó.*

23 Ada keme nɔ m Kəɓaɓe Jeju Kris ye nahą́ t see ɓa dér. Amen.

MANGƎTUƁU KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ KOLOSEE

Kundō mɔtɔ ha

1 Ma Pol ma m'e mōnombangakulɔ m Jeju Kris t gō ndeg m Nuɓɔ-ɔ́. Dee t nónjo ji Timɔte'n.

2 D' njángā mangɔtuɓu d'adā t ngi kaɣh njánga njángaa, tíkɔ t nónjo ngi jɔsuɣuee keme m Kris kɔ́ kinji Kolos ná. Ada Nuɓɔ Biya ji adā se keme nɔ tíkɔ wuɣunyóo.

Pol gór Nuɓɔ tíkɔ adā'n kúɗɔ

3 Wɔ́b d'a d' gór Nuɓɔ ha sé wɔɔ́, d'a d'āda kúɗɔ t Nuɓɔ, Biya m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ɓa nɔdí t jɔ ndiyee. **4** D'āda'n kúɗɔ, haɗi wɔɔ́ dee d'oō ha kundɔ̄kemejɔtaākeme sé keme m Jeju Kris, tíkɔ d'oō'n ha táɣa sé ha m ngi kaɣh njánga njángaa ɓa dér. **5** Kundɔ̄kemejɔtaākeme sé tíkɔ táɣa sé yei t jɔ ha kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ nge Nuɓɔ ngɔm ha sé tií taɣh nɔbé ná. Ha kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ná ojoi sé t kūlu m ha nge kamhkamh kɔ́ ke Ha Nge nɔ ná. **6** Ha Nge Nɔ ná ɔɗa taá dana hɔtɔ sé, tíkɔ taā'n jɔgúɣu'n t taɣa-á. Yɔ ana kam, tíkɔ aɓh'n t kétekéte njɔ kəɗa nya'n dana sé ná. Undɔ̄ mɔtɔ kono keme ji ndi nge see koō'n tíkɔ kigii'n ha keme nɔ m Nuɓɔ ke ha kamhkamh ɓa ná. **7** T gō kono see ndáj'n 'j rɔ m Epapras, madā kulɔ ji kɔ́ ke kótaɣa ná. Yɔ ye ɓeɣh nge jɔsuɣu m Kris ha sé. **8** Yɔ ye nge kono kɔrh dé mɔtɔ ha táɣa nge kono Njili m Nuɓɔ kadā sé.

9 Náa ná-a kono ɓa kɔ́ dee koō'n ha sé ná wɔɔ́, dee d'inya taɣa gór Nuɓɔ ha sé ngē ɓa nɔdí wɔ̄ ná. Dee d' terh Nuɓɔ ha ta yɔ ɗóso sé t náa kigii nge ta see kigii'n gō ndeg nya. Ha ta yɔ ɗóso sé t kam kaɗya nge gō ɗóbo m Njili,

tíkɔ náa kigii nge gō ɗóbo m Njili ɗyatɔ. **10** Dee d' terh Nuɓɔ bəya ha ta gō njiha sé kasa t gō yi m Kəɓaɓe-é ha ta see nyele'n gō kam nya dana náa ɓa dér. Dee d' terh n ha ta see kanā, kanā kam ngi keme kulɔ ngi nɔɔ ɓa dér. Tíkɔ ta see tɔgɔ'n t gō ɗóbo kigii Nuɓɔ-ɔ́. **11** Dee d' teɽh n ha ta yɔ mbōs sé dana náa ɓa dér t kūlu tɔ́gɔ kɔrhtaɽa nya. Kɔ́ ta t jɔ ndiyee wɔɔ́, see ka kukɔ'n rɔ sé tɔgɔ, tíkɔ kukɔ'n keme sé ngér t rɔnyele'n. **12** Ɨ́ telei t kuɗɔ'n edei t Nuɓɔ Biya ji, ha yɔ nāhą kɔ́ jiyee kasa kugɔ nahą̄ jɔ náakóɗ t ngi kaɽh njánga njángaa kam lonjāhą-á. **13** Yɔ ɔrh ji 'j mɔtɔ tɔ́gɔ m tili-í, b ɔi ji aɓh'n keme kɔɽɔɓē m Mono kótáɽa nya. **14** Keme m Mono nya ná-a á-a, Nuɓɔ ubō jɔ ji tíkɔ jiyee j'ei'n ngi kembe mayɽɔ jɔ nāhą̄kash jiyee wɔ̄ ná.

Kris ye nge taɽa katá

15 Mono nya ná ye kam taɽa m Nuɓɔ nge deɓe kasa kɔ nya ngē. Yɔ ye jɔ manda* m náa ɓa dér kɔ́ Nuɓɔ hēl ni.
16 Yɔ ye kéte nɔ náa ɓa dér, haɗi wɔɔ́ náa ɓa dér ngi 'j taɽh nɔbé, tíkɔ taá 'j jɔngáya. Yei yi hēl t kūlu nya'n. Yɔ hēl náa ngi deɓe kɔ, náa ngi deɓe kasa kɔ ngē, kēmbelē kóngaɽee, ngol jɔ m ngi konyoɓee, tɔ́gɔ konyoɓee, t njī konyoɓee ɓa dér tei 'j keme nya. Yɔ ɓa-á ye nge hēl náa ná-ā ɓa dér wɔ̄ ná, tíkɔ náa ná-ā ɓa dér yei'n yi nya. **17** Yɔ ye nɔ náa ɓa dér, tíkɔ náa ɓa dér ɗei lo kəɗa ni keme nya.
18 Yɔ ye jɔ m Eglis, yɔ ye kundɔ̄mɔtɔ m náa, yɔ ye nge tei kéte nɔ m ngi tei 'j dana m ngi koyoo-ó. Kɔ́ ta ke'n nge taɽa kata jɔ náa ɓa dér. **19** Ha ná-a nyelē Nuɓɔ ha ta kinji t rɔ'n ɓa t taɽa-á keme m Kris. **20** Nuɓɔ ndeg ha ta, t kūlu m Kris'n wɔɔ́, náa ɓa dér kuso nahą́ taá rɔ nya yɔ ɓa-á. Ada ye náa ngi taá 'j jɔngáya, tíkɔ ngi 'j taɽh nɔbé, haɗi wɔɔ́ yɔ nāhą ādа wuɽunyóo əɗa t kūlu más m Kris nge kono kanyā 'j kagādés ná.

21 See, ngi kéte kono ke kuɗɔ-ɔ́ ɓɔ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́, tíkɔ ke madābaā nya, sɔɓɔ'n jɔ njól ha sé, t kulɔ see ngi nɔ ngee ná, **22** nge'n taá yɔtɔnh yɔ téle nāhạ̄ āda usoi nahá̱ t kūlu koyo m Kris nge kono kadā rɔ nya ná. Yɔ nāhạ̄ bəyá ha ta see téle ke'n deɓee ngi kaɽh njánga njángaa, náa nóho nge ta ke yi tɔ́sɔ ɓála t ndetē, tíkɔ ta see ke ngi ha ndetē jɔ sé t nɔ nya. **23** Wɔ́b see əɗei ɓa ngér bé t gō kono Nuɓɔ ɓa kundɔ̄'n mɔtɔ sé ngá 'j ta tei kusō 'j keme kundɔ̄kemejɔtaākeme. Tíkɔ 'j ta see téle gidi sé 'j taɽa ha kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ m Ha Nge Nɔ nge kono see koō, Ha Nge Nɔ nge ke yi kəla ni mbēɽe nya, t deɓee ɓa dér taá jɔngáya, āda ma Pol ɓa ke ɓeɽh m Ha Nge Nɔ ná.

Kulɔ nahạ̄ m Pol ha m Ngikámnahạ̄a

24 Nge'n ya taá yɔtɔnh 'm m'nāhạ̄ rɔnyele bé gō ɗóbo konyo kɔ́ ma kembe ha sé ná wɔ̄. Ma m'embe rɔnyele ha nɔgoto konyo m Kris ná, ma ɓa katá tɔ̄l taɽa t rɔ ma'n. Njɔ rɔ nya ke'n yi m ngi kámnahạ̄ ná. **25** Nuɓɔ nāhạ̄ āda m'téle m'e ɓeɽh kulɔ m ngi kámnahạ̄a t gō kulɔ nge kono yɔ ɓa kadā má na t m'nāhạ̄ ha sé ná. Kulɔ ná ye bəyá ha ta ma tɔ̄l taɽa kɔjɔ ha m Nuɓɔ. **26** Ada ye ha lo mundu-ú nge Nuɓɔ ɓa kuyɔ jɔ t jɔ ɓālaɓālaa t deɓee ngi kétee, b nge'n taá yɔtɔnh wɔɔ́, yɔ tei jɔ āda t ngi kaɽh njánga njángaa nyaa. **27** Nuɓɔ ndég ha ta deɓee nya ngi kaɽh njánga njángaa kigii mɔtɔ náandáa nge t kɔrhtaɽa m ha nge lo mundú-ú ná 'j dana m deɓee ngi ke Jupee ngē ná. Kam ha ná na: Kris nge kono kinji keme sé ná ye kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ m kɔrhtaɽa.

28 Ye yɔ Kris nge kono jiyee ka kəla mbēɽe ha nya. Jiyee j'oɗyoi deɓee ɓa dér, jiyee j'ojoi náa t deɓee ɓa dér t gō kam kaɗyaa ɓa dér. J nehɛ̱i bəyá ha ta deɓee ɗíyaɗíya téle ke'n yi mbōsh keme m Kris. **29** Ye ha m yi nge ná-a ma m'nāhạ̄'n kulɔ wɔ̄ ná. Ma m'ukɔ rɔ má tɔgɔ āda ma

m'nāhạ kulɔ ná t tógɔ nya'n. Ada ye tógɔ nge kalngandh nge ka nāhạ kulɔ taá keme ma'n.

2 Ma m'ndég ha ta see kigii, ha kɔ̄l nge kumbɔ̄lo kɔ́ ma k kɔ̄l ha sé, tíkɔ ha m ngi kono kinji Lawodisee. Ma m'kɔ̄l nya ha m deɓee ɓa dér ngi kono kɔ taɽa kam má ngē tɔ ná-ā. **2** Ma m'nāhạ bəyá ha ta yɔɔ téle kuɓo'n nahạ̄ ɗíya keme táɽa. Bəyá kɔ́ ta yɔɔ kaɓh t kamkaɗya kigii mɔtɔ náandáa nge kalngandh'n. Kɔ́ ta kigii'n ha nge lo mundú-u m Nuɓɔ, kɔ́ ke Kris ná. **3** Nuɓɔ yɔɽɔ náandáa m kam kaɗyaa t náa kigii'n ɓa dér keme nya. **4** Ma 'm m'tɔ̄r ha ná bəyá ha ta deɓee nóho gólo sé'n t ha ngi gólo lo-ó ngē.

5 Wɔ́b m'ndetē 'j dana sé gō ɗóbo m jāɽɔ-ɔ́ wɔɔ́, m'e nahạ́ t see keme m njili ná. Ada 'm m'nāhạ rɔnyele t see jɔ kɔ kɔ́ ma kɔ sé, āda náa nāhạ see ke t gō-ó t gō-ó ná. Tíkɔ ha kukɔ tɔgɔ sé gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme sé keme m Kris ná.

Kinji t kam'n keme m Kris

6 Bəyá wɔɔ́, njɔ see taā'n Jeju Kris Kəɓaɓe tíi wɔ̄ ná wɔɔ́, ɔ́ njiyei nya keme nya ɗóbo ɗíya bəyá. **7** Ada kiɽi sé ukɔ ngáya keme nya. Undoi mɔtɔ kinji t kam sé'n jɔ nya, tíkɔ inji'n jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme sé. Ɛ́ nehɛ̨i bəyá t gō náandáj nge kadā ni se, tíkɔ edei'n kúɗɔ t Nuɓɔ t ɓɔ'n.

8 Ɛ́ ngɔmii rɔ sé āda nɔ kɔ́, na ya deɓe nóho ɗɔ́ɔ gōmb kamkaɗya ukɔ se'n ngē. Kɔ-ɔ́ āda najh nya ke t ha gólo bē nge 'j kam'n ngē. Yɔɔ ngi ná-ā ɗei jɔ náa kāgaɓē m deɓee, tíkɔ ɗei jɔ mɔtɔnáandáj ngi taɽa kata taá 'j jɔngáya-á ná. B ɗei jɔ m Kris ngē.

9 Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ keme rɔ nya á-a náa ɓa dér kɔ́ kasa keme m Nuɓɔ-ɔ́ injii 't wɔ̄ ná. Kamkaɗya ná ye nya njɔ náa nāhạ nge t nyóo jɔ'n ná. B ye yi nge nāhạ konyo t rɔ. B yɔ kɔ́ náa ná-ā yei náa ngi 'j kam. Ada yei ngi tɔ̄l ɓō m jaɽɔ ngē. **10** Nuɓɔ nāhạ āda see ɗosoi t náa ɓa dér keme nya. Yɔ nge ke jɔ m ngi konyoɓēe ɓa dér t njī konyoɓēe ɓa dér.

11 Nuɓɔ uƈyɔ se gajá. Ada ye gajá nge jī deɓe kuƈyɔ ngē. Gajá ná ye gajá nge Kris ɓa kuƈyɔ. Ada yi nge ná ɔjɔ jɔ ha ta yi tei 'j keme rɔ nge nāhą̄kash nɛɛ. 12 Lo kono ƈenh ni se manh ná wɔ́, njúbui se nahą́ sənyan wɔ̄. B t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme, keme tɔ́gɔ m Nuɓɔ nge nāhą̄ kulɔ kɔ́ Kris tei'n 'j dana m ngi koyoo-ó wɔ́, see tei nya sənyan 'j dana m ngi koyoo-ó keme nya ƈyatɔ.

13 See ngi kono ke yi koyo t kūlu kalh jɔ njiha m Nuɓɔ-ɔ́. See ngi ke yi kuƈyɔ gajá gō ƈóbo m jāɽɔ ngē. Nuɓɔ nāhą̄ āda see tei 'j dana m ngi koyoo nahą́ t Kris'n. Yɔ mai rɔ nya jɔ kalh jɔ njiha jiyee ɓa dér. 14 Yɔ síi mangətuɓu kɔ́ Nuɓɔ njángā t gō mindi'n jɔ ji. Yɔ ɔrh mangətuɓu ná undɔ̄ t meɽ'n kāgadés āda ndetē. 15 T jɔ kāgadés ƈíya ná ɓa, Kris ríi náa kɔ̄l m konyoɓee t njī konyoɓēe. Yɔ ɔrh ɔjɔ t hāla ɓa ha ta deɓee kɔ, haƈi wɔ́ yɔ tete ni kɔ̄l t kūlu kāgadés'n wɔ̄.

16 Ada deɓee nóho najh gānga seré jɔ sé, jɔ ha náakusɔ-ɔ́ ngē, jɔ ha náakai ngē, jɔ ha pet ngē, jɔ ha ndi kalh m nɔhu-ú ngē, tíkɔ jɔ ha ndi kɔrh koō ngē. 17 Náa ná-a ɓa dér yei njili náa ɓulo bé ngi kono katá ke. B rɔ ɓɔ nya wɔ́, ye Kris. 18 Ǝ́ najhii kinya rɔ sé kadā deɓe nóho kɔrh tɔ́gɔ sé, tete se'n kɔ̄l t kūlu m deɓe nge kono nyóo jɔ nya b gór'n mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbée ngē. Inyei rɔ sé ngē, haƈi wɔ́ deɓe ná udu keme ha m náa ndɔ̄ɓ, yɔ ɔjɔ rɔ nya ɓa ɓúlo bé 'j kam t kūlu njól m deɓee. 19 Deɓe ná yɔ a ukɔ taɽa jɔ kuɽu kɔ́ ke kóngaɽ m rɔ ná ngē. Ye jɔ kuɽu á-a a nāhą̄ kɔ́ rɔ a angā t tɔ́gɔ m Nuɓɔ'n wɔ̄ ná. Ye jɔ kuɽu á-a adā náakusɔ t mōno rɔ ɓa dér kɔ́ a téle a yei'n nge ngér wɔ̄ ná. Tíkɔ téle a uɓoi'n nahą̄ ƈíya jɔ kuɽu-ú, tíkɔ jɔ ngɔ-ɔ́ wɔ̄ ná.

20 See yei ngi koyo nahą́ t Kris'n jɔ ha náandáj ngi taɽa kataa táa 'j jɔngáyaa wɔ̄. Wɔ́b ye bəyá wɔ́, haƈi kɔ́ see téle uloi jɔ sé ƈyatɔ mətɔ-ɔ́ ye njɔ na see na injii t kam se'n

't tɔ taá jɔngáya wɔ? 21 Kadānjī ná tɔ̄r na: Ǽ najh kunu, ɔ́ najh kɔdɔ teɽei, ɔ́ najh kɔdɔ t jī'n. 22 Yɔ a tɔ̄rii ha náa ngi katá ndetē t gō kulɔ niyee. Náa ná-ā yei gōmindi tíkɔ mɔtɔ náandáj nge deɓee kunu kundɔ̄. 23 Kadanjī ná-ā deɓe ɔ wɔ́, ye kamkaɗya m deɓe ɓa haykamh. Yɔ ngi ka nāhą̄ náa ná-ā a górii Nuɓɔ t gō keme ndég ni yɔɔ ɓa. Kamkaɗya ná tei nya nahą́ t náa nāhą̄ gō ɗóbo nyóo jɔ'n, tíkɔ náa nāhą̄ nge kadā konyo t rɔ. B yɔ kɔ́ ye náa ɓulo bé 'j kam, tíkɔ ye'n náa nge ta tɔ̄l ɓō m jāɽɔ ngē.

Gō ɗóbo nge ta deɓe kinji'n t rɔ kaɽh'n

3 Wɔ́b Nuɓɔ tei t se'n 'j dana m ngi koyoo-ó nahą́ t Kris'n wɔ́, enjei gō náa ngi tií 'j taɽh nɔbé. Lo kɔ́ Kris kinji 't jɔ jī konyo m Nuɓɔ-ɔ́ ná. 2 Undoi keme sé jɔ náa ngi tií 'j taɽh nɔbé. B ɔ́ najhii kundɔ̄ keme sé jɔ náa ngi 'j jɔngáya-á ngē. 3 Ǽ najhii kundɔ̄ keme sé jɔ-ɔ́ ngē, haɗi wɔ́ see yei ngi koyo tíi wɔ̄. Ada Nuɓɔ yɔɽɔ kaɗya sé keme m Kris wɔ̄. 4 Wɔ́b, Kris kɔ́ ke kaɗya sé ná tei hɔy wɔ́, lo ná-a see etei nya tei hɔy nahą́ sɔnyan keme kɔrhtaɽa-á wɔ̄ ná.

5 Ye bəyá wɔ́, ɔ́ nehɛ̨i kɔ́ āda ɓō náa ngi tií 'j keme mōno rɔ sé gō ɗóbo m náa ngi taá 'j jɔngáya yei yi koyo. Náa ná-a ā-a wɔ̄'n: Kanjā nahą̄, saāɽɔ, ɓō jāɽɔ, nāhą̄ taɽa náa ngi nɔ ngēe, tíkɔ nāhą̄ taɽa ha gúrusu kɔ́ ke góg yo ná. 6 Ye ha m náa ná-a, wōngo m Nuɓɔ atá kuso'n jɔ m mōno m ngi jomh nahąa wɔ̄ ná. 7 Kéte kono kɔ́ see kinjii keme nāhąkash ná, see a njiyee nya keme náa ngi bəyá ná-ā.

8 B nge'n taá yɔtɔnh wɔ́, asa kam ta see kinya gō náa ná-a ɓa dér ngelh. Wōngo, keme kata keme kash, taɽa kash, tíkɔ gánga bé kɔ́ ka tei 'j taɽa sé ná. 9 Ǽ najhii ka koɗyo nahą̄ ha kujɔ, haɗi wɔ́ see ɔrhii deɓe nge kono tií 'j rɔ sé, tíkɔ kulɔ ngi kono yɔ ka nahą̄ ná-ā wɔ̄. 10 B nge'n ɔ́ telei uloi deɓe nge ɗyā rɔ sé wɔ̄. Deɓe nge ɗyā nge

kono Nuɓɔ ɓa hēl nya kɔjɔ'n kam goto rɔ nya. Yɔ a nāhą̄ n kɔ́ téle a ye ɗyā ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee, ha ta yɔ ka kigii nya'n. **11** Ada taá lo'n, Grek tíkɔ Jup ndetē, nge kuɗyɔ gajá tíkɔ nge kuɗyɔ gajá ngé ndetē. Maná mɔtɔ kaɗya tíkɔ deɓe 'j Sit ndetē. Ɓeɣh tíkɔ kə́ɓa rɔ ndetē. B Kris ɓa nɔɗí ye'n náa ɓa dér, tíkɔ keme náa ɓa dér.

12 Ye bəyá wɔ́, njɔ see ke'n ngi kono Nuɓɔ ɓa héɣe se'n bé, kɔ́ see ke'n ngi kaɣh njánga njángaa tíkɔ kótaɣaa ná wɔ́, uloi kɔ kam tondoō rɔ sé njɔ ramá bəyá. Tíkɔ uloi'n keme nɔɔ t nyóo jɔ'n, wuɣunyóo t keme ndalh'n ɗyatɔ.
13 Ǝ́ túgoi taɣa sé jɔ nahą́. B wɔ́b deɓe nóho aɓh t ha'n t madā nya'n wɔ́, ɔ́ maii rɔ sé jɔ nahą́. Ǝ́ maii rɔ sé jɔ nahą́ ɗóbo ɗíya njɔ Kris mai'n rɔ nya jɔ sé ná. **14** B yi nge kumbɔ̄ náa ɓa dér wɔ́, ɔ́ téle uloi táɣa, kɔ́ ke kulɔ̄ nge sūɣu sé nahą́, ha ta see kasa'n nahą̄.

15 Ada wuɣunyóo m Kris onyo ɓē ngaɣā keme sé. Na ye t kūlu m wuɣunyóo ná'n á-a Nuɓɔ kúu se'n ha ta see téle ke'n keme rɔ nge ɗíya bá wɔ̄ ná. Wɔ́b injii wɔ́, ha kadā kúɗɔ kɔ́ tei 'j taɣa sé. **16** Ada ha m Kris inji keme sé t náandáa nyaa ɓa dér. Ojoi nahą̄ náa, tíkɔ oɗyoi'n nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ gō ɗóbo kam kaɗya-á ɓa dér keme mangətuɓu Hāa, hāa m Nuɓɔ-ɔ́, hāa ngi 'j gō Njili. Ǝlei hā ná-ā tií ngaɣā keme sé jɔ m Kəɓaɓe uɓoi'n keme nɔ nya. **17** Keme náa ɓa dér kɔ́ see ka nāhą̄, ye nya'n ɓó lo koɗyo ha-á, ɓó-o keme kulɔ-ɔ́ ɓó wɔ́, ɔ́ nehɡ̣i náa ɓa dér t ri m Kəɓaɓe Jeju'n. Tíkɔ edei'n kúɗɔ, Nuɓɔ Biya ji t kūlu nya'n.

Gō ɗóbo nge ta deɓe keme kúju m nge taā keme kunu

18 See mandaáa uloi jɔ sé mɔtɔ tɔ́gɔ m ngaɓa see. Njɔ ke nya'n náa nge tɔ̄ɔ sé keme m Kəɓaɓe-é ná.

19 See deéngaɓaa, āda deɓe ɗíya ɗíya tára nyɡ̣ nya. Ǝ́ téɣei nyɡ̣ see, b āda wuɣu sé najh ka kaa jɔ ni ngē.

20 See mōnoɗee, oōi taɽa m ngi koɗyo see dana náa ɓa dér, na yi nge ná á-a ye yi nyelē Nuɓɔ wɔ̄ ná.
21 See biya mōnoo ɔ́ najhii kadā wōngo t mōno see ngē. Na ya keme ni ɗa túju.
22 See ɓerhee, oōi taɽa m kɔ́ɓaa see ngi táa 'j jɔngáya dana náa ɓa dér. Ɛ́ najhii nāhą ha taɽa kam ni, ha ta ka nyelē'n deɓee. B āda ye t keme nge nɔ'n, haɗi wɔɔ́ see a ɓelei Kəɓaɓe. **23** Náa ɓa dér kɔ́ see nāhą ná, ɔ́ nehɛ̨i t keme nge nɔ'n, ye njɔ a nehɛ̨i ha m Kəɓaɓe. B ɔ́ najhii ka nāhą ha ke nya ha m deɓee ngē. **24** Ɛ́ nehɛ̨i, na see ɓa igii 't ha see katá kembe náakoɗ kubɔ̄ jɔ njɔ 'j rɔ m Kəɓaɓe-é. Ɛ́ nehɛ̨i na Kris, Kəɓaɓe ɓa-á nj nehɛ̨i kulɔ ná nj'edei n wɔ̄ ná. **25** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ deɓe nge nāhą náa t gōo'n ngē wɔɔ́, atá kembe'n t gō náa nge gō-ɔ́ ngē kɔ́ yɔ nāhą'n ná ɓa. Haɗi wɔɔ́, kɔrh kēje m deɓee ndetē rɔ m Nuɓɔ-ɔ́.

4 See kɔ́ɓa m ɓerhee, ye nya ha sé ta nāhą náa nge jɔsuɽu, tíkɔ náa nge ndáɗya tií rɔ m ɓeɽh sée. Ɛ́ nehɛ̨i bəyá, haɗi wɔɔ́ see ɓa igii 't ha kɔ́ɓa sé kinji tií taɽh nɔbé.

Tei kam naá ngi kā madaa

2 Ukoi tɔ́gɔ keme gór Nuɓɔ-ɔ́. Wɔ́b nj górii Nuɓɔ wɔɔ́, injii jɔ déengaɓa sé, tíkɔ edei'n kúɗɔ ɗyatɔ. **3** Ɛ́ górii nya Nuɓɔ 't ha dé. Kɔ́ āda m'ɔjɔ'n ha nge lo munduú m Kris. Na ye ha m ha ná-a ujoi ma'n t jinjiɽi'n wɔ̄ ná. **4** Ɛ́ górii Nuɓɔ 't ɓɔ kɔ́ āda m'ɔrh mɔtɔ ha ná t hālá m'āda deɓee oōi jɔ nɔ. Njɔ kasa nya'n kam ta ma koɗyo'n ná. **5** Ɛ́ njiyei t kam kaɗya'n kaj m deɓee ngi 'j hāláa. B wɔ́b embei jɔkāgalo ta nāhą náa nge nɔ wɔɔ́, ɔ́ nehɛ̨i. **6** Ada ha koɗyo sé unu gō keme nɔ ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee. Umboi katá kam, ha koɗyo sé. Kɔ́ āda igii'n lo téle t ha'n tɔ̄r t deɓee ɗíyaɗíyaa.

Ha nabh nahạ ta tɔ̄l'n taɣa ha

7 Nónjo kótáɣa ji Tisik, kɔ́ ke ɓeɣh kulɔ nge jɔsuɣu, tíkɔ madā má keme kulɔ m Kəɓaɓe-é ná, atá ká kɔjɔ sé náa ɓa dér kɔ́ kɔjɔ jɔ má. **8** Ma m'ulɔ n bəyá bé tií rɔ sé ha ta ká see koɔ̄'n náa nge kɔjɔ jɔ sé. Tíkɔ ha ta ká yɔ nyóo'n keme sé ɗyatɔ. **9** M'ulɔ ni ɓa dér t Onesim'n, kɔ́ ke nge nóho tií 'j rɔ sé ná. Yɔ ye nónjo kótaɣa ji nge jɔsuɣu. Yɔɔ etei ká kɔjɔ sé gō náa ɓa dér kɔ́ nāhạ náa taá'n.

10 Aristaɣk, madā má keme dangay nj nabh se. Tíkɔ Mark, mōno biya m Barnabas nj nabh sé'n ɗyatɔ. Ye ha nge ma mbēnj sé kono kɔjɔ'n jɔ m Mark ná. Wɔ́b yɔ ɔtɔ̄ tií rɔ sé wɔɔ́, ukoi n t rɔ sé ada nɔ. **11** Jeju kɔ́ ka kúu ni n Justus ná nj nabh nya sé. Yɔɔ yei nya dana m Jup ngi kuɗyɔ gạjaa, yei'n ngi ka nāha kulɔ t ma'n ha kɔɽɔɓē m Nuɓɔ. Tíkɔ yɔɔ ɓa ye'n ngi ka kadā má tɔ́gɔ. **12** Epapras, ɓerh kulɔ m Jeju Kris, yɔ nge ke deɓe tií 'j rɔ sé ná nj nabh se. Yɔ a nohū ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee ha sé, keme gór Nuɓɔ nyaa. Bəyá kɔ́ ta see kəɗa'n ngér, kɔ́ ta see ke'n deɓee ngi kasa. Yɔ gór Nuɓɔ ha sé kɔ́ ta kinji sé wɔɔ́, kigii'n tií keme sé ha see ka nāhạ náa t gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́. **13** Ma m'ɔjɔ ha kɔjɔ t halá nya ha yɔ kaɓh t ɓɔ̄'n ɓɔ ha sé. Ha m deɓee ngi 'j Lawodisee, tíkɔ ha m deɓee ngi 'j Hiyerapolis. **14** Dɔktor Luku, kótaɣa ji, tíkɔ Demas nj nabhii sé. **15** Ɨ́ nabhii nónjoo ngi kinji Lawodisee, ɔ́ nabhii Nɛ̧pas, tíkɔ ngi kamnahạa ngi kinji keme kúju nya.

16 Wɔ́b ɔ́ tójoi mangətuɓu n dana hɔtɔ sé tií wɔɔ́, āda tójoi nya 't dana m ngi kámnahạ 'j keme ɓē ɓɔ Lawodisee. Tíkɔ ɔ́ tójoi nya yi nge kono ngi 'j Lawodisee katá kulɔ sé'n.

17 Ɨ́ tɔrii t Arsip jɔ ná t ngɔm gō kulɔ ɓeɣh kɔ́ yɔ kembe keme m Kəɓaɓe-é ná nɔ kɔ́ āda t tɔ̄l taɣa.

18 Ma Pol ma ɓa m'njánga ha nabh sé t jī ma'n. Ada ugɔ keme sé jɔ jinjiɽi kɔ́ kujɔ ni má'n ná. Ada keme nɔ m Nuɓɔ ye t see. Amen.*

MANGƎTUƁU NGE TAƤRA KATA KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ TESALONIKEE

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Dee Polee, Silbɛ̧ɛ, t Timɔtee, d' njángā mangɔtubu d'ā̄da t ngikámnahaa 'j keme ɓē ɓɔ Tesalonik. D'ā̄da se see ngi kono kinji keme m Nuɓɔ Biya ji, tíkɔ keme m Kəɓaɓe Jeju Kris. Ada Nuɓɔ Biya ji, tíkɔ Kəɓaɓe Jeju Kris edei se keme nɔɔ t wuɣunyóo'n.

Pol adā kúɗɔ t Nuɓɔ ha kundɔ̄kemejɔtaākeme m Tesalonikee

2 Dee d'a d'ā̄da kúɗɔ t Nuɓɔ t jɔ ndiyee ɓa sɔ́r bé, tíkɔ d'a d' kúu'n ri sé keme gór dé ɗyatɔ. **3** Keme dé a ugɔ t jɔ gō ha kulɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme sé ɓa sɔ́r. Tíkɔ keme dé a ugɔ nya jɔ ha keme ndalh sé gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ keme m Kəɓaɓe Jeju Kris t nɔ m Nuɓɔ Biya ji.

4 Nónjo kótaɣa m Nuɓɔɔ, dee d'igii ha Nuɓɔ ɓa héɣe sé wɔ̄. **5** Ha Nge Nɔ nge yi ji kɔ́ dee ka kɔjɔ sé ná ye gō ɗóbo m ha koɗyo-ó ɓa ɗíya ngē. B d'a d'ɔjɔ sé t tɔ́gɔ'n tíkɔ t Njili Nge nɔ'n. Dee d'a d'ɔjɔ se t keme nge kigii gēsegēse'n. See ɓa igii gō ha hál kɔ́ dee ka njiya'n t dana sé ná ke ha sé. **6** B see ɓa t jɔ sé'n yei ngi ndáj dee, tíkɔ ɔ́ ndajii'n Kəɓaɓe. See embei ha na dana náa nge konyo ngi kalngandhee tíkɔ dana rɔnyele nge kono Njili Nge Nɔ kadā sé ná. **7** Ye bəyá wɔɔ́, see etei téle ke náa ndáj ha m ngi taā keme ɓa dér 'j jɔngáya Masedowan tíkɔ 'j jɔngáya Akai. **8** Ye 'j kā rɔ sé ɓa ɗíya yɔ-ɔ ha m Nuɓɔ kúu njɔ mɔ̄ɔ́ taá kā

jɔngáya Masedowan t Akai'n ngē. B kundɔ̄kemejɔtaākeme sé jɔ ha m Nuɓɔ-ɔ́ nāhạ kɔ́ āda deɓee igii t gō lo-ó ɓa dér. Ada dee d'asa ta ka koɗyo ha nya ɓa nɔɗí. **9** Deɓee ná-ā ɓa dér a ɔrhii de njɔ ha taɽa ɗóbo nge see tei kinya t gáha'n ha ta dee ke'n lo sé ná. Tíkɔ gó lo kono see kinya'n gō m yoo ngelh, tíkɔ see mbélē'n hál sé kā rɔ m Nuɓɔ-ɔ́. See mbéle hál sé ha ta ka nāhạ'n kulɔ ɓeŋh m Nuɓɔ nge kinji t kam'n tíkɔ Nuɓɔ nge kamhkamh. **10** See mbéle hál sé kā rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ha ta see k ndalh'n taɽa m Mono nge katá ke 'j taŋh nɔbé ná. Jeju nge katá kɔrh ji 'j keme wōngo nge katá ke ná.

Kulɔ ɓeŋh m Pol tií keme ɓē Tesalonik

2 Nónjoo, see ɓa igii ha taɽa ɗóbo nge kono see tei kinya t gáha kadā dé ná ye ɓúlo bé 'j kam ngē. **2** See igii ha dee kembe nyéɗyé ɓɔ tií keme ɓē Pilip. Deɓee nehɛ̱i de náa konyo. B yɔ kɔ́ dana náa ná-ā ɓa dér wɔɔ́, Nuɓɔ jōo de, ha ta dee ɓēle rɔ dé lo koɗyo sé ha nge kɔjɔ jɔ Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. Dee d'oɗyo sé ha ɓa bé tátatá d' gāgaɽā'n t taɽa-á. **3** Kɔɗyɔ̄ kɔ́ dee ka kɔɗyɔ sé ná, náa nge súndu ndetē t, náa nge wuɽuɗyóo ndetē 't kɔ́-ɔ gólo ndetē nya 't. **4** B njɔ kɔ́ Nuɓɔ kɔ dé'n āda dee kasa'n ta yɔ ɓoi de'n Ha Nge Nɔ ná wɔɔ́, dee d'a d'oɗyo ha ta nyele'n Nuɓɔ nge ka kundɔ mɛɛ ngaɽā keme dé ná. **5** Dee d'a d'oɗyo ha ta tɔ̄y'n deɓe ngē, njɔ see ɓa kigii'n ná. Kɔ́-ɔ dee d'a d'oɗyo nya ha náa nge lo mundu-ú ta ka kutu'n jɔ kam kash náa dé ngē. Ada Nuɓɔ ye nge ka kɔjɔ t hālá. **6** Dee d'a d'anja kɔrhtaɽa 'j kā rɔ m deɓee ngē, kɔ́-ɔ 'j kā rɔ sé ngē, kɔ́-ɔ 'j kā rɔ m deɓee ngi káɗyaa ngē.

Dee d'e mōnombangakulɔɔ m Krisee āda dee d'asa kam ta kaɓh t tɔ́gɔ'n ta ka teŋh sé náa bé. **7** Dee d' nāhạ yi nge ná ngē, haɗí wɔɔ́, dee d'embe wuɽunyóo ɓɔ 'j dana sé, njɔ kóo mōno ka kigii'n lo kadā mba t mōno nya ná bé. **8** Náa

ná-a dee ngi kono keme dé kukɔ sé ná, d' ndeg ha ta dee kadā sé Ha Nge Nɔ'n ɓa ɗíya bá ngē. B d' ndég ta kadā sé jarɔ̄ dé ɓa t taɣa-á, haɗi wɔ́ see yei kótaɣa dee wɔ̄.
9 Nónjoo āda ugɔ keme sé jɔ kulɔ nge ngér dé, tíkɔ jɔ kulɔ kɔl wuɣu rɔ dé dana kɔ́ dee ka kɔjɔ sé'n Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ ná. Dee ɓa d'a d' nāhą kulɔɔ ndiyee t kajaa ha ta dee koi'n deɓee nóho 'j dana sé ngē.

10 See ngi taā kemee ɓa yei ngi kɔjɔ t hālá, tíkɔ Nuɓɔ ɓa ye nya'n nge ka kɔjɔ t halá ha hál dé tií kā rɔ sé see ngi taā kemee ɓa dér ke yi kaɣh njánga njánga yi nge jɔsuɣu tíkɔ ke yi ha ndetē jɔ-ɔ́. **11** See ɓa t jɔ sé'n igii nya ɗóbo ɗíya ha dee ka nāhą t deɓe ɗíyaɗíya 'j dana se titi njɔ biya mōno ka nāhą'n t mōno nyaa ná. **12** Dee d'a d'ɔɗyɔ se, dee d'a d' nyóo keme sé, dee d'a d'undɔ̄ jɔ sé t tɔ́gɔ'n ha ta njiya sé ke yi kasa taɣa kam m Nuɓɔ nge kúu sé ha kɔɣɔɓē nya, tíkɔ ha kɔrhtaɣa nya ná.

13 Ha m Nuɓɔ kɔ́ dee ka kɔjɔ sé ná, see a tei ye njɔ na ye ha m deɓe ngē. Ha ná-a dee d'a d'ada'n kúɗɔ t Nuɓɔ jɔ ndiyee sɔ́r ha sé wɔ̄ ná. See a tei titi ye njɔ na ye ha nge kamhkamh m Nuɓɔ nge ka nāhą kulɔ keme sé, see ngi taā kemee. **14** Dee d'ada kúɗɔ t Nuɓɔ, haɗi wɔ́ nónjoo, see yei ngi ndáj ngi kámnahą̄ m Nuɓɔɔ, keme m Jeju Kris ngi kono kinji jɔngáya Jude ná. See yei ngi ndáj ngi kámnahą̄ ná-ā haɗí wɔ́, see embei konyo ɓɔ ɗóbo ɗíya njɔ m deɓee ngi 'j Judee. Jupee nehɛ̨i ni náa konyo ɓɔ. Deɓee keme ɓē ɓa téle nehɛ̨i se konyo ɗóbo ɗíya njɔ Jupee nāhą ni konyo t deɓee 'j Judee ná. **15** Jup ngi tɔ̄l Kəɓaɓe Jeju, tíkɔ ngikɔjɔnjiha niyee, yɔɔ ngi kono tɔ̄ɓɔ sé hālá 'j dana ni, yɔɔ ngi kadā rɔnyele t Nuɓɔɔ ngē, tíkɔ yɔ ngi ke madābaā m deɓee ɓa dér. **16** Dee d' ndég koɗyo ha t deɓee ngi ke Jupee ngē ná. Kɔ́ ta Nuɓɔ kaɗya ni'n. B Jupee ɔgoi de 'j jɔ-ɔ́. Nāhąkash ni ɗóso b a rubɔ̄ ɓa t jɔ ndiyee. B yɔ kɔ́ wōngo nge kalngandh m Nuɓɔ atá kuso

jɔ ni ndi nóho.

Pol ndeg ɓɔ ta kɔ Tesalonikee

17 Nónjoo, dee d'ɔ kam sé ngē kono ye njɔ na see na oyoi ná. Rɔ̄ dé ndetē taá kaj sé, b yɔ kɔ́ keme dé ɗa 't jɔ sé. Dee d'ukɔ rɔ dé tɔgɔ ha ta kɔ kam sé, haɗí wɔɔ́ dee d'aɓh t ɓō kɔ kam sé'n ɓɔ. **18** Dee d'anjā ha kaɓh rɔ sé konoo ɓa, kɔ́-ɔ ma Pol ya m'anja ha ta kaɓh njɔ ɗíya ngē wɔɔ́, njɔ jó ɓa. B yɔ kɔ́ Sətan* ɔgɔ de 'j jɔ kaɓh. **19** Tí wɔɔ́, náa kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ dé ye ɗí wɔ? Yéee rɔnyele dé ye ɗí wɔ? Náa kubɔ̄ jɔ njɔ dé gō ɗóbo kɔrhtaɻa-á ye ɗí wɔ? Náa nge ta dee kəɗa'n t nɔ m Kəɓaɓe Jeju Kris tií ndi téle ke nya ye ɗi wɔ̄? **20** See yei kɔrhtaɻa dé, tíkɔ rɔnyele dé ɓa haykamh.

3 Náa ná-a dee d'embe lo ta kukɔ keme dé ngér ā̄da dee ɓa d'undɔ̄ jɔ rɔ dé ha ta kinji t káɗā dé'n Aten wɔ̄ ná. **2** B ɗ'ulɔ nónjo dé Timɔte nge ke ɓeŋh kulɔ m Nuɓɔ, madā kulɔ dé, yɔ nge ke keme Ha Nge Nɔ m Kris ná. Dee d'ulɔ'n ha ta yɔ ká kadā sé tɔ́gɔ tíkɔ kɔɗyɔ̄ sé'n gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme sé. **3** Dee d' nāha bəyá kɔ́ ā̄da deɓe nóho 'j dana sé najh ndɔ́t 'j goto-ó gō ɗóbo náa wuɾukɔl'n ngē. Deɓe nóho najh ndɔ́t ngē, haɗí wɔɔ́, see ɓa igii dér ha Nuɓɔ ɓa ndeg ha ta náa ngi bəyá ná-ā kusō jɔ ji. **4** Lo kono dee kinji t see kéte ná ɗ' tɔ̄r se jɔ ná náa wuɾukɔl na atá nāhą̄ ji taá yɔtɔnh. Ada lo kono náa ná ke kɔtɔ̄ ná wɔɔ́, see ɓa igii'n dér wɔ̄. **5** Ada ha ná-a lo kono keme má taā ngē ná wɔɔ́, m'ulɔ Timɔte ha ta ká yɔ koō ha kundɔ̄kemejɔtaākeme sé t' ke tɔ̄r má wɔ̄ ná. Keme má taā ngē haɗí wɔɔ́, ma m'ɓēle ha ta nge gólo ke kundɔ̄ mɛɛ sé wɔɔ́, kulɔ nge kɔ́ dee nāhą̄ dana se ná ke náa ɓúlo bé.

Timɔte ɔrh mɔtɔ ha ngi nɔɔ ngi kadā tɔ́gɔ t Pol

6 B lo kono Timɔte téle taá yɔtɔnh 'j rɔ sé ná wɔɔ́, yɔ tɔ̄r de ha ngi nɔɔ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme sé tíkɔ ha

táɾa sé. Tíkɔ tɔ̄r de'n ná see na a njɔlii 't jɔ dé t ndiyee. Yɔ tɔ̄r de'n ɗyatɔ na ɓō kɔ kam dé na nāhạ se, njɔ ɓō kɔ kam sé nāhạ nya de'n ná. **7** Nónjo yɔ ná-a dana wuɾukɔl ngi 'j kā keme ɓa dér tíkɔ dana wuɾukɔl ngi kiɓ 'j halaa ɓa dér ná wɔ́, keme dé tete t ngá ha sé gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme sé wɔ̄ ná. **8** Ada nge'n ya d'inji t kaɗya'n bé wɔ̄. D'inji t kaɗya'n bé, haɗi wɔ́ see əɗei ɓa gaɾasa ɓa keme m Kəɓaɓe-é. **9** Kúɗɔ nge kasa néɾe ɓa dee d'ata téle'n kadā Nuɓɔ ha sé wɔ? Dee d'ada n kuɗɔ, haɗi wɔ́ d'embe rənyele ɓɔ t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ha sé. **10** Dee d'a d' nāhạ kóɾoɾó t Nuɓɔ ha ta dee kasa kembe taɾa ɗóbo kɔ kam sé. Dee d'a d' nāhạ kóɾoɾó t Nuɓɔ ndiyee t kajaa ha ta dee kasa tɔ̄l taɾa náa nge gólo gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme sé.

11 Ada Nuɓɔ biya ji ɓa tíkɔ Kəɓaɓe ji Jeju Kris, uɓoi ɗóbo edei de, ada d'aɓh d'ɔtɔ rɔ sé. **12** Ada Kəɓaɓe nāhạ kɔ́ táɾa kɔ́ see k táɾa'n nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ tíkɔ k táɾa'n deɓee ɓa dér ná aɓh t kéteketé jɔ mada-á āda umbɔ̄ yi nge ná tɔ, njɔ táɾa kɔ́ dee ka táɾa sé'n ná. **13** Ada yɔ mbosh ngaɾā keme sé kɔ́ ada see yei ngi ha ndetē jɔ sé. Tíkɔ see yei ngi kɔrh ni se kundɔ̄ kēɾe ha m Nuɓɔ Biya ji. Ye ha ta see ke bəyá ndi káta téle ke m Kəɓaɓe ji Jeju Kris t ngi kaɾh njánga njánga nyaa ɓa dér.

Kinji t kam'n nge nyelē gō kam m Nuɓɔ

4 Yi nge níi wɔ́, dee d'ɔjɔ se ɗóbo nge ta see ka njiya'n tíkɔ ɗóbo nge ta see kada'n rənyele t Nuɓɔ wɔ̄. Ada yɔɔ ná ɓa-á see a nehẹ̄i wɔ̄ ná. B nge'n dee d' mer se tíkɔ d'ɔɗyɔ̄ se'n t ri m Kəɓaɓe Jeju'n ta gō njiya sé gō ɗóbo nge ná kaɓh t kétekéte. **2** Gōmindi nge kono dee kadā sé ná ye t kū̱lu m Kəɓaɓe'n. Ada se ɓaa igii gōmíndii ná-ā ɓa dér wɔ̄.

3 Gōmindii m Nuɓɔ á-a wɔ̄'n: Yɔ ndeg ta kɔrh sé kundɔ̄ kēɾe ha ta see kɔrh rɔ sé 'j kam ha m kanjā nahą́. **4** Nuɓɔ

ndeg ha ta deɓe ɗíya ɗíya 'j dana sé kigii lo kadā rɔ nya keme náa nge kaɽh njánga njánga tíkɔ keme ha nge jɔsuɽu-ú. **5** Ɨ́ najhii kinya rɔ sé āda ɓō kanjā nahą̄ nge kalngandh taā tɔ́gɔ sé njɔ m ngi ke Jupee ngē ná ngē, kɔ́ yɔɔ ke ngi kigii Nuɓɔɔ ngē ka naha'n ná. **6** Ada deɓe nóho 'j dana sé najh nāhą̄ náa nge kadā wuɽuɗyóo t nónjo nya ngē. Tíkɔ āda najh nya súndu nónjo nya t kam kaɗya'n kulɔ nya'n kam ha-á ngē. Ada yɔ najh nāhą̄ bəya, haɗi wɔ́ Nuɓɔ atá ke nge kubō kūɗɔ náa ná-ā. **7** Nuɓɔ kúu ji ha ta jiyee ka hólo rɔ ji kam náa wuɽuɗyóo ngē. B kúu ji ha ta jiyee kɔrh rɔ ji kundɔ̄ keɽe 'j kam náa wuɽuɗyóo. **8** Ye bəyá wɔ́, deɓe nge kegē gōmindi'n wɔ́, yegē gōmindi m deɓee ngē, b yegē gōmindi m Nuɓɔ ngē kadā ji Njili Nge Nɔ nya ná.

9 Náa nge kɔjɔ jɔ ha táɽa nahą̄ m nónjoo ya, ye náa nge ta deɓe njángā mangətuɓu-ú kadā sé ɗyatɔ ngē. Ye náa nge ta deɓee njánga ngē, haɗí wɔ́, Nuɓɔ ndáj se ha táɽa nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ wɔ̄. **10** Tikɔ́ ye'n náa nge see ka nāhą̄'n t nónjoo ɓa dér 'j jɔngáya Masedowan t taɽa-á. B dee d'ɔɗyɔ̄ se, see nónjoo ha ta see kaɓh t kétekéte keme taɽa'n t jɔ ndiyee sór.

11 Dee d' d'ɔɗyɔ̄ se ha ta see kulɔ rɔ sé t nahą́ keme táɽa b kinji'n ɗem. 'D d'ɔɗyɔ se ha ta see kundɔ̄ kam sé jɔ náa nge sɔɓɔ̄ jɔ sé ɓa-á. Tíkɔ ta see nāhą̄ kulɔ t jī se'n ɗyatɔ. Ɨ́ nehɛi bəyá njɔ dee mbēnj se'n ná. **12** Ɨ́ nehɛ̨i bəyá kɔ́ ada hál sé ye yi nge jɔsuɽu taɽa kam m deɓee ngi 'j hālaa. See b ɔ́ nehɛ̨i bəya wɔ́, deɓee nge ta see kundɔ̄ keme sé jɔ nya ɗyatɔ ndetē.

Ha katá téle ke m Kris

13 Nónjoo, ma m'ndeg ha ta see kinji 'j ta kigii gō ha m deɓee ngi k toɗo ɓi keme m Kris ná-ā ngē. Ma m'ndeg ha ta wōngo m koyo nāhą̄ sé njɔ ka nāhą̄ nya'n ngi kā madaa kɔ́ náa kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ni ndetē ná ngē. **14** J tei keme ha Jeju koyo tíkɔ tei 'j dana m ngi koyoo-ó. J tei nya keme ha

Nuɓɔ katá téle ke t deɓee ngi taā keme kɔ́ toɗo ɓi keme m Kris ná-ā nahą́ t Jeju'n, tíkɔ t kūlu m Jeju'n ɗyatɔ. **15** Ɔi, náa nge kono dee katá kɔjɔ sé gō ɗóbo ha m Kəɓaɓe á-a wɔ'n. Ji ngi kono kinji t kam ji n mbóng kɔtɔ'n ndi katá ke m Kəɓaɓe'n ná j'etei kaɓh kéte nɔ m ngi toɗo ɓi keme Kris ná-ā ngē. **16** Kəɓaɓe ɓa atá ɗes 'j taɽh nɔbé. Yɔ ɓa nj'atá ɗes t gōmindi nyaa t ngol jɔ m mōno kulɔɔ ngi 'j taɽh nɔbé katá kəla mbēɽe tíkɔ ta mbálmbe m Nuɓɔ kata kuú ná wɔ́, ngi koyo keme m Kris Jeju ná-ā etei tei 'j ɓáda kéte.
17 Tíkɔ 'j gō-ó wɔ́, ji ngi kono kinji t kam ji'n ná j'etei kiɓ ta kuɓo nahą́ səɗin ɓa dér ta koi ni ji kam kūlu nji-í. Ta katá jiyee ndáa nahą́ t Kəɓaɓe'n tíi ɓōdo nɔbé. Ada lo ná-ā j'etei kinji t Kəɓaɓe'n 't t jɔ ndiyee wɔ̄ ná. **18** Ye bəyá wɔ́, ɔ́ nyóoi keme nahą́ t ha kono kəɗa'n.

5 B ha m náa nge kɔjɔ jɔ jɔkāgalo nyaa t kaja nyaa ya, nónjoo, sée aɓhii t ɓō nya'n ta deɓe njángā mangətuɓu-ú kada sé ngē. **2** See aɓhii t ɓō nya'n ngē, haɗi wɔ́ see ɓa t jɔ sé'n igii nɔ ɓɔ ha ndi ke m Kəɓaɓe katá ke njɔ na ndi ke m nge ɓogo dana ndi bəyá. **3** Lo kono deɓee katá ka tɔ̄r na: Lo na nyóo lum wɔ̄, āda náa kash nge katá ke na nj ndetē ná wɔ́, t taɽa jī ná ɓa-á náa nge kata túju lo atá tei ɓa rúsu t rɔ ni. Náa nge katá túju lo ná atá ke njɔ m kóo keme nge k nāhą keme ná bəyá. Ada yɔɔ etei teii 'j keme-é ményɛ ngē ɓa nɔɗí.

4 B see, nónjoo see yei kam tili-í ɗyatɔ ngē. Ada asa kam ta ndi ná tei t rɔ sée rúsu njɔ ndi ke m nge ɓogo keme kuju sé ngé. **5** See ɓa dér yei deɓee m lonjáha tíkɔ deɓee m dana kaja. Jiyee j'ei deɓee m dana ndi ngē, kɔ́-ɔ j'ei nya deɓee m tili ngē. **6** J najhii toɗo ɓi njɔ m nɔgətoo ngē. B āda j'injii jɔ deéngaɓa ji tíkɔ āda j najhii'n kai kaā ɗyatɔ.
7 J najhii toɗo ɓī ngē, haɗi wɔ́ deɓee ngi toɗo ɓiyee, a toɗoi ɓi dana ndi. Tíkɔ ngi kenh kaā a enhii nya kaā dana ndi. **8** B ji ngi kono ke mōno m dana kajaa ná wɔ́, āda j

najhii kai kāa ngē. Ada j'uloi kundɔ̄kemejɔtaākeme t táɣa'n rɔ ji njɔ ramá kɔ̄l nge nāhą ni t tembe'n bəyá. Tíkɔ j'ukoi'n kundɔ̄kemejɔ ha kaƈya-á ji njɔ tagé kɔ̄l nge tembe ná bəyá ƈyatɔ, **9** haƈi wɔ́ Nuɓɔ héɣe ji ha ta wōngo nya kuso jɔ ji ngē. B heɣe ji ha ta jiyee kembe kaƈya t kūlu m Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n. **10** Yɔ nge koyo ha ji kɔ́ ta jiyee, b j'injii nya'n jɔ deéngaɓa ji ɓo-ó j toƈoi nya'n ɓi keme m Kris ɓó wɔ́, j'etei ká kinji t kam ji'n nahą́ səƈin ɓa dér. **11** Ye bəyá wɔ́, oƈyoi nahą̄ tíkɔ ɔ́ joōi nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ njɔ ka nāhą se'n kéte wɔ̄ ná.

Kɔƈyɔ̄ nge ta tɔ̄l'n taɣa ha

12 Nónjoo dee d'ɔƈyɔ se ƈyatɔ ha ta see kɔsɔ gɔnɔ m deɓee ngi kono ka nāhą kulɔ ngi ngéree dana hɔtɔ sé yɔɔ ngi kono ka kɔjɔ sé ƈóbo ha m Kəɓaɓe-é, tíkɔ yɔɔ ngi kono ka mbēnj sé ná-ā. **13** Osoi gɔnɔ ni t taɣh t táɣa'n gō ƈóbo kulɔ ngi ngeree kɔ́ yɔɔ ka nāhą ná. Ada wuɣunyóo kɔ́ əƈa dana sé səƈin. **14** Nónjoo dee d'ɔƈyɔ se ƈyatɔ ha ta see ndáng deɓee ngi kono ndeg kundɔ̄ rɔ ni taɣa kulɔ-ɔ́ ngē ná-ā. Ɨ́ nyóoi wuɣu m ngi kono keme ni téle ka ɓelē tíi ná-ā. Edei tɔ́gɔ t ngi kono téle nyóo tíi ná-ā. Ukoi keme sé ngér rɔ m deɓee ɓa dér. **15** Ɨ́ ngɔmii nɔ, kɔ́ āda deɓe nóho najh kunu nāhą̄kash kubɔ̄'n kuƈɔ̄ nāhą̄kash t madā nya goto-ó ngē. B enjei taɣa ƈóbo ha tɔ̄ɓɔ gō nāhą nɔ ɓa nɔƈí. Ada kulɔ m nāhą nɔ ɓa nɔƈí əƈa dana hɔtɔ sé t jɔ ndiyee, tíkɔ t rɔ m deɓee ɓa dér.

16 Ɨ́ nehɛ̨i rɔnyele ɓa nɔƈí t jɔ ndiyee. **17** Ɨ́ górii Nuɓɔ ɓa nɔƈí 'j kinya taɣa. **18** Edei kúƈɔ t Nuɓɔ dana náa ɓa dér, haƈi wɔ́ yɔ ná-a Nuɓɔ ndeg ha ta see ka nāhą keme m Kris Jeju wɔ̄ ná.

19 Ɨ́ najhii tɔ̄l har m Njili ngē. **20** Ɨ́ najhii kidi ha kɔ́ tei 'j taɣa m ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ ná ngē. **21** Enjei mɔtɔ náa ɓa dér oi'n. Nge b ye nge nɔ wɔ́, ukoi gō ɓa tɔgɔ. **22** Ɔrhii rɔ sé tií 'j kam náa kash ngi mɔtɔ kēɣekēɣee.

23 Ada Nuɓɔ nge kadā wuɣunyóo t deɓee yɔ ɓa ɔrh undɔ̄ se kēɽe t taɽa-á. Yɔ ɓa nāhą́ kɔ́ āda see yei deɓee nyaa. Ada yɔ ɓa ngɔm njili séee, kaɗya rɔ séee, rɔ séee, kɔ́ āda ha nóho najh tei jɔ ni ndi katá téle m Kəɓaɓe Jeju Kris ngē. **24** Nuɓɔ nge kúu sé ná ye jɔsuɣu, āda yɔ ɓa atá nāhą́ t sée.

25 Nónjoo, ɔ́ górii Nuɓɔ 't ha dé. **26** Ǝ́ nabhii nónjoo ɓa dér, nabh túso nahą̄ nge kaɽh njánga njánga. **27** M'mbēnj se ɓa bé keme ri m Kəɓaɓe, āda ɔ́ tójoi mangətuɓu ná dana hɔtɔ m nónjoo ngi kaɽh njánga njánga ɓa dér.

28 Ada keme nɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ye t see. Amen.*

JÓ M MANGƎTUƁU KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ T TESALONIKEE

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Dee Polee, Silbɛ̧ɛ, t Timɔtee, d' njánga mangɔtuɓu d'ada t ngi kamnāhạa 'j Tesalonik. D'āda se see ngi kono kinji keme m Nuɓɔ Biya ji, tíkɔ keme m Kəɓaɓe Jeju Kris.

2 Ada Nuɓɔ Biya ji tíkɔ Kəɓaɓe Jeju Kris edei se keme nɔɔ t wuɾunyoó'n.

Pol gór Nuɓɔ tíkɔ adā'n kúɗɔ

3 Nónjoo asa kam ta dee kadā kúɗɔ t Nuɓɔ ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee ha sé. Ye gō-ó ɓa ta dee nāhạ yi nge na, haɗi wɔ́ kundɔ̄kemejɔtaākeme se nj'aɓh t kétekéte. Tíkɔ táɾa m deɓee ɗíyaɗíya 'j dana hɔtɔ sé ɓa dér nj'a yei'n t jɔ nahá nge yi kumbɔ̄ jɔ ɓa tɔ. **4** Tíkɔ dee ɓa t jɔ de'n d'ɔrh nya'n taɾa rɔ dɔ ha sé 'j dana m ngikamnhaạ m Nuɓɔɔ. Dee d'a d'ɔrh taɾa rɔ de gō ɗóbo kukɔ tɔgɔ séee t kundɔ̄kemejɔtaākeme séee, dana naa ngi wuɾukɔlee ɓa dér. Kɔ́ see kidi'n njárnjár bé kinji'n ná.

5 Náa ná-a yei náa ngi ta Nuɓɔ gānga'n seré. Yɔ gānga seré t gō-ó ɓa, kɔ́ ta yɔ kɔ se'n deɓe nge kasa tií keme kɔɾɔɓē nya. See nj'embei konyo ha kɔɾɔɓē ná. **6** Lo kono Nuɓɔ téle t náa wuɾukɔl'n kadā ngi kono ka nahạ se konyo ná wɔ́, ye náa nge jɔsuɾu bé ta yɔ nāhạ bəyá. **7** Ada see ngi wuɾu sé ka kɔl sé ná, Nuɓɔ atá téle kadā sé lo kɔrhkoo njɔ yi dé. Yɔ atá nāhạ bəyá ndi nge yɔ tei'n Kəɓaɓe Jeju

hɔy t halá 'j taɽh nɔbé, yɔɔ t mōnokulɔ ngi 'j taɽh nɔbé. Ngi kaɓh t tɔ́gɔ nyaa. 8 Kɔɓaɓe Jeju atá tei hɔy kam ndala har nge k nda biribirii-í ta ka kukɔ ngi kono kigii Nuɓɔ ngēe. Tíkɔ ngi kono kegee téle rɔ ni gō Ha Nge Nɔ m Kɔɓaɓe ji Jeju Kris'n. 9 Deɓee ná-a á-a náa konyoo atá nāhạ ni wɔ̄ ná. Ada ye túju nge katá kɔɗa sɔ́ɽ tíkɔ kɔɗa kúɗɔ-ɔ́ 'j taɽa kam Kɔɓaɓe tíkɔ kɔɗa kúɗɔ-ɔ́ 'j kaj tɔ́gɔ kɔrhtaɽa nya.
10 Lo kono yɔ katá ke keme ndi ná wɔɔ́, yɔ atá teɽh ni ta yɔ kubɔ̄ kúɗɔ ná. Keme ndi ná wɔɔ́, ngi kaɽh njánga njánga nyaa ɓa dér etei kɔrhtaɽa nya. Tíkɔ ngi taā kemee ɓa dér etei nya ndurū nya. See tei nya keme, ndi nge kono dee kɔjɔ ha t halá sé ná.

11 Ye ha ná-a dee d'a 'd gor'n Nuɓɔ 'j kinya taɽa ha sé wɔ̄ ná. Dee d'a d' gor Nuɓɔ ha ta yɔ b kɔ sé wɔɔ́, sée kasa gō lo kúu kɔ́ yɔ kúu sé ná. Dee d' teɽh Nuɓɔ ha ta, t kūlu tɔ́gɔ nya'n wɔɔ́, yɔ tɔ̄l taɽa rɔnyele keme nɔɔ ɓa dér, tíkɔ kulɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme ɓa dér. 12 Dee d' mbēnj deɓee ha ta yɔɔ kɔɽh taɽa ri m Kɔɓaɓe ji Jeju Kris. Yɔ ɔrh taɽa rɔ nya keme sé, tíkɔ sée ɔrhii nya taɽa rɔ sé keme nya ɗyatɔ. Deɓee ná-a ɔhrii taɽa ri nya t kūlu keme nɔ m Nuɓɔ ji tíkɔ t kūlu keme nɔ m Kɔɓaɓe Jeju Kris.

Deɓe nge kege njiha

2 Nónjoo ha m ha nge kɔjɔ jɔ ndi téle ke m Kɔɓaɓe ji Jeju Kris, tíkɔ kámnahạ ji tií rɔ nya ná, d'adā sé kɔɗyɔ ɓɔ. 2 Ha ta njól ha sé nge nɔ yii 'j goto-ó ngē. Tíkɔ āda ngaɽa keme sé najh túju, gō ɗóbo m njili ɓo-ó gō ɗóbo m ha-á ɓo-ó gō ɗóbo m mangɔtuɓu nóho ta ya deɓe nóho tɔ̄r sé na mangɔtuɓu ná na iɓ 'j rɔ dé. Ada deɓe nóho najh yíi sé 'j goto-ó tɔ̄r sé ná mangɔtuɓu na tɔ̄r na ndi m Kɔɓaɓe na ɔtɔ wɔ̄ ngē. 3 Ada deɓee nóho najh gólo sé gō ɗóbo kam kaɗya nge káɗya'n ngē. Ada deɓe najh gólo sé ngē ɓa nɔɗí haɗí wɔɔ́, kéte tíkɔ ta ndi ná kɔtɔ wɔɔ́, gólo nge ta

naha̱ kɔ deɓee baa bé kinya'n gō kundōkemejɔtaāke me ni ngelh atá ke kéte. Tíkɔ deɓe nge nāha̱kash nya kalngandh ná atá tei hɔy t rɔ̄ m deɓee. Ada ye deɓe nge ta tɔ̄ltaɽa nya katá ke náa nge kudu. **4** Deɓe ná ye madābaā m náa ɓa dér. yɔ inji jɔ náa ɓa dér kɔ́ deɓee kɔ́ taɽa kam ni ye njɔ na Nuɓɔ ná. Yɔ ye madābaā m náa ɓa dér kɔ́ deɓee ka gór. Yɔ atá kaɓh t jɔ nya'n mɔtɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́, yɔ ata kinji njɔ ka kinji m Nuɓɔ ná ɓa. B kəla mbeɽe tɔ̄r na nɛ ɓa t jɔ nya'n na n'e Nuɓɔ.

5 Lo kono ma kinji tií tɔ rɔ sé na, m'tɔ̄r se ha náa ná-ā wɔ̄. B see ɔlii jɔ-ɔ́ ngē wɔ? **6** Ada taá yɔtɔnh náa kɔ́ kɔgɔ nya ɓa mbóng ha ta jɔkāgalo nya kasa kɔ́ yɔ tei hɔy ná, see ɓa igii dér. **7** See ɓa igii dér haɗí wɔɔ́, ha nge lo munduú m deɓe nge njiha nya ndetē ná nj nāha̱ kulɔ nya wɔ̄. B yɔ kɔ́ deɓe nóho ɔgɔ'n 'j jɔ naha̱-á tɔ. Deɓe ná atá níi lo kɔgɔ nya 't ɓa nɔɗí mbóng ta yɔ ɓa ɓó b ɔrh taɽh aɓh ɓa kɔ́. **8** Tí wɔɔ́ deɓe nge njiha nya ndetē ná katá nya tei hɔy á-a wɔ ná. Yɔ nge Kəɓaɓe Jeju kulɔ har jɔ nya t koō nge 'j taɽa nya'n tíkɔ katá tuju nya ndi téle ke nya. **9** Ndi tei hɔy m deɓe nge njiha ya ndetē ná wɔɔ́, Sətan* atá nāha̱ kulɔ keme nya t kūlu tɔ́gɔ kulɔ ngi ke gō ngēe. Yɔ atá nāha̱ kulɔ keme nya t náa ngi yáā yáā t mɔtɔ náa kɔjɔ kēɽekēɽe ngi ke gō-ɔ́ ngēe ɓa dér. Tíkɔ t náa kɔɽɔ kam ngi ke gō-ɔ́ ngē ɗyatɔ. **10** Yɔ atá ke t náa gólo ɓa dér ngi ke náa ngi ke gō-ɔ́ ngēe, ha m deɓee ngi katá kudu tií ná-a. Deɓe náa etei kudu, haɗi wɔɔ́ yɔɔ embei táɽa m ha nge kamhkamh ngē. Ada táɽa n-á yɔɔ etei kembe'n kaɗya wɔ̄ ná. **11** Tí wɔɔ́, Nuɓɔ atá kulɔ ní'n tɔ́gɔ nge ta ka ndom ni'n náa ta kada ni. Ada yɔɔ etei ka taā keme ha kuɲɔ ɓa nɔɗí. **12** Nuɓɔ atá kulɔ'n mɔtɔnáandáj ná kadā ni kɔ́ ta yɔɔ ke yi ngi gānga ni seré jɔ ni. Etei ta gānga seré jɔ ni haɗi t wɔɔ́, yɔɔ yegei taā keme ha kamhkamh t'. Tíkɔ náa nge gō-ɔ́ ngē ɓa nɔɗí ye náa nge yɔɔ ka nāha̱ rɔnyele jɔ-ɔ́ kalngandh.

Ukoi rɔ sé tɔ́gɔ

13 Nónjoo kótaɾa m Kəɓaɓee, ye ha ta dee kadā kúɗɔ t Nuɓɔ ɓa t jɔ ndiyee ha sé. Ye ha dé ta dee kadā kúɗɔ, haɗi wɔ́ Nuɓɔ ɓa héɾe sé 'j lo kundɔ̄mɔtɔ-ɔ́ ha ta sée kembe kaɗya. Jiyee j'embei kaɗya t kūlu kɔrh kundɔ̄ keɾe m Njili Nge Nɔ'n, tíkɔ t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme sé keme ha nge kamhkamh. **14** Ye ha ná-a Nuɓɔ kuú se'n t kūlu Ha Nge Nɔ'n kɔ́ ta see kembe'n kɔrhtaɾa m Kəɓaɓe ji Jeju Kris. **15** Ye bəyá wɔ́, nónjoo eɗei ɓa gaɾasa b náa kɔ́ dee kəjɔ sé keme ha koɗyo-ó ɓó-o 'j keme mangətuɓu-ú wɔ̄ ná wɔ́, ukɔ ɓa tɔ́gɔ.

16 Ada Kəɓaɓe ji Jeju Krisee ɓa dér nahą́ t Nuɓɔ Biya ji. Yɔ nge kono táɾa ji tíkɔ kadā ji keme nyóo nge kəɗa sɔ́ɾ, tíkɔ kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ nge nɔ t kūlu keme nɔ nya'n ná. **17** Ada yɔ ɓa nyóo ngaɾā keme sé, āda yɔ ɓa nahą kɔ́ embei tɔ́gɔ keme kulɔ nāhą nge nɔ-ɔ́ tíkɔ keme ha koɗyo nge nɔ-ɔ́.

Pol nj teɾh gór Nuɓɔ

3 Yi nge nií wɔ́ nónjoo ɔ́ górii Nuɓɔ 't ɓɔ ha dé. Ə́ górii Nuɓɔ 't ɓɔ kɔ́ āda ha m Kəɓaɓe taā lo, tíkɔ embe kɔrhtaɾa njɔ kəɗa nya'n tií lo sé ná. **2** Ə́ górii Nuɓɔ 't ɓɔ kɔ́ āda ɔrh de 'j keme jī m deɓe ngi ndangaa, t deɓee ngi keme kashee. Ə́ górii Nəɓɔ 't ɓɔ'n, haɗi wɔ́ deɓee ɓa dér aɓhii t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ngē. **3** Kəɓaɓe ye deɓee nge jɔsuɾu, yɔ atá nāhą kɔ́ ta see mbōs. Tíkɔ yɔ ɓa atá ngəm sé kɔ́ ta see kuso keme jī m nge gólo-ó ngē. **4** Dee d' taā keme ha sé, keme m Kəɓaɓe-é, ha see k nahą naa ngi kono dee ka teɾh sé ná wɔ̄. Ada dee d'igii'n ha see k níi t lo nahą-á ɓa tɔ. **5** Ada Kəɓaɓe téle ngaɾā keme sé ɔjɔ n jɔ táɾa m Nuɓɔ tíkɔ ɔjɔ'n jɔ keme ndal m Kris.

Mbēnj nahą̄ ha nge sɔɓɔ jɔ ha nyel

6 Nónjoo, dee d' mbēnj sé t ngér'n keme ri m Kəɓaɓe Jeju

Kris, ha ta sée kɔrh rɔ sé 'j rɔ m nónjo ngi kono ka kundɔ̄ rɔ ni taɣa kulɔ-ɔ́ ngē b ka singilii'n náa bé, b kegē njiya t gō náandáj ngi kono yɔ kembe 'j rɔ dé ná-ā. **7** See ɓa t jɔ s'e'n igii lo nge ta sée ndáj dé, haɗi wɔ́ dee d'a d njiya bé dana sé bəyá bé njɔ m deɓe nge nyel ngē. **8** Dee d'usɔ mápa m deɓe nóho ɓúlo ngē. B t rɔ konyo'n, ndiyee t kaja-á taɣa kulɔ-ɔ́, ha ta dee koi deɓe nóho 'j dana sé ngē. **9** Dee d'aɓh t tɔ́gɔ njī konyoɓē'n jɔ sé ha ta teɣh náa 'j jī sé. B d' nahą̄ bəyá ngē, haɗi wɔ́ dee ɓa t jɔ de'n d' ndeg ta kadā se náa kɔjɔ ta see ke'n ngi ndaj dee. **10** Lo kono dee nií tíi rɔ sé ɓa tɔ ná, dee d' mbēnj se t ngér'n jɔ́ na: Wɔ́b deɓe nóho b ndeg nāhą̄ kulɔ ngē wɔ́, 't najhii kadā nya náakusɔ ngē ɓa nɔɗí.

11 Dee d' tɔ̄r bəyá, haɗi wɔ́ dee d'oō ha deɓee kā nóhoo ka njiya dana sé t ri m kusɔ náa'n bé, b kege ka nāhą̄ kulɔ. Yɔɔ yei ngi nyelee ngi ka saa haa, mɔtɔ ha b ɔdɔ ni ngē wɔ́, ugoi jī ni injii tií kam. **12** Deɓee ngi bəyá ná-a dee d'a d mbēnj ni t ngér'n tíkɔ d'a d'ɔɗyɔ ni'n keme m Kəɓaɓe Jeju Kris ha ta yɔɔ nahą̄ kulɔ ni yɔɔ ɓa taɣa ni munguɣu kɔ kembe'n náakusɔ ni yɔɔ ɓa t jɔ nii'n. **13** B ha sé see wɔ́, nónjoo ɔ́ najhii kinya gō nahą̄ nɔ ngē.

14 B wɔ́b, deɓe nóho yege koō náa kɔ́ dee tɔ̄r ha nya keme mangətuɓu'n wɔ́ɔ oi deɓe ná ɔ́ najhii nāhą̄ keme kasa nahą̄ sənyan ngē. Ǝ́ nehɛi bəyá kɔ́ āda sənyɔ onyo'n. **15** Ǝ́ najhii kɔ nya titi ye njɔ madābaā sé ngē b ɔ́ mbenjii'n njɔ m nónjoo.

Ha nabh nahą̄ nge ta tɔ̄l'n taɣa ha

16 Ada Kəɓaɓe nge ka kadā deɓe wuɣunyóo, āda yɔ ɓa adā sé wuɣunyóo t jɔkāgalo ɓa dér, t gō kam kaɗya ngi mɔtɔ keɣekeɣe ɓa dér. Ada Kəɓaɓe injii t sée ɓa dér.

17 Ma Pol ɓa m'njánga ha nabh ná t jī ma'n ta nabh sé'n. Yɔ'n á-a ye náa kɔjɔ má nge ma ka kundɔ̄ keme mangətuɓuee ɓa dér wɔ̄ ná. Lo ka njánga má mangəɓuee á-

a bəyá wɔ̄ ná.

18 Ada keme nɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ye t séee ɓa dér.
Amen!*

MAGƎTUƁU NGE TAɌA KATA KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ TIMƆTE

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Pol mōnombangakulɔ m Jeju Kris, t kulu gō ndeg m Nuɓɔ Nge Kaɗya ji, tíkɔ Kəɓaɓe Jeju Kris nge ke náa kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ji.

2 M'njángā mangətubu'n m'edei yi Timɔte nge ke mōno má nge kamhkamh gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme.

Ada Nuɓɔ Biya ji, tíkɔ Kəɓaɓe ji Kris Jeju edei keme nɔ, kamkala, tíkɔ wuɾunyoó.

Mbēnj nahą̄ ha nge sɔɓɔ jɔ m ngikɔjɔnjiha ngi ke gō-ó ngē

3 Ada m'mbēnjii gō ɗóbo kɔɗyɔ̄ kɔ́ ma kedei, tíkɔ ma kiɓ k kaɓh jɔngáya Masedowan ná. M'mbēnjii jɔ́ na t níi ngá keme ɓē Epej, ya 't mbēnj nya deɓee ká madaa, āda t najhii kɔjɔ mɔtɔnáandáj ngi káɗyaa t deɓee. **4** M'mbēnjii ha ta yi mbēnj ni kɔ́ āda yɔɔ t najhii kulɔɔ ni dana ha kɔrh mɔtɔ suee t kɔrh mɔtɔ kiɾi kaa ngi 'j kɔrh mér ná-ā. Ha ngi bəyá náā a nāhą kɔ́ ráa nahą̄ ha a əɗa. Ada a ɔgoi jɔ ta kundɔ̄ kam jɔ kulɔ m Nuɓɔ-ɔ́ kaɓh t kétekéte gō ɗóbo kundɔ̄jɔkemetaākeme. **5** Mbēnj kono ma k mbēnjii ná kam nya ye táɾa. Ye táɾa nge kiɓ 'j ngaɾą̄ keme nge kaɾh njánga njángá-á. Ye táɾa nge kiɓ 'j gō ɗóbo njili kigii nge nɔ-ɔ́, tíkɔ 'j gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme nge kamhkamh.

6 Ngi kā madaa lo kono yɔɔ téle rɔ ni 'j gō náa ná-a ná wɔɔ́, nyelei náa ɓɔ gō ɗóbo ha koɗyo ngi 'j kam nyaa.

7 Yɔɔ ndegii ha ta ke ngikɔjɔnjihaa m Nuɓɔ b yɔ ɓa t jɔ

ni'n igii kam náa kɔ́ ndeg ni kɔjɔ ná ngē, kɔ́-ɔ náa nge kɔjɔ t hālá ha yɔɔ taā keme ndetē nya.

8 Dee d'igii ha njiha ke náa nge nɔ. Wɔ́b deɓee ɓa b na n'nāhą t gō-ó ɓa bé wɔ́, ye náa nge nɔ. **9** Dee d'igii nɔ ɓɔ bé ha njiha kəɗa ha m deɓee ngi jɔsuɽuee ngē. B əɗa ha m deɓee ngi kaɓh t njiha'n ngē, t ngi jomh nahą́, əɗa ha m deɓee ngi hál ni nɔ ngē t nɔ m Nuɓɔɔ t, ngi nāhąkashee. Njiha əɗa ha m ngi ka tɔ́sɔ taɽa haa tíkɔ ka kidi'n náa ngi ke yi m Nuɓɔɔ. Ngi tɔ̄l biya niyee t ngi tɔ̄l kóo niyee.

10 Ngi kanjā nahąa t deéngaɓaa ngi ka toɗo t deéngaɓaa madā niyee, ngi ka kukɔ deɓee lo tɔgɔ-ɔ́ gō ɗóbo náa nóho, ngi kujɔ haa, ngi ka kob ɗámaa tíkɔ njihaa əɗa'n ha m náa ɓa dér ngi kono kegē 'j gō mətɔnáandáj nge kamhkamh. **11** Mətɔnáandáj nge kəɗa keme Ha Nge Nɔ nge t kɔrhtaɽa m Nuɓɔ'n. Nuɓɔ nge ke Nuɓɔ nge t kɔrhtaɽa'n. Ha Nge Nɔ nge ɓoi ni ma bé ná.

Keme nɔ kɔ́ Kəɓaɓe nāhą ha m Pol

12 M'ada kúɗɔ t Kəɓaɓe ji Kris Jeju nge kadā má tɔ́gɔ. M'ada n kúɗɔ, haɗi wɔ́ɔ yɔ ɔ ma ha ma ke deɓee nge jɔsuɽu tíkɔ undɔ̄ ma'n jɔ kulɔ ɓerh nɛ. **13** Ma nge kéte ke nge ka gánga Nuɓɔ, nge ka nāhą deɓee konyo, ma nge ke deɓe nge taɽa kash ná, yɔ undɔ̄ ma jɔ kulɔ ɓeɽh nɛ. Ma m'e bəyá b nge'n Kəɓaɓe ɔ kam tondoo má, haɗi wɔ́ ma m'nāhą náa ná-ā tií bəyá bé 'j kigii, kéte tíkɔ m m'taa keme. **14** Keme nɔ m Kəɓaɓe ji ye t jɔ nahą́ jɔ nahą́, t kundɔ̄kemejɔtaākeme tíkɔ t táɽa kɔ́ kəɗa keme m Kris Jeju ná.

15 Ha kono kəɗa'n ye ngaɽā kam ha nge kasa kam ta deɓee taā t taɽa-á ɓa dér, ha ná ye bəyá. Jeju Kris ye taá jɔngáya ha ta ke kaɗya ngi nāhąkashee. Ada yi má ma umbɔ̄ yi ni ɓa dér. **16** Nuɓɔ nāhą ma keme nɔ, kɔ́ ta Jeju Kris kɔjɔ'n kukɔ keme ngér nya t hālá taɽa kam m deɓee.

Ha ta t kūlu ma'n wɔ́, deɓee kɔ'n, tíkɔ ma téle ke'n náandáj ha m ngi katá taā keme nya ha kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɣ. **17** Taá t yɔtɔnh wɔ́, yɔ ye mbaā t jɔ ɓālaɓālaa, yɔ ye nge kasa koyo ngē, deɓe asa ta kɔ nya ngē, Nuɓɔ nge kala ɗíya, nge kam kaɗya kəɗa keme nya. Ada kɔsɔ gɔnɔɔ t kɔrhtaɣa'n yei yi nya t jɔ ɓālaɓālaa ɓa dér. Amen.*

18 Mono má Timɔté, mbēnj kono ma k mbēnjii n ye t gō ha ngi tei 'j taɣa m Nubɔ kɔ́ tōr ni kɔjɔ'n joi ná. Ma m'mbēnjii ha ta 'j gō ha ná-a wɔ́, kōl'n kōl nge nɔ. **19** Ma m'mbēnjii ha ta yi ngɔm gō ha kundɔ̄kemejɔtaākeme-é, tíkɔ ha njili kigii nge nɔ'n ada nɔ. Ha Njíli kigii kəɗa'n deɓee kā nóhoo inyei gō ngelh, āda kundɔ̄kemejɔtaākeme-é ni ye yi njuɗu manh. **20** Himenee t Alegjandr'n əɗei dana m deɓee ná-ā ná. Ada m'ulɔ ni keme ji m Sətan* ha ta yɔ kɔjɔ ni lo gánga Nuɓɔ ngē.

Pol ɔjɔ lo gór Nuɓɔ

2 Kéte nɔ náa ɓá der wɔ́, m'ōɗyoi ha ta yi nāhą kɔ́ɽoró t Nuɓɔ ha ta yi gór nya, 't gór n t njɔ ngáɗ'n ha m deɓee tíkɔ t'āda'n kúɗɔ ha m deɓee ɓa dér ɗyatɔ. **2** T górii Nuɓɔ ha m kóngaɽ ɓɔ-ɔ́, ha m deɓee ɓa dér ngi kono kinji lo ɓɔ-ɔ́. J gōrii Nuɓɔ bəyá kɔ́ āda j'injii t wuɽunyóo'n dana hɔtɔ nahą́, tíkɔ j'injii ɗem, gō ɗóbo hál nge nɔ'n tíkɔ t koō taɣa nahą̄'n, taɣa kam m Nuɓɔ-ɔ́. **3** Yi nge ná-a ye náa nge nɔ tíkɔ náa nge nyelē taɣa kam m Nuɓɔ Nge Kaɗya ji wɔ̄ ná. **4** Nuɓɔ ndeg ta kaɗya deɓee ɓa dér tíkɔ ndeg ha ta deɓee ɓa dér ke táha gō ɗóbo kigii ha nge kamhkamhee.
5 Nuɓɔ ye ɗíya bá, tíkɔ nge kəɗa dana hɔtɔ m Nuɓɔ t deɓee ye nya ɗíya bá. Ada ye Kris Jeju. Yɔ nge ke deɓee.
6 Yɔ nge kadā rɔ nya yɔ ɓa ha ta gānga'n jɔ m deɓee ɓa dér. Yɔ ná-a ye ha kɔjɔ t hāla, nge kɔjɔ ni sɔɓɔ'n jɔ ha jɔkāgalo ha ná wɔ́ ná. **7** Ha ná-a Nuɓɔ undɔ̄ ma'n na t m'e nge kəlā mbēre tíkɔ mōnombangakulɔ, tíkɔ undɔ̄ ma'n na

t m'e nge kɔjɔ náa t ngi ke Jupee ngē, gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaāakemee. Tíkɔ gō ɗóbo ha nge kamhkamhee wɔ̄ ná, náa kɔ́ ma k tɔ̄r ná ye ha kujɔ ngē, b ye ha kamhkamh keme m Kris.

8 Ha ná-a ma m'ndeg ha ta déengaɓaa t lo-ó ɓa dér, t górii Nuɓɔ wɔ̄ ná. Ma m'ndeg ha ta yɔɔ kulɔ jī ni nge kaɽh njánga njánga taɽh kɔ́ t gōrii'n Nuɓɔ, 'j ta nāhạ̄ wōngo tíkɔ 'j ta ha kəɗa.

9 Ma m'ndég nya ha ta mandaáa kulɔ ramá ngi kasa t lo nyaa'n bé rɔ́ ni, b āda ke t nyóo jɔ'n, tíkɔ t hɔrmɔ̄'n rɔ ni. Ada t najhii tɔ̄mɔ rɔ ni t ngɔ kəla'n ngē, kɔ́-ɔ lɔ́r'n ngē, móɗyo'n ngē, kɔ́-ɔ t ramá nge gāta nya kalngandh ngē.
10 B m'ndég ha ta yɔɔ tɔ́mɔ rɔ ni t kulɔ ngi nɔɔ, njɔ tɔ̄ɔ nya'n mandaáa ngi kɔ́ yɔɔ ɓa ka tɔ̄r ha ni yɔɔ ɓa na, niyee na ndegii ha m Nuɓɔ ná.

11 Asa kam ta mandáaa kinji taɽa ni múngurú koō'n náandáaj t hál nge kulɔ jɔ mɔtɔ tɔ́gɔ-ɔ t táɽa-á. **12** Ma m'āda taɽa ɗóbo mandáa ta kɔjɔ naá t deéngaɓa ngē kɔ́-ɔ m'āda nya taɽa ɗóbo t mandáa ta konyo ɓē jɔ m deéngaɓa ngē. B ye ha nya ta kinji taɽa nya múnguɽu. **13** Ma m'nāhạ̄ bəyá, haɗi wɔɔ́ Nuɓɔ uɓɔ Adam kéte tíkɔ Eb ye 'j kā gō-ó. **14** Adam yɔ-ɔ góloi n ngē. B ye mandáa góloi n kɔ́ yɔ téle ye'n nge kalh jɔ njiha wɔ̄ ná. **15** Wɔ́b mandaáa injii ɓa bé t kamkaɗya'n gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é keme táɽa tíkɔ keme hál nge kaɽh njánga njánga wɔɔ́, yɔɔ etei kembe kaɗya t kūlu koɗyo mōnoo'n.

Ngagəra jɔ m ngikámnahạ̄a t ɓeɽh m ngi kámnahạ̄a

3 Ha kəɗa'n ye ngāɽa kam ha. Wɔ́b deɓee b ndeg ta kundɔ̄ kam nya gō kulɔ̄ ngāgərajɔ m ngi kámnahạ̄ wɔɔ́, kulɔ nge nɔ ɓa-á yɔ ndeg wɔ̄ ná. **2** Ha ná-a asa kam ta ha ndetē jɔ m ngāgərajɔ-ɔ́ wɔ̄ ná. Asa kam ta yɔ ke ngaɓa mandaá ɗíya bá, nge kai kaā ngē, nge kamkaɗya

nge kaɓh t hál nge nyóo'n, nge nāhạ mbāa, nge kaɓh t gōso kɔjɔ náa t deɓee. **3** Asa kam ta yɔ ke gɔ kaā ngē, nge kundɔ̄ ɓaɽh ngē, nge nāhạ taɽa ha náa nge t manh nge nɔ ngē'n jɔ-ngē. B asa kam ta yɔ ke deɓe nge ha nya ndetē, deɓe nge kanjā ha ngē, tíkɔ āda yɔ ye deɓe nge táɽa ha gúrusu ngē. **4** Asa kam ta yɔ kigii ɗóbo lo konyo ɓē jɔ m deɓe ngi 'j keme kúju nyaa nɔ. Asa kam ta yɔ kigii ɗóbo kukɔ mōno nyaa mɔtɔ tógɔ nya, āda yɔɔ kōo taɽa nya, tíkɔ gō ɗóbo ɓelē njili nya. **5** Wób deɓe b igii gō ɗóbo lo kinji jɔ m deɓee ngi 'j keme kúju nyaa ngē wɔ́, atá nāhạ neré kɔ́ ta kigii'n ɗóbo lo ngɔm m ngi kámnahạ̄ m Nuɓɔɔ wɔ? **6** Asa kam ta yɔ ke nge taā keme taá t yɔtɔnh ngē. Na ya yɔ b ɔsɔ rɔ nya t taɽh wɔ́, Nuɓɔ gānga seré jɔ nya njɔ gānga nya'n seré jɔ m biyagey* ná. **7** Asa kam ta yɔ kembe ha kɔjɔ t hālá nge nɔ 'j kā rɔ m deɓee ngi 'j hālaa. Na ya náa sɔnyɔ ɗa nāhạ n dana m deɓee tíkɔ na ya gomb m biyagey ɗa ɔrh'n.

8 Ye nya bəyá t ɓeɽh kulɔ m ngi kámnahạ̄a. Asa kam ta ɓeɽh kulɔ m ngi kámnahạ̄a ke deɓee ngi ka koɗyo ha jɔsuɽu, ada yei deɓee ngi mindi jōo ngē. Ada yei deɓee ngi nāhạ ha kai kaā ngē, āda yɔ ye nge nāhạ taɽa ha náandáa ta kembe'n manh nya nge nɔ jɔ-ɔ́ ngē. **9** Asa kam ta yɔ ngɔm gō ha nge lo mundu-ú m kundɔ̄kemejɔtaākeme ná nɔ gō ɗóbo njili kigii nge kaɽh njánga njánga'n. **10** Asa kam ta deɓee kundɔ̄ mɛɛ ni kɔ'n ɓa kéte tíkɔ. B wób ha ndetē jɔ ni wɔ́, lo ná-a ta yɔ kundɔ̄ mɔtɔ nāhạ kulɔ ɓerh kadā ngi kámnahạ̄a wɔ̄ ná.

11 Ye nya bəyá t nyɛ niyee, asa kam ta nyɛ niyee ke mandáa ngi ha ndetē jɔ ni, tíkɔ mandaá ngi ka kidi bēe ngē. Asa kam t yɔɔ ke mandáa ngi ke ɓerh m kai kaā ngē tíkɔ mandaá ngi jɔsuɽuee gō ɗóbo náa ɓa dér.

12 Asa kam ta ɓeɽh kulɔ m ngi kámnahạa ke deɓee ngi kaɓh t mandáa ɗíyaɗíyaa. Tíkɔ kigii lo kinjii jɔ mōno

niyee t deɓee ngi keme kúju ni yɔ ɓa-á t gō'n nɔ. **13** Deɓee ngi kono ka nāhạ kulɔ ɓeɣh ná-ā t gō'n nɔ ná wɔ́, deɓee etei kigii jɔ ni gō ɗóbo kɔsɔ gɔnɔ-ɔ́. Tíkɔ yɔɔ ɓa etei ta ka koɗyo ha bé 'j ta ɓelē rɔ ni gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é keme m Kris Jeju.

14 M'njángā náa nɛɛ 'm m'edei, haɗi wɔ́ m'undɔ̄ keme má jɔ-ɔ́ ha ta kaɓh taá t yɔtɔnh tií roi. **15** Ukɔ nɔ ngē wɔ́, 'm m'aɓh gér ngē. Wɔ́, m'njángā náa nɛɛ m'edei ha ta yi ɓa kigii náa nge kasa kam ta see nāhạ mɔtɔ kúju m Nuɓɔ, nge ke eglis m Nuɓɔ nge kinji t kam'n. Eglis ná ye kāga dana kúju, tíkɔ kāga ndɔnā rɔ m ha nge kamhkamh. **16** Ha hál nge nɔ t nɔ m Nuɓɔ kɔ́ ke ha nge lo mundu-ú ná ye ha nge kumbɔ̄lo. Ada deɓee asa ta ngānga ngē,

Nuɓɔ ɔjɔ rɔ nya t hālá keme rɔ m deɓee-é,
Njili ɔrh kam nya āda ye ha nge jɔsuɻu,
Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɻh nɔbé oi'n.
Deɓee ojoi ha nya dana m ngi ke Jupee ngē.
Deɓee taá jɔngáya-á tei keme ha nya.
Nuɓɔ ɔsɔ n t taɻh keme kɔrhtaɻa tií taɻh nɔbé.

Pol ɔjɔ náa t Timɔte

4 Ada njili tɔ̄r ha náa ná-ā ɓa dér sɔɓɔ'n jɔ ha náa na: Jɔkāgalo nge ta ke'n yi kutumér ná wɔ́, ngi taā keme kā nóhoo na etei kinya gō kundɔ̄kemejɔtaākeme ni ngelh b ta téle rɔ ni gō ha m njili ngi ke ngi gólo deɓee, tíkɔ mɔtɔnáandáj m njili kashee-é. **2** Njili kash ná-ā nehɛ̧i kulɔ keme m ngi kujɔ haa t ngi mindi joo. Ada njili kigii ni yɔɔ ɓa atá ke yi koyo njɔ taɻa tíbi do har ná bəyá. **3** Ngi mindi joo ná-ā mbēnjii ni bé na t najhii taā nahạ, yɔɔ ojoi ni na t najhii kusɔ naá ngi kā madaa kɔ́ Nuɓɔ hēl ni ná-ā. Nuɓɔ hēl náa ná-a ha ta ngi taā keme ngi jɔsuɻuee t ngi kono kigii ha kamhkamhee kadā kuɗɔ́ jɔ-ɔ́ wɔ́, taā kusɔ'n bé ná. **4** Náa ɓa dér kɔ́ Nuɓɔ hēl ni ná-ā yei ngi nɔɔ. Wɔ́b

deɓe b adā kúɗɔ jɔ náa tíi wɔ́, asa kam ta yɔ kinya náa nóho ngelh ɗyatɔ ngē wɔ̄. Haɗi kɔ́ ye bəyá wɔ? **5** Haɗi wɔ́, náa ɓa dér ye yi kɔrh kundɔ̄ kēɽe t kūlu ha m Nuɓɔ'n tíkɔ t kūlu gór'n wɔ̄.

6 Wɔ́b ɔ́ tei t mɔtɔ ha kəɗa nɛɛ adā t nónjo wɔ́, yi atá ke ɓerh kulɔ m Jeju Kris nge nɔ. Nge kulū ni n t ha kundɔ̄kemejɔtaākeme-é tíkɔ t mɔtɔnáandáj ngi nɔɔ nge yi kunu gō ɓa t gō-ó ná. **7** Unu mbii 'j taɽa ha kɔrh súu nge 'j kam kɔ́ deɓee ka tɔ́sɔ taɽa tíkɔ ka kidi'n náa nge kaɽh njánga njánga kɔ́ kakej mandaáa ka kɔrh ná. **8** Ɔjɔ náa t roi, gō ɗóbo hál nge nɔ'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, haɗi wɔ́ kəjɔ náa t rɔ gō ɗóbo m jarɔ-ɔ́ nɔ ɓa b yɔ kɔ́ nɔ ɔrh jɔ ngē. Ada ha ndeg ha m Nuɓɔ a tei ná ɓa dér. Yɔ tei kəlānjī ha kaɗya taá kajanh, tíkɔ kaɗya nge katá ka ke 'j kā gō-ó ná.

9 Ha kono kəɗa'n ye ngaɽā kam ha, nge kasa kam ta deɓee taā ɓa dér t taɽa-á. **10** Ye ha ná-a, dee d'ɔrɔ b d'usɔ'n bé gō ɗóbo kulɔ-ɔ́ tíkɔ deɓee a sóoi de'n ɗyatɔ wɔ̄ ná. Dee d'ɔrɔ, haɗi wɔ́ dee d'undɔ̄ keme dé jɔ m Nuɓɔ nge kinji t kam'n. Yɔ nge ke nge kadā kaɗya t deɓee ɓa dér. B yi nge kumbɔ̄lɔ ɓɔ wɔ́, ye ngi taā kemee.

11 Yɔ'n á-a ye náa nge ta yi mbēnj, ni ráng, tíkɔ kəjɔ ni'n ɗyatɔ wɔ̄ ná. **12** Ada deɓe nóho najh kidii ha yi ke balsáa bé tɔ ngē. B āda ɔ́ téle ye náandáj ha m ngi taā kemee gō ɗóbo ha koɗyo-ó, gō ɗóbo náa nāhą-á, gō ɗóbo táɽa keme njili, gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é tíkɔ gō ɗóbo hál nge kam kaɽh'n. **13** Mbóng ta ma téle ke wɔ́, undɔ̄ roi taɽa ha tɔ́jɔ Mangətubu-ú, undɔ̄ roi taɽa lo kɔɗyɔ deɓee, tíkɔ taɽa lo kɔjɔ ni náa. **14** Ɇ́ najh nāhą ndāngá jɔ ha kadāɓulo kɔ́ kəɗa kemei ná ngē. Yɔ edei kadāɓulo ná dana kɔ́ deɓee kangaa kámnaha ha ta kundɔ̄ jī ni joi ná. Ha kɔ́ tɔ̄r ni ná ye ha nge tei 'j taɽa m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ.

15 Undɔ̄ kamii gō náa ná-a āda nɔ. Ada roi ɓa t taɽa-á ha ni, kɔ́ āda deɓee ɓa dér oi ha kukɔ rɔ tɔgoi k kaɓh t kétekéte.

16 Inji jɔ deéngaɓa-á jɔ roi yi ɓa-á tíkɔ jɔ náa kɔ́ kojoi ná. Ukɔ roi tɔgɔ keme náa ná-ā, haɗi wɔɔ́ lo nāhạ-á bəyá ná-a yi ɓa atá kaɗya'n roi tíkɔ deɓee ngi kono ka koōi ná-ā wɔ̄ ná.

Kɔɗyɔ̄ kɔjɔ jɔ m kakejee, mandamogoo t deɓee kangaa tíkɔ ɓeŋhee

5 Ɛ́ najh ka ndáng kakej t njī ngér'n ngē, b ɔ̄ɗyɔ ni bé titi ye njɔ na biyeiyee. B ɔ̄ɗyɔ nya balsáa titi ye njɔ na nónjoiyee. 2 Ɔ̄ɗyɔ nya mandáa kangaa titi ye njɔ na kúiyee. Ngi kono ke mononyɛ́ɛ ná-ā wɔɔ́, ɔ̄ɗyɔ nya ni njɔ nónjoi ngi nyɛɛ. Ɔ̄ɗyɔ ni ɓa dér t hál nge kam kaŋh'n.

3 Ɔsɔ gɔnɔ m mandamogoo ngi kono ke mandamogo ngi kamhkamh ná-a kɔ́. 4 Wɔ́b mandamogo nóho inji t mōno nyaa, ɓó-o mōnokaa nyaa wɔ wɔɔ́, kéte nɔ náa ɓa dér wɔɔ́, asa kam ta deɓee ná-ā ndáj náa t hál ngi nɔ'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, tií kā rɔ m deɓee keme kúju niyee ɓa dér. Ye ha ni ta yɔɔ nāhạ bəyá kɔ́ āda téle ye náa kubɔ̄ kúɗɔ nāhạ nɔ kɔ́ deɓee koɗyoo niyee nāhạ səɗin ná, haɗi wɔɔ́ yɔ ná-a ye yi nge nɔ tíkɔ yi nge nyelē Nuɓɔ wɔ̄ ná. 5 Mandáa nge ke mandamogo nge kamhkamh, tíkɔ kinji t káɗa nya'n ná, yɔ a undɔ̄ keme nya jɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Ada yɔ a ukɔ tɔgɔ gō ɗóbo nāhạ kóɽoɽó tíkɔ keme gór ndiyee t kajaa. 6 B yi nge kono ka ɗáa gō ɗóbo kadā rɔnyele t rɔ nya yɔ ɓa'n ná, inji t kam nya'n ɓa wɔɔ́, b ye njɔ na deɓe nge koyo tíi ná. 7 Ɛ́ mbēnj ni kɔ́ āda yɔɔ yei ngi ha ndetē jɔ ni. 8 Wɔ́b deɓe b igii kundɔ̄ kam nya jɔ m deɓee nyaa t gō'n ngē, tíkɔ kumbɔ̄lo nya wɔɔ́, jɔ m deɓee ngi 'j keme kúju nya ngē wɔɔ́, yɔ ngānga ha kundɔ̄kemejɔtāakeme-é wɔ̄. Ada yɔ ye deɓe nge nɔ ngē umbɔ̄ ngē 'j taā keme ɓa tɔ.

9 Wɔ́b ɓāla m mandamogo b asa dɔgɔmiíkali ngē tíkɔ yɔ b ngaɓa nya ye ɗíya bá ngē wɔɔ́, ɔ́ najhii njángā ri nya keme mangətubu m mandamogoo ngē. 10 Asa kam ta deɓee kɔjɔ kulɔ nāhạ nya nge nɔ t hālá. Kulɔ nge nɔ kɔ́ yɔ

ka nāhą ná-a wɔ̄'n: Yɔ a ulu mōnoɗee, yɔ a nāhą mbaa, yɔ a túbo njɔ m ngi kaɽh njánganjángaa, yɔ nāga ngi rɔtondoo. Asa kam ta yɔ kadā rɔ nya ha ta ka nāhą kulɔ ngi nɔɔ mɔtɔ kēɽekēɽee nɛɛ ɓa dér, t njɔ nahą́ njɔ nahą́.

11 B mandamogo ngi rɔ ni ke mōnoɗ ná-ā, ɔ́ najh njángā ri ni, haɗi wɔ́ lo kono ɓō jāɽɔ nāhą ni ná wɔ́, yɔɔ etei téle gidi ni rɔ m Kris, b ta taā ngaɓa. **12** Yɔɔ ɓa téle ugoi ha jɔ rɔ ni gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme nge taɽa kata kɔ́ yɔɔ kəlā ngelh b taā'n ngaɓa ná. **13** Tíi bəyá ná wɔ́, yɔɔ téle yei ngi tɔhɔɔ, āda yɔɔ a ndájii ta ka tei wɔ́, kəlā gō taɽa ɓee ɓa nɔɗi. Tɔhɔɔ ɓa ɗíya ba yɔɔ yei ngi nyaa, yɔɔ yei ngi ka sāa haa, mɔtɔ ha b ɔdɔ ni ngē wɔ́, ugoi jī ni injii'n tií kam, yɔɔ a oɗyoi ha nge kasa kam ta deɓee koɗyo ngē. **14** Ha ná-a ma m'ndég ha ta mandamogo ngi ke mōnoɗ tɔ ná-ā t tei ngaɓa ada t'oɗyoi mōnoo, t'igii lo kinji jɔ m deɓee ngi 'j keme kúju, niyee. Asa kam ta yɔɔ taā ngaɓa kɔ́ āda madābaā jiyee embei taɽa ɗóbo lo koɗyo ha jɔ ji ngē. **15** 'M m'tɔ̄r ha ná ɓúlo bé ngē, haɗi wɔ́ ngi kā madaa télei t gidi ni'n ha ta ka kunu gō m Sətan* wɔ̄.

16 Wɔ́b nge taā keme nge deéngaɓa, ɓo-ó nge tāa keme nge mandaá b mandamogo injii kaj nya wɔ́, āda yɔ ɓa nāhą səɗin. Kɔ́ āda téle ye nduto nge kɔy jɔ m eglis ngē. Ye bəyá kɔ́ āda eglis asa ta nāhą nya'n t ngi kono ke mandamogo ngi kamhkamh ná-ā.

17 Deɓee kangaa ngi kono ka kɔ gō kulɔ nɔ ná-ā, asa kam ta deɓee kɔsɔ gɔnɔ ni njɔ jó. B yi nge kumbɔ̄ wɔ́, ngi ka nāhą kulɔ kɔjɔ haa t ngi nāhą kulɔ kɔjɔ náa t deɓee-é. Deɓee esei kam ta kɔsɔ gɔnɔ ni. **18** Haɗi wɔ́, Moij njángā keme Mangətubu m Nuɓɔ-ɔ́ tɔ̄r na:

> Wɔ́b mang a udu kōho wɔ́,
> ɔ́ najh kulɔ bend taɽa nya ngē. *(Téle 25:4)*

Tíkɔ Jeju téle tɔ̄r'n ɗyatɔ na:

Asa kam ta nge kulɔ kembe kubɔ̄ kulɔ nāhą̱ nya ná.
(Luku 10:7)

19 Ə́ najh ka koō mɔtɔ ha kɔ́ deɓee ka kɔsɔ mɔtɔ ha m deɓe kangā keme kulɔ ná ngē. B wɔ́b ngi kɔjɔ gō ha ná t hālá yei deɓee joo ɓo-ó deɓee mutɔɔ ɓo-ó kɔ́. **20** Ngi kono nāhą̱ kash ná-ā wɔ́, asa kam ta yi ndáng ni t taɾa kam m ngi taā keme ɓa dér. Kɔ́ āda nɔgoto ngi taā keme ná-ā ɓelei.

21 M'mbēnjii t ngér'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, t nɔ m Jeju Kris tíkɔ t nɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɾh nɔbé kɔ́ hére ni nii ná-ā. M'mbēnjii t ngér'n ha ta yi ngɔm náa ná-ā nɔ, 'j ta ndeg deɓee nge nóho kɔ́ kumbɔ̄ deɓe nge madā ngē. Tíkɔ ɔ́ najh nāhą̱ náa nóho nge ta ke yi ɓelē kam lo ngē.

22 Ə́ najh nya ndeɓ kundɔ̄ jīi jɔ m deɓee nóho lám ngē, kɔ́-ɔ ɔ́ najh nya nāhą̱ keme ɗíya jɔ nāhą̱kash m deɓee nge káɗya ngē. Yi ɓa undɔ̄ kamii jɔ roi āda ye nge kaɾh.

23 Ə́ najh ka kai manh kam ɓúlo ɓa nɔɗi ngē. B ɔl manh nduú ményɛ kamh, kɔ́ āda nehɛi nɔ ha met kemei, tíkɔ ha met kɔ́ ka nehɛi t njɔ nahą́ njɔ nahą́ ná.

24 Nāhą̱kash m deɓee kā nóhoo a ɔjɔ rɔ nya t hāla taɾa kam m deɓee kéte tíkɔ ta gānga ni seré jɔ-ɔ́. B yi m deɓee kā madaa wɔ́, 'j ká gō-ó tíkɔ deɓee a igii. **25** Ye nya ɗóbo ɗíya bəyá. Kulɔ nāhą̱ ngi nɔ kā madaa a ojoi rɔ ni t hālá taɾa kam m deɓee-é. B kulɔ nāhą̱ ngi nɔ ngē ná-a, esei kam ta yɔɾɔ rɔ ni ngē.

6 Ada deɓee ɓa dér ngi kono kinji mɔtɔ jugu ɓeɾh ná oi ngi kinjii jɔ niyee wɔ́, āda osoi gɔnɔ ni dana náa ɓa dér kɔ́. Ə́ nehɛi bəyá kɔ́ āda deɓee embei taɾa ɗóbo gánga Nuɓɔ-ɔ́, tíkɔ mɔtɔnáandáj nya ngē. **2** Ɓeɾh kā nóhoo, ngi kɔjɔ ni náa yei ngi taā keme, ada yɔɔ yei nónjo niyee ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ āda ɓeɾhee najhii kidi ni ngē. B asa kam ta yɔ nāhą̱ kulɔ kadā ni, haɗi wɔ́ yɔɔ yei ngi taā kemee. Yɔɔ esei kam ta nāhą̱ kulɔ kadā ni, haɗi wɔ́ yɔɔ a teɾei deɓee

ngi kā kembe manh ni jɔ kulɔ kɔ́ yɔɔ ka nāhą́ ná. Ɔjɔ ni náa nɛɛ tíkɔ ɔ́ ndajh ni'n ɗyatɔ.

Ha táɣa gúrusu

3 Wɔ́b deɓe nóho b a ɔjɔ mɔtɔnáandáj nge káɗya b yege kuɓo rɔ nya kaj ha nge nɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris. Wɔ́b yɔ kāɣa rɔ nya 'j kaj ha mɔtɔnáandáj kɔ́ ke ha nāhą́ náa t gō ndeg m Nuɓɔ-ɔ́ ná ngē wɔɔ́, **4** yɔ ye deɓe nge kɔjɔ rɔ nya. Deɓe nge kigii náa ngē. Kɔ̄l nahą́a t ráa nāhą́ ha'n ɓa atá nāhą́ nya t met'n. Náa ná-a a oɗyo kam kash náa. **5** Met m kɔ̄l nahą́a t ráa nāhą́ ha ɓa á-a ye'n ráa nāhą̄ ha ngi 'j kɔrh mér dana m deɓee ngi kono njól ha ni túju tií ná-ā wɔ ná. Met ná taā ha kamhkamh 'j jī ni. Ada yɔɔ oōi ɓō ná ha hál nge nɔ t nɔ m Nuɓɔ na ye ɗóbo kembe naándáa. Ɔrh roi tíi 'j dana m deɓe ná-ā.

6 Haykamh ɓa, ha hál nge nɔ t nɔ m Nuɓɔ t rɔ̄nyele'n yei náandáa nge kalngandh. **7** Ye náandáa nge kalngandh, haɗi wɔɔ́ j'ukoi náa nóho 't jī ji j'ei'n taá jɔngáya ngē. Ada jiyee j'esei kam téle kunu náa nóho kaɓh'n ngē. **8** Ye bəyá wɔɔ́, wɔ́b j'embei náakusɔ tíkɔ ramá wɔɔ́, āda nge ná ɓá asa ji. **9** B deɓee ngi kono ndeg ha ta kembe náandáa ná,
a tusoi kam náa kundɔ̄ mɛɛ, gomb ɔrh ni, tíkɔ ɓō náa ngi kalngandhee t njɔ səba'n a nāhą́ konyo t deɓee ná-a. Náa ná-ā jiɣi t deɓee kam lo túju tíkɔ kam lo kudu-ú wɔ̄ ná.
10 Nāhą́ taɣa ha gúrusu ye kundɔ̄ mɔtɔ náa ngi nɔɔ ngē ngi mɔtɔ kēɣekēɣee ɓa dér. Ada ngi kā nóhoo kɔ́ kadā rɔ ni
ɓa t taɣa-á lo tɔ̄ɓɔ gō-ó ná ndómii kuɗɔ-ɔ́ ɓɔ 'j gō kundɔ̄kemejɔtaākeme-é. Ada yɔɔ ɓa téle a tósoi rɔ ni t náa ngi konyoo ɓɔ.

Pol ɔjɔ náa t Timɔte

11 B yi deɓe m Nuɓɔ, ɔrh roi hālá 'j kaj náa ná-ā, b anjā jɔsuɣu m Nuɓɔ t kundɔ̄kemejɔtaākeme-é, táɣa, keme ndál tíkɔ keme nge nyóo lémlem. **12** Ɨ́ kɔ̄l kɔ̄l nge nɔ m kundɔ̄kemejɔtaākeme. Ukɔ kaɗya t jɔ ndiyee sóɣ nge kono

kúu ni yi ha nya. Ha kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ nge yi ɓa t joi'n kɔrh mɔtɔ nɔ t taɽa kam m koso deɓee baa ngi ke ngi kɔjɔ t hālaa ná-ā. **13** Ma m'mbēnjii t nɔ m Nuɓɔ nge ka kadā kaɗya t náa ɓa dér, tíkɔ t nɔ m Kris Jeju nge tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nge nɔ t nɔ m Pɔs Pilat ná. **14** M'mbēnjii ha ta yi ngɔm gō míndi ná nɔ, tíkɔ ha ta yi ka njiyaa 'j ta náa kash nóho kɔdɔ roi, tíkɔ 'j ta ha nóho tei joi mbóng ndi téle ke m Kəɓaɓe ji Jeju Kris. **15** Jɔkāgalo nya b asa wɔ́, Nuɓɔ nge rɔ̄nyele nge kinji jɔ m kóngaɽee nge kaɓh t tɔ́gɔ'n atá kɔjɔ ha ke nya t hālá. Ada yɔ ɓa t káɗa nya'n ye'n ngol jɔ m ngikonyoɓee ɓa dér, kóngaɽ m kóngaɽee tíkɔ Kəɓaɓe m Kəɓaɓee. **16** Yɔ ɓa t kaɗā nya'n asa'n ta koyo ngē. Yɔ ɓa t káɗā nya'n inji'n kam lonjáha nge deɓe kasa tei kaj ngē. Deɓe nge kɔ nya ndi nóho ndetē. Kɔ́-ɔ deɓe ɓa ná asa nya ta kɔ nya ngē. Tíkɔ yɔ ɓa t káɗā nya'n kɔsɔ gɔnɔɔ t tɔ́gɔ konyoɓē nge kəɗa sɔ́r'n yei yi nya. Amen.*

17 Ə́ mbēnj ngi náandáa ngi taá jɔkāgalo'n nɛɛ āda yɔɔ najhii kɔjɔ rɔ ni ngē. Kɔ́-ɔ najhii nya kundɔ̄ keme ni jɔ náandaá ngi ke náandáa ngi 'j kam ná-ā ngē. B ɔ́ mbēnj ni āda undɔ̄i kam ni jɔ m Nuɓɔ nge kinji t kam'n, nge ka kadā ji náa ɓa dér t njɔ ngáɗ nya'n ha ta jiyee kembe'n rɔ̄nyele ná. **18** Ə́ mbēnj ni āda yɔɔ yei ngi náandáa keme kulɔ ngi nɔɔ, ngi nuɓo náa, ngi ndeg ta ka nāhạ keme nɔ t náandaá niyee. **19** Ə́ mbēnj ni bəyá kɔ́ āda yɔɔ kámii náandaá ni t jɔ nahą́, ha m ndi nge katá ka ke ná, keme lo kundɔ̄mɔtɔ náa nge ngér. Ə́ mbēnj ni bəyá ha ta kukɔ'n kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́r ná.

20 Yi Timɔte m'mbēnjii ha ta yi ngɔm náa kɔ́ ɓoi ni yi ná āda nɔ. Ɔrh roi 'j kam ha koɗyo ngi 'j kam kɔ́ deɓee ka tɔ́sɔ taɽa tíkɔ kidi'n náa nge kaɽh njánga njánga ná. Tíkɔ ɔrh'n roi 'j kaj ha ráa ha jɔ náa ngi deɓee ka tɔ̄r na náa ná-ā na yei náa kigii nge ke gō-ó ngē ná-ā. **21** Deɓee kā nóhoo tɔ̄rii na niyee na n'aɓhii t kam kaɗya ná'n. Ada yɔ ndómii

ɓɔ 'j gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaāākeme-é.
Ada keme nɔ m Nuɓɔ ye nahą́ t yi'n. Amen.

JÓ M MANGƎTUƁU KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ TIMƆTE

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Pol, mōnombangakulɔ m Jeju Kris, t gō ndeg m Nuɓɔ-ɔ́. Ma m'e mōnombangakulɔ t gō kəlānjī ha kaɗya nge kɔ́ kəɗa keme m Kris Jeju ná.

2 M'njánga mangətuɓu'n m'edei yi Timɔte mōno kótaɣa má. Ada Nuɓɔ Biya, tíkɔ Kəɓaɓe ji Kris Jeju edei keme nɔ, kamkala tíkɔ wuɣunyóo.

Pol adā tɔ́gɔ t Timɔte ha ta yɔ ke jɔsuɣu

3 M'ādа kúɗɔ t Nuɓɔ nge kono ma ka nāhą kulɔ ɓeɣh kadā nya, tíkɔ ma ka nāhą'n t njili kigii nge kam kaɣh'n. Ada ndiyee t kajaa wɔ́, a ugɔ keme má joi ɓa sɔ́ɣ keme nāhą kɔ́ɣoɣó má. **4** Lo kono keme má kugɔ jɔ manh nɔ kamii na wɔ́, ɓō kɔ taɣa kami nj nāhą ma ha ta keme
má téle ɗoso t rənyele'n. **5** Keme má ugɔ jɔ kundɔ̄kemejɔtakeme nge kamhkamh kɔ́ kəɗa kemei ná. Kundɔ̄kemejɔtaākeme ná əɗa bəyá ɓa taɣa kata keme m kei nge mandaá Lowis, tíkɔ keme m kúi Enis. Ada m'ígii nɔ ɓɔ, ha kundɔ̄kemejɔtāakeme ná-a kəɗa kemei wɔ̄ ná.
6 Ye ha ná-a ma m'ōɗyoi ha ta yi tóo kadāɓulo m Nuɓɔ kɔ́ yi kembe ná, ada t ndaa wɔ̄ ná. Kadāɓulo ná yi embe t kūlu kundɔ̄ ji jɔ-ɔ́'n. **7** Nuɓɔ āda ji njili nge ta nāhą kɔ́ jiyee ke'n ngi ɓēle kam loo ngē. B Njili nya ye Njili nge ta jiyee ɗoso t tɔ́gɔ'n, t taɣa'n tíkɔ hál nge nɔ'n.

8 Ye bəyá wɔ́, āda sɔnyɔ najh nehɛ̰i gō ɗóbo lo kɔjɔ ha t hālá nge sɔɓɔ jɔ ha m Kəɓaɓe ji ná ngē, kɔ́ sɔnyɔ najh nya konyoi jɔ ha má, ma nge dangay nya ngē. B embe konyo t ma'n ha m Ha Nge Nɔ, t kūlu tɔ́gɔ m Nuɓɔ'n.
9 Nuɓɔ nge kono kadā ji kaɗya, tíkɔ yɔ nge kono kúu ji kúu nge kaɽh njánga njánga'n. Ye t kṵ̄lu kulɔ nāha̰ jiyee yɔ-ɔ aɗya ji'n ngē. B yɔ nāha̰ yi nge ná t gō nɔ̄mɔ nge kono yɔ ɓa nɔ̄mɔ'n keme nya. Tíkɔ t kūlu keme nɔ kɔ́ yɔ kadā ji, keme m Kris Jeju kéte nɔ jɔkāgalo-ó ná. **10** B nge'n keme nɔ kəɗa'n ɔjɔ rɔ nya t hālá t kūlu ke m Nge Kaɗya ji Jeju Kris. Jeju Kris nge túju tɔ́gɔ m koyo. Yɔ nge kundɔ̄ lonjáha jɔ kaɗya-á, tíkɔ jɔ náa nge kasa ta koyo ngē t kūlu m Ha Nge Nɔ-ɔ́ ná. **11** Ye ha m Ha Nge Nɔ ná-a, undɔ̄i ma'n na t m'e nge kəlā mbēɽe, mōnombangakulɔ tíkɔ nge kɔjɔ Ha Nge Nɔ'n t ngi kono ke Jupee ngē ná wɔ̄ ná. **12** Ye ha m náa ná-a ma m'embe'n konyo wɔ̄ ná. B yɔ kɔ́ sɔnyɔ onyo ma 't ngē. Sɔnyɔ onyo ma ngē, haɗi wɔ́ ma m'igii deɓee nge kono ma taā keme ha nya. Ma m'igii ɓa dér ha yɔ kaɓh t tɔ́gɔ'n ta ngɔm náa nge kono kulɔ ni keme ji má ná, mbóng ta kɔtɔ'n t keme ndi ná.
13 Ukɔ gō ha nge kamhkamh kɔ́ yi kembe 'j rɔ má ná, adā ye náandáj nge ta yi ndáj. Ukɔ gō gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é, tíkɔ keme táɽa kɔ́ kəɗa keme m Kris Jeju ná. **14** Ə́ ngɔm gō náa nge nɔ kɔ́ kulɔ ni keme jīi ná ada nɔ. Ə́ ngɔm gō t kṵ̄lu m Njili Nge Nɔ, kɔ́ kinji keme ji ná'n.
15 Yi igii ha deɓee ɓa dér 'j jɔngáya Aji kinya má t kaɗa ma'n. Pijelee t Hermojen'n ɗei dana ni ɗyatɔ.
16 Ada Kəɓaɓe səka kamkala nya jɔ m deɓee keme kúju m Onesipɔree. Haɗi wɔ́, yɔ a adā ma tɔ́gɔ ɓa t njɔ nahá̰, tíkɔ sɔnyɔ onyo n ha má dana kɔ́ ma tóɗo t hoɽo-ó kúju dangay ná ngē. **17** Ada lo kono yɔ ke kɔtɔ keme ɓē Rɔm ná wɔ́, yɔ ye anjā ma katakata āda ndáa ma. **18** Ada

kam m Kəɓaɓe ala Onesipɔr 't, tíi kaj nya keme ndi ná. Yi igii nɔ ha yɔ nāhą̄ kulɔ ɓeɣh nge nɔ kadā má tií keme ɓē Epej.

2 Ye bəyá wɔ́, mōno má, ye hei ta kukɔ roi tɔgɔ gō ɗóbo keme nɔ kɔ́ kəɗa keme m Kris Jeju ná.
2 Tíkɔ náa nge kono yi koō 'j ka rɔ má, taɣa kam m deɓee baa ngi ke ngi kɔjɔ t hālá, ná-ā wɔ́, ɔ́ ɓoi t deɓee ngi jɔsuɣuee. Tíkɔ ɔ́ ɓoi nya t deɓee ngi kasa ta ka kɔjɔ nya t deɓee ngi káɗyaa ná. **3** Ye bəyá wɔ́, embe konyo njɔ askaɣ nge nɔ m Jeju Kris. **4** Wɔ́b askaɣ ndeg ta kadā rɔnyele t deɓe nge kunu nya askaɣ ná wɔ́, yɔ asa kam ta kundɔ̄ keme nya jɔ náa ngi taá 'j keme kúju nya ngē. **5** Ye nya bəyá t nge kanyā taɣa tambuɣu'n. Wɔ́b yɔ anyā t gō njiha kɔ́ kundɔ̄ ni jɔ ha kanyā ná ngē wɔ́, etei ta kada nya náa kubɔ̄ jɔ njɔ nya ngē. **6** Nge njāa mege kɔ́ kembe konyo ɓɔ gō ɗóbo kulɔ nāhą̄-á keme mege-é ná atá ke nge taɣa kata lo kuɗyɔ kanā koho-ó. **7** Nɔ ta yi koō jɔ náa kɔ́ ma k tɔ̄rii ná-ā. Nɔ ta yi koō, haɗi wɔ́ Kəɓaɓe atá kedei kamkaɗya nge ta yi kigii'n náa ná-á ɓa dér.

8 Ada ugɔ kemei jɔ m Jeju Kris kɔ́ ke mɔtɔ koɗyo naha m Dabid ná. Jeju nge kono Nuɓɔ tei sənyan 'j dana m ngi koyo wɔ̄ ná. Náa ná-a ye t gō Ha Nge Nɔ kɔ́ ma kɔjɔ ná.
9 Ha Nge Nɔ nge ma kembe konyo ɓa mbóng, kujɔ ni ma'n t jɔ-ɔ́, t jinjiɣi'n ye njɔ na m'e nge nāhą̄kash ná. B yɔ kɔ́ ujoi Ha m Nuɓɔ ngē. **10** Ye ha ná-a m'ukɔ'n keme má ngér dana náa ɓa dér, ha m deɓee ngi kono Nuɓɔ hére ni tií wɔ̄ wɔ̄ ná. M'ukɔ keme má ngér ha ta yɔɔ kembe ni nya'n kaɗya kɔ́ kəɗa keme m Kris Jeju, tíkɔ kɔrhtaɣa nge kəɗa sɔ́ɣ'n ná.

11 Ha nge jɔsuɣu m Nuɓɔ:
Ha kəɗa'n ye ngaɣā kam ha.
Wɔ́b jiyee j'oyoi sənyan wɔ́,
j'etei nya kinji t kam ji'n sənyan.

12 Wɔ́b jiyee j'ukoi keme ji ngér wɔɔ́,
j'etei nya konyo ɓē nahą́ sənyan.
Wɔ́b j ngēngei ha nya wɔɔ́,
yɔ atá nya ngānga ha ji.
13 Wɔ́b jiyee j'ei jɔsuɽu ngē wɔɔ́,
yɔ ye jɔsuɽu ɓa bé inji'n.
Ada yɔ asa kam ta ngānga ha nya yɔ ɓa ngē.

Nge kulɔ nge Nuɓɔ kundɔ̄ mɛɛ nya

14 Ugɔ keme ni jɔ náa ná-á ɓa dér. Ǝ́ mbēnj ni t nɔ m Kəɓaɓe-é āda ɔrhii rɔ ni 'j kam raa haá. Ada ɔrhii rɔ ni, hadi wɔɔ́ ráa ha a túju njɔ́l ha m deɓee. 15 Ukɔ roi tɔ́gɔ ha ta kəɗa t nɔ m Nuɓɔ njɔ m deɓe nge kono kundɔ̄ ni mɛɛ nya ada yɔ asa. Ukɔ roi tɔgɔ njɔ m ngekulɔ nge sɔnyɔ ka konyo nya jɔ kulɔ nya ngē. B ka kɔrh mɔtɔ ha nge kamhkamh 'j nahą́ t gō-ó t gō-ó ná. 16 Ɔrh roi 'j kam ha koɗyo ngi 'j kamee, kɔ́ deɓee ka tɔ́sɔ taɽa, tíkɔ ka kidi'n náa nge kaɽh njánga njánga ná. Haɗi wɔɔ́, deɓee ngi ka koɗyo ha ngi bəyá ná-ā a aɓhii t, kétekétee bé t jɔ ndiyee, gō ɗóbo náa nāhą ngi ndeg ha m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. 17 Ada ha ni a usɔ njɔ do sənya. Himene t Pilet'n yei njɔ m deɓee ná-á. 18 Deɓee ná-á téle ndómii ɓɔ 'j gō ha ngi kamhkamhee tíkɔ tɔ̄rii'n na: Jɔkāgalo tei 'j dana m ngi koyoo na hón kono wɔ̄. Ada yɔɔ mbáɽei góloi kundɔ̄kemejɔtaākeme m deɓee kā nóhoo ɓɔ. 19 Mɔtɔ kúju nge ngér nge kono Nuɓɔ kundɔ̄ ná əɗa lo kəɗa nya wɔ̄. Ada ha nya ná ye yi njér jɔ mɔtɔ kúju nge ngér ná wɔ̄. Ha ná-ā oɗyoi kam haa na:

Kəɓaɓe igii deɓee ngi kono ke yi nyaa wɔ̄.

(Dəgɔ 16:5)

Tíkɔ oɗyoi ɗyatɔ na:

Deɓee nge kono kúu ri m Kəɓaɓe tíi ná wɔɔ́,
asa kam ta yɔ kɔɽh rɔ nya kuɗɔ-ɔ́ 'j kam náa ngi nɔ

ngee.

20 Keme kúju m deɓe nge kumbɔlo-ó guɗo lɔ́ree t guɗo tembee ɓa ɗíya a injii 't ngē. B kār kāgaa t guɗo ngáyaa a nj'inji nya 't. Ngi kā nóhoo yei ngi ta deɓee ka nāhą'n kulɔ nge t kɔsɔ gɔnɔ'n. B ngi kā madaa yei ngi ta deɓee ka nāhą'n kulɔ ngi ɓúloo. **21** Ye bəyá wɔ́, wɔ́b deɓe nóho ɔrh náa nge kash tíi 'j rɔ nya wɔ́, yɔ atá ke njɔ m gúɗo ngi kono deɓe katá kunu ta nāhą'n kulɔ nge t kɔsɔ gɔnɔ'n ná. Yɔ atá ke gúɗo nge kə́ɓa nya kɔrh kundɔ̄ nya kēɽe. Yɔ atá ke njɔ m gúɗo ngi kono deɓe katá kunu ta nāhą'n kulɔ nge t kɔsɔ gɔnɔ'n ná. Yɔ atá ke gúɗo nge kə́ɓa nya kɔrh kundɔ̄ nya kēɽe. Yɔ atá ke yi kundɔ̄ jɔ dana-á ta kə́ɓa nya kunu nya ta ka nāhą'n kulɔ ngi nɔɔ ɓa dér.

22 Ye hei ta yi kanyā ɓō jāɽɔ kɔ́ ka nāhą balsáa ná. B ɔ́ téle tɔ̄ɓɔ gō ha nge jɔsuɽu m Nuɓɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme, táɽa, tíkɔ wuɽunyóo. Yi tíkɔ deɓee ngi kono ka kugɔ wurú ka kúu'n ri m Kəɓaɓe t ngaɽā keme nge kamhkamh'n ná. **23** Ɔrh roi 'j kam ha teɽh ngi t njɔ səba'n tíkɔ ha ngi 'j kigii kam ná-ā. Ɔrh roi 'j kam, haɗi wɔ́ yi ɓa igii dér ha ha ngi bəyá ná-ā ka koɗyo kɔ̄l. **24** Asa kam ta ɓeɽh kulɔ m Kəɓaɓe ka kɔ̄l ngē. Ba asa kam ta yɔ nyóo lemlem t rɔ m deɓee ɓa dér. Asa kam ta yɔ ke goso kɔjɔ náa t deɓee. Asa kam ta yɔ koi mbi nya 'j taɽa ha ngi kashee gō ɗóbo keme ndalh. **25** Asa kam ta yɔ téle'n ha nge kadā keme nyóo kɔ́ kadā madābaā nya. Wɔ́b ɓeɽh kulɔ m Kəɓaɓe ná nāhą yi nge ná wɔ́, ukɔ nɔ ngē wɔ́, Nuɓɔ atá kada ni taɽa ɗóbo ta yɔ mbéle njəl ha ni, b ta kɔtɔ gō ɗóbo kigii ha nge kamhkamhee. **26** Ada lo kono kam ni gánga, b jɔ ni téle kinji nɔ ná wɔ́, yɔɔ etei kɔrh mindi ni 'j muju gōmb m biyagey.* Yɔ nge kono kukɔ ni ha ta yɔɔ nāhą t gō ndeg nya ná.

Deɓee etei kege ha m Nuɓɔ, tií tōl taɣa m ndiyee etei ngér ɓɔ

3 Ye hei ta kigii, na keme ndi ngi 'j kā gō-ó wɔ́ atá ke jɔkāglo ngi ngér ɓɔɔ. **2** Jɔkāglo atá ke yi ngér, haƈi wɔ́ deɓee etei ke ngi njég rɔ niyee, ngi nāhą taɣa ha gúrusuee, ngi kɔjɔ rɔ niyee, ngi jomh nahą̄, ngi gánga deɓee, ngi koō taɣa m kə́ɓa niyee ngē, ngi kadā kuƈɔɔ ngē, deɓee ngi ka tə́sɔ taɣa haa tíkɔ ka kidi'n náa nge kaɣh njánga njánga. **3** Yɔɔ etei ke ngi keme ngéree, yɔɔ etei ke ngi kɔ kam tondoo m deɓee ngē, ngi gānga bee, ngi ɓānga m deɓee, ngi nāhą ndangaa, madābaā m deɓee ngi nāhą nɔɔ. **4** Ngiƈab nónjo niyee, ngi béle lo nāhą náa ngi kɔjɔ rɔ ni kalngadhee, yɔɔ teɣei rɔ̄nyele nge ni yɔɔ ɓɔ umbɔ̄ yi m Nuɓɔ. **5** Yɔɔ nehɛ̨i rɔ ni njɔ deɓee ngi hál ni nɔ t nɔ m Nuɓɔ bəyá, b téle a ngēngei tə́gɔ nya. Yi ɔrh roi kuƈɔ-ó 'j rɔ m deɓee ngi bəyá ná-ā.

6 Dana m deɓee ná-ā, deɓee ka nóhoo ƈei 't, yɔɔ yei ngi ka hón kugɔ jɔ ni t kúju, t kam kaƈya ni'n, ta ka kundɔ̄ jɔ m mandáa ngi njə́l ha ni mbetee, ta tóƈo səƈin. Mandáa ngi kono nāhą kash ni koi kumbɔ̄ jɔɔ, tíkɔ yɔɔ ngi kono ɓō jāɣɔ ngi mɔtɔ kēɣekēɣe ka ƈáa səƈin ná-ā. **7** Mandáa na-á a ndájii náa t jɔ ndiyee ɓa, b esei kam ta kɔtɔ gō ƈóbo kigii ha kamhkamh ngē. **8** Deɓee ná-ā yei madābaā m ha ngi kamhkamhee ƈóbo ƈiya njɔ m Janesee t Jambres'n ke'n madābaā m Moji ná. Lo kono njə́l ha ni túju ɓa nɔƈi ná wɔ́, Nuɓɔ ɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme ni āda asa ta nāhą náa nóho ƈyatɔ ngē wɔ̄. **9** Ada kaɓh t kéte ni ndetē. Ndetē, haƈi wɔ́ səba ni atá kɔjɔ rɔ nya t hālá taɣa kam m deɓee njɔ səba m Janesee t Jambres'n kɔjɔ nya'n rɔ nya ná.

Pol ɔjɔ náa t Timɔte

10 B yi ya a njiya tāha t gō náa kə́ ma ndájii ná wɔ̄, hál

má wɔ̄, nɔ̄mɔ ta ma nāhạ̄, kundɔ̄kemejɔtāakeme maa, keme nyóo máa, táɾa máa kukɔ rɔ tɔgɔ máa, 11 náa wuɾukɔl nāhạ̄ ni ma, náa ngi ngéree, kembe konyo maá. Náa konyoo nge ɗá-a ye ɔtɔ 'j ta nāhạ̄ má keme ɓē Atiyos, Ikɔn, tíkɔ Listr wɔ? B yɔ kɔ́ Kəɓaɓe ɔrh ma 'j kam náa
ná-ā ɓa dér. 12 Deɓee ɓa dér ngi kono ndeg nāhạ̄ t gō ndeg m Nuɓɔ-ɔ́ keme m Kris Jeju ná náa nge ngér atá kuso jɔ ni ɓa dér. 13 B deɓee ngi keme kashee t ngi ka tɔ̄r na niyee n'ei ngi taā kemee b ke'n yɔɔ ngē ná-ā nj'etei kaɓh t kéte kéte ɓa nɔɗí keme nāhạ̄ kash nge yi kumbɔ̄ jɔ-ɔ́. Yɔɔ etei ka nāhạ̄ kɔ́ ta deɓee kā madaa ndóm tíkɔ yɔ ɓa t jɔ ni'n etei ta ndóm'n ɗyatɔ. 14 B yi wɔɔ́, inji t keme náa ndájii ná
ɓa-á. Yi igii dér ha ke nya ha nge kamhkamh, haɗi wɔɔ́ yi igii deɓe nge kono yi ndáj náa 'j rɔ nya ná wɔ̄. 15 Lo kono nii mōnoɗ tɔ ɓa yi igii'n Mangətuɓu m Nuɓɔ kɔ́ deɓee njángā, nge kasa ta kedei kamkaɗya, ta yi kembe'n kaɗya gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme-é keme m Kris Jeju-ú ná. 16 Ha ɓa dér kɔ́ tei 'j taɾa m Nuɓɔ keme Mangətuɓu ná, Nuɓɔ ɓa ulɔ ngól nya jɔ-ɔ́. Nɔ ɓɔ gō ɗóbo kɔjɔ náa, nɔ ɓɔ ha ta kukɔ'n deɓe t ha'n, nɔ ɓɔ ha ta ka ndáng'n deɓe kundɔ̄ nya'n jɔ ɗóbo nge nɔ-ɔ́, nɔ ɓɔ ta deɓe ke'n nge kigii ɗóbo náa nge jɔsuɾu. 17 Mangətuɓu m Nuɓɔ kɔ́ deɓee njángā ná nɔ ha náa ná-ā kɔ́ ta deɓee m Nuɓɔ ke'n nge kasa, tíkɔ ke'n nge kundɔ̄ jɔ rɔ nya dana-á ta ká nāhạ̄'n kulɔ ngi nɔɔ ɓa dér.

4 Ye bəyá wɔɔ́, m'mbējii t nger n t nɔ m Nuɓɔ tíkɔ t nɔ m Kəɓaɓe Jeju Kris nge kono katá gānga seré taá yɔtɔnh jɔ m ngi kinji t kam niyee, tíkɔ jɔ m ngi koyoo-ó. M'mbējii keme ri téle ke nya, tíkɔ ha kɔɾɔɓē nya ha ta yi kɔjɔ ha m Nuɓɔ. 2 M'mbējii ha ta yi níi t lo kɔjɔ-ɔ́ jɔkāgalo ngi nɔɔ t jɔkāgalo ngi katá ke yi ngi nɔ ngee-é ɓa dér. Ye hei ta yi kukɔ ni t ha'n. Ǝ́ ndáng ni, ɔɗyɔ ni t keme nge nyóo lémlem'n, tíkɔ t náa kɔjɔɔ ɓa dér. 3 Jɔkāgalo nge nóho atá ke ná āda atá ke jɔkāgalo nge deɓee katá ndeg

koō mətənáandáj nge ngáɗ'n ngē. Lo kono mbi ni ka njonyo ni, gō ɗóbo koō ha nge nyelē ná wɔ́, yɔɔ etei kadā rɔ ni t ngikɔjɔnáa t gō keme ndeg ni'n, ta ka kɔjɔ ni náa nge nyelē ni koō. **4** Yɔɔ etei koi mbi ni 'j taɣa ha nge kamhkamh, b ta téle rɔ ni taɣa ha kɔrh suee kɔ́. **5** B yi inji jɔ déengeɓei dana náa ná-ā ɓa dér. Ukɔ roi tɔgɔ gō ɗóbo konyo-ó, ɔ́ nāhą̄ kulɔ kɔjɔ Ha Nge Nɔ, ɔ́ tɔ̄ltaɣa kulɔ ɓeɣhi ada nɔ.

6 Ha má ma wɔ́, ma m'e njɔ na sádaga kuɓū nge Nuɓɔ nyēre ná bé wɔ̄. Jɔkāgalo má ye tāhą̄ ta ma kaɓh wɔ̄. **7** Ma m'kɔ̄l kɔ̄l nge nɔ wɔ̄, m'nəngā kanyā má wɔ̄, tíkɔ m'undɔ̄'n kam má gō kundɔ̄kemejɔtaākeme-é wɔ̄. **8** Náa nge nii wɔ́, ye náa kubɔ̄ jɔ njɔ kɔ́ ke náa jɔsuɣu ná ɓa ɗíya bá inji nj ndalh ma tií wɔ̄. Ada Kəɓaɓē nge gānga seré nge jɔsuɣu atá ká kada má náa kubɔ̄ jɔ njɔ ná tíi keme ndi ná. Ye ma ɓa t kāɗa ma'n ngē, b áta nya kadā t deɓee ɓa dér ngi kono kundɔ̄ keme ni jɔ ha téle ke nya ná.

Kɔɗyɔ̄ m Pol nge kɔjɔ jɔ m Timɔte

9 Yi ye hei ta kanjā taɣa ɗóbo gér, ke kembe má.
10 Anjā taɣa ɗóbo gér, haɗi wɔ́ Demas inya ma ngelh, gō ɗóbo táɣa náa ngi taá jɔkāgalo n nɛɛ, āda yɔ aɓh keme ɓē ɓɔ Tesalonik. Kresą̄ aɓh nya jɔngáya Galat, tíkɔ Tit aɓh nya jɔngáya Dalmat. **11** B Luku ɓa ɗíya níi'n t ma'n. Ukɔ Mark 't jīi b yei sənyan. Ukɔ'n 't, haɗi wɔ́ yɔ atá nāhą̄ má nɔ 't gō ɗóbo kulɔ ɓeɣh nɛɛ. **12** Na m'ulɔ Tisik keme ɓē ɓɔ Epej tɔ. **13** Dana kɔ́ yi katá ke ná wɔ́ɔ, unu ramá kūlu kɔ́ kinya má keme ɓē Trowas, lo m Kaɣpus na 't.
Ɔi mangətuɓu ná-ā 't yei'n tíkɔ kumbɔ̄lo nya ɓɔ wɔ́, ɔi yi ngi ke yi ndáɣa ná-ā 't yoi má.

14 Alegjandr nge ke kɔdh kui náa ná, nāhą̄ ma náa nge nɔ nge ɓɔ. Kəɓaɓe ɓa áta kubɔ̄ nya t gō kulɔ nāhą̄ nya ná-ā. **15** Yi, ye hei ta yi ngɔm roi nɔ 'j kaj kulɔ nāhą̄ nya

ná-ā. Ǝ ngɔm roi, haɗi wɔ́ yɔɔ yege 'j gō ha ji ɓa ɓɔ bé.

16 Dana kɔ́ ma ka ɗáa, ka nohū̱ ha ta kɔrh ha 'j jɔ má t nɔ m ngi konyoɓee ná, deɓe nge ta ke kinji 't rɔ má ndetē. Deɓee ɓa dér inyei ma ngelh. Keme náa ná-á ɓa dér ná, ma m'ndég ha ta Nuɓɔ kukɔ kúɗɔ t deɓee nóho ngē.
17 Kəɓaɓe ɓa t kāɗa nya'n ye inji'n taá rɔ má tíkɔ ada ma'n tɔ́gɔ. B na t m'tōl taɽa kɔjɔ ha maa kɔ́ āda deɓee ngi ke Jupee ngē ɓa dér t'esei kam ta koō. Tíkɔ yɔ ɓa-á ye'n nge kɔrh má 'j taɽa m ngesee-é ɗyatɔ wɔ̄ ná. **18** Kəɓaɓe ɓa atá kɔrh m'a 'j kam kulɔ ngi nɔ ngēe ɓa dér, tíkɔ yɔ atá ngɔm má bəyá ta ma kudu'n keme kɔɽɔɓē nya tií taɽh nɔbé. Ada kɔrhtaɽa ye yi nya t jɔ ɓālaɓālaa. Amen.*

Ha nabh nahā̱ nge ta tōl'n taɽa ha

19 Ǝ nabh Priskaa t Akilas'n tíkɔ deɓee keme kúju m Onesiporee. **20** Erast nií tií keme ɓē ɓɔ Korɽt tɔ. M'inya Tropim keme ɓē Milet, haɗi wɔ́ yɔ ye met. **21** Anjā taɽa ɗóbo lám ta ke kɔtɔ kéte nɔ nɔhū kulu-ú. Ebulus, Pudɽ, Linus, Klodiyas, tíkɔ nónjo ɓa dér, nj nabhii.

22 Ada Kəɓaɓē Jeju Kris ye nāhą̄ t njilii'n tíkɔ āda keme nɔ ye'n t see ɗyatɔ. Amen.

MANGƎTUƁU KƆ́ POL NJÁNGĀ KADĀ TIT

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Pol ɓeŋh m Nuɓɔ tíkɔ mōnombangakulɔ m Jeju Kris. Nuɓɔ undɔ̄ ma ɓeŋh tíkɔ mōnombangakulɔ t kūlu ha kundɔ̄kemejɔtaākeme m deɓee ngi kono Nuɓɔ hére ni tíi wɔ̄ ná-ā. Tíkɔ t kūlu ha kigii ha nge kamhkamh gō ɗóbo hál nge nɔ t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **2** Kundɔ̄kemejɔtaākeme t náa kigii'n téle ugoi nahą̄ jɔ kundɔ̄kemejɔ kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ŋ nge Nuɓɔ nge ka kujɔ ha ngē ná, kəlā njī nya bé kéte nɔ jɔkāgaloo ɓa dér. **3** Keme jɔkāgalo nge nɔ nya wɔɔ́, Nuɓɔ ɔjɔ ha nya t hālá āda aŋh. Yɔ ɔjɔ ha ná t hālá t kūlu ha kɔjɔ'n. Nuɓɔ inya kulɔ ná keme ji má. Ada Nuɓɔ Nge Kaɗya ji undɔ̄ jɔ má na t m'nāhą̄ kulɔ ná.

4 M'njángā mangətuɓu m'edei yi Tit, mōno má nge kamhkamh gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme nge kono kugɔ ji nahą̄ jɔ-ɔ́ ɓa dér ná.

Ada Nuɓɔ Biya ji tíkɔ Kəɓaɓē Jeju Kris Nge Kaɗya ji edei keme nɔɔ t wurúnyóo'n.

Kulɔ m Tit tií keme ɓē Kret

5 Ma m'inyei Kret ha ta kundɔ̄ jɔ náa kɔ́ nií ná dana-á t gō-ɔ́. Tíkɔ t gō náa kono ma kojoi'n ná wɔɔ́, ye hei ta yi nd'ų̄ndɔ deɓee kangā ngi jɔ eglisee, t keme ɓē ɓɔ-ɔ́ ɓa ɗiyaɗiyaa dér. **6** Ada deɓee kangā ná-ā yei ngi ha ndetē jɔ ni, ngaɓa mandaá ɗíya bá. Ada mōno niyee yei ngi taā keme, ngi ta deɓee ka kundɔ̄ ri ni gō ɗóbo ha kanjā nahą̄-á ngē, tíkɔ gō ɗóbo jomh nahą̄-á ngē. **7** Asa kam ta ha ndetē

jɔ m ngagɔrajɔ m ngi kámnahạ-á. Asa kam ta ha ndetē jɔ ni, haɗi wɔ́ yɔ ye njɔ ná nge ngɔm náa m Nuɓɔ. Asa kam ta yɔ ke nge jɔ ngér ngē, asa kam ta yɔ ke nge wōngō ngē. Asa kam ta yɔ ke gǫ kaā ngē, asa kam ta yɔ ke nge kundɔ̄ ɓaɽh ngē. Asa kam ta yɔ ke nge nāhạ taɽa ha náa, ha ta kembe'n manh nya nge nɔ jɔ-ɔ́ ngē. **8** B asa kam ta yɔ ke nge nāhạ mbaā kɔ́, āda yɔ ye nge taɽa náa ngi nɔɔ kɔ́. Asa kam ta yɔ ke nge kamkaɗya, asa kam ta yɔ ke deɓee nge jɔsuɽu. Asa kam ta yɔ ke deɓee nge kaɽh njánga njánga, āda yɔ ye nge kɔrh rɔ nya 'j kam nāhạkashee. **9** Asa kam ta yɔ kuɓo rɔ nya nahá, t ha nge kamhkamh'n t gō ɗóbo náandáj kono yɔ ndáj ná. Asa kam ta yɔ kuɓo rɔ nya nahạ kɔ́ āda yɔ asa ta kɔɗyɔ'n deɓee t gō mɔtɔnáandáj nge ngáɗ. Tíkɔ ha ta ka kukɔ'n deɓee ngi kono ndeg ta ka ráa ha ná-ā.

10 Deɓee baa bé inji dana m ngi kuɗyɔ gajaa ná, yɔɔ yei ngi jomh nahaa, ngi koɗyo ha ngi 'j kam nya, ngi gólo deɓee. **11** Deɓee ná-á asa kam ta yɔɔ kutu taɽa ni. Asa kam ta yɔɔ kutu taɽa ni, haɗi wɔ́ yɔɔ a mbərei góloi ngaɽā keme m deɓee keme kúju ɗíyaɗíyaa ɓa t taɽa-á. Yɔɔ a ɔjɔ náa nge kasa kam ta deɓee kɔjɔ ngē, ha ta ka kembe'n gúrursu ɓogo. **12** Nge nóho 'j dana ni, yɔ nge ke ngekɔjɔnjihaa ni ɓa ná, tɔ̄r na: See deɓee 'j Kretee, see yei ngi kujɔ haa ɓa sɔ́r. See yei jāa dana nyɔɔ ngi keme kashee. See yei ngi tɔhɔɔ. **13** Ha kɔjɔ t hālá ná ye haykamh, ha ná-a ye hei ta yi kukɔ ni t ha'n kɔ́ āda aɓhii t kundɔ̄kemejɔtaākeme nge ngáɗ'n. **14** Ukɔ ni t ha'n kɔ́ āda yɔɔ najhii kunu gō ha kɔrh súu m Jupee ngē tíkɔ 'j gō ha kunu gōmindi m deɓee. Haɗi wɔ́, deɓee ngi bəyá, ná-ā yei yɔɔ ngi kono ka kɔrh rɔ ni 'j kam ha nge kamhkamhee. **15** Náa ɓa dér yei yi ngi nɔ ha m deɓee ngi nɔɔ. B náa nge ta ke yi nge nɔ ha m deɓee ngi wuruɗyóo t ngi 'j taā kemee ndetē, haɗi wɔ́ náa kigii ni tíkɔ njili kigii ni ye yi túju.*

16 Yɔɔ a oɗyoi taɾa nii na niyee na n'ei ngi kigii Nuɓɔɔ, b yɔɔ a ngengei ha m Nuɓɔ gō ɗóbo kulɔ nāhą̄ ni. Nāhą̄kash ni ye yi kumbɔ̄ jɔ. Yɔɔ yei ngi jomh nāhą̄, ada yɔɔ esei kam ta nāhą̄ kulɔ nɔ nge nóho ngē.

Náa kɔjɔ sɔɓɔ jɔ m mɔtɔ deɓee kēɾekēɾe

2 B yi ye hei ta kɔjɔ náa nge titi nahą̄ t mɔtɔnáandáj nge ngáɗ nɛɛ. 2 Ɔjɔ náa t kakejee āda yɔɔ t najhii kai kaā ngē. Ada yɔɔ t'ei deɓee ngi ha ndetē jɔ ni, āda yɔɔ t'ei ngi kamkaɗyaa. Ɔjɔ ni āda yɔɔ yei deɓee ngi ngáɗee gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaaākemee-é. Deɓee ngi ngáɗee keme táɾa tíkɔ deɓee ngi ngáɗee gō ɗóbo keme ndalh.

3 Ɔjɔ nya t kakej mandaáa, āda aɓhii t hál nge nɔ'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Ada yɔɔ najhii ke mandaá ngi ka ndujɔ haa ngē. Ada yɔɔ najhii ke ɓeɾh m náa kai ngē. 4 Asa kam ta yɔɔ ke mandaáa ngi kɔjɔ náa nɔɔ. Ye ha ni ta nāhą̄ bəyá kɔ́ ta kɔjɔ'n mononyę̄ maɾaɓoo lo táɾa ngaɓa niyee t lo táɾa mōno niyee. 5 Ye ha ni ta nāhą̄ bəyá kɔ́ āda mononyę̄ maɾaɓo ná-ā aɓhii t kamkaɗya'n ada yɔɔ yei deɓe ngi kundɔ̄ kam ni jɔ rɔ ni ha ta rɔ ni kaɾh'n. Ada yɔɔ yei ngi kunu rɔ ni ha ta ka kundɔ̄ kam ni jɔ kulɔ ngi 'j keme kúju niyee ɓa nɔɗí. Ada yɔɔ yei deɓee ngi nɔɔ. Ada yɔɔ yei deɓee ngi nyóo jɔ ni mɔtɔ tɔ́gɔ m ngaɓaa niyee. Asa kam ta yɔɔ nāhą̄ yi ngi na-a kɔ́ āda deɓee embei taɾa ɗóbo lo gánga ɓē jɔ ha m Nuɓɔ-ɔ́ ngē.

6 Ɔɗyɔ nya mōnoɗ ngaɓaa kɔ́ ada yɔɔ aɓhii t kamkaɗya'n. 7 Yi ɓa t joi'n, āda ɔ́ téle ye nya náandáj nge nɔ gō ɗóbo kulɔ ngi nɔɔ taɾa kam m deɓee ɓa dér. Ada náa kojoi najh kadā wuɾuɗyóo t deɓee. Ada najh ke yi nge ta ha kash nóho tei jɔ-ɔ́, b āda ye yi nge nɔ. 8 B yi wɔɔ́, āda náa kojoi ye yi ngáɗ, tíkɔ ye yi nge ta deɓee kunu ha madā káɗya koɗyo jɔ-ɔ́ ngē. Ɜ́ nāhą̄ náa ná-á ɓa dér kɔ́ āda sɔnyɔ onyo madabeyee wɔɔ́? Aɓhii t ha kash'n ta koɗyo

jɔ sé ngē.

9 Ɔɗyɔ ɓeŋhee kɔ́ āda yɔɔ uloi jɔ ni mɔtɔ tɔ́gɔ m kə́ɓa niyee. Ada náa nāhą ni uso gō kam m kə́ɓa niyee. Ada yɔɔ yei ngi kegē ha 'j taŋa m kə́ɓa niyee ngē. **10** Ɔɗyɔ ni kɔ́ āda yɔɔ najhii ke ngi jī ngalaa ngē. B āda yɔɔ ojoi hál ni nge jɔsuŋu t hālá t jɔ ndiyee. Ada náa kojoi ye bəyá kɔ́ āda mɔtɔnáandáj m Nuɓɔ Nge Kaɗya sé, ye njɔ na náa nge nɔ dana náa ɓa dér.

11 Ada náa kojoi ye bəyá haɗí wɔ́, keme nɔ m Nuɓɔ kɔ́ ke'n ha kaɗya ná ɔjɔ rɔ nya t hālá ha m deɓee ɓa dér wɔ̄. **12** Keme nɔ m Nuɓɔ ná, ɔjɔ ji ha ta jiyee kegē 'j gō m deɓee ngi hál ni nɔ ngē t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔɔ ndegii nāhą taŋa ha náa kɔ́, ɗóbo ɗíya njɔ m deɓee ngi taá 'j jəngáyaa. B yɔ kɔ́ keme nɔ m Nuɓɔ ɔjɔ ji ha ta jiyee ke njɔ m deɓee ná-ā ngē. Yɔ ɔjɔ ji ha ta jiyee njiya dana náa ngi taá jɔkāgalo'n nɛɛ, t gō ɗóbo kamkaɗya'n, gō ɗóbo náa nāhą nge jɔsuŋu'n, tíkɔ náa nge ndeg ha m Nuɓɔ-ɔ́. **13** Keme nɔ ɗíya ná ɓa ɔjɔ ji ha ta náa nāhą ji ke bəyá kɔ́ jiyee ndalh'n ndi rənyele nge kono kundɔ̄ ji keme ji jɔ-ɔ́ ná. Tíkɔ ndi nge ta Nuɓɔ ji nge kumbɔ̄lo tíkɔ Nge Kaɗya ji Jeju Kris katá kɔjɔ rɔ nya t hālá keme kɔrhtaŋa-á ná. **14** Jiyee j'ei deɓee ngi ka ngɔm njihaa ngē. Ada Kris ɓa ada rɔ nya ha ji kɔ́ ta gānga'n jɔ ji 'j kam nāhąkash. Yɔ adā rɔ nya ha ji kɔ́ ta jiyee kaŋh'n. Yɔ aŋh ji ha ta nāhą nya ji'n deɓee ngi ke yi nya yɔɔ ɓa. Asa kam ta ɓō nāhąkulɔ ngi nɔɔ konyo ji, haɗi wɔ́ yɔ aŋh ji wɔ̄.

15 Ə́ tɔ̄r ni ha náa ná-ā, ɔɗyɔ ni, ukɔ ni t ha'n, ɔ́ nāhą náa ná-ā t tɔ́gɔ njī konyoɓēe ɓa dér. Ada deɓee nóho najh kidii ngē.

Kɔɗyɔ̄ kɔjɔ jɔ ha nāhą nɔ

3 Ugɔ keme m ngi kámnahąa ɓa dér jɔ-ɔ́ āda yɔɔ uloi jɔ ni mɔtɔ tɔ́gɔ m deɓee ngi kinji jɔ lo kumbɔ̄loo, t ngi konyoɓee. Ugɔ keme ni jɔ-ɔ́ āda yɔɔ ōoi taŋa ni. Ada

yɔɔ undoi jɔ rɔ ni dana-á ha ta ka nāhą kulɔ ngi nɔɔ ɓa dér.
2 Ə́ tɔ̄r ni āda yɔɔ najhii koƈyo ha kash nɔ m deɓee nóho ngē. Ada yɔɔ najhii ke ngi gānga bee ngē, ngi nāhą taɽa ha gurusu ngē. B ada yɔɔ yei deɓee ngi kono ha ni ndetē. Tíkɔ āda yɔ ojoi hál ni nge nyóo lémlém ná t hālá ka rɔ m deɓe ɓa dér.

3 Haƈí wɔ́, jiyee ɓa ná kono ná j'ei nya deɓee sɔbaa, deɓee ngi jomh nahą̄, ngi ndomee, j'ei ɓeɽh m kamh kash náa ngi mɔtɔ kēɽekēɽee, tíkɔ ɓeɽh m náa ngi kadā rɔnyele mɔtɔ kēɽekēɽee. Jiyee ja j'inji gō ƈóbo keme kash ji, tíkɔ j'ei'n ngi kam kash náa ƈyatɔ. Deɓee aɓhii t ɓō ta ka suɓɔ̄ ji, tíkɔ jiyee ɓa j'a j suɓoi'n nāhą ƈyatɔ. **4** Keme nɔ m Nuɓɔ Nge Kaƈya ji, tíkɔ táɽa nya ojoi rɔ ni t halá wɔ̄. **5** Lo kono náa ná-ā kɔjɔ rɔ ni t hālá ná-a yɔ aƈya ji'n wɔ̄ ná. Yɔ kɔ́ aƈya ji gō ƈóbo kulɔ nāhą ngi jɔsuɽuee kɔ́ jiyee nāhą ná ngē. B ye t kūlu kamkala nya'n. Yɔ aƈya ji t kūlu koƈyo nge ƈyā nge tubō rɔ ji. Yɔ aƈya ji t kūlu m Njili Nge Nɔ nge nāhą ji deɓee ngi ƈyaa. **6** Yɔ nyēre Njili Nge Nɔ jɔ ji ɓa mbamban t kūlu m Kris Nge Kaƈya ji'n. **7** Yɔ nāhą bəyá kɔ́ ta jiyee ke'n deɓee ngi kaɓh t ngaɽą̄ keme nge jɔsuɽu'n njɔ yi m Kris t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ́, jiyee téle ke'n náa gō ƈóbo m kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ha kaƈya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ.
8 Ha kəƈa'n ye ngaɽā kam m ha. Āda ma m'ndég ha ta yi ka kɔjɔ náa ná-ā t tógɔ'n kɔ́ āda deɓee ngi taā keme ha m Nuɓɔ tíi wɔ̄ ná-á t'undɔ̄i keme ni jɔ nāhą kulɔ ngi nɔɔ.
Ɔ náa ná-ā ye náa ngi nɔɔ, tíkɔ ye yi nge ta nāhą nɔ t deɓee wɔ̄ ná.

9 B yi, ye hei ta yi kɔrh roi 'j kam raa ha ngi 'j kam ná-ā, ha kɔrh mɔtɔ kiɽika, kɔ̄l, kɔ̄l nāhą jɔ njiha m Moij. Ye hei ta yi kɔrh roi 'j kam. **10** Deɓee nge ka nāhą kɔ́ kaɽa nāhą ka kəƈa ná, āda yɔ ɔrh rɔ nya hālá kuƈɔ-ɔ́ 'j roi, 'j gō ndáng kɔ́ yi ndáng nya taɽa kata, tíkɔ 'j gō jó m ndángee ƈyatɔ. **11** Ə́ nāhą bəyá, haƈi wɔ́ yi igii ha

deɓee nge bəyá ná kərh rə nya, 'j gō ɗóbo ha nge kamhkamh wɔ̄. Yɔ ye nge nāhą̱kash, āda yɔ ɓa gānga sēre jɔ nya yɔ ɓa-á wɔ̄.

Kɔɗyɔ̄ nge ta tɔ̄l'n taɣa ha

12 Wɔ́b m'úlɔ Artemas, ɓó-o Tisik tíi roi wɔɔ́, iɓ lám láng taɣa má ada ká j'embe nāhą̱ tií keme ɓē ɓɔ Nikopolis. Iɓ lám ye, haɗi wɔɔ́ lo ná-a m'undɔ̄ keme má jɔ-ɔ́ ha ta kinji 't nɔhu kūlu wɔ̄ ná. **13** Ūndɔ jɔ roi dana-á āda nɔ ha mbā k kaɓh m Jenas ngekɔjɔnjiha, tíkɔ Apolos, āda yɔɔ najhii nyala náa ngē. **14** Asa kam ta deɓee jiyee ndaj nya lo nāhą̱ kulɔ ngi nɔɔ, ha ta nāhą̱'n nɔ t deɓee ngi kono náa nyāla ni ná-ā kɔ́ ada yɔ enei nya.

15 Deɓee ɓa dér ngi kono kinji taá rɔ má nɛɛ nj nabhii se. Ɨ́ nabh nya deɓee ngi kono ka táɣa dé keme kundɔ̄kemejɔtaākeme-é ná. Ada keme nɔ m Nuɓɔ ye nahá t see ɓa dér. Amen.*

MAKTUƁU KÓ POL JÁNGĀ KADĀ PILEMƆ̃

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Pol, nge dangay m Kris Jeju tíkɔ nónjo ji Timɔte,
d' njángā mangətuɓu d'edei yi kótaɽa de tíkɔ madā
kulɔ dé Pilemɔ̨. **2** D' njángā nya mangətuɓu d'ada t kótaɽa
dé Apiya tíkɔ Arsip madā nāhą̄ kɔ̄l dé, d' njángā nya
mangətuɓu d'ada t ngi kamnahą̄ 'j loyee.

3 Ada Biya ji Nuɓɔɔ t Kəɓaɓe Jeju Kris'n edei se keme
nɔɔ t wuɽunyóo'n.

Pol gór Nuɓɔ tíkɔ adā'n kúɗɔ

4 M'ādа kuɗɔ t Nuɓɔ ma ɓa sóɽ tíkɔ ma m'kúu'n ri-i
keme gór maa. **5** Ma m'kúu ri-i, haɗi wɔ́ ɔrhii ma njɔ ha
kundɔ̄kemejɔtaākemei tíkɔ ha teɽei ha m Kəɓaɓe Jeju tíkɔ
ha m ngi kaɽh njánga njánga ɓa dér. **6** Ma m'terh t Nuɓɔ ha
ta kumdɔ̄kemejɔtaākeme kó yi kāɽa nahą̄ t deɓee ngi
káɗyaa ná asa ta nehɛ̨i nɔ. Lo kono yi téle kigii naa ngi
nɔɔ ɓa dér kó yi kaɓh'n keme m Kris Jeju na wɔ́,
kundɔ̄kemejɔtaākeme ná atá nehɛ̨i nɔ. **7** M'embe rənyele
ɓɔ tíkɔ wuɽunyóo jɔ ha teɽei, haɗi wɔ́ t kūlui'n á-a, nónjo
má, ngaɽā keme m ngi kaɽh njánga njángaa nyóo'n wɔ̄ ná.

Pol oɗyo ha taā'n jɔ m Onojim

8 Ye ha ná-a, m'embe nya'n wuɽukili keme m Kris ta
koɗyoi jɔ náa nge kasa kam ta yi nāhą̄ ná wɔ́, 't nāhą̄'n t
gō-ó wɔ̄ ná. **9** Ye ha ná-a m'ndég ta koɗyoi, t gō táɽa nge
nɔ'n, t gō kó ma Pol ke'n deɓe kej. Tíkɔ taá yɔtɔnh wɔ́,
ke'n nge dangay m Jeju Kris t jɔ-ó ɗyatɔ wɔ̄ ná. **10** M'oɗyoi

ɓɔ ha m mōno ma Onojim, nge kɔ́ koɗyo má n keme dangay ná. **11** Yɔ nge kono kéte kei deɓe nge kamh ngē, b nge'n taá yɔtɔnh'n wɔɔ́, kei deɓe nge kamh, tíkɔ ke nya ma'n deɓe nge kamh ɗyatɔ ná.

12 M'téle m'ulɔ sənyan m'edei ɗyatɔ, ta ká yi kukɔ nya t roi ɓa nɔ. Na yɔ ye njɔ na mōno rɔ má nge nóho bəyá.
13 M'njɔ́l ha ta kukɔ nya ngá kaj má, ta nāhą nya kulɔ kadā má kam teɽei, dana kɔ́ má toɗo'n keme hōɽoo kúju dangay ha m Ha Nge Nɔ ná. **14** B yɔ kɔ́ m'ndég ta nāhą náa 'j koō yi-í ngē, kɔ́ āda nāhą noi ke njɔ na m'undɔ̄ tɔgɔ joi ngē. B ke t gō ndegii'n kɔ́. **15** Ye ha ná-a, ukɔ nɔ ngē wɔɔ́, yɔ nj'inyei keme jɔkāgalo nge ményɛ̨, tíkɔ ta yi téle kembe nya kembe ngē nɔɗí. **16** B yɔ kɔ́ atá kembe nya njɔ ɓeɽh ɗyatɔ ngē b njɔ nge kumbɔ̄ ɓeɽh, njɔ nónjo kótaɽa má ma ɓa. Tíkɔ yii nge kumbɔ̄ yi ma ɓa tɔ, keme jāɽɔ-ɔ́, tíkɔ keme m Keɓaɓe-é.

17 Wɔ́b ɔ ma njɔ madā kuloi wɔɔ́, ukɔ n t roi njɔ ka kukoi ma ná. **18** Wɔ́b yɔ nehɛ̨i náa nóho nge ke gō-ó ngē, ɓó-o kūɗoi nóho b ɗa jɔ nya wɔɔ́, inya taá jɔ má. **19** Ma Pol ɓa m'njángā ha ná keme mangətuɓu t jī ma'n. Ada m'áta kubɔ̄i kuɗɔ̄ ná. B yɔ kɔ́ ye ha ta kundɔ̄ taɽa yi má ma kɔ́ kəɗa joi ná ngē. **20** Haykamh, nónjo má, ɔ́ nāhą náa kɔ́ k terh má yi'n keme m Kəɓaɓe, kɔ́ āda m'embe'n wuɽunyóo keme m Kəɓaɓe. **21** Ma m'igii ha ta yi katá ndeg ha má ná. Ha ná-a, m'njángā mangətuɓu'n 'm m'edei'n, wɔ̄ ná. Ma m'igii ha ketei nāhą náa nge kono ma k terhi'n ta kumbɔ̄ jɔ ɓa tɔ.

22 Tíkɔ tɔ́mɔ ma'n lo toɗo, haɗi wɔɔ́ m'undɔ̄ keme má jɔ-ɔ́, ta téle kɔtɔ̄ rɔ sé t kūlu gór se'n.

23 Epapras, nge dangay madā má keme m Kris Jeju nj nabhii. **24** Tíkɔ Mark, Aristaɽk, Demas, Luku madā kulɔ maa nj nabhii nya.

25 Ada keme nɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ye nahą́ t njili

sé'n. Amen.*

MANGƎTUƁU KÓ NJÁNGA NI HA M HEBROO

Mōno m Nuɓɔ ye jɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé

1 Kéte kono ná Nuɓɔ oƈyo ha t biya jiyee t kūlu m ngikɔjɔnjiha nyaa. Yɔ a oƈyo ni ha t njɔ nahą́ njɔ nahą́ ɓɔ bé, tíkɔ a oƈyo ni'n ha t gō ƈobo ha koƈyo ngi mɔtɔ kēɽekēɽee. **2** B taá jɔkāgalo nge 'j gō-ó'n wɔ́, yɔ a oƈyo ji ha t kūlu m Mono nya'n. Yɔ undɔ̄ n āda ye nge kusɔ kōƈ náa ɓa dér, tíkɔ hēl'n jɔngáya t kūlu nya'n ƈyatɔ. **3** Mono nya ná ye ree kɔrhtaɣa m Nuɓɔ tíkɔ ye'n kam taɣa m Nuɓɔ ɓa. Yɔ ye nge ndɔna gō náa ɓa dér taɣh t kūlu tɔ́gɔ ha nge tei 'j taɣa nya. Lo kono yɔ tōl kōn kulɔ kaɣh rɔ ji 'j kam nā̱hakash ná wɔ́, yɔ téle ká inji ngá jɔ jī konyo m Nge Kumbɔ̄ ɓa dér tií keme lo nge taɣh nɔbé. **4** Yɔ téle ye deɓee ɓɔ umbɔ̄ mōnokulɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɣh nɔbé. Ada yɔ ɔi kōƈ ri nge nyele kumbɔ̄ yi ni ɓa dér.

5 Ye bəyá, haƈi wɔ́ mono kulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé nge ƈá-a Nuɓɔ tɔ̄r n na:

> Yi ye mono má nge ma kundoi taá kajanh ha ta yi ke kóngaɽ ɓɔ wɔ? *(Hā 2:7)*

Tíkɔ yɔ tɔ̄r ƈyatɔ na:

> Ma m'áta ke Biya nya,
> b yɔ atá ke mōno má.
> *(2 Sam. 7:14 1 Kɔrh. 17:13, 22:10)*

6 Tíkɔ lo kono Nuɓɔ k nāhą̄ lo ha ta kulɔ'n mōno jɔ manda* nya taá jɔngáya ná wɔ́, yɔ tɔ̄r na:

> Ada mōnokulɔ m Nuɓɔ ɓa dér ngi 'j taɣh nɔbé t ƈɔii n. *(Haa 97:7, 148:2)*

7 Tíkɔ Nuɓɔ tɔ̄r ha kɔjɔ jɔ m mōnokulɔ nyaa ngi 'j taɽh nɔbé ná-ā ɗyatɔ na:

Yɔ nāhą̄ mōnokulɔ nyaa ngi 'j taɽh nɔbé āda
yei njɔ nyéle.
Yɔ nāhą̄ ɓeɽh kulɔ nyaa āda
yei njɔ ndala har. *(Hā 104:4)*

8 B nge'n Nuɓɔ tɔ̄r ha kɔjɔ jɔ m mōno nya na:

Nuɓɔ kēmbelē kóngaɽi atá kinji lo kinji nya ɓa sɔ́r bé.
Kāga konyoɓēi ye kāga konyoɓē nge jɔsuɽu.
9 Yi a ndég náa nāhą̄ nge jɔsuɽu kɔ́
b náa nāhą̄ nge ke gō-ó ngē wɔɔ́, yi a sūɓɔ n.
Ye ha ná-a Nuɓɔ, Nuɓoi uɗu'n kuɓū joi t
rɔnyele'n umbɔ̄'n yi m medeyee wɔ̄ ná.
(Hā 45:7-8)

10 Tíkɔ yɔ tɔ̄r ɗyatɔ na:

Kɔɓaɓe yi ɓa-á ye nge kundɔ̄ mɔtɔ jɔngáya n
taɽa kata.
Tíkɔ nɔbee yei'n kulɔ nge jīi nāhą̄ wɔ̄ ná.
11 Yɔɔ etei ke náa katá túju, b yi áta kinji lo kinjii.
Yɔɔ ɓa dér etei kej njɔ ramá ná bəyá.
12 Yi áta ɓiɽi ni njɔ ramá ná bəyá,
āda yi áta mbéle rɔ ni ta ke yi káɗya.
B yi wɔɔ́, yi əɗa t kam gotoi ɓa.
Ɓéleyee nj nəngā nge ɓa nɔɗi. *(Hā 102:26-28)*

13 Tíkɔ mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nge ɗá-a Nuɓɔ tɔ̄r n na:

Inji taá jɔ jī konyo má,
āda m'nāhą̄ madābeyee téle yei kōngoro kundɔ̄
njoi wɔ?
(Hā 110:1)

14 Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé ɓa dér yei njili ngi ka nāhą̄ kulɔ ɓeɽh ngē wɔ̄? Nuɓɔ ulɔ ni ha ta yɔɔ nāhą̄ kulɔ ha m ngi kono kasa kam ta kusɔ kōɗ m kaɗya.

Kɔɗyɔ̄ nge kɔjɔ jɔ ha ta deɓe kundɔ̄ kam nya gō náa nge kono yɔ koō

2 Ye bəyá wɔ́, náa kɔ jiyee koō ná ye ha ji ta jiyee kukɔ rɔ ji tɔgɔ keme-é kɔ́ ná ya ɗa j'ɔroi 'j taɣa-á. **2** Ha kɔ́ kɔjɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé ná ɔjɔ rɔ nya t hālá. Ada kalh jɔ njihaa ɓa dér t koō ha nge'n embei kubɔ̄ nge ke gō-ó. **3** Yi nge ná b ye gō-ó ngē wɔ́, j'etei nāhạ'n neré kɔ́ ta kanyā'n lo kono jiyee kegē'n ha kaɗya'n wɔ? Ha kaɗya nge Kəɓaɓe ɓa kɔjɔ ha nya kéte tíkɔ ngi kono kōo ná-a kɔjɔ ji āda ke ha nge kamhkamh ná wɔ? **4** Nuɓɔ adā ni tɔ́gɔ jɔ ha kɔjɔ t hálā ni t kulu náa kɔjɔɔ, náa kɔɣɔ kamee náa ngi yáaa tíkɔ t kulɔ kadāɓulo m Njili Nge Nɔ nge kono yɔ ɓa nūɓo t gō keme ndég nya'n ná.

Nuɓɔ téle inya náa ɓa dér mɔtɔ tɔgɔ m Mono-ó

5 Jɔngáya nge katá ke kɔ́ jiyee k koɗyo ha nya ná, Nuɓɔ nj'ulɔ'n mɔtɔ tɔ́gɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé ngē. **6** Haɗi wɔ́, deɓe nóho ɔjɔ ha kɔjɔ t hālá kono kəɗa'n lo mada-á tɔ̄r na:

> Deɓe ye náa ta yi ka kundɔ̄ kemei jɔ nya wɔ?
> Tíkɔ Mono m deɓe ye ná-a ta yi ka kundɔ̄ kami gō nya wɔ?
> **7** Yi téle nāhạ n āda yɔ ye nge mbete bé 'j gō m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé.
> Yi ulɔ tagé kɔrhtaɣaa t kɔsɔ gɔnɔ'n jɔ nya.
> **8** Yi undɔ̄ náa ɓa dér mɔtɔ njɔ nya.
>
> *(Hā 8:5-7)*

Lo kono Nuɓɔ kinya náa ɓa dér mɔtɔ tɔ́gɔ nya ná wɔ́, náa nge nóho nge ta ke ɓúlo 'j ta ke yi kulɔ mɔtɔ tɔ́gɔ nya ngē ndetē. Taá yɔtɔnh náa ɓa dér kɔ́ ke mɔtɔ tɔ́gɔ nya ná j'oi ɓa dér ngē tɔ. **9** B jiyee j'oi Jeju nge kono Nuɓɔ téle nāhạ nya āda yɔ mbete 'j gō m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé ná, āda uloi tagee kɔrhtaɣaa t kɔsɔ gɔnɔ'n jɔ nya. Haɗi

wɔ́, yɔ embe konyo ɓɔ tíkɔ oyo'n. Yɔ nāhą bəyá kɔ́ ta kembe'n konyo taɾa koyoo ha m deɓee ɓa dér.

10 Asa kam ta yɔ nge kono náa ɓa dér ke yi nya, tíkɔ náa ɓa dér kəɗa t kūlu nya'n tíkɔ ndeg ta ke'n mōnoo ɓē keme kɔrhtaɾa ná, yɔ téle ye ngol jɔ kaɗya. Yɔ téle ye deɓee nge tɔ̄ltaɾa t kulu kembe konyo'n. **11** Yɔ nge kono kɔrh deɓee kundɔ̄ kēɾe tíkɔ deɓee ngi kono Jeju kɔrh ni kundɔ̄ kēɾe ná yɔɔ ɓa dér mɔtɔ ni ye ɗíya. Náa ná-a sɔnyɔ onyo n lo kúu ni nónjoo ngē wɔ̄ ná. **12** Yɔ tɔ̄r na:

M'áta kəla mbēɾe rii t nónjoo máa.
M'áta kəla tɔ̄yi t hā'n dana m ngi kámnahą̄a.

(Hā 22:23)

13 Tíkɔ yi nge madā ɗyatɔ na:

Ma m'áta kundɔ̄ keme má joi. *(Ejai 8:17)*

Tíkɔ nge madā ɗyatɔ na:

Ɔi, ma tíkɔ mōno ngi kono Nuɓɔ kadā má nii.

(Ejai 8:18)

14 Deɓee kɔ́ ke mōnoo ná-ā yei ngi jārɔɔ t más'n. Jeju Kris ɓa ye nya nge kugɔ nāhą̄ səɗin jɔ naa jó ná-ā. Jeju nāhą̄ bəyá kɔ́ ta t kūlu koyo kɔ́ yɔ koyo'n ná wɔ́, yɔ túju tɔ́gɔ m nge ta kadā koyo. Deɓe ná ye biyagey.* **15** Yɔ nāhą̄ bəyá kɔ́ ta kɔrh n deɓee ngi kono ɓelē koyo ni ɓa dér āda yɔɔ kinjii t mɔtɔ tɔ́gɔ nya ɓa nɔɗi njɔ ɓerh keme ndi kɔ́ yɔɔ kinji'n t jɔ ni'n taɾh ná. **16** Ada ye náa nge t kam hálā ɓa bé. Yɔ ulɔ jī nya nāhą̄'n t mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɾh nɔbé ngē. B yɔ nāhą̄ t mɔtɔ koɗyo nahą̄ m Abraham'n ɓa ɗíya bá. **17** Ye bəyá wɔ́, asa kam ta yɔ titi nāhą̄ t nónjoo dana náa ɓa dér. Bəyá kɔ́ ta yɔ ke'n ngol jɔm ngikadasádagaa nge kaɓh t kamhkala'n, nge jɔsuɾu t keme kulɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ nāhą̄ bəyá kɔ́ ta ke'n sadága nge ta mai'n rɔ jɔ nāhą̄kash m deɓee. **18** Ye bəyá wɔ́, ɗóbo ɗíya njɔ yɔ ɓa kembe'n konyo gō ɗóbo náa ngi kono kuso jɔ nya ná wɔ́, Jeju asa ta nāhą̄ t ngi kono náa konyo ka kuso jɔ ni ná-ā bé.

Jeju ye taɣh jɔ m Moij

3 Ye bəyá wɔ́, nónjo ngi kaɣh njánga njánga, see ngi kono kembe kam yi sé gō ɗobo kúu kono Nuɓɔ kúu sé 'j ka taɣh nɔbé. Undoi kam sé nɔ oi Kris Jeju nge kono ke mōnombangakulɔ, tíkɔ yɔ nge kono ke ngól jɔ m ngikadasádaga gō ɗobo kundɔ̄kemejɔtaākeme kɔ́ jiyee k kəla mbēɣe nya ná. **2** Jeju ye jɔsuɣu t nɔ m Nuɓɔ nge kundɔ̄ nya jɔ kulɔ-ɔ́. Yɔ ye jɔsuɣu njɔ m Moij ke'n jɔsuɣu keme kúju nya dana kulɔɔ ɓa dér ná. **3** Nuɓɔ ɔ Jeju āda yɔ asa t kɔrhtaɣa nge kumbɔ̄lo ɓɔ kumbɔ̄ yi m Moij. Ɗobo ɗíya njɔ deɓee ka kɔsɔ'n gɔnɔ m nge nāhą́ kúju ɓɔ kumbɔ̄'n kúju ná wɔ́, Jeju Kris ye nya bəyá.
4 Kújuee ɓa dér ɗíya ɗíya ná deɓe á-a ye nge ka nāhą́ wɔ̄ ná. B nge nāhą́ náa ɓa dér ye Nuɓɔ. **5** Moij ye jɔsuɣu dana náa ɓa dér keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́ njɔ ɓeɣh kulɔ. Ha ta yɔ kɔjɔ ha t hálā jɔ náa nge katá ke yi kɔjɔ. **6** B Kris wɔ́, ye njɔ na Mono jɔ kúju nya. B jiyee ya, wɔ́b j'ukoi tɔ́gɔ mbóng təltaɣa-á t kukɔ keme ngér'n tíkɔ t kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ nge jiyee ka kɔrh taɣa rɔ ji keme-é ná wɔ́, j'etei ke kúju nya.

Mbēnj nāhą́ ha jɔ ha kege taā keme-é

7 Ye ha ná-a ye njɔ na Njili Nge Nɔ tɔ̄r'n na:
Kajanh wɔ́b see oōi njī nya wɔ́,
8 ɔ́ najhii nāhą́ āda keme sé ngér
ngɔ́ɗoɗo njɔ jónyo sé'n kúrɔ taɣa má njɔ́ ná ngē.
Āda najh ke ye njɔ na njɔ́ kɔ́ kundɔ̄
sé'n mɛɛ má t náa konyoo keme dəlalo-ó ná ngē.
9 Ye lo kɔ́ ka see kundɔ̄ mɛɛ má 't
t náa konyo'n ha ta kɔ'n ná.
Ada yɔɔ oi nya'n kulɔ nāhą́ maa ɓa
asa náa ɓāla dɔgɔsɔ́ɔ.
10 Ye ha ná-a wōngo asa ma'n nák

jɔ m mōnoɗya nɛɛ wɔ̄ ná.
Ada m'tɔ̄r jɔ́ ná:
Yɔɔ a ndómii ɓa nɔɗi.
Yɔɔ igii ɗóbo má ngē.
11 Ha ná-a ma m'ob t wōngo ma'n jɔ́ na:
Yɔɔ etei kudu lo kɔrhkoo má ngē ɓa nɔɗi wɔ̄ ná.
(Hā 95:7-11)

12 Nónjoo, ɔ́ ngomii āda nɔ, kɔ́ na deɓe nóho 'j dana sé aɓh t ngaɽa keme nge nɔ ngē'n tíkɔ ngara keme nge 'j ta keme'n, āda inya gō m Nuɓɔ nge t kam'n ngelh. 13 B oɗyoi nāhą dana hɔtɔ nāhą t jɔ ndiyee: Ada ye t keme ndiyee ɓa dér ɗóbo ɗíya njɔ Mangɔtuɓu m Nuɓɔ k kúu'n na kajanh ná. Bɔyá ngē wɔ́, nāhą̄kash atá gólo deɓee kā madaa 'j dana sé ta keme ni ngér ngóɗóɗo. 14 Wɔ́b j'ukoi taā keme nge jiyee kaɓh'n kéte na sásab mbóng tɔ̄l taɽa-á wɔ́, jiyee ɓa dér j'ei madā m Kris. 15 Ɗobo ɗíya njɔ Mangɔtuɓu m Nuɓɔ níi'n t lo tɔ̄r-é na:

Kajanh wɔ́b see oōi njī nya wɔ́,
ɔ́ najhii nāhą̄ āda keme sé ngér
ngoɗóɗo njɔ njónyo sé'n kúrɔ taɽa ma njɔ ná ngē.
(Hā 95:7-8)

16 Ná-a ɓa-á ōoi njī m Nuɓɔ b nj njónyoi kúrɔ taɽa nya wɔ? Yei ngi kono tei 'j Ejipt ɓa dér t kūlu m Moij'n ná ngē wɔ? 17 Deɓee ngi kono Nuɓɔ nāhą̄ wōngo sɔɗin ɓāla dɔgɔsɔ́ɔ ná ɓa-á yei ná-a wɔ? Yei ngi kono nāhą̄kash tíkɔ yei'n ngi kono nūnu ni tuso dɔlaloo-ó ná ngē wɔ? 18 Lo kono Nuɓɔ kob tɔ̄r na: Deɓee ná-ā etei kudu lo kɔrhkoo má ngē ná, kéee ha ná ɓa-á tɔ̄r ɔjɔ'n jɔ m ná-a wɔ? Yɔ oɗyo ha ná ɔjɔ'n jɔ m deɓee ngi kege koō taɽa nya ná-ā ngē wɔ? 19 Ye bɔyá wɔ́, āda j'oi nɔ kɔ́ na yɔɔ esei ta kudu ngē ha yɔɔ kegē taā keme 't ná.

Lo kɔrhkoō ye ha m deɓe m Nuɓɔɔ

4 Kəlānjī m Nuɓɔ ha ta deɓee kudu lo kɔrhkoo nya níi tɔ. Ye bəyá wɔ́, āda j ɓelei n kɔ́ na ya njɔ m deɓe nóho 'j dana hɔtɔ ji ɗa níi kā gō-ó. **2** Ada j ɓelei, haɗi wɔ́ Ha Nge Nɔ kɔjɔ ni ji ná ojoi nya ni bəyá njɔ njɔ ji. B yɔ kɔ́ ha kɔ́ kɔjɔ ni nii ná nāhą kulɔ rɔ ni ngē. Ha m ngi kono k kōo ná-ā ngē. **3** B ha ji ji ngi kono taā keme ná-ā wɔ́, j'etei kudu lo kɔrhkōo t gō ha kɔ́ Nuɓɔ tōr na:

Ma m'ob t wōngo má'n:
Yɔɔ etei kudu lo kɔrhkoo má ngē ɓɔ nɔɗi.
(Hā 95:11)

Yɔ nəngā kulɔ nya kono 'j lo kundō mɔtɔ jɔngáya-á ɓa wō b yɔ kɔ́ yɔ ob'n. **4** Yɔ oɗyo ha m jɔjō m ndiyee ná bəyá lo madā nóho:

Nuɓɔ ɔrh koō kulɔ nāhą nyaa ɓa dér t jɔjō m ndiyee.
(Kundɔ́. 2:2 Tei. 20:11, 31:17)

5 B yɔ tōr ɗyatɔ táa lóo na:

Yɔɔ etei kudu lo kɔrhkoo má ngē. *(Hā 95:11)*

6 Deɓee ngi kono Nuɓɔ kəlā njī nya kadā ni ha ta yɔɔ kudu lo kɔrhkoo ná udui 't ngē, haɗi wɔ́ yɔɔ egei taā keme. Haa ná-a Nuɓɔ inya'n lo kɔrhkoo ná ha ta deɓee kā nóho kudu 't ɗyatɔ wō ná. **7** Nuɓɔ téle gānga ndi nge madā nóho ɗyatɔ undō ri jɔ-ɔ́ na: Kajanh yɔ oɗyo ha ná t njī nge kumbɔlo'n t taɽh t kūlu m Dabid n kéte kono gō uɗɔ ɔjɔ'n jɔ ndi ná na:

Kajanh wɔ́b see oōi njī nya wɔ́,
ɔ́ najhii nāhą āda keme sé ngér ngóɗóɗo ngē.
(Hā 95:7-8)

8 Kəɗa nya ná Jojuwe adā ni'n lo kɔrhkoo ná 't, 'j gō yi nge ná wɔ́, Nuɓɔ ɗa oɗyo ha ɔjɔ'n jɔ ndi ngē madā ɗyatɔ ngē wō. **9** Haa ná-a jɔkāgalo kɔrhkōo əɗa'n ha m deɓee m Nuɓɔ wō ná. **10** Haɗi wɔ́, deɓe nge b udu lo kɔrhkoō m Nuɓɔɔ wɔ́, yɔɔ ɔrh koō kulɔ nāhą nyaa njɔ Nuɓɔ kɔrh

nya'n koō kulɔ nāhą̄ nyaa ná wɔ̄ ná. 11 Ye bəyá wɔ́, āda j'ukoi rɔ ji tɔgɔ b j'udui lo kɔrhkoo ná. Na ya deɓe nóho ɗa uso njɔ m ngi kéte kuso'n kɔ́ kudu'n 't ngē ná. Yɔɔ udui 't ngē ha yɔɔ kege taā keme.

12 Ha m Nuɓɔ ye ha nge kinji t kam'n ye ha nge kasa nāhą̄ náa, yɔ ata umbɔ̄ kuyɔ̄ hɔ̄ɔ. Yɔ mbutu lo aɓh mbóng ká kaɽa jɔ kuɽu nūngɔɔ t kuɓū'n 'j nahą́. Yɔ aɓh mbóng ká gānga seré jɔ hál m deɓee t njól nge 'j ngaɽā keme nya'n. 13 Náa hēl nge nóho nge ta ke yi yɔrɔ rɔ nya 'j taɽa kam nya ndetē. Náa ɓa dér yei yi kəɗa rɔ ni ɓúlo. Yɔɔ ɗei t kam hálā ɓa bé t nɔ m nge kono jiyee katá kɔjɔ gō náa nāhą̄ jiyee ɓa dér rɔ nya ná.

Jeju ye ngol jɔ m ngikadāsádagaa

14 Ye bəyá wɔ́, ɗóbo ɗíya njɔ jiyee kaɓh t ngol jɔ m ngikadāsádagaa nge kumbōlo, Jeju Mono m Nuɓɔ nge hón nɔbée ná. Āda j'ukoi ha kundɔ̄kemejɔtaākeme nge tei 'j taɽa ji ná āda ngér sásáb. 15 Ada j'ukoi gō ngér, haɗi wɔ́ jiyee j'iɓii t ngol jɔ m ngikadāsádagaa nge kasa kegē nāhą̄ t ji'n gō ɗóbo kukɔ ngér ji'n ngē wɔ̄. Deɓee undoi mɛɛ nya t náa konyoo dana náa ɓa dér njɔ njɔ ji. B yɔ kɔ́ nāhą̄kash nóho ta yɔ nāhą̄ ndetē. 16 Ye bəyá wɔ́, āda j ndótii tahā t taā keme'n jɔ kembelē keme nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Kɔ́ āda kam nya ala ji tíkɔ j'embei'n keme nɔ 'j rɔ nya ɗyatɔ. Ye bəyá wɔ́, ta yɔ katá joō nya ji jɔ náa ngi kono jiyee ndeg a-á wɔ̄ ná.

5 Ngol jɔ m ngikadāsádagaa ɓa dér ná ɔii ni 'j dana m deɓee undoi ni ha ta yɔɔ ka nāhą̄ kulɔ ɓeɽh t nɔ m Nuɓɔɔ ha m deɓee. Yɔɔ a edei Nuɓɔ kadāɓuloo t sádagaa ha nāhą̄kash m deɓee. 2 Yɔ ɓa 't jɔ nya'n ye nya nge tɔhɔ̄. Āda yɔ asa ta nyóo keme m deɓee ngi kigii náa ngēe t deɓee ngi ndómee bé. 3 Ada ye ha m tɔhɔ̄ ná-a asa kam ta yɔ ɓa t jɔ nya'n kadā sádaga ha nāhą̄kash nyaa, njɔ ka nāhą̄ nya'n yi m deɓee ná.

4 Deɓee nge ta kɔsɔ gɔnɔ rɔ nya t jɔ nya yɔ ɓa'n ndetē. Ɓó nge wɔ́, Nuɓɔ ɓa kúu n njɔ kúu nya'n Arꝯ ná ɓó kɔ́.
5 Ada ye ha ná-á Kris ɓa t jɔ nya'n ɔrh taɻa rɔ nya ha ta téle ke'n ngol njɔ m ngikadāsádagaa ngē. B yɔ ye bəyá, t kūlu m Nuɓɔ nge koɗyo ha tōr nya na:

Yi ye Mono,
má nge ma kundɔi taá kajanh. *(Hā 2:7)*

6 Njɔ tōr nya'n lo nge nóho ɗyatɔ na:

Yi atá ke ngekadāsádaga ɓa nɔɗi ɗóbo ɗíya njɔ yi m Melkisedek. *(Hā 110:4)*

7 Jeju á-a keme ndi nge kono yɔ níi nya'n keme jarɔ-ɔ́ tɔ ná ugɔ wurú t njī nya nge ɓɔ'n tíkɔ gór'n Nuɓɔ t manh nɔ'n kam nya t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ nāhą kóroɻo t Nuɓɔ nge kasa kɔrh nya 'j kam koyo-ó. Nuɓɔ oō wúru nya, haɗi wɔ́ yɔ aɓh t hál nge nɔ'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **8** Yɔ ye Mono m Nuɓɔ ɓa wɔ̄, b yɔ kɔ́ ndáj koō taɻa dana náa ɓa dér kɔ́ yɔ ka kembe konyo 'j 't ná. **9** Ada lo kono yɔ kasa tɔ̄l taɻa ná wɔ́, yɔ téle ye taɻa ɗóbo kadā kaɗya t jɔ ndiyee sór t ngi kono kɔ́ koō nya ɓa dér. **10** Nuɓɔ kúu'n ngol jɔ m ngikadāsádagaa t gō ɗóbo m Melkisedek.

Kɔɗyɔ ha m deɓee ngi kono mbōs ngē

11 Dee ɗ'aɓh t ha ɓɔ bé ta tōr taá jɔ ha kəɗa'n. Tíkɔ náa ngi konyo ɓɔɔ ɗei 't ta dee kɔrh sé mɔtɔ, haɗi wɔ́ jɔ sé atá kunu lám ngē. **12** See ngi kasa kam ta kono ná ɓa-á ke'n ngikɔjɔnáa náa see ndegii ha ta deɓe téle kɔjɔ sé náa m Nuɓɔ ngi 'j lo kundō mɔtɔ-ɔ́ ɗyatɔ. See ndegii mba kɔ́ b náakusɔ ngi ngér ná-ā wɔ́, see ndegii kusɔ ngē. **13** See ndegii kusɔ ngē, haɗi wɔ́ deɓee nge b a ai mba tɔ wɔ́, yɔ níi mōnoɗ tɔ. Yɔ níi mōnoɗ tɔ, haɗi wɔ́ yɔ igii kɔrh kēje m haa nge jɔsuɻu 'j nahą́ ngē. **14** B náakusɔ nge ngér ná ye ha m deɓee ngi kangaa yɔɔ a ndájii hál kɔ́ ta yɔɔ kigii'n gō lo kɔrh kēje m náa ngi nɔɔ 'j nahą́ t náa ngi nɔɔ ngēe t njɔ nahą́ njɔ

nahą̄.

6 Ye bəyá wɔ́, āda jiyee j'inyei taɽa náandáj nge kɔjɔ jɔ yi m Kris nge taɽa katá ná. B āda j télei j'ei deɓe ngi kono kasa. Āda j najhii téle kundɔ̄ mətɔ náandáj nge kɔjɔ ha m mbéle hál kɔ́ ke yi m kulɔ nge 'j kam ná ngē. Kundɔ̄ mətɔ náandáj nge kɔjɔ jɔ ha kundɔ̄kemejɔtaākeme keme m Nuɓɔ-ɔ́. **2** Yi kɔjɔ ha mətɔ náandáj m ɗenh manhee yi kɔjɔ ha kundɔ̄ jī jɔ m deɓee yi kɔjɔ ha tei 'j dana m ngi koyoo-ó tíkɔ ha gānga seré nge kəɗa sɔ́r. **3** Wɔ́b Nuɓɔ āda ji taɽa ɗóbo wɔ́, yi ná-a ye náa nge ta jiyee kata nāhą̄ wɔ̄ ná.

4 Ha m deɓee ngi kono keme ni ke yi njáha njɔ ɗíya wɔ̄, yɔɔ ngi kono kundɔ̄ mɛɛ m kadāɓulo nge 'j taɽh nɔbé, yɔɔ ngi kono kembe kam yi ni keme m Njili Nge Nɔ-ɔ́. **5** Yɔɔ ngi kono kundɔ̄ mɛɛ Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ tíkɔ tɔ́gɔ m jɔkāgalo nge katá ka ke ná. **6** Yɔɔ usoi wɔ̄ ada lo ta yɔɔ téle mbéle hál ni ɗyatɔ ndetē. Ye náa nge ngér ɓɔ, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓa t jɔ ni n téle yei nya ngi kujɔ̄ Mono m Nuɓɔ kāgadés tíkɔ ugoi'n sɔnyɔ jɔ nya dana m deɓee ɗyatɔ.

7 Lo kono jɔngáya ka kai manh njī nge ka ker t njɔ nahą̄ njɔ nahą̄ t jɔ nya ná yɔ a ot mbi nyɔ nge nɔ ha m deɓee ngi ka njaa jɔ nyaa. Jɔngáya ná Nuɓɔ a tɔ́r taɽa nya jɔ nya. **8** B wɔ́b jɔngáya ná ot kōnee t ngara wɔ́, atá téle ke náa nge ta deɓee kegē nya. Atá ke náa nge ta deɓee tɔhɔ̄ nya. Tíkɔ tɔ̄l taɽa nya wɔ́, atá ke yi ta deɓee kundɔ̄ har jɔ-ɔ́.

9 Kótáraa wɔ́b dee d'oɗyo ha bəyá wɔ́, dee d'undɔ̄ keme dé jɔ-ɔ́, ha náa ná-ā katá ke yi ngi nɔ kalngandh ha sé tíkɔ yi ngi nɔ kalngandh ha kaɗya sé ɗyatɔ. **10** Ye bəyá, haɗi wɔ́ Nuɓɔ ye Nuɓɔ nge ka nāhą̄ náa gō-ó ngē ngē ta ya keme nya ndōm 'j gō kulɔ see. Kulɔ tára see kɔ́ see kɔjɔ ha ri nya ná ngē, haɗi wɔ́ see 'nj nehɛi kulɔ ɓeɽh ná ta nāhą̄'n t ha ngi kaɽh njánga njángaa, b ɔ́ níi'n t lo nāhą̄-á ɓa ɗyatɔ. **11** Dee d' ndég ha ta deɓee ɗíya ɗíyaa 'j dana sé

kɔjɔ ɓō kɔ kulɔ nāhą sé ɓa jájá tíkɔ kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ sé ná t hálā mbóng tií tɔ̄ltaɽa-á. 12 Dee d' ndég ha ta deɓee nóho 'j dana sé kinya taɽa ngē. B d' ndég ha ta see ndáj ngi kono koi kōɗ m kəlanjī gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme t kukɔ tɔgɔ'n ná.

Kəlānjī m Nuɓɔ a mbélē ngē

13 Lo kono Nuɓɔ kəlānjī nya kadā Abraham ná yɔ ob t ri nya yɔ ɓa'n, haɗi wɔ́ deɓe nge nóho nge ta kumbɔ̄ nya kɔ́ yɔ kob t ri m kɔ́ɓa ná'n ndetē. 14 Ada yɔ tɔ̄r na:

Haykamh ɓa, m'áta tɔ́r taɽa má joi,
tíkɔ m'áta nāhą kɔ́ ta mɔtɔ koɗyo nehɛi katá baa.

(Kundɔ̄. 22:17)

15 Ada lo kono Abraham kukɔ tɔgɔ t keme nge 'j kɔɽɔ'n ná wɔ́, yɔ embe náa nge kono Nuɓɔ kəla njī nya kadā nya ná.

16 B deɓee wɔ́, yɔ a obii t ri m deɓee ngi kono kumbɔ̄ niyee. Ada kob kɔ́ ka kob m deɓee ná ye ha ta ngānga'n taɽa mindi ni, ha ta nāhą kɔ́ ha ndetē'n dana hɔtɔ ni.

17 Ada náa ná-a Nuɓɔ ndeg ɓɔ ta kɔjɔ t ngi kusɔ kōɗ kəlānjī nyaa náa nge kono keme nya ndeg. Ada ye náa nge yɔ kunu rɔ nya kɔ katá mbele ngē. Náa ná ye kob.

18 Nuɓɔ nāhą bəyá t kūlu m náa ngi joo ngi jomh ta mbélē. Náa jó ngi kasa kam ta Nuɓɔ koɗyo ha kujɔ jɔ-ɔ́ ngē ná. Ada jiyee j'iɓii t náa kadā nahą́ tɔ́gɔ nge kumbɔlo'n. Ye bəyá wɔ́, jiyee ngi kono ka kanjā lo yɔɽɔ rɔ ji ná j'ukoi keme ji ngér ada j'ukoi kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ nge Nuɓɔ kada ji na sasab. 19 Kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ná jiyee j'embei ye njɔ na dóngolo m kaɗya rɔ ji. Ye náa ngér tíkɔ asa ta yíi 'j goto-ó ɗyatɔ ngē. Yɔ aɓh ɓa mbóng ká udu inji keme kúju, lo nge kaɽh njánga njánga m Nuɓɔ-ɔ́ gidi ramá gānga dana kúju. 20 Ada ye lo ná-ā Jeju aɓh ká inji 't kéte nāhą rɔ
nya ye njɔ náa nge nāhą lo ha ji wɔ̄ ná. Yɔ téle ye ngikadāsádagaa nge kumbɔ̄lo nge t jɔ ndiyee sór nge kasa t gō ɗóbo yi m Melkisedek'n.

Melkisedek, ngekadāsádaga

7 Melkisedek ye kóngaɾ 'j Salem. Yɔ ye ngekadāsádagaa m Nuɓɔ nge kumbɔ̄ ɓa dér. Lo kono Abraham k téle 'j lo tete kɔ̄l kóngaɾee ná wɔ́, Melkisedek aɓh ká ndáa'n tór taɾa nya jɔ nya. **2** Ada Abraham ɔrh jɔ náa ɗíya ɗíya 'j dana yi kutu m náa ɓa dér adā'n. Kéte ná kɔrh mɔtɔ ri m Melkisedek á-a wɔ̄'n. Yɔ ye kóngaɾ nge nāhạ̄ náa jɔsuɾu tíkɔ ye'n kóngaɾ 'j Salem ɗyatɔ. Ada kam ha ná na: Kóngaɾ nge kadā wurunyóo. **3** Biya m Melkisedek ndetē, kɔ́ nya ndetē tíkɔ mɔtɔ koɗyo nāhạ̄ nya ndetē'n ɗyatɔ. Kundɔ̄ mtɔtɔ ndi koɗyo ni n ndetē kɔ́-ɔ tɔ̄l taɾa ndi kinji nya t jɔ nya'n taɾh ndetē'n ɗyatɔ. B téle nehɛi n āda titii nāhạ̄ t Mono m Nuɓɔ'n.

4 See oi taɾa kam sé ná-a, deɓe ná ye deɓe kumbɔ̄lo ngē wɔ? Yɔ nge kono Abraham ka m biya jiyee kɔrh jɔ náa ɗíya 'j dana yi kutu m náa ɓa dér kɔ́ kembe nya 'j mɔtɔ kɔ̄l kadā nya ná. **5** Ye t gō ɗóbo njiha'n á-a umbɔ̄i'n mōno m Lebiyee ha ta yɔɔ ka nāhạ̄ kulɔ kadā sádaga. Yɔɔ a tei jɔ náa ɗíya 'j dana yi kutu-ú 'j jī m mɔtɔ deɓee niyee. Deɓee ná-ā yei nónjo niyee. Ngi kono ke mōno keme m Abrahamee. **6** B Melkisedek nge ke deɓe 'j mɔtɔ koɗyo nāhạ̄ m Lebiyee ngē ná ɔrh jɔ náa ɗíya 'j dana yi kutu-ú 'j jī m Abraham. Tíkɔ tór'n taɾa nya jɔ m Abraham nge kono kaɓh t kɔlānjī'n. **7** Ada ha na ye ha ta deɓe ngānga ngē. Nge kono ke mōno bé ná embe tór taɾa 'j kā rɔ m deɓe nge kumbɔ̄lo-ó. **8** Taá lo'n wɔ́, ngi kono ka táā jɔ náa ɗíya 'j dana yi kutu-ú ná yei deɓe ngi kono katá koyo. B Melkisedek wɔ́, yɔ ye nge kono Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r ha nya ná yɔ ná inji t kam nya'n. **9** Ada Lebi nge kono ka taā jɔ náa ɗíya 'j dana yi kutu-ú ná, yɔ ɓa a ɔrh nya náa ɗíya 'j dana yi kutu-ú. Kɔ́ ta deɓe tɔ̄r'n ha yɔ ke mōno keme m Abraham. **10** Lo kono Melkisedek kaɓh ká ndáa Abraham ɗóbo ná, oɗyoi Lebi ngē tɔ. Yɔ níi keme m Biya nya tɔ.

Jeju titi Melkisedek

11 Nuɓɔ adā njiha t Mōno Ijrayelee t kūlu nāhạ kulɔ ɓerh kadā sádaga m Lebiyee. Kəɗa nya ná kulɔ ɓerh nāhạ ni ná ye yi tɔ̄l taɾa ɓa bé nɔ wɔ́, haɗi ɓa kó asa kam ta ngekadāsádaga nge madā káɗya tei hɔy ɗyatɔ t gō yi m Melkisedek ɗyatɔ wɔ? B yegei kúu nya t gō yi m Arẹ́ kó wɔ? **12** Ye bəyá, haɗi wɔ́ ɗóbo ɗíya njɔ nāhạ kulɔ ɓerh kadā sádaga ke yi mbélē ná wɔ́, asa kam ta njiha ke yi mbélē bəyá. **13** Haykamh, Kəɓaɓe ji Jeju Kris nge kono koɗyo ni ha ná kɔjɔ'n jɔ nya ná ye 'j mətɔka nge káɗya. Ada deɓe nya nge káɗya nge ta nāhạ kulɔ jɔ ɗingiri-í ndetē tɔ. **14** Deɓe ndetē, haɗi wɔ́ ye náa nge t kam hálā-á ɓa bé āda j'igii nɔ ɓɔ. Kəɓaɓe ji tei 'j mətɔ m Juda. Kɔjɔ'n jɔ gō ɗóbo kadā sádaga ná, Moij tɔ̄r náa ɗíya jɔ mətɔka m Juda-á ngē tɔ. **15** Ada wɔ́b ngekadāsádagaa madā káɗya tei njɔ yi m Melsisededk ná wɔ́, ye náa nge t kam kala-á gō ɗóbo gō mindi m deɓēé ngē. **16** B undɔ̄i n t gō ɗóbo tɔ́gɔ kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́r nge mətɔ mér nya ndetē ná. **17** Ye bəyá, haɗi wɔ́ Nuɓɔ tɔ̄r ha kɔjɔ t halá kono kəɗa'n na:

> Yi áta ke ngekadāsádagaa ɓa nɔɗi ɗóbo ɗíya njɔ m Melkisedek. *(Hā 110:4)*

18 Gō míndi nge kéte ná, tɔ́gɔ nya asa ngē, tíkɔ kam ha nya ndetē'n ɗyatɔ. Ada Nuɓɔ inya gō ngelh. **19** Kam ha m gōmindi nge taɾa katá ná ndetē, haɗi wɔ́ njiha m Moij nāhạ náa nge nɔ tɔ̄l taɾa ngē. Tíkɔ, Nuɓɔ adā ji kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ nge nɔ kalngandh. Ada ye t kūlu kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ná'n á-a jiyee j ndətii j'ei'n táha rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄ ná.

20 Ada Nuɓɔ ob bé tíkɔ undɔ̄'n náa ná ɓa dér. **21** Undoi Lebiyee ngikadāsádagaa ɓulo bé 'j ta deɓe kob jɔ ni. B Jeju wɔ́, Nuɓɔ ob bé jɔ nya tíkɔ undɔ'n ha ta yɔ ke ngekadāsádagaa t kūlu ha kó tɔ̄r nya na:

Kəɓaɓe a ob wɔ́, téle a mbéle njī nya ngē:
Yi áta ke ngekadāsádagaa ɓa nɔɗi ɗóbo ɗíya njɔ m Melkisedek. *(Hā 110:4)*

22 Ada ye ha kob ná-a Jeju ɓa t jɔ nya'n ye'n nge kuɓɔ taɾa ha ngá kɔ́ ha m kəlānjī ke'n yi nyelē kalngandh wɔ̄ ná.

23 Ngikadāsádagaa ngi ketee bei ɓɔ. B koyo á-a ɔgɔ ni ta kinji t keme kulɔ kadā sádaga ɓa nɔɗi wɔ̄ ná. **24** B Jeju ya, ha yɔ ɓa ke nge kinji sɔ́r ná wɔ́, deɓe nge ta taā kulɔ ɓerh kadā sádaga ná 'j jī nya ndetē. **25** Ye ha ná-a ngi kono ndɔ́t táha rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ t kūlu nya'n náa yɔ aɓh t tɔ́gɔ'n ta kadā ni kaɗya. Tíkɔ inji'n t kam nya'n t jɔ ndiyee ha ta ka koɗyo ha ni.

26 Ngol jɔ m ngikadāsádagaa nge bá'n á-a asa kam ta jiyee kembe nya. Yɔ ye nge kaɾh njánga njánga, ha ndetē jɔ nya, yɔ ye deɓe nge kam kaɾh, ɔrh rɔ nya 'j kam nāhą̄kashee, tíkɔ osoi'n t taɾh āda hón'n nɔbé ɗyatɔ.
27 Yɔ titi ngol jɔ m ngikadāsádagaa ngi kā madaa ngē. Yɔɔ ná-ā a edei sádaga ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee ha nāhą̄kash ɓa kéte tíkɔ 'j gō-ó wɔ́, a edei yi m deɓee. B yi m Jeju ye bəyá ngē. Yɔ adā rɔ nya yɔ ɓa t Nuɓɔ njɔ ɗíya bá ɓa nɔɗí. **28** Njiha undɔ̄ deɓe ngi kono tɔ́gɔ ni kasa ngē ngol jɔ m ngikadāsádagaa. B ha kundɔ̄ jɔ rɔ-ɔ́ t kob'n kɔ́ ke 'j gō m njiha-á ná undɔ̄ Mono nya ɓa. Yɔ nāhą̄'n āda téle ye nge kasa ta kinji ngol jɔ m ngikadāsádagaa t jɔ ndiyee sɔ́r bé.

Ngol jɔ m ngikadāsádagaa yi m kəlanjī nge ɗyā

8 Náa nge kumbɔ̄lo ɓɔ keme haa kɔ́ ke yi koɗyo ji kéte ná-a əɗa wɔ'n. Jiyee j'embei ngol jɔ m ngikadāsádagaa yɔ ɓa nge kono jiyee k koɗyo ha nya taá'n. Ngol jɔ m ngikadāsádagaa ná inji jɔ ji kā konyo tɔ́gɔ konyoɓē m Nuɓɔ-ɔ́ keme lo nge tíi taɾh nɔbé. **2** Yɔ inji āda téle ye njɔ nge kunu jɔ kulɔ ɓerh tíi keme lo nge kaɾh tíkɔ

kúju lo kinji nge kamhkamh Nuɓɔ. Kúju nge Kəɓaɓe ɓa nāhạ b ke deɓe ngē ná.

3 Undoi ngol jɔ m ngikadāsádagaa ɗíya ɗíya ha ta yɔɔ ka kadā kadāɓulo t sádaga. Ye ha náa asa nya kam ta yɔ nge'n kaɓh t náa nóho'n 't ta kadā. **4** Kəɗa nya ná yɔ ye'n taá 'j jɔngáya-á wɔ́, yɔ nj'áta ke ngekadāsádagaa ngē ɓa nɔɗi. Haɗi wɔ́, yɔɔ ngi ná-a yei yi ngi ka kadā kadāɓulo Nuɓɔ t gō njiha m Moij. **5** Kulɔ ɓeɣh m Nuɓɔ kɔ́ ngikadāsádagaa ka nāhạ ná, ye náa kɔjɔ, tíkɔ ye'n njíli náa ngi ka kɔjɔ gō náa ngi, ka nāhạ naa tií taɣh nɔbé. Ye náa ná-ā, haɗi wɔ́ lo kono Moij kaɓh ká k nāhạ kúju lo kinji m sandúku kəlanjī na, Nuɓɔ oɗyo n ha mbēnj'n na:

Ɔ nɔ kɔ́.
Nāhạ náa ná-ā ɓa dér āda nɔ t gō náandáj
nge kono ma kojoi tíi jɔ kōo ná. *(Tei. 25:40)*

6 B nge'n taá yɔtɔnh Kris embe kulɔ kunu jɔ kulɔ nge nɔ kumbɔ̄. Yɔ ye kulɔ nge nɔ kumbɔ̄, haɗi wɔ́ Jeju ye nge kəɗa dana hɔtɔ kəlanjī nge nɔ kumbɔ̄ yi nge kéte ná. Kəlanjī kɔ́ ke yi nge kono kundɔ̄ ni mɔtɔ nya jɔ gōmindi nge nɔ madā nóho ɗyatɔ ná.

7 Ada kəɗa nya'n kəlānjī nge taɣa kata ná ye'n yi ha ndetē jɔ-ɔ́ wɔ́, kam ta mbéle ni mɔtɔ t kəlānjī nge gōjág'n ɓa ná nj ndetē. **8** Yi nge gōjág nj ndetē, haɗi wɔ́ ye t kūlu yɔ ɓa ka kugɔ'n ha jɔ ni ná á-a Nuɓɔ tɔ̄r'n t mōno Ijrayelee na:

Ɔi ndiyee a yei ná āda Kəɓaɓe tɔ̄r na:
M'áta kadā kəlānjī má nge ɗyā t
deɓee 'j Ijrayelee t deɓee 'j Juda.
9 B yɔ kɔ́ atá ke njɔ kəlānjī kɔ́ ma kadā Biya niyee
ndi nge kono ma kukɔ'n taɣa jī ni tei'n səɗin 'j keme
ɓē Ejipt ná ngē.
Ye kəlānjī ná ngē, haɗi wɔ́ biya niyee yegei kukɔ gō
kəlānjī má kɔ́ ma kadā ni ná ngér.

Ada ma wɔ́, m'unu nya kam má tií 'j taɻa ha ni.
Ada ye ha tɔ̄r m Kəɓaɓe.
10 Ada yi nge'n á-a ye kəlānjī nge ma kunu kadā t deɓe Ijrayelee wɔ̄ ná.
Kəɓaɓe tɔ̄r na: 'J gō ndi ná-a wɔ́,
m'áta kundɔ̄ njiha maa ta kəɗa keme njól ha ni.
M'áta' njánga njiha má jɔ wuru ni, m'áta ke Nuɓɔ ni,
b yɔ etei ke deɓee maa.
11 Deɓe nge ta katá kɔjɔ náa t madāɓe nya ɗyatɔ 'j gō-ó nj ndetē.
Tíkɔ deɓe nge ta katá tɔ̄r t nónjo nya na:
Kéee igii Kəɓaɓe wɔ? Nj ndetē.
Deɓee nge katá kɔjɔ nj ndetē,
haɗi wɔ́ deɓee ɓa dér etei kigii má.
Nj'ata kundɔ̄ mɔtɔ 'j jɔ m mōnoɗee ɓa mbóng ta kɔtɔ'n jɔ m deɓe kangaa ngi 'j dana ni.
12 Atá ke bəyá,
haɗi wɔ́ ma m'áta mai rɔ má jɔ nāhą gō-ó ngē ni.
Tíkɔ keme má atá koyo 'j gō nāhą̄kash ni.

(Jer. 31:31-34)

13 Njɔ yɔ ɓa ka tɔ̄r'n na: Kəlānjī nge ɗyā nāhą kó kəlānjī nge taɻa kata téle ye yi kej. Ada yi nge kej tíkɔ ɓāla nya ba ná ye táha ta ribi wɔ̄.

Lo gór Nuɓɔ mɔtɔ tandā nge taá 'j jɔngáya-á

9 Ada kəlānjī nge taɻa katá ná aɓh t gō mindi'n ta deɓe nāhą'n kulɔ ɓeɽh t gō'n bé lo kám nāhą tíkɔ taá lo nge kaɽh njánga njánga nge taá 'j jɔngáya-á. **2** Haykamh, kéte ná Moij tɔ́mɔ lo kinji m Nuɓɔ wɔ. Ada kā keme-é lo nge taɻa katá ná a kúui na lo nge kaɽh. Lo ná-a ye lo kinji m ree lámba, taɓulu tíkɔ mapa nge ka kundɔ̄ ni nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄ ná. **3** B gidi ramá gānga keme kúju ná wɔ́, keme kúju nge mada nóho əɗa 't a kúui na lo nge kaɽh njánga njánga.

4 Ada lo ná-a ye nya lo kinji m ɗingiri lɔ́r nge ka tūhu ni'n dukɔn, tíkɔ sandúku ná, gúɗo lɔ́r inji 't t man'n* ɗoso bəya keme-é. Kāga ji m Arꝙ nge tɔ́sɔ húlu ná, tíkɔ baɽa njángā náa nge njángā ni kəlānjī keme-é ná əɗa'n keme sanduku ná ɗyatɔ. **5** Serubɛ̰* ngi téletéle nɛɛ ɓa əɗei taɽh jɔ sandúku kəlanjī ná. Njili ni utu jɔ mbɔ́ɓ taɽa lo kámkala. Ada nge'n ya kam ta deɓe kɔrh mɔtɔ ha ngi bəyá ná-ā taá yɔtɔnh ndetē wɔ̄.

6 Náa ná-a nj'injii bəyá t gō nahą́ gō nahą́ ha ta ngikadāsádagaa ka nāhą̄'n gō kulɔ ɓerh ni, t jɔkāgaloo ɓa dér keme kúju lo kinji m Nuɓɔ nge taɽa kata ná. **7** B 'j kā keme jó m kújuee wɔ́, ngól jɔ m ngikadāsádagaa dér ɓa ɗíya a udu 't njɔ ɗíya bá ɓa nɔɗi keme ɓāla ɗíya. Yɔ a udu keme-é jī nya ɓulo bé 'j kutō más ngē. Yɔ ká a adā kadāɓulo nge kuɗyɔ mindi ha nya yɔ ɓa, tíkɔ ha nāhą̄kash nge deɓee ka nāhą̄ 'j ta kigii gō ná. **8** Ye Njili Nge Nɔ á-a ɔjɔ taɽa ɗóbo ná wɔ̄ ná. Ada ye taɽa ɗobo nge kaɽh njánga njánga nge kono tei ngē tɔ ná. Tíkɔ ye'n jɔkāgalo nge kúju lo kinji m Nuɓɔ kəɗa'n 't tɔ ná. **9** Kúju lo kinji m Nuɓɔ ná ye náa kɔjɔ ha m jɔkāgalo nge táa yɔtɔnh. Ada kam ha ná na: Kadāɓulo t sádagaa kɔ́ ngi nāhą̄ kulɔ keme kúju m Nuɓɔɔ ka kadā ná esei ta nāhą̄ kɔ́ njili kigii ni téle ke yi nɔ tɔ̄l taɽa ngē. **10** Náa ná-ā yei njiha m jāɽɔ-ɔ́. Ada undɔ̄ ni kam nāhą̄ t njiha m náakusɔ'n, njiha m náakai'n tíkɔ njiha m túbo rɔ ngi mɔtɔ kēɽekēɽee jɔ m deɓee mbóng ta kɔtɔ n jɔkāgalo nge Nuɓɔ katá kundɔ̄ jɔ náa ɓa dér nɔ dana-á.

Más m Kris

11 B Kris ya ye ɔtɔ wɔ̄. Yɔ ye njɔ ngol jɔ m ngikadāsádagaa m náa ngi nɔɔ ngi kono ke ná. Yɔ ye kūju lo kinji m Nuɓɔ nge kumbōlo ɓɔ, tíkɔ nge nɔ kumbɔ̄. Lo kinji m Nuɓɔ ná ye lo nge deɓe nāhą̄ t jī nya'n ngē. Ada ye yi nge ta deɓe tɔ̄r'n na ye náa nge hēl ni taá yɔtɔnh ngē.

12 Ada yɔ udu keme lo nge kaɣh njánga njánga njɔ ɗíya ba
ɓa nɔɗí, kam goto m nɔgoto ndiyee. Yɔ udu t más bala
batá'n ngē, kɔ́-ɔ ye nya t más mōno mangh'n ngē. B yɔ udu
t más nya yɔ ɓa'n wɔ̄. Kɔ́ ye nya nge gānga jɔ nge t jɔ
ndiyee sɔ́r. 13 Más burɔ manghee, t más bala binyaa, kɔ́ ka
titi ni tíkɔ bū kóo mōno mangh nge kɔ ka sɔka ni jɔ m ngi
ka saāɣɔ* niyee na, a arh deɓee njánga njánga tíkɔ a túbo'n
nāhą̱kash 'j jarɔ ni wɔ̄ ná. 14 Wɔ́b más jāa ná-ā b asa nāhą̱
yi ngi ná-ā wɔɔ́, más m Kris nge kadā rɔ nya yɔ ɓa nge 'j
nāhą̱ kash t Nuɓɔ gō ɗóbo m Njili nge kəɗa sɔ́r ná atá
kasa bé ngē wɔ? Más nya ná atá kɔrh kulɔ ngi kono kam ha
ni ndetē ná 'j dana njili kigii ji. Yɔ nāhą̱ bəyá kɔ́ ta see
nāhą̱'n t Nuɓɔ nge t kam'n.

15 Ye ha ná-a Kris ye'n nge kəɗa dana hɔtɔ m Nuɓɔɔ t
deɓee kɔ́ ta nāhą̱'n t gō kəlānjī nge ɗyā-á wɔ̄ ná. Kəlānjī
nge ɗyā ná Kris nāhą̱ gō nya ha ta deɓee ngi kono Nuɓɔ
kúu ni ná wɔɔ́, yɔ kembe'n náa koɗ nge kəɗa sɔ́r nge yɔ
kəla'n njī nya bé kadā ni'n na n'atá kadā ni ná. Kris aɓh t
tɔ́gɔ nāhą̱ náa ná'n, haɗi wɔɔ́ koyo nya ubɔ̄ jɔ m deɓee 'j
keme kalh jɔ njiha kɔ́ deɓee kalh, kono kɔ́ yɔ níi'n mɔtɔ
tɔ́gɔ kəlanjī nge taɣa kata-á ná.

16 Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ lo kono kəlānjī m náa koɗ
kəɗa 't náa wɔɔ́, asa kam ta deɓe nge nāhą̱ kɔ́ kəlānjī
kəɗa ná koyo ɓa kɔ́. 17 Nɔ bé ta deɓe ná koyo, haɗi
wɔɔ́ kəlānjī m náakoɗ ná asa ta nāhą̱ náa madā nóho
ngē. Wɔ́b nge kaɓh t kəlānjī'n ná inji t tɔ wɔɔ́, kəlānjī ná
ndetē. 18 Ye ha ná-a undoi'n kəlānjī nge taɣa kata ná t
más'n kɔ́ wɔ̄ ná. 19 'J gō kɔ́ Moij tɔ́jɔ gō mindi m njiha
ɓa dér t nɔ m deɓee ná wɔɔ́, yɔ unu más mōno manghee
t más bala binyaa uɓo'n manh, tíkɔ béle bata nge kaa
taɣa kāga hijop. B titi náa ná-ā ɓa dér jɔ mangətuɓu ná
ɓa tíkɔ titi'n jɔ m deɓee. 20 B tɔ̄r na:

Yi nge'n ye más kəlānjī

nge Nuɓɔ kəlānjī nya kadā sé. *(Tei. 24:8)*
21 Ɗóbo ɗíya njɔ yɔ titi'n más jɔ kúju lo kinji m Nuɓɔ-ɔ́ tíkɔ jɔ náa nāhą kulɔ ɓeɽh ɓa dér. **22** T gō njiha m Moij'n ná wɔ́, a túboi náa ɓɔ bé t más'n. Ada níi ményɛ ba ta túbo ni'n náa ɓa dér t más'n. B wɔ́b más náa b anyā ngá ngē wɔ́, mayɽɔ jɔ nāhą̱kash m deɓee ndetē nya.

23 Ye bəyá, haɗi wɔ́ asa kam ta túbo ni njili náa ngi 'j taɽh nɔbé ná-ā ɗóbo ɗíya kɔ́ ta náa ngi 'j taɽh nɔbé wɔ́, túbo ni nii yɔɔ ɓa t rɔ ni'n t kūlu sádaga nge nɔ kumbɔ̄ yi ngi nɛɛ ɓa tɔ. **24** Asa kam ta túbo ni n t náa nge nɔ kumbɔ̄'n, haɗi wɔ́ Kris udu keme lo ngi kaɽh njánga njánga nge deɓe nāhą̱ t jī nya'n ndáj'n gō náa ngi kamhkamh m kúju lo kinji m Nuɓɔ ngē. B yɔ udu taɽh nɔbé bəyá kɔ́ ta kɔjɔ'n rɔ nya taá yɔtɔnh t taɽa kam m Nuɓɔ-ɔ́ ha ji. **25** Yɔ udu bəyá ha ta kadā'n rɔ nya yɔ ɓa t njɔ nāhą̱ ngē. Titi njɔ ka kudu m ngol jɔ m ngikadāsádagaa ka kudu'n t jɔ ɓālaɓāla keme lo nge kaɽh njánga njánga ná t más náa ngi káɗyaa ngi mbaa ná. **26** Kəɗa nya ná yɔ udu'n t njɔ nahą́ njɔ nahą́ wɔ́, yi nge ná ɔjɔ t hálā ha Kris kembe konyo kono 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ jɔnagáya-á. B nge'n taá yɔtɔnh, ta ke'n tɔ̄ltaɽa m ɓālaa ɓa dér ná wɔ́, yɔ udu njɔ ɗíya bá, ha ta kɔrh'n nāhą̱kash t kūlu sádaga kɔ́ ke rɔ nya yɔ ɓa ná. **27** Ada ye njɔ na Nuɓɔ kundɔ̄'n kono t deɓe ha ta yɔ koyo njɔ ɗíya bá, b 'j gō-ó wɔ́, ke'n gānga seré ná. **28** Kris ye nya bəyá. Yɔ udu njɔ ɗíya bá ha ta kuto'n nāhą̱kash m deɓee baa. Wɔ́, yɔ atá téle ke t jó m njɔ nyaa ha ta ke kɔrh nāhą̱kash ɗyatɔ ngē. B ye ha ta kadā kaɗya t ngi kono k ndalh nyaa ná-ā.

Kris āda rɔ nya njɔ ɗíya bá ɓa nɔɗí

10 Njiha m Moij aɓh t njili náa ngi nɔɔ ngi ka ke ná-ā ɓa ɗíya bá. B ye rɔ kam taɽa náa ɓa haykamh ngē. Ada gō ɗóbo sádaga nge yɔɔ ka kadā t ndiyee, t jɔ

ɓālaɓāla ná njiha ná asa gō ngē. Tíkɔ ngi kono k ndót táha t rɔ m Nuɓɔ-ó ná, njiha ná asa t nāhạ ni kó yɔ nɔ tɔ̄ltaɽa ngē. **2** Kəɗa nya ná sádaga ná asa ta túbo keme m ngi ka nāhạ kulɔ ɓeɽh m Nuɓɔ ná njɔ ɗíya ɓa nɔɗí wɔ́, njili kigii ni a ukɔ ni t ha nāhạkash ni'n ɗyatɔ ngē. Ada etei kinya mətɔ ha kadā sádaga. **3** Náa ná-a nāhạ kó āda sádaga kó yɔɔ ka kadā ná a ugɔ'n keme m deɓee t jɔ nāhạkash niyee ɗyatɔ t jɔ ɓālaɓāla wɔ̄ ná. **4** Ye bəyá, haɗi wɔ́ más burɔ manghee t más bala bataa aɓhii t tógɔ'n ta kɔrh nāhạkashee ngē ɓa nɔɗi.

5 Ha ná-a lo kono Kris katá kudu dana m deɓee taá jɔngáya ná tɔ̄r na:

Yi, ndég sádaga tíkɔ kadāɓulo ngē,
b ɔ́ téle uɓɔ̄ ma t rɔ nge káɗya'n.
6 Yi embe rɔnyele gō ɗóbo m sádaga nge
róo har-é t sádaga ngi kā nóhoo kó ke
ha m nāhạkash ná-ā ngē wɔ̄ ná.
7 Ha ná-a ma m'tɔ̄rii jó ná:
Aa Nuɓɔ ɔ́ ma taá ma m'e wɔ̄.
Keme mangətuɓu kó ɓiɽi ni nahạ́ ná,
njengei ha má keme-é.
Ma m'e ha ta nāhạ gō ndegi. *(Hā 40:7-9)*

8 Ɗóbo ɗíya njɔ yɔ tɔ̄r'n kéte ná:

Sádaga, tíkɔ kadāɓulo tíkɔ sádaga
nge róo ni har-é tíkɔ sádaga
ha m nāhạkashee, náa kɔ́ kadā ni
sádaga nya t njiha ná yi na
ndeg ngē tíkɔ nyelei'n ha ni ngē.

9 Tíkɔ 'j gō-ó wɔ́, yɔ tɔ̄r'n ɗyatɔ na:

Ma-á taá wɔ'n, ma m'e ha ta nāhạ náa nge kemei ndég.

Nuɓɔ ɔrh sádaga ngi taɽa kata ná-ā tíi ha ta téle kundɔ̄'n sádaga nge gōjag ná kɔ́ goto-ó. **10** Ye t gō ndég m

Nuɓɔ'n á-a yɔ ɔrh undɔ̄ ji'n kēre t kūlu sádaga kɔ́ ke rɔ m Jeju Kris nge yɔ kadā njɔ ɗíya bá ha m nɔgoto ndiyee ɓa dér ná wɔ̄ ná.

11 Ada ngikadāsádagaa ɓa dér əɗei taɽh t njɔ ni'n t jɔ ndiyee lo nāhą kulɔ-ɔ́. Yɔ a edei sádaga ɗíya ná ɓa t njɔ nahą́ njɔ nahą́, b yɔ kɔ́ sádaga ná asa ta kɔrh nāhąkash ményɛ ngē ɓa nɔɗí. **12** B Jeju Kris ya, 'j gō kɔ́ yɔ kadā sádaga njɔ ɗíya bá ɓa nɔɗí ha nāhąkash ná wɔɔ́, yɔ téle ká inji bé jɔ jī konyo m Nuɓɔ-ɔ́. **13** Ada 'j gō ndi ná-ā wɔɔ́, yɔ nj ndalh gō ha ta nāhą kɔ́ madābaā nyaa téle ke kōngoro kāga kundɔ̄ njɔ nya. **14** Yɔ nj ndalh gō, haɗi wɔɔ́ t kūlu sádaga ɗíya ná ɓa nɔɗí ná á-a, yɔ nāhą kɔ́ ngi kono yɔ kɔrh ni, kundɔ̄ kēre ná-ā téle ye'n ngi nɔ tɔ̄ltaɽa ɓa nɔɗí t jɔ ndiyee wɔ̄ ná.

15 Ada Njili Ha Nge Nɔ ɓa tɔ̄r nya ji ha kɔjɔ t hálā ná bəyá. **16** Yi nge'n ye kəlanjī nge kɔ́ ma nāhą'n səɗin.

Kəɓaɓe tɔ̄r na:
'J gō ndi ná-ā wɔɔ́, m'áta kundɔ̄.
Njiha má ngarā keme ni,
tíkɔ m'áta njánga'n keme njól ha ni. *(Jer. 31:33)*

17 Tíkɔ yɔ téle tɔ̄r ɗyatɔ na:
M'áta téle kɔl jɔ ha nāhąkash niyee
t kalh jɔ njiha niyee ményɛ ngē ɓa nɔɗí. *(Jer. 31:34)*

18 Ada lo kono mayɽɔ jɔ ha nāhąkash nɛɛ kəɗa tíi wɔ̄ ná wɔɔ́, kadāɓulo nóho ha m nāhąkash nj ndetē ɓa nɔɗi.

Kadā nāhą tógɔ jɔ ha kukɔ rɔ tógɔ-ɔ́

19 Ye ha ná-a nónjoo, jiyee j'esei bé ta kudu keme lo kaɽh njánga njánga 'j ta ɓelē, t kūlu más m Jeju-ú wɔ̄ ná.
20 J'esei kudu lo nge kaɽh njánga njánga t kūlu taɽa ɗóbo nge ɗyā tíkɔ ɗóbo nge t kam'n. Deɓe nge nāhą ɗóbo ná ha ji kɔ́ ta jiyee ke'n ngi kundɔ dana ramá gānga keme kúju

hón ná, ye rɔ nya yɔ ɓa. **21** Ada jiyee j'iɓii t ngekadāsádagaa nge kumbɔ̄lo nge kundɔ̄ ni'n jɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄. **22** Ye bəyá wɔɔ́, āda j ndɔ́tii taha t rɔ nya t ngarā keme ngi kamhkamh'n t keme nge ɗoso t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n. Āda 'j ndɔ́tii taha rɔ nya t ngara keme ji nge ke yi túbo njili kigii ji nge nɔ ngē ná āda arh. Tíkɔ túbo'n rɔ ji t manh nge kamh kaɣh'n ɗyatɔ. **23** Ada j'ukoi ha kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ ji āda ngér sásáb. Ada j'ukoi ngér, haɗi wɔɔ́ deɓee nge kəla njī nya bé kāda ji ná ye deɓe nge jɔsuɣu. **24** Ada j'undoi kam ji gō nāhą-á ha ta ka sulɔ nahą̄ keme tára tíkɔ keme kulɔ ngi nɔɔ. **25** Ada j najhii kinya lo kámnahą̄ ji ngē njɔ ke'n jəbēle ka nāhą m deɓee ngi kā nóhoo ná. B j'oɗyoi nāhą t njɔ nahą́ njɔ nāhą kɔ́ āda j'iɓii t kétekéte, ɗóbo ɗíya njɔ see ɓa kɔ'n ha jɔkāgalo k ke táha wɔ̄ ná.

26 Nge ná ya wɔ́b jiyee ɓa j nehɛi kash t gō keme ndég ji'n 'j gō kɔ́ jiyee kigii ha nge kamhkamh ná wɔɔ́, sádaga nge ta téle níi ha nāhą̄kash ɗyatɔ ndetē. **27** B nge'n ya níi ta ndalh ji seré nge toɗo ɓelē ɓɔ tíkɔ nyumɔ̄ m har nge kata kukɔ madābaā-á ná kɔ́ wɔ̄. **28** Deɓe nge kegē njiha m Moij wɔɔ́, etei ta tɔ̄l nya ɓulo bé, 'j ta kɔ kamkala ha kɔjɔ t halá m deɓee jó ngē wɔɔ́, deɓee mutɔɔ. **29** Deɓe nge túɓɔ Mono m Nuɓɔ t njɔ nya'n, deɓe nge kɔ más kəlānjī taɣa kam nya b kɔrh nya kundɔ̄ kere titi njɔ náa nge kam ha nya ndetē, tíkɔ deɓe nge nyéɗyē Njili keme nɔ wɔɔ́, see ɔ́ njəlii jó na mōnokáa m seré nge konyo na etei gānga jɔ m deɓe ná wɔ? **30** Monokáa m seré ngē, haɗi wɔɔ́ jiyee j'igii deɓee nge kono tɔ̄r na:

> Kubɔ̄ kūɗɔ ye yi má.
> Ada ma ɓa m'áta téle kubɔ̄ kūɗɔ ná Kəɓaɓe ɓa tɔ̄r.
> *(Téle 32:35)*

Tíkɔ téle tɔ̄r n ɗyatɔ na:

> Kəɓaɓe atá gānga seré jɔ m deɓee nyaa.

(Téle 32:36 Hā 135:14)

31 Ada ye náa nge ngér ɓɔ ta deɓe kuso keme jī m Nuɓɔ nge t kam'n.

32 Ada ugɔ keme sé jɔ ndi ngi taɣa kata ná-ā, t gō kono lonjaha njáha'n jɔ sé, kɔ́ see kukɔ'n rɔ sé tɔgɔ dana kɔ̄lee t konyo ngi kalhngandhee-é ná. **33** Ada kā nóhoo wɔ́, a nehɛ̧i se'n náa sɔnyɔ gō ɗóbo nyéɗyē bé-ē tíkɔ a nehɛi se'n náa ngi konyo kalhngandh t taɣa kam m deɓee-é. B kā madaa wɔ́, see a yei madā m ngi kono ka nāhạ ni nii bəyáa. **34** See oi kamkala má keme dangay. Tíkɔ lo kono yɔɔ túju náa nɔ see ná wɔ́, see igii ha see kaɓh t rɔnyele'n. See a ndegii bé jɔ-ɔ́, haɗi wɔ́ see igii ha see kaɓh t náa nɔ ngi kalngandhee tií taɣh nɔbé, āda yei náa ngi katá kəɗa t jɔ ndiyee.

35 Ye bəyá wɔ́, ɔ́ nahjii kinya gō ha kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ sé ngelh ngē, na kubɔ̄ nya alngandh. **36** Ye ha ta see kukɔ'n keme sé ngér, kɔ́ āda see b ɔ́ nehɛi t gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ́, etei kembe náa nge kono yɔ kəla njī nya bé jɔ-ɔ́ kɔ́ kadā sé'n ná. **37** Jɔkāgalo níi ményɛ, ményɛ bá ta.

Nge kono ka ke ná,
katá ke āda yɔ nj'ɔr baā ngē.
38 Tíkɔ deɓe má nge jɔsuɻu atá kinji t kam nya'n
t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n.
B wɔ́b yɔ téle ɔrh rɔ nya hálā wɔ́,
kaɗya rɔ má atá kembe rɔnyele keme nya ngē.

(Hab. 2:3-4)

39 Ada jiyee j'ei yi m deɓee ngi kono ka kɔrh rɔ ni hálā ha ta kudu'n ná ngē. B j'ei yi m ngi kono kaɓh t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ha ta kaɗya'n kaɗya rɔ ni ná.

Ha kundɔ̄kemejɔtaākeme

11 Kundɔ̄kemejɔtaākeme, ye rɔ ɓɔ m náa nge kono deɓe kundɔ̄ keme nya jɔ-ɔ́ ha ta kembe.

Kundɔ̄kemejɔtaākeme ɔjɔ ji náa ngi kono kam ji kɔ ngē tɔ ná. **2** Ada ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a deɓee kangaa embe'n ha kɔjɔ t hálā nge nɔ taɻa kam m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄ ná.

3 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a jiyee j'igii'n ha jɔngáyaa t nɔbé'n t náa ɓa dér ngi 'j keme-é ye'n yi hēl t kūlu ha nge tei 'j taɻa m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄ ná. Ada náa ngi kono k kɔ ji t kam ji'n ná tei 'j kā rɔ náa ngi kono kam deɓe kɔ ngē tɔ ná.

4 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a Abel adā'n sádaga nge nɔ kumbɔ̄ yi m Kaɛ t Nuɓɔ wɔ̄ ná. Ada ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme ná'n á-a Nuɓɔ tɔ̄r'n ha kɔjɔ t hálā m Abel ha yɔ ke deɓe nge jɔsuɻu jɔ kadāɓulo nya wɔ̄ ná. Ada taā sádaga nya. Abel oyo wɔ̄ ɓa b yɔ kɔ́ t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme ná á-a Abel nj'oɗyo'n ha ɓa táa tɔ wɔ̄ ná.

5 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a unui'n Henɔk t kam kaɗya nya'n 'j ta yɔ kɔ koyo wɔ̄ ná. Unui n tií taɻh nɔbé rɔ m Nuɓɔ-ɔ́, āda deɓe asa kam ta kembe nya ɗyatɔ ngē, haɗi wɔɔ́ Nuɓɔ ɓa unu n tií taɻh rɔ nya. Ada kéte tíkɔ ta kunu ni'n tií taɻh nɔbé wɔɔ́, Mangɔtuɓu m Nuɓɔ ɓa tɔ̄r ha kɔjɔ t hálā nya ha yɔ ke nge nāhą̄ náa nyelē gō kam m Nuɓɔ. **6** Ada deɓe asa ta nāhą̄ náa bé nyele'n gō kam m Nuɓɔ ngē. B Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ɓó kɔ́. Deɓe asa ngē, haɗi wɔɔ́ asa kam ta deɓe nge k ndɔ́t táha t rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ná wɔɔ́, ye ha nya ta taā keme ha Nuɓɔ kinji 't. Ada yɔ ke nge kubɔ̄ deɓee ngi kono ka kanjā nya.

7 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a lo kono Nuɓɔ mbenjh Nuwé jɔ náa nge kam deɓe kɔ njɔ ɗíya ngē tɔ ná wɔɔ́, ɓelē nāhą̄'n ada yɔ téle rɔ nya gō-ó nāhą̄'n bato, ha ta kaɗya'n deɓe keme kúju nyaa wɔ̄ ná. Ada ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ná'n á-a yɔ gānga'n seré jɔ m deɓee-é taá jɔngáya-á tíkɔ yɔ ye'n nge koi koɗ m náa nge jɔsuɻu kɔ́ kəɗa t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ná wɔ̄ ná.

8 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a lo kono Nuɓɔ kúu Abraham ná wɔ́ yɔ oō taɣa nya tei 'j keme ɓe nya aɓh keme lo nge ta yɔ katá ká taā ta ke náakōɗ nya. Tei'n 'j keme ɓe aɓh'n tií bəyá bé 'j ta kigii lo kɔ́ kaɓh nya 't ná wɔ̄ ná. **9** Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ɗyatɔ ya á-a yɔ iɓ aɓh inji'n njɔ mbā bé tií jɔngáya nge Nuɓɔ kəla njī nya bé kɔ́ kadā nya'n wɔ̄ ná. Yɔ tómɔ kúju tanda tíkɔ inji'n mɔtɔ-ɔ́. Ijakee t Jakobee yɔɔ ngi kono ke madā kusɔ kōɗ nya gō ɗóbo m kəlanjī-í tómoi nya yi ni. **10** Yɔ tómoi lo ná bəyá, haɗi wɔ́ yɔ nj ndalh gō ɓē ɓɔ nge kono kundɔ̄ ni mɔtɔ nya āda ngér ná. Ɓē ɓɔ nge kono Nuɓɔ ɓa ke nge kɔjɔ lo nāhą nya tíkɔ yɔ ɓa ke'n kɔdh kundɔ̄ nya.

11 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a Sara ɓa t rɔ nya'n ɓāla nya hón ɓa wɔ̄ b, embe'n tɔ́gɔ amh'n mōno oɗyo'n. Yɔ oɗyo mōno, haɗi wɔ́ yɔ tāa keme ha deɓe nge kɔ́ kəla njī nya kadā nya ná ke deɓe nge jɔsuɣu. **12** Ye ha ná-a 'j kā rɔ m deɓe nge ɗíya bá āda ke deɓe nge ngɔ rɔ nya kuɟɔ tií wɔ̄ ná, mōno ka ɓɔ nyaa beibei njɔ telemiyee 'j taɣh nɔbé tíkɔ njɔ wɔí kaj bāaɓɔ katá āda deɓe asa ta tójɔ ngē wɔ̄ ná.

13 Yɔɔ ɓa dér oyoi keme kundɔ̄kemejɔtaākeme 'j ta kembe náa kəlānjī. B yɔ kɔ́ yɔɔ oi náa ná-ā 'j kuɗɔ-ɔ́ tíkɔ nabhii ni'n, b tɔ̄rii'n t hálā ráng na niyee na n'ei mbaa, tíkɔ na n'ei'n ngi njiya mbaa táa jɔngáya-á. **14** Ada deɓee ngi ka koɗyo ha bəyá ná-ā ojoi t hálā ha yɔɔ ɓa ka kanjā ɓē taɣa jɔ rɔ ni ɓa. **15** Kəɗa nya na yɔɔ undoi keme ni jɔ ɓē nge kono yɔɔ tei 'j 't kono ná bá-a etei kembe taɣa ɗóbo ta téle kaɓh 't goto ni. **16** B nge'n táa yɔtɔnh'n yɔɔ ndegii ɓē nge nɔ kumbɔ̄ āda ye lo nge tií 'j taɣh nɔbé-é. Ye ha ná-a sɔnyɔ onyo Nuɓɔ ngē, ha m ngi kono ka kúu nya na Nuɓɔ niyee, wɔ̄ ná. Sɔnyɔ onyo Nuɓɔ ngē ye ha yɔ tómɔ ɓē ha ni wɔ̄.

17 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a lo kono Nuɓɔ

na n'undɔ̄ mɛɛ m Abraham nɔ'n ná wɔ́, yɔ ukɔ Ijak āda sádaga nya t Nuɓɔ wɔ̄ ná. Abraham ye deɓe nge Nuɓɔ kəla njī nya kadā nya. Náa ná-a yɔ ukɔ'n mōno nya ada'n sádaga nya t Nuɓɔ wɔ̄ ná. **18** Ada Nuɓɔ tɔ̄r ha ná Abraham na:

> Mōno ngi katá tei 'j keme m Ijak ná-ā,
> etei ka kúu ni mōnoka ɓoi ngi kamhkamhee wɔ̄ ná.
> *(Kundɔ̄. 21:12)*

19 Abraham njól tií keme nya ha Nuɓɔ kaɓh t tógɔ'n ta tei t ngi koyoo 'j ɓáda. Ada Nuɓɔ téle'n mōno nya adā n njɔ na deɓe nge koyo tíkɔ tei 'j dana m ngi koyoo-ó bəyá.

20 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a Ijak tór'n taɽa nya jɔ m Jakobee t Ejawo'n, ha náa nge katá ka ke 'j kā gō-ó ná wɔ̄ ná.

21 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a lo kono Jakob toƈo taɽa koyo-ó ná wɔ́, tór taɽa nya jɔ mōno m Jojepee kam ƈíya ƈíya. Tíkɔ yɔ téle nadh jɔ gɔrɔ njɔ nya, ƈɔi'n Nuɓɔ wɔ̄ ná.

22 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a lo kono ndi koyo m Jojep ke táha ná wɔ́, yɔ tɔ̄r ha katá tei m mōno Ijrayelee 'j keme ɓē Ejipt. Tíkɔ yɔ adā'n gō mindii nya jɔ náa nge katá nāhą̄ ni t nūngɔ nya'n wɔ̄ ná.

23 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a lo kono koƈyo ni Moij ná wɔ́, ngi koƈyo nyaa, unu yoɽoi n nɔ̄hu mutɔ́ wɔ̄ ná. Ngi koƈyo nyaa yɔroi n, haƈi wɔ́ yɔɔ oi n taɽa kam ni āda ye mōno nge nɔ ɓɔ. Ada ɓelei rɔ ni gō ƈóbo gō mindi m kóngaɽ ɓɔ-ɔ́ ngē.

24 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a lo kono Moij kangā tíi ná wɔ́, yɔ ndeg ta deɓee kúu nya ke mōno m Parɋ* nge mandáa ngē wɔ̄ ná. **25** Moij ndeg na ye sóo 't ta nāhą̄ ni'n náa konyo nahą́ t deɓee m Nuɓɔ, umbɔ̄ ta kembe nya rɔnyele dana nāhą̄kash ha jɔkāgalo nge ƈi ményɛ bá. **26** Taá taɽa kam m Moij wɔ́, yɔ ɔ nyéƈyē kɔ́ deɓee ka

nyéɗyē Kris ná ye náandáa nge kumbɔ̄lo ɓɔ, umbɔ̄ yi nge ka kám ni t jɔ nahą́ bé tíi jɔngáya Ejipt ná. Ye bəyá, haɗi wɔ́ yɔ undɔ̄ keme nya jɔ kubɔ̄ nge kono yɔ katá kembe tií keme ndi nge 'j kāgō-ó ná. **27** Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a Moij iɓ'n 'j Ejipt. Yɔ ɓelē wōngo m kóngáɽ ɓɔ ngē. Lo kono yɔ kɔ nge kono deɓe kasa ta kɔ nya ná nge wɔ́, yɔ ukɔ tɔ́gɔ gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔ-ɔ́. **28** Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a Moij əla'n mbēre na deɓee t'uɗyoi mindi mōno batá ha pet* Galjɔ, b t hotoi más nya taɽa kújuee ha ta mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nge ka tɔ̄l mōno jɔ manda* ngi ngaɓaa na t'ɔdɔ'n rɔ m mōno Ijrayelee ngē wɔ̄ ná.

29 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a mōno Ijrayelee gengei'n manh bāaɓɔ katá nge ka bé ye njɔ na jɔngáya nge ndútu. B deɓee 'j Ejiptee ngi kundɔ̄ mɛɛ ha ta sɔ̄ngɔ gō ni ná, manh téle dáɓ taɽa nya jɔ ni.

30 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a ndogō dúrudúru 'j Jeriko-ó njúɗu'n ngá 'j gō kɔ́ mōno Ijrayelee njiyaa giri gidi keme ndi miíjɔjó bá wɔ̄ ná.

31 Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a Rahab, mandáa nge kanjā nāhą oyo'n ngē, yɔ t deɓee ngi kono kegē téle rɔ ni gō ha m Nuɓɔ-ɔ́ 't ná wɔ̄ ná. Yɔɔ oyoi ngē, haɗi wɔ́ yɔ ukɔ ɗalgəɽaa t rɔ nya t keme nge nɔ'n.

32 B nge'n ɓa-á t m'tɔ̄r 't jɔ́ na ɗi ɓa wɔ. M'igii náa nge ta tɔ̄r ngē, haɗi wɔ́ jɔkāgalo asa ma ngē ta koɗyo ma'n ha m Jidinyɔɔ, ha m Barakee, ha m Samsɋɔ, ha m Jeptee, ha m Dabidee, ha m Samuwolee tíkɔ ha m ngikɔjɔnjihaa m Nuɓɔ. **33** Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a deɓee ná-ā tetei'n kɔ̄l t kɔɽɔɓē m deɓee ngi kā madaa. Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a yɔ embei'n náa nge kono Nuɓɔ kəlā njī nya bé kadā ni'n wɔ̄ ná. Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a yɔɔ utui'n taɽa m ngesee wɔ̄

ná. **34** Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a yɔɔ tɔ̄lii'n tɔ́gɔ m har nge nda biribiri ná wɔ̄ ná. Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a yɔɔ téle ye'n gɔ̧kɔlee wɔ̄ ná. Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a wuru ni yili'n kɔ́ āda yɔɔ toɓoi'n askaɽ mbaa wɔ̄ ná. **35** Ye t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n á-a mandaá kā nóhoo kɔ́ deɓee niyee koyo ná téle embei ni t kam ni'n wɔ̄ ná. Ngi kā madaa embei konyo. Yɔɔ ndegii ta deɓee gānga jɔ ni ngē kɔ́ ta yɔɔ kembe'n tei 'j dana m ngi koyoo nge nɔ.

36 Deɓee kā madaa téle yei náa sóo. T'undoi ni t njii'n, nd'ujoi'n kā mada t kulɔ jiɲjiɽi'n tíkɔ aɓhii ni'n kúju dangay. **37** Deɓee túɗui ni t kōo'n t'uɗyoi gengei ni t si'n undɔ̄i mɛɛ ni, tɔ̄lii ni t kuyɔ̄ hɔ̄'n yɔɔ bəngei ni, aɓhii ni'n tií telei ni'n taá, ndará bataa t ndara binyaa ɓa nɔɗi ye náakutu jɔ rɔ ni. Ndoō nāhą̄ ni, náa konyo nāhą̄ ni, deɓee nehɛi ni náa konyo ɓɔ. **38** Yɔɔ yei deɓee ngi ha ni nɔ ɓɔ, b taɽa kam m deɓee taá jɔngáya-á wɔɔ́, yɔɔ esei náa nóho ngē. Yɔɔ a njiyei t dəlalo-ó tíkɔ t jɔ kōo. Yɔɔ a nj'injii t bulo kōo tíkɔ t keme goto-ó mɔtɔ ngáya-á.

39 Yɔɔ ɓa der ngi kono Nuɓɔ tɔ̄r ha kɔjɔ t hálā ni gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme ni ná embei náa kɔ́ Nuɓɔ kəla njī nya kadā ni ná ngē tɔ. **40** Nuɓɔ ɔ náa madā nge nɔ nóho kéte ha ji jiyee. Kɔ́ ta jiyee b j ndetei wɔɔ́, deɓee ná-ā esei ta ke deɓee ngi nɔ tɔ̄ltaɽa ngē.

12 Ye bəyá wɔɔ́, āda j'inyei gō náa kɔyee, t nāhą̄kash ngi ɓiri ji nahą́ ɓa lám, haɗi wɔɔ́ ha kɔjɔ t hálāa ngi kalngandh ɓɔ bé girii jɔ ji njɔ kūlu m njī ná bəyá. B āda j'enyei jɔ ɗóbo kɔ́ kəɗa nɔ ji ná t kukɔ rɔ tɔgɔ'n.

2 J'undoi kam ji jɔ m Jeju. Yɔ nge ke ngol jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme ji. Tíkɔ ke'n nge nāhą̄ kɔ́ kundɔ̄kemejɔtaākeme ji ke'n yi nɔ tɔ̄ltaɽa. Yɔ nge kembe konyo jɔ kāgadés ha ta kembe'n rɔnyele nge kəɗa tií nɔ nya ná. Yɔ ɔ sɔnyɔ taá taɽa kam nya ye njɔ náa ɓúlo bé.

Ada nge'n yɔ inji jɔ kēmbelē kóngaɽ m Nuɓɔ-ɔ́ kā konyo-ó.
3 Ə́ njólii t jɔ m Jeju ɓa nge kono kukɔ tɔgɔ keme rɔ
nya yɔ ɓa-á gō ɗóbo kege kɔ́ ngi nāhą̄kashee kege nya ná.
Wɔ́b yɔ b ukɔ tɔgɔ bəyá wɔɔ́, ɔ́ najhii kinya rɔ sé āda
nyóo ngē, kɔ́-ɔ ngarā keme sée najhii nya kɔɽɔ ngē.

Nuɓɔ undɔ̄ njiha jɔ m mōno nyaa

4 Keme kɔ̄l kɔ́ɔ see ka kɔ̄l t nāhą̄kash'n ná see ɔ́ kɔ̄lii
ɓa mbóng más sé nēre ɓa ngē tɔ. **5** B keme sé téle a
ndóm'n 'j gō kɔɗyɔ̄ kɔ́ ka kɔɗyɔ̄ ni se ye njɔ na yei
mōnoɗee ná.

Mōno má ɔ́ najhii kidi njī kɔɗyɔ̄ m Kəɓaɓe.
Wɔ́b nj ndángii wɔɔ́, āda kemei najh kɔɽɔ.
6 Na deɓe nge Kəɓaɓe tára nya ná á-a yɔ
a undɔ n t ŋjíi kɔɗyɔ'n wɔ̄ ná.
Tíkɔ a əla'n ŋjíi gidi m ngi kono yɔ
kigii nya ni njɔ mōno nya ná-ā.

(Kūjú. 3:11-12)

7 Ukoi rɔ sé tɔgɔ keme konyo kono ka kembe sé gō
ɗóbo njíi kɔɗyɔ̄-ɔ́. Ukoi rɔ sé tɔgɔ, haɗi wɔɔ́ Nuɓɔ a nāhą̄
se njɔ na yei mōno nyaa. Yɔ a nāhą̄ se bəyá, haɗi wɔɔ́
mōno nge ɗá-a ɓa-á biya nya ɔɗyɔ̄ n ngē wɔ. **8** Wəb oɗyoi
se t kɔ̄ɗyɔ nge deɓee ɓa dér ka kembe na ngē wɔɔ́, ɔjɔ t
hálā ha see ke mōno ngi biya ni ndetē. See yei mōno
mamak ngē. **9** Biya jiyee 'j gō jārɔ-ɔ́ a undoi ji, wɔ̄ jiyee ja
j nyóo jɔ ji t nɔ ni. Ye bəyá wɔɔ́, ye sóo t' ta jiyee téle'n jɔ
ji kulɔ mɔtɔ tɔ́gɔ m Biya ji nge 'j gō njili, kɔ́ ta kembe'n
taɽa ɗóbo kinji t kam'n ngē wɔ? **10** Biya jiyee 'j gō jārɔ-ɔ́ a
undoi ji t njíi kɔɗyɔ'n keme ndi kā madaa bé, haɗi wɔɔ́
yɔɔ oi nɔ taɽa kam ni ha ta ka nāhą̄ bəyá. B Nuɓɔ a undɔ ji
t njíi kɔɗyɔ'n ha ta nāhą̄ ji'n nɔ, kɔ́ ta jiyee téle ke'n yi kaɽh
njánga njánga njɔ njɔ nya. **11** Jiyee j'oi taá taɽa kam ji
haykamh ha njíi kɔɗyɔ ɓa dér ke náa kadā rɔnyele ngē, b
ke náa toɗo wōngo. B yɔ kɔ́ 'j gō-ó wɔɔ́, njíi kɔɗyɔ ná atá

kanā kanā náa nge jɔsuɽu tíkɔ nj'ada'n wurunyóo t ngi kono ka kundɔ̄ ni t njī kɔɗyɔ'n ná-ā.

12 Ye bəyá wɔ́ɔ́,
ɔ́ ndéɗyei ji sé ngi koyo tíi ná-ā t kurukaj sé ngi ngér ngē ná-ā ɗyatɔ. *(Ejai 35:3)*

13 Ada taɽa mōno njɔ sé unu gō ɗóbo nge jɔsuɽu. *(Kūjú. 4:26)*

Kɔ́ āda njɔ sé nge met ná ɔrh 'j taɽa nahą́ ngē, b téle ukɔ nahą̄ ngér.

Mbēnj nāhą̄ ha kɔjɔ jɔ m deɓe ngi ka kegē ha m Nuɓɔ-ɔ́

14 Enjei taɽa ɗóbo kinji t wurunyóo'n t deɓee ɓa dér, tíkɔ enjei'n taɽa ɗóbo nge ta náa nāhą̄ sé ke yi kaɽh njánga njánga. Bəyá ngē wɔ́ɔ́, deɓe nge ta katá kɔ Kəɓaɓe nj ndetē. **15** Ɛ́ ngɔmii āda nɔ kɔ́ ná ya deɓe nóho 'j dana sé ɗa nyalā keme nɔ m Nuɓɔ. Ɛ́ ngɔmii āda nɔ kɔ́ na ya kīri kāga nge káta nóho ot mbi wɔ́ɔ́, téle ye náa nge yíi njɔ́l ha sé, tíkɔ ye'n náa nge ta téle túju deɓee baa 'j dana sé.

16 Ada deɓe nóho 'j dana sé najh ke nge kanjā nahą̄ ɓó nge wɔ́ɔ́, ke deɓe nge ka tɔsɔ taɽa ha. Tíkɔ ka kidi'n náa nge kaɽh njánga njánga njɔ m Ejawo, nge ɗáb t náa kōɗ jɔ manda nya'n ha ta taā'n kāɗ biyá ɗíya bá ná. **17** See ɓa igii, haɗi wɔ́ɔ́ lo kono Ejawo ndeg ta kembe náakōɗ tɔ́rtaɽa m biya nya 'j kāgō-ɔ́ wɔ́ɔ́, Ijak yege 't. Ejawo terh t manh nɔ'n kam nya ɓa b yɔ asa kembe taɽa ɗóbo ngē, haɗi wɔ́ɔ́ yɔ asa mbēle njɔ́l m biya nya ɗyatɔ ngē wɔ.

18 See esei kam ta ke táha rɔ kōo nge deɓe kasa kɔdɔ t jī nya'n bé ná ngē. Koō nge nda har biribiri ná ngē. See esei kam ta kɔtɔ rɔ-ɔ́ tili nya ngē, tíkɔ t nyēle bémbe nya'n ngē. **19** See esei kam ta ke táha rɔ kúu m mbálmbe nya ngē, kɔ́-ɔ esei nya kam ta kōo njī kɔ́ k koɗyo ha ná ngē. See esei koō ngē, haɗi wɔ́ɔ́ deɓee ngi koō ná-ā nehɛi kóroró na t najh koɗyo ha ɗyatɔ ngē. **20** Yɔɔ esei ta koō gōmindi ná

ngē:

Wɔ́b ye nya'n jāa nóho b ɔdɔ rɔ koō wɔɔ́,
etei ta t'uɗu nya t koō'n. *(Tei.19:13)*

21 Ada náa nge kɔ ni ná ye náa nge toɗo ɓelē ɓɔ āda Moij tɔ̄r na:

M'ɓele ɓɔ tíkɔ rɔ má nj ndeɓ'n ɗyatɔ. *(Téle 9:19)*

22 See yei táha rɔ kōo ná ngé, b yei rɔ kōo 'j Siyǫ nge ke ɓē ɓɔ m Nuɓɔ nge t kam'n Juɗujalem nge 'j taɣh nɔbé. See yei táha rɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé ngi baa nyamanyama nɛɛ ɓa. **23** See yei taha dana m ngi kamnāhą̄a ngi kinji lo nāhą̄ pet. See yei taha rɔ m ngi kamnāhą̄a, ngi kɔ ke mōno jɔ manda* ngi ngaɓa ná-ā. Yɔɔ ngi kono njánga ni ri ni tií taɣh nɔbé ná. Lo ná-a Nuɓɔ a ganga seré m deɓee ɓa dér. See yei taha rɔ njili deɓee ngi jɔsuɣuee. Yɔɔ ngi kono nāhą̄ ni nii āda téle ke ngi nɔ tɔ̄ltaɣa ná-ā. **24** See yei taha rɔ m Jeju nge kono ke nge kəɗa dana hɔtɔ m kəlānjī nge ɗyā-á tíkɔ yei'n taha rɔ más nge kono titi ni. Más ná oɗyo ha nge nɔ umbɔ̄ más m Abel.

25 Ɛ́ ngɔmii āda nɔ ɔ́ najhii kegē koō njī koɗyo ha m Nuɓɔ ngē. Ɛ́ najhii kegē, haɗi wɔɔ́ wɔ́b deɓee ngi kono kegē koō ha 'j taɣa m deɓe nge k taā ha 'j taɣa m Nuɓɔ-ɔ́ taá 'j jɔngáya ná, eɗyei rɔ ni ngē. Wɔ́ɔ jiyee ngi kono téle gidi ji 'j taɣa m Nuɓɔ nge k koɗyo ha 'j taɣh nɔbé ná j'etei nya kaɗya rɔ ji ngē ta kumbɔ̄ ɓa tɔ. **26** Nuɓɔ nge kono, kéte njī koɗyo ha nya yií jɔngáya b nge'n taá yɔtɔnh yɔ ɔla njī nya ɗyatɔ tɔ̄r na:

Níi ma njɔ ɗíya tɔ ta ma katá ke yíi jɔngáya.
B yɔ kɔ́ atá ke jɔngáya ɓa ɗíya bá ngē,
b m'áta nya yíi nɔbé. *(Aje 2:6)*

27 Kam ha kɔ́ yɔ tɔ̄r na: Njɔ ɗíya ɗyatɔ ná ɔjɔ t hálā ha ta deɓe kigii nɔ, ha náa ngi ke yi kundɔ̄, b yíi ná katá ke yi kɔrh ni nii tíi. Bəyá kɔ́ ta náa ngi kegē rɔ yíi ná-ā wɔɔ́, kəɗa'n lo kəɗa ni.

28 Jiyee j'embei kɔɾɔɓē nge kasa ta yíi ngē. Ye bəyá wɔ́, ye ha ji ta kadā kúɗɔ t Nuɓɔ t gō ɗóbo nge ta jiyee nāhą kulɔ ɓerh nge ta kuso gō kam nya. Ye ha ji ta kaɓh t hál nge nɔ'n t nɔ m Nuɓɔ tíkɔ ye'n ha ji ta ɓelē nya.
29 Ye ha ji ta nāhą bəyá haɗi wɔ́:

Nuɓɔ ji ye nɟɔ har nge ka róo náa ná. *(Téle 4:24)*

Kɔɗyō nge ta tōl'n taɾa ha

13 Ɨ́ najhii kinya gō ha tára nahą̄. Na asa kam ta nónjo nahą̄a keme m Kris tára nahą̄. **2** Ada keme sé najh ndóm 'j gō nāhą̄ mbā-á ngē, na lo nāhą̄-á bəyá ná deɓee kā madaa a nehɛ̨i mbā t mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɾh nɔbé, b yɔɔ kɔ́ igii ngē wɔ̄ ná. **3** Ada ugɔ keme sé jɔ m nónjo sé ngi dangayee, ye nɟɔ na see ɓa na yei nya ngi dangay madā ni. Ada ugɔ keme sé jɔ m nónjo sé ngi kono deɓee ɓa nāhą̄ ni náa konyo, ye nɟɔ na see ɓa na yei nya keme rɔ ɗíya səɗin bəyá.

4 Ada deɓee ɓa dér osoi gɔnɔ tāa nahą̄. Ada jɔ duɾɔ́ taā nahą̄ najh ɗili na Nuɓɔ atá gānga seré jɔ m ngi kusɔ jɔɔ t ngi kanjā nāhą̄a-á. **5** Ɨ́ najhii tára gúrusu ɓɔ ngē. B āda keme sé téle tete t ngá jɔ náa nge kono see kembe taá keme jī sé ná. Ada keme sé tete t ngá, haɗi wɔ́ Nuɓɔ ɓa tɔ̄r na:

M'áta kinya gōi ngē ɓa nɔɗí.
Tíkɔ m'áta kinyei tií bəyá ngē ɓa nɔɗí.
(Téle 31:6,8 1 Kɔrh. 28:20)

6 Jiyee j'esei tɔ̄r t taā keme'n jɔ́ na:

Kəɓaɓe ye nge nāhą̄ t ma'n.
Ma m'áta ɓelē ngē.
Deɓe ɓa-á atá nāhą̄ ma'n ɗi wɔ?
(Haa 56:5, 118:6)

7 Ada ugɔ keme sé jɔ m ngi kono ka kɔjɔ sé taɾa ɗóbo, ngi kono ka koɗyo sé ha m Nuɓɔ ná. Wɔ́b see oi tɔltaɾa kulɔ ni nge ta ke'n mér kinji ni t jɔ ni'n taɾh wɔ́, ɔ́ ndajii kundɔ̄kemejɔtaākeme ni. **8** Jeju Kris ye yɔ ɓa nge kəɗa

təndin, kajanh tíkɔ t jɔ ndiyee sɔ́ɽ ná.

9 Ɨ́ najhii kinya rɔ sé āda mɔtɔ náandáj ngi mɔtɔ kēɽekēɽee t ngi mbaa ndój sé kaɓh'n. Na nɔ ta ngaɽa keme m deɓee kembe tɔ́gɔ t kūlu keme nɔ m Nuɓɔ'n kɔ́ b t kūlu náakusɔɔ ngē. Ada najh ke t kūlu náakusɔɔ ngē ná, náakusɔ a adā náa nóho t deɓee ngi kono ka kunu gō nya ná-ā ngē. **10** Ɗingiri kadāɓulo ji ɔɗa 't. B yɔ kɔ́ ye yi nge ta Jup ngi ka nāhạ kulɔ ɓerh keme kúju lo kinji m Nuɓɔ-ɔ́ kaɓh t tɔgɔ'n ta ka kusɔ náa jɔ-ɔ́ ngē.

11 Ngikadāsádagaa ngi kumbɔ̄lo a aɓhii'n más jāa ngi kuɗyɔ ni mindi ni ná-ā lo nge kaɽh njánga njánga ha nāhạkash m deɓee. B rɔ jāa wɔɔ́, a aɓhii'n gidi ɓē-é ká a nyúmoi t har'n. **12** Ye ha ná-a Jeju ɓa embe nya konyo taɽa ndógo-ó hálā, ha ta nāhạ kɔ́ deɓee téle ke'n yi ngi kɔrh kundɔ̄ kere t kūlu más nya yɔ ɓa'n wɔ̄ ná. **13** Ye bəyá wɔɔ́, āda ji teei tií hálā rɔ nya gidi lo-ó kɔ́ āda j'utoi'n gánga kɔ́ deɓee gánga nya ná jɔ ji. **14** Ada j teii hálā rɔ nya, haɗi wɔɔ́ ɓē ji nge ta kəɗa t jɔ ndiyee taá lo kono kəɗa'n ndetē. B j j'enjei ɓē nge ka ke 'j kā gō-ó ná.

15 Ye bəyá wɔɔ́, āda j'edei sádaga kəla tɔy t Nuɓɔ 'j kinya taɽa t kūlu m Jeju'n. Sádaga ná ye kanā m ha taɽa ji kɔ́ ka tɔ̄r ha ri nya t hálā ná. **16** B āda keme sé najh ndóm 'j gō nāhạ keme nɔ-ɔ́ ngē tíkɔ keme sé najh'n ndóm 'j gō kadā náa t deɓee ngē. Keme se najh ndóm, haɗi wɔɔ́ sádaga ngi bəyá ná-a a adā rɔnyele t Nuɓɔ wɔ̄ ná.

17 Oōi taɽa m ngi kono ka kɔjɔ sé taɽa ɗóbo tíkɔ ɔ́ telei uloi jɔ sé mɔtɔ tɔ́gɔ ni. Ye ha sé ta nāhạ bəyá, haɗi wɔɔ́ ngi kono ka kɔjɔ sé taɽa ɗóbo ná-ā a ngɔmii kaɗya rɔ sé. Yɔɔ ɓa t jɔ ni'n etei téle kɔrh mɔtɔ kulɔ nāhạ ni t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Wɔ́b see oōi taɽa ni wɔɔ́, etei nāhạ kulɔ ni t rɔneyele'n. B wɔ́b see oōi taɽa ni ngē wɔɔ́, wōngo ni ná atá nāhạ sé nɔ ngē.

18 Ɨ́ górii Nuɓɔ 't ha dé, ná dee d'undɔ̄ keme dé jɔ-ɔ́ ha

dee kaɓh t njilii kigii nge nɔ'n. Ada dee d' ndég ta ɗóbo náa nāhạ dee ɓa dér ke yi nɔ ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee. **19** 'M m'terh se t njɔ ngaɗ'n ɓa ha ta see nāhạ yi nge ná, kɔ́ āda Nuɓɔ t téle t ma'n taá rɔ sé lám.

20 Ada Nuɓɔ nge wurunyóo nge tei t Kəɓaɓe ji Jeju Kris'n 'j dana m ngi koyoo-ó, yɔ nge ke ngekulu batá nge kumbɔ̄lo, t kūlu más kəlānjī nge kəɗa sór'n ná, **21** nāhạ kɔ́ see esei kam ta tɔ̄l taɣa kulɔ ngi nɔɔ ɓa dér t gō ndeg nya'n. Ada yɔ nāhạ náa nge nyelē gō kam nya keme sé, t kūlu m Jeju Kris, nge kono kɔrhtaɣa ke yi nya t jɔkāgalo-ó ná. Amen!*

22 Nónjoo, m'ɔ̄ɗyɔ se ha ta see kukɔ keme sé ngér jɔ ha kɔɗyɔ̄ kono kəɗa nɛɛ, haɗi wɔ́ ha kɔɗyɔ kɔ́ ma njánga kadā sé keme mangətuɓu nɛ'n ye ményɛ bá.

23 Ada m'tɔ̄r se ha kɔrh ni nónjo ji Timɔte 'j dangay ná 't āda igii gō kɔ́. Wɔ́b yɔ ye taá 't lám rɔ má wɔ́, d'atá kaɓh sənyan ɓa dér tíi rɔ sé kɔ sé.

24 Ɨ́ nabhii ngi kɔjɔ sé taɣa ɗóboo ɓa dér 't edei ma. Yɔɔ ɓa dér t ngi kaɽh njánga njánga m Nuɓɔɔ. Deɓee ngi 'j jɔngáya Itali nabhii se ɓa dér.

25 Ada keme nɔ m Nuɓɔ ye náhạ́ t see ɓa dér. Amen!

MANGƎTUƁU KƆ́ JAK NJÁNGĀ

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Jak, ma m'e ɓeɣh kulɔ m Nuɓɔ tíkɔ m'e'n ɓeɣh m Kəɓaɓe Jeju Kris. M'njángā mangətuɓu kono kəɗa'n m'ulɔ'n m'ādа t mɔtɔ deɓee m Nuɓɔ kutu gidi jó kɔ́ sāngaɣa nahą̄ t loo-ó ɓa dér ná. M'nabh se.

Gólo tíkɔ náa kundɔ̄ mɛɛ

2 Nónjo maa, wɔ́b náa kundɔ̄ mɛɛ ngi mɔtɔ kēɽekēɽe usoi jɔ sé wɔ́, oi náa ná-ā titi ye njɔ náa rɔnyele. **3** Ɔi titi ye njɔ náa rɔnyele, haɗi wɔ́ see ɓa igii dér ha náa ná kundɔ̄ mɛɛ kundɔ̄kemejɔtaākeme sé, atá nāhą kɔ́ tei t kukɔ rɔ tɔgɔ'n. **4** B yɔ kɔ́ asa kam ta kukɔ rɔ tɔgɔ sé tɔ̄l taɣa kulɔ nya t gō'n ɓa nɔ. Kɔ́ āda see t'esei, t n'oi'n t tɔ̄lii'n taɣa 'j ta see nyalā náa nóho. **5** Wɔ́b deɓe nóho 'j dana sé b nyalā kamkaɗya wɔ́, āda terh Nuɓɔ nge ka kadā náa deɓee dér ɓúlo bé tií bəyá 'j ta ndáng nya ná. Wɔ́, Nuɓɔ atá kada nya náa ná. **6** B yɔ kɔ́ āda terh t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n kɔ́. B najh ka ngánga ngē. Ada ngánga ngē, haɗi wɔ́ deɓe nge ka ngānga ha ná, nāhą rɔ nya ye njɔ bongólo manh baā ɓɔ katā, nge nyele yii nya wɔ́, bɔ́nga nya ká kundɔ̄ kā nóho tíkɔ bɔ́nga nya kā madā-á ná. **7** Ada deɓe nge bəya ná najh koō na n'atá kembe náa nóho 'j rɔ m Kəɓaɓe-é.
8 Yɔ ye deɓe nge keme jó. Yɔ igii gō ɗóbo ná nāhą nyaa ngē ɓa dér.

9 Ada nónjo nge kono ke deɓe ndoō ná hiti rɔ nya, gō ɗóbo kɔsɔ kɔ́ Nuɓɔ katá kɔsɔ nya t taɣh ná. **10** B nónjo nge kono ke deɓe nge náandáa ná wɔ́, āda yɔ hiti nya rɔ

nya gō ɗóbo téle kɔ́ Nuɓɔ katá tēle sənyan t ngá ná. Yɔ atá hón ye njɔ na hútu nyɔ̄ nge 'j dana nyɔ̄-ɔ́ ná. 11 Kaja a iɓ, yɔ a ɔsɔ āda har nya a nyumɔ̄ lo. Wɔɔ́, nyɔ̄ a njulō, āda hútu nya a njuɗu. Lo kono hútu nyɔ̄ ná njuɗu ná wɔɔ́, nɔ nya túju wɔ̄. Deɓe nge náandáa atá nya njulō bəyá ɓulo bé 'j keme kulɔ nyaa njɔ m nyɔ̄.

12 Rɔnyele atá ke t deɓe nge kono kukɔ keme nya ngér gō ɗóbo náa kundɔ̄ mɛɛ. Deɓe ná atá kembe rɔnyele, haɗi wɔɔ́ 'j gō kono kundɔ̄ ni mɛɛ nya, āda yɔ kasa ná wɔɔ́, atá kembe náa kubɔ̄ jɔ njɔ, kɔ́ Kəɓaɓe kəla njī nya bé ha ta kadā t deɓee ngi kono yɔ táɾa nya nii ná.

13 Wɔ́b náa nóho gólo deɓe wɔɔ́, āda deɓe ná najh tɔ̄r na: Nuɓɔ nj gólo má ngē. Ada najh tɔ̄r bəyá, haɗi wɔɔ́ náa nge kash aɓh t tɔ́gɔ'n ta gólo Nuɓɔ ngē. Kɔ́-ɔ Nuɓɔ ɓa ná a gólo nya deɓe ngē. 14 B wɔ́b náa nóho gólo deɓe wɔɔ́, ye ɓō jāɾɔ nge nya yɔ ɓa ojh n aɓh'n ká gólo n. 15 Ada lo kono ɓō jāɾɔ kamh mōno ná atá koɗyo nāhą̱kash. B nāhą̱kash tɔgɔ wɔɔ́, atá koɗyo koyo.

16 See nónjo má kótaɾaa, ɔ́ najhii ka gólo rɔ sé.

17 Kadāɓulo nge nɔ kumbɔ̄ ɓa dér, tíkɔ kadāɓulo nge nɔ tɔ̄ltaɾa. Iɓii bé 'j taɾh nɔbé 'j rɔ m Nuɓɔ Biya nge kundɔ̄ lonjáhaa ngi 'j taɾh ná. Yɔ nge kono náa mbéle ndetē rɔ nya. Tíkɔ njili nya a téle nya rɔ nya 'j goto-ó ngē. 18 Yɔ oɗyo ji bé t gō keme ndeg nya'n, t kūlu ha nge kamhkamh'n. Yɔ oɗyo ji bəyá kɔ́ ta jiyee ke'n kanā ngi taɾa kata 'j dana náa hēl nyaa.

Koō ha tíkɔ kundɔ̄ keme jɔ ha-á

19 Nónjo má kótaɾaa, nɔ ta see kigii yi nge'n. Ye bəyá wɔɔ́, asa kam ta deɓee ɓa dér koō ha lám, b yɔ kɔ́ najhii koɗyo ha lám ngē kɔ́-ɔ́ wuɾu ni najh nya ka lám ngē.

20 Wuɾuka m deɓe asa ta nāhą̱ náa jɔsuɾu m Nuɓɔ ngē.

21 Ye bəyá wɔɔ́, inyei nāhą̱kashee ɓa dér ngelh t keme kili ngi kumbɔ̄ jɔ ná-ā ɓa dér. B ɔ́ teii ha nge kono kosh

ni bé keme sé ná t keme nge nyóo'n. Na ha ná-a atá kaɗya kaɗya rɔ sé wɔ̄ ná.

22 Ɨ́ najhii ka kundɔ̄ mbi sé ka koō'n ha ngi 'j kam ná-ā ngē. Na ye bəyá wɔ́, see ɓa a góloi rɔ sé bé. B ɔ́ nehɛi náa nge kono Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r sé ná ɓa ɗíya. **23** Náa kɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r sé ná ɓa ɗíya, haɗi wɔ́ wɔ́b deɓe ye nge koō ha ɓulō bé, b nāhą t gō-ó'n ngē wɔ́, yɔ nāhą rɔ nya ye njɔ na deɓe nge k kɔ kam nya keme sáaɓɔ ná. **24** Ye bəyá, haɗi wɔ́ 'j gō kɔ́ yɔ kɔ kam nya t sáaɓɔ'n tíi ná wɔ́, yɔ uso kaɓh. B t taɾa ji ná ɓa, keme nya ká oyo 'j gō taɾa kam nya kɔ́ yɔ kɔ ná wɔ̄. **25** B deɓe nge nóho əɗa 't yɔ ye nge kumbɔ kam nya jɔ njiha nge taɾa nya kasa nahą̄ ná. Njiha m kɔ́ɓa rɔ, tíkɔ ukɔ'n tɔgɔ gō ɗóbo njiha ná wɔ́, yɔ atá ke deɓe nge ka koō ha bé tií bəyá, b keme nya ka ndóm'n 'j gō-ó ngē. Yɔ atá ke nge nāhą náa nge yɔ koō. Deɓe ná rɔ nya atá nyelē keme kulɔ nāhą nya.

26 Wɔ́b deɓe, nóho 'j dana sé njɔ́l keme nya na nɛɛ na n'e nge kaɓh t hál nge nɔ'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, b ukɔ taɾa ndala nya t jám'n ngē wɔ́, yɔ a gólo rɔ nya yɔ ɓa. Ada nāhą ha m Nuɓɔ m deɓe ná kam nya ndetē. **27** Nāhą ha m Nuɓɔ nge t kam kaɾh'n, tíkɔ yi nge 'j ta náa kash nóho kɔdɔ rɔ t nɔ m Nuɓɔ Biya ji, ye ha kaɓh kɔ m mōnohalaa t mandamogo ngi kinji dana náa ngi konyo rɔ ni. Tíkɔ ye'n ha kukɔ rɔ tɔgɔ 'j kaj ha nāhą̄kashee taá 'j jɔngáya-á.

Nuɓɔ ɔgɔ jɔ ha ta deɓe kɔrh keje m nāhą nɔ

2 Nónjo máa, ɔ́ najhii hólo ha kɔrh keje m j deɓe nahą́ t ha kundɔ̄kemejɔtaākeme sé'n, keme m Kəɓaɓe ji Jeju Kris, yɔ nge ke Kəɓaɓe nge t kɔrhtaɾa'n ná. **2** Njɔ kəɗa nya ná deɓe madā nóho udu lo kámnahą sé t nəngá lər'n jī nya, tíkɔ t ramá nge nɔ'n rɔ nya. B deɓe nge ndoō udu nya t ramá nge ɗili'n rɔ nya. **3** See oi nge kulɔ ramá nɔ ɓɔ ná wɔ́, ɔ́ tɔ̄rii n jɔ́ na: Yi, inji taá lo nge nɔ nɛɛ. B nge ndoō

ná wɔ́, ə́ tɔ̄rii'n jó na: Yi, əɗa taá taɽh, ngē wɔ́, ə́ tɔ̄rii n jó na: Inji taá ngá táha kaj kongoɽo kundɔ̄ njɔ má. **4** Wɔ́b see a nehɛi bəyá wɔ́, nge ná see ɓa t jɔ sé'n a ɔrhii kēje nahą̄ ngē ná wɔ? Tíkɔ see b a nehɛi bəyá wɔ́, see yei ngi gānga seré ngi kaɓh t njɔ́l kashee ngē wɔ?

5 Nónjo má kótaɽaa, oōi kɔ́. Nuɓɔ heɽe ngi ndoō 'j dana m deɓee-é taá jəngáya, ha ta yɔɔ ke ngi náandáaa gō ɗóbo kundɔ̄kemejɔtaākeme ngē wɔ? Nuɓɔ héɽe ni ha ta yɔɔ ke ngi kusɔ koɗ m kɔɽɔɓē nge kono yɔ kəlānjī nya ha ta kadā deɓee ngi yɔ táɽa ni na ngē wɔ? **6** B see ugoi sɔnyɔ jɔ m ngindoō. Ngi náandáaa ngēe a undoi tɔ́gɔ ni jɔ sé, a ndójii se a aɓhii'n lo gānga seré na wɔ? **7** Ngi náandáaa ngee a géngei ri nge nɔ kɔ́ Nuɓɔ kundɔ̄ jɔ sé ná wɔ?

8 Wɔ́b ə́ tɔ̄lii taɽa njiha konyoɓē, t gō kono Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r'n na:

Ə́ taɽa madaɓei ye njɔ roi yi ɓa. *(Leb. 19:18)*

Ná wɔ́, see ə́ nehɛi t gō'n nɔ ɓa. **9** B wɔ́b see a ɔrhii kēje m deɓee bé wɔ́, ngē ná see a nehɛ̨i kash ɓa bé. Njiha nj gānga seré jɔ sé bé njɔ m ngi kalh jɔ njihaa. **10** Ye bəyá, haɗi wɔ́ wɔ́b deɓe nóho ngɔm gō njiha m Moijee ɓa dér, b alh jɔ gō mindi nge ɗíya wɔ́, seré m nɔgoto njihaa ɓa dér atá ke jɔ nya. **11** Seré atá ke jɔ nya, haɗi wɔ́ Nuɓɔ tɔ̄r na:

Ə́ najh kanjā nahą̄ ngē ɓa nɔɗi.

(Tei. 20:14 Téle 5:18)

Tíkɔ téle tɔ̄r ɗyatɔ na:

Ə́ najh tɔ̄l deɓe ngē ɓa nɔɗi. *(Tei. 20:13 Téle 5:17)*

Ada wɔ́b yi anjā nahą̄ ngē ɓa nɔɗi, b ɔ́ tɔ̄l deɓe wɔ́, yi téle ye nge kalh jɔ njiha wɔ̄.

12 Ye bəyá wɔ́, oɗyoi ha, tíkɔ ə́ nehɛ̨i'n náa njɔ m deɓee ngi kono katá gānga ni seré ni t gō njiha m kɔ́ɓa rɔ-ɔ́. **13** Nuɓɔ atá ganga seré 'j ta kɔ kam tondoō m deɓee ngi ka kɔ kam tondoō m deɓee ngē. Ye bəyá, haɗi wɔ́ kɔ kam tondoō nj tete kɔ̄l t seré.

Kundɔ̄kemejɔtaākeme tíkɔ kulɔ

14 Nónjo maa, wɔ́b deɓe nóho tɔ̄r na n'aɓh t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n b kulɔ nya nge ta tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá m kundɔ̄kemejɔtaākeme ná ndetē wɔ́, atá tei nya ɗí wɔ? Wɔ́, kundɔ̄kemejɔtaākeme nge bəyá ná asa ta kaɗya deɓe ná bé wɔ? **15** Ukɔ nɔ nge wɔ́, nónjo nge deéngaɓa ngē wɔ́, nónjo nge mandaá rɔ ni əɗa ɓúlo, tíkɔ náakusɔ nag ni t jɔ ndiyee. **16** B wɔ́b deɓe nóho 'j dana sé tɔ̄r ni na: Aɓhii t wuɣunyóo'n ká ɔ́ njúbui har na etei ndana. B edei ni náa nge katá nāhą nɔ ha rɔ ni ngē wɔ́, yi nge ná nɔ nya ye t kāɗa wɔ? **17** Kundɔ̄kemejɔtaākeme ye nya ɗóbo ɗíya bəyá. Wɔ́b kulɔ nāhą nya ndetē wɔ́, yɔ ye náa nge koyo bé t keme rɔ nya ɓa-á.

18 Deɓe madā nóho atá tɔ̄r na: Yi, aɓh t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ɓúlo bé.

B má wɔ́, m'aɓh t kulɔɔ. Yi ɔjɔ ma kundɔ̄kemejɔtaākemei nge ɓúlo bé 'j kulɔ. B ma wɔ́, m'atá nya kojoi kundɔ̄kemejɔtaākeme má, t kūlu kulɔ nāhą maa. **19** Yi taā keme ha Nuɓɔ ke ɗíya bá, ye t gō-ó ɓa. Njili kashee ɓa ná, tei nya keme bəyá. Ada ɓelē a nāhą ni āda rɔ ni a ndeɓ!

20 Yi deɓe nge kam hei ndetē, kundɔ̄kemejɔtaākeme nge 'j kulɔ ná a tei náa ngē ná, asa kam ta yi kigii bəyá ngē wɔ? **21** Lo kono biya ji Abraham kadā mōno nya Ijak ye njɔ na sádaga jɔ ɗíngiɣi-í ná, Nuɓɔ tɔ́jɔ n ha yɔ ke deɓe nge jɔsuɣu t kūlu kulɔ nāhą nya'n ngē wɔ? **22** Yi ɔ́, kundɔ̄kemejɔtaākeme nya nāhą kulɔ ɗíya t kulɔ nāhą nyaa. Ada ye t kūlu kulɔ nāhą nya'n a-á, kundɔ̄kemejɔtaākeme nya téle ye'n yi nɔ tɔltaɣa wɔ̄ ná. **23** Ye bəyá kɔ̄ āda ha kɔ́ njángā ni keme Mangətuɓu m Nuɓɔ ná ye yi tɔ̄ltaɣa. Ha na tɔ̄r na:

> Abraham taā keme ha m Nuɓɔ,
> āda Nuɓɔ tɔ́jɔ n āda ye deɓe nge jɔsuɣu.
>
> *(Kundɔ̄. 15:6)*

Tíkɔ Nuɓɔ kúu'n Abraham ɓɔkúɗɔ nya ɗyatɔ. **24** Ye bəyá wɔ́, see ɓa oi ha Nuɓɔ tɔ́jɔ deɓe, náa nge jɔsuɻu t kūlu kulɔ nāhą nya'n b ke t kūlu kundɔ̄kemejɔtaākeme'n ɓa ɗíya ngē.

25 Lo kono Rahab, mandaá nge kanjā nahą kukɔ mōnokulɔɔ t rɔ nya. Tíkɔ yɔ kɔjɔ ni'n lo, āda yɔɔ télei t taɻa ɗóbo nge kaɗya'n ná, Nuɓɔ tɔ́jɔ nya'n ha yɔ ke deɓe nge jɔsuɻu t kūlu kulɔ nāhą nya'n ɗóbo ɗíya bəyá. **26** Ɗóbo ɗíya njɔ rɔ nge njili kaɗya ndetē keme-é wɔ́, ke yi koyo ná, kundɔ̄kemejɔtaākeme nge 'j kulɔɔ ye nya yi koyo ɗóbo ɗíya bəyá.

Kukɔ taɻa ndala

3 Nónjo maa, asa kam ta deɓee ngi ka kɔjɔ náa deɓee, baa kalngandh dana sé ngē. Ada bei ɓɔ ngē, haɗi wɔ́ see ɓa igii dér ha Nuɓɔ katá gānga seré nge ngér ɓɔ jɔ dé, dee ngikɔjɔnáa ta kumbɔ̄ nɔgoto deɓee. **2** Jiyee ɓa dér j'a j'nehɻi kash bəyá. Wɔ́b deɓe nóho nāhą kash gō ɗóbo m ha koɗyo ngē wɔ́, yɔ ye deɓe nge tɔ̄ltaɻa. Yɔ asa ta kukɔ rɔ nya ɓa dér t taɻá-a t jam'n.

3 Jiyee j'a j'uloi jám taɻa súndɔɔ ha ta yɔɔ ká koō'n taɻa ji. Ada jiyee j'a j'ojoi ɗóbo t rɔ ni ɓa dér t taɻa-á. **4** See ɓa oi nya batoo, ngi ke náa ngi kumbɔ̄lo ɓɔ ɓa wɔ̄, āda nyéle nge kulɔ t tɔ́gɔ nya'n a ɔsɔ ni āda a njiyei jɔ manh-é. B yɔ kɔ́ nge kukɔ jɔ gōborō a ukɔ jɔ bato a ɗog t kūlu gōborō nge ke náa mbete bé ná, a aɓh sənyan lo nge keme m nge kukɔ jɔ gōborō ndeg. **5** Taɻa ndala deɓe ye nya ɗóbo ɗíya bəyá. Yɔ ye mōno rɔ nge ɗí ményɛ bá, b yɔ kɔ́ yɔ a ɔjɔ rɔ nya jɔ náa ngi kumbɔ̄lo nɛɛ ɓa. See ɓa oi, taɻa ndala deɓe ye njɔ har nge ke mōno náa ɗí bé, b ka njɔ́r jɔgiɻi nge kumbɔ̄lo ɓa ná. **6** Taɻa ndala deɓe ɓa ye nya har. Taɻa ndala deɓe ye jɔngáya nge ɗoso t náa nge nɔ ngē'n. Lo kəɗa nya ye dana hɔtɔ m mōno rɔ jiyee. Yɔ a túju rɔ ji ɓa dér t taɻa-á. Yɔ a ulɔ har jɔ kinji t kam'n m deɓe, tíkɔ a

aɓh'n deɓe kam har jɔ bū lo nge katá koyo ndi nóho ngē
ná.
7 Deɓee aɓhii t tógɔ'n āda telei'n jāa ngi mɔtɔ kēɽekēɽe
'j dana nyɔ-ɔ́, yelee, mōno jāa ngi kala ngáa t jāa ngi 'j kam
manh baa uloi ni taá mɔtɔ tɔgɔ ni, āda yɔɔ uloi jɔ ni mɔtɔ
tɔgɔ m deɓee-é ɓa wɔ̄. **8** B taɽa ndala deɓe ya, deɓe nge
kaɓh t tógɔ'n jɔ nya ndetē. Yɔ ye náa nge nɔ ngē, nge jɔ
nya ngér. Yɔ ɗoso t kumɔ̄ li nge ka tɔ̄l deɓe'n.
9 Ja j tɔ̄rii taɽa ji jɔ m Kəɓaɓe nge yɔ ɓa ke Biya ji ná t
taɽa ji'n. Tíkɔ ja j ndɔ́loi'n deɓee ngi kono Nuɓɔ nāhą ni
kɔjɔ kam goto rɔ nya ná t taɽa ji'n ɗyatɔ. **10** T taɽa ji ɗíya'n
ná ɓa, tɔ́rtaɽa t ndɔ́lɔ lo'n a tei 'j 't. Nónjoo, āda najh ke
bəyá ngē. **11** Manh nge nyóo t manh nge katā'n esei ta
nōho 'j kam mɔlɔ manh nge ɗíya'n wɔ? **12** Nónjoo maa,
kāga kotmbaya asa ta kanā kanā olibye wɔ? Yéee nduú asa
ta kanā, kanā kotmbaya wɔ? Bəyá wɔɔ́, mɔ́lɔ manh nge
kátā asa kam tei manh nge nyóo'n ngē.

Kam kaɗyaa mɔtɔ ni ye jó

13 Deɓe nge ɗa-á 'j dana sé ye nge kam kaɗya tíkɔ ye'n
nge kigii náa wɔ? Wɔ́b ye ná-a wɔɔ́, āda yɔ ɔjɔ kulɔ nyaa
kɔ́ ke t kūlu hál nge nyóo lémleme'n, tíkɔ t kam kaɗya'n
ná. **14** B wɔ́b see aɓhii t mánja nge káta káɽaɽa'n tíkɔ njili
nge raa ha'n ngaɽā keme sé'n wɔɔ́, ɔ́ najhii kɔrh taɽa rɔ sé
ngē, kɔɔ́ ɔ́ najhii nya kujɔ ha kaj ha nge kamhkamh ngē.
15 Kam kaɗya nge bəyá ná iɓ 'j taɽh nɔbé-é ngē. Ye kam
kaɗya nge taá 'j ngá. Ye yi m jāɽɔ, tíkɔ ye'n yi m njili kash.
16 Ye kam kaɗya nge 'j taɽh ngē, haɗi wɔɔ́ lo nge mánja
nge káta káɽaɽaa t njili nge ráa nāhą ha'n kəɗa 't ná. Lo
ná-a ye lo kəɗa m náa ngi túlɔ nahą̄ diɽingee t kulɔ nāhą
ngi nɔ ngēe mɔtɔ kēɽekēɽee wɔ̄ ná.
17 Kam kaɗya nge kiɓ 'j taɽh nɔbé ye kam kaɗya nge
taɽa kata, nge kam kaɽh. B 'j gō-ó wɔɔ́, ye kam kaɗya nge

kadā wuɽunyóo, ye yi nge nyóo lémlém, ye yi nge nāhą kó deɓee ka koō ha lám. Kam kaɗya ná ɗoso t kɔ kam tondoō'n, tíkɔ kanā nge nɔ'n. Kam kaɗya ná, ha héɽe deɓe ndetē 't, tíkɔ ha gólo lo ndetē'n 't ɗyatɔ. **18** Ada oshii kanā m náa nge jɔsuɽu keme m wuɽunyóo t kūlu m deɓee ngi ka kundɔ̄ deɓee nahą́ keme wuɽunyóo.

Uloi jɔ sé mɔtɔ tɔ́gɔ m Nuɓɔ-ɔ́

4 Kɔ̄l nahą̄ kɔ́ kəɗa dana sé ná iɓ 'j kāɗá wɔ? Ráa nahą́ ha kɔ́ kəɗa dana sé ná iɓ 'j kāɗá wɔ? Kéee iɓii 'j gō ɗóbo ɓō jāɽɔ sé ngi ka kɔ̄l nahą̄ keme mōno rɔ sé ná-ā ngē wɔ? **2** Kam kash náa a nāhą se, b see aɓhii t tɔ́gɔ'n ta ndáa náa ngē. Náa ná-a see a tɔ̄lii'n deɓee tíkɔ a ndəngei'n ná, b yɔ kɔ́ see esei kam ta kembe náa ngē. See a rei nahą̄ ha, tíkɔ a kɔ̄lii'n nahą̄, āda see etei ta kaɓh t náa'n jī sé ngē, haɗi wɔ́ see a terhii ngē. **3** See a terhii ɓa, b yɔ kɔ́ nj'embei ngē, haɗi wɔ́ see a terhii t gō'n ngē. See a terhii bé ha ta ka nāhą̄'n nɔ t ɓō jāɽɔ sé.

4 See ngi kanjā nahą̄a, deéngaɓaa t mandaáa, kukɔ ɓɔkúɗɔ t náa ngi taá 'j jɔngayá ke madābaā m Nuɓɔ ná kɔ́ see igii ngē wɔ? Ada deɓe nge b ndeg ta ke ɓɔkúɗɔ m náa nge taá 'j jɔngayá wɔ́, yɔ ye madābaā m Nuɓɔ. **5** See kɔ́ ɔ́ njɔ́lii jɔ́ na Mangətuɓu m Nuɓɔ na a oɗyo ha ná ɓulo bé wɔ? Njili kɔ́ Nuɓɔ nāhą̄ āda yɔ kinji keme ji ná, mánja ha konyoɓē jɔ ji a nāhą̄'n. **6** B yɔ kɔ́ Nuɓɔ adā ji keme nɔ nge kalngandh yi kumbɔ̄ jɔ ɓa tɔ. Náa ná-ā Mangətuɓu m Nuɓɔ tōr na:

Nuɓɔ a yege rɔ t ngi kɔjɔ rɔ niyee,
b a adā keme nɔ nya t ngi ka nyóo jɔ niyee.

(Kūjú. 3:34)

7 Ye bəyá wɔ́, uloi jɔ sé mɔtɔ tɔ́gɔ m Nuɓɔ-ɔ́, b yegei rɔ biyagey* wɔ́, yɔ atá kanyā 'j kaj sé. **8** Ə́ ndɔtii táha t rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ́, yɔ atá nya ndɔ́t táha t rɔ sé. Ə́

tuboi jī sé, see ngi nāhąkashee. See deɓee ngi keme joo, ɔ́ tuboi ngāra keme sé āda aɽh. **9** Injii t wōngo'n, ukoi ndoō tíkɔ injii t manh nɔ'n kam sé. Ada túbō ká túbō sé ná téle ye kukɔ ndoō, tíkɔ āda rɔnyele sé tēle ye wōngo. **10** Ǝ́ nyóoi jɔ sé t nɔ m Kəɓaɓe-é wɔɔ́, yɔ atá kɔsɔ sé t taɽh.

11 Nónjoo ɔ́ najhii ka koɗyo ha kash jɔ nahą̄. Deɓe nge ɗá oɗyo ha kash jɔ m nónjo nya, ɓó-o a gānga seré jɔ m nónjo nya wɔɔ́, yɔ a oɗyo ha kash jɔ njiha-á, tíkɔ a gānga'n seré jɔ njiha-á ɗyatɔ. Wɔ́b yi a gānga seré jɔ njiha-á wɔɔ́, yi ye nge ngɔm njiha ngē, b ye nge gānga seré. **12** Deɓe nge kadā njiha, ye ɗíya bá. Deɓe ná ye Nuɓɔ, yɔ nge kasa kaɗya deɓe, tíkɔ yɔ nge kasa túju deɓe. B yi ɓa-á ye ná-a kɔ́ a gānga seré jɔ m medei wɔ?

Ǝ́ najhii ka kɔjɔ rɔ sé jɔ náa nge tií jɔ́l

13 Nge'n ye ha sé, see ngi kono ka tɔ̄r na: Kajanh ngē wɔɔ́, jɔl wɔɔ́, j'etei kaɓh keme ɓē ɓɔ nóho, j'etei ká nāhą ɓāla ɗíya tií. J'etei ká ɗáb náa, āda j'etei kembe náa madā jɔ-ɔ́. **14** See, igii náa nge katá ke tií jɔl-é ngē. Kinji sé t kam sé'n ɓa-á ye ɗi wɔ? See yei njɔ sél har jɔ manh nge ka kūsu ha jɔkāgalo nge ɗi menyę́ bá, b 'j gō-ó wɔɔ́, ka ribi bé ná. **15** Asa kam ta see tɔ̄r jɔ́ na: Wɔ́b Nuɓɔ ndeg b d'inji t kam de'n wɔɔ́, d'áta nāhą náa'n bá, d'áta nāhą yi nge'n bá. **16** B nge'n taá yɔtɔnh'n see ɓa a hitii rɔ sé gō ɗóbo kɔjɔ rɔ sée. Kɔjɔ rɔ nge bəyá ná ye náa nge nɔ ngē. **17** Ye bəyá wɔɔ́, deɓe nge kigii lo nāhą nɔ tíi wɔ̄, b nāhą ngē ná wɔɔ́, yɔ ye nge nāhąkash.

Mbēnj nahą̄ ha jɔ ha m ngi ndáanáa

5 Nge'n ya, see ngi náandaáa, oōi ma. Ugoi wuɽu rɔ sé tíkɔ ɔ́ tehei'n ha náa rɔtondoōo ngi katá kuso jɔ sé. **2** Naándáa sé njúm, tíkɔ kɔ́ndēɽee túgoi'n ramá rɔ sé

ɗyatɔ. **3** Lɔ́r see t gúrusu see ukɔ kōnj. Ada kōnj ná téle ye ha kɔjɔ t hāla t jɔ sé, tíkɔ nj'atá kusɔ rɔ sé njɔ har bəyá. Ɛ́ kámi náandáa see t nahą́ tií keme ndi nge 'j kā gō-ó. **4** Ɔii ngi kulɔɔ a uɗyoi kōho 'j keme mege sé, b see a jónyoi kúɾɔ t jɔ kubɔ̄ ni. Ada kubɔ̄ ni toɗo kugɔ̄ wuɾú ɓɔ. Tíkɔ wuɾú ka kugɔ m ngi kuɗyɔ kōhoo ná aɓh mbóng ká uso mbi m Kəɓaɓe m kóso mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɾh nɔbé. **5** See a tūhui rɔ sé taá jɔngáya t náa'n, tíkɔ a nehɛ̨i rɔnyele. See a ului ngaɾā keme sé ye njɔ jāa nge kūlu ni n ha ta tɔ̄l nya ná. **6** See ɔ́ gēngei seré wɔ̄, tíkɔ see tɔ̄lii'n deɓe nge jɔsuɾu yɔ nge kono kɔgɔ se rɔ nya ngē ná.

Kukɔ keme ngér dana náa nge konyo-ó

7 Ye bəya wɔɔ́, nónjo ukoi keme sé ngér mbóng ndi téle ke m Kəɓaɓe-é. See ɓa oi, nge njaá nge k ndal gō kam kōho nge nɔ nge katá tei 'j ngá ná. Yɔ ukɔ keme nya ngér ɓa bé, mbóng āda njī nge taɾa kata yer tíkɔ yi nge kutu mer yer'n ɗyatɔ. **8** See ɓa ukoi nya keme sé ngér, ujoi keme sé āda ngér, ná ndi téle ke m Kəɓaɓe ye táha wɔ̄. **9** Nónjo, ɔ́ najhii ka nyuɾu jɔ nahą́ ngē, na ya ɗa gēngei seré jɔ sé. Ɔi, Nge gānga seré əɗa taɾa kúju ná.

10 Nónjo máa, unui gō kembe konyo, tíkɔ kukɔ keme ngér m ngikɔjɔmjihaa ngi kono ka koɗyo ha t ri m Kəɓaɓe'n ná, āda ye se náa kɔjɔ. **11** Ɔi, jiyee ja j tɔ̄rii jɔ́ na, deɓe ngi kukɔ tɔgɔ ná-ā na, rɔ ni atá nyelē ni. See oōi ha kukɔ keme ngér m Job, tíkɔ see oi'n náa nge kono Kəɓaɓe nāhą̄ sənyan 'j kā gō-ó ná. See oōi, tíkɔ oi'n, haɗi wɔɔ́ Kəɓaɓe ye nge ɗoso t kamakala tíkɔ ye'n nge kɔ kam tondoō.

12 Nónjo maa, kéte nɔ náa ɓa dér wɔɔ́, ɔ́ najhii kob t nɔbé'n ngē, kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya kob t ngáya'n ngē, kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya kob t náa nóho'n ngē. B āda ha sé ye ayo wɔɔ́,

āda ye ayo ɓa nɔɗi. B wɔ́b ye ɔ́-ɔ́ wɔɔ́, āda ye ɔ́-ɔ́ ɓa nɔɗi. Ada ye bəyá kɔ́ na ya seré ɗa uso jɔ sé.

Gór Nuɓɔ nge t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n

13 Wɔ́b deɓe nóho 'j dana sé b inji dana konyo-ó wɔɔ́, āda yɔ gór Nuɓɔ. B wɔ́b deɓe nóho b inji nya t rɔnyele'n wɔɔ́, āda yɔ əlā hā tɔ̄y Nuɓɔ. **14** Deɓe nóho 'j dana sé b ye t met wɔɔ́, āda yɔ kúu deɓee kangaa 'j keme eglis. Āda deɓe kangā ná uɗu kuɓū olibiye jɔ nya keme ri m
Kəɓaɓe-é, b nj gór'n Nuɓɔ 't ha nya. **15** Wɔɔ́, gór Nuɓɔ nge t kundɔ̄kemejɔtaākeme'n atá kaɗya nge met ná, tíkɔ Kəɓaɓe atá kunu nya'n taɽh ɗyatɔ. Wɔ́b nge met ná b nāhą̱ kash wɔɔ́, Kəɓaɓe atá mai rɔ nya jɔ nāhą̱ kash nya. **16** Ye bəyá wɔɔ́, ɔ́ tɔ̄rii ha kalɻjɔ njiha sée t hāla t dana hɔtɔ nahą̄ tíkɔ ɔ́ górii Nuɓɔ ha nahą̄, ɔ́ nehɛ̨i bəyá kɔ́ āda rɔ sé ngáɗ se. Gór Nuɓɔ nge t njɔ ngáɗ'n m deɓe nge jɔsuɽu aɓh t tɔ́gɔ nge kumbɔ̄lo'n.

17 Eli ye deɓe njɔ njɔ ji. Yɔ gór Nuɓɔ t njɔ ngáɗ'n ha ta njī ker ngē ɓa nɔɗi. Wɔɔ́, njī yer'n ngē ɓa nɔɗi taá jɔngáya ɓāla mutɔ́ t nɔ̄hu miíkali'n. **18** 'J gɔ̄-ó wɔɔ́, yɔ téle gór Nuɓɔ ɓa ɗyatɔ wɔɔ́, nɔbé āda njī āda yer. Wɔɔ́, náa taá jɔngayá otii āda enei kam.

19 Nónjoo, ukɔ nɔ ngē wɔɔ́, deɓe nóho 'j dana sé ndōm 'j kaj ha nge kamhkamh, b deɓe nge mada nya nóho ká ukɔ téle ye'n kam ɗóbo nge nɔ-ɔ́. **20** Asa kam ta yɔ kigii, deɓe nge téle ke'n nge nāhą̱kash kam ɗóbo, 'j lo kono ndóm nya 'j 't ná, atá kaɗya deɓe nge nāhą̱kash ná 'j kam koɗyo-ó. Deɓe ná utu taɽa nāhą̱kash nge kalngandh ngá.

MANGƎTUƁU NGE TAɌA KATA KƆ́ PIYER NJÁNGĀ

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Piyer, mōnombangakulɔ m Jeju Kris, m'njángā mangɔ̄tuɓu kono kɔ̄ɗa'n m'ā̄da t ngi kono Nuɓɔ héɣe ni, kɔ́ ka njiya jɔ ɓē mba-á ná. Yɔɔ yei ngi kono sāngaɣa nahą̄ t gō jɔngáya Pǫ, jɔngáya Galat, jɔngáya Kapados, jɔngáya Aji, tíkɔ jɔngáya Bitini ná.
2 M'njángā m'ā̄da sé, see ngi kono Nuɓɔ Biya heɣe sé, t gō kono yɔ ɓa kigii'n kéte kono ná. Yɔ héɣe se t kúlu m Njili nge kono kɔɣh sé kundɔ̄ keɣe kɔ́ ta see téle ke'n ngi koō taɣa m Jeju Kris, tíkɔ ha ta see ke'n ngi kono Kris titi más nya jɔ sé.

Ā̄da keme nɔɔ t wuɣunyoó'n yei t jɔ nahą́ jɔ nahą́ jɔ sé.

Tɔrtaɣa ye jɔ m Nuɓɔ-ɔ́ jɔ ha kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ nge t kam'n

3 Ā̄da tɔ́rtaɣa ye t jɔ m Nuɓɔ biya-á. Jɔ m Kəɓaɓe Jeju ji Kris. Nuɓɔ biya nge t kúlu kɔ kam tondōo nya nge kalngndanh'n wɔɔ́, yɔ téle koɗyo ji'n koɗyo nge ɗyā̄ ná. Yɔ oɗyo ji ɗyā̄ t kúlu tei m Jeju 'j dana m ngi koyoo ha ta jiyee kaɓh'n t ná kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ nge t kam'n. **4** Yɔ oɗyo ji koɗyo nge ɗyā̄ ha ta jiyee kembe'n náa kōɗ nge kasa kam ta njúm ngē, náakōɗ nge wuɣuɗyóo ngē, tíkɔ náakōɗ nge katá ndetē ngē. Ā̄da náakōɗ ná Nuɓɔ ngɔ̄m ha sé tií taɣh nɔbé wɔ̄. **5** Náa ná-a ye ha sé, see ngi kono tɔ́gɔ m Nuɓɔ ngɔm sé t kúlu kundɔ̄kemejɔtaākeme ha kaɗya nge jɔ nya ke táhā ta tei taɣh tií keme ndi nge 'j kā gō-ó ná. **6** Ye bəyá wɔɔ́, wɔ́b ye nya'n ɓó náa konyo ngi mɔtɔ kēɣekēɣe b
uso jɔ sé ha ta see kembe'n konyo nge keme jɔkāgalo

nge ɗi ményɛ bá ná wɔ́, ye ha sé ta nāhạ rɔnyele.
7 Kundɔ̄kemejɔtaākeme sé kɔ́ kundɔ̄ ni mɛɛ nya ná nɔ umbɔ̄ lɔ́r nge deɓe kundɔ̄ mɛɛ nya t har'n. Āda kubɔ̄ m kundɔ̄kemejɔtaākeme sé ná atá ke kəla tɔ̄y, kɔɽhtaɽa tíkɔ rɔnyele tií ndi katá tei 'm Jeju Kris. **8** See oi Jeju Kris ngē tɔ b ɔ́ téɽe n. See oi nya'n ngē tɔ b ɔ́ tei'n keme. See oi n ngē tɔ b ɔ́ nehɛi'n rɔnyele nge deɓe kasa tɔ̄r ha nya, rɔnyele ná ye rɔnyele nge ɗoso t kɔɽhtaɽa'n. **9** Rɔ sé nyelē se, haɗi wɔ́ see etei kembe kam ha kundɔ̄kemejɔtaākeme sé nge Nuɓɔ katá kaɗya sé.

10 Kɔjɔ'n jɔ ha m kaɗya ná, ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ enjei mɔtɔ ɓɔ, yɔɔ teɽhii mɔtɔ ɓɔ. Tíi tíkɔ nj'undɔ̄i mɔtɔ ta kɔjɔ ha keme nɔ nge kono Nuɓɔ ngɔm há ná. **11** Ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ ná-ā enjei ha ta kigii jɔkāgalo nge taá t yɔtɔnh'n n t kúlu Njili m Kris nge kinji keme ni. Njili m Kris ná ɔjɔ kéte ha kembe konyo m Kris, tíkɔ ha kɔɽhtaɽa nge katá ka ke j kā gō-ó ná. **12** Nuɓɔ tei jɔ ha ná ɔjɔ t ngikɔjɔnjihaa nyaa, ha ta ke nya ni náa nge katá nāhạ ni nɔ yɔɔ ɓa t jɔ ni'n ngē. B ye ha ji á-a kɔ́ yɔ yei'n ngi kundɔ̄ kam ni jɔ náa ná-ā wɔ̄ ná. Āda see oōi jɔ deɓee ná-a a ojoi se Ha Nge Nɔ taá yɔtɔnh t kúlu m Njili Nge nɔ nge kulɔ ni'n 'j kā taɽh nɔbé. Ada Mōnokulɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɽh nɔbé ndegii nya na niyee t n'oi mɔtɔ ha náa ná-a ɓa kɔ́.

Ye ha ta see kaɽh njánga njánga

13 Ye bəyá wɔ́, ujoi jɔ njɔ́l ha sé. Injii jɔ deéngaɓaa-á. Tíkɔ undɔ̄i'n kundɔ̄kemejɔ-ɔ́ sé ɓa dér t taɽa-á jɔ ha keme nɔ nge katá ke ha sé tií ndi katá Jeju Kris tei hɔy ná. **14** See yei ngi ka koō taɽa, njɔ m mōnoɗee. B ye bəyá wɔ́, ɔ́ najhii kinya rɔ sé kāda ɓō jaɽɔ nge see kaɓh'n keme rɔ sé kéte kono dana kɔ́ see ke'n keme náa kigii ngē ná. **15** Āda ɗóbo ɗíya njɔ nge kono kúu sé ke'n yi kaɽh njánga njánga ná wɔ́, āda see ɓa aɓhii nya t hál nge kaɽh njánga

njánga'n dana náa ɓa dér. **16** T gō ha kɔ́ njánga ni keme
Mangətuɓu m Nuɓɔ na:

See nj'etei kaɽh njánga njánga,
haɗi wɔ́ ma ɓa m'aɽh nya njánga njánga.

(Leb. 11:44-45, 19:2)

17 Keme koɗyo ha jiyee t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́, wɔ́, jiyee j'a j
kúui'n jɔ́ na Nuɓɔ Biya. Āda yɔ ye Nuɓɔ nge ka gānga
seɽe jɔ m deɓee ɗíyaɗíyaa t gō kulɔ nāhą niyee, 'j ta kɔɽh
keje m deɓe nóho. B wɔ́b see a kúui'n taá Biya sé wɔ́ ye
ha sé ta ka njiya t ɓele'n dana kɔ́ see ka ɗáa'n taá jɔngáya
tɔ ná. **18** Ye ha sé ta kigii, haɗi wɔ́ géngei jɔ sé gō ɗóbo
kulɔ nāhą see ngi 'j kam mɔtɔ kēɽekēɽe kɔ́ ke náa kāgaɓē
m biya se ná-ā ngē. Géngei jɔ sé t gúɽusu'n ngē, kɔ́-ɔ ye
nya t lɔ́r'n ngē, haɗi wɔ́ náa ná-a yei náa ngi katá túju ɓa
dér.

19 B más m Kris nge gāta nya kalngandh ná gānga jɔ sé
wɔ̄ ná. Yɔ ye njɔ mōno batá nge 'j ta náa māda nóho nāhą
nya. Mono batá nge 'j ta nāhąkash nóho kɔdɔ rɔ nya.

20 Nuɓɔ heɽe n kéte kono tíkɔ nj'undō jɔngáya. B yɔ ɔjɔ rɔ
nya t hāla taá tɔ̄l taɽa m jɔkāgalo'n ha sé. **21** Ye t kūlu m
Kris'n á-a see tei'n keme m Nuɓɔ nge tei sənyan 'j dana m
ngi koyoo-ɔ́ tíkɔ Nuɓɔ nge kadā nya kɔɽhtaɽa wɔ ná. Ye
bəyá kɔ́ ta kundɔ̄kemejɔtaākeme sé, tíkɔ keme ndalh sé
kəɗa'n t jɔ m Nuɓɔ-ɔ́.

22 See ɔ́ túboi kaɗya rɔ see t kūlu m njili'n, gō ɗóbo
koō ha nge kamhkamh-é, kɔ́ ta see táɽa'n nónjo see keme
m Kris t táɽa nge 'j gólo lo'n. Ye bəya wɔ́, asa kam ta
see táɽa nāhą t njɔ ngaɗ'n t ngaɽā keme see ɓa dér.

23 Ye ha se ta ka táɽa nāhą bəyá, haɗi wɔ́ koɗyo kɔ́
koɗyo ni se ɗyā ná ye 'j kā rɔ m biya sé ngi 'j go jaɽɔ-ɔ́
ngi ka koyo ná-a ngē. B ye 'j ka rɔ m biya sé Nuɓɔ nge
ka koyo ngē ná. Āda ye t kūlu ha m Nuɓɔ nge t kam'n,
tíkɔ ha nge ka kəɗa sɔr'n. **24** Ye bəyá, haɗi wɔ́

Mangəutuɓu m Nuɓɔ na:
Deɓee ɓa dér yei njɔ nyɔ̄
tíkɔ kɔrhtaɻa ni ɓa dér ye'n
njɔ hútu nyɔ̄ ɗyatɔ
nyɔ̄ a ndútu, b hútu nya wɔ́, a njuɗu.
25 B ha m Kəɓaɓe a əɗa t jɔ ndiyee sór bé.
(Ejai 40:6-8)

Ada ha ná-a ojoi se wɔ̄ ná.

2 Ye bəyá wɔ́, inyei gō keme kashee t kam kaɗya gólo loo ɓa dér, góloo bē t kam kash náa ɓa dér, tíkɔ taɻa kashee ɓa dér. **2** Ɨ́ nehɛi rɔ sé njɔ m mōnokáa ngi kono koɗyo ni nii ɗyā bəyá. Āda ɓō mba m njili nge kam kaɻh kɔ́ nāhą sé. Bəyá kɔ́ āda ɔ́ tɔgoi t kétekéte keme ha kaɗya-á. **3** Ye ha sé ta nāhą bəyá, haɗi wɔ́ see undɔ̄i mɛɛ m Kəɓaɓe wɔ̄. Āda see igii'n ha yɔ ke deɓee nge nɔ.

Koō kaɗya tíkɔ deɓee ngi kono Nuɓɔ héɻe ni

4 Yei táha t rɔ m Jeju nge ke kōo kaɗya. Nge kono deɓee kegē nya. B ke náa héɻe m Nuɓɔ. Āda gāta nya alngandh t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **5** See ɓa yei nya njɔ kōo kaɗya, nge kuɓo ni sé nahą́ ha ta kundɔ'n kúju m Nuɓɔ gō ɗóbo m Njili. See yei ngikādasādaga ngi kaɻh njánga njángaa, kɔ́ ta t'edei'n sādaga m njili nge nyelē gō kam m Nuɓɔ t kúlu m Jeju Kris'n. **6** Ye bəyá wɔ́, njéngei ha ná keme Mangəutuɓu m Nuɓɔ wɔ̄ na:
Ɔi, m'héɻe kōo madā nóho nge gāta nya,
kalngandh m'undɔ̄'n keme ɓē ɓɔ Siyǫ ná.
M'heɻe ha ta yɔ ke ngol nge ta kinji kúmkutu lo-ó,
ada deɓe nge b taā keme wɔ́
sɔnyɔ nj'onyo'n ményɛ ngē ɓa nɔɗi. *(Ejai 28:16)*

7 Āda nge'n rɔnyele ye yi sé see ngi kono taā keme m kōo ná. B ha m ngi 'j taā keme wɔ́:
Kōo nge kono ngi nāhą kújuee kegē nya ná á-a téle ye

ngol nge kinji kumkutu kúju wɔ̄ ná. *(Hā 118:22)*
Tíkɔ téle tɔ̄r ɗyatɔ na:
Yɔ ye koō nge katá ka túgɔ deɓe njɔ gigi,
tíkɔ ye'n kō nge katá nāhą̱ kɔ́ deɓee ka kuso.
(Ejai 8:14)

8 Kōo ná a tɔ́gɔ njɔ ni, haɗi wɔ́ yɔɔ yegei taā keme ha ná 't. Āda yi nge ná ye gō ndeg m Nuɓɔ ha ta yɔɔ ke'n bəyá.

9 B see yei mətɔka nge Nuɓɔ héɽe sé bé. See yei ngikādasādaga nge mətɔ sé ke kóngaɽ ɓɔ. See yei mətɔ deɓee ngi kaɽh njánga njángaa. See yei deɓee ngi kono Nuɓɔ ɓa kugō sé bé t más nya'n ha ta see kɔjɔ ha nge nyēle kumbɔ̄ jɔ. Ha ná ye yi m nge kono kúu sé bé 'j kam tíli-í ha ta see ke kam lonjāhą̱ nya ta ke náa nɔ kɔ t kam'n ná.

10 See ngi kéte kono ke deɓee m Nuɓɔ ngē, b nge'n taá yɔtɔnh wɔ́, ke deɓee m Nuɓɔɔ. See ngi kéte kono Nuɓɔ kɔ kam tondoo sé ngē, b nge'n taá yɔtɔnh wɔ́, Nuɓɔ ɔ kam tondoo sé.

11 Kótáɽaa m'ɔɗyɔ se njɔ m mbaa tíkɔ njɔ m ngi ka njiya mbaa taá jɔngáya-á. M'ɔɗyɔ se ha ta see kɔgɔ rɔ sé ɓō jaɽɔɔ ngi kono ka kɔ̄l nāhą̱ t kaɗya rɔ sée ná. **12** Āda hál sé ye yi nge nɔ dana m deɓee ngi kono ke Jupee ngē. Āda hál se ye bəyá kɔ́, āda wɔ́b yɔɔ a tojoi ha jɔ sé, ye njɔ yei ngi nāhą̱kashee, b undɔ̄i mɛɛ kulɔ sé ngi nɔɔ wɔ́, yɔɔ etei kɔɽh taɽa m Nuɓɔ ndi nge kono yɔ káta kaɓh kɔ ni.

Ha kulɔ jɔ mətɔ tɔ́gɔ m ngi konyoɓee tíkɔ yi m ngikɔjɔnáa

13 Uloi jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ njī konyoɓee ɓa dér kɔ́ kundɔ ni dana m Deɓee. Uloi jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ m kóngaɽee tíkɔ t mətɔ tɔ́gɔ m ngol jɔ m deɓee. Uloi jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ ni ha m Kəɓaɓe. **14** Uloi jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ m ngi konyoɓee ngi kono kulɔ ni nii ha ta nāhą̱ náa konyo t ngi nāhą̱kashee. B ngi nāhą̱ nɔ wɔ́, yɔɔ kəlā tɔ̄y ni. **15** Uloi jɔ sé mətɔ tɔ́gɔ

ni, haɗi wɔ́ gō ndeg m Nuɓɔ á-a wɔ'n. Wɔ́b see nehɛi nɔ wɔ́, etei ta ka kutu taɣa ha səba m deɓee ngi kigii náa ngē. **16** See yei kə́ɓa rɔ sé wɔ̄. B ɔ́ najhii nāhą kɔ́ āda kəɓā rɔ sé ná ke njɔ ramá kutu jɔ keme kash sé ngē. B ɔ́ nehɛi rɔ sé ye njɔ ɓeɣh kulɔ m Nuɓɔɔ. **17** Osoi gɔnɔ m deɓee ɓa dér. Ə́ teɣei deɓee ɓa dér. Ə́ ɓelei Nuɓɔ. Osoi gɔnɔ m kóngaɣee.

18 Ɓeɣh kulɔɔ, uloi jɔ sé mɔtɔ tɔ́gɔ m Kə́ɓa see. Ə́ uloi jɔ se mɔtɔ tɔ́gɔ m ngi kono ke deɓee ngi nɔɔ t deɓee ngi ha ni ndetē ná-ā ɓa ɗíya ngē. B uloi nya jɔ sé mɔtɔ tɔ́gɔ m ngi kono ke deɓee ngi hál ni konyo ɓɔ ná-ā t. **19** Ye bəyá, haɗi wɔ́ wɔ́b deɓe embe konyo ɓa ɓúlo bé 'j kam, b ukɔ keme nya ngér bé gō ɗóbo ha m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ́, Nuɓɔ atá tɔ́r taɣa nya jɔ m deɓe ná. **20** B wɔ́b embei konyo gō ɗóbo nāhąkash see, b ukoi keme sé ngér keme-é wɔ́, kɔrhtaɣa ɗi ɓa-á nj'etei kembe wɔ? B wɔ́b embei konyo gō ɗóbo nāhą nɔ-ɔ́, b ukoi keme sé ngér keme-é wɔ́ɔ, yi nge ná-a ye náa nyelē Nuɓɔ wɔ ná. **21** Ye ha m yi nge ná-a Nuɓɔ kúu sé'n wɔ̄ ná. Ye ha ná, haɗi wɔ́ Kris ɓa t jɔ nya'n embe konyo ɓɔ ha sé. Āda yɔ āda se náandáj ná bəyá ha ta see kunu gō mál njɔ nya.

> **22** Kris nge kono nāhąkash ngē ɓa nɔɗi ná.
> Yɔ nge kono ha kujɔ tei 'j taɣa nya njɔ ɗíya ngē nɔɗi ná.
>
> *(Ejai 53:9)*

23 Kris nge kono deɓee nyéɗye nya wɔ́, yɔ téle nyéɗyē deɓee goto-ó ngē ná. Deɓee nehɛi n náa konyo wɔ́, ta tɔ̄r t na: Etei ta kɔ tɔ ná Kris tɔ̄r bəyá ngē ɓa nɔɗi. B inya ha nyaa ɓa dér keme jī m Nuɓɔ nge ke ngegāngaseɣe nge jɔsuɣu ná ɓa ɗíya. **24** Kris nge kono yɔ ɓa t jɔ nya'n koi nāhąkash ji keme rɔ nya jɔ kāgadés. Yɔ nāhą bəyá kɔ́ ta jiyee ngi kono ke ngi koyo wɔ̄ keme nāhąkash ná, t j'ei'n ngi kinji t kam'n gō náa nāhą nge jɔsuɣu-ú. T kúlu do kɔ́

kembe m Kris ná á-a rɔ ji ye'n yi nɔ wɔ ná. **25** Kéte kono
náa see ɔ́ nehɛi rɔ sé njɔ m batá ngi kono ndóm ná-ā bəyá.
B nge'n taá yɔtɔnh see téle yei rɔ m ngekulū sé, tíkɔ rɔ m
nge ngɔm kaɗya rɔ sé.

Ha m mandaáa t deéngaɓaa

3 See mandaá-a uloi nya jɔ sé bəyá mɔtɔ tɔ́gɔ m ngaɓa
sée. Ye bəyá kɔ́ āda wɔ́b deéngaɓa kā nóhoo ngi ka
koō ha ngē ɓa nɔɗi ná-ā wɔɔ́, āda embei ni t kúlu hál m
nyɛ́ niyee, ɓúlo bé 'j ta yɔɔ koō ha. **2** Etei ta kembe ni,
haɗi wɔɔ́ ngaɓa see oi hál kulɔ nāhą sé nge ke yi kaɽh
njánga njánga tíkɔ ɓelē nge kono see ka ɓelē ni. **3** Ɛ́ najhii
tɔ́mɔ rɔ sé t náa tɔ́mɔ rɔ ngi ɓɔ nɔnɔ taá hālá ha taɽa kam
m deɓee ngē. Āda najh ke náa tɔ́mɔ rɔ gō ɗóbo m ngɔ
kəla-á ngē, kɔ́-ɔ náa tɔmɔ rɔ nge ke t lɔ́r'n nge tíkɔ najh ke
nya ha t'ulɔ ramá ngi nɔnɔ ná-ā rɔ-ɔ́ ngē. **4** B āda náa tɔ́mɔ
rɔ sé ye yi nge 'j kā keme-é nge kuyɔ̄ rɔ nya keme m deɓe-
é ná kɔ́. Āda ye náa tɔ́mɔ rɔ nge kam kaɽh 'j ta njúm. Āda
ye yi nge kəɗa keme hál nge nyóo lémlém'n tíkɔ
wuɽunyóo'n. Āda ye náa tɔ́mɔ rɔ nge gāta nya kalngandh t
nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ná kɔ́. **5** Ada náa tɔ́mɔ rɔ ngi bəyá ná-a
mandaá ngi kaɽh njánga njángaa kéte, ngi kundɔ̄ keme ni
jɔ m Nuɓɔ-ɔ́, a tómoi'n rɔ ni, kɔ́ a uloi'n jɔ ni mɔtɔ tɔ́gɔ m
ngaɓa niyee wɔ̄ ná. **6** Ɗóbo ɗíya njɔ m Saɽa, nge koō taɽa
m Abrāhą̄m, b ka kúu nya'n na kɔ́ɓa nya ná. Wɔ́b ɔ́ nehɛi
náa nge nɔ, 'j ta ɓelē náa ngi toɗo ɓelē ná wɔɔ́, etei ta téle
ke mōno m Saɽa ngi mandaáa.

7 See déngaɓaa yi nge'n ye nya ha sé. Ye ha sé ta kinji t
nyɛ́ sée t kam kaɗya'n. Tíkɔ ye nya ha sé ta kigii, haɗi wɔɔ́
mandáa nāhą rɔ nya ye njɔ gúɗo huútu nge tɔ́gɔ nya ndetē
ɓa nɔɗi ná. Osoi gɔnɔ ni, haɗi wɔɔ́ yɔɔ yei nya ngi katá
kusɔ kōɗ m kaɗya nahą́ t see. Āda ye bəyá kɔ́ ná ya náa
nóho ɗa utu se taɽa ɗóbo gór Nuɓɔ see.

Deɓe ye nya'n nge nāhą nɔ ɓa bé b a embe'n konyo

8 B 'j gō náa ɓa dér wɔ́, āda njól ha see ɓa dér ye gō nahą́. Āda gō ɗóbo njól ha tií keme sé ye gō nahą́. Āda yei deɓee ngi ka táɽa nahą́ njɔ m nónjo nāhąa. Āda yei deɓee ngi ka kɔ kam tondoo m deɓee, tíkɔ āda yei'n ngi ka nyóo jɔ see ɗyatɔ. **9** Ǽ najhii téle kubɔ̄ kúɗɔ nāhąkash m deɓe t nāhąkash'n kugɔ'n goto ngē. Kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nyaa téle nyéɗye deɓe kugɔ'n goto. B ɔ́ tɔrii taɽa sé jɔ m deɓee ná-ā bé. Ǽ tɔ́rii taɽa sé bé kɔ́, haɗi wɔɔ́ ye ha m yi nge ná-a Nuɓɔ kúu sé'n wɔ̄ ná. Nuɓɔ kúu se bəyá ha ta see kembe'n náakoɗ m tɔ́rtaɽa. **10** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r ná:

Wɔ́b deɓee nge b ndeg ha ta kinji
t jɔ nya'n taɽh t rɔnyele'n,
deɓe nge ndeg ha ta kɔ ndi ngi nɔɔ wɔɔ́,
asa kam ta yɔ ngɔm taɽa ndala nya ngér 'j kaj ha kash.
Asa kam ta yɔ ngɔm taɽa nya 'j kaj ha gólo ɓe-é.
11 Asa kam ta yɔ kɔɽh rɔ nya hālá kuɗɔ-ɔ́ 'j kaj ha nāhą náa kash-é b náa nge nɔ kɔ́ āda yɔ nāhą.
12 Āda yɔ anjā ta deɓe ná nāhą bəyá kɔ́,
haɗi wɔɔ́ kam m Kəɓaɓe a əɗa gō m deɓe ngi jɔsuɽuee.
Tíkɔ mbi nya əɗa'n t gāhą'n ha ta ka kōo'n gór ni.
B deɓe ngi ka nāhą náa ngi kashee wɔɔ́,
Nuɓɔ a unu kam nya 'j taɽa ha ni. *(Hā 34:13-17)*

13 Wɔ́b ɓō nāhą náa nge nɔ ɓa na n'onyo se ɓa bé wɔɔ́, ná-a ɓa-á atá nāhą sé kash wɔ? **14** Kɔ́ yi nge see ka kembe'n konyo ha m náa nge jɔsuɽu'n ya see etei ke ngi kinji t rɔnyele'n bé wɔ̄.

Ǽ najhii ka ɓelē deɓee,
tíkɔ āda keme sé najh gānga manh. *(Ejai 8:12)*

15 B ɔɽhii Kris Kəɓaɓe undɔ̄i kēɽe tíi ngaɽā keme sé, tíkɔ

see ɓa t jɔ sé'n ye ha sé ta ka kundɔ̄ jɔ rɔ sé dana-á t jɔ ndiyee ta ka téle ka tɔ̄r deɓe nge ka teɣh sé mɔtɔ ha kundɔkemejɔ-ɔ́ sé kɔ́ kəɗa keme sé ná. B yɔ kɔ́ āda ye t keme nge nyóo'n tíkɔ t ɓelē rɔ'n kɔ́. **16** Ye ha sé ta kaɓh t njili kigii nge nɔ'n kɔ́ āda ya lo kono yɔ b na n'tojoi ha jɔ sé njɔ m ngi nāhą̄kashee wɔɔ́, sɔnyɔ onyo ni. Deɓee ngi ka koɗyo ha kash jɔ hál nge nɔ kɔ́ see ka njiya'n keme m Kris ná, sɔnyɔ atá konyo ni. **17** Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ wɔ́b ye t gō ndég m Nuɓɔ-ɔ́, ɓa bé wɔɔ́, ye sóo t ta see kembe konyo gō ɗóbo náa nāhą̄ nge nɔ-ɔ́, umbɔ̄ náa nāhą̄ nge nɔ ngē.
18 Kris ɓa t jɔ nya'n embe konyo njɔ ɗíya bá ha nāhą̄kashee. Yɔ ye deɓee nge jɔsuɻu b oyo ha m deɓee ngi ke jɔsuɻuee ngē. Bəyá kɔ́ ta yɔ koi ji ke'n rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ yɔ oyo gō ɗóbo m jaɻɔ-ɔ́ b téle inji t kaɗya'n gō ɗóbo njili.
19 Ye t kúlu m Njili ná'n á-a yɔ aɓh ká ɔjɔ'n ha t njiliee tíi keme kúju dangay wɔ̄ ná. **20** Njili ngi kono kéte kegē téle rɔ ni go ha-á. B Nuɓɔ kukɔ n keme nya ngér bé mbóng ndi m Nuwe-é dana kɔ́ yɔ k tɔmɔ'n bato tɔ ná. Batɔ nge kono deɓee ɗi ménɣɛɛ bá kudu keme-é āda ke deɓee salanjā bé kɔ́ kembe kaɗya 'j kam manh ná. **21** Manh ná ugɔ kam goto m ɗenh manh nge kono kaɗya sé taá yɔtɔnh t kúlu tei m Jeju Kris 'j dana m ngi koyoo-ó ná. B yɔ kɔ́ ye ɗenh manh nge ka kɔɻh ɗili 'j rɔ deɓee ná ngē. B ye kəlānjī m njili kigii nge nɔ t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **22** Kono ɓa kɔ́ Jeju Kris kaɓh'n taɻh nɔbé ná yɔ ká inji jɔ jī konyo m Nuɓɔ-ɔ́. Āda mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɻh nɔbé ngi konyoɓee tíkɔ ngi kono kaɓh t tɔ́gɔ niyee télei'n jɔ ni uloi mɔtɔ tɔ́gɔ nya.

Kinji t kam'n ha m Nuɓɔ

4 Kris embe konyo keme jaɻɔ nya ha ji wɔ̄. Ye bəyá wɔɔ́, ye nya ha se ta kaɓh t hál nge nɔ'n keme rɔ sé njɔ náakɔ̄l ná bəyá. Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ deɓee nge kembe konyo keme jaɻɔ nya wɔɔ́, yɔ keɻei nahą̄ t nāhą̄kash'n wɔ̄.

2 Yɔ keɽei nahą̄ t nāhą̱kash'n wɔ̄ kɔ́ ta dana kɔ́ jɔkāgalo nge nii nya ha ta yɔ kinji'n t jɔ nya'n taɽh keme jaɽɔ-ɔ́, ná wɔɔ́, yɔ ka njiya'n gō ɗóbo kam kash náa m deɓe-é ngē. B ye ha nya ta njiya gō ndeg m Nuɓɔ-ɔ́ kɔ́. 3 Jɔkāgalo nge hón kete kɔ́ jiyee ka ɗáa'n ná, jiyee j tɔlii taɽa gō ndeg m deɓee ngi ke Jupee nge ná ɓɔ bé wɔ̄. Jiyee ja j njiyee tii bé diɽingi. Ja j njiyee gō ɗóbo kam kash náa, ja j'enhii kaā. Jiyee ja nehɽ̱i taɽa náakusɔɔ t náakai'n tíkɔ jiyee ja j tɔ̄lii'n rɔ ji gō ɗóbo góg yo-ó ɗyatɔ. 4 Lo kono see ka kundɔ̄ rɔ sé taɽa nāhą̱ náa ngi kash kaljɔ ná-ā sɔɗin ngē ná wɔɔ́, ha sé a ɔɽɔ kam ni āda a tojoi ha jɔ sé. 5 Yɔɔ etei ka tɔ́jɔ ha ni ná-ā ɓa dér, rɔ m nge kono kundɔ̄ jɔ rɔ nya dana-á ha ta ganga seɽé jɔ m ngi kaɗyaa t ngi koyoo-ó ná. 6 Ojoi nya Ha Nge Nɔ t ngi koyoo wɔ̄, kɔ́ ta ganga ni seɽe ni njɔ m deɓee ngi níi keme jaɽɔ-ɔ́, tɔ ná. Ɔjɔ ni Ha Nge Nɔ wɔ̄ kɔ́ ta yɔɔ ka ɗáa t kaɗya'n ha m Nuɓɔ gō ɗóbo m Njili.

7 Mɔtɔ méɽ m náa ɓa dér ye táha wɔ̄. Ye bəyá wɔɔ́, ye ha se ta ka ɗáa t kam kaɗya'n tíkɔ injii'n jɔ déengaɓa sé, kɔ́ a górii'n Nuɓɔ. 8 B kéte nɔ náa ɓa dér wɔɔ́, ye ha sé ta tee rɔ sé, táɽa nahą̄ t njɔ ngáɗ'n, haɗi wɔɔ́ táɽa a utu jɔ nāhą̱kashee ɓɔ bé. 9 Ɨ́ nehɛi nahą̄ mbā dana hɔtɔ nahą́ 'j ta téle ka nyúɽu. 10 Āda deɓe ɗíyaɗíya 'j dana sé joo nónjo nya t gō ɗóbo m kadāɓulo nge kono yɔ kembe. Njɔ m nge kundɔ̄ kam nya jɔ náa nɔ ngi nɔ mɔtɔ kēɽekēɽee t gō keme nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. 11 Wɔ́b deɓe nóho b nj'ɔjɔ ha wɔɔ́, āda ɔjɔ t gō ha nge kono tei 'j taɽa m Nuɓɔ-ɔ́, ɓa. Wɔ́b deɓe nóho b a nāhą̱ kulɔ ɓeɽh wɔɔ́, āda nāhą̱ t gō tɔ́gɔ nge kono Nuɓɔ kāda nya'n ná. Ye bəyá kɔ́ āda Nuɓɔ embe kɔɽhtaɽa dana náa ɓa dér gō ɗóbo m Jeju Kris. Yɔ nge kono kɔɽhtaɽaa t tɔ́gɔ'n ke yi nya t jɔkāgalo-ó jɔkāgalo-ó ná. Amen.*

Jiyee j'embei konyo, haɗi wɔɔ́ j'ei ngi taā kemee

12 Kórtaɽa maa, wɔ́b náa nge ngér ɓɔ nóho b uso jɔ sé

wɔ́, āda najh kɔɽɔ kam sé. Kɔ́-ɔ, ɔ́ najhii nya njɔ́l tɔ̄r jɔ́ ná naa mɔtɔ kēɽe nóho á-a na uso jɔ sé ngē. **13** B ye ha sé ta nāhą̄ rɔnyele, haɗi wɔ́ see yei māda m Kris gō ɗóbo kembe konyo nya. See yei māda m Kris, kɔ́ ta ndi nge kono Kris tei hɔy t kɔɽhtaɽa nya'n wɔ́, see nāhą̄'n rɔnyele nge kalngandh. **14** Wɔ́b a nyéɗyēi se ha m Kris wɔ́, āda rɔ sé nyelē se. Na Njili nge t kɔɽhtaɽa'n kɔ́ ke Njili m Nuɓɔ ná inji jɔ sé. Yɔ a embei nyéɗyē 'j kā rɔ ni, kɔɽhtaɽa wɔ́, yɔ a embei nya 'j kā rɔ sé. **15** Āda deɓe nóho 'j dana sé najh kembe konyo njɔ m nge tɔ̄l deɓe ngē wɔ́, njɔ m nge ɓogo ngē wɔ́, njɔ m nge nāhą̄kash nóho ngē wɔ́, njɔ m deɓe nge ka kanjā há. **16** B wɔ́b deɓee b embe konyo ha yɔ ke deɓe m Kris wɔ́, āda sɔnyɔ najh konyo nya ngē. B āda yɔ ɔɽh taɽa m Nuɓɔ gō ɗóbo ri ná. **17** Āda yɔ ɔɽh taɽa m Nuɓɔ, haɗi wɔ́ ye jɔkāgalo nge ta katá kundɔ̄ ni mɔtɔ gānga séɽe jɔ m deɓe keme kúju m Nuɓɔ-ɔ. Wɔ́b undɔ̄i mɔtɔ gānga séɽe 'j jɔ ji wɔ́, ngi kono kegē koō Ha Nge Nɔ m Nuɓɔ ná tɔ̄l taɽa ni atá ke kāɗá wɔ?

18 Wɔ́b onyo rɔ m deɓe nge jɔsuɽu ha ta kembe
kaɗya wɔ́,
deɓe nge kege ndeg ha m Nuɓɔ
tíkɔ nge nāhą̄kash-é atá ndéle ɗi wɔ? *(Kūjú. 11:31)*

19 Ye bəyá wɔ́, āda deɓe ngi ka kembe konyo t gō ndeg m Nuɓɔ-ɔ́, ná télei kaɗya rɔ ni inyei keme jī m nge hēl náa nge jɔsuɽu-ú gō ɗóbo nāhą̄ náa nge ke yi nɔ-ɔ́.

Kɔɗyɔ̄ ha m deɓe kangaa t balsaáa

5 Ɔi kɔɗyɔ kɔ́ k kadā ma t deɓe kangaa ngi kinji dana hɔtɔ sé ná-ā. Ma m'e deɓe kangā njɔ njɔ ni. Ma nge kɔjɔ ha kembe konyo m Jeju t hālá. Ma nge katá kɔɗa dana kɔɽhtaɽa nge k nāhą̄ rɔ nya ha ta tei hɔy ná. **2** See deɓee kangaa ma m'ɔɗyɔ se ha ta see kulū ɓundu bata m

Nuɓɔɔ kɔ́ kinya nya keme ji sé wɔ̄ ná. Āda deɓee ɔsɔ t see kɔ́ ɔ́ nehɛ̨i'n ngē. B ɔ́ nehɛ̨i t gō keme ndeg se'n t gō kono Nuɓɔ ndeg'n ná. Ǽ najhii nāhą ha ta ka kembe'n gúrusu nge ke gō-ó ngē ngē. B nehɛ̨i t keme nge ndeg kiɓ lám kaɓh t nāhą kulɔ'n. **3** Ǽ najhii kanjā ha ta ka nāhą kóngaɽ jɔ m ngi kono kinya ni nii keme ji sé ná ngē. B āda ɔ́ téle yei náandáj ha m ɓundu batá ná-ā kɔ́. **4** Na lo kono Ngol jɔ m ngikuluee katá tei hɔy ná wɔ́, see etei kembe tagé kɔɽhtaɽa nge katá njúm ngē ná.

5 See ngi kono ke balsáa ye nya ha sé ta ka kulɔ jɔ sé mɔtɔ tɔ́gɔ m deɓee kangaa. Tíkɔ see ɓa dér, ɔ́ télei nyóoi jɔ sé mɔtɔ tɔ́gɔ nahą̄ t jɔ nge nyóo lémlém'n, haɗi wɔ́ Mangətuɓu m Nuɓɔ tɔ̄r na:

> Nuɓɔ a yege ha m ngi kɔjɔ rɔ niyee,
> b a adā keme nɔ nya t ngi ka nyóo jɔ niyee ná kɔ́.
>
> *(Kūjú. 3:34)*

6 Uloi jɔ sé mɔtɔ tɔ́gɔ jī m Nuɓɔ-ɔ́. Kɔ́ āda jɔkāgalo b asa wɔ́, yɔ ɔsɔ se taɽh. **7** Inyei sōl see ɓa dér keme jī nya, na yɔ ɓa-á ye nge ka ngɔm sé wɔ ná.

8 Ukoi rɔ sé tɔ́gɔ b injii jɔ deéngaɓa sé, haɗi wɔ́ madābaā sé biyagey* a njiya njɔ ngese nge kono ka guɽū ka kanjā'n deɓe ha kukɔ kusɔ nya ná. **9** Ǽ jónyoi kúɽɔ taɽa nya t kundɔ̄kemejɔtaākeme nge kasa'n. Haɗi wɔ́, see ɓa dér igii ha nónjo see ɓa dér taá jɔngáya k kembe nya konyo ɗóbo ɗíya bəyá n jɔ njɔ sé.

10 'J gō kɔ́ ta see katá kembe konyo keme jɔkāgalo nge ɗí ményɛ bá ná wɔ́, Nuɓɔ nge keme nɔ ɓa dér, yɔ nge kono kúu sé bé ha ta see kembe kɔɽhtaɽa nge kəɗa sɔ́r t kúlu m Jeju Kris'n ná. Yɔ ɓa t rɔ nya'n atá nāhą kɔ́ ta see nɔ tɔl taɽa. Yɔ atá nāhą kɔ́ ta see katá mbós. Yɔ atá nāhą kɔ́ ta see katá kembe tɔ́gɔ, yɔ atá nāhą kɔ́ ta ngəra sé mbōs goto-ó ngér 'j ta yíi. **11** Āda kɔrhtaɽaa t tɔ́gɔ'n ye yi nya t jɔkāgalo'n jɔkāgalo'n. Amen.*

Ha nabh nahą̄ nge ta tɔ̄l'n taɽa ha

12 M'njánga mōno ha kono kəɗa'n m'ā̄da se t kúlu m Silbɛ̨, nge kono ma kɔ nya taá taɽa kam má njɔ nónjo nge jɔsuɽu. M'njánga mōno ha ná m'ā̄da se ha ta kɔɗyɔ̄ se'n tíkɔ ha ta tɔr se'n ha keme nɔ m Nuɓɔ kɔ́ kujɔ̄ sé nahą́ ná ke ha nge kamhkamh.

13 Eglis nge kono Nuɓɔ heɽe nya taá Babilɔn ná nj nabh se Tíkɔ Mark mōno má nj nabh nya sé. **14** Ɨ́ nabhii nahą̄, nabh njóɓ taɽa nge t táɽa'n.

See ɓa dér kɔ́ ke keme ha m Kris Jeju-ú ná, ā̄da keme nɔ ye nahą́ t see. Amen.*

JÓ M MANGƎTUƁUEE KƆ́ PIYER NJÁNGĀ

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ma Simo̱ Piyer, ma m'e ɓerh kulɔ tíkɔ m'e'n mōnombangakulɔ m Jeju Kris. M'ulɔ t mangɔtuɓu kono kɔɗa'n m'adā t ngi kono kembe kundɔ̄kemejɔtaākeme nge gāta nya kalngandh ɗóbo ɗíya njɔ yi ji ná. Kundɔ̄kemejɔtaākeme ná jiyee j'embei t kūlu jɔsuɻu m Nuɓɔ ji'n tíkɔ t kūlu jɔsuɻu m Jeju Kris Nge Kaɗya ji'n.

2 Āda keme nɔɔ t wuɻurnyóo'n yei t jɔ nahą́ jɔ nahą́ jɔ sé t kúlu kigii Nuɓɔ'n tíkɔ t kúlu kigii Kɔɓaɓe Jeju'n.

Ukoi tɔ́gɔ gō ɗóbo kúu tíkɔ héɻe kono Nuɓɔ héɻe sé

3 Tɔ́gɔ nge ngér nya ná ye yi m Nuɓɔ. Tɔ́gɔ nya ná āda ji náa ɓa dér nge ta nāhą́ ji nɔ ha kaɗya t jɔ ndiyee sór tíkɔ ha nāhą́ náa t gō ndég ha m Nuɓɔ'n. Yɔ āda ji tɔ́gɔ ná t kūlu kigii kɔ́ jiyee kigii Nuɓɔ nge kono kúu ji t kūlu kɔrhtaɻa nya'n, tíkɔ t kūlu keme nɔ nya nge taɻa hulo nya yɔ ɓa'n ná. **4** Ye t kūlu m náa ná-ā á-a Nuɓɔ, ɔla'n njī nya āda ji'n jɔ ha náa ngi kumbɔ̄lo kalngandhee tíkɔ jɔ ha náa ngi nɔ kalngandhee wɔ̄ ná. Yɔ āda ji kɔ́ ta t kūlu nya'n wɔɔ́, see téle ke'n ngi kugɔ nahą̄ jɔ hál m Nuɓɔ-ɔ́. Tíkɔ yɔ āda sé'n ha ta see kanyā'n náa nge njúm nge kɔɗa taá jɔngáya-á gō ɗóbo m ɓō jaɻɔ-ɔ́ ná.

5 Ye bəyá wɔɔ́, ye ha sé ta nāhą́ náa ɓa dér t tɔ́gɔ se'n kɔ́ āda undɔ̄i keme nɔ jɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme sé. Undɔ̄i náa kigiii jɔ keme nɔ-ɔ́. **6** Undɔ̄i kundɔ̄ kam jɔ rɔ-ɔ́ jɔ náa

kigii. Undɔ̄i kukɔ rɔ tɔ́gɔ jɔ kundɔ̄ kam jɔ rɔ-ɔ́. Undɔ̄i ná nāhą t gō ndeg ha m Nuɓɔ-ɔ́ jɔ kukɔ rɔ tɔ́gɔ-ɔ́. **7** Undɔ̄i ha táɾa nónjo jɔ náa nāhą t gō ndeg m Nuɓɔ-ɔ́. Tíkɔ undɔ̄i'n táɾa jɔ ha táɾa nónjo. **8** Wɔ́b náa ná-a ayei t jɔ nahą́ jɔ nahą́ keme sé wɔɔ́, atá nāhą kɔ́ ta see nyel ngē. Tíkɔ atá nāhą kɔ́ ta see kanā gō ɗóbo kigii kəɓaɓe ji Jeju Kris. **9** B deɓe nge nyalā náa nɛɛ wɔɔ́, kam nya ndɔ̄, yɔ ɔ lo kuɗɔ-ɔ́ ngē. Kaɾh rɔ nge kono Nuɓɔ kaɾh rɔ nya 'j kam nāhą́kash nya ngi kéte kono náa keme nya ndóm 'j gō-ó wɔ̄.

10 Nónjoo ye bəyá wɔɔ́, ye ha sé ta tɔ́mɔ rɔ sé kɔ́ kəɗa'n ngér, kɔ́ āda igii go kúu kono Nuɓɔ kúu sé tíkɔ héɾe nge kono yɔ heɾe sé ná. Haɗi wɔɔ́, wɔb, see a nehɛi yi nge ná wɔɔ́, náa māda nóho ta katá kugɔ sé gigi-í nj ndetē.

11 Bəyá ná-a ta Nuɓɔ katá kinya taɾa ɗóbo t gáha'n ta kadā sé kɔ́ ta see kudu keme kɔɾɔɓē nge kəɗa sɔ́r m Kəɓaɓe ji tíkɔ Nge Kaɗya ji Jeju Kris'n wɔ̄ ná.

Ha nge lo mundū-ú m Mangətuɓu m Nuɓɔ

12 See igii náa ná-a nɔ, tíkɔ see ɔ́ mbósii'n keme ha nge kamhkamh nge taá yɔtɔnh'n ɓa wɔ̄. B yɔ kɔ́ ma m'áta ka níi t lo tɔ́mɔ rɔ má kɔ́ ta ka kugɔ'n keme sé t jɔ náa nɛɛ.

13 Ye ha ná-a, ma m'ɔ āda ye t gō-ó ɓa bé ha ta ma ka kəlē wuɾu sé jɔ-ɔ́ gō ɗóbo mbēnj kono ma ka mbēnj sé jɔ ha náa nɛɛ. Jɔkāgaloo ɓa dér kɔ́ ma ka kinji'n t jɔ ma'n taɾh keme kúju tandā nɛɛ ɓa tɔ ná. **14** Ma m'igii āda níi ma ndi ɓɔ nge ta ma katá tei'n 'j keme kúju tandā nɛɛ ɗóbo ɗíya njɔ Kəɓaɓe ji Jeju Kris kɔjɔ ma'n ná. **15** Āda ma m'atá ka tɔ́mɔ rɔ má kɔ́ āda ya jɔkāgalo nóho, b m'inya se b m'ɔrh taɾh wɔɔ́, see etei kaɓh t tɔ́gɔ'n ta keme sé ka kugɔ t jɔ náa nɛɛ ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee.

16 Ha tɔ́gɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Kris tíkɔ ha téle ke nya ná dee d'ɔjɔ sé ye njɔ d'unu gō kāga ha nge 'j kam ha ngē. B

ye kɔrhtaɣa nge kumbɔ̄lo nya nge dee ɓa kɔ t kam de'n.
17 Dana kɔ́ njī deɓe nge t kɔrhtaɣa'n tíkɔ ɗoso t tɔ́gɔ'n
koɗyo nya ha ná wɔ́, yɔ embe kɔsɔ gɔnɔ tíkɔ kɔrhtaɣa m
Nuɓɔ Biya. Njī deɓe ná tɔ̄r na:

Yɔ nge'n ye Mono kótaɣa má,
nge kono kāda má rɔnyele.

(Mt. 17:5 Mark 9:7 Luku 9:35)

18 Dana kɔ́ dee ɓa kinji sɔɗin jɔ kōo nge kaɣh njánga
njánga ná wɔ́, njī deɓe ná tei'n 'j kā taɣh nɔbé taá t rɔ dé.
Āda ye náa nge dee ɓa koō t mbi dé'n.

19 Āda ha kɔ́ ngikɔjɔnjihaa m Nuɓɔɔ ka kɔjɔ ji ná, dee
d'igii ha ke nya ha nge kamhkamh. Ha kɔ́ see ka koō ná,
undɔ̄i kam sé jɔ-ɔ́ āda nɔ ɗóbo ɗíya njɔ ka kundɔ̄ sé'n kam
sé jɔ lámba nge ka njāhạ lo kam tíli-í, mbóng bē ka ndiga'n
ná. Tíkɔ njɔ malamalá jɔ bēndinga kiɓ'n ngaɣā keme sé
ɗyatɔ. 20 Kéte nɔ náa ɓa dér wɔ́, yee ha sé see ɓa ta kigii
yi nge'n. Ha nge lo mundú m Mangətuɓu m Nuɓɔ-ɔ́ nge ta
ke 'j gō njɔl m deɓe ndetē. 21 Deɓe asa nge, haɗi wɔ́ ha
nge nóho 'j taɣa m Nuɓɔ-ɔ́ nge ta tei gō ɗóbo ndeg m
deɓe-é ndetē ɓa nɔɗí. B ye ha nge Njili nge Nɔ ɓa kɔsɔ t
deɓee m Nuɓɔɔ ngi kaɣh njánga njángaa kɔ́ ka koɗyo'n ha
nge 'j kā rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ná.

Ngikɔjɔnáa ngi góloo t túju lo niyee

2 Njɔ kɔ́ ngikɔjɔnjihaa ngi kujɔ haa kəɗa'n dana m
deɓee kéte kono ná wɔ́, ngi kɔjɔ náa ngi ke gō-ó ngē
etei nya kəɗa dana sé ɗóbo ɗíya bəyá. Yɔɔ etei kudu dana
sé bəyá ɗem 'j ta see kigii. Yɔɔ etei ngānga ha kigii Kəɓa
ni kono gānga jɔ ni. Bəyá wɔ́, yɔɔ ɓa etei ke'n túju lám jɔ
ni. 2 Deɓee ɓɔ bé etei ta ka kunu gō ni gō ɗóbo hál kusɔ jɔ
ni. Āda gō ɗóbo kulɔ nāhạ niyee á-a deɓee a tójoi'n ha kash
jɔ ha nge kamhkamh wɔ̄ ná. 3 Āda t gō ɗóbo kam kash náa
niyee á-a a góloi se'n t ha kujɔ niyee kɔ́ ta ka kembe'n náa

j' kā rɔ sé wɔ ná. Ngegangaseɽeé tɔ́mɔ rɔ nya kono ha ta gānga seɽe jɔ ni wɔ̄. Nge katá túju ni, yɔ a toɗo ɓi ngē.

4 Nuɓɔ inya mōnokulɔ ngi 'j taɽh nɔbé ngi kɔ́ nāhą̄kash náa ɓúlo ngē. Ye ndujɔ̄ ni t jinjiɽi'n tɔla ni keme gōtoo nge kúlu-ú, kam tíli-í. Āda yɔ ngɔm ni lo ná ha ta k ndalh'n ndi ganga seré. **5** Lo kono Nuɓɔ nāhą̄ kɔ́ manh kulɔ jɔngáya jɔ m deɓee ngi hál ni nɔ ngē nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ná, yɔ inya deɓee taá 'j jɔngáya ɓulo ngē. B yɔ aɗya deɓee salanja ba ɓa nɔɗí. Āda dana m deɓee salanja ná Nuwe nge kɔjɔ ha nge jɔsuɽu ná ɔɗa dana ni. **6** Nuɓɔ ganga seré nge nɔ ngē jɔ ɓē ɓɔ Sɔdɔmee t Gɔmɔr'n. Yɔ njór ni t har'n āda téle usoi bū. Yɔ nāhą̄ bəyá ha ta téle ke'n náa kɔjɔ ha m deɓee ngi hál ni nɔ ngē nɔ m Nuɓɔɔ yɔɔ ngi katá ka ke 'j kā gō-ó ná-ā.
7 Wōngō a asa Lot nak gō ɗóbo hál m deɓee ngi kono kege ka kukɔ rɔ ni t' 'j jɔ ha kalh jɔ njiha m Nuɓɔ-ɔ́. Āda yɔ ɓa ɗíya bá Nuɓɔ ukɔ ɔrh'n 'j kam har-é. **8** Lot, deɓe nge jɔsuɽu inji dana ni. Āda t jɔ ndiyée wɔɔ́, yɔ a ɔ kulɔ ngi kash kalngandh tíkɔ yi ngi kono yɔ ka koō t mbi nya'n ná, yɔ a nehei naá ye njɔ njiha na ndetē dana ni ná. Ada náa ná onyo ngaɽā keme nya nge ke jɔsuɽu na ɓa nɔɗi t jɔ ndiyee. **9** Āda deɓee ngi kono ka nāhą̄ gō ndeg m Nuɓɔɔ ná, Kəɓaɓe a igii ɗóbo lo kɔrh ni 'j kam náa ngi ka kuso jɔ ni. B deɓee ngi ka nāhą̄ náa jɔsuɽu nge ná-ā wɔɔ́, Nuɓɔ atá gānga seɽé jɔ ni tíkɔ náa konyo atá nāhą̄ ni. **10** Āda kumbɔ̄lo nya ɓɔ wɔɔ́, ye ngi kono ka kunu gō ɓo jaɽɔ nge kash-é, tíkɔ yɔɔ oi tɔ́gɔ m Nuɓɔ āda ye náa ɓúlo bé taá taɽa kam ni.

Yɔɔ yei ngi ka ɓelē deɓee ngē, tíkɔ yei'n ngi jɔ ngéɽe ɗyatɔ. Āda yɔ a géngei mōnokulɔ ngi t kɔrhtaɽa ngi 'j taɽh nɔbé ɓúlo bé 'j ta ɓelē rɔ ni. **11** Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé, ngi kono nūngɔ ni ngér kumbɔ̄ yi ni. Yɔ ngi tɔ́gɔ ni kumbɔ̄ yi ni ɓa ná, géngei bē jɔ m ngi kono kaɓh t kɔrhtaɽa-á kéte tíkɔ kuso ná-a taɽa kam m Kəɓaɓe-é ngē.

12 B yɔ ngi kono ke ye njɔ ná jāa ngi ka ɗáa bé kam ha ni
ndetē ná-ā, jāa ngi koɗyo ni nii, ha ta deɓe téle kukɔ tɔ̄l ni
tíi ná-ā yɔɔ a géngei ri náa nge yɔɔ kigii mɔtɔ ha nya ngē.
Yɔɔ ɓa etei nya túju ni ɗóbo ɗíya bəyá njɔ m jāa ngi ke
náa njum ná-ā.

13 Āda nge ná yɔɔ embei kubɔ̄ m kulɔ nāhą̱ ni gō ɗóbo
nāhą̱kash niyee wɔ̄. Yɔɔ a embei rɔnyele gō ɗóbo kāda rɔ-ɔ́
ɓa bé ha ta ka nāhą̱'n náa ngi kāda rɔnyele t dana kaja-á
ɓa. Wɔ́b injii ɗíya səɗin lo náakusɔ-ɔ́ kaja ba-á wɔɔ́, yɔɔ a
yei deɓee ngi ka saāɻɔ* niyee t deɓee ngi ka nāhą̱ náa jɔ
sangee. Yɔɔ a nehɛ̱i rɔnyele jɔ náa ka nāhą̱ ni gō ɗóbo
gólo kam lo niyee ɓa. 14 Ngi kɔjɔ náa ngi kujɔ haa yɔɔ
undɔ̄i kam ni t taɻa ha kanjā nāhą̱-á ɓa nɔɗí. Yɔɔ esei kam
ta kinya taɻa ha nāhą̱kash ngē ɓa nɔɗí. Yɔɔ a ələi kui ha ta
ka kukɔ'n deɓee ngi kono tɔ́gɔ ni ndetē. Yɔɔ undɔ̄i keme ni
t jɔ ha nāhą̱ taɻa náa ɓa nɔɗí. Yɔɔ yei deɓe ngi kono Nuɓɔ
tɔ̄hɔ ni wɔ̄. 15 'J gō kɔ́ yɔ kinya taɻa ɗóbo nge jɔsuɻu ná
wɔɔ́, yɔɔ ndómii wɔ̄ āda yɔɔ unui ɗóbo m Balam mōno m
Bewər nge ka táɻa kubɔ̄ nge ke gō-ó ngē. 16 Yɔ nge ndáng
ni n ha kalh jɔ njiha nyaa ná. Kó koro nge ke jā, āda ka
koɗyo ha ngē ná, oɗyo ha t njī deɓe'n utu'n taɻa ɗóbo t
ngekɔjɔnjihaa m Nuɓɔ 'j jɔ náa nāhą̱ nge t njɔ səba'n.

17 Deɓe ná-a yei njɔ gōto ɗe nge manh ndetē keme-é.
Yɔɔ yei njɔ kúlu m njī nge nyéle njī ka kɔsɔ kɔrh ni. Nuɓɔ
gānga lo nge tugɔ kili bibiti'n ɓa inya ha ni t jɔ ndiyee sɔ́ɻ.
18 Ngi kɔjɔ náa ngi kujɔ haa yɔ a oɗyoi ha ngi kɔjɔ rɔɔ
tíkɔ 'j kam ná-ā ɔjɔ'n gō ɗóbo jɔ ngér ni. Yɔ a ələi kui ha
ta ka kukɔ'n deɓee ngi kono níi ni ményɛ bá ta yɔɔ tei 'j
keme ji m ngi kono ndóm tíi ná-ā. Wɔɔ́, tele goloi ni t kúlu
ɓō jaɻɔ'n, tíkɔ náa nāhą̱ ngi diɻingee ná-ā a góloi ni gō
ɗóbo m kam kash náa nge 'j gō jaɻɔ-ɔ́, tíkɔ gō ɗóbo kusɔ
jɔ niyee. 19 Ngi kɔjɔ náa ngi kujɔ haa yɔɔ ɓa t jɔ ni'n yei
ɓerh m náa nāhą̱ nge njúm. B ələi njī ni edei ni ha ta yɔɔ

katá ke kɔ́ɓa rɔ ni. Ye bəyá, haɗi wɔɔ́ náa ɓa dér ɗíyaɗíya kɔ́ ka tete kɔ̄l deɓe ná deɓe a ye ɓeɣh nya. **20** 'J gō kɔ́ yɔɔ téle kɔrh rɔ ni 'j kam nāhą̄kash nge taá 'j jɔngáya t kúlu kigii kono yɔɔ kigii Kəɓaɓe ji tíkɔ Nge Kaɗya ji Jeju Kris ná wɔɔ́, yɔɔ sundui āda téle unui rɔ ni edei nāhą̄kash ɓa ɗyatɔ. Āda nāhą̄kash tete ni kɔ̄l. Yi nge ná ya tɔltaɣa m nāhą̄kash ni umbɔ̄ yi nge taɣa kata ɓa tɔ. **21** Ye sóo t ta yɔ kigii ɗóbo nge jɔsuɣu ngē ɓa nɔɗí umbɔ ta yɔɔ kigii tíkɔ kiɓ téle gidi ni 'j taɣa-á. **22** Náa kɔ́ ke jɔ ni ná titii nāhą̄ bé t kujuhá nge kamhkamh kɔ́ tɔ̄r ni na:

> Bisi ɓa téle usɔ náa nge kono yɔ kúɗyɔ̄.
>
> *(Kūjú. 26:11)*
>
> Tíkɔ kó borh nge yɔ ɓa njóbo tíi wɔ̄ ná téle hólō rɔ nya kam bat.

Ndi m Kəɓaɓe

3 Kótáɣaa yi nge'n ye jó m mangətuɓuee á-a m'njánga m'āda se wɔ ná. Āda keme mangətuɓu nge taɣa kata-á tíkɔ keme jó m mangətuɓuee ná ma m'ugɔ keme sé jɔ na nɛɛ bəyá ha ta ndúɣu'n njɔ́l ha sé nge kam kaɣh ná gō ɗóbo náa kigii. **2** Ma m'njánga ha ta ndúɣu sé bəyá kɔ́ ta keme sé kugɔ'n jɔ ná ngi kono ngikɔjɔnjihaa m Nuɓɔɔ ngi kaɣh njánga njángaa kɔjɔ sé kéte ná. M'ndúɣu njɔ́l ha sé bəyá kɔ́ ta keme sé kugɔ'n jɔ ngōm gōmindi m Kəɓaɓe ji tíkɔ Nge Kaɗya ji Jeju Kris nge kono mōnombangakulɔ see kɔjɔ sé ná.

3 Náa nge taɣa kata wɔɔ́, yee ha sé ta kigii nɔ. Na keme ndi ngi 'j kā gō-ó wɔɔ́, deɓee ngi ka sóo deɓe etei ta ka ke. Āda yɔɔ etei ka njiya gō ɗóbo ɓō jaɣɔ niyee ɓa. **4** Yɔɔ etei ka tɔ̄r na: Jeju əla njī nya na n'atá téle ke. B ye'n ngē. Yɔ ɓa-á nj'e kāɗá wɔ? Yɔ nj'e ngē, haɗi wɔɔ́ kono ɓa kɔ́ biya jiyee koyo'n wɔ'n náa ɓa dér ɗei t kam gōto kəɗa ni'n 'j lo kundɔ̄ mətɔ-ɔ́ ná ɓa tɔ. **5** Yɔɔ enjei ha ta ndóm 'j gō ha

kono kəɗa'n, kéte kono ná, nɔbée yei yi kəɗa t kúlu ha nge tei 'j taɣa m Nuɓɔ'n tíkɔ yɔɔ ndomii'n ɗyatɔ ha Nuɓɔ kɔrh ngáya 'j kam manh āda kəɗa t kūlu m Ha'n. Ada ngáya ye yi kəɗa t kūlu ha nge tei 'j taɣa m Nuɓɔ-ɔ́ kam manh'n mbóng taá kajanh. **6** Ye ha m náa ná-a manh kulɔ taā'n jɔngáya ɓa dér, āda jɔngáya nge kono ye'n yi túju wɔ̄ ná.
7 Āda ye t kúlu ha nge tei 'j taɣa m Nuɓɔ ɗíya ná'n ná ɓa-á Nuɓɔ ngɔm'n nɔbé t jɔ́ngáya nge taá yɔtɔnh ha ta har kɔ́ kukɔ wɔ̄ ná. Nuɓɔ ngɔm ni bəyá ta k ndalh'n ndi gānga seré. Tíkɔ ha ta túju'n deɓee ngi hál ni nɔ ngē nɔ m Nuɓɔ-ɔ́.

8 B yɔ kɔ́ kótáɣaa náa māda nge nóho əɗa 't b āda keme sé najh ndóm 'j gō-ó ngē. Náa á-a wɔ'n. Taá taɣa kam m Nuɓɔ-ɔ́ wɔɔ́, ndi ɗíya ye njɔ ɓāla dubú ɗíya ná. Tíkɔ ɓāla dubú ɗíya ye nya njɔ ndi ɗíya ná. **9** Kəɓaɓe a nyēɣe jɔ kəla njī nya ngē. Njɔ deɓe ka nóhoo koō'n ɓó na gō nya na uɗɔ tɔ ná. B yɔ kɔ́ ye bəyá ngē yɔ ukɔ keme nya nger bé jɔ sé. Yɔ ndeg ha ta deɓe nóho j' dana sé kudu ngē. B yɔ ndeg ha ta deɓee ɓa dér mbéle hál ni.

10 Ndi téle ke m Kəɓaɓe atá ke njɔ ndi ke m nge ɓogō dana ndi. Keme m ndi ná wɔɔ́, nɔbé atá hón ta bibi nya katá kúu njɔ nyéle ná bəyá. Har atá yeh kajaa, nɔhuee telemiyee t náa ɓa dér ngi tíi 'j taɣh nɔbé ná-ā. Tíkɔ jɔngáya t kulɔ nāhạ nyaa ɓa dér, har atá njór ni.

11 Har atá yeh náa ɓa der ɗóbo ɗíya bəyá. Wɔɔ́, yi sé atá ke neɣé wɔ? Ye ha sé ta hál sée t náa nāhạ sé gō ɗóbo ndeg ha m Nuɓɔɔ ke yi kaɣh njánga njánga. **12** Ye ha sé ta k ndalh gō b k kundɔ̄'n jɔ rɔ sé t dana-á ɓa ndam ndam ha m ndi katá tele ke m Nuɓɔ. Ndi ná har atá yeh nɔbée ngi ka nda biɣibiɣi ná-ā. Tíkɔ ye'n ndi nge kajaa, nɔhuee t telémiyee t náa ɓa dér t 'j taɣh nɔbé katá yeh. **13** B t gō kəlanjī nya wɔɔ́, jiyee j j ndali nɔbé nge ɗyā, tíkɔ jɔngáya nge ɗyā, ngi kono náa nge jɔsuɣu kata kinji t.

14 Kótaɣaa ye ha ná-a, wɔ́b see nj ndalhii gō náa ná-a

wɔ́, ǒ tómoi rɔ sé nɔ kǒ āda yɔɔ ye embei se t wuɣunyóo'n 'j ta náa kash nóho tei jɔ sé tíkɔ 'j ta ha nóho tei jɔ sé. **15** Ye ha sé ta kigii nɔ na ha keme ndalh m Kəɓaɓe ji ná ke ha ta yɔ kāda ji'n kaɗya. Ɗóbo ɗíya njɔ nónjo ji Pol nge ke kótaɣa njánga'n keme mangətuɓu-ú kadā se'n t gō kamkaɗya nge Nuɓɔ kadā nya'n ná. **16** Āda ye náa nge ka nāhą nya keme mangətuɓuee ɓa dér. Keme ha kā nóho kǒ yɔ ka koɗyo ná lo kigii mɔtɔ onyo. Āda náa ná-ā deɓee kā mādaa ngi kigii náa ngē ɓa nɔɗi ná-ā t ngi kono mbosh ngē gō ɗóbo taā keme ni ná-a, ká ukoi ha ná mbelei gidi tií, ɗóbo ɗíya njɔ ka nāhą ni'n t Mangətuɓu m Nuɓɔ ka mādaa ná. Āda nge ná ya yɔɔ ɓa a enjei ha ta Nuɓɔ túju ni.

17 Āda nge'n ya kótáɣaa, see ɓa igii náa nɛɛ ɓa dér wɔ̄. Wɔ́, ye ha sé ta see ɓa ngɔm rɔ sé nɔ. Na ya deɓe nge kegē ndeg ha m Nuɓɔ nóho gólo se āda udui ngelh, wɔ́ see etei kuso 'j lo nge see kəɗa 't gaɣasa ná. **18** B ye ha sé ta kaɓh t kéte kéte gō ɗóbo keme nɔ-ǒ, tíkɔ gō ɗóbo kigii m Kəɓaɓe tíkɔ nge Kaya ji Jeju Kris. Yɔ nge kono kɔrhtaɣa ke yi nya taá yətɔnh, tíkɔ t jɔ ndiyee sór ná. Amen.*

MANGƎTUƁU NGE TAɌA KATA KƆ́ JĄ̃ NJÁNGĀ

Ha nge ka kada kaƈya

1 Dee d' tɔ̄r t hālá ha náa nge kɔjɔ jɔ ha kaƈya, nge kəƈa kono 'j lo kundɔ̄ mətɔ-ɔ́. Dee d'ɔ'n t kam dé'n. Dee d'ɔ'n tíkɔ jī dé ɔdɔ'n. **2** Nuɓɔ ɔjɔ kaƈya ná t hālá āda d'ɔ n wɔ̄, tíkɔ d' tɔ̄r'n ha kɔjɔ t hālá nya. Dee d'ɔjɔ se ha m kaƈya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ nge kinji rɔ m Biya ji kéte, b nge'n yɔ ɓa tei t rɔ nya'n t hālá taá rɔ ji ná.

3 Náa nge dee kɔ, b koō, dee d' tɔ̄r nya se. Kɔ́ ta keme ji kasa nahą̄, haƈi wɔ́ ha keme kasa nahą̄ dé ke ƈíya t Biyaa t Mōno nya Jeju Kris'n. **4** Dee d' njánga náa nɛɛ d'āda se, kɔ́ ta keme ji ƈoso t rɔnyele.

Ha njiya kam lonjáha-á

5 Ha nge kɔ́ dee koō 'j taɽa nya, kɔ́ dee kɔjɔ sé ná, ye ha Nuɓɔ ke lonjáha, b tili ndetē keme nya ɓa nɔƈí. **6** Wɔ́b j tɔ̄rii jɔ́ na: Keme ji asa nahą̄ sənyan, b ja j njiyei kam tili wɔ́, ja j nd'újoi ha, b j nehɛ̨i t gō ha nge kamhkamh ngē. **7** Wɔ́b ja j njiyei kam lonjáha njɔ yɔ ɓa kəƈa'n kam lonjáha-á ná wɔ́, jiyee j'ei ngi keme ji kasa nahą̄ ɓa. Tíkɔ más m Jeju Kris, Mōno nya túbo'n nāhąkash jiyee ɓa dér.

8 Wɔ́b j tɔ̄rii jɔ́ na nāhąkash ji na ndetē wɔ́, ja j góloi rɔ ji ɓa tíkɔ ha kamhkamh ndetē keme ji. **9** Wɔ́b j'ojoi nāhąkash ji t hālá wɔ́, yɔ ye jɔsuɽu tíkɔ náa nāhą nya ye t gō-ó ta mai rɔ nya jɔ nāhąkash ji, tíkɔ ta túbo náa nāhą ji ɓa dér ngi ke gō-ó ngē ná-ā. **10** Wɔ́b j tɔ̄rii jɔ́ na, j nehɛ̨i kash ngē wɔ́, j nehɛ̨i Nuɓɔ nge kujɔ ha, āda ha nya ndetē keme ji.

2 Mōnoɗee, m'njángā náa nɛɛ m'ā̱da se kɔ́ ta see nāhạ̄ kash ngē. Wɔ́b deɓe nóho nāhạ̄ kash wɔɔ́, j'iɓii t nge kɔɗyɔ̄ ji Jeju Kris nge ke jɔsuɣu nge kinji táha kaj m Biya ji. **2** Yɔ ɓa ye sádaga nge nyelē gō kam m Nuɓɔ ha ta mai'n rɔ nya jɔ nāhạ̄kash ji. Ha ji ɓa ɗíya ngē, b ha m deɓee ɓa dér taá jɔngáya.

3 Wɔ́b j ngɔmii gōmindi nyaa wɔɔ́, yɔ ná ɓa-á j'igii'n ha jiyee kigii nya wɔ̄ ná. **4** Deɓe nge tɔ̄r na: Ma m'igii'n, b ngɔm gōmindi nyaa ngē wɔɔ́, yɔ ye nge kujɔ ha. Ada ha kamhkamh ndetē keme nya. **5** Deɓe nge b ngɔm ha nya wɔɔ́, táɣa m Nuɓɔ tɔ̄l taɣa keme nya ɓa haykamh. Yɔ ná ɓa-á j'igii ha jiyee kinji keme nya wɔ̄ ná. **6** Deɓe nge tɔ̄r na n'inji keme nya wɔɔ́, asa kam ta yɔ njiya njɔ Jeju ɓa njiya'n ná.

7 Nónjo maa, ye gōmindi nge kono yɔ-ɔ́ m'njángā m'ā̱da se ngē. B ye gōmindi nge kono see ndáa 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́. Gōmindi nge kono'n ye ha nge kono see koō wɔ̄. **8** B yɔ kɔ́ njɔ njánga ma kada se'n ná ye'n gōmindi nge ɗyā ɓa. Náa ná ye ha kamhkamh ha nya tíkɔ ha sé, haɗi wɔɔ́ ye ha lo tili k rəb, b lonjáha nge kamhkamh k njáha.

9 Deɓe nge tɔ̄r na n'inji kam lonjáha-á b ka suɓɔ̄ nónjo nya ná níi kam tilii-í ɓa tɔ. **10** Deɓe nge ka táɣa nónjo nya, inji kam lonjáha. Ada náa nge kugɔ deɓe gigi ményɛ ndetē keme nya. **11** Deɓe nge ka suɓɔ̄ nónjo nya ná níi kam tilii-í tɔ. Yɔ a njiya kam tili-í, tíkɔ igii'n lo k kaɓh nya 't ngē, haɗi wɔɔ́ tili utu kam nya.

12 M'njángā mangətuɓu m'adā se, see mōnoɗee, haɗi wɔɔ́ Nuɓɔ mai rɔ nya jɔ nāhạ̄kash see t kūlu ri nya'n wɔ̄.

13 M'njángā mangətuɓu m'adā se biyaa, ha see kigii yɔ nge kono kinji 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́.

M'njángā mangətuɓu m'adā se, see balsáa ha see tete kɔ̄l t nge gólo wɔ̄.

M'njángā mangətuɓu m'adā se, see mōnoɗee, ha see kigii Biya wɔ̄.

14 M'njángā mangətuɓu m'adā se, see biyaa, ha see kigii yɔ nge kono kinjii 'j lo kundɔ̄ mətɔ-ɔ́.

M'njángā mangətuɓu m'adā se, see balsáa, ha see tɔgɔ. Ada ha m Nuɓɔ injii keme sé, tíkɔ ha see tete kɔ̄l nge gólo.

Ɨ́ najhii táɽa náa nge taá 'j jɔngáya-á

15 Ɨ́ najhii táɽa jɔngáya, tíkɔ ɔ́ najhii nya taɽa náa ngi taá 'j jɔngáya. Wɔ́b deɓe nóho táɽa jɔngáya n wɔɔ́, táɽa m Biya ndetē keme nya. **16** Náa ɓa dér táa 'j jɔngáya, ye njɔ na: Ɓō jāɽɔ, kam kash náa, tíkɔ kɔjɔ rɔ nge t kam'n, iɓii 'j rɔ m Biya-á ngē, b yei náa ngi taá 'j jɔngáya-á. **17** Ada jɔngáya'n nj hón t ɓō náa ngi 'j keme-é ɓa dér. B deɓe nge nāhạ t gō ndeg m Nuɓɔ-ɔ́ wɔɔ́, atá kinji t jɔ ndiyee sɔ́ɽ.

Ke m madābaā m Krisee

18 Mōnoɗee, nge'n ya ye mér m jɔkāgalo wɔ̄. B njɔ see koō'n ha m madābaā m Kris ná, b nge'n ya madābaā alhii ngandh bé wɔ̄. Ada yɔ ná-a j'etei kigii'n ha ke nya mér m jɔkāgalo wɔ̄ ná. **19** Yɔɔ teii 'j dana ji, āda yɔɔ yei yi ji ɗyatɔ ngē wɔ̄, haɗi wɔɔ́ wɔ́b yɔɔ yei yi ji wɔɔ́, nj'etei ka kinji t jiyee. B náa ná ye ɔtɔ āda ɔjɔ t hālá ha yɔɔ ɓa dér ke yi ji ngē.

20 Ha sé see wɔɔ́, see yei ngi kuɗu ni kuɓū jɔ sé t kūlu m nge kaɽh njánga njánga'n. Ada see aɓhii t náa kigii'n ɓa dér. **21** Ma m'njángā mangətuɓu m'adā se ha see kigii ha kamhkamh ngē tɔ ngē. B ye ha see kigii nya wɔ̄, tíkɔ ye ha kujɔ ndetē 'j keme ha kamhkamhee. **22** Ná-a ɓa-á ye nge kujɔ ha wɔ̄? Ye deɓe nge ngānga tōr na Jeju na ye Kris nge kono Nuɓɔ kəla njī nya ha nya ta kulɔ nya'n ná, ná ngē wɔ? Deɓe ná ɓa-á ye madābaā m Kris wɔ̄ na. Yɔ ɓa ye nge ka ngānga ha m Biya, tíkɔ ha m Mōno wɔ̄ ná. **23** Ná-a b nj ngānga ha m Mono wɔɔ́, nj'embe Biya ngē ɓa nɔɗí. Ná-a b ɔjɔ ha m Mono t hālá wɔɔ́, nj'embe nya Biya.

24 Náa nge kono see koō 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ na inji keme sé wɔ̄. Wɔ́b náa nge kono see koō 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ná inji keme sé wɔ́, see inji nya keme m Monoo t Biya-á. **25** Ada kəlānjī nge kono yɔ kadā ji, ye kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɣ. **26** M'njángā náa nɛɛ mangɔtuɓu-ú m'ada se, ɔjɔ'n jɔ ha m deɓee ngi kono ka gólo sé ngē. **27** Ha sé see wɔ́, kuɓū kuɗu jɔ-ɔ́ kɔ́ see kembe 'j rɔ nya ná inji keme sé wɔ̄. Ada see aɓhii t ɓō'n ta deɓe kɔjɔ se náa ɗyatɔ ngē. B njɔ kuɓū nya kɔ́ yɔ kuɗu jɔ sé, k kɔjɔ sé náa ɓa dér ná, yɔ ye ha nge kamhkamh. Ha kujɔ ményɛ ndetē 't. Wɔ́, asa kam ta see kinji keme nya, t gō náandáj nge kono kadā ni sé ná.

Mōno m Nuɓɔɔ

28 B nge'n taá yɔtɔnh, see mōnoɗee, injii keme nya, kɔ́ āda wɔ́b yɔ tei hɔy t rɔ sé wɔ́, j'iɓii t taā keme'n. Bəyá kɔ́ āda ndi téle ke nya wɔ́, sɔnyɔ onyo ji t nɔ nya ngē.

29 Wɔ́b see igii ha yɔ ke jɔsuɻu wɔ́, ye ha sé ta see kigii ha deɓe nge nāhą náa nge jɔsuɻu wɔ́, yɔ ke mōno keme nya.

3 See ɓa oi táɻa nge kumbɔ̄lo kɔ́ Nuɓɔ kɔjɔ t hālá ha ji, kɔ́ ta kúu ni ji'n mōno m Nuɓɔɔ. Ada deɓee taá jɔngáya igii ji ngē, haɗi wɔ́ yɔɔ igii n ngē. **2** Kótaɻaa, nge'n ya jiyee j'ei mōno m Nuɓɔɔ wɔ̄. B yɔ kɔ́ náa katá jiyee ke ná, Nuɓɔ ɔjɔ t hālá ngē tɔ. B jiyee j'igii 't ha lo kono yɔ katá tei hɔy ná wɔ́, jiyee katá titi nya. Wɔ́, j'etei kɔ nya ha yɔ ke yɔ ɓa. **3** Ná-a b undɔ̄ keme nya jɔ nya wɔ́, asa kam ta yɔ kaɻh rɔ nya njánga njánga, njɔ yɔ ɓa kaɻh njánga njánga ná.

4 Ná-a b nāhą kash wɔ́, kidi njiha. Ada kidi njiha ye nāhą kash, **5** haɗi wɔ́ see ɓa igii, Jeju tei hɔy ha kɔrh nāhąkashee. Ada nāhąkash nóho ményɛ ndetē keme nya ɓa nɔɗí. **6** Ná-a b inji nya keme nya wɔ́, āda najh nāhą kash. Deɓe b nāhą kash wɔ́, ɔ n ngē, kɔ́-ɔ̄ igii nya'n ngē.

7 Mōno kótaɽa maa, āda deɓe nóho gólo se ngē. Deɓe nge b nāhạ̄ náa jɔsuɽu wɔ́, yɔ ye jɔsuɽu, njɔ yɔ ɓa ke'n jɔsuɽu ná. **8** Deɓe nge b nāhạ̄ kash wɔ́, ye yi m biyagey,* haɗi wɔ́ biyagey nāhạ̄ kash 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́. Ha ná-a Mono m Nuɓɔ tei'n hɔy ha ta túju kulɔ m biyagey wɔ̄ ná.
9 Deɓe nge b Nuɓɔ oɗyo n wɔ́, āda najh téle t kam nāhạ̄kash ngē, haɗi wɔ́ kam kōho náa m Nuɓɔ inji keme nya. Yɔ nj'asa nāhạ̄ kash ngē, haɗi wɔ́ Nuɓɔ oɗyo'n.
10 Lo ná-a, a igii'n mōno m Nuɓɔɔ t mōno m biyageyee wɔ̄ ná. Deɓe nge b a nāhạ̄ náa jɔsuɽu ngē wɔ́, ye yi m Nuɓɔ ngē. Tíkɔ deɓe nge b a táɽa nya nónjo nya ngē wɔ́, ye yi m Nuɓɔ ngē.

Ɨ teɽei nahạ̄ dana hɔtɔ nahạ́

11 Ɔi, ha nge kono kəla ni se mbēre nya, tíkɔ ha nge kono see koō 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ná ye ha ta jiyee táɽa nahạ̄.
12 B ye ha ta jiyee ke njɔ m Kaɽ̄ ngē, haɗi wɔ́ yɔ ye yi m nge gólo. Ada yɔ tɔ̄l nónjo nya jɔ tɔgɔ-ɔ́. B haɗi ɓa kɔ́-ɔ tɔ̄l'n wɔ? Ye ha kulɔ nāhạ̄ nyaa ke yi ngi nɔɔ ngē. B kulɔ nāhạ̄ m nónjo nya kɔ́ ke jɔsuɽu. **13** Nónjo maa, wɔ́b deɓee taá 'j jɔngáya-á b a suɓoi sé wɔ́, āda najh kɔɽɔ kam sé ngē. **14** Jiyee j'igii ha jiyee tei 'j kam koyo-ó, kudu lo kaɗya-á, haɗi wɔ́ jiyee 'j teɽei nónjo jiyee. Deɓe nge ka táɽa ngē ná, inji kam koyo-ó. **15** Deɓe nge b a suɓɔ̄ nónjo nya wɔ́, yɔ ye nge tɔ̄l deɓe. Ada see ɓa igii dér, ha nge tɔ̄l deɓe kaɓh t kaɗya nge t jɔ ndiyee sɔ́ɽ'n keme nya ngē ɓa nɔɗí ná.

16 Jiyee j'igii táɽa t gō kono kadā nya ji'n kaɗya nya, ha ji. Ada jiyee j'esei nya kam ta kadā kaɗya ji bəyá t nónjoo.
17 Wɔ́b deɓe nóho aɓh t náandáa ngi taá 'j jɔngáya-á, b ɔ nónjo nya inji kam ndoō-ó, b ɔ kam kāla nya ngē wɔ́, táɽa m Nuɓɔ nj'inji keme nya neré wɔ? **18** Mōno kótaɽa maa, j najhii ka táɽa deɓee t ha koɗyo'n tíkɔ ta taɽa ndala ji'n ngē.

B āda ye t gō ɗóbo kulɔ nāhạ jiyee tíkɔ t ha ngi kamhkamhee kɔ́. **19** Lo ná-a jiyee j'etei ta kigii'n ha jiyee kinji keme haykamhee wɔ̄ ná. J'etei kinji t keme nge téle nyóo nga'n t nɔ nya. **20** Lo kɔ́ ngaɽā keme ji kukɔ ji t ha'n ná wɔɔ́, Nuɓɔ umbɔ̄lo ɓɔ umbɔ̄ ngaɽā keme ji, tíkɔ yɔ igii'n náa ɓa dér.

21 Kótáɽaa, wɔ́b ngaɽā keme ji ukɔ ji t ha'n ngē wɔɔ́, jiyee j'iɓii t taā keme'n t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄. **22** Ye nya'n ɗi b j j terhii n wɔɔ́, j'etei kembe 'j jī nya, haɗi wɔɔ́ jiyee j ngɔ̄mi gōmindi nyaa, tíkɔ j nehẹ̱i'n náa nge kono nyelē nya. **23** Ada gōmindi nya á-a wɔ'n: Ye ha ta jiyee taā keme t ri m Mono nya Jeju Kris'n. Tíkɔ ye'n ha ta jiyee táɽa nahạ̄ dana hɔtɔ nahạ́, t gōmindi nge kono yɔ kadā ji. **24** Deɓe nge b ngɔm gōmindi nyaa wɔɔ́, deɓe ná inji keme nya, tíkɔ yɔ ɓa inji'n keme m deɓe ná ɗyatɔ. Ada jiyee j'igii ha yɔ kinji keme ji, t kūlu m Njili nge kono yɔ kadā ji.

Undɔ̄i mɛɛ m njilee kɔ́

4 Kótáɽaa, ɔ́ najhii taā keme ha m njilee dér ngē. B undɔ̄i mɛɛ m njilee oi'n kéee yei yi m Nuɓɔ wɔ kɔ́. Ɛ́ nehẹ̱i bəyá, haɗi wɔɔ́ ngikɔjɔnjiha ngi gólo bei ɓɔ bé taá jɔngáya wɔ̄. **2** Lo kigii Njili m Nuɓɔ-ɔ́ á-a wɔ̄'n: Njilee dér ngi kono ka tɔ̄r t hālá na Jeju Kris na ye keme jāɻɔ-ɔ́ ná yei yi m Nuɓɔ. **3** B njili nge kono ka tɔ̄r t hālá na Jeju Kris na ye keme jāɻɔ-ɔ́ ngē ná ye yi m Nuɓɔ ngē. Ha ná ye ha m madābaā m Kris, nge kono koō ha ke nya, b nge'n yɔ ɓa kinji'n taá jɔngáya wɔ̄ ná.

4 See, mōnoɗee, see yei 'j kā rɔ m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ̄. Ada see tetei ni kɔ̄l, haɗi wɔɔ́ nge kono kinji taá keme sé ná umbɔ̄lo ɓɔ umbɔ̄ nge kinji taá jɔngáya ná. **5** Yɔɔ yei 'j kā rɔ m deɓee ngi taá 'j jɔngáya-á. Náa ná-a yɔɔ a oɗyoi ha náa ngi taá 'j jɔngáya, āda deɓe taá 'j jɔngáya-á oōi ni.
6 Jiyee j'ei yi m Nuɓɔ, āda deɓe nge b ye yi m Nuɓɔ wɔɔ́,

nj'oō ji. Deɓe nge b ye yi m Nuɓɔ ngē wɔ́, nj'oō ji ngē. Ada ye lo ná-a jiyee j'igii'n Njili haykamhee t njili ngi ka gólo deɓee wɔ̄ ná.

Táɻa m Nuɓɔ tíkɔ táɻa yi ji deɓee

7 Kótáɻaa, āda j teɻei nahą̄ dana hɔtɔ nahą́, haɗi wɔ́ táɻa iɓ 'j rɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Ada ná-a b a táɻa wɔ́, Nuɓɔ oɗyo'n, tíkɔ igii'n Nuɓɔ ɗyatɔ. **8** Deɓe b a táɻa ngē wɔ́, igii Nuɓɔ ngē, haɗi wɔ́ Nuɓɔ ye táɻa. **9** Ɔi, táɻa nge kono kɔjɔ t hālá taá rɔ ji, Nuɓɔ ulɔ Mono nya kala ɗíya taá jɔngáya, kɔ́ ta jiyee kinji'n t kaɗya'n t kūlu nya'n. **10** Ada nge'n ye táɻa nge jiyee yɔ-ɔ́ táɻa Nuɓɔ ngē, b ye ha yɔ ɓa táɻa ji. Tíkɔ ye ha yɔ kulɔ Mono nya njɔ náa kadā sádaga nge ta mai'n rɔ jɔ nāhą̄kash ji. **11** Kótaɻaa, wɔ́b Nuɓɔ táɻa ji bəyá wɔ́, asa nya kam ta jiyee táɻa nya nahą́ bəyá dana hɔtɔ nahą́. **12** Deɓe nge ta kɔ Nuɓɔ ndetē, wɔ́b jiyee j teɻei nahą̄ dana hɔtɔ nahą́ wɔ́, Nuɓɔ inji keme ji, tíkɔ táɻa nya tɔ̄l taɻa keme ji ɗyatɔ.

13 Jiyee j'igii ha jiyee kinji keme nya tíkɔ ha yɔ kinji keme ji, haɗi wɔ́ yɔ ādа ji Njili nya. **14** Ada jiyee j'oi, tíkɔ tɔ̄rii'n t hālá ha Biya kulɔ Mono nya há ta ke Nge Kaɗya deɓee taá jɔngáya. **15** Deɓe nge tɔ̄r t hālá na Jeju na ye Mono m Nuɓɔ wɔ́, Nuɓɔ inji keme nya, tíkɔ yɔ inji keme m Nuɓɔ-ɔ́. **16** Ada jiyee, j'igii ha táɻa nge kɔ́ Nuɓɔ kaɓh'n taá rɔ ji, tíkɔ 'j tei'n keme ha nya.

Nuɓɔ ye táɻa. Ada deɓe nge b inji keme táɻa wɔ́, inji keme m Nuɓɔ-ɔ́, tíkɔ Nuɓɔ inji nya keme nya. **17** Yɔ b ye bəyá wɔ́, jiyee j'ei nya bəyá taá jɔngáya'n. Lo ná-a táɻa m Nuɓɔ tɔ̄l'n taɻa keme ji, kɔ́ ta jiyee kaɓ'n t taā keme'n ndi gānga seré wɔ̄ ná. **18** Ɓelē ndetē keme ha m táɻa. Ada táɻa nge kamhkamh a ɔrh ɓelē. Ɓelē a ɔjɔ ha wuɻú kɔ́ ka ke. Ada deɓe b a ɓelē wɔ́, yɔ ye yi tɔ̄ltaɻa keme ha m táɻa ngē.

19 Jiyee ya ye ha ji ta táɾa nya, haɗi wɔ́ yɔ táɾa ji kéte.
20 Wɔ́b deɓe nóho tɔ̄r na: M'táɾa Nuɓɔ, b a suɓɔ̄ nónjo nyaa wɔ́, yɔ ye nge kujɔ ha. Haɗi wɔ́, deɓe nge b táɾa nónjo nya nge kono yɔ kɔ nya ná ngē, wɔ́ atá nāhạ̰ neré kɔ́ ta taɾa'n Nuɓɔ nge kono yɔ kɔ nya ngē ná wɔ? **21** B yɔ adā ji gōmindi nya'n na: Deɓe nge b táɾa Nuɓɔ wɔ́, asa kam ta yɔ táɾa nónjo nya.

Kundɔ̄kemejɔtaākeme gō ɗóbo ha m Nuɓɔ-ɔ́

5 Deɓe nge taā keme ha Jeju ke Kris nge kono Nuɓɔ kəlā njī nya ha nya ta kulɔ'n ná wɔ́, Nuɓɔ oɗyo'n. Deɓe nge b táɾa Biya nge koɗyo Kris ná wɔ́, táɾa nya nge kono Biya koɗyo nya. **2** Wɔ́b j teɾei Nuɓɔ, tíkɔ j ngɔmii'n gōmindi nyaa wɔ́, j'igii ha jiyee ka táɾa mōno m Nuɓɔɔ.
3 Haɗi wɔ́, táɾa m Nuɓɔ ye ha ta jiyee ka ngɔm gōmindi nyaa. B yɔ kɔ́ gōmindi nyaa yei náa kɔy ngē, **4** haɗi wɔ́ náa ɓa dér kɔ́ Nuɓɔ koɗyo yege rɔ t jɔngáya. Tíkɔ tete kɔ̄l nge ta jiyee kege'n rɔ t jɔngáya ye kundɔ̄kemejɔtaākeme ji.
5 Ná-a ye deɓe nge kegē rɔ t jɔngáya wɔ? Ukɔ nɔ wɔ́, ye deɓe nge taā keme ha Jeju ke Mono m Nuɓɔ.

6 Ye Jeju nge ke Kris kɔ́ Nuɓɔ kəlā njī nya ha ta kulɔ'n ná ye t manh'n, tíkɔ t más'n. B yɔ kɔ́ ye manh ɓa ɗíya ngē. B ye manh tíkɔ más. Ada Njili ɓa ye nge kɔjɔ t hālá, haɗi wɔ́ Njili ye ha kamhkamh. **7** Yɔ ɓa mutɔ́ ná-ā tɔ̄rii ha kɔjɔ t hālá ná. **8** Yɔɔ mutɔ ná-ā yei Njili, manh, tíkɔ más, yɔɔ mutɔ ná-ā, ha ni ye ɗíya. **9** Wɔ́b ji tei ha kɔjɔ t hālá m Nuɓɔ wɔ́, ha kɔjɔ t hālá nge yi m Nuɓɔ umbɔ̄lo ɓɔ. Haɗi wɔ́, ha kɔjɔ t hālá m Nuɓɔ ɓa tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ jɔ m Mono nya t hālá. **10** Deɓe nge taā keme m Mono m Nuɓɔ wɔ́, aɓh t ha kɔjɔ t hālá kono kəɗa'n keme nya yɔ ɓa-á. Deɓe nge b taā keme ha m Nuɓɔ ngē wɔ́, nāhạ̰ Nuɓɔ njɔ nge kujɔ ha. Haɗi wɔ́, yɔ taā keme ha kɔjɔ t hālá nge Nuɓɔ tɔ̄r kɔjɔ'n jɔ ha m Mono nya ná ngē āda yɔ

kúu Nuɓɔ nge kujɔ ha. **11** B oi, ha kɔjɔ t hāláa ná a-á wɔ̄'n: Ye ha Nuɓɔ kadā ji kaƒya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ, b kaƒya ná kəƒa keme m Mono nya. **12** Deɓe nge b embe Mono'n wɔɔ́, embe kaƒya. Deɓe nge b embe Mono m Nuɓɔ'n ngē wɔɔ́, embe kaƒya ngē.

Kɔƒyɔ̄ nge ta tɔ̄l'n taɽa ha

13 M'njángā náa nɛɛ m'adā se, kɔ́ ta see kigii'n ha see kembe kaƒya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ wɔ̄, ha see taā keme t ri m Mono m Nuɓɔ'n. M'njángā m'adā se, see ngi kono taā keme t ri m Mono m Nuɓɔ'n. **14** Jiyee j'iɓii t taā keme kono kəƒa'n kaj nya wɔ̄. Ada jiyee b j terhii n náa nóho, t gō ndeg nya'n wɔɔ́, yɔ nj'oō ji. **15** B wɔ́b jiyee j'igii ha yɔ koō ji wɔɔ́, j'igii nya ha jiyee kembe náa nge kɔ́ jiyee terh nya. Ye nya'n ɓó náa nge ƒá.

16 Wɔ́b deɓe nóho ɔ nónjo nya nāhą̱ kash nge kasa t koyo'n ngē wɔɔ́, āda gór Nuɓɔ, na Nuɓɔ atá kadā kaƒya t nónjo nya ná bé. Yɔ atá ka kadā kaƒya t deɓe ngi kono nāhą̱kash ni kasa t koyo'n ngē ná-ā. Nāhą̱kash nge kasa t koyo'n ƒa 't. Ada nāhą̱kash ná, ma m'tɔ̄rh ha ta see gór Nuɓɔ jɔ-ɔ́ ngē. **17** Náa nāhą̱ ngi ke gō-ó ngēe ɓa dér ye nāhą̱kash. Ada nāhą̱kash nge kasa t koyo'n ngē ndetē.

18 Jiyee j'igii ha deɓe nge Nuɓɔ koƒyo nya tíi ná, t najh nāhą̱ kash ngē ɓa nɔƒí. Deɓe nge Nuɓɔ koƒyo nya tíi ná, yɔ ɓa t ngɔm rɔ nya. Ada nge gólo nj'ukɔ n ngē. **19** Jiyee j'igii ha jiyee ke yi m Nuɓɔ. B jɔngáya ɓa dér t taɽa-á ke mɔtɔ tɔ́gɔ m nge gólo-ó. **20** Tíkɔ j'igii ƒyatɔ ha Mono m Nuɓɔ ke. Tíkɔ j'igii'n ha yɔ kadā ji kam kaƒya ha ta jiyee kigii'n nge kamhkamh. Jiyee j'ei keme m nge kamhkamh, tíkɔ j'ei'n keme m Mono nya Jeju Kris. Yɔ ɓa-á ye Nuɓɔ nge kamhkamh, tíkɔ kaƒya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ wɔ̄ ná.

21 Mōnoƒee, ɔ́ ngɔmii rɔ sé 'j kaj ha m yoo. Amen.*

JÓ M MANGƎTUƁU M JĄ̃

1 Ma deɓe kangā, m'njánga mangətuɓu m'ādа t mandaá nge kono Nuɓɔ hére nya, yɔ t mōno nyaa. Yɔ nge kono ma táɽa ni keme ha nge kamhkamh-é ná. B yɔ kɔ́ ye ma ɓa ɗíya yɔ m'tára ni'n ngē. B deɓee ɓa dér ngi kigii ha kamhkamh nj terei nya ni. **2** M'tára se ɔjɔ'n jɔ ha kamhkamh nge kinji keme ji. B katá kinji keme ji ɓa sɔ́ɽ ná.

3 Nuɓɔ Biya ji, tíkɔ Kəɓaɓe ji Jeju Kris, Mōno m Biya ji edei ji keme nɔ, kɔ kamtondōo, wuɽunyóo keme ha kamhkamhee tíkɔ táɽa.

4 M'embe rənyele ɓɔ, haɗi wɔ́ ma m'embe mōnoyee, ngi kā nóhoo ka njiya keme ha kamhkamh ná. M'embe ni t gō gōmindi kɔ́ jiyee kembe 'j rɔ m Biya ji. **5** B nge'n taá yɔtɔnh'n, náa nge ma k terhii á-a wɔ̄'n, mandaá kómulo. Ha ma'n kɔ́ ye gōmindi nge ɗyā ngē. B ye yɔ nge kɔ́ jiyee kembe 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ná ɓa. Ma m'terh sé ha ta jiyee taɽa nahą̄ dana hɔtɔ nahą́. **6** Ada tára ná ye ha ta jiyee njiya t gō gōmindi nyaa. Yɔ'n á-a ye gōmindi nge kono kasa kam ta see kunu gō wɔ̄ ná. Titi ye njɔ na kɔjɔ ni se'n 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ-ɔ́ ná.

7 Ngi gólo deɓee yei ɓɔ taá jəngáya wɔ̄. Ada yegei tɔ̄r t hālá ha Jeju Kris ke keme jārɔ-ɔ́. Deɓe nge b tɔ̄r bəyá wɔ́, yɔ ɓa-á ye nge gólo deɓe, tíkɔ ye'n madābaā m Kris wɔ̄ ná. **8** Ə́ ngɔmií rɔ sé see ɓa āda nɔ na ya taɽa kanā kam kulɔ sé ɗa ndií 'j jī sé. Ə́ ngɔmií rɔ sé bəyá kɔ́ āda j'embei kubɔ̄ ji āda ɗoso. **9** Deɓe nge b aɓh kuɗɔ-ɔ́ ɓɔ, b yege kinji keme mɔtɔnáandáj m Kris'n wɔ́, Nuɓɔ nya ndetē ɓa nɔɗí. B deɓe nge kono kinji keme mɔtɔnáandáj'n wɔ́, inji nya keme m Biyaa t Mōno'n. **10** Wɔ́b deɓe nóho a ye rɔ sé, b

uto mətɔnáandáj'n 't jī nya ngē wɔ́, ɔ́ najhii kukɔ nya rɔ sé keme kúju sé, kɔ́-ɔ́ ɔ́ najhii nya nabh nya. **11** Deɓe nge b tɔ̄r na: M'nabhii wɔɔ́, ugoi nahą̄ sənyan ɗíya jɔ kulɔɔ ngi nɔ ngēe nya ná-ā ɓa dér.

12 M'aɓh t náa ɓɔ ta njánga kadā sé ɓa, b yɔ kɔ́ m'ndég ta njánga keme mangətuɓu-ú ngē, kɔ́-ɔ t manh kāga'n ngē. B m'ndég ta ma ɓa kaɓh rɔ sé ta ká jiyee ɓa koɗyo t taɽa ji'n kɔ́ āda rɔnyele ji ye yi tɔ̄ltaɽa.

13 Mōnoo m nónjoi nge mandaá kɔ́ Nuɓɔ héɽe nya ná nj naɓhii. Amen.*

MUTƆ M MANGƎTUƁU M JĄ

1 Ma deɓe kangā, m'njángā mangətuɓu m'āda t Gayus, kótára nge kono ma táɽa nya keme ha kamhkamh-é.

2 Kótáɽa, m'ndég ha ta neyee ɓa dér kaɓh t kétékété, tíkɔ roi ngáɗ njɔ kaɗya roi ngáɗ'n ná. **3** M'embe rənyele ɓɔ, lo kono nónjoo ke kɔtɔ̄, āda yɔɔ ke tɔ̄r ha kɔjɔ t hāla, ha ka njiyei keme ha nge kamhkamh kɔ́ kəɗa kemei ná.
4 Rənyele má nge kumbɔ̄ yi nge ná ndetē, lo kono ma koō na mōnoo maa na a njiyei keme ha nge kamhkamh-é ná.

5 Kótáɽa, yi ye jɔsuɽu keme náa kɔ́ yi ka nāhą̱ ha m nónjoo, tíkɔ ha m mbaa. **6** Nónjo ngi kɔtɔ̄ ná-ā tɔ̄rii ha kɔjɔ t hāla nge kɔjɔ jɔ ha téɽei t taɽa kam m ngikámnahą̱a wɔ̄ ná. Ye hei ta nāhą̱ səɗin nɔ gō ɗóbo katá kaɓh mbā ni, titi ye njɔ na nyelē nya'n Nuɓɔ ná. **7** Ye ha ri m Jeju Kris á-a deɓe ná-a aɓhii'n wɔ̄ ná. B yɔ kɔ́ ka embei náa nóho 'j jī m ngi 'j taā keme ngē. **8** Ye ha ji ta kukɔ deɓee ngi bəyá ná-ā sásab t rɔ ji, kɔ́ āda j'ei ngi kulɔɔ səɗin ɓa dér keme ha kamhkamh.

9 M'njánga ha ngi kā nóhoo m'āda t ngikámnahą̱a: B Diyotrep nge ndeg ha ta ke ngol jɔ ni ná, nabh de ngē.
10 Yɔ ná-a wɔ́b m'aɓh wɔɔ́, m'ata ká béɽē mɔtɔ kulɔɔ nāhą̱ nyaa t hālá wɔ ná. Kulɔ nāhą̱ nya nge sɔɓɔ'n jɔ ha ngi nyelē ngee kɔ́ yɔ ka koɗyo jɔ ji ná. T gō nyelē nya'n ngē ná wɔɔ́, yɔ ukɔ nya nónjo nyaa t rɔ nya ngē. Tíkɔ ngi kono ndeg nāhą̱ ná-a wɔɔ́, yɔ ɔgɔ nya ni 'j jɔ nāhą̱-á. B a tɔɓɔ ni'n 't 'j keme eglis.

11 Kótáɽa, ɔ́ najh ndáj nāhą̱ kash ngē, b ɔ́ ndáj naha̱ nɔ kɔ́. Deɓe nge b a nāhą̱ nɔ wɔɔ́, ye deɓe m Nuɓɔ. Deɓe nge b a nāhą̱ kash wɔɔ́, deɓe ná ɔ Nuɓɔ ngē. **12** Deɓee ɓa dér,

tíkɔ ha kamhkamh ɓa dér ojoi kulɔ nɔ m Demetriyus t hāla. Jiyee ɓa j'ojoi nya kulɔ nɔ nya t hālá. Ada yi ɓa igii ha kɔjɔ t hālá ji ke haykamh.

13 M'aɓh t náa ɓɔ ta njánga kedei, b m'ndeg ta njánga t kāga njánga mangətuɓuee t manh nya'n ngē. **14** M'ndeg koi taá rɔ má t yɔtɔnh, b ta jee ɓa koƈyo nahā̱ ha t taɾa je'n.

15 Ada Nuɓɔ adā se wuɾunyóo. Ɓɔkúƈɔ jiyee nj nabhii. Ǝ nabh nya ngi tií yee ƈíyaƈíya dér.

MANGƎTUƁU KÓ JUDU NJÁNGĀ

Kundō mɔtɔ ha

1 Ma Judu, ma m'e ɓerh kulɔ m Jeju Kris tíkɔ m'e'n nónjo gidi m Jak. M'njánga mangətuɓu kono kəɗa'n m'ada t ngi kono Nuɓɔ kɔrh kundō ni kerē wɔ́ ná-ā.

M'njánga m'ā̄da ni yɔɔ ngi ke mōno kótáɻa m Nuɓɔ Biya, tíkɔ yɔɔ ngi kono Nuɓɔ Biya ngɔm ni keɻē ha m Jeju Kris ná.

2 Ada kamkalaa, t wuɻunyóo'n tíkɔ táɻa yei se t jɔ nahą́ jɔ nahą́.

Seré katá gangā ni jɔ m ngi nāhą́kashee

3 Kótáɻaa, m'ndég ha ta kunu rɔ má t taɻa-á ɓa bé ta njángā mangətuɓu kadā sé kɔjɔ'n jɔ ha kaɗya ji nge kono kugɔ ji nahą́ jɔ-ɔ́ ná. Ye náa nge ma kasa nahą́ ngē. B m'undō jɔ rɔ má ha ta kulɔ sé'n mangətuɓu kono kəɗa'n kɔ́ kɔɗyɔ̄ sé'n. Ǝ́ teei rɔ sé ɔ́ kōlii ha kundɔ̄kemejɔtaākeme nge Nuɓɔ téle'n kulɔ keme jī m deɓee ngi kaɻh njánga njángaa njɔ ɗíya bá ɓa nɔɗí ná. **4** M'ɔɗyɔ̄ se bəyá, haɗi wɔɔ́ deɓee kā nóhoo ngi hál ni nɔ ngē t nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ udui dana sé gidi tili-í. Deɓee ná-ā Nuɓɔ tɔ́jɔ ni gō uɗɔ ha ta gānga seɻé jɔ ni, haɗi wɔɔ́ yɔɔ mbélei ha keme nɔ m Nuɓɔ gō ɗóbo hál kanjā nahā-á. Tíkɔ ngēngei'n ha kigii Nuɓɔ nge yɔ ɓa ɗíya ke Kə́ɓa ji, tíkɔ Jeju Kris nge ke Kəɓaɓe ji ná.

5 Ma m'igii ha see kigii náa ná-ā ɓa dér wɔ̄, b yɔ kɔ́ m'ndég ha ta kugɔ keme sé jɔ-ɔ́. 'J gō ɓa kɔ́ Kəɓaɓe kɔrh'n mōno Ijrayelee 'j keme ɓē Ejipt b kadā ni'n kaɗya ná, 'j gō-

ó, wɔ́, yɔ téle tɔ̄l ngi kono kegē taā keme ná-ā tíi. **6** M'ugɔ keme sé jɔ ha m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé ngi kono kegē ngɔm lo nge taɣa kata kɔ́ kundɔ̄ ni nii ná 't. Yɔ ngi kinya lo nge sɔɓɔ̄ jɔ ni ngelh, Nuɓɔ nd'ujɔ ni t jinjiɣi nge kəɗa sɔɣ'n təla ni kam tili-í. Yɔ ngɔm ni bəyá ha ta ndalh'n ndi gānga seɣé nge kumbɔ̄lo. **7** M'ndég ha ta kugɔ keme sé jɔ ha m Sɔdɔmee t Gɔmɔr'n, tíkɔ ɓē ɓɔ ngi giɣi gō ni ná-ā. Deɓee 'j keme ɓē ɓɔ ná-ā usoi nya gō hál kanjā nahą́ njɔ njɔ ni. Yɔɔ aɓhii gō náa ngi 'j gō jaɣɔ-ɔ́, ngi mɔtɔ kēɣekēɣe nge deɓe kasa ta nahą́ ngē. Deɓe ná-a yei náa kɔjɔ bəyá ha ji. Nuɓɔ gānga sere jɔ ni āda nehɛ̧i ni náa konyo t har nge kəɗa sɔɣ'n.

8 Deɓee ngi kudu dana sé ná-ā yei nya ɗóbo ɗíya bəyá. Yɔɔ nehɛ̧i āda rɔ ni yɔɔ ɓa téle ye yi túju, t kúlu náa ngi kono yɔɔ ka kɔ keme nikashee. Yɔɔ a kidii njī konyoɓē m Nuɓɔ, tíkɔ a géngei'n tɔ́gɔ kɔrhtaɣa nya. **9** Misel ɓa nge ke ngol jɔ m mōnokúlɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɣh nɔbé ná-ā nahą́ náa bəyá njɔ kono kəɗa nya ná ngē tɔ. Lo kono Misel kəɗa k kɔl t biyagey'n* tíkɔ k ráa'n nahą́ ha jɔ nūnu m Moij ná, aɓh'n t ha gánga bé'n rɔ m biyagey ngē. B yɔ tɔ̄r na: Kɔɓaɓe atá ndángii. **10** B deɓee ngi kono ma k tɔ̄r sé ha ni nɛɛ yɔɔ a géngei náa ɓa dér ngi kono yɔɔ kigii ngē. B náa nge kono yɔɔ kigii t gō kono koɗyo nii ni'n ná-a wɔ́, yɔɔ ɓa ká téle ukoi náa ná túju i'n rɔ ni ɗya tíi. Ada náa kigii ni ye njɔ yi m jāa ngi kono njɔ́l ha ni ndetē ná-ā.

11 Rɔtondoo ye yi ni, haɗi wɔ́ yɔɔ unui gō njɔ m Kaɛ̧. Yɔɔ enyei ká túsoi gō ɗóbo ndōm m Balam, ha ta kembe kubɔ̄ nya ná. Yɔɔ oyoi wɔ̄, haɗi wɔ́ yɔɔ a jonyoi kúɣɔ njɔ m Kore, ka jónyo'n kúɣɔ kéte ná.

12 Deɓee ná-ā yei náa ngi ka túju dana náa kusɔ m nónjo nahą́ gō ɗóbo m táɣa. Yɔɔ a usoi náa t see bé 'j ta ɓelē rɔ ni. Yɔɔ a ului rɔ ni yɔɔ ɓa nɔɗí. Yɔɔ yei njɔ kūlu m njī nge nyélē bugɔ̄ nya ka ɗáa'n. B kegē keɣ 't ná. Yɔɔ yei

njɔ kāga ngi ka kanā jɔ ɓāla-á, kɔ́ kanā ni ka ndete ná. Yɔɔ yei yi ngi ka búgɔ t kiɾiee. Āda a oyoi njɔ jó. **13** Yɔɔ yei bongólo manh bāaɓɔ katā nge ngér kɔ́ ka kɔsɔ húlu náa ngi nɔɔ ngee taá hālá ná. Yɔɔ yei njɔ telemi ngi ka ndōm 'j lo kəɗa ni ná. Ada Nuɓɔ gānga lo nge tugɔ kili bibiti nge kəɗa sɔ́ɾ ná ɓa ngɔm bəyá ha ni.

14 Henɔk jɔjo m mōnoka ɓɔ m Adam ɔjɔ njī m Nuɓɔ kéte ɔjɔ'n jɔ m deɓee ná-ā na: Ɔi Kəɓaɓe atá ke t kóso mōnokulɔ nyaa ngi kaɾh njánga njángaa. **15** Yɔ ye ha ta gānga sere jɔ m deɓee ɓa dér. Yɔ ye ha ta kɔrh mɔtɔ m deɓee ɓa der ngi kono hál ni nɔ ngē nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ná. Yɔ ye ha ta kɔrh mɔtɔ kúlɔ nahą́ niyee ɓa dér kɔ ke gō ɗóbo m Nuɓɔ-ɔ́ nge ná. Yɔ ye ha ta kɔrh mɔtɔ ha gánga bé ɓa dér kɔ́ deɓee ngi kegē ndeg ha m Nuɓɔɔ́ ka kɔɗyo jɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ná. **16** Yɔɔ yei deɓee ngi ka nyúɾu, yɔɔ yei deɓee ngi ka nāhą rɔ ni kam kala gō ɗóbo náa ngi ka kuso jɔ ni. Yɔɔ yei deɓee ngi ka njiya gō ɗóbo kam kash náa ni. Ha ngi ka tei 'j taɾa ni ye ha kɔjɔ rɔ. Yɔɔ a tɔ́yii deɓe ha ta ka kembe'n náa.

Kādā nahą̄ tɔ́gɔ gō ɗóbo kukɔ rɔ tɔgɔ-ɔ́

17 B see kótáɾaa ada ugɔ keme sé jɔ ha kɔ́ mōnombangakúlɔ m Kəɓaɓe ji Jeju Krisee kɔjɔ kéte ná.
18 Yɔɔ tɔ̄rii se na: Tíi ta katá ke'n tɔ̄l taɾa m ndiyee wɔ́, deɓee ngi ka sóo deɓee etei kiɓ ta ka njiyaa t gō kam kash náa niyee ngi ke gō ɗóbo ha m Nuɓɔ-ɔ́ ngē. **19** Deɓee ná-a á-a yei ngi ka ke t ha kaɾa nahą̄'n taá dana sé wɔ̄ ná. Yɔɔ yei deɓee ngi kono ka nahą́ náa t gō keme ndeg ni'n. Ada Njili m Nuɓɔ ndetē keme ni.

20 Ha sé see wɔ́, kótaɾaa ye ha sé ta see ɓa kadā tɔ́gɔ t rɔ sé jɔ ha kundɔ̄kemejɔtaākeme sé nge kumbɔ̄lo ɓɔ kɔ́ ke yi kaɾh njánga njánga ná. Tíkɔ uloi'n mɔtɔ gór Nuɓɔ t kúlu m Njili Nge Nɔ'n. **21** Ɨ́ ngɔmii rɔ sé keme ha táɾa m Nuɓɔ-ɔ́

kɔ́ ɔ́ ndalhii'n taɽa ha kɔ kamkala m Kəɓaɓe ji Jeju Kris ha kaɗya t jɔ ndiyee sɔ́ɽ.

22 Ada kam sé ala deɓe ngi kono keme ni ka tɔ́sɔ ni nguknguk ná-ā. **23** B eɗyei ngi kā madaa, ukoi ɔrhii ni lám 'j kam har t ɓēle'n. B ramá ni ngi kono ke yi ɗili gō ɗóbo m jāɽɔ ná wɔɔ́, ɔ́ dényɛi ni.

Kəlā hā tɔ̄y

24 Nuɓɔ ɓa ɗíya bá ye'n nge kasa ta ngɔm sé kɔ́ ta see kuso ngē. Yɔ ɓa ɗíya asa nāhą̄ sé kɔ́ ta see kəɗa nɔ kɔrhtaɽa nya t rɔnyele nge kalngandh'n 'j ta ha nóho tei jɔ sé. **25** Yɔ ɓa ɗíya ye'n Nuɓɔ ji b ye'n Nge Kaɗya ji. Ada yɔ ɓa ɗíya bá kɔrhtaɽaa t lo nge kumbɔ̄lo'n, tɔ́gɔ nge kasa, tíkɔ tɔ́gɔ konyoɓē taá kéte nɔ jɔkāgaloo ɓa dér, tíkɔ nge taá yɔtɔnh, tíkɔ t jɔkāgalo-ó, jɔkāgalo-ó. Amen.*

TEĒ KAM NÁA

Kundɔ̄ mɔtɔ ha

1 Ha kəɗa'n ye tee kam náa m Jeju Kris kɔ́ Nuɓɔ kada nya ha ta yɔ kadā ɓeɽh kulɔ nyaa, náa ngi kasa kam ta kɔtɔ̄ taá t yɔtɔnh ná. Yɔ ulɔ mōnokulɔ nya nge 'j taɽh nɔbé rɔ m ɓeɽh nya Jạ ha ta ke kɔjɔ nya náa ná-ā. **2** Jạ tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá jɔ náa ɓa dér kɔ́ yɔ kɔ t kam nya'n ná. Yɔ tɔ̄r ha kɔjɔ ha t hālá nge kɔjɔ jɔ ha m Nuɓɔ, tíkɔ ha kɔjɔ t hālá kɔjɔ jɔ m Jeju Kris. **3** Deɓe nge tɔ́jɔ ha kono kəɗa'n, deɓee ngi koō ha nge tei 'j taɽa m Nuɓɔ'n, b ngɔm náa ɓa dér kɔ́ ke yi njángā taá keme mangətuɓu nɛɛ'n wɔɔ́, rɔ ni atá nyelē nya. Rɔ ni atá nyelē nya, haɗi wɔɔ́ jɔkāgalo ye táha wɔ̄.

Ha nabh nahạ̄ tíkɔ ha tɔ̄y

4 Ma Jạ m'njángā mangətuɓu kono kəɗa'n m'ada t ngi kámnahạa mɔtɔ ɓē miíjɔjoo kɔ́ kinji jɔngáya Aji ná.

Ada nge kono kinji taá yɔtɔnh'n, nge kono kinji kéte kono wɔ̄ ná, tíkɔ nge kono katá ke ná adā se keme nɔɔ t wurunyóo'n. Ada njiliee miíjɔjoo nge kinji nɔ kūtu kóngaɽ nya edei se keme nɔɔ t wurunyóo'n. **5** Ada Jeju Kris nge ka tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nge jɔsuɽu. Yɔ nge ke jɔ manda lo tei-í 'j dana m ngi koyoo-ó, tíkɔ yɔ nge ke ngol jɔ m kóngaɽ ɓɔɔ ɓa dér taá jɔngáya-á ná.

Yɔ tára ji, tíkɔ gānga jɔ ji inya taɽh 'j keme nāhạakash ji, t kūlu más nya'n ná. **6** Yɔ nge kono nāhạ ji adā jiyee téle ke kóngaɽ ɓɔɔ tíkɔ ngikadasádagaa ha m Nuɓɔ Biya nya ná. Ada kɔrhtaɽa tíkɔ tɔ́gɔ ye yi nya t jɔ ɓālaɓālaa ɓa dér. Amen.*

7 Ɔi ka ke nya dana kulū m nji-í.
Ada kamee ɓa dér etei kɔ nya.

Ngi kono kɔsɔ kaj nya ɓa dér ná-ā etei nya kɔ nya.
Tíkɔ mɔtɔ deɓee ɓa dér taá 'j jɔngáya etei keme
rɔ ni jɔ nya.
Ayo, Amen!*

8 Kəɓaɓe tɔ̄r na: Ma m'e Alpa tíkɔ Omega. Nge 'j lo kundɔ̄mɔtɔ-ɔ́ tíkɔ nge tɔltaɽa. Ma m'e nge kono kinji taá t yɔtɔnh, nge kono kinji kéte kono, tíkɔ nge katá ke. Tíkɔ m'e'n nge konyoɓē jɔ́ náa ɓa dér.

M'ɔ deɓe nóho njɔ m Mono m deɓe

9 Ma Jạ, ma m'e nónjo sé, tíkɔ madā sé gō ɗóbo wuɽukɔl, gō ɗóbo ha kɔɽɔɓē-é, tíkɔ gō ɗóbo kukɔ rɔ tɔ́gɔ-ɔ́ keme m Jeju Kris. Ma m'e tií keme koɽ kɔ́ ka kúu ni na Patmos ná. Ukɔ ələi ma dangay tií lo ná, ha kɔjɔ ha m Nuɓɔ, tíkɔ ha ma ka tɔ̄r ha kɔjɔ t halá m Jeju Kris. **10** Ma m'e keme njili ndi m Kəɓaɓe-é. Ada m'oo njī deɓe kúu t tɔ́gɔ nya'n 'j kā gō má njɔ ka kúu m mbalmbe ná. **11** Njī deɓe ná tɔ̄r ma na: Náa kɔ́ yi kɔ ná, ɔ́ njánga keme mangətuɓu-ú, ulɔ'n adā ngi kámnahạa mɔtɔ miíjɔjoo ngi kinji keme eglis Epej, Səmirn, Pergam, Tiyatir, Sard, Piladelpi tíkɔ Lawodise ná.

12 M'téle rɔ má ha ta koō jɔ njī deɓe kɔ́ k tɔ̄r má ha ná. Ada lo kono jɔ t m'tele rɔ má ná wɔɔ́, m'ɔ ɗuɽɔ lámba lɔ́r miíjɔjoo. **13** Dana ɗuɽɔ lámba miíjɔjoo ná-ā, m'ɔ deɓe nóho
titi mono m deɓe. *(Dan. 7:13)*
Ulɔ ramá ngalá b ujɔ kaj nya t mboyo lər'n. **14** Jɔ nya tíkɔ ngɔ jɔ nya njaha njɔ belé batá nge njaha, tíkɔ njɔ lanej. Taɽa kam nya ye njɔ ndala har. **15** Njɔ nya téle njɔ tembe nge kulɔ har-é kɔ́ ka ná. Njī nya kúu ye njɔ bibi m manh kulɔ nge ka nōho t tɔ́gɔ nya'n. **16** Yɔ ukɔ telémiyee miíjɔjoo jī nya ka konyo-ó. Kuyɔ̄ nge kata kāgadā jó tei 'j taɽa nya. Tíkɔ taɽa kam nya télē njɔ lenglengh kaja nge k kɔsɔ t tɔ́gɔ nya'n ná.

17 Lo kono ma kɔ nya ná wɔ́, m'uso ngá taá njɔ nya ye njɔ deɓe nge koyo bəyá. Yɔ undɔ̄ jī nya kā konyo jɔ má, b tɔ̄r na: Ə́ najh ɓelē. Ma m'e nge taɣa kata tíkɔ m'e'n nge tɔ̄ltaɣa. **18** Ma m'e nge kinji t kam'n ma m'oyo, b ɔ, ma m'inji t kam ma'n t jɔkāgalo jɔkāgalo-ó ɓa dér. Amen.* M'ukɔ lakélele m koyoo t lakélele m lo kinjii m ngi koyoo taá jī má.

19 Ye bəyá wɔ́, ə́ njánga náa nge yi kɔ ná, náa nge kəɗa taá t yɔtɔnh, tíkɔ náa nge katá ka ke 'j kā gō-ó ná.
20 Ə́ njángā ha nge lo mundúu kɔ́ ke ha m telémiyee miíjɔjoo ɗyatɔ ná. Télemií miíjɔjoo ná-ā yei mōnokulɔ m ngi kamnahą̄a mətɔ miíjɔjoo. Tíkɔ ɗuɣɔ lámba lər miíjɔjoo na-a yei nya ngi kamnahą̄ mətɔ miíjɔjoo.

Mangətuɓu ha m ngi kámnahą̄ 'j Epej

2 Ə́ njángā mangətuɓu āda mōnokulɔ m ngi kamnahą̄a 'j Epej ə́ tɔ̄r jɔ́ na:

Ma nge kono konyoɓē jɔ télemiyee miíjɔjoo jī má kā konyo-ó, tíkɔ nge kono ka njiya dana ɗuɣɔ lámba lər miíjɔjo tɔ̄r na: **2** Ma m'igii kulɔ ka nehɛ̨yee, kulɔ kukɔ rɔ tɔ́goi. Ma m'igii ha yi ka kujɔ kemei kaj ha m ngi keme kashee ngē. Yi a undɔ mɛɛ m ngi kono ka tɔ̄r na niyee na n'ei mōnombangakulɔɔ, b yɔɔ ke'n mōnombangakulɔɔ ma ngē ná. Ma m'igii ha yi kɔ ni, āda yɔɔ ke ngi kujɔ haa. **3** Ma m'igii ha yi ka kukɔ tɔ́gɔ, ma m'igii ha yi ka kembe konyo ɓɔ, tíkɔ ma m'igii'n ha yi ka nāhą̄ kulɔ ha ri má 'j ta kɔɣɔ.

4 B náa kɔ kegē má 'j gōi á-a əɗa wɔ̄'n: Ye ha yi kinya teɣei nge taɣa kata ná ngelh. **5** Ye bəyá wɔ́, ugɔ kemei jɔ lo kɔ yi kiɓ 'j 't kusō'n na. Ə́ mbéle háli, b ə́ níi t lo nāhą̄ kuloi ngi taɣa kata na-á ɓa. Wɔ́b yi mbéle háli ngē wɔ́, m'áta ke taá roi taá t yɔtɔnh ta ke kərh ɗuɣɔ lembei tíi 'j lo kəɗa nya.

6 Náa kɔ́ yi nāhą nɔ t gō-ó á-a əɗa wɔ'n: Yi yege 'j gō kulɔ ka nāhą m deɓe m Nikolayitee, njɔ ma ɓa kegē nya'n ha ni ná.

7 Deɓe nge kaɓh t mbi'n wɔɔ́, āda oō náa kɔ́ Njili tɔ̄r t ngi kámnahą̄a ná. Deɓe nge tete kɔ̄l wɔɔ́, m'atá kadā nya kanā kāga nge kadā kaɗya kɔ́ kəɗa keme paradis[1] m Nuɓɔ-ɔ́ ná ta yɔ kusɔ.

Mangətuɓu ha m ngi kámnahą̄ 'j Səmir

8 Ə́ njángā mangətuɓu adā mōnokulɔ m ngi kamnahą̄ 'j Səmirn, ə́ tɔ̄r jɔ́ na:

Ɔ náa kɔ́ nge taɣa kata, tíkɔ nge tɔltaɣa, nge kono koyo, b téle kinji t kam'n tɔ̄r ná: **9** Ma m'igii kuloiyee tíkɔ ha wuɣukɔliyee, tíkɔ ndōoiyee b yɔ kɔ́ yi aɓh t náandaa'n ɓɔ. Ma m'igii ha m deɓee ngi kono ka tɔ̄r na niyee na n'ei Jupee, b yɔɔ ke'n Jupee ngē, b ka tɔ́jɔ'n ha kash joi ná. Yɔɔ yei kúju kámnahą̄ m Sətan.* **10** Ə́ najh ɓelē náa ngi kono katá nehɛi konyo ta t yɔtɔnh ná-ā ngē. Ɔ biyagey* ata koi deɓee ka nóhoo 'j dana sé ta kumbɔ ni dangay, kɔ́ ta kundɔ̄'n mɛ sé. Wuɣukɔl atá nāhą̄ se ndi kūtu. Ye hei ta nii ke deɓe jɔsuɣu bəyá mbóng koyo, na m'áta kedei náa kubɔ̄ jɔ njɔ kɔ ke tage-é kaɗya ná.

11 Deɓe nge kaɓh t mbi'n wɔɔ́, āda oō náa kɔ́ Njili tɔ̄r t ngi kámnahą̄a ná. Deɓe nge tete kɔ̄l wɔɔ́, jó m koyo atá nahą̄ nya náa ngē ɓa nɔɗí.

Mangətuɓu ha m ngi kámnahą̄ 'j Pergam

12 Ə́ njángā mangətuɓu adā mōnokulɔ m ngi kámnahą̄a 'j Pergam ə́ tɔ̄r jɔ́ na:

---

[1] **2:7** Paradis Ye ri nge kiɓ 'j Pers, āda kam nya na: Lo nge tɔ́rtaɣa ka kəɗa jɔ-ɔ́.

Ɔ náa kɔ́ nge kono kaɓh t kuyɔ̄ nge kata kāgada jó'n tɔ̄r ná. **13** Ma m'igii kuloiyee, ma m'igii lo kɔ́ yi kinji 't ná, lo ná ye kutū kóngaɽ m Sətan.* Yi ukɔ ri má sasab. Yi nganga ha kundɔ̄kemejɔtaākeme má ngē. Ma m'igii ha yi kukɔ ri ma sasab ndi kɔ kukɔ ni Ạtipas, nge kɔjɔ ha kɔjɔ t hālá má nge jɔsuɽu kɔ́ tɔ̄l ni'n tií keme ɓē sé, lo kɔ Sətan kinji 't ná.

14 B náa ngi kā madaa kɔ́ ma kegē 'j goi á-a əɗa wɔ̄'n: Yi aɓh t deɓee ka nóhoo dana se ná, yɔɔ aɓhii gō mətɔnaándáj m Balam. Balam ye nge kono kɔjɔ náa t Balak, ha ta nāhạ kɔ́ mōno Ijrayelee kuso'n kam nāhạakashee. Yɔ nāhạ āda mōno Ijrayelee usoi jāa ngi kadā ni sádaga nya t yoo, tíkɔ yɔ nāhạ'n ɗyatɔ āda yɔɔ edei'n rɔ ni ɓa t taɽa-á lo kanja nahạ̄-á ɓa dér.

15 Tíkɔ yi ɗíya ná ɓa aɓh nya'n t deɓee kā madaa ɗyatɔ, ngi kaɓh gō mətɔnaándáj m Nikolayitee. **16** Ye bəyá wɔɔ́, ye hei ta mbéle háli. Wɔ́b ɔ́ mbéle háli ngē wɔɔ́, m'áta ke taá t yətɔnh ɓa ta ke kɔ̄l səɗin t kuyɔ̄ kata nge tei 'j taɽa má'n.

17 Deɓe nge kaɓh t mbi'n wɔɔ́, āda oō náa kɔ́ Njili tɔ̄r t ngi kámnahạa ná. Deɓe nge tete kɔ̄l wɔɔ́, m'áta kadā nya man* nge ke yi kuyɔ̄ jɔ. Tíkɔ m'áta kadā nya'n kɔ̄s njaha. Ada jɔ kɔ̄s ná wɔɔ́, etei njángā ri nge ɗya nóho nge deɓe nge káɗya katá kigii ngē. B deɓe nge taā náa ɓa ɓó kɔ̄.

Mangətuɓu ha m ngi kámnahạ̄ 'j Tiyatir

18 Ɨ́ njángā mangətuɓu āda mōnokulɔ m ngi kámnahạ 'j Tiyatir, ɔ́ tɔ̄r jɔ́ na:

Ɔ ná kɔ́ Mōno m Nuɓɔ nge kono kam nya ke njɔ ndala har, tíkɔ njɔ nya ke tembe nge deɓe kulɔ har-é.

19 Yɔ tɔ̄r ná: Ma m'igii kuloiyee, téɽei, kundɔ̄kemejɔtaākemei, kulɔ ɓeɽh-i nge jɔsuɽu, kukɔ

rɔ tɔ́goi. Ma m'igii ha kulɔ nehɛiyee ngi taá 'j kā gō-ó baa kumbɔ̄ yi ngi taɽa kataa ná.

20 B náa ngi kɔ́ ma kegē 'j goi ā-á ɔɗei wɔ̄'n. Ye ha yi kinya Jejabel, mandaá nge kono yɔ ɓa kúu rɔ nya na n'e ngekɔjɔnjiha. Āda yɔ kɔjɔ náa, tíkɔ gólo'n ɓeɽh kulɔ maa, āda yɔɔ kadā rɔ ni ɓa t taɽa-á lo kanjā naha̱-á, tíkɔ lo kusɔ jāa ngi kadā ni sádaga nya t yoo ná. **21** Ma m'āda Jejabel jɔkāgalo bé ta yɔ mbéle'n hál nya 'j jɔ ha kanja naha̱. B yɔ yege mbéle hál nya 'j jɔ kanjā naha̱ nya 't. **22** Ɔ́, m'áta kəla nya ngá jɔ duɽɔ met-í naha̱ t ngi kono kanjā nya naha̱ səɗin ná-ā, ta náa wuɽukəl katá kusō jɔ ni. Lo kono yɔɔ mbéle'n hál ni 'j jɔ kulɔ nāha̱ niyee ngē ná. **23** M'áta tɔ̄l mōno nya t koyo'n. Tí wɔ́, ngi kámnaha̱a ɓa dér etei kigii ha ma ke nge ka béɽe njól ha 'j mɔtɔ ɓodo m deɓe, tíkɔ nge ka béɽe ngaɽā keme m deɓe. Ada ma m'áta kubɔ̄ sé ɗíyaɗíya ɓa dér t gō kulɔ nāha̱ see. **24** Ma m'tɔ̄r se see, tíkɔ ngi kā madaa kɔ kinji Tiyatir ná. Ma m'tɔ̄r t ngi kono kembe mɔtɔnáandáj nɛɛ ngē, tíkɔ kigii nya náa kɔ́ deɓee ka tɔ̄r keme ha m Sɔtan* ke yi kol ngá ɓɔ ná ngē. **25** Ma m'tɔ̄r se: Ma m'áta kundɔ̄ ndutō nge káɗya jɔ sé ɗyatɔ ngē, b ma m'tɔ̄r ha náa nge kono see kembe ná ɓa ɗíya ukoi'n sasab āda m'téle m'e'n.

26 Deɓe nge tete kɔ̄l, tíkɔ deɓe nge ngɔm gō kulɔ maa mbóng tɔ̄ltaɽa-á wɔ́, m'áta kadā nya gō njī má ta yɔ konyoɓē jɔ m mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē.

27 Yɔ atá ka téle ni t ngɔɽɔ tembe'n.
Yɔ atá ka tɔ̄ɔ ni njɔ ka tɔ̄ɔ m gúɗo kengee bəyá.
(Hā 2:9)

Yɔ atá kembe tɔ́gɔ njɔ ma ɓa t jɔ ma'n kembe'n tɔ́gɔ 'j rɔ m Biya má ná. **28** Tíkɔ m'áta kadā nya'n malá mala jɔ bendɔ́ga ɗyatɔ. **29** Deɓe nge kaɓh t mbi'n wɔ́, āda oō náa kɔ Njili tɔ̄r t ngi kámnaha̱a ná.

Mangətuɓu ha m ngi kámnahą̄ 'j Sard

3 Ə́ njángā mangətuɓu āda mōnokulɔ m ngi kámnaha 'j Sard, ə́ tɔ̄r jə́ na:

Ɔ náa kə́ nge kono kaɓh t njili m Nuɓɔɔ, tíkɔ télemiíyee míijɔjo tɔ̄r ná: Yɔ tɔ̄r na: Ma m'igii kulɔyee. Ma m'igii ha yi hón ta ke deɓe nge kinji t kam'n, b yɔ kə́ yi oyo. **2** Inji jɔ deéngeɓei, b ə́ nāha kə́ nɔgoto náa nge níi ményɛ bá ta koyo ná téle embe tógɔ. Ye hei ta nāha bəyá, hadi wɔ́ ma m'ɔ kulɔyee ngi nɔ tɔ̄ltaɽa t nɔ m Nuɓɔ má ngē. **3** Ada ugɔ kemei jɔ-ə́ t gō lo kono yi kembe'n ha, tíkɔ t gō lo kono yi koō'n ha ná ná. Yi oō taɽa má āda nɔ b ə́ mbéle háli. Wɔ́b inji jɔ deéngebei ngē wɔ́, m'áta ke roi njɔ ke m nge ɓogo bəyá. B yɔ kə́ áta kigii jɔkāgalo kə́ ma katá tei'n rusu t roi ná ngē ɓa nɔdí.

4 B nge'n deɓee ka madaa inji 't dana m ngi kámnahąa tií Sard ná. Deɓee ná-ā ramá ni ɗili ngɔdɔngɔdɔ ngē tɔ. Yɔ etei ka njiya t ma'n t ramá njáha'n, hadi wɔ́ yɔɔ esei. **5** Deɓe nge b tete kɔ̄l wɔ́, Ma m'áta kulɔ nya ramá njaha. Ma m'áta síi ri nya ɓa t hālá ráng t nɔ m Biya má, tíkɔ t nɔ m mōnokulɔ nya ngi 'j taɽh nɔbé. **6** Deɓe nge kaɓh t mbi'n wɔ́, āda oō náa kə́ Njili tɔ̄r t ngikámnahąa ná.

Mangətuɓu ha m ngi kámnahą̄ 'j Piladelpi

7 Ə́ njángā mangətuɓu āda mōnokulɔ m ngi kámnahąa 'j Piladelpi, ə́ tɔ̄r jə́ na:

Ɔ́ náa kə́ Nge Kaɽh Njánga Njánga, nge kamhkamh, nge kono kinji t lakélelé m Dabid'n. Nge kono tee wɔ́, deɓe nge katá kutū ndetē, kə́-ɔ nge kono kutū wɔ́, deɓe nge katá tee ndetē ná tɔ̄r na:

8 Ma m'igii kulɔyee. Ɔ́ m'tei taɽa ɗóbo m'inyā t gáha'n tií noi ná. Deɓe nge kasa kutū ndetē. Taɽa

ɗóbo əɗa t gaha'n, haɗi wɔ́ ma m'igii ha tɔ́goi ke ményɛ bá, b yi oō taɽa má nɔ tíkɔ ɔ́ ngānga'n ri má ngē ɗyatɔ. **9** Ɔ, naá kɔ́ ma katá nāhą deɓee ngi 'j kúju kámnahą m Sətanee* ná. Yɔɔ ngi kono tɔ̄r na niyee na n'ei Jupee, b ke'n Jupee ngē, b yɔɔ ka kujɔ'n ha bé ná. Ɔ́, m'áta nāhą ni ta yɔɔ katá ke kusō ngá t noi ta ɗɔii. Tíkɔ m'áta nāhą kɔ́ ta yɔɔ kigii ha ma teɽei.
10 Yi ngɔm gō kukɔ rɔ tɔgɔ gō ɗóbo ha má. Ye bəyá wɔ́, ma m'áta nya ngɔm, t jɔkāgalo kɔ́ náa kundɔ̄ mɛɛ katá ke'n taá t yɔtɔnh taá jɔngáya ɓa dér t taɽa-á, ta kundɔ̄'n mɛɛ m deɓee ngi kono kinji jɔngáya ná.

11 M'áta ke taá t yɔtɔnh. Ukɔ náa kɔ́ yi kembe na sásab, kɔ́ na ya deɓe nóho taā tagé kóngaɽ ɓɔ 'j jīi.
12 Deɓe nge b tete kɔ̄l wɔ́, m'áta nāhą nya ta ke njɔ kāga dana kúju m Nuɓɔ má. Ada yɔɔ atá tei hála ményɛ ngē ɓa nɔɗí. M'áta njánga ri m Nuɓɔ má tíkɔ ɓē ɓɔ m Nuɓɔ má jɔ nya. M'áta njánga ri m Juɗujalem ɓē ɓɔ nge ɗyā nge ɗés 'j taɽh nɔbé 'j kaj m Biya má. Tíkɔ m'áta njánga'n ri má nge ɗyā ɗyatɔ jɔ nya. **13** Deɓe nge kaɓh t mbi'n wɔ́, ada oō ná kɔ́ Njili tɔ̄r t ngi kámnahąa ná.

Mangətuɓu ha m ngi kámnahą̄ 'j Lawodise

14 Ɜ́ njángā mangətuɓu āda mōnokulɔ m ngi kámnahąa j Lawodise, ɔ́ tɔ̄r jɔ́ na:

Ɔ náa kɔ́ nge kono tɔ̄r na: Amen,* nge ka tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá nge jɔsuɽu, tíkɔ nge kamhkamh, yɔ nge ke jɔ náa hēl m Nuɓɔ tɔ̄r ná: **15** Yɔ tɔ̄r na: Ma m'igii kulɔyee. Yi nyóo ngē kɔ́-ɔ ɔ́ nyumɔ̄ nya ngē. Wɔ́b ye sóo 't wɔ́, asa kam ta yi nyóo ngē wɔ́, yi nyumɔ̄ kɔ́. **16** Ye ha yi ɓóo bé, āda yi nyóo ngē, kɔ́-ɔ ɔ́ nyumɔ̄ nya ngē, ná-a ma m'anjā ha ta túɗoi tíi 'j keme má wɔ̄ ná. **17** Yi tɔ̄r jɔ́ na: Ma m'e nge

náandáa. Ma m'embe náa ɓɔ, āda m'nyāla náa ngē. B yɔ kɔ́ ye bəyá ngē, yi igii ngē bé. Yi nge kam ndɔ̄, roi əɗa ɓúlo. **18** Ma m'oɗyoi ta yi kugo lɔ́r nge yeh ni kam har-é 'j jī má, kɔ́ āda ɔ́ téle ye nge náandáa. M'oɗyoi ha ta yi kugo ramá njaha 'j jī má kulɔ roi. Kɔ́ utu'n jɔ roi kɔ kəɗa hālá bé sɔnyɔ ka konyoi'n ná. M'oɗyoi ha ta yi kugo náa kəlā kam 'j jī má kuɗu kami kɔ́ ɔ'n lo.

19 Deɓee ɓa dér ngi kono ma táɽa ni na, ma ma m'ɔjɔ kulɔ nāhą ni t hāla tíkɔ ma m'undɔ ni'n t njíi kɔɗyɔ̄'n. Ye bəyá wɔ́, ada ɓō onyoi, b ɔ́ mbéle hálii. **20** Ɔ́, m'əɗa taá, ɗa m'ugɔ taɽa kúju. Wɔ́b deɓe nóho oō njī má, b tei ma taɽa kúju wɔ́, m'áta kudu gō nya ta kusɔ náa sənyan, tíkɔ yɔ atá nya kusɔ náa t ma'n.

21 Deɓe nge b tete kɔ̄l wɔ́, m'áta nāhą kɔ́ ta yɔ kinji t ma'n jɔ kūtu kóngaɽ má. Njɔ ma tete'n kɔ̄l kɔ́ kinji'n t Biya ma'n jɔ kūtu kóngaɽ nya ná. **22** Deɓe nge kaɓh t mbi'n wɔ́, āda oō náa kɔ́ Njili tɔ̄r t ngi kámnahą̄a ná.

Kūtu kóngaɽ nge tií 'j taɽh nɔbé

4 'J gō náa na-á wɔ́, m'ɔ lo āda taɽa ɗóbo əɗa 't gáha'n tií taɽh nɔbé. Njī deɓe ma koō taɽa kata ná ye njɔ na mbalmbe ná. Yɔ oɗyo ha tɔ̄r ma na: Alh taɽh āda m'ojoi náa ngi kono kasa kam ta ke 'j gō náa nɛɛ.
2 Ada t taɽa jī ɓa-á náa ndɔ̄ɓ ma'n keme m Njili. M'ɔ kūtu kóngaɽ nóho inji taá taɽh nɔbé, āda deɓe madā nóho inji jɔ-ɔ́. **3** Yɔ nge kono kinji jɔ kūtu kóngaɽ ná deɓe ɔ'n wɔ́, ye njɔ kɔs japs tíkɔ njɔ kɔ̄s Sardowan ngi gāta ni kalngandh ná. Kɔm gānga njī giɽi gidi kūtu kóngaɽ ná ye njɔ emerod na. **4** Kūtu kóngaɽ madaa dɔgɔjo gidi sɔɔ giɽi gidi kūtu kóngaɽ ná. Ada deɓe kangaa dɔgɔjó gidi sɔɔ uloi ramá njaha nj'injii jɔ kūtu

kóngaɽ ná-ā. Tíkɔ t'uloi'n tagee náa kubɔ̄ jɔ njɔ lɔ́r jɔ ni. **5** Téle m njiee, njī deɓee, t ndeg m njiee nj tei 'j jɔ kūtu kóngaɽ ná. Ada lámbaa miijɔjo nj tei ɓa balam balam 'j nɔ kūtu kóngaɽ ná. Ada lámba ná-ā yei Njili m Nuɓɔ míijɔjo. **6** Náa madā nóho ɗyatɔ əɗa nɔ kūtu kóngaɽ ná, āda deɓe ɔ wɔ́, ye njɔ manh bāaɓɔ kɔ́ ka nāhą̱ ni'n bér ná, ada ye njɔ na kristal ná.

Jāa sɔ́ giɽi gidi kūtu kóngaɽ ná, tíkɔ injii'n dana-á ɓa ɗyatɔ. Kam ni ɓa dér giɽi gō ni kā nɔ ni tíkɔ kā gō ni ɗyatɔ. **7** Jāa nge taɽa kata titi ngese, nge kunu gō nya titi mōno mangh, mutɔ m jāa taɽa kam nya titi yi m deɓe. Sɔɔ m jāa titi griwɔ̄ nge ka kugɔ bag nya. **8** Ada jāa sɔ́ ɓa dér ná bag ni ye miíkali, miíkali t jɔ niyee, jɔ niyee. Kam ni giri gō ni ɓa dér taá 'j hāla tíkɔ 'j keme-é. Ndiyee t kajaa wɔ́, ha káɗya ta koɗyo ni ndetē, b ha m ná:

Nge kaɽh njánga njánga, nge kaɽh njánga njánga,
nge kaɽh njánga njánga
ye Kəɓaɓe Nuɓɔ nge konyoɓē jɔ náa ɓa dér.
Yɔ nge kinji kéte wɔ̄, nge kinji taá yɔtɔnh,
tíkɔ nge káta ke, ná ɓa nɔɗi ye ha koɗyo ni.

9 Jāa ná-ā ɔrhii taɽa nya, osoi gɔnɔ nya tíkɔ téle'n kúɗɔ edei nge kono kinji jɔ kūtu kóngaɽ ná. Yɔ nge kinji t kam'n t jɔkāgalo-ó ɓa dér ná. **10** Wɔ́b jāa ná-ā nehɡ̱i bəyá wɔ́, deɓe kangaa dɔgɔjo gidi sɔ́ ná-ā, usoi ngá nɔ m nge kono kinji jɔ kūtu kóngaɽ ná. Yɔɔ nj górii nge kinji t kam'n t jɔkāgalo-ó, tíkɔ yɔɔ umboi'n tagee náa kubɔ̄ jɔ njɔ ni nɔ kūtu kóngaɽ, b tɔ̄rii na:

11 Kəɓaɓe de,
yi asa ta kembe kɔrhtaɽa, kɔsɔ gɔnɔ, tíkɔ tɔ́gɔ ɓa.
Yi asa ɓa, haɗi wɔ́ yi ɓa-á ye
nge hēl náa ɓa dér wɔ̄'n.
Ye t gō ndegii'n á-a náa ná-ā əɗei'n,
tíkɔ ye'n gō ndegii'n ɗyatɔ á-a yi hēl ni'n wɔ̄ ná.

Mangətuɓu nge ɓiɽi tíkɔ Mōno Bata

5 B m'ɔ mangətuɓu nóho njéngei ná kā keme-é, tíkɔ njengei n náa kā gidi əɗa'n keme jī kā konyo m nge kono kinji jɔ kūtu kóngaɽ ná. Mangətuɓu ná t'osoi mbāla goto miíjɔjo utui'n taɽa. **2** Tíkɔ m'ɔ'n mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nóho nge kaɓh t tógɔ'n ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n tōr na: Ná-ā ɓa-á asa ta tee taɽa mangətuɓu'n, tíkɔ na-á ɓa-á asa tór mbāla nɛɛ tií wɔ? **3** Ada deɓe nóho 'j taɽh nɔbé, ɓo-ó 'j jɔngáya-á, ɓo-ó 'j mətɔ ngáya-á ta kasa tee taɽa mangətuɓu ná ɓo-ó ngē wɔ́, kasa kɔ keme ndetē.
4 Ada m'ugɔ wuɽú ɓɔ jɔ ha kɔ́ kembe ni deɓe nge kasa tee taɽa mangətuɓu ná ndetē ná, tíkɔ kasa ta kɔ keme ngē ná.
5 B nge nóho 'j dana m deɓe kangaa tōr ma na: Ǽ najh kugɔ wuɽú ngē. Ɔ́, ngese 'j mətɔ koɗyo nahą̄ m Juda, yɔ nge ke mōnokā ɓɔ m Dabid ná-ā tete kól tee'n mangətuɓu ná tíkɔ tór'n mbāla miíjɔjó ná-ā wɔ̄ ná.

6 B t dana kūtu kóngaɽ ná ɓa m'ɔ'n Mōno Bata əɗa ye njɔ oyo ná. Jāa sɔ́ ngi t kam'n, tíkɔ deɓe kangaa ná-ā ɗei giɽii gō nya, āda yɔ əɗa t dana ni ɓa-á. Gaj nyaa yei miíjɔjo, tíkɔ kam nyaa yei'n miíjɔjo. Ada yɔɔ yei Njili m Nuɓɔ míijɔjo kɔ́ kulɔ nya ni taá jɔngáya ɓa dér ná. **7** Mōno Bata ná ye tāa mangətuɓu 'j jī kā konyo m nge kono kinji jɔ kūtu kóngaɽ ná. **8** Lo kono yɔ taā mangətuɓu ná tií wɔ́, jāa sɔ́ ngi t kam'n, tíkɔ deɓe kangaa dɔgɔjo gidi sɔ́ ná-ā usoi ngá nɔ m Mōno Bata. Yɔɔ ɓa ɗíya ɗíya ná-ā ukoi kundo jī ni, tíkɔ koɓ lɔr ngi ɗoso t kuɓū kat nyelee. Náa ná-ā yei gór Nuɓɔ m ngi kaɽh njánga njánga wɔ̄ ná. **9** Yɔɔ əlei hā nge ɗyā na:

Yi asa ta taā mangətuɓu ná ɓa.
Tíkɔ asa'n ta tór mbala ná-ā yi asa,
haɗi wɔ́ yi oyo wɔ̄.
Ada t kūlu masi'n á-a yi ugo'n deɓee.
Ada Nuɓɔ 'j kā mətɔ koɗyo nahą̄ ɓa dér.

'J kā taɾa ndala koɗyo ha m deɓee ɓa dér.
'J kā dana m deɓee ɓa dér.
'J kā mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē ɓa dér wɔ̄ ná.
10 Yi nāha̱ ni āda yɔɔ téle yei kóngaɾ ɓɔɔ
ngikādasádagaa ha m Nuɓɔ dé.
Ada yɔɔ etei konyoɓē taá jɔngáya-á.
11 M'ɔ tíkɔ m'oō'n njī m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɾh nɔ bé baa bé girii gō kūtu kóngaɾ ná. M'ɔ nya jāa ngi t kam'n t deɓe kangaa ɗei nya giɾii gidi kūtu kóngaɾ ná. Dɔgɔ ni ya jomh ta deɓe tójɔ. **12** Yɔ ugoi kɔ́ɗɔ t njī ni nge ɓɔ'n na:
Mōno Bata nge tɔ̄l ni'n tií wɔ̄ ná.
Yɔ asa ta kinji ta taā tógɔ konyoɓē bé.
Yɔ asa ta kembe náandáa bé.
Yɔ asa ta kembe kamkaɗya bé.
Yɔ asa ta kembe tógɔ bé.
Yɔ asa ta kembe kɔsɔ gɔnɔ bé.
Yɔ asa ta kembe kɔrhtaɾa bé.
Yɔ asa ta deɓe kəla tɔ̄y nya bé.
13 Tíkɔ m'oō'n deɓee ɓa dér tíkɔ njilee ɓa dér kɔ́ Nuɓɔ hēl ni tií 'j taɾh nɔbé, taá 'j jɔngáya, tií mɔtɔ ngáya, jɔ manh baāɓɔ kata-á, t náa ɓa dér tíkɔ náa ngi kono kəɗa kam ni ná-ā tɔ̄rii na:
Ada kəla tɔ̄y, kɔsɔ gɔnɔ, kɔrhtaɾa
tíkɔ tógɔ ye nahá̱ t nge kono kinji jɔ
kūtu kóngaɾ, tíkɔ ye'n nahá̱ t
Mōno Bata'n ɗyatɔ t jɔkāgalo-ó jɔkāgalo-ó ɓa dér.
14 Tí wɔ́, jāa sɔ́ ngi t kam'n ná tɔ̄rii na: Amen.* Tíkɔ deɓe kangaa dɔgɔ jó gidi sɔ́ usoi nya ngá nɔ ni, ɗɔii ni.

Ha m mbālaa

6 Lo kono Mōno Bata tee taɾa mbāla nge nóho 'j dana m mbāla ngi miíjɔjoo ná-ā wɔ́, m'ɔ tíkɔ m'oō'n jāa nge nóho 'j dana m jāa ngi sɔɔ ngi t kam'n. Njī koɗyo ha

nya ye njɔ ndeg m njī ná nj tɔ̄r na: Ye taá ye ɔ! **2** Lo kono jɔ́ na t m'ulɔ kam ma ná wɔɔ́, m'ɔ sundɔ̄ njaha nóho tei əɗa. Nge kono kinji jɔ-ɔ́, inji t kuɽɔkuɽɔ'n jī nya. Edei'n tagée náa kubɔ̄ jɔ njɔ, āda yɔ nj'aɓh t tɔ́gɔ tete kɔ̄l'n ta ka tete'n kɔ̄l.

3 Lo kono Mōno Bata tee taɽa jó m mbalaa ná wɔɔ́, m'oō nge kunu gō m jāa nge t kam'n tɔ̄r na: Ye taá ye ɔ. **4** M'ɔ sundɔ̄ nge madā nóho ká tei. Nge kono kinji jɔ-ɔ́ ná, embe tɔ́gɔ ta kɔrh'n wuɽunyóo 'j jɔngáya-á. Yɔ ɔrh wuɽunyóo ná tií kɔ́ ta deɓee ka t'uɗyɔ'n mindi nahą̄. Tíkɔ edei'n kuyɔ̄ kata nge ɓɔ'n ɓa.

5 Lo kono Mōno Bata tee taɽa mutɔ m mbalaa ná wɔɔ́, m'oō mutɔ m jāa nge t kam'n tɔ̄r na: Ye taá ye ɔ. Lo kono jɔ ná t m'ulɔ kam ma ná wɔɔ́, m'ɔ sundɔ kili nóho tei əɗa. Nge kono kinji jɔ-ɔ́ ná ukɔ kulɔ ji nya. **6** Tíkɔ m'oō'n ɗyā njī deɓe 'j dana m jāa sɔɔ́ ngi t kam'n ná-ā nj tɔ̄r na: Ɔrh geme keme mōno paniye* ɗíya kam gurusu denie* ɗíya. Tíkɔ ɔrh nya gɔj keme kaɽ mutɔ kam gurusu denie ɗíya. B ɔ́ najh nāhą̄ náa t kuɓū'n tíkɔ manh nduú'n ná ngē.

7 Lo kono Mōno Bata tee taɽa sɔɔ́ m mbalaa ná wɔɔ́, m'oō njī m sɔɔ́ m jāa nge t kam'n tɔ̄r na: Ye taá ye ɔ. **8** Lo kono jɔ́ na t m'ulɔ kam má ná wɔɔ́, m'ɔ sundɔ̄ nóho ɓála mbi kámba. Nge kono kinji jɔ-ɔ́ ná ri nya na koyo. Lo kinji m ngi koyoo a unu t gō nya ɓa nɔɗí. Edei ni tɔ́gɔ jɔ kɔ́tɔ ngáya ɗíya 'j dana ngi sɔɔ́ɔ, ha ta yɔɔ tɔ̄l deɓee t kuyɔ̄'n, t ɓō'n, t koyo'n, tíkɔ t jāa dana nyɔɔ ngi taá 'j jɔngáya-á.

9 Lo kono Mōno Bata tee taɽa mií m mbalaa ná wɔɔ́, m'ɔ kaɗya rɔ m ngi kono tɔ̄l ni nii ha m Nuɓɔ, tíkɔ gō ɗóbo ha kɔjɔ t hāla kɔ́ yɔɔ ka tɔ̄r ná-ā mətɔ ɗingiɽi-í.

10 Yɔɔ tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n na: Ɔi! Kəɓaɓe nge kaɽh njánga njánga, tíkɔ nge kamhkamh. Yi ɔ́r baa ɓɔ. Mbóng ndi nge ɗá ɓa kɔ́ yi áta gānga seré jɔ m deɓee taá

jɔngáya-á kɔ́ ta ndá'n kam kūɗɔ más dé 't wɔ? **11** Nuɓɔ adā ni ramá njaha nge ngala ada asa jɔ ni ɗíyaɗíya ɓa dér. B tɔ̄rii ni na t'ɔrhii koō 't ményɛ kɔ́. T'ɔrhii koō 't mbóng t ndalii'n taɻa ha ta ɓeɻh mada niyee, t nónjo niyee, ngi kono kasa kam ta tɔ̄l ni níi njɔ yi ni na, dɔgɔ ni t'asa taɻa nahą́ ɓa kɔ́.

12 Lo kono Mōno Batá tee taɻa kali m mbalaa ná wɔɔ́, m'ɔ jɔngáya yi ɓa t ɓɔ'n. Ada kaja téle ugɔ tili njɔ ramá belé jāa bəyá. Nɔ̄hu ɓa t taɻa-á téle ye njɔ más ná. **13** Tíkɔ telémiyee 'j taɻh nɔbé t'usoi ngá njɔ kotmbáya nge nyéle kulɔ t tɔ́gɔ nya'n yi nya āda ngútu nya jóo ná. **14** Nɔbé téle ojh rɔ nya njɔ ka ɓiɻi ni mangətuɓu ná. Tíkɔ koō ɓa dér, t lo-ó ɓa dér ndɔtii səɗi'n 'j goto lo kəɗa ni.

15 Kóngaɻ ɓɔɔ 'j jɔngáya, deɓe kangaa, gǫkɔ̄l ngi kumbɔ̄loo, ngi náandáa, deɓee ngi kaɓh t tɔ́gɔɔ. Ɓeɻhee ɓa dér, t deɓee ngi ke kɔ́ɓa rɔ niyee, daɓii bulo kōo, tíkɔ dana mōno kōo ngi 'j dana kōo ngi kumbɔ̄loo ná. **16** B tɔ̄rii t kōo t mōno kōo na:

> Ɨ́ tusoi táa jɔ dé, *(Oje 10:8)*
> ɔ́ yɔroi de 'j taɻa kam m
> nge kono kinji jɔ kūtu kóngaɻ,
> tíkɔ 'j nɔ wōngo m Mōno Bata.
> **17** Ɨ́ tusoi taá jɔ dé, na ndi nge kumbɔ̄lo m wōngo
> nya ye ɔtɔ̄ āda ná-ā ɓa-á asa ta kəɗa ndi ná wɔ?

Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɻh nɔbé undoi mbāla nɔ m deɓee dūbu lodeɓe ɗíya dɔgɔsɔɔ gidi sɔ́ (144.000)

7 'J gō náa na-ā wɔɔ́, m'ɔ mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɻh nɔbé sɔɔ́. Ɔɗei taɻh kumkūtu lo sɔɔ́ taá 'j jɔngáya-á. Bəyá kɔ́ āda nyéle t'ulɔ taá jɔngáya ngē ɓa nɔɗí. Kɔ́-ɔ t'ulɔ nya kam manh baāɓɔ kata-á ngē ɓa nɔɗí. Kɔ́-ɔ t'ulɔ nya jɔ kāga nóho ngē ɓa nɔɗí. **2** Tíkɔ m'ɔ'n ɗyā mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɻh nɔbé nge madā alh ká əɗa kaj lo kɔ́ kaja

nyér ka kiɓ 'j 't ná. Yɔ ukɔ mbāla m Nuɓɔ nge t kam'n jī nya. Yɔ oɗyo ha t njī nya nge ɓɔ'n tɔ̄r mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé sɔ́ ngi kono kadā ni nií taɣa ɗóbo ha ta nāhą konyo t jɔngáya, tíkɔ t baāɓɔ katá ná na: **3** Ǝ́ najhii nāhą konyo t jɔngáya ngē, kɔ́-ɔ ɔ́ najhii nya nāhą konyo t baāɓɔ katā ngē, kɔ́-ɔ t kāga ngē. Mbóng āda 'd t'undɔ̄ mbāla daba nɔ m ɓeɣh kulɔɔ m Nuɓɔ ji ɓa tií kɔ́. **4** Ada m'oō dɔgɔ m deɓee ngi kono katá t'undɔ̄ ni mbāla daba nɔ ni wɔ́, yei deɓee dūbu lodeɓé ɗíya dɔgɔsɔ́ gidi sɔ́ 'j mɔtɔ koɗyo nahą̄ m mōno Ijrayelee ɓa dér.

5 Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Juda
kundɔ̄ ni'n mbāla nɔ ni.
Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Rubę̱.
Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Gad.
6 Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Ajer.
Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Neptali.
Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Manase.
7 Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Siminyɔ.
Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Lebi.
Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Isakaɣ.
8 Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Jabulę̱.
Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Jojep.
Deɓee dūbú kutu gidi jó 'j mɔtɔ m Benjamę̱
kundɔ̄ ni'n mbāla nɔ ni ɓa dér.

Kóso deɓe baa ngi kulɔ ramá njaha

9 'J gō náa ná-ā wɔ́, lo kono jɔ́ na t m'ulɔ kam má ná wɔ́, m'ɔ kóso deɓee baa, ngi kono deɓe kasa ta tɔ́jɔ ni ngē. Yɔɔ yei 'j mɔtɔ koɗyo nahą̄a ɓa dér 'j mɔtɔ kiɣi kaa ɓa dér, 'j mɔtɔ deɓee ɓa dér, tíkɔ mɔtɔ taɣa ndala koɗyo ha m deɓee ɓa dér. Yɔɔ ədei nɔ kūtu kóngaɣ, tíkɔ nɔ m Mōno Bata. Yɔɔ t'uloi ramá ngála njaha rɔ ni tíkɔ ukoi'n mbi palm jī ni. **10** Yɔɔ tɔ̄rii t njī ni nge ɓɔ'n na:

Kaɗya ye yi m Nuɓɔ ji
nge kinji jɔ kūtu kóngaɽ tíkɔ Mōno Bata.
11 Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé ɓa dér ɔɗei giɽii gidi
kútu kóngaɽ, kam nahą́ t deɓee kangaa tíkɔ jāa ngi t kam'n
sɔ́. Yɔɔ usoi ugoi kam ni ngá nɔ kūtu kóngaɽ, tíkɔ nj
ɗɔi'n Nuɓɔ. 12 Yɔɔ tɔ̄rii na:
Amen!*
Ada kəla tɔ̄y, kɔrhtaɽa,
kam kaɗya, kúɗɔ, kɔsɔ gɔnɔ,
tógɔ konyoɓē tíkɔ tógɔ nge kumbɔ̄lo,
ye nahą́ t Nuɓɔ ji'n, t jɔkāgalo-ó jɔkāgalo-ó! Amen!
13 Nge nóho 'j dana m deɓe kangaa unu ha tɔ̄r ma na:
Ngi kono t'ulɔ ramá ngála njaha ná-ā yei ná-ā wɔ? B yɔɔ
ɓa-á iɓii 'j ɗá wɔ?
14 M'tɔ̄r n jɔ́ na: Kɔ́ɓa má, yi ɓa igii wɔ̄. B yɔ tɔ̄r ma na:
Yɔɔ yei ngi kono tei 'j kam wuɽukɔl nge kumbɔ̄lo
kalngandh-é. Yɔɔ t'uboi ramá ngāla ni āda njaha, kam más
m Mōno Bata wɔ̄.
15 Ye ha ná-ā yɔɔ ɔɗei'n nɔ kūtu kóngaɽ m Nuɓɔ-ɔ́.
B nj nehɇ̨i kulɔ ɓeɽh nj'edei'n ndiyee t kajaa keme
kúju nya wɔ̄ ná.
Nge kono kinji jɔ kūtu kóngaɽ ná atá kugɔ tandā
nya jɔ ni.
16 Ɓō atá konyo ni ɗyatɔ ngē ɓa nɔɗí.
Kunjō manh atá konyo ni ɗyatɔ ngē ɓa nɔɗí.
Kaja atá kɔsɔ ni ɗyatɔ ngē ɓa nɔɗí.
Sebéɽe m lo nyumɔ̄ nóho atá kugɔ ni ngē ɓa nɔɗí.
17 Náa ta nāhą̄ ni ndetē,
haɗi wɔ́ Mōno Bata nge kinji t dana kūtu kóngaɽ
ná ɓa atá kulū ni.
Yɔ ɓa atá kɔjɔ ni taɽa ɗóbo kaɓh jɔ ɓūlu manh kata-á.
Tíkɔ Nuɓɔ atá kɔlh manh nɔ 'j kam ni ɓa dér.
(Ejai 25:8)

Jɔjó m mbāla tíkɔ baya lór nge ka nyerē ni a̱sa̱ keme-é

8 Lo kono Mōno Bata tee taɾa jɔjó m mbalaa ná wɔ́, lo téle nyóo sóo tií taɾh nɔbé asa náa dana m jɔkāgalo ɗíya.

2 Ada m'ɔ mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɾh nɔbé miíjɔjo əɗei nɔ m Nuɓɔ. Edei ni mbalmbé miíjɔjó.

3 Tíkɔ mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɾh nɔbé madā ye əɗa nɔ ɗingiri-í ukɔ baya lór nge ka nyerē ni a̱sa̱* lór jī nya. Tíkɔ edei'n kuɓū kat nyelē ɓɔ bé ɓa, ta yɔ kuɓo naha̱ t gór Nuɓɔ m ngi kaɾh njánga njángaa ɓa dér kɔ́, nd'undɔ̄'n jɔ daba lɔ́r nge kono kinji nɔ kūtu kóngaɾ ná. **4** Selh har kuɓū kat nyelē ná kūsu kam naha̱ t gór Nuɓɔ m ngi kaɾh njánga njángaa 'j jī m mōnokulɔ m Nuɓɔ-ɔ́, alh aɓh nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. **5** Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɾh nɔbé unu kōba lɔ́r na, ɔi nyāl har 'j jɔ ɗingiɾi-í keme-é āda ɗóso tíkɔ sála'n taá jɔngáya. Tíi wɔ́, m'oo njī deɓee, ndég m jiyee, téle m njiee, tíkɔ jɔngáya yíi'n.

Ha m mbálmbee

6 Tíi wɔ́, mōnokulɔ m Nuɓɔ 'j taɾh nɔbé miíjɔjó ngi kono mbalmbé miíjɔjo kəɗa jī ni ná nj tómoi rɔ ni ha ta kɔ́r.

7 Nge taɾa kata kɔ́r mbalmbé wɔ́, m'ɔ mbóɾo, tíkɔ har nge hólo ni kam naha̱ t más'n, sála ni taá jɔngáya. Ada kɔ́tɔ jɔngáya ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ, har ukɔ. Kāga 'j jɔ kɔ́tɔ ngáya ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ har ukɔ. Tíkɔ ukɔ'n nyɔ̄ kejee ɓa dér. **8** Nge kunu gō nya kɔ́r mbalmbé wɔ́, m'ɔ náa madā nóho titi njɔ kōo nge kumbɔ̄lo gidi nya uɓɔ har, əlei'n kam manh baāɓɔ kata-á. Ada kɔ́tɔ manh ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ ndéle ye más ɓa dér. **9** Nɔgoto náa ngi hēl ni nii 'j kam manh baāɓɔ kata-á kɔ́ koō kaɗya kəɗa keme ni ná, nge ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ oyo. Tíkɔ nɔgoto bato ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ túju.

10 Mutɔ ni kór, mbálmbe. Wɔ́, télemií nge kumbōlo ɓɔ'n ɓa tei 'j taɽh mbalámbala njɔ har kónjh ná uso taá ngá. Yɔ uso jɔ kɔ́tɔ manh bāa nge ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ, tíkɔ jɔ ɓūlu manhee ɗyatɔ. **11** Ri telémií ná na náa káta. Kɔ́tɔ manh ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ ndéle ye náa káta. Ada deɓee baa bé oyoi t kūlu manh na'n, haɗi wɔ́ manh ná téle káta ɓa káɽaɽá.

12 Sɔ́ ni kór mbalmbé wɔ́, Nuɓɔ undɔ kɔ́tɔ kaja ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ. Nuɓɔ undō kɔ́tɔ nɔ̄hu ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ. Nuɓɔ undō nya kɔ́tɔ m telémiyee ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ. Ada nāhą kɔ́ kɔ́tɔ niyee tēle t'ugɔ tili ɓa dér. Bəyá wɔ́, kɔ́tɔ m kaja ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ njáha lo ɓɔ ngē. Yi m lo ndi ye nya bəyá.

13 Lo kono m'ujɔ na t m'ɔ lo ná wɔ́, m'oō girwɔ̄ nóho a ugɔ bāg nya ɓōdo nɔbé-é. Yɔ a tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Rɔtondoō, rɔtondoō, rɔtondoō atá ke jɔ m deɓee ngi kinji taá jɔngáya-á ha kúu m mbalmbé kɔ́ nɔgɔto mōnokulɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɽh nɔbé ngi mutɔɔ katá kór taá t yɔtɔnh ná.

9 Mií ni kór mbálmbé. Wɔ́, m'ɔ telémií nóho iɓ 'j taɽh usō taá ngá. Nuɓɔ adā n lakélelé taɽa goto nge mɔtɔ mér nya ndetē. **2** Telémi ná teē taɽa goto na āda selh har uɓɔ 'j keme-é njɔ selh har nabh nge kumbōlo bəyá. Selh har kɔ́ tei 'j keme goto-ó ná nāhą kɔ́ āda kaja, tíkɔ lo téle ugɔ tili. **3** Nyimee tei 'j kam selh har ná āda tei jɔngáya ɓa dér. Nuɓɔ adā ni tógɔ njɔ yi m nyiee kaɓh'n taá jɔngáya ná. **4** Nuɓɔ tɔ̄r ni na: T najhii nāhą konyo t nyǫ nóho'n taá jɔngáya ngē. Kɔ́-ɔ t najhii nya nāhą konyo t náa kéj nóho'n ngē, kɔ-ɔ́ kāga nóho'n ngē. B t nehɛ̨i konyo t deɓee ngi kono mbāla m Nuɓɔ ndetē daba nɔ ni ná ɓa nɔɗí. **5** Edei ni na t najhii tɔ̄l ni ngē, b t nehɛ̨i ni náa konyo nɔ̄hu mií. Konyo m náa kɔ́ yɔɔ kaɓh'n ná ye njɔ konyo m nyi kɔ́ ka t'utɔ n deɓe ná.

6 Keme ndi ná deɓee etei ka kanja koyo, b yɔɔ kɔ́ etei

kembe nya ngē. Yɔɔ etei ndég koyo, b koyo atá kanyā kaɓh kuɗɔ-ó 'j rɔ ni.

7 Nyimi ná-ā yei njɔ sundɔɔ ngi kono deɓee kundɔ̄ jɔ rɔ ni dana-á ha ta kaɓh'n taɣa kɔ̄l ná. Náa kɔ́ kəɗa ji ni ná ye njɔ tagée kóngaɣ ɓɔɔ nge nāhą ni t lɔ́r'n bəyá. Tíkɔ taɣa kam ni ye njɔ taɣa kam m deɓee. **8** Ngɔ jɔ ni ye njɔ ngɔ jɔ m mandaáa, tíkɔ ngānga ni ye njɔ ngānga ngesee ná.
9 Gogoro ni ye njɔ tembe ná. Kúu m bág ni ye njɔ ka kúu m pusu súndɔɔ ngi k kanyā k kaɓh taɣa kɔ̄l bəyá. **10** Kəlā ni ye njɔ kəlā m nyiee. Ada kumɔ̄ ni əɗa taɣa kəlā ni. Ada taɣa kəlā ni ná-ā kóng m náa nge ta nāhą konyo t deɓee nɔ̄hu mií əɗa 't wɔ̄ ná. **11** Ada kóngaɣ ɓɔ nge kunu jɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣa goto-ó ná ri nya t taɣa Hebro'n na Abadǫ,[2] ba t taɣa Grek'n na Apolinyɔ.

12 Rɔtondoō nge taɣa kata hón wɔ̄. B ɔ́, rɔtondoō ngi jó etei ke 'j gō nge'n tɔ.

13 Kali ni kɔ́r mbalmbé wɔɔ́, m'oō njī deɓe tei 'j taɣa gaj ɗíya 'j dana m ngi sɔɔ́ɔ jɔ ɗingiɣi lɔ́r kɔ́ kinji nɔ m Nuɓɔ-ɔ́ ná. **14** Njī deɓe ná tɔ̄r káli m mōnokulɔ Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé, nge kaɓh t mbálmbé'n ná na: Ɛ́ tót mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé sɔɔ́ kɔ́ nd'ujɔ̄ ni nii jɔ manh baāɓɔ Eprat ná. **15** Tíkɔ ɔ́ tót'n mōnokulɔ m Nuɓɔɔ ngi 'j taɣh nɔbé sɔɔ́, ngi Nuɓɔ kundɔ̄ jɔ ni dana-á wɔ̄, ha m jɔkāgalo, ha m ndi, ha m nɔ̄hu, tíkɔ ha m ɓāla ná. Ɛ́ tót ni kɔ́ āda yɔɔ tɔ̄lii nɔgoto deɓee ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ. **16** Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé baa bé kɔ́ kaɓh t sundɔɔ ná, dɔgɔ ni ye lodeɓe jó njɔ dūbu. Ada m'oo dɔgɔ ni wɔ̄.

17 Kam má ndɔ̄ɓ jɔ m súndɔɔ t deɓee ngi kinji jɔ ni, āda m'ɔ ni yɔɔ yei bá: Kútɔ kɔ̄l ni tɔ̄r ka mbalámbala njɔ har ná, túgɔ kili njɔ nɔbé, tíkɔ tɔ́r'n ka selsel njɔ ndúju mat

[2] **9:11** Abadǫ, Apoliyǫ Kam ri ná-ā na: Deɓe nge ka túju náa. Ada ri jó ná-ā yei ri ngi kundɔ̄ ni jɔ m biyagey.

ná. Jɔ m sundɔɔ ná-ā ye njɔ jɔ m ngesee. Har, selh har, tíkɔ har nabh a tei 'j kāɽa ni. **18** Nɔgoto deɓee ɗíya 'j dana m ngi mutɔɔ, tɔ̄lii ni t ɓēkash mutɔɔ, ngi ke har, selh har, tíkɔ har nabh kɔ́ tei 'j taɽa m sundɔɔ ná. **19** Ye bəyá, haɗi wɔ́ tɔ́gɔ m sundɔɔ ná-ā ye 'j keme kāɽa ni, 'j kəla ni. Kəla ni ye njɔ liee, tíkɔ jɔ ni əɗa'n 't. Ada t jɔ ni'n ná-a a nehɛ̧i konyo t deɓee wɔ̄ ná.

20 Deɓe kā madaa kɔ́ tɔ̄l ni nii t ɓēkash ná'n ngē ná, yɔɔ yegei mbéle hál ni 'j jɔ kulɔ ngi kono jī ni nāhạ. Yɔɔ a inyei taɽa ɗɔy njili kashee ngē. Yɔɔ a inyei taɽa ɗɔy yo lɔ́r ngē, yo gúrusu ngē, yo náa tēmbe ngē, yo kōo ngē tíkɔ yo kāga ngē. Yo ngi kono yɔɔ kasa kɔ lo ngē, yɔɔ kasa kōo lo ngē, kɔ́-ɔ yɔɔ kasa njiya ngē ná-ā. **21** Tíkɔ yɔɔ yegei'n mbéle hál ni 't 'j jɔ ha tɔ̄l deɓee niyee, 'j jɔ ha tēhe niyee, 'j jɔ ha kanjā nahạ̄ niyee ɓa dér, tíkɔ 'j jɔ ha ɓogo niyee.

Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé tíkɔ mōno mangətuɓu nge ɓiɽi

10 M'ɔ mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nóho nge kaɓh t tɔ́gɔ'n, ɗes 'j taɽh nɔbé dana kānjī-í. Kɔ́m gānga njī əɗa taɽh jɔ nya. Taɽa kam nya ye njɔ kaja, tíkɔ njɔ nya ye njɔ ndala har. **2** Yɔ ukɔ mōno mangətuɓu nóho nge tenyɛ ni keme jī nya. Yɔ undɔ̄ njɔ nya kā konyo jɔ baāɓɔ kata-á, b njɔ nya kā gel wɔ́, undɔ̄ jɔ ngáya-á. **3** Yɔ ugɔ kɔ́ɔ́ɗɔ t njī nge ɓɔ'n njɔ ka guɽum ngese ná. Lo kono mōnokulɔ m Nuɓɔ 'j taɽh nɔbé k kugɔ kɔ́ɔ́ɗɔ ná wɔ́, m'oō ndég m njiee miíjɔjó ndáng njɔ njī deɓe. **4** Lo kono njiee miíjɔjo k ndáng njɔ njī deɓe ná wɔ́, ma m'əɗa ha ta njángā ha ni ná mangətuɓu-ú. B m'oō njī deɓe nóho 'j taɽh nɔbé nj tɔ̄r ma na: Ɨ́ nd'undɔ̄ mbāla bé jɔ náa kɔ́ ndég m njiee miíjɔjo tɔ̄r ná, b ɔ́ njánga náa ngē.

5 Ada mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé kɔ́ ma kɔ nya kəɗa taɽh jɔ baāɓɔ kata-á tíkɔ jɔ ngayá ná, ulɔ jī nya kā

konyo t kā taɽh nɔbé. **6** Yɔ ob t ri m nge kono kinji t jɔ ɓālaɓāla. Yɔ ob t ri m nge kono hēl nɔbé, tíkɔ náa ɓa dér 'j keme-é. T ri m nge kono hēl jɔngáya tíkɔ náa ɓa dér keme-é. T ri m nge kono hēl baāɓɔ kata-á tíkɔ náa ɓa dér 'j keme-é. Mōnokulɔ m Nuɓɔ ná ob tɔ̄r na: Jɔkāgalo nge madā ndetē wɔ̄. **7** Keme ndi kɔ́ njī m jɔjó m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé koɗyo ha ná wɔɔ́, yɔ ye táha ta kór mbálmbé nya. Ada jɔkāgalo ná Nuɓɔ atá tɔ̄l taɽa ha nge lo munduú nya. Ha nge lo munduú ná ye ha nge yɔ kɔjɔ t ɓeɽh kulɔ nya ngikɔjɔnjihaa.

8 Tíkɔ njī deɓe nge ma koō 'j taɽh nɔbé ná oɗyo ha t ma'n ɗyatɔ na: Aɓh ka taā mōno mangɔtuɓu nge tenyɛ ni keme ná 'j jī m mōno m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé, nge kɔɗa taɽh jɔ baāɓɔ kata-á, tíkɔ jɔngáya ná.

9 Ada m'aɓh rɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé ná, ká m'tɔ̄r n jɔ́ na t'āda ma mōno mangɔtuɓu ná. B yɔ tɔ̄r ma na: Ǝ́ taā usɔ b ol. Mangɔtuɓu ná atá ká káta tií ɓɔngi, b taá teɽei wɔɔ́, atá ndɔ́nā njɔ tég ná. **10** M'taā mōno mangɔtuɓu ná 'j jī m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé b m'usɔ. Taá taɽa má wɔɔ́, yɔ ndɔna njɔ kemb tég ná. B lo kono m'ujɔ na t m'ōl ná wɔɔ́, ɓɔ̄ng má káta ɓa káɽaɽá. **11** B tɔ̄rii ma na: Asa kam ta yi kɔjɔ ha m Nuɓɔ t deɓee baa ɗyatɔ, ye hei ta kɔjɔ t mɔtɔ deɓee baa, kɔjɔ ndala koɗyo ha m deɓee baa, tíkɔ t kóngaɽ ɓɔɔ.

Ngi kɔjɔ ha t hālaa jó

11 Edei ma tūhɔ nóho ye njɔ ɓɔɽɔɓɔndɔ ná, b tɔ̄rii ma na: Iɓ taɽh ɔjɔ gō ngāla m kúju m Nuɓɔ, ɔjɔ gō ngāla m ɗingiɽi tíkɔ ɔ́ tɔ́jɔ'n dɔgɔ m deɓee ngi kono ka gór Nuɓɔ keme-é ná. **2** B kɔ́tɔ lo taá kā kaj kúju m Nuɓɔ kā hālá ná, inya bəyá. Ǝ́ najh kɔjɔ ngē. Lo ná edei t ngi kono ke Jupee ngē ná wɔ̄. Tíkɔ yɔɔ etei'n túɓɔ ɓē ɓɔ nge kaɽh njánga njánga t njɔ ni'n keme nɔ̄hu dɔgɔsɔɔ́ gidi jó. **3** Ma

m'áta kadā tógɔ t ngi kɔjɔ ha t hāla maa jó, ta yɔɔ katá kɔjɔ njī m Nuɓɔ ndi dūbu ɗíya lodeɓe jó dɔgɔmiíkali (1.260). B yɔ kɔ́ yɔɔ etei t'ulɔ ramá kukɔ ndoō nge kili. **4** Ngi kɔjɔ ha t hālá ná-ā yei kāga olibiyee jó, tíkɔ ɗuɽɔ lámba jó ngi kono kəɗa nɔ m Kəɓaɓe nge taá jɔngáya ná. **5** Wɔ́b deɓe nóho ndeg nāhą konyo wɔɔ́, har atá tei 'j taɽa ni ta njór madābaā ni ná. Tíkɔ wɔ́b deɓe nóho ndég nāhą ni konyo wɔɔ́, asa kam ta yɔɔ koyo bəyá njɔ kəɗa nya ná. **6** Yɔɔ aɓhii t tógɔ'n ta kūtu taɽa nɔbé, kɔ́ ta njī ker'n ngē keme ndi kɔ́ yɔɔ katá ka kɔjɔ'n njī m Nuɓɔ ná. Yɔɔ aɓhii t tógɔ'n ta nāhą kɔ́ manh téle ke más. Yɔɔ aɓhii t tógɔ'n ta ka kundɔ jɔngáya t ɓēkash ngi mɔtɔ kēɽekēɽe, jɔkāgalo nge ɗá-a, nge kono yɔɔ ɓa ndég.

7 Lo kono yɔɔ katá tōl taɽa ha kɔjɔ t hālá ni ná wɔɔ́, jāa nge katá tei 'j keme goto-ó na atá nāhą ni kōl, yɔ atá tete ni kōl yɔ atá tōl ni. **8** Nūnu ni atá toɗo bé t kam hālá lo-ó keme ɓē ɓɔ-ɔ́, ngi ke njɔ m ɓē ɓɔ Sodɔmee t ɓē ɓɔ Ejipt'n ná. Lo ná-a tōlii'n Kəɓaɓe ni 't jɔ kāgadés wɔ̄ ná.

9 Deɓee ngi kono kinji dana m mɔtɔ deɓee ngi kinji dana m mɔtɔ kiɽikaa, ngi kinji dana m deɓee ngi ka koɗyo ha t taɽa ndala ngi mɔtɔ kēɽekēɽe, deɓee ngi kinji dana m ngi ke Jupee ngē etei kɔ nūnu ni keme ndi mútɔ b kaja dana-á. Yɔɔ etei kɔgɔ jɔ ta deɓee njúbu ni goto ɓáda. **10** Ada deɓe taá jɔngáya etei nāhą rɔnyelē ha ni. Rɔnyelē atá kasa ni nák. Yɔɔ etei ka kadā nahą̄ kadāɓulo ha m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ jó kɔ́ ka nāhą konyo t deɓee taá jɔngáya ná.

11 'J gō-ó ndi mutɔ́ b kaja dana-á wɔɔ́, njili kaɗya iɓ 'j kā rɔ m Nuɓɔ-ɔ́, ye udu keme ni, āda yɔɔ iɓ əɗei taɽh t njɔ ni'n. Ada deɓee ngi kəɗa k kɔ ni ná-ā, ɓelē asa ni nák.

12 Yɔɔ oōi njī deɓe 'j taɽh nɔbé nj tōr ni na: Alhii taá. Ada yɔɔ alhii taɽh nɔbé dana kūlu nji-í. Ada madābaā niyee əɗei ɗa oi ni.

13 T jɔkāgalo ná ɓa jɔngáya yíi t ɓɔ'n ɓa. Ada kɔ́tɔ ɓē

ɓɔ ɗíya 'j dana m ngi kūtuee tei uso. Lo kono jɔngáya yií
ná wɔ́ɔ́, deɓee dubú miíjɔjóo oyoi. B deɓee kā madaa
ɓelēi, tíkɔ edei'n kɔrhtaɽa t Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé.
14 Jó m rɔtondoo hón wɔ̄. B ɔ́, mutɔ m rɔtondoo nj'atá
ke taá yɔtɔnh.

Ha m mbálmbee miíjɔjó

15 Jɔjó m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé kór
mbálmbe. Ada njī koɗyo ha m deɓee t tɔ́gɔ'n 'j kā taɽh
nɔbé tɔ̄rii na:

Kɔɽɔɓē taá jɔngáya-á téle ye yi m Kəɓaɓe ji,
tíkɔ ye'n yi m Kris nya.
Ada yɔ atá konyoɓē jɔ-ɔ́ t jɔ ɓālaɓāla-á.

16 Ada deɓe kangaa dɔgɔjó gidi sɔ́ɔ́, ngi kinji nɔ m Nuɓɔ,
jɔ kūtu kóngaɽ ná, usoi ugoi kam ni ngá, tíkɔ nj ɗɔii'n
Nuɓɔ. **17** Yɔ nj tɔ̄rii na:

Kəɓaɓe Nuɓɔ nge konyoɓē jɔ náa ɓa dér,
nge kinji taá t yɔtɔnh, tíkɔ nge kinji kéte wɔ̄.
D' téle t kúɗɔ'n d'edei,
haɗi wɔ́ɔ́ yi ukɔ tɔ́gɔ nge kumbɔ̄loi wɔ̄,
tíkɔ yi undɔ̄'n kemei jɔ konyoɓei wɔ̄.
18 Wōngoi ye ɔtɔ̄ wɔɔ̄,
āda mɔtɔ deɓee ngi ke Jupee ngē embei wōngo.
Jɔkāgalo asa wɔ̄ ta katá gānga ni
seré jɔ m ngi koyoo-ó.
Jɔkāgalo asa wɔ̄ ta yi katá kundɔ̄
ɓeɽh kuloi ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ.
Jɔkāgalo asa wɔ̄, ta yi katá kubɔ̄
ngi kaɽh njánga njángaa,
tíkɔ ngi kono ka ɓelē riyee.
Mōnoɗee t deɓee kangaa.
Jɔkāgaloo asa wɔ̄ ta yi katá túju
ngi ka túju jɔngáyaa.

19 Taɽa kúju m Nuɓɔ tií taɽh nɔbé ye yi teē. Ada oi

sanduku kəlānjī m Nuɓɔ inji tií keme kúju nya. Tíkɔ 'j gō-ó wɔ́, téle m njiee, njī koƈyo ha m deɓee, ndég m njiee, yíi m jɔngáyaa, tíkɔ mbóɽo ɓɔ koɽōkoɽō nɛɛ ɓa utui'n gō.

Mandaá tíkɔ dragƍ

12 Náa kɔjɔ nge kumbɔ̄lo ɓɔ'n ɓa tei hɔy 'j kā taɽh nɔbé. Mandaá nóho ɓiɽii kaja rɔ nya njɔ rama ná, nɔ̄hu ye mɔtɔ njɔ nya ngá. Yɔ ugɔ tagée kóngaɽ jɔ nya, āda tagée ná ye télemiyee ɓa dér kutu gidi jó. **2** Mandaá ná amh mōno. Wɔ́b yɔ nj nāhạ keme wɔ́, yɔ nj'ugɔ kɔ́ƈɔ 't, tíkɔ nj téhe'n 't, ha konyo m koƈyo mōno. **3** Náa kɔjɔ nge māda nóho tei hɔy ƈyatɔ 'j kā taɽh nɔbé. Ye dragƍ[3] nge ɓɔ ka mbalámbala'n ɓa. Jɔ nya ye miíjɔjó. Tíkɔ gaj nya ye'n kūtu. Tíkɔ tagée kóngaɽ ɓɔ miíjɔjó ɔƈa asa'n jɔ nya ná-ā ɓa dér. **4** Kɔla nya sáa nɔ̄goto telémii ƈíya 'j dana m ngi mutɔ́ 'j taɽh nɔbé umbɔ̄ taá ngá jɔngáya-á. Dragƍ ká ɔƈa nɔ m mandaá nge k nāhạ keme ná. Ha ta yɔ b koƈyo mōno ná wɔ́, kunu mōno ná kol. **5** Mandaá ná oƈyo mōno ngaɓa. Ada ye yɔ nge kasa kam ta kukɔ ngɔɽɔ̄ tēmbe jī nya kulū'n mɔtɔ deɓee ɓa dér. Mōno nya ná Nuɓɔ unu n tií rɔ nya wɔ̄, tíkɔ unu'n tií rɔ kūtu kóngaɽ nya wɔ̄. **6** B mandaá ná anyā aɓh dɔlalo-ó. Yɔ anyā aɓh lo kɔ́ Nuɓɔ tɔ́mɔ kundɔ̄ jɔ dana-á ha nya ná. Kɔ́ ta ká kulū ni'n keme ndi dubu ƈíya lodeɓe jó dɔgɔmiíkali (1.260).

7 Ada kɔ̄l uso tií taɽh nɔbé. Miselee t mōnokulɔ nyaa ngi 'j taɽh nɔbé nj kɔ̄lii t dragƍ'n. Tíkɔ dragƍ t mōnokulɔ nyaa ngi 'j taɽh nɔbé ngi kunu gō nyaa kɔ̄lii nya sɔƈin.
8 Tɔ́gɔ m dragƍ t mōnokulɔ nyaa ngi 'j taɽh nɔbé ngi kunu gō nya ná-ā asa ngē. Ada yɔɔ embei lo ményɛ tií taɽh nɔbé ngē ɓa nɔƈi. **9** Mbɔrei dragƍ nge kumbɔ̄lo ná goloi 'j taɽh nɔbé. Yɔ nge ke li kono ná kɔ́ ka kúu ni n na biyagey* tíkɔ

[3] **12:3** Dragƍ Kam ha ri ná na li. Ada ugɔ kam goto m Sətan.

Sətan.* Yɔ nge ka gólo deɓee ɓa dér taá jɔngáya ná. Mbəɾe goloi n taá ngá, tíkɔ mbəɾei nya mōnokulɔ nya utui'n gō nya.

10 Tí wɔ́, m'oō njī deɓe oɗyo ha t tógɔ'n, tií taɾh nɔbé na:
Nge'n taá yɔtɔnh'n ya kaɗya, tógɔ,
tíkɔ konyoɓē m Nuɓɔ ji yei otoi wɔ̄.
Njī konyoɓē m Kris nya ɓa ye ɔtɔ̄ nya wɔ̄.
Yɔ otoi wɔ̄, haɗi wɔ́ mbəɾei nge kɔsɔ mɔtɔ ha m
nónjo jiyee goloi táa ngá wɔ̄.
Yɔ nge ka sūlɔ mɔtɔ ha ji t nɔ m Nuɓɔ ji,
ndiyee t kajaa.
11 Nónjo jiyee tetei n kɔ̄l t kūlu más m Mōno Bata'n,
tíkɔ t kūlu ha kɔjɔ t hāla nge tei 'j taɾa ni'n.
Ha kaɗya ni onyo rɔ ni ngē mbóng yɔɔ oyoi'n.
12 Ye bəyá wɔ́, nɔbée, ɔ́ nehɛ̧i rɔnyele.
Tíkɔ see ngi kono kinji tií taɾh nɔbé ná ɔ́ nehɛ̧i rɔnyele.
Rɔtondoō usō jɔ m ngi kinji jɔngáya-á tíkɔ jɔ
m ngi kinji jɔ manh baāɓɔ kata-á.
Rɔtondoō uso jɔ sé, haɗi wɔ́ biyagey ɗes 'j
taɾh nɔbé táa ngá rɔ sé t wōngo nge kumbɔ̄lo ɓɔ'n wɔ̄.
Yɔ igii ha jɔkāgalo nya ke ményɛ bá.

13 Lo kono dragɋ[4] kɔ āda mbəɾe kəla ni'n taá ngá tií ná wɔ́, yɔ tɔ̄ɓɔ gō m mandáa nge koɗyo mōno ngaɓa ná ta ká kukɔ nya. **14** Nuɓɔ adā mandaá ná bág griwɔ̄ nge kumbɔ̄lo ɓɔ nɛɛ ɓa jó ha ta kiɓ nya'n bāg kaɓh'n dəlalo-ó, lo kinji nya. Ada ye lo nge katá ká kūlu ni'n 't keme jɔkāgalo ɗíya, keme jɔkāgaloo, tíkɔ keme jɔkāgalo nge t kuɗɔ-ɔ́ 'j taɾa kam m li-í. **15** B li ná túbu manh taɾa nya njɔ manh bāa ná bəyá tií gō m mandáa ná. Kɔ́ āda manh bāa ná t'ukɔ mandaá ná t'aɓh'n. **16** B jɔngáya joo mandaá

[4] **12:13** Dragɋ Kam ha ri ná na li. Ada ugɔ kam goto m Sətan.

ná. Yɔ teē taɽa nya ai'n manh baā kɔ́ dragƍ t'ubu 'j taɽa nya ná. **17** Wōngo nāhą dragƍ jɔ m mandaá na ɓɔ. Ada yɔ aɓh ha ta ká nāhą kɔ̄l t nɔgoto mɔtɔ koɗyo nahą̄ m mandaá ná. Yɔ aɓh ha ta ká nāhą kɔ̄l t ngi kono ka ngɔm gōmindi m Nuɓɔ, tíkɔ ngi kono kukɔ gō ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ jɔ m Jeju Kris.

Jā nge tei 'j kam manh baāɓɔ katā-á

13 Tí wɔ́, m'aɓh ká m'inji jɔ wai kaj manh baāɓɔ kata-á. M'ɔ jāa madā nóho tei 'j kam manh baāɓɔ kata-á, gaj nya ye kūtu, tíkɔ jɔ nya ye'n miíjɔjó ɗyatɔ. Tagee kóngaɽ ɓɔ kutu ədɑ taɽa gaj nya. Ri gānga Nuɓɔ ədɑ jɔ nya ɗíyaɗíya. **2** Jāa kɔ́ kɔ má n ná ye njɔ na jeme koō ngesee ná. Njɔ nya titi njɔ urs. Taɽa nya ye njɔ taɽa ngesee. Dragƍ[5] adā'n tɔ́gɔ nya lo kinji jɔ kūtu kóngaɽ nya tíkɔ njī konyoɓē nge kumbɔ̄lo. **3** Tíkɔ m'ɔ jɔ nya nge nóho 'j dana madā embe do nge kaɓh táha kaj koyo-ó. B yɔ kɔ́ do jɔ nya nge kaɓh táha kaj koyo-ó ná nibi wɔ̄. Ɔɽɔ kam m deɓee taá 'j jɔngáya-á ɓa dér, āda aɓhii gō m jāa ná. **4** Yɔɔ usoi ngá ɗɔi dragƍ ná, haɗi wɔ́ yɔ adā njī konyoɓē t jā. Yɔ ɗɔii jāa ná b tɔ̄rii na: Ná-ā ɓa-á ye njɔ m jā'n 't wɔ? Tíkɔ ná-ā ɓa-á asa kɔ̄l sənyan 't wɔ?

5 Edei taɽa nge ta ka koɗyo nya'n ha ngi kumbɔ̄loo t ha gānga bee. Tíkɔ edei'n tɔ́gɔ konyoɓē keme nɔ̄hu dɔgɔsɔ́ gidi jó. **6** Yɔ unu ha taɽa nya ha ta koɗyo gānga'n bē jɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ unu ha taɽa nya ha ta koɗyo gānga'n ri m Nuɓɔ. Koɗyo ha gānga'n kúju lo kinji m Nuɓɔ. Tíkɔ ta gānga'n ngi kono kinji tií taɽh nɔbé. **7** Jāa ná adā'n ha ta yɔ nāhą kɔ̄l t ngi kaɽh njánga njángaa, tíkɔ ha ta yɔ tete ni kɔ̄l. Yɔ adā njī konyoɓē jɔ mɔtɔ koɗyo nahą̄a ɓa dér, tíkɔ jɔ mɔtɔ deɓee ɓa dér. **8** Ada ngi kono kinji taá jɔngáya ná-ā

[5] **13:2** Dragƍ Kam ha ri ná na li. Ada ugɔ kam goto m Sətan.

etei ɗɔi nya. Ada ye ngi kono ri ni ke yi njánga ngē keme mangətuɓu kaɗya m Mōno Bata. Mōno Bata ná tɔ̄lii n 'j lo kundɔ̄ mɔtɔ jɔngáya-á.

9 Ada deɓe nge kaɓh t mbi n wɔ́, āda oō.
10 Wɔ́b deɓe b inji t ri m kukɔ deɓee ɓeŋh wɔ́,
yɔ atá kaɓh nya ɓeŋh.
Wɔ́b deɓe b tɔ̄l deɓe t kuyɔ̄ kata'n wɔ́,
asa kam ta tɔ̄l ni nya n t kuyɔ̄ kata'n.

Yi nge'n a-á ye kukɔ tɔ́gɔ, tíkɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme m ngi kaŋh njánga njánga wɔ̄ ná.

Jāa nge tei 'j mɔtɔ ngáya-á

11 Tí wɔ́, m'ɔ jāa madā nóho tei 'j mɔtɔ ngáya-á. Jāa ná gaj nya ye jó njɔ yi m mōno bata ná. Yɔ oɗyo ha njɔ ka koɗyo ha m dragǫ[6] ná. **12** Jāa ná a nāhą̄ náa ɓa dér t njī konyoɓē m jāa nge taɣa kata t taɣa kam nya ɓa-á. Yɔ undɔ̄ tɔ́gɔ jɔ m jɔngáya-á t deɓee ngi kinji jɔ nyaa ná, ɗɔii jāa nge taɣa kata kɔ́ kembe do nge kasa t koyo'n b do nya ná nibi tíi wɔ̄ ná. **13** Jāa ná nāhą̄ náakɔjɔ ngi kumbɔ̄lo nɛɛ ɓa. Yɔ aɓh mbóng ká nāhą̄ har ɗes 'j taŋh nɔbé taá jɔngáya-á, t taɣa kam deɓee ɓa dér. **14** Tíkɔ yɔ gólo'n deɓee ngi kinji taá jɔngáya-á ná t kūlu náakɔjɔɔ kɔ́ kadā ni n ha ta yɔ nāhą̄ t taɣa kam jā-á nge taɣa kata ná. Yɔ tɔ̄r deɓee 'j jɔngáya na t nehɛi náa nge ke kam taɣa m jāa nóho nge kɔsɔ ni n t kuyɔ̄ kata'n āda yɔ kembe do, b kinji t kam kaɗya nya'n ná. **15** Jāa nge madā kɔ́ tei 'j mɔtɔ ngáya-á ná edei n tɔ́gɔ ta yɔ kulɔ koō keme m náa nge kam taɣa m jāa nge taɣa kata ná. Kɔ́ āda náa nge ke kam taɣa m jāa ná t'oɗyo ha. Tíkɔ t nāhą̄ kɔ́ āda deɓee dér ngi kono ɗɔi náa nge ke kam taɣa m jāa ná ngē wɔ́, t tɔ̄lii ni. **16** Tíkɔ yɔ nāhą̄ kɔ́ āda yɔɔ ɓa dér mōnoɗee, deɓee

[6] **13:11** Dragǫ Kam ha ri ná na li. Ada ugɔ kam goto m Sətan.

kangaa, ngi náandaa t ngindoo, kɔ́ɓa rɔɔ t ɓeɽhee t'undoi ɓála náa ji ni kā konyo-ó ngē wɔ́, deɽnɔ ni. **17** Yɔ nāhạ bəyá ha ta deɓe kasa kugo náa ɓo-ó ɗáb náa wɔ ngē. B deɓe nge kaɓh t ɓála ri m jā'n ɓó-o dɔgɔ m ri nya ná kɔ́.

18 Yi'n á-a ye kam kaɗya wɔ̄ ná. Ada deɓe nge kaɓh t náa kigii'n wɔ́, tɔ́jɔ dɔgɔ m jāa ná. Haɗi wɔ́, ye dɔgɔ náa m deɓe. Dɔgɔ nya ye lodeɓe miíkali dɔgɔmiikáli gidi miíkali (666).

Mōno Bata tíkɔ deɓe dubu lodeɓe ɗíya dɔgɔsɔ́ gidi sɔ́ (144.000)

14 Lo kono m'ujɔ ná t m'ɔ lo ná wɔ́, m'ɔ Mōno Bata əɗa jɔ koō Siyɷ-ɔ́. Ada deɓee dubu lodeɓé ɗíya dɔgɔsɔ́ gidi sɔ́ əɗei sənyan. Deɓee ná-ā njengei ri m Mōno Bata tíkɔ ri m Biya nya dernɔ ni. **2** M'oō njī deɓe 'j taɽh nɔbé ye njɔ na kúu m bongólo manh baāɓɔ ná. M'oō ye njɔ ndég m njī t tɔ́gɔ nya'n ná. Ada njī deɓe kɔ́ ma koō ná ye njɔ na kúu m kundo, lo kono gōsoo hā ka kugu'n kundo ni ná. **3** Yɔɔ əlei hā nge ɗyā tōy'n Nuɓɔ nɔ kūtu kóngaɽ, nɔ jāa sɔ́ ngi t kam'n, tíkɔ nɔ m deɓe kangaa. Ada deɓe nge kasa ndáj hā tōy m Nuɓɔ ná ndetē. Deɓee dubú lodeɓe ɗíya dɔgɔsɔ́ gidi sɔɔ, ngi kono Mōno Batá kugo ni taá 'j jɔngáya-á ná-ā ɓa nɔɗí. **4** Deɓee ná-ā yei ngi saáɽɔ* ni t mandaáa ngē tɔ, haɗí wɔ́ yei deéngaɓa ngi kigii mandaáa ngē tɔ. Yɔ a unui gō m Mōno Bata t gō loó ɓa dér kɔ́ yɔ ka kaɓh 't. Ugoi jɔ m deɓee ná-ā 'j dana m deɓee ha ta yɔ ke kanā nge taɽa kata ha m Nuɓɔ tíkɔ ha m Mōno Bata. **5** Ada deɓe nj'embe ha gólo 'j taɽa ni ngē ɓa nɔɗí, tíkɔ ha nóho ndetē jɔ ni.

Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbée mutɔ́

6 M'ɔ mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nge madā a ugɔ bag nya tií ɓodo nɔbé-é. Yɔ aɓh t Ha Nge Nɔ nge kəɗa sɔ́ɽ ha ta kɔjɔ deɓee ngi kinji taá jɔngáya-á. Kɔjɔ t

mɔtɔ deɓee ɓa dér, mɔtɔkaa ɓa dér, taɽa ndala koɗyo ha m deɓee ɓa dér, tíkɔ t deɓee ɓa dér. **7** Yɔ tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Ɛ́ ɓelēi Nuɓɔ, tíkɔ edei n kɔrhtaɽa. Ɛ́ ɓelēi n, haɗi wɔ́ jɔkāgalo gānga seré nya ɔtɔ̄ wɔ̄. Ɛ́ ɗɔii nge kono nāhą nɔbé, nāhą jɔngáya, nāhą baāɓɔ kataa, tíkɔ mɔ́lɔ manhee ná.

8 Jó m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nge madā unu gō nya 'j kā gō-ó b tɔ̄r na:

Yɔ tei uso wɔ̄, Babilɔn, ɓē ɓɔ tei uso wɔ̄.
Yɔ nge nāhą kɔ́ mɔtɔ deɓee ɓa dér kai kāa manh
ndúu wōngo kanjā nahą̄ nya.

9 Mutɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé-é nge madā unu gō ni 'j kā gō-ó tɔ̄r t njī nya nge ɓɔ'n na: Wɔ́b deɓe nóho ɓa ɗɔi jāa tíkɔ kam taɽa nya, tíkɔ taā'n ɓála náa dernɔ nya ɓóo jī nya wɔ wɔ́, **10** yɔ atá nya kai kaā manh ndúu wōngo m Nuɓɔ. Ye kaā manh ndúu nge Nuɓɔ nyēre 'j ta hólo kam nahą́ keme koɓ wōngo nya. Etei ta nāhą deɓe ná konyo kam har, tíkɔ kam har nabh t taɽa kam m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé ngi kaɽh njánga njángaa, tíkɔ t taɽa kam m Mōno Bata ɓa. **11** Ada selh har náa konyo kɔ́ k nāhą ni ná nj kūsu ɓa rututu t jɔ ɓālaɓālaa bé. Deɓee ngi kono ka ɗɔi jāa tíkɔ kam taɽa nya, deɓee ngi kono taā ɓála ri nya ná yɔɔ embei lo kɔrhkoō ni ndiyee t kajaa ngē. **12** Yɔ ná-ā ye kukɔ tɔ́gɔ m ngi kaɽh njánga njánga, ngi kono ngɔm gōmindi m Nuɓɔ, tíkɔ kundɔ̄kemejɔtaākeme m Jeju wɔ̄ ná.

13 M'oō njī deɓe 'j taɽh nɔbé nj tɔ̄r ma na: Ɛ́ njángā mangɔtuɓu. Deɓee ngi kono koyo keme m Kɔɓaɓe-é taá t yɔtɔnh ta kaɓh'n t kéte ná-ā rɔ ni atá nyelē ni.

Njili tɔ̄r na: Ayo. Yɔɔ etei ta kɔrh koō kulɔ nāhą ni, haɗi wɔ́ kulɔ ni atá kunu gō ni.

Ha kuɗyɔ koho taá 'j jɔngáya

14 M'ujɔ ná t m'ɔ lo wɔ́, m'ɔ kāanji madā nóho njaha. Deɓe nóho

titi mono m deɓe *(Dan. 7:13)*

inji jɔ kaānji ná. Tagé kóngaɽ ɓɔ njɔ lɔ́r ədа jɔ nya. Tíkɔ korōngo nge kata ədа'n jī nya ɗyatɔ. **15** Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nóho tei 'j keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́. Yɔ tɔ̄r t nge kono kinji jɔ kaānji ná t njī nya nge ɓɔ'n na: Ǝla korongoi ná uɗyɔ'n kōho. Na jɔkāgalo kuɗyɔ kōho asa wɔ̄, haɗi wɔ́ kōho taá 'j jɔngáya-á yejh wɔ̄. **16** Ada nge kono kinji jɔ kanji ná ɔla kōrongo nya ná taá ngá uɗyɔ'n kōho 'j jɔngáya-á tií.

17 Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nge madā nóho tei 'j keme kúju m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé. Yɔ aɓh t korōngo nge kata'n. **18** Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nge madā nge kaɓh t njī konyoɓē'n jɔ har tei 'j jɔ ɗingiɽi-í. Yɔ tɔ̄r t nge kono kaɓh t korōngo nge kata'n jī nya ná, t njī nya nge ɓɔ'n na: Ǝla korōngoi nge kata taá ngá, ɔ́ t'uɗyɔ'n bɔra ndúu 'j jɔngáya-á ɔ́ kám jɔ nahą́, haɗi wɔ́ kanā ndúu ɔrh ka wɔ̄. **19** Tí wɔ́, mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé ná ɔlā korōngo taá ngá, t'uɗyɔ'n bɔra ndúu 'j jɔngáya-á kám jɔ nahą́ keme lo tuɽu manh nduú nge kumbɔ̄lo-ó. Lo tuɽu manh ndúu ná ye lo wōngo m Nuɓɔ. **20** Tuɓoi lo tūɽu manh ndúu ná tií hāla gidi ɓē ɓɔ-ɔ́. Más tei 'j keme lo tuɽu manh ndúu ná, āda aɓh mbóng ɔdɔ jám súndɔ̄. Ngāla m lo ná asa kulometer* lodeɓe mutɔ.

Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbée ukoi ɓēkash miíjɔjó jī ni

15 Tí wɔ́, m'ɔ náa kɔjɔ mádā nóho nge kumbɔ̄lo ɓɔ tíkɔ nge kadā rɔnyelē ɓa 'j taɽh nɔbé. Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé miíjɔjó ukoi ɓēkashee miíjɔjó jī ni. Ɓēkash ná-ā yei mér m ɓēkashee wɔ̄, haɗí wɔ́ yɔ tɔ̄lii taɽa wuɽukáta m Nuɓɔ. **2** M'ɔ náa madā nóho ye njɔ manh

baā ɓɔ katā hóloi kam náhạ t har'n. M'ɔ deɓee ngi kóno tete kɔ̄l t jā, kam taɽa nya, ɓála nya, dɔgɔ ri nya. Yɔɔ eɗei taɽh jɔ manh baā ɓɔ katā ná, ukoi kundo m Nuɓɔ jī ni.
3 Yɔɔ ǝlei hā m Moij ɓeɽh kulɔ m Nuɓɔ tíkɔ hā m Mōno Bata ná:

Kǝɓaɓe Nuɓɔ nge konyoɓē jɔ ná ɓa dér.
Kulɔ nehɛ̦iyee umboi lo ɓɔ tíkɔ edei'n rɔnyele.
Kóngaɽ ɓɔ m ngi kaɽh njánga njángaa.
Ɗóboi ye jɔsuɽu tíkɔ ye'n haykamh.
4 Kǝɓaɓe ná-a ɓa-á ɓelēi ngē wɔ?
Ná-ā ɓa-á ɔrh taɽa rii ngē wɔ?
Haɗi wɔ́, yi ɓa ɗíya ye'n nge kaɽh njánga njánga.
Mɔtɔ deɓee ɓa dér etei ke roi ta ke ɗɔi,
haɗi wɔ́ yi ɔjɔ kulɔ nehɛ̦i ngi jɔsuɽuee t hālá wɔ̄.

5 'J gō-ó, m'ujɔ na t m'ɔ lo wɔ́, m'ɔ kúju m Nuɓɔ kó ke kúju lo kinji m Nuɓɔ nge tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá na, taɽa nya teē ǝɗa t gáha'n tií taɽh nɔbé. **6** Mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé miíjɔjó ngi kukɔ ɓēkashee miíjɔjó jī ni ná teii 'j keme kúju m Nuɓɔ ná. Yɔɔ uloi ramá nge nyóo lémlém'n, nge téle téle'n ɓa rɔ ni. Tíkɔ nd'ujoi'n mboyo lɔ́r kaj ni. **7** Nge ɗíya 'j dana m jāa sɔ́-ó ngi t kam'n adā mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé miíjɔjó. Kób lɔ́r miíjɔjó. Kóɓ ná-ā ɗóso t wōngo wuɽukata m Nuɓɔ nge kinji t kam nya'n t jɔ ɓālaɓālaa. **8** Selh har ɗoso keme kúju m Nuɓɔ ha kɔrhtaɽa m Nuɓɔ tíkɔ ha tɔ́gɔ nya. Deɓe nóho nge ta kasa kudu keme kúju m Nuɓɔ ná ndetē. Mbóng ta ɓēkashee miíjɔjó kɔ́ mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé miíjɔjó tei ná t nɔngei ɓa tíkɔ.

Baya wōngo m Nuɓɔ miíjɔjó

16 M'oō njī deɓe tei t tɔ́gɔ'n 'j keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́, tɔ̄r mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé miíjɔjó ná na: Aɓhii ká ɔ́ nyerei náa 'j keme koɓ wurukata m

Nuɓɔ miíjɔjó ná taá jɔngáya-á.

2 Nge taɣa kata aɓh ká nyēre náa 'j keme kóɓ nya jɔngáya-á. Lo kono yɔ nyére ná wɔ́, dosinya nge nɔ ngē, nge konyo ɓɔ'n ɓa uso jɔ deɓee ngi kono kaɓh t ɓála m jā'n, tíkɔ yɔɔ ngi ɗɔi kam taɣa nya ná.

3 Jó m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé nyēre náa 'j keme kóɓ nya kam manh baāɓɔ kata-á wɔ́, manh baāɓɔ kata ná ndéle ya más njɔ más m deɓe nge koyo. Ada náa ɓa dér ngi kinji t kam ni'n kam manh baāɓɔ
ná oyoi.

4 Mutɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé nyēre náa 'j keme kóɓ, kam manh baā, tíkɔ jɔ ɓūlu manhee, āda ndéle yei más. **5** M'oō njī m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé nge konyoɓē jɔ manh tɔ̄r na:

Yi Kəɓaɓe nge kinji taá t yɔtɔnh,
tíkɔ yi nge kinji kono wɔ̄.
Yi ye jɔsuɣu, tíkɔ yi aɣh'n njánga njánga
ha seré kɔ́ yi gānga bəyá ná.
6 Yi gānga seré ná bəyá,
haɗi wɔ́ yɔɔ nyerei más m ngi kaɣh njánga njángaa
t más m ngikɔjɔnjihaa ngá.
Yi āda ni más ha ta yɔɔ kai
yi ná sɔɓɔ ni ɓa.

7 M'oō njī m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé tei 'j jɔ ɗingiɣi-í tɔ̄r na:

Ayo, Kəɓaɓe Nuɓɔ nge konyoɓē jɔ náa ɓa dér,
seré kɔ́ gengei ná ye haykamh, tíkɔ ye jɔsuɣu ɗyatɔ.

8 Sɔ́ɔ m mōnokulɔɔ nge 'j taɣh nɔbé madā ná nyeré náa 'j keme kóɓ nya jɔ kaja-á. Edei n tɔ́gɔ ta nyúmɔ deɓee t har'n. **9** Ada sebeɣe har nge ɓɔ'n ɓa nyúmɔ̄ deɓee. Yɔɔ géngei ri m Nuɓɔ nge t tɔ́gɔ'n jɔ ɓékash ná-ā na. Deɓee ná-ā yegei mbéle hál ni 't ha ta kɔrh'n taɣa m Nuɓɔ.

10 Mií m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé nyeré

náa 'j keme kóɓ nya jɔ kūtu kóngaɽ m jā-á. Ada kɔɽɔɓē nya ná tele ugɔ tili tíkɔ deɓee nj jónyoi'n taɽa ni ha náa konyo kɔ́ nāhą ni ná. **11** Yɔɔ géngei Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé ha náa konyo kɔ́ k nāhą ni, tíkɔ ha dɔsinya kɔ́ kusɔ ni ná. B yɔɔ yegei mbéle hál ni 't 'j jɔ kulɔɔ nāhą ni.

12 Kali m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nyēre náa 'j keme kóɓ nya, kam manh baā ɓɔɔ Eprat. Lo kono yɔ nyēré náa kam manh ná wɔɔ́, manh ná ɗoō sáa. Ɗoō bəyá kɔ́ ta tɔ́mɔ'n gō ɗóbo t kóngaɽ ɓɔ ngi kiɓ 'j nɔɓé-é. **13** M'ɔ njili kashee mutɔ́, yei njɔ kaɽee, tei 'j kāɽa m dragǫ-ɔ́,[7] 'j kaɽa m jāa-á tíkɔ 'j kaɽa m ngekɔjɔnji m Nuɓɔ nge kujɔ ha-á. **14** Njili kash ná-ā yei njili m Sətan* ngi ka nāhą náa kɔjɔɔ. Yɔɔ aɓhii rɔ m kóngaɽ ɓɔɔ 'j jɔngáya-á 'j keme lo-ó ɓa dér kɔ́ deɓee kinji 't ná. Yɔɔ aɓhii rɔ ni ha ta kám ni nahą ta kɔ̄l'n tií ndi nge kumbɔ̄lo m Nuɓɔ nge konyoɓē 'j taɽh nɔbé kumbɔ̄ ɓa dér.

15 Ɔ, m'áta ke njɔ ke m nge ɓogo. Ada deɓe nge kinji jɔ deéngaɓa nya, ngɔm ramá nyaa, kɔ́ ta yɔ ka njiya'n rɔ nya ɓúlo ngē, tíkɔ ha ta deɓe kɔ lo sɔnyɔ nya hālá ngē wɔɔ́, rɔ nya atá nyelē nya.

16 Mōnokulɔ m Nuɓɔ ná kámii ni nahą́ keme lo kɔ́ ka kúu ni t taɽa hebro'n na Harmagedǫ ná.

17 Jɔjó m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nyēre náa keme kóɓ nya dana lo-ó. Wɔɔ́, njī deɓe tei t tɔ́gɔ'n 'j keme kúju m Nuɓɔ-ɔ́ 'j taɽh nɔbé, tíkɔ jɔ kūtu kóngaɽ ɓɔɔ-ɔ́. Njī deɓe ná tōr na: Mɔtɔ njɔ gānga wɔ̄. **18** Tí wɔɔ́, m'ɔ téle m njiee, m'oō njī m deɓee, ndég m njiee. Tíkɔ m'ɔ'n āda jɔngáya yíi'n t tɔ́gɔ nya'n ɓa ɓɔ ɗyatɔ. Kono ɓa kɔ́ deɓee kinji'n jɔngáya nɛɛ, jɔngáya yii bəyá njɔ kono kəɗa nya ná ngē tɔ. **19** Jɔngáya kɔ́ yii ná, nāhą kɔ́ āda ɓē ɓɔ gánga 'j nahą́ goto mutɔ́. Ɓē ɓɔ m mɔtɔ deɓee t'uso. Tí wɔɔ́, téle

[7] **16:13** Dragǫ Kam ha ri ná na li. Ada ugɔ kam goto m Sətan.

ugɔ keme m Nuɓɔ jɔ ɓē Babilǫn ha ta kadā nya kóɓ kaā nduú wuɾukata nya nge kata har ná ta kai. **20** Koɾ loo ɓa dér enyei, tíkɔ deɓee embei'n kōo ɗyatɔ ngē. **21** Mbóɾo nge kumbɔ̄lo ɓɔ'n ɓaa uso 'j taɾh nɔbé jɔ m deɓee. Ada kōroɓongo m mbóro ná ɗíya kɔy nya aɓh náa táha kuloo* dɔgɔ sɔ́. Deɓee géngei Nuɓɔ ha ɓēkash kɔ́ ke mbóɾo haykamh ɓa, ɓēkash ná ye yi nge ta deɓe kasa tɔ̄r ha nya ngē.

Mandaá nge kinji jɔ jā-á

17 Tí wɔ́, nge ɗíya 'j dana m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɾh nɔbé miíjɔjó ngi kono kukɔ kóɓ miíjɔjó jī ni ná, ye oɗyo ha t ma'n tɔ̄r na: Ye taá. M'áta kojoi seré kɔ́ katá ke jɔ m nge kanjā ngaɓa nge kumbɔ̄lo-ó, yɔ nge kinji mɔtɔ gaja manh ngi baa ná. **2** Yɔ nge kono kóngaɾ ɓɔɔ taá 'j jɔngáya ka nāhą̄ sənyan náa ngi diɾingee ná. Yɔ nge deɓee ngi kinji taá jɔngáya kenh kaā ndúu náa ngi diɾingi nyaa ná.

3 Mōnokulɔ m Nuɓɔ ná unu ma keme m Njili aɓh t ma'n dəlalo-ó. Ada ká m'ɔ mandaá nóho inji gidi jāa nge ka-á. Ri gánga bé ɗóso rɔ nya. Jāa ná jɔ nya ye míijɔjó tíkɔ gáj nya ye'n kūtu. **4** Mandáa ná ulɔ ramá nge ka selesel, tíkɔ yi ka ɓa yóyo rɔ nya. Yɔ tɔ́mɔ rɔ nya t lɔ́r'n, t kinya kɔ̄lɔ nge gāta nya kalngandh'n tíkɔ t perl. Yɔ ukɔ kóɓ lɔ́r jī nya. Kóɓ ná ɗóso t náa ngi wuɾuɗyóo, tíkɔ t hál nge 'j lo kanjā nāhą̄ nya. **5** Njéngei ri madā nóho der nɔ nya, ada ye ha nge lo munduú.

Ye ha m Babilǫn nge kumbɔ̄lo,
kóo m ngi kanjā nahą̄a,
tíkɔ kóo m ngi nāhą̄ ná ngi wuɾuɗyóo.
Taá 'j jɔngáya-á.

6 M'ɔ mandaá ná, āda más m ngi kaɾh njánga njángaa, tíkɔ más m ngi kɔjɔ ha t hālá nge kɔjɔ jɔ m Jejuee a enhn njɔ kaā ná.

7 Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé ná tɔ̄r ma ná: Haɗi ɓa kɔ́ ha ná ɔɽɔ kami wɔ? M'áta tɔ̄rii ha nge lo munduú m mandaá ná, tíkɔ yi m jāa kɔ́ kinji nya jɔ nya ná. Jāa ná jɔ nya ye miíjɔjó, tíkɔ gaj nya ye'n kūtu. **8** Jāa kɔ́ kɔ ni n ná ye yi nge kono, b nge'n táa yɔtɔnh'n yɔ ndetē. Yɔ atá tei 'j keme goto kulū nge mér nya ndetē ná ta kaɓh keme lo nge taɽa ni katá ndi 't. Atá kɔɽɔ kam m deɓee taá 'j jɔngáya-á, lo kono yɔɔ kɔ jāa nge kəɗa kono, nge ndetē wɔ̄. Tíkɔ nge katá kəɗa ná. Lo kono Nuɓɔ kundɔ̄ mɔtɔ jɔngáya ná yɔ undɔ̄ ri m deɓee ná-ā keme mangətuɓu kaɗya-á ngē.

9 Yi nge'n a-ā ye njɔ́l ha nge t kam kaɗya'n wɔ̄ ná. Jɔ jāa miíjɔjó ná yei koō miíjɔjó kɔ́ mandaá ná kinji jɔ-ɔ́. **10** Tíkɔ yei'n kóngaɽee miíjɔjó ɗyatɔ. Ada dana m kóngaɽee ná, ngi miíee t'usoi, nge ɗíya níi 't tɔ, b nge madā ye nge tɔ. Dana kɔ́ yɔ katá ke ná wɔɔ́, asa kam ta yɔ kinji 't ményɛ tɔ kɔ́.

11 Jāa nge kinji kono, b nge'n yɔ ndetē wɔ̄ ná, yɔ ɓa-á ye salanja m kóngaɽ ɓɔɔ wɔ ná. Yɔ ye nge nóho 'j dana m ngi miíjɔjó, āda yɔ atá kaɓh kam lo nge taɽa ndií.

12 Gaj jāa kūtu kɔ́ yi kɔ ná yei kóngaɽ ɓɔɔ kūtu. Yɔɔ yei ngi kono kembe kɔɽɔbē ngē tɔ. B yɔɔ embei njī konyoɓē njɔ yi m kóngaɽ ɓɔɔ jɔkāgalo ɗíya nahą́ t jā'n.

13 Kóngaɽ na-á, njɔl ha ni ye ɗíya. Ada yɔɔ edei tɔ́gɔ ni, tíkɔ njī konyoɓē ni t jā. **14** Yɔɔ etei kɔ̄l t Mōno Bata'n, āda Mōno Bata atá tete ni kɔ̄l. Yɔɔ atá tete ni kɔ̄l, haɗi wɔɔ́ yɔɔ ye Kəɓaɓe m Kəɓaɓe, tíkɔ ye'n Kóngaɽ ɓɔ jɔ m kóngaɽee. Deɓee ngi kono ke sənyan naá etei nya tete ni kɔ̄l. Deɓee ná-ā yei ngi kono Nuɓɔ kúu ni. Yɔɔ yei ngi kono Nuɓɔ héɽɛ ni, tíkɔ ngi kono ke jɔsuɽuee.

15 Mōnokulɔ m Nuɓɔ ná tɔ̄r ma ɗyatɔ na: Yi ɔ manh ngi kɔ́ mandaá nge kanjā nahą́ kinji jɔ ni na. Manh ná-ā yei deɓee, kóso deɓee, mɔtɔ deɓee tíkɔ taɽa ndala koɗyo ha m deɓee. **16** Gaj kūtu kɔ́ yi kɔ, tíkɔ jāa ná nj suɓoi mandaá

nge kanjā nahą̄ ná. Yɔɔ etei rii náa 'j rɔ nya, b ta kinya nya rɔ nya ɓulo. Yɔɔ etei kusɔ jāɾɔ nya, tíkɔ etei'n róo nya har-é. 17 Yɔɔ etei nāhą̄ bəyá, haɗi wɔ́ Nuɓɔ undɔ̄ ngaɾā keme ni ha ta yɔɔ nāhą̄ t gō njól ha nya. Tíkɔ etei kadā kɔɾɔɓē ni t jāa ná, mbóng ta ha m Nuɓɔ ɓa tōltaɾa tíi ɓa kɔ́. 18 Tíkɔ mandaá nge yi kɔ ná, ye ɓē ɓɔ nge konyoɓē jɔ m kóngaɾee taá jɔngáya-á.

Kuso m Babilǫn

18 'J gō náa ná-ā wɔ́, m'ɔ mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɾh nɔbé nge madā ɗes 'j taɾh nɔbé. Yɔ aɓh t tɔ́gɔ konyoɓē nge ɓɔ'n. Ada kɔrhtaɾa nya njáha jɔngáya ɓa dér t taɾa-á. 2 Yɔ ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n na:

Babilǫn ɓē ɓɔ uso wɔ̄, yɔ uso wɔ̄.
Yɔ ye lo kinji m njili kashee ɓa dér.
Yɔ ye lo kinji m yelh ngi kashee ɓa dér.
Yelh ngi kono deɓee kēge ha ni.
3 Mɔtɔ deɓee ɓa dér aii kaā manh nduú
wōngo m náa ngi diɾingi nya.
Kóngaɾee ɓa dér taá 'j jɔngáya-á edei'n náandáa
nge kalngandh.
Ngi nāhą̄ gataa ɓa dér taá 'j jɔngáya embei náandáa ni
t kūlu nāhą̄ náa ngi diɾingiee ngi kalngandh ná'n.

4 M'oō njī deɓe nge madā 'j taɾh nɔbé tɔ̄r ma na:

See deɓee maa, ɔ́ teii tií 'j rɔ nya,
kɔ́ na ya ɗa uɓoi nahą̄ sənyan jɔ nāhą̄kash nya.
Tíkɔ na ya ɓēkash nyaa ná ɗa usoi jɔ sé.
5 Ɓēkash nyaa ɗa usoi jɔ sé, haɗi wɔ́
nāhą̄kash nyaa toɗoi jɔ nahą́ mbóng ɔtɔ taɾh nɔbé.
Tíkɔ ugɔ'n keme m Nuɓɔ jɔ kulɔ nya
ngi ke gō-ó ngē ná-ā.
6 Ɜ́ télei'n náa nge kono kadā nya se ná edei n goto-ó.
Edei n njɔ jó t gō kulɔ nāhą̄ nyaa.
Keme kóɓ kɔ́ kadā nya náa kai 't t ngi madaa ná,

ɔ́ hóloi náa keme-é njɔ jó edei'n.
7 Edei n t gō kono yɔ ka kɔrh'n taɻa rɔ nya,
tíkɔ yɔ kudu'n keme náandáa nge kalngandhee,
edei n t náa konyo'n, tíkɔ kukɔ kam ndoō'n.
Bəyá kɔ́, haɗi wɔɔ́ yɔ tɔ̄r tií ngaɻā keme nya na:
Ma m'inji m'e kóngaɻ mandaá.
M'a m'e mandamogo ngē ɓa nɔɗí
tíkɔ m'ɔ nya'n kukɔ kam ndoō ngē ɓa nɔɗí.
8 Ye ha ná-ā,
ɓēkash ná-ā etei ke'n keme ndi ɗíya bá wɔ̄ ná.
Ɓēkash ná-ā yei koyo, kukɔ kam ndoō tíkɔ ɓō.
Har atá róo nya.
Náa ná atá ke keme ndi ɗíya bá,
haɗi wɔɔ́ Kəɓaɓe Nuɓɔ nge katá gānga seré nya ná aɓh t tɔ́gɔ'n.

9 Kóngaɻee ɓa dér taá 'j jɔngáya-á nehɇi náa ngi diɻingee sənyan, tíkɔ injii'n dana náandáa nge kalngandhee. Lo kono yɔɔ kɔ selh har kɔ́ k róo nya ná wɔɔ́, yɔɔ etei kugɔ wuɻu, tíkɔ etei'n kundō nguɗu ni ha nya. 10 Yɔɔ etei kəɗa 'j kuɗɔ-ɔ́, haɗi wɔɔ́ yɔɔ ɓelēi náa konyo kɔ́ k nāhą nya ná. B yɔɔ etei tɔ̄r na:

Yaɓooo! Yaɓooo! Babilɇn ɓē ɓɔ.
Ɓé ɓɔ nge kaɓh t tɔ́gɔ'n.
Keme jɔkāgalo ɗíya bá'n ɓa seré ye ɔtɔ'n.

11 Ngi nāhą gataa táa 'j jɔngáya-á nj'ugoi wuɻú tíkɔ nj'emei'n rɔ ni ha nya. Yɔɔ nj'ugoi wuɻú, haɗi wɔɔ́ deɓe nge ta kugo ni náa gāta ndetē. 12 Náa ka nāhą ni'n gāta ná ye lɔ́r, gúrusu, kōo ngi gāta nya kalngadh, perl, ramá ngi nyóo lémlém, ramá ngi ka selsel, ramá ngi téletélee, ramá ngi ka huɻuhuru. Kāga ngi kat nyelē mɔtɔ kēɻekēɻee ɓa dér. Náa ngi nāhą ni t ngānga kejh'n mɔtɔ kēɻekēɻe ɓa dér. Náa ngi nāhą ni t kāga ngi gāta ni kalngadh mɔtɔ kēɻekēɻee ɓa dér, yi ngi nāhą ni t melh'n ɓa dér, t náa tēmbe'n ɓa dér, tíkɔ t

marbr'n. 13 Náa nóho a kúui na sinamɔn, náa kam tár,
kuɓū kat, mir, a̱sa̱.* Kuɓū, ndúju géme, manghee, binyaa,
sundɔɔ, pusuee, rɔ deɓee, t kaɗya rɔ deɓee.

14 Kana kāgaa ngi kɔ́ ngúɗu nya ka kukoi ná enyei
kuɗɔ-ɔ́ 'j roi wɔ̄. Atá téle kembe ni ɗyatɔ ngē wɔ̄. 15 Ngi
ɗáɓ náa téle yei ngi náandáa t kūlu náa m Babila̱n n ná.
Yɔɔ ɔɗei 'j kuɗɔ-ɔ́, haɗi wɔ́ yɔɔ ɓelēi náa konyo kɔ́ k
nāha̱ nya ná. Yɔɔ ɗa ugoi wuɽú, tíkɔ ɗa emei'n rɔ ni.
16 Yɔɔ tɔ̄rii na:

Yáɓooo! Yáɓooo!
Ɔi ɓēɓɔ nge kulɔ ramá nge nyóo lémlém rɔ nya,
ramá nge ka selsel, tíkɔ ramá nge ka huruhuru.
Yɔ tɔ́mɔ rɔ nya t lɔ́r'n
kɔ́s ngii gāta ni kalngandh, tíkɔ kinya kɔ̄lɔ.
17 Ada t keme jɔkāgalo ɗíya bá ná ɓa náandáa nya
náa túјui'n ɓa dér!

Kɔɓa batoo ɓa dér t deɓee ɓa dér ngi kono ka kaɓh mbā
t bato'n tií lo ná, ngi ka nāha̱ kulɔ keme bato, t deɓee ngi
ka nāha̱ kulɔ kam manh baāɓɔ kata-á. Yɔɔ ɔɗei 'j kuɗɔ-ɔ́.
18 Lo kono yɔɔ kɔ selh har kɔ́ k njɔ́r nya ná wɔɔ́, yɔɔ ugoi
kɔɔ́ɗɔ t njī ni nge ɓɔ'n tɔ̄rii na: Ɓē ɓɔ nge ɗa-á ɓa-á ye njɔ
na ɓē ɓɔ kono kɔɗa'n wɔ? 19 Yɔɔ a ɔrhii ngáya t jɔ ni'n,
yɔɔ a ugoi kɔɔ́ɗɔ tíkɔ yɔɔ a ugoi wuɽú, yɔɔ tɔ̄rii na:

Yaɓooo! Yaɓoo!
T keme jɔkāgalo ɗíya nā ɓa,
ɓē ɓɔ téle ye'n dɔlalo.
Deɓee ɓa dér ngi kono kaɓh t bato'n jɔ manh baāɓɔ
kata-á ná-ā téle yei ngi náandáa t kūlu náa nyaa.
20 Nɔbé ɔ́ nāha̱ rɔnyele jɔ nya,
tíkɔ see mōnombangakulɔ ngi kaɽh njánga njánga,
t ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ, ɔ́ neha̱i rɔnyele.
Ɨ́ neheí rɔnyele,
haɗi wɔɔ́ see ojoi ha gānga seré nya.

Nuɓɔ nāhą̄ āda seré ná téle uso jɔ nya.
21 Tí wɔ́, mōnokulɔ nge 'j taɽh nɔbé nge kaɓh t tɔ́gɔ'n
unu kōo nge kumbɔ̄lo ɓɔ njɔ yi nge ka kusu ni'n náa ná-ā
ɓa, ɔla kam manh baāɓɔ kata-á, b tɔ̄r na:
Katá mbɔɽe kɔlā ni Babilǫn ɓē ɓɔ
bɔyá ɓa-á t tɔ́gɔ'n wɔ̄ ná.
Ada deɓe nj téle ta kembe nya ɗyatɔ ngē.
22 Deɓe nj'atá koō njī m ngi kugu kundoo,
gōso haa, ngi kɔ́r nyalaa, t ngi kɔ́r,
mbálmbee ɗyatɔ kemei ngē ɓa nɔɗí wɔ̄.
Deɓe nj'áta téle kembe kɔdh nge katá nāhą̄
náa nóho ɗyatɔ kemei ngē ɓa nɔɗí wɔ̄.
Deɓe nj'atá koō kúu m berh ɗyatɔ kemei ngē wɔ̄.
23 Lo njáha m lámba atá njáha lo kemei
ngē ɓa nɔɗí wɔ̄.
Deɓe atá koō njī m nge taā mandaá ngē ɗyā,
ɓó-ó njī m nge taā ngaɓa nge ɗyā kemei ɗyatɔ
ngē wɔ̄.
Ngi ka nāhą̄ gāta t neiyee yei deɓee
ngi kumbɔ̄loo taá 'j jɔngáya-á.
B yi gólo mɔtɔ deɓee ɓa dér t náa
tēhe ngi kono yi ka nāhą̄.
24 Náa ɓa dér atá ke bɔyá,
haɗi wɔ́ embei más m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ,
más m ngi kaɽh njánga njángaa t deɓee ɓa dér
ngi kono tɔ̄l ni nii táa jɔngáya-á ná 'j kemei.

Aleluya

19 'J gō náa ná-ā wɔ́, moō njī m deɓee t tɔ́gɔ'n tií taɽh nɔbé njɔ njī m kóso deɓee mukumuku tɔ̄rii na:
Aleluya.*
Kɔɓaɓe Nuɓɔ ji, yɔ á-a ye Nge Kaɗya ji.

Ada kɔrhtaɣa kɔsɔ gɔnɔ tíkɔ tɔ́gɔ ye yi nya.
2 Seré kɔ́ gānga nya ná ye haykamh tíkɔ ye'n t gō-ó ɓa.
Yɔ gānga seré jɔ m mandaá nge kusɔ jɔ nge kumbɔ̄lo,
kɔ́ túju jɔngáya t kūlu nya'n ná.
Yɔ terh kūɗɔ más m ɓeɣh kulɔ nyaa 'j jī nya.
3 Yɔɔ tɔ̄rii t jó m taɣa niyee ɗyatɔ na:
Aleluya!*
Wɔɔ́, selh har nya kuɣu t kam kā taɣh tií.
4 Deɓee kangaa dɔgɔjó gidi sɔɔ́, tíkɔ jāa sɔɔ́ ngi t kam'n usoi ngá ɗɔii Nuɓɔ. Nge kinji jɔ kūtu kóngaɣ nya. Yɔɔ tɔ̄rii na:
Amen!* Aleluya!
5 Njī deɓe tei 'j jɔ kūtu kóngaɣ ná tɔ̄r na:
See ɓeɣh m Nuɓɔɔ,
see ngi kono ka ɓelē nyaa,
mōnoɗ ngē, deɓe kangā ngē,
see ɓa dér ɔlei tɔ̄y m Nuɓɔ ji.
6 Tíkɔ m'oō náa madā nóho njɔ njī m kóso deɓee mukumuku, njɔ kúu m bongólo manh, tíkɔ njɔ ndég m njī t tɔ́gɔ'n tɔ̄r na:
Aleluya!
Kɔɓaɓe Nuɓɔ nge konyoɓē jɔ náa ɓa dér undɔ̄ mɔtɔ konyoɓē nya wɔ̄.
7 Ada 'nj nehɛ̨i rɔnyele,
b 'nj tɔ̄rii kalh,
tíkɔ j'edei'n kɔrhtaɣa,
haɗi wɔɔ́ ndi kɔrh nahą̄ m Mōno Bata ye ɔtɔ̄ wɔ̄.
Nyɛ́ nya undɔ̄ jɔ rɔ nya dana-á wɔ̄.
8 Edei n taɣa ɗóbo ha ta yɔ kulɔ ramá
nge nyóo lémlém nge ɓɔ téletéle tíkɔ kaɣh.
Ramá nge nyóo lémlém ná ye kulɔ nge jɔsuɣu m ngi kaɣh njánga njángaa.
9 Mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé tɔ̄r ma na: Ɨ́

njángā̱ mangətuɓu-ú jó na: Deɓee ngi kono kúu ni ni lo kɔrh nāha̱ m Mōno Bata ná, rɔ ni atá nyelē ni. Tíkɔ yɔ tɔ̄r ma ɗyatɔ na: Yi nge'n ye ha ngi kamhkamh m Nuɓɔ.

10 M'uso ngá njɔ nya ha ta ɗɔy nya, b yɔ tɔ̄r ma na: Ə́ najh nāha̱ bəyá. Ma m'e ɓeɣh medei. Ma m'e nya ɓeɣh madā m nónjoyee ngi kó kaɓh t ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ jɔ m Jeju. Ə́ najh ɗɔy má ngē b ó ɗɔy Nuɓɔ kó, haɗi wɔ́ ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ jɔ m Jeju ye njili kulɔ nāha̱ m ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔ.

Deɓe nge kalh sundɔ̄ njaha

11 Tí wɔ́, m'ɔ taɣa nɔbé tee əɗa t gáha'n. Ada m'ɔ sundɔ̄ njáha. Deɓe nge kalh sundɔ̄ ná ri nya na: Deɓe nge jɔsuɣu tíkɔ deɓe nge kamhkamh. Yɔ a gānga seré t gɔ̄-ó tíkɔ a nāha̱'n kɔ̄l t ha nge jɔsuɣu'n. **12** Taɣa kam nya ye njɔ na ndala har ná. Tagee kóngaɣ ɓɔɔ baa bé ɗei jɔ nya. Njengei ri madā nóho rɔ nya, āda deɓe nge káɗya asa ta kigii ngē. Yɔ ɓa ɗíya bá igii'n. **13** Yɔ ulɔ ramá madā nóho nge kulɔ ni kam más rɔ nya. Ri nya na Ha m Nuɓɔ.

14 Askaɣee ngi kono kinji tií taɣh nɔbé ná inji gidi súndɔ̄ njáha-á unui gō nya. Yɔɔ uloi ramá nge nyóo lémlém, njaha tíkɔ kaɣh njánga njángaa'n ɓa rɔ ni. **15** Kuyɔ̄ hɔ̄ nge kata'n ɓa tei 'j taɣa nya ha ta t'ugɔ'n mətɔ deɓee.

Yɔ atá ka téle ni t ngɔɣɔ̄ tēmbe'n njɔ nge kūlu náa.

(Hā 2:9)

Yɔ atá t'uɓɔ lo tūɣu manh nduú wōngo nge kata har m Nuɓɔ nge konyoɓē jɔ náa ɓa dér. **16** Njéngei ri nya rɔ ramá nya tíkɔ ɓiɣi nya ná:

KÓNGAꞶ M KÓNGAꞶEE
TÍKƆ KƎƁAƁE M KƎƁAƁEE.

17 M'ɔ mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɣh nɔbé nóho əɗa kam kaja-á. Yɔ ugɔ kɔ́ɗɔ t njī nya nge ɓɔ'n tɔ̄r yelhee ɓa

dér ngi ka kiɓ tií ɓodo nɔbé ná-ā na: Yei taá! Ǝ kamii nahą̄ ha náa kusɔ m Nuɓɔ nge kumbɔ̄lo. **18** Yei taá ye usoi jāa m kóngaɽee, jāa m gǫkɔ̄lee, jāa m deɓee ngi kaɓh t tɔ́gɔ'n. Yei taá ye usoi jāa súndɔ̄ɔ t jāa m ngi kalh sundɔ̄ɔ. Yei táa ye usoi jāa m deɓee ɓa dér. Jāa m kɔ́ɓa rɔɔ t ɓeɽhee, jāa m mōnoɗee t deɓee kangaa.

19 M'ɔ jāa ná, m'ɔ'n kóngaɽee taá 'j jɔngáya-á t askaɽ niyee. Yɔɔ kámi nahą̄ ha ta nāhą kɔ̄l t nge kinji jɔ súndɔ̄-ɔ́ ná tíkɔ askaɽ nyaa. **20** Ukoi jāa uɓoi'n ngekɔjɔnjiha nge kujɔ ha, yɔ nge kono ka nāhą náa kɔjɔ taɽa kam m jāa ná. Yɔ nāhą bəyá gólo'n deɓee ngi kono kaɓh t ɓála m jā'n rɔ ni, tíkɔ ngi kono ɗɔi njili nyaa ná. Ukoi ni kam ni ɓa dér jó ná bəyá t kaɗya'n umboi ni kam dəla har-é, tíkɔ kam har jɔ bū lo nge ka koyo ngē ná. **21** Nge kono kinji jɔ súndɔ̄-ɔ́ ná, tɔ̄l ngi kā madaa t kuyɔ hɔ̄ kɔ́ tei 'j taɽa nya ná. Ada yelhee ɓa dér ye usoi nūnu ni ndenei.

Bāla dubú ɗíya

20 Tí wɔɔ́, m'ɔ mōnokulɔ m Nuɓɔ nóho ɗes 'j taɽh nɔbé. Yɔ ukɔ lakélelé taɽa goto nge kol ɓɔ'n ɓa jī nya, tíkɔ ukɔ'n jinjiɽi jī nya ɗyatɔ. **2** Yɔ ukɔ dragǫ,[8] li nge kono, kɔ́ ke biyagey* tíkɔ Sətan* ná. Mōnokulɔ m Nuɓɔ ujɔ n ha ta yɔ nāhą ɓāla dubu ɗíya. **3** Tíi wɔɔ́, yɔ ká əla'n tií keme goto nge kol nge deɓe kasa kɔ mér nya ngē ná. Yɔ utu taɽa nya túkɔ undɔ̄'n mbāla jɔ nya, bəyá kɔ́ āda yɔ t najh gólo mɔtɔ deɓee ngē ɓa nɔɗí mbóng ɓāla dūbu ɗíya. Lo kono ɓāla dubú ɗíya ná hón ná wɔɔ́, etei tót kinya nya taɽh keme jɔkāgalo ɗí ményɛ bá.

4 M'ɔ kūtu kóngaɽee. Edei tɔ́gɔ t ngi kono kinji jɔ-ɔ́, ta gānga'n seré ná. Tíi wɔɔ́, m'ɔ kaɗya rɔ m ngi kono gánga ni jɔ ni ha m ha kɔjɔ t hālá nge kɔjɔ jɔ m Jeju, tíkɔ ha m

[8] **20:2** Dragǫ Kam ha ri ná na li. Ada ugɔ kam goto m Sətan.

Nuɓɔ. M'ɔ kaɗya rɔ m ngi kono kēge ɗɔi jāa tíkɔ njili nya. Yɔɔ yegei taā ɓála ni ná dernɔ ni, tíkɔ daha jī ni. Yɔɔ téle embei kaɗya, āda yɔɔ onyoi ɓē nahą̰ t Kris'n ɓāla dūbu ɗíya. **5** Yi nge ná-a ye tei 'j dana m ngi koyoo nge taɻa kata wɔ̄ ná. Ngi koyo kā madaa ná etei kembe kaɗya ngē ta ɓāla dūbu ɗíya ná ɓa hón kɔ́. **6** Ngi kaɻh njánga njángaa kɔ́ ke ngi tei 'j dana m ngi koyoo taɻa kata ná, rɔ ni atá nyelē ni. Jó m koyo aɓh t tógɔ'n jɔ ni ngē wɔ̄. Ada yɔɔ etei ke ngikadāsádagaa m Nuɓɔɔ, tíkɔ yi m Kris. Ada yɔɔ etei konyoɓē nahą̰ sənyan ɓála dūbu ɗíya.

Nuɓɔ gānga seré jɔ m Sətan

7 Lo kono ɓāla dubu ɗíya ná hón tií ná wɔɔ́, etei kɔrh Sətan* 'j dangay. **8** Tíi wɔɔ́, yɔ atá tei gólo mɔtɔ deɓee ngi kono kinji kum kūtu lo sɔɔ́ taá 'j jɔngáya ná. Ada ye Gog tíkɔ Magog. Yɔ atá gólo ni bəyá kɔ́ ta kam ni'n nahą̰ ha kɔ̄l. Dɔgɔ ni ye njɔ wai kaj baāɓɔ katá ná. **9** Deɓee aɓhii t gō kaɓa m jɔngáya ɓa dér. Yɔ aɓhii ká giɽii gō gerger m ngi kaɻh njánga njángaa tíkɔ ɓē kótaɻa. Ada har ɗes 'j taɻh nɔbé njɔ́r ni. **10** Ǝlei biyagey* nge kono gólo ni ná kam dəla har-é tíkɔ kam har nabh. Lo kɔ́ kəla ni jāa tíkɔ ngekɔjɔnjiha nge kujɔ ha 't ná. Yɔɔ etei kembe konyo ndiyee t kajaa, tíkɔ t jɔkāgalo-ó jɔkāgalo-ó ɓa nɔɗí.

Nuɓɔ gānga seré m ngi koyoo-ó

11 M'ɔ kūtu kóngaɻ nge kumbɔ̄lo njaha. Tíkɔ m'ɔ'n nge kono kinji jɔ-ɔ́. Jɔngáyaa t nɔbé'n enyei 'j taɻa kam nya. Yɔɔ embei lo nge ɓa nɔɗí wɔ̄. **12** M'ɔ ngi koyoo, deɓee kangaa t mōnoɗee, əɗei taɻh t njɔ ni'n nɔ m Nuɓɔ-ɔ́. Tenyei mangətuɓuee, tenyɛi mangətuɓu nge madā kɔ́ ke mangətuɓu kaɗya ná. Gengei seré jɔ m ngi koyoo t gō kulɔ nāhą̰ niyee, t gō náa kɔ́ njánga ni keme mangətuɓuee ná. **13** Manh baāɓɔ katā tei t ngi koyo 'j kam nya taá hāla.

Koyo tíkɔ lo kinji m ngi koyoo tei t ngi kono koyo keme ni ná-ā taá hālá. Ada gengei seré jɔ ni ɗíyaɗíya t gō kulɔ nāhą niyee. **14** Ǝlei koyo, tíkɔ lo kinji m ngi koyoo dəla har-é. Yi nge ná-a ye jó m koyoo wɔ́ ná. **15** Deɓe nge kono kembe ni ri nya keme mangətuɓu kaɗya-á ngē ná wɔ́, etei kəlā nya kam dəla har-é.

Juɗujalem nge ɗyā

21 'J gō-ó wɔ́, m'ɔ nɔbé nge ɗyā tíkɔ jɔngáya nge ɗyā. Yɔɔ yei ɗyā, haɗi wɔ́ nɔbé nge taɽa kata, tíkɔ jɔngáya nge taɽa kata hónii wɔ. Manh baā ɓɔ katā ndetē ɓa dér. **2** M'ɔ ɓē nge kaɽh njánga njánga, Juɗujalem nge ɗyā nge ɗes 'j taɽh nɔbé 'j kaj m Nuɓɔ. Ɓē ná tɔ́mɔ rɔ nya ye njɔ mandaá nge ka ɗáa ha taā ngaɓa t ɗya'n kɔ́ k tɔ́mɔ rɔ nya ha m ngaɓa nya ná. **3** M'oō njī deɓe t tɔ́gɔ'n teē 'j taɽh nɔbé tɔr na: Ɔ́ kúju lo kinji m Nuɓɔ ye nahą́ t deɓee. Yɔ atá kinji səɗin, tíkɔ yɔɔ etei ke deɓee nyaa. Nuɓɔ ɓa atá ke səɗin, tíkɔ atá ke'n Nuɓɔ ni.

4 Yɔ atá kəlh manh nɔ ɓa dér 'j kam ni. *(Ejai 25:8)* Koyo atá ndetē. Kukɔ kam ndoō, wuɽú, tíkɔ náa konyo atá ndetē ɓa nɔɗí.

5 Náa ngi taɽa kataa nj nehɛ̨i náa ɗyatɔ ngē wɔ. Nge kono kinji jɔ kūtu kóngaɽ ná tɔr na: Ɔ́, m'nāhą náa ɓa dér āda téle yei ɗyā. Tií wɔ́, yɔ tɔr ma na: Ɛ́ njánga keme mangətuɓu-ú, haɗi wɔ́ ha ná ye ngaɽā kam ha tíkɔ asa ta ke'n ha nge kamhkamh.

6 Yɔ tɔr ma na: Ye yi nāhą wɔ. Ma m'e Alpa tíkɔ Omega, kundɔ mɔtɔ náa, tíkɔ tɔltaɽa. Deɓe nge kunjō konyo nya wɔ́, m'atá kadā nya manh nge tei 'j jɔ mɔlɔ manh kɔ́ ké manh kaɗya ná ɓúlo. **7** Deɓe nge tete kɔl wɔ́, atá kusɔ kóɗ náa ɓa dér. Ma m'atá ke Nuɓɔ nya tíkɔ yɔ atá ke mōno má. **8** B ha m ngi ka ɓelēe, ngi 'j taā keme, deɓee ngi nāhą kash kumbɔ jɔɔ, ngi tɔl deɓee, ngi nāhą náa ngi

diŋingee, ngi góg yoo, t ngi kujɔ haa ɓa dér, etei kembe kubɔ̄ ni kam dəla har nge k nda biribiri-í ná yei ɗíya t lo kembe konyo'n. Kam har nge nda biribiri. Yi nge ná-ā ye jó m koyo wɔ̄ ná.

9 Tíi wɔ́, nge ɗíya 'j dana m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taŋh nɔbé miíjɔjó kɔ́ kukɔ koɓ miíjɔjó, ɗoso t ɓēkash miíjɔjó ngi kūtu mér ná ye ɔtɔ̄. Yɔ oɗyo ha tɔ̄r ma na: Ye taá, na m'atá kojoi mandáa nge ɗyā kɔ́ ke nyɛ́ m Mōno Bata ná. **10** Yɔ unu ma keme m Njili aɓh t ma'n jɔ kōo nge kumbɔ̄lo ná ɓa. Yɔ ká ɔjɔ ma Juɗujalem, ɓē nge kaŋh njánga njánga, nge ɗes 'j taŋh nɔbé j kaj m Nuɓɔ-ɔ́ ná.
11 Ɓē ná aɓh t kɔrhtaŋa m Nuɓɔ'n. Lonjaha m ɓē ná ye njɔ lonjáha m kōo nge gāta nya kalngandh ná. Lonjáha m ɓē ná ye njɔ lonjáha m kōo jasp. Téle ɓa ɓanga ɓanga njɔ kristal. **12** Ndogō dúruduru nya umbɔ̄lo, tíkɔ ngāla taŋh. Taŋa ndogō dúruduru ná ye kūtu gidi jó. Ada mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taŋh nɔbé kūtu gidi jó ɗei taŋa ndogō ná-ā ɓa dér. Njengei ri mɔtɔka m mōno Ijrayelee kutu gidi jó ná-ā taŋa ndogo-ó. **13** Taŋa ndogō ye mutɔ́ kā mɔtɔɓē-é, mutɔ́ kɔ́tɔ ɓē kā konyo-ó, mutɔ́ kɔ́tɔ ɓē ka gel, tíkɔ mutɔ́ kā nɔɓē-é. **14** Undoi mɔtɔ dúruduru m ɓē ná kūtu gidi jó. Njengei ri m mōnombāngakulɔ m Mōno Bata kūtu gidi jó ná jɔ mɔtɔ ndogo ná.

15 Nge kono k koɗyo ha t ma'n ukɔ kāga tūhɔ lór jī nya, ha ta ka tɔ́jɔ'n ɓē ná, taŋa ndogo nyaa, tíkɔ ndogō dúruduru nya ɓa. **16** Ɓē ɓɔ ná undoi kumkūtu nya goto sɔ́. Ngāla nyaa t kaɓa nya'n asa nahą̄. Mōnokulɔ m Nuɓɔ 'j taŋh nɔbé tɔ́jɔ ɓē ɓɔ ná t kāga tuhɔ'n. Ngāla nya, kaɓa nya tíkɔ ngāla nya tii taŋh asa nahą̄ ɓa dér. Dɔgɔ m kulometer* aɓh náa táha dubu jó t lodeɓe jó'n (2.200). Ada tɔ́jɔ nya asa nahą̄ ɓa dér bəyá. **17** Mōnokulɔ m Nuɓɔ ná tɔ́jɔ ngāla ndogō dúruduru ná wɔ́, dɔgɔ nya ye meter dɔgɔmìíkali gidi mií. Náa kɔjɔ náa kɔ́ kəɗa jī m mōnokulɔ m Nuɓɔ ná ye ɗíya t

náa kɔjɔ náa m deɓee-é. **18** Undɔ̄i ndogō dúruduru ná t Jasp'n. Ɓē ɓɔ ná ye lɔ́r. Ada téle ɓa ɓanga banga njɔ ber ná. **19** Mɔtɔ ndogo dúruduru ɓē ɓɔ ná tómoi t kōo ngi gāta nya kalngandh* nge mɔtɔ kéɽekēɽe'n ɓa dér. Mɔtɔ nya nge taɽa kata undoi t jasp'n. Jó nya undoi t sapir'n. Mutɔ nya, undoi t kalsédowan'n. Sɔ́ɔ́ nya, undoi t emerod'n. **20** Mií nya, undoi t sardoniks'n. Kali nya, undoi t sardowan'n. Jɔjó nya, undoi t krisōlit'n. Salānja nya, undoi t beryl'n. Dɔkam nya, undoi t topaj'n. Kūtu nya, undoi t krisopas'n. Kūtu gidi ɗíya nya, undoi t hiyasɛ̄t'n, tíkɔ kūtu gidi jó nya, undoi t amestis'n. **21** Taɽa ndogō kūtu gidi jó ná ye nya perl kūtu gidi jó. Taɽa ndogo ɗíya nehɛ̧i t móɗyo ɗíya'n. Kam ɗóbo ɓɔ m ɓē ɓɔ ná ye lɔ́r nge ɓɔ téletéle'n ɓa. Téle nya ye njɔ ber ná.

22 M'ɔ kúju m Nuɓɔ keme ɓē ɓɔ ná ngē. M'ɔ ngē, haɗi wɔ́ɔ́ Kɔɓaɓe Nuɓɔ nge konyoɓē jɔ náa ɓa dér, tíkɔ Mōno Bata, yɔɔ ɓa yei kúju m Nuɓɔ. Keme ɓē ɓɔ ná. Ɓē ɓɔ ná ndég kaja, ɓoó nɔ̄hu, ta njáha lo keme nya ngē. **23** Kɔrhtaɽa m Nuɓɔ ɓa ye lonjáha tií keme ɓē ná. Tíkɔ tií. Mōno Bata wɔ́ɔ́, ye'n har konjh nya. **24** Ada mɔtɔ deɓee ngi taā kemee etei ka njiya kam lonjáha nya. Tíkɔ kóngaɽee taá jɔngáya-á etei ke'n kɔrhtaɽa ni taá keme-é. **25** Etei kūtu taɽa ɗóbo nya ná dana kaja-á ngē ɓa nɔɗí, haɗi wɔ́ɔ́ tií lo ná, lo ndi ndetē ɓa nɔɗí. **26** Etei ke'n kɔrhtaɽa, tíkɔ kɔsɔ gɔnɔ m mɔtɔ deɓee taá keme ɓē ná. **27** Náa wuɽuɗyóo nóho nj'áta kudu keme ɓē ná ngē. Deɓe nge ka nāhạ kash kumbɔ̄ jɔ tíkɔ nge kujɔha nj'etei nya kudu keme-é ngē. B deɓee ngi njánga ni ri ni keme mangətuɓu kaɗya m Mōno Bata ná ɓa nɔɗí etei kudu keme-é.

Manh baā nge ka kadā kaɗya

22 Mōnokulɔ m Nuɓɔ ná ɔjɔ ma baā nge kam nya kémb kelkel. Manh baā ná ye manh nge kadā

kaɗya. Baā ná téletéle njɔ kristal ná ɓa. Manh baā ná tei 'j rɔ kūtu kóngaɽ m Nuɓɔ-ɔ́ tíkɔ yi m Mōno Bata. **2** Kāga nge kadā kaɗya ná əɗa t dana-á ɓa kam halá-a keme ɓē ɓɔ-ɔ́, tíkɔ jɔ kóngoro baā-á kāgadā jó. Kāga ná kanā nya ye mɔtɔ kūtu gidi jó, tíkɔ a anā'n mɔtɔ kēɽekēɽe t jɔ nɔhuee ɓa nɔɗí. Mbi kāga ná ye naá kɔrh met 'j rɔ m mɔtɔ deɓe-é. **3** Tɔhɔ̄ deɓe atá ndetē ɓa nɔɗí keme ɓē ɓɔ ná. Kūtu kóngaɽ m Nuɓɔ tíkɔ yi m Mōno Bata atá kinji 't. Ɓeɽh kulɔ nyaa etei nāhą kulɔ m Nuɓɔ ta kadā nya. **4** Yɔɔ etei kɔ taɽa kam nya tíkɔ ri nya atá kəɗa dernɔ ni. **5** Ndi atá kuso ngē ɓa nɔɗí. Deɓe nge ta ka ɗáa ha m lámba, ɓóo ha m lonjaha m kaja ndetē. Deɓe nge ta ka ɗáa ha náa ná-ā ndetē, haɗí wɔ́, Kəɓaɓe Nuɓɔ ɓa atá njáha lo jɔ ni. Yɔɔ etei konyo ɓē t jɔ ɓālaɓāla-á ɓa dér.

6 Yɔ tɔ̄r ma na: Ha nɛɛ yei ngaɽā kam m ha tíkɔ yei'n ha nge kasa kam ta deɓe taā keme jɔ-ɔ́. Kəɓaɓe Nuɓɔ m ngikɔjɔnjiha nyaa ngi kaɽh njánga njánga uloi mōnokulɔ nya ha ta kɔjɔ ɓeɽh nya náa nge kasa kam ta ke taá t yɔtɔnh.

Jeju atá ke

7 Ɔ́, 'm m'e taá yɔtɔnh. Deɓe nge ngɔm ha tei 'j taɽa m Nuɓɔ-ɔ́ kɔ́ njánga ni taá keme mangətuɓu kono kəɗa'n wɔ́, rɔ nya atá nyelē nya.

8 Ye ma Ją á-a m'oo náa nɛɛ, tíkɔ m'ɔ'n. Lo kono ma koō tíkɔ kɔ ná wɔ́, m'uso ngá njɔ m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge ke kɔjɔ má náa ná-ā, ha ta ɗɔy nya. **9** B yɔ tɔ̄r ma na: Ə́ najh nāhą bəyá. Ma m'e ɓeɽh medei. Ma m'e madā m nónjoyee, ngi ke ngikɔjɔnjiha m Nuɓɔɔ. Tíkɔ m'e'n madā m ngi kono ka ngɔm ha ngi 'j keme mangətuɓu kono kəɗa'n. Ə́ najh ɗɔi má, b ɔ́ ɗɔi Nuɓɔ kɔ́.

10 Tií wɔ́, yɔ tɔ̄r ma na: Ə́ najh kundɔ̄ mbāla jɔ ha ngi tei 'j taɽa m Nuɓɔ-ɔ́, kɔ́ kəɗa taá keme mangətuɓu ngē. Ə́ najh kundɔ̄ mbāla jɔ-ɔ́ ngē, haɗi wɔ́ jɔkāgalo ye táha wɔ̄.

11 Ada deɓe nge b ye jɔsuɻu ngē wɔ́, āda níi t lo ke jɔsuɻu-u ngē ná ɓa. Ada deɓe nge b a saāɻɔ* nya wɔ́, nií t lo saāɻɔ nya ná ɓa. Deɓe nge b ye jɔsuɻu wɔ́, āda níi t lo ke jɔsuɻu-ú ɓa tɔ. Deɓe nge b aɻh rɔ nya njánga njánga wɔ́, āda níi t lo kaɻh rɔ nya njánga njánga ɓa tɔ.

12 Ó, 'm m'e taá t yɔtɔnh. 'M m'e'n kubɔ̄ 't jī má, ta kata kadā deɓee ɗíyaɗíya ta kasa jɔ ni t gō kulɔ nāhą̄ niyee.
13 Ma m'e Alpa tíkɔ m'e'n Omega. M'e nge taɻa kata tíkɔ nge kūtu mér, m'e nge kundɔ̄ mɔtɔ náa, tíkɔ m'e'n tɔ̄ltaɻa m náa.

14 Deɓe ngi ka nāhą̄ náa t gōmindi nyaa ná rɔ ni atá nyelē ni. Yɔɔ esei kam ta kusɔ kāga nge kadā kaɗya, tíkɔ esei'n ta kudu 'j kā taɻa ɗóbo ɓē ɓɔ ná bé. **15** B bisee, ngi kāga, ngi nāhą̄ náa ngi diɻingee, ngi tɔ̄l deɓee, ngi góg yoo, tíkɔ deɓee ɓa dér ngi kono ka táɻa kujɔ ha, tíkɔ ka nií t lo kujɔ ha-á ná, etei kɔɗa hālá.

16 Ma Jeju á-a m'ulɔ mōnokulɔ má ha ta ká tɔ̄r sé ha kɔjɔ t hālá m náa nɛɛ dana m ngi kámnahą́a. Ma m'e mɔtɔ kiɻi nya tíkɔ mōnoka ɓɔ m Dabid. Ma m'e malamalá jɔ bēndiga.

17 Njili tíkɔ mandaá nge ɗyā tɔ̄rii na: Ye! Ada deɓe nge koō ná tɔ̄r na: Ye! Deɓe nge kunjo konyo nya wɔ́, āda ye. Deɓe nge b ndég wɔ́, ye taá manh kaɗya'n ɓūlo ai.

18 Ɔi, ha kɔ́ ma k tɔ̄r t deɓee nge koō ha ngi tei 'j taɻa m Nuɓɔ-ɔ́, kɔ́ kɔɗa taá keme mangɔtuɓu'n, m'ujɔ́ na: Wɔ́b deɓe nóho nge kɔlā ha madā taɻa-á ná wɔ́, Nuɓɔ atá nya kumbɔ̄ ɓēkash ngi njánga ni ha ni taá keme mangɔtuɓu nɛ'n jɔ nya. **19** Wɔ́b deɓe nóho ɔrh ha madā 'j taɻa ha nge tei 'j taɻa m Nuɓɔ kɔ́ kɔɗa taá keme mangɔtuɓu'n wɔ́, Nuɓɔ atá nya kɔrh kam yi nya 'j rɔ kāga nge kadā kaɗya-á tíkɔ 'j ɓē ɓɔ nge kɔ́ kaɻh njánga njánga kɔ́ njánga ni ha ni taá keme mangɔtuɓu'n tíi.

20 Deɓe nge tɔ̄r ha kɔjɔ t hālá jɔ náa nɛɛ'n tɔ̄r na: Ayo,

'm m'e taá t yɔtɔnh.

Amen!* Ye, Kəɓaɓe Jeju.

21 Ada keme nɔ m Kəɓaɓe Jeju Kris ye nahą́ t see ɓa dér. Amen!

KƆRH MƆTƆ RI NÁA NGI KĀ MADAA

Aleluya	Ye ri náa t taɽa Hebro'n, āda kam nya na: Ǝlei tɔ̄y m Ngekalngo.
Amen	Ye ri náa t taɽa Hebro'n, āda kam nya na: Haykamh ɓa, uso nahą́ wɔ̄, āda ye bəyá.
Ą̱są̱	Ye nɔ̨ kāga nge ka tei 'j rɔ kāga-á. Ada a uləi har jɔ-ɔ́ āda ɓusu nya a at alngandh.
Biyagey	Ri náa ná t taɽa Grek'n na: Deɓe nge ka gángā bē tíkɔ deɓe nge ndújəha jɔ deɓe-é.
Denie	Ye gúrusu nge dɔgɔ nya kasa kubɔ̄ ngekulɔ ndi ɗíya.
Dərasm	Ye gúrusu nge dɔgɔ nya kasa kubɔ̄ ngekulɔ ndi ɗíya.
Hojana	Ye ri náa t taɽa Hebro'n āda kam nya na: Aɗya de! A uləi ha ná keme ha koɗyo-ó ta ka kəla'n tɔ̄y.
Kōo ngi gāta ni kalngandh	Ɔi kōo ngi gata ni kalngandh ngi téle téle, tíkɔ ɓála'n mɔtɔ kēɽekēɽe t gō kono mangətuɓu m Teē Kam Náa 21:19-20 tɔ̄r'n á-a wɔ̄'n: 1. Jasp, ɓála nya aa. 2. Sapir, ɓála nya yili njɔ nɔbē. 3. Kalseduwan, ɓála nya sabā. 4. Emerod, ɓála nya ye njɔ mbi kámba. 5. Sardonik, ɓála nya ye njɔ ndujú mat. 6. Sardowan, ɓála kaa. 7. Krisolit, ɓála nya ye njɔ ndujú mat. 8. Beril, ɓála nya ye njɔ mbi kámba. 9. Topaj, ɓála nya ye njɔ ndujú mat. 10. Krisopraj, ɓála nya ye njɔ mbi kámba. 11. Hiyasɛ̨t, ɓála nya yili njɔ nɔbé. 12. Ametist, ɓála nya a sesel.

Kulo	Ye náa ndɔ́jɔ náa nge ta deɓe kunu ka ndɔ́jɔ'n kɔy m náa.
Kulometer	Ye náa ndɔ́jɔ náa nge ta deɓe ka ndɔ́jɔ'n gō ngāla m ɗóboo āda dɔgɔ nya asa kél jī deɓee dubú jó (2.000).
Litr	Ye náa ndɔ́jɔ náa nge ta deɓe ndɔ́jɔ'n náa ngi ke manhee. Ada keme nya a ɗā-a kasa nahą̄ t kála manh'n.
Man	Ye náakusɔ nge Nuɓɔ ka kadā mōno Ijrayelee dəlalo-ó.
Mesi	Ye ri náa t taɽa Hebro'n, āda kam nya na: Kuɗu kuɓū. Keme Kəlānjī Nge Kono-ó wɔ́, deɓe nge ka kuɗu ni kuɓū jɔ nya ye kóngaɽ ɓɔ (Hā 2:2) tíkɔ ngekadāsádaga (Koɗyo m Lebiyee 4:3) tíkɔ kā nóhoo wɔ́, a uɗu nya kuɓū jɔ m ngikɔjɔnji m Nuɓɔɔ (1 Kóngaɽee 19:16). B keme Kəlānjī Nge Ɗyā-á wɔ́, Mesi ye Jeju, Mono m Nuɓɔ. T taɽa Grek'n wɔ́, yɔ a kúui na Kris.
Min	Ye gúrusu nge dɔgɔ nya kasa kubɔ̄ ngekulɔ ndi lodeɓé ɗíya (100).
Mōno jɔ manda	Yi nge ná oɗyo ha m mōno ngi koɗyo ni nii taɽa kata ná-ā. Ada keme Kəlānjī Nge Kono-ó wɔ́ yɔɔ a embei náakoɗ njɔ jó. B yi m Kris wɔ́, yɔ ugɔ kam goto m deɓe nge taɽa kata gō ɗóbo m mɔtɔ deɓe nge ɗyā ha m ngi kono kusɔ kōɗ m kaɗya t jɔ ndiyee t kulū m kundɔ̄kemejɔtaākeme-é. Ada yi nge ná nj'oɗyo ha m Kris nge ke keme jaɽɔ-ɔ́ njɔ Mono m Deɓe. B gō ɗóbo m Mōno m Nuɓɔ-ɔ́ wɔ́, yɔ ye yi koɗyo ni'n ngē ɓa nɔɗí, haɗi wɔ́ yɔ inji alngo ɓa nɔɗi (Rom. 8:29; Kol. 1:15,18; Heb. 1:6).

Ngekonyoɓē nge kumbɔlo
Jɔkāgalo m Jeju Kris ná, ri m ngikonyoɓē ngi kumbɔloo ɓa dér na Sejar. Ada ngekonyoɓē nge kumbɔlo ye ngol nge konyo ɓē jɔ jɔngáya nge kumbɔlo-ó, nge kám ɓē ngi baa.

Nginjángā mangɔtuɓuee
Yei ngi kigii njihaa. Ada yɔɔ edei rɔ ni ɓa dér t taɣa-á tíkɔ unui'n jɔkāgalo ɓa bé ha ta ka njángā, ta ka kɔjɔ tíkɔ ta ka kɔrh mɔtɔ njiha m Moij.

Paniye
Ye dōbo. Náa ndójɔ náa ngi mɔtɔ kēɣekēɣe taá keme Kəlānjī Nge Ɗyā-á nge ta deɓe kunu wɔ́, ndójɔ'n náa ngi njáɣee t náa ngi ke manhee āda mɔtɔ ni ye sɔ-ó.

1) Dōbo nge kumbɔlo ɓɔ kumbɔ̄ ni ɓa dér a unu litr geme lodeɓe mutó dɔgɔmiíjɔjó (370).

2) Nge kunu gō m nge taɣa kata ná ye mbɔɣɔ̄ nge kumbɔlo āda asa ta kunu litr geme kutu gidi jó (12).

3) Nge nóho ye keē āda a unu litr geme salanjā (8).

4) Nge madā ye mōno keē nge ɗi mbete bé āda a unu litr geme ɗíya (1).

Parijee
Yei Jup ngi kono ka kundɔ̄ kam ni táhā t gō gōmindi m njiha-á m Moij tíkɔ gō náa kāgabē ngi 'j ka-á ɓa ményɛ ményɛ nɛɛ ɓa dér. Ada yɔɔ oōi ɓó na niyee na n'ei deɓe ngi jɔsuɣuee ɓa ɓó. Ada ta deɓe kukɔ kɔjɔ ni'n tií rɔ m Sadusee wɔ́, yɔɔ tei keme jɔ ha tei 'j dana m ngi koyoo, tíkɔ jɔ ha m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɣh nɔbé.

Parɋ
Ye ri nge kɔsɔ gɔnɔ m kóngaɣ ɓɔɔ ɓa dér 'j Ejipt, mbong jɔkāgalo kɔ́ deɓee 'j Persee

tete ni kɔ̄l, āda ye náa tií keme lodeɓé sɔ́ mɓalaa kéte tíkɔ ŋj'oɗyoi Jeju Kris.

Pet — Keme m mōno Ijrayelee a ugɔ jɔ ndiyee, nɔ̄huee, ɓālaa āda a nehɛ̰i pet nya.

1) Galjɔ-ɔ́ Yi nge taɽa kata ye pet hón m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé āda a nehɛ̰i n tií tāɽa ɓaɽa-á ha ta ka kugɔ'n keme ni jɔ tei ni 'j Ejipt. Taɽa nambaa ɗíyaɗíya a nehɛ̰i náakusɔ nge kɔjɔ jɔ ta ka naha'n pet ná ɓa (Mt. 26:5; 1 Kor. 5:7).

2) Mapa Jó nya ye pet nge 'j mɔtɔkaā. Pet hón m mōnokulɔ m Nuɓɔ hón tíi, b 'j gō-ó dəmas ɗíya wɔ́, a nehɛ̰i pet ná. Ada kā nóhoo wɔ́, mangətuɓu m Nuɓɔ a uɓo ni nahą́ ɓa dér jó a kúu'n na pet nge 'j mɔtɔkaā (Mt.26:17; Mark 14:1,12; Lk 22:1).

3) Mutɔ nya ye pet Pą̣tekot, āda kam nya na: Ndi dɔgɔmií 'j gō hón m mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé. A kúui nya pet ná na pet m dəmas, tíkɔ pet kuɗyɔ kohoo (Kulɔ. 2:1).

4) Sɔ́ nya ye pet Kúju Tandā. Mono Ijrayelee a nehɛ̰i pet ná suwál. Yɔɔ a tómoi kúju ɓu kɔ́ a injii mɔtɔ-ɔ́, kɔ́ ta kugɔ'n keme ni jɔ ndi kɔ́ nāhą̣ ni dəlalo-ó (Ją̣ 7:2).

5) Mií nya ye pet Tɔ́rtaɽa jɔ kúju m Nuɓɔ-ɔ́ (Ją̣ 10:22), āda ye pet nge ta kugɔ ni'n keme ni jɔ ha túbo kúju m Nuɓɔ kɔ́ Ą̣tiyokusu Epipan sāa keme ná.

Rabi/ Rabuni — Ye ri nge ka kɔsɔ ni'n gɔnɔ m deɓee: Ngekɔjɔnáa. Unui ri ná undɔi jɔ m deɓee ngi kigii kɔjɔ njiha-á.

Sadusee — Yei Jup ngi kono ka kɔsɔ jɔ ni ka gór'n

	Nuɓɔ. Yɔɔ yei jɔsuɽu ɓɔ gō ɗóbo m njiha-á. B yɔ kɔ́ a tei keme jɔ ha tei m ngi koyoo 'j ɓáda ngē kɔ́ a tei nya keme jɔ ha m mōnokulɔ m Nuɓɔ ngi 'j taɽh nɔbé ngē.
Saāɽɔ/Túju	Ri náa ná ɔjɔ gō ha ɗíli taá gidi ndaɽá rɔ deɓe ɓa ɗíya ngē. Wɔ́b deɓe nge ka gór Nuɓɔ b alh jɔ njiha sadága nóho wɔɔ́, yɔ tēle ye deɓe nge saāɽɔ nya. Ngē wɔɔ́, yɔ sāa náa nóho nge kɔrh ni kundɔ̄ kēre ha m Nuɓɔ.
Serubɛ̱	Ye ri náa t taɽa Hebro'n, āda ye mōnokulɔ m Nuɓɔ nge 'j taɽh nɔbé nóho.
Sətan	Ye ri náa t taɽa Hebro'n, āda kam nya na: Madābaa. Ye ri m deɓe nge ka kegē ha m Nuɓɔ, tíkɔ deɓe nge kugɔ kam goto m tɔ́gɔ nāhą̱kash. Ri nya nge madā na biyagey, nge gólo, kóngaɽ m njili kashee, kóngaɽ taá 'j jɔngáya-á.
Sətater	Ye gúrusu nge dɔgɔ nya kasa kubɔ̄ ngekulɔ ndi sɔɔ́.
Talą̱	Ye gúrusu nge dɔgɔ nya kasa kubɔ̄ ngekulɔ ndi dubú miíkali (6.000).